Pertence ao Príncipe Eduardo de Saxe Weimar.

Bollepell.

Mst Julien Koppen

Pertence ao príncipe Eduardo de Saxe Weimar

Príncipe Eduardo cat. 669.
1943. n. 866. L 12

L 14

Liv. Kosmos. 1961
cat. 250, n. 124
ors. 43.000,00.

21
d
11

E
Prince Edward of Saxe Weimar

WILHELM.

EN

MAURITS van NASSAU,

Princen van *Orangien*,

Haer Leven en Bedrijf,

OF

'tBegin en Voortgang

der

NEDERLANDSCHE

OORLOGEN.

Vervatende een VVaerachtigh Verhael

Aller

Belegheringhen ende Victorien,

Daer de Ho. Mog. HEEREN STATEN der VEREENIGHDE NEDERLANDEN, onder hun wijse Regeeringe te Water en te Lande/ door Godes zegen mede verrijckt zijn.

Met verscheyde Koopere Figueren verciert.

En door een Lief-hebber *der* Historien *uyt verscheyde Schriften te samen gheselt.*

2238

TOT AMSTERDAM.

By JAN JANSZ. Boeck-verkooper op 't Water, In de Pas-Caert. ANNO 1651.

WILHELM

en

MAURITS van NASSAU,

Prinsen van Oranje,

Zyne Leven en Bedrijven,

of

't Begin en Voortgang

der

NEDERLANDSCHE

OORLOGEN

Vervattende 't Voornaamste van het

Belegheringen ende Victorien

WILHELM en MAURITS van NASSAU
Princen *van* Orangien
HAER LEVEN EN BEDRYF
off
't Begin en Voortgang
Der Neederlandsche Beroerten en Oorlogen
Geduurende haer beyder leven aldaer voorgevallen.

TOT AMSTELREDAM,
Bij Ian Ianſz. Boeckverkooper op 't water inde Paſcaert. 1651.

Hic ille Auriacâ est Heros & stirps Wilhelmus, Fundator
Pacis, Martis Belga, tuæ. Quis sit nomen habes, satis hoc: qui
Cætera nescit. Principis hic nescit bella, trophæa, fidem,

Crispiaen Van queboren figurasit et sculpset Broer Jansen excud. Hage.

REGISTER

Van de Figuren waer die op hare plaetsen moeten gheſtelt werden.

In't Leven van Prins Wilhelmus.

CAert van Nederlandt. Fol. 1
't Hof van Hollandt. 8

In't Leven van Prins Mauritius.

Spaenſche Vloot Anno 1588. 19
Belegeringh van Bergen op Zoom. 49
Verraſingh en inneminge van Tienen. 75
Innemingh der Stadt Breda. 77
Beſtorminge van 't Fort Nordtdam. 81
Belegeringh der Stadt Zutphen. 83
Belegeringh der Stadt Deventer. 87
Knodſenburgh verovert. 89
Hulſt verovert. 93
Nieumegen belegert en ingenomen. 95
Steenwijck verovert. 97
Belegeringh van Coeverden. 101
Geertruydenbergh belegert en ingenomen. 105
Coeverden ontſet. 111
Groeningen belegert en ingenomen. 113
Ontdeckingh van Nova-Zembla. en Ooſt-Indien. 122
Veroveringh van Calis Malis. 129
Slach by Turnhout. 137
Eerſte belegeringh van Rijnberck. 141
Veroveringh van Meurs. 145
Grol en Goor verovert. 146
Brevoort verovert. 148
Oldenzeel verovert. 150
Belegeringe en inneminge der Stadt Lingen. 152
Belegeringh van Bommel. 156
Canariſche Eylanden beſchrijving, aenſlagen en Reyſen. 167
Wachtendonck belegert en verovert. 178
S. Andries inghenomen. 181
Scheeps-Vloot naer Vlaenderen. 185
Slach in Vlaenderen by Nieupoort. 195
Af-beeldingh van het veroveren van 't Admirael-ſchip voor Antwerpen door Iacob Michielſz Capiteyn van de ſwarte Galey. 219
Tweede belegeringh van Rijnberck. 221
Scheeps-ſtrijdt voor Bantam. 227
Bloedige belegeringh van Ooſtende. 233
Heyr-tocht in Brabant. 263
De Grave belegert en verovert. 271
Scheep-ſtrijdt tuſſchen de Staten Oorlogſchepen en Galeyen voor Sluys. 281
Belegering van Sluys. 284
Scheeps-ſtrijdt voor Gibralter. 306
Gulick verovert. 341
Vereeringe van de Couſebant des Coninghs van Groot-Brittannien met de Ceremonien. 345
Innemingh van de Baye de Todos los Santos. 413
Begraeffeniſſe van Prins Maurits. 417

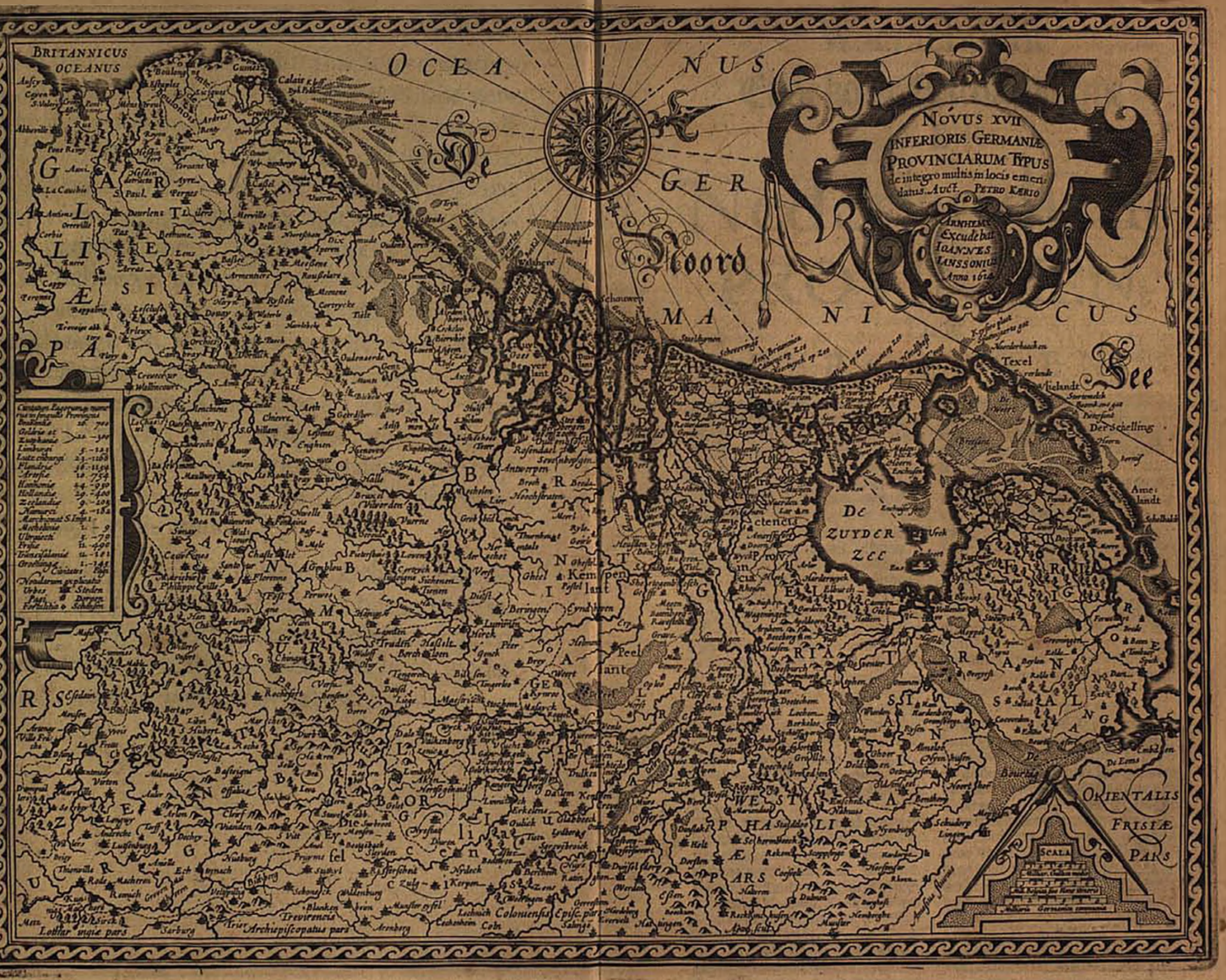
Tot den
LEESER.

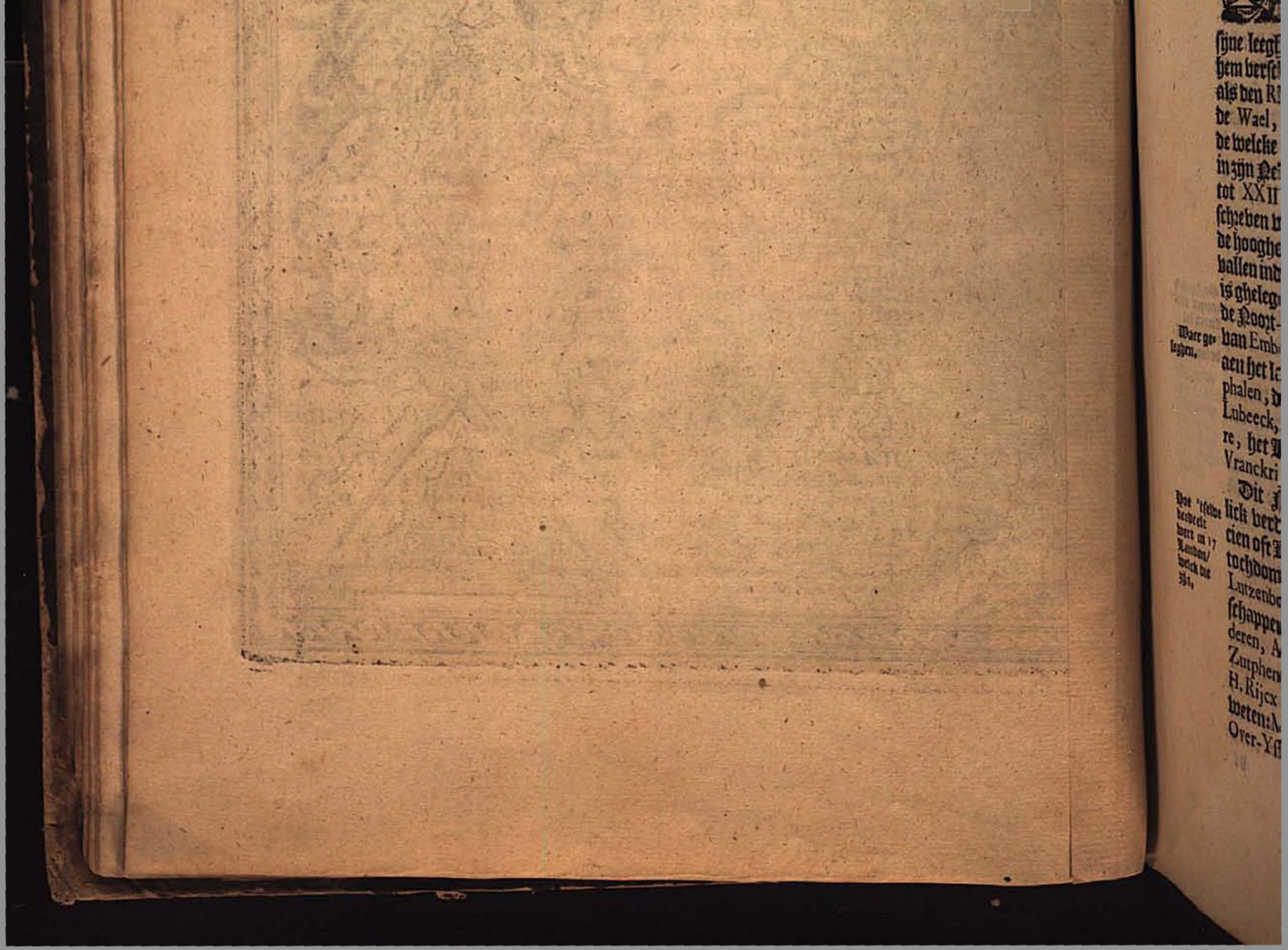
GUnſtige Leeſer. Wy geven u hier in 't licht, 't Leven van twee de Doorluchtigſte *Furſten* onſer Eeuwe, WILHELM en MAVRITS van NASSAV, Vader en Soon, beyde *Princen* van *Orangien*, &c. aen wien de *Nederlanders* ſchuldigh zijn de Beginzelen hunner verkregene Vryheyt (naeſt Godt) danck te weeten. In welcker beſchrijvinge begrepen is, den Oorſprong en Voortgang aller bloedigher Oorlogen en Beroerten, in de vereenighde *Neederlanden* voorgevallen: eerſt met weynigh middelen en geweldt, doch groote voorſichtigheydt, onder de wijſen *Furſt* WILHELM begonnen, ſoo dat den Spanjaerdt (zijn wreet voorneemen niet konnende beoogen, en ſich verkloeckt ſiende) voornam hem om 't leven te brengen, en aen een kant te helpen; dat door een vervloeckte Burgonnion (wiens naem niet waerdigh is te noemen) volbracht zijnde, meende 't ſpel gewonnen, en door den liſtigen *Parmeſer* de *Neederlanden* reedts de voet op den neck gekregen te hebben. Doch, den jongen *Orangien*-ſpruyt MAVRITS 't werck by der handt neemende, en in zijn vermoorde Vaders plaets getreeden zijnde, heeft alles met de ſelvige wijsheydt, doch meerder macht, beleydt, vervolght,

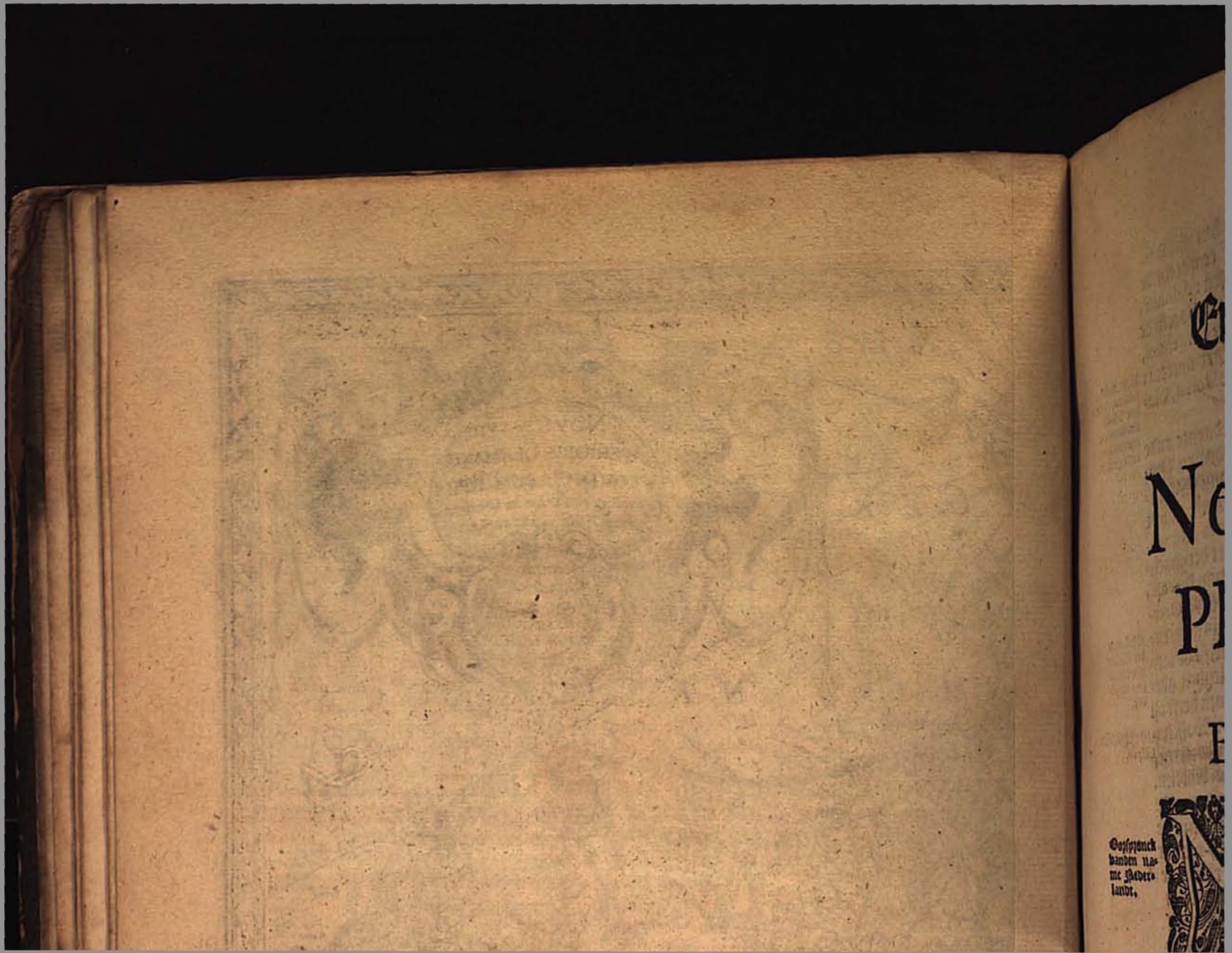
Alexander de Farneſe Prins van Parma, &c.

en den machtigen Spanjaerd ſijn volck, en Indiſche Schatten met der tijd ſoo doen ſmelten en verteeren, dat eyndelijcke genootſaeckt was, ſijn vermeende overwonnen vyandt, om een *Vreede*, off *Stilſtandt van VVapenen* aan te ſoecken: welcke laeſte de *Neederlanders* haar oorboorſt dunckende, tot grooter vernoeging voor den tijdt van Twaelf jaren met hem beſlooten; gelijck ſulcks ten dienſt aller Lief-hebberen in deſe onſe *Beſchryvinge* te leeſen is, daer wy uw toe zijn ſendende: tot welcker verklaringe en beter verſtand de voornaemſte Belegeringen, en Slachten (ſoo te water, als te lande) met koopere Afbeeldingen verrijckt zijn: Alle 't welcke wy met het overlijden, en heerlijcke begraffeniſſe deſe onſe niet om-waerdeerlijcke *Furſt* MAVRITS (in den jaare 1625 tot *Delft* voorgevallen) zijn beſluytende.

Dit was 't dat ick, *Gunſtige Leeſer*, u voorhenen hadde te ſeggen, des Vaert wel, en leeſt met opmerckinge; op dat ghy moget beſpeuren en ſien in wat ſtaet en bekommerniſſe onſe Voor-ouders en lieve mede-Landtsgenooten in voortijden geleeft hebben.

BRITANNICUS OCEANUS
OCEANUS
GERMANICUS
Noord
Zee
Texel
Vlielandt
Ameland
De ZUYDER ZEE
Kempenland
Brabant
Gelderland
Overijssel
Friesland
Groningerland
Drenthe
ORIENTALIS FRISIÆ PARS
Leodiensis
Trevirensis
Archiepiscopatus pars
Novus XVII Inferioris Germaniæ Provinciarum Typus de integro multis in locis emendatus... Auct. Petro Kærio
Arnhemi Excudebat Ioannes Janssonius Anno 1617

Waerachtighe Ende korte Beschrijvinghe DER Nederlandsche PROVINCIEN, Ende BEROERTEN.

Oorsprouck vanden name Nederlandt.

NEDERLANDT heeft sijnen naeme / om dat het leegh is van ghelegenthedt / ten aensiene van Hoog-Duytschlandt: want om sijne leeghte wille soo begrijptet in hem verschepden groote Rivieren / als den Rhijn, de Mase, de Schelde, de Wael, ende verschepden andere / de welcke van Lodowijck Guicciardin in zijn Nederlantsche beschrijvingen tot XXII. in getale gestelt ende beschreven werden. Ende meest al vande hooghe bergen / daer langs door vallen inde groote Zee Oceane. Het is ghelegen ende streckt hem langs de Noort-Zee / naer het Graefschap van Embden, en de Rivière de Ems, aen het lant van Benthem ende Westphalen, de Landen van Cleve, Gulick, Lubeeck, het Bisdom Colen, Triere, het Landt van Lothringhen ende Vranckrijck.

Waer gelegen.

Dit Nederlandt werdt ghemeenlick verdeelt in seventhien Provincien oft Landen / als / in vier Hertochdommen / Brabandt, Limborch, Lutzenborch ende Gelre: acht Graefschappen; Hollandt, Zeelandt, Vlaenderen, Artoys, Henegouwe, Namen, Zutphen, en het Marckgraefschap des H. Rijcx: ende vijf Heerlickheden / te weten: Mechelen, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel en Groeningen, daeromme

Hoe 't selve verdeelt wert in 17 Landen / welck die zijn.

werdense de XVII. Landen genoemt / om dat men vande zelve de Princen 17 tijtelen toegeschreven heeft / sonder andere merkelicke redenen. Want dese XVII. Landen worden also niet beschreven ofte geroepen op gemeyne vergaderingen / noch en contribueren / noch en stemmen also niet totte gemeyne lasten. Want het Marckgraefschap des H. Rijcks ofte van Antwerpen, wort onder de Provincien niet gerekent / oock behoorden het Hertochdom van Limborch met Valckenborch ende Dalem, onder Brabandt. Voorts werden Doornick ende Tournesis, met Rijssel, Douway, ende Orchies, ghemeenlijck onder de seventhiene niet genoemt / nochtans contribueren zij beyde / elck als een Provintie: Desgelijck Valencijn ende de Drenten. Omtrent den jaere 1550. ten tijde van Keyser Carolus de vijfde / heeft dit Nederlandt / den Keyser een Bede gheconsenteert van drij hondert duysent gulden ter maendt / die men Noventale, ofte neghenformighe noemde. In dese schattinge vinemen dat Limborch, Lutzenborg, Gelderlant ende Groeningen. niet en betaelden / als zijnde Frontier landen ende seer verarmt ofte ten achteren / so datter doen maer contribueerden / Brabant, Vlaenderen, Artoys, Henegouwe, Valencijn, Rijssel, Douway, Orchies, Hollandt, Zeelandt, Namen, Doornick, Tournesis, Mechelen ende Uytrecht, te samen derthiene / nochtans

Waerom men 't selve de 17 Landen genoemt werden hoe wel dat ter meerder getal is.

achtmen dat de andere in die generale beschrijvinge ende stemmingen niet uytgesloten waren.

Men rekent dit Nederlandt groot te weesen in sijn ommegangh ofte rondt / 340 Vlaemsche mijlen / ende dupsent Italiaensche ofte Enghelsche mijlen. Desgelijck dat het selfde meer dan twee hondert bemuyrde Steden heeft / ende wel hondert duystig plaetsen die Stats recht ende Privilegie hebben / als mede over de ses dupsent Dorpen. Doch de selve zijn gedurende dese langduerige Inlantsche Oorloge wyt wat gemindert ende verdorven. Doch om den wijs-gierighen Leser lustich te maken / sal ick in een kleyn register hen voor oogen stellen / hoe veel Steden ende Dorpen peder van dese Provintien in hem begrijpt.

Groote der selver.

Getal der Steden ende Dorpen in het gemeen.

Te weten,

Beschrijvinge hoe veel steden ende dorpen yder Provintie heeft.

De vier Hertochdommen:

	Steden.	Dorpen.
BRABANDT	26	700
LUTSENBURCH	23	1169
LIMBURCH	5	123
GELDER-LANDT	24	300

De Acht Graef-schappen:

HOLLANDT	33	400
ZEELANDT	10	101
VLAENDEREN	35	1178
ARTOYS	12	754
HENEGOU	24	950
NAMEN	4	184
ZUTPHEN	.	. . .
HET MARC-GRAEFSCHAP		

De Vijf Heerlijckheden.

UYTRICHT	5	70
VRIESLANDT	11	345
OVER-YSEL	11	101
GROENINGEN	1	145
MECHELEN	1	9

In ouden tijden voor Christus geboorte / werd dit landt vande Romeynen ende Julius Cæsar begrepen onder Gallia Belgica ofte Belgium, eenen naem hen van haer gebueren gegeven / om haer trotzigheyt ende stoutheyt wille / als hun altijt seer belgende alsmen hun vyphevdt ofte gewoonten ergens wilde te hoyr doen. Een volck / na Julius Cæsars schrijven / die de stercxste en woomste van gheheel Gallia waren. Hebbende doen verschepde naemen / als Germani, Batavi, Frisij, Advatici, Menapij Atrebates, Nervij, Morini, &c. Van de welcke Germani, Hooghduytschen zijn: Batavi, Hollanders / ende eensdeels de Gelresche: Frisij, Vriesen: Advatici, Antwerpers: Menapii, eensdeels de Gelresche ende Cleefsche: Atrebates, die van Atrecht ende daer ontrent: Nervii, die van Doornick: Morini, Vlamingen / &c.

Waer ouder dese 17 Landen bydee Romeynen begrepen zijn / ende waeromme Belgium genoemt.

Belanghende de ghedaente ende gelegentheden deser landen en Provintien / die zijn doorgaens meestendeel plat / uytghesondert 't landt van Lutzenborch, Limborch, Namen, ende Henegouwe, daer het berghachtich is. Ende een deel van Brabant, Vlaenderen, Gelderlant, ende Over-Yssel Santachtich; ende is gemeenlicken seer vruchtbaer / selfs de landen nae het Zuyden gheleghen gheven eenighen wijn. Oock heeft op de hooghe landen lustige Bosschagien / van alderhande geboomten / als schoone Linden ende Abeelen. Haer weyden vol van alderhande Vee; de Bosschen vol voghelen / de Zee ende Rivieren seer visch-rijck / 't heeft mede seer schoone sterckte ende groote Paerden / insonderheydt in Vlaenderen / Zeelandt / Hollandt / ende Vriesland. De locht isser doorgaens behalven langhs den Zeekant goet ende gesondt / hoe wel vochtigh ende grof. Weghens de Zee ende sijn Revieren is seer bequaem gheleeghen / om met alle landen van Europa te handelen / als hebbende den Rhijn / afkomende uyt het Zwitserschе geberghte / ofte soo Guicciardin sept / soo heeft den selven met 2 fonteynen zijn begin ende oorspronch uyt den Bergh Adula by den ouden / ende Voghel ofte S. Gotharts-Bergh by de nieuwe schrijvers ghenoemt / loopende dwers door Duytschlandt / ende eenighe deelen van Nederlandt / (verdeelt wesende in vrie aderen ofte Rivieren / den Rhijn, Wael ende Yssel) inde Noortzee. Wesende naer de Danou de grootste van Europa. De Mase komt uyt het Bourgondische gheberghte van Langhres af ende ontspringt uyt den Berg First ofte Vogel-bergh / niet verre van den oorspronch der twee vermaerder vloeden de Seyne ende de Marne. De Schelde komt uyt Picardijen ende Vermandois by Beaurevoir, niet verre van Castelet / uyt eenen Bergh daer de Somme ende

Haer oude namen / ende hoe vande Romeynen gheheerscht ende gearcht.

Ghedaente der Landen / vruchtbaerheyt der selver.

Oorsprongh eenige Rivieren die door het selve loopen.

de

de Sambre oock haer beginsel upt nemen: Voorts is de Zee haer oock seer gerijfselijck gelegen/soo datmen van daer binnen twee dagen en twee nachten tot in Noorwegen, ende binnen vijf oft ses dagen tot in Denemarcken, ende van daer na Zweden, zeylen kan/&c. Gelijckmen mede Westwaert in wepnige uren in Engelant varen kan/voorts zijn dese kusten bequaem om Vranckrijck, Spangien, en beyde de Indien te beseylen. Ende daerom zijn dese Nederlanden/insonderheyt Hollandt ende Zeelant/ seer schiprijck/waerinne oock haer macht/neringhe ende welbaren meest bestaet: zijnde ongeloobelijck/ dat by wijlen daer upt op een tijdt Oostwaerts op Coopvaerdye gezeylt zijn seven oft acht hondert groote Schepen/ behalven die West-waert op Engelant, Vranckrijck, Spaingien, Italien, de Eplanden/ ofte Custen van Afrijcken, beyde de Indien, ende na verschepden andere vreemde onbekende Landen ende plaetsen/ met groot getal van Schips-volck t' Zee gaen. Beneffens dese Coopvaerdye/ zijnder noch veel honderden schepen die sy Buysen, Doghooten ende Krabbens noemen/ die op de Visscherije banden Harinck, Kabbeljauw ende Salm varen. Op den Haringhbangh alleene ghevruchtmen wel 7 oft acht hondert van dese Buysen elck jaerlicx dry repsen/ so dat 't onuytspreeckelijck is/ wat rijckdom de zee hen geeft/ hebbende een groot ghetal van Zee-volck/ dat hen daer mede ghenerende is/ behalven dat/ soo geneeren hen noch gheheele Steden ende Dorpen met wijf ende kint met netten te vreyen/ schepen te timmeren/ ende scheeps ghereetschap te maecken.

Holland en Zeeland boven alle andere Provintien scheepryck.

Gedaente/ aert/ en beschrijvinge vande inwoonders der Nederlanden.

Het volck van Nederlandt is doorgaens groot/ sterck/ frap/ wit ende wel gemaeckt/ aerdende elcke Provintie wat nae hun ghebueren/ als 't Oostwaert nae den Oosterlinck/Zuydt-waerts nae de Hooghduytsche/ ende Westwaert na den Fransoys. Sy kleeden hun redelick wel/ lichtveerdigher dan de Hooghduytschen/ volghen de ghebueren nieusgierighept. Zijn tot den dranck ghenoech ghenegen/ maer niet soo seer als Hooghduytschen/ noch oock soo vele als in ouden tijden pleghen. Zijn doorgaens koel ende ghestadich in hunnen handel/ in't gelück oft ongelück niet seer veranderende/ nochtans vermustig en onderscoeckende/ bequaem om alle consten te vinden/ daer gheen Natien in wijckende; zijn altijt seer doende/ werckende ende niet ledich: geneghen tot Neeringhe ende Coopmanschappen/ die sy alle de werelt over/ meer dan andere dryven; eleken ghedienstich/ niet soo hoovaerdich als veel andere natien/ maer van natupren sparich ende seer ghenegen tot gewin/ daeromme sy vlijtich ende gheerne ander Landen besoecken/ daer sy haer overal seer gedienstig laten vinden. Insgelijcx zijn oock de vrouwen/seer ghedienstich/ tot alle wercken/haer soo begheevende/ als elders de knechten/ selve veel koopmanschappen dryvende/ onder de mans in alle eerbaerheyt ommegaende/ want sy een afgrijsen van hoererije ende over-spel hebben/ hoe wel hun mannen volck ter zee ende te Lande handelende/ veel van huys zijn/ tot verwonderingh veeler natien.

Lof vande vrouwen van Nederlandt.

Sy leeren ende spreken lichtelick alderhande talen/ hoewel haer oude spraeck Duytsch is; Op de Fransche grensen spreken se Walls/ zijnde een gebroocken tale van 't Latijn. Het Duytsch is een harde/ maer rijcke en volkomen tale/ van outheydt ende volkomentheyt alle andere te boven gaende. De rijckdom ende ouderdom daer van/ is daer aen te mercken datter meer dan 2170 woorden van een sylabe zijn/ als Simon Stevin van Brugge bewijst in sijn Boeck/ 't welck hy noemt de Beginselen der weegh-konst. Alwaer se van hem voorgheselt worden ende bygheboecht zijn/ in sijne uytspraeck vande waerdigheyt der Duytscher tale/ weerdich van alle beminders des selven Taels gheleesen. Een tale ghenoegh de selvige/ diemen aldaer over ses-thien-hondert jaer in Julius Cesars tyden sprack/ dan dat elcke Provintie 't ghelupt ofte accoort heeft aengenomen van sijn gebuyren: een tale die in haren gront/ wijder ende verder gesproken wort/ als lichtelick gheen andere/ streckende van Calis in Vranckrijck tot in Noorweghen/ Zweden/ Lijflandt/ ende noch voorder. Het is een lant daer de vreemde man willekomer

Lof vande Duytsche Tale.

mer is / dan in eenige ander landen. Het is een volck Godvruchtig/zijnde onde Christenen; Ende soo eenige seggen ontrent den jare 700 door den dienst van S. Willebrordus tot het Kersten geloove gebracht: Een volck tot vryheyt geneghen / ende meesten tijt gewerst alsoo alle Historien ende de heydenaeghsche Oorlogen bewesen hebben / ende de welcke zedert den onderganck van 't Roomsche Rijck / haer selven alderbest hebben bevrijt / van alle dienstbaerheyt/ende overlopinghe harer landen. Jae hebben selfs andere Natien overvallen ende vermeestert / als met de Zalische ende Vrijaenzeesche haere geburen/het Koninkrijck van Vrankrijck, &c. In Provintien verdeylt zijnde / hebben veel Overheeren op sekere voorwaerden aenghenomen / maer altijdt toegheseten dat sy haer niet te groot ende te machtich werden / daeromme die meest beminde als sy jonck waren. Met haer Overheeren vredelick levende / ende in noode met malkanderen aenspannende / hebben menichmael groote daden uptgherecht. Soo teghen de Romeynen, als anderen: oock teghens de Turcken ende Saracenen, als't blijckt by Godefroy de Boulion, ende andere Koninghen van Jerusalem; desgelijckx aen Baudewijn Grave van Vlaenderen, die 't Keyserdom van Constantinopolen ghewonnen heeft: gelijckmen van haer dierghelijcke daden meer inde Historien leesen mach: Soo dat sy altijdt groot geacht / ende ontsien zijn. Een volck daer van den wijdtvermaerden Historyschrijver Cornelius Tacitus aldus gheschreven heeft / segghende: De Galli streden voor vryheyt, de Germani voor Buyt, maer de Batavi voor glorie ende eere. Dies de Roomsche Keysers haer tot hun lijf-bewaerders hebben verkoren / als die bevindende het getroutste / vroomste ende kloeckste volck vande werelt. Jae eenighe van haer (voornamelijck de Batavi ende Frisij) zijn verklaert gewerst ghesellen ende vrienden van't Roomsche volck, &c:

Nederlanders zijn een volck tot vryheyt geneghen.

Hebben hare Heeren nimmermeer yet opgegeven dan bepaelt.

Nederlantsche Princen hebben veel vroomedaden upt gericht

Hoe/ende door wie de selve aenden anderen gekomen zijn / ende onder

Al hoe wel dese Nederlantsche Provintien in voortijden bestaende waeren van verschepden Souverayne / Provintien ende Princen / soo zijn sy nochtans van vier Hartogen van Borgoingnen, ende daer na van de Erf-Hartoghen van Oostenrijck, onder eenen Heere Keyser Karel de Vijfde ende synen sone Koninck Philips, Koninck van Spaingien ghebracht. Hoe / wanneer / ende op wat wijse de selve aen dese Heeren ghekomen zijn / en sal niet ondienstich wesen 't selve in het kortste te verhalen: op dat in eeuwighe gedachteniisse blijve / hoe datse onder de regeringhe der Spaingnaerden gekomen zijn / ende dat sy over de selve niet als eyghen / dat is / haer wetten onderworpen zijnde / hebben mogen heerschen; maer dat de selve Princen ende Graven haer als een vry volck volghende hare eygen voor-wetten en Oude-herkomen hebben moeten regeren.

eenen Heer gebracht.

Lodewijck van Male, zijnde van sijn Vaders weghen / Grave van Vlaenderen, Nevers, Retel, Salines, Antwerpen ende Mechelen, ende van sijn Moeders wegen / van Borgoingnen ende Artoys, hadde een dochter (ghenaemt Margarita,) ghewonnen by sijn hupsvrouwe Margarita, dochter van Jan den derden / Hertoge van Brabant, dese troude tot Gent inden jare 1369. Philips de Valloys, by genaemt de Stoute, zijnde Hertoge van Bourgoingnen, ende jongste soon van Jan Koninck van Vranckrijck. Dees brachten voort Jan de Valloys by genaemt den Onverssaeghden, wesende Grave van Vlaenderen / van Vrygoingnen / van Artoys, &c. Dese Jan de Valloys trouwde inden jare 1415 Margarita, de dochter vanden Grave van Henegouwe, Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt. Ende wert tot Montereau in Vranckrijck inden jare 1419. den negentienden September / out zijnde XLVIII jaren / XV jaren geregeert hebbende / deerelijck vermoort / geschiet zijnde (soo men sept) door last vanden Dolphin. In sijn plaetse komt sijnen eenighen sone Philips de Goede, oudt XXIII jaren / wesende Hartogh van Borgoingnen, Grave van Vlaenderen, van Artoys, Borgoingnen, Palatijn, Marckgrave des Heyligen Rijcx, Heer van Salines ende Mechelen. Boven dit verstorven aen hem inden jare 1429 door de aflijvighept van Graef Dirck van Namen

De dochter van Lodewijck van Male Margarita trouwde Philips de Stoute, ende teelen Jan den Oberstsaygheen. Dit trouwt de dochter van den Graeve van Holland ende teelt Philips de Goede.

Beschrijvinge hoe meest alle de Nederlanden aen dese Philips de Goede ghekomen zijn.

(doch

(doch te voren by hem ghekocht) het Graefschap van Namen, door't sterven van Philips Hertogh van Brabant (geen kinderen achter latende) inden jare 1430. de Hertoghdommen van Lothringen, Brabant ende Limborgh, en door't overlijden van Jacoba Grafinne van Hollant/ &c. sijn Nichte/ inden Jare 1456/ de Graefschappen van Henegouwe, Hollant, Zeelant ende Vrieslant. Het Hertoghdom van Lutzenborgh, des gelijcks is hem inden Jare 1443 van sijn Moeye overghegeven eerst als Momboor/ ende daer na als Heer. Hy was de eerste des Huys van Borgoingnen die de Ordere vanden Gulden Vliese, opgherecht heeft ende dat tot Brugghe in Vlaenderen/ ten ryde als hy inde Jare 1430 trouwde Isabella van Portugael, sterf tot Brugge inden Jare 1467/ out synde 72 Jaren/ geregeert hebbende 48 Jaren/ ende liet achter tot Erfgenaem aller sijner Landen eenen eenighen Soon ghenoemt Charles de Valloys, ofte Karel den Strijdbaren. Dese vier-en-dartigh Jaren out synde/ komt tot de Regieringhe van sijne Vaders Landen. Hier toe hoopt hy van Hartogh Aernoudt van Egmont het Hartogdom van Gelre, ende het Graefschap van Zutphen, en dat boven een Jaerlicx pensioen om een somme van 92000 Goude Kroonen. Die sterbende deselvige koop by uyterste wille bevestigt/ sijn Sone Adolf om sijner rebellye tegens hem daer van verstekende, van welck Hartogdom Gelderlant hy de besittinge nam inden Jare 1473/ &c. En socht van alle de Nederlanden een Koninghryck te maecken/ belovende tot dien eynden Keyser Frederick des derdens Sone/ sijn eenige Dochter ten houwelick te geven/ van meenige synde't selvige te noemen/ het Koninckrijck van Borgoingnen, vermits Borgoingnen te vooren een Koningrijck geweest hadde: maer om dat elcke Provintie Souverein was/ ende dysondere Privilegien/ rechten ofte herkomen hadden/ desgelycks verschepden maten ende gewichten/ ende nopt hare Princen/ andere dan bepaelde macht/ over haer hadden willen toestaen/ soo is sulex achter gebleven. Desen Strijtbaren Helt/ is inden Jare 1477 den 5 Jannuary/ by toe doen van Loys de elffde/ Koninghvan Vranckrijck/ vande Switzers ende Borgoinoisen/ nae dat hy drie Veltslaghen ghewonnen hadde/ voor Nancy verslaghen/ door't beleydt van eenen Italiaensche Grave Campobasso, die hem diende/ verraden synde. Men vant hem drie daghen naer sijn doot/ moeder naeckt/ in een plas waters bevroren leggende/ (ghelijck sulcks in't langhe beschrevenis in Philippi Cominei Hystorie) out synde 44 Jaren/ achterlaten een eenighe Dochter/ ghenaemt Maria de Valloys, de welcke op den 18 Augusti inden Jare 1477 trouwde Maximiliaen van Oostenrijck/ oudt synde 18 Jaren. De welcke den Koninghvan Vranckryck/ meest al weder af nam/ dat de Koningh sijne Huys-vrouwe benomen hadde/ ende rechte de Ordere vanden Gulden Vliese; die seer verballen was/ inden Jare 1478. wederom op/ sy teelen metten anderen twee kinderen/ een Sone ghenaemt Philips, ende een Dochter Margareta. Maria van Borgoingnen/ is in het vijfde Jaer van haer houwelick/ van een Paert gheballen/ en vanden val gestorven. Maximiliaen regeert de Landen eenighe tijt voor sijnen Soon Philips; maer niet ter goeder trouwen/ want hy socht Brabant, Henegouwen, Hollant, Zeelandt ende Vrieslant, vande Nederlanden/ aen sijn Vader Keyser Frederick te verbreemden/ door de verschepden saken tot nadeel deser landen/ te langhe om hier te verhalen. Inden Jare 1492 werde sijn Soon Philips, alomme inde Nederlanden/ tot Prince gehult ende in sijn landen als Erf-Heere bevestight, trouwende Anno 1496/ te Lier in Brabant/ Vrouwe Johanna van Spaingnen: alsoo dat dese Nederlantsche Provintien (te voren door veel Houwelicken aen een ghehecht) met dit Houwelick aen Spaingnen ghekomen zijn/ by welck Houwelick (hoe wel sy schijnen in eenighe volkomen voorspoet te komen) sy daer naer in langduyrige ende onnodighe Oorlogen getrocken/ ende ten laetsten inde Inlantsche Beroerten gheballen zijn/ tot grote schade ende achterdeel der selver: alsoo dat dese Nederlandsche XVII Provintien aen en-

Eerste instieller van de Orden vande Gulden Vliese.

Trout Isabella van Portugael/ teelt aen haer Karel den Strijdbaren.

Welke weert Heer vande Nederlanden gehult/ koopt Gelder daer by.

Socht van de Nederlanden een Koningrijck te maken/ ende wilde het nemen het Koningrijk van Borgoingnen: maer kan sulex niet te wege brengen.

Hoe ende waer ghestorven;

Maria de Valloys sijn Dochter trout Maximiliaen van Oostenrijck/ teelt aen haer twee kinderen.

Maximiliaen socht eenige Provintien aen het Roomsche Rijck te brengen.

Philips sijn Sone weert gehult/ ende trouw Johanna van Spaingnen.

Wanneer dese landen aen spaingnen gekomen zijn/ ende hoe.

de onder Spaingnen nu geweest zijn ontrent de honderdt en vyftich Jaren.

Hoe de Provintien in desen tijt verdeelt zijn ende van wien beseten.

Van dit Nederlant ofte sijne Provintien besit nu Anno 1648 den Koninck van Spanjen Philips de vierde/ in Vreede. Dese volgende: Brabant, Limborgh, Lutzenborg, Vlaenderen, Artoys, Henegouwe, Namen, Rijssel, Douway, Orchies, Doornick ende Tournesis, Mechelen ende Valenchijn, ook Camerijck, een quartier van Gelderlant, uptgesept eenighe stucken van Brabant ende Vlaenderen, die de E. Mo. Heeren Staten houden/ zijnde altesamen frape schoone landen/ de anderen als Gelderlant, Hollant, Zeelant, Vriesland, Uytrecht; Over-Yssel, Groninghen, Ommelanden ende Drenthe: onder 't loffelijke Hups van Nassauw Anno 1648 met een eeuwige Vrede (tot Munster in Westphalen beslooten) haer Vryheyt bevochten hebbende.

Landen onder de Erfs Hertogen zijnde.

Wy sullen nu wat verhaelen van den besonderen staet/ daer hun dese voorschreven Provintien nu dit jaer 1648 met 't slupte vande Vrede/ in bevinde. Ende sullen onse begin maken/ van die onder de Koninck van Spanjen als noch behooren; waer van 't Hartoghdom Brabant 't voornaemste is 't welck hy besit upt ghesept 's Hertogen Bosch met de Majerye, Breda met de Baronye, Mastricht, Bergen op den Soom, met 't Marquisaetschap, Steen-Bergen, Willem-Stadt met 't gantsche Eylandt de Ruygenhil, ende de Stadt Grave, nevens veel sterckten in 't selbighe Hartoghdom gelegen. Zijnde een Lant dat in de Oorlogen dese 70 ofte 80 Jaren veel geleden heeft/ so van hare Vyanden/ als van hun eygen Krijghsvolck/ die 't selve omme de quade betalinge ghemuptineert hebbende/ grooten overlast deden/ soo dat het wonder is/ dat het noch soo wel waert ende upthoudt; daer by de macht van Brabant ghenoechsaem af te meten is. Van het heeft veel goede Steden/ daer den Lant-man sijn toevlucht toe heeft. De Stadt Loven, houdt haer noch redelijcken: Brussel heeft haer alderbest met het Hof geneert/ ende is dieshalven in goeden staete: dan Antwerpen, mede een Hooft-stadt van dese Provintie seer wijt vermaert/ om haren koophandel ende schoonheydt/ heeft aldermeest geleden/ is twee mael geplondert/ veel afgebrant ende geschat ghewees/ ende heeft noch tot hare eygen lasten een Casteel moeten bouwen/ dat sy daghelijcks te ontsien hebben/ waer door dat den groten Koophandel aldaer vergaen is. Alleenlijck zijnder eenighe Hoofsche handelaers oft Financiers/ de Stad noch wat ophoudende. Soo dat Antwerpen wel van d'een helft van haer volck ende Inwoonders ende dien volgende van haer macht ende welbaren/ geduprende de Oorloge/ vermindert is.

Brabant.

Mechelen een Souverayne Stadt ende Heerlickheyt/ heeft tweemael ingenomen/ ende schandelicken ten gronde geplondert geweest/ soo dat het meer als eenighe Stadt daer ontrent opt geleden heeft. Mechelen.

Limborgh, Valckenborgh ende Dalem, hebben mede veel geleden/ desgelijcks Namen, maer in 't leste van dese Oorloge soo onthouden sy haer noch redelijck. Limborgh. Valckenburgh, &c. Namen.

Lutsenborgh is de gheheelste ende minst beschadicht/ van alle de Nederlantsche Provintien ghebleven/ hebbende niet veel meer dan door tochten geleden. Lutsenborgh.

Henegouwe, Artoys, Valencijn, Rijssel, Douway, Orchies, Doornick, ende Tournesius met Camerijck, hebben in 't begintsel des Krijghs seer veel geleden/ hare voornaemste Steden belegert/ gedwongen/ ende gheransoent geweest/ het platte Landt bedorven ende opghegeten/ 't welck haer nochtans soo veel schade niet aen en bracht/ ende minder deerde/ overmidts sy inde Fransche Oorlogen suler meer gewent zijn/ ende insonderheyt in dese laetste Jaren: sy hebben hun te bedancken van goeden welstant/ ende neeringhe/ oorloogsche wijse/ ende hebben gheen redenen/ dan over de schattinghen te klagen. Henegouw. Artoys, &c.

Vlaenderen heeft aldermeest in dese Oorlogen haer te beklagen/ als zijnde van oproerighe Ghemeenten verheert/ ende met af-breecken vande beelden/ alle hare Hooft-steden ende alle andere belegert/ gewonnen/ ende veel geplondert geweest/ uptghesticken Grevelingen, ende eenige kleyne nesten/ veel Steden/ grote Dorpen ende Vryheden zijn tot Steenhoopen geworden/ soo dat aldaer Vlaenderen.

daer meer Steden / Dorpen / Casteelen ende Kloosters t'onderghegaen zijn / dan in eenige andere Provintien / ende dat het meer dan d'een helft gedepopuleert ofte vermindert is van volck ofte Inwoonders / die alle de Werelt over verspreyt ende ghevlucht zyn. De Koninck besit noch Vlaenderen / behalven Sluys, Axele, Ter Neuse, 't gantsche Eylant Katssant, Hulst ende Hulster-ambacht, 't Sas van Gent, Biervliet, ende Ardenborg met eenige Schansen ende sterckten. Uytgenomen 't gheene den Koninck van Vranckrijck in dese Oorloge daer van verovert heeft / 't welck dese onse Hystorie niet is raeckende. Teghen dese Steden / ende de Steden / van Brabant ende Vlaenderen boven verhaelt / soo besit hy in Gelderlandt wederomme een quartier Stadt / Ruermonde, met Gelre, Venlo, Wachtendonck, ende Stralen.

Landen onder de Vereenichte Ata en. Gelderlant.

De Hoog. Mog. Heeren Staten vande Vereenigde Provintien besitten / dese delen van Nederlant, van Gelderlant de dry resterende delen / waer onder is het Graefschap Zutphen. Dese landen hebben met belegeringen / innemen ende plonderingen van hare beste Steden / veel geleden / ende zyn daeromme minst welvarende ten aensien van d'andere Provintien.

Hollant.

Hollandt heeft in 't beginne vande Oorloge wel seer groote verwoestinge geleden / boven alle andere / eenige van haer Steden belegert / gewonnen verbrant / de luyden geplondert en vermoort / &c. Maer is ten lasten metten Oorloge gekomen tot binnenlandsche ruste / voorspoet en grooten rijckdom / naer dat het sijne gebueren tot beschermighe hadde ghekregen / des het van volck ende Schepen seer vermenichfuldicht is / so dat se hedendaegs alle de Werelt in Schip-vaert overtreffen / bezeylende de gantsche Werelt / daer door 't in Koophandel is bloeyende / gelijck sulcx aen alle hare Steden genoegsaem te bespeuren is.

Zeelandt.

Zeelandt hebbende veel geleden / ende alle haer Steden met hongher gedwongen oft belegert / haer Dijcken doorgesticken / datmen over het Lant voer / is nochtans ten lesten uyt de groote ellende gheworstelt / wederomme in neeringhe / volck ende Schepen / navolgende haer Devijse Luctor Et Emergo, toenemende.

Vrieslandt. Vrieslandt heeft mede haer deel gehadt / maer heeft haer kloeckmoedich inde Oorloge gedragen / ende inde contributien ghequeten / en is echter tegenwoordigh welvarende.

Uytrecht. Uytrecht heeft wel de meeste verswaerthept ende ongelijck boven alle andere landen Hertoge van Alba geleden / ende sints mede in groot perijckel gheweest door tweedracht haerder eyghen Borgeren ende Inwoonderen / maer mette andere Provintien vereenicht zijnde / is 't eyndelijcke weder welvarende / en tot haer voorige staet gekomen.

Over-Yssel. Over-Yssel ende Drenthe, zijn haer principale Steden belegert ende ghewonnen gheweest / sommighe meer dan eens. Dese Landen hebben inde Oorloge veel afloopingen geleden / waer door hun platte Landt meest verwoest gheworden is: doch nu weder welvarende.

Groeningen. Groeninghen ende de Ommelanden, hebben met haer gebueren veel geleden / de Stadt is meer als eens belegert / ende gedwongen / de Ommelanden afgeloopen gheweest: zijnde nu in voordelijcken staet / ende boven haer gebueren welvarende.

De Vereenichde Landen floreren boven d'andere.

Dit niet teghenstaende soo zijn de Nederlantsche Vereenichde Provintien / nu in beteren Staete dan de andere / om dat sy een open Zee by / ende daer by menichte van Schepen hebben: waer door sy genoeghsaem het volle ghebiet over de Oceaensche Noort-Zee en de Kibieren genieten: zijnde daer en boven seer Volckrijck / overmits die van de andere Provintien / soo op hope van Neeringe / by-hept van Gods-dienste die in de selve een yeder (sonder eenigherhande ondersoeck) toeghelaten ende bergunt wert: als om de handel ende Koophandel / mits de goede ghelegenthept der selver Landen haer toegeloopen zijn. So dat de selbige als teghens natuur en reden ja in 't heertsen van den Oorlog / vermeerderen ende welvarende zijn. Waer van haer kostelijcke Steeden / diere Landen / en treffelijcke Gebouwen geen kleyne getuygenisse geven.

Beslupt.

In voegen dat het Nederlandt in 't ghemeen hem mach beroemen / het treffelijckste Landt na sijn groottte te wesen (menichte van grootter / stercker ende Volckrijcker Steden ende Fortressen) vande gheheele Werelt /

relt / daer alle Oorlogh-helden van geheel Europa haer Ambacht gheleert / ofte konnen leeren hebben / geduerende 70 ofte 80 jarige Oorlogen ende Troublen.

Die lust hebben / meerder ende wijtloopiger beschrijvinghe van dese Nederlanden te lesen / die mogen deselve boecken / inde Brabantsche beschrijvinge van Hadrianus Barlandus, inde Vlaemsche / van Jacobus Marchantius, inde Hollantsche / van den Hollander Hadrianus Junius van Hoorn / als mede in 't Hollantsche Toneel van M. Z. Boxhoorn, ofte inde ghemeene Beschrijvinghe der Nederlanden ghedaen by Lowys Guicciardijn: 't Is ons alleen ghenoegh gheweest deselve in het korte / ende (ghelijck men sept) ter loop aen te wijsen en aen den dagh te brengen.

Beschrijvinge vanden
H A G E,
Ende het Hof van
HOLLANDT.

Desgelijcks van wien, en wanneer dit Hof gesticht ende Gebouwt is, ende tot wat eynde.

Beschrijvinge van den Hage.

BEneffens alle de schoone / ryckе / wel ghelegen / ende vermakelijcke bemuerde Steden van Hollant: zijn daer noch vele ende verschepden Heerlijcke Vlecken / ofte onbemuerde Steden / treffelijcke Gebout ende verciert / en van geenen kleynen rijckdom / jae die veel Steden in aerdigheyd / van Gebouwen niet en wijcken / maer te boven gaen: zijnde van haere Heeren ende Prinсen / met verschepden Vryheden begiftet. Onder alle dese en is gheen heerlicker / schoonder / wel ghelegender / ende vermakelicker / dan 's GRAVEN-HAGE, die de eerste ende schoonste zijnde / van haer Graven ende Princen verkoren is tot haere woonstede ende vermakelickheyt. Oordonnerende alhier haere heymelicke ende andere Raden: desgelijcx de Recht-plaetsen / alwaer alle rechtsgedinghen van Hollandt / West-Vriesland / ende Zeelant souden bepleytet ende ghevonnist werden.

Den Hage gaet te boven / in rijckdommen / Heerlicke schoone Hupsen / genoechlickheydt / ghenoeghelycke hoven / ende menichte des Edeldoms / veel ende verschepden Steden des Landts van Hollandt ende Zeelandt. Hare groote ende menichte van Hupsen passeert verre boven de twee dupsent / ende wert daghelicks noch met gantsche nieuwe straten vermeerdert. Schoonheyt ende menichte van hupsen.

So dat men met recht wel seggen mach / dat gelijck Engelandt 't grootste Eylant van de Werelt, de Nijl alsoo voor de grootste Rivier / ende 's Graven Hage 't grootste Hoff van gansch Europa moghen ghehouden worden.

Onder alle de groote Palleysen ende Heeren Hupsen van 's Graven Hage, en isser geen Heerlicker / dan het Koninghlijcke Paleys ofte Casteel / 't welck men noemt het Hof van Hollandt: Voorwaer met recht Koninglick genoemt / vermits het selve van Graef Willem den tweeden / de 15 Graef van Hollant, Zeelant ende Vriesland, &c. (Die inden Jare 1247 / om sijne uptnemende deugden ende manlicke kloeckheyts wille / met gemeyne stemminge der Keurvorsten / op S. Michiels dagh / Roomsch Koningh ghekoren is / ende daer na op alre Heyligher dagh inden Jare 1248 bevesticht is) gebouwt ende getimmert is / ontrent den Jare 1249 als 't selvighe upt de oude Beschrijvinge van het Hof van Hollant. Van wien ende wanneer 't gebouwt is.

VRIA HOLANDIÆ

oude Chronijck van Hollandt / inde 18. Divisie ende 13. Capittel blijckende is. Dit Koninghlick Hof / is op de maniere der Casteelen met grachten omgraven / ende verscheyden poorten besloten: de welcke altijt vande lijfwachten der Princen nacht ende dagh bewaert ende ghewaeckt werden. Hebbende aen de Noort-zijde langs het Hof henen eenen heerlicken / wijden ende ruymen Vivet / wiens oever beplant is met schoone hooghe Linden boomen / onder wiens schaduwe het linden Somer / de hitte der Sonnen vliedende / vermakelick is te wandelen / ende hem te verberghen / welcke plantagie men den Viver-bergh noemt.

Forme van 't selve.

Beschrijvinghe vande Zael.

Binnen in dit voorschreven ghebouw is een Zael, heerlick groot ende wijdt getimmert / ende dat (volgens 't seggen van de oude Chronijcke van Hollandt) sept van scker hout dat upt Vlaendt gekomen is / 't welck die natuere heeft / dattet nimmermeer en rottet / noch daer en groepen noch spinnen / oft ander wormen in. Welcke Zael altijdt versien is met veele ende verscheyden wel ghestoffeerde Kramen / ofte winckelen van allerley Kramers waren / daer de treffelijcke Boecken ende Schilderijen de minsten niet van zijn. Doch de schoonste ende heerlijckste schilderije / daer te sien / zijn de gulde Wapenrocken / trompetten / Vorsnetten / Vaendels ende Scheepsblaggen met groote menichte / die so op de Turnhoutsche heyde, inden Slach van Nieuw-poort in Vlaenderen, als anderen banden vyandt met grooter eere verkregen / ende daer tot een eewige gedachtenisse opgehangen.

't Hof van den Prince

Alhier is het Hof vanden Prince / ofte Stadt-houder van Hollandt / Zeelandt ende West-Vrieslandt / het welcke nu tertijt is sijn Hooghept / den jonghen heldt Willem Sone van den onwaerdereliicke Frederick Hendrick. die Godde Heere in desen tijdt van Vreede een geluckige regeeringe / wil verleenen / op dat hy als upt het Nassausche helden bloet voortgheteelt / mede een recht Vader des Vader-landts mach verstrecken.

Een toeghe-eyghende plaetse des Rechts ende der Wetten.

Het selve Hof is mede als een geheplichde ende toege-eygende plaetse des Rechts ende der Wetten / alwaer den Raedt (meerder zijnde dan eertijdts de Consentes Dei,) alle rechtsaken verhandelt / ondersoeckt ende voordeelt: meerder hebbe ick gesept / om dat den raedt vande Consentes van Twaelven / maer desen van 14 bestaet / behalven haer hooft die sy Vresident noemen. Dese vergaderinge der Raets-Heeren welcke eertijts volgens 't getuygen Snoy tot Vraveszande plach te wesen / heeft Graef Willem, voor verhaelt / metten tijtel van Roomsch Koningh vermeerdert zijnde tot dese plaetse overgebracht.

Van wien den Provincialen Raedt inden Hage gebracht is.

Beneffens de vergaderinghe van dese Raden / diemen den Provincialen Raet noemt / soo isser noch inden jare 1582. In plaetse vanden Hooghen Raedt van Mechelen, een opperste Raedt van Justitien / ghenoemt den Hoogen Raet, opgerecht; by den welcken / alle saken / tot hare kennisse ghestelt / ende by Appellatie ende Reformatie / vande vonnissen banden voorschreven Hove Provintiael / ende andere Rechters / aen haer luyden verballende / by Arrest gewesen wert / sulcx dat haer Vonnissen / sonder voorder versoek / stant grijpen: maer mach vande selve alleen versocht werden / Revisie / ende gepropooneert Erreur: in welcken ghevalle de Staten vande Landen / neffens den voorsz Raedt / eenige persoonen stellen / die het geweesen Proces oversien ende by haren uytspraeck verklaren / of inden uytspraeck van dien eenigh mislach begaen is ofte niet: naer welcke verklaringhe hen een yder moet reguleren / sonder dat voorder beklach plaetse heeft / oft toegelaten wert.

Beschrijvinghe vanden Hogen Raet.

Raet van Brabant.

Boven dien is aldaer noch opgericht eenen anderen Raedt / diemen noemt den Raet van Brabandt. Recht sprekende over de quartieren Stede / Dorpen / mitsgaders Ingesetenen der selver lande van Brabandt / onder 't gebiet der Hog: Mog: Staten Generael / staende. By welcken Raet inde voorschreven saken / gebesoingneert werdt by commissie / last en instructie vande voornoemde Staten Gener. sulcx als die vande Cancellarie / Raden en Leen-Hove van Brabandt / van ouden tyden gewoon zijn te doen. Op dat also een yegelijck by sijn recht en Privilegien / ordentlick mach worden geregeert en gedient.

Een laetsten / boven desen allen / vergaderen noch in dit Hof van Hollandt / de Ho. Mo. Staten Generael / de Staten van Hollandt en-

de West-Vrieslandt / de Staet van State / de Reecken-Meesters der Reken-kamere van Hollandt / de Krijghs-Raden / &c. Een yeder in ende op sijne bysondere Kameren daer toe gheschickt ende gheordonneert.

Beschrijvinge van het Haeghsche-Bos.

Al eer wy dese beschrijvinge eyndigen / soo en sal het niet buyten reden zijn / alhier in het korte de ghelegenthept van het Haeghsche-Bosch te verhalen. Het welcke hem streckt vande huysen ende Boschpoorte / inde lenghte van 1500. schreden / doch van veel minder breede / beplantet met schoone hooghe Eycken / treffelicke Buecken / Esschen / Elsen / ende andere boomen / versien met menigherley Voghelen / soo groote als kleyne / wiens soete ende helder klinckende stemmekens / des wandelaers hert verheucht ende vrolick maeckt. Men hoeft hier gheen wilde verscheurende Dieren te vreesen: ghemerckt men alhier niet en vindet dan snel loopende Hee-halven / Hinden / Hasen ende Konijnen / &c. Een plaetse voorwaer de Musen waerdich / inde welcke de Princen / Graven / Heeren / Raden / Advocaten / ende alle menschen om haer ghemoedt ende sinnen van alle moeyelickheeden t' ontlasten / dickwils gaen wandelen / ende haer vermaken.

Men soude tot lof ende prijs van 's Graven-Haghe noch veel ende verscheyden dingen hier konnen by voeghen / maer naerdien ons ooghmerck niet is / die op 't naeuste te onderzoecken / maer dit alleen ter loop als tot een inleydinge van onse Beschrijvinghe / aen te roeren / soo willen wy den sinnelicken Leser wijsen / tot de gheleerde ende volmaeckte beschrijvinge van Lowijs Guicciardijn, over veel jaeren gedaen / ende nu met byvoeghselen ende plaetsen seer verrijckt / weder aen den dagh ghekomen.

Kort ende waerachtich Verhael

Van den Oorspronck der

Nederlantsche Beroerten

Ende

OORLOGEN.

Vervatende

Meest alle de *Aenslagen*, *Belegeringen*, ende *Victorien* de welcke Godt Almachtich, door den Doorluchtighen

WILHELM van NASSAU

PRINCE van ORANGIEN, &c.

Ten dienste deser Landen verleent ende ghegeven heeft.

Voor ende aleer wy komen totte beschrijvinge vande Victorien die God almachtich de Ho: Mo: Heeren Staten vande geunieerde Landen, verleent en gegeven heeft / door de wyse mannelijcke beleydingen ende daden / des hoochgeboren Vorstens Wilhem, Maurits, en Hendrick Fredrick van Nassau, Capiteynen en Stadhouderen vande selve Landen / so sullen wy met Godes hulpe tot een Inleydinge der selver memorien / en tot gedachtenisse onser nakomelingen / in het korte verhalen ende beschrijven / den woortel / 't begin / ende

ende oorspronck / van onse Vaderlantsche langdurige beroerten / Oorloghen / verbolgingen / verwoestingen / ende ellenden: waer mede onse waerde voorouderen soo vele jaren besocht ende ghestraft gheweest zijn. Op dat een iegelijcken sal mogen verstaen / door wat swaere ende ghewichtighe redenen onse voor-zaten genootsaeckt / jae ghedwongen geweest zijn / het swaert inde handen te nemen / omme haere Privilegien / Vry-heden (haer van soo vele Princen ende Graven verleent / ende besworen) Goederen / Vrouwen / kinderen / ja eyghen levens te beschermen / teghen de Barbarische onghehoorde overlasten / openbare gewelden ende Tirannische heerschingen / der Stadthouders / die by den Keyser Karel de V. ende Philips de tweede dier name Koning van Spaingnen / over dese Nederlanden ghestelt ende ghesonden waren / om syne wreede ende Bloedighe Geboden ende Bevelen met ghewelt teghen alle recht ende redenen te helpen in-voeren ende te doen onderhouden: van welcke ongehoorde regeringhe onse voorsaten eerst dickmael tot verscheyden Tijden ende plaetsen met bidden ende smeecken / ontlastinghe versocht ende ghebeden hebben: maer siende dat sulcx alles te vergeefs was / ende in't quade genomen werde; soo zijn sy eyntelicken / naer dat sy soodanigen overlast / ende verdrietich jock op hare vrije halsen ende schouderen niet langer hebben konnen draghen / genootsaeckt gheweest haer selven / en de haren met behoorlicke teghenweer te beschermen / ende met ghewelt de regeringe vande voornoemde Stadthouders tegen te staen ende te verhinderen. Hoe Godt almachtich soodanighe mannelicke ende Batavierische Beslupten / door synen krachtigen arm / geseghent / gelepdet ende gestiert heeft / (daer toe ghebruyckende de kloeckmoedige manhaftighept vanden Prince van Oranien. Hy: Mo: syne Broeders / Neven / kinderen ende vrienden / ende so vele wijt vermaerde Krijghs-helden). Wat uytkomste hy gegheven heeft / bewysen genoech den teghenwoordighen Staet deser landen ende Steden / gelijck wy die hupden ten daghe onder de wijse Regeringhe der Vaderen onses Vaderlants noch zijn genietende: ende God ghebe dat wy ende onse nakomelinghen die noch langhe moghen gebruycken tot syner eeren / ende welvaren deser landen / ende behoudenisse onser Vrouwen ende kinderen.

Door wat redenen de Nederlanden gedwongen zijn gheweest 't swaert inde hant te nemen.

Onder alle Bevelen ende Ghebooden / die van de Keyseren / Koningen / Princen ende Regheerders van eenighe Landen ofte Steden / aen haere Ondersaeten gegeven werden / en zijnder gheen / die van haer meer behertight / verdedicht / verhindert ende tegengestaen werden / dan die / welcke verbieden ofte verhinderen de Oeffeninge van die Godsdienste / die by d'Onderdanen eenmael aenghenomen / openbaerlicken beleden / ende in gebruyck is. Jae eer sy vanden selve 't zy door dwang ofte verbolgingen souden moeten afstaen ende wycken / soo souden sy liever haer goet / lijf ende leven verliesen / ende te pande stellen / dan sulcke wetten naerkomen ende gehoorsamen / wetende datmen in soodanige Geboden / meer Gode dan de menschen moet ghehoorsamen. Dat sulcx waerachtig is / sal van ons in dese beschrijvinge volkomentlicken bewesen werden / met het Exempel der inwoonderen deser Nederlandtsche Provintien ende onse Voor-ouderen / die tot allen tyden meer als eenighe andere natien seer yverich ende vierich in haeren Godts dienst geweest zijn; en met grooten vlijt de Geboden ende de weghen des Heeren (selfs inde alderdiepste duysternissen des Pausdoms) ghesocht ende naer getracht hebben / daer toe ghebruyckende / hoorende ende lesende de H. Schrifture / en de Schriften / van verscheyden Geleerde treffelicke Mannen uytgegeven / als by Martinus Luther, Niclaes Storck, ende Ulricus Swinglius, die aldereerst inde Jaeren 1521 ende 1522 openbaerlicken tegen des Paus aflaten ende Bullen gepredicht ende geschreven hebben) naer wien inden Jare 1555 tot Geneven gevolcht zijn Joannus Farellus, ende Petrus Viretus, Johannus Cavinus ende verscheyden anderen meer als Boden / dienaers ende voortplanters / van syn H. Euangelium / om syne uytverkoren te roepen / ende te onderwijsen uytgesonden zijn. De Nederlanders dese haere Schriften

Nederlanders yverich in haere Religie.

ter herten nemende / soo zijnder door de krachtige werckinge des Heyligen Geestes vele ende verschepden Personen van alle Staten ende conditien / alsoo verlicht ende onderwesen / dat sy inder daet ghesien ende onde rvonden hebben / dat sy by die vande Roomsche Kercke vanden rechten wegh der Salighept (naer den welcken sy met alle blijt gesocht ende getracht hadden) afgeleydet waren; des verlicht en beter ondervonden hebbende / sochten sy upt de Pausselijck superstitieuse Afgodische Kercke te vlieden. Clemens de VII. met sijne Cardinalen dit heldere licht des H. Euangeliums in hare verblinde oogen niet konnende verdragē wel wetende dat door't selve licht alle hare bedrog ende verleydingen / aenden dag gebracht soude werden / ende metter tijt een algemepne afval van haere Kercken verorsaecken; hebben macht / vlijdt ende naerstigheydt / soo veele haer doenlicken was / aenghewent om dit voornemen der Euangelischen ende voortgangh des Euangeliums teghen te staen; daer toe ghebruyckende de macht ende 't gesagh veeler Princen ende Machtigen (vermits haer selven niet bestant noch machtich en kenden die de herformde Leere / die tot verschepden plaetsen geleert ende ghepredickt werde / met het swaert des Heyligen Geestes / ende der Heyligher Schrifturen te overwinnen ende upt te roepen) die sy te dier tijden genoechsaem in haer gewelt hadden: Daer toe insonderheydt ghebruyckende de macht van Keyser Karel de V. alsoo hy alsdoen in 't vijftiende jaer sijns ouderdoms al omme inde Nederlanden als XXX. Grave der selve landen ghehult wiert: Als mede inden Jaere 1520 daer aen / in sijn Groot Vaders Maximilians plaetse / Roomsch Koninck tot Aecken, ende Keyser tot Bononien: desen Keyser Godtvruchtigh / ende de Kercke seer toegedaen wesende / soheeft den Paus by hem soo vele te wege ghebracht / dat hy inden Jare 1521 / een Rijcxdag tot Worms heeft doen beroepen / om aldaer Gebooden te maken / waer door de Leere des Euangeliums / soude mogen t'onderghebracht werden. D^r. Martinus Luther wert op den selven Rijcxdagh ontboden / om sijne nieuwe Leere (soo sy seyden) upt de H. Schrifture volkomentlicken te bewijsen: die op byghelepde ende verseckeringe van sijn Persoon aldaer verschenen is; ende inde volle vergaderinghe / sijn Leere ende schriften verdedicht ende staende gehouden heeft: Waer desen niet tegenstaende so hebben sy Luther, met alle sijnen aenhangh ende eens ghesinden / verklaert ende veroordeelt voor ketters / ende haere schriften voor schadelijck ende verleydelijck / jae dat die behoorden verbrandt te werden / op datter niemandt meer mede verleyt ofte bedroghen souden werden. Achtervolghende dit beslupdt is tot Worms het alder eerste Gebodt tegen die vande Euangelische Godsdienste (waer door naemaels veel dupsenden onnoosele menschen / ghedoodet ende omgebracht zijn) gemaeckt / want in het selvighe wierden ter doot veroordeelt / alle de ghenen die anders gheloofden dan de Roomsche Kercke dede: allen die eenighe Boecken van Luther ofte andere Ketters lasen, hadden, hoorde lesen, ofte wist datse yemant hadde: alle die yemanden van die Godsdienste ofte eenige Predicanten Herbergden, verstaecken, wegh hielpen, niet aen en brachten. Desen allen verklaertmen verbeurt te hebben Lijf ende goet / ende ghestraft te werden metten Viere: doch indien de mans persoonen haer aengenomen Godsdienste afgingen / ende weder tot den schoot der Roomscher Kercken quamen / die soude gehangen ofte metten swaerde gherecht / en de vrouwen levende in d'aerde ghedolven werden. Was dit niet een Heerlijcke genade / wat naer de uptvoeringe deser geboden gebolgt is / getuigen genoechsaem alle die Martelaer-Boecken en andere Kronijcken. Den Keyser heeft dit Bevel / alleen door Keyserlijcke macht / sonder eenig toestemming der Staten vande Landen al om doen verkondigen en belast te onderhouden. Daer na is dit bloedich Bevel noch tot verschepden tijden vernieuwt / en met eenige artijculen vermeerdert als inde Jare 1526 / 1529 / 1531 / 1540 / 1544 / 1546 / 1549. met meer Bloedt als 't laetste met gheschreven wesende 1550 / op den 29 dagh van Aprilis / in welck de Keyser hem genoeghsaem openbaerde dat hy van meninge was door de

Geeste-

Voorslach vande Paus Clemens, tot vernietinghe van het Euangelium

Keyser Karel de V. Rijcxdagh tot Worms alwaer de eerste Placcaten tegen de Religie ghemaeckt ende Luther ghevorderdt wert.

Wort inhout van het Placcaet vande Jare 1521.

Den Keyser geeft sijne Ampteringe in Room van 't jaer 1555.

't Placcaet vande Jare 1550 veroorsaeckt groote moeninge onder de Nederlanders.

Geestelijckheydt de Inquisitie ofte onderſoeck des Geloofs in deſe landen in te voeren: ende des niet te min dooz de wereltlijcke macht ſijne bloedighe Gebooden te doen onderhouden: welcke laetſte verkondinghe onder de Ghemeente groote opſpzaecke/ mozringhe/ vzeese ende achterdencken verooꝛſaeckt heeft: ende werde by eenighe Steden (inſonderheydt by die van Antwerpen, wiens gantſchen ondergangh aende onderhoudinge der ſelver geheelijcken was hangende) ſeer groote ſwarigheden ghemaeckt/ ende dat met goede redenen: Want upt de onderhoudinge der ſelver is niet alleen gevolcht 't verderf van Antwerpen, maer van alle de Nederlanden/ gelijck hier naer noch gheſept ſal werden. De ſaecken deſer Landen in ſulcken ellendighen ſtaet weſende/ zijn alſoo gebleven op den jare/ als wanneer de Keyſerlijke Maj. obermits ſijnen ouderdom ende ſwackheyt vooꝛgenomen had naer Spaingnen te vertrecken/ om aldaer in ruſte ſijne overſchietende oude dagen over te bzengen: en ſijnen ſtaet ende Landen aen ſijn Soon Philips de III. (die te boren inden Jare 1549. alomme in de Landen ende Steden als toekomende Pzince gehult ende beſworen was). Heeft om ſulck upt te voeren de Staten vande Landen op den 25 October binnen Bruſſel doen vergaderen; ende in hun tegenwooꝛdigheyt/ naer een vooꝛgaende Oratie (waer mede hy ſijn affſcheyt van alle de Landen en Steden aldaer vergadert weſende ghenomen heeft) ſijnen Soon overgegeven alle 't Recht/ende aenſeg die hy op de ſelve Landen was hebbende: hen ghebiedende ſijnen Soon en nieuwe Erf Heer als getrouwe Onderſaten met alle behooꝛlijcke onderdanigheyt/ vooꝛtaen te gehooꝛſamen: ſijnen Sone vooꝛts vermanende die met alle recht ende billickheyt te beſtieren. Dit alles geſchiet/ ende affſcheyt genomen hebbende/ is ſijne Keyſerlijcke Maj. upt de vergaderinge geſcheyden. De Koning in 't beſtier deſer Landen getreden weſende/ heeft de vooꝛgaende Gebooden ſijns vaders/ tot verſcheyden tijden vernieuwt ende verſwaert. Ende naer dien doen alle oude Beveelen by ſijn Vader ghegeven/ moeſten overghelevert ende vernieut werden/ ſoo heeft den Biſſchop van Atrecht Antonis Perrenot, (naermaels Kardinael van Granvelle) de ſaken tot hinder ende ſchade van die vande ſupvere Godsdienſt ſoo weten te beſtieren/ dat in plaetſe van des Geloofs-onderſoeckers heymelijcke bevelen (ghegheven in December des Jaers 1555.) Opene Gebooden aengheſlagen zijn/ by welcken alle Overheeden en Wetholders laſt kreegen/ de vooꝛnoemde Geloof-onderſoeckers/ (op 't verlies hunner dienſt en wettelijcke ſtraffe) in het uytvoeren hunner Ampt by te ſtaen en behulpig te zijn: welcker onderſoeckers laſt was alſ volcht. Dat tot zijn Majeſteyts koſten ſouden onderſoeckinge doen regens alle Ketters van herwaerts over: dat alle ghedaegden om ghetuygeniſſe te gheven (van wat ſtaet die oock zijn) ghehouden ſullen zijn 't ſelvige te volbrengen, ofte mede ſchuldig gekent werden: alle ketters by twee overtuycht, ſullen in hechteniſſe ghenomen, en tegens hen naerſtelijck ghepleyt werden, ofte by verſuym van dien, dat ſodanige Rechters, voorder beklaegde goetgunders gehouden ſullen werden.

Granvelle Opant van die vande Religie/ verooꝛſaeckt veel quaets

Laſt vande Inquiſiteurs.

De Onderſoeckers hebben hunnen laſt ſoo wel te wercke geſtelt/ dat ſy upt kracht der ſelver en de Gebooden/ ofte liever upt Bitteren haet tegen die vande ſupvere Godtsdienſt/ eenighe duyſenden onnoſele menſchen van alle Staten/ deur handen der Beulen doen ſterven/ hun goederen verbeurt ghemaeckt ende ghenomen. Jae men hout vooꝛſeecker datter ten tijden van Keyſer Karel de V. wel vyfftich duyſent menſchen om de belijdeniſſe des Euangeliums ghedoodet zijn. Maer wat vooꝛdeel den Keyſer/ Koningh/ en Paus van Romen/ met dit dooden ende ombzenghen in deſe Landen gedaen heeft/ genugge in overvloedt den teghenwooꝛdigen ſtaet der ſelbigher. Want onſe Vooꝛouderen ſiende/ datmen ſoo vele eerlicke Godſalighe menſchen/ van goet ende leven beroofden/ alleen om dat ſy anders geloofden als die vande Roomſche Kercke: zijn ſy dooꝛ een Goddelijck ingheven beweecht ghewooꝛden/ haere Leere naerder te onderſoecken/ waerdeur dat God hunne herten openende ſoo datter in plaetſe van een die ghedoo-

Getal van martelaers ten tijden Karel de V.

det werde Thien/ja meer teghen opstonden. En mede heeft inder waerheyt bevonden dat het Bloet der Martelaren 't zaet der Kerken was. Om desen wasdom te verhinderen: de bloedighe Bevelen ten uytersten te doen aennemen ende de Roomsche Godtsdienst staende te houden/ heeft Sonnius upt den name vande Geestlijckheyt aende Koninck (hoyts voor sijn vertreck naer Spangnen welck was opten 25 Augusti 1559.) Vertoont dat het hoochnoodich was tot verdelginghe der ketteren het Spaensche Geloof-ondersoeck met ghewelt in te voeren / ende om sulcks te gevoechlicker te doen / vont hy van node inde Nederlanden eenigen nieuwe Bisschoppen in te stellen. Wiens last wesen soude vlytich waer te nemen: dat de Nederlanders inde Roomsche Godsdienst ghehouden ende onder wesen werden: dat alle de Pastoren onder hun behoorende opschrijven souden alle de onderdanen onder hun woonachtich en vlytich toesien, ofte oock twee-mael des jaers te Biechte ende ten Sacramente quamen, neen bevindende, die terstondt by den Bisschop aen te brenghen. Welcken Sonnij Raedt/ by 't Hof van Spaengnen ende de Geestelijckheyt goet gevonden tis/ hem belastende naer Romen te reysen ende upt den name des Koninghs aenden Paus Bullen daer van te versoecken/ die hy opten 15 Mey 1559. vande Pausen Paulus de IV. ende Pius mede de IV. op den 8 Marty 1560 verkregen heeft. Waer inne den Koningh toegelaten werde in dese Landen te mogen oprechten ende instellen boven de 4 Bisdommen/ die van outs tot Kamerick, Atrecht, Doornick, ende Uytrecht waren/ noch XI, maeckende t'samen XVIII. onder de welcke wesen souden III. Aerts Bisdommen/ende XV. Suffraganen: daer toe voegende Innecomens van verschepden Abdien/ ontrent de Steden daer de Bisschoppen souden wonen/gelegen wesen dewelcke aen de Jaerlicr Aerts-Bisdommen souden uptrecken tien ende aen de Suffraganen ses dupsendt gulden. De Aerts-Bisdommen waren Mechelen 't Hooft van allen de anderen Kamerick ende Uytrecht. Onder Mechelen staende VI. Suffraganen/ als Antwerpen, Brugge, Gendt, Ypre, Roermonde, ende 's Hertogen-Bosch, onder Kamerick vier/ Arras, S. Omer, Namur ende Doornick, onder Uytrecht vijf/ Deventer, Groeningen, Haerlem, Leeuwaerden ende Middelburgh. De verkiesinge van dese Bisschoppen soude staen by den Koningh/ ende de bevestingh aen den Paus. Door desen Raet ende invoeringe der selver/ zijn (ach arm) de bloeyende Nederlanden in een ellendighen ende bedroefden staet vervallen. De Staten der Landen ende de gemeene Geestelickheyt/ desen voorslach (strijdende teghens hunne oude Voorwetten) verstaende/ zijn seer t'onvreden gheweest/ doende die met alle vlijt bekommeren ende tegenstreeven dewijle bemerckten datmen door dien middel 't geloofs-ondersoeck (tot noch toe met ghewelt niet in te brengen) in voeren willen/ gelijckmen sulcx upt de Bullen vande Bisschoppen ghenoegsaem af meten konde. Want elck Bisschop moest in sijn Hooft-Kerke negen Prebenden begiftigen/ waer van de besitters van dien gehouden waren/ in haer werck behulpigh te zijn/ en twee upt hun selve Gheloof-ondersoeckers wesen. De Bisschoppen van Luyck, Munster, Kamerick ende Uytrecht, misgaders verschepden Abdien, hebben haer over de invoeringhe deser nieuwe Bisschoppen/ aende drie Raden vande Landen grootelicks beklaeght/ datmen haer gesagh/ vryheydt/ gherechtigheden ende inkomsten socht te verminderen/ &c. maer kregen seer wepnigh gehoors. 't Meestendeel der Steden daer toe aengeweesen/ stelden hun teghens de invoeringe der selver. Die van Antwerpen verkregen by Versoeckbrieven vanden Koningh op den 3 Augusti 1563 naer veele moeyten/ datmen de invoeringe vanden Bisschop aldaer noch om redenen soude opschorten/ De Heeren vande Gulde Vliese Staten ende de Steden alomme groote klachten ende moeyten over het invoeren der Bisschoppen verhorende/ hebben metten anderen goet gevonden/iemanden te bemachtigen om den Koningh dese saecken ten vollen bekent te maecken/ende hem te bidden/ hier inne te willen voorsien. De Heeren van Montmorenci ende Montigni Vlies Ridder

Sonny. Voorslagh van de nieuwe Bisschoppen.

De Staten ende Geestelickheyt/ staen de Bisschoppen tegen.

Bullen tot het oprechten der selve. Waer en hoe veel.

Verdelinge en inkomen vanden Bisschoppe.

Montigny, naer Spangien gesonden aenden Coning vant wegen dese Bisschoppen.

der de last daer toe bekomende/ doch zijn eyndelijck na veel besprecken met den Koningh met klepnen troost in Augusto 1563 wederomme gheckeert. Oock isser in 't Hof vande Goubernante de Hertoginne van Parma, tusschen de Raden en Granvelle, seer grooten twist ende oneenighepdt/ om verschepden oorsaken/ ontstaen: want den eenen wilde met alle strengighepdt/ ende de andere (den Aert der Nederlanders best kennende) met soetighepdt regeren. Den Cardinael bespottende verschépden Heeren haer noemende Jonge Sotten, Lutherianen, verquisters &c. Verwittigende de Koninckl. Majestept alle 't gheene passeerde ten argsten: Waerom de Heeren seer op hem verbittert waren/ en is de saecke sou verre verlopen/ dat den Prince van Orangien de Graven van Egmondt ende Hoorn, den Cardinael bp den Koning beklaecht hebben/ ende in het leste met hem niet meer en wilden inden Raet sitten. De Regente om meerder swarighept te verhoeden sent haren Gehepm Schrijver Armenteros met alle 't ghepasserde naer den Koningh/ Die weder keerende/ vertreckt den Cardinael upt dese Landen naer Bozgoingnen/ welck vertreck wel eenighe ruste veroorsaeckte/ maer niet geheelicken vermits hp noch te vele van sijne Cardinalisten achter liet/ die groote oneenigheden saepden ende verweckten onder de drie Raden die den Koningh vooz sijn vertreck ingestelt hadde/ daer upt al 't quaet tot verderf deser Landen geresen is: want daer de leden metten anderen niet en konnen vereenighen/ moet het lichaem schade lijden. En alsoo om desen twist oock d'invoeringhe der Bisschoppen/ ende verschepden andere swarigheden de Landen alomme meerder onruste te verwachten hadden/ soo hebben de Heeren van den Raedt van Staten ende de Regente goet ghevonden ende besloten/ in het begin van den Jare 1565/ den Grave van Egmont in Spaingnen bp den Koningh te seynden/ omme hem den Staet deser Landen volkomentlicken te vertoonen/ en te versoecken 't na laten der nieuwe Bisschoppen/ oock opschortinghe van 't Ghecloofs ondersoeck ende versoeringe vande wreede

twist tusschen Granvelle en de Raden.

Ghebooden. Egmondt in Spaingnen zijnde/ en den Koning alles vertoont hebbende/ wiert wel besegent/ en grote hoop gegeven/ dat den Koningh sijn begeeren soude nakomen/ ende van alles in de beste maniere beschept na senden; doch daer is wepnich op gebolcht. Maer daer wert bp eenige gecommitteerden van sijne Majestept een moderatie (die noch heel streng was) vande Placcaten beraemt/ dewelcke evenwel den Koningh vooz de Inquisiteurs en die vande Spaenschen Raet/ (op de Nederlanden/ insonderhepdt seer verbittert/ om dat sp ten tijden van het vertreck des Koninghs naer Spaingnen versocht ende verkregen hadden (hoe wel tegen sijn wille) dat alle de Spaingnaerden upt de Landen vertrecken souden: waer upt men hout dat den eersten haet der Spaingnaerden tegen de Landen/ ontstaen is/ ghelijck Pieter Borre in sijn Historie in 't eerste boeck fol. 9/ in 't langhe verhaelt ende bewijst) geraden wiert niet toe te laten/ ofte te gedoogen. Maer met alle strengighept voozt te gaen/ soo om 't gevolgh/ als exempel willen/ Seggende indien den Koningh sijne Landen in ontsagh ende Vzede wilde houwen (O Godtloosen raet!) soo moest hp aldaer de Inquisitie invoeren/ ende ten uptersten doen onderhouden/ want dit was den eenigen middel omme het Lant van alle ketters ende ketterpen te suphreren. En indien sp wederspannich waren/ dat sijne Majestept dan oorsaecken ghenoech had/ om haer met ghewelt te dwinghen/ ende opeen nieu vooz sijne Soldaten te doen Conquesteren/ om daer van een nieu Koninckrijck (bp sijne Voorouderen soo dickwils gewenst ende begeert) te maken/ en die dan wetten te geven naer sijn eygen lust ende wel gheballen. 't Selve alsoo gewonnen hebbende/ eenighe van de vooznaemste Hoofden ende voorstanders der Gemeenten/ ende verschepden andere/ het hooft vóoz de voeten te doen legghen: omme hier vooz ontsach ende volkomen gehoorsaemhepdt te maecken. Doch wat den Koningh daer naer vooz de uprvoeringe van desen Raet verkregen heeft/ getupget den tegenwoordigen Staet der selver Landen. Den

Egmont reyst naer Spaingnen bp den Koning maer keert met klepnen troost.

Oorsprangh vande eerste haet der Spaingnaerts tegen hare Landen

Spaenschen raet om de Landen tot Vzede te brengen.

vooz

voor verhaelden Raet ende dit heilsch beslupt / heeft echter by den Koning soo veele te wege gebracht dat hy in de Maent December des Jaers 1565 / aende Regenten gheschreven heeft / dat sy souden naer komen de volgende drie poincten / ten eersten / dat sy alle de Placcaten by hem ende sijn Vader op 't stuck vande Religie gheraecke gheemaeckt / stantelicken soude doen onderhouden, ende in het minste geene veranderinge maecken, maer ten uyterssten doen stant hebben, want sijne Majesteyt verstont / dat door de slappigheyt der Officieren alle dit quaet in de Nederlanden veroorsaeckt werde. Ten tweeden / dat zy de Inquisiteurs souden bystaen met alle behoorlicke hulpe, in het uytvoeren van haere lasten ende bevelen: overmits sulcx diende / tot onderhoudinge vande Roomsche Religie ende ruste der selviger Landen. Ten derden / datse de nieuwe Bisschoppen soude helpen tot het invoeren vande Decreten des Conciliums van Trenten, alsoo het selfde dienstelijcker was totte welvaert vande Geestelijckheyt / ende staet deser Landen.

Last vande Koningh aende Regenten in December 1565 daer upt groote oproere ontstaet.

Volgens 't bevel welck de Gouvernante op den 18 December 1565 aen alle de Provintien / aende Prince van Orangien, ende op den 31 aen die van Antwerpen geschreven / ende belast heeft den wille vande Koningh volkomentlicken te doen onderhouden. Den Prince ende de Steden van Brabant / hebben haer vande inhoudt der selver Brieven soo mondelicken / als schriftelicken ontschuldicht / seggende sulcx niet te konnen naerkomen / ende haer deshalven aende Raedt van Brabant beklaegt / ende bewesen dat sulcx tegen hare Privilegien was strijdende / ende verssochten daerom naerder verklaringe / moderatie ofte oplchortinghe vande selve brieven. Dat noch by verschepden Steden ende Provintien naegevolcht wiert / maer deden gansch geen voordeel / want de Gouvernante / socht haer op allerley manieren te verraeten dat sy groot ongelyck hadden / ja dat de Inquisitie inde Landen van Brabant al ten tijden van Karel de V. gheoeffent was. De Gemeente dit schrijven alomme horende / waren daer over niet sonder groote redenen seer bekommert / ende en spaerden noch geit noch moeyten / om in alle vergaderingen ende Staten vrienden te hebben / door wien sy seeckerlicken verstaen mochten / watter besloten werde tot haer hinder ende achterdeel. De Gouvernante met hare Raden / omme de Ghemeente van Brabant eenichsins te bevredighen / hebben op den 24 Martij 1566. schriftelijcken verklaert dat des Majesteyts meninghe niet en was die van Brabant mette Inquisitie te beswaren, aengesien die aldaer sedert den Jare 1550 niet gheweest en hadde / datmen hare Privilegien volkomentlijcken souden onderhouden: datmen de Decreten van het Concilie van Trenten niet en soude innevoeren dan met restrictie &c. Waer over het volck seer verblijt was. Die van Brabant verssochten hier van aende Gouvernant verseckertheyt / maer verkreghen die om eenge redenen niet; Waer upstellende totte vergaderinghe der Staten / die alrede beschreven was. In welcke vergaderinge gehandelt soude werden van eenige moderatie der Placcaten / dienende tot onderhoudinge vande Roomsche Religie / authoritept des Konings / ende stillinghe der Inlantsche Beroerte / maer alsoo dit gheen voorgangh en hadde / en dat de Edelen / de Prelaten / ende de Gemeente over het geheele Landt in roere waren / soo hebben eenighe vande principaelste Edelen vande Landen tot verscheyden tijden ende plaetsen eerst secretelijck / daer naer openbare vergaderingen metten anderen ghehouden / ende geraetslaeght hoe sy alderbest de Gemeenten souden mogen bevredigen onder 't ghebiet van Koningh houden / ende vande wreede Placcaten ontlasten. Ende om hier toe te beter te geraken / soo hebben sy eyndelijcken een Verbondt en beloften / ghemaeckt 't welck sy omtrent de 400 sterck (de principaelste hoofden zijnde de Graven van Culenburgh ende Berghen, Graef Lodewijck van Nassauw, en de Heere van Brederode &c.) Ghesamentlijcken ondertepckent en met Eede bevestight hebben / waer inne sy onder verschepden ander saecken malkanderen beloofden / te beletten dat de Inquisitie geensins inde Landen souden ingevoert werden. Protesterende dat sy niet en souden aenvangen tegen de eere Godes,

Die van Brabant oergesept mette Inquisitie niet te beswaren.

Confederatie vande Edelen.

hoog-

hoogheyt des Konings, ofte sijne Staten, maer die naer alle haer vermogen voor te staen, ende alle oproeren der gemeynten te stutten tot verseckeringhe haerder eyghen leven, &c. De Gouvernante en haer Raden het voorneemen der Edelen verstaende / zijn daer mede seer bekommert gheweest / vreesende 't selvighe meerder onrust te sullen veroorsaecken / te meer vermidts datter soo vele quade ghecruchten vande selve confederatie alomme gestroopt wierden. Om hier inne tijdelijcken te versien / heeft zy by Brieven vande 13. 14. 20. 21. ende 23. Martij alle de Heere vander Ordére, ende andere Raden by haer ontbooden / om met haer over dese saecke te beraetslaghen. De geconfedereerde Edelen in het beghin van Aprilis ghesamentlicken tot Brussel mede by den anderen gekomen zijnde / hebben in 't Hof vanden Grave van Culenburch, vergaderinghe ghehouden: en zijn op den 5 Aprilis / gaende 4 ende 4 achter den anderen / ten Hove gekomen / ende hebben aende Gouvernante, de welcke metten Raet van State de Riddere vande Ordére, ende alle andere Raden vergadert was / ghevraecht welcke haer verstondt toegelaten werde. De Heer van Bredenrode uyt haer aller name 't woort doende / ende voor aen tredende / seyde met eerbiedinge tot de Gouvernante / dat de oorsaeke die hun beweegt hadden omme aldaer inde vergaderinge te verschijnen, was omme aen haer te presenteren seecker versoeck-schrift: hun grotelicken beklagende, datmen hun beschuldicht hadde, van oproer inde Landen ende ongetrouwigheyt teghen den Koningh, ootmoedelicken versoekende dat hunne beschuldigers ghenoemt, de saecke onderzocht ende de schuldighe ghestraft werden. In 't versoeckschrift vertoondese / met wat vlijt ende naerstigheyt zy ende hun voorsaten, tot allen tijden hun Princen ende Heeren ghe-eert ende ghedient hadden, ende presenteerden 't selve noch voort te willen doen: dat zy wel verstonden dat sijne Majesteyt de Ghebooden die hy teghen die vande Herformde-Godts-dienst gemaeckt heeft, ghegrontveest waren, op de goede insichten van zijn Heer Vader Karel de V. maer dat den tegenwoordighen tijt sulcx niet en konde lijden, vermits de selve alrede soo veel oproers ende moeyten onder de ghemeenten veroorsaeckt hadde, ende te beduchten stont dat het gantsche Lant totten allegemeene afval vande Ko. Maj. soude komen te vervallen, en verscheyden andere swarighedan meer. Ootmoedelicken versoekende dat de wrede Ghebooden / met goetvinden der Staten / mochten werden vernietight / ofte ten minsten versagt / end' invoeringe van't gheloofs onderzoeck opgeschort / ter tijdt ende wijlen dat sijne Maj. hier van ghenoechsaem soude onderricht wesen / ende door sijnen raet hier inne versien. Protesterende dat zy den Koninck ende de Regente ghewaerschout hadden, voor soo vele hun ende hunne Eede aengingh: voor Godt ende de weereld ontschuldighende, dat sy in het minste geen oorsaecke gegeven hadden, tot eenigen oproer, ofte andere moeyten, de welcke by de Gemeynten, door weygeringhe van hun redelick versoeck, souden mogen te wege ghebracht werden. De Regente dat versoeckschrift ontfangen hebbende gaf tot antwoorde / dat sp 't metre Heeren / aldaer vergadert wesende / oversien / soude / ende hun Antwoort daer op gheven. De Edelen vertrocken wesende heeft den Heere van Barlamont, samen sept / om de Regente onbevreest te maken / tegen haeren die vande Rade gesept / dat zy luyden maer een hoop Geusen, (dat is fielten ende Bedelaers waeren) ende datmen om hunner wille 'tgebot des Kon. Maj. niet en behoorden op te schorten. Als sp dit door eenige secrete vrienden verstaen hadden / (hoe wel Strada verhaelt / sulcx by de Heere van Brederode selfs gehoort te zijn) seyden zy datse hun niet en schaemden Geusen / ofte Bedelaers voor des Koninghs dienst / ende den welvaert der Landen genaemt te werden. Ende van die tijt af wierde dese vereenigde Edelen / ende die het met hun hielden / altijdts Geusen genaemt / en sp kleden hun / en hunne dienaers / met grauwe klederen / aen hoeden Bedelaers nappen hangende / en eenige droegen goude penningen op de eene sijde met des Konincx beelt / ende op de andere twee handen inde anderen voor een Bedelsack houdende / gemunt wesende / met dese sinspreucke den Koninck in als getrou tot den Bedelsack toe De Regente heeft des anderen daeghs met goetvinden van hare Raden voor antwoort gheghéven / dat zy hun / begeeren gesien hebbende / te rade was / die

De Edelen gheven de requeste over aende Regente.

Antwoorde vande Regente op de Requeste.

Brederode verklaert in den Raet de Intentie vande Edelen.

Oorsprong vãde naem Geus.

te sepnde aende Koninckl. Maje. ende haer upterste beste wilde doen/ om den Koninck te bewegen dat hy hun versoeck wilde naer komen: maer de de Gebooden/ ofte 't geloofs ondersoeckinge geheelicken op te schorten/ en was in hare macht ende vermogen niet/ alsoo sulcks alleen stondt ten believen des Koninckx/ doch niet te min om haer goede geneghenthept te betoonen/ soude sy alle Overheeden belasten op groote straffen/ dat hem een yegelicken tegen die vande suyvere Godtsdienst/ soo beschepdelicke dyaghen soude/ dat niemandt met goede redenen daer over te klaghen hadde/ &c. De vereenighde Edelen met sulcke schoone beloften niet wel te vreeden wesende/ syn opten 8 Aprilis andermaelen ten Hove gekomen/ en gehoor verkregen hebbende/ bedanckten de Regente voor het hoyt en vaerdigh antwoort op hun versoekschrift/ maer datse tot ruste vande Landen wel gewenst hadden/ dat die wat vreder ende beschepdelicker gheselt geweest ware; Maer verstaende dat sy alsulcke maehe niet en hadde/ so baden sy haer/ dat sy hare beloften wilde naerkomen/ en de Overheeden belasten tot stilstandt/ ende opschortinge der gebooden des geloofs ondersoeck/tertyt en wylen dat by syne Maje. anders soude geordonneert werden: waer op de Regente antwoorde/ dat sy hoopte sulcke ordere te stellen/ datter geen argernisse ofte onruste upt spruyten soude/ ofte ten waere dat die van hun syde verorsaeckt werde. Ende heeft dien volgende op den 9 Aprilis 1565 aen alle Overheeden doen schryven/ 't gheene sy de Edelen belooft hadde. Hier mede syn de vereenigde Edelen met alle stilligheyt geschepden ende vertrocken/ vastelicken betrouwende op de beloften aen hun ghedaen. Daer op/ met haer Raet/ beslooten heeft/ de Marck-graef van Bergen ende de Heer van Montigni, beyde Vlies-Heeren/ naer Spangnien te sepnden/ omme den Koninck volkomentlicken/ alle het verloop/ ende den staet deser Landen/bekent te maken/ende hem te bidden/ de Nederlanderen wat te willen te gheniaet gaen/ ende de vreede Geloofs geboden versachten: Want sy wisten dat den Koninck om de vergaderinghe der Edelen seer vergramt was/ vermidts eenighe hunner Oppanden sulcx hem ten quaetsten overgeschreven hadden. Dese volmachtigen in Spangnien gekomen wesende/ hebben syne Maj. haren last ontdeckt ende te kennen gheghéven/ versoeckende affschaffinghe der Gheloofs gebooden/ende een allegemeene vergiffenisse/ verklarende hoe nodich syne Maj. tegenwoordighept inde Landen van noode was/ om die selfs te stillen ende te bevredigen/ &c. Den Koninck heeft hun in 't begin wel goet onthael ghedaen/ en een schoonen schyn getoont/ maer heeft door de synen dese saecke soo weten te stieren/ dat sy in t' minste niet en konden segghen/ doen/ ofte naer beneden schryven/ ofte hem is sulcx alles bekent gheweest. Ende hun in het Hof soo langhe met goede hope/ opghehouden/ tot dat ten laetsten de Marck-graef van Bergen (niet sonder groote vermoeden vande Spaensche Dyghen gegeten te hebben) opten 21 May 1567/ gheslorven is. Daer op de Heer van Montigni (syn mede gesant) gevange/ en by rechts-vorderinge ter doot ghevraeht is/ hem de onheylen deser landen ten deele mede te laste ghelept zynde. Dit was het vroudich eynde van dese twee getrouwe Heeren/ ende voorstanders des lants gherechtigheeden. De uptsendinghe der voorverhaelde Vreden vande Regente heeft de Ghemeynte enichsins wat vervredicht ende tot ruste ghevraeht/ en alle voorgaende moringhen doen ophouden/ een yegelyck hem met alle onderdanigheyt tot syn handtwerck ende neringhe schickende: maer by die vande suyvere Godtsdienst bleef alleen een achterdencken (ende dat niet te vergeefs) dat dit niet lange dupren soude/ ende op een anderen gront lach: twyfelende dat syne Maj. t' gehandelde niet soude willen bevestighen/ ofte dat ten minsten synen Raet ende eenige nyvige menschen sulcx in allerley manieren souden soecken te verhinderen: gelyck de uptkomste bewesen heeft: Want als de Landen groote hope ghegheven was/ dat de allegemeene Staten souden vergaederen/ ende mette Regente sodanige wetten ende Ordonnantien op 't stuck vande Godts-dienst ordineeren/ datmen die voortaen in stilligheyt/ sonder beroon van Geloofs onderscheyt soude moghen Oeffenen/ waer naer elck

een

tweede antwoorde van de Regente.

den Marquis van Berghen ende Montigny in Spangnen ghesonden/ weer wynde.

een seer verlanghde: soo is dese hope seer haest in droefheydt verandert: vermits de Gemeente ontwaer wierde / datmen ten Hove hepmelijcke hadden geraemt / eenighe versachtinge (nochtans strengh genoech) op de Gheloofs gebooden / en datmen die aende Koningh gheseonden hadde: ende dat in plaetse vande Alleghemeene Staten te vergaderen / (achtervolghende 't versoeck vande Edelen) eenige bedacht hadden de versachtinge deser Gheloofs ghebooden / niet de Staeten in 't alleghemeen / maer elck landtschap in 't besonder / dooz te houden / en dooz dien middel die in te voeren / ghelijck oock gheschiet is. Dooz welcke handelinghen de verbitteringhen / mozringen ende 't misvertrouwen der Gemeenten alomme seer gewassen ende toegenomen hebben: naerdien datse hier dooz klaerlicken sagen / dat der Regente meninge was / dooz de Dieseheeren ten dien eynde / hier ende daer / aende Pzovintien gesonden / de selve versachtinge in te voeren ende in te willigen. Dit wantrouwen heeft noch aldermeest toegenomen om dat zy sagen dat het beroepen vande besondere Staten / met so weynigh vzyheydt gheschiede / datter alleen eenige uyt ghekipt ende gheroepen wierden / ende andere die daer behoozden achtergelaten / ende eenighe inde vergaderinge gekomen / te rugghe gheseonden zijn / insonderheydt datmen haer ontnam de tyt ende vzyheydt / omme daer op mette Staden ende Vzoetschappen te mogen beraden. Also dat een pegelick (ende dat met goede redenen) 't gheene alsoo by de Staten besloten werde / alleen dooz een gedwonghen consent hielden. Dit vier van wantrouw werdt noch aldermeest ontsteecken / dooz dien men verstont dat de Regente dese versachtinghe socht in te voeren in die Pzovintien / die de minste vzyheden hadden / ende 't geloofs ondersoeck meest onderwozpen waren / ende daeromme die alderminst dozsten teghenspzeecken: maer die van Brabandt, Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt, &c. Lietmen ongeroepen / vermits die aldermeest gepzibiligeert waren / ende tot allen tyden meer dooz haer vzyheden ghespzoocken hadden. De Ghemeente gaven allomme ghenoechsaem dooz het schryven ende uytgheven van verschepden Boetrkens ende Pasquillen te kennen / wat lust ende begeerte sy totte moderatie hadden / seggende / niet beter te wesen, als de geboden selven, ende dat het gheloofsondersoeck, by 't selvige in zijn gheheel bleef, dat in plaets sulckx van Moderatie met recht moorderatie mocht ghenoemt werden. Ja dat desen doozslag alleen vande Cardinalisten als Granvelle, Viglius, Morillon ende den Heeren van Ronsen ghepzactiseert ende besloten was / om het Landt te ontrusten / ende geheel in bloet te stellen / en verschepden ander swarigheden meer / die tot oproer ende tweedzacht streckten. Welck schryven men met gheen verboden konden te rugh houden. Soo dat dooz 't wegeeren vande vergaderinge der Allegemene Staten (wesende den eenigen middel om de onrusten te stillen) ende datse in 't minsten van de beloofde verbeteringe niet en vernamen / alle de oude murmuratien / verbitteringhen ende oproeren / die te vooren opt geweest hadden / weder begonnen te ontsteecken / vernieuwen ende deel krachtigher te bzanden; klaerlyck siende datmen alle middelen socht omme hun onder de slavernije der Ghebooden / en 't geloofs-ondersoek te houden: des hebben als desperaten / en sonder hope van sodanighe onderdzaechlicken jock / verlost te konnen werden / besloten / openbaerlicken dooz alle de werelt hunne Godts-dienst te openbaren / pzedicken / en te belyden / oock hunne Pzedicatien en vergaderingen / die sy tot noch toe by nacht ende ontlyden / in het verborgen / dooz dwangh gehouden hadden / nu dooztaen by daghe in 't openbaer te doen. Dat oock also gheschiet is / en zijn openlicken / met groote menichten / eerst in Bosschen, ende Velden, maer kozts daer naer / in eenighe Dorpen naer de Pzedicatien ghegaen / en die met groote vzeughde en aengenaemheydt ghehoozt. De eersten die sulcx bestonden / waren die van West-Vlaenderen, doch werden doozts by die van Walslandt: Brabandt, ende andere Pzovintien gevolcht. Dan Vzeesende dat hunne vergaderinghe verstoozt / ofte hunne Pzedicanten en andere Dienaers gevanghen ghenomen mochten werden / soo zijn speerst met kozt / ende daer naer met langh gheweer / daer na toe gegaen / om hun te-

De Regente conciperrt eenighe moderatie op de Placcaten.

Groote mozringe onder de Gemeenten ende redenen waerom.

Pasquillen tegen de moderatie.

Openbare Pzedicatien hoe en waer begonnen.

tegen alle ghewelt te mogen beschermen. En hoe wel dat de Regente sodanighe Predicatien op allerley manieren heeft soecken te verhinderen / soo is het alles te vergeefs geweest / vermidts dat deselve langher hoe meerder toegenomen ende aengewassen zijn. Want de Gemeenten kreegh alsdoen eenen grooter haet ende verbitteringe tegen die / die de ruste der landen verhinderden / ende teghen stonden. Te meer vermidts dat de Regente (hoe wel sy belooft hadde niemandt om de Godts-dienst meer te sullen verbolghen tot naerder antwoort vanden Koninck ontfanghen hadde) inde maent Aprilis sekere gebodt upt gesonden / ende op eenighe plaetsen niet sonder groot gevaer ende moeyten / heeft doen verkondighen dat alle Ballingen en ghebannen personen terstondt souden vertrecken, op straffe van gevanghen, ende sonder genaden gekastijt te werden, volgende den inhout hunner Sententie: de Overheeden wel uytdruckelijcke belastende, (op straffe van sulckx aen haer selfs te verhalen,) dit haer ghebodt te achtervolghen en in't werck te stellen. Welck verbodt Edelen Onedel seer ontroert heeft / vastelick gelovende datmen in't minste niet souden onder-houden / en naerkomen 't geene aen hun soo vastelijcken belooft was. Siende veel persoonen van alderhanden slag hier ende daer banghen / zijnde schoon by vonnisse niet ghebannen / maer allenelijcke ingeroepen / en om't stuck van de Godts-dienst aengheteekent. Door welcke daet de vereenighde Edelen hun lieten duncken dat sy grootelick verongelijckt wierden / doende derhalven aen de Reghente hunne klachten / haer met een vermanende 't volbrengen haerder beloften / in't opschorten des Geloofs ghebooden / doch alles te vergeefs / soo dan den ghemeene man lichtelijcke konde bespeuren dat der Edelen vergaderinghe ten Hove qualicken ghenomen was: te meer dat men die in 't besonder hier ende daer / alwaer sulcx eenichsins te passe komen mochte / alle hinder ende schade diemen konde zocht aen te doen. Waer upt ghesamentlicken beslupten konden / datmen niet veel goets met hun door hadden / en dat door-taen op haer hoede wesen moesten / ende toesien dat niet ghelijckelicken t' onderghebracht wierden. Insonderheyt om dat de Brieven des Koninckx van den 6 May 1566 upt Madril aen sommighe Steden geschreven / mede daer toe schenen te lopen ende den Lande noch seer klepne hope van eenige ontlastinghe waren ghebende. De openbaere Predicatien / als te vooren gesept / dagelicx meer ende meer toenemende / heeftmen onder meer andere Steden eyndelicken inden maent Junij anno 1566. een vieren-deel mijls bupten Antwerpen op een velt (genoemt Claer, gheleghen by Borgerhout) beginnen te Predicken / eerst sonder wapenen / maer by den Drossaert van Brabandt / gedreygt zijnde / hebben sy de toeganghen van het Velt tot haerder versekeringhe met wagen en wacht beset. Die van Antwerpen hebben dit met alle middelen soecken te beletten / maer siende dat 't selve te vergeefs was / hebben sulcx terstont de Regente laten weten en versocht dat sy hier in wilde versien / en haer met haer Hofgesinde aldaer komen neederstellen / op hope dat sy door hare teghenwoordighevt den voortganck der selver mocht verhinderen: sy sulckx verstaende sondt upt den naem des Koninckx aen die van Antwerpen een straf Gebot van den 26 Junij / maer dat heeft niet veel goets te wege gebracht. Want op ten 3 July hebben de wijck Meesters van de ghesupverde Godts-dienst aldaer / upt de naem haerder meede Burgerens geloofs-ghewanten / een versoeckschrift aen de Regeerders aldaer overgelevert: waer by versochten datmen om alle oproer en moeyten te verhinderen / soude toelaten binnen de Stadt te moghen Predicken. Die van Antwerpen sepnden 't selve aende Regente / bevorderende andermael hare komste aldaer / sy weygert te komen / sendt haer tot Stadthouder de Prince van Orangie haer Burgh-Graef, met den anderen in Eede verplicht zijnde / verhopende dat door sijne belepdinghe debegonnen beroerten souden mogen gestilt werden. Den Prince den 13 Julij binnen Antwerpen ghekomen zijnde / is vande Heere van Brederode en verschepden vanden Adel / en andere Burgeren hem inde Stadt ghelepdet / daer de Ghemeente seer

Placcaet tegheu de Ballinghen.

Predicatien bupten Antwerpen.

De Edelen dagh-ten tot A. Tropen.

Die van Antwerpen versoecken te Predicken inde Stat.

Orangien komt binnt Antwerpen om de Borgers te bevrijden.

seer geroepen heeft Vive les Geux, daer by den Prins over bestraft wierden/ segghende dat sulcks by de Regente niet wel genomen soude werden/ en dat 't haer berouwen soude. Heeft oock de Magistraet en de andere lieden der Stede doen vergaderen/ en sijn last vande Regente voorgestelt/ onder vindende dit rumoer aldermeest sijnen oorspronck ghenomen te hebben upt misvertrouwen dat de Gemeente de Magistraet/ noch de Magistraet de Gemeente/ insonderheyt die vande Religie niet en betrouwde/ maer Predesden bedzogen te werden. Den Prince socht op allerley manieren het mistrouwen ter beyder syden te weren en wech te nemen/ die vande gesupverde Godts-dienst/ andermael versoeckende inde Stadt te Predicken/ heeft hy met soetigheyt bewoogen totte aflegginge der wapenen/ en provisioneel opschortinghe vande Predicatien/ 't welck hy verkregen soude hebben/ ten waer dat sulcx verhindert gheweest waer door verschepde gherucht van toerustinghe van oorloghen die by de Regente op veel plaetsen ghedaen werden: Waer door te meer in haer mistrouwen ende vreese gesterckt zijn.

De Edelen vergaderen tot S. Truyen.

De t'saem-vereenighde Edelen/ dese beroerten allomme inde Landen siende/ hoorende/ besorghende dat 'tselve tot meerder quaet noch mocht komen te verballen/ vermits datter geen verbeteringe voorhanden was/ maer datmen noch met strenge Geboden sonder bewillinghe der Staten/ de ghemeenten dagelickx socht te beswaren en te terghen/ oock de gedaen beloften niet en hielt: Ende haer goet voornemen ten archsten was duydende/ soo hebben sy wederomme een t'saemen komste beschepden tot S. Truyen, waer door die vanden Hove seer beladen waren/ vreesende dat het selfde tot meerder oproer soude moghen strecken. Des de Regente aen de Edelen versocht dat sy wilde in communicatie met eenige gedeputeerden van haren t'wegen/ ten dien eynde des 18 Augusti tot Duffel sendende den Prince van Orangien en den Grave van Egmont/ haer doende aenseggen vele ende verschepden dingen tot haer ontschuldinghe/ insonderheyt dat sy den Koningh behoorden te betrouwen/ die nopt geen Tyrannye geoeffent hadde/ maer seer garen alle 't gene gepasseert was vergeven souden/ dat sy tot haer voordeel aen hem alrede geschreven hadden &c. De ghedeputeerden vande Edelen hebben op haer versoeck schriftelick van stuck tot stuck geantwoort/ ghelijck men sulcx in 't lange lesen kan in Meeteren in 't 2 Boeck fol. 28. verso ende 29. Die vande gesupverde Godsdienst hadden aen de Edelen tot S. Truyen Versoeckschrift overgegeven waer by beloofden de wapenen af te legghen ende haer te onderwerpen alle 't ghene henlupden/ by de Generale Staten gheordoneert ende bevolen souden werden/ in 't stuck vande Godtsdienst/ mits dat hare Hooghept de Vereenichde Edelen in elcke Provintie bevel soude geven/ henlieden te doen verseeckeringe ende beloften van haer te beschermen ende by te staen/ in gevalle datmen henlieden eenich ghewelt souden willen aendoen/ voor ende aleer dat de Resolutie vande Staten genomen souden zijn. Door welck versoeck ende handelinge de Regenten hoe langer hoe meerder ontrust ende bevreest gewordden is. Maer alsoo ondertusschen tot voordeel van die van de gesupverde Godsdienst in 't minste niet geordineert en werde/ maer datmen met alle hardigheyt/ hare Predicatien alomme socht te verhinderen/ so is 't geschiet dat het gemeene volck tot verschepden plaetsen begonnen hebben met gewelt in eenige Kercken ende plaetsen de Beelden af te werpen ende die in te nemen/ om daer openbaerlicken te moghen predicken/ sonder eenige verhinderinghe. Dan alsoo dit een wonderlicke ende ongehoords saecke geweest is/ soo sal ick 't wat naerder verhalen/ hoe/ waer/ ende wanneer dat sulck Beeltstormen begonnen ende aengegaen is. 't Is gheschiet ontrent Yperen, ten tyden als den Grave van Egmont, Stadthouder van Vlaenderen ten Hove ontboden wert/ dat inde maent Augusti eenige persoonen ghewapent naer de Predicatien gaende/ upt pver eerst op de wegen eenighe Kruycen ende Beelden/ daer naer in eenighe Capellen ende Kloosteren ten platten Lande gelegen wesende. De beelden afwierpen ende vernielden/

maer hier mede niet te vreden wesende / soo hebben sy sulcx in eenighe Steden mede gedaen / de Kercken om verre werpende / en vreeckende alle de Beelden / Outaren / Schilderyen &c. die sy vonden. Dit vier in Vlaenderen alsoo ontsteecken wesende / is in groote snelligheyt het gantsche Lant overgevlogen / alsoo datter gheen plaetsen / Steden ofte Dorpen vry daer van gebleven zyn. Maer hebben dese Beeltstormerye moeten lyden (hoe wel dat tot Antwerpen ende in andere Steden de Borgerye inde Wapenen gheweest zyn om sulcx te verhinderen.) Oft ten minsten hebben in eenighe plaetsen de Magistraten tydelicken daer inne moeten versien / dat sy de Beelden selfs hebben moetenweck doen uyt de Kercken. Dat meest in dese saecke te verwonderen is / is dit / datmen nopt heeft konnen weten wie dat den aldereersten geweest is / die sulcx bestaen heeft te doen / doch heeftmen wel gheslen / dat het meesten tydt niet gheweest zyn dan jongers / leckers / hoeren en boeven / die 't selve uytgerecht hebben / want die bande gesuyverde Godtsdienst hebben sulcx nopt vooz goet bekent / ofte gepresen. Ja hebben tot Antwerpen / den 24 Augusti / haer ontschult aende Magistraten in't lange en vreede schriftelicken gedaen. Van wien sy versocht ende verstreghen hebben / inde Nieuwe Stadt te moghen Predicken / ende de Lutherschen in S. Joris Kercke. De Regente dese tydingen ontfanghen hebbende / is hier dooz seer bevreest geweest / ende besloot te vertrecken naer Bergen in Henegouwen / om haer aldaer te moghen berghen ende seecker houden. Maer is dooz eenige Heeren / noch beweecht gheworden om te blyven. Schryvende aen de Koning datse van den Prince van Orangnien / Egmont / Hoorn ende Hoogstraten / verraden was: siende inde Landen een groote Beroerten / en dien volgende een alghemene opstant der selviger / des heeft sy met goetvinden vande Stadhouders vande Provintien / Kidderen vande Orden / ende andere Rade / beslooten / met die vande suvere Godsdienst ooglupkinge te doen / en haer toe te laten te Predicken / in plaetsen daer die vooz dien dagh geweest hadden / behoudens dat sy de Wapenen souden afleggen ende die Catholycken in hare Kercken / vry laten Predicken / en is daer naer mette t'saem verbondene Edelen gheaccordeert ende verdraghen / aen haer gebende opene Brieven van verseeckeringhe van date den dyrentwintigsten Augusti vyftien hondert en ses en sestich. Dat de gheluyverde Godtsdienst sonder eenighe verhinderinghe, al omme gheleert ende gepredickt soude werden, daer sulcx gheschiedt. Waer teghens de Edelen van haerer syde desgheliycks Brieven op den 11 Augusti aende Regente overghegeven hebben / dat sy sorgh souden draghen dat die vande Religie de voornoemde Brieven in verseckeringe geheelick soude naer komen ende onderhouden, ende voortaen geen schandalen ofte eenige oproeren aenrechten ofte voornemen. Dit verdzach aldus ghemaeckt wesende / heeft de Regente 't selve met beslooten Brieven / op den 26 Augusti / alle de Steden bekent gemaeckt / ende af-schriften van dien ghesonden. Volghende het eerste verdzagh en Brieven vande Regente aen de Steden gesonden / syn alomme de Predicatien daer binnen toegelaten / ter plaetsen / daer die / den 25 Augusti 1565 / ofte daer te vooren / in 't openbaer waren ghehouden. Ende zyn omme de Gemeynte in goede ruste / gehoorsaemheydt / ende de Steden in goede verseckeringe te houden / by de Gouverneurs vande Provintien ende by de Regeerders vande Steden Provisioneel verdragen / ende accoorden gemaeckt / totter tydt toe dat by syn Majestept / met goet vinden vande Staten Generael / anders soude werden gheordineert. Uyt krachte van welcke verdzaghen die vande gesuyverde Godtsdienst al omme openbare oeffeninghe / sonder Wapenen / ghepleecht hebben / tot groote vreughde en welbehagen der Gemeent en / die Godt Almachtich danckten / dat sy eens waren ontslagen van 't Gelooffs ondersoeck / en bloedige Gebooden / en gekomen tot vryghept haerder gewissen. Maer eplaes dese vreughde verandert seer haest weder in dzorsheyt. De Vereenigde Edelen hebben tot verscheyden plaetsen eenighe vande voornaemste Beelt-stormers doen van-

Die vant Antwerpen Predicken in de Nieuwe Stadt.

Accoort tusschen de Regente ende de Edelen.

Beeltstormers gestraft.

gen

gen ende ophangen / op datse metter daet haer beloften aende Regente gedaen / souden volbrengen ende de Gemeenten in goede tucht onderhouden. Den Prince van Orangien tot Antwerpen goede ordere op 't stuck vande Godsdienst gestelt hebbende / en naer sijn Gouvernement in Hollant gekomen wesende / isser binnen Antwerpen op den 17 October wederom groote Beroerte geweest / en eenige oproerighe hebben andermael de beelden inde groote Kercke (die weder opgerecht waren) willen afstormen ende ter neder werpen / maer den Grave van Hoogstraeten heeft eenige vande selve gevangen / en des anderen daegs doen ophanghen / tot schrick van de anderen. Die vande ghesuyverde Godtsdienst / vreesende dat den Koningh dese saecken niet wel behallen souden / hebben aen handen vanden Grave van Hooghstraeten op den 7 October een Versoeck-schrift over gegeven / omme aenden Koningh overgesonden te worden / waer mede sy hun ontschuldigden van 't gene datter geschiet was: met een de belijdenisse hares Geloofs te kennen gevend / ende versoeckende vryheydt te mogen oeffenen / belovende alle gehoorsaemheydt aen sijne Majestept / haer onderwerpende alle lasten en Schattingen / en daer en boven boden sy voor haere vryheyt en tot een erkentenisse vande selve weldaet aenden Koningh te geven 30. Tonnen Golts. Maer dit versoeck werde qualick by den Koningh ghenomen / ende van vele Vyanden der waerheyt verkeert ghedupt ende bespot. Desgelijcks werd by hem seer qualicken genomen dese Beroerten / en dat de Regente dus provisionelick toeghelaten hadde al omme te mogen Predicken / om dat het selfde een quaet Exempel soude gheven aen sijn andere Landen ende Koningrijcken / die haer naervolgende / de Roomsche Godsdienst mede verwerpen souden / waerom hy voornam eens voor al de moetwillicheyt der Nederlanders te wreken en te straffen ; dan naerdien hy wist dat sulcx alles sijnen oorspronck nam van wegen haere groote Voorwetten en Vryheden / soo heeft hy voorgenomen haer die te ontnemen / ende op een nieuwe wijse naer sijn believen te heerschen : om allenghskens tot dit voornemen te komen / sont hy aende Regente Instructien / die voor die tijt noodich waren. De Regente heeft eenighe van de Vereenichde Edelen / die haer toegedaen waren / het voornemen des Konings in 't Heymelijcke geopenbaert / des sy hun terstont met haer t'samen voechden / en geloofden geheel haere goede voorden ende beloften / maer wel tot hunder groote schade als noch gesept sal werden. Eenige groote Heeren soo vanden Ordre (als anderen) kregen verscheyden schrijven upt Spanginen / jae den Koningh schreef selfs upt Segovia op den 4 Augusti aen den Prince van Orangien / waer by hy verklaerde sijne vrientschap ende gunste tot hem ende de Heeren van dese Landen / soeckende hem daer mede upt het hooft te stooten / 't ghevoelen dat hy van den Koninck had. Dat hy hem niet gheheljcken en betroude / oft dat hy niet blijts ghenoech aenwende / om de Landen in ruste te houden / ende dat met sodanige krachtige en vriendelicke woorden / dat het wonder was. Alle dese vrieden en vriendelicke woorden vermochten by verscheyden Edelen (die de selve al te licht gheloofden) soo vele / dat wel het derde ghedeelte vande t'saem Vereenichden / hun vanden anderen scheyden / afsonderden / en haer mette Regente voegden. De Regente aldus een scheuringhe onder de Vereenichde ghemaeckt / en onder 't deckssel vande Beeltstormers te straffen / in 't Heymelijck op verscheyden plaetsen Krijgsvolck aenghenomen hebbende / heeft allenghskens haere last en macht begonnen te openbaren en in het werck te stellen / hier ende daer de Predicatien doen verstooren / de Predicanten vanghen ende ophangen / seggende 't gene sy voor henen toegestaen hadde / dat 't selve alleen upt vreese gedaen was / en al hoe wel sy de Predicatien toeghelaten had / soo verstont sy nochtans niet de oeffeninge daer van te gedoogen / als het Trouwen / Doopen / Begraven / Nachtmael houden / &c. Stercker van Volck geworden zijnde / heeft sy die van Valencijn, seer tot de gesuyverde Godsdienst geneegen zijnde (hebbende te vooren eenige

Beroerte binnen Antwerpen.

Den Koning schrijft aen den Prince van Orangien.

Verdeelinge der Geconfedereerde.

Besluyt van de Koning om de Landen te straffen.

nighe van dien ten biere verweesen met gewelt daer upt verlost) geboden dat sy de Heere / Nortcarmes haren Stadhouder met eenige Soldaten in besettinghe innemen souden / die dat weygerden / seggende sulcx teghens haere wyze Voorwetten te strecken. Nortcarmes heeft haer op den 20 October tot Quesnoy ghepresenteert / indien sy buyten de Stadt wilden Predicken / dat sy als dan van 't Garnisoen ontslagen souden wesen. 't Welck sy met 't goet vinden der Predicanten aennamen / maer hy van sulcke presentatien berou hebbende is van daer vertrocken ende heeft de Stadt des ghelijcks S. Amants gedreycht. De Regente dat verstaende heeft op den 21 November aen haer andermael geschreven ende geboden haer Kruyghsvolck inne te nemen / 't welck sy wederomme weygeren / waerom sy Valencijn ende de omliggende Steden op den 14 December verklaerde des Koninckx voor rebellen: en vande Heere van Nortcarmes daer naer doen belegeren. Die van binnen hebben haer mannelicken gheweert / ende den Vyandt met eenighe uytvallen groote schade gedaen. Die Frantoysen haer ontset van tien duysent Mannen onder den Prince Portiaen aenbiedende / maer hebben haer bedanckt en gewesen aende t'saembereenichde Edelen als haere Over-Heeren / sendende den 15 January 1567 een Versoeck-schrift aen de Heeren vande Oydere / waer inne de beschuldinghe der Regenten verantwoorden / seggende die alleenlicken ghegront te zijn om dat zy de gesuyverde Godsdienst toegedaen waren. Doch hebben daer weynig mede opgedaen. Onder des beschiet Nortcarmes haer met 22 stucken gheschuts / tusschen de Poorte van Bergen ende die van Cardon. Ende also sy verstonden datter geen ontset voor haer op handen was daer sy nochtans op ghehoopt hadden / hebben haer opten 24 Marty in 's Konings ghenaede overghegeven / met veel schoone beloften / die wepnich ghehouden wierden / want soo haest hy inde Stadt quam heeft de Poorte beset / en verscheyden vande voornaemste Borgheren wel tot twee hondert toe / desgelijcks Michiel Herlin haren Overste ende syn Soon doen hangen die hy dede onthalsen. Doende haere Predicanten Guido de Bres ende Peregrin de la Grange, ende eenige anderen hanghen / ondertusschen soo heeftmen die van de gesuyverde Godsdienst in Vlaenderen / Hollandt / Zeelant &c. Met straffe ende soete middelen al omme gesocht afbreuck te doen / ende soo vele te wege ghebracht / dat sy tot verscheyden plaetsen haer Predicatien upt vreese op geschortet hebben. De principaelste Heeren vande lande hoorende dat den Koningh de Nederlantsche saken ten quaetsten verstont / en dat de twee Heeren den Marquis van Bergen en de Heere van Montigny niet met allen by synen Majestept en hadden uytgericht / ende nochtans aldaer ghehouden werden. Ock siende het oplichten der Soldaten by de Regenten / hebben achterwaerts beginnen te denecken en te raetslaghen wat tot haere en der Landen verseeckeringhe best gedaen waer. Ten dien eynde op den derden October tot Denremonde by den anderen vergadert synde / als den Prince van Orangien, de Graven van Egmont, Horn, ende Hoogstraten, ende Graef Lodewijck van Nassauwen / met verscheyden anderen Heeren soo hebben sy de Brieven vande Heeren van Montigny / upt Spangien geschreven / geopent ende gheleesen / ende daer upt verstaen hoe qualick den Koningh de Beroerte vande Nederlanden nam. Desgelijcks werden aldaer mede geleesen de afgewozpen Brieven van Francisco Dalava, Afgesanten des Koninghs in Vranckrijck / aende Regente gheschreven / waer inne hy haer ghevoelen / datse had / versterckte / te weten: Dat alle het quaet inde Nederlanden was voort ghekomen upt die drie (verstaende daer by den Princen van Orangien, den Grave van Egmondt, en den Grave van Horn) datse echter niet naerlaten souden de selve te toonen alle vrintschap en goede schijn / haer seggende dat syne Majestept bekende dese Landen noch onder syn ghebiet te hebben / alleen door hare diensten / maer t' synertijt soude hy die wel straffen. Desgelijcks de twee (die in Spangien waren) ende den Raets-Heeren Renaert. En dat den Koning sulcks ghesworen hadde in-

De Edelen vergaderen tot Denremonde.

de re-

de tegenwoordighept van verscheyden Heeren. Daer by seggende dat met het gene inde Nederlanden geschiet was / niet alleene sijne waerdighept verminderr was / maer insonderhept den Godsdienst / die hem soo ter herten gingh / dat hy eer in gevaer soude stellen alle de reste van sijne Landen / dan dat hy sulcke Rebellen niet exemplaerlicken soude straffen. En verscheyden andere saken van gewichte meer begonnen.

Eenighe Edelen nemen voor upt den Lande te trecken.

De Heeren aldaer vergadert wesende/ hebben vande dese Vrieden verscheyden gevoelen gehadt: eenighe geloofden deselve/ en anderen hielden dat den Koningh soo straf en wreedt niet en soude wesen / vermits 't selve tegen sijne natuprelicke goetheydt was strijdende: des eenighe Heeren het voor best/en alderseeckerste voor haere Persoonen hielden/ upt de Landen te vertrecken: ten andere datter middels genoech was/ om soodanighen voor nemen te wederstaen indien sy maer eendrachtich by den anderen verbonden bleven. Maer den Grave van Egmont, (die wel van meesten aensien was onder de Krijgs-lupden des Lants) en mede van het eerste gevoelen sijnde seyde datmen sijne Majestept sulcken hardighept niet behoorde toe te schrijven / en niet te konnen vertrecken vermits alle sijne goederen in des Koninghs Landen geleghen waren/so dat hy hem buytens lands met zijn kinderen naer synen Staet niet en soude konnen onderhouden / &c. Sulckx dat den meesten deel sonder eenigh beslupt te nemen/ghescheyden en vertrocken zijn. Naermaels te weten / in April 1567 heeft den Prince van Orangien/ den voornoemden Grave van Egmondt soo te Hellegaten als te Willebroeck noch ghesocht te beweghen / om beneffens hem en de andere Heeren een goede resolutie tot behoudenissen van hare persoonen te nemen / hem verklarende en voor oogen houdende de perijckelen die haer aenstaende waren / maer hy bleef by sijn voornemen / verhoopende den Koningh noch wel tot genade te bewegen. Waer op den Prince hem antwoorde / dat het hem noch berouwen soude / ende dat hy de Brugghe wesen soude, waer over de Spaignaerden in't landt komen souden, en dergheliicke redenen meer/ daer op van den anderen scheydende.

De Edelen aen tween verdeelt zijn de scheyden.

Dese twee hoofden aldus gheschepden wesende/ hebben eick terstont vele Edelen aen haere syde gekregen/die met haer eens ingeboelen gewoorden zijn / alsoo dat de t' saemverbondene Edelen nu gants gheschepden waeren / ende het derde gedeelte niet by haer beloften gebleven zijn. Doch de Heer van Brederode en anderen die de Gesupverde Gods-dienst toegedaen waren/sochten alle middelen om 't selve verbont staende / ende de Landen in hare vryheyt te houden en de vreemden daer upt te weeren / tot haer Hooft verkiesende den Prince van Orangien, so om sijne wijsheyd ende erbarenthept/ als om sijne macht/ Vrienden ende aenhangh in Duytslandt/ die hem in allerley manieren konden helpen en bystant doen. Maer den Prince met sijn ver-siende verstant / overmerckende de groothept ende macht des Koninghs/die hy kende soo wel upt naturel / als by oprupen van sijnen Spaenschen Raet / de Landen en die vande gesupverde Godts-dienst hatich te wesen/en alle middelen socht hem over haer te wreecken. Daer by overleggende dat den over vanden gheemeenen Man / die die Godts-dienst wel scheenen toe ghedaen te wesen eerst wel groot was / maer onvast / ende niet geduprich / soo datmen op de selve geen Fondament en mocht maecken / ende siende dat hy selfs tegen den Grave van Egmont ende andere van sijne vrienden ende bekenden/die alle het oude Krijgsvolck onder haer hadden/ soude moeten tegenstaen/heeft hy sulckx wel en wijsselick gewepgert ende af geslagen.

Verscoecken den Prince tot haer hooft die sulex weygert.

Maer de voornoemde Heeren voor ende al eer sy totte aennemingе vande wapenen tegen de Regente hebben willen komen: resolveerden eerst alle behoorelicke ende beleefde middelen aen te wenden om de Regente te beweghen/ schreven aen haer ende versochten ootmoedelicken datse mochten ten Hove komen om aldaer haer ontschult te doen/ ende te betonen wat ongelijck datmen haer ende de Landen dede/ tegen haer gegeven verseeckeringe: maer kregen tot antwoorde / dat sy niet komen en souden / want haer

Eenige Edelen verscoecken audientie te Hove ende werdt haer ghewepgert.

komste vanden vijfden Aprilis voorleden / hadden alle de beroerten des Lants veroorsaeckt. Waer op den Heere van Brederode upt Antwerpen den achtsten Februarij wederom aende Regente antwoorde / dat niet de versoeck-schriften vande Edelen maer de Gheboden / des Gheloofs ondersoeck ende nieuwigheden diemen inne voerden wilde / de eenighe ende waerachtighe oorsaecken derselver waren. Ende naerdien sy niet en wilde toe laten dat sy ten Hove quamen / sont hy haer een tweede vant' saem Vereenichde Edelen / in de welcke sy haere Hoogheyt vertoonden / hoe sy lupden de Landen die vol Beroerten ende inde wapenen waren / wederomme gestilt ende in vrede gebracht hadden. En alsnuen nu een goede ende volkomen Resolutie ende verklaringe vande Koninghlijcke Majestept / met goetduncken vande Staten Generael / verwachte: soo synder teghen alle hope / upt last van haere Hooghept Brieven uptgesonden / aen alle Magistraten / waer by de oeffeninge vande ghesuyverde Godtsdienste verboden wiert; waer upt datmen openbaerlicken sach dat de Regente met ghewelt die wilde verbieden ende doen ophouden / vermits datmen alreede verschepde Predicanten gebanghen ende opgehangen hadde: ende dit alles sonder naerder last vanden Koninghe / ende voorweeten der Staten / waerom die vande Religie haer lupden daer over beschuldichden / ende beklaechden / datmen haer beloofde versecheringhe / soo wepnich onderhielt / meenden dat sulex door hare quade toesichten veroorsaeckt waren / gelijck sulcks upt hare Versoeck-schrift ghesien konde werden. Ende verschepden andere saecken meer / die wy om kortheydts wille overslaen. Op welcke Requeste den sestienden February 1567 / de Regente geantwoort heeft dit volgende / dat sy niet en wist wie de Edelen mochten wesen die poztie aen dese Requeste hadden / vermits dat 't meestendeel vande ghene die de Requeste den vijfden Aprilis gepresenteert hadden / haer voldaen hielden vande Intentie van synne Majestept / nopende het stuck vande Inquisitie: haer verwonderde seer datmen pretendeerde toeghelaten te hebben de exercitie vande nieuwe Religie / daer sy upt druckelyck met de woorden van schandalen ende disorde die verstondt ghe-excludeert. Ende merckende datmen haer soo qualicken verstaen hadde / heeft sy haer daer over al omme beklaecht / vermits 't naervolghende der selver was tenderende tot usurpatie vande authoritept ende macht vanden Koninghe / synne Magistraten ende Inquisitie. Belanghende de versecheringhe aen haer lupden ghedaen / die en is niet anders ghebleven dan voor het leveren van de Requeste vanden vijfden Aprilis ende niet voor de Religie: haer verwonderende over de groote stoutighept / datmen haere ende synne Majestept beschuldichde met het ghene sy niet gedacht en hadden. Ende lepde de Edelen te laste dat sy de Gemeenten oproerich ghemaeckt hadden teghen den Koninghe / de Geestelijckhepdt ende de ghemeene welvaert der Landen / waeromme sy niet en konde naerlaten daer inne met alle middelen te versien. Haer radende te vertrecken ende voortaen soo te reguleren nae de bevelen vanden Koninghe / dat synne Majestept tot synner overkomste goet contentement daer inne nemen mocht. De geconfedereerde nu openlicken stende wat de Intentie vande Regente was / datse noch al omme veel volcks aen nam / en ende Valenchyn wel vast belegert hadde: Soo hebben sy mede op haere hoede ghebleven / ende eenich Kryghsvolck aengenomen / als den Heere van Brederode ontrent Vianen, de Heeren van Toulouse by Antwerpen, ende eenighe andere in Vlaenderen.

Den voornoemde Toulouse heeft met eenighe Edelen een aenslagh op Vlissingen gehadt / in Martio 1567 / ende meynde deselve Stad door hulpe van Pieter Haeck, Baillieu der selver Stadt / in ghekregen te hebben: maer die van Vlissinghen door 't Martschip van Antwerpen ghewaerschout zynde / waren op haer hoede / waeromme hy wederomme te rugge trock / en heeft syn Volck dat dagelicks toe nam gelogeert tot Osterweel by Antwerpen / op hope oft hy aldaer soude moghen binnen komen / om die vande ghesuyverde Godsdienst by te staen / naer dien

dat

Oorsaecken vande Beroerten des Lants / ende Regentie geschrieven en vertoont by Requeste.

Antwoorde vande Regente op de Requeste der Edelen.

De Geconfedereerde komen inde Wapenen tegen de Regente.

Aenslach op Vlissingen.

dat den Heere van Toulouse hem niet genoechsaem sterck ghemaeckt en hadde teghen den aenloop sijner Vyanden / oft ten minsten geen achterdencken hadde / dat hem pemandt soude mogen overvallen / om dat hy wist dat de Regente geen Kryghsvolck daer ontrent en hadde. Soo is 't geschiet dat de Regente voorgenomen heeft haer van daer te jaeghen oft te verslaen / daerwaerts seyndende Philips de Lanny, en de la Motte met 400 Soldaten van haere Lijf-wacht / en 200 vanden Grave van Egmont die in Axele lagen / ende eenige anderen / dewelcke ghesamentlicken op den 13 Martij des morgens vroegh het volck van Toulouse onversiens overvallen / verjaeght / verslagen ende gheheel verstroyt: den Heere van Toulouse bleef selfs doot in een Schuere / uyt de welcke hy ghemeent hadde groot weer te doen / desgelijcks verscheyden andere Heeren. Door dese nederlaghe is binnen Antwerpen een groote Beroerte opghestaen / en de Burgerye is inde Wapenen ghekomen met een grootte mistrouwen d'een tegen den anderen / d'een wilde de Geusen buyten gaen helpen / 't welck haer d'ander en de Gouverneurs wilden verbieden / om 't gevaer dat daer mede te verwachten stont: die van de gesuyverde Godsdienst naemen de Meerderhandt in / sterckten haer met geschut ende besetten eenighe Poorten om haer te verseeckeren. Doch den Prince van Orangien, den Grave van Hoogstraten en de Magistraeten / die sochten deselve by alle middelen te vereenigen; maer te vergeefs / want men konde 'r gemeene Volck het misverstant / datsel hadden niet doen verstaen / jae sy verliepen haer soo verre datse den Prince een Pistolet op sijn Borst stelden en voor een verrader scholden. De Martinisten / desgelijchs / de Spaensche ende Italiaensche Kooplieden / hebben haer des anderen daeghs / door toe doen vande Magistraet / teghens die van de gesuyverde Godsdienst mede inde Wapenen begheven / ende naemen den Overhant / desgelijck de Soldaten van de Stad en de marckt / die vande ghesuyverde Godtsdienst dese toerustinghen siende / ende een achterdencken krijghende vande groote Bloetstortinghe onder haere Vrienden en mede Burgeren / zijn ten laetsten door tusschen spreecken vande voornoemde Heeren en eenighe verstandighe Borgeren / vereenicht en verdragen op seeckere articulen / dienende tot verseckeringe vande Stadt en die van de voornoemde Godtsdienst / en sijn also geschepden. Dese Beroerte / en de Overwinninge van Oster-weel, heeft de Regente grooten moet gegeven / en in tegendeel de Raet-slaghen en 't voornemen vande Edelen geheel ghebroocken ende verhindert / des den moet verloren ghevende / beslooten den tijt ende Gods voorsichtich oordeel tijt en plaetse te geven / en te verwachten wat uytkomste de selve soude believen te verleenen. De Gouvernante nu by nae meester wesende vande Gouverneurs der Steden ende Landen / en vande Heeren vande Vrydere / heeft haer eenen nieuwen eedt doen sweeren / nopende het onderhouden van de Roomsche Godts-dienst / haer wijs maeckende dat den Koning sijn tooren soude afleggen / en sijne Heerkracht / (die hy alreede daerdich hadde omme dese Landen te straffen) te rugge houden / als hy soude hooren dat de Regente door haere wijse naerstichept de oproeren vande Landen ter neder ghelept hadde. Jae al waert saecke dat het Legher al op de Grensen vande Landen mochten wesen / soo soude het op haer woort en begeerte te rugge ontboden werden. Ende andere dierghelijcke goede woorden meer / doch alles sonder vervolg; uyt krachte van welck voorgeeden hebben de Heeren / Edelen / ende Steden / alomme in Martio / 't gebruyck der suyvere Gods-dienst doen ophouden / en die Paepsche Kercken wederomme op 't nieuw doen toe rusten / kostelicker als die opt te vooren gheweest hadden. De Predick-plaetsen dewelcke die vande gesuyverde Godsdienst aen verscheyden oorden hadden doen maken / werden afgeworpen / van het hout der selver Galgen gemaeckt / ende menichten der Borgheren in alle Steden ende Poorten daer aen ghehangen / soo wel om de Beeldstormerye / als om 't draghen vande Wapenen; jae het waeren kleyne Steden daer der niet vijftich / hondert / twee / jae dry hondert in dit Jaer ghehangen ende

De Heer van Toulouse vande Regente verjaecht ende verslagen.

Beroerte binnen Antwerpen onder de Borgeren komende tegen den anderen inde Wapenen.

Regenten metten anderen wederom.

De Regente haer de Gouverneurs en de Edelen nieuwen eed sweeren.

De exercitien vande Religie al omme wederom opgeschort ende veel gedoodert.

gedoodet wierden / behalven die ten platten Landen vande Rode Koeden ende Vroffaerts (alsse mact suspect waren) een haer eynde quamen.

Die van Antwerpen versoecken ende verkrygen vergiffenisse om de Predicatien ende de veel Papisten moeten vertrecken.

Die van Antwerpen / siende dat de saecken aldus afliepen / ende datter voor haer gheen ontset voor handen was / versochten aende Regente vergiffenisse en verdrach / 't welck haer op den 7 Aprilis tot Brussel toegestaen wert: inhoudende dat alle Predicatien souden ophouden / de Predicanten vertrecken / de Catholicken wederomme in haere gheheel gestelt / en de Kercken wederomme herstellen ende vernieut werden / &c. Dit alles doende souden sy niet verder ghemoept werden in haere persoonen ende goederen / van 't ghene gheschiet en voorgevallen was / soo lange tot dat den Koningh met voorweeten vande Staten daer inne anders mochte ordonneren. Die van Antwerpen hebben sulex naer gekomen / doende de Predicatien ophouden / de Predicanten der gesupverde Godts-dienst en der Martinisten vertrecken. Desen zijn by de Heeren gegaen en hebben haer affschept ghenomen / haer vermanende datse God almachtich grootelicks vertoornden om dat sy soo ondanckbaerlicken sijn woort ende genade verstieten / voorseecker houdende / dat haer sijn rechtvaerdige straffe over 't hooft hingh / en zijn alsoo met vele Borgheren op den thienden Aprilis upt Antwerpen vertrocken.

Den Prince van Orangien treckt upt den Lande.

Den Prince van Orangien merckende de lichtvaerdigheyt van sommighe / soo vanden Adel / als van 't ghemeene volck / heeft mede beslooten te vertrecken / en het quaet des tegenwoordighen tijts te ontvlieden / daer toe vermanende veel van sijne Vrienden ende goede bekenden / haer waerschouwende van 't gene datter gebolcht is; en is dien volghende op den elfsten Aprilis vijftien hondert en acht en tsestich / upt Antwerpen naer Breda vertrocken / aldaer eenige dagen blijvende om in sijne hupslicke saecken goede ordere te stellen / is in het Graefschap van Nassauwen by sijn Broeder gherrocken / en heeft hem aldaer eenige tijt onthouwen. Den acht en twintichsten Aprilis komt de Regente binnen Antwerpen / voordert de Roomsche Godsdienst / de Kercken herstellende / vereert de Processie met hare tegenwoordigheyt / vernieuwt de oude Gebooden / doeter vele hangen en ophangen / de kinderen herdoopen / vreeckt de Predick-plaetsen vande ghesupverde Godts dienst af / en doet de Wapenen vande Borgeren aenteeckenen.

De Regente komt binnen Antwerpen.

Den Heer van Brederode siende dat den Prince ende andere Heeren vast upt de Landen vertrocken waren / is mede van Vianen, dat hy seer ghesterckt hadde / naer Amsterdam en Embden / ende van daer in Duytslant vertrocken / alwaer hy gestorven is. Veel vande Hoofden / Edelen ende Soldaten die al omme afgedanckt waren / meenende over de Super Zee upt de Landen te vertrecken / doch zijn voor haeren Schipper verraden / en op een Sant of vooghte gevoert / alwaer sy gevangen wierden / en op den vijfden May binnen Harlingen ghebracht / onder welcke Heeren waren de twee ghebroeders / de Heeren van Batenburgh, en twee Vriesse Heeren / Hertman Galama, ende Sieurt Beyma. Seven vande voornoemde Heeren wierden tot Vilvoorden gevoert / en de reste tot verschepden thden ende plaetsen voor last vande Regente ter doot gebracht. Soo dat de Regente aldus wederomme meester gewordẽ is vande VXII. Landen. En de meestendeel vande Edelen zijn te rechten in Geux ofte Bedelaers verandert / overmits sy haere goederen ende Landen hebben moeten verlaten / om haer leven te bergen / gants gheen middel en hebbende haer te konnen onderhouden. Die inde Landen bleven en de Regente geloof gaven / wierden meest gevangen ende gedoot / andere leefden in ghedurige vreese en ellende. Den Koningh van Spaingnen met 't ghene by de Regente gedaen was / noch niet te vreden wesende / besloot selfs met sijn Soon Hertogh Karel af te komen / om de Landen tot ghehoorsaemheyt te brenghen: edoch sulex werde om verschepden redenen achter ghelaten. Voch voor de Geloof-onderzoeckers / neven haer Overste den Hartogh van Alba, den Spaensche Raedt / den Cardinael Granvelle en de Cardinael Spinosa, tot straffe ende wraecke op gheroept wesende / heeft hy teghens Raedt van den Hertoghe van Fera ende sijn Biecht-Vader

Brederode ende veel andere Heeren vertrecken / ende eenige werdt gevangen en gedoot

Rin-

Ringomes Fresneda den Hertoch van Alba last gegeven / met een groote macht van Spagnaerden en Hooch-duytschen / naer het Nederlandt te trecken / omme 't selfde naer 't besse-lieven vande Raedt / die den Coning met hem soude afsenden / te straffen. En terwijle hy hem tot het uytvoe-ren / van dese last baerdich maeckte / heeft den Coning aende Regente ge-schreven / dat hy gantschelijck wilde / dat de oude Gebooden / en 't geloof ondersoeck / het gheheele Lande door onderhouden soude werden. 't Welcke voor de Ingesetenen deser Landen een seer deerlicke tijdinge was: En naermaels groote beroerten ende bloedtstortinge van vele Ingheseténen veroorsaeckt heeft.

Den Coning bestuyt Du q Dalba over te senden om de Landen te straffen.

Bucq Dalba vertrecht uyt Spangen.

Den Hertoch van Alba, is achter-volgende desen last / vergesellschapt wesende met vele vande Spaenschen Adel / sijne twee sonen Don Frederico ende Don Ferdinando de Toledo, ende eenige Spaensche Soldaten te Bar-çelona t'schepe ghegaen / ende inde May maent 156-. tot Genua, aen-gelandt / alwaer hy mette derden-daechsche coortse seer gequelt werdt. Van daer trock hy na Savoyen tot Ast, daer sijn volck monsterende be-vont sterck te wesen IX. duysent ou-de Spaensche voet-knechten / VII duysent Savoyanen ende Italia-nen / duysendt lichte ende andere Paerden / behalven de Hoochduyt-schen / vrywillige avonturiers / Oyp-duyters / hoeren ende Jongers / die mede onder Vendelen met goede oy-deren verdeylt waeren / altsaem van wapenen ende admunitie wel ver-sien zijnde. Den velt-overste onder Duc Alba was Chiapin, Vitelli Marquis van Cetone, ende de Mee-ster van 't Geschut Gabriel Carbellio-ne, den Hertoch bleef in Savoyen tot in 't begin van Julio / wachtende op naerder last vanden Coningh / overmits dat de Regente verstaende sijne komste / berou hadde den Co-ning soo veel over den Edeldom ge-klaecht te hebben / waeromme sy aende Coning andermael schreef / hoe dat de beroerten / wederomme gestilt ende verschreyden oproerige gestraft / verjaecht ende gevangen / de Steden met Garnisoen besettet waeren. Ende dat de komste vande Spangnaerden wederomme nieu-we beroerten veroorsaecken soude / etc. Welck versoeck sy in 't minste niet en heeft mogen verwerven by sijne Majesteyt / die den Hertoch weder belast voort te trecken / om de Landen op een nieu te mogen over-winnen / ende sijnen last volcoment-licken uyt te voeren: Hy treckt voort verby Geneven op 7 mylen naer / die vreesden van hem bespronghen te mo-gen werden. (Hoe wel sy van Solda-ten wel versien waeren / en de Switsers te vriende hadden) en is door Vor-gongnen / en Lotringen in Lutsen-burch gekomen / alwaer den Grave van Ladron, den Grave van Over-steyn en die van Schouwenburch, elck met haer Regimenten Duytsche Knechten nevens eenige Paerden / hen bygedoecht hebben. Den Gra-ve van Egmondt en verscheyden Edelen zijn hem alhier te gemoet ge-komen ende willekom gheheeten / malcanderen om helsende opde hoof-sche maniere. Ende zijn alsoo gesa-mentlijcken met sijn gheheel Le-gher ontrent Vrussel den twee-en-twintichsten Augusti / vijfthien hon-dert en seven en sestich aengekomen.

Sijne macht van Soldaten.

De Regente versoeckt dat Bucq Dalba soude achter blij-ven maer te vergeefs.

Bucq Dalba komt binnen Vrussel.

De Regente heeft hem seer feestelic-ken ontfanghen / en vele middelen voorgeslagen / hoe hy de Landen al-derbest in goede rust en eenighevdt soude mogen houden / en de gevluch-te Heeren ende Edelen wederomme inde Landen krijghen. Maer hy voorseecker houdende dat alle het quaedt dat inde Landen gheschiet was / alleen toegekomen was door de slappe regeringe vande Regente / des docht in 't stuck heel anders aen te leggen. Toonende deshalven haer mitsgaders de Heeren Staten / sijne last-brieven / zijnde veel grooter en-de breeder / als sy ghehadt hadden. Te weten dat hy macht hadde, alle de Gouverneurs vande Provintien inde Ste-den, ende alle Officieren op ende af te stellen: absolute macht om alle Crimen, ende Rebellien, te straffen ende te ver-geven. Dat hy was Capiteyn Generael van alle Fortressen, Sterckten, ende Krijghsvolck, over de Raden van Sta-ten, ende finantien, volkomen macht hebbende. En op dat een iegelick de-se sijne last soude mogen bekent we-sen / heeft hy die in openbaren druck uyt gegeven. De Regente dit alles merckende en siende dat haere tegen-voordigheyd voortaen van geender waerde wesen soude / versocht oorloff

Vertoon sijne Com-missie inde Staten.

aenden Coning om naer haer Man/ den Hertoge van Parma in Italien te mogen vertrecken: 't welck haer bergunt wiert/ en heeft opten negensten December schriftelick haer afschept ende oorlof vande Staten genomen: en VII. volle Jaeren de Landen geregeert hebbende / is sy den lesten December vijfthien hondert en seven en tsestich van Brussel nae Namen vertrocken / en van daer voorts den 10 April vijfthien hondert en acht en tsestich / naer Parma, al waer sy inden jaere 1586 gestorven en overleden is. Den Hartoch in sijn Gouvernement bevestight zijnde / in plaetse van eenige verlachtinge inde strickte Gebooden / en 't versoeck der Edelen te behertigen / heeft de oude Placcaten ende 't geloofs-onderzoeck / op nieuws verkondight. En in plaetse vande vergaderinge vande Staten der Landen / heeft hy een Raet van XII Persoonen ingheslelt / die le Conseil des Troubles, ofte den Bloet-raet genoemt wierde. De welcke hyvolkomen last gaf om over een iegelick / die eenighsins hem mette verloopen beroerten gemoeyt hadden / te vonnissen en te oordeelen. Desen Raet bestont soo wel van vreemden als Inlanders: den Hertoch al hoe wel hy het recht van oordeelen alleen aen hem behielt: en desen Raet alleen tot raeders gebruyckte / de welcke sulcx niet wel en mochten lijden / vermits datter eenige vyant waren / vande voornoemde wreethevdt; En daer naer vertrocken / ordonneerde tot Presidents vande voornoemde Bloet Raet / dien wreeden en bebloeden Jan Vergas, een Man / boven alle wreede / de alderwreetste / die om sijn quaet leven upt Spangnen gebannē was / en niet dan goet en bloet en socht. By desen Raet / (oft om beter te seggen) by Vergas, Del Rio ende den Geheym-schrijver de la Torre, jae by den Hertoch alleen / wiert al 't gesagh ende macht van alle de andere Raden vande Landen berooft ende genomen / tegen alle vryheden ende beloften van den Coning. Jae alle de andere Raden / Edelen ende onedelen / Geestelijcke ende wereltlijcke / moesten selfs voor desen Raet te recht staen en geoordeelt werden. Al hoe wel by de Coningh besloten was / datmen alleen dingh-taelen souden teghen de gebluchte Edelen / sonder die te moeyen / die in het landt gebleven waeren / en tegen dese vier begaen fauten / als Beeldstormerie, Ministers, Consistorianten, en die de wapenen onder oprechte Vaendelen tegen den Coning gedragen hadden, dit alles niet tegenstaende heeft desen Bloet Raet / onder haer gemaeckt ende gesloten bittere ende ongehoorde XVIII Articulen / die tot Antwerpen inde Kamer van Vergas gevonden / ende in openbaren druck upt gegeven zijn / die sy hielden als fondementale: en die in eenige vande selve schuldigh waren / werden beschuldicht Læsæ Majestatis, ende Lyf ende goet verbeurt te hebben; en soo wijt strecken de waeren / datter weynige vande Inlanders / soo wel hoge als lege / vry en waeren vande selfde straffe. welcke articulen eenighsins accoorderden mette uytspraecke vande helsche Inquisitie van Spangnen / den 16 February binnen Madril vergadert wesende / over de Ingeseten deser Landen. Mitsgaders de uytspraeck vanden Coning daer op gevolcht / binnen Madril den 26 February 1568 / wesende van desen inhout: Dat alle ende een iegelick onderdaen der Nederlanden, ende het gants lichaem (alleen weynighe uyt genomen) hadden begaen het vervloecke Crimen Læsæ Majestatis, die alle condemnerende sonder aensien van Sexe ofte ouderdom, ter straffen ende penen byden rechten geordonneert tegen sulcke misdoenders. Willende ende ordonnerende sijne Majesteyt. Door het uytvoeren van sulcken straffen exempel te gheven in toekomende tijden alle sijne naekomelingen, &c: Den Hertoch ende den Bloet Raet aldus gemachtight wesende begonsten die allensskens in het weeck te leggen. En hebben onder deckscl van eenige groote affairen vanden Landen te verhandelen / alle de Raets-heeren van State ten Hove ontboden: den 9 September binnen Brussel vergadert wesende / heeft hy ten selven daghe / den Raet gheschepden zijnde / den Grave van Egmondt door Chiappin Vitelli sijn geweer doen afleggen en ghevangen nemen: den Grave van Hoorn een ander kamer uytgaende / wordt desgelijcx gevangen ende vast gehouden / en beyde van Spaensche wachten bewaert: desgelijcx werde mede gevan-

De Regente vertrecht upt de Landen.

Den Bloet-Raet ingestelt.

Sententie vande Coning over de Nederlanders ut't ghemeen.

Egmondt, Hoorn ende eenige andere gevangen.

Duc de Alba doet teen sijn last.

gebangen Heer Jan Casenbroot, Raet van den Grave van Egmondt, den Gehepm-schrijver vande Grave van Hoorn, en veel verschepdē andere aensienlicke persoonen: de Graven van Hoorn ende Egmont dede hy tot Gent op 't Casteel voeren ende bewaeren/ en de andere Edelen werden tot Vilvoorden, ende tot Brussel in hechtenisse gheselt. Desgelijcks dede hy tot Antwerpen vanghen ende haere goederen terstont beschrijven/ Heer Antonis van Stralen, Burgermeester aldaer/ nebens veel ende verschepden andere treffelijcke Borgeren/ en van mindere gelegenthepdt/ 't selve gheschieden desgelijcks over al/ al omme inde Landen ende Steden; het was schrickelicken om hooren wat daer al Heeren/ Edel-lieden en treffelijcke Borgeren in alle Steden ende plaetsen gevangen/gedoot/ en haere goeden verbeurt gemaeckt werden/ eenige vande rijckste Borgheren liet hy de handen op haeren rugghe binden/ ende alsoo aen een Paerts steert binden/ ende naer de Galghen sleepen ende ophanghen.

Alsoo dat alle Galgen jae de boomen al om vol ghehanghen waeren/ waeromme de Inghesetene en verschepden Heeren/ Edelen ende Graven haer opte vlucht begaven/ ende inde ghebuer Landen ende Koninghrijcken vertrocken/ achterlatende alles wat sy hadden/ om haer leven te moghen berghen. Een menichte van verwoede en sinneloose menschen/ wijf/ kinderen ende alles wat sy hadden verlatende/ hebben haer in West-vlaenderen upt swaermoedighept inde Bosschen t'samen begeven/by nachte al omme inde Borpen/ en Kloosteren loopende/ haer over de Papen ende Monicken wreeckende/ haer goederen benomen/ neus en ooren afgesneden/ wilde Geusen dese sy wilde Geusen ghenoemt wierden. En alsoo dit volck seer toenam en sterck wierden/ moest den Hertoch eenich krijgs-volck tegen haer upt senden/maer met wepnich voordeels; eyndelijck heeft hy den 12 January 1568 by open ghebooden/ de Lantlupden bevoolen sorge te dragen voor de behoudeniffen haerder Sielsorgers en Kloosters. Den Hertoch dede tot Antwerpen aende zuptsijde vande Stadt/ een sterck ende gheweldich Kasteel bouwen/ dat ghekost heeft meer van maecken als 14 hondert dupsendt guldens/ waer toe die vander Stadt selfs vier hondert dupsendt guldens hebben moeten opbrenghen. 't Selve volmaeckt wesende/heeft hy daer spaensche ende Duytsche Soldaten opgelept/ en de Borgeren ghedwongen die van bedden te versien. Daer Castelepn op makende eerst Gabriel Cerbellione, ende daer daer Sancio Davila. Op den 19 December heeft den Hertoch doen in roepen en daghen/ om binnen drpmael 14 dagen/ voor hem te verschijnen/ den Prince van Orangien, Graef Lodewijck van Nassauw, de Graven van Hooghstraten, vanden Bergh, van Kulenburgh, de Heere van Brederode, ende verschepden andere Heeren: den Prince/ den Grave van Hoogstraten, ende eenige andere Heeren hebben haer schriftelicken verantwoort/ ende die in druck laten upt gaen/ bewijsende dat sy noch wettelicken/ noch voor hare behoorelijcke Rechters geroepen waeren/ dat sy als Heeren vande Vliese alleen behoorden geoordeelt te werden van haren mede broederen: ofte soo niet/aenboden voor den Keyser/ ofte ander Potentaten te verschijnen/ en haer te verantwoorden. Maer den Hertoch dit alles niet achtende ende by gebreecke van non comparitie/ heeft haer Difinitivelicken veroordeelt/ verballen te wesen in't Crimen læsæ Maiestatis, ende oversulx den Procureur Generael alle sijnen epsch toe ghewesen/ als verbeurt te hebben lijf ende goet/ voor den Koninghy/ ende 't selve is al omme teghen haere goederen in't werck ghestelt. Den Bloet-Raedt heeft oock vonnisse ghestreecken teghen 't Huys vanden Graven van Culenburgh, alwaer de Edelen inden jare 1565 vergadert geweest hadden/ om de Verspoeck-schriften hier boven verhaelt aende Regente te behandigen. 't Selve voordeelende totte gront toe af te werpen/ende op de plaetse te doen oprechten een Marmoren Pijlaer/ met vier opschriften/in vier Talen/inhoudende de redenen waeromme/ en van wie dit huys geruineert ende ter neder geworpen was. Den Prince van Orangien/ met verschepden andere gebluchte Heeren en Edelen/ nebens eenige Nederlanderen/ van Hertog d'Alba ghebannen/ mitsgaders

't huys van Kulenburgh geoordeelt/ te ruineren.

Den Prince versamelt Volck van Wapenen.

gaders met hulpe van sijn vrienden/ en Vontgenoten / heeft renich volck van Wapenen by den anderen hier ende daer versaemelt en te velde gheb̃racht: beslooten hebbende den Hertoch van Alba, so veel hem mogelijken wesen soude in sijn Tyrannich voornemen te verhinderen/en haer goederen en leven tegen sijn ghewelt te beschermen. Volghens dit voornemen is hy / vergheselschapt wesende/ met verscheyden Duytsche Heeren ende Vorsten/ naer de Nederlanden gekomen / en heeft in het Landt van Gulick ontrent 2000 mannen (die aldaer laghen en wachten naer haere Wapenen / die van Ceulen gebrocht souden werden / by een doen vergaderen / van meeninghe wesende met haer af te komen: maer den Hertoch van Alba, sulcx verstaende heeft den Grave van Ladron ende Sancio d'Avila, met sekere Vaendelen Soldaten derwaerts gesonden/ om sulcx te verhinderen. Die dit Volck ontrent Dalem vindende / gereselveert hebben aen te tasten ende te slaen / al eer datse meerderen aen-was mochten krijgen. 't Welck sy op den 25 Aprilis 1568 gedaen hebben / nemende de Heeren van Villiers en d'Huy gevangen. De Heer van Cocqueville nevens eenige andere Fransche Heeren / hebben mede tot hulpe vanden Prince een groot getal Francoysen en Nederlanders by een versaemelt / en waren van meninghe den Hertogh in Artops te bespringen/ maer werden desghelijcks omtrent Sinte Amans verslagen ende verstropt/door den Koning van Vranckrijck. In 't begin van Meye hebben de Graven Lodwijck, en Adolph van Nassau/ nevens Joost Graef van Schouwenburgh, en eenighe andere Heeren wederomme eenighe Vaendelen Soldaten by een vergadert / en zijn met deselve door Vrieslant / naer het Landt van Groeningen ghetrocken / in-nemende het Hups te Wedde ende den Dam, haer oogh op de Stadt Groeningen hebbende. Maer den Hertogh sulcks verstaende / sont inder haest om sulcks te beletten de Tercia van Sardinia onder Bracamonte, mitsgaders vyfe Vaendelen van het Regiment van Lombardyen, ende andere Vaendelen Spangnaerden ende Italiaenen / desgelyck eenige Cornetten Ruyteren / onder 't gebiedt vanden Grave van Arenberch ende Meghen, derwaerts. Graef Lodwijck sulcx vernemende ruckt terstont alle sijn macht (die verdeelt lach) by een: ontrent den anderen komende/schermutseren eenigen tijt tegen malkanderen / Graef Lodwijck treckt naer den Dam op sijn voordeel: Arenberch volcht hem/des anderen daechs wesende den 24 Mey / Nassau den Vyandt op hem / tusschen het Clooster van Heyligerlee ende 't Dorp Wintschoten, by hem stende aenkomen/ by hem hebbende een Wende Ruyteren van Martenengo, biedt den Vyandt 't Hooft/treffen den anderen/ en verslaet een groote menichte Spaengnaerden ende ander Soldaten / de Spaensche al te vierich zijnde / Nassau te dempen; den Grave van Arenberch, Haultin ende verscheyden Officiers opte plaetse doot blijvende: het gantsche Legher vanden Hertoch nam de vlucht: veel vande selfde verberchden haer in het Clooster van Heyliger Lee. Graef Adolph van Nassau doet het selve besetten/ bestormen ende innemen / maer wert selfs / inde inneminge doot geschoten / en met groote droefheydt tot Wedden begraven. Gheliick den Graef van Arenberch in 't Clooster van Heyligerlee ter aerde bestelt is. Den Hertoch van Alba stende de Victorie van Graef Lodwijck, ende verscheyden andere aenslagen / die hier ende daer geschiet waeren / en noch meer te verwachten stonden / heeft niet willen betoonen eenighe vreese voor haer te hebben. Maer is voort gevaeren in het ding-talen tegen de ghevangenen en uptgeweecken Heeren en Edelen: de welcke hy opten 28 Mey / verklaert ende veroordeelt heeft/lijf ende goet verbeurt te hebben. Voende die inde Landen ghebleven waeren op een nieu den Coning sweeren getrou en gehoorsaem te wesen / ende de Roomsche Godsdienst te hanthaven. Met een gebiedende alle de gevluchte weder te keeren/ende haer voor haere Magistraten te vertoonen/opte verbeurte van haere goederen / en eeuwelick upt den Lande gebannen te werden. Voende opten eersten Junij tot Vrussel onthoofden/ beyde de Broeders van Batenburch met noch 15 Edelen ende Heeren: en opten tweeden

Werden by Dalem ende S. Amans verstropt ende geslagen.

't Hups te Wedde ende den Dam by Graef Lodwijck ingenomen.

Slach by Heyligerlee alwaer Graef Adolph van Nassau doot blijft.

Bucq Dalba verklaert dat alle de Edelen lijf ende goet verbeurt hebben.

den

den Junp / Jan de Montigni Heere van Villiers, de Heere van De Hüy, den Bailli van Engien ende Cornelis Nieren Predicant. Dese wierden altsaem gedoot onder het gelupt van vele Trommelen / om dat de gemeente niet en souden hooren wat sy seyden / als sy gerecht wierden. Tot Vilvoorden dede hy desgelijcx de Heer Antonis Stralen, Heer Jan Casenbroot en meer andere / naer dat sy seer gepijnicht gheweest hadden / ter doot brengen. Den 3 Junp wierde den Grave van Hoorn ende Egmondt van Gent tot Brussel gebracht / daer haer saeck door den voorspraeck du Boys bedongen is / tegens beloften van alle hulpe berooft zijnde: so dat sy soo sy best mochten / haer selfs moesten verantwoorden: Dat sy met groote Protestatien deden / klagende over het onghelijck datmen haer doende was / maer 't was alles te vergeefs. Want den Hertoch met eenighe van sijn Bloedtraedt heeft haer opten 4 Junij veroordeelt, vervallen te wesen in 't Crimen Læsæ Majestatis, ende dien volghende gherecht te werden metten swaerde, ende haer Hoofden gestelt te werden, op hooge gemeene plaetsen, op dat die van een iegelijcken soude mogen gesien worden; voor den Coning alle haere goederen verbeurt maeckende. Dese uytspraecke wiert de Graven / een uyre voor den middernacht gesonden. De Graven sulcx gehoort hebbende / hebben 't selve verduldich aengenomen: De Grave van Egmondt seggende (sonder hem eenichsints te ontsetten) dat is voorwaer een grouwelijck ende streng vonnis / ick meynde de Coning soo veel niet vertoornt te hebben: want 't gene ick gedaen hebbe / dat hebbe ick gemeynt ten beste ende tot sijnen dienst / &c. Des anderen daeghs des morgens ten thien uuren / is de Grave van Egmondt op het Schavot (tot dien eynde ghemaeckt / met swart laecken bespreyt en behanghen wesende / rontomme met 22 Vaendelen Spaenjaerden beset zijnde) gebracht ghewordẽ / vergeselschapt neffens den Bisschop van Yperen, en sijn Biecht-Vader Martinus Riethovius al inden rouwe gekleet. Op 't Schavot komende / ginck wat op en neder / wenschende sijn leven te mogen verliesen inden Oorlogh / ten dienste van sijnen Coningh / vraeghde aen Romero; offer geen genade en was / die sijn schouderen optreckende / seyde / neen: waer over hy sijnen Mantel en Tabbaert neder wierp / knielende op het kussen / met den Bisschop biddende / daer naer een zijde slaepmutse voor sijn oogen trecken de / bereyde hem ter doot; terstont is den scherprechter gekomen / en sloech hem met eenen slach sijn hooft af: out wesende ontrent 47 Jaeren / nalaetende drie Sonen en acht Dochteren; sijn Lichaem en Bloedt wert met swart laecken bedeckt: Daer naer wiert de Grave van Hoorn op't Schavot gebracht / de omstanders geluck gewenst hebbende / begeerde dat sy hem souden helpen bidden / dat hem Godt alle sijne sonden wilde vergeven: maer en wilde niet bekennen den Coning / sijnen Heere / te kort gedaen te hebben: sijnen Mantel afgelept hebbende / knielde op het kussen / treckende sijn Bonnet over sijn oogen / seyde / Heere in uwe handen beveele ick mijnen Geest: ende wiert dit seggende onthalst / out zijnde ontrent 50 Jaeren / geen kinderen achterlaetende. Haere hoofden wierden op staecken met yserе pinnen / op 't Schavot / wel twee uuren lanck / gestelt / tot groot verschricken en medelijden der gemeenten; daer nae zijn de Hoofden afgenomen / en met de lichamen elck naer hare heerlijckheden gevoert / oock eerlijcken begraeven. Graef Lodewijck (als vooren verhaelt) sijne Victorie vervolgende / is naer Groeningen getrocken / en heeft 't selve belegert / goede hope hebbende dat te beroveren. Duc d'Alba, is selfs Personelijck te velde ghekomen met 17 vaendelen Spaengaerden / en andere Soldaten om Groeningen te ontsetten / den 14 July sijn Leger daer ontrent nederslaende. Graef Lodewijck de macht van den Hartoch siende: en van de Keyserlycke Majestept (op pene van den Ban) geboden zijnde te vertrecken / heeft met sijne Heeren besloten Groeningen te verlaeten / met sijn Leger naer Wedde vertreckende; den Hartoch sulcx siende / volcht hem op den 19 July / met sijn geheel Leger nae / gelegenthept soeckende om hem te mogen slaen / hem ontrent Lemmingen achterhalende: so dat Graef Lodewijck geen tijt en hadde hem genoech-

Doet vele Edelen onthalsen tot Brussel.

Desgelijcx den Grave van Hoorn en Egmont.

Maniere van sterven van beyde Graven en hare laetste woorden.

Graef Lodewijck belegert Groeningen.

gevoechsamelijck te mogen stercken / ofte tegen den slach toe te rusten / te meer / om datter groote oneenigheyt onder sijn volck was / die / alsmen vechten soude / om Gelt riepen / en onwillich waren / soo dat hy van 't Leger van Duc d'Alba over vallen / en met groot verlies vanden sijnen / op den 21 July 1568 geslagen is: Graef Lodewijck met verscheyden Heeren herchde haer in een Schip / en voeren naer Emden: sijn overgebleven volck weder by den anderen versamelt hebbende / treckt daer mede naer Duytslant / hem by den Prince van Orangien voeghende / die aldaer een groote macht van volck by den anderen vergaedert hadde / om de Nederlanden op nieus te besyngen: Maer voor en al eer dat hy voort treckt / heeft hy openbaerlijck verklaert / wat redenen hem hier toe beweechden / segghende 't selve te doen / ter eere Godes, ten dienste van den Koninck, tot beschermínghe van de arme en verdruckte Onderseaten, ende onderdruckingen van de Tyrannye van Duc d'Alba, waer mede hy de bloeyende heerlijcke Nederlanden ruyneerde en te gronde bracht.

Geslacht ende Afkomste /

Van den

Doorluchtigen Helt,

WILHELM van NASSAU,

PRINCE van ORANGIEN, &c.

DEn Oorspronghy van de Nederlandtsche Oorlogen / ter loop ende in het korte verhaelt ende beschreven hebbende: soo heeft ons goet ghedacht alhier inne te voeghen het Geslacht-Register van de Nassausche Stamme van Dillenburgh, wesende een van de Seven / ja den principaelste en voornaemste Tack oft Familie / van het oude Edele en Doorluchtighe Hups / der Graven van Nassau: Beginnende met Ottho. Die Sone was van Henrick de Rijcke: die af-lepende tot Wilhelm Prince van Orangien / (Vader van de Princen / Mauritz, en Hendrick Frederick van Nassauw / welckers daden wy voorghenomen hebben te beschryven.) Desgelijcks tot sijne Broeders ende Susters. Wat de andere Gheslachten ende Stammen van Nassau / te weten 't Geslachte van Gelder ende Zutphen: van Weylsbaden ende Idtsteyn: van Sarazonten ofte Zarbrugghen: Weylburgh ende Beylsteyn aengaen / also de selve alleene onsen Prince bestaen van ter sijden / soo heeft ons goet ghedacht om kortheyts wille / deselve alhier verby te gaen / ende den begerighen Leser tot onsen Geslacht-boom der Graven van Nassauw te senden. Om aldaer te moghen sien ende Lesen / wat voor Helden ende Graven / uyt de selve Stammen voortghekomen ende ghesproten zijn. Wy sullen hier dan als geseyt is / stellen de Stamme van Dillenburgh, de welck is dese volgende:

Linie

Linie ofte Stamme van Dillenburch.

Ottho, sone van *Henrick* de Rijcke heeft geteelt met *Agnes* Gravinne van *Solms*.

Henrick, heeft met *Adelheyda* Gravinne van *Arenberch* voort ghebracht | *Iohan*, die jongh ghestorven is. | *Emichus* die sonder kinderen gestorven is.

Ottho, heeft met *Adelheyda* Gravinne van *Vyanden*, &c. geteelt. | *Henricus*, die geworden is den eersten Grave van *Nassau* ende *Beylsteyn*.

Henrick, die jongh gestorven is. | *Iohannes*, die met *Margareta* vander *March* geteelt heeft. | *Ottho*, die sonder kinderen gestorven is.

Adolphus, die geteelt heeft met *Iutta* van *Dietz*. &c. | *Iohannes*, die sonder kinderen gestorven is. | *Engelbertus*, die met *Iohanna* van *Polanen* ende *Breda* geteelt heeft. | *Margareta*, die getrout heeft *Henrick* Grave van *Waldeck*.

Iutta, die ghetrout heeft *Gotofridus* Baron van *Dipsteyn*

Iohannes, die met *Maria* Gravinne van *Loon* geteelt heeft. | *Henricus*, die metten Grave van *Sleyden* teelde. | *Elysabeth*, die den Grave van *Hanau* getrout heeft. | *Maria*, die troude *Ian* Grave van *Nassauw* ende *Weysbaden*. | *Margareta*, die troude *Titericus* Grave van *Siena*.

Odilia, die getrout heeft den Grave van *Catzenellebogen*.

Engelbertus, die met *Limburgh* van *Baden* getrout was. | *Iohannes*, die met de Lant-Graef van *Hessens* Dochter teelde.

Henrick, die met *Claudia* van *Orangien* teelde. | *Gulielmus*, die by twee Gravinnen geteelt heeft.

Rene de Chalon Prince van Orangien, die sonder kinderen naer te laten gestorven is.

Elysabeth die jong gheslorven is. | *Magdalena*, heeft den Grave van *Meurs* ghetrouwt. | *Wilhelm*, Prince van *Orangien*, aen wien deselve Stamme begonnen is. | *Iohannes*, Graef van *Nassau* &c. | *Hermanna*, die jong gestorven is. | *Ludovicus*, die op de moockerhey verslagen is. | *Maria*, die den Grave van den *Bergh* troude.

Adolph, die in *Vrieslant* verslagen is. | *Anna*, die den Grave van *Nassau* en *Sarbruck* Troude. | *Isabella*, die den Grave van *Solms* troude. | *Chatharina*, die *Counterus* van *Swartsenburgh* Troude. | *Iuliana*, die den Grave van *Swartsenburgh* Trouwde. | *Magdalena*, die den Grave van *Hohenlo* Trouwde. | *Henrick*, die op de Mokerheyde bleef.

DAt is in't hoyte het Geslachtregister vande Hoochluchtighe Hoogh ouderen van 's Vaders zijde/ van onsen Prince Wilhem van Nassau, van ontrent de vier honderst jaren. Opt welck out en Edel geslachte soo vele treffelicke wijt vermaerde/ en manhaftige Krijgs-helden voortgekomen en gesproten zijn: de welcke haer in vele Oorlogen/ ten dienste van verschepden Keyseren/ Coningen en Princen/ soo teghen de Turcksen/ Hongeren/ als andere Natien en Volckeren hebben laten gebruycken. Ende daer inne ontelbare Loflijcke ende onsterffelijcke daden uptgericht en te weghe ghebracht. De welcke haer vande selve Princen wederomme met groote Eeren/ Dignitepten/ Rijckdommen/ sae mette Huwelicken van hare eygene dochteren vergolden gherecompenseert zijn. Dat meer is upt dit selve Geslachte/ te weten upt de Stamme van Weysbaden en Idtsteyn zijn gesproten en voortgekomen/ dien onverwinnelicken Keyser Adolph, Grave van Nassau, Weysbaden ende Idtsteyn: de welcke in den jaere dupsent twee hondert twee en t' neghentich/ tot 105. Roomsche Keyser met bewilliginghe van alle de Keur-Vorsten tot Franckfort gekoren is. Welk Rijck hy eenige jaeren met grooter eeren berechtet/ en geregeert heeft.

Een Keyser en v. Keurvorsten upt Nassau gesproten.

Ende naer hem Vijf Geestelicke Keur-Vorsten des H. Rijcks/ te weten in den jare dupsent twee hondert vije en thegentich/ Dietherus, Broeder van de voornoemden Keyser/ tot

XCII Bisschop en Keur-Vorst van Trier:

In den Jaere 1351/ Gerlacus Nede vanden selven Kepser tot LXI Bisschop en Keur-Vorst van Mentz.

Anno 1380/ Adolph den eersten dier naeme, LXIII Bisschop en Keur-Vorst van Mentz.

Anno 1390/ Johannes Broeder van den voorgaenden Adolph LXV Bisschop en Keur-Vorst van Mentz. ende ten laetsten:

Anno 1462/ Adolph de tweede LXIX Bisschop en Keur-Vorst van Mentz: ende verscheyden andere Graven de welcke tot grooter eeren en Dignitepten ghekomen zijn/ gelijck sulex in 't lange en breede in mijn Geslachtboom als voorhenen noch gesept is/gelesen kan werden.

Omme wederom te keeren daer wy 't gelaten hadden/ te weten totte beschrijvinge van de Voor-ouderen van de Voorst-Vorst Wilhelm, Prince van Orangien, &c. So sullen wy met wepnigh woorden alhier gedencken het Leven/ Daden/ Huwelick/ Kinderen/ en sterven/ van sijne vier opklimmende Voorvaderen van sijne Vaderlicke zijde. Beginnende met sijn tweede Groot-Vader.

ENGELBRECHT, Grave van Nassau, Dillenb. Baron van Breda, &c. is naer zijn Broeders overlijden inde regeringhe van Nassau, gesuccedeert. Hy heeft in den Jaere 1404 ghetrout Iohanna dochter van Philips * (ofte soo een ander sept van Iohan) Heere vander Leck, en van Breda: welcken Ians Vader mede genoemt was Ian, Heere van Polanen. Desen heeft inden jaere 1351 op den eersten Aprilis/ de Baronie en Erfheerlickheydt van Breda, met alle datter aen dependeert gekocht/ van Hartoch Ian van Brabandt om drieen-veertich dupsent Hallingen: en is gestorven. Anno 1377.

Door dit Huwelijck is aen den Huyse van Nassau en Dillenburch gebracht de Heerlickheyt en de Baronie van Breda met alle 't gene daer aen dependerende is.

Die de af komelingen in wede besseten hebben wel honderdt vier en t'achtich jaeren aenden anderen/ te weten totten Jare 1567 als den Prince van Orangien, Ho. Me. door de komste van Ducq d'Alba, met groote droefheyt van de Stadt ende Borgeren van Breda, om sijn leven te salveren/ genootsaeckt was die te verlaten en naer Duytslant te trecken. Duck d'Alba heeft dese Stadt/ benessens vele en verscheyden andere goederen/ de welcke den voornoemden Prince in dese Landen had leggende/ geconfisqueert ende aengeslaghen/ met Spaengnaerden besettet ende behouden totten jaere 1577/ ten welcken tijde die wederomme onder de ghehoorsaemheydt vanden Prince gekomen is.

Inden jaere 1581/ is de selve by den Capitepn Haultepenne door een aenslach en bele moeptens op den seven en twintichsten Junp ingenomen/en aende zijde des Conings van Spaengien wederom gebracht/ ende daer onder gebleven tot op den vierden Martij 1590: ten welcken dage die door een Stratagema van Heraugier, met eenige Soldaten in een Torf-schip onder den Torf verborgen wesende/ door beleydt van sijn Excelentie Mauritz van Nassau, ende de Hoogh Mogende Staten der Vereenichde Neder-Landen wederomme ingenomen is. Gheljck hier naer tot gelegen plaetse breder ghesepdt sal werden. Dit alsoo ter loop vande Stadt Breda hier inne ghevoecht hebbende/ sullen wy wederomme komen/ daer wy het gelaten hebben.

Breda twee mael ingenomen.

Graef Engelbrecht heeft by sijn Huysvrouwe ghetcelt drie Sonen ende drie Dochteren: sijne Landen en Steden XXVI jaren getrouwelicken geregeert hebbende/ is inden Jaere 1442 tot Breda gestorven/ ende aldaer aende Noort-zijde vande Kercke/ in sekere Kapelle/ begraven. Sijn Huysvrouwe is daer naer Anno 1445/ mede gestorven ende by hem begraven. Naerlatende

Engelbrecht sterft 1442 tot Breda.

Iohannes, die sijn Vader gevolcht is in de Regeringe.

Henrick, heeft ghetrouwt twee Vrouwen/ waer van de eerste was Genovefva, Dochter van Rupertus, Grave van Vernenburch, waermede hy geen Kinderen geteelt heeft. De tweede was de Dochter vanden Grave van Sleyden, daer hy mede ghetcelt heeft Odilia, de welcke ghetrout heeft Philips, Sone van Philips Grave van Catzenellebogen.

Sijn kinderen.

Elysabet, die getrout heeft Philips Grave van Hanau ende Mintzerberg.

Maria,

* Meteren in sijn 10 Boeck.

Wert Heere van Breda, Polanen ende de Leck.

*Twelck die van Nassau meer als 184 jaer aen den anderen besteten hebben.

Maria, die troude Iān Grave van Nassau, Weyſbaden ende Idſteyn.

Ottho, die ſonder kinderen naer te laten geſtorven is.

Margareta, die troude Thitericus Grave van Siena.

JOHAN Grave van Nassau, Vyanden, Baron van Breda, Heere vander Leck; over groot-vader vanden Prince van Orangien / is geweest ten tyden van Hartoch Karel van Borgondien Gouverneur van Brabant: hy heeft ghetrouwt Maria Dochter van Johan Grave van Loon ende Heynſberch: de welcke door recht van Huwelijck goet ende ſucceſſie aen Graef Jan gebracht heeft/ Herſtal, Gangle, Vuchtam, Millam, Ruttam ende Steynfort: ende door het recht om het Graefſchap van Heynſberch gedaen wesende / werde haer toe gewesen / boven het voornoemde Graefſchap / het derde gedeelte van het Hartochdom van Gulick. Graef Jan heeft met sijn Hupsvrouwe geteelt twee Sonen ende drie Dochteren: is gestorven tot Breda inden jare een duysent vier hondert vijf en tseventich/ al waer hy by sijne Voorouderen begraven is. Sijne kinderen zijn dese:

Gouverneur van Brabandt.

Eerste 1475.

Sijn kinderen.

Engelbrecht, die met sijn Broeder de Graefſchappen ende Heerlickheden/ by haer Vader naergelaten/ gedeelt heeft.

Johan, die in het Graefſchap van Nassau gebolcht is.

Anna, heeft tot haer eerſten man getrout Philips Grave van Catzenellebogen, ende tot haer tweede Ottho Hartoch van Brunſwijck ende Lunenburch.

Adriana, die getrout heeft Philips Grave van Hanau.

Odilia, die ghewesen is de eerſte Priorinne van het Klooster 't welck haer moeder ontrent Breda gesticht hadde.

Verdelinge van Nassau ende d'andere Graefſchappen by twee Broeders.

De twee Broederen Graef Engelbrecht ende Graef Jan hebben naer het overlyden van haer Vader/ sijne goederen verdeelt ende geschepden met dit beſpreck ende dese conditie/ dat de mans gheboorte in haere afkomelingen ontbreeckende: als dan de naeſte mans gheboorte vande andere zijde erfgenaem soude wesen: in des ſelvens Landen ende Steden: om alſo door desen middel/ het Huys van Nassau / in wesen ende staende te houden. Den outſten Soon Graef Engelbrecht heeft voor sijn gedeelte verkregen/alle de goederen/de welke over d'eene zijde des Rijns gheleghen waren/te weten het Graefſchap van Vyanden, de Heerlickheyt van Sint Vyt, van Dudeldorp ende van Myllen, de Baronie van Breda, ende de andere goederen die in Brabant, Hollandt, ende het Lant van Luyck gelegen waren. Graef Jan heeft tot sijn gedeelte verkregen / alle de goederen die aende andere zijde vanden Rijn gelegen waren / te weten de Graefſchappen van Nassau, Dietz, Dillenburch, &c. Maer alſo Graef Engelbrecht (ghelijck terſtont ghesept sal werden) ſonder Erfghenaem achter te laten/geſtorven is/ heeft Graef Jan voornoemt alle de Landen / Steden ende Heerlickheden van sijn Broeder achtervolgende het voorgaende accoort wederom bekomen en gheerft.

ENGELBERTUS Grave van Nassau, Vyanden, Baron van Breda, van Leck, oudt Oom vanden Prince &c. Eerſten Ridder van den gulden Vliese van het Geslachte van Nassau / Gouverneur van Brabandt, ende van alle de Caſtelen / Sloten ende Sterckten van Nederlant. Is geweest een kloeck / wijs ende verſtandich Heer / een treffelijck vroom Krijghsheit / die voor den Keyser Maximiliaen van Oostenrijck veel vroome fepten te weghe ghebracht heeft: sijne kloeckheyt ende manhaftigheyt / gedenckt den Prince van Orangnen, in sijne Apologie/ die hy tegen den Ban ende Proſcriptie vanden Coninck van Spaengnen/inden jare 1581/ uytgegeven heeft met de volgende woorden.

Ridder van den Toyſon d'or. Gouverneur van Brabandt.

* Wie is hier onbekent dat den Grave Engelbrecht onſen Groot-oom, de gene was die zijn uyterſte beſte dede, om den Keyser Maximiliaen in sijn ſtaet te houden, ja Goet ende Bloedt, midtſgaders sijne sinnen ende verſtandt daer toe niet gespaert en heeft.

* Apologie vanden Prince van Orangien.

* En was niet de Grave Engelbrecht met mijn Heere van Romont, de gene die den ſlach van Guinegaſte ghewan, waer door den ſtaet vanden Keyser te meer verſeeckert werde. En was hy niet de gene die tot sijne wederkomſte uyt Vranckrijck, naer dat hy by † Bethunen hadde gevangen geweest, die den Keyser Maximiliaen mette Oorlogh̃e, belem-

* Commines lib. 6. cap. 6 in 't jaer 1479. Heuterus lib. 1.

† Wt anno 1479 by Bethunen gevangen.

ment ende bekommert vindende, tegen mijn Heer van Ravensteyn ende de Stadt van Brugge, de saecken soo verre bracht, so wel met wapenen als door sijnen Raet, datse verdragen ende geaccordeert werden. Het was dien selven Engelbrecht, die bedwangd de gene die aende Palen des Rijns gerebelleert waren, ende heeft den voorsz Keyser in het vredelijck besit van over Mase gestelt, &c. Jae de verdiensten van desen Heere waeren in soo grooter achtinge, in dese Landen, dat hy als Lieutenant Generael over de selve gestelt wert.

Wert Lieutenant Generael over de Nederlanden.

Dyt welck verhael ghenoechsaem gheslen kan werden / wat een wyssen ende kloecken Helt desen Graef Enghelbrecht gheweest is. Hy heeft met Hartoch Willem van Gulick de Landen van Myllen, Gangel ende Vucht, met het gebiet derselver / verwisselt / tegen Diest, Sichem, Seelhem ende het Vice Graefschap van Antwerpen. Desen Grave heeft ghetrout Limburg. Dochter van Karel Marcgraef van Baden, maer en heeft geen kinderen met haer gheteelt oft ghewonnen / sijne Landen met groote wijsheyt XXIX jaren geregeert hebbende / is inden jaere 1504 tot Breda gestorven / ende hy sijne Voorsaten begraven / achterlatende tot sijn eenige erfgenaem sijn Broeder Graef Jan van Nassau ende Dillenburch.

Stirft anno 1504. tot Breda.

JOHAN Grave van Nassau, Vyanden, Dillenburch, &c. Groot-Vader vanden Prince van Orangien: heeft getrout Elysabet dochter van Henrick Landt-Grave van Hessen, ende Anna dochter ende Erfgenaem vanden Grave Catzenellebogen. Dese Grafinne heeft tot haer Huwelijck goet aen Graef Jan ghebracht / het Graefschap van Dietz. Ende haer Broeder Willem de derde gestorven wesende / heeft hy Actie verkregen op de goederen ende Landen van Catzenellebogen, &c. de welcke hem daer naer by Rechte toe gheweesen sijn. By dese Grafinne heeft hy geteelt ende gewonnen / twee Sonen / ende twee Dochteren hier onder genoemt. Waer van den jonghsten sijn Vader inde Graefschappen van Nassau Catzenellebogen, ende de goederen die aen ghenzijde vanden Rhijn gelegen waren ghevolcht is. Graef Jan is inden jaere een duysendt vyf hondert sesthien / naer dat hy sijne Landen XLI jaren geregeert hadde / gestorven / en tot Dillenburch begraven / naerlatende /

Catzenellebogen aen Nassau gebracht.

Stirft anno 1516.

Sijn kinderen.

Henrick, die nae sijn Vaders doot / Graef ende Heer gheworden is over alle de Goederen die aen dese zijde vanden Rhijn gelegen waren.

Willem, de welcke sijn Vader in het Graefschap van Nassau: ende de andere Goederen aen de ander zijde des Rhijns ghelegen wesende gevolcht is.

Elysabet, die getrout heeft Iohannes Fredericus Comit, Widanus Ronkel & Isenberg.

Maria, die ghetrout heeft Iodocus Sone van Ottho, de derde / Grave van Holsaten, Schouwenbergh ende Sternbergh.

HENRICK, Grave van Nassau, Vyanden, Dillenburch, &c. Is geboren inden jare 1483 opten 12 January / ontrent acht uren. Outsten Soone van Graef Jan voornoemt. Met sijn Broeder Graef Willem de Erffenisse van haere Vader gedeelt hebbende / sijn hem ten deele gevallen / alle de goederen aen dese zijde des Rhijns gelegen wesende / te weten / de gene die in Luxenburch, Brabandt, Vlaenderen, Hollandt, ende in andere plaetsen gelegen waren. Ende is daer door gheworden Grave van Nassau, Vyanden, &c. Baron van Breda, Diest, Sichem, &c. Vice-Conte van Antwerpen, ende Ridder van den gulden Vliese. Hy is gheweest een wyssen ende dapper Kryghs-man: Opperste Raet ende Kamerling van Keyser Karel de vijfde, desgelijcx Gouverneur van Brabant ende eenige andere Provincien van des selven Keysers wegen. Het gene desen wysen Prince gedurende sijn leven merckelijck uptgerecht heeft / is inde wijt beroemde Apologie van myn Heer den Prince van Orangien sommierlicken ofte in het korte begrepen / mette volgende woorden: * Niemant soude konnen lochenen dat tot sijnen tijden (verstaet de tijden van desen Graef Henrick) in dese Landen geen Heere en is geweest, die meer arbeyt en moeyten gedaen heeft, om den Keyser te dienen dan de voornoemde Graef Henrick. Ende omme niet wijt uyt te vaeren in het verhalen van 't ghene soo wel bekent is, sullen wy slechts met eenen woorde seghen, dat hy is de ghene die den Keyser heeft de Keyserlijcke Kroone op 't hooft doen setten, hebbende in dier voeghen-

Is Ridder vanden Gulden Vliese.

Raet van Karolus Quintus ende de Gouverneur van Brabandt, &c.

* Apologie vanden Prince.

Is oorsaeke dat Karolus * aen het Keyserrijck gekomen is.

de

saecke vervolcht, dat hy de Keur-Vorsten daer toe bracht datse den voorsz Keyser prefereerden voor den Koningh van Vranckrijck, welcke verkiesinge de oorsaecke ende brugge is, waer door den Keyser tot soo vele Landen ende Rijcken ghekomen is, &c. Dus verre de Apologie. Inden jaere 1536 / heeft de Coninginne Maria, Suster van den voornoemden Keyser Karel de Vijfde en Gouvernante deser Landen / een Legher toegherust om den Keyser die in Vranckrijck teghen den Coningh oorlooghde / te verstercken en te assisteren. Over welck Leger sy tot Capiteyn Generael ghestelt ende gheordonneert heeft / desen Graef Henrick van Nassau, &c. de welcke daer mede tot verschepden plaetsen ende tyden / tot dienste ende voordeel vanden voornoemden Keyser / vele Aenslagen ende Krijghs-acten uptgherecht en gedaen heeft. Gelijck de Historien en Kronijcken van die tijden ghenoechsaem verhalen.

Wort Capiteyn Generael over Keysers Leger.

Trout dry e Vrouwen.

Hy heeft tot sijn eerste hupsvrou getrout Franciſca, dochter ende erfghenaem van Iacobus Sabaudiæ Grave van Romande ende Vausi, die hy ghewonnen hadde by Maria, Dochter en Erfghenaem van den Hartoch van Lutsenburch, welcke Vrouwe / sonder kinderen naer te laten ghestorven synde / hy tot sijn tweede / ghetrout heeft / Claudia, Dochter van Ioannis Cabilonensis, Princesse van Orangnen:

† Les memores du Bellay en l'An. 1515.

† Suster van Philibert, Prince van Orangnen, de welcke by de Coninginne Anna van Vranckrijck, opgheboet was / en van den Koninck Francoys, d'eerste dier naeme / Koninck van Vranckrijck, aen Graef Henrick van Nassau ten huwelick ghegeven werde: met dese Princesse heeft hy geteelt / een Sone / die genoemt worde René de Chalon ofte Renatus Cabilionensis, die sijn Vader inde regeringe gebolcht is. Claudia is gestorven inden jare 1521: ende Graef Henrick heeft tot sijn derde Hupsvrouwe getrout Mencia Mendoza, Dochter van den Marck-grave van Genetta, die naer-maels Hartoch van Calabrien was. Waer mede hy geen kinderen geteelt ofte ghewonnen heeft. Sijne Landen vijfthien jaeren met vrede gheregeert hebbende / is inden jaere 1538 / op den 14 September tot Breda gestorven ende aldaer begraven. Naer latende sijnen eenigen Soon /

Treft aen ao 1538.

René de Chalon,

Prince van Orangnen, Grave van Nassau, Vyanden, Dietz, Vice-Conte van Antwerpen, Baron van Breda, Diest, Lecq, Arley, Nozeroy, Gouverneur van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, Ridder vanden gulden Vliese. &c. is door het overlijden van sijn Vader Henrick Grave van Nassau, &c. Grave ende Erfgenaem geworden vande voorverhaelde Landen ende Steden: daer en boven is hy noch by Testamente van sijn Oom Philibert Prince van Orangnen, gemaeckt ende gestelt tot sijn Successeur ende Erfghenaem in het Princschap van Orangnen, Chalon ende sijne andere Heerlyckheden ende Landen. Dit is gheweest dien Philibert die den Prince van Orangnen in sijne Apologie met grooter eeren / op deser wijse gedenckt ende verhaelt: Wat willen wy segghen vanden Prince Philibert de welcke alleene heeft verkregen (verstaet voor Keyser Karel de Vijfde) het Hartochdom van Milanen, het Koninckrijck van Napels, ende t'saemen met mijn Heer van Bourbon, hem versekert heeft vande Stadt van Roomen: die t'zijnen dienste den Paus aldaer gevangen, ende hem tot op't hooghste van soodanighe grootheydt ende voorspoet ghebracht heeft, &c. Den Keyser heeft desen Prince om sijne manneliche daden wille / inden jaere 1528. Ghemaeckt ende gestelt tot Vice-Roy van Napels: ende daer naer anno 1530 tot opperste Velt-Heer van sijn Leger teghen de Florentinen, de welcke hy inden jaere 1531. in een Velt-slach overwonnen heeft. Maer eylaes! desen manneliycken kloeckmoedigen Helt / wert tot sijnen grooten ongeluck / en tot droef heyt vanden Keyser en sijne vrienden inden selven Slach doodt geschoten. René de Chalon als voor gesept is / door desen Philibert Erfgenaem gemaeckt wesende van Orangnen ende Chalon, &c. Heeft getrout Anna, Dochter van Anthonis Hartoch van Lottringen, die hy gewonnen hadde by de Dochter van Renatus van Bourbon en Chalon; by dese Vrouwe heeft hy gewonnen een eenige Dochter die jongh gestorven is. Desen Prince in dienste van Keyser Karel de Vijfde wesende / is van hem / om sijne manneliyckheyts wille / gemaeckt Ridder vanden gulden Vliese, ende gestelt tot Gouverneur en Stadthouder

Is Gouverneur van Hollant Zeelant, &c. ende Ridder vanden Gulden Vliese.

Lof van Philibert Prince van Oranguen.

Philibert wert Vice-roy van Napels.

René wert Prince van Orangnen, ende trout Anna van Lottringen.

houder van Hollandt, Zeelant, en Vrieslandt. Hy heeft (om uyt vele Daden alleen wepnighe te verkiesen) voor den Keyser verkregen en gewonnen 't Hartochdom van Gelder, en verscheyden andere Landen en Steden. Ten laetsten inden jaere 1544/ uyt den name en uyt last vanden Keyser voornoemt/ de Stadt Sant Desir belegert hebbende/ is hy op den 17 Julij met een schoot van een Canon/ uyt de Stadt komende getroffen en doorschoten/ van welcke quetsure hy gestorven is/ oudt wesende ontrent 26 jaeren: als hy sijne Landen ses jaren gheregeert en beseten hadde. Ende naer dien desen wijsen en voorsichtigen Prince volkomentlijcken bekent was de broosheyt en de swackheydt vande menschelijcke en sterffelijcke lichamen/ en dat men niet seeckerder en heeft dan de doot/ en niet onseeckerder dan de ure van dien: te meer om dat hy wist in wat ghevaer ende perijckel dat die Persoonen zijn/ de welcke haer totte Oorloghe ende de oeffeninge van dien begeven: en ten laetsten/ om dat hy van sijne aertsche Goederen/ Landen en Steden/ by sijn leven selfs heeft willen disponeren/ soo heeft hy voor en al eer hy tot het Beleegh vande Stadt St. Desir getrocken is/ sijn Testament gemaeckt/ ende by het selve tot sijn eenighe en universele Erfghenaem in alle sijne goederen gemaeckt en gestelt/ Wilhelmus, outste sone van sijn Oom Wilhem Grave van Nassau, &c. Vader van sijn Excel. Mauritz en Henrick Fredrick, van Nassau: de welcke te dier tijden jong wesende (ende als eenige seggen maer XII jaeren oudt zijnde/) in Duytslandt ter Scholen lagh: die daer naer met vele moeyten ende arbeyts tot de besittinge van het selve Prinsschap van Orangnen, en verscheyden andere goederen daer aen dependerende/ die hem van sijn Oom gemaeckt waeren/ geraeckt en gekomen is.

Wert voor St. Desir doot geschoten anno 1554.

Maeckt Wilhelm Prince van Oraegien, sijn eenighe Erfghenaem.

WILHELMUS, Grave van Nassau, Vyanden, Dietz, Dillenburgh, &c. Broeder van Graef Henrick voornoemt/ Vader van den Prince van Orangnen, en Groot-vader/ van 's Vaders zijde vanden Prince Mauritz en sijne Broederen. Is geboren inden jaere 1484. op den thienden Aprilis ten thien uren voor den middach/ op het Huys te Dillenburch. Hy heeft ghehadt twee Huysvrouwen/ d'eerste was Walpurg, Dochter van Jan Grave van Egmondt, daer hy by gheteelt heeft twee Dochteren: sijn tweede is gheweest Juliana, Dochter van Botho, Grave van Stolburch en Coningsteyn; weduwe vanden Grave van Hanau: een Vrouwe vermaert in kloeckhept/ deught ende vruchtbaerheydt: waer mede hy gheteelt heeft vijf Sonen ende seven Dochteren/ vande welcke 't merendeel aen hooghe ende treffelijcke Geslachten ghehuwelickt zijn/ die wederomme vele en verscheyden kinderen geteelt ende voortgebracht hebben. Also dat dese Juliana out wesende 77 jaren/ gesien ende beleeft heeft/ (so * Andreas Christman segt) CLX Graven ende Gravinnen die uyt haeren lijve gesproten zijn: daer over sy geweest is Moeder/ Groot-moeder/ en Overgroot-moeder. Welck geslachte naer haer doot noch seer gewassen en vermenichvuldicht is. Graef Willem sijne Landen met grooter eeren XXXVII jaeren geregeert hebbende/ is inden jaere 1559 gestorven/ op het Huys te Dillenburgh, ende aldaer begraven/ oudt wesende 71 jaeren. De Gravinne Juliana is daer naer inden jaere 1580 mede tot Dillenburgh gestorven ende by haer man begraven.

Is Mauritz en Henrick Fredrick, Groot-vader van 's vaders wegh.

Trout twee vrouwen.

Sijn tweede Huysvrou heeft gesien 160 kinderen ofte kints kinderen.

* In sijne Oratie op de Begraefenisse van Graef Jan Duits Nassau, sterft anno 1516, 71 jaer out zijnde.

Sijne kinderen van het eerste Bedde, waeren:

Sijn kinderen.

Elysabet, die jongh ende ongetrout gestorven is.

Magdalena, dewelcke getrout heeft/ Harmanus Grave van Niewenaer ende Meurs, maer is/ sonder Kinderen met hem te teelen/ gestorven.

Ende van het tweede Bedde.

Wilhelmus, Prince van Orangnen, &c.

Johan die sijn Vader ghevolcht is inde regeringe van Nassau, &c.

Harmana, die jongh gestorven is.

Lodwijck, die op de Moocker-heyde verslagen is.

Maria, die den Grave vanden Bergh troude.

Adolph, die in Vriesland verslagen is.

Anna, die den Grave van Nassau en Sarburgh troude.

Isabella, die den Grave van Solms getrout heeft.

Catha-

Catharina, die Gunterus, van Swartsenbruch troude.

Juliana, die den Grave van Swartsenburch troude.

Magdalena, die den Grave van Hohenlo troude.

Henrick, die op de Moocker-heyde verslagen is.

Vande Voorluchtige en de Edele Voor-ouderen des Prince van Orangien tot hem selfs gekomen wesende/ sullen wy treden tot de beschrijvinge van sijn aenslagen/ inneminge der Steden en andere Krijgs-daden/ beginnende met sijnen optocht teghens Duc d'Alba, geschiet inden Jare 1568.

Optocht des Princen WILHELMI van NASSAU teghens DUC d'ALBA.

WILHELMUS Prince van Orangnen, Grave van Nassau, van Catzenellebogen, Dietz, Vyanden, &c. Marquis vander Veer ende Vlissingen: Burg-Grave van Antwerpen ende Viscont van Besanson: Baron van Breda, Diest, Grimbergen, Arley, Nozeroy, &c. Heere van Chastel bellin, Luytenant Generael inde Nederlanden, Gouverneur van Brabandt, Hollandt, Zeelandt, Utrecht ende Vriesland, Admirael vande Nederlandtsche Zee, &c.

1568. EEne verklaringhe/ waerom hy de Wapenen in de handt nam/ in druck uyt laten gaen hebbende (te weten) God ter eere/ den Coninck ten profijte/ ende oock de Keyserlijcke Majesteyt/ tot beschermingе sijner Onderdanen/ voor de Rasende tyrannye des Hartogen van Alba/ en tot maintineringe van de waere Christelijcke Religie/ versoeckende in sulcken goeden werck een gelijck bystant/ heeft sijn volck (dat hy in Duytslandt aengenomen en vergadert hadde) te Ronnerdorf, in't Bisdom van Trier, gemonstert/ en is over den Rhijn getrocken te St. Vijt, een Dorp hem selven toebehoorende/ Starck zijnde/ 44 Vaendelen Duytsche knechten/ onder Klaes Hadstadt, Veyt Schooner, Balthasar Wolfe, &c. Daer en boven/ 4000 Harquebusiers/ soo Walen/ Nederlanders als Francoysen/ 7000 wel gemonteerde Ruyteren/ waer van Oversten waren/ Frederick van Rollenhausen, Maerschalck van Hessen, Diderich van Schoonenburch, Graef Joost van Schouwenbergh, Graef Aelbert van Nassau, Graef Burchard van Barby, Otto van Malsborgh, en meer andere; van Nederlanders/ behalven sijn Broeder Graef Lodewijck van Nassau, lieten haer daer by vinden/ de Grave van Hooghstraten, Anthoni de Lalain, Ridder van der Gorze/ ende Gouverneur van Mechelen, met vele Edelen/ als de Heeren van Batenborgh, Warroux, Risoire, Caerlo, Hametz, Baxtol, Lonnerval, Maelberge, Flessis, Doheyn, Opdam, Sonoy, en meer andere. Hy voerde mede 6 veltstucken/ en vier groote stucken geschuts; in ettelijcke vaendelen stonden dese Adhijsen: PRO LEGE, GREGE ET REGE, dat is: voor de Wet/ 't Volck en de Koning. Andere voerden den Pellicaen/ die sijne Jonghen/ uyt liefde/ met sijnes herten bloet voede.

De Prince schreef aen den Hartoch van Kleve, om door sijn Lant te mogen passeeren/ en victualie voor sijn volck te hebben/ maer kreegh de beste antwoordt niet/ alsoo den Hartoch met sijnen Raedt den Spaenschen seer toe gedaen waeren.

Graef Lodewijck nam Arenbergh met ghewelt in/ veel Spaensaerden

1568. doot slaende; oock Kerpen en Hornesson, nam oock op den Rhijn achtien Schepen met Italiaensche waeren geladen/die hy rantsoeneerde: Hier ontrent lach de Prince met sijn Leger langen tijdt stil/ soo datmen niet en wiste/ of hy na Nederlandt, of na Luxenburgh, ofte Vranckrijck wilde trecken.

Den Hartoch van Alba sijn Leger tot Amsterdam gemonstert hebbende/ trock na Maestricht om den Prince te wederstaen / ende het over-komen van de Mase te beletten.

De Prince hy het Casteel Noyteyn eenige Vaendelen knechten van Duc d'Alba geslagen hebbende/ sont een Trompetter met brieven aen den Hartoch tot Maestricht, de welcke den Hartog (sonder hen te willen hooren/ veel wepniger antwoorden) terstont met Leersen en Spooren liet ophangen: willende daer mede bewijsen/ onbehoorlijck voor een Souverain Prince te wesen/ eenige brieven van sijn Rebellen te ontfangen.

Als nu de Prince met sijn Leger lange tusschen den Rhijn en de Mase gelegen hadde ('t welck groote suspicie was gebende/ dat hy eenich verstant op Luxenburgh mochte hebben/ met den Gouverneur / den Grave Pieter Ernst van Mansvelt, daer tegen hen den Hartoch moste versien) is hy ten lesten op en neder treckende/ ontrent Luyck gekomen / verhoopende aldaer (overmidts hy veel vrienden daer binnen hadde) Passagie / Victualie / en andere noodtsuftigheden te vinden. Maer alsoo den Hartoch inde voorbate was / dreyghende het Landt af te loopen / en om dat een partye scheen den Prince seer toe gedaen te zijn/so wierter door den Bisschop soo veel te wege gebracht / dat des Princen weder-partye de overhandt behielden / oprichtende tot bewaringh van hare Stadt/ ses Vaendelen knechten: soo dat de Prince in sijne meyninghe (te spade komende) bedrogen was: Om nu den Hartoch alderhande nae dencken te geven/ werwaert hy wilde / of waer hy mochte de Mase passeren / marcheerde hy met sijn Leger op en neer/ van d'een plaets op d'ander: en geen middelen hebbende om bruggen te maecken / dede hy alomme de diepte van de Mase versoecken: eyndelijck ontrent Stockom komende/ vont aldaer een bequamen pas door de Revière / daer door hy terstondt veel Rupteren dede passeren/ om den pas op d'ander zijde te bevrijden/ voorts dede hy ettelijcke honderdt peerden / van den eenen kant tot den anderen / seer dicht/ en in malkanderen gesloten / inde Revière stil staen/ daer door sy het Water van sijnen loop op hielden/ en beneden Leger maeckte: alsoo marcheerde het gheheele Leger/ den 7 October bequaemelijck door de Mase, tot groote verwonderinge / en verbaesthepdt sijner vpanden: den Hartoch dese tijdinge ghekreghen hebbende / is seer verschrickt ghewordden / roepende met luyder stemme: Wel wat 's dit! zijn 't dan Vogels die uyt de locht komen vliegen? De Prince de verbaesthept sijner vpanden / den sijnen instampende / hoe wel sy moedigh genoegh waren/vont evenwel niet geraeden/dus beslopt / sijnen vpandt aen te tasten/ die hy anders lichtelijck soude hebben geslagen: maer sich een wepnich verpoost hebbende / trock sijnen vpandt onder d'ooghen / die hem onder tusschen voor Maestricht, op eenen Bergh begraven hadde / een plaetse seer bequaem die men Keysers Leger noemt/ om dat Julius Cæsar, (soo men seydt) daer eertijts ghelegert is gheweest. Duc d'Alba dede alomme de Molen-pseys wegh nemen / om het malen te beletten / met resolutie den Prince met Schermutselen te quellen / en de Victualie te onthouden/ wel wetende alsoo het inden Winter was/ dat hy daer niet langh soude konnen blijven.

1568.

De Prince trock Brabandt in / tot voor Thienen, soeckende alle middelen om den Hartoch tot slach te brengen / en eenige Steden in te nemen: ontrent Thienen een tijdt langh gelegen hebbende / is hy versterckt ghewordden met 2000 Man te voet en 1200 Rupteren upt Vranckrijck, onder het kommando vanden Heere Ienlis en Morvilliers.

De Prince aldus versterckt zijnde/ resolveert door Brabandt (alsoo hy den Hartoch tot gheenen Velt-slach konde brengen) in Vranckrijck te trecken/om den Prince van Condée en de Hugenooten te secunderen; in 't marcheren is hem Duc d'Alba gevolght/ den welcken hy weder een open velt-slach presenteerde/ maer te vergeefs/

soecken-

1568. soeckende alleen schermutselen/welcke schermutselen de doodt veroorsaeckte van vele voorneme lupden/ als van de Spaensaerden/Don Franciſco de Toledo, en Don Ruylopes Davalos. De Prince synen cours door Henegouwe nemende / is den 12 November van Queſnoy le Conte opgebroken / om op Cambreſis te trecken/ alwaer hy 10 Vaendelen Duytschen/ 8 Vaendelen Spaensaerden/ en drie Cornetten Peerden verstropt en verslagen heeft / daer onder vele van Adel doot en gebangen bleven / als Namentlijck: Don Iohan de Valles, de la Cruyſſade Verde, begraven tot Bruſſel/ de Soon van den Marquiz Delmares, van sijn Peert geschooten/ Capitepn Iulius, de opperſte Capitepn het hooft geklooft met een Hellebaert / begraven te Bergen in Henegouwen, Don Ruffille Henricies, ſone van den Hartoch gheſchoten en doodt tot Bruſſel gebracht / den Mr. van het Caſteel van Antwerpen/ſeer gequetst in't hooft / en onder de dooden lacten legghen / noch diverſche Capitepnen van acht Vaendelen Spaensaerden/ by den volcken onbekent : de ſelve Vaendelen zijn verſtropt/ en meeſt al doot geſlagen; noch diverſche Capitepnen van 10 Vaendelen/ en het volck meeſt gebleven ; drie Cornetten t'eenemael verſtropt en meeſt doodt gebleven : item Don Rodrigo Ruys, Louppes de Valles, Don Chanſio Deladmes, Don Ceſare Damla, broeder van Marquiz Lapiſcaire, met meer andere. Aldus is de Prince in Cambreſis gekomen/ de Duytſche alles op den wech afbrandende. Duc d'Alba, die hem alle den wech gevolcht hadde / loerende op sijn voordeel om ſlach te ſchouwen/ heeft hem verlaten. Synde nu in Vranckrijck, de ſtecken/ en gequetſte / die niet volghen en konde / dede Duc d'Alba alomme banghen / en die gene/ die Inlanders waren/op hangen/ dat vreemde waren/ naeckt ontkleeden / en lietſe naer Maeſtricht loopen.

In Vranckrijck gekomen zijnde/ is den Mariſchal de Coſſey, met ettelijcke Peerden/en 2000 Man te voet van de Coning / op't verſoeck van Duc d'Alba, hem te hulpe geſonden/ de ſelve heeft des Princen Legher van verre ooch ghevolcht / en alle ſchade geſocht aen te doen. Maer de Prince middel ghekregen hebbende door eenen ghedeputeerden van den Mariſchal de Coſſey, heeft door den Heere Favelles de Sery den Coninck ontboden d'oorſaecke van sijn komſte: Hoe wel eer den Coningh sijn bootſchap ontfingh / hadde hy alreede aen hem afgheſonden Jaſper van Schomburgh, Heere de Schonan, hem ontbiedende / dat hy hem grootelijcx verwonderde van sijn komſte / met ſulck een groot Leger in sijn Coningrijck / niet wetende van eenige oorſaecke / en dat ſonder hem (na loffelijcken Krijghs-ghebruyck) vpandtſchap verkondight te hebben : ſoo hy oock een pas / als vriendt door sijn lant naer Duytſlant te trecken / begeerde / ſoo ſoude hy die hebben / onder belofte van geen vpantſchap te bewijſen. De Prince heeft hier op tot Soyſons den vierden Decembris geantwoort/ als dat hy sijne Majeſtept alreede sijn voornemen hadde laten weten / en hoe wel hy mochte particuliere oorſaecke hebben / ſoo en waere hy ſoo ſlecht noch onverſtandigh niet / dat hy ſoude / voor eenige sijn eygen Querellen/ tegen ſo machtigen Coning yet met Wapenen voor nemen / daer toe hy hem ſelven te klein kende / waeromme hy geerne aenbode met sijnen Heyr-leger bereet en ſchuldigh te weſen sijne Majeſtept allen ootmoedigen / en ſchuldigen dienſt te doen : maer alſoo de bevorderinge der waerachtigher Religie boven alle ſaecken behoorde den Menſchen te beweghen / en hy verſtont dat men in Vranckrijck die gheheel wilde uytroepen. Waer op sijne Majeſtept hem hadde laten aenleggen / dat sijne mepninge niet en was yemandts conſcientie te dwinghen/ maer dat die vande Religie hem een vpandelijck hert toe droegen/ &c. Het welcke alſoo hem bevindende/ dat die van de Religie anders ſochten als vorderinghe der warer Religie/ Vryghom harer Conſcientie / en verſeeckeringe van haer lijf en goet / ſoo en wilde hy haer niet vrient / maer vpant weſen met sijn gantſchen Leger: maer gepersuadeert zijnde / dat die van de Religie niet en ſochten dan Godes eere / hares levens verſekerthepdt / en sijne Majeſtept alle dienſten te bewijſen / ſoo en konde sijn Majeſtept hem niet qualijck afnemen haer gunſtigh te weſen / en

1568. geerne te sien dat sijne Majesteyts Edicten, aengaende den Vrede / onderhouden souden worden: alles procederende uyt eenen Christelicken yver/die hy droegh tot sijne Majesteyt en sijne Onderdanen / die hy geerne saegte verseeckert en bewaert van perijckelen en uyterlijcken bederf/ &c.

De Coningh van Vranckrijck genoegh merckende de meyninge van den Prince / heeft hem doen aenbieden een merckelijcke somme gelts tot betalinge sijns volcks / die noot hadden/ en ock daer en boven doen voelen/ende vernemen door desen Schouburgh (die onder de Ritmeesters en Velt-Oversten seer bekent was) nae de gheslnthepdt van de Ruyters en Soldaten / de welcke eensdeels des krijghs moede waren / van de armoede die sy ghecleden hadden: ten anderen wierden daer alreede bedeckelijcke belofte gedaen / self van den Coning aengenomen te wesen in dienste.

De Prince / sijn Broeders / de Velt-Oversten / en de Francopsen/ waeren al ghereesolveert dieper in Vranckrijck te trecken/ en haer te voegen by den Prince van Condé: maer hier op wierden sy twistigh met den gheneynen Krijghs-man / die niet en wilde voorder trecken / maer wilde op den Duytschen bodem ghevoert worden/en betaelt zijn/ seggende dat haren Eet niet teghen Vranckrijck en strechten / maer teghen Duc d'Alba. Hier tegen (door gebreck van gelde) en sich geen vermanen/bidden noch smeken / om noch wat voorder te trecken / en te vertoeven tot datter gelt quame van 't Contract met den Coning: Waer de Coning van desen tweedracht gewaerschout zijnde / en wilde geen gelt meer bieden: Alsoo was de Prince ghedwonghen door Champangien en Torepnen sijn volck tot by Straesburgh te voeren / daer sy haer schepden en verdeylden / met kleyne betalinghe: De Prince tot Straesburgh sijn gheschut en bagagie verkoopende / en betalende wat hy konde. Vele storven en verginghen door houde en hooge wateren. Die noch dienst sochten/ lieten haer te gewilligher van de anderen persuaderen / om dat den Hartoch van Sweybrug daer volck aen nam / voor den Prince van Conde, van wien sy haer lieten wederom aen-nemen / by de welcke haer ock voegden de Francopsen. Een deel Ruyteren begaven haer in den dienst van den Coningh van Vranckrijck. 1568.

De Heer van *Dolhain* als Admirael vande Water-Geusen, ten dienste van den Prince van Orangen, neemt veel Schepen. Anno 1569.

ALso wy te vooren verhaelt hebben dat de Prince van Orangien/in 't leste van 't Jaer 1568 / sijn Leger / door manquement van gelt/ moste tot Straesburgh afdancken / soo was hy met sijn Broeder / Graef Lodewijck van Nassau, met een partye Ruyteren / met den Hartoch van Sweybruggen in Vranckrijck, den Hugenooten / en de Coninck van Navarren ten dienste / getrocken / daer sy haer wel hebben laten gebruycken/ principalijck Graef Lodewijck, in den slach van Moncontour. De Prince is teghen den winter weder in Duytslandt tot Dillenborgh gekeert / onbekent dwers door Vranckrijck, alwaer hem van alle kanten veel gebluchte Nederlanders by quamen / en aenboden allen dienst tot herstellinghe in 't Vaderlandt ende goederen / beraetslaghende op de middelen daer toe noodigh/ als waren contributien te vergaderen / vrienden te maecken/ soo wel binnen als buyten den lande / om Krijghs-volck / te voet en te peerde besproocken / reede in Wartgelt te houden. De Prince was ock door den Raet van den Heer Chastillion, Admirael van Vranckrijck, gepersuadeert/ bestellinge uyt te geven/ om d'Oorloghe ter Zee te voeren: 't welck hy goet vindende / gaf terstondt bestellinghe uyt aen Joncker Adriaen van Berges, Heere van Dolhain, als Admirael / Joncker Lancelot van Bredero, Joncker Jan Aelbert van Egmondt, Adriaen Menningh, Jan Broeck, Barthel Entes van Menthéda, Hembyse, Nicolaus Ruyghaver, Dirck van Bremen, en meer anderen / die sich hier by voeghden: En na dat sy eenige Schepen sterck waren/ liepen sy in September uyt Engelandt / die door stormm 't Vlie wierden gedreven / daer sy een dagh vertoevende/ hun d'Oosterschc Vloodt / wel 60 sterck/ 1569.

1569. sterck / inde mondt liep / die hy alle rantsoeneerden / als goede prysen. Strackx volghde daer op een Vloote van 40 Schepen / die sy handelden als d'eersten : waer door inde landen een groote schrick ontstont / soo dat nu 't geruchte over al liep van dese Water-Geusen. En of wel haren last in hiel / dat sy geene Onderdanen des Rycks / noch der Mogentheyt van Vranckrijck, Engelandt, Denemarcken, Sweeden, en allen den voorden Godes toegedane / souden beschadigen noch overlast doen / soo lieper noch al by wat van St. Anne onder.

1570. De Admirael Dolhain dese groote rantsoenen verkregen hebbende / is daer mede inden Jaere 1570 by den Prince ghekomen / den welcke hem seyde datter klachten van Rooverven / op den aenstaenden Rijer-dag / souden worden ingebracht / hem bevelende rekeninge van syn bedryf te geven / het welcke den Admirael niet wel aen stont / en alsoo hy syn doen niet konde (volgens synen last) verantwoorden / is hy van syn Admiraelschap berooft geworden.

In desen handel / toonden haer / Dirck van Sonoy, Aelbrecht Wchtenbroeck, Joncker Adriaen van Swieten, Jacob Wesembeeck, Johan Basius, Reynier Kant, Niclaes Ruyghaver de alderpverighste : en of schoon hunne vrienden onderschept / hunne voorstel te seeckerder mocht werden gheheelt / verstierden sy onder malkanderen bedeckte namen : Elisabeth Coninginne van Engelant, wierde Hendrick Philips genaemt. Coning van Denemarcken Pieter Pieters. Coning van Navarren Teunis Jacobs. Duc d'Alba / Paulus Alblas. Prins van Orangien / Marten Willems. G. van Megen / de Gier. Sonoy / Jan van Santen, of Nathanael van Kalcker. Wchtenbroeck / Adolph Sonnius. Van Vtunen / Gerrit van Utrecht : De Steden en Landen hadden ock hunne naemen / Hollant heete / Kooper. Enckhuysen / Triton. Hoorn / Pollux. Medenblick / Castor. Alckmaer / Pluto. Amsterdam / Saturnus. Edam / Hercules. Monickedam / Radamanth. Vriel / Vulcanus. 't Lant van Voorn / Æacus. Delft / Apollo. Hage Jupiter. Leyden / Mercurius. Woerden / Satyr. Voorrecht / Janus. Gouda / Mars. Rotterdam / Æolus. Delfs-haven / Achelous. Muyden / Phœbus. 't Vlie / Titan. Tessel / Boreas. Utrecht / Proserpina. Duysstad / Thetis. Gelderlandt / Stael. Overyssel / Tin. Bommel / Ida. Deventer / Venus. Zutphen / Ariadne. Campen / Juno. Zwol / Pallas. Arnhem / Io. Nieumegen / Ino. Groeningen / Astrea. Embden / Brunswijck. Hamborgh / Heydelbergh. Dillenburgh / Dantzigh. Wesel / Koppenhage. En voorts wierden de maenden / nae de twaelf hemels teeckenen / en de dagen graden genaemt. 1570.

Als nu het Admiraelschap / van 1571.
dese Water-Geusen, Dolhain ontnomen / en aen Guil. de Fiennes, Heer van Lumbres ghegeven was / quam hy met syne Vloodt dickwils op 't Wad, binnen 't Vlie, langhs de kusten / nemende al wat hy krygen konde ; als op eenen tyt 24 Haringhbuysen / twee wel geladen Schepen met kostelycke goederen : Ja Lancelot, Bredero en andere / quaemen en sleepten met sich 8 groote Vulcken / met Stockvis / Traen / Wei-werck / en andere waeren / drie Vlie-boots / veele Lootsmans-boots / een Boeper met Haringh / rantsoenerende daer en boven noch vele anderen.

Dese Vloote / ofte Schepen hebben ter Zee eenen grooten hoop Schipvolck / en ander Kryghs-volck ghevoet / en des Princen van Orangiens saecke seer voorderlyck geweest : want hy konde daer mede tot alle aenslagen / volck en gelt / reede houden : en alsoo hy inden voorigen tocht Anno 1568 bevonden hadde / dat synen tocht hem onmut geworden was by gebreecke van eenige vaste plaetsen / bequaem om hem te moghen retireren / soo resolveerde hy eenige Frontier-Steden in te nemen / om daer door te mogen een Leger in 't Landt brengen ; waerom me practiseerde by alle middelen de Steden van Overyssel / als Campen, Deventer, Zwol, Zutphen, Utrecht, en eeniger kleyner Steden ende Plaetsen / behendelycken te vermeesteren / gelyck ock geschiet is / en t' synen tyde en plaetse geseyt sal worden.

Het veroveren van den *Briel*, door de Water-Geusen, Anno 1572 den 1 April.

DUc d'Alba dese groote macht der Water-Geusen niet konnende breecken / versoeckt aen de Coninginne 1572.

1572. ginne dat sy de selve haere Havens soude verbieden / 't welck oock geschiede. Want alsoo de Cominginne seer strengelijcken geboodt / dat des Princen schepen in aller yl uyt hare Havenen soude vertrecken / sonder datmen haer toe liet eenigh voorraet van kost te koopen / soo mosten sy van de noot een deught maecken / haer met malkanderen in nauwer Maetschap verbindende / onder Commando vanden Grave vander Marck (die doe eerst vande Prins als Opper-hooft gekooren was) en naemen voor na de Sond te loopen / om de Kooren-schepen te onder-scheppen / en van daer na Tessel, om 14 of 15 Oorlogh-Schepen te vermeesteren / of Enckhuysen aen te tasten: Sy voeren dan uyt Engelandt, ontrent 40 sterck / en onderschepten twee Rijck geladen Spaens-vaerders / die hun seer wel te passe quaemen. Ende om dat haer den teghen-windt soo dapper prangde / mosten sy met groote moeselijckheyt / tegens wille en danck / de Mase kiesen / alwaer sy 't doen voor 't Vrielsche Hooft sette: Sy voerden in hare Vaendelen thien penningen / tot spijt van Duc d'Alba. Die vanden Briel waeren hier over dapper verwondert / en op de Water-Geusen weynigh verdacht / doch wierdent straxs gewaer. Eene / ghenaemt Koppenstock / roept uyt den Briel nae hun toe / en wilde Treslong spreken: dese wierde terstondt by den Admirael ghebracht / en daer nae weder aen de Magistraet af-ghesonden / met den Wapen-Kingh van Treslong, die aldaer (overmits syn Vader Schout van den Briel geweest is) wel bekent was. Koppenstock, by de Magistraet komende / opende synen last / hoe hy van den Grave van der Marck, Treslongh, en andere was afgesonden / en dat twee van haer / bupten by hun soude komen: Alsmen vraechde waer toe? seyde / dat het was tot afschaffinge van den 10. penninck / en om hun / voor de Tyrannye van Duc d'Alba, te beschermen. En tot verseeckeringhe toonde hy Treslonghs hant en Segel-rinck; Men vraechde hem hoe sterck sy dan waeren; hy seyde in't wilde ontrent vyf-duysent / daer sy doch niet veel boven achthondert waren. Hier over seer ontstelt / wilde niemandt na bupten: Men vaerdicht evenwel noch twee af / daer door Lumee de Stadt / uyt 1572.
den Naem vanden Prince van Orangien, als Stadthouder des Koninck / over Hollant, op eyschte / met twee uyren beraet. Doch inde Stad was wepnich volk: 't ginck al op een sacken en packen / elck socht om een goedt heen komen. De water Geusen, na datmen in de Antwoort verwylde / en geen vyfftigh Burgers meer inde Stadt waeren / vielen op de Zuyd en Noordt-Poorte aen / die door Roobol inden Brandt gheseecken zynde / Lumee daer door inde Stadt quam. De Burgers wierde geen overlast / maer den Geestelijcke alle smaet en moetwille aenghedaen. Straxs roofdemen alle kercke ciraeden en misgewaeden / en smeet de Beelden in stucken / draegende t scheep watmen konde / want Lumee vondt geraden de Stadt te verlaeten / en met den bupt door te gaen: maer Treslongh en andere / die de gelegenthept best was bekent / rieden / men soude stal houden / en den Prince om hulpe versoecken; Dese voorslag wierde eerst de derde dagh toe-gestemt / te meer / de tegenstrebende wint / hun de uytvaert belette: Men versiet de wallen met geschut / en stelt hem tot teghenweer. Dese daet speet Duc d'Alba dapper / en bolde syne Vyanden tot in't herte. Die van Brussel waeren blyde dat den Hartoch ander werck kreech. De Vytersche sprongen op van vreughde / datse van den moetwillighen Spaensaert / die haer soo lange hadden geplaecht / nu eens verlost wierden: want het archste hinck hun noch boven 't hooft / om dat de Soldaten om hnn achter stal in te halen / eenen Electo, of Keur-Oversten hadde gestelt / daer door sy meenden de andere Bevel-hebbers by de kop te batten / en de Stadt te Plunderen: Maer dit wiert ontdeckt; dies sy dese Electo, in de tegenwoordighept des Krijghs-Raedts / hebben onderzocht / en schuldich bevonden zynde / gewonnen / ende des Morgens vroegh voor het Stadthuys nedergeleyd / met d' oorsaecke synes doots / in Spaenscher taele / op syn Borst geplackt; alwaer hy / tot Middernacht toe / bleef leggen; dit geschiede op woensdagh; maer op Witten donderdagh moesten de Spaensche de Stadt verlaeten: Bossu

mes

1572. met 10 Vaendelen vertreckende / quam op Maeslandtsche-Sluys, en Schiedam, legghende sijne scheepen op den hoeck van Berniſſe, en sonder wederstant op 't eylandt van der Voorn, alsoo de water Geusen sich t' onsterck bevonden om haer het landen te beletten: De Spaenjaerden trocken op den Briel met een groote furie aen / maer wierden soo gegroet / datse haer wat mosten bedaren: ondertusschen opende seecker Timmerman het Nieu-landts slupsken / 't welck soo veel waeter in 't landt jaeghde / datmen de wegen in't Eylandt niet konde gebruycken: soo waren oock Treslongh, en Roobol uytghevaren / en staecken eenige van hunne schepen in brandt / eenige oock doorboorende: 't welck de Spaenjaerden verstaende / wackerde de vreese soo dapper / alsoo sy meenden alle te verdrincken / datse sich / sonder order / op de vlucht begaven / eenige swommen door 't water / andere honghen achter aen de scheepen / en raeckten sodoor dick en dun / in 't nieu Beyerlandt, waer van veele verdroncken / en in't slijk bleven steecken: En ofmen hun in't vluchten veel meerder schaede soude hebben gedaen / soo was de H. van Lumee noch voor die van binnen beducht / om dat de Stadt vol vluchtelinge was. Dese overwinninghe gaf de Geusen eenen dapperen moet / en grooten toe-loop: Ondertusschen swoeren die van 't Eylandt / dat sy den Koninck / en den Prince van Orangien als Stadt-houder over Hollandt wilden getrouw zijn / stellende haer tot defensie: Strax daer op brachten sy 13 Moniken en Priesters gevangen / die sy ontrent Gorcum hadden gekregen / en hebbense alle in 't Reguliers klooster op ghehangen / hun alle smaet / en verwijt / tot inden doot aen doende: sy naemen oock Delfshaven in: De Prince scheen / over dese onbedachte inneminge / heel misnoecht te wesen; want hy vreesde dat alle sijne andere aenslaghen / hier door bruchteloos / en Duc d' Alba over al soude worden wacker gemaeckt: Doch hy kennende der plaetse wichtighept / begherde hulpe van alle kanten.

Het overgheven van Vlissinghen aen den Grave vander *Marck*. 1572.

DE Stadt Briel alsoo verovert zijnde / wist Duc d' Alba seer wel te wicken / dat het hem een Bril / en te gelijckeen voorn in sijnen voet was / dies poochde hy dapper om daer van te mogen genesen worden: ende nu mede voor Zeelandt moetende sorge draegen / sant hy Osorio Angelo met 10 Vaendelen Spaensche Soldaten / daer na toe / waer van de Fourier of plaets-besorgher / de Heeren by een dede roepen / om de aen komende soldaeten te huys-besten: Hier tegen begost de Burgerije te morren / dat dese inlegeringe / en het bouwen des Casteels haer seer schadelijck was / waer door sy tot eeuwige slaven soude worden gemaeckt. Nu was eenighe daghen te vooren / eenen Johan Kuyck, Heere van der Erpt, inde Stadt gekomen / die sich onder 't volck mengende / hun het herte onder den riem stack / datse geene Spaenjaerts soude innemen / dat de Prins tegen den Tiran Alba met macht voor de handt was; veele staecken den kam op / en geloofdent / oock wierde den Stadt-houder Beauvois gelast / om met sijne walen te vertrecken / wanneer de Spaenjaerts souden inkomen / waer over hy den trom dede roeren; te Trom-slaeger den toon houdende / songh daer onder: Maeckt u geldt, en wijfs gereedt, de Spaenjaerdts die komen. Op welcke worden eerst 's anderen daeghs gelet wiert. Ende alsoomen Pacieco verwachte / en de Fourier al te bedachtelijck uytriep / datter noch al meer Spaenjaerdts / als dese / souden volghen / die sy wel moesten innemen / soo quam 't gheruchte hier van / oock in de kercke / en dat onder de Misse: De Parochiaen, die niet goet Spaens was / stampte 't volck in / datmen geen Spaenjaerts behoorde in te nemen / dies wierdense uytgedreven / waer onder Kuyck, dit smeulende vuur / al gemackelijk op blies / als dat het nu haer lijfen leven koste. Des Koninck Hoogheyt was ghequetst / sy waeren nu inde grootste ongenade vervallen: 't sou nu Vollen kosten: sy moesten hun Egmondt en Hoorn te ghemoet voeren /

1572. boeren / en haer geen blaeuwe Bloemen laeten inde handt steecken; de Schepen met Spaenjaerdts naderden vast; een rou ghesel seyde / wie hem een vaen biers gaf / hy souder op los bzanden: Kuyck vereerde hem vzie gulden en hy gaffer vouck op; waer over sy de touwen los maeckten / en na Middelburch zeylden: De Stadt-houder van Zeelandt / Anton Burgundus, Heer van Capelle, begaf sich naer Vlissingen, om de daedt te verklepnen / met versoeckt dat sy slechts leet weesen aen den Hartoch souden vertoonen / sy souden by den goedertieren Koningh vergiffenis verwerven / alles was upt onbedachthept / en geen quade wille gedaen / Kuyck, die sich over al by vocchde / riep over lupt: Hoe soet queelt dese Vogelaer, dat hy uwe onnooselheyt mach bedriegen; en alsmen vast tierde en woelde / versocht hy gehooz / en syne redenen verbolgende / seyde / Men had nu den Wolf by 't oor: des Konings macht was hun onbekent; 't sou niet ongestraft blijven, sy mosten nu hunne saken wel overleggen; daer was noch gelt, volck, geschut noch voorraet; en d'oorlogh was onseker. Dit ter herte nemende deden sy den Stadthouder vertrecken / en bzaecken't Casteel af / dat al vier voeten hoogh / upt den grondt was opgetrocken. Alvares Pacieco, aller deser opstand onkundig / kompter met een Marckt-Schip binnen / en in Arrest genomen zynde / seydtmen dat onder syne papieren eene lyste was gevonden / van die men in Hollandt en Zeelandt socht om hals te bzengen: De Overighept beteurert / ontbiedt Kuyck: die raet / men sal Lumee ontbieden: Kuyck repster self na toe / en doet den Prince alle den toestandt na Dillenborgh weten: Lumee seyde hy hadde geen volk / en 't niewe was ongewapent: Kuyck antwoozde / sy soudense te Vlissingen wapenen verschaffen; en dus met een onbedacht / doch manhaft ghemoet onderstut / treckter Treslong met 200. man / in dzy Schepen nae toe; meest in Chooz-kleederen / en gheroosden bupt uptgedost / die wierden alle gewapent: Strax liet Treslong, Pacieco, met twee Spanjaerts ophangen / die haren doot verstaende / veel gelts tot hunner verlossinge aenboden: Doch Treslongh was te seer op Duc d'Alba gebeten / om dat hy synen bzoeder in 't jaer 1568 / hadde doen onthoofden / en om dit te wzeecken / wilde sy Pacieco, die Albas neve was / oock van kant helpen: nae de galge gaende / bad hy men wilde syn Edel geslachte met de Spada af met het swaert vereeren / 't welck seecker Burger / Glaude ghenaemt / hoorende / terwijle hy de ladder opklam / en meenende dat hy om het swaert riep / dat desen Burger by hem hadde / hem spotsgewijse antwoozde / Neen Signoor, laet u maer soetjes hangen, ick sal u Spada of swaert wel bewaren; gehangen zynde / ontviel hem een goude keten / die Treslong van den Prevooost kofte: en nu was 't voer aengebonden / 't most nu onder of over: die van Vlissingen gaven reden van haer bedzyf aen den dagh: klagende over 't grouwelijck gewelt van Alba, 't verbzeecken harer Privilegien / over de grote inlegeringe / hooge schattingen en bouwen van Casteelen: dat veele dupsenden ten lande upt saeghde / en den inwoonderen van alle welvaert hadde ontbloot: datmen haer op Paesch-dag meenden te overballen / en de Stad op eenige plaetsen / alrede was geopent / 't Geschut vervalscht; en datmen de sleutels der Stadt hadde nagemaeckt / Fr. Jeronimus t'Seraerts / Edelman en des Prince Stalmeester / quam met enige Walsche en Engelsche Soldaten daer binnen / soo dat sy daer dooz moedigh / oock anderen soghten te bespzingen.

1572.

Campveere neemt volck in, en verklaert sich voor den Prince van Orangien.

DJe vanden Briele eenighe Vischers van Camp-Veere gevangen hebbende / soo lieten sy die sonder rantsoen vertrecken; Ja de Graef vander Marck gaf haer vzy gheley: waer dooz hy die van der Veere soo moedighde / datse Duc d'Alba verbloeckte / en nae den Prince sanckten: 't welck t'Seraerts en Kuyck in acht nemende / zyn den 2 May met 60. Soldaten van Vlissingen naer der Veere vertrocken / gaende alleene binnen der Veere, om de Magistraet te beweghen / die 't selfde affloeghen; t'Seraerts weder vertreckende / bleefer Kuyck allene binnen / die een hoop gemeene volck in syn Herberghe ontboden hebbende / haer soo over-rede /

dat

1572. datse / tot den Visschers gaende/met malcanderen zijn verdragen / so dat sy den 3 May / tegens wille van de Magistraet het volck innaemen: doch sich niet ghenoegh versteckert houdende / trock Kuyck naer Nortwits, in Engelant, daer hy op kosten der Nederlanders / 125 Soldaten werfde / en binnen der Veer brachte: alsoo is de Stadt Camp-Veere met die van Vlissinge, geaccordeert inden selven jare 1572.

Zierick-Zee ingenomen inden selven Jaere 1572.

DE Stadt van Zierick-Zee in 't Landt van Schouwe, maer beset zijnde met 3. Vaendelen Walen van Duc d'Alba, onder de Capiteynen / Renack, en Glimes, is den Bailjou Gouverneur der Stadt Camp-Veere, genaemt Rolle, derwaerts getrocken / met een deel schepen en soldaten / en sijn volck aen 't nieuwe hooft gelandt / en een Schans geslagen hebbende / is het Garnesoen van Zirck-Zee, met een Velt-Stuck uptgekomen / om haer van daer te drijven; maer te vergheefs: want de Bailjou beschanst zijnde / dede op haer soo dapper vier geven / dat sy weder nae de Stadt mosten wijcken; des nachts liet hy de Stadt beklimmen / door 't beleydt van eenen Capiteyn Kloot / van 's Hartogenbosch, ende innemen de Zuyde Zelke van de Voor-Stad / wesende eenen hogen berg van Keeten assen / van 't vier gekomen / dat men onder de Sout-Ketels stookt / aldaer vergadert van eenige hondert Jaeren; desen bergh was so hoogh / dat men van daer de Heele Stadt met Canon koste bedwingen; hier was een geduprigh schermutseeren tusschen Kloot en de Walen upt der Stadt / maer alsoo Kloot gesecondeert wiert van Capiteyn Jacob Simons van Amsterdam, mosten den Walen haer binnen de Stadt houden. 's Anderen daeghs hebben die van Zierick-Zee haer met accoort overghegeven / en zijn alsoo met die van Vlissinge en der Veer vereenight den 25 Juny 1572.

Graef Lodewijck Neemt Berghen in Henegouwen in, en die van Vlissinge met 1200 man uyt Engelant versterckt, nemen 23. Metale stukken van Duc d'Alba.

1572.

TErwijle die van Vlissinge hun waren sterckende van gelde / volck / en vrienden / soo heeft Duc d'Alba volck en schepen vergadert om haer van alle kanten te bespringen / en nu tot Anwerpen en Bergen op den Zoom alles ghereedt zijnde / kreyght hy tydinge dat Graef Lodewijck van Nassau, Bergen in Henegouwen met behendigheydt inghenomen hadde / waer mede de resolutie van Walcheren aen te vallen belet wierde / geraedtsamer vindende den inval der Francoysen in Nederlant eerst te weeren / dede derhalven alle sijne macht op Brussel marcheeren / het welcke 't behout der Steden / Vlissinge, Camp-Veer, en Zierick-Zee geweest is / desgelijcks van Hollandt, jae het behoudt en fondament van de gemene saecke / en voorspoet: want sy hier door tijdt wonnen om haer te stercken / en volck te vergaderen: ondertusschen kregen sy upt Engelant / Syre Omfre Gilbert Ridder, met een regiment van 1000 Engelsche / en Sire Thomas morgan Capiteyn met 200 kloecke mannen / die haer sints in des lants diensten lange hebben laten gebruycken.

Een deel van dit volk hebben eenen tocht in Vlaenderen gedaen / het Sas van Gent afgebrant; en meynden van daer een deel van haer volck / dwars door Vlaenderen, tot Bergen in Henegouwen, Graef Lodewijck te hulpe te senden: maer konden niet doorkomen: middelertijdt verstaen hebbende / dat men tot Sluys de kleyne Schepen Asslabres genaemt / toerustte / ende datter Metalen stucken van Mechelen onderweghen waren / die op wagens geladen zijnde / daer na toe gevoert soude worden / soo hebben sy deselve tusschen 't Sas en Sluys verwacht / deselve ontrent Arenborgh aengetroffen en vermeestert hebbende / naer Vlissinge gevoert / 23 in 't getal / met alle gereetschappen / die haer heel wel te pas quamen.

1572.

De Stadt Dordrecht begheeft sich onder de gehoorsaemheyt van den Prince van Orangien.

ONtrent den selven tijdt hebben die van Dordrecht (door dien de stroomen gants onbyp waren) ses Schepen ter oorloge toegerust / om deselve te bevrijden: dese Schepen toonden haer den Geusen meer toegedaen dan den Spaenschen: want alsoo de Geusen het Clooster Heemsteyn by Dort afbranden / en dat de Spanjaerden om die te slaen / tot in Swijndrecht gekomen waren / soo hebben sy soo dapper op haer vier gegeben / dat sy niet dorsten voort-treecken / maer mosten weder nae Rotterdam keeren: en alsoo Bartel Entens met 30. Schepen en 2. Galepen voor Dort geanckert lach / hebben sy / niet uyt vreese / maer door belepdt van eenige uyt de Magistraet / de saecke toegedaen zijnde / met Bartel Entens overkomen / ende van synen volcke ingenomen / ende haer als vpanden van den Hartogh van Alba verklaert / en den Prince van Orangien alle gehoorsaemhepdt belooft / met conditien / alle imposten / tollen / ongelden / en Koninckljcke Domeynen / niet te veranderen noch te verminderen. De Prince sondt daer als Gouverneur binnen Maximiliaen de Hornes, Heer tot Boxtel.

Het Graefschap Zutphen door den Grave van den Bergh ingenomen.

ONtrent desen tijt heeft den Grave vanden Bergh, Swager van den Prince van Orangien / hem opgemaeckt / en volck aengenomen / innemende daer mede met gewelt / Zutphen, Deutekom, Doesborgh: Goor, Oldezeel, en in de Veluwe Hattem, Elborgh, en Harderwijck; oock won hy met belegh Campen, Swol, Hasselt, en Steenwijck.

Oude-Water, Goude, Gorcum, en Loevesteyn ingeomen.

JOncker Adriaen van Swieten met die van Oude-Water goede correspondentie hebbende / is in 't leste van Juny met weynig volck daer voor gekomen / en terstont inghelaten / alwaer hem veel volcks toeviel; en trock soo voort met ontrent 600 man naer der Goude; daer komende (alsoo hy oock met veele Borgeren hier van heymelijck verstandt hadde) is hem de Kley-Weghs-Poorte geopent geworden; en alsoo voor sijn volck / vergesellschapt / met een Edelman van Uitrecht, genaemt upt de Enge, en eenen Wenselaus Yserklaes upt den Hage, recht naer het Stad-huys getrocken / in 't gesight van de gesworе Schutterye die vast in twyffel waren / of sy hem daer upt souden slaen / of niet: maer terwijle Jonker Adriaen van Swieten al rontsom het Stad-Huys was Marcherende / vermeerderde synen hoop van 600. tot wel 700 / of 800. daer na de Vroetschap vergadert zijnde / hebbense ghereselveert haer onder de bescherminge van den Prince van Orangien te begeven / ende so voort (als andere steden gedaen hadden) den Prince getrouwighept gesworen; het Casteel (daer Joncker van der Mijlen Casteleyn op was) beset zijnde met 25 man / heeft hy oock met behendighept / tot verseeckeringe van de Stadt / ingekregen.

1572.

Ontrent den selven tijdt / zijn de Water-Geusen met 16 Schepen voor Gorcum gekomen / de Stadt voor den Prince van Orangien op-epsschende: hier over versochten de Borgemeesters het advijs van den Vrossaert / Caspar Turck, Capitepn op 't Casteel: dewelcke sepde / liever te willen sterven / dan sijn Casteel te te verlaeten: waer over de Borgerye in roere raeckte; en doen sy sagen dat hy alle sijn goedt en amonitie op het Casteel boerde; hebben sy goet ghevonden (mepnende dat sy van hem verraden waren) haer met de Water-Geusen te verstercken / en onder de gehoorsaemhept des Prince van Orangien, op die conditie als Dordrecht / te begeven; het welcke haer terstont geaccorderrt is: Turck dit vernemende / begond' dapper in de Stadt met Canon vier te geben / maer de de wepnigh schade: de Water-Geusen beschantsten haer tegen het Casteel / innemende met gewelt eene Poorte / spoepden haer na de tweede; Turck dit siende / versocht stilstant / om des anderen daeghs te parlementeren / overmits hy sijn soon / Willem Turck, met 600 soldaten verwachte: het welcke hem wiert afgeslagen: niet te min de Geusen de

Gorcum ingenomen.

tweede

1572. tweede poorte vermeestert hebbende/ zijn naer een wepnich vechtens meester van het Casteel geworden / den Drossaert met sijn Wijf en Dochter gevangen genomen zijnde / zijn sy naer den Briel gevoert.

Loevesteyn by die van Gorcum ingenomen.

Willem Turck, sijnde dat hy te spade gekomen was / vermeynde naer Loevesteyn te trecken / het welcke de Water-Geusen vreesende / zijn derwaerts gezeylt / daer komende / vonden sy het Casteel verlaeten / het welcke sy terstont besette ; dit geschiedt zijnde / voeren sy weer naer Gorcum ; Turck hier oock te spade gekomen zijnde / trock na Schoonhoven, alwaer sy hem oock niet wilde inlaten / dies hy eenige Dorpen verbrande / en marcheerde na Cuylenborgh, daer hy eyndelijck met sijn volck binnen raeckte.

Bueren ingenomen: en Leyden begeeft sich onder de gehoorsaemheydt van den Prince van Orangien.

DEn 10 July/een seeckere Vogelsangh, upt bevel van den Prince van Orangien, den Casteleyn op het slot Bueren met listen gevangen genomen hebbende / ontbiedt terstont krijghs-volck van Gorcum om het selve te besetten / waer toe haer die van Gorcum gereet lieten vinden : alsoo is de voorschreve Vogelsangh lichtelijck meester van het Casteel gheworden.

Ontrent den selven tijdt onderwierpen haer die van Leyden oock het Gouvernement van den Prince van Orangien.

Geschiedenisse van Enckhuisen; en hoe de Stadt eyndelijck onder 't gebiet vanden Prince van Orangien geraeckt is.

VErhaelt hebbende hoe haer eenighe Steden in Zeelandt, en Zuyd-Hollandt onder des Princen van Orangiens gehoorsaemheydt gegeven hebben / sullen wy komen tot Noort-Hollandt ofte West-Vrieslandt, en beginnen met de geschiedenissen binnen Enckhuysen ; op dat den Leser daer by afmeten mochte / hoe het in andere steden oock toegegaen is / zijnde / het inne-men van den Briel, 1572.
en de kloeckmoedigheydt van die van Vlissingen, en Enckhuysen, geweest het fondament van de verkreghene vryheydt der Neder-landen.

Enckhuysen een Stadt gelegen in Noordt-Hollandt ofte West-Vrieslandt, teghen over Vrieslandt, maer twee mylen van Staveren, volck en schipryck / nochtans te vooren kleyn gheacht / bewoont van ryck Zee-varent volck en Visschers / dewelcke door hare middelen / Volck / en Schepen / is gheweest het fondament / rugge en steunsel van andere Steden / als den Briel voor Suyd-Hollandt en Vlissingen voor die van Zeelandt was.

Alsoo den inval in den Briel door den Grave vander Marck in April geschiet was / daer op dat den afval van Vlissingen en andere Steden volchde / soo heeft Duc d'Alba belast eene Armade van Oorlogh-Schepen toe te rusten / om wederom vanden Briel en Mase-stroom meester te worden : Terwijle datmen daer mede tot Amsterdam, Enckhuysen, en elders besigh was / soo wierdt derwaerts oock krijghs-volck gesonden / niet alleene om op de Schepen te leggen / maer onder dat decksel bedeckteliick Enckhuysen te besetten / en in verseeckeringhe te nemen / als een Stadt daer veel / om haer gelegenthepts wille / aen gelegen was.

Dit voornemen is ruchtbaer geworden door onbedachte woorden van eenen Capitepn Schuylenborgh, by hem in gramschap gesproocken tegen eenen Borger / die hem om gelt maende / hem en de Borgerye met swaerder straffe dreygende / dan die van Rotterdam gedaen hadden / het welcke onder de Borgers voorts gesept zijnde / hebben sy malkanderen gelooft getrouwelijcken by te staen / en geen krijghsvolck in te laten komen. Daer nae gebeurdet (alsoo de Oorlogh-Schepen bykans gereedt waren) dat eenen Capitepn Quickel aen de Poorte van Enckhuysen quam / versoeckende met een deel volck daer binnen te wesen / 'twelck sy hem voor sijn persoon nefens eenige Adelborsten (mits haer geweer inde Poorte latende) hebben toegestaen / daer binnen komende

1572. hebben sy die spijt niet konnen verdragen / het selve aen haere bekende klagende / het welcke noch meer achterdencken veroorsaeckte / daerseer toe hielpen eenighe gevluchte Borgers upt andere steden / die der Spanjaerden niet gesint waren. De vier Borgemeesters / Cornelis Pieters, Jan Reyniersz, Volckar Harricksz en Willem Jansz, met de gantsche Magistraet / soghten / onder decksel van een monsteringe / het volck van den voorschreven Capitepn Quickel in te brengen: maer alsoo de Borgers t'samen liepen om sulck te beletten / raede een out Borger Reyner Stouting, aen een oudt Borgemeester / Woutker Simonsz, best te wesen / het krijschvolck bupten te monsteren / en so schreep te laten gaen / om de Borgeren geen nadencken te geven: daer op den ouden Borgemeester antwoorde: Swijgt stille du bloet / wolstu hier beroerte onder de Borgers maecken / men soude u in een gat smijten / en een ander ten exempel straffen / met diergelijke straffe woorden meer: alsoock de andere Borgers (die den raedt van Reynier Stoutingh goet vonden) versnorckende / en alle belastende te swijghen: want de Stadt waer haer bevoolen; alsoo datter niemandt meer spreecken dorste / dan een degelijck en wel geacht Borger / Cornelis Pietersz Rietluys, die namaels de Stadt in groote Ampten gedient heeft; antwoordende fatsoenelijck: soo de Stadt u bevolen is / soo regeertse na u bevel: maer so gy ons met garnisoen sout willen belasten / dat soude den Borgeren niet wel behagen / sy hebben vier of vijf jaren neeringhloos geseten / daerom haer geen beswaeringh van Garnisoenen passen soude / &c. Waer op den Borgemeester spotswijse vraegde hoe hy het wilde hebben / en of men haer dat soude moeten vragen. Waer op Cornelis Pietersz antwoorde: rondt upt / wy willen geen knechten in de Stadt hebben / al soude het my dien swarten hals kosten: en wien behoort ghy dat anders te vragen / als ons Borgers / of hooren wy daer niet mede toe? gy en kont ons alleene niet voeden: met meer woorden over beyde zyden. Maer alsoo de Borgemeester sach / meer volck toevallende en toestemmende / seyde hy: weest te vreden de knechten sullen hier niet in komen: daer mede meynde de Borgers dit geschiede ter goeder trouwe / en de saecke waer al verdragen; op den eersten May. 1572.

Des anderen daeghs is de Heere van Boshuysen, Admirael van Hollandt, inde Stadt gekomen met synen Raedt ende Hellebardiers / die met synen der Borgermeesteren authoritept / den Capitepn Quickel met syn vliegende vaendel van Veen-huysen na de Stadt dede trecken: maer de Borgers by de Poorten vergadert zynde / keerdense daer bupten: alsa nu dien aenslagh niet gelucktе / kregen die Soldaten hunne paspoorten / haer beynsende niet te willen op de Scheepen dienen / om dat sy aengenomen waren om inde Stad in Garnisoen te leggen: Op dien voorafgedanckt / meynden sy sonder geweer allenskens inde Stadt te komen / en door middel van een waert / Claes Rem in 't Paradijs; daer Capitepn Quickel was komen logeren / vermeynden sy metter tijdt / door vrouwen met lange hupcken haer geweer in te krijgen: als sy nu veel ingekregen hadden / dede de Capitepn den Trommel slaen / om den Borgeren vreese aen te jaegen / als of al syn volck binnen waer geweest / dat sy alle door syn logement souden verschijnen / en als daer nu een deel vergadert waren / zyn de Burgers / sonderlinge de Visschers / die recht te pas van hare visscherijen aen landt gekomen waren / over hoop na de Herberge geloopen; dryvende den Capitepn Quickel met synen Soldaten ter Stadt upt / sonder datter nochtans pemandt gequetst wiert.

Als Capitepn Quickel nu upt was / zyn sy ghelopen na het Logement van den Admirael Boshuysen, begeerende hem te spreecken; maer hoe wel hy van den weert by eede gelochent wiert / traden sy nochtans binnen om hem te soecken; vonden hem metter haest / en lieten hem op het Stadthuys bewaecken: voorts hebben sy het gheschut dat op het hooft / en op twee Scheepen van oorlooth lach / inde Stadt gebracht / en het Heerschip van Amsterdam / met Boers en Buserupt gelaeden / in verseeckeringe genomen.

's Anderen daeghs den 3 May / de de Borgherye wat verstout zynde / quamender vele voor 't Stadthuys met

1572. met haer geweer / waer vande Borgemeesters de voornaemste sochten te persuadere / en bidden / de saecke nu te laten rusten / daer en ware noch niet sonderlinghs gheschiet / of ten waere noch by den Coninck te ontschuldigen / op sommighe lichte / en vreemde lieden / en diergheliicken: Maer alsoo daer by stonden / Jan Fredricks, Pieter Symonsz, en Cornelis Pietersz voorsz, seyde desen Cornelis tot den Borgheemeesteren / dat sy die saecken niet souden verblommen / dat het inbrengen van kryghsvolck / niet anders waere dan louter schelmerye / daer mede men sochte de Borgers op de Vleesoanck te brengen / ende voornamelijck die gene / die den Prince van Orangien, haren rechten Stadthouder / lief hadden / en die de waere Religie toe ghedaen waeren / om hyfen leven te brenghen: Daerom waert beter; datmen / na de gelegenthey des tijts / met de aengevangene saecke soude voortvaren / de schepen van Oorloge inde haven / en 't geschut (tot beschermingeop de wallen soude brenghen: Maer de Borgemeesters wilden daer niet na hooren / en soo daer by quam eenen Direk Jansz Brouwer die gebannen geweest hadde; seyde den voorsz Cornelis; siet daer is een man die ghy sonder oorsaecke ghebannen / en syn goederen buyten alle rechten aengeslagen hebt / die met meer anderen heeft moeten buyten Lande swerven; daerom behoorden / en ware nu den tijdt om hun van de Albanische tirannye / ende thiende penningen te verlossen / en den Prince van Orangien aen te nemen / die niet anders sochte / als der landen vryheyt en welvaert / &c.

Hier op antwoorde Volkar Harricks, met een ander Borgemeester / dat sy wel om een groots wilden dat het al so verre ware / dat de Prince in Gouvernement / en sy daer van ontslagen waren: waer op Cornelis seyde / dat sy in geen perijckel waren / noch te vreesen hadden / daer waer noch geen bloet gestort: want Godt hadde voor haer / en syn Religie gesorght / dies nu niet als alle vriendtschappen te verwachten stonden / in alle billickheyt haer nu dzaegende / om malkanderen trouwelijcken by te staen / &c.

Eenige dagen hier naer is den Drossaert van Muyden, Paulus van der Loo, met een Crabeel-Schip vol Soldaten / buyten aenden dijck by het Vrouwhuys gekomen / mepnende de selven behendelijck in de Stadt te brengen: de Borgerye hier van verwittight zynde / heeft onder andere Pieter Buyskens den Drost / na de Poorte komende / ontmoet / straffelijck afvragende wat hy daer te doen hadde / ende waer hy met syne knechten heenen wilde: den Drost verslagen van de rouwe aenspraecke / wiste niet wat hy seggen soude / waerom hem geseydt wierdt / hy soude hem van daermaken / of syn twee benen souden hem gedroght worden: daer-en-tusschen was de Borgemeester Willem Jansz daer by gekomen / om desen Drost inde Stadt te brengen / den welcken Dirck Jansz Brouwer ook vraeghde / waer die knechten heenen wilde; sy sagen hunne dingen waren maer schelmerijen / sy sochten weder de Borgerye op de been te brengen / waer upt een groote beroerte ontstont: de Borgemeester seyde dat hy daer niet van en wiste; stonde dat alreede eenige Borgers na het Schip liepen om de Soldaten doot te slaen / en dat eenen Cornelis Jansz Brouwer, een stuck opgerupmt en op het Schip gestelt hebbende / veerdigh met de brandende lonte stont / om vier te geven / het welcke ten allen gelucke door den Fabrijckmeester van de Stadt belet wierde / waerover den Drost Paulus van Loo, hem met syne knechten wech maeckte. 1572.

Hier over de Borgemeesters met de geheele Magistraet verbaest zynde / mits sy ook verstonden / dat Pieter Luykisz Buyskens kommissie van den Prince van Orangien hadde / van date den 20 April / 1572 in Dillenborgh, om de Stadt van Enckhuysen te verseeckeren met de Scheepen van Oorlogen / tegen den Hartogh van Alba, dewelcke hem met andere akregde / op 't succes van den Briel en Vlissingen, verstout hadden inde Stadt te komen / en dat de Borgerye hun hier op verrooste / hebben sy gearbeyt een bedriechelijck accoort te maecken / daer toe de Borgerye haer een voudelijck hebben laeten bewegen; ende accordeerden: datmen alderhande Schepen / op den stroom leggende / soude laeten varen: maer alle de Schepen ende goederen / die in de Stad waren / soudemen houden /

1572. te weten / de Schepen van Oorloogen / Amonitien / Krupt / en Geschut: Item / souden de wagt der Stad verstercken: souden geen Krijghsvolck of Garnisoen van geener zijde innemen / maer selve de Stadt van 's Koninchs wegen wel bewaren: Dies verkooren sy vier Burgers tot Capiteynen over de Oorgerye; te weten / Siewart Jansz Crommendijck, den ouden Frederick Simonsz, Pieter Hendriksz, en Frederick Pietersz, anders Maeckschoon: Daer en boven verkoren sy oock twaelf Oorgers / die de Magistraet souden bywoonen; en scheenen alsoo vereenight te wesen.

Desen niet tegenstaende / hebben de Oorgemeesters behendelijcken gesocht de Stadt voor Duc d'Alba te behouden / ende daerom veroorsaeckten sy; dat eenige Oorgeren / die den Spanjaerden / en den Graave van Bossu toegedaen waren / versoeck deden / dat een yegelijck ghevoorloft mochte wesen / drie dagen lanck alle goederen te verhoeren / waer 't hem gelieffde; het welcke toegelaten zijnde / hebben sy alle hebkoorn en granen in haer handen gekregen; en het selve met haer beste Meubelen weck geboert; als het nu meest weck / en wepnich gebleven was / maeckten sy de Oorgerye slaeuwhertigh / voorwendende datter geen koorn of voorraet inde Stadt was: De wachte die maer van 60. man was / en hebben sy oock niet vermeerdert.

Hier upt de Oorgerye weder achterdencken krijgende / zijn sy vergadert op de Zuyder haven / in Dirck Brouwers Hout-Tuyn, en goet gevonden Cornelis Pietersz met den Jonge Frederick Simonsz, aen de Oorgemeesteren op 't Stadthuys te seynden / om haer aen te dienen dat de Oorgerye t'onvreden waeren / om dat de wacht niet behoorlijck gesterckt was / en diergelijcke klachten meer: de Oorgemeesters antwoorden dat sy daer over doende waeren met de Capiteynen / om Harquebusiers aen te nemen / sy souden vertoeven tot morgen / men soude haren wille doen: Maer alsoo daer op geantwoordt worde / dat het perijckel groot was / en datmen daer over wilde de wacht noch dien nacht versterckt hebben / soo hebben de Oorgemeesters 't selve / nae veel woorden / inghewilligt: Maer de vergaderde Oorgerye / onverdonldig over de lange resolutie / achterdencken hebbende op den Admirael Boshuysen, die op 't Stadhuys bewaert wiert / zijn ghesamentlijck na het Stadthuys getrocken / haer qualijck te vreden toonende / waer over Cornelis Pietersz, meynende ten besten te spreecken / seyde; Weest te vrede mannen / alles sal wel wesen / maer sy riepen / ghy houdt het oock met de andere: Cornelis Pietersz hem ontschuldigende / sprack / soo ghy sulcx aen my bevint / so slaet my maer / tot een exempel voor andere doot. Daer na riep eenen Pieter Potbacker, dat sy wilden den Admirael Boshuysen van het Stadthuys halen / en in strickter gevanckenis hebben / het welcke oock geschiede (ongeschickelijcken genoegh) so dat eene van sijne Dienaers gequetst wiert. De Oorgemeesters baden maer om vrede / op datter geen bloet gestort mochte worden; also sleepten sy hem gevangen / met eenen Jan Vesterman, die voor hem badt (om dat hy een out man was) sy leyden op de Kleet-Poorte / daer hem voorgehouden wert te schrijven aen de Scheeps-Capiteynen van de Oorlogh-Scheepen / die voor de Veen laegen / dat sy met de Schepen op de Vlee soude komen leggen voor de Stadt / en begeven haer inde handen van de Oorgers / ofte Stadt van Enckhuysen; dan alsoo sy daer over onder den anderen niet konden verdragen / of dat bevel soude upt den naem van de Oorgerye / of upt den naem van den Admirael gedaen worden / soo zijn daer particuliere vrieden gesonden / daer over een scheuringe inde Vlote gekomen is / die al sterck vergadert was; die van Amsterdam zeylen naer huys / die van Enchuysen quamen des andren daegs voor de Stadt op de Vlee; Daer nae hebben de Oorgemeesters den Admirael los gekregen / en hem met Vesterman, met een convoy vande Schuttery / naer Amsterdam belepdt.

1572.

Hier over hebben de Oorgemeesters met de Oorgerye onderlinge besloten dat men de Schepen van Oorloogen inde haven / en 't geschut op de wallen brenghen soude / daer toe men de Poorten en Boomen / den 15 May / gesloten soude houden / om de Oorgery binnen by den andren te hebben: maer een van de vier Stadts Capiteynen / Frederick Simonsz den

ouden

1572. ouden / alſo hy dien nacht de wacht hadde / ſo heeft hy den geheelen tydt by de wachten gearbeyt / om de Borgerye te perſuaderen / van haer voornemen af te ſtaen / haer voorhoudende ſulcke aenſtaende ſwarigheden / als Valencijn en andere ſteden in Henegouwe oberkomen waren / dat ſy niet meer by van tollen ſouden zijn / noch tot Amſterdam, noch nergens / ende de beroerte die daer waren geſchiet / daer was de Admirael Boshuyſen de ſchult van te geven / die met geweldt den Capiteyn Quickel, met ſijne Soldaten wilde in de Stat brengen / hebbende tot dien eynde de wapenen van Quickels Soldaten heymelijck inde Stadt doen brengen / en dat Boshuyſens Scheepen twee Dogh-boots van haer Borgers genomen hadden / waer over de Soldaten ter Poorten uytgeſaeght waren: Alles alſoo op 't ſchoonſte excuſerende / en dat dit haer niet te verwijten ſoude ſtaen / noch voor verraderye geacht worden / daer voor wilde hy ſijn Perſoon / Wijf en Dochter te pande ſtellen / invoegen dat hy (veele geperſuadeert hebbende) hem verſtout heeft 's morgen / den 15. May (contrarie voorige beſlupt) de Poorten en Boomen te openen / en de Viſſchers laten uytvaeren.

Hier over heeft hem Cornelis Pieterſz heftelijcken aengeſproken / bragende / waerom: contrarie 't beſlupt / de boomen geopent waren / en belet het inhalen vande Schepen ende Stucken op de wallen te ſtellen. Dan alſoo den Capiteyn ſochte het ſtuck heuſelijck te ontſchuldigen / en hem ſijne meyninge te perſuaderen / toeſeggende dat men hem een Officie toegelept hadde / ſo zijnſe tot heftiger woorden gekomen / Cornelis Pieterſz ſeggende dat hy met ſijn officie niet te doen hadde / het ware al plumſtryckerye / de Shepen moſten in de haven / en het Geſchut op de wallen / &c.

Ende alſoo op 't Noorder Spuye een deel Borgers vergadert waren / zijn deſe twee derwaer tsghgaen / om die elck op 't ſchoonſte te perſuaderen. Tegen des Capiteyns reden heeft Cornelis Pieterſz heftigh geſproken / als dat ſijn reden en beloften enckel verblomt bedroch waren / om hun weder onder de Albaniſche Tirannye te brengen / &c.

Dan daer gingen deſe twee mannen naer het weſt-eynde vande Viſſchers-Dijck / by een ander vergaderinge / voorhoudende elck voorgaende redenen: dan alſoo de Capiteyn Fredrick Simonſz daer ſommige liefhebbers vande Gereformeerde Religie ſach; verſoete hy ſijne redenen / ſeggende dat ſy alle wel wiſten / en hy ook geerne voor Godt belede / dat hy den Prince een goet herte droegh / men ſoude Duc d'Alba inwendigh voor vyandt houden / en voor boden vernemen / wanneer den Prince ſoude op den tocht weſen / en daer van verſeeckert zijnde / dan ſouden ſy haer tijts genoegh ontdecken / en niet ſoo haeſtigh voortvaren met de Oorlog-Schepen inde haven te brengen / ſy ſouden haer ſpiegelen aen Valencijn en Bergen in Henegouwen, hoe qualijcken het hun vergaen ware / overleggende / hoe wel en fraey ſy hun noch wel ſouden konnen verdedigen voor den Koninck en ſijnen Rade / &c. aenbiedende lijf / leven / Wijf en kindt te pande / datmen / ſijnen raet volgende / geheel ongemoleſteert ſoude blyven. 1572.

Als nu Capiteyn Frederick een groot deel van de Borgerye aen ſijne zijde beweeght hadde / nam hy die alle tot getuygen / dat Cornelis Pieterſz een hartneckigh / ongeloovigh en wantrouwigh man ware / &c. Daer op Cornelis Pieterſz ſeyde / dat hy hem niet konde gelooven / mits hy het beſlupt van giſteren / heden wilde breecken ook om dat hy met Eede ontkent hadde / dat Boshuyſen in ſijn huys niet en ware geherbergt / daer men hem nochtans hadde gevonden; voorder ware de handelinge van die van Amſterdam noch in verſcher memorie / hoe de Borgemeeſters / anno 1567 / verradelijck met haer Borgers handelde / toeſeggende de Borgerye / ſo Brederode met ſijne knechten quam te verrecken / ſoudenſy geen ander innemen / maer contrarie gedaene beloften / namen ſy des Graven van Megen krijghsvolck inne. De Capiteyn Frederick antwoorde / dat ware een andere ſake / de Borgerye hadde nu vier mannen inden ſecreten Raedt / ſoo dat de Borgemeeſters niet eenen brief konden ſchrijven / noch ontfangen / of deſe mannen waren daer by en aen / ſulcx dat tot Amſterdam niet en was / daer

op

1572. op seyde Cornelis Pietersz, datter wel vier mannen waeren / soodanige / als daer hy eene van was / die men niet vertrouwen mochte / ende naer diergelijcke onderlinge contradictien meer / zijnse sonder resolutie geschey-den.

Aldus beyde Partyen aenhangh soeckende / ende dat de Capiteynen der Oorlogh-Schepen resolutie versochten / die geerne inde Stadt hadden ingehaelt geweest / soo kregen sy oorze vande Borgemeesters en Capiteynen / dat sy haer souden t'Schepe begeven / ende die wel bewaren / betrachtende haere eere en Eedt / daer mede sy aenden Koningh verbonden waren / 't welck geschiede.

Daer nae hebben de Borgemeesters etteliicke aensieneliicke Borgeren by haer ontboden / ende versocht te willen vorderen / datmen de Oorloogh-Schepen soude laeten baeren / ende alsoo souden sy haer niet vergrijpen aen 's Koninckx Armade.

Ende so sy nu de meeste Borgerye beweeght hadden aen haer zyde / midts schriftelijck uytgevende / dat sy de Stadt voor den Koningh en den Prince wilden houden / om volkomen konsent te hebben / soo heeft Cornelis Pietersz geroepen / het ware al schelmerye / sy meynden niet de Stadt te houden voor den Prince van Orangien, maer voor den Prince van Spaengien, daerom behoorden men de bedziegers geen geloof te geben / maer de Schepen in te halen / het geschut op de wallen te stellen. Daer tegen dat de Borgemeester Jan Reynertsz den Borgeren seyde: lieve Borgers vergrijpt u doch niet aen des Koninckx Armade, het soude ons alle qualijck afgenomen worden / laetse doch baren / het is ons 't beste. Als nu de meeste menichte der Borgeren behaechde / datmense soude laten baeren / hoe eer hoe beter: soo seyde Cornelis Pietersz met de synen / datmense soo lange soude laten leggen / tot dat d'andere Oorlog-Schepen van Amsterdam souden afkomen. Daer mede scheyde de vergaderinge. Maer om het consent van de Borgerye te krijgen / hebben de Borgemeesters de Hooftmanschappen doen vergaderen / en aen elcke eenen upt de Vroetschappe of Gade gesonden / daer sy so veel mede te wege brachten / dat het met de meeste stemmen geconsenteert

1572. voorde / dat de Oorloogh-Schepen soude mogen vertrecken.

Hier op zijn de Oorloog-Schepen wech gevoert / en noch sommige tonnen Buskrupt / en gebaeren na Amsterdam, bupten zeplende is 'er eenen Olie-boot aen de gront gekomen / de Water-Geusen dat siende / zijn daer toe gekomen / en die vermeestert / mits den Capiteyn met syn volck 't Schip verlieten / 't welck vast sit-tende wert geplondert en verbrant.

De Burgemeesters van Enckhuysen sulck vernomen hebbende / hebben goet gedocht eenen anderen Olie-Boot / stilswijgens upt te seynden / en dat ontrent den middagh / als 'er minst volck op de straeten soude wesen: het welcke / alsoo het tegen het accoort was / en sy dat voor de Optreck-brugge wilde voorstieren / hebben etteliicke Borgers haer verstout / op 't voorschreve verdzagh / de brugge te laten nedervallen tusschen de twee masten / so dat de Olie-boot noch in noch upt konde komen / en bleef so eenige dagen leggen.

De Borgemeesters en de Magistract hadden ook gearbeyt / om een Vendel knechten van Borgers aen te nemen / om beter vzede en eendracht te houden / en stelden daer eenen Meester Hendrick als Capiteyn over: Maer de Borgerye met desen Capiteyn niet te vreden zijnde / sonden upt haeren naem Pieter Buyskens, en Dirck Brouwer, huis aen te dienen / dat sy die niet en begeerden. Die kregen tot antwoort: men soude de Borgerye gelieven / men sochte niet dan vzede / dat soo sy vier mannen voorstelden / men soude daer een uptkiesen: hier de Borgerye vergadert zijnde / stelden sy vier mannen voor / maer die en bevielen de Borgemeesters gheensints: waer over sy eenen Bart Luytges tot Capiteyn van dat Vaendel gestelt hebben / en het selve onder Eet gebzocht.

Hier en tusschen hebben Pieter Buyskens en Dirck Brouwer, met groote moeyte getracht de Borgemeesters te persuaderen / dat de Prince van Orangien hoyts te velde soude wesen / tot hunner assistentie / toonende brieven seer versch upt Dillenborg, die Ysbrant Jakobsz, en Richard Claesz gebracht hadden / maer sy en wilden 't niet geloove / maer sochten voort te varen / met aen den Hartogh van

Alba

1572. Alba alle assistentie te doen.

Ende nu hebbende een Vendel knechten onder hunnen Eed/ hebben sy gesocht den ingheslotenen vlie boot ter oorloge upt te krygen/ en noch na Amsterdam te senden/ ende tot dien eynde zyn de Borgemeesters/ met het Vendelknechten/ recht op de middag/ na de brugge gegaen/ en vonden daer niemant vande bekende Borgheers/ dan Cornelis Brouwer, met syn twee Broeders/ Jacob en Jan: Dese drie mannen hebben haer met eenen dapperen moet gesterkt/ steunende op de gedane beloften/ en liepen also na de brugghe toe/ Cornelis met een slachswaert op syn schouder/ syn Broeders elck met een roer. De Borgemeester Pieter Cornelisz trat voort/ en vraegde/ wie is hier/ die ons soude beletten/ den Vlie-boot voor de brugge te brengen? Daer op Cornelis Brouwer antwoorde: dat sullen wy beletten/ of daer over sterven. De Borgemeester daer door bedwelmt staende/ en terstont op 't rumoer veel volcks toeloopende/ soo isser een soldaet geweest/ die syn roer belde om op Cornelis Brouwer en syn Broeders vier te gheven/ 't welck een Borgher Arent Cornelisz siende/ riep: schiet ghy een vande Borgeren/ ick steeck u met een opsteecker in u ribben. Ende also werdt daer door het schieten en haer voornemen belet/ treckende weder met het Vendel naer het Stad-huys/ daer sy de Schutterije terstont deden vergaderen met haer geweer.

Dese Schutterije (zynde in de Nederlantsche Stede gesormeert van een seker getal/ vande beste en bequaemste Borgerije/ met besonderen Eedt gesworen/ tot defensie van de Stad) voor 't Stadt-huys gekomen zynde/ vraeghden: waerom de Heeren haer so subytelycken ontboden hadden? waer op bottelyck wiert geantwoort en gesept: ghy sult ons dese Geuse schelmen helpen verdryven/ of doot smyten. Waer upt onder de schutterije groote beroerte ontstont/ also dat vele van haer sochten met behendigheyt weder na huys te komen. De Heeren hebben terstont het gheschut/ dat voor 't Stad-huys stont (hoewel de Connestapels daer van wech gegaen waren) terstont doen veerdich maken/ en gestelt op de straten/ daer sy meynden dat de borgers op haer souden aen komen/ en eenen Willem Besterman sloegh het slot af/ en leyde laet krupt daer op/ recht als of het nu gelden soude. Een degelyck Borger/ Jacob Florisz, niet verre van het Stadt-huys woonende/ sittende met zyn Huys-vrou voor de deure op een bancke/ en dese gerechtschappen aensiende/ bedocht middel/ om bloedt storztinge voor te komen/ en stont op/ gerefolveert syn leven te wagen/ seggende tot syn Huysvrouwe/ Adieu/ wy moeten nu scheyden/ en liep strax naer de Noorder Spuye/ daer hem Gerrit Jansen Swaels Canonier of Busschieter ontmoete/ die hem vraeghde wat best gedaen ware/ sy wilden alle haer lyf en leven daer by hem op setten/ soo hy maer het gebiedt wilde aen-nemen. Jacob antwoorde/ wel aen: neemt de schans-korven/ die daer by der handt leggen/ en set die voor een borst-weeringhe op de vreede straete/ voor dyn' moeders huys/ en haelt dan de twee metale stucken/ die op de haven leggen/ en vrengt die onder de borstweringe/ maer en schiet niet voor en aleer die van het Stadt-huys aenkomen/ of dat ik weder van de Spuye af kome.

Jacob Florissen op 't Spuye komende/ heeft daer veel Visschers gevonden/ die malkanderen aenhitsten/ om met gewelt de vergaderinge voor 't Stadthuys te doen scheyden/ roepende/ nademael sy ons soeken om lyf en leven te brengen/ laet ons dat gaen beletten/ terwyl het tydt is/ en sa noch niet sterck zyn. Maer als Jacob Florissen, haer vriendelyck aenspreckende/ seyde: Lieve Borgers/ hebt gedult tot dat sy ons komen bevechten/ en dan willen wy toonen dat wy mannen zyn/ op dat wy haer gheen oorsake gheven te lasteren/ so zyn sy wat gestilt ghewoorden: Hoewel een kloeck Borger/ Harco Meynsche (die daer na als Capiteyn, inden slach tegen Boshuysen, in den oorlogh voor syn Vaderlant/ 't leven liet) riep/ men soude aen-trecken eer sy te spade/ en te kort quamen. Ondertusschen wierter vernomen/ dat de Schutterije op 't Stadt-huys twistigh/ en heel onwillich wierden/ om haer mede-borgers te verderven/ en de Stadt in eeuwige slavernije te brengen/ het welcke vele dede na huys trecken/ alleenelyck eenige Spaensche ghesinden bleven noch daer/ maer van kleyner machte/ en wepnich in 't getal.

1572. Na dat dit aldus gestilt was / en het eene swoert / het ander inde scheyde gehouden hadde / sonden de Borgerye Pieter Buyskens met eenige andere / aen de Borghemeesters / om die te bewegen / dat men het geschut / dat voor het Stadt-Huys stont op de wal / tot beschermingh van 't gemeyne beste / soude brengen: Maer de Borgemeesters antwoordden sy / wisten wat sy te doen hadden / en wilden de sake wel nadencken / en handthaven; Justitie in gangh te brengen / om de Rebellen en quaetdoenders te straffen: dan gebraegt zynde / wat Rebellen sy meynden (die sy eensdeels noemden) woorden sy daer over twistigh. En ten lesten beschept op haer versoeck / van 't verboeren van het geschut / borderende / kregen sy eyndelijck antwoordt / als dat sy patiencie souden moeten hebben / tot dat hunne Commissarisen / Willem Iansz. en Iacob Pietersz Samson, van Amsterdam souden gekomen wesen / die sy dien avont verwachtende waren / als dan soude men de saecke afspreecken / en anders niet.

Als dese Commissarissen / gesonden aen den Grave van Bossu tot Amsterdam, t' huys gekomen waren / heeft de Borgerye weder haer gesonden op 't Stad-huys gesonden / om beschept op haer voorgaende versoeck te hebben: so is haer vande Borgemeesters dese naevolgende antwoort gegeven: siet Dierick Iansz, Iakob Erickz, en Pieter Buyskens, ten komt daer op niet aen / en wy zyn niet gerert om het geschut op de wal te brengen: want onse Commissarisen zyn van Amsterdam gekomen / en brengen sulcken beschept mede / als dat den Heere Grave van Bossu wil weten / wie syn vrienden ofte ypanden zyn / en wil oock rondt upt hebben dat wy alle te samen den Hartogh van Alba sullen sweeren / en voor onsen Gouverneur houden / als oock mede den Grave van Bossu voor Stadt-Houder / en soo daer yemandt waere die dat niet begeerden te doen / soude maer vry upt de Stadt vertrecken; ende sulcks soude moeten geschieden; dat is onse rechte meyninge / met gelycke woorden meer.

Hier op hebben de ghekommitteerde Borgheren (siende dat dit haere resolutie ware) haer bedanckt voor sulcke klaere uytspraecke / op dat sy oock mochten weten wie haere vrienden of ypanden waren / &c. Nae consultatie hier over / met hare Principalen / hebben sy oock voor antwoordt gheghe-ven / rondt upt; als dat de Borgerye niet en begeerden den Hartogh van Alba voor haeren Gouverneur te sweeren / noch den Grave van Bossu voor Stadt-Houder / noch sy en waren oock van geene meyninge upt de Stadt te vertrecken: want sommigen hadden wel vyf jaeren langh moeten upt de Stadt swerven / om de tyranny / daer men de Borgerye in 't alderminste niet hadde te beschuldigen / wilden hun teghenpartye nu loopen / sy mochten loopen / de goede Borgers hadden eens gelooven / men soude hun-lieden nu niet levendigh upt de Stadt krygen / daer mochten sy vry op verdacht wesen / &c.

1572. Dit gepasseert zynde / versochten de Borgemeesters van haren Eedt / daer mede sy aen de Borgers verbonden waren / ontslagen te zyn / om dat sy het versoeck van Bossu mosten nakomen / 't zy met vrientschappe ofte dwanck; het welcke haer de Borgerye heeft ghe-consenteert / ghyntscheydende de beloften van wederzyden / en toesiende dat elck mochte zyn beste doen; daer mede van den anderen scheydende / bede elck zyn rapport aen de syne.

Hier over zyn de vergaderde Borgeren in resolutie ghetreden / wat middel sy wilde by de handt nemen / om haer voor tyrannye te bevryden / en de Stadt in vryheydt te brengen.

Dies sy besloten de Stadt met ghewelt te vermeesteren / waer toe Pieter Buyskens, meermael genaemt / commissie van haren ouden Stadt-Houder / de Prince van Orangien hebbende / met Hans Colterman, seyden: soo sy niet haest wilden om 't lyf en leven ghebroght worden; mosten sy niet lange beraedtslagen: daer over tot op den middagh geraedtslaeght hebbende / zyn sy eens geworden / en den anderen torgesept / met een moedigh herte / in den name des Heeren / de saecke by de handt te nemen / ende upt te voeren. Desgelycks de Borgemeesters op tegenweer oock beraedt-slaeghden.

Ter-

1572. Terstont belaste Dirck Brouwer des Stadts Trommelslager / dat hy alomme de Trommel soude slaen / en uytroepen / dat alle die geene / die den Koningh van Spaengien, en den Prince van Orangien lief hadden / haer souden met wapenen op de Noorde en Zuyder Spuye, van stonden aen / laeten vinden; Dit den Borgemeesteren gebootschapt zynde / hebben sy ook de Schutterye / en haeren aenhangh / ontboden / met geweer voor het Stadt-Huys te komen. Alsoo sterckte hun elcke partie / om meester van de Stadt te worden.

De Borgerye hadde geordineert / dat Pieter Buyskens, als een Overste / hem soude binden / met synen hoop / op de Noorder Spuye, en Jacob Erickſz, op de Suyd-Spuye, by de poorte / den Suyder-Toorn in te nemen / ende Dirck Brouwer by de blaeuwe Poorte daer twee stucken geschut laegen / dewelcke Dirck Brouwer terstont nam / en marcheerde daer mede / met synen hoop naer het Stadt-Huys: Ende als hy aldus gekomen was / tot voor het Moriaens-hooft / so zijn haer besegent / de Stads Capitepnen / Crommendijck, Pieter Hendrickſz, en Meester Maeckschoon, roepende / men soude met malkanderen accorderen / als Vrienden ende Borgheers behoorden: Maer de Borgerye daer niet nae lupsterende / trocken voort om naerder het Stadthuys te komen. De Capitepnen geen gehoor hebbende / zijn een hoop van de voornaemste vrouwen by een vergadert / de straten besettende / om bloedtstortinge te beletten: Dese Vrouwen begonnen te roepen / te schreyen / de mannen om den hals te vallen / ende te bidden / dat sy doch niet wilden voorder gaen / maer naer huys trecken / en malkanderen in 't vriendelycke verstaen. Dirck Brouwer dat voorstel mistrouwende / riep straffelyck / met geweer inde handt dreygende / seyde / pack u nae huys / en blyft daer / want wat wp op straete vinden / sullen wp doot slaen / &c. Waer over de Vrouwen verstuyvende / zijn sy voort gherrocken: ende eenen Jan Frederickſz, Flutske, en Jacob, de Soone van Dirck Brouwer; met ettelycke andere / zijn voor uyt voor 't geschut geloopen / na het Stadt-huys; ende alsoo eenen grote hoop Schutters voor het Stadt-Huys stonden / die haer in order wilden stellen tegheus dese Borgers / soo heeft den voorsz Jan Frederickſz syn roer aengelept / om eenen van de principaelste roepers voor Duc d'Alba, met namen Aelbert Reynderſz, te schieten / dan losbrandende / miste hem / dat de meenichte der Schutterye siende / en merckende / dat het den Borgeren ernst was / de saecke alsoo uyt te voeren / mede oock hoorende en siende aenkomen eenen anderen hoop Borgers van 't Zuyden / en eene groote meenighte Visschers van 't Noorden; soo zijn sy door verbaesthepdt wegh geloopen / latende alle tegenweer berusten. 1572.

De Borgemeesters ende Magistraet siende haer van de Schutterye verlaten / en de Borgerye geweldigh aenkomen / hebben hare vlucht genomen op 't Stadt-huys / haer daer in sterck besluptende / om van de furie bevrydt te zijn / eenige haer inde Haen-Balcken verbergende. De Borgers bindende het Stadt-Huys geslooten / hebben door last van Dirck Brouwer, eenen balck gekregen / en daer mede de Poorte open geloopen / ende voorts alle de deuren / tot dat sy de Borgemeesters hebben gevonden inde Haen-balcken / die sy gevangen voerden op de Kleet-Poorte / eene goede wachte daer by stellende: Terstont hebben sy des Princen van Orangiens Vaendel op de Muren / op den Engelschen Toorn / en aen de blaeuwe Poorte uytgesteecken.

De Stadt Enckhuysen aldus op den 10 Juny 1572 van de Albanische tprannye verlost zijnde / hebben sy alomme hare gevluchte mede Borgers ontbooden t'huys te komen / selve de gevangen Borgemeesters wierden daer nae / den 25 Augusti / los gelaten / voor vijf ghevangen Borgers / die Boshuysen op syn Schip gevangen hiel. Hebben oock mede alomme boden uytgesonden / als nae den Briel, aen den Graave van der Marck, en aen de Water-Geusen die in 't Vlie lagen / en veel kooms by haer hadden / op dat sy daer mede inde Stad souden komen: sonden oock na Vlissingen en na Embden. 1572.

Voorder also de Stad moeste verseeckert wesen / hebben sy goet gevonden met Pieter Luytges Buyskens, op syne kommissie / 350 Soldaten aen te

1572. nemen / upt de inwoonderen der Stadt over dewelcke sy Capiteynen stelden / Cornelis Pietersz Luts, en Jacob Florisz (welcke Jacob Florisz. daer na 15 jaer langh Schout / en wel ses mael Borgemeester is geweest) tot Luytenanden Jacob Cornelisz in 't Hof, en Gerrit Evertsz: maer also de Water-geusen, van dewelcke de principaelste Capiteynen waren / Steltman, Tiekro Heltinga, Willem Lievensz Holbeeck, ende Wybe, terstont inde Stadt quamen / zyn de aengenomen knechten weder afgedanckt. De Grave vander Marck sondt terstont upt den Briele, Capitein Jacques Cabbelliauw, upt Vlaenderen geboortigh / een seer Vroom en deughdelyck man; Niklaes Ruyghaver van Amsterdam, Cornelis Loof, en Roobol, dese brochten met haer een deel kloecke Soldaten.

Also daer eenige swarigheydt viel over het Goubernement / soo zyn sy verdragen soo lange te beden te wesen / tot dat den Prince van Orangien eenen soude senden / die haer terstont een Joncker Dierick Sonoy, zynde een Gelders Edelman / gesonden heeft / den selven ten Hooghsten recommanderende. Desen Sonoy vande Borgerye ontfangen zynde / en het Goubernement aenghenomen hebbende / belaste Cornelis Pietersz de Ros-molens by Hoorn in te halen / die de Amsterdamners soghten te verbranden.

Medenblik door die van Enckhuysen ingenomen,

ALs nu de Stadt Enckhuysen wel versien was / met de thuys-gekomen Borgeren / Water-Geusen, en die upt den Briele, heeft de Gouverneur Sonoy begimen te beraetslagen / om Medenblick te versecckeren / derwaerts sendende de Capiteynen / Cabelliauw, Ruyghaver, en Dierick Brouwer, om dat Medenblicks vrientschap de Stadt seer noodigh was / maer alles te vergheefs; sy wilden wel vrientschap houden / maer geen Garnisoen in-nemen / en dat door den Raedt vanden Gouveneur Rijswijck, en andere meer die op het Slot lagen. Dies sondt Sonoy upt Enckhuysen, twee baendelen Borgers / onder Claes Croes, en Jacob in 't Hof, en twee baendelen Soldaten / onder Cabelliauw, en Ruyghaver, en hebben de Stadt / d'een langhs Oosten / en d'andere by Westen / behendelyck ingenomen: en overmidts de meeste Borgers haer vlucht op 't Casteel namen / soo hebben sy de Vrouwen en Kinderen voor haer tegen 't Slot gestelt / en also daer op voortgedrongen; dit de Borgers siende waren sy gedwonghen het Slot op te geven. Terwyle sy hier mede besigh waren / hebben Cornelis Pietersz Luts, met Pieter van Gulick, Schout van Opmeer, uptgesonden / om alle de wapenen upt twaelf omleggende Dorpen te halen / met genoeghsame verwillinge door het in-nemen van Medenblick.

Hoorn, Edam, Alckmaer, en Haer'lem, begeven haer mede onder de gehoorsaemheydt van den Prince van Orangien,

DAer nae hebben die van Enckhuysen oock gepractiseert / om Hoorn te vermeesteren / tot dien eynde upt sendende naer Hoorn, de Capiteynen / Cabelliauw en Steltman, die de saecke soo wydt handelden / dat die van Hoorn begeerden des Obersten Sonoy hant en zegel te sien: waer over sy eenige Borgemeesters naer Enckhuysen sonden / die sy volle verseckeringe deden / waer door sy mede hare ghekommitteerde wederom naer Hoorne sonden / die des anderen daeghs begroet wierden van de Capiteynen over de Borgerye / die sonder baendelen aengenomen waren / tot bewaringe van de Stadt. Ende terwyle de Magistraet met de Vroetschappe op haer stuck te rade waren / soo zyn dese Capiteynen en gesanten van Enckhuysen, met goet cier maken / soo met haer vercenight / dat sy verwilighde met hare Soldaten / den Eedt aen den Koningh en den Prince van Orangien, te doen / het welcke die van de Vroetschap oock voor goet gevonden ende aengenomen hebben / waer over Sonoy een baendel Soldaten derwaerts heeft gesonden / dewelcke sy / nae eenige moeyte in-namen / en met haer quamen in Jan Maertsz Visscher / ende andere ballingen / welcke terstondt de Magistraet verstelde / om dat veel van de oude verloopen waren.

Van dese Soldaten trocken terstont

1572. stont eenige naer Edam, doende die Stadt mede aen den Prince overgaen / en den Eedt van getrouwigheydt / voor den Koningh en den Prince van Orangien sweeren.

Korts daer naer hebben die van Alckmaer en Haerlem, haer mede begeven onder de regeeringe van den Prince van Orangien.

Aldus heeft Suyd en Noord'-Hollandt / haren hals uyt het Spaensche jock getrocken / en den Hartogh van Alba afgevallen / behalven Amsterdam en Schoonhoven, die daer nae oorsake geweest zijn van veel bloetvergietens / en hebben over de hondert dupsent menschen het leven gekost; overmits dat de Prince van Orangien nu de drie principale Havenen in hadde / te weten Vlissinge, Briele, en Enckhuysen, waer mede hy de Heerschapppe van de Zee verkreegh / daer Nederlandt alleenelyck mede te dwingen was.

Vrieslant valt den Spanjaerden mede af.

IN Vrieslandt hebben de gedluchte Edelen oock in-val ghedaen / veele correspondentie hebbende met die geene / die noch in 't lant waren / onder andere Doco martina hadde aenslagh met eenige Vriesschе Heerschappen / om Leeuwaerden de Hooft-Stadt van Vrieslandt in te nemen / die hy aen Joncker Dierick Sonoy, om volck te hebben schreef / die geen volk ontbeeren mochte; hy schreef mede aenden Grave van den Bergh, en Joncker Dierick van Bronckhorst, en Batenborgh, Heere van Neder-wormter, als geordineerde Stadt-houders over Vrieslandt en Groeningen, dese namen de Kuynder in / en vielen soo in Vrieslant, trachtende na Leeuwaerden, dies die van den Hove van Vrieslandt (siende dat de Grave van Barlaymont by den Hartogh van Alba als Gouverneur, was gestelt over Vrieslandt, in plaetse van den afgestorvene Grave van Megen, dewelcke om 't Krijghs-volck / dat de Prince van Orangien in Gelderlandt opnam / niet by haer en konde komen) hebben gesonden om Caspar de Robles, Heer van Billi, Colonel over een regiment walen / ligghende binnen Groeninge, om haer by te staen / dewelcke daer quam met zijn Walen / ende geheel hupsgesin residieren / met het Hof, ofte Landt-Raedt raedtslagende / de Stadt mede versterckende / besettende Harlingen, Staveren, ende andere plaetsen / ende achterdencken hebbende op de getrouheydt van die van Sneeck, is Robles met de Raets-Heer Fretema derwaerts getrocken / maer hun wierden de Poorten gesloten die van Bolswaert weygerden haer mede den inganck / dies hy den 15 Augusti gekeert zijnde / heeft hem met den Hove van Vrieslandt beraetslaeght / om de Stadt ende Sterckten met Koorn / Victualie / ende Geit te versorgen / alsoo de Geusen de Zeekusten / en Passagien beset hadden. Die van Sneeck, Bolswaert, en Franicker, hebben den 27 ende den 28 Augusti / des Heeren van Batenborghs en Nederwormters krijghsvolck ingenomen.

1572.

De Geusen kreeghen dagelycks grooten toe-loop / mede van veele Vriesche Edelen, als Doco Martina, Sids Botma, Thielte Helckinga, Sierp Galama, Pietier Camminga, Meester Augustijn Oetsma, Grietman van Dantuma, Sippe Scheltema, Edo Albema, twee soonen van Haringh Haersma, Wijbe van Grovenstius, Grietman van Monaldumadel, Sicke Thiessens en meer andere: Dese de gelegenthept vande Landen seer wel kennende; en alomme bevrient zijnde / hebben sy Staveren / 't welck eertyts een machtige Stadt geweest is / tegen over Enckhuysen, aen de Zee gelegen / den 24 Augusti ingekregen.

Roermondt, Leuven, Nivelle, Mechelen, Dermonde, en Oudenaerde, door den Prince van Orangien ingenomen.

DE Prince van Orangien hebbende uyt Hollandt en Zee-lant eenigh geldt bekomen / omtrent twee hondert-dupsent guldens hem belooft / en noch versegelinge van 500. dupsent / en daer toe eenige van sijn eygen Patrimoniale Landen / als Sigen, den Lands-Grave ende andere verkocht ofte verpant / soo heeft hy wederom in Duytsch-Lant een Leger opgebracht / wel van 600 paerden / en 14000 te voet. De principale Oversten waren / Ernst van Manderscheyt, de Graven van Barby, en Heyndrick van

1572. Nassou sijn Broeder. Den 8 Juuy by Duyschburgh met sijn legher den Rhijn (om in Gelderlandt te monsteren) gepasseert zijnde/ is hy den 4 Augusti/ voor Roermondt gekomen/ een Stadt gelegen op de Mase, ende deselve stormenderhant ingenomen/ Duc d'Alba hadde alomme ordre gestelt om hem het passeeren van de Mase te beletten: Maer nochtans aldaer passerende/ is hy op Leuven gemarcheert/ het welcke hem den 1 September overgegeven wiert/ en zijn met den Prince (midts geldt gebende) geaccordeert. Desgelijcken Nivelle en andere plaetsen: Daeren-tusschen wert Mechelen en Dermonde door Joncker Arent van Dorp, met behendigheyt oock aen des Princen zijde gebracht. In Mechelen wert Heer Bernaerd van Merode, Heer van Rumen, gelaeten met eenige Duytsche Peerden/ en Arent van Dorp voorsz. tot Dermonde. Oudenaerde en Vlaenderen werdt behendelijcken van eenen Capitein Jaques Blommart, van Oudenaerde geboren/ ingenomen/ op dese maniere: Desen Blommart hadde te vooren den Prince van Orangien langen tijdt gedient/ op den Dyck van Oosterwele gestreden/ en diverschе tochten met hem/ op sijn eygen Borse gedaen/ hem daer nae tot Franckendael onthouden/ ende aldaer Capitein gemaeckt zijnde/ heeft hy hem na de revolte tot Vlissinge begeven/ en binnen Armuyde gelegen/ alwaer hy met de anderen door de Spaensaerden uytgedreven wordt; op desen togt zijnde/ practiseert hy Oudenaerde te verrasschen; stellende al voort het stuck in 't werck/ vergeselschapt met eenen Joost Guys, La Toylle, ende eenen Wijbo, op dese maniere: den 7 September 1572. 's morgens naer acht uren/ quamen drie mannen met korte roeys onder haere mantels/ aende Baer-Poorte/ om in te komen/ ende terwijle sy opgeschreven wierden (gelijck doemaels het gebruyck was) schoot een van haer sijn roer los/ waer over uyt eene Schuere daer by/ en uyt andere plaetsen/ etteliick Soldaten uytsprongen/ die de Poorte in-namen: een Soldaet doodt-smijtende/ den Schrijver quetsende/ ende den Heer Schepen van de Stadt/ Jacob Stalinx, hypsitter/ wort door synen arm geschoten; een Borger Marten de Vroe, die de Binnen-Poorte meynden toe te slupten/ wordt oock doorschooten/ ende soo loopende na de marckt/ noch drie of vier Soldaten doodtsmijtende/ maeckten sy haer meester van de Stadt: ende in het nieu Casteel/ op den Borgoensehen Toorn/ vervolghden sy den Heere Joris van Corteville, hoogh Balliou van der Stadt/ daer sy hem/ neffens een soldaet/ doodtsmeten/ en wierpen daer nae nacckt in't water/ een man daer sy seer op verbittert waren/ om dat hy hem altijt seer wreet tegen de Geusen/ ende die van de Gereformeerde Religie gedragen hadde: voorder inde drie of vier naeste dagen namen sy gevangen den Borgemeester Aming, met meer andere/ ende mede alle de principale Geestelijcke personen van de stadt/ als Heer Paulus Coye, Deken: Heer Jan Opstalle, Pastoor van Pamele: Heer Marten van den Eynde: Heer Jan van Brakele: Heer Jacob de Decker, en andere: waer van sy de principaelste/ namaels als sy de Stadt verlaten moesten/ in 't water wierpen/ om dat sy de Geusen/ die des Koniucks Pardon aengenomen hadden/ al te groote penitentie opgelept hadden: sy verloosten oock aldaer etteliicke gevangene/ die inde nederlage van Jenlis gevangen waren; onder andere den Heere van Schoonewalle, die ter doot verwesen was. 1572.

Gevecht tusschen den Admirael Sancio Davila en des Prince van Orangien vloot, ontrent Rammekens, geschiet inde Jare 1573.

1573. Alsoo in Zeelandt, die van Vlissinge, Campveere, en Zierickzee, die van Middelborgh, Armuyden, en Rammekens belegert hielden met hare Schepen van Oorlogen/ so wert het selve Landeken geheel afgeloopen/ verwoest/ ende vol waters: daer wierden veel schermutselen om eenige hooge plaetsen ende Dupsinge gedaen/ als ontrent Souburgh, een Dupsinge van den ouden Admirael Maximiliaen van Borgondien, Heer van der Veer, dat ten lesten verbrant is; die van Vlissingen maeckten oock Schantsen bupten op de Dijcken/ gelijck die van Middelborgh oock deden/ 1573.

1573. den/ 't welck sy malkanderen sochten te beletten/ ontrent dewelcke/ de Heere van Cattem, Wakene, en Capelle, vanden Huyse van Bourgondien doer Bastardyen/ en Admirael van Zeelandt, met een Basse uyt een schuyt doorgeschoten wert.

Den Hartogh van Alba schreef/ende sont alomme/ in Vranckrijck, Denemarcken en Oostlandt, om Schipvolck/ om die van Middelborgh met gewelt te ontsetten/ maer hy verkreegh allernijck eenige Wzemerschе Wootsgesellen/hy dede alle de Schepen/die hy bekomen konde (bequaem zijnde) toerusten/ soo wel te Bergen ende elders/ als te Antwerpen; dede ock veele nieuwe timmeren: het Geschut dat daer tot noodigh was dede hy de Steden verschrijven: Synen Admirael was Sancio Davila, Casteleyn van het Casteel van Antwerpen, die het bewint van alles hadde. In het midden van de winter/is de Vlote/ bestaende van groote Rade-zeylen/ Smack-zeylen/ en Prouiandt-Schepen/ onder den voorschreven Sancio Davila van Antwerpen afgekomen/ om Middelborgh te Proviandeeren: maer komende ontrent voor ter Neuse, hebben haer des Princen van Orangiens Oorlogh-Schepen van Zeelandt besegent/ alwaer voor het eerste het Oorlogh-Schip/ daer den Admirael Worst op was/ van eenige Smack-zeylen van achteren seer voorschooten wert: Eyndelijck zijn de twee Vlooten met den anderen/ al schietende gekomen tot voor het Landt van Borsele, alwaer sy malkanderen seer hardt treffen/ soo dat den Vice-Admirael/Jan de Moor van Vlissingen, den Vice-Admirael van Antwerpen aen voort klampte/ ende also wel een derdendeel van een uyre bechtende/ geraeckten sy wederom vry van den anderen: ten lesten quam des Prince Vlote ten ancker voor Borsele, ende des Koninex Vloote weeck wederom te rugge tot voor ter-Neuse.

Daegs daer na/ also de wint Westelijck was geworden/ heeft des Prince Vloote zeyl gemarckt/om des Koninex Vloote te bespringen; maer soo haest die ock onder zeyl was gekomen/ hebben sy de vlucht naer Antwerpen genomen/ northans ontrent Baerlandt werdt deselve seer van des Prince Vloote doorschooten/ waer dat den Colonel Acietta, een 1573.
gheacht man onder de Spaensche/ doot bleef.

Die van Zeelandt, om de Riviere te stoppen voor 't passeren van groote Schepen/hadden 10 of 12 groote oude Schepen met steenen geladen/van een afgheboocken Minnebroeders Clooster/van Vlissingen, gesoncken/ tusschen Ordamme ende Lillo: maer die van Antwerpen braecken die/ soo veel sy konden/ met leege wateren af/ en wisten met stille water daer over te dryven.

Den Admirael Sancio Davila, bevindende hem niet sterck ghenoegh/ heeft tot Antwerpen meer groote Schepen toegerust/ onder andere een Engels Schip/ dat daer van de Taken-Vloote aengehouden was. Hier mede is hy weder onderweys/ den lesten February van Antwerpen afgekomen/ met eenen Noordt-Oosten-Windt; komende ontrent Borsele, hebben sy een seer quade getye mede gebracht of gebonden.

Tusschen Borsele en het Aerde Bolwerck van Walcheren, worden dese twee Vlooten tegen den anderen furieuselijck schietende. Des Koninex Schepen waren op de zyden al met rode Morgensche Krupcen gereckent/ om te beter te onderkennen: Dese twee Vlooten mosten by den anderen met sulcken Noordt-Oosten-Windt/ met halve ebbe/ ontrent het derde Bolwerck, tusschen Vlissingen en Rammekens, ten ancker komen: dan veele van des Koninex Schepen waren wat te wintwaerts van 's Princen Schepen/met apparentie dat sy souden mogen doorbaren: maer als het stil water wiert/ zijn beyde dese Vloten onder zeyl gekomen/ 's Koninck Vloote poogende met laveeren voor Rammekens op de Reede te komen; de andere dat te beletten. Eyndelijck sien een van des Koninex Schepen/ seer groot/ genaemt den Oliphant/ daer op was den Heere van Blicqui, werdt geabboordeert van de Capiteynen/ Groeneve, Everkitte, en van noch een ander Oorlogh-Schip; en naer een langh gevecht hebben sy het selve vermeestert/ alle dat daer op was doodslaende/ sonder den Heere van Blicqui te verschoonen.

Een ander Schip ghenaemt het Landt van Belofte/gejaeght zijnde/ zeylde tegens het Aerde Bolwerck aen 't Landt/

1573. 't Landt/ in welck Bolwerck leggende Koninex Soldaten/ heeft Capiteyn Jooſt de Moor het ſelve Schip aen boort geklamt. Die van Vliſſingen dit ſiende/ zijn ſy uytgevallen/ en het Bolwerck beſtormt: maer de Spaenſche haer te ſwack bevindende/ verlieten het voorſchreve Aerde Bolwerck, alſoo hebben ſy dit Schip oock vermeeſtert.

Noch vier andere Koninex Schepen raeckten op een plate ofte ſandt/ ghenoemt Nar-gat, aende grondt/ waer onder het eene was het voorſz. Engels Schip/ als oock de Huede Barcke van Roſendael: Deſe vier Schepen hebben des Princen Schepen inſgelijcken bevocht, veele van 't volck uyt deſe vier Schepen (alſo ſy met haer Roey-boots naer het Lant waren vluchtende/ wierden van des Princen Schepen overzeylt/ en verdroncken. Een ander zeylde aen de grondt tuſſchen het derde Bolwerck en 't Caſteel/ ende wierdt aldaer verbrant.

Dit gevecht was ſeer wreet/ want men ghebruyckte gheen ghenade/ het wierter al vermoort en verdroncken wat men krygen konde/ waer onder veele Edele/ en bevel-hebbers (behalven den Heere van Blicqui) waren. In 't Schip den Oliphant vergaderde men na den ſtrijt/ de ſtucken van de menſchen in manden/ als Armen/ Beenen/ Hoofden/ &c. alſoo dat het eer een ſlacht-huys/ ofte vleeſch-huys ghelijcker ſach dan een Schip: alſo oock de andere daer het gheſchut door ghevloghen hadde.

Het in-nemen van het Caſteel Kammekens.

TErwijle men tot Antwerpen doende was om weder een nieuwe Vlote toe te ruſten/ en datter niet veel volcks binnen Middelborgh was/ ſoo hebben des Princen van Orangiens Gouverneurs/ te weten van Vliſſingen en Campveer, deſe gelegenthevdt waergenomen/ en hebben het Caſteel van Zeeborgh, anders Kammekens genoemt/ te water en te lande belegert; nae dat ſy wel daer voor beſchanſt waren/ hebben ſy eene mijne doen graven langs door den Zee-Dijck, aen 't Noordt-eynde van 't Caſteel/ om het te doen ſpringen: Deſe Gouverneurs hadden haer getoont/ als of ſy Armuyden met gewelt wilden aentaſten/ waeromme den Capiteyn van 't Caſteel met ſijnen Chirurgijn hem derwaerts begheven hadde/ lactende het Caſteel maer met 70. mannen beſet. De Heeren Gouverneurs ordonneerden den Capiteyn Jooſt de Moor, en Evert Hendrickſz, elck toe te reeden een Schip/ die ſy noemden Timmelaers/ zijnde Smack-zeylen die groot zijn/ en niet diep gaen/ op elckers maſt hebben ſy geſtelt een groote Meerſe/ rontſomme voor Moſquetten ſchootvry opgeboeyt/ met die meyninghe als de Mijne ſoude ſpringen/ ende datmen het Caſteel van de Landt-zijde ſoude aenvallen/ ſy deſe Meers-Scheepen by het Caſteel ſouden brenghen/ om daer mede/ door de Muſquettiers uyt de Meerſen/ de verweerders van binnen/ van de wallen te keeren: Maer alſo deſe Schepen inde Vlote berepdt wierden/ en die van het Caſteel dat ſagen: en datter oock onwilligheydt was/ hun bindende te weynigh voler om tegen of te contramineren/ ende mede dat den Luytenant geſchoten was in ſijnen arm/ en dat hy ende d'ander geluetſten breeſden/ by gebreek van den Chirurgijn/ van haer wonden te ſterven/ ſoo hebben ſy/ als het nu alles tot den aenval reede was/ een Vrede-Vaen uytgeſteecken om te parlementeeren: Alſo is het Caſteel den 5 Auguſti 1573. aen den Prince van Orangien overgegeven/ het welcke een grooten afbreuck voor de ſaecke van den Koning was/ zijnde een Caſteel/ dat de principale reede van Zeelandt was beſchermende/ daer mede verliesende den pas op Middelborgh.

Geertruydenbergh, by den Prince van Orangien verovert.

DE Prince van Orangien tot Dordrecht zijnde/ om de Stadt te fortificeren/ heeft den 28 Auguſti/ by middel van den Heere Poeyet, de Stadt Geertruydenberg by de Bredaſcher Poorte doen beklimmen en innemen/ alwaer een Vaendel Walen/ onder een Spaens Capiteyn m lag/

die

1573. die daer meest doorgesmeten wierden; Den Borgeren werdt niet misdaen. Jeronimus Trefarts wierdt daer als Gouverneur gestelt/ende is daer nae van sijn eygen volck in de Stadt doot gesteken.

Gevecht tusschen den Spaenschen Admirael Bossu, ende den Admirael Cornelis Dirckszvan Monnickendam.

DEn Hartog van Alba merckende dat de Zee-Havenen/ de sterckten des Lants waren/ heeft hy alle middelen aengewendt/ deselve te vermeesteren (de Zeeusche door de Vlote van Bergen en Antwerpen, de Noordt-Hollandtsche door die van Amsterdam, die hem seer toegedaen/ en daer by op die van Enckhuysen en Noordt-Hollandt seer verbittert waren/ om dat sy de mondt/ of het inkomen van de Tye/ met gesoncken Schepen beslooten/ en eene Schantse daer by gemaeckt hadden/ waer door sy ter Zee niet konden komen/ en hare neeringe t'eenemael afgesneden was/ ende heeft ten dien eynde tot Amsterdam belast groote Schepen toe te rusten onder den Admirael Bossu: het principaelste Schip (daer den Admirael op was) hiet de Inquisitie, ter gedachtenis van de Spaensche Inquisitie, daer de Landen/ naer haer interpretatie/ krygh om voerde: Dit Schip was gemonteert met 32 metale stucken/ en behalven de Edelen ende Boots-Gesellen/ met tweehondert Spaensaerden/ onder Capitepn Corquera, bemandt: op d'andere Schepen waren/ boven het Schip-volck/ verdeylt ses Vaendelen Spaensaerden/ en noch eenige Duytsche en Walsche Vaendelen/ van Francisco Verdugo: Alsoo uytgevaren zijnde/ zijn sy door eenen Noordt-Westen Windt/ en extraordinaris hoogh water/ over de Wacken ofte gesoncken Schepen gekomen: Als sy nu inde Zuyder-Zee waren/ hebben sy den Noordt-Hollandtschen Admirael met sijne Vloote ontmoet/ ende alles om te vechten/ ten weder zijde geveet gemaeckt zijnde/ zijn sy op malkanderen aengekomen/ en al vier gewende/ eenige reysen dwers door malkanderen gezeylt. De Noordt-Hollanders/ alsoo sy van alles ook wel versien waren/ sochten hunne vyanden aen boort te klampen: maer de Spaensche/ ghebruyckende hun voordeel en Geschut/ sochten niet te abbordeeren. Een Noordt-Hollander/ Jacob Til genaemt; heeft een des Koninckx Schepen/ daer Aert van Schuylenborgh op was/ tot drie mael toe/ aen boordt gevaren/ ende nae een tijdt langh gevochten te hebben/ verovert/ den voorschreve Schuylenborgh met noch seven anderen nae Hoorn sendende/ de reste doodt smijtende/ en de boeten spoelende: Maer het Schip is hem weder ontjaeght: Jacob Til verloor twee mannen/ maer wiert selver/ met 20 vande sijne gequetst. Een ander genaemt Capitepn Taems Geldt-sack van Medenblick abbordeerden ook eene maer te vergeefs; dan ten lesten/ zijnde den 11 October/ heeft den Admirael Cornelis Dirckszt, het Admiraels Schip daer de Grave van Bussu met sijne Edelen op was/ vast aen boordt geklamt: alwaer over beyde zijden dapper gestreden wiert. De Hollanders wierpen meenighte van potten en kalck/ upt de Meersen/ den Spansaerden inde oogen: Dit gevecht lange duyrende/ zijn noch twee andere Scheepen den Noordt-Hollandtschen Admirael te hulpe gekomen/ terwijle wierden de Spaensche inde vlucht naer Amsterdam ghedreven: Eene van de Principaelste van der Spaensaerden Schepen/ daer Capitepn Vestiken op was/ wierdt inde gront geschooten: het volck moeste al verdrincken: twee Jachten namen de Noordt-Hollanders/ en besette noch vier andere door ondiepte daer sy niet over en konden. De Admiraels bleven dien halven dagh/ den naesten nacht/ ende 's anderen daeghs den 12 October/ tot den noene toe/ dapper vechtende/ aen malkanderen. De Grave van Bossu stende dat sijne vyanden met nieuwe hulpe gesterckt wierden/ ende door hem geen voor handen was/ maer van de sijnen verlaten/ en sijn Schip aen de grondt gekomen zijnde heeft hy hem met advijs van den Capitepn Corquera en Ferdinande Lopes (behoudens het leven) overgegheven/ op seeckere Schrifte-

1573. lijcke conditien in haeste opgestelt / ende by des Princen Admirael onderteyckent. Alsoo is den Admirael Bossu met de sijnen tot Hoorn inde gevanckenis gevoert / alwaer hy soo lange gevangen bleef / tot den generalen Vrede of Pacificatie van Gent. De andere gevangenen waren dese nachvolgende / de Heer van Kruyningen, Arent van Schuylenborgh, Swager van Boshuysen, Weldam uyt den Hage, Joost vander Werwe uyt den Briele, Gerrit Pinsen, Gerrebrant van Werwijck, in Vlaenderen, Romery Quesnoy, Numan uyt den Hage, Blyenborgh van Dordreght, Hans van Molen, Blommendael, met de Spaensche Capiteynen voorschreven en meer andere. De begeerte der Bootsgesellen tot den buyt / die groot was / gaf die andere vier Schepen tydt en middel te ontkomen: want alsoo sy terstondt haer Geschut in Water-Schepen deden / en haeren ballast over boordt wierpen / zijn sy blot geworden / ende naer Amsterdam gezeylt. Het scheen dat den Graef den aenslag aen-nam / meer uyt dwangh van hooghmoet / dan uyt hoope de Noort-Hollanders te overwinnen / om van den Hartog / en by de Spaensaerden voor geenen blooden Nederlander gehouden te wesen / gelyck sy alle by haer geacht waren / daer toe seer hielp / de Generale verachtinge / die tot Amsterdam was over de Noordt-Hollanders / seggende / dat sy meest houte gheschilderde Stucken voerden / en diergelijcken: mede wierdt hy t'onrecht beschuldight / van die gheenen / die met haere Schepen gheblucht waren / als oorsaecke van 't verlies / 't welck hem in 't herte wee dede / ende socht alle middelen sijn eere te verdedighen: Nae de overgevinge bevont men / dat achter onder 't verdeck / daer de Graeve met de principaelste gestaen hadde / met dobbel verdere beschantst was / waer tusschen sy haer bedden / bultsacken / klederen en mantels gesteecken hadden / alsoo dat deselve klederen en mantels vol looden staken / en door schoten waren / waer mede sy alleenlijck haer voor de schaede van musquetten bevryt hadden.

Het

Het innemen van Middelborg in Zeelandt, midtsgaders de Zee-strijdt tusschen den Spaenschen Admirael Sancio Davila, ende den Zeeuschen Admirael Borsot, geschiedt in Januario 1574. 1574.

ALsoo wy te vooren ten dele verhaelt hebben hoe de Stadt Middelborgh door de Zeeuwen te water en te lande seer benauwt was / en hoe die twee Vlooten tegens malkanderen laegen / soo hebben wy goet gevonden wat particulierlijck te verhalen / hoe de Zee-Landers het selve belegh hebben uytgevoert / met groote en onuytspreeckelijcke kosten / en manhaftighept / geduyrende den tijdt van twee jaeren / en soo veel groote Armaden weerstant gedaen hebbende.

Dese Zee-Landers / en Vlissingers / so sy op Paeschdagh den Spaensaerden waren afgevallen / zijn sy eerst gegouverneert geweest van Jeronimus Tresarts van Breda, die om eenige onbequaemheydt vertrocken zijnde / succedeerde de Heere van Baerlandt: naer hem Heer Charles Boysot, een treffelijcken seer geschickt Edelman van Brussel; tot Camp-Veere, als Rolle, den Ballion / doot was / Gouverneerde Joncker Jan de Jonge van Antwerpen.

Onder dese voorsz bevelhebberen hebben de Zeelanders alle uyterlijcke / jae ongelovelijcke devoyr gedaen / om die van Middelborgh te vermeesteren / en als haer Wacht-Schepen om eenige noodtzuft aen lant mosten komen / en weder op haer wachten moesten afvaren / moestmen de Kijcken en hare Hupsen aenspreecken / om elck nae sijn vermogen een stuck broodts of wat sy hadden te geven / d'een een / d'ander twee / drie of ses broden gevende / ofte een stuck gelts / ja sy hebben lyf en goet gewaeght en bygeset / als 'er geen gelt meer voor handen was / om d'Oorlog-Schepen te onderhouden / 't Schip-Volck te betalen / ofte met victualie te versien / so hebben sy gedwongen geweest uyt de Zee te haelen wat sy vonden. Ondertusschen hebben d'Admiraelen / Capiteynen ende Matroosen dickmaels / niet anders op de Schepen te

eeten

1574. eeten gehadt dan Peeckel-Haringh/ en dzoncken waeter of smal en seer kleyn bier: so dat uyt noot niet allen der Spanjaerden/maer oock etteliicke Italiaensche goederen wierden bzy en goede buyt geweesen / om dat sy haer niet den krijgh moeyden als bpanden/met krijgs-volck booz Haerlem te seynden / als Tertio della Liga, soo genaemt: Desgelijck namen sy oock meest alle de Schepen die op Vlaenderen wilde waren: oock als de noot sulck verepschte / sloegen sy aen/ al wat sy ter Zee vonden / en verkochten het selve / haer daer mede behelpende. Ende mits dat de Staten van Hollandt en Zeelandt, by dese maniere van pzoceederen/geen groote eere of pzijs en behaelden/ so hebben sy haer met bzieven tot weder betalinge verbonden / als sy sint veel en meest booz het eynde vande Oozloogen eerlijcken betaelt hebben. Tot diversche repsen hebben sy so bloot ende naekt van middelen en gelt geweest/ dat sy resolveerden haer booznemen en beleygh te quiteren / maer zijn t'elckens weder miraculeuselijk aen gelt geraeckt: als onder andere / op eenen sreckeren tijdt boozgenomen hebbende/ dat sy souden (so sy geen ander onderstant van Holland ofte elders/binnen eenen gesetten dagh / en kregen) haer beleygh ende wachten verlaten: soo wierdt daer op by henlieden afgesonden Meester Pieter de Rijcke, haren Bailjou / een treffelijck persoon/doch onder beloste/dat sy so lange noch uythouden / harderen / ende haer behelpen souden/tot dat hy vanden Prince van Orangien en de Staten van Holland weder quame. Maer den Bailjou in Hollandt gekomen zijnde(mits dat sy aldaer booz het beleygh van Haerlem oock in groten noot waren / so en vant hy geen middelen om geldt ofte victualie booz het Schipvolck te verkrijgen: maer de Prince van Orangien vernemende dat de Zee-Landers belooft hadden te harderen / tot op des Baillijous wederkomste/ en wilde hy hem niet so haest laten weder keeren / seggende/dat hy betroude dat God de Here by den tijt wat wercken soude / kozts daer naer quam de tijdinge / datter uyt de Zee eenige schepen/ met Pastel ofte weet/ en anders geladen/ingebzogt waren; waer mede den aenstaenden noot geholpen wiert. In desen grooten noot ende armoede / hebben nochtans het gemeyn Schip-volck ende Soldaten so groote kloeck-moedigheydt beweesen/ dat het te verwonderen is: want soo by geballe eenige van hare Schepen / van den bpandt (by den winde/ ofte aen den gronde komende) vermeestert soude wozden/hebben sy dickmael het vier lieber in haer eygen buskruyt gesteken/en haer selven also met haer bpanden verbzant/ dan in haer wzeede handen te vallen. 1574.

Ten lesten also het beleg/ tot in het Jaer 1574. uytgeboert hebbende/ soo hebben sy noch het hartste spits af te bijten gehadt/ dat was/ als den Hartoch van Alba vertrocken was/ en Lodovicus Requesentius, grooten Commandador van Castilien, in 't Gouvernement was getredē/mits dat den selven Commandador in Januario alle sijn gewelt/ en macht van volck ende schepen/ booz het eerste exployt sijner Regeringhe/ dochte te toonen/ hem seer verlatende op sijne groote experientie/ als die den Heer Don Jan van Oostenrijck, in den schip-strijt/tegen de Turcken/ gegouverneert hadde/ en die geen kleyn deel van de Victorie toegheschzeven wierdt/ en hem meest tot het Nederlandts Gouvernement gherecommandeert hadde. Dese Commandador, meynde booz sijn wetenschap / mits 't behelp van den winter / ende donckere nachten/ van twee zijden/ ergens booz / tot die van Middelborgh te geraken / te weten/ hy dochte met groote Schepen de Hont af/ derwaerts te avontureen/ of ten minsten de Zee-Landers werk te geven / en van Bergen de Schelde af met de kleynste te passeren / achtende dat de Zee-Landers niet en souden konnen/bey de vloten teffens wederstant doen. Maer de Prince van Orangien, die deser salie uytkomste oock vzeesde/ was in Zee-Landt gekomen / om alle sijne macht ende Erbarenthey oock/ tot resistentie / in 't wercke te stellen.

Desen lesten aenslach / gebeurt in Januario 1574. is uyter mate gheweldigh gheweest / van ontrent 30 groote scheepen / al Gade-Zeylen of Kruys-Zeylen / seer wel toegerust en van alle noodzuft boozsien/ daer het bevel ober gegeben was / aen Sancio Davila(zijnde den Admirael/ de Heere van Beauvoys steck) met hem was gescheept den Colonel Alonso Lopes Gallo, met etteliicke Vaendelen van sijn/

1574. en van Juliaen Romeros Regiment/ met meer andere. Met dese is hy subtijtelijcken / den 23 Januarij van Antwerpen gevaren/ na het Lant van ter Goes, en ontrent Baerlandt komen Anckeren/ om daer mede de Zeelantsche Vloote / ter bequamer tijdt/ in allarm te brengen/die geduyrige wacht hielden/tusschen het oude Aerde Bolwerck en het Casteel van Kammekens ofte Zeeborgh.

Dan om desen aenslach (om Middelborgh te victualieren)te beter te verstaen/ sullen wy hier by voeghen de Instructie die de twee hooftz Oversten/ de Maestro del Campo, ofte Colonel Juliaen Romero, en den Casteleyn van Antwerpen, Sancio Davila gegeven was van den Commandador Major,de welcke by geval gekomen was in handen van de Zee-landers / luydende alsus:

De Instructie die Juliaen Romero met sijn Vloote voor Bergen, om het Eylandt van Walcheren te helpen/ ware conform de ordre alreede gegeven/ ende die nu gegeven wordt/ dat is hem te conformeeren tot de Voyagie/ die de Casteleyn Davila doen sal/ dewelcke desen 23 Januarij 1574. vertreckt van Antwerpen, ende sal zeylen sonder eenich getijde te verliesen/ tot dat hy kome in 't gesichte van 't Eylant van Walcheren,en de Vloote die onder Juliaen de Romero gaet / sal het selfde doen / op datmen (de twee Vlooten op eenen tijdt haer den Vyandt vertoonende)lichtelijcker mochte tot het voornemen komen/ ende tot dien eynde sullen sy het t' samen beraetslagen.

't Ghene men mepnde met dese Vloote te effectueren / ware / datmen binnen Middelborgh soude brengen alle de victualie-scheepen/ sonder een te missen / op dese scheepen sul'en verdeylt worden de Soldaten die gaen om te vervullen het Regiment van Mondragon, ende wy ghelooven om dit alsoo wel te executeeren / dat desen Colonel Romero alreede behoorlijcke ordre sal ggegeven hebben / en plaetse geassigneert waer ide Victualie-schepen / en waer de andere schepen varen sullen / en mede den Persoon ofte Hooft/genaeme/die den Particulieren last over de Victualieschepen nemen sal / ende dien te ordineeren wat de schepen doen sullen/ om hun binnen Middelborgh te brengen / &c. Men twijffelt niet dat den Vyandt (sijnde dese Vloote in sulcke ordre varen) deselve soude dorven verwachten / veel min bevechten; maer soo het anders gebeurden / dat sy hun Vloote tegens d'onse stelden/ om te beletten de passagie van dit secours / soo moesten sy hun verkloecken die te bestrijden / ende met gewelt het secours binnen voeren. Dit gedaen zijnde sal tot hunder discretie staen / voorder voor te nemen en te executeren/naer dat de occasien sullen verepsschen / ende nae den staet van beyde de Vlooten. Het schijnt best te wesen / dat Juliaen Romero Vloote/ haer voege by de Vloote Sancio Davila, om beyde t'samen te beraedtslagen / wat diende voorgenomen om der vyanden Vloote te vervolgen ende te vernielen/ofte eenigen aenslagh op Walcheren ofte Zierick-Zee te maken / nademael sy gaen wel geinformeert wat datter te doen waer op 't een of 't ander Eylant. Het secours binnen Middelborgh gebracht zijnde/ en konde men hen genen schiren regel stellen wat sy doen sullen / om dat sulcx hinge aen den Staet/ die sy daer sullen vinden / waeromme hy het selve remitteerde tot hunwaerts / om terstont te handelen:en te resolveren met den Casteleyn Sancio Davila, als een persoon die groote kennisse en experientie van die quartieren hadde.

Soo Godt de Heere sulcke victorie gave / dat de Vloote der vyanden verstroyt / ende de diepten en passagien verlaten wierden / soo dat men passeeren moghte / sal goet zijn / dat alle het Koren ende Victoriande van ter Goes daer gevoert worde / op dat de inwoonders van Middelborgh die voor haer geldt mochten te koop vinden / waer over den Casteleyn en Colonel soude mogen den last geven aen Hiedro Pacieco, op dat hy daer in gebruycke behoorlijcke neerstighepdt / het selve salmen oock doen met de Graenen die tot Sluys leggen/ op dat sy by de Gouverneurs worden gescheept ende gesonden op Middelborgh ten besten datmen konde.

Met dese instructie sal den Colonel Romero ontfangen eenen brief / die ick schrijve aen den Colonel Mondragon, op dat die hem ghesonden worde met den secours: ende soo het den tijdt ende occasie toe-lieten / soo soude het goet wesen met hem te spreken/

1574. ken/om te weten wat hem goet docht te voor te nemen na het ontfangen secours/ ende soo hy eenige wel experte Schiplupden hadde/ erbaren op de diepten aldaer/ sal die mogen over geven/ op dat men daer alomme verseckerder mochte vaeren/ dese neerstighepdt in dit Stuck sullen sy bepde t'samen/ of elck bysonder aenwenden.

Nae dat de Stadt sal gebictalieert zijn/ ende dat in de Zeelandtsche Eylanden uptgebeyt/ so soude het mogen gevallen (also hy van verschepde plaetsen geadviseert was) dat eenige Steden begeren soude haer aen des Koninex zijde over te geven/ daer toe hem gegeven waren patenten/ om die in genaden te ontfangen/ daerom me waert goet dat sy tot dien eynde eenige goede intelligentie hadden/ regard nemende/ dat in de Steden die haer souden overgeben/ van node soude wesen eenigh volck/ van dat in bepde dese Vloten ware/ daer over souden sy met malkanderen beraedtslagen. Wanneer nu bepde dese Vloten nae het ingeboert secours/ hun weder sullen versamelt hebben/ soo sullen bepde/ den Colonel Romero en den Castelepn Davila, bepde de Vloten Gouverneren op enen voet/ altijt houdende onderlinge goede correspondentie/ also den dienst verepscht/ sy t'samen varende/ of elck bysonder/ alsoo hem best sal duncken. Op dat den voorschreven Sancio Davila, mede soude mogen weten/ de oorde gegeven aen den Colonel Romero, soo wordt hem mede gegeven gelijcke instructie/ om te executeren van sijnen wegen het gene aengaet in het belepden van de Vloote daer hy last van heeft/ sonder eenigh poinct na te laten/ ende hun vertonende t'samen den vyanden op eenen stont/ sullen vechtende/ hun foreeren die te overwinnen/ ende de twee Vloten t'samen sullen sien met goet accoort te vervolgen/ ende beraetslagen wat voorts voor te nemen staet/ volgende het geene dat voren verklaert is/ wel sorge dragende/ dat ick wel particulierlijck van alles mach geadvertreert wesen/ van alle het gene datter geschiet/ op dat ick wete te voorsien/ ende te versorgen het geene van nooden soude mogen wesen.

Gedaen t'Hantwerpen, den 23 Januarij 1574/ ende was ghetecken:/ Don Loys de Requesens: ende onder/ by ordonnantie van zijn Excellentie Domingo Camillo. 1574.

Volgende dese instructie/ hebben dese Vloten haer gegouverneert/ de Commendador is selve met zijn Hofgesin na Bergen op den Zoom gereyst/ om by het werck te wesen.

Als vooren geseydt hebben/ soo laghen de Smack-zeylen meest tot Bergen op den Zoom, ende de Zeelantsche ontrent Rommerswale, soo dat het Eylant van ter Goes tusschen beyde dese Vlooten lach. Dies den Admirael van Zeelandt, Boysot, met sijne Capiteynen beduchtende/ dat die Vloote uyt Bergen soude mogen inder nacht komen over 't verdroncken Landt/ achter Romerswale omme/ het Kodijcksse-Gat uyt/ om alsoo door middel van verrassinghe hun naer Walcheren te begheven/ gingh met sijne Vloote leggen ontrent Wemelingen, tusschen Verseckendam en het Nieuwe Diep, dat nae ter Goes toeloopt/ oordonnerende dat contunuelijcken drie van de bezeylste Schepen soude schildt wacht houden/ tusschen Rommerswale en Bergen, voor de Vosmeer: Dese drie Schepen onder het gebiedt van Joost de Moor, siende den windt Noordt-Oost/ bequaem voor de Vloote uyt Bergen uyt te komen/ beduchtende van bespronghen te worden/ sonden eenen Boot uyt/ gemant met volck uyt de drie Schepen/ dat op de wacht aen een dreggе gingh leggen/ voor de mondt van de Haven: Als nu den boot ontrent een uyre daer gelegen hadde/ wierden sy gewaer dat die van Bergen uyt quamen/ om de drie Wacht-Schepen op te lichten/ hebben sy haer Ancker of dreggе ingehaelt/ en hare drie Schepen gewaerschout/ dat sy by tijdts konden onder-zeyl raecken/ en nae de Vloote wijcken/ die daer over oock terstont tot wederstant veerdigh waren/ dies de Spaensche Vloote weder naer Bergen moste keeren.

Als nu den tijdt dronghy/ dat de Stadt Middelborgh moste ontset/ of gebictalieert wesen/ midts bepde/ Borgers en Soldaten/ van honger storven/ soo hebben sy moeten haren Generalen aenslagh voorderen/ die was/ dat Sancio Davila, den 23 January/ met de groote Rade-Zeylen soude de Honte afvaren/ tot in 't ge-

1574. sichte van Walcheren, als op den selven tijdt de Vloote met de Smack-zeplen upt Bergen haer oock vertoonen soude / de Schelde af: ende alsoo malkanderen in het gesichte komen / op het eynde van het Eylandt van Zuyd-Beverlandt, ofte ter Goes, met volle hoope dat de Zee-Landers haer niet en souden konnen weeren / tegen beyde dese Vlooten / maer d'een of d'ander soude die verrasschen / en tot Middelborgh gheraecken / of de Victualie Schepen binnen stynden.

Dit also gereselveert / soo hebben den Vice-Admirael / den Heere van Glimes, die doen / mits de sterckte van den Heere van Beauvoys (daer hy van stoft) met den Colonel Juliaen Romero, van dese Vlote Smack-Zeplen het bevel hadden / getragt haren aenslagh te werck te stellen / die met de Proviandt-Schepen wel 70 sterck waren / welcke Proviant-Schepen mede wel voorsien waren met krijgs-volck: want die geheele Vlote Smack-zeplen negen Vaendelen Soldaten / van Romero en andere Regimenten / op hadden / beneffens het Schip-volck / waer van des Admiraels Schip / (daer den Heere van Glimes op was) 180 man / ende des Vice-Admirael 130 mannen op hadden. Dese zijn dan den 28 January komen leggen / inde mont van 't gat van Bergen, waer by de Zeeusche Wacht-Schepen bemerckten / dat sy wilden upthomen / het welcke sy hunnen Admirael Boysot beradverteerden. Den naesten dagh zijn sy uptgekomen / en komen leggen voor Romerswale, daer tegen vande Waghtschepen / de Capiteinen / Joost de Moor, Jakob Stoffels, en Vincent Neuse, uptgesonden wierden / met 8 van de lichtste Schepen / om met de Spaensche te schermutseren / ende versoeck en kennisse daer van te nemen / tegen dewelke Glimes en Romero oock gelijck getal tegen hun upt sonden om te schermutseren / ontrent ten 8 uren 's morgens / met hoog en stil water / en schoten dapper d'een tegen d'ander. Terwijle dese schermutsinge geschiede / soo heeft den Admirael Boysot met sijn Capiteynen gereselveert / de Spaensche Vlote aen te vallen en te bespringen / met den wassende water / den wint bequaem Noort-Oost zijnde / en dat te eer / om dat de Prince vier van de beste schepen ontboden hadde / om tegens Sancio Davilas schepen te seynden / onder den Vice-Admirael Cornelis Claesz, hem bevindende ontrent 40 Schepen sterck / met kloeck volck daer op. Als de voorsz acht Schepen van de schermutsinghe weder gekeert waren / is 'er tot een teecken een schoot gedaen / waerschouwende elcken een de Anckers te lichten / en zepl te maken / en hebben met trommelen en geschrey d'een den anderen moet en couragie gemaeckt / vermanende te stryden voor 's Vaderlants welvaert / en zijn alsoo / hoe wel het noch in 't getijde was / gevaren met stercken voorwint / tot Versickendam, tegen over S. Maertens Dijck; alwaer sy de Spaensche onder zepl vonden / en met het achter tijde nae des Princen van Orangiens Vloote toevaren. Dese twee Vloten besegenden malkanderen binnen Joris hoeck, ende de quartieren van het Lodijckse-Gat: Den Commandador Don Loys de Requesens, staende op den Dijck van Schakerloo, met sijn Hofgesin om 't spel aen te schouwen. Daer was op des Admiraels Boysot Schip / Capiteyn ende Schipper / eenen genaemt Schot, die / mits hy de Peste gekregen hadde / eenige dagen te vooren aen landt was gebroght / om genesen te worden / dies den Admirael (sijnde eene Batalie voor handen) schreef aen sijnen Broeder / Charles Boysot, om eenen anderen Capiteyn in sijn plaetse te hebben / die daer toe verwillighde / en sont een kloeck ervaren man van Vlissingen, Claes Claesz ghenaemt. Desen voor Capiteyn t'scheep gekomen zijnde / soo komt den Capiteyn Schot, twee dagen voor den slach / upt grooten yver des Vaderlandts / weder t'schepe / van de Peste noch niet volkomelyk genesen zijnde; so datter nu twee Capiteynen op des Admiraels schip waren. Als nu beyde dese Capiteynen seer raden de Spaensche voor Rommerswale aen te tasten / daer oock d'andere Capiteynen en Krygh's-Raedt toestemde / waeren beyde dese Capiteynen / inde maniere van aen te vallen / niet eens: Want Capiteyn Claes Claesz was van advyse / men soude voor 't eerste / het volck al om leegh houden / tot dat de eerste Salve van't geschut geschiet ware / ende dan aenvallen: daer was Capiteyn Schot tegen / die sustineerde / men soude die boven op 't Boeve-

net

1574. net stellen / om metter vlucht den Spaenschen Admirael te overvallen / het welcke alsoo naegekomen wierdt: den Spaenschen Admirael sijnde / het volck alsoo boven bloot staen / heeft terstont in 't wenden van sijn Schip / sijn twee groote Metale Vouchstucken / dewelcke neffens de behoorlijcke pieces met veel Mosquet-kogels geladen waren / daer op los gebrandt / als oock mede alle sijne Mosquetten / die wel hondert waren / doende daer mede grote schade op des Admiraels Schip: Want Boysot sijne ooge uytgeschoten wort / ende den Capiteyn Claes Claesz beyde sijne beenen onder de knien weck / ende des anderen Capiteyn Schot sijnen arm / daer sy beyde aen storven / den Capiteyn Valentijn sijnen arm / ende des Trompetters hooft wierden oock weck geschoten; met veele andere die daer doot bleven en gequetst wierden. Terstont heeft den Zeeusschen Admirael / niet tegenstaende hy sijn oog verloren hadde / den Spaenschen Admirael geabbordeert; maer de Spaensche geen schade noch geleden hebbende / pooghden / te enteren; den Capiteyn Adriaen Cornelisz van Vlissingen, met sijnen Vlie-Boot / dat merckende / ende gesien hebbende de schade die sijnen Admirael geleden hadde / abbordeerde mede den Spaenschen Admirael / daer de Heer van Glimes op commandeerde / ende alsoo wierden terstont noch 9 andere geabbordeert / soo veele de plaetse ende enghte van de riviere dat wilde toelaten / wepnige van de andere Schepen konden daer door aen malkanderen komen. Het ghebeurde korts daer nae als den Spaenschen Admirael noch niet half en was overwonnen / en met alderhande archebuserye / grof Geschut / ende andere wapenen met den anderen streden / dat een Jonghman / Jasper Leynsen genaemt / geboren tot Soetelande by Vlissingen (also het te vooren op de Zeeusche Schepen verkondight was / dat soo wie in 't vechten des vyanders vlagge af soude halen / soude beschoncken worden met een nieuwe kleedinghe) upt den Vlie-Boot van den voorschreve Capiteyn Adriaen Cornelis, klam boven aen des Admiraels stenge / ofte opperste Vlagge-Stock / en haelde daer die vliegende vlagge af / windende die om sijn lijf. Den Colonel Maestro del Campo, Juliaen Romero; sijnde dat des Admiraels Glimes Vlagge wech was / heeft hy op sijn Schip eene nieuwe Vlagge doen opsteecken ende laeten waepen / als Vice-Admirael om sijn Vlote te courageren: Het gebeeht en duyrde niet lange / maer was seer furieus: want Romero sijnde de Riviere vol Schepen / die hem sochten te abbordeeren / ende vele van de sijnen vlucht nemen / sloegh sijn vreedt Fock-Zepl by / het welcke hem ter neder geschoten wierdt / dies ten lesten geenen anderen raedt sijnde / soo dede hy sijn Schip dwers tegen over Rommerswale aen 't Tertoolsche landt aen den grondt zeylen / daer hy / door een poorte van het Geschut / over boort sprongh / met alle het volck aen landt swemmende / en liepen na de Stadt Toolen: maer alsoo de wint langhs het lant waepde / ende dat pleyn leegh water was / soo quam het Schip met het wassende water van selfs / met het zepl daer op / over eynde staende / gedreven van landt af / sonder eenigh volck daer inne / tot in 't diepe toe: ende overmits de naute tusschen beyde de Landen / ende een deel Schepen over hoop wesende / soo quamen / tegens haren danck / wel vijf of ses van de grootste Zee-lantsche Schepen aen dit Schip van Juliaen Romero onklaer en verwert / wel een halfuur / sonder van den anderen te konnen geraecken / so dat middeler tijdt den Avondt op de hant viel / en donckerr wiert / waer by ondertusschen / de reste van de schepen voor de wint en getijde verliepen nae Bergen, ende so ontquamen. Den Capiteyn Osorio de Augulo, die de Arrier-Garde hadde / dede wat hy konde; maer / (mits contrarie wint / en vreesende aende grout te komen) konde niet uytrichten / als met sijn grof Geschut / en arquebuserye / wepnigh schade doende. 1574.

Des Admiraels Schip daer Glimes op Commandeerde / zijnde geabbordeert / als voren geseyt is / was aen grondt gekomen (die hem geabbordeert hadden / soo diep niet gaende) soo dat hy hem niet met sijn grof geschut / maer met sijn arquebuserye en kort geweer moeste defenderen / alwaer ten lesten de Heer van Glimes met twee Musquet-kogels getreft zijnde / doot bleef / en sijn Schip ver-

1574. verbrandt wierdt. Daer bleven oock doot: den Heere Octavius Perenot, maeghschap van Granvella, den Capitepn Diego Gariglia de Acugna, Nieto, Elfiero van Capitepn Gonzale, Dovale, met meer andere van namen/ so wel Nederlanders als Spaenjaerden. Den Capitepn Osorio de Augula, salveerde hem/ nochtans met twee Mosquet-kogels ghetroffen zynde. Daer bleven wel 1200 honderd mannen ober beyde de zyden doot. Daer was geen ghenade getoont ober alle wat lebende bevonden wiert: Ja sy smeten het al/ inde furie/ half doot/ met goude ketenen aen den hals ongeplondert/ ober boozt/ alsoo datter geen gevangen genomen wiert.

Aldus verkregen in desen bloedigen slagh de Zeelanders de victorie/ veroberende 10 Schepen/ waer van den Admirael/ met meer andere/ die aen de grondt gekomen waren/ verbranden/ ende alsoo het water nu gewassen was/ zyn sy met negen Schepen weghgevaeren/ met vier tot Vlissingen gekomen/ ende met vyf tot Campveere, mede brengende haer dooden en gequetsten/ waer onder den opper Schipper Schot, die kozts daer na stozf.

Dit spel hadde den Gouverneur Ghenerael/ en de Commandadoz/ Don Loys de Requesens, met alle syne Edelen en Hofgesinde/ aengesien/ staende op den Dyck van Schakerloo, so dat de Kogels onder haer altemet vielen/ alwaer hem Juliaen Romero upt het water toe quam geswemmen/ ende seer vermoept zynde/ spzack/ uwe Excell. wiste wel dat ick geen Schipper ofte Zeeman was/ maer een Landt-Kryghs-man/ hy hadde gestreden naer syn bevel/ daerom en sal 't hem niet verwonderen/ dat wy onse Vlote in dit ongeval gebzoght hebben/ want wy twyffelen/ soo ghy hondert Vloten ons belast/ wy souden die alle verliesen: waer op den Commandadoz hem vziendelycken antwoozde/ men moeste God van alles danchen/ en hem ten besten afnemen/ het ware haerder sonden schult/ ook om redenen den menschen onbekent/ daer en ware geen faulte by hem/ noch ook by de andere/ sy hadde hun allen wel met groote courage tegen haren vyandt gequeten.

Terwyle dat de Batalie voor Bergen op den Zoom gheschiede/ soo was Sancio Davila met de groote schepen/ of Kade-Zeylen/ van Baerlandt afgevaren/ ende hem komen vertoonen voor Borsele, seer na half wege Vlissinge en ter Neuse daer sy ancker-den/ verwachtende daer bescheet/ ofte het gesichte van de Vlootе van Bergen. Ten selven tyde/ als dese Vlote afquam/ was de Prince van Orangien seer bekommert ende beanghst/ dat sy mochten doozvaren: want syn Oozloogh-Schepen/ daer tegen geozdonneert/ en waren van goet volck niet wel voozsien/ meest al op de Vlootе nae Bergen zynde/ waerom na alle mogelyke oozde daer op gestelt/ soo hadde hy hem/ alleen in een kamer/ seer bekommert/ tot gebeden begeven/ maer kozts daer na tydinge bekomen hebbende/ dat men hadde gesien Davilas Vlote ten ancker komen/ was hy seer verblydt/ want sy kregen het tyde tegen/ dies hy God danckte/ en stont op/ en gingh na het hooft van Vlissingen, en saghse daer selve leggen/ ontrent Breskens, by kans niet eens twyffelende van de victorie synes volcks voor Bergen, daer van hem kozts tydinge gebzacht wierde/ met de genome Schepen en gequetste.

Sancio Davila van den Commandadoz geadviseert zynde van de nederlage/ vzeesende mede van bespzongen te wozden/ zeylde terstont weder de Rebiere op naer Antwerpen, ende dat niet sonder schade/ verlooren hebbende op syn repse twee of dzie Schepen/ by diverschе ongelucken/ met schade van volck.

Hier-en-tusschen waren die van Middelborgh in den uptersten hongers-noot gevallen/ dat sy alle haer Paerden/ Honden/ Katten/ Katten/ nu opgegeten hadden: sy Backten oock waselen en bzoot van Lynzact/ ende ander zaeden/ sy aten koecken daer d'Olie uptgheperst was. Somma/ den honger ende ander gebzeecken/ waren soo groot/ dat de Spaenjaerden selve schryven/ dat van den lesten Kersch dagh af/ tot hare obergevinge/ geen twee maenden tydt zynde/ daer gestozven waren 1566 personen/ sonder die te vooren gestozven waren. Sy sloegen oock vierkant Goudt en Silver gelt/ Daelders ende halve Daelders/ om 't Kryghs-Volck daer mede te

1574.

1574. te betaelen / daer op stondt: D. R. F. P. MIDDELB. 1572 't welck aldus op Duytsch beduydt: Godt ende den Koningh getrouw volck van Middelborgh: hoe wel andere dese letteren anders willen uytleggen.

Alsoo desen Scheep-strijdt den 29 Januarij ghebeurde / soo hadde Mondragon tot Middelborgh daer noch gheen wetenschap van den derden Februarij / dies hy den Capiteyn Trensant uyt sondt / met bryeven ende instructie over vier puncten. 't Eerste / dat sy op den Tooren van Middelborgh, van thien tot elf uyren inden nacht souden vieren / in teecken dat sy met Arnemuyden noch uythielden / ende als sy dat vier niet meer en souden sien / en behoefden sy de Vlooten niet te avontuyren / ten ware dat sy 't geheel Eylant wilde conquesteren. 't Tweede / te vermanen van de weeckheyt des krijgs-volcks / datter dagelijcx meer dan 20 storven / en dat sy niet langer Lijnzaet-koecken eten en wilde / dewelcke sy oock maer voor 10 daegen en hadden / en waren desperaet dat sy de Vloote niet meer en saegen / ende dat sy voor seker hielden / dat sy souden alle sterven / als sy souden verlost wesen. Het derde poinct was / dat soo voor Sondagh de Vloote niet en quame / soo souden sy desperatelijcken moeten avontuyren eenige Booten met hoorn. Het vierde poinct was / soo by gebreck van secours het Eylandt verlooren soude gaen / begheerden hy te weten / wat sijn Excellentie meynden dat men met den Rijckdom in Coopmanschappen en goederen soude doen / om die te verbranden ofte vernielen / op dat de vyandt gheen genot daer van hebben soude / 't welck waer / mede het volck vernielen met haer goedt / 't welck onbhoorlijck was. Voorts dat sy alle vreesden / om datter tot Vlissingen veel dooden waeren ghebraeght / dat de Vlooten qualijck ghevaren waren / hoe die van Vlissingen de instructie van Juliaen Romero hadden gekregen / &c.

Dese Capiteyn Trenchant wiert ghevanghen met vier Boots-Gesellen / dies wierp hy sijne brieven met een stuck Toots in Zee maer zijnde op een sandt ofte plate / drooghe met leegh water / so wierden deselve ghevonden / ende zijnde by den Prince wel onderwaeght / wierdt hy los ghelaten voor twee ghevanghen Schippers / Evert ende Marinus te vooren ghevanghen tot Arnemuyden, die hy beloofde te lossen / maer sy voerden hem eerst by Arnemuyden, om te ghetuyghen dat de Vlooten geslagen / ende wechgetrocken waren / aldus wert hy verlost den derthienden Februarij / met bevel / den Oversten Mondragon te seggen / dat hy haer noch vier dagen tijdts gaf / om te denecken op haer appoinctement / daer op uytgesonden wierden de Capiteynen / de Heer Gillis en de Villain Antonio Grenet. 1574.

Den Colonel Christoffel Mondragon Heere van Hemerchicourt, &c. dese nederlaeghe van de sijne vernomen hebbende / die eensdeels op sijn Instructie voorgenomen was / ende dat nu geen ander hulpe hem te verwachten stonde / oock oorlof van te accorderen hebbende / soo heeft hy beslooten en gecapituleert / de Steden van Middelborgh en Arnemuyden over te leveren in handen van den Prince van Orangien, met alle Ammonitie ende Gheschut / sonder deselve en de Koopmanschappen te verderven. De conditien waren; dat hy met de Soldaten / met hare wapenen en toebehoorten / souden mogen uyt-trecken / oock alle Papen / Monnicken / Soetelaers / Busschieters / Schippers / Commissarissen / en alle die wilden.

De Zee-Landers souden haer Schepen en convoy gheven / tot in Vlaenderen. Alle Koopmanschappen / oock Geestelijcke goederen souden verbeurt zijn. Den Colonel Mondragon, soude belooven weder te keeren in gevanckenisse; soo hy niet en verloste binnen 2 maenden / Philips van Marnix, Heer van S. Aldegonde, met de Capiteyn Jacob Simonsz, een Italiaens Ingenieur / ghenaemt Citadella, den Luytenant vanden Capiteyn Willeken van Angeren, ende Capiteyn Jan Petti. De Stadt soude 300 Borgheren van Vlissingen, Zierickzee, en Campveer ontfangen. Dit is alsoo ghecontracteert den negenthienden Februarij / daer nae achterbolght / en de ghevangenen verlost; Alsoo is de Prince

1574. Wilhem van Nassau Meester gheworden van het gheheele Eylandt van Walcheren, en van der Zee. Om het welcke te houden ofte te ontsetten/ de Spaenjaerden geenderhande middelen/ bloeckheydt/ gelt/ goet en bloedt gespaert en hebben: want het is bevonden/ dat het onderstant/ datter ghepooght is/ om Middelborgh te ontsetten/ binnen den tijdt van twee jaeren aen gelde gekost heeft (behalven het menschenbloet) tseventighmael-hondert-duysent guldens/ ofte seven milioenen guldens/ daer onder nochtans niet begrepen en is der Soldaten gagie/ die daer toe gebruyckt wierden/ maer wel de gagie van t'Schip-volck/ oock niet begreepen de Scheepen/ of het geschut/ maer wel het toerusten en uptreden. 1574.

Zee-strijt tusschen den Admirael Boysot, en den Spaenschen Admirael Adolf van Hamstede, geschiedt tusschen Lillo en Callo, 1574.

NJet teghenstaende dese groote kosten om de Stad Middelborgh te ontsetten aengewendt waren/ soo hadde den Commandador nochtans drie diversche aenslaeghen voorgenomen/ op Noordt Hollandt, Zuyd-Hollandt ende Zeelandt, met twee Vlooten Schepen/ d'een Spaensche/ die men in Spaengien tot S. Andre, ende d'ander Nederlandtsche/ die men t'Antwerpen toe ruste/ om die by den anderen voor Vlissingen te doen ontmoeten/ ende dan nae den Briele te varen, om die in te nemen ende te behouden/ desgelijcks oock in Noordt-Hollandt; ende soo Hollandt en Zeelandt te vermeesteren: Maer de Spaensche Vloote/ door dien den Admirael Piedro Melenda aen den bloedtgangh stierf/ is in Spaengien gebleven/ als oock mede dat de Zeelanders soo dapper op hoede waren/ en daer op blamden.

De andere Vloote t'Antwerpen toegerust/ bestaende in ofte ontrent dartigh Oorloogh-Scheepen groot en klepn/ van alles wel voorsien/ waer Vice-Admirael op was de Heere Adolf van Hamstede. Dese Vloote was/ midts het muytineren der Spaensaerden binnen Antwerpen, belast de Riviere nederwaerts te dryven by Lillo, onder de beschermínge van de Forten Ordam en andere. 1574.

Dese waren nu al beerdigh om t'zepl te gaen/ wachtende op beschept ende advijs/ dat sy van de Agenten, upt Vranckrijck, Engeland ende Vlaenderen verwachtende waren/ van de komste van de Spaensche/ om die tegen te varen ende te ontmoeten.

De Zee-Landers geinformeert zijnde/ dat op Pinxter-dagh de geconcipieerde Spaensaerden/ met een solemnele Misse/ ende grooten Triumphe/ haer contract met den Commandador. bevestigen souden/ ende alsoo met haer beste nieuwe klederen bekommert wesen/ resolveerden den Admirael Loys Boysot derwaerts te schicken/ om haer te gaen besoecken/ hebbende alle hare Oorloogh-Scheepen doen vermaecken/ calfaten/ ende toerusten/ Alsoo is den Admirael Boysot met eene Vloote Smack-Zeplen ende eenige lichte Kaede-Zeplen ghevaeren nae de Honte, ende voorts de Schelde op. Met den Admirael waren die voornaemste/ Cornelis Claesz Vice-Admirael/ Joost de Moor, Marten Drooge, Vincent Sebastiaense, ende andere Capitepnen. Dese resolveerden/ komende inden Brouwer, voor upt te sepnden eenige van de lichtste best-bezepde Schepen/ om te besichtighen: Dese/ daer Evert Hendricksz eene van was/ uptvaerende/ ontmoete op de wachte twee van des Koninex Oorloogh-Schepen/ Smack-Zeplen/ die sy terstont namen/ en brochtense met haer volck by den Admirael; Dese ge-examineert zijnde/ seyden/ dat 's Koninex Vloote lagh voor het Fort van Ordam, tusschen Lillo en Callo, waer over resolveerden die te gaen bevechten/ ende alsoo zepl maeckende voeren derwaerts/ komende inden hoeck van den Doele, sagen sy des Koninghs Vloote leggen voor Ordam, seer wijt van malkanderen: ontrent den hooge stille water/ tusschen Lillo ende Lieskens-Hoeck wesende/ was de wint Westelijck ende heel stille/ soo dat sy beraedtslaeghden of sy souden voortvaeren of niet/ maer terstont wert den wint waepende/ so dat sy voorts seylden.

Die van 's Koninghs Vloot siende haren

1574. haeren vpandt op haer afkomen/ hebben terstont zepl gemaeckt/ ende de vlucht naer Antwerpen ghenomen: Maer alsoo des Prince Schepen van onderen schoon ghemaeckt ende wel licht gherimmert waer/ hebben beter gezeplt/ ende een partye achterhaelt/ recht voor by Callo in 't lange Reck, alwaer 's Koninex Scheepen grouwelijck beschooten wierden/ soo dat sy ten lesten twee groote Meerschepen/ van 300 vaten groot/ ende een kleyn Engels Kade-zepl/ geabbordeert en genomen hebben/ waer in de Heer van Hamstede gevangen wierde/ die van de smack-zeplen zeplden aende grondt/ aen de Vlaemsche zyde/ dewelcken verobert ende verbrandt wierden; de reste van 's Koninex Smack-Zeplen/ als ock eenige lichte Kade-Zeplen/ hebben aen de Vlaemsche zyde/ met haer Roep-Boten/ een partye Volck aen landt geset/ dewelcke haer Schepen met touwen voort trocken/ door welcken middel sy haer resterende Schepen/ met groote moeyten ende arbeydt/ gesalveert hebben.

Dit alsoo geschiet zynde/ bleef den Admirael Boysot, met de Vloote noch in 't lange Reck leggen/ ende heeft belast den Capitein Joost de Moor, hem te begeven op het Schip van den Admirael Hamstede, ende Capitein Drooge op het ander groot genomen Schip/ met bevel/ in alle maniere te poogen die twee groote veroverde Scheepen tot Vlissingen te brengen/ voor by de Spaensche Forten/ ende alsoo de wint Noordelijck was waeyen/ so moestmen met die twee schepen van Callo door 't weerloose Reck laveren/ na het Fort van Ordam toe/ welck Fort met veel Geschuts en Mosquetiers voorsien was/ en schoten seer heftig daer upt op die 2 genome schepen/ so dat het Schip/ daer Capitein Joost de Moor op was/ so geschoten wiert/ dat het meers-zepl van boven tot op de meerse neder viel/ so dat hy met groote moeyte noch voorby het Fort geraeckte/ ende tot Vlissingen arriveerde/ het ander schip daer Kapitein Drooge op was/ werdt onder het water doorschooten/ soo dat benoodight waren/ voor winde te houden/ ende wederom voorby Callo te keeren/ in 't lange Reck, by de Vloote van den Admirael Boysot, die daer over alle de Capiteynen te raede riep/ hoe men met dat Schip handelen soude/ verbranden ofte stucken; want 't niet geraden was daer langer te blijven leggen/ over mits de Spaensaerden over al grof geschut op de dycken upt Antwerpen brengen konden/ om de Vloote te beschadigen. 1574.

Hier over wierdt gereselveert dat men met dese Vloote soude zepl maecken/ laetende het grootste schip achter inde Vloote volgen/ ende dat men met alle de Oorloogh-Schepen/ het Fort van Ordam soude gaen beschieten/ op dat die te bequamer dat groote Schip voorby het Fort soude passeren: het welcke terstont na gekomen wiert/ met sulcken furieushept geschiedt van alle die schepen op het fort/ dat de Borstweeringe van dien ter neder vielen/ soo dat sy over sulex niet eenen schoot meer upt het Fort en schooten: also geraeckten dat groot Schip als ock mede dat kleyn Engels Schip/ voorby het Fort onbeschadight/ ende also is de Vlote met de veroverde schepen wel tot Vlissingen aengekomen.

Den Heere van Hamstede wierdt gevanckelijck naer Delft, aen den Prince van Orangien gesonden/ waer alle de aenslagen ontdeckt wierden: hy hadde meest al syn Silverwerck ende Meubelen met hem genomen/ upt vreese dat de muytinerende Spaensaerde tot Antwerpen dat pryss soude maecken en hem daer van berooven.

Der Spanjaerden aenslagh op Noordt-Hollandt gemist, en het volck van Boeren doorgeslaegen.

OP dien selven tijdt hadde den Commandador, mede eenen aenslagh op Noordt-Hollandt, door het besteck van die van Amsterdam, die hun daer meynden meester te maecken: daer was inde winter ghesonden ghewerft/ Herry de Vienne, Baron van Chevreaulx, met ontrent 3000 Hooghduytschen/ intreckende van Egmondt en andere plaetsen langs de Dycken/ terwijle het Ys noch in 't water was/ by Assendelft, Wormer ende daer ontrent/ haer schepende in dry hoopen/

1574. om allen toeloop van 't Lant-volck/ dat in 't Landt was/ te beletten: sp namen over het Ys twee grote Vaerpen in/ Wormer en Gisp, hoewel sp met eenige Soldaten beset waren: dan soo haest als 't open water was geworden/ wierden sp daer weder door de Vyandtpupters uptgheworpen: Maer alsoo de Spaensche/ ontrent Pinxteren/ deselve weder meynden in te nemen/ quam de Schutterye van Alckmaer die van Wormer te hulp/ en hebben de Spaensche aldaer omcingelt/ beset/ en vervolght/ vermoort/ verdronken/ en versmoort/ met kleyne Galeykens/ door des Lants en waters gelegenthept haer wetende te verrasschen. Een deel waren gevlucht naer Ulpendam, daer sp een schantse hadden/ die de Noort-Hollanders haer ook afnamen/ daer sp wel voor 600 man wapenen vonden; Onder andere 88 Vyandtpupters/ met kloetstocken ofte Verrenjagers gewapent/ dienende voor spiessen/ en om over de graven te springen/ sloegen wel 600 van dese Duytsche doot/ ende brochten noch tot Hoorn 290 daer van gevangen: Dese Vyandtpupters gebruyckte veele/ noch boven haer kloetstocken Karrabyns/ die sp met eenen leeren riem achter op den rugge wisten te schorten: By Monnickedam wierden ook 400 van dese Hooghduytsche doot geslagen/ ende inde grachten begraven/ in dier voegen datter van die 3000 over de 2100 dooden getelt zijn geworden/ so datter weynigh/ of geen/ afquamen.

Leyden door Franciſco Valdez belegert, ende door den Prince Wilhem van Naſſou ontſet.

ONtrent Pinxteren de twee aenslagen des Commandadors op Zuyd en Noodt-Hollandt, qualijcken geluckt zijnde/ is den derden ten selven tijde ook op Hollandt aengevangen/ ende niet beter geluckt/ te weten: het tweede beleg van Leyden, het welck anderwerf aengelepdt is by den Maestro del Campo, ofte Colonel Franciſco Valdez, dewelcke gekomen is van Amsterdam over het Haerlemmer-Meer naer den Hage, met de Regimenten uyt Lombardyen/ Walen ende Duytschen/ als 25 Vaendelen Spanjaerden/ seven Walsche en seven Duytsche Vaendelen/ met vier Coznette Peerden/ t'samen ontrent de seven of acht duysent man sterck/ ende zijn den 26 May 's morgens voor Leyden gekomen/ langhs den wegh van Amsterdam: hebben haer weder beschanst als te voren/ en hebben 22 Bolwercken of Schantsen meer gemaeckt op de aenkomende wateren/ denckende de Stadt uyt te hongeren/ insonderheydt/ alsoo sp van eenige uptgewekenen verstaen hadden/ datter geen grote provisie van Koorn inde Stadt was/ veel ten platte Lande uptgeboert zijnde/ ende van meerder provisie op te doen/ tegen een belegeringe/ was versuymt/ soo door de Spaens-gunstige/ als door verachtinge des vyants/ die sp meynden dat niet souden weder komen: Maer alsoo dit beleg notabel is geweest/ bijf maenden geduyrende/ ende wonderbaerlijcken ontset is geworden/ so heeft ons goet gedocht/ het selve alhier in 't breede te verhalen. 1574.

De Stadt Leyden (een vande beste Steden van Hollandt, voor de tweede repse belegert zijnde/ heeft den Prince van Orangien haer geordonneert 10 Vaendelen Engelsche/ onder den Ridder Eduwart Chester, in te nemen/ ende dat sp terstont souden goede order op haer Koorn en montkost stellen/ maer stende dat sp sijnen raedt niet en hadden gevolght/ van haer wel te versien/ versocht hy/ datse ten minsten 3 maenden souden maecken tegen te houden/ daer-entusschen hoopte hy haer te ontsetten/ ordonnerende/ datsp voor al/ haer van Bedelaers/ ende onnutte menschen souden ontlasten.

De Engelschen laeghen op de Schantsen tot Valckenborgh, op de Goutsche Sluys/ tot Alphen, ontrent twee mijlen vande Stadt/ daer den vyandt van Uytrecht komende/ voor by passeren moeste. Dese van den Goudtsche Sluys zijnde besprongen/ wierden van den Capiteyn Gainfort vromelijcken afgeweert: maer alsoo de Spaensche Kupteren het voetvolck voort drongen/ met slagen tot den storm/ ende geenen anderen wegh af wijcken en konden/ hebben sp moeten in 't stormen continueren/ soo dat de Engelsche ghenoot saeckt waren de Schantse te verlaten. Die van Alphen, quamen dese te hulpe/ haer

1574. haer Schantse aldaer verlatende/ maer te spade / en moesten alsoo vluchten / niet sonder groot verlies der Spaensaerden.

De andere vijf Vaendelen van Valckenborgh, verlieten oock hare Schanssе / die niet volmaeckt en was/ sonder den vyandt te verwachten: Ende soo de Spaensaerden by haer quamen / sagen die van Leyden, dat van 't lange schermutseren niemant doodt en bleef/ waer door sy quaet vermoeden kregen / dat sy met den vyandt verstandt hadden. Nae de schermutsel quamen de Engelsche naer de Stadt / ende een Capitеyn met eenige onder Officieren quamen binnen / daer sy onderlinge besloten/ soo den vyandt haer bespronghen / en machtigh wierde / soo souden sy haer begeven onder de Haeghsche Poorte/ daer het meeste Geschut was / ende als sy souden sien / dat men 't Vaendel vande Poorte name / so souden sy haer aen d'eene zijde begeven / want dan souden sy alle haer geweer op den vyandt lossen. Maer dit beslupt beviel den Engelschen niet wel: want so haest sy dat van haer Gesanten vernamen / zijn sy met vliegende vaendels by den Vyandt overgetrocken / alwaer sy met groote eerbiedinge op seeckere conditien ontfangen wierden. Maer korts daer nae wierden sy van de Rupterp omcingeldt ende belast hare lonten upt te doen / ende 's anderen daeghs haer geweer neder te leggen / en wierden van haer beste kleederen berooft. Maer eenige van die / ontrent 32 in 't getal / nae eere trachtende / waer onder oock eenige Officiers waren/ soo Engelsche als Nederlanders/ quamen gevlucht inde Stadt / waer onder oock was Capitеyn Cromwel, die al te samen ingelaten wierden. Eenige andere / siende dat sy alsoo vanden vyandt wierden gehandelt/ sprongen inde grachten / meynende te ontkomen / ende verdroncken. De Spaensaerden maeckten/van eenige van dese / Pioniers / de andere zijn / door Vlaenderen bedelende/ naer Engelandt gekeert / alsoo den doodt ontkomende / om dat den Spaenschen Raedt by den Commandador die alle wilde opghehangen hebben/ maer hy selve/ wilde met die t'huys te senden/ de Koninginne van Engelandt gelieven.

Hier door en heeft de Stadt Leyden geen krijgs-volck konnen binnen krijghen / maer heeft upt haer Vorgerye volck in gagie aengenomen / onder dese Capitеyn Joncker Jan van Duyvenvoorde, Joncker Jan vander Does, Heer van Noortwijck, Andries Schot, Meeus Havier, Claes Dircksz van Momfoort, en andere. De Magistraten en den Edelbom hebben met den Commissaris/ Dirck van Bronckhorst, ordonnantien beraemt/ soo op 't fortificeren van de Stadt/ als op den lyf-kost: bevonden inde Stadt noch hondert en thien lasten koorens te weesen / daer tegen (boven de onnutte uptgesondene) waren 14000 menschen. 1574.

Sy hebben voor de eerste twee maenden / elck mensch gestelt op een half pont broodts daeghs. Desgelijck / hebben sy oock geordonneert op de bruchten ende op de melck/ dat men die niet en mochte verkoopen dan gekarnt. Sy hadden oock boven de hondert beesten binnen / die sy dagelijck dupten ter weyde sonden / nopt meer verliesende dan een koey ende 3 kalvers: want de beesten gewoon waren (als sy het Geschut of alarm hoorden) na de Stad te loopen. Haer Peerden / ontrent 90 / hielden sy inde Stadt op de stallen. Veel schermutsels wierden daer gedaen / en de Spaensaerden zijn dickmael upt hare Schansen gejaegt/ met wonderlijcke kloeckheyt. Maer het voornemen van Valdez was / de Stad upt te hongeren. Daer wierden van hem / en den Grave van Roché, Don Ferdinando de Lanoy, nieu Gouverneur van Hollandt, van de Heer van Liques Gouverneur van Haerlem, ende van de uptgeweke Vorgers veel brieven gesonden / die haer grote Pardoenen ende gratien aenbooden/ sonder wet Garnisoenen belast te worden / &c. verheffende den macht van den Koning, verklepnende de hare / des Prince van Orangien, en hare bontgenooten: verhalende oock dat het haer groten lof soude wesen/ haer over te geven / ende geen schande/ te meer / om dat sy geen krijghs-volck hadden ingenomen/ ende diergelijcke persuasien / met alle welsprekenthept ende groote beloften. Diergelijcke brieven beantwoorden sy veel / alleenlijck met wit pampier te senden/ daer niet anders in stont / dan Fistula

1574. dulce campt, volucrem dum decipit auceps: Dat is / als den Vogelaer het Vogelken wyp siet vliegen / slupt hy seer soet / om 't volgelken te bedziegen.. Op andere gaven sy lodse antwoozde. Maer den 22 September hebben sy ober de mueren haer vpanden booz een generaele antwoozde geroepen: gy sondeert alle uwe redenen op onsen hongers noot / ende dat het onmogheliyck is ontset te wozden: ghy noemt ons Honden ende Katten-eeters / ons en ontbzeeckt noch gheenen kost / soo langh ghy noch Roepen en Honden in onse Stadt hoozt: ende als ons immers ten leste spijse sal komen te ontbzeecken / so hebben wy elck noch eenen flinckeren arm / die wy sullen af-eeten / en den rechten noch behouden / om den Tyran en sijnen bloedtdozstigen hoop / van onse mueren te keren / ende so ons de Heere ober onse welverdiende straffe in uwe handen liet vallen / wiens goetheyt wy dat niet toe betrouwen / soo willen wy daerom van syn woozdt niet wyicken / noch ophouden onse Vaderlantsche Vyheydt te verdedigen / jae lieber onse Stadt selver in bzant steken / dan u tot nutte wesen / ende uwe slaven wozden: want beter is 't alsoo te sterben / dan uwe bloetdozstigheydt aen onse liehamen ende conscientie te lyden. Tot dese ende diergelyicke manheyt hebben oock de Bozgers Hups-bzouwen hare mannen verweckt: want veele seyden / sy wilden lieber in haer hupsen van honger sterben / dan haer in handen van de Tiranuen begeben: de exempelen van Naerden, Zutphen, Mechelen ende Haerlem, gedachten haer te wel.

Ende ten eynde datter inde Stadt geen gelt en soude ontbzeken / hebben sy haer beholpen met pampieren gelt / geslagen in haer boozgaende belegh / stucken van 28 en 14 stupvers / die sy oock naer het belegh in Silver verlieert hebben / daer op stond: Hæc libertatis ergo. Met een Leeuw / houdende een hoet op een Lancie: aen d'ander zyde: Godt behoede Leyden. Op andze penningen selsere letteren / betekende / Nummus obsessæ urbis Lugduni, sub gubernatione Principis Auriaci cuius, met Stadts wapenen. Op de ander stont een bechtende Leeuw / met Stadts wapen en gheschzifte: Pugno · Propatria. Hier-en-tusschen / also die van binnen seer sozghvuldigh waren / van dickmaels den Pzince ende Staten te schzyven / om ontset / daer toe de Woden eenige secrete weghen waren ghebzupckende / soo hebben de Staten beslooten (alsoo oock te vooren gheboden was) alle Hoop / Stroo en Koozn inde Steden te voeren / ende niet aen te sien te bederven het gewas / ten platte Lande / om Leyden te ontsetten / ende haer vpanden te betoonen / dat sy wille ende macht hadden lieber alles te laeten onder-gaen / ende meer als ses-hondert-dupsent guldens schade te lyden / dan haer Vaderlycke Vzyheydt en Godts woozt te verlieren / volghende 't spzeeck-woozt / Liever bedorven dan verlooren Lande, ende bewilligbden ober sulck / dat de Slupsen open gheset / ende de Maze ende Pzel-dycken soude doozgheseecken wozden / om alle het Landt in water te setten / ende een Zee van ebbe ende vloedt over een dzoogh vast Landt te maecken / en alsoo Leyden te ontsetten: Hier toe hebben sy Commissarisen gekoosen / de selve volle macht en bebel ghebende / om alle Slupsen te openen / ende de Dycken tot veele plaetsen booz te steecken: ende hem in Zeelandt ghesonden den Heere van Tempel, om assistentie te versoecken / die terstont derwaerts sonden den Capitepn Joost de Moor, met Geschut en gereetschappen / dien volchde den Admirael van Zeelandt, Joncker Loys Boysot, Heere van Ruwart, ende Adriaen Willemsz van Zierick-Zee, die quamen met acht-hondert Boots-Gesellen / ende met meer dan 100 gegoten Metale en Pzere stucken geschuts / hebbende voozts doen maken tot Rotterdam, ende elders 200 platbodemde scheepkens / Galeywyse / die geroept wierden met 10/12/14/16/ende 18. riemen / ende de grootsten boerden booz / een ofte twee metale stucken / ende 6 Wassen aen de zyden.

1574.

Op dese Scheepkens wierden dese acht-hondert Boodts-Ghesellen gheleydt / dat een rouw / woest en vzeesselyck volck was / ghekerst en doozhackt van wonden / sommighe hebbende maer een been / andere maer eenen arm / alsoo sy de

andere

1574 anderen inde menigvuldige Schipstrijden / in Zeelandt hadden verlooren / en wisten nochtans haer te weeren ende grooten dienst te doen / een volck wien twee dingen ingebeeldet waren / de Vryheyt des Vaderlands te soecken / ende des Paus Inquisitie of Tyrannye te weeren. Sommige droegen Silvere halve manen op haer hoeden / met dese letteren daer op: Liever Turcks dan Paus, ende dat nae haer interpretatie / om dat de Paus boven het lichaem oock de conscientie quelde / ende qualijcker sijn wooet hout dan den Turck, naer haer opinie.

Die van der Goude sonden daer ses Galeyens / daer Overste van was de Heere van Wijngaerden.

Met dit volck ende gereetschappen / zijn de Admiralen upt Delft gevaren met den Baron de Noyelles, de Heere van Carnesse, ende Bochant, Joncker Jacob van Egmondt, De la Garde, Capitepn Durant, Carteville, Padriere, Creyt, Grenu, Outran, Citadelle, Herry ende andere / met haer Kryghs-volck / meer dan 1200 Mosquettiers. Oock Cornelis Claesz Vice-Admirael van Vlissingen, ende Joost de Moor: Philips van Asseliers was Commissares vande Artelerye. Onder de Commissarissen der Staten waren Meester Pieter Wasteel, Raets-Heer van Mechelen, Joncker Cornelis vander Bouckhorst, Hendrick Duyst, met meer andere. Sy hebben oock mede geboert groote Kooyn-schupten / daer sy groot Geschut en Muerbreeckers op stelden / met dicke planeken beschanst / daer oude nat-gemaeckte netten tusschen gestamt waren / om de Connestapels te bevryden. Sy hadden oock noch een gebouw / 't welck men de Arcke van Delft noemden / ende dit was een Schip gemaeckt van twee Scheepen of Kooyn-Schupten / beyde aen malkanderen gevoeght / het en wierdt oock niet met zeplen of riemen geboert ofte beweeght / maer met raderen van binnen / die met 12 mannen gedraept wierden: Het was rontomme besloten en voor een musquet bevrijdt / het voerde veel groove stucken / ende 50 mannen konden daer upt weere bieden; Dit diende oock sonderlinge / om over de Schie de passagie te bevryden.

Met sulcke gereetschappen zijn sy eerst den 11 September upt het water / genaemt de Rotte, na eenen Dijck gevaren / genaemt de Landtscheydinge, dien sy doorgesteecken hebben / als sy haer beschanst hadden / en voeren daer over naer Soeter-meer, alwaer sy over beyde de zijden de Spanjaerden met haer Geschut te rugge dreven / die haer met schermutselen quamen bespringen: ende hier gebeurdet / dat een Bootsgeselle / hebbende een Spaenjaert het herte upt den lijf gesneden / 't selve met sijne tanden gebeten heeft / ende wegh gedragen / soo de Heere van Noort-Wijck met dese volgende woorden beschrijft: 1574.

Lugdunum cingit Batavorum Miles Iberus:
A Batavo contra cingitur ille mari.
Non opus est gladio ferroque rigentibus armis
Solæ pro Batavo belligerentur aquæ.
Iacturam pecoris Batavus quam fecit & agri,
Humano decies sanguine Ibero lues,
Mercator sapiens tamen haud mercabitur una
Hispani generis corpora mille bovi:
Macra caro est, nuper cum cor gustasset Iberi,
Respuit & canibus nauta vorare dedit.
Deseruere agros Batavi & Nassovius Heros:
Nullus enim fixos abstulit hostis agros,
Invenit ratio sine sanguine pellere longe.
Hostilesque manus Hesperiumque lugum.
Tolle metus, Hispane fuge, & ne respice terras,
Pro quibus Oceanus pugnat, & ipse Deus.

Dat is te seggen:

De Spaenjaert omringht Leyden met wapen en schilt,
De Hollander die Bondtgenoot helpen wilt,
Omringt hem weder met de stormende Zee-baren,
Men behoeft paert, sweert, schilt, roer noch speer,
't Water is den Hollanders genoeghsaem geweer,
Geregeert voor haer door den Heere der Heyrscharen,
Lijdt 's Hollanders Veê last, moet hy sijn landt beswaren,
't Wort thienmael betaelt met 't Spaens Vlees en Bloet;
Doch, om u de waerheyt te verklaren,
De Hollander acht een van sijn Ossen soo goet,
Als 't magere swarte Vleesch seer onsoet,
Van Duysent lichamen der Spaensche Soldaten:
Want als een Boodts-Gheselt 't vleesch smaeckt wert vroet,

Spoogh

1574. Spoogh hy 't uyt, wierp 't den Honden voor op der ſtraten,
De Prince van Orangien heeft wel verlaeten,
Als oock de Hollanders, Landt en Erfgronden:
Dan wat mach u vreemde Spaenjaert dit baten?
Sy blijven, den grondt is u te vaſt gebonden:
Want heur kloeck verſtandt heeft een middel gevonden,
Om u Spaenſch Jock af te ſlaen met Schand' en ſpot,
Vliedt dan uyt Hollandt ghy Spaenſche honden,
Siet niet meer na 't Landt om door tyrannigh gebodt,
Daer de Noort-Zee voor vecht, ende de Heer haer Godt.

Als ſy nu deſen weeck ghepaſſeert waren / moeſten ſy de Soetermeerſche bzugge dooz / daer wel dartigh Spaenſche Vaendelen beſchantſt lagen / die-ſy meynden met grof gheſchut te doen verhuyſen / maer het was te vergeefs / mits dat een groote Roozn-ſchuyte van 't grof Gheſchut verſtede. Sy deden wel grooten mooz onder hare vpanden / maer verlooren oock den Capitepn Carteville ende Guilereſſe, met ſeven Soldaten / diedooz een Schuyte / die omſloegh / verdroncken. Als nu den Noozdt-Weſten windt waepden / den 18 / 19 ende den 20 September / die de wateren ſeer dede waſſen / ende dat de Raet-Heer Waſtell dooz ſyn kloeckheydt vernomen hadde / dat men niet en behoefde dooz de Bzugge te varen / maer datmen tuſſchen Soetermeer en Benthuyſen wel doozkomen ſoude / ende dat over den Seghwaerſchen wegh / ſoo zyn ſy ſecretelijck met 50 Galepen ende tſeventigh Soldaten derwaerts getogen / latende den Vice-Admiraal met de reſte dooz de Bzugge leggen: Aldaer gekomen zynde / hebben de Hooghduytſche knechten / tot Benthuyſen ende Soeter-Meer leggende / de vlucht genomen / verlatende haer Schantſen / die Capitepn Ladriere met vyfftig Soldaten in-nam. Capitepn Creyt quam daer langs oock in 't Soetermeerſche Meer, met de Arcke van Delft, ende dzie Vaendelen knechten. De Admiraſen boeren een myle boozbp Benthuyſen, met haere vpanden (die veel hupſen en Schantſen verlieten) vp de wegen ſchermutſerende / en begaven haer in een bzeede wateringe / nae Swieten ſtreckende / de Noorta gheheeten / haer bzeedt uptſpzeyende met hare Schepen ende Galepen / om van de Stadt Leyden gheſten te wozden / loſſende alle hare grobe ſtucken / 't welcke die van Leyden wederomme deden: ende hoewel ſy in ſeven daegen van haer niet vernomen nochte gehoozt hadden / ſoo betoonden ſy noch goede couragie: niet tegenſtaende haer ſpyſe niet anders en was dan Boepen ende Peerdenvleeſch ſonder bzoodt / ende hadden / van de maendt September / elck menſche een halfpout van dien vleeſche uptgedeelt / dat niet dan ſlym dooz de magherheydt en was. Het bzoodt was al op / ſoo datter ten leſten veele in ſeven weken geen bzoot gepzoeſt en hadden. Den honger was ſoo groot / dat Honden / Katten ende Katten dooz leckernye gegeten wierden: wonderlijcke koockerpen wierden daer voozgheſtelt / te lange om te ſchzyven. Sommighe aten Wyngaertg-bladeren met ſout en ſtyffel. Veelderley onderſcheydt en leckernpen wierden in verſcheyden bladeren gebonden: van Peerebooms-bladeren wierden veelderley gerechten ghemaeckt. Wozteten en Koolſtocken in melck gebzockt; en gekapte Vupden / was gemeynen koſt. De Joffrouwen aten haer ſpeel-hondckens op. De bellen van dzooge Schollen ofte Viſch / wierden op de ſtraeten upt de miſthoopen geſocht ende gegheten / met de beenderen van Koepen / Peerden / Honden / daer ſy boetſel upt banden. De ſiecke ende ſuygende Kraembzouwen / moeſten haer lyden met een vierendeel pont Beſchupt-bzoodt 's daeghs. Sommige wag de bzucht in haer lichaem bykans bertcert. Een pondt Boters mochte bzfthien ſtupvers gelden / een wozteel eenen ſtupver / een koolſtock een halve ſtupver / een Peer ofte Appel twee ſtupvers. Dooz een ſack Terwe wiert hondert gulden gebooden; met den dzanck was het lydelycker / want ſy hadden bier op Haver-doppen gheb zouwen / dooz een penningh de pot. Sommige bzouden ſelve op Dzaf / gebzupckende Alſem en Wynrupte in ſtede van Hoppe: andere dzoncken water met Aſyn gemenght.

Boven

1574. Boven dit ghelyeck wasser inde Stadt soo grooten Pestilentie ende sterfte / upt den honger gesp2ooten / dat daer ghedu2rende 't beleegh wel ses duysent menschen ghesto2ven zijn. Ock waren de mannen soo machteloos dat sy qualijck konden te wachte gaen / t' huys komende / vonden sy dickmael wijf en kinderen dood. Veel volcks is daer van honger versmacht: ende soo men een doode op de strate vondt / wierdt hy (sijf zijnde) opgherecht / gestelt voo2 een Bo2gemeesters deur / als te seggen / soeckt middel / om sulcks voo2 te komen. Van haer meenigerhande armoede ende elende / gaven haer magere kaken / leelijcke aensichten / ende hinckende beenen / na het ontset / genoechsaem getuygenisse.

Boven dese ellenden / soo isser ock groote ongerustheyt / murmuratie ende tweedzacht inde Stadt geweest / maer wierdt een tijdt langh door den Commissaris Bronckhorst voo2 gekomen / die so strenge regeerde / dat hy de quaet-spzekers tongen inden toom hielt: Maer die ghesto2ven zijnde / hebben de quaedt-willige / en meest die gheene die de Pauselijcke Religie toeghedaen waren / stouter beginnen te spzeecken / doch sulcks wierdt door wijsheydt van de Jong-Heeren / Jacob ende Jan van der Does, Heeren van Noordt-Wijck, dien het Gouvernement van den Pzince belast was / ende by de andere stanthaftige Bo2gemeesteren ende Raet / wijselijck voo2gekomen. Onder andere is het gebeurt / dat op een tijdt vijfthien Bo2gers op het Stadthuys quamen / upt den name van noch dzie hondert / so sy seyden / die spijse begeerden / die ock by een vande Bo2gemeesters (so het scheen) gestift wierden / pzotesterende den selven Bo2gemeester / dat hy gheen oo2sake begeerden te wesen van menschen dood. Maer dese ende diergelijcken wierden al met redenen gepacyt. Onlanck daer nae ontdeckten hen eenige secrete aenslagen / om met gewelt voo2 de wapenen de Overicheyt te dwingen / tot eenige Spaensche handelinge gehoo2 te geben / de welcke niet te min gewaerschout zijnde (altijt onder eenigh pzetext) voo2 haer in wapenen was. Op het leste quamen sommige ock tot den Bo2gemeester / den hongersnoot hem klagelijcken vertonende / om hem te bewegen tot tracteren met den Spaenjaerden: maer hy Antwoo2de haer met kozte woo2den / seggende / hy hadde eenen Eedt gedaen / dien wilde hy na-komen met Godes hulpe / so sy met sijn dood beholpen waren / het ware hem gelijcke beele / of sy hem die aendeden / of de vpand / hy moeste eens sterben / Om dat sijn sake goet ware / was hy des getroost / sy mochten sijn lichaem in stucken snijden / en onder haer uptdeylen / so het haer konde helpen: met welcke antwoo2de sy beschaemt wech gingen. 1574.

De Stadt was nu inden upterstен noot / want het vleesch was tot de leste uptdeylinge gekomen. Als dit den Prince van Orangien gheadverteert wiert (zijnde upt een sieckte opghestaen) is hy nae het leger getrocken met vier koo2n-schupten / elck voo2 hebbende een halve Cartouwe / dien de o2donnantien wel behaeghden: maer daer gebzack noch water / want het stont op het lant noch maer negen duymen hooge / en de Galeyen gingen 15 en 18 duymen diep.

De wint Noo2t-Oost zijnde / dzeef het water upt het landt tot den 28. September. De Pzince geboodt den Dyck-wegh door te steken / daer men niet over konde varen / ende soo den naesten spzingh-vloedt niet waters genoegh gave / soude men sien hoe dat men met eenighe dertigh of veertigh schupten / steelsche wijse over soude gheraecken / om Leyden met bzoodt wat te voo2sien / daer toe hem Capiteyn Grenu bzywilligh aenboodt. Want soo den hongher noodt die van Leyden niet en dwonghe / soo waren sy verseeckert / dat den aenstaende winter waters ghenoegh gheven soude. Dese aenslaghen wierden die van der Stadt / met een Duyve / die de leste bode uptgebzocht hadde / verwittight / ock waerschouwende / dat sy souden toesien / dat den vpandt in haren name met Victalie geenen aenslagh en maechte. Dese tijdinge verheughden de Bozgers seer / maer noch meer als de windt begonde op den spzingh-vloet Noo2t-West te waeyen / ende te stozmen / het water in het Landt dzingende / het welcken sy als een boode Godts van hare verlossinge achteden / pzincipalyeken / also die daer na

1576. was Zuyd-West waepende / ende daer door het water ('t welck midts den Noord-Westen windt in 't landt ghekomen was) recht nae Leyden toe dreef / niet tegenstaende dat de Spaenjaerden tot veele plaetsen den loop van dien gestopt hadden.

Op den springh-vloedt / de Admiralen stende het water van neghen duymen op acht-en-twintigh duymen gewassen / resolveerden den voorschreven Kerck-wegh over te varen / ende so haer wat waters ontbrack / dat als dan thien of twaelf mannen upt elke Galepe souden uytspringen / en deselve daer over lichten.

Met dese resolutie voeren de Admiralen den tweeden Octobris derwaerts / elck met vijf-en-twintigh Galepen / Boysot den Admirael van Vlissingen houdende de sinckerhandt nae Soeterwoude, met den Colonel La Garde. Den Admirael van Zierick-Zee de rechte handt / met Citadella, Outtam, ende Capitepn Pauwels Durant. Den Vice-Admirael / met den Heere van Noyelles, Heere van Carnes, Bouchant, de Capitepn Harry ende Grenu waren nae de zijde van Swieten. De Commissaris van de Artillerye / Philips van Asseliers, was gelaeten op de Norta, om de Victualie ende Amonitie te bewaren / met acht ofte thien Galepen. De Admirael komende ontrent middernacht / met thien of twintigh schupten Pioniers / met haer gereetschappen / aenden Kerckwegh / dreven met schermutselen den vyandt van den Kerck-wegh / die daer op twee zijden beschanst lagh / ende haer selven daer op beschansende / stropte alomme op den wegh boet-angelen ofte minckpsers / om niet weder bespronghen te worden.

Als sy desen Kerck-wegh in hadden / hebben sy die op twee of drie plaetsen doorgesteecken / om door te varen / daer sy alle haer Victualie-Scheepen / die wel hondert in 't geral waren / overbrochten / behalven twee die verdwaelden / ende in des vyandts handen quamen. Dit werdt seer mannelijcken ghedaen / in 't gesichte van den vyandt met verlies alleenelijck van vijf of ses mannen ende also zijn naer de Meer-Brugge geroept / nochtans tusschen wegen noch ondiepten bindende / moesten het Schip-volck upt- 1576.
springen / en de Galepen vyhans als op haer schouderen dragen: daer-entusschen hebben de Schepen Soeterwoude dapperlijcken beschoten / ende sommige hupsen in brant gesteken.

De Spaenjaerden / daer in haer Schantsen liggende / stende des morgens de Galepen naer haer toekomen / ende vreesende van in Soeterwoude beset te worden / als oock mede verbaest zijnde / om dat het water eenen voedt hooger gewassen was / zijn sy moedeloos geworden: Den Oversten Valdez vluchtende met syn Soldaten / heeft alsoo alle de Schantsen van Soeterwoude verlaten / achterlatende door haeste en verbaesthepdt eenigh geschut: den welcken Alonso Lopes Gallo, met seven Vaendelen oock volghde / haren wech nemende naer Voorschoten, den wech derwaerts al te vooren gehooght hebbende: ende alsoo eenige Galepen daer quamen / om haer den wegh af te snyden / zynder veele weder te rugge gedreven / die de Zeeusche Boots-gesellen / in het water springende / met haer lange en verroeste daggen bespronghen / doodstaken / verstoorden / ende also ontrent 200 ombrochten. Sy verkregen oock Valdez Bagagie / Victualie / Wyn / ende andere provisie:

De Admiralen deden voor Soeterwoude haer grof geschut op den Papen-Meer komen / om de groote Schantse van Lammen te beschieten / beset met den Capitepn Borgia, de welcke haer te vreesen stondt / om dat sy op de Vliet naer Delft strekende / gheleghen / ende seer groot en sterck was / met Schans-korven / strijck-ghewee / geschut ende volck wel voorsien / ende over suler periculeus om te veroveren / ofte oock te passeren / dan met verlies van veel volcks / al 't welcke sy den Prince adverteerden / doch dat sy niet te min de voorschreve Schantse 's anderendaeghs souden doen beschieten / met twee Cartouwen / die sy geordineert hadden te stellen aen d'een zijde van de haert / met sonder groot perijckel / door dien de Spaenjaerden upt Lammen, ende een ander Schantse seer vreeselijck schooten / hebbende alreede seven mannen met eenen schoot verlooren.

Sy

1574. Sy adverteerden den Prince oock
voorder dat sy vreesden/als sy schoon
een groote vresse met haer Geschut
souden ghemaeckt hebben / dat sy
nochtans daer qualijck souden kon-
nen in-raecken met haer kleyn hoop-
ken volck / het welcke sy nochtans
souden versoecken / maer soo haer
den stoym niet en gluckte / soudemen
moeten patientie hebben.

Terwijlen was nochtans den Ca-
piteyn Joost de Moor uytgheseonden
vande Admiralen / om alle de Colo-
nellen en Capiteynen te vergaderen
tot Soeter-Woude, om voor te dragen/
ende in deliberatie te leggen / nae de
male datter geenen middel waer om
die Schantse te beroberen / of men
den Prince schryven soude / haer te
versien met dupsent Pioniers / om
daer mede metter haeste / by oosten
van de Schantse van Lammen, bup-
ten een Mosquet-schoot der selbige/
van het Meulen-water af/ te gra-
ven een Canael nae de Stadt toe/
het welcke seer een derdepart van een
mijle weeghs was / ende't landt op
sommighe plaetsen effen met water
bedeckt was; het welcke doenlijck
scheen: maer eer dese resolutie wel
overlepdt was / quam tydinghe dat
sy de Schantse verlaten ende haer
stucken in 't water ghevorpen had-
den: d'oorsaecke dat Valdez dese
groote Schantse van Lammen, op
de vaert / den Capiteyn Borgia de-
de verlaten / was / om dat hy/
soo die van Lammen bespronghen
wierden / haer niet konde te hul-
pe komen / des vyandts Galepen
tusschen hem ende de Schantse zyn-
de. Desgheliicks om dat sy een
Dupbe ghekreghen hadden / vlie-
gende nae de Stadt met vriesheyt/
waer by sy verstonden / dat die van
Leyden belast was / dat sy op de
Schantse van Lammen souden upt-
vallen: maer 't selve advijs/van upt-
val te doen / krijgen die van Leyden
eerst den tweeden dach / waer door
de Admiralen mepnden / dat de
Stadt overghegeven ware. Maer
's anderen daegs sagen sy hare vaen-
delen hoogh upt steecken/tot een teec-
ken van wel gemoetheyt/te meer om
dat sy den vrant van Soeter-woude sa-
gen: doende over sulck met vreugh-
de uytroepen; dat Vrouwen ende
Kinderen haer moesten vande mue-
ren maken/al dat de wapenen vroeg/
moesie in wapenen op syne wach- 1574.
te komen / alle schepen ende schup-
ten moesten upt den Canael gedaen
worden. De Overigheydt gaven de
Vorgers goede moet / seggbende/
Vorghers / achter die Schantse is
't Vroodt / wat dunckt 'er u lieden
van / sullen wy het daer laeten of
van hongher sterven? sy riepen al-
le / sy wilden lieber de Schantse
met handen / nagelen ende tanden
onstucken krabben / dan van honger
sterven.

Den derden October 's morgens
wierden sy eerst ghewaer dat de
Schantse van Lammen verlaeten
was / door eenen Jonghen / die sach
vranden lonten al eenen wegh
gaende / ende geen wederkerende/
waer door hy 's morgens oorlof be-
geerde / dat te mogen besien: Der-
waerts gaende / werdt hem eenen
man met een kloet-stock nae gesen-
den. De jonghen aen de verlaeten
Schantse komende/ dede teecken met
synen hoedt: maer de Vorgers en
dorsten 't niet ghelooven / door dat
sy saghen den man met synen stock
voorby de Schantse gaen / die dat
de Admiralen eerst voodtschapte.
Waer op een Capiteyn van Leyden,
Geraert van der Laen, met syn Vry-
vupters upt-trock nae Lammen, al-
waer hy de twee Galepen (die om
den wegh te bespieden uytgesonden
waren) eerst ontfing.

Aldus hebben sy terstont de Pa-
len gheopent / daer sy alle ghereet-
schappe toe hadden; Ende den Ad-
miraal Loys Boysot is met den voor-
tocht / met vreughden Godt lobende/
nae de Poorte van Leyden gevaren/
den derden October / 's morgens ten
acht uren / hem volchde den Admi-
raal van Zierick-Zee met den hinder-
tocht.

Het was wonderlijck ende deer-
lijck om sien / hoe dat het verhongert
volck / soo de Admiralen / vaerende/
aen alle zyden haer vroodt ende hae-
ringen upt hare Galepen vorpen/
dat inslockten / ende de haringh al
rouw in haer lijf staecken / als of sy
nimmermeer souden konnen versa-
diget vorden / dat veelen namaels
qualijcken bequam / die quelende
daer van storven / de darmen by-
nahs toegekrompen zynde/so dat het
gierigh eeten veele dede de darmen
bersten.

1574. De Admiralen inde Stadt gekomen wesende / zijn sy terstont met haer volck / ende Bozgerye wat gegeten hebbende / inde Kercke ghegaen / daer sy Godt de Heere / die haer den Zee over het hooghe Landt gegeven hadde / upt gantscher herten ende zielen vierighlyck hebben gedanckt.

Sy hebben oock terstont van dit wonderlyck werck den Prince tot Delft geschreven / 't welck hy na den noene / ten twee uren (inde Predicatie sittende) ontfingh / zijnde eene tydinge geheel contrarie van die hy voor noene ontfangen hadde / die hem quaden troost gaf. Als de Predicatie gedaen was / dede hy den Brief den Predikant van den Stoel lesen / ende den Heere met vieriger herten dancken: 't welck oock in alle steden ende Kercken daer rontomme belast en ghedaen wierdt. Oock wierden daer naer over al vreughde-tekenen gedaen / met vieren / groote klocken lupden / ende 't Geschut losbranden. De Admiralen (soo haest als sy de Stad gesprijst ende met victualie verquickt hadden) hebben hare victorie vervolght / ende de vluchtende vranden na-gejaegt daer sy konden.

Valdez vertrock dien dagh met sijn volck upt alle de Schantsen / latende haere hutten staen / ende geraeckten / met verlies van veel volcx en geschut / met groote moepte inden Hage: Drie Amsterdamsche Galeyen / die aen d'andere zyde onder de Stadt laegen / vluchten oock / verlatende de Kage; ende oude Wateringe, desgelycks de Goudtsche Sluys, ende in alles 62 Schantsen. In dit ontsetten hebben de Spaenjaerden ontrent 1000 mannen / ende de Admiraelen boven veertigh niet / verlooren. De Spaensche waren over elf-duysent sterck / ende de ontsetters niet boven 25 hondert man / Soldaten en Schippers / behalven de Boetelaers. Daer was een geschildert Tafereel van alle de Schantsen / en de belegeringe deser Stadt geconterfept / daer onder op 't vertreck gheschreven stont: Vale Civitas, Valete Castelli, qui Relicti estis propter aquam, & non propter vim inimicorum. Dat is; vaert wel Leyden, vaert wel ghy Schantsen, die verlaeten zijt geweest door kracht des waeters / ende niet door macht der vranden.

Hier dient oock een wonder werck Godts verhaelt te worden / in dese wonder-baerlycke of miraculeuse ontsettinge: dat den selven nacht / als den Vyandt de groote Schantse te Lammen verliet / een stuck muers der Stadt / met de Borstweeringe / tusschen de Koep-Poorte ende den Toorn van Bourgondien / omgevallen / ende ingestort is tot de lenghte van ses-en-twintigh roeden / ende heeft also een breese ofte openinge gemaeckt: het welcke / soo het selve twee nachten te vooren geschiet ware / als de Spaenjaerden bepzoefden de Stadt secretelycken te beklimmen (so een Vaghyne bootschapte) sy souden sonder twyffel daer van meester gewoorden zijn: Maer gewisselyck / den grooten Godt / die het al regeert / toonde de Stadt doe sijne genade: want het geene dat tot des Stadts verlies scheen te strecken / maeckte haere vyanden meer verschrickt: want sy meynden (hoorende 't gedruys van den val) dat die van der Stadt op haer uptbraken.

Oock is meer te verwonderen / dat 's anderen daeghs den vierden Octobber / de windt Zuydt-Oost werdt waepende / ende daer nae upt den Noort-Oosten stormenden / het welcke het water weder al upt het Landt dreef / als nu sijn officie ende dienst gedaen hebbende.

De Prince van Orangien, noch niet van de Peste genesen zijnde / die hy gehadt hadde / is 's anderen daeghs oock tot Leyden gekomen / ende heeft de Borgers hoochelycken bedanckt / van hare vroome standvastigheydt / in sulcken belegh / sonder Krijghsvolck te wederstaen / ende in alles ordre gestelt.

Oock heeft hy geordonneert / dat de omleggende Steden een handtreyckinge / ofte Aelmoessen souden doen / aen de schaemele lieden van Leyden, die in lange niet gewonnen / maer het hare al verteert hadden / deputeerende daer toe seeckere Personen die met Wagens ende Schupten / alomme inde steden trocken. Dese hebben tot Delft alleene in vleesch / boter / kaesen / speck / ende aen gelt / in twee dagen / over de duysent gulden weert zijnde / gekreegen / 't welck de Steden in liefde vaster vereenighde.

De

1574. De Stadt Leyden, ende oock de Staten van Hollandt, hebben de Admiraelen ende Capiteynen met goude Ketenen ende goude Medalien (inhoudende de gedachtenisse van soo soffelijcken ontset) beschoncken, als oock mede eenen Hendrick Meyster, met meer andere.

Die van Leyden hebben de Duyven / ofte vliegende boden / die met brieven vloogen / nae haer doot doen droogen / ende met haer uptgestreckte vlogelen / met de schachten aen haer beentkens gebonden / daer sy de brieven ingestecken hadden / op haer Stadthuys doen stellen / ter eeuwiger memorie / om Godt te looven.

De Prince van Orangien met de Staten van Hollandt ende Zee-Lant, &c. hebben de Stadt Leyden met een Academia, Universiteyt ofte hooghe Schoole geboneficeert / deselve begavende met twee-duysent vijf-hondert kroonen Jaerlijer / ende groote Privilegien / met liberale pensioenen / veel geleerde mannen daer lockende / den achtsten Febvuary / des Jaers 1575.

Twaelf Kromsteven-Oorlog-Schepen door de Zeeuwen vermeestert ende verbrandt den 20 July 1575.

1575. DE Prince van Orangien siende dat de Spaensaerden alle ghereetschappen maeckten om de Zeeuwen aen te vallen / ende dat tot Roosendael eenige Kromsteven-Oorlog-Schepen / dienende tusschen de Eylanden ende op de Revieren beter dan eenige andere Schepen / toegerust wierden / heeft hy met eenige Capiteynen beraetslaght om dit aenstaende gewelt voor te komen / onder andere heeft eenen Joost van den Ende (die met het Vaendele van den Heere Junius was vercert / aen den Prince aengebooden / deselve Oorloogh-Schepen te mogen bespringen / het welck hem de Prince van Orangien toegelaeten heeft.

Als nu dese Oorloogh-Schepen / om te vaeren / inde Kreecke by Rosendael beerdigh laegen (met twee-hondert Walsche Soldaten van Mondragons Regiment bemant) soo heeft de voorschreve Joost van den Ende deselve inde Kreecke beset / bevochten / verovert / geplondert ende verbrant / 1575. daer op veele Capiteynen ende bevelhebberen / neffens eenige hondert / soo Matroosen / als Soldaten doot bleven / ende alsoo is desen Aenslagh op Zee-Landt niet voort gegaen.

Crimpen ingenomen den 25 February 1576.

NAe dat de Steden Bueren ende Schoonhoven by de Spaensche 1576. bemachtiget waren / soo heeft ooch Hierges 't Dorp Krimpen, daer twee Schantsen by waren / ingenomen / ende dapper bevestiget. Hier mede de Revière afgesneden zijnde; meende hy alsoo in Swijndrecht te geraecken / ende in 't Landt van de Voorn, sich vanden Briel te verseckeren / ooch / als van Dordrecht afgesneden zijnde / door den winter / niet alleene aenslagen op Geertruydenberge, Gorcum, Bommel, maer ooch van de Mase en Rhijn, meester te maecken. De Prince kennende deser plaetse wichtigheyt / ende dat hier door de stromen waren afgesneden / hiel by sijne beste vrienden aen / om hulpe: Geldt wasser niet te krijgen / evenwel wierde hy de beste peraers eenigh Geldt / tot sijnder hulpe opgheschommelt: ende alsoo hy acht-hondert Soldaten en vrie-hondert Paerden inden Swijndrechtschen waert hadde gelepdt / beschermende hy daer mede Dordrecht, ende 't Landt van voorder inval; soo dat ooch Krimpe selve hier door was belegert; de Prince quam haer ooch van alle kanten met Galepen bespringen: Hohenlo, die met den Heere van Swietien goede kundschap hiel / hadde over 't volck het bewindt: Ferdinando de Toledo die dit alles soght te beletten / lach met sijn volck wel 14 dagen op de Dijcken in regen en wind: Maer de macht der Prince Schepen overtaeckelde hun gewelt / so dat sy door honger gepranght / sich met de twee andere Schantsen moesten overgheven den 25 Febvuary 1576.

Het Casteel Gent ingenomen 1576.

DIe van Gent in Vlaenderen siende dat de Spansaerden van het Casteel alle moetwille bedreven / hebben haer by tijdts van deselve willen

1576. verseckeren / vreesende dat sy de gemuytineerden van Aelst binnen Gent souden brengen / gheluck te hooren t'Antwerpen gheschiedt was: waeromme sy eene beschantsinge teghen het Casteel opgheworpen hebben / ende sochten de Spaensaerden te dwinghen van het Casteel te vertrecken / daer een Antonio Alinos Mondolado, Luytenant van den Colonel Mondragon, over commandeerden. Sy hadden twee regimenten die het met haer hielden / te weten: het regiment vanden Colonel Reux ende Noyelles; maer Reux ende sijn volck waren suspect / midts dat sy altijt met de Spaensaerden van het Casteel inde Oorloge gedient hadden: Derhalven hebben de vier leden van Vlaenderen goet ghevonden haer met den Prince van Orangien te vereenigen / daer de Gemeynte ende Magistraet van Gent seer toe dwongen / te meer om dat sy verstonden van haer Schipvolck / de groote aenbiedinge / die de Prince van Orangien dede voor den Heere van Aursy, die met consent van den Raedt van Staten / een reyse in Zeelandt gedaen hadde / om te handelen op de ontslaginghe van den ghevanghen Grave van Bossu, sijnen Broeder. Die van Vlaenderen (niet sonder oorsaecke) vreesden seer / soo met den Prince niet gehandelt wierde / dat hy soude mogen eenige plaetsen van importantie in-nemen / terwijle sy met de Spaensaerden oorlooghden / ende soo sy met hem accoordeerden / soo souden sy de Zee ende den Coop-handel open hebben: Alsoo resolveerden sy in 't particulier aen hem te senden den Heere van Aursy, ende Meester Michiel de Backer, Advocaet inden Raedt van Vlaenderen, om aen hem hulpe te versoecken voor het gemeyne beste / ende haer te sepnden Soldaeten ende gheschut / daer voor sy hem redelycken betalen wilden / met conditie / dat het selve Kryghs-volck gheen overlast doen en souden / noch schandael gheven aen die van de Paepsche Religie / ende dat hieren-tusschen stilstant soude wesen van alle vyandtschap. Dese commissie was onderteyckent by den Grave van Reux, de Heere van Ognies, Moschron, Herpe; ende Eecke, als Raeden van der Oorlooghe / ter instantie van die vier leden / ende Raeden van Vlaenderen, die ook gereet waren te teyckenen / van date den een-en-twintighsten Septembris / Anno 1576. Jan de Croy, Philips Ognies, Fernando de la Barre, Françoys Heere van Herpe, Cornelis Schepper, Heere van Eecke. 1576.

Den voorschreve Heere van Aursy beneerstighde sijnen last soo wel / dat hy korts daer naer Soldaten ende groote Muer-breckers tot Gent brochte / maer terwijle hy wegh was / waren sy verandert van sinnen / midts dat men op de saecke tot Brussel raetslaeghde / ende sloten de poorten voor hem toe: Maer de Heere van Assche, Broeder van den Heere van Ryhooven, niet wetende dat de Heeren van resolutie verandert waren / dede die weder openen door sijn authoriteyt / vragende waerom men de vrienden / die sy ontboden hadden / soude uyt-sluyten. Alsoo quam des Princen volck binnen / ende wierden wellekom geheeten / ende wel ontfanghen. Sy waeren acht Vaendelen sterck / belepdt vanden Colonel / den Heere van den Tempel.

Ten selven tijden arriveerden ook drie Compagnien Kupteren / die te Visnack gheweest waren. Voor de komste van dit volck begonde men voorder van Pacificatie met den Prince van Orangien te spreecken: gelijck in 't verbolgh blijcken sal.

Als nu het Casteel van Gent alsoo belegert was / heeft den Colonel Mondragon, die daer Castilepn van was / ende sijn Huys-vrouwe daer binnen hadde / versocht / dat voor hem te verseckeren; Derhalven is hy van Zierick-Zee (dat doemaels van de Spaensaerden beleghert was) met een deel Walen van sijn Regiment / langs Antwerpen, ghekomen. Maer alsoo hy eenighe hinderniße vondt / om de Schelde te passeeren / ende niet sterck ghenoegh en was / om groot ghewelt te toonen / ende midts nae sijn vertreck zijn achter-ghelaten Kryghs-volck / voor Zierick-Zee, hem ontboden te willen betaelt zijn / ofte dat sy haer betalinghe op andere manieren sonden moeten soecken / so is hy ghenoodtsaeckt gheweest hem weder nae Zierick-Zee te begheven / alwaer hy veel Schantsen van

sijn

1576. sijn volck verlaten bont: want het meeste deel (dat Landt-saten waeren) hadden haer in dienste van den Prince van Orangien begeven.

Ondertusschen zijn tot Gent vergadert geweest / met agreatie des raets van Staten / van wegen de Prelaten / Edelen / Steden en leden van Brabant, Vlaenderen, Artoys, ende Henegouwen, &c. Jan van der Linden, Abt van S. Geertruyt tot Loven: Giselain Timmerman, Abt van S. Pieters tot Gent: Matheus, Abt van S. Giselain, gekoren Bisschop van Atrecht: Heer Jan de Mol, Heer van Eetingen: Heer Françoys van Halewijn, Heer van Swevegem, Heer Charles de Grave, Heer van Fresijn, Ridders: Elbertus Leonius, Doctor ende Professor inde Rechten tot Loven: M. Pieter van Bevre: ende Quintijn du Prats. Van wegen de Prince van Orangien, de Ridderschappen / Edelen ende Steden van Hollandt ende Zeelandt; representerende de Staten der selver Landen / waren dese naevolgende: Joncker Philips van Marnix, Heere van S. Aldegonde: Arent van Dorp, Heer van Temsche: Willem Zuylen van Nieuvelt, Heere van Heerartsborge: Adriaen van der Mijlen, Doctor: Cornelis Koninex, Licentiaet: Paulus Buys, Advocaet van Hollandt: Pieter de Rijcke, Baillieu van Vlissingen: Anthonis van der Sickelen, Raet in Zeelandt: en Andries den Jongen, Borgemeester van Middelborgh.

Dese aldaer vergadert zijnde / nae lange Raedtslagen over weder zijden / ende daer by verstaen hebbende het grouwelijck sept / in-nemen / plonderinge / Moordery / ende verbrandinge der Stadt Antwerpen, by den Spaenjaerden bedreven / zijn op den 8 Novembris met den anderen eendrachtelijcken verdragen op eenen goeden ende vasten Vrede. Verklarende dat de Spaenjaerden dagelijcx / hoe langer hoe meer / de Ingesetenen sochten te overvallen / verderven / ende in slavernye te brengen / sonder haer te vermyden mupterpen te maecken / Heeren ende Steden dreygen / en veele plaetsen by andelijcken in te nemen / te rooven / ende te branden / daer door sy waren by de Gecommitteerde tot den Gouvernemente vande landen verklaert geweest / by panden van sijn Majesteyt / ende van de ghemeyne welvaert: waerom de Staten / met consent van de voorschreve Gecommitteerden / gedwongen zijn geweest de wapenen inde handen te nemen / ende daer benevens / om voorderen overlast ende de eeuwighe verderffenisse van de Landen te verhoeden / ende dat de Ingesetenen van alle Nederlanden / in eenen vasten Vrede ende accoorde vereenight wesende / gesamentlycken souden doen vertrecken de voorschreve Spaenjaerden / ende haren aenhanck / als Landt-Schenders; deselve wederom te stellen in 't gebruyck van hare oude Rechten / Privilegien / Costuymen ende vryheden / waer door neringe en welvaert inde selve wederom soude mogen keeren. 1576.

Soo was 't / dat sy by agreatie vande voorschreve Heeren Gecommitteerden tot den Gouvernemente van de Landen / ter Eeren Godes / ende tot dienste van sijne Majesteyt / besloten tusschen de partyen ende Landen een eeuwige ende vaste Vrede / verbondt ende eenighedt / onder sekere voorwaerden ende conditien / die wy om korthedts wille alhier voorby gaen sullen.

Geduprende dese Vrede-handel / heeft de Grave van Reux (alsoo hy volck / Artillerye en Amonitie van den Prince van Orangien verkregen hadde) het Casteel / den 7 November / by den Grave van Trelon, op twee plaetsen doen beschieten / maer genoeghsaem tegen het gemoet van den meesten hoop / eerst maer schietende op de Vorststweeringen / maer ten lesten van schande wegen hebben sy moeten breese schieten; ende doen men soude gaen stormen / was de Stormbrugge te kort gemaeckt: maer alsoo de Grave van Lalain, Generael inde absentie van den Hartog van Arschot, met den Marquiz van Havre, daer gekomen waren / ende geen ontset voor handen / wiert het hun ernst: dies versochten de Spaenjaerden / onder Antonio d'Alumos Maldonado Luytenant van Mondragon, te parlementeren / zijnde maer honderd-en-vyftigh sterck / ende gebreck van Buscruyt / en victualie hebbende / en konde den Colonel La Garde, met haer tracterende / niet accorderen over hare wapenen: Maer alsoo de Heere van Trelon haer presentatie gedaen hadde / van Geldt voor hare wapenen te geven / hebben sy haer overge-

1576. overgegeven/ behoudens lijf en goet/ ende den elfden November daer uptgetrocken/ haren mars nemende op Vranckrijck. Daer trocken binnen twee vaendelen/ het eene van den Prince van Orangien onder Capiteyn Groenevelt ofte Sonnevelt, het andere van den Grave van Reux, onder den Heere van Creckquiz.

Uytrecht begheeft sigh onder de ghehoorsaemheydt vanden Prince van Orangien 1577.

1577. DE Prince van Orangien en de Staten van Hollandt en Zeelandt hebben na lange aenhouden van die van Uytrecht, beginnen te lupsteren na de Articulen by haer opgestelt en ghepresenteert; waer over de Heere Floris Heermale, Joncker Frederick uyt den Enge, Meester Floris Thin, en Jacob Leemput, na Brussel aen den Prince wierden afgevaerdight/ die nae verschepde handelingen het verdrach troffen. Ende na dat het selve by die van Hollandt en Zeelandt was bevestiget/ kosten die van Bommel sulex niet goet binden/ als teghens hunne Lant-Rechten strijdig: wilden niet te min met die van Uytrecht in alle vrientschap leven/ ende den gemeenen vpandt helpen weeren.

Amsterdam onder de gehoorsaemheydt van den Prince van Orangien ghekomen den 3 February 1578.

1578. ALs die van Amsterdam nu sagen/ dat die van Uytrecht haer onder 't gebiedt van den Prince van Orangien begeven hadden/ hebben sy oock by den Prince op verdragh aenghehouden/ en of dat wel/ by voor-raedt/ door den Prince was inghewilligt/ soo wilden 't de Staten niet toe-stemmen/ om dat het den uptghewekene Borgers geen sekerheydt beloofde/ noch dat die aldaer de Vrede mochten genieten: Oock dat Hollandt in het meeste gevaer zynde/ men hier door den oorloogh alleene/ op hunne hallen soude laden/ te meer om dat sy versekert waren/ dat Don Johan van Oostenrijk met die van Amsterdam verstant hadde: bonden derhalven beter gheraden/ de Stadt met gewelde te dwingen/ wetende datter gemor onder de gemeente was/ door ghebreck van vet scheyden noodtdruftigheden. Die van Amsterdam siende dat hunne handelinge vruchteloos was/ klaegden den Prince dat sy by de neuse waren omgelepdt/ ende datmen niet oprecht met haer handelde/ hun wederbaren schrijvende. De Prince hier door ontstelt/ wilde datmen/ volgens 't verdrach/ hun de vrucht des Vredes soude laten ghenieten. Dit on-aengesien/ en dat die van Amsterdam by de Staten van Hollandt te Leyden vergadert/ aenhielden om 't verdrach te vorderen/ wierden hun/ om des Princen schrijven niet geheel te wederstreven/ toegestaen: dat se met lilepne schupten haren noodtdruft daer in mochten voeren. Ende alsoo den Staten Don Johans opstoockinge seer in den krop lagh/ beslooten sy de Stadt met d'een of d'ander middel te bemachtigen/ doch sonder plunderinge of schendinge van der Geestelijcke persoonen en goederen.

Af-gonst ende bedeckten haet/ baerden doe ter tydt veel onheyls/ soo dat de gemeene saecke/ die een peder scheen te bevveren/ daer door by nae wierde verbrodt. Amsterdam, dat nu alleene in Hollandt noch Spaens was/ en de strenge van Don Johan trock/ bleefeven hardt op sijn roer. De Staten lieten ondertusschen niet nae dat selve te knellen: want sy sagen aldaer de geestelijcke dapper te samen rotten: Ende alsoo hun dit hachje dwers inde mage lagh/ kosten sy 't niet langher verduwen/ maer pooghden/ soo door Sonoy als andere/ sich daer van meester te maecken. En of wel de vorighe aenslagen waren misluckt/ soo beswekten sy geensints in hunnen yver: want de Stadt wiert aen alle zyden benart. En of wel die van de Stadt schreven/ dat sy met den Prince waren gheaccordeert/ ghelijck haer genoeghsaem bekent was/ ende dat sy alleene op der Staten Resolutie vertoefden/ so bejegende hun Sonoy wederom beleefdelijck/ dat hy dit alles dede upt last van de Staten van Hollandt: ende wierden ten lesten stillestant van ses/ en daer nae noch van vier dagen ghetroffen: En inden Hage beschreven zynde/ lieten sich die van Uytrecht daer aen dapper gelegen zijn/ om als schepts-luyden de

sake

1578. ſake te middelen: want ſy vertoonden den Staten van Hollandt, de macht en gelegenthepdt der Stadt/ daerſe noch van alles wel verſien/ ende door 't openen der ſluyſen ſeer veel ſpels koſten maken: want ſy koſten nu/ door ervarenthepdt/ en pzoëve eeniger jaren/ ſeer wel bevzoeden/ dat het gheen kat was om ſonder handtſchoenen aen te taſten. De tijdt was wanckel/ en d'oozlooghe onſeecker/ dat ſy ſich behoozden te gemoet te voeren/ 't gheene Don Johan wel eer hadde gheſepdt/ dat hy om deſe Stadt alleene uyt Spaengien wilde overkomen: Dat hy te Kampen, Deventer, en in Gelderlandt noch veele gonſtige hadde/ ende derhalven alles ſoude waghen/ &c. Sy ſcherpten die van Amſterdam in/ wat ghevaer hun dagelijcx over het hooft hingh/ datſe op 't mergh en ghebeente doch moeſten upt-teren/ aen-ſlaghen en opſtandt/ met bloedt-vergieten/ dagheliicks te gemoedt ſten. De hoope op Don Johan was ſober ende vol bedencken: want hun opſicht gheluckende/ ſoo wiſten ſy wel/ wat het was/ dat een Stadt alleene/ die van een geheel landt was omcinghelt/ koſt uptrechten: Onaenghezien alle deſe boozſlagen/ ſcheptmen onverrichter ſaecke. Doch de Staten van Uytrecht, als Adriaen van Zuylen, Heeren van S. Jan, Loef van der Haer, Frans Booth Vazgemeeſter/ en Meeſter Floris Thin, bonden 't voer ſoo hardt aen/ dat men 't herbatte/ en de ſatisfactie of het verdzach trof: Daer die van Amſterdam goede boozwaerden bedongen/ doch niet met groot ghenoegen der Gerefozmeerde: Om dat de Roomſche ghezinde de groote Kercke en de Regeeringhe alleene ſouden houden/ maer de andere ſouden ſlechts bupten de Vzyheydt der Stadt mogen pzedicken: d'eene ſou d'ander laſteren/ beſpotten/ noch eenich gewelt aen doen: Hun ſoude in de Stadt een ongewijde/ doch eerlijcke plaets/ werden aengheweſen/ om hunne dooden te begraven/ doch alleene met ghevolgh van twintigh of ſes-en-twintig perſoonen ten hooghſten. Hunne ſes Vaendelen ſouden wozden afghedanckt/ en wederom 4/ 5/ of 600 mannen aengenomen/ die onder vier Capiteyns ſouden werden verdeelt/ nae het goedtvinden van den Pzince en Staten: Doch dit verdzach of Satisfactie is namaels by die van Amſterdam en de Staten van Hollandt, 1582 vernietigh/ ende weder-zyдts afgeſtaen. 1578.

Groeningen ingenomen, den 10 Juny, 1579.

1579. ALſoo de Ommelanden klaeghden/ dat haer Edelen ende anderen/ door de Executeurs des Koninex/ en de Kamer van Groeningen verdzuckt wierden/ ſoo is den Grave van Rennenbergh (doemaels aldaer Stadthouder) belaſt middelen by der handt te nemen/ om hem van Groeningen te verſekeren; dewelcke tot dien eynde een Landt-dach beſchzeef tot Viſch-Vliedt, een Dozp gelegen inde Ommelanden/ om alles met der minne te ſliſſen: maer die van Groeningen weygherden daer te komen/ ſeggende/ ſulex tegen hare Pzivilegien te weſen: waeromme Rennenbergh ſijn Krijghs-volck by hem ontboodt/ 't welck die van Groeningen merckende/ dochten ooch Krijgsvolck te doen aen-nemen/ door een Hopman Winckenbergh; maer deſelve wierdt tot Arnhem gevangen/ waer over Rennenbergh haer ſchzeef upt Nieoort, den 5 May/ dat ſy moeſten (om alle miſtrouwen wech te nemen) garniſoen in-nemen/ ofte Gpſelaers geben. Hy ſchozfte ooch des Koninx Camer in Groeningen van haer Officien/ ende nam voor/ door laſt van den Prince van Orangien, en de Generale Staten/ Delfziel ende Winſum weder te fortificeren/ daer toe den Hopman Cornput laſt ghevende: maer daer en wierdt doemaels niet anders in ghedaen/ dan dat 'er Loop-ſchantſen ende Dzaey-boomen/ op de aenkomſte van Winſum, ghemaeckt wirden/ ende men begonſt de Stad/ genaemt den Dam, te ſchantſen ende ſterck te maecken/ welcke/ na dat ſy van Meynart van Ham, ende Bernt Hatfort, van wegen des Vozſten van Gelre, ghezterckt gheweeſt was (zijnde deſe twee Hop-lieden van haer eygen knechten in Georgy Schencks handen gelevert) wierdt die by den ſelven Schenck, Anno 1535 weder geſlecht/ ende was alſoo blijven leggen tot deſen tijdt toe.

1579. Die van Groeningen gaven al schoone woorden / onder de handt krijghs-volck aen-nemende / waer door Rennenbergh, den 22 May / voor de Stad sont de baendelen van Vliet, Weda, Olthof, Entens, Rinswoude, Cornput, Hottinga, Enschede, Schagen, ende meer andere / die haer beschantsten / alleene aen de Noordt-Westzijde der Stadt / tot kleyn achterdeel derselve.

De Stadt Groeningen is gelegen aen seer goedt wey- en hoorn-landt / sy heeft twee Rivieren / vlietende uyt de Morassen van de Drenthe, namentlijck / Schuttendiep, 't welck te Delffziel inde Ems loopt / ende Hoorn-diep (dat die van Groeningen Reediep noemen) loopende inde Riviere Lauwers, voor by de Marne, ende voorts in Zee. Sy is eerst bemuert ghewordeu Anno 1110, ende langhe daer nae met eenen hoogen dicken aerden wal / met eteliicke Rondelen en Thoornen beringhelt / ende met breede diepe grachten om-graven. Rennenbergh dede by synen tijdt een groot Bolwerck voor de Botteringe-Poorte leggben.

Den eersten Junp begonden die van buyten met die van der Stadt te schermutseren / ende namen haer een ontallijcken hoop Beesten af. Die van der Stadt brochten ontrent 2300 Boeren (uyt de Dorpen van haer Jurisdictie) op de beenen / welcke terstont met wepnigh krijghs-volck inde vlucht ghedreven wierden / ende daer-en-boven met geldt gheben ghestraft. Den sesten Junp / die van binnen hoorende / dat in 't leger Buskrupt gebrack / quamen met al haer ghewelt van Boeren / wel gewapent / ende met eenich krijghs-volck / de beleggers besprongen met haer gheschut / ende hadden daer by wel 600 Dienstmaeghden / om het gheschut te beschansen: Maer staende nu in een groote slagh-orde / wierden sy van alle kanten dapper beschooten / soo dat 'er veel doot bleven / ende geen twee upren ghestaen hebbende / namen sy de vlucht / ende wierden tot inde Poorte toe gevolght / niet sonder perijckel van dat hen die oock afgedrongen soude worden.

Hier nae begonnen die van Groeningen nae vrede te lupsteren / die hun ten lesten / den 10 Junp / ghegunt wiert. De conditien waren dese: dat sy souden sweeren den Prince van Orangien en de Staten Ghenerael / midtsgaders den Grave van Rennenbergh (als Stadt-houder) ghehoorsaem te wesen: Garnisoenen / soo het noodt ware / in te nemen: Den Religions vrede te doen besweeren / ende onderhouden / (waer op Rennenbergh selve seer drongh:) het verschil met de Omme-Landen te stellen in handen van de Commissarissen: ende tot verseker inghe van alle dese conditien / souden sy ses Gyselaers gheven / die Rennenbergh noemen soude / ende dese wierden genoemt al van de voornaemste Spaens-ghesinde / die men den beerthienden Junp tot Campen in bewaringhe voerde / ende alsoo dede Rennenbergh syn inkomste inde Stad op S. Joris dagh / ende veranderde aldaer den Raedt / daer toe niemandt dan de Ghereformeerde Religie / ofte Prins-ghesinden verkiesende. 1579.

Oldenzeel, Zwol, Deutecum ende Steenwijck, door den Grave van Rennenbergh belegert, ende by den Prince ontset: 1580.

1580. Cornelia van Lalain, (suster van den Graye van Rennenbergh) met haren man / Baron van Moceau, haren broeder tot Groeningen komende besoecken / stelde hem voor een accoordt ende pardon van den Prince van Parma, neffens sommighe penninghen / ende veel schoone beloften / als van Marquis ghemaeckt te worden / ende bevordert te worden tot het houwelijck met de Grabinne van Megen, Weduwe synde / daer hy op verlieft was / soo hy wilde den Prince van Orangien afvallen: Rennenbergh hier inne niet konnende resolveeren / heeft sy niet opghehouden / van hem daghelijcks te vermanen / dat hy syn ziele niet soude verdoemen / met het Kerstelijcke gheloove te verdrucken / en hooft te blijven van Ketters ende Rebellen / en selve gere-

geert te worden van het gemeyn po-

pel /

1580. pel / Wevers ende Pelsers / daer door hy soude verliesen alle syne goederen in Henegouwen ende elders / en de gunste van syn maechschappe / van syn broer Moeder / van den Graeve den Canonnick syn Oom / daer van hy het Graefschap van Rennenbergh hadde / en van synen Koningh / ende diergelijcke : Alsoo dat hy ten lesten door syn sonckheyt / onervarenthepdt / ende door de Religie / daer hy in opgheboet was / hem beweghen liedt den rock om te keeren / verscherende / ende in-nemende voor den Prince van Parma de Stadt Groeningen, Coeverde, ende meer andere plaetsen.

In den Krijghs-handel sachmen hier door groot verloop : want de Prince van Parma wiste in dese gheleghenthepdt aerdigh met de blinde kaert te speelen / deelende door de dupst milde versoeninghen upt / en ghedooghde / dat / die nu alrede des Koninckx zyde hadden gekoren / noch in der Staten dienst mochten blijven / om alles te doorsnuffelen / ende tot den meesten voordeel des Koninckx te belepden.

De Prince, die doen noch te Gent was / moeste / na 't vertreck syner Broeders / Graef Jan van Nassau, over al sorghe draghen : die jupst den Landt-Griffier Evert van Reyd by hem hadde / desen in haest nae Gelder en Venlo afgheveerdight zynde / was by nae van de muptinerende soldaten doodt geslagen / ten ware Hohensaxen soo goede orde hadde gheskeldt. Dese lichte / een wijle daer nae / Marten Schenck by klaren daghe upt Santen, en nam hem ghevanghen / waer door veel aenslaghen die hy met de Gelderschе hadde ghesmeet / in rooch verdweenen. Rennenbergh nam Coeverden in ; ende alsoo het nu op Oldenzeel aenquam / waren dese in groote vreese.

De Heer van Swieten en Jacob Visscher van Amsterdam, die geen tweehondert mannen sterck waren / laghen daer binnen / en hoe sy om hulpe schreven en wreven / 't was vergheefs : De Duptsche Kupters wilden eerst gelt hebben : in 't korte / sy wierden van Rennenbergh omcingelt ; want de Stadt was een wijde romp / met ronde mueren / daer 't water met dammen wierde gheslut / hebbende gheene 1580.
strijdt-weeren. Ende alhoewel hy gheleghenthept tot den storm vont / wierde hy met verlies van drie-hondert mannen afgeslagen / waer over hy aftrock : De belegherde / die gereedt stonden / om tot hunnen vpandt upt te vallen / bevonden dat de Borghers Spaens gesint / sich in wapenen begaven / zyn also binnen ghebleven. Rennenbergh trock stracx op Zwol / en sloot alle toegangen / want men hielt daer voor / dat hy heymelijck verstant daer binnen moeste hebben / of hy soude anderssints met soo wepnigh volck soo grooten Stadt niet derven belegheren : Doch die van Vriesslandt en andere brachten soo veele volcks op de beenen / dat hy dat hachsen moeste laten leggen / en wierp het voor Deutecum, dat hy weghen de swackhept meenden te over-rompelen / doch hy vont daer oock te moedigen tegenstandt / te meer de Engelsche ende Hohenloosche Kupters / hem soo dapper inde yserе saeten / dat hy nae vijf dagen daer oock moest aftrecken / ende sich voor Steenwijck begeven. Hier binnen sach Herman Olthof, daer Cornput by wierde gesonden / met noch twee vaendels / steeckende voorts de Voor-Stadt / ende wat hun hinderlijck was / in brandt / krijgende noch te Scheepe eenige tonnen Buskrupt ende victualie binnen : Die van binnen deden altemet stoute uptvallen / daer in Hans Mom : Oberste Luptenant van den Graeve van Rennenbergh, door 't hooft wierdt gheschooten / alwaer Johan Baptista Taxis in plaets quam. Rennenbergh was ontrent ses dupsent man te voet / ende twaelf-hondert te paerde / meest Lanciers / sterck. Ende nae dat hy de Stadt vast hadde beslooten / waren de Heeren ende bevelhebbers gantsch verleghen / schrijvende om spoedigh ontset / daer sich Cornput tegen op stelde : Men moest niet te haestigh / ook wel van alle des vpants macht en gelegenthepdt eerst wel zyn versekert / op dat men niet te reuckeloos 't ontset krachteloos maekte : 't was een teken van versaeghthepdt / datmen sonder noot soude klagen : 't quam 'er noch niet eens op aen. De brieven moesten evenwel voort / die hy wepgher-

1580. dese teyckenen / willende den Prince geene logenen in de hant steken. Rennenbergh overrompelde een Schansken op de Kuynder, daer sy eenich volck versloegen / ende een vaendel achter een Paerts steert tot triumph / aen die van de Stadt / vertoonden.

Die van de Stadt staecken de Molen / bupten de Ooster-Poort / gelijck de beleggers in tegendeel de Hamerpe / in brandt / waer tegen eenen van des Stadts wal / met een ladder daelde / ende met een emmer door de gracht swom / die de tonne met Peck / Swavel en Stroo gebult / om ver ruckte / midden in't blixemen van hagel en loot / deselve uptblusschte / ende weder over swemmende / riep hy; Ick ben Arent van Groeningen: dien Cornput daer naer met een hant vol Rijxdaelders vereerde. Rennenbergh epschte de Stadt tot verschepden tyden op / schietende daer geweldich in / sulcx dat hy den Toorn ende't bovenste van de Gasthuys-Poort afgeschoten hebbende / de brant in verschepden hupsen / die met stro / hoorn / ende turf waren gebult / geraeckte: ende was de geweldige Ooste windt oorsaecke / dat de Soldaten wel't derde vande wallen moesten verlaten / ja self de Borstweer / die met stroo onderlepdt was / geraeckte mede aen't sneulen / soo dat die van binnen niet alleen dapper benart / maer oock selve / die van bupten / van dese grouwelijcke vlam schrickte. Jae soo die by nacht was gebeurt / de brant sou de Stadt licht hebben vermeestert / want daer waren wel 70 hupsen met Hoy / Garst / Hoorn / ende Turf afgebrandt. Die van bupten stonden met bliegende vaenen vaerdigh / als of sy den stormoover de grachten / die op veele plaetsen toegebrosen / ende ongebyt waren / wilden aenbrengen: want sy dochten niet anders of de gheheele Stadt lagh in kolen. Op dese alghemeene ellende sant Rennenbergh op den avondt twee Trompetters / die de Stadt wederom opepschte / alle genade aenbiedende. Hopman Plaet, die doen inde Onniger-Poorte stont / antwoorde hun / dat sy niet voor den Grave als krupt en loot hadden / lastende haer strax te vertrecken: Ende hier aen dede hy doemaels een grooten dienst: want het werck was soo geschapen / dat soo men't stuck in beraedt hadde gelept / het licht een ander plop sonde hebben genomen / om dat veele in de suelle antwoorde van Plaet, waren misnoeght: Sy lieten den Prince en de Staten desen broeden ramp weten / epde of men daer nae weder onderstont gloepende hogels / inde Stadt te werpen / so gebrupckte men natte wolle handtschoenen / wanneer men eenighen roock inde hupsen merckten / ende haelde de hogels daer upt. So quam die van de Stadt / boven dit alles de breese noch bestoocken / om dat het gerucht sich verspreyde / dat hun ontset was geslagen. De Rennenberghsche namen Sloten in / als oock Staveren, maeckende te Maccum een Schansse. Rennenbergh siende dat hem't geluck aenlachte / meende nu dat sijn Vaen alleen Koningh was / dies beelde hy sich niet alleen de Heerschappye van Vriesland in / maer onderstont aen die van Enckhuysen vermeteljck te schrijven / dat sy sich de gehoorsaemheyt des Koninex souden onderwerpen / en de naebuprige Steden daer toe aennamen.

1580.

Die van Steenwijck dewijle het nu op het nijpen quam / hielden over al om ontset aen: de Prince vertroostehaer / datse sich als broome Soldaten souden dragen: want het ontset en alle voor-raet wierde toegheruft / waer van sy / in't kort / de bruchten souden smaecken / Cornput een seer Couragieus man / antwoorde den Prince, dat hy wel hadde gewenscht / dat hy den tydt so kort niet hadde genomen / om dat hy wel wiste / dat sulcx onmogelijck was / en dat sich d'onwillige daer op souden beroepen: hy bad men sonde't onset niet verhaesten / maer seecker nemen: De klaegbrieven waren bupten sijnen last geschreven. Van gelijcken inhout waren oock de brieven van Beerenbroeck.

Nu begostmen het ontset te spoedigen. Hopman Stuper quam te Swartesluys, en Hegeman met ses vaendelen in S. Jans Kamp by Vollenhoof. Rennenbergh deser aenkomste verstaende / dreef haer op de vlucht / en kreegh daer van een vaendel / dat hy weder voor de Stadt / achter een Paerdt liet na slepen. En of die van de Stadt dapper om ontset spoedichden / so schreven Cornput en Roorda, men sou het seecker nemen / sy waren noch wel voor drie maenden voorsien.

1580.

1580. sien. Ebenwel dreef hy den meesten hoop de wanckelmoed boven. De Staten brachten eyndelijck onder den Veldt-Oversten Norits een treffelijck leger ontrent Zwol op de been/ gevende last om Hinloopen, Staveren, Block-Zijl, en de water-kant aen te tasten / om Rennenbergh also de handen vol werck te geven / gelijck ook geschiede. Hy bleef soo betoobert op Steenwijck, dat hy de Stadt/ of geen lijf wilde hebben / hoewel hy sijne Soldaten grote armoede sach lijden. Groote mupterpen ontstonden ook dickwils inde Stadt/ waer door men was ghenootsaeckt/ allerley geldt/ met des Stadts wapen / wesende een ancker / te slaen ; maer alsoo 't boven de waerde was verhooght/ reesen daer grooten onlust tusschen de Borgeren ende Soldaten / om dat sy 't gelt in die waerde met wilden ontfangen: Doch alles wierde door de Capiteynen bevredicht. Maer dit was noch aen-merckelijcker / hoe Rennenbergh sijne Soldaten / in soo houden winter / in hagel en sneeu/ en dat sonder geldt en seer soberen kost / soo wist te stillen: Jae als sy op 't laetst ongeduldich wierden/ wist hy de Oversten van de Kupteren en Soldaten / met seer gelimpige redenen te bepzaten / als dat de Stadt op 't gijpen / het ontset was te swack/ ende sy ongelijck stercker: Men soude een wepnigh gedult hebben / de overwinninge soude hunne volstandighept met lof bekroonen / ende dan soude alle hunne moepelijkhept worden versacht. Hier op wierde gekrioelt / dat sy by hem wilde leven en sterven. Norits op Swartesluys komende / verstont dat Otto van Sant met sijn volck te Griethoorn lach / dien hy verraste / nemende hem met sijn Sone ghevangen / beele doodslaende / ende 't Borp in brandt steeckende. Rennenbergh die dit ghedonder wel kost hooren / begost nu alle toegangen nacuwer te versekeren / en verstaende dat Norits drie vaendelen in Swartesluys hadde gelaten / socht hy dese over 't ys / langhs de dijcken te verschalcken / maer door eenige Walen en Engelsche gesecondeert / deden sy op de Rennenberghsche soo krachtigen upt-val/ dat sy met verlies van 300 dooden moesten af-wycken / nalatende veel gheweer en twee vaendels. Rennenbergh siende dat het geen goet eynde nemen soude / schickt wederom een Trompetter inde Stadt/ mepnende haer tot overgeven te bewegen/ haer schrijftelijcken de onmogelijckhept des ontsets voorstellende; ende dat de Prince en de Staten hadden beslooten haer volck niet te wagen/ noch om dese Stadt het geheele Lant inde waeghschale te stellen / willende haer dit / by sijn Graeffelijcken Eedt / wel versekeren. Sy wisten doch wel hoe de Prince de sijne plach te ontsetten; sy souden doch op hunne welvaert letten / terwijle de deure der ghenade noch open stont: ende dit was voor de laetste reyse / datse wel souden doen / om hem de Stadt voor den Koningh over te leveren: en soude hun desen brief tot by ghelep strecken / om binnen twee uren by hem te verschijnen / of dat anders hunne stilswijgenthept/ voor wepgeringe soude worden aenghenomen. Desen brief by den Hoplupden en Magistraten gelesen zynde / wierde de Trompetter / na lange haperinge/ aengesept dat sy den Prince en de Staten wilden getrou blijven / hy mochte sijn beste doen: en bertreckende/ wierde vanden soldaten nagejouwt. Desen brief aen den Prince afgesonden hebbende / gaven sy met eenen haren uptersten noodt te kennen. Ende alsoo men willigh was 't ontset te voorderen / schreef Norits aen Sonoy, dat hy den aenstaenden nacht / sijn heyl op den brandt wilde versoecken / en dat hy hem spoedigh / met alle noodzust wilde versorghen. Hy verwittichde ook dit selve aen de Stadt. Norrits die ghecn twee duysent mannen sterk was/ trock op Steenwijcker-Wold, daer hy eenige Rennenberghsche Kupters versloeg/ d'andere vaendelen namen hunne wijck op de grote Kappel-Schanse op den Steendijck. Die van de Stadt 't gedonder hoorende/ en den brant siende opgaen / stonden den gantschen nacht inde wapenen/ nauwelijcx zynde binnen te houden: want nae dat Hopman Coen met de sijne / 't gedot hadden gedaen / bielen sy ter Poorten upt/ en staecken de kleyne Steendijck-Schanse in brand/ de groote Kappel-Schanse bespringende/ daer Rennenbergh selve binnen was. Maer hier 't hooft stootende / spreyden sy sich over 't lant nae Steenwijcker-Wold, daer d'eene vrient tegens d'andere door de duysternisse / schut-

1580. geveert hieldt / doch bekent zijnde / trock peder sijnes weeghs : Maer Rennenberg die een bzede slach-ozde hadde toe-gestelt / soude schier met die van der Stadt / tot de Wal-Poozt hebben inghedzongen / ten ware Cornput dooz een bedeckten weeh / by de Contrescharp / daer so ter zijden in stonckte / dat hun de pber begost te verkoelen / daer Olthof wel te pas de Poozte dede slupten. Norits die sich in den Camp hadde gelegert / wierde van Rennenbergh eenen heelen dach beschooten / en ten laetsten bestozmt / doch hy wierdt so onthaelt / dat hy 's nachts weder moest afrecken. Norits was onder tusschen in grooten noot / hebbende gantsch gene booz-raedt by sich / ober sulex moepelijck / dat hy Hopman Coen so licht hadde gelooft. Ende also die vander Stadt / dooz dicken nevel / gantsch geen bericht hoozden / sonden sy twee boden upt / waer van d'eene Mathijs Kiers, Norits die al inden aftocht was / selve aentreste / en hem riet / dat sy sich by Sonoy nae Block-Zijl soude verhoegen. Dese weder inde Stadt keerende / verhaelde alle den toestant / en hoe de hulpe / tot ontset / seker en by der hant was. Norits die nu weder in S. Jans Camp quam / wierde echter van Rennenbergh besprongen / en met eenighe schanssen omheer beset / niet anders als of hy ook de ontsetters had willen belegeren / eer sy van de Vriesche hulpe wierden versterckt. Ja Norits wierde soo dapper van sijne vpanden geknelt / dat se alreede Paerde-vleesch moesten eten : ende als Sonoy haer van alles meenden te onderstutten / kreegh hy ter nauwer noot / noch eenigh booz-raet. Evenwel dzongh Rennenbergh dapper op 't Klooster aen / daer de Engelschen hem kloeckelijck afkeerden.

Ondertusschen trocken de Vriesche Regimenten / ontrent 1500 mannen met veele wagenen ende allerley booz-raet nae Block-Zijl / om Norits van die zijde te ontsetten / gelijck geschiede. Rennenbergh hier dooz wanhoopende / keerde wederom nae sijn leger / Wijn / Bier / ende alle noodzuft na-latende / en Gierhoorn afbzandende / berstede hy van spijt / dat hem dit alles was misluckt. So hadden ook die van de Stadt van desen aftocht gantsch geene kundtschap. En hier sweefde Rennenberg 1580. in groot gevaer / om dat sijne Rupters / ongeduldigh zijnde over hunne quade betalinge / hem dzepghden by den kop te batten / doch hy was neffens Schenck, en Oyenburgh besich om haer te stillen : Evenwel sochten sy Rennenbergh over al / en hem niet vindende / plunderden sy sijne huysinge / doch hy stilde de Soldaten / onder belosten / dat hy haer op een beter wepde wilde voeren. Rennenbergh, verstaende dat Norits gheresolveert was hem 't hooft te bieden / verliet alles / en versterckte sijn groot Leger. Sonoy die ondertusschen verstant hadde binnen Vollenhove, dwongh dat selve / dat sy sich met het Slot moesten overgheven / en hier van de Prince verwittight / bedanckte hem over sijne groote sozge. Doch Norits was seer t'onbzede / dat hy / als Velt-Oberste / daer inne niet was gekent. Maer de Prince ontschuldighde dit / in aller maniere : waer dooz Norits oozsaecke nam sich met Sonoy te vereenigen : ende hier dooz wierde den twist gesnoozt / die anderssints tot schade der Landen / in desen noodt soude hebben uptgebozsten : 't Was te verwonderen / datter drie Patrijsen inde Stadt / metter handt wierden ghevangen / waer van Cornput een booz-segger wilde zijn / dat God / binnen drie weecken / de Stadt soude spijsighen / gheljck ook gheschiede.

Norits eenige Rupters nae Dieveren affendende / versloeghen eenige Rennenberghsche / ende bzachten noch hondert ses-en-twintigh Paerden in / veel wagenen met booztaet in bzant stekende / en sich vindende noch 3500 Voetknechten / en ses Vanen Rupters sterck / legerde sich ten Oosten van Steenwijcker-Wold, aen den voet van den Hiddinge-Bergh, een plaetse met hepningen omsloten / die den Soldaten dooz eene Bozstweeringe streckten / plantende sijn gheschut op de hoochte / dat die van de Stadt wel kosten sien.

Rennenbergh beschoot haer met twee / daer Norits weder vier stucken tegen aen dede blasen / so dat beyde legers / tegen malcanderen te beide zijnde / d'een d'ander al te mets de de retireren. Hier wierde Hopman Snater, die men scheut by waende / om sijne groote stoutmoedighedt / dooz

1580.

1580. voor den hals geschooten.

Terwijle Rennenbergh 't leger van Norits bestormde / vielen die van der Stadt upt / en staecken 't Ooster leger van Rennenbergh in brand / keerende met groten hupt weder te rugge. 't Was te verwonderen / wat de moedighept / in so onlijdelijcke koude en armoede / kost uptvoeren. Dit soo eenige dagen duyrende / hadden de ontsetters de meeste ramp / om dat sy wepnigh voorsien / en van Block-Zijl alles moesten krijgen: Doch het weder ontlatende / wies de hoope aen; ende alsoo Norits een nieuwe Schanse hadde opgeworpen / dede Rennenbergh daer op eenen krachtigen / doch vergheefschen aenval. 't Sach 'er evenwel in de Stadt bang upt: want daer quamen wel tweehondert persoonen op 't Raedthups / en versochten broodt voor hunne hupsgesinnen.

Den honger wrocht sodanige moedigheyt / datter twee borgers en drie Soldaten sich verstouten / om tusschen des brandts Schansen ende wachten / ter Stadt upt te loopen / die met veele Soldaten / 350 Brooden en 150 Kasen / met lonten t'saem gebonden tot aen de brugge wederkeerden / daer / sy alles nederwerpende / die van de Stadt 't selve quamen in halen. Rennenbergh daer tegen een Schanse opgeworpen hebbende / wiert te vergheefs / by de Statische onderstaen / die te overweldigen / ende siende dat dit dralen hem afmatte / en 't volck ongeduldich maeckte / resolveerde een generalen aenval te wagen / dies hy de Statische van alle zijden bespringende / en onder den anderen raeckende / 't scheen of de geheele macht tot een veltslagh soude hebben uptgebosten / maer de Rennenberghsche wilden niet vechten / riepen om geldt. Norits dit verstaende / ende baerdich om sijn gheluck te verbolgen / sant veel volcx nae de Stadt / 't welck gemerckt zijnde / vielen die van der Stadt mede upt / en damde seeckere wijde sloot toe / daer de Noritsche / met voorraet geladen alles aenbrachten / en alsoo de Stadt spijsighden.

Rennenbergh siende de Stadt ten tweedemael herspijst / den hoop dapper toenemen / sijn volck onwilligh / en voor arger vreesende / heeft sijn geschut gemackelijk doen wechvoeren / en in alle stilte / by doncker alle sijne Schansen verlaeten: En alsoo men geen Schiltwachten vermerckte / liepen eenige van de Stadt daer op in / daer sy de geheele kraem opgepackt vonden / alleene datter veele doode / krancken / en een hoop rommelinge was nae gebleven. Straer daer nae vertoonden sich Rennenbergh op de hooge zijde der Stadt in volle slaghorde: en of wel d'andere daer op blamden / om een kans te wagen / so wilde Norits den vluchtende brandt liever een bype heerbane gunnen; als 't heyr / bupten noodt / wagen. De Stadt aldus ontset / wierde alles overbloedigh versorght / tot onuptsprekelycke blijdtschap der Landen. Norits liet sijne victorie den volmachten te Campen weten / merversoeck hoe hy sich wijder soude hebben te dragen. De Kuynder, Lemmer, Sloten ende Maccum, gaben sich ook aen den Prince van Orangien over. 1580.

Staveren ingenomen 1581.

De Vriesen waren om Staveren doemaels seer verlegen / weshalven sy Sonoy versochten / om dese ploets te bemachtigen / als wesende de eenige hinderpael / die haer inde werch lach. 1581.

Daer lagen / soo inde Stadt / als op 't Casteel / dat nu seer was versterckt / 170 Soldaten onder eenen Reyn Dekema. Ende na dat Sonoy de Stadt hadde ingenomen / vluchteden sy op 't Slot. Hy besloot straer 't Kasteel / en dede 't selve opepsschen / en voor 't laetste alle ghenade aen bieden / ende 't selve wepgerende beschoot hy de Poort ende wallen / komende nu tot aen de besten / riepen de Hoogh-Duptschen van overgevinge / gelijck geschiede / overlverende hunnen Oversten Dekema met sijnen broeder / die Sonoy naer Enckhuysen sant / met een baendel / dat hy de Stadt vereerde / ende aldaer in de Kerck wierde opgehangen. Dit Kasteel was in 't jaer 1522 gebout / hebbende gheKost 43931 ponden 8 schellingen. Terwijle dese belegeringe duyrde / sonden die van Vriesland hunne volmachten aen den Prince, doe ter tijdt tot Amsterdam zijnde / dat hem aldaer soude gelieven in persoon te verschijnen / om haer met sijnen goeden raedt by te woonen / gelijck hy

1581. hy oock/alle hinderniſſe te rugge ſtellende/ daer na toe repſde/ Hohenlo tot geſelſchap mede nemende.

Lochum door Franciſco Verdugo belegert ende door Graef Willem van Naſſau ende den Grave van Hohenlo ontſet. 1582.

1582. FRanciſco Verdugo een kloeck ende Erbaren Spaenjaert/ die door ſijne dapperheydt/ van kleyne conditie tot het Gouvernement/ inde plaetſe van den Grave van Rennenbergh gekomen was/ hadde met vier of vijf dupſent voetknechten/ ende eenige paerden/ in 't Graefſchap Zutphen, Lochum belegert/ een ſterck ende welghelegen Stedeken/ op de Riviere Berckel by Zutphen, ende hadde het ſelve/ tot den uyterſte noot van Proviande/ gebracht: maer Graef Willem van Naſſau, outſte Sone van Graef Jan van Naſſau, door oorſe van den Prince van Orangien, eenigh Kruyghſ-volck vergadert hebbende/ heeft/ dies niet tegenſtaende/ ſeker ghetal van wagenen/ geladen met victalie/ ende andere behoeften/ die ſy meeſt van doen hadden/ daer binnen gevoert/ ende vertrock wederom. Dan Verdugo merckende dat het victalieren niet genoech en was/ om langen tijt tegen te houden/ is evenwel daer voor bijden leggen/ makende ontſomme de Stadt wel 16 of 17 geweldige Schanſſen/ en noch op een dagh dede hy 3 ſchanſſen opwerpen/ daer inne hy/ als 't noot was/ retireerde. Graef Willem van Naſſau, en Hohenlo hier van ghenadvertieert weſende/ zijn wederom verwaerts getrocken/ vergadert hebbende wat ſy konden: Sy brochten ontrent 2000 man te voet/ en 1000 paerden in Gelderlant by een/ met twee halve Cartouwen ende vier Veltſtucken/ daer mede ſy gereſolveert waren/ door bevel van den Prince van Orangien, de Stadt te ontſetten. In 't eerſte aenkomen ſchermutſeerden ſy ſo met den Vyandt/ te voet ende te paerde/ dat Verdugo hem in ſijn voordeel/ in de Schanſſen op den bergh moeſte vertrecken: ende twee dagen daer nae/ alſoo den Colonel d'Alleyn (een Francoys, een ſeer broom man) beſprongen met ſijn Regiment/ een van des vyandts principale Schanſſen/ beneden den Bergh/ ſo deden die van de Stadt eenen uytval/ waer mede ſy de ſchanſſe by de Molen-poorte wonnen; daer ontrent 80 Spaenjaerden doodt bleven: Voorder wiert 'er over beyde zijden behendelijcken en ſoo wel ghe-ſtreden/ dat daer-en-tuſſchen de brugge/ die afghebrooken was/ over de riviere hermaeckt worde/ waer over ten ſelven daghe de Stadt wat beter gerevictalieert wierde als te vooren. Den naeſten nacht namen ſy noch twee van des vyants ſchanſſen met ghewelt in: maer alſoo des Graven Kupterye onbedachtelijck op den vyandt (dien ſy op den Bergh genoeghſaem belegert hadden) eenen aen-val met diſorde deden/ wierden ſy in de vlucht geſlagen: daer naer vertrock des Princen volck/ met den Heere van d'Alleyn, en de drie Sonen van den Grave van den Bergh, en veel Edeldoms van Gelderlandt inde Stadt/ ende verſekerde de ſelve.

Verdugo bleef nochtans voor de Stadt leggen/ ende verkreegh ſijn verlooren ſchanſſe lichtelijck weder om/ en benaude de Stadt-veel meer als te vooren/ wetende dat de Stadt met het voorſchreve volck meer beſwaert was/ als de ingebrochte victalie mochten ſtrecken: ende alſo die van binnen ſterche uytvallen deden/ ſoo zijn Carel van Manſvelt, ende de Heer van Haulte-Penne, Verdugo te hulpe gekomen/ hem met 600 Kupteren ende 1500 voetknechten verſterkende: Waerom Verdugo de Stad andermael dede ſommeren/ dewelcke alreede gekomen was in ſulcken noot van victalie/ dat ſy uyt hongersnoodt begonden Peerde-vleeſch te eeten/ zijnde maer 20 dagen geleden dat de laetſte Proviande daer binnen gebracht was.

De Grave van Hohenlo na Zutphen vertrocken zijnde/ repſde van daer naer Antwerpen, om meer volck/ ende verkreeg van den Hartogh van Anjou 2500 Voetknechten/ en 1500 Kupteren/ met drie Cornetten Engelſchen onder Norits. Hier mede trock den Grave van Hohenlo voor de derde repſe na Lochum, om dat te ontſetten. Hy en was ſoo haeſt niet aengekomen/ of Graef Carel van Manſvelt verliet terſtont ſijn plaetſe/ daer hy gelegert was/ treckende over de Riviere om naerder by Verdugo

1582. dugo te weſen / in welcke plaetſe den Grave van Hohenlo hem terſtont legerde. Daer wierdt dapperlijck geſchermutſeert en ghevochten / waer over aen beyde zijden veel volcx doot bleef. Ondertuſſchen liet den Grave van Hohenlo een ſchanſſe / tuſſchen twee des vyandts ſchanſſen opwerpen / door welckers behulp hy eene brugge over de Riviere dede maken / waer over hy bequamelijck aen de Stadt konde geraken / alwaer hy 't volck / dat onnut inde Stadt was / dede vertrecken / ende andere wederom ingaen. Aen 't eynde van de brugghe dede Hohenlo noch een ander ſchanſſe maecken / tot beſcherminge van de brugge. Mits Verdugo, achtende de Stadt gerevictalieert te weſen / en vreeſende dat hy weder van achteren omcingelt mochte werden / reſolveerde op te breecken / ende verliet de Stadt met alle ſijne ſchanſſen / op den 23 Septembris. Verdugo vertrock op Grol, ende den Graef van Manſ Veldt met Haultepenne weder naer Brabandt. Alſoo is de Stadt Lochum ontſet en des anderen daegs van alle noodtdruft verſorght. Den Heere van Aenholt wiert inde Stadt doot geſchooten.

De Caſteelen, Vierſel ende Woude ingenomen, anno 1583.

1583. SOo haeſt de Prince van Parma verſtaen hadde / dat 'er oneenighept tuſſchen den Hartoch van Anjou ende de Heeren Staten was / heeft hy terſtont Eyndhoven belegert: Hier door zijn de Staten bewecht ghevvorden / te eer met den Hartoch te vereenigen / om de voorſz Stede door ſijn hulpe te ontſetten: ende alſo het contract geſchiede in 't beginſel van Apzil / ſoo trock het Krijghs-Volck terſtont by een / te weten de Switſers / Francoſen / Engelſchen ende Schotten / onder het belepdt van den Mariſchal Biron: ſy trocken in Brabant en namen ten eerſten met gewelt het Slot Vierſel in / alwaer den Colonel la Garde, Overſte van 't geſchut / van een ſtuck 't welck berſte; doot bleef. Deſe La Garde wiert ſeer beklaeght / ende eerlijck tot Antwerpen begraben: want hy hadde den Prince van Orangien en den Heeren Staten vromelijcken gedient / ende in veel aenſlagen geweeſt.

Hier nae trock den Mariſchal Biron na Roſendael, ende belegerde het Caſteel van Woude, doe ter tijdt een ſtercke plaetſe / by Bergen op den Zoom ghelegen / toebehoorende den March-Grave van Bergen, daer wel 150 Italianen ende veel Lant-volck op was. Het geſchut daer voor gebracht zijnde / vonden ſy de plaetſe ſoo ſterck / datmen met 1500 ſchoten wepnigh uptgericht hadde / om te konnen ſtormen. Doch de Italianen voor vreeſe overvallen zijnde / hebben 't ſelve den 10 May overghegeven: uptreckende met rappier en poingiaert: waer over de Capitepn van den Prince van Parma voor een ver-rader geſcholden wiert. 1583.

Doot vanden Prince Wilhelm van Naſſau.

IN den jare 1584 / in het begin van May / is binnen de Stadt van Delft, gekomen in het Hof van den Prince van Orangien een Jong-man / oudt zijnde tuſſchen de 26 en 27 jaren / kort-achtich van perſoon / ſlecht van gedaente / ende leelijck van opſicht / genaemt Belthaſar Geraets, van Villefans in Borgoindien, maer hy noemde hem Francoys Gyon, van Beſancon, Sone van Pieter Gyon van Lyons, die eertijts om een aenſlach / die hy tot voorderinge van de Gereformeerde Religie hadde in 't werck geſtelt / gedoodet was / medebrengende eenen Brief aen den Prince van Orangien, en hem aengevende den pver / die hy hadde tot de ware Gereformeerde Religie en den Prince: deſgelijck / hoe dat hy door Lutſenborgh repſende / eenen van ſijn maeghſchap / genaemt Jan du Pre, Secretaris van den Grave van Manſvelt, beſocht hadde / by den welcken hy hem eenen tijdt lang onderhouden hadde / tot dat hy reſolveerde (om ſijne conſcientie) van ſijn voorſz Coſijn te ſcheyden: maer van de Jeſuiten geſuſpecteert zijnde / ſoo was hy gedwongen geweeſt ſubtijtelijck te vertrecken / ende hadde van ſijn Coſijn eendeel vliegende zegelen bekomen / ofte Signatueren van den voorſz Grave van Manſvelt, by dewelcke hy dochte / datmen ſoude mogen eenighe goede aenſlagen / op eenige Steden in Lutſenborgh voornemen ende uptrechten / ofte anderſints: met dierghelijcke andere gheſchiedeniſſen en circumſtantien meer /

1584. dienende om in eenighen dienst ofte achtinge by den Prince tegeraecken. Hy heeft hem oock/onderr't dexsel van Religie/ inde kennisse van 's Princen Hof-gesin gesocht te brengen/ en liet hem altijdt inde Predicatien ende Avondtgebeden binden/ met een Psalm-boeck/ Testament of Bijbel inde handt.

Den Prince dit aengesepdt zijnde/ gaf voor antwoort dat hem dochte/ dat voor sulcke middelen geen aenslach te maecken en was/ maer dat het mochte dienen voor de boden tusschen Brussel en Camerick, om hun daer mede te behelpen/ daeromme hy hem geboodt eenige daer te laten: ende alsoo den Heere van Schoonewal nae Vranckrijck repsde/ vondt hy goedt desen Balthaser mede te sepnden aen den Marischal de Biron, die men mepnde dat Gouverneur van Camerick soude worden/ om hem met dese Zegels te behelpen: Alsoo repsde hy met hem na Vranckrijck.

Daer na wedergekeert zijnde upt Vranckrijck, heeft hy brieven ghebracht/ so aen den Prince, als oock aen de Heeren Staten/ mentie makende vande doodt van den Hartoch van Brabandt ende Anjou: Waeromme den Prince hem in sijn Slaep-kamer dede komen/ op sijn bedde noch leggende/ om hem particulierlycken te bragen vande doodt des Hartochs: Aldaer soude hy hem doorsteken hebben/ so hy naemaels bekende/ hadde hy sijne dagge by hem gehadt. Niet lange daer na werdt hem aengesept/ dat hy soude bertrecken: waeromme hy wat geldts epschte/ toonende dat hy gheen kousens noch schoenen hadde/ 't welck den Prince hem door sijn Secretaris dede geven/ den 8 July: met welck geldt hy van de soldaten van de wacht ginck koopen twee Pistoolen/ om daer mede sijn voornemen te volbrengen.

Op den 10 July is hy op de noenmaeltijt by den Prince gekomen/ ende epschte een Pas-poort/ met een bebende en verbaesde stemme/ gelijck de Princesse; daer by staende/ seer wel merckte/ en vraechde den Prince wie hy ware/ om dat hy een quaet gelaet en opsien hadde: waer op de Prince antwoorde dat hy sijn afschepdt begeerde/ 't welck hem gemaeckt worde. Tegen het eynde der Maeltijdt sachmen hem by de stallinge wandelen/ achter het huys/ streckende na de wal der Stadt: ende so de Prince nae den eten soude uptkomen/ stont hy bupten de deure van de Sale/ ende maniere om sijn Paspoort te epsschen makende/ heeft hy hem met 't Pistolet/ met drie kogels geladen/ doorschoten: Den Prince geboelende dat hy getreft was/ en sepde niet anders dan dese woorden: Heere Godt weest mijn ziele genadich, ick ben seer gequetst, Heere Godt weest mijn ziele en dit arm volck genadigh.

1584.

Dese woorden gesprooken hebbende/ begonst hy te supselen/ maer een van sijn dienaers/ met name Joncker Jacob van Maldere, sijne Stalmeester/ die dese woorden getupghde gehoort te hebben/ heeft hem vast gehouden/ ende hem op de trappen neder geset/ alwaer hy niet meer en sprack/ dan soo de Grabinne van Swartsenborgh, sijn suster/ hem in Hoochduptsch vraegde/ of hy sijne ziele niet en stelde in de handen Christi Jesu, so antwoorde hy/ Jae, en sprack nopt meer. Terstont wiert hy op een bedde gedragen inde Sale daer hy geeetenhadde/ alwaer hy niet langhe daer nae sijnen geest gaf. Sulck is het eynde geweest van desen Prince, by den sijnen ende anderen gheacht voor den wijsten/ voorsichtigsten/ gestadichsten/ grootmoedichsten/ gedult digsten/ en treffelycksten Prince in dien tijdt; geleeft ende gestorven na sijn spreeck-woort ofte devijse: *Sævis tranquillus in undis*, dat is/ Stil tusschen de wreede zeebaren, een heerlycke doodt/ als voor 't Vaderlant/ gewenscht by alle Godvruchtige ende wijsen/ dien sy nimmermeer t'onpasse komt/ midts dat hy in klepne tijdt/ so wel van de vreese/ als vande pijne ontslagen geweest is: Een doot/ daer mede den grooten Godt/ een bequaem instrument naemaels heeft bewesen/ dat d'oorloge in den persoon van den Prince niet en bestont/ maer aen sijn machtighe hant/ nademael sijner vpanden victorie over hem/ haer noch tot haer gewenscht vermeten niet en heeft gevrocht: daer-en-tusschen overtupght van onmenschelijcke bloedt-dorstighept: want sijnen tweeden Soone Mauritz van Nassau, geboren Prince van Orangien, van die tijdt af/ hoewel dat hy noch een jong-man was/ van ontrent 17 of 18 jaren/ nam voor sijnes Vaders voetstappen te volgen/

1584. gen/ ende sijns Vaders ende des Landts saecken upt te voeren/ ende tot meerder spore van dit sijn voornemen/ voerde hy een Symbolum of devyse/ schilderende eenen afgehouwen boom/ upt welcken een of meer spruyten uptsprongen/ die mettertijdt boomen worden: By dese devyse ofte Symbolum, alsoo geschildert/ schreef hy dese woorden: Tandum fit Sirculus Arbor, dat is: dat ten leste een spruyte een boom wort/ willende aenwijsen/ dat het met den afgehouwen boom/ ofte doot sijnes Vaders/ niet al gewonnen was: maer dat de Spruyten daer upt schietende/ wel mochten de bloet-gierige sothept des booms belders belachen ende bespotten.

De Princesse sijn Hups-vrouwe daer by staende/ wiert seer beroert/ mannelijck uptroepende/ ende den Heere biddende om sijn Heylige gaven van gedultsaemheyt/ nademael dat het hem belieft hadde haren Vader/ haren voorgaende man/ en nu desen/ in haer tegenwoordigheydt/ alsoo upt dese werelt te halen.

De Moorder wordt gevangen.

DEn Moorder soeht te ontkomen langhs de achter-plaetse/ en heeft in 't wechloopen sijn ander Pistolet laten vallen/ en was alreede de Stallingh gepasseert/ uptkomende in de Scholstrate tot Delft, nae des Stadts besten/ mepnende van de wallen in de besten te springen/ die vol waters waren/ ende hy hadde by hem twee blasen/ die wat opgeblasen waren/ met een pijpken/ om deselvige voorts op te blasen/ ende also daer mede over de grachten te swemmen: maer hy wierdt achterhaelt en vast gehouden van twee van des Princen Dienaers/ tot dewelcke noch andere quamē toegelopen. Hy was seer verschrickt en verbaest; maer stende/ dat men hem niet doot en sloeg/ so merckten hy den onverbaesden/ hoopende of sijn sept mochte goet gevonden worden/ en dat hy 't also ontkomen soude/ seggende dat hy niet anders ghedaen en hadde van dat den Koning sijnen meester hem belast hadde: Alsoo wiert hy gebracht inde kamer vande Concergerye) alwaer die van der Wet vergaderden/ en hem examineerden: Maer hy epschte pampier en inckt/ beloovende/ na dien hy een gevangen man was/ dat hy de geheele waerheyt soude verklaren/ 't welck hy nochtans niet en dede/ maer menghde veel leugenen onder sommige saken die waerachtich waren/ als naemaels bleeck. 1584.

Des Moorders belijdenisse, vonnisse ende executie.

DE Moorder beleedt dat hy genoemt was Balthasar Geraerts van Villefans in Borgondien, en dat hy ses jaren lang den wille gehad hadde den Prince te vermoorden/ en dat hy/ 't selvige eenige te kennen gevende/ daer over berispt wierde. Maer over drie jaren gehoort hebbende/ dat den Prince van den Koningh gheproscribeert ofte verwesen was/ so socht hy herwaerts te komen/ om dat te volbrengen: Maer verstaende dat een Bisschayer hem alrede soude vermoort hebben/ so gaf hy hem in dienste van Jan du Pre, Secretaris van den Grave van Mans-Veldt; en daer naer hoorende/ dat de Prince noch leefde/ soo nam hy voor/ hem te dooden/ watter hem oock van komen mochte/ hopende in 't Legher van den Grave van Mans-Veldt middel te vinden/ om over te lopen/ hem alsdan te bepnsen van des Princen Religie te wesen/ ende soude hem tonen de vliegende Segels des voorsz Graefs in root Was gedruckt/ ende alsoo bequamen tijdt soecken/ om met het minste perijckel den Prince te dooden: maer door verschepden oorsaken belet zijnde/ is hy ten lesten in Meert van sijnen Meester geschepden/ ende na Triere gerepst/ alwaer hy aen eenen Jesuyt in 't bieghten sijn voornemen verklaert hadde/ biddende hem/ dat hy 't selve na Paesschen den Grave van Mans-Veldt wilde te kennen geven. Desen Jesuyt raede hem 't selve oock den Prince van Parma aen te geven/ alsoo hy daer na binnen Doornick met eenen brief dede: Maer door vreese en dorste hy geen antwoordt verwachten: ende was alsoo tot Delft gekomen met de Zegels/ om sijn voorgenomen stuck te volbrengen/ maer also hy geen gelegenthept en vondt/ om sijnen aenslach te volbrengen/ so repste hy met den Heere Caron na Vranckrijck, van waer hy met brieven (inhoudende des Hartoghs van Anjous doodt) aenden Prince en de Staten

1584. gesonden wiert: ende daer na loerde hy om hem te doorschieten / achtende dat het den bequaemsten middel soude zijn / als hy ter Predicatie / oft en eet en gaen / ofte van de tafel komen soude: Ende hadde daer toe twee Pistoletten gekocht / ende geladen / het eene met drie kogels / daer hy hem mede doorschoten hadde: ende midts de weere der Hellebardiers en konde hy het andre niet gebruycken / 't welck hem leet was / verseeckerende dat hy aldien hy tegenwoordigh twee duysent mijlen van daer ware / dat hy derwaerts soude keren om de doot des Prince te volbrengen. Dit was het gene hy gewillichlijck sonder tormenten selve geschreven heeft. Daer na / wesende inde gevanckenisse / heeft hy op verscheyde repsen bekent / ende tot inder doot daer by gebleven / 't gene hier na volcht.

Ten eersten verklaerde hy ongepijnight / dat hy onlanghs te vooren vande proscriptie des Koninex gehoort hadde / ende dat hy in May te vooren tot Delft wesende / sijnen aenslach soude volbracht hebben / hadde hy bequame middel daer toe konnen vinden / en te mogen ontkomen: Daer na versogt hy om de brieven van des Hartoghs doot te brengen / ende dat hy daeghs te vooren den wille hadde den aenslagh te volvoeren / maer hy en dorste het niet bestaen / siende dat het niet mogelijck en was te ontkomen: Maer dien dach als hy het dede / was hy gheheel gerefolveert geen perijckel te ontsien / al hadde de Prince oock omcingelt geweest van vijftig duysent gewapende mannen.

Aengaende de verklaringe die hy den Jesuyt gedaen hadde / seyde hy als vooren. Oock dat hy in Vranckrijck zijnde / nacht noch dach rust en hadde / noch oock slapen konde / soo quelde hem dien aenslagh; ja op dat hy mochte gesonden worden met die brieven / socht hy twist / ende vocht met de andere Dienaers: ende soo hy sijn voornemen die repse niet en hadde volbracht / soo soude hy weder in Vranckrijck gekeert hebben / ende hem gevoecht by eenige van de Gemeynte van de Gereformeerde Religie / en so veel by de Consistorien hebben soeken te wege brengen / dat hy brieven van recommandatie soude verkregen hebben / om herwaerts over te komen / ende also sijn voornemen te volboeren: Als hy nu ter pijn-bancke 1584.
hadde geweest / oock eer hy daer toe quam / bekende hy / dat hy sijn voornemen te kennen gegeven hadde / den Doctor / Broeder Gerry, tot Doornick Minne-Broeder. Gepijnight zijnde / bekende hy / dat dese Minne-Broeder / hem daer in gesterckt / ende hem sijnen segen ghegeven hadde / ende belooft dat hy God voor hem soude bidden: Dat oock den Jesuyt van Trier, hem toegesept hadde dat hy soude gheteelt worden in 't ghetal vande Martelaers / so hy daer over quam te sterven.

't Selve stuck was noch drie andere Jesuyten contbaer gemaeckt.

Wederom gepijnight zijnde / seyde hy / dat hy een arm geselle was / soeckende goet te verkrijgen. Hy hadde den Prince van Parma de sake te kennen gegeven / die hem ordonneerde den Raets-Heer van Assonleville, om met hem daer over te handelen / welcke met hem op de swarigheden van dat stuck seyde / dat hy den Koningh van Spaengien eenen grooten dienst doen soude / ende seyde hem / hoe dat de Prince van Parma de sake goet vont: ende soo hy 't stuck volbrochte / so soude hy ghenieten den loon / die inde Proscriptie begrepen was: Maer dat hy geensints den Prince van Parma soude bedragen noch melden / indien hy achterhaelt wierde. Ende op de swarigheden die hem Assonleville voorhiel / vanden toegangh in 't Hof van den Prince, seyde hy hem geandtwoordt te hebben / dat hy hem selven soude noemen Francois Guion, de Sone van Pieter Guion, die eertijdts om de Religie ter doodt gebracht was / met confiscatie van sijne goederen / ende alsoo als een arm geselle / luttel goedts hebbende / en de Religie seer toegedaen / soude hy in 's Princen Hof sijnen dienst en Segels presenteren / om hem selven aengenaem te maken: het welcke Assonleville seer goedt vont / hem seer tot het volbrengen vermanende: Anderwerf biddende den Prince van Parma niet te melden om veele oorsaken. Ende siende / dat hy daer toe seer gehert was / seyde hy tot hem: Gaet mijn Sone, is 't dat ghy dit feyt volbrenght, den Koningh sal u houden al het gene dat hy belooft heeft, ende gy sult eenen eeuwigen naem hebben. Ende daer toe soude hem den Prince van Parma altijdt voorderlijck

wesen:

1584. weſen: En dat Parma de voorſchreve Zegels geſien hadde / ende te weeten was die te laten gebruycken: Maer dat Manſ-Veldt ſijn Signet ſoude veranderen / ende niet meer ruptwijs ſoude geſneden worde: Met meer andere inſtructien / die hem Aſſonleville gaf / ſo hy tot Antwerpen by Aldegonde quam / en diergelijcke / waer op hy Balthaſar antwoorde / dat hy hoopte hem ſoo wel te bepnſen van de Religie te weſen / dat hy ſoude moghen komen in dienſt van een Secretaris / om by die middel de bequaemheyt te hebben / preſenterende eenige brieven te onderteeckenen / ende dan de Prince met eene dagge te doorſteken / of by andere occaſien: Perſiſterende altijt na de pijninge / ook noch des derden daeghs / dat het hem niet leet en was / ende ſoo het noch te doen ware / dat hy't niet laeten en ſoude te doen / al ſoude't hem koſten dupſent lyven.

Deſe ſchriftelijcke bekenteniſſen / ook de andere gewillige en pijnelijcke / gehoort ende geſien zijnde / ſoo hebben de Heeren van den Hogen en Provinciale Raden / ter examinatie ende Judicature van den gevangen / beneffens de Heeren van den Gerechte der Stadt Delft gecommitteert / vonniſſe teghen den ſelven Balthaſar uytgeſproken / luydende als volght:

ALſoo Balthaſer Geraerts, geboren van Villefans, in 't Graefſchap van Borgondien, gevangen, bekent heeft voorgenomen te hebben te dooden den Doorluchtigen Hooch-geboren Vorſt, den Prince van Orangien, &c. Ende tot dien eynde by hem verkregen zijnde ſekere vliegende Zegelen van den Grave van Manſveldt, hadde geconfereert tot Doornick met den Raetſ-Heer Aſſonleville, van wegen den Prince van Parma, die hem toeſeyde, ſoo den gevangen ſijn voornemen wiſt te volbrengen, ende den Ban ofte Proſcriptie teghen den Prince van Orangien ter executie te ſtellen, dat den Koningh van Spaingien hem ſoude voldoen, dat in de proſcriptie verhaelt ſtont, als onder andere te betalen de 25000 ducaten: en voorder, dat hy hem noemen ſoude Francoys Guion, veynſende de Religie toegedaen te weſen, om hem aengenaem te maecken in 't Hof vanden Prince, volgende, welcke raedſlagh, den gevangen gekomen was in't Hof vanden voorſchreven Prince, onder den naem van Francoys Guion, ende hadde gekocht den 9 July twee Piſtoletten ofte Sincroers, die hy op den 10 July, terwijle de Prince ter tafelen ſat, ging laden, ende weder gekomen zijnde, die beyde aen ſijnen riem bedeckt onder ſijnen mantel gehangen hadde, ende alſoo den Heere Prince (gaende nae den eeten uyt de Salette, om op de trappen te treden, nae ſijn kamer) met het eene Sinckroer geſchooten, van welcke ſcheute de voorſchreven Heer Prince geſtorven is. 't Welck weſende een valſch verradich feyt, bedreven in den perſoon van alſulcke perſonagie, als den voorgenoemden Doorluchtigen, Hoogh-geboren Vorſt, den Prince van Orangien Hooger Memorie geweeſt is, niet en behoort ongeſtraft te blijven, maer ten exempel van alle anderen Rigoreuſelijcken geſtraft te worden. 1584.

Soo is't dat mijn Heeren, boven ghenoemt, wel ende rijpelijcken overwogen hebbende, de Confeſſie van den voorſchreven gevangen, ende alle het gene in deſen te conſidereren ſtont, den voorſchreven Balthaſar gecondemneert hebben, ende condemneren by deſen, geleydt te worden op het Schavot, alhier voor 't Stadthuys opgerecht, om aldaer eerſt ſijn handt, daer hy dat verradiſche moordadigh feydt mede bedreven heeft, met een gloeyende toeſluytende yſer geſchroeyt ende afgebrant te worden: ende daer nae met gloeyende tangen tot ſes reyſen en verſcheyden plaetſen, ſoo aen armen, beenen, ende 't geene daer ſijn lichaem meeſt met vleeſch bekleet is, het vleeſch uytgebrandt ende afgenepen ſal worden, ende dat hy daer na levendigh aen vier quartieren ſal gehouwen worden, beginnende van onderen, ende ten leſten hem den buyck opgeſneden, ende ſijn herte uytgenomen, ende in ſijn aengeſicht geworpen, ende daer nae ſijn hooft afgehouwen ſal worden: ende dat ſijn vier quartieren op vier Bolwercken uytgehangen, ende ſijn hooft op den School-Toorn achter het Logement des voorgenoemde Heere Prince, op eenen ſtaeck geſtelt ſal worden: verklarende alle ſijne goederen geconfiſqueert.

Deſe ſententie is gepronuncieert top't Stadthuys der Stadt Delft, den 14 dach July, Anno 1584. Ondertekent.

A. Vander Meer.

Alſoo is hy des Saterdaegs / zijnde den 14 July / openlijck tot Delft op de Marckt op een Schavot ghebrocht / alwaer hy na lupt vande voor-

1584. voorschreve Sententie gehandelt ende gheexecuteert is geworden / houdende denselven moet als hy te voren gedaen hadde / wonderlycke patientie toonende : gheen Predicanten wilde hy eenigh gehoor geven. In 't branden van syn handt / ende 't afnijpen van syn vleesch / en maeckte hy gheen ghetier of misbaer : maer scheen noch een krups met syne hant ende armen te maecken / die hy krupswijs over malcanderen lepde / als hy aen de pael gebonden stont / om het volck te zegenen : alsoo wiert hy gebierendeelt / de quartieren opgehangen / ende het hooft op eenen staecke gestelt / 't welck namaels behendelijk afgestoolen is.

Uytvaerdt des Doorluchtigen Hoogh-geboren Vorst Wilhelm van Nassou Prince van Orangien, &c.

NAer dat desen Doorluchtighen Vorst ; door de handt van eenen eerlooosen Borgondion, het leven benomen was / als hier voren verhaelt is / soo is syn lichaem door last vande H. M. Staten van Holland, Zeeland, Vrieslandt, ende Uytrecht, Heerlycken ter aerde gebracht / ende begraven tot Delft inde nieuwe Kercke / alwaer men hyden 's daeghs de Monumenten noch sien kan / ende onlanghs by deselve H. M. Heeren op een nieu aenbestedet is / een kostelyck verheven Tombe te doen maecken / en aldaer tot een eeuwige gedachtenisse te stellen : welcke begravinge dan geschiedt is op dese manieren:

Eerst ende voor aen gingen de de Borgers van Delft ghewapent / maer op de roudragende maniere / te weten met slepende Pieken / ende Mosquetten onder de armen / met de trompen achterwaerts upt / nae der aerde dragende / en so voorts nae ouder gewoonte ; daer na de Trompetters.

Daer nae wierden ghelepdt acht Paerden / in swart laecken / tot der aerde toe : achter elck paert wierdt gedragen een Baniere vande wapenen des Prince, daer 't Paert oock mede behangen was / presenterende elck de Heerlyckheden.

Het eerste Paert gelept van Joncker Geraert van Schoten, met Joncker Paulus Wits, presenterende Breda: de Baniere met de wapenen van Breda, dragh Joncker Philips de Grutere, Heer van Dircxlandt. 1584.

Het tweede Paert lepde Joncker vander Delft, en Joncker N. de Roules: behangen met de wapenen vande Marck-Graefschappen vander Vere en Vlissingen: de Baniere met deselve wapenen dragh Joncker Jan van Egmondt.

Het derde Paert / met de Wapen van Chalon, lepde Joncker N. van Sprangen, ende Joncker Jan van Doestrum, Castileyn van Woerden, de Baniere met deselve wapenen / dragh Joncker Rosue.

Het vierde Paert / met de wapenen van Diest, wierdt gelepdt by Joncker Floris Serclays, ende Jonker Pieter van Roon, Bailliou van Putten, de Baniere met deselve wapenen dragh Joncker Jasper van Poelgeest.

Het vijfde Paert / met de wapenen van Vianden, wiert gelept van Joncker Jacob van Almonde, ende Joncker Nicolaes van Raephorst ; de Baniere met deselve wapenen dragh Joncker Geraert vander Aa:

Het sesde Paerdt / behangen met de wapenen van Catzenelleboge, lepde Joncker Cornelis van Wijngaerden, ende Joncker van der Linden; de Baniere met deselve wapenen dragh Joncker Lancelot.

't Sevende Paert / met de wapenen van Nassau, wierdt gelept by Joncker Philips vander Aa, ende Joncker Herman van Uytenhorst : de Baniere met deselve wapenen dragh Joncker Cornelis van Swieten.

Het achtste Paert / met de wapenen van Orangien, lepde Joncker Jan Bacx, Castileyn van Heusden, met Joncker Dierick van Duyvenvoorde, Bailliou van den Briele : de Baniere met deselve wapenen dragh de Heer van Marquette.

Dese Edelen / gelyck alle de anderen / gingen al in 't swart / met lange mantels tot der Aerden toe.

Hier naer dragh de Heere van Mansart syn Cornette : De Heere van Ryhove syn Guidon : Jonckheer Jan van Naeldwijck syn Baniere / elck bysonder fraeye Devysen des Prince inhebbende.

Hier naer volchden vier Schilden van des Prince vier quartieren / te weten / Nassau, Stolburgh, Hessen,

Baender-

1584. ende Koninghsteyn: gedragen bp den Baender-Heere van Peterschem, van Deure, Joncker Wencely van Botselaer, ende Jan van Assendelft, Jonckheer van Cralingen.

Hier naer droech Heer Jacob van Egmond, Heer van Kenenburgh, het heele wapen met sijn Timber ende Coleuren.

Daer nae droech Joncker Daniel van Botselaer, Heer van Marwe, het Helmet / Joncker Duyts, (Capiteyn van de Guarde) het Bijdt-sweert: Heer Wolfaert van Brederode droech den Wapen-Rock.

Daer na wierdt het Koupeert gelepdt (met swart Fluweel tot der aerde toe behangen) bp Joncker Brecht, en Joncker van Malderede.

Hier nae volchde den Grabe van Oversteyn met een bloot sweert inde handt / ende den Baron van Creange met een goude kroone.

Daer volchde drie Hofmeesters/de Heere van der Aa, van Audenfort, en van Viery, met stocken inde handt.

Daer na wierdt van twaelf mannen de Ware gedragen / daer 't lichaem in lach / met wapenen behangen: neffens 't welck gingen Heer Jan van Borgondien, Heer van Froymont: Heer Walrave, Heer van Brederode: de Heer van Merode: ende de Heer van Soeterwoude.

Nae het lijck / ende den Herault / volchde den Prince Maurits, Grave van Nassou, des Princen Sone / met een mantel lang-slepende / en opgedragen van sijnen Goubernеur / den Heere van Sonsvelt, ende hp hadde t' sijner rechter zijde / den Keur-Prst Truckxes van Ceulen, t' sijner slincker zijde den Grabe van Hohenlo.

Hier naer ginghen elck alleene / Graef Willem Lodewijck van Nassau, Graef Philips van Nassau; ende de Grabe van Solms, die den rouwe sloot. 1584.

Daer na volchden de H. M. Heeren Staten Generael, den Raedt van State, de M. Staten van Hollandt, de Presidenten ende Raden banden Hoge ende Prpbintiale Baden van Hollandt, met hare Secretarisen:

Daer nae de Schout / Borgemeesteren en de gantsche Magistraet van Delft: daer nae de Prdicanten / en Capitepnen van den Prince sijne Trawanten / met andere Capitepnen en bebelhebberen / wien al volchde een ontallijcke menichte volcx sonder ordonnantie.

Welcke uptvaert ende begraffenisse met groote en onuptspreeckelijcke droefheydt aller Borgeren der Stadt Delft, ende andere goede Patriotten volbracht is op den 3 Augusti 1584.

Men sach ende hoorde ten dien selven dage / binnen de gantsche Stad niet dan weenen / suchten ende kermen / over de elendige doot van desen dromoen Prince: Godt biddende dese Landen van meerder swarigheden ende perijckelen (daer deselve door het affterben banden Prince scheenen mede gedrepcht te wesen) te beschutten ende te beschermen. Tot welcken epnde dien selven dach door den middagh / door Arent Cornelissen Dienaer des H. Euangelp / aldaer een heerlijck Sermoon gedaen ende gepredickt wierde / over de plaetse upt de openbaringe Johannis: Salich zijn de dooden die in den Heere sterven, &c. welcke Predicatie naemaels in druck uptgeben is / daer wp den pberighen Leser toewysen.

Tot

Tot beſluyt

Sullen wy hier by voegen ſeeckere Klaghte vande

Nederlandtſche Maeght/

Over de droevige Doodt, vanden

PRINCE van ORANGIEN.

ACh! moeſt dien waerden Vorſt, dien Prince van Orangien,
Ons Vaderlandtſche Vaêr, en ware ſchrick van Spangien,
Godts uytverkooren Heldt ons waerde Heldre Son,
Door een Verrader boos, een wreden Borgonjon,
Om 't leven zijn gebracht? In 't midden van ons Landen?
En moeſt door ſijne doot, den Spangnaert t'onſer ſchanden,
Opſpringen ſoo van vreucht, en juychen in zijn hert?
Als of door deſen ſchoot, ons hulp benomen werd?
En dat mijn arme volck weêrom ſou moeten bocken
Met Leven Lijf en goet, onder haer wreede jocken?

Antwoorde aende ſelfde Maeght.

ORecht-bedroefde Maeght! ons God een God der Goden,
Ons arm, ons kracht, ons Rots en Beuckelaer in noden,
Die heeft u wel 't is waer, ontnomen uwen Helt,
En u bedroefde Volck in rouwe heel geſtelt.
Maer nimmermeer en denckt, noch veſt in u gedachten,
Dat door dees wreede Daet? ſijn wille noch ſijn krachten,
Zijn hulpe noch byſtant, van u geweecken zijn.
't Is uwer ſonden ſchult uws Volcx, en oock de mijn,
Dat hy den Spaengnaert wreet, bereydet om te vechten
En uwe Heeren waerd, verand'ren wil in knechten.
Zijn Vaderlicke handt kaſtijdend' hart en ſtraf,
Heeft uwen vromen Prins, tot ruſt gebracht in 't Graf.
En heeft in ſijne plaets, beroepen en bereydet,
Gewapent met ſijn kracht, en zelfs ten ſtrijdt geleydet,
Zijn Soon dien waerden Vorſt, dien Keyſerlijcken Spruyt,
Waer door hy den Maraan gegeven heeft tot Buyt,
Dees ſal ſijn's Vaders doot, haeſt wreecken: en bewaren
U lieve Landt, en Volck, door dwang en groot beſwaren.

OoRdeeLt ſondER twiSt.

REGISTER

Vande voornaemſte Geſchiedeniſſen en Victorien die in het leven van den Prince Wilhem van Naſſou zijn voorgevallen.

A.

Afkomſt en geſlacht van den Prince van Orangien. Fol. 34
Alckmaer accordeert met den Prince. 60
Amſterdam accordeert met den Prince. 88

B.

Bergen in Henegouwen ingenomen. 48
Beroerte binnen Antwerpen. 23
Briel ingenomen. 45
Bueren inghenomen. 51

C.

Campveer geeft ſich over aen den Prince. 48
Coning van Spaengien beſluyt de Nederlanden te ſtraffen. 23. ghebruyckt daer toe Duc d'Alba. 29
Crimpen ingenomen. 86

D.

Dermonde ingenomen. 61
Deutecum belegert. 90. ontſet. ibid.
Dolhain, Admirael van de Water-geuſen. 44 neemt veel ſchepen. ibid. wort van ſijn Admiraelſchap berooft. 45. Duc d'Alba treckt uyt Spaengien. 29. macht van Soldaten. ibid. komt tot Bruſſel. ibid. vertoont ſijn commiſſie. ibid. doet teghen ſynen laſt. 30. neemt de Graven, Hoorn en Egmond ghevangen. ibid. doet veel Edelen onthoofden. 33. als mede Hoorn en Egmond. ibid.

E.

Edelen vertoonen by Requeſte aen de Regente de oorſaecken van de beroerten des Landts. 26. haer antwoort. ibid. komen in de Wapenen tegen de Regente. 26
Enckhuyſens ghеſchiedeniſſen. 51. raeckt onder 't gebiedt van den Prince. ibid.
Edam accordeert met den Prince. 60

G.

Gorcum ingenomen. 50
Goude ingenomen. ibid.
Graef Lodewijck van Naſſau neemt Wedde en den Dam in. 32. beleghert Groeningen. 33. neemt Bergen in Henegouwen in. 48
Graef van der Marck wordt Admirael van de Water-geuſen. 46. loopt met 40 Seylen uyt Engelant. ibid. neemt 2 Spaens-vaerders. ibid. wort gedwongen de Maes in te loopen. ibid. neemt den Briel in. ibid.
Groeningen ingenomen. 89

H.

Haerlem accordeert met den Prince van Orangien. 60
Hoorn en Egmond ghevangen. 30. worden tot Bruſſel onthooft. ibid. manier van ſterven. ibid. haer laetſte woorden. 33

I.

Inquiſiteurs laſt. 13

K.

Keyſer Carels Rijcx-dagh tot Worms. 12. maeckt een Placcaet tegen de Religie. ibid. inhoudt van 't Placcaet. ibid. veroordeelt Luther. ibid.

L.

Leyden accordeert met den Prince. 51. wort belegert. 76. wort ontſet. ibid.
Leuven ingenomen. 61
Lochum belegert. 96. wort ontſet. ibid.
Loeveſteyn ingenomen. 50

M.

Martelaren ten tijden des Keyſers Carel de V. 13
Mechelen ingenomen. 61
Medenblick ingenomen. 60
Middelborgh ingenomen. 66

N.

Nivelle ingenomen. 61
Norits ontſet Steenwijck. 95

O.

Oorſaken van de Beroerten des Landts aen de Regente vertoont. 26
Oorſprongh van den naem Nederlandt. 1. waer gheleghen. ibid. wort in 17. Provincien verdeelt. ibid. waerom Belgium genoemt. 2. hoe aen Spaengien ghekomen. 5. oorſaken van de Oorlogen en Beroerten der ſelve. 10. redenen waerom gedwongen de wapenen inde handen te nemen. 11
Oorſprong van den eerſten haet der Spaenjaerden tegen deſe Landen. 15
Oorſprong van den naem Geuz. 17
Openbare Predicatien, hoe, en waer begonnen. 19
Oudenaerde ingenomen. 61
Oudewater ingenomen. 50.

P.

Prince van Orangien komt binnen Antwerpen. 20. ſoeckt de Borgers te bevredighen. ibid. treckt uyt het Landt. 28. brenght volck inde wapenen. 41. treckt op tegen Duc d'Alba. ibid. komt over de Maes. 42. ſoeckt ſlach te leveren. ibid. komt voor Thienen. ibid. wort

verſterckt met 2000 ſoldaten en 1200 Ruyteren uyt Vranckrijck. ibid. treckt door Henegouwen na Vranckrijck. 43. komt in Vranckrijck. ibid. ſoeckt ſich met den Prince van Condé te conjungeren. 44. ſijn volck begint te muitineren. 44. treckt door Loreynen nae Straesborgh. ibid. verkoopt ſijn Geſchut om ſijn volck te betalen. ibid. gaet met eenigh volck in dienſt van den Hartogh van Navarren. ibid. keert wederom nae Duytſlant. ibid. komt te Dillenborgh. ibid. geeft commiſſien ter Zee uyt. ibid. ſtelt Dolhain als Admirael. ibid. neemt den Briel in. 45. wordt meeſter van Vliſſingen. 47. van Campveer. 48. van Zierickzee. 49. accordeert met Dordrecht. 50. met Leyden. 51. met Hoorn. 60. met Alckmaer. ibid. met Haerlem. ibid. met Edam. ibid. met Amſterdam. 88. met Uytrecht. ibid. wordt meeſter van Enckhuyſen. 51. van 't Graefſchap Zutphen. 50. neemt Gorcum in. ibid. Loeveſtein. ibid. Goude. ibid. Oudewater. ibid. Geertruydenbergh. 64. Rammekens. ibid. Middelborgh. 66. Crimpen. 86. Groeningen. 89. Staveren. 95. ontſet Leyden. 76. wort binnen Delft doot geſchooten. 97. wort begraven. 102. moordenaer ghevangen. 99. wort veroordeelt en geexecuteert. ibid.

R.

REnnenbergh valt den Prince af. 90. belegert Oldenzeel. ibid. Zwol. ibid. Deutecum. ibid. Steenwijck. ibid. moet deſe plaetſen verlaten. ibid.
Rammekens ingenomen. 64
Roermondt ingenomen. 61

S.

S'Gravenhagens en des Hof van Hollandts Beſchrijvinge. 1
Spaenſchen aenſlag op Noort-Hollant miſluckt. 8
Staveren ingenomen. 77
Steenwijck belegert. 90. wort ontſet. 95

V.

VAldez belegert Leyden. 75. verlaet de Stadt. 76
Vliſſingen geeft ſich aen den Prince over. 47. nemen 23 Metale ſtucken van Duc d'Alba. 48
Vrieſlant valt den Spaenſchen af. 61
Uytrecht accordeert met den Prince. 88

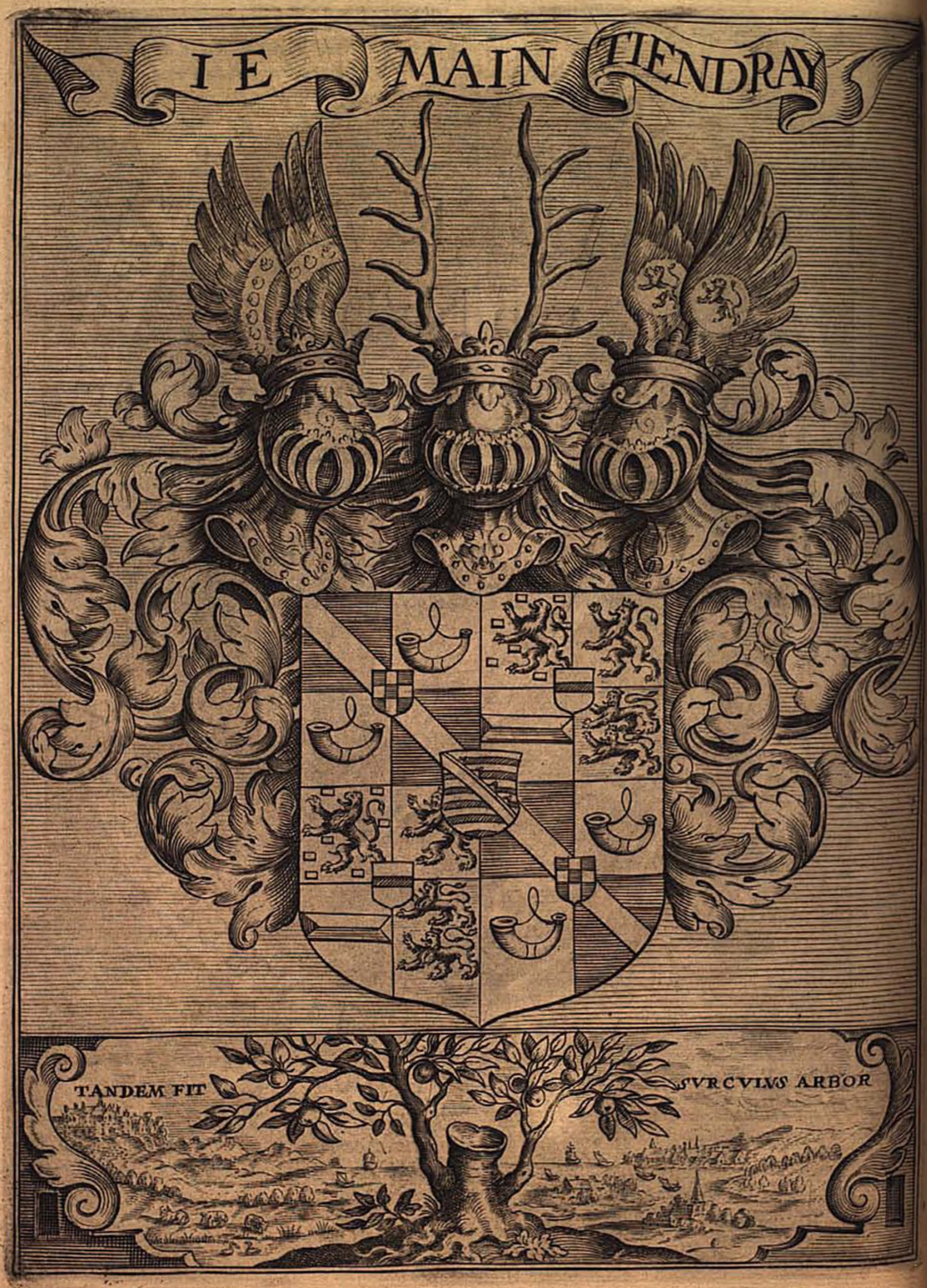
W.

WAter-geuſen nemen veel ſchepen. 50. nemen den Briel in. 45

Z.

ZEe-ſtrijdt voor Rammekens. 62
Zee-ſtrijdt tuſſchen Boſſu en Cornelis Dirckſz. 65
Zee-ſtrijdt tuſſchen Davila en Boyſot. 66
Zee-ſtrijdt tuſſchen Lillo en Callo. 74
Zeeuwen nemen 12 Oorlogh ſchepen. 85
Zierickzee ingenomen. 49
Zutphen ingenomen. 50
Zwol belegert. 90. wort ontſet. ibid.

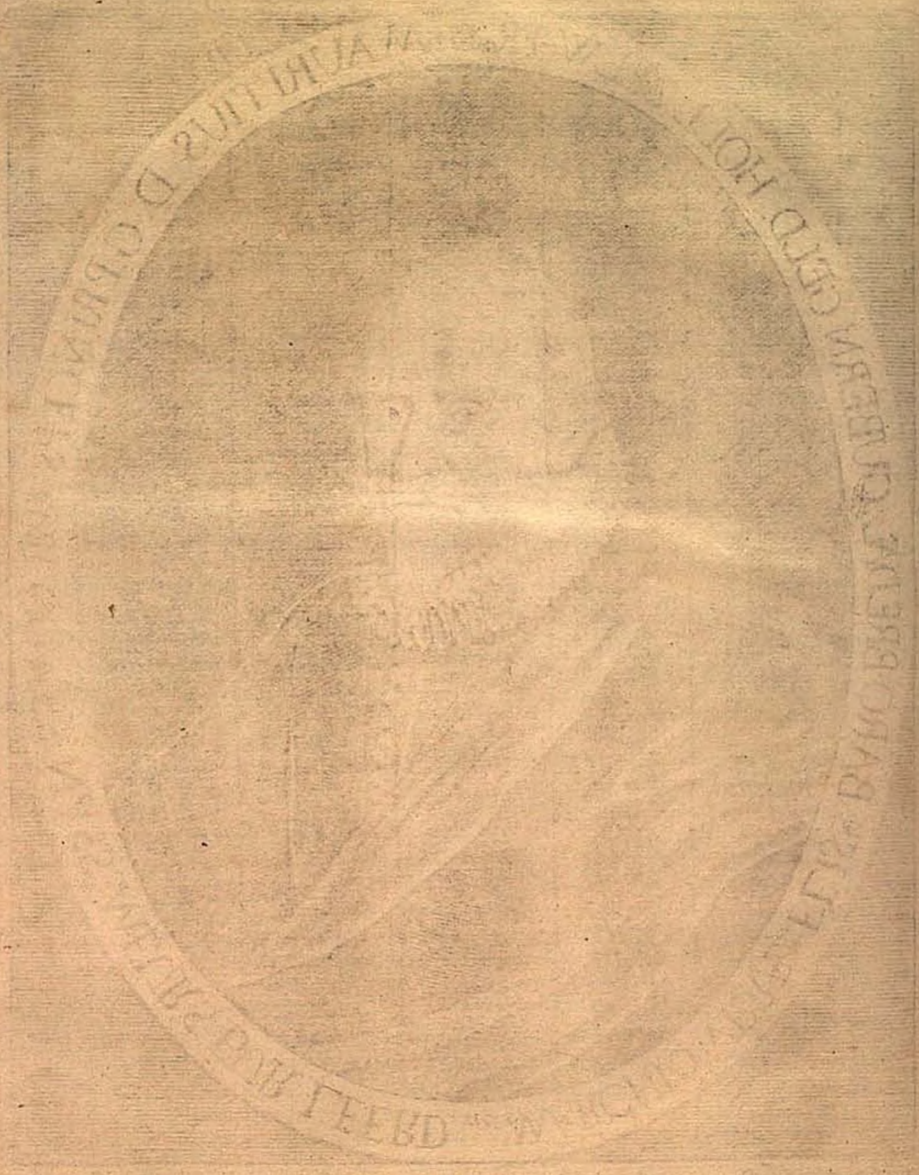
MAURITZ
van Nassau
PRINCE van ORANGIEN,
Sijn
LEVEN en BEDRYF.

IE MAIN TIENDRAY
TANDEM FIT
SVRCVLVS ARBOR

Mauritius by der gratien Gódts Peince van Orangien, Grave van Nassau, Meurs, Buren, leerdam etc. Marquiz van Vere en Vlissinge etc. Bazon van Breda, Gouverneur over Gelderland, Holland, zeeland, West-vriesland. Zutphen. Vytrecht. etc. Admirael vander zee. Ridder der Order vande Couseban't,

Crisstiaen vanden queboren sculpsit. *B. Ianssen, excudet Hage.*

MAURITS van NASSAUW,

Sijn Leven en Bedrijf:

OFTE

Beschrijvinghe van de Af-komste, Aen-slagen, Victorien ende andere sijne Gheschiedenisse ten dienste der Vereenighde Nederlandtsche Provintien, soo te Water als te Lande door de genadige Hulpe des Alderhooghsten verkregen.

Mauritz by der Gratie Godts, Prince van Orangien, &c.

Mauritz van Nassouw Soon van Anna van Saxen.

TWeede Sone van Wilhelm Prince van Orangien, &c. ghepoocreëert bp Anna, Dochter van den Keur-vorst Hartogh Mauritz van Saxen, (de welke hp geteelt hadde met Agneta, Dochter van Philips Landt-grave van Hessen;) geboren op het Huys Dillenburgh in den Jare 1567. den 13 November.

Sijn Groot-vader van 's Moeders zijde.

Sijn Groot-vader van 's Moeders zijde Hartog Mauritz van Saxen, is geweest een sone van Hendrik Hartog van Saxen/ (de welke geboren was den 18 Martij 1473. ende gheslorven den 16 Augusti des Jaers 1541.) gheteelt bp Catharina Dochter van den Groot-vorst van Mecklenburgh, ghebooren den 21 Martij inden Jare 1521. ende over-leden Anno 1553. den 9 Julij/ na dat hp sijne Landen 12 Jaren ghe-regeert hadde. Hartogh Mauritz heeft bp dese Agnes noch ghepoocreëert een eenighen Soon Albertus genaemt: die sp tot Dresden den 28 November 1545 baerde: is naer dat hp wat meer als vier Maenden gheleeft hadde/ aldaer den 12 April 1546 ooch gestorven; alsoo dat Anna de eenighe Erfghenaem ghebleven is.

Sijn Over-groot-vader van 's Moeders zijde.

Sijn Over-groot-vader van 's Moeders zijde/ is gheweest Albertus Hartogh van Saxen, Landt-grave van Meyssen ende Marck-graef van Duringen: een Broeder van den Keur-vorst Ernestus, ende Groot-vader van de Keur-vorsten Mauritz ende Augustus van Saxen: Welcken Hartogh Albertus in den Jare 1488. in den Name des Keysers Maximiliaen van Oostenrijck (die Anno 1477. ghetrouwt hadde Maria eenighe Dochter van Hartogh Carel van Bourgondien) is gheweest Stadt-houder in dese Nederlanden, een vroom/ kloeckmoedigh ende dapper Crijghsheldt/ stercke Oorlogen voerende tegen de Hoecksche Partye: welke Factie van de Hoecken ende Cabbellauwen te dier tijdt seer heftigh woedende was. Hp heeft die van Zierickzee ghedwonghen tot een Amende op te brenghen 20000 Gulden/ ter oorsaecke dat sp Sluys, 't welck hp benauden met Victualie hadden gesecundeert ende versterckt.

's Moeders zijde.

Is geweest Stadthouder van Nederlandt in Name des Keysers Maximiliaen.

Anno 1498. is hp van Ertz-hartogh Philips van Bourgondien gheselt ghewor-den Erf-stadt-houder van Oost- en West-vrieslandt. Maer nae dat hp in den Jaere 1500. die van Groeningen, om haer onder sijne Ghehoorsaemheidt te brengen/ belegert hadde/ is hp/ in het selve Belegh gheschooten zijnde/ niet langhe daer naer/ van de Quetsuere gestorven.

Van sijne Vaderlijcke zijde is hp gesprooten (als voor-heenen verhaelt

is) upt het Doorluchtighe en Edele Gheslachte der Graven van Nassauw, Catzenellenbooghen, Dietz en Vyanden, &c.

Tot hier toe de Af-komste van de Moederlijcke zijde des Doorluchtigen/Hoogh-ghebooren Vorst Mauritz van Nassauw, ter loop over-haelt hebbende/sullen wy komen tot de victorieuse Daden ende Gheschiedenissen door sijn Persoon ge-effectueert/ ten dienste der vereenighde Nederlanden.

Wat de Heere Staten bewoghen heeft den Prince Mauritz Gouverneur te maken.

De Edele Hog. Mog. Heeren Staten van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt en Utrecht, wel rijpelijck over-wogen hebbende de getrouwe Diensten/ die den Prince van Orangien, hooghloffelijcker memorie/ dese Landen met Raden en Daden ghedaen hadde/ noopt vreesende zijn eyghen Persoon (om het wel-baren deser Landen te bevorderen) in alle Gevaeren en Periculen te presenteeren/ op dat door sijne tegenwoordigheidt de Aen-slagen en Aen-loopen te beter soude aen-ghegrepen/ en ten effecte ghebracht worden. Boven dien ook considereerende/hoe den voor-noemden Prince/ niet alleen sijne Middelen/ maer ook de Inkomsten van sijne Broeders in dese bloedighe Oorloghe by-gestelt ende gheconsumeert hadde. Daer-en-boven/ dat desen vroomen Held en Prince sijn Leven soo deerlijcken ge-eindight hebbende/noch drie sijner Broederen in dese Oorloogen ghelaten hadde en ghestorven waeren/ met Naemen: Graef Lodewijck, Graef Adolph ende Graef Hendrick, Hoogh-loffelijcker Memorie/ ghelijk hier vooren verhaelt is. Soo hebben sy tot vergeldinge ende danckbaerheit/ sijnen Soone Mauritz, Prince van Orangien, &c. gegeven het Gouvernement der voorschreven Landen/met het Admiraelschap ter Zee/ stellende om sijne Jonckheydts-wille die soodanighen swaren Last op sijne tedere Schouderen niet en konde laeden/ tot sijnen Luytenant/ Philips Graeve van Hohenlo en Langenbergh.

Alsoo is Mauritz, gheboren Prince van Orangien, &c. in den Jare 1584. oudt zijnde omtrent 17 Jaren in sijnes Vaders Plaetse ghetreden ende gesuccedeert: Een Prince/ die de Almachtighe Ghodt ghebruyckt heeft om de onmenschelijcke Moordt van sijn Vader/ aen de bloedt-dorstighe Maranen en Spangiaerden met haeren Aenhangh te wreecken/ ende voor de ganssche Weereldt te betoonen ende bekent te maken/ dat Hy alleene de gene is/ die de Nederlanden in hare ellende ende verdruckinghe met sijne Vaderlijcke Oogen der Barmhertigheydt aen-schouwende/ verlost ende bevrijdt heeft. Ende dat Hy die gene is/die der Tyranden Voor-slagh ende Raedt (de welcke beslooten hadden/ dat wanneer sy onsen doorluchtigen Held het Leven souden benomen hebben/ sy als dan de arme ende bedroefde Landen/als sonder Hooft (soo sy meynden) wesende/ lichtelijcken souden t'onder-brenghen/ ende met hare bloedt-dorstige Handen vernielen/) belacht ende bespottet; vermits Hy upt dien af-gehouwen Godtvruchtigen Boom/ sulcken een waerden Spruyt wederom doet voort-komen/ ende gelijck als tot den Hemel toe heeft laten op-wassen/ so dat sy/ namelijck die tot desen Moordt gheconsenteert hadden/ het teghen-deel meer als te waer bevonden/ hebben/ als door sijne kloecke Daden ghenoghsaem bewesen is: Ghelijck wy dan de selve van den beginne sijner regeeringhe tot sijnes Overlijdens ende Af-sterbens toe/ ordentelijken te verhandelen voornemens zijn.

De Staten Generael hebben voor de kompste van den Graeve van Leycester, sijn Excellentie Mauritz van Nassauw een Instructie ghemaeckt en ghegheven over 't Gouvernement/ en Capiteynschap Ghenerael/ ende Admiraelschap van Hollant, Zeelandt ende West-Vrieslant, mits behoorlijk Respect te dragen/ aen den Gouverneur Generael/ die de Koninginne van Engelandt senden soude. 't Welck desen Prince aengevaert hebbende/met grooter eere volbracht heeft: Onder wiens Ghebiedt dat hy in den Jare 1586. om den Prince van Parma het Beleegh voor Nuys te doen verlaeten/ met Sir Philips Sidney, Gouverneur van Vlissingen, naer ter Neuse met een Troup van ontrent twee of drie dupsent Mannen in Vlaenderen is getrocken; ook om dat La Mottes de Stadt Oostende seer benaude/ ghebruyckende alle Middelen en Practijcquen om de selve onder het Gebiedt van den Koninck van Spangien te brenghen/ heeft ten dien eynde het S. Catharine Kerck-hof doen fortificeeren/ ook veel Soldaten ende andere Personen ghecorrumpeert ende met Gelt om-gheocht. Ondertusschen heeft sijn Excellentie metten voorsz. Sidney voorgenomen en gepractiseert een Aenslag op de Stad Axele, dewelke gelucklijcken succedeerde/ de Vlaemsche Steden gheen kleyne heroerte verwoorsaeckende/

Tocht van sijn Excell. in Vlaenderen.

hende / gelijck wy hier na breder sullen verhaelen.

De Graue van Leycester treckt uit de Nederlanden naer Engelant.

Na dat Robbert Dudley Graue van Leycester in het leste van den Jare 1587. naer Engelant was vertrocken / latende de Landen ende de Regeringe van dien in groote disordre ende oneenigheden: ook Sir Willem Standley op den 29 Januarij de Stadt Deventer, ende Roelandt Jorck de Schantse by Zutphen aen Taxis over-gegheven hebbende / soo syn de Hoog. Mogh. Staten Generael niet weynigh bedroeft geworden: vreesende dat alle de andere vordere Engelsche die in de Forten en Steden lagen / 't selve ook mochten nae spelen: Soo hebben de Heeren Staten Generael op den 6 Februarij in den Hage ghesamentlijck vergadert synde / upt kracht van de Souverapniteyt / die hen competeerde / ghereselveert Syn Excellentie Prins Mauritz als Gouverneur generael te verclaren / in absentie van den Graue van Leycester, met last ende instructie van de Prëeminentien / Rechten / Privilegien ende welstandt der Landen / Steden ende Inwoonderen der selvighe / desghelycks de Exercitie van de Gereformeerde Religie voor te staen / te beschutten / handthaven ende te beschermen: Justitie te administreeren by Advysen van de Presidenten ende Raden / ende mede al-omme te moghen de Wetten ende Magistraten te versetten / Vorgher-meesters ende Schepenen te verhiesen nae ouder ghewoonte: ende voorts te doen wat een Gouverneur Generael vermocht te doen: Hem om syne Jonckheyts wille / als voor ghesepdt is / toe-voegende tot Luytenant den Graue van Hohenlo.

De Staten Generael maecken Syn Excellentie Gouverneur Generael.

Syn Last ende Bedt.

In welcken Dienst ende Gouverneurschap / hy hem ten eynde synes Overlydens ende afsterfens soo mannelijcken en wijselijcken heeft ghequeten, dat alle de Landen / Steden ende de Ingesetenen van dien / op 't hoochste verbonden blijven / den Naeme deses victorieusen Prince eeuwighlijck te roemen; den Almachtigen Godt syne behoorlijcke Eere ghevende / die de Handt ende 't beleydt van den voorsz. Prince ghestiert / gezegent / de Landen voor haere machtighe ende listighe Vyanden soo vaderlijcken behoedt ende bewaert heeft: dat gheen Prince voor hem ghewees is / die de Heere gelieft heeft met soodanighe Victorien tegen haere Vyanden te zeghenen: want door syn Beleydt / (met hulpe van verscheyden Graven van 't doorluchtigh Huys van Nassauw, ende eenige andere klocke Krychs-helden / vergeselschapt met de wijse Raden der Vaderen onses Vaderlants de H. Mo. Heeren Staten der vereenighde Nederlanden /) is den Staet deser Landen alsoo gesegent / ende het welvaren van dien alsoo bevordert / dat deselve niet alleen met Sterckten ende Steden / maer met heele Provintien verrijckt ende upt-ghebreydet zijn / ghelijck in 't verbolgh van dese Beschrijvinge sal blijcken. Om dan synne Aenslagen / Belegheringhe ende In-neminghe van Steden / en andere krychs-daden particulierlijcken ende ordentelijcken te verhaelen / sullen wy ons begin nemen met het in-nemen der Stadt Axele. 1586.

In-nemen der Stadt *Axele* in *Vlaenderen*.

Axele van syn Excellentie verovert.

OPten 16 Julij in den Jare 1586. is syn Excell. vergheselschapt wesende met Sir Philips Sidney, met omtrent drie duysent Soldaten ende andere Gereetschappen van Oorloghe / secretelijcken in der nacht van het Fort Ter Neusen vertrocken nae de Stadt Axele, gheleghen in Vlaenderen / ontrent anderhalve Myl van Hulst, ende vier Mylen van Gendt, zijnde een klepn schoon Stedeken / doch niet gantsch bemuyrt / alwaer binnen laghen vier Vaendelen Soldaten tot Garnisoen ende besettinghe / ende hebben het selve bedecktelicken / over eenen Muyr / het Water van den anderen scheydende (die van te vooren by syn Excellentie ende Sidney verspiedet was) over-ghecklommen zijnde / ingenomen sonder groote Bloedt-storting: over-midts dat de vier Vaendelen Soldaten / over-vallen zijnde / haer met ter weer en konden stellen. 't Stedeken verovert ende in-ghenomen zijnde / hebben dese victorieuse Helden terstondt de Schantsen daer rondtomme leggende mede in-ghenomen: ende om de Stadt noch beter te verseckeren ende te bewaren / hebben sy de Dycken door-ghesteecken / ende de Stadt alsoo rondt-omme in het Water ghestelt. Welcke In-neminghe Brabandt en Vlaenderen in sulcke Beroerte braeght / dat sy genootsaeckt waren / (bresende voor meer quaets /) den Prince van Parma te versoecken ende te bidden / dat hy de Belegheringhe voor Nuys quiterende / haer in desen Noodt te hulpe komen / ende voor grooter Inval ende schade / behoeden ende beschermen soude: daer by voegende: dat het

Syn Excellentie versterckt de stad.

1587. eerlicker ende noodtsaeckelicker was / haer eygen Landt te bewaren / dan eene Rijcxstadt / leggende buyten de Jurisdictie van de Nederlanden / te belegghen ende te over-winnen. Maer de Prince van Parma niet willende het Beleghg quiteeren / sondt den Gouverneur van Grevelingen, Seigneur de la Motte, om de Stadt weder te belegheren ende in te nemen: maer te vergheefs / vermidts (ghelijck verhaelt is) de Stadt rondt-om in het Waeter ghestelt was. Te meer om dat de Hollandtsche ende Zeeusche Zee-ruyters / haer soo sterck daer ontrent hielden dat la Motte hem aldaer niet langer en dorst betrouwen.

Tot een beslupt van dese Veroveringhe van Axele, soo dient alhier onthouden ende ghestelt dat de eerste / de voornaemste / ende laetste Victorie / ofte Zegen die sijn Princelijcke Excellentie / binnen de Palen deser Landen verkregen heeft / gheschiet ende verkreghen zijn in het Graefschap van Vlaenderen / gelijck hier na tot gelegen tijdt en plaetse gesept sal werden.

Victorieuse Schermutsinghe tusschen den Grave van *Hohenlo*, ende den Heere van *Haultepenne* ontrent *Engelen* gheschiet den 13. Julij, 1587.

ALs de Prince van Parma met sijn Leger voor Slups ghevallen was / soo heeft sijn Excellentie Graef Maurits van Nassauw, die in het af-wesen van Robert Dudley, Graeve van Leycester, het opperste Ghebiedt hadde over der Staten Volck / sich bedacht ende beraden / wat middelen dat hy best gebruycken soude om Parma van Slups / d'welck hy sterck belegert hadde / af te trecken. Daer is by de Staten ende sijn Excellentie goet ghevonden / datmen den Graeve van Hohenlo met een groot ghetal Ruyteren ende Voetknechten soude schicken in Brabandt / om daer met Branden / Blaken / ende Brandtschatten eenen grooten alarm te maecken / jae het gheheele Landt in roere te stellen / gelijck oock gheschiedt is: Want de Graeve van Hohenlo heeft in het beginsel van Julio in Brabandt gheplondert ende verbrandt twee-en-twintigh Dorpen / ende twee Stedekens / sich ghelaetende als oft hy 's Hertogen-Bosch woude gaen belegeren / daer toe hem des maels hooge Wateren / ende de groote dierte van allerley Maghen-aes in des Vyandts Landen seer dienstigh schenen te zijn:

Hohenlo plondert verscheyden Dorpen.

Insonderheydt dewijle die van den Bos oock geenen grooten voorraet en hadden. De Prince van Parma dit vernemende / die meer Volcks in sijn Legher voor Slups hadde / als hy behoefde / soo heeft hy den Heere van Haultepenne, Soone van den Graeve van Barlaymondt, met twee-en-veertigh Vaendelen Voet-knechten / ende vijf-en-twintigh Compagnien Ruyteren in Brabandt ghesonden / om der Staten ende sijner Excellentie voor-nemen te verhinderen. Haultepenne heeft hem met sijn Volck ghelegert te Boxtel, een groot schoon Dorp na by den Bos gelegen / ende seer vermaert van weghen de groote Afgoderye die aldaer bedreven wort met 't Heylighe Bloedt, soo de Rooms-Catholijcke dat noemen. 1587.

Den Prince Mauritz gheadverteert zijnde vande over-komste des Graven van Leycesters in Zeelandt / soo is hy met Schenck, Norrits, ende andere Colonellen / nae Zeelandt gherepst / met eenigh Krijchs-volck / om hem te wille-komen / ende te beraedtslagen / wat men best doen soude om Slups te ontsetten. De Graeve van Hohenlo was ghelaten in de Meyerye van den Bos / met drie duysendt Man / soo te voete / als te peerde / om den Tuyn ofte Frontieren van Hollandt te bewaren / daer by men meynde dat op een korts meer Volcks upt Gelderlandt / Vrieslandt / ende upt het Sticht van Utrecht komen soude / 't welck nochtans niet en gheschiede. Eben-wel de Graeve van Hohenlo, om den Tijdt niet onnuttelijck te verslijten / heeft de Schantse te Engelen, dichte by den Bos ghelegen / met ghewelt aen-ghetast / ende storm-mender-handt in-ghenomen / ende afgewonnen. Haultepenne quam met sijn Krijchs-volck in goede ordre an-trecken: meynende Hohenlo te slaen / dewijle hy voor Enghelen doende was / maer Hohenlo heeft hem soo dapper tot tegen-weere ghestelt: dat Haultepennes Ruyteren / ende daer nae het Voetvolck / is gheslagen / ende Haultepenne selfs is soo ghequetst ghewonden van eenen grooten Tack / die met een Veltstuck van eenen Boom ghebroken zijnde / hem op den Hals ende Necke ghevallen is: dat hy den 14 Julii daer aen ghestorven is binnen den Bos. De plaetse daer dese Schermutselinghe gheschiedt is / (alwaer noch op dese ure de Staten een stercke Schantse hebben) wordt heden ten daghe ghenoemt Creve-ceur, dat is Herten-leet, of Hert-breker, Crepra-cordium ende is ghelegen op de Rivière de Dyse, die by den Bos in de Maese loopt.

Engelen ingenomen en ghesterckt.

De

1588. De Heere van Haultepenne is van de sijne seer beklaecht geweest / want hy was wijs ende voorsichtich in het beraedtslaghen / kloeck / en moedich om 't ghene dat beraedtslaeght was in het werck te stellen. Hy heeft den Coninck van Hispanien veel groote dienſten gedaen.

Medenblicx dwangh tot ghehoorsaemheyt van de Ho. Mo. H. Staten Generael.

HOe wel den Grave van Leycester sijn Gouvernement der vereenichde Landen geresigneert ende af-ghelept hadde / volghende sijne Acte daer van verleent aende Staten Generael binnen Londen, opten 17 Decembris inden jare 1587 / ende dien volgende van wegen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael met een seecker Placcaet vanden 12 Aprilis 1588 openlicken af-gheleſen verklaert is / mette volgende woorden:

Accoort van de Ho. Mo. Staten met de Kon. van Engelant.

DE Staten Generael der vereenichde Nederlantſche Provintien, Allen den ghenen die deſe ſullen ſien oft hooren leſen, Saluyt ende dilectie. Alſoo het de Koninckſijcke Majeſteyt van Engelandt ghenadelick belieft heeft ghehadt metten Ghecommitteerden ende Geſanten der voorſz. Provintien te treden in onder-handelinghe, ende eyndelick mette ſelve te beſluyten ſeecker Tractaet, in date den 10 Auguſti Anno 1585. By 't welcke onderlinge is verdragen ende gheaccordeert, dat gheduerende den Oorloge tegens der voorſchreven Landen Vyanden, Vreemdelinghen, Malconten ende haren Aenhangeren, haere Majeſteyt tot ſecours ende aſſiſtentie der voorſchreven Provintien, ende omme de ſelve te handt-houden in de beſchermeniſſe van de waere Chriſtelijcke Religie, ende van de Vryheden, Privilegien ende Rechten der voor-ſchreven Landen, in deſe Landen ſal onder-houden tot haere Majeſteyts koſte, boven die Garniſoenen vande Steden ende plaerſen haere Majeſteyt belooft tot verſekerheyt van het Rembourſement van de Penningen by de ſelve te verſchieten, 't getal van 5000. Voet-knechten en 1000. Ruyteren, geleyt door een Gouverneur Generael, weſende een Heere van Name, Qualiteyt ende Reſpecte van de ware Chriſtelijcke Religie, ende ander goede Hoofden: Midts dat die voorſz. Provintien in 't ghemeen, ende yegelick in 't particulier, ſouden ghehouden ende verbonden weſen, de ſelve hare Majeſteyt van de voorſchreven koſten te betalen ende rembourſeren op ſeeckere termijnen nae den Oorlooghe: Ende dat om haere voorſz. Majeſteyt vande ſelve betalinge en rembourſement volkomelick te verſeeckeren, de ſelve in handen ſouden werden gheſtelt de Steden ende Forten van den Briel, ende Vliſſingen, met 't Caſteel van Rammekens: De welke by hare Majeſteyt ofte deſſelfs nakomelingen (de voorſz. betalingen en rembourſement gedaen zijnde) ſonder eenighe ſwarigheydt ofte eenich recht daer aen te behouden, wederomme gheſtelt ſouden worden in handen van de Staten van de voorſz. Provintien, ſonder de ſelve te laten comen in handen van den Kouinck van Spaignen, oft andere vyanden van den Lande, ofte oock in handen van een ander Prince oft Heere: Maer ſouden alleen middeler tijdt bewaert worden tot verſekeringhe van hare Majeſteyt ende profijte van de Staten van den voorſz. Landen: Welcken Gouverneur ende twee andere ghequalificeerde perſoonen by hare Majeſteyt uyt hare onderſaten te ſenden, ende te introduceren, inden Raedt van State vande vereenighde Provintien, met den ſelven Raedt ſouden adminiſtreren de ſaken de ghemeene defenſie ende Unie vande voorſz. Landen aengaende. Achtervolgende welcke Tractate, de voorſz. ſteden ende ſtercten gheſtelt zijnde in handen van hare voorſz. Majeſteyt, de ſelve ghelieft heeft ghehadt herwaerts over te ſenden met Commiſſie van Gouverneur ghenerael over haer ſecours, den Doorluchtighen Hoogh-gheboren Forſt Robert, Grave van Leyceſter, Baron van Denbigh, &c. Ende dat wy goet ghevonden hebben ghehadt de ſelve daer en boven te verſoecken, aen te nemen, ende te committeren tot Gouverneur ende Capiteyn generael, over alle de Geunieerde Provintien, ende gheaſſocieerde Steden ende Leden van dien. Welcke laſt by ſijne voorſz. Excellentie aengenomen zijnde, met reſerve van de Hommage ofte manſchap die hy hare voorſz. Majeſteyt ſchuldich was: So waren dien volgende alle de Gouverneurs van de Provintien, Steden ende Leden der ſelver, midtſgaders oock alle de Officieren, Iuſticieren, ende volck van Oorloghe aen ſijne Excellentie inde voorſz qualiteyt, als Gouverneur ende Capiteyn generael van de Nederlanden, mitſgaders aende ſelve Landen in 't generael ende particuliere by eede verplicht. Dan alſoo hare Majeſteyt belieft heeft te weder-roepen ſijne voornoemde excellentie, omme de ſelve in ander hare Majeſteyts dienſten binnen haere Rijcke te gebruycken, ſulcx dat de ſelve ſijne Excellentie, als mits dien niet connende vaceren tot t'Gouvernement deſer Landen, ende voldoeninghe van de laſten ſijnder Commiſſien, ſulcx den tegenwoordighen noodt ende gheleghentheyt deſer Landen is vereyſchende, heeft deſelve ſijne Excellentie hem ghequeten ende verdraeghen van den voorſz. laſt van Gouverneur ende Capiteyn generael der voorſz. geunieerde Provintien, ende van de Commiſſien by ons ſijne voorſz. Excellentie daer over ghegheven, ende t' ſelve wederomme gheſtelt in onſen handen, ghelijck blijckt by Acte onder deſſelfs handt ende zeghel daer van binnen Londen ghemaeckt in date den 17. Decembris 1587. Dat oock hare voorſz. Majeſteyt gelieft heeft gehadt als Gouverneur ghenerael over haer ſecours in deſe Landen te committeren den Wel-gheboren Heere Peregrin, Baender-Heere van Williby, Bebe ende Thersby, &c. by commiſſie

Den Briel en Vliſſingen op wat conditien verpandet.

Den Grave van Leyceſter Gouverneur deſer Landen

Reſigneert het ſelve wederom an de H. Mo. Staten.

1588. missie in date den 24. der voorsz. maendt December. Ende bemerckende dat in desen teghenwoordighen noodt ende gheleghentheydt van den Lande de selve sonder groot perijckel niet en mogen wesen, sonder generale Regieringhe:

SOO IST, dat wy omme redenen voorsz. met goede ende rijpe deliberatie by desen een yegelijck wel hebben willen kondich ende kennelick maken, dat sijne voorsz. Excellentie, volghende de voorsz. Reserve, hem verdraghen heeft van de voornoemde Commissien: Ende dat wy achtervolgende de goede beliefte van hare Majesteyt ende sijne Excell. sijne voorsz. Exc, daer van verdraghen houden. De generale Regeringhe van de voorsz. Landen in de saken de gemeene beschermenisse ende Unie der selver aengaende, mitsgaders de onderhoudenisse van 't Tractaet met hare Majesteyt ghemaeckt, hebben ghestelt ter bedieninge ende administratie vanden Rade van State vande voorsz. Landen, omme by den voorsz. Wel-geboren Baender-heere van Willy by Gouverneur Generael van hare Majesteyts secours, de Gouverneurs van de respective geunieerde Provintien, ende de twee Raden by hare Majesteyt uyt hare onderlaten, volgende 't voorsz. Tractaet, tot dien eynde in den voorsz. Raet geintroduceert, ofte noch te introduceren, mitsgaders de Raden uyt de vereenigde Provintien by ons ghecommitteert, ende noch te committeren, beleydt, bedient ende geadministreert te werden, de saecken de ghemene defensie ende unie der selver, tegen den ghemeenen vyandt betreffende: Al achtervolghende den voorschreven Tractate, ende die Resolutie, ende d' Instructie by ons daer op ghenomen ende gegeven, ende noch te gheven. Ontbieden daerom alle Gouverneurs ende Capiteynen van de Provintien, Steden ende Leden der selver, allen Admiralen ende Vice-Admiralen, allen Overlten, Collonellen, Ritmeesteren, Capiteynen, Soldaten te water en te lande, ende voorts allen Presidenten, Raden, Officieren, Thesauriers, Ontfangers, Baillouwen, Schoutten, Maerschalcken, Drossaten, Grietmannen, Magistraten, Edelen, Vassalen, Burgeren ende anderen ingesetenen ende Onderdanen deser Landen, van wat state ofte conditie die zijn, ende allen anderen (des noots zijnde) dat sy, ende elck van hen, quijt, vry, ende ontslaghen zijn, van haren eedt, voor soo vele sy daer by aen sijne voorsz. Excellentie den Grave van Leycester inde qualiteyten, by hem in dese Landen ghehadt, verbonden zijn gheweest: Bevelende ende ghebiedende hen luyden mits desen wel expresselick, dat sy luyden hen daer van vry, quijt ende ontslaghen sullen houden, ghelijck sy luyden daer van vry, quijt, ende ontslagen gehouden worden by desen: Blijvende nochtans in volle kracht, wesen en verbinteniſse den eedt by hen luyden respective gedaen, voor so vele sy luyden daer mede zijn verbondē tot getrouwigheyt aen de voorsz. gheunieerde Provintien, Staten, Steden en Leden der selver, ende tot de gehoorsaemheydt van de Overigheyden by ons over haer luyden ghestelt, belastende haer bevelen, ghetrouwelick, eerlick ende vromelick te betrachten, sulcx sy luyden voor Godt almachtich, ende den Landen sullen willen verantwoorden: Oft dat anderssints teghens den overtreders van dien sal worden gheprocedeert, nae dat de Rechten ende discipline militaire zijn ghedraghende: Ende alsoo met hare voorsz. Majesteyt van Enghelandt van weghen dese Landen, niet anders en is ghehandelt, ghetracteert, oft besloten, dan in manieren voren verhaelt: Ende wy oock by verscheyden verklaringhen van hare Majesteyt zijn verseeckert, dat de selve egeen voorder Recht tot dese Landen, Steden ofte Leden der selver is pretenderende, noch eenigh voorder toesegghen aen de voorsz. Landen, Steden, Leden oft ingesetenen van dien begheerende, dan 't onderhoud van het voorschreven Tractaet. 't Welk wy van onser zijden oock altijdt hebben begheert, ende noch begheeren in alles ghetrouwelick te achtervolghen, ende volbrenghen, tot goeden redelicken contentemente van hare Majesteyt. Dat mede hare voorsz. Majesteyt tot diversche reysen wel uytdrackelick verklaerdt heeft, teghens haere goede meyninghe, wille ende intentie te wesen, dat op haren name eenighe divisien, scheuringhen, ofte oneenigheden gemaeckt, ofte onderhouden worden: Ende wy nochtans dien niet teghenstaende sekerlick bevinden, dat verscheyden Inne-ghesetenen van de voorsz. Provintien, qualick gheinformeert zijnde, van de voorschreven ghelegentheden ende onder-handelingen, imaginerende saken, die niet en zijn, vergetende haer debvoir, sateli; diversche quade officien hebben ghedaen, tot naedeel van de ruste ende eenigheydt van de voorsz. Provintien in 't generael ende particulier. Ende dat onder 't deckſel van 't selve, andere malitieuse geesten, meest vreemdelingen, ende uyt andere Provintien in dese Landen ghekomen, ende niet ofte weynigh in dese landen te verliesen hebben, deur haere natuerlicke ongheruſtigheyt ende oproerigheydt hen vervoordert hebben, met bedecte practijcken ende valsche pretexten, d' Ingheſetenen van de voorschreven Landen verleyden, ende andere in oneenigheydt te te brenghen, ende tot oproerigheyt te verwecken, jae dat eenighe by den vyandt uytghemaeckt, ghetracht hebben 't volck van Oorloge in dienste van den lande zijnde tot muyterie, ende daer nae tot verraderie te verwecken, ende daer toe valschelick den naem ende authorireyt van hare voorschreven Majesteyt te gebruycken: Dat mede vele buytende voorschreven landen gheboren, hen vervoordert hebben op den ſtaet van den Lande, Steden ende Leden der selver te spreken, ende daer van te handelen, al oft die hare lichtveerdigheyt ende oproerigheyt ware onderworpen. Ende oft haer geoorloft ware alle nieuwigheden daer inne aen te grijpen, die henluyden souden goet duncken, sonder te letten dat syluyden voor anderen hen behooren in alle stilheydt ende modestie te ghenoegen, ghenietende de protectie ende beschermenisse van dese landen, als de ingeborenen der selver: Ende dit alle onder 't pretext van den naem ende authoriteyt van hare Majesteyt; die sulcx grotelicx is mishagende, als buyten desselfs meeninghe ende goede gheliefte, niet anders dan den generalen

Alle Gouverneurs en Officiers van den ende die sy Leycester ghedaen hadden/ ontslagen.

Mee blijven verbonden aen het Lande.

Vermaninghe tot gehoorsaemheydt/ ende schuldighe plicht der Nederlandsche Onderſaten.

Bestraffinghe van eenige Vyandelinghen dije den Staet deser Provintien betreffen.

1588. ralen onderganck van de voorsz. Provintien connende mede brenghen. Voor de conservatie van de welcke de vrome, ende getrouwe ingesetenen der voorsz. landen, ende andere vrome Patriotten, uyt andere Provintien ter oorsaecke van de Religie verdreven, ende in dese Landen geweecken, soo vele hebben ghedaen, gheleden, ende in voorgaende tijden in soo goede eenigheydt ende gherustigheydt onder haer wettelicke Overheyt, soo in voorspoet als teghenspoet gheleeft. Soo wordt een yeghelick van wat natie, state, ofte conditie hy zy, wel schierpelick gheinterdiceert ende verboden midts desen, Dat hy hem voortaen niet en vervordere, met woorden, heymelicke practijcken, geschriften ofte wercken te onderwinden, eenighe veranderinghe, nieuwigheydt ofte oproerigheyt in den staedt van den lande, onder den Burgheren, ingheseten oft Krijchs-volcke in dienste zijnde, te water ofte te lande, 't zy onder 't pretext van de name ende authoriteyt van hare Majesteyt, ofte van sijn Excellentie van Leycester, ofte van yemant anders te voorderen, solliciteren ofte doen Op pene, dat tegens henluyden sonder respect van persoonen, ende sonder eenighe conniventie ofte dissimulatie by ons, mitsgaders by den Staten van de respective Provintien, ofte de ordinarise Officieren, Iusticieren ende Magistraten van de Landen, ende Steden sommierlick, ende sonder figure van Proces sal worden gheprocedeert totte straffen, nae rechte ende costuyme van den Lande, tegens de Perturbateurs van de gemeene ruste gheset, ten exempel van anderen.

Verbot van veranderinge ofte oproer/ op den naem van de Excommunie te weghe te brenghen.

Op pene van exemplaerelijk gestraft te worden.

Ende ten eynde hier af niemant ignorantie en pretendere, ontbieden, ende beveelen wy wel expresselick, desen alomme te doen kundigen, uyt-roepen, ende publiceeren, daermen ghewoonelick is uyt roepingen ende publicatien te doen. Procedeerende ende doende procederen teghens den overtreders van dien, totten penen hier boven verhaelt, sonder eenighe gunste, faveur ofte dissimulatie ter contrarien. Want wy 't selve tot behoudenisse ende welstandt van den Lande sulcx hebben bevonden te behooren. Gegeven in onse vergaderinghe in 's Graven-Hage, onder ons Cachet hier op ghedruckt, in Placcate den 12 dagh van April, 1588. Geparapheert *Egmont Vt.* Onder stondt. Ter ordonnantie van de voornoemde Heeren Staten generael, Ende was gheteeckent.

C. *Aerssens.*

Dit alles alsoo gheschiedt zijnde/ soo zijn nochtans in dese Landen veel ende verschepden personen/ tot synen aenhangh/ ende gonste gebleven: insonderheydt die eenich profijt ofte voordeel by hem pretendeerden. versoeckende daeromme aen hem sijne wederkomste/ ofte sijne resignatie achter te houden/ ende te verhinderen. Voor dese ende andere middelen grooten twist verweckende/ in de Landen ende Steden/ makende het Krijchs-volck tegens de Heeren Staten opverigh/ insonderheyt tot 1588.
Geertruyden-bergh, Medenblick, Naerden, Worcum, Heusden, Braeckel **ende ander meer. Daer inne met alle behoorlijcke blijt ende naerstigheydt van zijn Princelicke Excell. ende de Ho. Mo. Heeren Staten gearbeydet wert/ om sulck te verhinderen/ ende te beletten: soo voor beloste/ contentement/ als dwangh. Maer met den Obersten Senoy die van den Prince van Orangien Gouverneur van Noort-Hollandt gheselt was/ ende met sijn Garnisoenen de Stadt** Medenblick **besettet hadde/ en konden sy met goetheydt/ ende russchen spreken van verschepden grootte Heeren/ met accoordeeren/ nochte hem tot ghehoorsaemheydt van sijn Excellentie als Gouverneur generael/ ende de Ho. Mo. Heeren Staten als Souverepne Heeren/ brengen/ waerom sy ghenootsaeckt geweest zijn dwangh te ghebruycken/ om hem tot de ghehoorsaemheydt te brenghen; vermidts de Landen/ seer veel daer aen gheleghen was/ om 't selve met waerheydt te beschrijven/ sullen wy ten inganghe alhier invoeghen/ de Redenen die de Ho. Mo. Heeren Staten ende sijne Excellentie beweeght hebben sulcks te doen/ 't welck sy selfs by haren Brieven ghedruckt/ hebben doen uytgheven inden jare 1588. Wesende van den volgenden inhoud.**

Redenen van de Ho. Mo. Staten van 't Beleg van Medenblick.

't Is eenen yegelijcken kennelijck dat den Deurluchtighen Hoogh-gheboren Furst ende Heere de Prince van Orangien H. G. totten welstandt der Nederlanden, ende besonder van de Landen van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt staende onder sijnen Gouvernemente, soo groote liefde ende affectie ghedraghen ende beweesen heeft, dat hy goetwillighlicken niet alleene sijne, sijnder Vrunden en bloet-verwanten goederen, maer oock sijn eyghen persoon, ende de persoonen van sijne Heer broederen ende ander verwanten daer vooren opgheoffert heeft, inder vougen dat sijne voorsz. F. G. (by den Coninck van Spangien deur den Hertoghe van Alba, ende ghedurende de Tyrannye van den selven inde Nederlanden, ter oorsaecke voorschreven, by alle vyandtlicke weghen vervolght zijnde) siende den staet deser Landen ten hoochsten verdruckt, soo heerlicke, löffelike ende heroïcque teykenen van sijne liefde ende affectie tot der selver Landen welstandt beweesen heeft, dat ghedüyrende sijne absentie uyt de Nederlanden, de Ingesetenen der selver, ende namentlick der Landen van Hollandt, Zeelant ende West-Vrieslandt reciprocquelick ghe-resolveert hebben hen van de tyrannie van den voorschreven Hertoghe van Alba te bevrijden, de Christelicke Religie aen te nemen, ende hen in hare vrijheydt te stellen onder het wettelick Gouvernement van sijn voor-

Den Prince van Orangien van de H. Mo. Staten tot Gouverneur deser Landen gestelt.

1588. voorschreven F. G. Ende dat sijne F. G. tot handthoudinghe van de selve resolutie in 't beginsel deser oorloge, in verscheyden quartieren ende Steden der voorschreven Landen, wesende van sijnen Gouvernemente gecommitteert ende gesonden; heeft alsulcke personen als hy tot der Landen dienste noodigh heeft gheacht, met sulcke last, als de ghelegentheydt van den tijdt, ende der saecken heeft vereyscht. Soo dat hy onder anderen in den Noorder quartieren van Hollant ende West-Vrieslandt heeft ghecommitteert ende gheſonden den Overſten Senoy: Die opte Commissie van sijne F. G. sondet eenigh wederseggben ofte oppositie goetwillichlick aldaer is ontfanghen, Sonder dat d' Ingheſetenen van de Steden ofte de platte landen van den voorschreven quartiere in 't ontfanghen van den selven Overſten eenigh regardt ghenomen hebbende op sijn persoon, (als aldaer noch ghebooren, noch ghegoet, ende qualick bekendt zijnde) maer alleenlicken opte liefde die sy luyden tot sijne voorschreven F. G. hadden, ende de eere ende 't respect die sy sijne bevelen begheerden te bewijsen. 't Is oock kennelick dat van die tijdt af de voornoemden Overste van sijn F. G. voorschreve Hoochloffelicker ghedachteniſſe, ende de voorschreven Landen seer eerlicken ende profitelick ghereſpecteert ende ghetracteert is gheweest. Dat mede nae het bedroeffelick af-ſterven van sijn voorschreven F. G. de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende den Hoogh-gheboren Forſt ende Heere MAURITS. ghebooren Prince van Oraignen, Grave van Nassau, &c. Marquis vander Vere ende Vlissingen, &c. Soon van sijn voorschreven F. G. nae de delatie van het Gouvernement ende Capiteynschap ghenerael van de Landen van Hollandt, Zeelandt, ende West-Vrieslandt aen den selven ghedaen, (niet meer ter herten hebbende als deser Landen welstandt, ende omme volghende de voetſtappen van sijn voorschreven Heer Vader H. G. de selve ende den goeden Ingheſetenen van dien by handthoudinghe van de ware Christelicke ghereformeerde Religie, eensamentlick de vrijheden, gherechtigheden, privilegien ende loffelicke ghebruycken der selver, teghens alle ghewelt ende tyrannie te helpen beſchermen) den voor-noemden Overſten hebben ghecontinueert ende ghehanthaeft in ghelijcke ampt ende authoriteyt in den voorschreven quartiere, als hy ten daghe van 't voorschreven bedroeffelick afſterven van sijne F. G. H. G. hadde ghebruyckt. Ende hoe wel de voornoemden Overſten alsulcke beneficien ende weldaden teghens de Landen ende sijn voorschreven Excellentie van Nassau wel danckelick behoorde te erkennen, Immers niet en behoorde yet voor te nemen dat teghens der voorschreven Landen gherechtigheden, oft het ampt van sijn voorschreven Excellentie van Nassau als Gouverneur ende Capiteyn generael over Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt mochte ſtrijden, ofte de selve hinderlick weſen. Te meer aenghesien 't selve Gouvernement sijn voorschreven Excellentie niet volkomen kennisse van saecken, ende eensdeels tot een teecken van danckbaerheydt van de loffelicke dienſten van sijn voorschreven Heer ende Vader solemnelick gheconfereert was: Soo ist nochtans ghebeurt dat by toedoen van eenighe perſoonen (meeſt buyten de voorschreven Landen ghebooren, weynigh tot den welſtandt der Landen gheaffectioneert ende teghens den huyse van Nassau ondanckbaer zijnde) te weghe is ghebracht, dat de voornoemde Overſten van mijnen Heere den Grave van Leyceſter (die by den Staten Generael ghecommitteert was tot Gouverneur Generael van de Nederlanden) ſonder kenniſſe van de Staten van den Lande van Hollant ende West-Vrieslandt, ofte sijn voorschreven Excellentie van Nassau, seeckere breede commissie heeft verkreghen, omme in alle saecken, oock den Staet ende Politie van den Lande ende Steden van den Noorder-quartiere van Hollant ende West-Vrieslandt aengaende, als Gouverneur oft Lieutenant van den voorschreven Heere Grave van Leyceſter te ghebieden: ende heeft daer beneffens noch eenighe ander Commissien verkreghen, al directelick ſtrijdende tegens de Previlegien en gherechtigheden der voornoemde landen, ende het ampt en d' authoriteyt van den Gouverneur der selver, uyt krachte van de welcke hy oock metter daet begonſt heeft nieuwe Ontfanghers ende Adminiſtrateurs over der Landen goederen ende inkomen te ſtellen, die hy ghepooght heeft feytelick ende met volck van oorloghe in ghebruyck van hare pretenſe Commissien te brenghen. Waer van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt bericht zijnde, hebben, volgende den last van hare beroepinghe, tot bewaernisse van de eenigheydt ende gherechtigheden der selver Landen, eensamentlick het Gouvernement ende de authoriteyt sijne voorschreven Excellentie van Nassauw ghedefereert den voornoemden Overſten aengheschreven, dat hy henluyden ſoude doen verſtaen wat van de voorschreven Commissien was, ende dat hy uyt krachte van dien ſonder kenniſſe van de Staten ende sijne voorschreven Excellentie van Nassau, niet en ſoude yet attenteeren. Maer 't selve te vergeefs ende ſonder effect aen hem ghedaen zijnde, hadden de Staten van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt aen den voornoemde Heere Grave van Leyceſter over het verleenen van de voorschreven Commissien, als der Landen gherechtigheden ende de authoriteyt van sijne voorschreven Excellentie van Nassau prejudiciabel weſende, ende conſequentelick tegens den gedaenen eedt van den voornoemden Heere Grave van Leyceſter ſtrijdende, hem beklaeght ende daer van revocatie verſocht. Waer op eyntelicken den voorschreven Heere Grave van Leyceſter voor sijn eerſte vertreck naer Enghelandt op ten 24 Novembris in den jaere 1586. met volkomen deliberatie ende kenniſſe van saecken, heeft verklaert: Dat inghevalle de Commissien van den voorschreven Overſten de gherechtigheden van den voorschreven Landen, ofte d' authoriteyt van sijne Excellentie van Nassau waren prejudiciabel,

Senoy van den selven Gouverneur van Hoochollandt gemaeckt.

Van den Prince Maurits gecontinueert.

Senoy ondanckbaer teghen sijn Excellentie.

Wert van Lyceſter geſchr.

Ende van de Ho. Mo. Staten aen den selven beklaeght.

1588. ciabel, hy te vreeden was met 't ghene de Staten daer inne ſouden ordonneren: Daer van hy de ſchriftelijcke Appoſtille met ſijn eygen Handt getekent heeft. Waer na van weghen de Staten ende ſijne voorſz. Excell. van Naſſauw den voornoemden Overſten in den Hage beſchreven is, omme aldaer met ſijne voorſz. Commiſſien te komen, ten eynde die ghevisiteert, ende met behoudeniſſe van der Eenigheydt, Gerechtigheden, ende Previlegien van de Landen, eenſaementlick het Gouvernement, ende d'authoriteyt van ſijn voorſz. Excell. van Naſſauw, daer op ordre gheſtelt mochte worden. Op welck ſchrijven den Overſten voornoemt in de Maendt van Ianuario in den Iaere 1587. in den Haghe by ſijne voorſchreven Excellentie ende den Heeren Staten is ghekomen, ende heeft ſijne Commiſſien ſoo nopende het voorſchreven Gouvernement, als het Caſteleynſchap van Medenblick in handen van ſijne Excellentie ghelevert: Daer op behoorlicken gheleth, ende de ſelve klaerlicken tegens der Landen ende Steden gerechtigheden, tot diſſentie ende oneenigheydt, ende teghens d' authoriteyt van den Gouverneur ende Capiteyn Generael, van Hollant ende Weſt-Vrieſlant te ſtrijden, bevonden zijnde. Is hem by ſijn voorſchreven Excellentie ende eenighe van de principaelſte Heeren, tot de Adminiſtratie van de Iuſtitie inde voorſz. Landen gecommitteert, ende inde ware Chriſtelicke gereformeerde Religie ſeer yverichende wel gefundeert, ende by een notabel ghetal van de Edelen ende Steden van Hollandt, verklaert de goede affectie die ſijn voorſchreven Excellentie van Naſſau, ende de Heeren Staten tot hem waren continuerende. Ende dat de ſelve hem begheerden te handt-houden in ghelijcke authoriteyt ende commandement over het volck van Oorloghe, tot defenſie van de Steden ende Forten van den Noorder quartier ghedeſtineert oft te deſtineren, als hy ghehadt ende gebruyckt hadde ten tijden van het overlijden van ſijn F. G. H. G. ende hem daer toe Commiſſie te verleenen: Behoudelick dat aenghenſien van allen ouden tijden de bewaerniſſe ende verſeeckeringhe van alle Steden, Forten ende Quartieren van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt gheſtaen hadde tot het ampt van den Gouverneur ende Capiteyn Gheneraal, van den voorſchreven Landen, indier voeghen dat den ſelven Gouverneur in der tijdt, tot bewaerniſſe ende verſeeckeringhe der ſelver altijdts ghebruyckt ende ghecommitteert heeft ghehadt alſulcke Hoofden, Capiteynen ende Soldaten als hy goet ghevonden heeft, ende met de welcke hy hem teghens den Prince deſer Landen, ofte anderen het recht tot de Landen hebbende meende te verantwoorden. Dat daeromme tot conſervatie van de gherechtigheden, ende eenigheydt van den Lande, eenſamentlicken t voorſchreven Gouvernement der ſelver, hy Overſten ghehouden was ſijn voorſz. Excell. van Naſſau in de voorſz. qualiteyt, ſulcx hy ſijn voorſz. Heer-vader ghedaen hadde, te reſpecteren ende te ghehoorſamen, daer toe van den ſelven Commiſſie t' ontfangen, ende hem eedt te doen. 't Welck by den voorſz. Overſten oock ſulcks verſtaen, aenghenomen, eñ by handtaſtinge belooft is geweeſt. Ende hoe wel hem op ſijn ernſtighe begeerte de voorſz. Commiſſien werden ghereſtitueert, ſoo heeft hy nochtans voor de ſelve reſtitutie ſolemneelick belooft, dat hy hem mette ſelve Commiſſie niet en ſoude behelpen. Ten ſelven tijde quamen de bedroefde tydinghen van het verradelick over-leveren van de Stadt van Deventer en de Forten van Zutphen, by der Verraders Willem Standley ende Roelandt Jorck, met haere onderhebbende Krijchſluyden gedaen: waer deur den tijdt niet en mochte lyden dat den voorſchreven Overſten ſoo langh in den Haghe bleef, dat de voor-ſchreven Commiſſie by ſijne voorſchreven Excellentie van Naſſauw werde gedepeſcheert, ende den eedt daer op ſolemnelick gedaen: Maer ſijn voorſchreven Excellentie hem betrouwende op het Woordt van den voorſz. Overſten, ende niet anders ter herten hebbende als de behoudeniſſe ende bewaerniſſe vanden Lande, heeft terſtont na dat de voorſz. bedroefde tijdingen waren ghekomen, den Overſten belaſt, dat hy hem in den Noorder-quartiere ſoude vinden, omme te letten ſoo op de bewaerniſſe van de Steden aldaer, als ſonderlinghe omme de Steden ende Forren van Gelderlandt ende Over-Yſſel, daer inne eenigh Volck van ſijn Regiment lagh, voorder aſſiſtentie te doen, nae den noodt ſoude vereyſchen. Dies beloofde ſijn voorſz. Excellentie den Overſten voornoemt toe te ſchicken een of twee Compagnyen, die gheleydt ſouden worden in plaetſe van den ghenen, die uyt de Steden van Noordt-Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt nae de Steden ende Forten van Gelderlandt ende Over-Yſſel ſouden worden gheſchickt, daer over ſijn Excellentie te vreden was, dat den Overſten oock commandement ende bevel ſoude hebben, als over andere in de voorſz. Steden garniſoen houdende. Waer op den Overſten voornoemt van ſijn voorſz. Excell. gheſcheyden is, met belofte dat hy van hem ſijne Commiſſie ontfanghen, den Landen ghetrou, ende ſijn voorſchreven Excell. gehoorſaem weſen ſoude, daer toe hy aen ſijn Excell. oock handtaſtinge ghedaen heeft. Ende overmidts nae het voorſz. ſchadelick verraet van Deventer ende Forten voor Zutphen bevonden worde, dat de principale oorſake van het verlies van de voorſchreven Stadt ende Forten was, dat de Overſten, Capiteynen ende Soldaten daer inne geleyt geen Overigheydt in deſe Landen en hadden willen erkennen, nochte ghehoorſamen den Staten Generael, den Raedt van State, nochte den Stadt-houder van de Landen daer inne ſy lagen, nochte den Generael van het ſecours van de Koninckliche Majeſteyt van Enghelandt, te dier tijdt in deſe Landen weſende. Maer ſeyden alleenlicken te ſtaen onder het ghebiedt van ſijn Excellentie den Grave van Leyceſter, die over Zee uyt den Landen was, ende over ſulcx het Gouvernement van de Landen niet en mochte bedienen ofte op de bewaerniſſe der Landen ende Steden letten. Dat meede verſcheyden advertentien ende tijdinghen quamen dat by andere Overſten ende Soldaten inder noodt

1588.

Benoopt inde Hage hande S. M. Staten ontbode.

Die hem in ſijn Gouvernement onder ſijn Excellentie als Gouverneur van Noordt-hollant continueren.

Waldus dat hy Eedt aen ſijn Excell. ſal doen.

Vertrecht weder in ſijn Gouvernement.

1588. ghelijcke voorstellen souden worden ghedaen, daer deur meer Steden in der vyanden gheweldt souden hebben worden gebracht: Soo is by den Staten van Hollandt, met West-Vrieslandt ende Zeelandt naer voorgaende beschrijvinghe, ende rijpe deliberatie van Raede verstaen, tot beschermenisse van de voorschreven Landen ende Steden der selver noodigh te weesen; dat alle het volck van oorloghe staende tot laste ende betalinghe der voorsz. Landen, boven den eedt by hen-luyden aen sijn Excell. van Leycester, in qualiteyt als by den Staten gestelt ende gecommitteert, Gouverneur Generael van de Nederlanden, gedaen, in effecte oock souden eedt doen van gehouw ende getrouw te wesen de vereenighde Nederlanden, ende namentlick den Landen van Hollandt, met West-Vrieslandt ende Zeelandt, den Steden daer inne sy ghebruyckt souden worden: Ende dat sy luyden leggende in eenige steden ofte plaetsen, van het Gouvernement van sijn Excellentie van Nassau den selven, ende den Heere Lieutenant Generael van de voorschreven Landen, ghehoorsaem souden wesen, in 't gene hen luyden tot der Landen dienste bevolen soude worden. Welke poincten meest in den gedanen eedt waren begrepen, ende gheheel conform 't gheene met sijn Excellentie den Grave van Leycester was gehandelt, in 't defereren van het Gouvernement aen den selven: Want de versochte ghetrouwigheydt aen den Landen in 't gheneral ende particulier ende van de Steden, broghten alle Tractaten, Commissien ende Instructien mede, Ende was sulcks by sijn Excellentie van Leycester selfs ghedaen: Ende de ghehoorsaemheydt aen den Gouverneur ende Capiteyn Generael, midtsgaders den Lieutenant Generael van de voorschreven Landen van Hollandt, Zeelandt, ende West-Vrieslandt brochten de woorden van den gedanen eedt (daer by belooft was den Hoofden ende bestelde Oversten te ghehoorsamen) mede, aenghesien onwederspreeckelick waer is, dat een Gouverneur ende Capiteyn Generael van een Provintie is Hooft van het volck van Oorloghe dat daer inne ghebruyckt wordt, ende dat sijn ampt, last, ende eedt mede brenght daer over tot beschermenisse van sijn Gouvernement te ghebieden. De voorschreven Resolutie ghenomen, ende sijn voorsz. Excellentie van Nassau versocht zijnde, omme de selve al omme in sijn Gouvernement ter executie te stellen, heeft sijne voorsz. Excellentie van Nassau aen de voorschreven Oversten ghesonden, beneffens de beloofde Commissie ook een Commissaris, omme van hem den eedt te ontfanghen. Heeft mede volghende sijne beloften gesonden een vaendel Soldaten, daer van Capiteyn was een ingheboren van de Landen van Hollandt, ende Officiers ende ghemeene Soldaten, oock meest ingheboren der selver Landen, wel ghetrouw van goet commandement ende Discipline, ende hadde sijn Excellentie 't selve vaendel gedestineert te leggben binnen Medenblick, in plaetse van den ghenen die naer het overgheven van Deventer in Gelderlandt ende Over-Yssel waren gesonden, tot beter bewaernisse van de Steden en-

De Staten van Hollant zijn ghemoetsaeckt de Soldaten een nieuwen eedt af te hooren

Die aen Seroy versocht zijnde ghedaen te werden ghemeygert wert.

de Forten aldaer. Maer boven de voorsz. ghedaen beloften ende handtastinghe is gebeurt, dat 't voorschreven vaendel knechten daer van Capiteyn was Ioncker Arent van Duvenvoorde, op de patente van sijn Excellentie van Nassau niet toe-ghelaten en is binnen de voorsz. Stadt te komen: Van gelijcken is boven de voorschreven beloften ghebeurt dat de voorn. Oversten in weygheringhe is gheweest den voorsz. eedt te doen: Ende hoe wel hy de Commissie van sijn Excell. van Nassau behielde, en heeft hem nochtans daer nae niet begheeren te reguleren. Sijne voorschreven Excellentie van Nassau hier van verwondert zijnde (als sulcx van den voornoemden Oversten niet hebbende verwacht) heeft by advijse van de Staten goet ghevonden selfs in persoone hem tot Medenblick te vinden, soo omme de meeninghe ende intentie van den Oversten te verstaen, als omme te letten op 't gene tot versekeringe, bewaringhe, ruste ende eenigheyt der voorsz. Stede ende andere Steden van den Noorder-quartiere van Hollandt ende West-Vrieslandt noodigh mochte wesen. Maer hem derwaerts begeven hebbende, vergheselschapt metten Wel-gheboren Grave van Hohenlo, eenighe van de Edelen ende Steden, ende sijn ordinarie domestijcquen, sonder eenigh volck van oorloghe, is gheheurt, dat den voornoemden Oversten selfs in persoone, tot groot leedt wesen ende verdriet van den Burghemeesteren, Regierders ende goede Burgers der Stede van Medenblick, sijn voorschreven Excell. den inganck der voorsz. Stede heeft gheweyghert, een saecke in den Lande van Hollandt ende West-Vrieslandt in de naeste hondert jaren buyten openbare vyantschap ongehoort. Ende hoe wel sijn voorschreven Excellentie van Nassau uyt saecken van dien wel redene hadde van nae-dencken, nochtans en heeft hy daeromme de goede affectie die hy totten voorsz. Oversten was draghende, niet vermindert. Heeft over sulcks eenighe vertroude persoonen aen den selven Oversten binnen Medenblick ghesonden, omme de oorsake van den voorsz. handelinghe te moghen verstaen: Ende uyt het rapport van den selven bericht zijnde dat den Oversten voornoemt eenighe quade inbeeldinghe oft impressie hadde gheconcipieert sonder fundament, heeft sijn voorsz. Excell. eenighe van de gequalificeerste van dese Landen, onwedersprekelick soo goet ende yverigh in de ware Christelicke ghereformeerde Religie, ende soo goede Lief-hebbers van den Vaderlande als in de Landen moghen wesen, echter aen den selven Oversten ghesonden, omme hem tot redelickheydt ende tot 't gene den welstandt van de Landen (by handthoudinghe van de voorsz. ware Christelicke Ghereformeerde Religie, ende der Landen gherechtigheden, vrijheden previlegien, ende loffelicke ghebruycken) nootelick was te beweghen: Ende teghens alle quade impressien hem goede onderrichtinghe te doen van de oprechte meyninghe ende intentie van sijn voorsz. Excellentie, omme ten uyterste te volharden in het loffelick werck by sijn Heer ende Vader H. G. in dese Landen begonst. Ende ook omme den voorschreven Oversten

1588.

Weygert d'Patente van sijn Excellentie Soldaten in Medenblick te nemen.

Weygert sijn Excellentie selfs den Ingangh tot Medenblick.

Die eenighe Persoonen aen hem sepnde/ omme hem met redenen te bewegen.

1588. Overſten met alle vrundtſchap ende redelijckheyt te bejegenen, met vergetinge van 't gene gepaſſeert was. Ende al is 't ſo dat de voorſz Overſten op de onderrechtinge vande ſelve Heeren Gecommitteerden hem niet ten vollen en heeft verklaert op 't gene ſijn Excell. tot der Landen dienſte van hem hadde begheert, overmidts hy ſeyde daer van aen ſijn Excell. den Heere Grave van Leyceſter advertentie ghedaen te hebben, daer op hy metten eerſten antwoort verwachte: Nochtans door dien hy proviſionelijck by monde ende geſchrifte hadde verklaert, dat 't gene nopende het refuys van ſijn voorſchreven Excellentie van Naſſauw, binnen Medenblick te ontfangen, gheſchiet was, hem leedt was, dat hy hem aen ſijn voorſchreven Excellentie van de Lande Naſſauw, ende den Staten van Hollandt ende Weſt-vrieſlandt verknocht hielde. Ende dat hy over ſulcx de Stadt van Medenblick niemandt en ſoude overleveren ſonder ſijn voorſchreven Excellentie van Naſſauw, ende de Heeren Staten bevel: Maer dat hy nopende de acceptatie van ſijne Commiſſie, ende het doen van den voorſchreven Eedt, voor ſeeckeren tijdt uytſtel verſochte. Soo hebben ſijn voorſz. Excell. en de Heeren Staten hem aenghe-ſchreven, dat ſy luyden hen opte voorſz. verklaringe betrouwende, te vreden waren op te houden voor ſekeren tijdt van 't ghene ſy voorder vanden voorſz. Overſten hadden begeert, ten eynde hy, met volkomen deliberatie daer op hem mochte verklaren: Ende is voorts verſocht, dat hy in ſijnen dienſte ghetrouwelijcken wilde continueeren, ende de goede Stadt ende Burgheren van Medenblick met overtalligh Garniſoen, tot beſwaerniſſe van de ſelve Stadt met de Burgers van dien, ende tot confuſie van den Staet der Lande, niet en ſoude beſet houden. Binnen twee Maenden daer nae, en heeft de voorſz. Overſte hem niet voorder verklaert. En middeler tijdt wierde notoirliken aen den dagh gebracht 't gene daer voor ſijn voorſz Excell. van Naſſauw ende de Heeren Staten lange te vooren beducht waren geweeſt. Namentliken, dat de welſtant deſer Landen, by apparent verlies vande vrye exercitie vande ware Chriſtelijcke Ghereformeerde Religie, ende der Landen vryheden ende gherechtigheden, was pericliterende, door de voorgenómen handelinge mette gemeene Vyanden: mits welcken ſijne voorſz. Excellentie ende de voorſchreven Heeren Staten goet vonden door een vertrout perſoon, ten uyterſten in de voorſchreven ware Religie yverigh, ende in goet credijt by den Overſten weſende, wel ende volkomelijck van de voor-ſchreven apparente periculen geinformeert zijnde, den ſelven Overſten daer van te doen onderrechten, ende den ſelven te begheeren dat hy de voor-ſchreven periculen overweghende op 't ghene van hem tot welſtandt vanden Lande te vooren begheert was, hem eyndelijcken ſoude reſolveeren, ofte hem in den Haghe by ſijn voor-ſchreven Excellentie vinden, omme op alles mondelinghe te moghen communiceren, ten eynde de voor-ſchreven periculen in tijdts voor-ghekomen mochten worden. Den Overſten op 't Woordt ende belofte van ſijne Excellentie in den Haghekomen weſende, is aldaer by ſijn Excellentie vrundtlijck ontfanghen ende ghe-reſpecteert, als oft de voor-ſchreven ſaecken niet en waren gheſchiet gheweeſt. Ende ſoo hy van alles, ende van de oprechte meyninghe van ſijn voor-ſchreven Excellentie volkomelicken beright weſende, perſiſteerde by ſijne voorgaende verklaringe ende beloften: Begerende, dat, nopende het vorder noch voor ſeeckeren korten tijdt ſoude worden vertoeft, met belofte, dat hy terſtondt nae de weder-komſte van ſijn Excell. den Grave van Leyceſter ſelfs aen hem ſoude verſoecken, van de Commiſſien hem ghegeven ontſlagen te zijn, ofte dat hy hem daer van ontſlagen ſoude houden: Hebben ſijne voorſchreven Excell. van Naſſau, ende de Heeren Staten hem vryelik laten weder-keren, met goede vermaninge, dat hy op de welſtandt der Landen ſoude letten, ende de Stadt ende Burgheren van Medenblick met overtallich Krijchſvolck niet beſwaren, dat hy hem van de goede wille van ſijn voorſchreven Excellentie, ende den Heeren Staten, ſo tot ten gemeenen welſtandt der Landen, als tot hem in 't particulier mochte verſekert houden. Sijne Excellentie de Grave van Leyceſter daer nae weder in de Landen gekomen weſende, hebben ſijn Excellentie van Naſſau ende de Heeren Staten 't gene by den Overſten belooft was, ter goeder trouwen, veel maenden verwacht: dan ſoo daer van niet en volchde, maer ter contrarie, dat veele ſaecken ſulcks beleydt ende ghedirigeert werden, dat veel meer alle miſverſtanden, ſcheuringhen ende oneenicheden, ende conſequentelick de ruyne van de Landen daer uyt gheſchapen was te volghen, als der Landen behoudeniſſe. Hebben ten laetſten de Staten voornoemt van den Raedt van State, beneffens ſijne Excellentie van Leyceſter (als daer toe by de ſelve ghelaſt) verſocht uyterlicke verklaringhe, wat ſy van de voorſz. ſaken (bet als een geheel jaer onſeker gehouden) hadden te verwachten. Daer op by den ſelven Raedt eyntelick verklaert is, dat ſy wel verſtonden dat de Commiſſie by den voornoemdē Overſten van ſijne Excellentie den Heere Grave van Leyceſter verkregen, was ſtrijdende tegens d'authoriteyt ende Commiſſie van ſijn Excellentie van Naſſau, ende teghens der Landen eenigheydt ende gherechticheden: Ende 't ſelve by hen luyden ſijne Excellentie den Grave van Leyceſter aenghe-ſchreven zijnde, hadden voorts goet ghevonden den Overſten by hen luyden te beſchrijven, omme met hem in onderhandelinghe daer op te treden: daer toe hem ook verſeeckerheydt is aengheboden. Maer den Overſten heeft hem trivolik tegens den Raedt gheexcuſeert, ende in ſijne plaetſe met laſt gheſonden Guilliaem Moſtaert: Den welken by den voorſz. Raedt verklaert is, dat ſy verſtonden de Commiſſie van den Overſten te ſtrijden tegens de Commiſſie ende Authoriteyt van ſijne Excellentie van Naſſau, ende dat hy vande ſelve Commiſſie, ende den Eedt daer op gedaen, by de eigene verklaringhe ende apoſtille van ſijn voorſz, Excellentie den Grave van Leyceſter al was ontſlagen, den 24 Novembris 1586. Dat

1588.

Komt in ontſpraeke ende verſoeckt uytſtel.

Sijne Antwoordt aen de Gedeputeerden.

Verſoeckt uytſtel op 't doen vanden nieuwen eedt.

Leyceſter ſtijft hem in ſijn voornemen.

Sijn voorſlag tot naedeel der Landen wordt ontdeckt.

Werdt voor den Raedt van Staten ontboden.

Weygert te komen ende ſent Moſtaert met commiſſie.

1588. oock den Overſten voorn. ghehouden was ſijne Commiſſie van ſijne Excellentie van Naſſau te ontfanghen, ende den ſelven te reſpecteeren ende ghehoorſamen na behooren. Daer op by den voorſchreven Moſtaert van weghen den Overſten is verklaert, dat hy niet en twijffelde of den Overſten ſoude 't ſelve wel te vreden weſen te doen, Behoudelick dat de Commiſſie tot ſijn contentement mochte worden ghemaeckt. Ende ſoo daer nae den ſelven Moſtaert by den voorſchreven Raedt werde belaſt, dat hy by gheſchrifte ſoude ſtellen de poincten daer op den Overſten ſijne Commiſſie begeerde. Heeft hy de poincten hier nae gheinſereert overghelevert: Uyt den text van de welcke, mitſgaders 't ghene daer op gheſtelt is, de onredelickheyt van dien is blijckende. Midler tijdt was by den Staten Generael, den Raedt van State, ſijne voorſchreven Excellentie van Naſſau als Gouverneur ende Capiteyn Generael over Hollant, Zeelandt, ende Weſt-Vrieſlandt, eenſamentlicken by den Gouverneurs van de andere principale Provintien, ende den Crijchſ-Overſten tot redres van den ſtaet van den Lande ordre gheſtelt, op de beſettinghe van alle Frontier-ſteden ende Sterckten. By welcke Ordre, omme te voorkomen alle vordere confuſie, onder andere goet ghevonden was, dat de ſtadt van Medenblick ſoude worden beſet ghehouden ordinarie met omtrent hondert ende vijftigh Soldaten, ſonder meer. Ende alſoo te voren by den voornoemden Overſten inde voornoemden ſtadt Medenblick teghens, immers ſonder bevel van den Raedt van Staten, ende tegens bevel van ſijn Excellentie van Naſſau waren ghetoghen, ende ghehouden wierden tuſſchen vijf ende ſes hondert Soldaten, ende dat op verſcheyden bevelen hem oock by den Raedt van State van weghen ſijne Excellentie den Grave Leycester ghedaen, van uyt den ſtadt tot dienſte van den Landen te ſenden de Soldaten, aldaer boven twee hondert weſende, hy daer op buyten propooſte gheſchreven hadde, dat hy de Soldaten niet en mochte miſſen, maer die tot ſijns perſoons defenſie moeſt behouden. Soo hebben de voorſchreve Heeren Staten Generael, den Raet van State, ſijne Excellentie van Naſſau inde voorſchreven qualiteyt, eenſamentlick de Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt opten 28 ende 29 Ianuary leſtleden gereſolveert, den voorſchreven Overſten aen te ſchrijven, dat hy volgende den voorſchreven ſtaet alleenlick hondert ende vijftich Soldaten in Medenblick ſoude houden, ende dat de vordere Soldaten daer inne weſende tot bewaerniſſe van de Frontieren ſouden worden van daer geſonden: ende was ten ſelven daghe ordre gheſtelt, dat de hondert ende vijftigh Soldaten in Medenblick ghedeſtineert te blijven, ende d'ander komende ter plaetſe daer ſy beſcheyden waren, promtelic een maent ſolts ſoude worden betaelt: Waer van de brieven op den 29 ende 30 der voorſchreven maendt by den Heeren Staten Generael. Raedt van Staten ſijne Excellentie van Naſſau, ende den Staten van Hollandt gedepeſcheert zijnde. Inhoudende de brieven van den Raedt van State mede bevel aen den voorſchreven Overſten, dat hy ſijne Excellentie van Naſſau ſoude hebben te obedieren. Soo ſchijnt dat omme indirectelicken ende ſpottelick te beletten het effect van de voorſchreve bevelen, de voorſchreve Overſten (conform ſijne vermetelicke voorgaende actien ende propooſten, daer by hy hem ghevanteert hadde de ſteden van den Noorder-quartiere gheconqueſteert ende gheconſerveert te hebben. Sterckende de ſelve propooſten niet alleen teghens de loffelicke ende wel-verdiende reputatie van mijnen Heere den Prince van Oraingnien H. G. deur wiens middel ende goet beleydt de Landen zijn ghedefendeert ende beſchermt maer oock tot groote oneere van alle vrome Ingheſetenen ſoo van den ſteden als de platte Landen van den Noorder-quartiere van Hollandt, ende Weſt-Vrieſlandt,) die met een onuytſprekelicke vromigheyt ende kloeckmoedigheydt des voorſchreven Overſten (van alles ſeer onverſien weſende) op de Commiſſie ende ter contemplatie ende liefde van ſijne voorſchreven F. G. H. G. hadden willighlicken ontfanghen ende mannelick met raedt en daet hem ſelven ghedefendeert, conform oock ſijn propooſten, daer by hy onlancks te voren verklaerdt hadde, liever der Landen ruijne ende bederf te willen vorderen, als van ſijn voornemen deſiſteren, een muyterie ende alteratie onder den Soldaten binnen Medenblick inordentlicken ſonder eenighe laſt tot defenſie van den perſoon van den voorſchreven Overſten (ſoo hy hem niet gheſchaemt en heeft aen den Raedt van Staten ſelfs te ſchrijven) ghebrocht zijnde is verweckt, de welcke ſoo verre is gheextendeert, dat den Commiſſaris ten daghe van de ſelve alteratie afgeveerdigt omme de executie vande voorſz. bevelen te vorderen van den voorſz. Overſten voor antwoort heeft ontfangen, dat hy egeen commandement over het voorſchreven volck en konde ghebruycken als ghealtereert weſende: Ende de ſoldaten die zedert hare leſte afrekeninghe veel maenden ſolts meer ontfangen hadden als ander Vendelen, ende wiens lopende maendt ſolts alleenlick omtrent 14 daghen verſcheenen was voor datum van de voorſchreven preſentatien: Hebben verklaert, dat ſy uyt de Stadt niet en begeerden te vertrecken voor ende al eer ſy hare afreeckeninghe ende betalinghe hadden van 72 maenden: Op welcke 72 maenden omtrent twee dardendeelen, volgende de generaele reſolutie inden jare 1581, by den Staten Generael binnen Amſterdam ten overſtaen ende met advijſe van mijn Heere de Prince van Orangien H. G. ghenomen, betaelt zijn: De Burgers van Medenblick (die hen voor de welſtandt der Landen altijts ghetrouwelick hadden ghequeten, ende tot defenſie van de welcke de ſoldaten aldaer behoorden te weſen) zijn by hen ontwapent, ende terſtont ghedwonghen gheweeſt haer wapenen te brenghen op 't huys daer den Overſten op was, zijn oock ghedwonghen niet alleen de ghemeene ſoldaten maer oock den Capiteynen ende Officieren alle weke ſoo veel te gheven, als hare volle beſoldinge bedroech.

1588.

Die de Staten eenighe Conditie voorſtelt.

Last hande ſelbe aen Senoy.

Die hyperotelſtichen oorſaeck.

Ende derhalven werkt Muyterye binnen Medenblick onder de ſoldaten.

Die afrekeninghe ende Betalinghe begheert.

Ontwapent de Burgers / ende dwingt haer de Betalingen af.

De

1588. De voorschreven onghehoorsaemheydt, overdadigheydt, rebellie, disordre ende ghemaeckte muyterije binnen Medenblick, (sonder noot) heeft veroorsaeckt dat de garnisoenen van andere Steden ende plaetsen (die onghelijck qualicker waeren betaelt) mede in alteratie ghebracht, ende de Landen ghestelt zijn in een ghevaerlicken ende periculoosen staet. Ende nae dat sijne voorschreven Excellentie van Nassau ende de Heeren Staten van Hollandt waren bericht dat de saecken binnen Medenblick van daghe te daghe in meerder alteratie quamen, (hoe wel den voorschreven Oversten daer van de minste advertentie niet en dede) hebben sijne voorschreven Excellentie ende de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vriesslandt (als meest daer by gheinteresseert zijnde) goet ghevonden, dat benefens sijne Excellentie in den Noorder-quartiere uyt den Eedelen ende Steden eenighe gheson souden worden, omme aldaer tot redres van de voorschreven saecke te procederen: daer van sy den Raedt van State oock gheadverteert hebben. Sijne voorschreven Excellentie ghekomen wesende binnen Alckmaer, heeft by sijne brieven aen de voorschreven soldaten versocht, dat sy eenighe tot Hoorn by hem souden schicken, omme hare saecken aldaer af te handelen. Maer ten selven tijde, als den 16 Februarij 1588 was by den voorschreven Oversten metten Capiteynen Christal ende Wolfs winckel, leggende binnen Medenblick (omme de ghemeene soldaten tot bandt-houdinghe van sijn particulier voornemen by een favorabel pretext te abuseren ende tot sijn devotie te houden) ghemaekt een openbaer complot ende verbont, van dat sy uyt de Stadt Medenblick niet en souden scheyden in 't geheel ofte deel voor ende aleer niet alleen sy luyden, maer het gheheele Regiment van den voorschreven Oversten legghende eensdeels in Gelderlandt, Vriesslandt ende Over-Yssel, souden hebben hare afreeckeninghe ende volle betalinghe, ende dat sy als dan ghestelt souden wesen op hare vrye voeten, daer van sy oock schriftelicke advertentie hebben ghedaen aen den Capiteynen leggende in Harderwijck, Campen ende ander plaetsen, wesende de selve advertentie gheteyckent ende ghesegelt by den voorschreven Oversten, Christal ende Wolfs winckel: Ende de ghene die sy mettet selve complot ende verbont uyt Medenblick hebben ghesonden, hadden last om den anderen Capiteynen ende soldaten tot 't selve complot mede te inducceren. Hebbende den voorschreven Oversten voor een tweede pretext den ghemeenen Capiteynen ende soldaten ghepersuadeert, dat sy eedt ghedaen hadden de Koninclijcke Majesteyt van Enghelandt: 't Welck sonder directelicken den staet van den Lande te impieteren, nochtans niet waer en mochte wesen, Nademael hare Majesteyt gheen recht altoos tot dese Lande en heeft begeert, ende veel min haer tot de selve recht competeert, aenghesien sy alleenlick den Landen assistentie van eenighe Ruyteren ende Knechten gheduyrende den Oorloghe heeft belooft, onder belofte, dat de penninghen by haer aen de selve wettelick ende met kenniss van de Commissarisen te verschieten, haer by den Staten sullen moeten worden gherembourseert. daer vooren hare Majesteyt oock de steden van den Briele ende de Forten aldaer, met de steden van Vlissinghen ende het Casteel van Rammekens als panden, in handen ghestelt zijn, alleenlicken om de selve tot hare verseckerheydt, nochtans voor den Staten van den Landen te doen bewaeren: sonder oock dat hare Majesteyt eenigh recht ter Werelt anders aen de voorschreven steden van verseeckertheydt competeert, ghelijck den text van het Tractaet met haere Majesteyt ghemaeckt klaerlicken mede-brenght. In welck Tractaet wel uytdruckelicken is bedonghen, dat de Gouverneurs, Capiteynen, Officiers ende soldaten, mitsgaders de Burgers ende Inwoonders alleenlijck van den steden van verseeckertheydt eedt van ghetrouwigheydt souden doen, soo aen hare Majesteyt tot hare verseeckeringhe van de beloofde restitutie van de Penninghen by haer als voren te verschieten, als aen de Staten, tot conservatie van het recht in alle ander saecken buyten de voorschreven verseeckeringhe aen hen luyden, ende den voorschreven steden uytdruckelick gereserveert. Ende voor soo veele aengaet het voorder beloofde secours van hare Majesteyt boven de garnisoenen van de steden van verseeckerheydt (alsoo de selve alleenlicken tot der Landen dienste by hare Majesteyt belooft zijn) is wel uytdruckelick bedonghen in 't leste artijckel van 't voorschreven Tractaet, dat soo wel den Generael van dien, als de Hoofden, Colonnellen, Capiteynen, Officiers ende andere den ghewoonlicken eedt aen den Staten alleen souden doen, ghelijck gebruyckt is gheweest alvoren de Staten met hare Majesteyt eenigh Tractaet hadden ghemaeckt, behoudelick alleenlicken de hommagie oft manschap die sy hare Majesteyt schuldigh zijn. Met welcke reserve de Colonnels Morgan, Chester, de generael Norritz, ende andere Colonnels ende Capiteynen van de Enghelsche Natie van het beginsel der oorloghe, successivelick den dienst deser Landen hebben aenghenomen. Mits welcken wel te verwonderen is dat yemandt soo vermetel is dat hy tegens 't voorschreven Tractaet, hem, ofte den Krijchs-luyden, wesende in besoldinghe van den Lande, derf seggen, te wesen onder den eedt van hare Majesteyt. Ende soo veel aengaet den eedt aen den Heere Grave van Leycester ghedaen, de selve en is geensins aen hem ghedaen, als last ofte Commissie hebbende van hare Majesteyt, aenghesien hy op de selve Commissie aen den Staten van den Landen ghehouden is gheweest den voorschreven eedt te doen soo wel als andere: Maer sulcks is gheschiet op te Commissie ende authoriteyt die by den Staten (boven het Tractaet met hare Majesteyt) ghemaeckt aen den persoon van den voorschreven Heere Grave als Gouverneur Generael was ghegheven. Dese voorschreven twee listighe pretexten, als het voorschreven complot van de afreeckeninghe ende volle betalinghe ende persuasie van dat de

1588.

De Heeren Staten resolveeren sijn Excell. derwaerts te senden omme haer tot ghehoorsaemheyt te brengen.

Senoy nide den sijnen maecken een Complot teghen het Landt.

Op wat Conditien de Coninginne van Enghelandt dese Landen geassisteert heeft.

d'Officiers van de Enghelsche Soldaten moesten eedt doen an de Heeren Staten.

Op wat wijse Senoy Eedt aen Leycester gedaen heeft.

1588. Soldaten waren in den eedt van hare Majesteyt van Engelandt, ende conſequentelick dat ſy luyden van deſelve hare volle betalinge wel ſouden gekrijgen. Hebben veroorſaeckt dat opte voorſz. brieven van ſijn Excell. van Naſſauw op den name van de voorſchreven Krijchſ-luyden binnen Medenblick is geantwoort, dat ſy begheerden dat eenighe Commiſſariſen by hen Luyden binnen Medenblick op verſeeckerheydt ſouden worden gheſonden, omme haren handel ende meeninghe te verſtaen van de gemeene Krijchſ-luyden. Daer op by ſijne voorſchreven Excellentie van Naſſau derwaerts gheſonden zijn gheweeſt de Heere van Famars Generael van de Artillerie, de Heere van Swevezeel, Pieter Kies Burghemeeſter van Haerlem, ende Meeſter Adriaen Anthonis Burgemeeſter van Alckmaer, de welcke, aldaer gekomen weſende, de goede meeninghe ende intentie van ſijne Excellentie, ende den Heeren Staten den Soldaten aengheghéven, ende henluyden tot goet devoir volghende haren eedt, eere ende plicht vermaendt: Ende verſocht hebben, dat ſy hen in alle redelickheydt nae het vermoghen van de Landen ſoude willen laten tracteren: Den welcken ſy verklaerden ten vollen betaelt te willen weſen, jae niet alleen voor hen ſelven, maar oock voor 't geheele Regiment van den voorſchreven Overſten. Mits welcken by den voorſchreven Commiſſariſen met hen luyden niet ghehandelt en heeft connen worden. Ende daer nae den gemeene Krijchſ-luyden aengheſchreven zijnde, dat ſijn Excellentie ende den Heeren Ghedeputeerden van de Staten hadden beraemt ſeeckere redelicke preſentatien hen luyden te doen, ende dat ſy om de ſelve te verſtaen op behoorlicke verſeeckerheydt (hen belooft) ſouden willen ſenden Gedeputeerden tot Hoorn, is 't ſelve gherefuſeert, ende zijn nieuwe Commiſſariſen aldaer verſocht: waer op hen aengheſchreven zijnde, dat ſy ſijn Excellentie ende den Gedeputeerden van de Staten ſoo wel behoorden te betrouwen, en over ſulcks hare Gedeputeerde ſeynden, tot koſte van den Lande, ten minſten omme te handelen op 't welbehaghen van de ghemeene Krijchſ-luyden. Is daer op gheantwoort: dat de ghemeene Krijchſ-luyden niemandt en wilden ſenden, ende dat ſy luyden hare meyninghe hadden verklaert: Begherende voorts dat ſijn Excellentie andere Commiſſariſen aldaer ſoude ſenden, den welcken ſy vry gheley preſenteerden. Sijne Excellentie ende de Ghedeputeerde van de Staten 't ſelve verſtaen hebbende, hebben goet ghevonden ſeeckere redelicke preſentatien te ſtellen by gheſchrifte daer by ſy aengheboden hebben den ghemeene Krijchſ-luyden te gheven afreeckeninge van hare dienſten, te betalen een maendt ſolt, op de ſelve reeckeninghe: Ende voorts belofte te doen, dat ſy van de reſte op ghelijcken voet ende op ghelijcken tijdt ſouden worden verſeekert ende betaelt als andere in dienſte van de Landen weſende. Sulcks dat ſy ghetracteert ſouden worden als de beſte, Ende dat de geene die inder Landen dienſte ſouden willen blijven, noch een maendt ſolts ſoude worden betaelt op hare aenſtaende dienſten, ende dat ſy van den loopenden dienſt ſouden worden betaelt als de beſte. Ende is hen luyden voorts vertoont, dat in het vermoghen van den Landen niet en was meer te doen, en dat ſy luyden hen daer mede behoorden te vreden te houden, ten aenſien ſy luyden alderbeſt betaelt waren gheweeſt: ende dat ſy luyden weſende meeſt Lantſaten haere Vaderlant, haer eere ende reputatie liever behoorden te hebben, dan dat ſy in 't eyſſchen van 't ghene onmoghelicken was te doen, de ruyne van den Landen ſouden begheeren: Met proteſtatien, dat ſoo verre ſy luyden tot redelickheyt niet en wilden verſtaen, ſijn Excellentie ende de Heeren Staten hen wilden voor Godt den Heere ende alle de werelt ontſchuldich houden van alle d'inconvenienten die daer uyt gheſchapen waren te ontſtaen. Omme welcke preſentatien hen luyden te doen, de ſelve te juſtificeren, ende de voorſchreven Krijchſ-luyden tot redelickheydt te beweghen. Sijne Excellentie ende Ghedeputeerde voornoemd, geſonden hebben naer Medenblick Meeſter Nicolaes Bruyninck, Raed van ſijne Excellentie, ende Bartholdum Guillielmi Dienaer des Goddelicken Woordts binnen Hoorn: De welcke (niet tegenſtaende haer uyterſte devoir) gheen andere antwoorde en hebben ghekreghen, dan dat ſy ten vollen wilden betaelt weſen. Ende alſoo uyt het ſelve antwoort mede bleek, de voorſchreven muyterye, ende alteratie ghepractiſeert te ſijn omme redenen ende by de middelen hier voren verhaelt, ende dat 't ghene ſy van den Landen wilden ghedaen hebben onredelick ende onmoghelick was, ten aenſien dat andere Soldaten, meer reghens de vyanden gheemployeert, ende ongelijck qualicker betaelt weſende, van ghelijcke ſouden willen ghetracteert weſen, 't welck met vijftich mael hondert duyſent ponden van 40 grooten 't pont niet en ſouden konnen ghedaen worden: Ende midtſdien ghenoech boven betalinghe was, by ſonder overmidts de betalinghe die nootelick voor de loopende dienſten tot conſervatie van de Lande ghedaen moet worden, den ingheſetenen van den Landen ten hoochſten beſwaerlick valt: Dat oock de voorſchreven Krijchſ-luyden hen hadde ghevanteert dat ſy van den platte Landen hare betalinghe wel ſouden ghekrijghen, ende den ſelven tot betalinghe bedwinghen, daer toe den Overſten voornoemt al eenighe proceduren hadde begonſt, ende oock den Soldaten hare volle betalinghe ghepreſenteert: Dat mede den ſelven Overſten hem metter daedt teghens den Lande begonde te fortificeren, ende tot vorderinghe van dien de Dorpen omtrent Medenblick ghelegen was bedwingende. Soo heeft ſijn voorſchreven Excellentie by advijſe van den voorſchreven Ghedeputeerde van de Staten, noodich bevonden, ſoo tot beſchermeniſſe van de platte Landen, als omme den voorſchreven Overſten ende den ghemeene Krijchſ-luyden binnen Medenblick tot redelickheydt te brenghen, ende haer quaet voornemen te beletten, tot beſettinghe van de voorſchreven Stadt te procederen ende daer toe te ghebruycken beneffens de Soldaten by der hant weſende

1588.

Commiſſariſen binnen Medenblick geſonden omme de Weygerten te ſtillen.

Proteſteert ten hoogſten tegen hare ſo ſy die niet aennemen.

Die hen ſoecken datter eenighe tot Hoorn ſoude komen maer te bevreeſen.

Werdt by den Soldaten afgeſlagen.

Senoy ſtelt hem als Vyant te gen het Land.

Senoy ſterkt hem teghen het Landt.

Sijne Excell. doet Senoy ende de ſijne een redelijke Preſentatie.

1588. weſende eenige Burgers en Schutters uyt de Steden van den noorder-quartiere van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt, als Alckmaer, Hoorn, Enckhuyſen, Edam, Monickendam, ende Purmereynt, mitſgaders eeni-Huyſluyden vanden ſelven Quartiere. Voor de voorſz. beſettinghe is den Heere Meeſter Willem Bardeſen Raedt van State, by ſijn voorſz. Excellentie ende de Ghedeputeerden verſocht hem noch eens in Medenblick te willen vinden, ende by alle middelen den Overſten voornoemt ende ſijne gemeene Krijchſluydenvan hare ongelijck te berechten, ende hen tot redelickheydt te bewegen. De welcke in 't openbaer ſoo wel den Overſten in 't particulier, aen-geſeyt hebbende, dat den Raedt van Staten verſtonden, dat hy Overſte hem mette Commiſſie van ſijn Excell. den Grave van Leyceſter niet en mochte behelpen. Ende dat hy ſijne Excell. van Naſſau ongelijck dede, hem niet willende obedieren ende gehoorſamen naer behooren: Dat oock de gemeene ſoldaten, die beter als ander waren getracteert, weynigh voor de Vyanden ghebruyckt, maer geſtadigh in Garniſoen ghehouden ter plaetſe daer alle Leeftochten beſte koop waeren, groot ongelijck hadden in haer voornemen, ſtreckende omme den Landen gheheelick te ruyneren: Dat ſy daerom hen tot redelickheydt wilden begheven, ende van haer onghelijck, ongoddelick ende quaet voornemen deſiſteren, Met beloften dat alle ſaecken in verghetinghe gheſtelt, ende ſy ghetracteert ſouden worden als de beſte. En heeft nochtans noch van den Overſten, noch van den Soldaten geen ander antwoort conhen ghekrijghen dan ſy te vooren den anderen Ghecommitteerden hadden ghegheven. Ende terſtondt daer nae is by den Overſten voorſchreven vyandlicker wijſe by brandtſtichtinghe, ghebruyck van gheſchut ende anderſins gheprocedeert: Mits welcken hem niemandt verwonderen ſal, dat ſijne Excellentie ende de Staten voornoemt tegens de voorſz. ongehoorſame violente rebellie ende onbehoorlicke proceduren, tot ſoo grooten ende beſwaerlicken intereſt van den Lande gheſticht, ghebruycken ſulcke middelen als God den Heere hen in handen gheſtelt heeft, ende voorder in handen ſal ſtellen tot voorderinghe van den welſtandt der Landen. Alle 't welck noodigh gheacht wordt eenen yeghelick te openbaren, ten eynde de ſelve te rechte van de gheleghentheydt der ſaken ende oorſaken van de voorſz. proceduren bericht zijnde, daer van mogen oordeelen naer behooren, ende dat de inkonvenienten die daer uyt ſtaen te verwachten mogen geimputeert werden, den genen die daer toe oorſake hebben gegeven met hare groote ondanckbaerheydt, teghens den Huyſe van Naſſau, d' welck voor de conſervatie deſer Landen ſoo veel gedaen ende gheleden heeft, ende in ſoo groot verlies van goederen ende bloet ghebrocht is, deur den welcken den Overſten voornoemt van ſobere conditie tot ſoo grooten ſtaet ende rijckdomme is ghekomen, de gene die deur ſijne groote ondanckbaerheyt teghens de Landen ende goede Ingeſetenen der ſelver (die hem willighlick ontfanghen, ende met hare penninghen rijck ghemaeckt hebben) ſoo groote weder-hoorigheyt ende rebellie heeft beweſen, ende daer inne ontrent een gheheel jaer hertneckelick gecontinueert, Die ſoo hooghe ende vermetele propooſten teghens de loffelicke reputatie van den Huyſe van Naſſau, teghens den Staet deſer Landen, ende teghens de vrome Ingheſetenen der ſelver ghebruyckt. De ſelve Landen met ruijne ende onderganck ghedreyght, ſoo ſchadelick complot ghemaeckt, ſulcke vyandelicke handelingen gedreven heeft, Die den Soldaten in dienſte van den Landen weſende tot defenſie van ſijn eyghen perſoon ghebruyckt; Den goeden Burghers van Medenblick in plaetſe van hen te beſchermen ontwapent, ende uyt hare vryheydt in ſlavernye ende ondraghelicke laſten gebrocht heeft. De welcke deur ſijn avaricie ende ampitie van de eene ſonde in de andere gheleydt is, ende met Gods hulpe te ſchande ghebracht ſal worden, alſoo eyntelicken alle vrome Soldaten ende andere lief-hebbers van Godes H. Woordt, der Landen gherechtigheden ende hare Bondt-ghenoten, die onbehoorlicke wederſpannigheyt, rebellie, vermeetelheyt ende vyantlicke proceduren van den voorſchreven Overſten verdrieten ſal, die hen over ſulcks tot defenſie van hare lieve Vaderlandt weder begeven ſullen, ſulcks ſy te vooren ghedaen hebben ghehadt, ſtaende vaſtelick te verhopen, dat de ghemeene Soldaten weſende binnen Medenblick te rechte bericht zijnde, dat den Overſten Senoy niet anders met ten voorſchreven handel voor en heeft, dan omme onder de voorſchreven twee lieffelicke ende bedrieghelicke deckmantelen, (te weten, den pretenſen eedt aen hare Majeſteyt ofte den voorſchreven Heere Grave van Leyceſter uyt haren name ghedaen, ende de volle betalinghe van alle hare reſtanten hen te ſullen bevorderen) ſijn eyghen partijdigheydt, onbehoorlicke ende onghefundeerde querelen teghens den Landen ende den Huyſe van Naſſau (van den welkken hy uyt ſoberen Staedt tot groote rijckdommen is ghebracht,) en ſoeckt hem teghens haere Vaderlandt ende den Huyſe van Naſſauw ende hen tot haere en haerer Vrunden ſchande ende on-eere, in pericule van te verlieſen hare eere en reputatie, jae lijf ende goet, te ſtellen: Te meer, aengheſien ſy luyden verlatende de voorſchreven onrechtveerdighe particuliere querele van den Overſten Senoy hen met haer Vaderlandt ende ſijn Excellentie van Naſſauw connen vereenighen, met behoudeniſſe van haer lijf, goet, eere, reputatie, ende alle 't ghene hen lieden bedrieghlick wordt belooft, by den ghenen die niet en heeft dan 't ghene hy van den Lande deur den Huyſe van Naſſauw heeft gheproffiteert.

1588.

Bardeſius wordt in Medenblick ghevonden / om den Staet te bedriegen / maer te vergeefs.

Wie hy met groote ondanckbaerheyt vergelt heet.

Senoy ſtelt hem als Vyant tegen het Landt.

Heeft van den Prince van Oranien groote weldaden genoten.

Den Overſten Senoy **heeft mede op den 21 January 1588 als hier voor geſept is ſekere Artijckelen aen den Raedt van State over ghegheven / in de volghende forme / waer op de E. Heeren Staten neffens elck Artijcule hare ant-**

voordt

1588. woorde gheſtelt hebben. Lupdende van woorde te woorde als volcht.

Senoy greest eenighe articulen aen de Ho. Staten ober / tot ſijn verantwoordinge.

Nadien den Overſten Senoy menighvuldighe goede merckelicke ghetrouwe dienſten van den aenbeginne deſer Oorloge onder het ghebiedt van wijlen ſijne Excell. den Prince van Orangien H. M. ende oock ſedert ſijne beklaeghlicke aflijvigheydt datelick tot vorderinghe van de Chriſtelijcke Religie ende des Vaderlands vrijheydt bethoont heeft, ende inſonderheydt in den Noorder quartiere van Hollandt, op de Commiſſie hem'by den Hoogh ghemelten ſijne voorſchreven Excellentie H. M. als ſijner Excellentie Lieutenant en Gouverneur van den Noorder quartiere voorſz. gegeven. Ende dat daer omme den voornoemden Overſten Senoy veel eer verbeteringe ende verhoginghe (ſoo ſulcks de gheleghentheydt gave) als verminderinghe ſijnder Commiſſie ende authoriteyt is verdienende.

Voor de dienſten by de Overſten Senoy ghedaen, is de ſelve ſoo eerlick ende profitelick ghetracteert als yemandt anders, den Landen ghedient hebbende, ghelijck hy alderbeſt weet.

Soecht in ſijn Dienſt te blijven.

Soo ſoude wel billick zijn dat ſijne Excellentie Graef Mauritz by ſijne Commiſſie den voornoemden Overſten Senoy toe liete ende vergonde den tijtel ende authoriteyt van ſijne Excellentie Lieutenant ende Gouverneur van den Noorder quartiere, ghelijck ſijnder Excellentie Heer Vader ghedaen heeft.

Reſolutie van de Ho. Staten datter in Hollandt maer een Gouverneur en mach weſen.

Alſoo de Heeren Staten van Hollandt, Zeelandt ende Weſt-Vrieſlandt tot de conſervatie van de eenigheydt ende het Gouvernement van den ſelven Lande al in den jare 1577 hebben verſtaen, dat maer een Gouverneur in Hollandt, Zeelandt ende Weſt-Vrieſlandt ſoude weſen, Namentlick mijn Heere de Prince van Orangien H. G. ende dat alle particuliere Gouvernementen in den voorſchreven Landen ſouden ceſſeren, ende dat 't ſelve ſulcks is achtervolght de naeſte thien jaren, volghende het oude ghebruyck ende rechten van de voorſchreven Landen: Soo en is geen redene dat teghens de rechten ende de eenigheyt van den Lande de voorſchreven Reſolutie werde verandert ter contemplatie van den Overſten.

Met inſtructie dat hy Senoy met ſijne Excellentie van Naſſau dien volgende ſal houden goede correſpondentie, van alle voorvallende ſwarigheden omme by tijdts daer inne voorſien te worden naer behooren.

Men verſtaet dat den Overſten vorder als tot de correſpondentie in deſen gheroert aen ſijne Excellentie ghehouden moet weſen, oft anders moeſt hy hem ghelijck zijn.

Dat hy ſal blijven inden quartiere voorſchreven omme op de beſchermenisſe, beſwaerniſſe, ende verſeeckerheydt van dien teghens alle gheweldt ende ſecrete practijcke ende aenſlaghen des vyandts goede acht ende opſicht te nemen ende te houden goede ordre, &c. 1588.

De meeninghe en is noyt gheweeſt den Overſten uyt het voorſchreven quartier te trecken.

Tot welcken fine hy ſal behouden ſijn teghenwoordighe regiment Knechten, omme die te leggen ende te ghebruycken in de Steden ende Forten, hem dus lange vertrout, ſulcks hy tot bewaerniſſe van dien ende dienſte des Landts ſal bevinden te behooren.

De meeninge is gheweeſt, dat den Overſten in qualiteyt als Krijchſ-overſte ſoude hebben te ghebieden over alle de ſoldaten die in de Steden ende Forten onder ſijn commandement gheſtelt, ſouden worden gheleydt: Ende dat nopende de wiſſelinghe ende veranderinghe van de garniſoenen den Overſten hem ſoude hebben te reguleren naer ſijne Excellentie bevelen.

Senoy ſoeht abſolutelick hem over ſijn Soldaten te regeeren.

Behoudende d' authoriteyt omme wiſſelinghen ende veranderinghe van de Garniſoenen te mogen doen, ſulcks ende ſoo wanneer hem dat nae gheleghentheydt der ſaecken raedtſaem duncken ſal: Ende ſoo het des Landts noodt vereyſcht dat eenige compagnie van daer ghetrocken ſouden mogen worden tot 's Landts dienſte, dattet ſelve van ſijn Excellentie van Naſſau, oft die daer toe authoriteyt hebben ſal, aen hem ſal geſchreven worden, omme de ſelve by hem te lichten ende te ſenden ſulcks de ghelegentheydt als dan toelaten ſal.

Het verſtant is gheweeſt deſen aengaende te ghebruycken alle goede diſcretie, ſonder den Overſten toe te ſtaen 't recht den Gouverneurs van de Provintien, ende over ſulcks ſijne Excellentie competerende.

Preſenteert de Gereformeerde Religie te bevorderen.

Item dat hy ſal handt daer aen houden, ende alle vlijdt aenwenden, dat de ghereformeerde Religie over al in ſijne Gouvernemente ghevordert, ende alle Papiſtiſche ofte andere valſche leeringe gheweert worden ende blijven. Item dat hy ſal goet toeſicht nemen, dat egeene Predicanten aldaer inghedronghen ofte toeghelaten worde teghens ordeninghe der gereformeerde Kercke, ende ſonder voor-gaende toelatinghe ende admiſſie van de Claſſen daer ſy onder reſorterende zijn: dat oock de ſelve Dienaren behoorlicken betaelt worden.

Wien ſulcx toekomt volgende de reſolutie van de Staten.

Alſoo volgende de Reſolutie van den Heeren Staten de diſpoſitie op de ſaeck in deſen gheroert competeert ſijne Excellentie als Gouverneur, den Gecommitteerden van den Staten, den Preſident ende Raden Provinciael, ende andere ordinaris Officiers ende Rechters van den Lande, ſoo is by ſijne Excellentie verſtaen, by den ſelven deſen aengaende, ſulcke voorſieninghe te doen als de ſaecken vereyſchen, tot vorderinge van Godes H. Woort ende des Lants welvaren.

Sal oock alle moghelicke neerſtigheydt doen dat over alle de School-meeſteren niet dan van de ghereformeerde Religie werde aen-

1588. aenghenomen ende toe-ghelaten, ende dat deselve egeen ander Leeren in haer Scholen en leeren, noch eenighe Boecken de Gereformeerde Religie contrarierende.

De Hop presenteert in sijn ghebiedt Magistraten te stellen die van de Religie sullen wesen.

Sal ook toe sien, dat in alle Steden, Collegien ende Vlecken van sijne Gouvernemente (soo veel doenlijck wesen sal) vrome Officieren, Magistraten ende Regenten sullen gestelt werden, die de Gereformeerde Religie ende welvaren der gemeene saecken toeghedaen zijn, ten welcken eynde de selve voortaen gestelt, ghecommitteert ende gecontinueert sullen worden by sijn advijse: Ende sullen de Gedeputeerde Raden vande Steden, naer voor-gaende nominatie van drie Personen, by hem geëligeert ende naer oude vervallene ghewoonte naer behooren ge-eedt worden, ende sal hy daer van het Hooft zijn soo 't pleeght.

Alsoo de Officieren ende Wet-houderen in den Steden ende Vlecken gestelt worden, volghende de Rechten den Heeren, Steden ende Dorpen respectivelijck by den Princen deser Landen ghegheven, soo en kan men den selven niet prejudiceren. Dan sal by sijne Excellentie ten meesten dienste van den Lande gevordert worden, dat de Officieren ende Wet-houderen van vroome ghequalificeerde Persoonen worden geformeert: Ende beroerende het stellen van de Gedeputeerde Raden van de Steden ende Collegien van den Staten, verstaet sijn Excellentie met den Staten te handelen ten meesten dienste van den Lande.

Item, sal behoorlicken toesien, dat alle Steden, Schantsen ende Sterckten, ook van Blockzyl ende Cuyndert nae behooren gefortificeert, onder-houden ende van alle noodigheden voorsien ende bewaert blijven.

Sal oock voorts by alle middelen voorkomen ende verhinderen, dat onder den Ingesetenen egheene Oproerigheden en geschiede.

Dit is het werck van den Gouverneur van de Provintie, ende den ordinaris Officiers ende Rechters der selver.

Ende alsoo de Commissie van het Casteleynschap van den Huyse van Medenblick maer provisioneel is by sijne voorn. Excell. van Nassauw gegeven, Soo sal sijne Excell. gelieven de selve absolutelicken te geven en te confirmeren.

Versoeckt het Casteleynschap van Medenblick.

Alsoo het Casteleynschap van Medenblick is een ordinaris Officie van den Lande, 't welck volgende de Previlegien der selver, niet bedient en mach worden by den ghenen die buyten den Nederlanden geboren zijn: Soo en konde sijn Excell. jegens de voorschreven Previlegien sulcx niet accorderen, ten aensien den Oversten buyten de Nederlanden geboren is.

Aldus ghestelt op advijs inden Hage den 21 Januarij 1588. By My ende was onderteckent *Guilliam Mostart.*

Dit alles alsoo gheschiet ende gepasseert zynde / soo zyn / den Gouverneur met sijne Soldaten binnen Medenblick noch by haere Opstinaethoydt ghebleven / ende gestadigh gemuntineert / begerende niet te vertrecken / voor ende aleer datse af-reeckeninge ende behoorlycke voldoeninghe van 72 Maenden hadden. 1588. Ongeregeltheyt binnen Medenblik. **Sy namen de Burgerije de Wapenen af / die leggende in het Huys van den Gouverneur** Senoy, **ende dwonghen daer na de Burgerije datse weeckelijck elck hare besoldinge moesten geven. De Ho. Mo. Heeren Staten sonden aen haer den Heere** Famas, **de Heere van** Swevenzeel, Pieter Kies **Borgemeester van Haerlem / ende Meester** Adriaen Antonis **Borgemeester van Alckmaer / dewelcke dese Muytineerders / haer af-reckeninge / ende beter betalinge als andere in 's Lands dienst zynde / gepresenteert ende aengeboden hebben: Maer sy en gaven gheen gehoor / noch aen dese / nochte aen andere Gecommitteerden / die aen haer gesonden werden / ende hebben by antijcker wijse van de omleggende Dorpen ghehaelt / ende de Huysluyden af-ghedwongen hare besoldinge ende betalinghe.** De Heeren Staten senden Gecommitteerden an haer door rechten niet upt. **Een saecke voorwaer van groote consequentie / waer upt lichtelicken 't verderf van het Noorder-quartier van Hollandt in ruijne ende destructie hadden konnen raecken / ten waer saecke dat de Ho. Mo. Heeren Staten tijdelijck daer inne versien hadden / dewelcke sulcks op alderley ghevoeghlijcke Middelen sochten te verhinderen ende te beletten: Ende met den anderen dese resolutie namen / datse de Mutins met ghewelt souden bedwingen. Ghevende sijne Princelijcke Excellentie volkomen last sulcks te weghe te brengen. Dewelcke onder 't beleyt van den Marschalck** Villers, **die onlanghs upt sijne Gevanckenisse verlost was / omtrent in 't leste van Februario / seeckere Vaendelen Soldaten / eenighe Borgherye upt de naest-om-leggende Steden / ende eenighe Oorloghs-schepen / daer voor ghebracht / die de Stadt soo besetten / beschansten ende benauwden / dat die van binnen haer begonden te bedencken / ende de saecke en haer perijckel wat beter en naerder over-lepden / ende eenighsins van sinnen begonden te veranderen. Siende dat den Graeve van** Leycester, **sijn Gouvernement hem ontslaeghen / ende den Staten Generael / op-gedraghen hadde / ende dat de Authoriteyt der voor-noemde Hoogh Mooghende Staten door haere vaste Resolutien daghelijcks waren toe-nemende / ende dat haer iet erghers upt dese** Medenblick wordt belegert.

1588. weder-spannighheydt te verwachten stont / soo is eyndelijck door tusschen-spreken vanden Raedt-Heere Killegrey, ende den Baron van Willoughby, ende andere Engelsche Heeren / de saecke soo ver gebracht / dat naer dat die van Medenblick tot in April is toe belegert geweest hadden / den Oversten Senoy ende sijne Soldaten / met sijne Excellentie gheaccordeert / ende de Stadt overgegeven hebben in sijne handen. Den Oversten ende de Soldaten trocken met Paspoort upt der Stede / ende sijn Excellentie quam met sijn Volck daer binnen. De welke in de Stadt komende / op alles goede ordre stelde / ende ordonneerde / tot de beste verseeckeringhe der Stede ende Landen noodigh zijnde. Den Oversten Senoy vertrok na Alckmaer / ende heeft hem aldaer met veele redenen willen verontschuldigen: die van Medenblick ende verschepden andere deden hem groote schade aen sijne Goederen / waer over hy in den Jaere 1590 naer Engelandt vertrocken is / om sijne klachte aen hare Koninginnelijcke Majesteyt te doen. Dewelcke daer naer in den Jare 1592 / door haren Ambassadeur Thomas Bodley, op den 15 July / sijne saecke de Ho. Mo. Heeren Staten heeft doen voor-stellen / ende aendienen. Op welke Propositien / de H. M. Heeren Staten hem ten vollen op alles wel / ende resolutelijken geantwoort hebben / ende goet contentement gedaen aen de voorsz. Ambassadeur.

Geven haer door tusschen spreken eenige Engelsher Heeren aen sijn Excellentie over

Senoy trekt na Engelant / doet sijn beklagh aen de Koninginne.

Gedurende dese inlandtsche Troubelen ende Beroerten soo in de Provintien van Hollant / Zeelant / als andere / door de oprockeninge van eenige oproerige Geesten / ende verschepden Engelschen te wege gebracht zijnde / meer om haer eyghen profijt als de Eere haerer Princessen soeckende. Meede dat op veel Plaetsen den Landen in groot ghevaer ende perijckel stonden. Soo isser tijdinge gekomen / dat op den 29 May 1588 / de schrickelijcke / vermaerde / geweldige gevreesde en by na ongehoorde Spaensche Armade / upt de Haven van Lisbona, naer de Caronia t'zepl ghegaen was / om de Resolutie van den Koningh ende sijnen Raedt te volbrengen ende te volvoeren. Welcke Armade naedien de selve soo extraordinaris / ende van sulcken gheweldt gheweest is / datse (na menschelicker wijse te spreecken) bestandt was om gantsche Koninck-rijcken ende Landen te ruyneren ende te gronde te brenghen. Soo sullen wy deselve soo veele als het mogelijcken wesen sal / beschrijven ende verhalen upt de aldergeloof waerdighste Beschrijvingen die wy hebben konnen vinden. Tot lof des eenigen ende eenwigen Godts / dat hy het Koninckrijck van Enghelandt / de Koninginne ende dese sijne Landen / in het midden van hare Elenden / met de oogen sijner Barmhertigheyt aenschouwende / van sulken ongehoorden Armade / ende van soo veele bloedt-gierige Handen / verlossende bewaerdt heeft. Met eenen bewijsende / hoe ydel ende onsterck de menschelijcke Macht is / wanneer de selve door sijne almachtige ende krachtighe Handt niet ondersteuntet ende gheserckt wordt. Dat meer is / dat hy een Heer aller Creaturen zijnde / alleen door sijne Tempeesten ende Winden / sulcken hovaerdigen ende trotsigen beslupt / ende voor-slagh / met alle 's Koninckx gheweldt: kan vernielen ende te gronde brenghen. Alsoo dat van dese gheweldighe Vloot seer weynigh Schepen / ende dat noch met groot perijckel ende gevaer wederomme t'huys ghekomen zijn. Gheliick in de Beschrijvinghe hier naer ghenoeghsaem ghelesen sal werden.

1588. Gherucht-ten van de Spaensche Armade.

Classis Hispanica celeberrima, quæ anno celeberrimo. ↀ. D. LXXXVIII. inter Galliam Britanniamq; venit. & periit.

Waerachtige Beschrijvinge

VAN DE

Alder-machtighste Armade, die door

PHILIPPUS de Tweede,

Koninck van Hispangien,

Toe-gherust binnen sijne Koninck-rijcken: Ende op de Riviere voor Lisbona, *de Hooft-Stadt des Koninckrijcks van* Portugael *by een vergadert vveesende, van daer gheseylt is naer de Nederlanden op den 29 ende 30 Mey inden Iare*

M. D. LXXXVIII.

Onder het Beleydt ende Opper-ghebiedt

van den Hartoghe van *Medina Sidonia*, de welcke Als Capiteyn-Generael, van weghen den Koninck van Spangien ghestelt, ende gheordonneert was.

1588. Door wat redenen den Koninck beweght is de Vloote toe te rusten.

DE Koninck van Spangien Philips de 2. hebbende over de 21 jaeren / de Oorloghe in dese Nederlanden met wepnich voordeels gheboert / heeft in synen raedt besloten / anderwerf / die ter Zee te bespringhen / Hem selven inbeeldende dat hoe wel hy die te voozen meermael ter Zee gesocht hadde te vermeesteren / dat hy altijt met groote schade en verlies heeft moeten te rugge trecken / om dat hy nopt machtigh ofte met machts genoegh versien zijnde / sulcks begonnen heeft. Daerom heeft hy nu eens syn uyterste macht willen te werck stellen / te meer om dat die van Enghelandt / hem nu mede teghen / en vyandt waren. Dienvolgende heeft hy gheresolveert haer eerst aen te vallen / 't welck Escovedo Secretaris van Don Iohan van Oostenrijck, ende veel Spaensche ende Nederlandtsche vernuftighe gheesten / oock veel rebellige Enghelschen lichter te winnen achten dan Hollandt ende Zeelandt: Sustinerende dat het den Koninck voorsichtelicker was / Enghelandt / ende de Nederlanden ter Zee te dwingen / dan een gheweldighe Armade gheduyrigh te houden / tot beschuttingen van de vaerten op Oost ende West-Indien / tegen het bespringen van de Engelsche ende Nederlandtsche schepen. Tot volvoeringhe van dese resolutie / soo hebben de Coningh-rijcken van Spangien / elck voor syn gedeelte opgherecht / versorcht / ende toegemaeckt / peder soo veel Galioenen / Galeassen / Galepen / ende andere soorten van Schepen / als den Koningh ende synen Raedt haer belast ende bevolen heeft. 1588

Om nu dese Armade / ten vollen te beschryven / sal het niet ondienstelyck zyn / hier inne te voegen de Beschrijvinghe / grootte / ende overslach / soo van Schepen / Soldaten / Voodts-volck / Ammunitien van Oorlogen / Krijghs-Oversten / Edelen ende haren ghevolghe / mitsgaders andere saecken / tot dese Armade van noode gheweest ende geordineert zijnde / gelijk die tot Lisbona den 20 Mey / in den jare 1588 Beschreven ende ghedruckt is in de Spaensche Taele / door last ende bevel van den Co-

1588. ninghe van Spangien / ende van sijn eygen Secretaris oversien / ende ghe-teyckent. Welcke in't selfde jaer verduytscht is / door Michael Eytsinger, en de tot Colen op den 6 Augusti nae ghedruckt.

In houdt der Galeoenen uyt Portugael.

Beschrijvinge van de Portugaelsche Schepen.

HEt Galeon Sant Martin, als Capitana Generael ende principaelste van de Armade met haer 1000 tonnen last / ende 300 uytgheleesen Soldaten / mitsgaders 117 Boots-gesellen / Item 50 stucken geschuts / mitsgaders Roogels / buspoeder / loot / ende lonten / die daer toe van nooden zijn.

Het Galeon Sant Iuan Almirante Generael ghenaemt / voert 1050 tonnen last / 231 Soldaten / ende 179 Bootsgesellen / Daer toe noch 50 stucken geschuts / mitsgaders Roogels / buspoeder / loot / oock lonten / ende alles daer toe behoorende.

Het Galeon S. Marcus is van 792 tonnen lasts / begrijpt 292 Soldaten / 117 Boots-gesellen / Item buspoeder / Roogelen / loot ende lonten / tottet geschut van nooden zijnde.

Het Galeon van S. Philippe brenght 800 tonnen last / 415 Soldaten / ende 117 Boots-gesellen / 40 stucken geschuts mitsgaders Roogels / buspoeder / loot ende noodtzuftighe lonten.

Het Galeon S. Luijs geheeten / brengt 830 tonnen last / 376 weerhaftighe mannen / 116 Boots-gesellen 40 stucken gheschuts / mitsgaders daer toe een behoorlicke quantiteyt Roogels / buspoeder / loot / ende lonten.

Het Galeon S. Mattheo, houdet 750 tonnen last / 277 Soldaten / 200 Bootsgesellen / 40 stucken gheschuts / midtsgaders Roogels / buspoeder / loot / ende lonten daer toe van noode.

Het Galeon S. Iacob voert 520 tonnen last / 300 soldaten / 100 Boots-gesellen / ende 30 stucken gheschuts / mitsgaders Roogels / lont / ende buspoeder / daer toe noodigh.

Het Galeon van Florentz voert 961 tonne last / 400 Soldaten 100 Bootsgesellen / 52 stucken gheschuts / Roogels / buspoeder / ende lonten daer toe noodigh.

Het Galeon S. Christofle, brengt 352 tonnen last / 300 Soldaten / 90 Bootsgesellen / ende 30 stucken gheschuts / mitsgaders Roogels / loot / buspoeder / ende lonten daer toe noodigh.

Het Galeon S. Barnardt, voert 352 tonnen last 280 strijdtbare mannen / 100 bootsgesellen / ende 30 stucken geschuts / midtsgaders Roogels / buspoeder / loot / ende lonten daer toe behoorende. 1588.

Het Schip 't welck genaemt wordt Zabra Augusta brenght mede 166 tonnen last / 55 strijdtbare Mannen / 57 bootsgesellen / ende 13 stucken geschuts / mitsgaders Roghels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van nooden.

Die andere Zabra de welcke Julia genaemt is / houdt 166 tonnen last / 50 soldaten / 72 bootsghesellen / ende 14 stucken gheschuts / mitsgaders Roghels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van nooden.

Somma / de gantsche Armade van Portugal bestaende in 10 Galeoenen / ende 2 Zabras / voerde 7737 tonnen last / 3330 Soldaten / mitsgaders 1233 bootsgesellen / de welcke maecken t'samen 4624 persoonen / daer toe 350 stucken gheschuts / ende wat boorder daer toe behoort ende van nooden is / als Roogels / buspoeder / loot ende lonten.

Armade uyt *Biscayen*, daer over dat generael Hooftman is, *Iuan Martinez de Ricalde*.

Biscahalsche scheepen toegerustinghe.

HEt Schip S. Anna Capitana ghenaemt / brenght 768 tonnen last / 323 Soldaten / 114 Boots-gesellen / 30 stucken gheschuts / midtsgaders daer toe noodtzuftige Roogels / buspoeder / loot / ende lonten.

Grangrin Almirante, voert 1160 tonnen last / 300 strijdtbare mannen / 100 Boots-gesellen / ende 36 stucken gheschuts / mitsgaders Roogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

S. Iacob, houdet 666 tonnen last / 250 Soldaten / 102 Boots-gesellen / ende 30 stucken gheschuts / mitsgaders daer toe noodtzuftighe Roogels / buspoeder / loot ende lonten.

La Conception Zebelen, houdet 468 tonnen last / 100 Soldaten / 70 Bootsgesellen / ende 20 stucken gheschuts / met daer toe behoorlijcke Roogels / buspoeder / loot ende lonten.

La Conception de Iuanes del Cano, houdet 418 tonnen last / 164 Soldaten / 70 Boots-gesellen / ende 24 stucken geschuts / met Roogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van noden wesende.

La Magdalena Iuan, Francisco de Ayara ghedoopt / houdet 530 tonnen last / 200 Soldaten / 70 Bootsgesellen / ende 22 stucken gheschuts / mitsgaders Roogels buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

S. Iuan houdet 350 tonnen last / 130 strijdt-

1588. strijdtbare mannen / 80 Bootſ-geſellen ende 24 ſtucken geſchut / met kloogels / buſpoeder / loot ende lonten daer toe noodigh weſende.

Het Schip Maria genaemt / brenght mede 165 tonnen laſt / 180 ſoldaten / 100 boodtſ-gheſellen / 24 ſtucken gheſchuts / met daer toe behoorlijke kloogels / buſpoeder / loot ende lonten.

Het Schip Manuela houdet 520 tonnen laſt / 130 ſoldaten / 43 bootſ-gheſellen / 16 ſtucken gheſchuts / met kogels / buſpoeder / loot ende lonten / daer toe behoorende.

Het Schip S. Maria de Monte Major genaemt / brenghet meede 707 tonnen laſt / 220 ſoldaten / 50 bootſgeſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / midtſgaders buſpoeder / kogels / loot ende lonten / daer toe noodigh.

Volgen andere Schepen die men noemt *Pataxes*.

PAtaſche la Maria de Aguirre genaemt / houdt 70 tonnen laſt / 30 ſoldaten / 23 bootſgheſellen / ende 10 ſtucken gheſchuts / met kloghels / loot ende lonten / daer toe noodigh.

Het ſchip la Iſabella gedoopt / houdet 71 tonnen laſt / 30 ſoldaten / 25 bootſgeſellen ende 12 ſtucken gheſchuts / midtſgaders kloghels / buſpoeder / loot ende lonten / daer toe van nooden zijnde.

Het ſchip Pataſche de Miguel de Suſo genaemt / voert 96 tonnen laſt / 30 ſoldaten / 26 bootſgeſellen / ende 12 ſtucken geſchuts / met daer toe noodtdruftighe kogels / buſpoeder / loot ende lonten.

Pataſche de S. Steffan, brenght 78 tonnen laſt / 30 ſoldaten / 26 bootſgeſellen / ende 12 ſtucken geſchuts / met daer toe noodtdruſtige kogels / buſpoeder / loot ende lonten.

Somma / 't gene dat deſe Armade begrijpt / zijn 14 ſchepen / 10 groote ende 4 klepne / diemen Pataſches noemt / dragen 6567 tonnen laſt ſwaer / bemant met 2037 ſoldaten / 863 bootſghеſellen / t'ſamen 2802 mannen. Item 260 ſtucken gheſchuts / ende 1190 kogels / 467 quintal (het quintal voor 125 pont gherekent) buſpoeder / 140 loot / ende 89 lonten.

Armade van *Caſtilien*, over de welcke Overſte ofte Ghenerael is, *Diego Flores de Valdes*.

Toeruſtinghe van het Koninckrijk van Caſtilien.

CHriſtoffels Galeon Capitana genaemt / voert 700 tonnen laſt: brenght 205 ſoldaten / 120 bootſgeſellen / daer op zijn 40 ſtucken geſchuts / midtſgaders daer toe behoorlijck buſpoeder / kogels / loot ende lonten. 1588.

S. Juan Baptiſta Galeon, 750 tonnen laſt / 250 ſoldaten / 140 bootſgheſellen / ende 30 ſtucken geſchuts / mitſgaders kogels / loot / buſpoeder / ende lonten.

S. Peters Galeon, voert 530 tonnen laſt / 130 ſoldaten / 140 bootſgheſellen / 40 ſtucken geſchuts / met daer toe noodtdruſtige kogels / loot / buſpoeder ende lonten.

S. Juans Galeon, brenght 530 tonnen laſt / 170 ſtrijtbare mannen / 120 bootſgeſellen / ende 30 ſtucken geſchuts / met daer toe behoorlijck buſpoeder / kogels / loot ende lonten.

S: Jago el Major Galeon, voert 530 tonnen laſt / 230 ſoldaten / 132 bootſgeſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / midtſgaders kloghels / buſpoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

S. Felippe ende S. Iago Galeon, voert 530 tonnen laſt / 150 Soldaten / 116 Bootſ-gheſellen ende 30 ſtucken gheſchuts / mitſgaders daer toe noodtdruſtighe kloogels / poeder / loot ende lonten.

Alſcenſion ghedoopte Galeon, voert 530 tonnen laſt / 220 Soldaten / 114 Bootſ-geſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / met daer toe behoorlijcke kloogels / buſpoeder / loot ende lonten.

Onslieve Vrou de Barrio Galeon brengt 530 tonnen laſt / 170 Soldaten / 108 Bootſ-geſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / met daer toe dienende / kloogels buſpoeder / loot ende lonten.

S. Medels ende Celidonij Galeon, voert 530 tonnen laſt / 170 Soldaten / 110 Bootſ-geſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / met daer toe noodighe kloogels / buſpoeder / loot ende lonten.

S. Anna Galeon voert 250 tonnen laſt / 100 ſtrijtbare mannen: 80 Bootſ-gheſellen / ende 24 ſtucken gheſchuts / mitſgaders kloogels / buſpoeder: loot / ende daer toe noodighe lonten.

Ons lieve Vrou van Vigonia, voert 750 tonnen laſt / 190 Soldaten / 30 Bootſgheſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / met daer toe noodighe kloogels / buſpoeder / loot ende lonten.

Het Schip van de Triniteyt voert 780 tonnen laſt / 200 Soldaten / 122 Bootſgheſellen / ende 30 ſtucken gheſchuts / item kloogels / buſpoeder / loot ende lonten daer toe behoorende.

S. Katharina ſchip / voert 862 tonnen laſt / 200 Soldaten: 160 Bootſ-geſellen / ende 30 ſtucken geſchuts / mitſgaders kloogels / buſpoeder / loot ende lonten daer toe behoorende.

S. Iuan Baptiſta ſchip / voert 652 tonnen

1588. nen last / 200 Soldaten / 130 Bootsghesellen / ende 30 stucken gheschuts / met daer toe noodzustighe koogels / buspoeder / loot ende lonten.

Onse Vrou van Rosario schip / Pataesche ghenaemt / bzengt met sich 30 Soldaten / 26 Bootsgesellen / ende 24 stucken Geschuts met koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

S. Anthonij van Padua schip / Pataesche ghenaemt / bzenght 30 Soldaten / 46 Bootsghesellen / 16 stucken gheschuts met daer toe noodzustighe koogels / buspoeder / loot ende lonten.

Somma / alles wat in dit begrijp oft Esquadza van Castillie begrepen is / zijn 14 Galeones ende schepen / mitsgaders twee kleene schepen diemen Pataches noemt / houdende in haer 8714 tonnen swaer / ende komen met suicke schepen 2458 Soldaten / 1719 Bootsgesellen / maeckende t' samen 4177 mannen / ende 384 stucken geschuts / mitsgaders koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van nooden.

Scheeps toerustinghe uyt *Andalusien*, over de welcke dat Capiteyn generael is *Pedro de Valdes*.

Dethael van de Vloote in Andalusien, toe gerust.

HEt schip ghenaemt Capitana, doet 1150 tonnen last / 304 Soldaten / 118 bootsgesellen / 50 stucken geschuts / met noodzustighe koogels / buspoeder / loot ende dierghelycken.

Het schip S. Francisco Admiranta ghenaemt / bzengt 105 tonnen last / 230 Soldaten / 60 bootsgesellen / 30 stucken gheschuts / mitsgaders daer toe noodzustighe koogels / buspoeder ende dierghelycken.

S. Iohannes Baptista Galeon, maeckt 810 tonnen last / 250 Soldaten / 40 bootsgesellen / 40 stucken gheschuts / mitsgaders koogels / buspoeder / loot ende anders wat daer toe van nooden is.

Het schip S. Iuan Gargaren, doet 569 tonnen last / 170 Soldaten: 60 bootsgesellen / ende 20 stucken gheschuts / midtsgaders koogels / buspoeder / loot ende anders wat daer toe van nooden is.

La Conception, het schip alsoo ghenaemt / bzenght mede 862 tonnen last / 200 Soldaten / 65 bootsgesellen ende 25 stucken gheschuts / mitsgaders koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van nooden synde.

De Urca ofte het schip Duquesa S. Anna genaemt / maeckt 900 tonnen last / 30 Soldaten / 80 bootsgesellen / ende 30 stucken gheschuts met daer toe noodzustighe koogels / buspoeder / loot ende lonten. 1588.

S. Catharina schip bzenght mede 730 tonnen last / 250 Soldaten / 80 bootsgesellen ende 30 stucken gheschuts / mitsgaders noodzustige koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

La Trinidad, houdt 650 tonnen last / 200 Soldaten / 80 bootsgesellen / ende 20 stucken geschuts / midtsgaders koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van nooden wesende.

Het schip S. Maria de Iuncar, houdt 730 tonnen last / 240 Soldaten / 80 bootsgesellen / ende 24 stucken gheschuts / met noodzustighe koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe.

S. Bartholomeus schip bzenght mede 976 tonnen last / 250 Soldaten / 80 boots-ghesellen / ende 30 stucken gheschuts / met daer toe behoorende / koogels / buspoeder / loot ende lonten.

Op de Pataesche, d' welck men noemt Spirito Sancto, zijn 40 Soldaten / 35 boots-gesellen / 10 stucken gheschuts / midtsgaders koogels / buspoeder ende loot daer toe van nooden wesende.

Somma in dese Esquadza zijn in alles 10 Galeoenen ende 1 Pataesche houdende t' samen 8762 tonnen swaerts / 2400 Soldaten ende strijtbare mannen / 800 bootsgesellen 260 stucken geschuts / met alle het geene dat daer toe van nooden is.

Armade van de Schepen die ghekomen zijn uyt het landt van *Guipuzeva*, over de welck van 't Koninckx weghen Overste is *Michiel van Quendo*.

Armade van die van Guipuzeva uytgerust.

HEt schip S. Anna Capitana, ofte Hooft-schip / bzenght 1200 tonnen last / 300 Soldaten / 90 boots-gesellen / ende 50 stucken gheschuts met allerley toebehoozen; koogels buspoeder / loot ende lonten.

Onse Lieve Vzouwe van der Rosen / Almiranta ghenaemt / houdet 945 tonnen last / 230 Soldaten / 64 boots-gesellen / ende 30 stucken gheschuts / met koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van noode wesende.

S. Salvador, bzenght 958 tonnen last / 330 Soldaten / 80 boots-gesellen ende 30 stucken gheschuts / midtsgaders noodzustighe koogels / buspoeder / loot ende lonten,

S. Stevan, bzengt 936 tonnen last / 200 Soldaten / 70 boots-gesellen / ende 30 stucken gheschuts / daer beneffens de noot-

1588. nootdzuft van koogels/ buspoeder/loot ende lonten.

S. Marta, doet 548 tonnen last / 180 Soldaten / 70 boots-ghesellen ende 25 stucken gheschuts / met nootdzuftighe koogels / buspoeder / loot ende lonten/

S. Barbara maeckt 525 tonnen last. 160 Soldaten/15 bootsgesellen/15 stucken geschuts/ mitsgaders nootdzuftige koogels/ buspoeder / loot ende lonten.

La Maria, doet 291 tonnen last / 120 Soldaten / 40 boots-gesellen / ende 15 stucken gheschuts / met daer toe behoozende koogels / buspoeder / loot ende lonten.

S. Cruys, 680 tonnen last / 150 Soldaten 40 boots-gesellen / 20 stucken geschuts / koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe van nooden wesende.

De Urca Doncella genaemt / maeckt 500 tonnen last / 160 Soldaten / 40 boots-gesellen / 18 stucken gheschuts mitsgaders koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

De Patasche l' Asunciun ghenaemt / brenght 600 tonnen last / 30 Soldaten, 16 boots-gesellen / 12 stucken geschuts / met daer toe nootdzuftighe koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh.

De Patasche S. Barnaba, Item de Patasche van onse lieve vrouwe van Guadalupe, ende ten lesten de Pinazela Madalena, dese dzy brengen elck in 't bysonder / inpst so veel tonnen last/krijchsvolck / boots-gesellen / gheschut ende wat daer toe van nooden is als de Patasche de la Asuncion daer van boven geseyt is.

Somma in alles / uyt die Esquadza vanden Lande Guipuzeva brengen mede zyn 14 schepen / die te samen houden / 6991 tonnen last / 2092 Soldaten / 670 boots-ghesellen / makende t' samen 2708 mannen ende 277 stucken gheschuts / mitsgaders andere daer toe nootdzuftighe dinghen: als koogels / buspoeder / loot ende lonten.

Armade van de *Orientaelsche schepen* (*Levantiscas* ghenaemt) daer over dat van 's Koincks weghen 't Hooft is *Martin de Vertendona*.

LA Rega zona Capitana; ost Hooftschip / houdet 1294 tonnen last / 350 Soldaten / 90 boots-gesellen / ende 35 stucken geschuts met andere nootdzuft daer toe / als koogels / buspoeder / loot ende lonten.

't Getal van de Oostersche Schepen.

La Lavia Almiranta ghenaemt / voert 728 tonnen last / 210 Soldaten / 80 bootsgesellen / ende 30 stucken gheschuts / met koogels / buspoeder / loot ende lonten daer toe noodigh. 1588.

La Rata S. Maria Cronada; maeckt 820 tonnen last / 340 Soldaten / 90 boots-gesellen / ende 40 stucken geschuts / met nootdzuftige koogels / buspoeder / loot ende lonten.

Het schip S. Iuan de Cicilia, brenght 880 tonnen last / 290 Soldaten / 70 bootsgesellen / 30 stucken gheschuts / mitsgaders 't gene daer toe noodigh is.

La Trinidad Valencera maeckt 1100 tonnen last / 240 soldaten / 90 Bootsgesellen / ende 46 stucken gheschuts / mitsgaders 't gheen dat daer toe noodigh is.

La Nunciada, voert 703 tonnen last / 200 Soldaten / 90 Bootsgesellen / ende 30 stucken gheschuts / mitsgaders dat de nootdzuft daer toe vereyscht.

S. Nicolaes Predaneli, dat schip alsoo ghenaemt / voert 834 last / 280 Soldaten / 84 boots-gesellen / ende 30 stucken geschuts / mitsgaders dat daer toe behoozt ende nootdzustich is.

La Ioliana brenght 780 tonnen last / 330 Soldaten / 80 boots-gesellen / ende 36 stucken geschuts / mitsgaders wat daer toe van nooden is.

Het schip S. Maria de Pison, voert 666 tonnen last/250 soldatē/80 bootsgesellen/ ende 22 stucken gheschuts/ mitsgaders allerley nootdzuft daer toe behoozende.

La Trinidadt de Escala, doet 90 tonnen last / 302 Soldaten / 90 boots-gesellen / ende 25 stucken gheschuts/mitsgaders 't ghene dat daer toe behoozt.

Somma dese Esquadza begrijpt in haer 10 schepen / die houden 7705 tonnen last swaer / ende komen aengeseylt met 2880 Soldaten / 807 boots-gesellen / ende 310 stucken geschuts / mitsgaders alle toe behoozende nootdzust.

Armade van de Schepen die men *Urcas* noemt, over de welcke dat van 's Koincks weghen 't Hooft is *Lopez de Medina*.

HEt Hooft-schip/Elgran Griffon Capitana, doet 650 tonnen last / 250 Soldaten / 60 boots-gesellen / ende 40 stucken gheschuts/ mitsgaders wat ter nootdzust daer toe behoozt.

Desgelijcks van de Vrau

Het ander schip Almiranta, S. Salvador ghenaemt / doet ock 650 tonnen last / 230 Soldaten / 60 boots-gesellen / ende 30 stucken gheschuts / mitsgaders alle dat daer toe behoozt oft van nooden is.

Petro Martino, het schip alsoo ghenaemt /

1588. naemt / maeckt 200 tonnen last / 80 Soldaten / 30 boots-gesellen / ende 30 stucken geschuts / mitsgaders wat daer toe noodigh is.

Falcon Blanco de groote / doet 500 tonnen last / 170 Soldaten / 40 boots-gesellen 18 stucken gheschuts / met het gene dat daer toe behoort.

Castillo Negro, brenght mede 750 tonnen last / 250 Soldaten / 50 boots-ghesellen / ende 25 stucken gheschuts / met alle toe behoorte.

Barca de Hamburgh, maeckt 600 tonnen last / 250 Soldaten / 50 boots-gesellen / ende 25 stucken gheschuts / mitsgaders alle dat de noodtzuft daer toe berepscht.

Cassa de Paz-grande: Item / S. Pedro Major: Item / El Sanson, ende S. Pedro Minor, brengen jupst so veel tonnen last / elck een bysonder / als die Barca van Hamburgh / daer van hier booren gheseyt is.

Barca de Anzicque, oft dat schip van Dantzick / voert 450 tonnen last / 210 Soldaten / 50 boots-gesellen / ende 26 stucken gheschuts / mitsgaders alle dat daer toe behoort.

Falcon Blanco Mediano, 300 tonnen last / 80 Soldaten / 30 boots-ghesellen / ende 18 stucken gheschuts / met 't gene dat daer toe behoort.

S. Andreas brenght 400 tonnen last / 160 Soldaten / 40 boots-gesellen / ende 15 stucken gheschuts / met 't gene datter toe van nooden is.

Cassa de Vaz Chica, maekt oft brengt 350 tonnen last / 170 Soldaten / 40 boots-ghesellen / ende 15 stucken gheschuts / ende wat daer toe van nooden is.

Cuerbo Bolante voert 400 tonnen last / 210 Soldaten / 40 boots-gesellen / 18 stucken gheschuts / ende voorts wat daer meer toe behoort.

Polonia Blanca maeckt 250 tonnen last / 60 Soldaten / 30 boots-ghesellen / ende 12 stucken gheschuts / mitsgaders alle ander noodtzuft daer toe behoorende.

La Ventura ende S. Barbara maecken jupst soo veel / S. Iago, 600 tonnen last / 60 Soldaten / 40 boots-gesellen / 19 stucken gheschuts / ende voorts wat daer toe van nooden is.

Elgato die Cat, het schip alsoo ghenaemt / houdet 400 tonnen last / 50 Soldaten / 30 boots-ghesellen / ende 9 stucken gheschuts / met alle sijn toebehooren.

S. Gabriel, het schip nae den Engel alsoo ghenaemt / brenght mede 280 tonnen last / 50 Soldaten / 25 boots-gheselle / ende wat daer toe behoort. 1588.

Ende Esaias dat schip brenght oock gheliicken last aen.

Alsoo dat dese 25 Pataes begrijpen / den inhout van 10271 tonnen last / 3221 Soldaten / 708 boots-gesellen / ende voort op de voornoemde scheepen bevonden 410 stucken gheschuts / met alles dat van noodtzufts wegen daer toe berepscht wordt.

Patasches ende *Zabras*, daer over dat van 's Koninckx wegen Geweldthebber ende Hooft is, *Don Antonio de Mendoza*.

Beschrijvinge van de Patasches ende Zabras.

LA Capitana oft Hooftschip van onser liever Vrouwen Del Pilar van Zaragossa, voert 300 tonnen last / 120 Soldaten / 54 boots-gesellen / ende 12 stucken gheschuts / met alles dat soo van noodtzufts weghen daer toe behoort.

La Caridad Inglesa voert 180 tonnen last / 80 Soldaten / 36 boots-gesellen / ende 12 stucken geschuts / mitsgaders wat daer toe van nooden is.

S. Andreas Estoces houdt 150 tonnen last / 51 Soldaten / 30 boots-gesellen 12 stucken gheschuts / ende wat voorts daer toe van nooden is.

El Patasche Crucifio, 150 tonnen last / 50 Soldaten / 30 boots-gesellen 8 stucken gheschuts / ende alles wat daer toe behoort.

Het schip genaemt Nuestro Segnora del Puerto, houdet oock al gelijcke veel / gheljck de voornoemde Patasche.

La conception de Caralle, ende onse lieve Vrouwen van Begnoa.

Conception de Capitillo, ende ten vierden oock het Schip S. Hieronimo, dese houden ende maken van 60 tot 70 tonnen last / van 50 Soldaten / ende 30 boots-gesellen / midtsgaders 8 stucken gheschuts / met alles wat daer toe behoort.

Nuestra Segnora de Gracia, Item la Conception de Francisco Lastero nuestra Segnora, dat is / van onse lieve Vrouwe van Guadelupe, la Conception Espiritu Sancto, ende ten laetsten oock nuestra Segnora de la Fresneda, dese scheepen houden alle jupst soo veel in haer / gheljck de voorgaende.

Voorder oock het schip Zabra la Trinidad. Item / Zabra nuestra Segnora de Castro, Item / S. Andres la Conception, een andere la Conception de Sommarriba, S. Catalina, S. Iuan de Carassa, la Assumtion, die voeren alle gelijck sulcke last gheljck de voornoemde.

Somma in alles 22 Patasches ende Zabras /

1588. Zabras/ de welcke boeren 1131 tonnen last/ mitsgaders 479 Soldaten/ 574 boots-gesellen/ ende 193 stucken gheschuts/ met alle het ghene dat daer toe van nooden is.

De vier *Galeazen* van *Neapoli*, de welcke onder 't bevel van 's Koninckx weghen staen onder *Don Ugo de Moncado*.

Napelsche Galeyen. DE Galeaza Capitana, ghenaemt S. Lorenzo, voert 270 Soldaten/ 130 boots-ghesellen 300 die aen riemen roepen/ 50 stucken gheschuts/ met alle het gheene dat daar toe van nooden is.

Galeaza Patrona, 180 Soldaten/ 112 boots-gesellen/ 300 riemers persoonen/ ende 50 stucken gheschuts/ met alderley noodtdruftighe toe-behooringhe.

Galeaza Girona, 170 Soldaten/ 120 boots-ghesellen/ 300 roepers/ 50 stucken gheschuts/ met allerley noodtdruft.

De Galeasa Neapolitana, brenght 124 Soldaten/ 300 roepers/ 50 stucken gheschuts/ mits dat daer toe van nooden is.

Somma alles wat die voornoemde vier Galeazen mede brengen doet 870 Soldaten/ 468 boots-gesellen/ 200 stucken gheschuts/ met allerley toebehoorte/ ende 1200 persoonen tot roepers.

De vier Galeyen van *Portugael*, de welcke koomen onder 't bevel van *Don Diego van Medrana*.

Portugaelsche Galeyen DE Galera Capitana, brenght/ 110 Soldaten/ 106 Boots-ghesellen/ 306 roepers/ ende 50 stucken geschuts/ ende 't ghene dat daer toe noodtdruftigh is.

Galera Princesa, Galera Diana, Galera Vazana, brenghen elck jupst soo veel mede/ als de Galera Capitana.

Generalen overslagh van de gantsche Vloote.

Overslagh van de gantsche Vloote. SOmma sommarum/ de gheheele Armade oft Scheeps toe-rustinghe te samen gerekent/ brengt 12 Galeones van Portugael/ die doen 7737 tonnen last/ 4330 Soldaten/ 139 boots-gesellen/ 400 stucken gheschuts/ midtsgaders hoogels/ buspoeder/ loot/ lonten daer toe van nooden.

Item 14 schepen upt Biscaya, ober welcke Overste is/ Juan Martinez de Ricalde, dese schepen brengen 6567/ tonnen last 2050 Soldaten/ 900 bootsgesellen/ 270 stucken geschuts/ midtsgaders allerley daer toe behoorlycke noodtdruft. 1588.

Item 16 Galeones upt Castilia/ die brenghen upt 8714 tonnen lasts/ 2458 Soldaten/ 1719 Bootsghesellen/ 384 stucken gheschuts/ met allerley noodtdruft.

Item de 11 Schepen upt Andaluzia, brengen mede 8762 tonnen last/ 2525 Soldaten/ 900 boots-gesellen/ ende 260 stucken gheschuts/ mitsgaders noodtdruftighe toebehooringhe.

Item de Schepen upt het landt Guipuzcua, 14 Schepen/ die brengen 6991 tonnen swaer/ 2102 Soldaten/ 718 Boots-ghesellen/ 280 stucken gheschuts/ ende wat daer toe van nooden is.

Item de Armade ende krijghs-toerustinge upt Levantisca met 10 Schepen die houden 7705 tonnen last/ 2900 Soldaten/ 867 boots-ghesellen/ 310 stucken gheschuts/ ende wat daer toe van nooden is.

Item/ de Armade oste Urcas, zijnde 23 die houden 1027 tonnen last/ 3321 Soldaten/ 708 boots-gesellen/ ende 400 stucken gheschuts/ met allerley toebehoorende noodtdruft.

Item/ de Pataschen en Zabras die zijn 22. Die houden 1221 tonnen last/ 376 Soldaten/ 574 boots-gesellen/ ende 110 stucken gheschuts/ met allerley noodtdruftighe toebehoorte.

Item de 4 voorghenoemde Galeazen van Neapolis, brenghen mede 863 Soldaten/ 530 boots-gesellen/ ende 200 stucken gheschuts/ mitsgaders andere noodtdruftige toebehoorte.

Item/ de 4 Galeyen brengen/ 870 Soldaten/ 468 Bootsgesellen/ 200 stucken geschuts/ met het gene dat daer toe van nooden is.

In de vier Galeazen komen ock 1200 persoonen/ aen de riemen oste roepers/ ende in de vier Galeyen 888 diergelijcke roepers/ die maken al t'samen 2088. Ober 't voorschreven buspoeder wort noch mede ghebracht by ghevalle/ oft by avontueren eenigh perijckel quame 600 quintalen.

Dat also nae't voornoemde overslae/ inde voorseyde Armade oste krijghstoerustinge/ in Somma begrepen wort 130 Schepen. Te weten/ 65 Galeoenen oste groote Schepen. 25 Urcas, tot 500 ende 700 tonnen last/ 19 Patasches, tot 70 ofi 100 tonnē last. 13 Zabras, met de twe

1588. upt Portugael. 4 Galeasen eñ 4 Galeyen, die brengen mede 57868 tonnen swaers ende 19295 Soldaten/ende 8450 bootsghesellen / ende 2088 riemers oft persoonen aen riemen / ende 2630 stucken gheschuts / gegoten van allerley soorten oft fatsoen / onder welcken dat zijn Slangen / ende middelmarighe Slangen / ende groote Kanonen / mitsgaders ock allerley daer toe noodtwendighe saecken.

Daer komen ock mede 20 kleene scheepkens / die men noemt Caravelles, tot behoef ende dienste der voornoemde Armade / ock komen noch mede 10 Faluas, met ses roeyers ofte riemen aen elck.

Nu volghen de *Aventureros*, dat zijn die, de welcke op haer selfs kost mede trecken, met haer dienaers die weerhaftigh oft strijdtbaer zijn.

Namen van de gene die op haer eygen kosten in dese Vloote ghesweest zijn.

TEn eersten / Don Alonzo Martinez de Leyva, Capitepn generael over de Kupters van Mplandt / komt in 't schip ghenaemt la Rata, daer van hier boven ghementioneert is ghesweest.

De Prince van Asculi, in 't Schip S. Martini ghenaemt Capitana Generael.

De March-grave van Pennafiel, op S. Mathei Galeon, daer van dat hier boven ghementioneert is.

De March-grave van Gaves, de Vader van den Hertogh van Savoyen / in S. Iuans Galeon Almiranta ghenaemt.

De Grave van Gelues, in de Capitana generael.

Don Gaston de Moncada Majorazgo, maeghschap van den Grave van Aytona, met de Galeaza Capitana.

Don Pedro de Zuninga, de Sone van den March-Grave van Ainlafuente in 't Schip Capitana Generael als boven.

Don Diego Pacheco, de broeder van den March grave van Villena, met het schip Almiranta, daer over dat Oquendo bevelhebber is.

Desgelijcke Don Enriques de Guzman, den broeder van den March-grave de las Naves.

Don Garzia de Cordeuas, de broeder van de Grave de la Puebla, op S. Marcus Galeon.

Don Gomez de Zepata, des Graven van Urraias Soon / ock op de selve Galeon. 1588.

Don Diego Enriques, een Soon van Don Frederique Enriques, de welcke Commendator Major gheweest is van Alcantara, komt met S. Iuans Schip van Cicilia.

Don Balthasar de Zuniga, de broeder van den Grave van Moterrey, met 't schip Capitana generael genaemt.

Don Alonzo Telles giron, de broeder van den Hertogh van Ossiva, komende op S. Marcus Galeon.

Don Francisco de Rivadenira ende Mendosa des Maerschalchs Soon van Naves, op de Veneciana.

Don Luijs Portocarrero, de Soon van den Grave van Macelle, op S. Luijs Galeon.

Don Lorenzo de Mendoza, de Soon van den Grave van Orgaz, op de Galeon / S. Felippe.

Don Luijs de Cordova, de broeder van de Marckgrave van Ayamonte op S. Martin Galeon.

Don Felippe de Cordua, de Soon van Don Diego de Cordua, op S. Marcx Galeon.

Don Pedro Enriques, de broeder van de March-grave van Villanueva, op de Capitana generael.

Don Ladron de Guevara, de broeder van den Grave van Ognante, ock op 't voornoemde schip Capitana generael.

Don Pedro Portocarera, de broeder van de March grave van Villenueva op S. Luijs Galeon.

Don Garzia de Toledo, Nieto oft kinds kindt van Don Garzia de Toledo, de welcke des Princen Don Caroli Ayo, dat is / Pedagogus gheweest is / op de Capitana van Oquendo.

Don Pedro de Castro, Soon van de Grave van Lemos, in 't schip Capitana generael.

Don Rodrigo de Mendosa, den broeder van den March-grave van Agnete, in Capitana de Oquendo.

Don Francisco Mauriq, de broeder van den Grave van Paredes, op de Coronade de Vretandona.

Don Francisco Pachecho primo, oft Vader van den Grave van Orepesa, in Capitana de Oquendo.

Don Rodrigo Lasso del Habito de S. Iago in de Valencera.

Don Rodrigo Maurique de Laro primo, ofte Vader van den Hertoghe van Najara, in coronada S. Maria.

Don Pedro de Guzman, de Soon van Don Vasco de Guzman, in 't selvige schip Coronada.

Don

1588. Don Thomas de Granvela, Sobrino ofte broeders Soon van den Cardinael/ in 't schip la Rata ghenaemt.

Don Luijs de Vargas, De Soone van Vargas de Secretaris / op S. Iuan Almiranta Generael schip.

Don Francisco Pacheco, de Guzman, op de capitana de Oqendo.

Don Diego Euriquez, de Soon van Virey, Don Martin Euriquez, op S. Iuan de Diego Flores schip.

Don Sancho de Luna, de Soon van den Capitepn de los continuos, ock op 't voorschreven schip.

Don Sebastian Zapata, Soon van Iuan Radriques van Ville op de Valencera.

Don Rodrigo de Rivero, op S. Mathei Galeon.

Don Diego Serviento, Soon van Don Garsia Serviento, op de capitana generael.

Don Iuan Vincentolo, soon van Corso op de selve capitana.

Don Gasper de Sandoval, op de Rata.

Don Ramon Ladron, de Mendosa, op de Galeaza Capitana.

Don Christoval de Robles, in 't schip S. Iuan de Breaendona.

Eurique Beyuer Capitan Alman, op de Urca ghenaemt Almiranta.

Balthasar Broque, ock op 't selvighe schip.

Raphael Sal Inglez. op S. Mathei Galeon.

Diego de Miranda, een Edelman upt Portugal op de Capitana generael.

Don Charlos de Asdunque, op S. Anna de Ricalda schip.

Don Luijs de Vargas ende Figueroa, op de Capitana de Oquendo.

Sebastiaen de Castro, op de selvighe.

Don Pedro de Toledo, ock op de selvighe Capitana.

Don Antonio Martines Chermo, op de Caridad Idglesa.

Don Francisco Navares, op de selvige.

Don Alonso de los Roelos, op de Regazona.

Don Francisco Manuel, op S. Luijs Galeon.

Don Guillermo Broun. Ingles/ op S. Mathei Galeon.

Don Diego de Mieres, op de Grangrin.

Don Diego Fernandes de Meza, op de Valencera.

Don Pablo de la Pegea, op S. Anna de Ricalde.

De Capitepn Pero Nugnez Castilblanco, op de Capitana de Oquendo.

Don Fernando de Aranda, op der Iuliana schip.

Don Ieronimo de Magno, op de Rata.

Fernan Denardino, op de Galeon van Florentia. 1588.

Vincenco Marcelli, ende Paulo Nilio Iustiniano op de selvige Galeon.

Don Garsia Frederico Vizconte, op de Rata.

Don Antonio Lopez de Chauez, op het schip S. Salvador de Oquendo.

Don Manuel Palilogo, op de Rata.

Diego de Mexia van Prado, op S. Luijs Galeon.

Don Miguel de Gumarra, op S. Marcs Galeon.

Den Hooftman Hernangomes de Tortalos, op S. Peters Galeon.

De Sergamo Major Lopegil Teieda, op S. Philippe Galeon.

Diego Hurtado, op die selvighe.

Capitan Bartholome Enriquez de Silva, op de Rata.

Den Vendzich Pedro Vicano, op 't schip S. Iago de Ricalde.

Toribio de Bubana, ock op 't selvige schip.

Capitan Francisco Maldonado, op de Almiranta generael.

Iosepli Iusten, op 't schip nuestra Segnora de la Rosa.

Gregorio Perez de Lara, op de Almiranta de las Urcas.

Iuan de Alva, op Nuestra Segnora de la Rosa.

Iuan Clere ende Pedro Clere, ock op 't selve schip.

Pedra de Urraguria, op Castillo Negro.

Antonio Rodriguez, op 't selve schip.

Don Luijs Alvares Osoorio, op de Rata.

De Capitepn Corcuera, op de Capitana de Oquendo.

Thomas Alvarez de Casiro, op de voorschreven Capitana.

Iuan Fernandes Correo, des Koninck/ op de Capitana generael.

Den Vendzich Petro de Stolo, op de Almiranta Generael.

Don Antonio de Teieda, op de Annunciada de Bretendo.

Pedro Sancho Gallardz, op de Capitana de Oquendo.

Alonso Ruijs, op S. Marc Galeon.

Sargento Alonso de Arquillos, op de selvighe Galeon.

Bartolome de Arraio, ende Balduia, op het schip Iuliana.

Pedro de Yeiaquez, op de Almiranta Generael.

Don Francisco de Belastigui, op de Capitana de Oquendo.

Iuan Lopez de Yzarguirre, ock op de selve Capitana.

Iuan de Seanti, op de Galeaza, die Capitana ghenaemt.

1588. Alonso de Castagnedo, op de Galeon Sant Philippe.

Ioachim de Castagnedo, ook op de selve.

Don Francisco de Torres, op de Galepe Capitana.

Gomez Peres de las Mariguas, op de Capitana generael.

Diego Peres Morcilio, op de Capitana generael.

Antonio de Vera, op de Urca, S. Salvador.

Iuan de Corranesa, ende Alvaro de Castro, ook op die Urca.

Antonio de la Pegna, ende Iuan de Portillo, desghelijcken.

Pedro Mendtez de Castro, op't Schip ghenaemt S. Salvador de Oquendo.

Don Alvaro de Sosa y Vivero, dier ghelijcken.

Sargento Barnardino de Figueroa, op de Galeon S. Iago Major de Florentia.

Dionysio Irlandes, op de selvige Galeon.

Don Luys Ponce de Leon, op de Rata.

Iuan de Torres, op de Galepe Capitana.

De Vendrigh Cruzate, op de Galeon S. Iago Major.

De Vendrigh Diego Gonzales de Aguro, op de Rata.

Iuan Fernandez Hermoza, op S. Anna Urca.

Alonso Valiente. Item / Iuan Fernandes de Brueda, ende Christoffel de Funes, ook op de voornoemde Urca.

Capitana Gaspar Maldonado, op de Regazona.

Den Vendrigh Iuan Maldonado, op de Rata.

Pedro de Sylva, op S. Iago Galeon.

Den Commandor Digo Marquez, op de Regazona.

Iuan Navaro, ende de Vendrigh Iuan de Villavende, op de voornoemde.

Vasca de Lega, op de Urca Grifon.

Don Sencho zuri, a Noguerol, op 't schip S. Anna de Oquendo.

Ian Babtista Pontoia, ook op 't voornoemde.

De Vendrigh Melchior de Sylva, op 't schip Conception ghenaemt.

De Sarcento Diego Cea, op S. Iago des grooten schip.

Soo zijn dan / de welcke voor haer selfs / upt hyen wille / sonder soldije / haer by de Armade ghevoeght hebben / ende haer te schepe begeven / 124 Hzenghende met haer 456 strijdtbare dienaren.

Volgen die, de welke niet op haer selfs kost mede trecken. Maer die, de welcke onderhouden, ende van den Koninck besoldet worden, haer namen ende toenamen zijn, also hier naer volght. 1588.

TEn eersten, de Grava van 't Parades. Don Diego Maldonado, Don Alonzo Maurique, Capitan Iuan Velasco, Capitan Augustijn de Oieda, Capitan Pedro de Heredia, Don Rodrigo de Mendoza, Don Fernando De Ayala, Capitan Antonio Serrano, Don Iuan de Sandual, Capitan Marolin de Iuan, Capitan Alonzo de Campo, Capitan Diego de Obrega, Don Ponce de Leon Capitan Diego de Azeto, Capitan Francisco Negrete, Don Maurico Girardino, Admondio Estacio, Don Charlos Orcanor, Don Thomas Girardino, Tristian Vinglide, Ricardo Baray, Robarto Lasto, Christoval Lombardo, Iuan Burner, Gomez Freyer de Andrado, Iuan Galvan, Don Pedro Murley, Patricio Quimerfort, Maximiliano de Vilpir, Diego Odor, Don Pedro Quirosqui, Roberto Rifort, Ricardon Siton, Don Antonio Maurique, Guilermo Estat, Duorte Riforte, Capitan Alonzo Gaita, Capitan Alonzo de Esquinel, Capitan Pedro de Eugino, Capitan Francisco Hernandez de Peralta, Capitan Hernando Pedraza, Diego de Velasco, Don Felix Arres Giron, Capitan Alonzo de Carrion, Capitan Geronimo de Quintavilla, Don Alvaro de Sosa y Bivero, Capitan Gaspar Hermosilla, Don Diego Fernandes de Leon, Don Philippe Poncx de Leon, Don Iuan de Cardona, Capitan Juan Antonio Marin, Don Juan de Toledon, Don Christoval Maldonado, Don Luys Bravo, Don Gonsalo de Eraso, Don Pedro de Alcegas, Don Diego Luzon, Don Geronimo de Vergas, Don Diego del Rocha, Don Iuan de Castillo, Don Geronimo de Mon, Antonio Moreno, Pedro Manso de Andrada, Capitan Francisco de Cuellar, Damion Caro, Capitan Don Antonio de Castagneda, Capitan Diego de Valle, Capitan Pedro de Pazoz, Capitan Antonio de Bovilla, Capitan Estruan de Marcadillo, Teniento Luys de Castagueda, Philippe Cortes, Don Iuan de Portillo, Don Francisco de Zepata, Don Ioseph de Castilla, Don Pedro de Bazau, Don Antonio de Cartagena, Capitan Christoval de Quira, Sancho Patarmoy, Don Pedro de Cegarra de la Craellas, De Hooftman Francisco Angel, Don Francisco Pacheco, Don Iuan de Zarate, Don Francisco de Avendagno, Don Gaspar de Eredia, Don Fernando de Medina, Don Garraia Gieron, Don Pedro de Toleda, Don Fernando Gallinatio, Gaspar Maldonado, Don Diego de Gusman, ende Molina, Capitan Pedro Ruiz Torquemada, Don Alonso Mendosa, Iuan de San Marin, Capitan Domingo de Yrazaga.

Namen dan alle de voornaemste Officiers van de Vlote.

De Vaendraghers.

Don Diego Fernandes de Gordona, Iuan de Villa Verde, Francisco Cortes Don Pedro

1588. Pedro de Guſman, Iorge Arroye, Franciſco de Ulloa, Iuan Vaſquez de Sandoval, Gaſpar de Carrion, Hernande Ramirez, Diego de Ayllon, Pedro de Claramonte, Miguel de Urbina, Iuan Alonſo Ordognez, Luys Daza, Iuan Iagnez de Lazarette, Rodrigo de S. Iuan, Leopoldo de la Quadra, Franciſco de Vega, Franciſco de Leon, Iuan de Medina, Balthaſar Calderon, Don Iuan de Herrera, Franciſco de Eſpinola, Domingo Ruys, Iuan de Medrano, Pedro Rodriguez de Ayala, Pedro Ceriel, Hernando, Cagnaneral, Hernande de Caſtanedo, Alonſo Gomel, Diego Gonzalez Aguero, Don Spancho de Parades, Hernando de Vera, Alonſo de Vargos, Gaſper de Poreos. Luys Hernandes, Diego de Andrado, Pedro de la Rea, Andres de Pedroſa, Alonſe de Avila, Antonio de Lara, Martin de Zuzau, Gonzalo Rodrigez, Cerrad, Franciſco de Xaen, Miguel Deſquibel Iuan de Padilla, Iuan de Acedo, Caſper Ortiz, Mattin Garres, Alonſo Pizarro, Harnando Ximenez, Gregorio Carregnol, Pedro de Uzeda, Sebaſtiaen Carrevail, Sango de Ochoa, Iuan Sanches. Navarrete, Iuan de Zuniga, Luys Oſorio, Gomes Claramonte, Andres Salamanques; Martin de Olivares **mitſgaders noch andere Vaendzaghers ende Capitanen hier volgende / als met naamen.**

Franciſco Ximenez, Pedro de Acuna, Iuan de S. Iuan, Pedro de Eſtrado, Diego de Rincon, Diego de Cullaer. Sargento Franciſco de Leon, Geronimo Francez, Thomas de Sayvedra, Dicho de Montoya, Martin de Rue, Capitan Luijs Rodiquez, Iuan de Ollacarizqueta, Don Fernando Monroy, Pedro Boca de Bazan, Gaſper de Mur, de Vendrich Pedro Martinez Chaves, Franciſco de Peralta, Diego Lopes de Medrano. Diego Hernandez Moreno, Mighuel Panduro, alle vier Vendrichs.

Namen van de Capiteynen. Capitan oft Hooftman Franciſco de Conreras, Capitan Pedro Rodriguez Hidalgo, Juan de Seamarino, Gabriel de Roias, Don Diego de Santilana, Capitan Paulo Chiſter, Don Hernando de Eſcovar Sotomyaor, Juan Vaſque Davila, Don Lorezo de Figueroa, den Sargente Mayor Juan de Cauallas Guſman, Don Alonſo de Toledo, de Vaendrager Antonio Bacan, Juan de Chaves Eſquivel, Martin de Corral, ende Juan Gil, al-beyde Vaendragers, Rodrigho de Ooroſco, ende Franciſco Angel, al-beyde Hooft-lieden ofte Capiteynen, Don Sancho de Herrero, Don Alvaro de Buzanos, Don Juan de Inurreta, Eurrique Miguel Ingles, Raphael Aſal Ingles, Roberto Daniel, Cavallero, Thomas Bitus, Clerigo Yrlanders, de Vendrigh Juan de Haro, die hier na volghende vier Vendrichs Alonſo de Villaguiran, Miguel de Leon, Don Antonio de Ayla, ende Sancho de Urquizu. Don Roderigo de Villa Corta, den Vendrig Franciſco de Molina Soto, Franciſco Correa de Silva, Capitan Pedro de Veamont, Don Juan de Velaſco, Don Fernande de Guſman, Don Pedro de Guſman, Don Andres de Vergera, Don Jorgo de Portugael, Franciſco de Quignones, Alonzo de la Serna, Don Alonzo de Mendoſa, Don Juan de Alemeda, Vincentio de Pedro Biene, Capitan Iuan Baptiſta Marolin, Paulo Giſler, Pedro Ruys de Torquemada, Don Gonzalo de Eraſſo, Bernardo Pineto, den Vaendragher Sebaſtiaen de Carnaia, Don Andres de Vergara, Don Luys Brauo, Don Diegho de Santaillana. 1588.

Somma / alle te ſaemen de welcke van den Koninck beſoldet ende onderhouden worden / op deſe Armade zijn 238 met 163 Dienaren by haer.

Nu volgen die, die tot het Geſchut geordineert zijn.

Oversten die 't Gebiet over het Geſchut gehadt hebben. ALonſo de Ceſpedes, **De Lieutenant van den opperſten Hooftman / een van den principaelſten Capellanen / haerder twintigh van den Adel / twee** Ingeniarij, **eenen opperſten Hoof-meeſter van 't Geſchut / met ſijnen Mede-hulper / eenen Medicus ofte Medecijn-meeſter / eenen Chirurgus ofte Cirurgien / eenen Apoteker / een** Anguozil, **dat is eenen Rechter / eenen opperſten Meeſter over de** Carpinteria, **eenen anderen over het Yſerwerck ofte** Feragie, **Ambacht-lieden ende Officieren over de** Hereres, **ende** Carpitieres **dier zijn neghen / Buſſen-meeſters 95 / een Commiſſarius over de Mupl-eſels / met 22 Jongers ofte Knechtkens. Item 8 Dienaers vande Officialen ofte Bevel-hebbers / alſoo dat haerder hondert ſeven-en-tſeventigh Perſoonen zijn / die bevel hebben / ende mede-baeren / om het Gheſchut ende wat deſſelvighen bewaeringhe aengaet / te ver-rechten.**

Medicijns, Chirurgijns, Gaſthuys-verſorgers.

Doctoren ende Medecinen. DOn Martin de Allercon, **Overſte oft Generael Bevelhebber / ſijnen Lieutenant / 5 Medici ofte Medecijn-meeſters / opperſte Wondarts ofte Chirurgijn / ende vier ander Chirurgijnen / 5 Mede-hulpers / 4 Verbinders / ende eenen Toeſiender / eenen opperſten Hooſtmeeſter / ende noch andere Officieren / Jonghens ende Dienaeren tot in de 62. Dat haerder alſoo te ſamen zijn 85.**

Geeſtelijke Oordens-Perſonen.

Papen ende Monicken. UYt de Oorden S. Franciſci der Obſervanten upt de Prohintie van Caſtilia 8 / van de ſelvighe Oorden upt de Prohintie van Portugael 20 / barboeter Monicken upt Caſtilia 69 / upt

1588. Portugael van der selviger Ordren 10, Item / Augustijner Monicken upt Castilia 9 / desselven Ordens Augustijner Monicken upt Portugael 14 / noch Monicken van de Franciscaner Ordren Del Pagna, upt Portugael 6 / barboeter Carmeliten 12 / van de derde Ordren S. Francisci van Portugael 8 Paters Dominicani ofte Predickheer Ordens / upt de Provintie van Andaluzia 22 / Carmeliten van Portugal 9 / Paters ofte Vaders upt de Geesselinghe ofte Broederschap Jesu upt Castillia 15 / desselvighen Ordens Jesuijters upt Portugael 8. Alsoo dat alle Geesteliycke ende Ordens Persoonen maken t'samen 180.

Beschrijvinghe der Regimenten, Colonelschappen ofte Tertios, de welcke van den Koninck besoldet, met dese Armade aenkomen, ende wat voor Volck ieder onder hen heeft.

DOn Francisco de Bovadilla, de welke den Koninck dient voor eenen Veldt-Oversten ofte Meester de Campo Generael.

Het Regiment van *Cicilia*, over welcke dat Veldt-Overste is, *Don Diego Pimentel*, onder den welcken dat getelt worden, de Hooftlieden die hier na volgen.

Beschrijvinghe van de Tercios. MArtin Dualos, Mighuel Galerros, Pedro de Diego, Don Antoni Enriquez, Pedro de Leon, Andres de Muxica, Diego Ivarez; Antonio Martin Centeno, Don Francisco Carsio, Diego Castilla, Felippe Somir, Don Antonio de Heerera, Francisco Martin Centéo, Don Gomez de Carvail, Jorgo Arras de Arvieto, Lope Ochova de la Vega, Francisco Malo, Gonzalo de Sanabria, Martin de Galipienso, Francisco Marquez, Sanchof Sanchez de la Rochar, Don Fernando de Vera, Don Pedro Pacheco, ende Gonzalo de Buirton.

Het Regiment ofte Tertio, over de welcke Veldt-Overste is, *Don Francisco de Toledo*, onder den welken zijn dese Hooft-lieden.

DOn Juan Maldonado, Juan Francisco Ayala, Don Francisco de Vivanco, Gonzalo Beltran, Don Alonzo Ladron de Geuara, Don Francisco de Boria, Don Rodrigo Tello de Gusman, Bernerdino Visagomez, Don Antonio de Castillo, Pedro Nuguez de Avela, Francisco de Castregion, Gonzalo gratia de la Carrel, Geronimo de Guevara, Antonio de Valcarrel, Blas de Xerez, Juan Alonzo del Castillo, Don Francisco de Cespedes, Prado de Calderon, Pedro Ybagnez de Luxan, Don Pedro de Sandoval, Don Francisco de Chaves, Juan Peres de Loysa, Don Alanzon de Godoy, Christoval Ribero, ende de Torres de Mendoza. 1588.

Het Regiment ofte Tertio van *Don Alonzo Luzon*, als Veldt-Overste, onder den welcken zijn dese Hooft-lieden.

DOn Gonzalo de Mourroy, Francisco Pertines, Don Arras de Silva, Juan de Soto, Don Francisco Presda, Rodrigo Ortis de Zarate, Don Pedro Camacho, Pedro de Yepes, Geronimo de Aivar, Alonzo Requeline, Luys Raimeez, Hernando de Olvedo, Don Garcia Maurique, Diego Sarmeynto, Andres de Valenlueta, Don Alonzo de Gusman, Estevan Ocha, Andres de Pontoia, Don Juan de Saabedra, Juan de Mondragon, Pedro Sanche de Seylveda, Hernando de Quesada, Pedro des Quintana, Diego de Miranda, Quiros ende Juan Possa de Santiso. Van Alonzo Luzon.

Het Regiment ofte Tertio van *Ysla*, midtsgaders desselvighen Oversten ende Hooftlieden, alsoo hier na volght.

DE Generael Overste, Particio Ancolmez Vasco de Caravail, Antonio Maldonado, Don Juan de Monzalve, Luys Macion, Don Lope de Mendoza, Diego de Aranda Clauijo, Bartholome Bravo, Don Luys de Cordo, Bernordino de Paredes, Luys de Molina, Don Diego Laynez de Avila, Alonzo Birnes, Maldonado; Don Diego Casao, Luys Barvosa, Andres Berbugo, Alonzo de Benavides; Pedro Salano, Duarte Nugres, Pedro Hurtado de Corcuera, Diego Gascarro, Pedro de S. Stevan, Estevan de Legoreta, Melchier de Avendagno, ende Don Gabriel Suazo. Van Ysla.

Het

1588. Het Regiment ofte Tertio, daer over dat Veldt-Overſte is *Don Auguſtijn Mexia*, onder den welcken zijn de Capiteynen ende Bevel-hebberen, alſoo hier na volght.

Van Auguſtijn Mexia.

DOn Diego de Legua, Luys de Leon, Georgio de Ghinchilla, Pedro de Quero Eſcavias, Pedro Carillo, Don Diego Lopes de Ayala, Pedro de Mendoza, Don Geronimo de Herrera, Alonzo Verante Maldonado, Diego de Nodera, Chriſtoval Vaſquez de Paralta, Don Diego Bazan, Pedro Palomino, Don Luys de Carvajal, Antonio de Villafafila, Geronimo de Valderrama, Garcilaſo de la Vega, Don Juan de Borethona, Don Franciſco Porcel de Peratla, Franciſco de Almonacid, Don Iuan de Ybarra, Don Pedro Pome. Don Alonzo Braquamonte, Don Alonzo de Zayas, Don Pedro Maurique.

Companias ofte Vry-benden.

DOn Juan de Luna, Don Baſco de Mendoza, Don Antonio de Silva, Domingo Sanchez Chumazeto.

Compania ofte Bende van *Don Iuan de Guzman*, die ghebracht wordt van 't Volck uyt *Caſtilia*.

DEſe Benden die daer ghekoomen zijn uyt Caſtilia/ Rodrigo Alvarez de Benavides **des Hartoghe van** Feria, Lupe Baſquez van Belaer, Don Balthaſar van Salto.

Bende oft Companie van Krijchſvolck, 't welck daer komt inde Galeonen ende Schepen uyt *Caſtilia*.

Caſtiliaenſche Benden.

IN de Galeon Capitana ofte Overſte onſer Lieber Vrouwen van Vigonara; **over de welcke dat Hooftman is** Juan de Garibay.

In de Galeon S. Juan, **daer over dat Hooftman is** Domingo Marin de Avendagno.

In de Galeon S. Jago, **over de welke dat de Overſte is** Antonio Morena, Don Alonzo de Soto Major, Pedro Ortiz, Galerno, Antonio de Leyva, Don Geronimo Corez, Capitan Nicolas Ortis, Alonzo Tauſte, Diego Gonzables de Heredia, Don Pedro Gonzales de Mendoza, Juan Fernandes de Lapita, Alonzo Gomez, Diego de Aler, Franciſco Maldonado, Alonzo de Pedraza; Don Luys de Maeda, Don Franciſco Ortis Melgarejo, Alonzo de Vargas, Pedro de Yrcana, Gonſalo Franco de Ayala, Don Pedro Euriquez. 1588.

Companie oft Bende die uyt Portugael ghekomen is, onder 't bevel ende regeeringhe van *Gaſparo Soſſa*, ende *Antoni Peyra*.

COmpanie vande vooz-ſepde Soſſa, **ende** Manuel Cobras de Vega, Luys Ferrara Manuel Pexcijra, ende Iuan Trigueros, Sargento Major, **van de vooz-ſepde Companie is** Pedro Rodrigus de Ayala. Portugaelſche Benden.

Companie van de vooz-noemde Antonio Peraia, **onder** Coſma Nabo, Roque Boties, **ende** Iuan Rodrigues Caldera, **Sergeant Major/ over ſulcke Companie is de Hooftman of Capitepn** Luys de Ojeda.

Somma ende overſlagh van de Tertios ofte Regimenten/ ende Vaenen uyt Portugael/ te weeten/ 't Regiment van Diego Piementel; **het Regiment van** Don Franciſco de Toledo, **het Regiment van** Don Auguſtijn Merrecxia, **elck Regiment beſtaende in 26 Vaendelen.**

De Companie van *Suelta*.

NIeuwe Bende ofte Companie/ de welcke aenkomen uyt Caſtilien/ dzy Companien van de Armade ende Galeoenen van Caſtilia, 24 **Vaendelen uyt Portugael/ onder 't bevel van** Caſper de Soſſa, **ende** Antonio de Pereyra, **wozt ghepzeſumeert datſe 9 Companien ſullen boeren.** Compagnie van Suelta.

Dat alſoo in de vooznoemde 5 Regimenten ofte Tertien/ ende Companien Suelt zijn 171 Vaendelen/ die bzengen upt 18973 Soldaten/ ende noch 30 tot volmakinge des nummers 19295/ dien geteIt is geweeſt in de generale ſomme/ met de Galeonen Sant Martin.

Regierders, Miniſters ende Officieren.

DOn Lope Maurique **overſte** Veedor, **ofte Toeſiender/** Bernabe de Pedraſa **Pzovedoz van ſcheeps-toeruſtinghe/** Alonſo de Alamando **Treſorier/** Pedro Coco Calderon, **dierghelycken** Iuan de Hurta; **3 Tel-meeſters/** Felippe de Porras Namen van verſcheyden Hooft-officiers.

1588. ras Veedor, over de Galeyen / Berneba de Alvia Thesorier over de Armade van Guipuzcva, Pedro de Aigueldo Contador, de Telmeester of Pennink-meester over d'Armade van Biscaya, Iuan de los Rios, Commissaris over de Monsteringhe / Ochoa de Annuncibay commissaris / Augustin de la Guerra dierghelijcken / Melchior Peres Veedor over 't Regiment van Sicilia, Iuan Ungaro Penninck-meester over 't voornoemde Regiment / Andres de Rosette schrijver van 't upt-gheven over 't Regiment van Don Alonzon, Luezon ende de Galeazen / Francisco Lope de Espino, Proviand-meester over de scheepen ende 't Regiment upt Sicilia.

Officieren over de Justitien.

Officiers van de Justicie. DE Lieutenant Martin Aranda Auditor ghenerael / de Licentiaet Maganna sijn Lieutenant / Thomas de Monte, de Koninckliicke Alguazil, sijnen Lieutenant / ende noch andere 4 Alguasiles, 4 Justitij schrijvers ende eenen bewaerder van de ghevanghenen / met andere 6 de welcke dienen voor Deurwaerders ende ander Officieren.

Die van den Adel, ende andere dienaren van des Hertogen Hof.

's Hertogen Hof-dienaers. BArtolome Andion de Lara, den Alcayde Alonso Cortes, Geronimo de Arceo Secretarie, Antonio Guetierrez, Don Francisco de Salazar, Don Alonso Farsian, Luys de Miranda, Don Iuan de Almaya, Comes Patinon, Don Geronimo de Sancto Isidro, Don Alonzo Quajadro, Pedro de Valleio, Don Francisco Sarmient, Don Pedro de Deza, Don Alvaro de Mendoza, Don Alvaro de Zurita, Don Francisco Nurijra, Pedro Dracx Oriez, Tome de Espinosa, Ypolite de Fuentes, Antonio Estevan, Edelknapen ofte Adelvorsten / noch 14 van den Adel Cavaleros genaemt / 10 Officiers ende Dienaers van der Veedor Generael ende ander Ministers zijn in de hondert.

Overslagh des Volck dat met de voornoemde Armade overkomt.

Generael ghetal van alle het Volck in de Vloot. SOldaten 18937. Bootsghesellen 8050. goetwilligh op haer eyghen kosten 124. dienaers met haer 455. bestalte / dat zijn diemen aengenomen heeft 238 / haere dienaers 163. die tot geschut verordineert zijn 167. van Spitalen ofte gast-huysen 85. Geestelijck-persoonen upt allen Oorden 180. van den Adel ende Hof-ghesinde van den Heeroch 22. hare dienaers 50. Oversten Veedor ende meesters van de Armade 17. hare Dienaers 100 dienaers van de Justitie. Dat alsso in de genoemde Armade / in 't korte begreepen zijn 28687 / daer toe zijn op de Galeazen ende Galeyen 2808 dieroepen. 1588.

Provande, spijse ende voedtsel, der voornoemde Schepen.

Overslagh van de Provisie ende andere Behoefte. BIscuyt-broot 11000 quintalen / daer van op elcke Persoon 's maents gereeckent is een half quintal / daer men hem mede behelpen kan meer als 6 maenden / den Wijn dien voor handen is 14179 arrobas daer mede men op 6 maenden hem behelpen kan / Speck is voorhanden 6500 quint. Oock op 6 maenden Kase, 3433 quint / allerley drooge visch 8000 quint. Rijs 3 quint / daer mede dat men over de 6 maenden hem behelpen kan / boonen ende erten op provisie 6320 fangas voor 6 maenden ghenoegh / Olie 11398 arrobas ghenoegh voor de bestemde tijdt / Azijn is in provisie 23870 arrobas / daer mede dat men die 6 maenden voorsien is / 11851 Pijpen Waters.

Het worden oock op voorsorghe tot behoef van de voornoemde Armade veelderley saecken mede ghenomen / te weten: vele water baten ofte tonnen. Item schotelen / kleene ende groote / dzinck baten van houdt gemaeckt / ooch andere baten / daer mede men elck eenen sijn behoorlijcke maet ofte portie geeft / Funiles ofte Trechters / Seggen ofte Seesten / ende allerley houten gereetschap tot het water / kandelaren / lanteernen / lampen / platen ofte lammas van loot / ruysghepot als mosch ende andere materie om te stoppen / in ghevalle dat misschien het Water ofte des Vyandts Ghesschut de Schepen eenighe schade dede.

Item / eenen goeden nommer sacken van Kalfs-leer ghemaeckt / om 't Bus-poeder daer inne te bewaren / tortsen ofte flambeaux van Was gemaeckt / andere keerssen van heers-vet inde lanteernen / sacken van Fustepn ende kanefas / reepen ofte tonne banden aen de baten van houdt gemaeckt / 8000 lederen baten ofte emmers om wijn ende water te scheppen / 5000 ghemeene paer schoen / de welcke de Spaniaerts noemen zapatos, ende 11000 paer andere schoenen met leeren solen ende boven met koorden geblochten / die de Spangiaerts noemen Alpargates.

Soo

1588. Soo heeft oock 't gheschut alle sijn toebehooringhe op de Zee ende noodtdruftighe instrumenten / alsoo dat de selve van alle dien voorsien is / dat men daer toe ghebruycht / ende wordt op voorsorghe ofte by provisie als men 't gheschut op 't lant brenghen wil tot 12 groote stucken / allerley gereetschap van raderen oft wielen mede ghevoert / dierghelijke oock tot 21 veldt-stucken / met 3500 kogelen ofte klooten voor de stucken / boven dien dat in dese relatie van te voren bereet ende ghestelt geworden is / soo worden oock allerley zeelen / touwen / ofte koorden / om daer mede op ende af te klimmen inde schepen mede gebracht / ende lijn-werck / oock swart / om daer mede te stoppen de gaten aen de schepen / ende nagels die klussen vast ende dicht te maecken / ende alle provisie / als men die van doen heeft / soo heeftmen oock vaenkens ofte vaendels ghemaeckt met des Koninckx wapen / ende oock 't beeldt Christi / ende onser liever Vrouwen.

Maer op dat men de voornoemde stucken gheschuts aen landt brenghen mochte / en heeft men niet alleen molens / maer oock alle andere gereetschap mede ghenomen / als wagens / karren / om 't selve wijdt ende breedt te verboeren. Item koorden / touwen / groote dicke touwen de welcke men noemt op 't Spaensch Cabrias maer op Latijn Camelos, Barders / Kasten: ende alle 't gene wat daer toe van noode is om de voornoemde Munitien bequamelijck voort te brengen.

Men heeft oock mede genomen 7000 Haecken-bussen met al haren toebehoren 1000 Musquetten / 10000 Lantsen / 1000 Partisanen ende Hellebarden / ende daerenboven noch 6000 middelmatige Lantsen oft Spietsen.

Item / oock op provisie mede ghebracht / schuppen / spaepen / sorquetten / ende andere toebehooringhe voor 700 Pioniers / ende Schans-graevers / &c.

Geschreven in Lisbona, den 10 May / in 't Jaer na Christi Geboorte / 1588.

Welcke Vloote / volgende de Depositie van Digeo de Piemontel, dagelijcks koste tot onderhoudinge dertig dupsent Ducaten.

Tot hier toe in 't langhe ende breedt beschreven hebbende dese gheweldighe Vloote ofte Armaede van Spangien / soo sullen wy tot een versterckinghe der selver / noch hier toe-doen ende by-voeghen de Vloote / die den Prince van Parma, van weeghen den Koninck van Spangien / in dese Lande / soo in de Havenen van Duynkercken, Grevelingen, Sluys, ende ander plaetsen / toe-gherust ende baerdigh ghemaeckt hadde / om hem mette selve verboeght hebbende / de Resolutie ende het Beslupt van den Koninck van Spangien te helpen uytvoeren. 1588.

Parma maeckt gereetschap om de Spaensche Vloot te helpen.

Den Hartoghe van Parma heeft in Vlaenderen met veel dupsent Menschen / door-ghegraven oft ghediept diversche Wateren / als een Water de Yperlee ghenaemt / om seeckere Schepen van Antwerpen door Gent nae Brugge te brengen / alwaer hy boven de hondert Heude-schepen bergaderde / ende met Victualie ende ammonitie lade / die hy by Sluys meynde door te brengen in de Zee / oft door de verbeterde ofte gediepte Yperlee, in de andere Havenen van Vlaenderen.

In 't Rivieren van Watene hadde hy oock doen gereet maecken 70 platte-bodemde Schepen / elck groot van ontrent dertigh Paerden te voeren / met Brugghen / bequaem om die te schepen ende t'ontschepen: Daer waren diergelijcke platte-bodemde Schepen meer / omtrent 200 in de Haven van Nieuwpoort bergaedert / maer niet soo groot.

Tot Duynkercken hadde hy omtrent 32 Oorlogh-schepen toe-gerust / sulcks als hy daer hadde konnen bekoomen. By ghebreck van Boots-gesellen / liet hy tot Hamburgh ende Embden sterck werven: Hy verwachte tot Duynkercken noch vijf Schepen van Hamburgh / met noch vijf vreemde Schepen met veel Boots-ghesellen / die hy daer hadde laeten huyren ende aennemen.

Om in dese Schepen te laden / hadde hy bergadert meenighte van groote Balcken / onder scherp met yseren punten / en ter zyden met klampen: Ook te Grevelingen hadde hy 2000 ydele baten Caslox, die in korter stont konden t'samen ghenagelt worden / met koorden bindende ghelijck een Brugge te maecken / Havenen te stoppen / ende te peylen / ende daer toe hadde hy by de Haven van Nieupoort bergadert ende opghetascht eenen seer grooten hoop van rijs-houdt ofte mutsaert / ende alderhande ghereetschappe tot Schanssen / veel van sijn Scheepkens hadden twee Ovens gemaeckt om Broot te backen / daer was mede by / meenighte van Zadels / Toomen / ende Paerts ghereetschap / oock Treeck-paerden / met alderhande Gheschut ende Ammonitie daer toe nodigh.

1588. Voorder vergaderde hy eenen Legher by Nieupoort, onder den Maestro del Campo Camillo, van 30 Vaendelen Italianen / 10 Vaendelen Walen / 8 Vaendelen Schotten / 8 Vaendelen Vorgongions / t'samen 56 Vaendelen / elck gereeckent tot 100 hoofden. By Dixmuyden waren ghemonstert 80 Nederlantsche Vaendelen / 60 Vaendelen Spaignaerden / 60 Vaendelen Hoochduytschen / ende 7 Vaendelen overgheloopen Enghelschen / onder Sire Willem Stanley. Den Graeve van Westmerlandt ende den Lord Paget, uytgheweckene Enghelsche waren oock ghereet om t'schepe te gaen. In de voorvochten van Cortrijck, logeerden 4000 paerden. Te Watene laghen 900 paerden / met de Cornette van den Marquis del Guastro, Generael van de Cupertse.

Beschrijvinge van Parmas Legher.

Paus hulpe tot de Conqueste van Engelant en Nederlandt.

Sixtus de V. Paus van Romen / heeft van sijner zyde / tot versterckinge van dese Armade ende verminderinge der macht van de Koninginne van Engelandt / soo veel te wege gevvracht / als hy konde / ghevvyckende syn Geestelycke / (soo hyse noemt) wapenen / op allerley manieren / laetende syne Crusado ende Bullen peghelyck verkondigen / tot voorderinge van desen grooten Aenslag / ende uytnemende groote Aflaten die alomme ghevvruckt ende ghedistribueert werden: Met dese Bullen geckten de Engelsche ende Nederlanders / seggende dat den Duyvel een straet-schender was / die op sulcke Paspoorten niet en paste. Hy heeft oock (soo men seyde) het Koninckrijcke van Enghelandt op-ghevvaghen den Koninck van Spaignien metten Tytul / van Beschermer der Christelicken Gheloofs, bevelende 't selfde te overvallen / met conditien / dat als het ghewonnen soude wesen / soo soude hy 't selfde besitten als Feudatarius ofte Tributarius des Stoels van Romen / ende daer toe soude den Paus contribueren een Milioen goudts / oft thien hondert dupsent Ducaten / d'een helft terstondt / d'ander helft als Enghelandt / ofte een vermaerde Haven daer inne soude ghewonnen wesen.

Tot meerder voorderinghe hadde den Paus nae 't Nederlandt gheseyonneert eenen Doctor Allain Engelsman / die onlanghs Cardinael tot dien eynde ghemaeckt was / die het bewindt van alle Geestelicke saecken hebben sonde / desen heeft binnen Antwerpen in Engels doen vverucken een verklaringhe des Paus / confirmerende de sententie van excommunicatien van syn voorsaten / offerende de Koninginne van Enghelandt van alle Tytulen ende Dignitepten / als een Usurpatrice om tot voorderinghe van syn voornemen in Enghelandt te publiceren: Welcke verklaringhe zynde notabel ende vveerdt / hebben wy goet ghedocht de selve alhier te verhalen / ende luydt aldus:

1588.

Declaratie van des paus sententie over de Koninginne van Enghelandt.

SIXTVS de V. door Gods voorsienigheyt, Oden universalen Herder van Christus Kudde, wien toekomt door ghedurige ende behoorlicke successie, sorghe ende de regieringhe van de Catholijcke Kercke, siende de jammerlicke ellende daer de vermaerde Coninckrijcken van *Enghelandt* ende *Yrlandt* in ghebrocht zijn, die van te vooren soo befaemt waren om haer deughden, Religie ende Christelicke onderdanigheydt, ende hoe die nu door de ongoddelickheydt ende boos Gouvernement van *Elizabeth* de ghepretendeerde Koninginne, met weynige van haer Aenhangers, niet alleen zijn ghebracht tot eenen ongheregelden ende sorghelicken staet in haer selven, maer zijn oock geworden besmette Leden, vergiftelick ende bekommerlick tot 't gheheel Lichaem van 't Christendom: ende sijne Heylicheydt, niet hebbende aldaer te Lande behoorlike middelen, gelijk hy heeft by de Assistentie van de Christen Princen in ander Landen, om disorderen voor te komen, onderdanigheyt ende Ecclesiastique discipline te onderhouden, mits dat *Henricus de VIII.* onlancks Koninck van *Enghelandt*, rebellerende en afvallende den Apostolijcken Stoel, gheweldelick hem heeft afgheschondert, ende sijn Subjecten van de ghemeynschap van 't Christendom, ende *Elisabeth* de tegenvoordighe *Usurpatrice* volhart in 't selve, met beroeringe ende perijckel van de by-liggende Landen, bewijsende haer hertneckigh ende onboetvaerdigh, in sulcker wijse, dat sonder haer af te stellen, daer geen hoope en is vande Landen te reformeren, noch 't Christendom te onderhouden in rechte vrede ende ruste.

Waeromme sijn Heyligheydt, soeckende (also hem toestont) daer in te versien met haestighe ende krachtige remedien van Godt gheinspireert voor den universalen welstant van sijn Kercke, beweeght zijnde uyt sijn eyghen (oock veel sijnder voorsaten) goede ghenegentheydt, die hy altijdt ghedraghen heeft tot de Engelsche Natie, ende mede versocht zijnde door yverighe ende importune voorderinghe van verscheyden ende principaelste persoonen der selvigher, heeft soo ernstelicken ghehandelt met diversche Potentaten, ende specialijck met den vermoghenden Catholijcken Koninck van *Spaignien*, hem biddende, te willen helpen, om de Reverentie die hy draeght totten Stoel van Roomen, om de oude vriendtschappen van sijn Huys, ende de Kroone van Enghelandt, om de bysondere liefde die hy heeft betoont tot de Catholijcken van die Landen, om het verwerven van vreede ende ruste in sijn Landen, die daer by gheleghen zijn;

om

1588. om de vermeerderinghe van 't Catholijcks Gheloove; ende eyndelijcken om den universalen welstandt van gantsch *Europa*, dat hy wilde ghebruycken sulcken Macht, als hem den Almachtigen Godt heeft verleent, tot het af-setten van dese Vrouwe, ende tot straffe van haere Mede-plichters, soo boos ende schadelijck tot de Weereldt, ende tot de Reformatie ende Pacificatie van de Koninckrijcken, van waer so grooten Deught ende menighvuldige al-ghemeyne Profijten stonden te verwachten.

Daeromme om de Weerelt kondtbaer te maken de rechtveerdigheydt van de saecke, tot voldoeninge van de Ondersaten der selver Koninckrijcken, ende eyndelijck om Godes rechtveerdigh Oordeel over haer te verkondigen, so heeft sijne Heyligheyt goet gedacht, met de Declaratie ende Sententie van deser Vrouwen Straffe, oock te declareren de oorsaken waerom hy gemoveert is alsoo tegen haer te procedeeren.

De oorsaken waer-omme den Paus de Koninginne in den Ban doet en socht te straffen,

Ten eersten, Om dat sy is een Ketterschе ende *Schismatijcke*, in den Ban gedaen by twe van sijne Voorsaten, hartneckigh ende ongehoorsaem tegen Godt ende den Apostolicken Stoel, vermetelijck op haer nemende, tegen Nature, Reden, Goddelike en Menschelijcke Wetten, de hooge Overheydt, ende de Geestelijcke Authoriteyt over Menschen Zielen.

Sulcx blijckt niet, maer is van haer vyanden verstaen.

Ten tweden, Om dat sy is een Bastaert, ontfangen ende geboren uyt blotschendigh Overspel, ende daerom incapabel van het Koninckrijck, soo wel uyt kracht van de verscheyden Sententien van *Clement de VIII.* ende *Paulus den III.* als by de openbaringhe van haeren Vader Koninck *Henricus* selve.

NOTA. *Thomas Morus Paus Martelaer, onder Henricus de VIII, in sijn Schriften toonchent dese Acte, seggende: dat den Paus dat niet probaren en kon, by hebbende selve waerligh daer toe gesocht, en de seyt voorder dat den Koninck niet en vermochte sulcke Accoorden te maken sonder sijn Staten ende Baronen, &c.*

Ten derden, Om dat sy geusurpeert heeft de Kroone teghen Rechte, midts de verhaelde beletselen, ende oock contrarie de oude Accoorden, ghemaeckt eertijdts tusschen den Apostoliken Stoel ende 't Koninckrijck van Engelandt, over de Reconciliatie van 't selfde, om de Doodt van *Thomas van Cantelbergh*, ten tijden van *Henricus de II.* dat niemandt mochte wettelijck Koninck van den Lande weesen, sonder approbatie ende consent van den hooghen Bisschop, 't welck namaels was vernieuwt by den Koninck *Iohan*, ende bevestight met Eede: een sake seer nut tot den Koninckrijcke, ten verscoecke ende instantie van den Edeldom ende Gemeynte der selviger.

Daeromme sou 't blijcken, so sulcx ware, 't welck de Paus seyt ken den toonen,

Voorder om dat sy met Sacrilegie, ende Ongoddelijckheyt volhardt in 't breken van haren solemnelen Eedt, gedaen in haer Kroninge, daer sy swoer te houden ende beschermen alle oude Previlegien ende Geestelijcke Vrydommen der Landen.

NOTA. *In ander stucken is den Paus ook qualijk geinformeert,*

Om menighe grote Injurien, Gewelden, Extorsien, ende ander Ongeregeltheden by haer ghedaen, ende toegelaten by haer ghedaen te worden den armen, onnoselen Volke van beyde de Koninckrijken.

Om het opruyten tot seditie ende rebellie der Onderdanen van andere haer ghebuer-Landen, tegen haer behoorlijcke Overheydt ende natuerlijcken Prince, tot vervoeringhe van ontallijcke Zielen, ende verwoestinghe van veel machtighe Landen ende Steden. 1588.

Om het verbergen ende beschudden van de Ketterschе fugitive Rebellen, ende openbare Quaetdoenders, tot achterdeel van veel Christen-Landen, ende ook om het inlocken vanden machtigen ende wreeden Vyant den Turk, om 't Christendom te overvallen, ende den gemeynen Vreede te verstooren.

Om de grouwelijcke ende langhe vervolginge van Godts Heyligen, quellende, berovende ende vangende de Heylighe Bisschoppen, tormenteerende ende jammerlick vermoordende de Leden der heylighe ende Catholijcke Persoonen.

Om de onnatuerlijcke ende onwettelijcke ghevanghenisse, ende onlangs gebruykte Wreetheydt teghen de gratieuse Princesse *Maria*, Koninginne van *Schotlandt*, die onder belofte ende versekeringhe van beschuttinghe ende hulpe, eerst in Engelandt gevlucht was.

Om de verstoringe vande ware Catholike Religie, ontheyliginge vande heylige Sacramenten, Kloosteren, Kerken, geconsacreerde Persoonen, memorie van Santen, ende van al dat mochte dienen ende voorderen de eeuwige Saligheydt.

Ende in wereldtsche gemeyne welvaertsaken, om de graderinge van den ouden Edeldom, voorderende slechte ende onwaerdige Persoonen tot alle civile Gheestelijcke Digniteyten, verkoopende Wetten ende Justitie.

Ende eyndelinghe, om dat sy ghebruyckende ofte plegende is, absolute Tyrannie tot groote Godts-lasteringe. oppressie des armen Volcks, verlies van Zielen ende verderf der Landen.

Ban/ assettinghe ende ontslagh der Onderdane Eedt.

Daeromme, dewijle dese stucken van soodanige Natueren ende Qualiteyten zijn, dat eenighe haer onbequaem maken tot de Regieringe, andere bewijsen haer onwaerdigh te leven: So is 't dat sijne Heyligheyt, uyt kracht van Godts Almachtigheyt, ende van Apostolijcke Authoriteyt hem bevoolen, vernieuwt de Sententie van sijn Voorsaten, als van Paus *Pius de V.* ende *Gregorius de XIII.* noopende de excommunicatie ende affettinge van de voor-schreven *Elizabeth*. Ende voorder anderwerf, soo excommuniceert en stelt hy haer af van alle Princelijcke Digniteyt, ende van Tijtel, Recht ende Preferensie tot de voorseyde Kroone der Koninkrijcken van *Engelandt* ende *Yrlandt*, verklarende haer te weesen onwettigh, ende geen oprechte Usurpatrice van de selvighe, ontslaende de Ondersaten van die Landen, ende alderhande Onder danigheydt, Eeden ende ander formen van Gehoorsaemheyt die sy haer, ofte iemant in haren Name schuldigh zijn.

Voorder ghebieden wy scherpelijck ende straffelijk, op den Toorne van den Almachtigen Godt, op de straffe van excommunicatie, ende op lichamelijcke straffe na de Rechten, Dat niemant van wat State, ende conditie hy zy, na de contschap hier van hebbende, hen en vervordere haer eenighe onderdanigheydt, gunste ofte eenigherhande behulp te doen: maer dat een ieghelijck toe-loope, ofte by

1588. alle middelen hem pooghe tot haeren caſtiemente, ten eynde dat ſy die door veel wegen, Godt ende ſijn Kercke af-ghegaen, is, haer verlaten vindende van alle weereltlijcke toevlucht, ende een ieghelick gheabandonneert, mochte bekennen haer ſchult, ende oetmoedelijcken haer mochte onderwerpen den Gherichte van den Alderhooghſten.

Hierom doen wy kond allen den Inwoonders van de voorſchreven Landen, ende alle andere, datſe neerſtelijcken toeſien, het voorſchreven na te komen, met afwendinghe van alle onderſtant, openbaerlijck ofte heymelijck aen de Partye ende hare Aenhangners, ende dat ſy wetenſchap hebben, terſtondt haer voeghen by de Catholijcke Heyr-kracht, gheleydt by den Hooghgheboren ende victorieuſen Vorſt *Alexander Farneſe* Hartogh van *Parma*, in den Name van ſijne Catholijcke Majeſteyt, met ſulcken Macht als een yeghelijck kan opbrenghen, om te helpen ende by te ſtaen, als gheſeydt is, tot de af-ſettinghe ende ſtraffe van de voorſchreven Perſoone, ende te reſtitueeren 't heyligh Catholijck Gheloove: Verklarende midts deſen, alle die ter contrarien dat Ghebodt weygeren, dat ſy haer verdiende Straffen niet ſullen ontvluchten.

Belaſt allegaedert den Hartoge vã Parma te gheloorſamé.

Verhael van de meninghe des Paus van Roomen.

Voorder laet-men weeten, dat de meyninghe van ſijn Heyligheydt, noch van den Catholijcken Koninck, noch van des Hartoghs Hooghcydt, niet en is in deſen Aenſlagh te over-vallen ofte conqueſte van de Koninckrijcken te maecken, ofte te veranderen Wetten, Privilegien ofte Coſtuymen, ofte iemandt van ſijn Vryheydt oft Leven te berooven (anders dan de Rebellen ende obſtinate Perſoonen) ofte in te voeren eenighe andere Veranderinghe, dan ſulcks als by ghemeyn Accoordt tuſſchen ſijn Heyligheydt, ſijn Catholijcke Majeſteyt, ende by de Staten van de Lande ſal goet ende noodelijcken gevonden worden, tot de herſtellinghe ende continuatie van de Catholicke Religie, ende tot ſtraffe van de Uſurpeerſter ende haer Adhærenten. Verſeeckerende een iegelijcken dat de controverſien, die mochten voor-vallen door de af-ſettinghe van deſe Vrouwe, oft over ander oorſaecken tuſſchen particuliere Partyen, ofte aengaende de ſucceſſie van der Kroone: ofte tuſſchen de Kercke ende Weereldtlijcke Staet, ofte eenigerhande verſchil wat het zy, ſal gheſliſt ende ghedermineert worden gheheel naer Recht, Juſtitie ende Chriſtelijcke Equiteyt, ſonder onrecht ofte achterdeel van iemanden. Ende daer en ſal niet alleenlick behoorlijck opſicht genomen weſen van plonderinge, te bewaren de Catholijcken, die ſoo veel gheleden hebben, maer oock Genade ſal beweſen worden alle Perſoonen die met leedtweſen haer ſubmitteeren tot den Capiteyn Generael van de Armade.

Jae ſelve alſoo men geinformeert is, datter veel Onnoſele zijn, die alleenlijck uyt onwetenheydt van den Chriſten Gheloove zijn ghevallen, ende nochtans worden onder de Ketters ghereeckent, ſoo en is de meininge tegenwoordig niet, ſulke Perſonen te ſtraffen, maer genadeliken die te dulden, tot dat ſy door conferentie, van geleerde, ende beter bedencken mochten van der waerheyt onderricht worden, haer daer en tuſſchen niet obſtinaet vertoonende, maer ſoeckende voor te komen het ſtorten van 't Chriſtelick bloedt, ende verderf van de Landen, dat te verwachten ſtondt door een wderſtant van eenighe principale weder-ſtrijders culcable. 1588.

Daeromme verklaertmen mits deſen, dat het niet alleene gheoorloft is eenen yeghelicken, 't zy publijcke ofte private perſoonen (over ende buyten ſulke die den aenſlagh op haer ghenomen hebben) te arreſteren, handt aen te ſlaen, te vangen, ende over te leveren aen de Catholijcke partije, de voorſchreven Uſurpatrice, ofte eenige haer complicen: maer het ſal voor eenen ſonderlicken goeden dienſt ghehouden ende hooghelick vergolden worden, nae de qualiteyten van de perſoonen, ſoo ſy ghevanghen ende over ghelevert worden.

Belooninge den Verraders toegeſeyt.

Ende oock alle andere, die hier te vooren hebben behulpigh gheweeſt, ofte hier nae ſullen helpen ende byſtandt doen, tot het ſtraffen van de miſdadighe, ende weder-oprechten van de Catholijcke Religie in die Koninckrijcken, die ſullen ontfanghen ſulcken loon ofte voorderinghe van eere ende State, als haren goeden ende ghetrouwen dienſt de gemeyne welvaert ſal vereyſchen, ofte nutlick zijn. In 't welcke ſal ghereſpecteert worden de preſervatie van de oude ende heerlicke gheſlachten ende af-komſten van de Landen, ſoo veel alſt moghelick ſal weſen.

Eyndelicken, by deſe tegenwoordighe wordt vry paſpoort ghegunt tot alle ſulcke, die haer ſullen willen voeghen by den Catholijcken Leger, ende brengen victualie, amonitie ende andere behoeften: ende men belooft liberale betalinghe voor alle 't gene dat van hen ſal ontfangen worden in dienſte van den Heyrleger: Mede vermanende ende ſtrenghelijck ghebiedende, dat een yeghelick nae ſijn macht ofte vermoghen reede zy ende beneerſtige te helpen ende by te ſtaen, ten eynde geen oorſaecke ghegheven worde om ghewelt te ghebruycken, ende te ſtraffen ſulcke perſoonen, als die dit ghebodt ſullen verachten.

Oock heeft den heyligen Vader uyt ſijn Vaderlicke goethertigheydt ende gunſte die hy is dragende tot deſen aenſlagh, ſeer liberalicken ghegheven uyt de Geeſtelicke ſchatkamer van de heylighe Kercke, die hem bevolen ende tot ſijnder bewaringhe ende diſpenſatie gheſtelt is, allen den ghenen die byſtandt doen, mede helpen ende aenhouden, op eenigerhande maniere, tot de affettinge ende ſtraffe van de voorſchreven perſoonen, ende tot de reformatie van de twee Rijcken, volle indulgentie ende vergiffeniſſe van al haren ſonden, zijnde behoorlick penitens ende ghebiecht, nae de wetten van Godt ende menſchen, ende een ghewoonlick ghebruyckt van 't Chriſten volck, &c.

Aflaet ghegunt.

Dit

1588. Dit was het beslupt ende verklaringhe des Paus / om de Engelschen te verkondigen / ende te verklaren wanneer sy in Enghelandt aen ghekomen souden wesen / ende om dit te bedecken en verholen te houden / oft moghelick datmen meynen soude dat den aenslagh meer op de Geunieerde Landen dan op Engelandt voorghenomen ware / ende datter den Engelschen daer voor houden souden / dat het veel meer vrepghementen ende woorden waren / dan dat het dadelick ofte rechtsinnigh ghemeynt soude zyn : Soo isser een solemnelen vrede-handelinghe mette Koninginne te weghe gevrocht / tot Bourborgh in Vlaenderen. Vaer teghen die van de Geunieerde Landen hare Steden / Forten ende Schansen / insonderheydt die op den Zee-kant gheleghen waren / waerschouden / protesteerden ende sochten alle middelen om de voorschreven Vredehandelinghe / nae hare vermoghen te beletten ende te verstooren / radende meer op teghenweer te dencken. Maer eenige in Engelandt vreven den Vrede-handel ofte Bestant seer / als zynde haer landt ende staet bequaem ende profytelick / soo om de handelinge ende navigatie als om te sparen de groote onkosten der langhduerigher oorloge : andere dochten daer mede 't gewelt van de Armade van haer te diverteren ende achterwaerts te doen houden / ende alsoo het ontweder te ontvluchten. Somma / Parma wieghde eens deels daer mede veel Engelsche in slape / ende oock eenighe pays-wensghers in de Nederlanden / nerghens min dan op vrede te maken denckende / maer gheheel om Enghelandt te conquesteren / dat hy voor ghewis hem selven hadde ingebeeldt. Waeromme teghen dese toerustinghe ende gheweldighe Armade / hebben die van Enghelandt ende de Geunieerde Landen wel eenige tegen-weer te weghe gevrocht / maer niet nae de groothept des perijckels / dat van soodanighen gheweldt te vreesen was / hoe wel de Fama te voren dickmael seer sterck daer van gheloopen hadde : maer het werdt ghesept te wesen om haer Vlote uyt Spaingien nae Indien te gheleyden ende in te halen / te meer om dat men gheloofde dat den Koninck van Spangien soodanige groote schepen in de enghe ende ondiepe Engelsche Zee niet en soude periculiseeren.

Vrede handelinghe ghepractiseert om de Landen onachtsaem te maken.

Den Koninck van Vranckrijck ontboodt de Koninginne van Enghelandt mondelinghe in Vley / dat sy acht op haer defensie soude nemen / mits dat hy wel gheinformeert was / dat haer sulcken aenval aenstaende was / 't welck hy dachte ende vreesde dat haer volck ende schepen qualick souden connen afweeren. Waer door de Koninginne grooter toe-rustinghe tot defensie heeft beginnen te maecken : Want boven haer eyghen oorloogh schepen / heeft sy noch veel groote scheepen van haer onderseten doen monteren ende vaerdigh maecken / hebbende de grootste van dien welghewapent ende met volck versien ghesonden nae Pleymouth op de Westkust / onder den Heere Admirael mi Lord Charles Haward, Neve van den grooten Thomas Haward Hertogh van Nortfolck, die over de Schotten triumpheerde / ghesprooten uyt het ondt Koninclick ghesiachte van de Plantagenets, met Sire Francois Draeck als Vice-Admirael / ende meer andere / t' samen ontrent hondert schepen sterck : de kleynste schepen heeft men gheleyt in de engde tusschen Douveren ende Cales, onder mi Lord Herry Symer, Sone des Hertoghs van Sommerset, omtrent 40 ofte 50 schepen.

1588. Enghelandt rust ontrent hondert vijftigh schepen alleen van haer subjecten.

Ten Lande al Enghelant door / heeft men het volck in wapenen ghevrocht / gheoeffent ende onder de ghetrouste Capitepnen verdeylt / ende soo men seyde dat de Spaingiaert de Kivviere Thamise inhallen soude / als hy met Parma sonde vereenight wesen / so heeft men by Gravesende eenen Legher gheslagen ende vergadert / Forten op beyde zyden der Kivviere doen maecken / door Frederick Ienibelli Ingenieur / met ghereetschappe van Schepen tot een vrugghe / hoe wel spade ghenoegh. Dit Leger quam de Koninginne selve besoecken / als een ander Tamiris ofte Pallas in 't Legher haer vraghende / ende dierghelijcke Legers warender in andere plaetsen des Landts meer verordonneert.

Toerustinge van de Ho. Mo. Staten teghen dese bloot.

BElanghende de gheunieerde Provintien van Hollandt / Zeelandt / ende de andere Landen / die hebben mede met ghemeen advijs de saecke rijpelicken overlepdt ende besloten / vermidts sy de advijsen ende advertissementen uyt Spaingien ghenoeghsaem ghevoofden. Maer mits dat de schepen soo groot waren / soo verlieten sy haer eens deels op de ondiepten van hare Zee-kanten / meer vreesende het ghereetschap van Parma ende van syne kleyne platte schepen / so hebben sy (niet teghenstaende alle haer Oorloghe) wel 90 schepen ghereet ghehouden / meest kleyne / naer de ghelegenthepdt van hare Kivvieren / Havenen ende Zee-

1588. kusten / daer mede besettende alle de Havenen van Vlaenderen / van de Schelde / ofte van Lillo af tot Gheveslinghen by Calez toe / ende voorts de Zee-steden met goet Garnisoen versiende:

Zeyt den eenige schryven tegende selve

Teghen de komste van de Spaensche Armade / hebben sy uytgheseonden den Capitein Cornelis Lonck van Roosendael / met 25 oft 30 schepen / om hem te verboeghen by den Vice-Admirael mi Lord Hendrick Seymer van Engelandt / ende te leggen tusschen Calez ende Douveren. Maer alsoo dese schepen door tempeest ende Noordelicke winden / gedwongen werden de Vlaemsche kusten te verlaten / ende in Zeelant wederom in te loopen / soo zijn niet te min de selve schepen (het Tempeest wat over ghewaept zijnde) wederom upt geloopen daer den Admirael Iustinus van Nassau selfs in persoone / met Ioos de Moor Vice-Admirael van Zeelandt op heeft ghewacht / sterck wesende ontrent 35 schepen groot ende kleyn / van 80 tot 250 lasten / uytnemende wel ghemant van kloeck Zee-volck / ende daer en boven van 1200 oude Musquettiers / gelooren upt alle Regimenten / ende tot Schips-stryden ghecoeffent / wel gerasolveert tot vechten / alle om te beletten dat Parma met syn Vlote nerghens upt gheen Havenen soude komen / daer wel 't meeste aen gheleghen was.

De Armade van Spaengien gaet t' seyl / den 22 May

Hier en tusschen is upt de Haven van Lisbona t' seyle ghegaen onder den Hertoch de Medina, den 29 May / 1588 de boven verhaelde geweldighe Armade / ende seylde nae de Havene de Groyne ofte Corongne ghenaemt / in Galissien, daer sy noch volck ende munitie innam / zijnde de naeste Haven van Enghelant. In de vaert kreegh sy een tempeest / soo dat sy verstroyt wierdt. Den Hertoch daer in komende / met ontrent 80 schepen / de reste allenskens volgende / behalven 8 die masteloos werden. Van de vier Galepen van Portugael / salveerde haer de een met groot gheluck in de Haven / de andere dry werden op de kusten van Bayona in Vranckrijck / door een Engelsche slave David Guin, met eenighe Fransche ende Turcksche slaven vermeestert / eerst d' eene / ende met die daer nae de ander / waer op dat Don Diego de Mendrana doodt bleef: De slaven salveerden haer in Vranckrijck. Met dese Gallepen pretendeerden sy de Zeelanders van de kusten van Vlaenderen te weeren / om Parmas volck ende schepen te moghen uytbrenghen

Als nu de Armade in de Groyne verseht ende toegherust was / ende daghelicks door des Koninckx bryeven te verrecken belast ende gheboordert wert / ginck sy t' seyle den 21 van Julio / tot dat sy quamen aenden ponct van 't Canael van Engelant: Van daer sonden sy tydinghe met kleyne scheepkens aen Parma om hem te adverteren reede te maecken met syn volck op Enghelandt te schepen / ende maecken kleynder zeylen. Sy werden daer onderlit van een Engelsche Pinasse / desgheliicks oock van 't Landt / 't welck gheschiede even op die tydt / als de Engelsche Armade rechts te vooren inghekomen was tot Pleymouth / van de kuste van Spangien / om nieuwe victualie ende ammonitie te halen / mepnende dat door den voorschreven tempeest / de Spaensche Armade haren aenslagh soude schorssen: waer over oock den Heer Carel Haward, Admirael van Enghelandt bryeven ontfinck upt het Hof van den Koninclicken Secretaris / inhoudende dat de Koninginne tydinge ghekregen hadde / dat de Spaensche Vloote niet soude komen / oft immers dat sy soude noch lange beyden / en daeromme soude de Admirael by laste van de Koninginne / vier van de groote schepen ontwapenen / ende in haer Arsenal senden.

1588. Verwittigen Parma van hare komste

Den Engelschen Admirael aldus subytelicken tydinghe in Pleymouth bekomen hebbende / 's avondts te 4 uren den 29 Julij / soo haeste hy hem met alle vlyt / om alle syn schepen upt de Haven te boeren / ende 't volck te inbarqueren / niet sonder groote moeyte / midts dat sy veel vreesden upt saecke voorschreven afghedanckt te worden: soo dat den Admirael selve / dien nacht met ses schepen buyten op de reede raecte / ende korts meer ander / ende op den noene den 30 Julij sagen sy de Spaensche Armade met eenen Zuydt-westen wint / haren cours recht op Pleymouth nemende (so 't scheen) aenkomen / maer als sy de Engelsche buyten de haven sagen / boeren sy recht door / voor by.

Geschiedenisse den 29 Julij.

De Spaensche Armade seyle door by Pleymouth den derticksten Julij

Hier dede dese Vloote een groote faute / nae de opinie van veien hen daer op verstaende / principalick van Don Alonzo de Leyva, die seer raede dat sy met de Vloote Pleymouth souden aen doen / want hy seyde dat het aparent was dat sy aldaer groot profyt souden doen / de wyle de Engelsche noch onghereet waren / ende soo kleyne wetenschap van de Spaensche Vloote hadden / souden sy henlieden aldaer op 't onversiensie overvallen / dat de Haven seer ghereet ende goet was tot voorderinghe van haer

dessen /

1588. dessepn / datmen den proeve van 't voornemen behoorde te maken / versoekende der Engelscher schepen vermogen / het volcks macht ende ghesinthepdt / oock mede daer allarm maeckende / souden sp alle het ghewelt des Landts meest daer ghetrocken hebben / ende Parma beter middelen van uptkomen geben. Maer volghende haer instructie / so was haer dat by den Koninck ende synen Raede verboden / expresselick belast zijnde sonder pet anders by den wegh voor te nemen / haer te voeghen by Parma, sijn volck ende Schepen te versamen / ende haren Aenslagh met malkanderen te volbrengen op Marigaite, het welcke sp doenlik achteden / ende mepnden / souden sulken vreese ende ontsagh onder de Engelsche ende Nederlandsche Oorloghsschepen maken / dat sp souden wijcken elk op sijn defensie / om haer Landen ende Havenen voor inval te beschermen.

Last van de Spaensche Armade / om haer by Parma te voegē.

Ende dan als Parmas klepne schepen met sijn Krijchs-volck ende gereetschappe onder de Vleughelen ende protectie van dese groote Armade gebracht soude wesen / soo souden sp eenen inval in Enghelandt doen. Men sepdt dat de principaelste onder haer / ende die haer best op de Zeevaert verstonden / (waer onder was den Vice-Admirael Jan Martines de Ricaldo, ende Diego Flores de Valdez, met andere meer /) genoegh vertoont hadden datter groote swarigheden in sulcken stuck ghelegen waren / ende principalick in sulcken besneden instructie: Allegeerende dat in sulcke aenslagen moesten t' samen ghelucken ende passen dickmael veel dingen / als wint / weder / ghetijden / om upt de havenen van Vlaenderen te komen / ende in Engelandt aen te komen / oock donckere oft lichte Maen-schijn nae gheleghenthepdt / mede dat plaetsen / reeden ende diepten / alle den wint ende ander perickelen onderworpen waren / ende dat het daer om seer avonturelick was. Maer haer bevel was / dat sp haer instructien souden volghen / ende over sulex haer ontrent Cales anckeren / alwaer den Prince van Parma haer soude by komen met de platte schepen ende alderhande amonitie / ende die souden onder de defensie ofte vleugelen van de groote Armade / oft ter wijle de groote schepen souden vechten / voorby zeplen / ende in de Dupnen ergens het volck landen. Maer nae het seggen van de ghevanghenen / hadden sp 't meest in de Rivière de Tamise ghemunt / aldaer sp mochten op d' een ofte d'ander zijde haer volck landen / ende hooger de Rivière op varen / ende soo Londen (de Hooftstadt van Enghelandt) bespringen / de klepne schepen langhs de Rivière volgende: welcke vermaerde stadt Londen niet sterck / maer rijck / machtigh ende vol volck is / des krijchs onghewoon / diese lichtelick achteden te dwinghen door vreese / soo sp maer den eersten aenstoot wederstaen konden. Sp hadden oock groote hoope dat de Koninginne qualick geobedieert soude wesen / ende datter een factie van Malcontenten soude opstaen / te weten / Roomsche Catholijcken / ende Favoriten van de Schotsche Koninginne: die doen voorwaer voor Enghelandt wel te passe doot was.

Swarigheden in 't volbrenghen der Spaensscher instructie.

Voornemen vande Spaensche Armade.

1588.

Op desen last ende instructie zijn sp voorts ghevaren / dickmael den Prince van Parma van haer komste ende meynnghe adviserende. Also voeren sp den 30 Julij voor by Plepmouth. De Engelsche quaemen terstont naer haer toe / ende wonnen haer den windt af / (dat is) sp quamen tusschen de Armade ende den windt / soo dat sp de Armade met des windts behulp konden bespringen / ende de Armade haer niet / ende schooten seer dapper upt d' een Vloote teghen d' ander.

Geschiedenisse van den 31 Julij.

's Anderdaeghs den 13 Julij / soo ghenaeckten de Enghelsche de Spaensche Vloote den anderen soo na / dat sp malkanderen met Musquetten konden beschieten: Den Enghelschen Admirael schoot seer dapper teghen den Vice-Admirael der Spangiaerden. Als de Spangiaerden merckten dat haer de Engelsche soo gheweldigh bespzongen met het geschut / so hielden sp haer seer vast an malkanderen gesloten d' een neffens ende achter d' ander / al in slachorde / in forme van een halve Mane / ghebruyckende klepn zepl / om d' een d' ander niet te verhaesten. Ende alsoo haren cours ofte wegh houdende / wert daer een van haer groote Galeassen seer met het geschut van eenighe Schepen beschadight / ende haer slachorde alsoo bevochten ende in een ghedronghen / dat het principaelste Galeon van Sivillien (daer Don Pedro de Valdez op was / met Don Basco de Sylva ende Don Alonso de Sayas met meer andere Edelen) synen mast bzack teghen een ander schip / soo dat het niet volgen en konde / ende de Armade om hem te helpen en wilde niet vertoeven / maer voorts varende / lieten sp het achter. Den Admirael van Engelandt Valdez schip siende / ende oordeelende dat het volck daer upt ghenomen was / voer dat voor by / om dien nacht 't gesichte van de Spaensche niet te verliesen / met soo

Pedro Valdez schip masteloos / wort by de Armade verloren / den 31 Julij.

1588. so veel schepen als hem volgen konden / want Sire Francoys Draek die nachtans dien nacht de lanteernen te voeren belast was / was gevaren na vijf groote Hulcken toe / van de Armade verscheyden / die hy vont Oostersche Koopvaerders te wesen / en liet se varen: Hier door volghden den Enghelschen Admirael ter wijle den Lanteerne der Spaengiaerden den gantschen nacht / meynende dat het de Engelsche was / ende vondt hem 's morgens onder sijn vyanden / maer so haest hy dat gewaer wert / maekte hy hem upt so grooten perijkel.

Eersten Augusti. 's Anderdaegs den eersten Augusti / ontmoete Draeck het schip van Valdez, ende sondt aen sijn boort / daer sy den Valdez, met noch vier hondert en vijftigh mannen in vonden ende dede dat opepsschen. Valdez wilde om sijner eeren wille eenighe conditien voorwenden / die hy met sijn volck aen Draeck was sendende: Maer Draeck antwoorde hem / dat hy gheenen tijdt te verliesen en hadde met handelinghe / maer soo hy hem wilde overgheven / soo soude hy hem ghenaedigh vinden. Daer-en-teghen soo hy hem wilde doot vechten / soo soude hy hem een krijchs-man bevoeghen: ende daer op is het rapport ghedaen. Als Valdez met de sijne saghen dat sy in Draecks eyghen handen gevallen waren / beweeght zijnde door sijn groote fame / soo gaven sy haer over / ende vonden ghenade. Valdez met de Edelen ende veertigh ofte vijftigh van sijn volck / quamen over in Draecks schip / ende de andere werden tot Plymouth gheboert / daer sy anderhalf jaer bewaert worden / tot dat sy gerantsoneert ofte verwisselt wierden.

Dedzo Valdez genomen den 1 Augusti van Draeck.

Wert by hem in zijn Schip gheloghieert.

Als Valdez by Sire Draeck quam / kuste hy sijne handen / ende seyde dat sy alle hadden gheresolveert te sterven / soo sy soo gheluckelijcken niet waeren komen te vallen in de handen van soo een Man / wiens Faem / (van de alder-grootste Beleefthepdt ende goedighepdt te ghebruycken teghens sijne over-wonnen Vyandt /) by naer de ghantsche Weereldt door / klinckende was / soo dat hy twijffelde / oft sijne vyanden meer oorsaecke hadden hem te beminnen / door sijn gheluckighe vroome septen / ofte hem te vreesen om sijn voorspoedighe wijse exploicten / die alreede gheklommen waren tot den hooghsten graet. Draeck omhelsde hem / groote beleefthepdt ende eere bewijsende / dede hem eeten an sijn tafel / ende slapen in sijn kabinet ofte slaep-kamer: Daer Valdez hem verhaelde haer sterckte / ende hoe de 4 Galepen van haer verstropt waren / ende hoe sy gedocht hadden binnen de Haven van Plymouth te komen / sonder wederstant van Schepen te vinden / die haer groot gheweldt soude dorven wederstaen hebben / ende meynden de Zee alleen te ghebieden. Sy verwonderden hen oock over de stoutighepdt van de Engelsche / die met soo kleyne schepen in 't aensien van haer groote soo nae dorfden komen als een musquet-schoot / ende haer den windt afnemen / met diergheljcke redenen meer. Daer nae werdt Valdez metten sijnen in Enghelandt aen Landt ghesonden / zijnde een persoon van qualitept / en van grooten bedrijve / maeghschap ende van den Naeme van Valdez, die anno 1573 Leyden in Hollandt beleghert hadde. In dit Schip was een deel van des Koninclijs Schat / ontrent 55 duysendt Ducaten in gelde / 't welck ghebupt werdt.

1588.

Valdez maeghschap van Valdez die Leyden belegerde.

Den selven Dagh quam het Oyer in des Vice-Admiraels Oquendo schip / dat veel buskrupt en ammonitie in hadde: Het Schip vyanden boven af / alsoo dat het onbequaem tot defensie zijnde / genomen / ende naer Engelandt gevoert is gewoorden: met veel half verbrande ellendighe menschen / nochtans was het buskrupt onbeschadight ghebleven / tot groot verwonderinghe van veele Menschen.

Hier-en-tusschen hadde den Enghelschen Admirael met sijn schip ghenaemt de Arcke, dien nacht soo nae de Spaensche ghevolght / dat hy in den morghen-stondt hem alleene bystaens onder sijn vyanden bevont / ende het was wel vier uren nae den middagh eer alle sijn schepen by hem quaemen: Men seyde dat op dien tijdt / Don Hugo de Moncado, Ghenerael van de vier Galeassen / versochte met groot instantie aen den Hartogh van Medina, te mooghen den Admirael afvorderen / 't welck den Hertogh geensins wilde toelaten / om sijn ghelimiteerde commissie ende voornemen niet te buyten te gaen.

Dynsdagh den 2 Augusti / zijnde de Armade teghen over Vooytlant / keerde den windt in 't Noorden / soo dat de Spaensche den windt ten voordeele hadden / ende tegen de Engelsche was / maer de Engelsche kregen dieu weder van hen / midts haer schepen kleynder ende beter ter zeyle waren. Hier door schenen de Spaensche uu tot vechten beter geneyght te wesen dan te

Den 2 Augusti krijght de Vloote goeden wint

vooren /

1588. booren / ende het ghevecht op desen dagh was het hartste ende bloedighste / in welck ghevecht den Engelschen Admirael in 't midden van syn vpanden vechtende / riep een Capiteyn Georgus Femmer an / seggende: O Heere! wat wat doet ghy / sult ghy mp nu verlaten / oft mijn opinie van u vroomheyt bedriegen? Waer door hy tot vperigheyt verwecht zijnde / den vpant also aenviel / dat hy boven alle andere gepresen wert.

Strijden dapper tegen de Enghelschen.

Waer also de Engelsche van 's morghens af seer dapper teghen hen met alderhande gheschut: groot ende klepn streden / ende niet op en hielden / soo hebbense haer weder vast by den anderen in slachordene gheslooten / soo dat men doen merckte dat sy niet en sochten te vechten maer te varen ter plaetsen die haer bestemt was / te weten ontrent Duynkercken om haer by Parma te voegen / die dan met sijne klepne schepen onder dese groote soude schuplen / ende alsoo haer aenslaghen met meer sekerheyt te volbrengen. In dit ghevecht bleef een groot Venetiaens schip / ende eenighe klepne.

Diens vloote seer vermeerdert werdt met veel Roeps ende schepen.

Hier-en-tusschen soo versterckte de Engelsche Armade haer daghelicx uyt alle de Havenen / soo van schepen als van volck: Dese sochten stoffe om eere te behalen / ende haer Vaderlandt dienste te doen / waer onder vele Edelen van Name waren / als den Grave van Comberlandt van Oxfordt, van Northumberlandt, ook veel Ridderen / als Sire Thomas, ende Robert Cicil, Willem Hatthon, Walter Raeleygh, ook Horatio Palavicino, Henry, Brooke Roberr Cary, Carolus Blunt, Ambrose Willougby, Henry Noel, Thomas Gerardt, Henrick Dudley, Eduard Darcy, Arthur George, Thomas Woode, Willem Harvy, met meer andere Edelen van de principaelste / soo datse ontrent hondert schepen sterck werden / en daer nae by Douveren komende / wel hondert ofte hondert en twintigh / maer sy waren meest te klepn om de Spaensche te aborderen / behalven 22 oft 23 van der Koninginne grootste schepen / die bykans alleene het ontsagh maeckten: Van schips-volck ende krijghs-volck werden sy gheschat elf dupsent mannen sterck te wesen.

Den 3 Augusti ghescheermutselt teghen eenige Galeassen.

Den 3 Augusti / als de Zee stille was ende sonder windt / soo was het ghevecht alleenlick tusschen de Galeassen ende de Engelschen midts dat sy Riemen hebbende ende roeyende / voordeel tegen de Engelschen hadden / maer sy vorderden daer weynigh mede: want de Engelsche waren ook besigh om hoogels met ketenen te maecken / dienende om de koordagie ofte takelinghe ende ook haer riemen in stucken te schieten / met diverschе andere provisien: Ook souden sy aen Landt om meer buskruydt / 't welck sy alreede groot ghebreck hadden / midts dat sy in 't eerste te hittigh ende veel te vergheefs verschooten hadden: Het welcke sy t' sints altijdts beklaeghden / ende insonderheyt dat hen niet genoegh van Lande ghesonden en worde. 1588.

Resolutie van de Engelschen.

Dien dagh werdt ook raet ghehouden ende ghereselveert de Engelsche Vloote in vier eschuadronen te deylen / een deel onder 't beleydt van mp Lord Admirael selve / het tweede deel onder Draeck, 't derde onder den Capiteyn Haukins, 't vierde onder den Capitteyn Forbusscher. De Spaensche hielen een vaste ordere in 't zeylen / dry vier ofte meer dicke / ende dicht achter malkanderen / de grootste ende sterckste schepen waeren de buytenste / met bequame ordonnantie.

Ghevecht op den 4 Augusti teghen de gantsche vloot.

Den 4 Augusti / zijnde dese Armade nu ghekomen voor het Eylandt van Wijght ofte Vectis, gaf den Engelschen Admirael de Spaensche eenen vreeselicken aenval met syn beste Schepen / als den Leeuw / daer Thomas Haward op was / den Elizabeth / Jonas / daer Robert Sowthwel Ridder des Admiraels Schoonsoone op was / ende daer Edmondt Baron van Scheffelde ghebiedt op hadde. Den Prz / de Victorie / onder Iohan Hawkins, met het Galeon Leycester / daer de voorschreven George Femmer bevel op hadde / toe settende na den Spaensche Admirael midden in haer Vloote / die ook verselschapt was met syn gheweldighste schepen / daer sachtmen een vreesselick ghevecht met schieten op malkanderen by-kans voort aen voort / zijnde maer dry ofte vier hondert voeten d' een van den anderen: Een lesten begaven de Spaensche haer wegh voor windt / haer voeghende weder sterck in een. Ter wijle dit gheschiede / hadde ook den Capiteyn Marten Forbusscher, Capiteyn op de Triumphe / met weynighe verselschapt zijnde / in een sorghelick ghevecht onder haer / hem seer wel ghequeten / dien den Admirael te hulpe voer / ende bevont dat hy hem seer mannelick ende vroomelick ghedragen hadde / ende voorsichtelick hen onder haer ontrocken hadde / sonder merckelicke schade t' ontfanghen.

Waeromme 's anderdaghs den 5 Augusti den Admirael hem Ridder sloegh met meer andere / als mp Lord Tho-

1588. mas Haward Soone van den Hartogh van Nortfolck synen Neeve / oock syn Susters Soone / mi Lord Scheeffilde, Capiteyn Johan Hawkins, ende noch verscheyden andere.

Den 5 Augusti werde Fonbusscher ende andere Ridders geslagen.

Een selven dage ontsinck den Engelschen Admirael een tijdinge van Hable de grace, (een Stedcken in Vranckrijck) by syn upt-gesonden Bespieders Scheepkens / dat het in Vranckrijck al stille was / ende gheen apparentie van hulpe aen den Spangiaerden / het welcke men vreesde / ende datmen daer seyde / dat de Spaensche de Engelsche al-reede over-wonnen hadden.

Den 6 Augusti ankerden de vloot voor Calis.

Den 6 Augusti / wesende Saterdags des Avondts / als sy nu tot omtrent Douveren gekomen waren / wierpen de Spaensche subtijtelijcken haer Anckers upt / recht voor Calis, houdende het Ooge na Duynkercken toe / daer scheen het dat sy gheresolveert waeren te verwachten / ende haer te voeghen met de Macht van Parma, zijnde 's anderdaeghs den 7 Augusti volle Maene / ende tot Calis hoog Water ten 12 ueren / ende tot Duynkerken ten 11 ueren. De Engelsche quamen oock ten Ancker / recht voor ende by haer / een scheuts lenghte van den anderen / daer by haer quam mi Lord Henri Seymer, met syn Vloote van 20 schepen / die aen 't voorlandt ofte Mondt van de Tamyse gelegen hadden.

Als nu dese Armade daer was liggende / so sont den Hartoge van Medina alle advijsen aen den Prince van Parma, ende veel Edelen voeren aen Landt om haer te ververschen / alwaer oock den Prince van Ascoly, (die gheacht is een Soone des Koninckx te weesen / een fraey jonck Heere) tot synen gheluck aen Landt quam / mits dat hy niet weder t' Schepe en konde komen / wiens schip namaels met alle het Volck in Vrelandt verdronck.

Parmas voor-nemen ende doen / den 7/8 ende 9 Augusti.

Den Prince van Parma gehoort hebbende van-komste der Armade op de kusten van Engelant / maeckte alle haest om in desen Aenslag selve in Persone hem te imploperen / en hadde den ouden Grave van Mansvelt 't Gouvernement Generael der Landen over-gegeven. Selve dede hy syn Vedevaert tot onse Lieve Vrouwe van Halle in Henegouwe / ende trock so na Brugge, alwaer hy den 7 Augusti arriveerde. 's Anderdaeghs rijdende na Duynkerken, daer syn Schip voor syn Persoon in te varen reede lagh / hoorde hy het schieten tusschen de twee Armaden / ende 's avondts als hy te Dixmuyden in-quam / het succes van dien.

Dingsdags 's middaegs den 9 Augusti arriveerde hy tot Duynkercken selve / als de Armade al voor-by was gepasseert: sonder dat eenighe van syn Schepen hadden vorderen upt-zeylen / oft deselvige eenigherhande hulpe ofte bystant te toonen / upt ontsagh vande 35 Schepen van Hollant ende Zeelant / dewelcke onder den Admirael Justinus de Nassauw, daer omtrent op de Wacht laghen / versien zijnde met kloeck Scheeps-volck ende boven-ordinaris Krijchs-volck / 1200 Musquettiers / die alleenlijck waer namen datter niemant upt de Haven upt-vaeren soude / noch dat de Allabren, Patasschen, ofte kleyne Schepen der Armade (daer het al aen hingh) hen niet en soude konnen assisteeren. Voor de groote Schepen hadden sy niet te vresen / om de ondiepten des Waters: Parmas Volck en was noch niet ghescheept / alleenlijck de over-gheloopen Enghelsehen onder Sire Willem Standley, wel 700 sterck zijnde / waren gheschreept / die meenden in 't eerste aborderen van Enghelandt den voortocht te hebben: Het ander Volck was heel onwilligh / overmits sy saegen / dat haer weynig Boots-volck / siende de Hollandtsche en Zeelandtsche Schepen haer dreygen en vrabeeren / gheen lust oft Couragie hadden / te meer om dat haere Provisie van Bier / Broodt ende Victualie noch niet gheschreept ende gantsch ongereedt was / 't welck 't selve Boots-volck by nagt en by dage seer hadde doen verlopen / beducht zijnde / datse van 't Krijchs-volck met gewelt souden ghedwongen worden te moeten upt-loopen ende te doen / 't welk sy niet doenlijck en sagen. Daer mistemen de Spaensche galeyen die achter gebleven waren / om de Zeeusche Schepen van de Vlaemsche Kusten te drijven.

Den Admirael Justinus houdt Parmas schepen inhare Habnen.

De Spaensche Schepen aldus nessens Calis op haer Anckers liggende / om met Parma te beraetslaghen wat sy volgende 's Koninckx bevel ende gheleghentheden) souden aen-rechten / soo was alreede (soo naemaels verstaen werdt) onder haer bestemt / den 12 Augusti / met doncker Mane / zijnde Vrijdagh / haer voor-nemen van alle zyden te volbrengen. Waer over den Admirael van Enghelandt / met syne Oversten ende Raedt beslooten heeft / nae inventie ende erpres bevel van hare Majesteyt / de Armade van haer Ankers ende Plaetse te drijven ofte verhanden / ordonneerden met haest acht van haer alder-slechtste Schepen die sy by haer vonden / daer sy 't beste

Stratagema / waer mede de Enghelsche de Spaensche voor Calis van haer Ancker dreven den 7 Augusti.

Gaet

1588. goet uyt namen / ende brochten daer alderhande wilt vper ende brandighe materie inne / laeyden het gheschut vol poeders / yser ende steenen / ende sonden die Sondaeghs den 7 Augusti / twee uren nae middernacht voor windt ende ghetyde (nae dat het Volck die daer inne waeren / deselve alrede brandende verlaten hadden) recht op de Spaensche schepen aen / welck vper by nachte haer sulcken schrick / beroerten ende allarm brochte (vresende dat sulcke helsche schepen vol buskruyds ende steenen mochten weesen / als den Ingenieur Frederick Ienibelli dry jaer te vooren t' Antwerpen ghebruyckt hadde aen Parmas brugge over de Schelde / dat sy roepende den brandt van Antwerpen / den brandt van Antwerpen / terstondt haer anckers ende kabels afghehouwen hebben / ende onder zeple ghekomen zynde / haer na de ruyme Zee seer confuselicken begaven.

Grooten Alarm in de Vloote om Brant-schepen.

In sulcken verschricken heeft hem den Capiteyn van de groote Galeasse / een kabel van een ander schip onklaer ofte bekommert gevoelt / soo dat haer roer daer door uytghelicht ende verloren wert; ende also het sonder roer niet en konde gheregeert weesen / wert het door de kracht der Zee ghedreven aen strandt / recht voor Cales, alwaer het verholght werdt van veel Enghelsche Pinassen oft kleyne Scheepkens / diese bespronghen met haer gheschut / maer en dorstense niet aborderen: maer den Admirael van Engelandt dat stende / sont synen langen boot daer heenen met 100 van syn beste soldaten / onder den Lieutenant Preston, diese doen t'samen aborderden / daer hem den Generael ende Overste van vier Galeassen Don Hugo de Moncado ter weere stelde / op hope van hulpe van den lande: maer nae een goede wijle vechtens / werdt hy in 't Hooft ghetreft ende doodtgheschooten / ende met hem veel meer andere Spangiaerden verslagē / sommighe spronghen in Zee om haer te salveren / maer syn meest verdronken. Daer salveerde hem den Weedor ofte Oversiender Generael / Don Antonio Mauriques, met weynig andere / die eerst de sekere tydinge daer van in Spangien broghten. Dese groote machtighe Galeas daer 300 roepers / ende boven de 400 mannen Krijghs-volck op waren / wert wel dry uren lanck gheplondert / daer werde ontrent vyfstigh dupsent Ducaten van 's Koninckx ghelt op gevonden. Ten laetsten de Slaven haer lossende ende salverende / wilden de Engelschen het vper daer in steecken / maer de Gouverneur van Cales / Gordan, willende dat niet toelaten also het selve strecken soude tot prejuditie / schade ende naedeel van syn Stadt ende havene / dreef de Enghelsche met syn gheschut daer van.

De Galeasse van Don Hugo de Moncada is voor Calis gebleven den 8 Augusti / in hy geschooten.

Den selven morgen-stont synde den 8 Augusti / also de Spaensche Armade nae de disordere haer weder hadde in ordonnantie begheven / soo werdt sy weder van den Enghelschen met alle vperigheydt bespronghen / recht voor Grevelingen, daer sy het voordeel weder van den windt van haer naemen / ende lieten haer liever van haer voordeel en gekosen plaetse voor Cales ende van den voorwindt voor Duynkercken sagen ende dryven / dan sy haer wilden openen ofte haer ordere veranderen / staende gheheel op haer defentie ende teghen-weer.

Den 8 Augusti ghevegt voor Grevelinghe.

De Engelsche / hoe wel sy seer schoone schepen hadden / soo en warender haerder boven 22 oft 23 niet / diemen teghen de Spaensche (die wel 90 waren) verghelycken mochte / om die te aborderen: Maer de schepen van de Enghelsche hebbende het voordeel van beter ter handt ende ter zepl te wesen / quamen t' elcken repse haer dickmael soo nae / dat sy met pycken malkanderen raecken konden / al haer gheladen geschut / d'een zyde voor / d'ander na op haer losbrandende continueerden dat soo langhe / als haer poeder ende kogels strecken konden: maer als haer dat begonst te ontbreecken / soo en vonden sy niet gheraden den Spangiaert te aborderen / om 't groot voordeel dat de Spaensche hadden by de grootte van haer schepen / ende dat sy haer soo dicht ende ordentlijck by den anderen hielden / als gesepdt is / haer te vreeden houdende dat sy de Spaensche van Cales ende Duynkercken dreven / ende henlieden verhinderden / van haer met Parma te vereenighen / ende insonderheydt dat sy de Spaensche bedwongen voor windt haer Landts palen voor by te zeplen.

Vergelijckinge van de Engelsche vloote met de spaensche.

Den dagh wierden de Spaensche seer beschadight van volck ende schepen / mits datter veel van hare schepen doorboort waeren: Sy schooten oock gheweldelick onder de Enghelsche / die oock schade leden / maer verlooren wepnigh volcks / oock niet een schip: ende nae het seeckerste onder-soeck (geduyrende den geheelen tydt van dit ghevecht /) en verlooren sy in alles boven de 100 mannen niet / nochtans werdt selve den Zee-Ridder / Draecks schip / boven de veertigh-

De kleyne schade onder de Engelsche.

1588. mael ghetreft / ende sijn Slaep-kamer twee-mael door-schooten. In 't leste des gevechts is eens Edelmans Bedde (die vermoeyt zijnde daer op lagh) onder hem wegh geschooten met eenen grooten Kooghel. Daer nae als den Grave van Northumberlandt, met den Jonckher Charles Blunt, die Baron van Montjoye, ende een ervaeren Krijchsman was / ende Henrick Noel, een Man Edel van Geboorte ende van Daden / sittende waeren om wat te eeten / soo quam een Kooghel van een half Colubrijne dwers door de Kamer gheloogen / haer Voeten rakende / ende ter neder-smijtende twee Mannen. Dier ghelijcke Accidenten ghebeurden meer in andere Schepen / die te langhe souden vallen te verhalen: so veele is 't / dat hier gheleecken is / dat Godt wonderlijcken de Engelsche door-ghestaen heeft. Want alsoo den Admirael van Engelandt selve selfs eecfaen haere Majesteyt / soo en was 't de Engelsche nae alle menschelijcke opinie ende apparentie van alle omstandigheden / niet gheraden den Spangiaerden in 't ghesicht te komen / sonder de hulpe des Almachtigen Godts / dien alleene de Eere van haer kloeckheydt ghevende / de welcke haer Vpanden in haer voornemen confondeerde ende radeloos maeckte.

Abenteurelijcke schooten onder de Engelsche.

Eenighe Spaensche schepen sincken.

Ten selven daghe werden van de Spaensche Schepen soo veel door-schoten / datter 's nachts ende 's anderdaeghs twee ofte drie daer van soncken: Onder andere wert een groot Visschayer Schip van Capiteyn Crosse bevochten ende in de gront ghe schoten / daer van eenige haer salveerden / verhalende hoe dat de Oversten van 't Schip malkanderen doot staecken / uyt voorsaecke datter een van henlieden hebben wilde / dat men het Schip overgeven sonde / die daer over werde doorsteecken / diens Broeder sijn Doodt terstondt wreeckte / den Doodt-slager mede door-steeckende / ende dat het Schip ondertusschen subijtelijk te gronde ginck.

Twee Galeoenen ghenomen / ende in Zeelandt gebracht.

Twee Galeoenen van Portugael / seven ende acht hondert lasten groot zijnde / werden ook dien nacht van de Armade verlooren / namelijck 't Galeoen S. Philippo ende S. Matthæo, zijnde soo ghe schooten / dat sy seer leck ende vol Waters gekomen waren. In het Schip van S. Philippo was Don Francisco de Toledo, Broeder van den Grave van Orgas, Maestro del Campo, ofte Colonel van 32 Vaendelen Soldaten / met andere Edelen / die sochten in Vlaenderen te stranden / haren Mast af-ghe schoten zijnde / maer alsoo sy 't selve niet bequamelijck te wege konden brenghen / salveerden haer de principale Persoonen met Booten tot Nieupoort, ende 't Schip wert van de Vlissingers genomen. 1588.

In het ander Schip S. Matthæo, was den Maestro del Campo, Don Diego Piemontel, ook Overste Colonel van 32 Vaendelen / de Broeder van den Marquis van Tannaris, met meer andere Edelen ende Capiteynen. Dit Schip was niet het grootste / maer wel een van de sterckste / want van alle de scheuten die op hem ghe schoten waeren / en waeren ghen twintigh door-ghegaen: Sijn Schilden waren tegen een Musquet bevrijdt. In 't gevecht voor Grevelingen was het door-schooten ende leck ghewonden / ende sy advijseerden 't selfde den Hartogh van Medina, die hem eenen Boot sondt / om hem met de Principaelste te salveeren / 't welck hy om sijne Eere wille weygerde. Daer na geboodt hy hem by hem te blijven / dan 's nachts konde hy dat niet doen / door dien datter het Water 's nachts soo sterck in quam / hebbende geduerighlijck vijftigh Mannen aen de Pompe / om 't Schip boven 't Water te houden: Dies hy hem van sijnen Admirael verlaten vindende / sochte hy ook op Vlaenderen te stranden / ende sijn leven te salveren / hulpe soeckende aen de Visschers. Maer alsoo hy ghesien werdt van vier ofte vijf Nederlantsche Oorlogh-schepen / die om de kusten waren ligghende / quamen sy nae hem toe / hem opevsschende / twelck hy wepgherde / waer over sy alle op hem los-brandende / wel 40 mannen dooden / soo dat hy ghedwongen werdt hem over te geven in handen van Jonker Pieter van der Does, die voerde dit Schip in Zeelandt / als ook het andere / die daer nae (als het meeste goet daer upt ghelast was) door onachtsaemheydt beyde soncken / Don Diego Piemontelle wierde ghevanckelicken naer den Haghe gevoert ende aldaer langen tijdt bewaert: Tot een eeuwighe gedachteniss heeft den voorschreven Joncker Prieter van der Does, (een man van grooten dedijve) tot Leyden in de groote Kercke die ghenaemt wert S. Pieters Kercke doen op hanghen een Vaen ofte wimpel de (welcke hy op dit voornoemde Schip ghevonden heeft) wesende van extraordinaire groote / alsoo dat de selve ten deele op-gherolt wesende van het welffsel van de Kercke by naer totter aerden toe was reyckende. Boven in de selve was ghestildert

Pieter van der Does upbringt een Galeon in Zeelant / en de neemt Diego Piemontel gevangen.

een

1588. een Chzistus aen het Kzups ende daer onder dese spzeucke:

EXURGE CHRISTE ET JUDICA CAUSAM TUAM.

Ende noch Lagher het wapen van den Koninck van Spangien gheljckmen die noch hupden ten daghe in de selve Kercke (hoe wel die dooz den tijdt bzp wat vergaen is) zien mach.

Een ander klepnder schip strande upt noot op die tijdt oock ontrent Blankenbergh in Vlaenderen: Van den Gouverneur van Ostende Sire Ihan Couway Ridder / met sijn Engels Garnisoen / dat schip siende / sondt bzp visch-booten upt / wel ghemant / siende dat het Spaensch volck daer alreede upt waeren ghekomen / ende twee stucken gheschuts daer upt aen Landt ghebzoght hadden / om dat schip in te bzenghen ofte te plonderen / die de Spaensche het gheschut af dwonghen / ende plonderden het schip / den bupt binnen Ostende bzenghende.

Aldus heeft Godt niet alleene Engelandt / maer oock Zeelandt willen toonen harer bpanden gheweldighe schepen / op dat sp sien ende bekennen souden hoe swack sp waren teghen sulcken gheweld / ten waere hp selve met sijne Goddelijcke macht booz haer ghestreden hadde.

De Spaensche Armade resolveert de vlucht te nemen / den achsten Augusti.

Den selven Maendagh den 8 Augusti / als de Spaensche Armade alsoo bespzonghen was / soo resolveerden sp / midts dat sp haer instructien ghenoegh voldaen hadden / dat het best ware te vertrecken: Alsoo boeren sp dicht bp malkandere met klepne seplen booz bp Dupnkercken / met een Zupt-Westen windt van den Engelschen vervolght. Ende 's anderdaeghs verre vooren zijnde / setten sp meer seplen op: toonende daer mede gheen ghelaet van vechten maer om vluchten / soo heeft den Admirael Lord Henrey Seymer de klepne schepen weder te rugghe gesonden / om met de Nederlandtsche Schepen te beletten / het gheweldt dat Parma soude moghen bezoeven om upt te komen / ende hp met de groote schepen vervolghde de Spaensche / tot den 11 ende 12 dagh Augusti hart nae / sonder die nochtans te bespzingen / midts dat hp ghebzeck van buskrupdt ende koogels hadde / mepnende datse noch mochten in Schotlandt inloopen. Maer den 12 Augusti / alsoo den windt grooter ghewozden was / ende de Spansche alle haer zeplen opsetten ter vlucht / ende nu haren kours noozts-waerts nae Noorweghen namen / latende Schotlandt op de slincke handt / ghenoegh

Wordt wijse ofte Chzistelijck oozdeel deg Engelschen Admirael over de spaensche Armade.

toonende dat sp alleenlick sochten te onthomen / ende haer te willen begeven tot een sozgelijke Navigatie Nooztwaert soo beschoten ende beschadight als sp waren / zijnde alreede in de hoochte van 56 graden / ende 17 minuten / soo hebben de Engelsche haer selven des perjckels dat sp aen naemen niet willen deelaghtigh maecken / ende selve oock ghebzeck hebbende van alderhande nootdzuft / meest van poeder ende koogels / zijn te rugghe gekeert nae Enghelandt / latende alleenlick eenige klepne schepen haer volgen / om haren kours gaede te slaen ende te adviseeren. Alsoo sijn de Engelsche tot Harwits met groot perjckel aen-gekomen den 14 Augusti / zijnde eenen groote storm ende tempeest twee oft dzie daghen durende / die groote schade onder de Spansche Schepen (midts datter veel ghequest waren) moeste doen. De Engelsche sochten terstondt haer te pzovideren van Victualie / buskrupdt / ende ander behoesten / om gereet te wesen nae de tydinge die sp van hen moghten hooren. Maer als sp geadviseert werden van den kours die sp namen / so resolveerden sp dattet geraden was / hen in de wilde Noozdsche Zee niet te soecken / maer die met haer laten bewerden.

1588.

De Engelsche verlaten de spaensche Armade / den 12 Augusti 1588

De spaensche vloot vlucht dooz de Noozdt Zee naer hups.

In de Noozdt-Zee soo namen de Spaensche eenen Zeelandtschen visschers-boot met 12 mannen / zijnde van Zierick-zee / dese 12 mannen werden ghebzaght op 't Admiraels schip / bp den Hertogh van Medina, om haer te dienen / ende den Visch-boot lieten sp dzijven: dese Visschers boeren mede nae Spangien / ende zijn daer na t'hupswaert ghekomen ende rapozteerden aen hare Heeren / dat ter wijle d' Enghelsche Vloote dese Armade noch volghde / dat sp inden Admirael saghen een wit Vaendel ofte Vlagge reede maecken / om achter upt te steecken / om haer ober te gheven / oft ten minsten met haer te parlementeren / bzeesende de Noozdsche passagie / maer eenighe Gheestelicke persoonen die bp den Hertogh waeren (wien meer als andere te bzeesen stondt) beletten 't selbe / segghende dat het haer een groote onberaentwoozdelicke schande soude wesen haer soo lichtelicken ober te gheven / booz dat sp noch eens vande Enghelschen met alle macht bespzongen waren / maer soo d' Enghelsche niet meer aen en quamen ende hun verlieten / bleef die resolutie te niet.

Desperatepheydt in de spaensche Armade.

De Visschers vertelden mede / dat in 't Hertoghs schip een plaetse was be-

1588. schanst voor een Canons scheut / daer binnen den Hertogh hem begaf / met ontrent tien personen in 't berghen / desgelijck / datter wel 1200 mannen in dat schip waren / ende wel 300 soo doot als gequetste / ende dat sy in Bisschaeyen uyt dat schip hadden sien lossen / 18 koffers met geldt / ende soo men seyde / al dobbel Spaensche Pistoletten.

De Spaensche Armade synde dat sy alreede wel vier oft vijf dupsent mannen verlooren / ende veel siecke ende gequetste hadden : oock datse 10 oft 12 principael schepen verminderet waren / beraetslaeghden / nae dat sy van de Engelsche verlaten waeren / wat hen te doen stont / ende siende dat sy hadden ghebreck van victualie / water / Cordagie / kabels ende anckers / masten / seylen / ende dierghelijcke / despererende dat sy van Parma mochten gholpen worden (die vast hoopte ende wachte dat sy weder keeren souden / continueerende sijn groote preparatie / doende allomme meenighte van groote ancker smeden / met andere ghereetschappen) soo resolveerden sy (alsoo hen den wint dienden) Noordt-waerts achter om Engelandt / Schotlandt ende Yrlandt na huys te varen : Wysonder mede verstaende dat in Schotlandt alomme oordere gegeven was van luttel hulpe te ontfanghen / ende in Noorwegen en konden sy haeren noot ende ghebreck niet versaden.

De Spaensche Armade resolveert achter Schotlandt om na huys te keeren.

Als sy eenighe Schotsche visschers ende andere genomen hadden / namen sy het volck daer uyt / om haer tot Ploten ofte wegh wysers te moghen dienen : ende vreesende water ghebreck te moghen krijghen / hebben sy alle hoer peerden ende muylen over boort ghesmeten / ende vaerende voor wint / passeerden sy tusschen de Orcades Fayre Ille, over de zijde Schotlandt ende quamen nerghens aen landt / ende voeren hoogh Noordtwaerts / tot 62 graden / wel 80 mijlen ver van eenighe Landen.

Ende daer zijnde / soo gheboodt den Oversten den Hertog van Medina, dat elck so hy best konde / saude sijnen cours setten recht nae Visschapen / ende hy met 20 oft 25 Schepen / best versien zijnde van water ende noodtzuft / nam sijnen cours seer hooghe in de Zee / dat hem t' huys brochte : maer d' andere ontrent 40 Schepen ende meer sterck synde / metten onder Admirael / hielden haeren cours naerder Yrlandt, nae CaboClere, op hope van erghens water ende ververschinghe te krijghen. Doch veel contrarie winden hebbende / kreghen sy ontrent den tweeden September eenen grooten storm upt den Suyd-westen / diese meestendeel op diverschie plaetsen van Yrlandt dreef / daer sy veel bergingen / onder anderen het Galeon van Michiel Oquendo, een van de vier groote Galeassen / twee groote Venetiaensche Schepen / la Ratta ende Balanzara, met meer anderen / tot 36 oft 38 Schepen toe / met meest alle 't volck. Eenighe schepen quamen weder door Weste wint in de Engelsche Zee / ende weder eenighe in Engelant : eenighe worden by die van Rochelle genomen. Een groote Galeas quam tot Hable de grace in Vranckrijck ghedreven / upt noot door tempeest / daer sy haer Schepen vol spaensche vrouwen vonden / die de Armade ghevolght waren. In Noorwegen synder oock twee ghedreven ende ghebleven / d' een seer groot / maer het volck gesalveert. Somma dat van de hondert ende 34 seylen die upt ghevaren waren / maer ontrent 53 groote ende kleyne weder gekeert zijn / als namelick van de 4 Galeassen ende 4 Galeyen, zijn van elck maer een weder ghekeert / van de 91 groote Galeoenen ende Hulken / zijnder 58 achter ghebleven / ende 33 weder ghekeert. Van de Pataschen ende Assabren zijnder 17 ghebleven ende 18 weder ghekeert. T' samen zijnder gebleven 81 Galeassen / Galeyen ende Schepen / groot ende kleyn. Van de 53 die weder ghekeert zijn / warender veel ghereeckent die in 't eerste t' huys keerden / eer sy in de Enghelsche Zee quamen. Twee van de Galeoenen die t' huys ghekomen waeren / gheraeckten in brandt in de Haven / ende dierghelicke onghelucken hebben andere meer ontmoet.

1588. Tempest ende schipbreuck des Armade op Yrlandt.

Van de 124 schepen der Armade zijn maer 53 weder gekeert.

Van de dertigh dupsent mannen die hier op dese Armade gheweest hebben / is nae advenant oock een groote menighte gebleven ende verdronken / ende nae de t' huys-komste zijnder van de overghebleevene veel van 't voorleden onghemack gestorven. Den Hartogh van Medina Sydonia, een kloeck ende verstandigh Heer / die ghenoegh teghen sijnen danck den last opghelepdt was / ontschuldighde hem met sijn Piloten / ende op het ghebreck van secours van Parma / dat het noch niet reede was / etc. Hem wert gheoorloft t' huys ende op sijn ghemack te trecken / sonder ten Hove te komen / alwaer men seyde dat hy sijn benijders qualick konde den mondt stoppen : Veel andere van Adel / als Ian Martines de Richaldo, storf kortz nae zijn komste / met Diego Flo-

Verhael van eenighe ghebleven ende ghevangenen der Spangiaerden.

res

1588. res de Valdez, Michiel Oquendo, Don Alonzo de Leyva, Don Diego de Maldinado, Don Franciſco Bonadillio, Don Iorgio Mauriques, alle van de Raedt in de Armade: Dele ſijn verdroncken / als onder anderen / Thomas Perenot van Granvella, Grave van Canteroy, des Cardinaels Granvella broeders ſoone. In Zeelandt bleef ghevangheu Don Diego Pimentel, Maeſtro del Campo, ofte Colonnel van 32 Vaendelen / met meer andere in 't ſelfde ſchip ghevanghen.

Verhael van verſcheyden ſpaenſche Heeren die in Enghelandt ghevanghen waren.

In Enghelandt was ghevanghen Pedro Valdez een erbaren man / ende van aenſien onder de ſijne / met Don Baſco de Silva, ende Don Alonſo de Sayas. In Yrlandt zijn veel Edelen verdroncken / ende veel van de Yriſche verſlaghen: Daer waſſer by Sir Richard, Bingam, (aldaer Gouverneur/) ontrent 200 in ghenade aen-genomen / maer alſoo daer noch eenen Hoop van 800 ſterck an Lant geraeckt waren met gheweer / ende den ſelven Bingam weynigh volck by hem hebbende/vreeſde dat hy ſelve mochte overweldight worden / ſoo dede hy die 200 doodtſlaen: Maer eenighe ontloopende / ende dat de 800 aenſegghende / die aen quamen om ghenade te verſoecken/ ſoo ſy ſeyden / ende daer over deſpererende/ trocken ſy wederom / verkalfatende een ondt Schip / waer mede ſy haer weder ter Zee begaven / die daer nae alle verdroncken/ waer onder oock veel van den Adel waren.

Ontrent Yelandt veel verdroncken.

Nochtans werdt van daer in Engelandt ghebracht Don Alonſo de Lucon, Colonel van 32 Vaendelen van de Tertio van Napels, met Don Rodrigo de Laſſo; ende twee van den hupſe Cordua, die den Ridder Horatio Palavicino in ſijn handen kreegh/ om daer mede te loſſen den Jonck-heere Odet van Tiligni, die in het Kaſteel van Doornick ſat / ende by Antwerpen ghevanghen was / ten tijden als den Hertogh van Parma de ſelve belegert hadde. Somma daer en is geen Edelhups ofte gheſlachte in Spaingien / of ſy hebben Soone / Broeder / ofte Neve in deſe Armade verlooren. Ontrent 1200 boots-geſellen / ende Soldaten / hier ende daer in Enghelandt ghevanghen / met noch wel 30 van Adel ende Bewindt-hebbers / die de Koninginne voor klein rantſoen-gelt t' hups ghe-ſonden heeft.

Veel ghevanghens upt Enghelandt t' hups ghe-ſonden.

De overgebleven reſterende ſchepen / die de handen der Engheliſchen ende Nederlanders / de klippen ende Kotſen van Yrlandt / de ſtormen ende baeren des woeſten Oceaens ontkoomen waren / zijnde ſeer weynigh in getale / zijn nae veel moeyten / anghſt ende perijckelen / wederomme in Spangien t' hups ghekoomen / achterlatende (gelijck voor heenen verhaelt is) ſulcken menighte van verſcheyden ſoorten van Schepen / ſoo veel treffelicke Heeren van qualiteyt / Edelen / kloecke Soldaten / handighe Matroozen / ende ander perſoonen: ſoo veel gheſchuts / ende amonitie van Oorloghe / geldt / juwcelen / ende ander dinghen / Dat / waer 't ſaecke / de ſelve in 't langhe ende breede ghеſpecificeert ende aengheteyckent waren / de ſelve ſoude een ongheloofliche ſomme geldts impoteeren ende bedraghen. Maer hoe de macht van deſe Vloote machtigher ende ſtercker gheweeſt is / ende hoe de ſelve by de menſchen onderwinnelicker gheacht ghewoorden is: de victorie ende overwinninghe der ſelver is wederomme te heerlicker ende te grooter / ende beyde deſe Landen / te weten / Enghelandt ende de Vereenighde Provintien hadden te grooter oorſaecke ende redenen dien grooten ende onverwinnelicken Godt / (wiens ghewoonte het is den trots ende hoogh-moet der Princen te breecken ende ter neder te werpen: daer en teghen de kleyne / ſwacke / ende verdruckte by te ſtaen / te beſchutten / beſchermen ende om hooghe te trecken) te loven / te eeren / ende te dienen / alle de daghen hares levens: Om dat hy haer in ſulcken grooten ghevaer / beſchuttet ende beſchermt hadde. De Koninginne van Enghelandt ende de Ho. Mo. Heeren Staten van de Nederlanden hebben tot dien eynde / ter wijlen de Vloote voor ende ontrent Enghelandt ende deſe Landen paſſerende was / verſcheyden Bidt ende Vaſten daghen belaſt ende gheordonneert / geſtadelicken Godt biddende / dat hy haer ende deſe Landen van ſulcken macht / gheweldt ende perijckel 't welck ſy alreede ſagen van haer wilde keeren ende weeren: dat hy hare ſonden (die wel verdient hadden / alſoo ghetughtight ende ghekaſtijt te werden) niet en wilde aenſien / maer dat hy haer ſoude helpen ende bystaen / om Jeſu Chriſti ende ſijns ſelfs wille / naedemael dat het ſijn eygen werck ende ſaecke was / die den Paus van Roomen ende de Koninck van Spangien ſochten upt te roeyen ende te verdelghen. Welcke Gebeden / naer dien de ſelve waren ter eeren Godes / ende tot lof ende prijs van ſijne onwederſtanelicke macht / heeft hy de ſelve verhoort / ende gheghеven 't gene

1588. 't' hups komste van de overghebleve Schepen van de Spaenſche Vloote.

Verſchepden Bidt ende Vaſten daghen in Enghelandt ende Nederlandt tot danckſeggинge gehouden.

ſy

1588. sy versocht ende ghebeden hebben.

Ende naemaels als de Armade langhe verrocken was / te weten den 29 November nae den nieuwen stijl / isser in Engelandt by de Koninginne / ende inde geunieerde voorschreven Landen / by de H. H. Staten der selbigher eenen ghemeenen Vierdagh bestemt / met bevel dat een yeghelick Godt looven en danken soude: Eñ den Predicanten werdt belast den volcke daer toe te verwecken / welcken dagh met basten / vermaninghen / bidden ende loffangen over ghebracht is.

Triumphe van de Koninginne van Engelandt den 4 December.

De Koninginne van Engelandt heeft selve tot Londen / over sulcke heerlicke verlossinge Christelick getriumpheert / op syn Romeynsch ende is met alle haer Staten ende Officieren des Rijcx / seer solemnelick van haer Paleys / op de manier als op een Triumph-waghen door de stadt Londen / nae de Hooftkercke van S. Pauwels gereden / op welcke Kercke de ghewonnen Banieren / Vanen ende Banderollen van de Spaengiaerden uptstaken. De Borgerije van Londen stonden over beyde zijden der straten in haer Ambachten ende Tieren op Tenen / die al met blaulaken behangen waren / met haer Banieren ende Standaerden / in seer groote magnificentie. In de Kercke dede de Koninginne met de Geestelickheydt ende hare Hofgesin / Gode haer danckseggynghe: Ende een publijck Sermoen dede sy voor haer op 't Kerckhof predicken / dienende alleenlick om Gode te loven ende te danken / selve de Gemeynte / mondelick aenspreckende / ende tot het selve vermanende / daer op haer met groote acclamatie van de menighte een lanck gheluck saligh leven van Godt toe-ghewenscht wiert / tot verdempinghe haerder vyanden. 1588.

Aldus is dese heerlicke / groote / ende machtighe Armade / die sy selve alomme onwinnelick noemden / wiens gelijcken in veel hondert jaren in de Oceaniſche Zee niet gesien en is / als een roock vergaen / tot grooter confusie van de aenrechters der selbiger / daer over de Koninginne van haer Vyenden ende Gebueren gecongratuleert wert / ende veel versen ende Lof-dichten tot haerder eeren gheschreven.

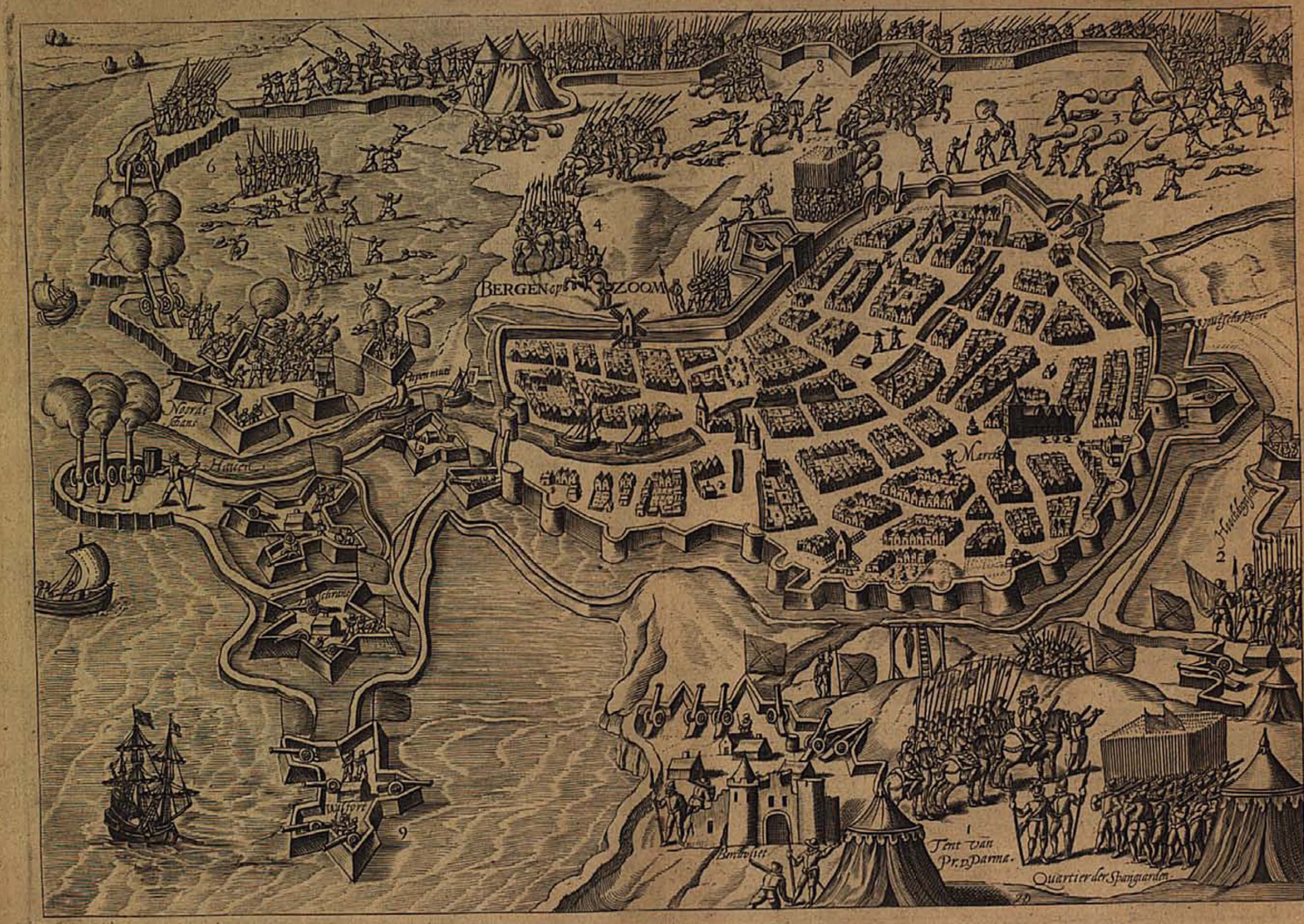
Gedachtpenninghe in Zeelandt geslaghen.

De Ho. Mo. Heeren Staten van Zeelandt / deden een medaille snijden ende munten / ter ghedachtenisse van de komste ende onder-ganck deser Armade / hebbende op de eene syde het wapen van Zeelant / met dese woorden / Soli Deo gloria; ende op de ander zijde waren af-ghebeeldet eenighe onder-gaende ofte sinkende groote Schepen / met dese woorden Classis Hispanica, ende rontomme de selve Venit, Juit, Fuit; 1588.

Beslupt van de Spaensche Vlooten

Wy souden noch vele ende verscheyden particuliere beschrijvinghen ende gheschiedenissen van dese machtighe Vlooee hier konnen by voeghen ende verhaelen / dan / overmits die in veele andere boecken ende in bysondere beschrijvinghen ofte Tractaetgens ghedruckt zyn / soo sullen wy hier mede beslupten ende den begerigen Leser tot de selve wijsen ende sepnden.

Den

BERGEN op ZOOM
Noordt Gans
Hulder
Merck
Tent van Pr. vn Parma.
Quartier der Spanjaarden.

Den Prince van Parma belegert BERGEN op ten ZOOM:

Ende vertreckt daer weder af op den 12 November, in den Jare 1588.

1588. Gelegentheydt van Berghen op ten Zoom.

OMme de Belegheringhe ende Verlatinghe van BERGHEN OP TEN ZOOM, door den Prince van Parma gheschiet weesende / wel ende volkomentlijcken te verhalen / soo heeft ons goet gedocht hier inne te volgen / de Beschrijvinge die daer van gemaeckt is by den wel-geleerden Jacob Baselis de Jonge / Dienaer des H. Euangelij binnen de selve Stadt eenighe Jaren geweest zijnde / eerst by hem in den Jare 1603. ende onlanghs door sijne Kinderen andermael seer vermeerdert ende verbetert wesende / in openbare druck uytgegeven Ende dat insonderheydt hieromme overmidts in deselve so veele Particularitepten ende Aentekeningen verhaelt ende geschreven staen / die by Emanuel van Meteren ende andere Historyeschrijveren vergeten ende naergelaten zijn / wesende de selve Beschrijvinge van den volgenden Inhoudt.

BERGEN OP TEN ZOOM, is een Stadt des Hartoghdoms van Brabant, welke de voornaemste ende eerste is van de 17 Nederlantsche Provintien: Was eertijts een Heerlickheyt / maer is Anno 1533. van Keyser Carel de vijfde / vereert met den Name van Marckgraefschap. Is d'eerste Stadt diemen ter slinckter-hant laet liggen / so men van Romerswael ende Tholen (Steden van Zeelant) nae Antvverpen varen wil. Is geweest een treffelijcke koopstad / niet alleen ten tijde van onse voor-Ouders / maer ook by mans gedencken / inde welke de Spangiaerts / Francoysen / Oosterlingen / Engelsche ende Schotten haren Handel dreven. Is gelegen in 't midden van de machtighste Provintien van Nederlant. Ik meene Brabant / Vlaenderen / Hollant ende Zeelant. Want van d'eerste is sy geen slecht deel selve: zijnde maer 6 uren gaens van Antvverpen, 't welck hier te lande de treffelijckste koop-stadt is van allen. De ander drie heeft sy in 't gesichte / te weeten: Vlaenderen in 't Zuyden / Hollant in 't Noorden / en Zeelant in 't Westen. Daer is ook mede een seer bequame Haven / die het Zuydtlant van het Noordtlandt scheydende / (want alsoo heetmen het Landt dat van weer-zijden de Haven licht) an de kromte welcke maer 535 voeten van de Stadt en is / naer 't Oosten sigh draept ende in twee Armen ghespleeten zijnde / den Ham macht / ende alsoo in de Stadt loopt. 1588. Beschrijvinge der selver.

Den Arm die in 't Zuyden is / dient den Water-molen / ende de Zout-keeten die in de Stadt getimmert zijn. Ende die in 't Noorden is / maeckt de Haven binnen de Stadt. Welke Stadt binnen haren binnensten ommeloop wijdt is 10175 voeten / sonder de Bolwercken. Heeft eenen hoogen Aerden-wal / ende rontom Grachten. Is ook voorsien tegen het overvallen / op sommige plaetsen met Hekelwerck / ('t welck men Pallesaden noemt) op andere plaetsen met levende Doorn-hagen / ende op ander plaetsen met gemetste Mupren / staende boven op den Wal. Daer zijn ook veel nieuwe Aerde-bolwerken gemaeckt tot beschermingen der Stadt. Ende al is 't datse nu deerlick is mismaeckt / door het af-hreken van seer veel schone Huysen / heeft niet te min noch boven de 1000 die bewoont zijn / en andre die onwoonbaer door de Oorloge gemaeckt ware / werden dagelicx vernieut en bequaem gemaeckt om te bewonen. Heeft seer schone wijde straten / drie ruyme Marcten: te weten: de Groote-markt, de Visch-markt, ende de Koren-marckt. Daer is ook een seer schone Kerke / die gantsch overwelft is. Getal van de Huysen in Bergen.

Het Hof van de Marckgrave is een groot Cieraet voor de Stadt. Het rijcke Nonnen-klooster is verandert tot een Gast-huys: want het Gast-huys dat buyten pleeght te wesen / is met andere Gestichten (die buyten waren) door de Oorloghe verwoest. Den Marckgraefs Hof.

1588. De March-graef Jan van Bergen, naer Spangien aen den Koninck Philips gesonden zynde van de Staten van Nederlandt / in den Jare 1566. om te versoecken moderatie ende versoetinge van de Placcaten / angaende het dooden van die van de Religie / en is met synen Met-gheselle / de Heere van Montigni nopt levendigh weder-gekeert: Men seght / dat hy door bevel des Koninckx vergheven is. Het doode Lichaem is tot Bergen ghebracht. Na zyn doodt / zyn de saken van Bergen in verloop gekomen. Want de Weduwe (om d'Inquisitie van Spangien te behaeghen) heeft bestaen de Gheloovige te verbolgen / doende herdopen der selver Kinderen een-mael by de Dienaren des Goddeliken Woords gedoopt / d'eene bannende d'ander doodende / sommighe tot afval ende versakinge dwingende. Doch heeft even-wel Duc d'Alve den Tyran niet konnen vermorruwen: Welcke alle den Huysraedt van 't Hof / (die by hans een Koninks Goet weert was) heeft verkocht / ende alle d'Inkomsten van 't Marckgraefschap (die boven maten veel waren) angeslagen. Want boven het Marckgraefschap van Bergen, in het welcke zyn 17 Dorpen / drie Slooten / midtsgaders den Ruygen-Hill, daer nu Willem-stadt van den Prince van Orangien gebout ende na synen Naem genaemt is) hadde de March-grave noch het Graefschap van Walheym, gelegen in Wals-Brabandt. Welck alle door den Vrede-handel van Gent, aen de Erfgenamen zyn weder-gekeert. Den hoogen Vloet die was 's nachts den 2 Novembris in den Jaere 1570. ende heeft het Zuydt-landt van synen Dycken berooft: Sulcks dat de Zee het gheheele blacke Landt / t'welk tusschen het vaste Lant ende de Haven ligt / alle dage bevloeyende / nu / geduyrende dese Oorloge / de Stadt wel soo goeden dienst doet / als te vooren by tyde van Vreede quaden gedaen heeft.

Marckgraef Jan in Spangien vergeven.

Duc d'Alva confisqueert het Marckgraefschap van Bergen.

Water vloet in 't Jaer 1587.

In de eerste In-landtsche Oorloogе was Bergen met de Spangiaerts: op welcken tydt het seer scherp hielt / dat de Zee-landers de Stadt niet oversiens in en namen. Want sommighe van haer waren alreede aen de Zuydt-meulen al over Stads-mupren: Ende indien niet een Italiaen van het Garnisoen / haer en hadde ontdeckt / alsoo hy de ronde dede / souden ongetwyffelt de Stadt hebben in-genomen. Haren Aen-slagh hier door ghebroken wesende / zyn wederom nae haer Schepen ghekeert / die in de Schelde lagen / twee van den haren doot gebleven ende eenige gequetst zynde / latende mede haere Heeren aen de Stadts-veste / met welke sy opgeklommen waren. 1588.

Vloot uyt Bergen ghezeylt / Anno 1574.

Vyt onse Haven ginck t'zeyle de Vloote / welcke voor het laetste Middelburgh ontsetten wilde / also 't banden Prince van Orangien hart belegert ende ten uytersten ghebracht was / ende die door bevel van synne Excellentie onder 't beleyt van Lowys Boisot, Admirael van Zeelant (die mede Leyden hadde ontset) niet verre van Roomersvvael is gheslagen op den tweeden dagh van Januarius in den Jare 1574. Maer also den achtsten Novembris in den Jare 1576. binnen Gent den Vreede tusschen de Staten van Nederlant was gemaeckt / ende Don Jan van Oostenrijck den krijch her-nam / is de Stadt gekomen onder 't ghebiedt van de Heeren Staten / door dien de Hooghduytschen / welcke by den Spaengiaert daer in gelept waren / haer aen den Heere van Champigni, Broeder van den Cardinael Granvelle, over-gaven. De Duytschen hadden het Slot van Wouvve met omtrent veertigh Mannen beset. Dit heeft Elias de Lion (die doen Ritmeester was) 's morghens vroegh verrast ende in-genomen / om-brengende alle die daer inne waren / uyt-genomen eenen seker Soldaet / die naerkt uyt zyn Bedde ontsprongen zynde / binnen Bergen gekomen is / ende heeft syn Spits-broeders de sake (soose geschiet was) verhalende gheene klepne vreese aengejaeght.

Bergen wanneer en hoe onder de Staten ghekomen.

Champigni dese gheleghentheydt waer-neemende / heeft syn Volck / het welck hy in klepn ghetal van Antwerpen ghebracht hadde / met groot gherommel en ghedommel van Trommelen / den gheheelen Nacht van het Berghsche Bosch nae 't Bagijn-hof gints ende weder doen trecken / sulcks dat de Duytschen meenden / gheheel Neder-landt was uyt-ghelaten om haer te koomen belegheren. Als 't nu dagh ghevorden was / siende een groote meenichte van Schepen / die van ende nae Antvverpen voeren met haer Koopmanschap / maken sy haer selven wijs / dat het al Oorlog-schepen zyn / ende datmen haer beyde te Water en te Lande omcingelen wilde: Ende allerhande ghevaerlyckheden haer selven inbeeldende / kregen sy meede groot achter-dencken van de Burgerye. Ondertusschen is in de Stad gekomen eenen Jacob de Vos Burger van Bergen, die hem seer wel heeft ghequeeten. Hy maechte de Macht van

stratagema van Champigni.

1588. ende dat wat veele meer dan het was / seggende: Indien sy haer niet stracks over en gaven / dat het met haer al gedaen was: dat Champigni vast besigh was met alle de dinghen te bestellen / die nodigh waren om de Stadt van alle kanten aen te vallen ende te bestormen: Dat hy gheschonden was om haer te waerschouwen / toe te sien / met haer Leven niet te speelen / ende haer selven niet te verreucheloosen: ende niet willende selfs een oghenblik haer vergunnen om vergaderinghe te houden ende te raedtslaghen / nemaer hem houdende ghelyck of hy stracks weder ter Stadt upt wilde / heeft de Duytschen (die alreede meer als genoegh verslagen waren) soo beanghst ende benauwt / dat sy Focker haren Oversten / de Stadt ende alle haere Wapenen in Handen van Champigni hebben overgegeven / sonder selfs eenigh Teer-gelt te ontfangen om weder na haren Heym te keeren.

Openbare Predicatien tot Bergen.

Nae den Vreede-handel van Gent, hadden die van de Gereformeerde Religie eerst heymelyk / ende daer na openlyck / met oogenlupckinge van de Staten / ja met toelatinge ende inruymminge van kercken / begonnen te predicken / heel Brabandt ende Vlaenderen over. Dit hebben sy oock eyndelik tot Bergen mede bestaen / daer upt dat verschepden Swarigheden zyn geresen. Want alsoo sommige / voornaementlick de Geestelyckheyt / niet en wilden sulcke Predicatien toelaten / ende andere wilden datse souden geschieden / isser veel gelyfs ende verschils onder de Burghers ontstaen.

De Heer van Berssele Vyandt van de Predicanten.

Jan van Withem Heer van Barssele, hadde getrout op den eersten January 1578. Margriete van Merode, die de Dochter was van de Suster van Jan van Bergen / om-gekomen (alsoo geseyt is) in Spangien / ende desselfs Erfgenaem. Desen Heere van Berssele was een groot Vyant van de Gereformeerde Religie: Hadde over sulcks meermaels gepooght Soldaten in de Stadt te brenghen / om de Gereformeerde de oeffeninghe van haer Religie te benemen / ende de self de upt de Stadt te verdryven. De Geestelickheyt deden ook haer beste / om 't loopende Paert (soo men seght) de spoore te gheven / ende noch meer te doen loopen.

Wie van de Religie van dem ghevryght.

Als nu de Marck-grave / het Capittel / den Pastoor ende andere / anders niet en sochten / dan het weder-ontsteken Licht des Euangeliums upt te blussen / ende die van de Gereformeerde Religie daghelycks dreyghden met de Gevanckenisse / Ballinckschap / met ombrengen ende andersints / hebben sy met al haer bitterheydt tegen de Religie te wege ghebracht / dat / alsoo door last van den Eerts-hartoghe Matthias, die hier van aen de Magistraet gheschreven hadde / in dato van den 26 Septembris 1578. Maer een Kercke die van de Religie vergunt was / ende alle d'andere ghehouden wierden van de ghene / diemen Catholycken noemt / waer upt de Soldaten die (gheduerende dese verschillen) van de Staten te Bergen in besettinge ghesonden waren / oorsake genomen hebben / om de Kerck-deuren op te loopen / de Beelden te stormen / ende 't Mis-gewaet te plonderen. Dit is gheschiedt den 8 Novembris 1580. Ondertusschen kryght de Vyant Breda in met verraet. Daerom (om Bergen te verseeckeren tegen den Vyant / wert Lagarde met eenighe Vaendelen Francoysen / sonder weeten van de Burgeren / in-gelaten / door een Hopman ofte twee van de Soldaten / die in de Stad waren / met goeden wille (soo men seyde) van den Prince van Orangien. Dit heeft den Marckgrave seer qualyk genomen / welcke den Francoysen niet min tegen het Herte waren als de Gereformeerde.

Te Bergen Beelden gestormt.

Als nu de Francoysen in mupterpe ghevallen zynde / om harer betalinghe wille / veel moetwils bedreven / heeft hy sigh op het Slot te Wouwe begeven. Van hier is hy gekomen door het ingeven van den Pastoor by den Vyandt / die hy tot dien eynde hadde beschreven / om hen de Stadt in handen te leveren / daer toe ghebruyckende den dienst van twee Burghers die Verraders waren.

Berssele soecht de Stadt aen den Vyandt over te ghyven door verraet.

Aen de Bagyne-Poorte was een Sluys / om 't Water van de Vaert (die sommige verkeerdelyk de Riviere Zoom heeten) in de Grebbe te laten / in welcke alle de Goten van de Stadt lossen / om alsoo de buyghheydt door de Haven te doen spoelen. De Verraders hebben dese Sluys weken op te winden / (want den eenen was Stads-timmerman) ende den Vyandt hier lancx in de Stadt te laten. De Stadt was zyn / indien niet / ick en weet niet wat vreese de Verraders hadde doen de vlucht nemen.

't Was besproken / datse den Vyandt (in Stadt zynde) souden ghebracht hebben aen de Houtpoorte / die swak was / ende seer lichtelyck konde op-ghebroocken worden: want hier was de Marck-grave met de Rupterpe ende het ander Voet-volck. Dese Poorte is den upt-ganck in 't Noortlandt gheweest / ende wert alsoo genaemt / om

1588. dat het Houdt / dat upt Brabant naer Hollandt ende Zeelandt plach verboert te worden / daer gheschiedt wiert / nu lichter een Bolwerk voor / ende en wert niet meer gebruyckt.

Als nu dese Verraders weeh-liepen ende sich in de Gheble verberghden / overmidts sy op veele plaetsen overwelst is / daer sy onder de Huysen ende Straten door-loopt / wiste den Vyant niet / welcke op de Koorne-marckt stondt (die dicht aen dese Poorte ende Slups ghelegen is) in de Stadt onbekent ende onbedreven zijnde / waer henen hy 't Hooft wenden soude om na de Houte Poorte te hoomen. Maer hoort hier wat vreemts: Onder des Vyandts Hopmannen was eenen ghenaemt Bastiaen, ende onder de Francoysen die in de Stadt lagen / was ook soo eenen Hopman genaemt.

Op wat wijse het Verraet upt gekomen ende af-gheloopen is.

Als den Alarm aen-ginck / seeckeren Fransman die onder desen onsen Bastiaen diende / quam met sijn Wapen gheloopen nae de Bagijne Poorte, om hem te voegen by sijn Vaendel / 't welk daer de Wacht hadde. Dese raeckte onder den Vyandt / die op de Koornemarckt stondt (gelijck wy gesepdt hebben.) Ende in Francoys ghevraeght zijnde / Wie zijt ghy? Antwoorde / Soldaet van den Hopman Bastiaen. Sy / menende een van den haren voor te hebben / die in de Stad bekent en bedreven was (dewijle sy sagen dat hy van upt der Stadt by haer quam / vraeghden: Waer lanchs gaetmen (ick sal haer eygen Woorden gebruycken) A la Porte de Hou? Want alsoo verminckten sy op hare wijse de woorden: De Houte Poorte, hy oock anders niet denckende / dan ten waren sijn Metgheselten / (ghelijck ghemeenlijck sulcks in sulcke Beroerten gheschiedt) voor La Porte de Hout, verstaende La Porte de Wou, volght my seyde hy / ende vracht haer niet aen de Hout Poorte, maer aen de Woutsche Poorte: Dese was te sterck / ende en konde niet op-ghebroocken worden met de Instrumenten die sy mede gebracht hadden / hoe seer sy oock wrochten. De Fransman siende upt desen handel / ende oock door de nattigheydt van hare kleederen (want sy waren door de Vest ghekoomen) dat het de Vyandt was / heeft sich weeh ghepackt. Onse Soldaten stonden op 't loopen: Ja sommighe wierpen haer van boven neder de Vesten / ende liepen naer Antwerpen, den Prince van Orangien de tydinghe brengen / dat Bergen in-genomen was. De kloeckmoedigheydt van den Hopman Valckenburgh, die Wacht-meester was geweest / eer de Francoysen muytineerden / ende van seeckeren Fransschen Hopman / met Namen Laleyn, heeft hier ghebleecken. Welcke beyde op eenen tijdt van verschreyden weghen / met weynighe Soldaten den Vyandt mannelijck zijn aen-gevallen / den selfden t'samen het op-breecken der Poorte verhinderde ende op de vlucht brengende. Sulcks dat een groote meenichte van de Vyandt doodt-ghesla-

1588.

Kloeckmoedigheydt van Valkenburg ende Laleyn.

gen ende ghevangen genomen is / de twee Verraders zijn ook meede ghevangen / eerst ghehanghen / daer na ghevierendeelt / naer datse ontdeckt hadden de Mede-plichters van 't Verraet. Den eenen hiet Staes Adriaenssen, ende was een Timmer-man van sijn Handt-werck / des anderen Naeme was Anthony Cornelisz. een Pot-backer. Sy hebben beschuldight den Marck-graeve selve / (upt wiens Naeme seeckeren Edelman haer hadde ghebeyght te hanghen / indien sy niet en deden 't ghene / daer toe sy versocht waren.) Steven Langritius den Pastoor / seeckere Margriete de Verruwerster Jesuyte / ende sommighe andere / der welcker Naemen om redenen verschoont werden. Nu d'andere die ontloopen konden / kroopen weder ten gate upt / waer sy in-gesloopen waren / ende boodtschapten aen de Marckgraeve wat haer was weder-varen / die sy besigh vonden met de Hout Poorte te bestormen / sulcks dat hy bychans de selfde over-weldight hadde. Hy wist niet wat hy dencken soude / ende wat het te segghen was / dat hy van binnen gheene hulpe vernam van de ghene die hy wel wiste / nu een goede wijle in de Stadt gheweest te zijn. Maer als hy nu hoorde van haer vlucht / ende dat den meerderen deel doodt ende ghevanghen waren / is hy weder nae Wouwe vertrocken / van waer hy gekomen was / wel toornigh ende spijtigh zijnde over sijnen Aenslagh / ende heeft het Slot den Vyandt in handen ghegheven / als niet anders konnende upt-richten. Dit is gheschreven met den Dagheraet in den Jare 1581. Sulck is gheweest 't eynde van 't voor-nemen van de Marck-grave tegen sijn eygen Stadt / na welcke gevolght is de deerlijcke verwoestinghe van het gheheele Marck-graefschap / die wy nu sien / ende over welcke oock de Vyandt selve deerniss hebben moet. De Marckgrave is van de Heeren Staten Vyant vanden Lande verklaert / ende alle sijne

Verraders gevangen ende gestraft.

Den Marckgraef gheeft Wou over aen den Vyandt

Goede-

1588. Goederen zijn by haer aengeslaghen. 't Slot van Wouwe hebben d'onse / na dat het vijf maenden was gheweest in handen van den Vyandt / gheweldighlick beschooten / ende by verdragh wederomme inghekreghen. De Franchoysen hebben het Slot tot Burgh-vliet verbrandt / om den March-grave spijt te doen. Ende om dat het Burgers waren gheweest / die de stadt hadden ghepoocht te verraden / beschuldighden / sy alle de werelt van verraderije. Bedreven niet alleene vele dertelheydts / maer leefden oock wreedelick met de Burgeren. Sulcx dat 't meerderen deel der selver / al dat sy hadden verlatende heymelick nae Hollant ende Zeelandt wegh vlooden. Al wat dese achter lieten / was goeden buyt voor de Soldaten / de welcke om gheenderhande moet wille te sparen / hebben oock de huysen van de vluchtige vernielt. Ende terwijle wy nu ghewach maecken van de verwoestinghe die de stadt overghekomen is / sal ick kortelick verhalen / hoe veel sy verandert is / van die sy was / eer dese Oorloghe opstondt.

Verhael van de verwoestinghe van het march-graefschap.

Alle de Dorpen / alle de ghebuchten / alle de Hoven / alle de Kercken ten platten Lande / alle de Kloosters ende Gasthuysen / met t' samen de voor-steden die seer groot waren / zijn so verwoest / dat van eenighe maer de muyren overeynde staen / ende van de andere niet eenen steen meer te vinden is. Het Bosch van Berghen is door den storm-wint van den Krijgh soo omghewoyen / dat het gheen gedaente meer van een Bosch en heeft. De sondt-keeten die op den Noordt-dijck van de haven in grooten ghetalle stonden / hebben die van Zierickzee in de eerste Oorloghe afgebrant. De Potbackerijen die buyten de Houtpoorte waren / zijn gheheel uytgheroeyt / sulcks dat men niet en kan sien waer sy ghestaen hebben: Ende daer eertijdts gheen Stadt van Nederlandt meer is verciert gheweest met boomgaerden / opgaende boomen / bosschen ende hegghen / een gheheele mijle by na in 't ronde / en vindtmen niet eenen eenigen boom meer. Een menschen grouweit te verhalen wat verdriet de Burgheren van de muytinerende Soldaten meermaels hebben moeten lijden / ghedwonghen zijnde niet alleene de selfde met menighte in haer huysen te herberghen / maer oock de kost ende alle noodtlickheden te verstrecken. 't Is voorwaer een droef ghesichte / alsmen wel vijf hondert huysen / sonder de kercke van de Minnebroers / ende eenighe Capellen binnen de stadt verwoest siet staen.

Vijfhondert huysen in Bergen verwoest

Welcke ellende van de Franchoysen (die by na 't gheheele jaer van een- en-tachentigh hebben ghemuytineert) wel zijnen oorspronck heeft: Maer is niet te min eenen goeden langhen tijdt daer nae / niet alleene van de Enghelschen ende Schotten / maer oock selve van onse Nederlanders dapperlick verbolght / die mijns oordeels / geensins en zijn te verschoonen / de wijle sy tegen haer eygen Landt-saten ende Vaderlandt soo schrickelick gheworet hebben. Maer om te komen tot het ghene voorghenomen is / sullen wy het hier by laten. 1588.

Den Vyandt gaet gelucklick voort in Brabandt ende Vlaenderen. De saken dan dapper verloopen wesende / wert den dijck van ons Noort-landt in twee plaetsen doorghestoocken / op dat de zee van weder-syden aen onse Haven-dijck spelende / den Vyandt benomen soude werden alle middel om de selfde ons te benemen. Doch al hoe wel 't voornemen van den March-grave anders ghevallen was / dan de Vyandt wel hadde ghehoopt / nochtans wederkeerende tot zijne oude ende ghewoonelicke listen ende konsten / 't ghene hy niet en hadde konnen volbrengen door den March-grave / soeckt hy een jaer ofte twee daer nae door den Gouverneur Beerwoude te volvoeren. Dese was ghekomen in de plaetse van Lagarde, die ten langen lesten eens van den Hertoghe van Alençon met zijne Francoysen upt Berghen ghetrocken was / om in 't Legher ghebruyckt te werden / 't welck geschiede in de maent May van den Jare 1582. Want de Staten van Brabandt / hadden op den 6 Julij des Jaers 1581. den Koninck van Spangien om zijner tyrannie ende wreethepdts wille afghesworen ende versaeckt / ende in sijn plaetse tot haren Hertoghe aenghenomen / Francoys de Valoys, Broeder van den Koninck van Vranckrijck, Hertoghe van Alençon.

Den Vyandt soeckt door den Gouverneur Beerwout de Stadt door verraet te winnen.

Ons volck hadde eenen Paulus Boboque Italiaen / Gouverneur van Steenberghen ghevanghen binnen ghebracht. Dese / ghelijck hy eenen loosen Vos was / hadde eyndelick Beerwout so verre bekout / dat hy belooste de Stadt met de schants Valcken-burgh (want d'ander schansen ende ware doen noch niet) in handen vanden Hertoge van Parma te stellen. Om het welcke te volbrengen / hy ghoerne den Hopman Valcken-burgh in de Stadt soude ghekregen hebben: Doch hy roockt lanten / (gelijck men seght) eñ Beerwout was by hem / en meer andere van doen af al verdacht.

1588. Beerwout siende dattet alsoo niet en wilde vallen / soecket dooz een ander gat / ende wilt dat Valckenburgh verstercking van Krijghs-volck in de Schants sal nemen / de wijle hy dooz sijne verspieders hadde verstaen / dat de Vyandt de schants meende / ende dat de besettinghe te swack was om den aenval des Vyandts te wederstaen. Maer het is al vooz een doof mans deure ghekloppt. Beerwout houdt hart aen / ende sendt aen Valckenburgh den Heere Drossaert Elias de Lion, den Burghemeester Govert Willemsz. ende den Predikant Gerardus Pauli, al om hem te doen verstaen tot het innemen van de voorschreven versterckinghe. Maer dese selve welrieckende watter schuylde/en deden niet dat hy versochte/ maer raden den Hopman Valckenburgh te blijven by het weygeren. Ondertusschen werdt verscheydentlick (gelyck gemeenelick gebeurt) van Beerwout en sijne handelinge gesprooken

Beerwouts aenslagh tot hantee van de Stadt.

Den Hopman Valckenburgh ende sommige andere verwittighen de Heeren Staten al het ghene datter omme gaet. Sulcks dat de Heeren Staten selfs van Beerwouts ghetrouwigheydt beginnen te twijffelen. De Heere van Hemert Paulus Bax, ende Marcelus Bacx ghebroeders / die in de stadt met haer volck lagen / hielden vast een ooghe op Beerwout, ende saghen wel toe / dat hy niet tot naedeel van de Stadt upt en konde richten. Hy geeft aen / dooz sijn verspieders verstaen te hebben / datter een groote menighte van Waghens ende Karren onderwegen zijn nae Antwerpen / om den Vyandt (die vooz de Stadt lagh) alle nootsaeckelickheden toe te voeren / die lichtelick konden afghesla ghen werden wanneermen op haer eenen uytval dede: Wil daerom de poorten des nachts opghedaen ende volck te peerde ende te voet uytghesonden hebben / om sulcks in 't werck te stellen. Maer also hy dat scheen te doen om het Krijchs-volck upt de Stad te locken / ende haer den Vyandt in de mont te saghen om verslaghen te worden / ende om de Stadt van haer volck ontbloot synde den Vyandt over te leveren.

De H. Staten van Beerwout verraet verwittight.

D'andere Hooft-lieden ende Stadt setten op sijn voornemen.

Soo hebben de Ritmeesters ende Hoplieden sulcks niet willen verstaen ofte toe laeten: Verklarende datse ghesonden zijn van de Heeren Staten om de Stadt te bewaren / ende niet om de Waghens ende Karren af te slaen / die den Vyandt eenighen toe-voer deden. Ende of misschien dat op ander tyden wel mochte geraden schijnen / dat noch tans voor desen tijdt de gheleghenthept van saken sulcx niet en konde toelaten: Midts het in gheene reden ter wereldt bestondt / datmen de Stadt soude gaen waghen daer den Vyandt soo nae by was met alle sijn macht / om een onseker hoope van een luttel buyts. Maer als de Staten eyndelick ten vollen waren bericht van sijne trouweloosheyt / werdt hy ontboden naer Hollandt. Hier houdt hy den Wolf by d'ooren: Ende zijn herte in groote twijffel staende wat hy doen soude / wordt nu hier / nu daer / op dit ende op dat ghedreven. Hy siet / dat alle zijne vonden niet en helpen / om de Stadt aen den Hertoge van Parma te brenghen / ende dat sijnen bedeckten ende loosen handel oock de Heere Staten selve bekent is. Indien hy nae Hollandt gaet / hy soghte dat het op zijnen hals mocht aen komen. Gaet hy niet soo maeckt hy hem selven schuldigh: Daerom is zijn voornemen na den Vyandt over te loopen. Maer om die van der Stadt te bedriegen / werdt de schuyt ghehuyrt ende hy wil / soo het schijnt / alleene met eenen knecht ontrent den avondt naer Hollandt varen. Soo hy nu gekomen was an 't Toolsche gadt / belast hy den Schipper de Schelde op naer Antwerpen zijnen streeck wederomme te rugghe te nemen / want hy wat te doen hadde in de Vloote / die tegen den Vyandt op de Schelt de wacht hielt. De schipper is ghehoorsaem. Ghekomen zijnde ontrent den Doel / wilt hy / dat den schipper sal aenlegghen. Dese zijne onschult doende / om dat den Vyandt den Doel in hadde / dreyghde hem metter doodt / indien hy voorder weygeringe maeckte. Ende dit is den uytganck van Beerwouts verraderije. Maer in plaetse van de straffe / die hy door desen middel heeft soecken te ontkomen / heeft hy metter daet bevonden / hoe waer het sy / datmen ghemeynlijck seght: Verraderijen zijn den grooten Heeren wel lief getal ende aengenaem / maer sy haten als slanghen alle Verraders.

1588.

Beerwout by de Staten ontboden.

Maer loopt naer den Vyandt.

Weynigh tijdt daer nae werdt Antwerpen aen den Vyandt overgheghe ben. De Heeren Staten van de vereenighde Nederlanden soecken onderstandt aen hare Majestevdt van Engelandt / ende overkomen met haer op sekere voorwaerden ende bespreecken. Hare Majestevdt sent met den belooften onderstant in Nederlant den Heere Robert Dudley, Grave van Leycester. De Staten maken den selfden Gouverneur ende Overste Velt-Heer van de vereenighde Nederlanden. Alsoo de

Heere

1588. Heere van Marquette was overleden / die onlanckx gheleden upt Vlaenderen was ghekomen / ende in 't belegh van Pyzen den uptersten honger gheleden hadde / ende die in de plaetse van Veerwout by de Heeren Staten was gestelt gheweest / werdt de Stadt van Berghen inden jare 1586 bevolen den Heere Phylips Sydney, eenen Enghelschen Ridder / soone van den Vicerop van Perlandt / een seer gheleerdt man. Desen was mede Gouverneur van Vlissingen, ende Generael van alle het Zeeusche Krijghs-volck. Als ghestozven tot Arnhem van de wonde die hy mannelijck vechtende in 't belegh vooz Zutphen ghekreghen hadde / met grooter dzoefheydt van allen. Van die tijdt af is de stadt met Engelschen beset gheweest / onder 't gebiet niet te min blijvende van de Heeren Staten. Onder dese schijnt de Stadt nu een weynigh haren adem te scheppen / na soo veele bangigheden die sy soo veele jaren heeft uptghestaen. Immers en trecktet niemant meer de hupsen om herre: ja vele die by nae te neder laghen / werden wat versien.

Sydney Gouverneur van Bergen.

Nae dat gheheel Bzabandt / Bergen op ten Zoom alleen uptgenomen / was t' onderghebzacht / onder de Heerschappije des Koninckx van Spangien / dooz 't belept van den Pzince van Parma. Soo heeft het Krijghs-volck van sijn Excellentie en de Ho. Mo. Heeren Staten verscheyden tochten in 't Landt ghedaen / sonderlinghe op die tijdt als de Pzince van Parma / al sijn macht tot Oupnkercken by een versamelt hadde / om te verwachten de Spaensche Vloote / oock selve toegherust hebbende tot versterckinghe der selver / een seer groote Vloote van smalle schepen / als vooz verhaelt is.

Die van Bzabandt / Vlaenderen ende andere Pzovintien onder de ghehoozsaemheydt des Koninckx wesende / siende ende hoorende 't verderf van de Spaensche Armade ende het dagheliicks ghequel / rooven / ende andere Krijghs-acten van de Soldaten van Berghen ghevoelende. Hebben tegen den Pzince van Parma ghepzotesteert ende gheroepen / dat daer alle de steden van Bzabandt onder de ghehoozsaemheydt van den Koninck waren ghebzacht / Berghen op ten Zoom alleen oberschoot / eenen rechtsinnighen roofnest / ende schupl-hoeck van een deel straet-schenders / dat van hier alle dage menighte van Kupteren ende Knechten uptghesonden werden / om de arme Coopliedten te vangen ende te spannen / die alle nootelicke dinghen haren Steden aenbzachten / dat 't selfde ongheluck haren Burgheren ende Hupslieden steeds overquam / die dooz groote rantsoenen uptghemerghelt werden / boven alle het verdziet dat sulcke ghevanghenissen andersins mede bzengen. Dat het noch eenighsins te verdzagen ware / indien men binnen de Steden selve vooz dese mocht gherust ende seker woonen / maer dat Beringen in den Lande van Luye, Vilvorden, ende Geldernaken in Brabandt, wel anders konden ghetupghen / dooz dien sy waren inghenomen geweest ende geplondert. Dat alle Dozpen ende Gehuchten dooz die Stadt onder Contributie werden ghebzacht tot grooten voozdeele van de Rebellen: Indien eenighe de contributien ende bzandtschat weygerden te betaelen / daer op sy ghestelt werden dat der selver Dozpen verbzandt / de beesten ghenomen / de Hoven berooft / ende d' inwoonders ghevanghelick werden gevoert. Datse in bosschen ende hegghen verbozghen laghen / meer met listen dan met openbaer ghewelt / haer saecken verrichtende. Ist dat yemandt sich teghen haer stellen wil / dat de Vyandt te soecken ende niet te vinden is. Indien hy synen victozieusen leger / die soo veele steden overwonnen ende verovert hadde / vooz Berghen nu bzachte / dat alle de bzeught die de Vyandt upt het vertreck van de Spaensche Vloote verkregen hadde / wel haest in dzoefheydt soude veranderen. Jae wanneer Bergen gewonnen ware / dat als dan den wegh soude zijn ghebaent om de Zeeusche Eylanden / het eene vooz / ende het ander nae te bekomen. Immers soude Bergen ende het Eylandt van der Tholen t' samen konnen inghenomen werden. Dit waren vast de redenen die men van allen kanten upt Bzabandt vernam. Ontgetwijffelt verdzoot Parma het vluchten van de Spaensche Vloote / ende dat hy Engelandt missen moeste / het welck hy nu al inghenomen ende in synen geest verovert hadde / ghelijck ghenoeghsaem heeft ghebleecken upt alle de ghereetschappen die hy met hem nae Oupnkercken ghenomen hadde / meer dienende om triumphantelick in Enghelandt ingehaelt te wozde / dan om sulcken Koninckrijck met ghewapender ende gheweldiger handt in te nemen. Hy en stondt oock in Spangien so wel te Hove niet / om dies wille dat hy de Vloote van Spaengien in haren noot niet en was te hulpe ghekomen. Om dan eenighsints dese schant-vlecke upt te wisschen / heeft hy voozghenomen /

Bewegh-redenen van Bergen te beleggen.

Vlaght van die van Bzabandt aen Parma over de Soldaten van Bergen.

1588

Bergen

1588. Bergen op ten Zoom onder syn gheweldt te brengen. Van desen tydt af/ synder verscheyden gheruchten gheloopen / niet alleene in Nederlandt / maer oock in Enghelandt selve. Gheluck dan hare Majestept de Heeren Staten hier van heeft verwitticht door haere Brieven gheschreven in haer Hof van Groenwits den 27 Augusti 1588. In't begin van September / als nu alle hope uyt was van de wederkomste van de Spaensche Vloote / ende den Hertoghe van Parma syn Leger upt Vlaenderen nae Brabandt brachte / soo hielt alle man voor seecker / dat het op Berghen ghemunt was.

Eenighe gevangenen openbaren den aenslagh van 't selve beleg

Eenige Kuypers van de Baren uytgesonden zyde om tydinge te brengen/ brachten/ met haer twee gevangenen/ upt de welk men sekerlick vernam/ datter niet sekerder en was/ dan dat dese Stad belegert soude werden. Den eenen gevangen was een Edelman van't geschut: Den anderen was een Ammonitie-meester. Als de onse haer eerst by 't Slot van Eeckeren aengrepen / ende hun braeghde waer sy henen wilden/ gaven voor antwoordt / datse nae 's Koninckx Leger trocken/ 't welk voor Berghen lagh. In de Stadt gebracht synde / verseeckerden sy dat alle dinghen weerdigh waren om ons te belegheren. Ja dat het leger op de tocht was / ende dat sy eer sy gevangen waren / niet anders en wisten / oft het en was al voor de Stadt / sulcks datse grootelicks verwonderden/ nu anders siende. Ende sy seyden oock / dat het Leger sterck was ses ende dertigh dupsent mannen / soo te peerde als te voet.

Den 9 der selver Maendt Augusti is de Baender-heer Willugby Generael van weghen haer Majestept over de Engelschen / te Bergen aengekomen. Dese hadde Sire Willem Drurij, Ridder, Gouverneur van de Stadt gemaeckt.

Macht van Soldaten binnen Bergen.

's Daeghs daer aen heeft men ghemonstert. Daer waren in alles twaelf Vaendelen voet-volck/ daer van de neghen in de Stadt / d'ander dry op de Schantsen lagen. Hier en boven hadden wy noch vier Vanen Kuypers. Van de twee Nederlantsche waeren Ritmeesters Pauwels ende Marcelis Baex ghebroeders: Over d'andere twee Enghelsche waren Parcker ende Poulij. Want Poulij een Enghelsch Edelman leyde de Vane van den Heere Willugby. Upt Hollandt is een groote menighte van buskruydt aen-ghekomen. De Schantsen daer van wy spreecken/ ligghen op de Haven. Want midts de Haven te lanck is om gevoegelick upt de Stadt beschermt te worden / synder verscheyden Forten ghemaeckt om die te bevryden. Want de mondt van de Haven is vyf dupsent dry hondert en vyf-en-twintigh voeten van de Stadt. Van S. Jacobs poorte looptse eerst Noordt-waerts vyf-hondert ende vyf-en-dertigh voeten/ende van daer Westwaerts in de Schelde. In dese kromte is het eerste Fort/'t welck men het kleyne Schantsken heet/om dat het't kleynste van allen is. D'ander Schants en ligt maer een dupsent dry hondert ende twintigh voeten van het uyterste hooft / ende is ghenaemt Valckenburg, nae den Hayman die eerst daer op gheleghen heeft. Hier boertmen over nae de Noordt-schants / die van de Houtpoorte ligt twee dupsent neghen hondert ende vyf-en-sestigh voeten.

Haven van Bergen / hoe gelegen.

Valckenburchs Schants.

In't Zuydt-landt aen Valckenburgh ligt de nieuwe Schans/ afgheschepden van Valckenburgh voorseyden alleen door de gracht / ende is achter open. 't Water van de gracht werdt door een Sluys in de Haven afgelaten/ oft op ghehouden / nae dat men't begeert. Van de nieuwe schants af heeftmen een gracht nae de Stadt toe begonnen te graven / die men de nieuwe Haven noemt. Teghen over het kleyn schantsken/ is den Noortlantschen Dyck doorghesteecken / op dat den Vyandt gheenen toegangh van 't vaste Landt nae de Noordt-schants hebben en soude.

Willugby repsoen naer Hollandt/ omme by de Heeren Staten te versorghen 't gene noodigh was om de stadt tegen den Vyandt te houden: Doch eer hy vertrock / hadde hy met de Magistraet ghesproocken ende te weghe ghebracht/ dat de Stadt in acht wycken soude ghedeelt werden / over welcke elck eenen Schepen het segghen hebben soude/ op dat de Burgers wercken souden / daer de Stadt swackst was.

Regeerders van Bergen in de belegeringe

De Burghemeesters van desen jare/ waren Francoys Manteau ende Peter Suydlandts: De Schepen Willem Fransoon oudt Burghemeester / Cornelis Ianssoon, Cornelis Denijssoon Marcus Martenssoon, Adriaen Ianssoon, Ian de Clerck ende Cornelis van Heusden. De Rentmeesters Marinus Claessoon, oudt-Burghemeester ende oudt Wetthouder / ende Niclaes van Ranst. Als Schepenen upt oorsaecke van gewichte niet en mochten by de werckluyden zyn/ soo waeren daer eenighe van de voornaemste Burgeren upt elken wyck verordent / die hare plaetse souden gade slaen. Den 4 dagh nae de komste van Willugby hebben de Burgheren begonnen

1588. gonnen aen S. Jacobs Poorte / langhs welcke men nae 't Hooft gaet / een nieuw Werck / maeckende eerst een Borst-weere op den Dijck die van de voor-schreven Poorte naer de nieuwe Haven loopt. Langhs de Doornenhegghe / die vande Poeper-toorn nae de Bosch-poorte gheplant is / zijn meede Borst-weeren / in maniere van Loopgraven opgeworpen: Voorts wrochtmen dagheliicks / op veel plaetsen seer neerstelick. Op den Wegh van Wouwe werden eenige Ruyteren des Vyands gesien. De Toorn-wachter haer ondekt hebbende / steeckt de Trompet / ende slaet met de Klocke alarm. Sire Willem Drurij, Gouverneur van de Stadt valt uyt met een deel Volcks. De Vyandt neemt sijnen wijck. Meest alle de Ruyters ende Knechten die in de Stadt waeren volghen den Gouverneur nae. Welcke met die wepnighe Ruyters die eerst met hem waeren uytghegaen / den Vyandt verbolghde tot Wouwe toe / d'ander Ruyters ende Knechten bleven plaetse houden recht in 't beginsel van de Woutsche Heyde tusschen de Berghse Duynen / die op de slinkerhant liggen / somen na Wouwe gaet / en de Duynen van Anxtermeer die op de rechterhant zijn. Ondertusschen komt den Gouverneur wederom: eenen van sijne Ruyters ende twe Paerden verloren hebbende. Want hy was gheweest tot aen 't Kerk-hof van Wouwe, waer dat lagh een groote meenigte van den Vyandt / ende hadde met haer gheschermutseert. Veele misprysen dese daedt van de Gouverneur / om dat hy scheen sich selven ende de Stadt in merckelick ghevaer ghestelt te hebben / door den al te grooten lust die hy tot vechten hadde. Want de Vyandt was hem veel te sterck: Ende hy was al te verre uyt-ghereeden om weder de Stadt te winnen / indien den Vyandt hem aen-gevallen hadde. Van desen uyt-val weder gheheert zijnde / heeft hy de Brugghe aen 't Bolwerck van de Helstede doen af-breecken. Want d'Aen-nemers van het Werck / hadden een Bruggbe over de Vest geslagen / om stoffe uyt Parij-bogaerts-bergh te haelen tot volmakinge van den Wercke.

Die van Bergen' t'ersoecken hulpe aen die van Zeelandt.

Cornelis Janssen, Schepen van de Stadt / werdt van de Magistraet nae Zeelant gesonden / om haren noot den Zeeuwen bekent te maecken. Alsoo de Vyandt dreyghde de Stadt te belegeren / ende tot dien eynde tot Wouwe gekomen was met sijn Leger: De Stadt seer wepnigh voorsien van allerhande nooteliikheden / tot het uytstaen van de Belegeringe / daerom de Magistraet van Bergen hare E. E. dienstelijk was / biddende en versoekende / ten eynde het deselve believen wilde hare Bontgenoten en Gebueren in desen noot de Hant te bieden / ende by te staen: Dat het een gemene sake zy / en indien Bergen komt t'onder te gaen / dat de Eylanden van Zeelant niet en sullen sonder noot zijn. 's Daegs daer na / den 14 is uyt Zeelant aenghekomen een Schip met veel Zeelen ende Sparren. 1588.

Bergen genoegh versien van alle nooteliikheden.

Ende dewijl / ghedurende de Belegeringe op verscheyden tijden ons in aller neerstichept vande Staten van Hollant / Zeelant ende vande stadt Dordrecht zijn toegesonden alle dingen die nodig zijn in belegerde Steden / sal ick eenmael hier seggen / dat de Stadt genoeghsaem is voorsien geweest van koorn / boter / kaes zout / harinck / aberdaen / haver / stroy / hoy / buskrupt / deelen / sperren / barkoenen / nagels / loot / kogels / lonten / spiessen / rijs om Schans-korven te maken / schuppen / spaen / houwelen / manden / krupwagens &c. Die van Zelant hebben ook gesonden 5 Portugaelse slangen / schietende kogels van 16 pont.

Het waren van de gene die Pieter van der Does vice-Admirael van Hollant Don Diego Piemontel ontnomen hadde / alsoo hy sijn Galeon by Blanckenbergh verobert ende tot Vlissingen angebracht hadde. Des vyants Ruyterije sich weder vertonende op den weg van Wouwe is lichtelick van d'onse te rugge gedreven / mits sy so veel niet en waren. Ontrent desen tijt werden heel veel vyeren gesien tusschen Rosendael ende Calmthout. Dese zijn gemaekt van de gene die van Calmthout na Steenbergen trocken / om daer haer macht by een te versamelen / en dan eenen aenval op 't Land van der Tholen te doen / gelijk daer na is gebleken. Want 's nachts voor den 17 Septembris is de Vyant in grooten getale / onder 't beleyt van den Heere van Montigny, langhs den Watteringschen Dijk gekomen an Eendrecht, van voornemen wesende 't Eylant in te nemen. Den geheelen Toolschen Dijck sonderlinge / daermen als het Water leeg is / door de Kivviere gaen kan / is met een eenparige Borst-were bevrijt / ende daer het van node is / sijn Schantsen opgeworpen ende die met Soldaten beset. De Graeve van Solms was Gouverneur van het Eylandt. Daer de Vyandt meende over te koomen / is een passelijck Voor-landt / ende daer zijn ook drie Schantskens aen de Thoolsche zyde / daer van het eene

Montigny soeckt in het Land Tholen te vallen.

Die de Stadt doen fortifiseeren.

Den Vyant komt in't gesicht van de Stadt ende werdt verjaeght.

1588. Zuydwaerts na Tholen gelegen / Botshooft ghenaemt werdt. Het middelste heet Papen-mutse, om dat het vier hoeken heeft. Het derde / 't welck na het Noorden streckt / is genaemt het Nieuwe Veer. Ende alsoo het leegh Water was / begaven sich eenighe Vaendels van den Vyandt te water / ende sochten over te komen aen de Papen-mutse. Doch het Water en was noch soo leeghe niet ghevallen / als sy wel ghemeent hadden: Ende de Vloedt was haer meede te sterck. Veele dan spoelden de voeten van onder uyt ende verdroncken: veele werden van d'onse in de Rivière doot-geschooten. Sommighe nochtans waren al over / ende laghen onder de kant van de Rivière bedeckt teghen het schieten van de onse / wenckende ende roepende aen haere Spits-broeders / datse aen-vallen souden.

Verliest veel van de sijne voor een Schantse.

Maer soo al haer wencken ende roepen te vergheefs was / mits d'andere vast op het vluchten waren / zijn sy genoodtsaeckt gheweest weder het Water te kiesen / ende haer selven te verdrincken. Soo die in de Rivière waren / seer arbeyden om over te koomen / terwijle stonden d'andere op den Dijck van de Brabandtsche zijde / ende gaven gheweldigh vyer op die van 't Eylant. Doch daer en is niet meer dan eenen van de onse doodt gebleven / die een ghemeen Soldaet was onder Berchem, maer de Vyandt heeft er over de twee hondert gelaten. Als de Vyant eerst synen aenval dede / en warender nauwelijcks veertigh van de onse om Weere te bieden / maer stracks quam hy haer in aller haest / den Hopman Lagro uyt de stadt van der Tholen, met syn Vaendel. Al was 't dat die van den Eylande den Vyandt gheluckelijck hadden af-gheslaghen / soo en waren sy nochtans sonder sorghe niet / weetende dat hy dese Proeve niet lichtveerdelijck en hadde aen-ghegrepen / maer van meyninghe zijnde het Eylandt van der Tholen te over-rompelen / om alsoo die van Berghen, gantsch Zeelandt te quellen: Sy hielden voor seecker dat hy 't haest herbatten soude / ende misschien den aenstaende Nacht soude soecken te vol-voeren / het ghene hy nu niet en hadde konnen doen / ende vermidts sy swack waren / om alle Plaetsen ghenoeghsaem met Volck te voorsien / versochten aen die van Bergen / datmen haer Adriaen Willemsz, ende Joos Brissaulx, met drie honderdt Mannen / (die sy onder haer hadden) soude den wilde. Desen Adriaen Willems-soon was in den eersten Zeeuwschen Krijch Admirael van Zierickzee gheweest / ende was nu Oberste Lieutenant van den Graef van Solms, over al het Zeeuwsche Krijchs-volck. Brissaulx was de Soone van Jacob Brissaulx een vroom Godtsaligh Man / die meermaels Burgheemeester van Brugghe is gheweest. Hadde meede gheweest in het Beleegh van Sluys, ende sich aldaer wel ghequeeten / gheljck alle d'andere / hoe wel de Stadt ten laetsten in handen van den Vyandt ghekomen is. Dese beyde waeren ons van de Heeren Staten van Zeelandt toe-gheson den tot onder-standt: soo haest als men verstondt dat de Vyandt het Hooft nae Berghen hadde. Den neghenthienden September quam den Prossaert weeder van Amsterdam, daer hy ghekocht hadde een groote meenighte van Delen / Kap-ravens ende andere Ghereedtschap ten behoeve van de Fortificatie noodigh. Want boven dat hy Prossaert van der Stadt was / (het welck naest de March-graeve den hooghsten Staet in Berghen is) was hem meede de onder-houdinghe en nodige reparatie van de Stadt ende Forten vertrouwt. Synen Naeme was Elias de Lion, ende is de selfste daer van wy boven hebben ghesproken in 't in-nemen van 't Slot van Wouwe. Syn Vader is den Hoogh-gheleerden Heere en Doctor Albrecht de Lion, die binnen Loven 24 Jaeren lanck is gheweest den eersten Professeur in de Rechten / ende tegenwoordigh Cancelier van Gelderlant ende eerste Raeds-heer van de H. Staten der vereenighde Nederlanden. Dien nacht welke den 20 September is gevolgt / quam den Vyant op den Raberg, doch omtrent den Middag keerde weder na Wouwe. Van weerzijden en isser met met allen gheschiedt / want het regende den gheheelen Nacht ende den voor-middagh / tot des Vyandts vertreck toe.

Die van Tholen verzoecken bystant.

Elias de Lion Prost van Bergen.

Marchand verkoopt Wouw aen den Vyant.

De Magistraet committeert Adriaen Willemsz. zijnde Stadts Secretaris / na Hollandt / om de Heeren Staten den standt der Stadt te openen ende met eenen hulpe te versoecken. Den 22 der selver voor den Dagheraet isser een Alarm gheweest / de Trompetten bliesen / de Trommelen sloeghen / ende de groote Klocke ginck over een hoop. Want de Gouverneur hadde doen commandeeren / eenighe Soldaten / om in den Morghen-stondt de Wachte te ver-

Die van Bergen senden Gesanten na Hollant om hulpe.

1588. verstercken / midts de Vpandt ghemeenlijck placht sijn Aen-slaeghen omtrendt dien tijdt aen te grijpen / als wanneer de Wachte verbaecht ende dick-mael minst op haer hoede is. Dit en hadde hy de Kupteren niet verwittight / welke op de Marckt haer Corps-de-guarde hadde. Dese langhs de Straten rijdende / koomen by ghevalle onder dese Soldaten / vraeghden wie sy waren? wat se begheerden? Maer een Soldaet upt den hoop haer eenighe ontweetende ende onbeleefde Andtwoordt ghevende / heerden sy weder tot hare Officiers / verhaelende wat hen wedervaeren was. Dese niet weetende watter om-ginck / ende meenende datter Onraedt was / deden strackx Alarm blaesen. De Gouverneur heeft dit seer qualijck ghenomen / ende sigh hier over by den Ritmeester beklaeght / alsoo dese Soldaten door sijnen last vergaedert waeren. De Ritmeester antwoordde hem / dat sy niet en hadden geweeten sulcks door sijn bevel gheschiet te weesen / ende datmen het haer hadde behooren in dese gheleghenthepdt aen te segghen. Daerom wierter by upt-roep verboden / dat niemant meer sonder last van den Gouverneur en soude bestaen eenigen Alarm te maken.

Alarm upt mis-verstaut tot Bergen.

Marchand verkoopt Wouw aen den Vpandt.

's Vaeghs daer aen is de Bagagie van den Obersten Firmijn, die gheweest was Gouverneur op 't Slot Wouwe, van de Soldaten gheplondert. Dese om seecker verschil het welck ghereesen was tusschen hem ende eenen Marchand, die meede op 't Slot lagh / was gherepst nae Hollandt / om over den voor-schreeven Marchand by de Heeren Staten te klaghen / ende hem te doen casseeren / versorghende met eenen 't ghene van noode was tot bewaeringhe van de Sterckte. De Staten hadden hem behandight een goede meenighte van Musquet-Loodt / ook Kooghels tot Falconetten / Tonten ende eenighe Tonnen Bus-poeder. Maer eer Firmijn upt Hollandt was weder-ghekeerdt / hadde Marchand alle die het met Firmijn hielden ten Sloote af-ghejaeght / ende was heymelijck met den Vpandt verdraghen. Wepnigh tijdts daer na / te weeten den 17 Januarij 1586. den Vpandt het Slot over-gevende voor twintigh dupsendt Kroonen / nam sijn vertreck nae Vranckrijck. Dit Goet hadde Firmijn tot dier uure bewaert. Maer soo hy meende te ver-repsen / midts hy af-gedanckt was / ende dese dingen t' schepe ghedaen hadde / de Soldaten dit rieckende (gheljck sy in sulcke saecken vry wat scherp van reucke zijn) ende eenen goeden doet ghevonden hebbende om haer t' ontschuldighen / dewijle het teghen alle Krijchs-rechten was sulck Goet upt belegherde Steden te vervoeren / hebben alle dien Voor-raedt ten krijghe behoorende / ende met eenen alle sijn Hups-raedt bupdt ghemaeckt. Doch hebben moeten het kostelijkste weder-geven. 's Vaeghs daer aen / 't welk den dry-en-twintighsten Septembris was / werdt den Vpandt op den Wegh van Wouwe ghesien / recht op de Stadt houdende. d' Onse vallen te voet en te paert op haer upt: Dan / so hy quam aen de Berghsche Vupnen / stoegh ter rechter zijden in / ende trock langhs den Sandt-wegh / nae den Vijffelbergh ende de Noordt-gheest / alwaer hy hem ook legerde. Alsoo 't Water vande Vaert / (die sommige t' onrecht in haere Landt-taerten de Rivière Zoom heeten /) door de Slupsen aen de Wagyne-poorte ende Steenberghsche-poorte wert op-gehouden / stonden alle de Wepen / die tusschen de Woutsche en Wagijne-poorte liggen / onder Water / so dat onse voorsz. soldaten by den Vpant niet konnende komen / wederom in de Stadt quamen / ende zijn door de Steenberghsche-poorte upt-gevallen / met ontwonden ende vliegende Vaendelen den Vpant tot vechten lockende / die hem binnen sijn Leger hielt.

Scherminsling tegen de Vpant:

Des anderen daegs heeft hy ook sijn Leger geslagen in 't Zupden / 't welk hy van S. Geertruyts-bergh heeft upt-ghestrekt tot an den Bal toe / daer in begrijpende Burghvliet, den Zuyt-geest, den Rabergh, ende een deel van 't Bergsche Bosch / dat in 't Oosten van der Stadt lept. Den Rabergh wert also genaemt / na 't Rat daer mede men rabraekt / ofte daer op de doode Lichamen vande onthalsde gelecht werden: Want op desen Berg pleegtmen Justitie te doen. De Vpant heeft de Galge die daer op stont / een dagh oft twee na sijn komste / af-gehouwen en verbrant. Desen Berg lept in 't Zupden vander Stadt / recht soo men na Antwerpen gaet. S. Geertruyt, wert van de superstitieuse Menschen gedient tegen de Ratten ende Muysen. Sy placht voortijden te wesen Patronesse vander Stadt / ende men segt datse Vrouwe van 't Lant van Bergen geweest is. Het Capelleken dan van S. Geertruyt dat eertijts op desen Berg stondt / heeft hem den Naem gegeven /

's Vpants Legher in 't Zupden.

S. Geertruts kraggen.

1588. geven / hy licht recht aen 't verdroncken Zuytlant. Den Val is een deel van 't ackerlandt / dat tusschen 't bosch ende de Stadt ligt / ende 't beginsel van 't blanke belt / 't welck eensdeels nae 't Oosten / eensdeels nae de Woutsche poorte sich uytstrecht. Den Zuytgeest is een ghehuchte / en de Burghvliet een Dorp gheweest / daer 't slot was dat van de Francoysen als voren gesept is / verbrandt wiert. Het slot van Halteren, 't welck naer het Dorp daer 't gheleghen is / soo genaemt wert / hadden die vander Tholen met ontrent 30 mannen beset. Niet dat sy meenden / dat het selfde den Vpandt soude konnen wederstaen / maer om dat het dien van den Eylande een schilt-wachte wesen / ende haer van de komste des vpandts waerschouwen mochte. De Vpandt dreygende 't slot met ghewelt te willen in-nemen / hebben 't de soldaten overghegeven / behoudens lijf ende goet. Vpt den Reyghers-toren zijn dien dagh twee te peerde zijnde / met een grof stuck gheschoten. Men heeft daer nae verstaen dat den eenen een man van groote qualitept was / ende dat hy t' Antvverpen soude begraven zijn wel met 800 toorsen. Des nachts en lietmen geene klocken de heele stadt over slaen / op datse den Vpandt niet een soude dienen tot eenighe aenslaghen. Ontrent dese tijdt hebben wy seer veel volcx van alle kanten ghekreghen. De Heeren Staten / al hoe wel het Eylant van ter Tholen mede moest voorsien zijn / hebben ons een groote menighte van Nederlanders ende Schotten toeghesonden. Die van Vlissinghen, van den Briel, ende van Oostende / hebben ons een goet deel uytgheleſen volcks ter hant ghedaen. Daer zijn ook ghekomen onder 't beleydt van een Engelsche Capitepn Bock ontrent tachentigh mannen / van Geertruyden-berghe, die der Heeren Staten gebiedt verwoppen / ende haer onder d' Engelsche begeven hadden. Boven alle dese zijnder noch ses Vaendelen uyt Enghelandt op den eersten Novembris ghearriveert. Sulck dat het ghetal van de inleggende Soldaten / die in 't eerste van het beleegh niet meer dan 1500 en waren ghemonstert / soo te peerde als te voete / voor 't vertreck van de Vpandt was ghevvorden tot vijf-duysent. Maer soo nu de Ritmeesters saghen dat den Vpandt leger sloegh / ende den stadt meende / achtende datse ook wat doen moesten / om te toonen / datse mede mannen waren die den Vpandt onder d' ooghen wel sien dorsten / zijn sy ghelyckelick ghegaen

Die van Bergh-op-Zoom worden met Volck ghe-assisteert van de Heere Staten.

1588. by den Gouverneur Drurij, versoe- 1588.
kende dat het haer mochte ghevoorloost zijn den Vpandt te besoecken: verstaende dat men niet toevenen mocht tot de Vpandt 't leger tot aen stadts veste soude hebben ghebracht / als wanneer de Kupterije egeenen dienst meer en sonde konnen ghedoen. Indien sy ('t welck sy vastelick vertrouwen dat ja/) eenigh voordeel op den vpandt krygghen konden / soude 't selve der Stadt boven maten dienstelick wesen. Want dat door dien middel de vpandt verslouwen ende die van der stadt verkloecken souden. Voortelick dat het niet en was / het doen van kloecke mannen / te lijden / datse binnen der stadt souden besloten werden. Andere daer-en-teghen beweerden (want alle de Hopmannen daer tegen voordigh waren) dat alle overwinninghe onseecker is: Indien sy van de vpandt overwonnen werden / dat sulcks der stadt seer schadelick wesen soude: Ende indien sy d' overhandt behielden / dat de Vpandt die schade lichtelick souden konnen dragen. Dat men te doen hadde met eenen seer machtighen ende victorieusen Vpandt die sterck van volck was. 't Is waer het uytvallen wert ghemeenlick den belegerden nabeelligh ghevoordeelt: Maer dat heeft plaetse / daer sy wepnigh in ghetale zijn / ende alsoo van de Vpant omringelt werden / dat men niet lichtelick nieu volck krygen kan. Maer den hoop van ons krygghs-volck was passelick groot / ende wy kreghen alle dage upt de vereenighde Provintien ververschinghe van volck / door de goede gelegenthepdt van onse haven. Paulus Bacx het voordt hernemende / gaf voor antwoorde: Wy weten ook wel (seyde hy) dat men voorsichtelick handelen moet: Wy weten ook wel / dat den Vpant een machtigh ende victorieus legher heeft / ende dat hy seer sterck van volck is / hebben ook al dickwils ghevroest / wat voor Soldaten datter zijn: Maer indien den Gouverneur niet en begeert der Ritmeesteren versoeck toe te staen / dat de selve machtighe ende victorieuse Vpant ten laetsten met ghewelt inbreecken / ende soo vele alsser haer waren / metten hoof de ende (ick sal syn eygen woorden ghebruycken) by den hapre upt der Stade in syn legher sonde trecken. Maer aenghesien andere daer seer teghen waren / soo werde hy soo onghe-rust dat hy niet een woort meer spreecken en wilde / ende mepnde alsoo nae huys te gaen. Maer wert ghehouden van den Gouverneur / ende d' andere

Kaertslagh om den Vpant in het beleghren aen te tasten.

Kloecke antwoorde van Paulus Bacx

1588. dere die daer teghenwoordigh waren. Ende / seyde de Gouverneur Drurij, aenghesien dat sulcks streckt tot welstandt ende behoudenisse van de Stadt / soo en wil ick daer niet langher teghen wesen. Doe hebben sy haer te voet ende te Peert tot een generalen upt-val ghereet gemaeckt. Men hoordender noch trompet / noch trommel / ghelijck men ghewoon was / als men het volck vergaderde. Sy verwittigen elckanderen van den upt-val / ende zijn ter bestemder uren ende plaetse / al te samen ghereet / by een ghekomen.

Uchtenbroeck een Edelman upt Hollandt / wesende Coznette van den Ritmeester Paulus Bacx: werdt voor upt-ghesonden om den vyandt upt te locken in 't blacke velt / dat tusschen het legher ende de stadt is. Hem volgen 14 of 15 Harquebusiers / ende rijden alsoo te samen recht op het legher aen. Daer is dicht aen de stadts vesten eenen leeghen wegh / die van de Steenberghsche-poorte lept nae de punct van de Helste / ende wert bedeckt van Varibogaertsbergh / welcke aen dese punct eyndight / ende een vallepe maeckt. Langhs desen wegh / rijden de Lanciers nae de voorschreven vallepe met neer-ghevelde lancien / om niet ghesien te werden van den vyandt / die sijn legher hadde op den Rijsselbergh / ende op den Noort-geest.

Uytval van de Stadt / teghen den vyandt.

De Harquebusiers van Marcelis Bacx voeghen haer by de Lanciers. De Baren hadden de voortocht / dese volghde de Vane van Willugby. Ende Parker was in de hinder-tocht. De vyandt die wepnigh siende / welcke met Uchtenbroeck naer hen toe quamen / sondt haer teghen een goede menighte musquettiers. In 't velt daer Uchtenbroeck met de sijne was / zijn seer veel aerde wallen / die bewassen zijn met doornen ende distelen / dienende om de ackers van malkanderen te onderscheyden. Dese namen de voorschreven musquettiers al vast in. Ende terwijlen sy met Uchtenbroeck schermutseerden / d'onse die achter Varibogaertsbergh stonden / dit siende / ende seer blijde wesende van dese seer goede ende gewenschte gheleghenthevdt / vallen eens loops midden onder de vyandt. De trompetten blasen / ende elck doet sijn beste metter lancie / rijsweerden ende pedarmen. Houwen ende steecken wasser gheen ghebreck. De musquettiers worden van achter haer wallen ghedreven / ende en saghen niet schoonders dan haer gheweer wegh te werpen / ende te bidden om goedt quartier. Veele moesten 't metter doodt besueren / ende vele wierden'er gevangen: Want sy waren soo van d'onse omcinghelt / ende van haer legher af-ghesneden / datse niet en konden ontvlieden. De vyandt medelijden hebbende met sijn volck / sonden upt het leger drie Vanen ruptteren tot harer hulpe / maer die werden haest van de Baren / welcke de voortocht hadden / in de vlucht ghesla-ghen / ende bedwonghen / sich op den Rijsselbergh te houden / om aen te sien het vanghen ende dooden van haer arme musquettiers. Ghedurende het ghevecht / zijnder eenighe ghevanghen binnen gebracht: onder de welcke was een jonghen Edelman / de susters soone van dien Groes-beke, welcke eertijdts Bisschop van Ludick gheweest is / toeghenaemt Amsterode, zijnde overste Lieutenant van een Regement Hoogh-Duytschen / en hadde in 't aenghesichte een groote quetsure ontfanghen. De onse hadden voor-ghenomen stracks weder nae de stadt te keeren / soo haest sy den vyandt eenighe merckelijcke afbreucke souden hebben gedaen / 't welck oock soude gheschiet hebben / 't en ware saecke sulcks belet hadde den yver ende het groot herte van Parker, welcke niet en konde lijden / dat des vyandts rupters ontloopen waren / ende soo gerustelijck stonden aen en saghen / hoe men met haer voetvolck vast ommesprongh. Haer dan aenballende / daer sy soo merckelijck voordeel in hadden / heeft haer wel een repse oft twee aen het wijcken ghebracht / maer soo hy ghenootsaeckt werdt sich op den bergh mede te begheven / die den vyandt in hadde / om haer van daer te drijven / raeckte terstondt des vyandts gheheel legher (sulcks siende) in de wapenen / om haere rupteren te hulpe te komen / het welcke de vyandt nieuwe couragie by brenghende / ghesamentlijck op den Parker dede aenballen / soodanigh dat het seer wepnigh scheelde / of hy waere overloopen of ghevangen ghewor-den. Dziemael grepen hem de vyandt / drie-mael ontsettede hy 't haer / sich mannelijck metten sweerde weerende. De Baxen ende Pouly siende het ghevaer in 't welcke de Ritmeester Parker was / ende ghepickelt wesende / door eenen sonderlinghen yver ende begeerte / om naer haer ghewoonte allesinds eere te behalen / liepen met eenen bollen loop in 't midden van den vyandt / daer sy ten dickſten waren. Achtende dat de behoudenisse van een soo dapper man verre ginghboven allen vuyt / boven alle ghevanghenen / ende wat men meer dencken ofte seggen moghte van

Schermutseringe met den vyandt.

1588. Nederlaghe van eenighe musquettiers van den vyandt.

Parker in groot perijs.

Maer werd door de Baxen ontset.

1588. eenigh ghewin / die in den Oorlogh te verkrijghen is. Waer door eenighe die in het eerste ghevecht ghevanghen ende noch in de Stadt niet ghebracht en waren / omtrent tseventigh in ghetale / metter haest werden om-gebracht ende eenighe ontquamen teghen haer eyghen hoope. Door de komste dan van de Baxen wierdt Parker een wijde baen gheopent / om den vyandt te ontkomen.

De Baroen Willugby, ende den Oversten Wilfort, quamen recht aen upt Hollant / soo men jupst besigh was met vupten te vechten / ende sonder ergens onder eenigh dack te gaen of haer te ververschen / begaven sich vupten met een goede menighte van voetvolck om de rupterie met meer volck by te staen. Ten lesten is de rupterie / als volkomelijck volbracht hebbende haer voornemen in seer goede ordre nae de Stadt ghekeert. De vyandt volghde haer wel in grooten ghetale / uptermaten verstoort zijnde dat haer Parker soo upt den klauwen was ontrocken / maer en konden niet met allen uptrichten. Parker hadde al eenighe musquet-schoten op sijn wapen ontfanghen / dan was ongequetst / mits hy een schoot-vry-harnasch aen hadde. Daer 't besonderste ghevecht hadde gheweest / lagh het allenthalven vol doode lichamen / soo van menschen als van peerden. Van onse rupteren zijnder vier ofte vijf doodt ghebleven / maer daer waren veel ghequetste / ende de schade van Peerden was ongelijck meerder. Men seght datter van de vyandt soo eens soo anders boven de 200 zijn doodt ghebleven. Dit is ghebeurt op den 25 Septembris / na de middagh. Ondertusschen soo de rupterie met den vyandt vochten / braken de Metsers af seeckere over-gebleven mueren van het Vagijnhof / op datse den vyandt niet en souden dienstigh zijn teghen de stadt. Stracks nae dit ghevecht verkoorte den vyandt sijn leger / 't welck hy seer vijdt genomen hadde / ende verliet den hooghen Noort-geest / sich selven daer-enboven oock wel sterck begravende / soo in 't zuyden als in 't noorden der Stadt / tegen het uptvallen van de onse. Want hy en hadde hem niet gehoedt voor dese maniere van doen / en oock noopt ghemeent / dat sulcken hert ende kloeckmoedighept in die van der Stadt soude gheweest hebben.

Whetal van de dooden aen weder-zyden / tijdt wanneer dese uptval ghe-schiet is.

Omtrent den avondt zijn te samen gekomen de Heere Orossaert / Burgemeesters ende Schepenen / by de welcke haer hebben gheboeght de Capiteynen Veer, Schot, Basquivile ende Salsberrij 1588. om gelijckerhandt t'samen te beractslaghen van het gene tot behoudenisse der Stadt noodigh wesen moghte. Ende nae desen / is oock dit altijdt onderhouden / dat de Gouverneur selve / met de voornaemste van den Krijchs-Raedt / op het Stadthuys eens daeghs zijn ghekomen / ende gesproken hebben van dinghen die den tegenwoordigen standt van saecken aenginghen. Het welcke een seer prijselijcke sake is / sonderlinghe in een belegherde stadt. Want door desen middel werden lichtelijck de beginselen van swarigheden russchen soldaten ende Burgeren (die op sulcke tijden seer haest rijsen konnen) wegh ghenomen: ende indien van weer-zyden pet onweetens ende onversiens / tot naedeel van d'een ofte d'ander door misverstant is geschiet / kan 't selfde / sonder groote moeyte ende swarigheydt / verbetert werden.

De Magistraet dan / op dat het immers aen haere neerstigheydt niet en soude ontbreecken / heeft van die tijdt af altijdt twee mael des daeghs vergadert / te weten / ten acht uren voor den middagh / ende des nae middaeghs ten twee uren.

Willugby begheerde van de Magistraet / dat de Burgherye sich wapenen / ende in de stadt op de straten haer wachte houden souden. De sake was soo verre ghebracht / dat d'Hopmannen ende alle de andere Amptlieden alreede waren ghekooren. Maer door dien daer soo veele sich ontschuldighden / upt oorsaecke datse gheene wapenen en hadden / de welcke sy sepden in het muptineeren der Francoysen guijt waeren ghworden / en isser niet meer naer ghevolght.

Den Ridder Morgan wierdt van de Koninginne van Enghelandt Gouverneur van Bergen ghestelt.

Den 28 deser maendt / is Thomas Morgan, die eertijdts Gouverneur van de Stadt was geweest / upt Engelandt weder-gekeert. Dese was van de Koninginne ende de Staten ghesonden / om in plaetse van Sire Willem Drurij Gouverneur te wesen. De Staten hadden te vooren gesonden den Monster Heer Lancelot Parasijs, met last om die van den Krijchs-Raede / ende de Magistraet aen te seggen / dat het hare Majestept hadde believt / wepnighe daghen gheleden haer ende den Heer Baroen Willugby, aen te schrijven / harer Majestepts goeden wille te zijn / dat Morgan Gouverneur wesen soude / tot welcken eynde sy oock sonden de Brieven van hare Majestept selve. Dat over sulcks sy niet en begeerden yet teghen hare Majestepts wille in desen te doen.

1488. doen. Dat daerom den Ridder Drurij de plaetse hadde in te ruymen aen den voor-schreven Morgan, die seer haest met haren Beseil-brief daer souden ghesonden worden. Den inhout der Brieven van haere Majestept aen Willugby, waren dese:

Brief van de Co. van Engelandt aen Willugby.

Haer Majest. verstaen te hebben, dat den Prince van Parma voor hadde, Bergen op den Zoom te belegeren: Ende dat daerom het haer goet gedacht hadde, het Gouvernement van de Stadt den Ridder Morgan te beveelen, op datse teghen het gewelt des Vyandts mocht te beter versteeckert zijn: Dat hy over sulcks de goede Handt metten Heeren Staten aenhouden soude, op dat Morgan van stonden aen in de plaetse van Drurij mocht ghestelt werden, midts hy onlanghs geleden haer van de Staten vvas gherecommandeert. Dat sy gantsch niet en twijffelde van de getrouvvigheydt ende kloekheydt van Drurij, maer dat de lange ervaerentheydt die Morgan in Krijchssaecken hadde, ende de gheneghentheydt van het ghemeene Volck tot hem de eenighe oorsaecke was deser veranderinghe.

Het ghene de Koninginne seght van de gheneghentheydt des Volcks tot Morgan, ende van de recommandatie der Heeren Staten, is alsoo gheschiet: Willugby en hadde Morgan ten besten niet ghesint. Daerom Morgan merckende, dat hy op de gunste van Willugby niet steunen en mochte in het behouden van het Gouvernement van Bergen, ende datter oock seer veele na stonden, heeft hy syn beste gedaen om de Magistraet ende de Burgerije seer aenghenaem te weesen, door welcken middel hy oock de gonste van de Heeren Staten, ende met eenen Brieven van recommandatie aen hare Majest. soo van de Staten als van de Magistraet van Berghen verkreghen hadde. Ondertusschen hadde Willugby, Morgan door eenige practijcke van het Gouvernement geholpen, ende Drurij daer in ghestelt. Maer dewijl sulcks geschiet was sonder verwilliginghe van de Staten, daerom hadden sy aen haere Majestept gheschreven, op dat niemant en soude bestaen, sigh in desen teghen haer bevel te stellen. Nae de komste van Morgan isser seer veel gheschils ghereesen, niet alleen tusschen beyde Gouverneurs, maer oock onder de Hoplieden ende gemeene Soldaeen selve.

De Engelsche hielden het meer met Drurij dan met Morgan, de Nederlanders ende Schotten volghden de zijde van Morgan: Willugby droegh Drurij tegen Morgan, Daerom me gaf hy wel het Gouvernement van der Stadt aen Morgan, maer stelde Drurij, over de Schantsen: Seggende, dat hy dit dede, om dat haere Majestept alleene van de Stadt ende niet van de Schantsen gheschreven hadde. Morgan daerenteghen beweerde, dat sulcx seer ongerijmt was, overmidts de Schantsen en de Stadt aen een hingen, ende nopt verscheyden Gouverneurs en hadden ghehadt.

1488. Twist tusschen Drurij ende Morgan.

Het quam seer wel te passe, dat de Graeve van Solms, ende den Generael Villers upt Zeelandt aen-quamen, jupst op dese tijdt, als de Gouverneurs (ter oorsaecke van het Gouvernement) aldus twisteden, om haer tot vreede ende eendracht te vermaenen. Niet te min, Drurij werdt ghestelt over alle de Schantsen van de Haven, ende Morgan over de Stadt: De ghene die het met Drurij hielden, werden oock op de Schantsen ghelept. Drurij quam seer selden in de Stadt, selden sprack hy met Morgan, oft daer en rees altijdt eenigh gebrek, ende klaeghde oock seer van de Heeren Staten ende van de Magistraet. Dese oneenigheden mishaegde den Heeren Staten grootelijcks, te meer, aenghesien haer bevel so openlijck werdt weder-staen. Een peghelijck vreesde, ende was besorght, wat hier af noch ten laetsten soude moghen komen.

Die door den Graeve van Solms tot vreede bermaent werden.

Den 29 deser maent is den Impost van de Wijnen ende Bieren verpacht, ende ghedurende de belegeringhe, van allen betaelt ghelijck te vooren. Des daeghs daer aen, heeft Willugby wederomme eenen uptval ghedaen, op de ghene die in het Noorden gheleghert waeren. Doch hoewel hy by na den selfden wegh in-ginck, die in den eersten uptval gebruyckt werdt, en heeft daer meede niet sonderlinghs uptgherecht. Want de Vyandt handelde veel voorsichtiger, ende droegh goede sorghe, om van achter Baribogaertsbergh niet verrast te werden, gelijck in den eersten uptval geschiet was. Het Voet-volck hield sigh binnen de Loopgraeben, oft achter de Hegghen, die de naesten by 't Legher waeren, ende vallen de onse niet meer aen als te vooren. Ons Voet-volck stelde sigh in slagoorden omtrent een musquet-schote van de Stadt. De Ruyterije raeckten nochtans aen malkanderen, ende van weer-zijden wert dapper gevochten.

Uptval tegen den Vyandt.

De

1588. De onse houden hardt aen / de vpandt wederstaetse mannelick: Elck doet sijn vpterste kracht. Het Peert van Pouly, die de Vane van Willugby leyde / werdt onder hem geschooten. Hy neemt stracks een ander om sijn verlies te wreecken.

Onder andere werdt een Corporael van den Graue Nicolaes kloeckelijck vechtende ghevangen. Marcelis Bacx in 't schermutseeren seecker en Albanoys beseghenende / ende eerst met sijn sweert den selven onder de wapenen dwers doorsteecken hebbende / grijpt hem by den kop ende treckt hem met ghewelt vyt het midden van de vpandt / met peert met al / hoe seer hy ock socht te ontworstelen / ende brenght hem soo ghevanghen af. Maer het volbrenghen van dese kloecke daet / is sijn peert onder hem doodt ghevallen / als het sijnen meester onghequetst metten vyt in seeckerheydt gebracht hadde / want het was dwers doorschooten. De stucken die op de katte van de Minnebroers- ende op de Steenberghsche-poorte ghestelt waren / speelden dapper / verscheyden mael Man en Peert in de lucht werpende. Maer de vpandt en staude daerom om niet met allen / ende waeren onghelijck meer van ghetale dan d'onse. Het scheen dat het een Eeren-strydt ende niet om lijf ofte om leven te doen was / soo lustigh wierd 'er van weder-zijden ghevochten. Den avondt ende de aenkomende duysternissen hebbense alleen konnen scheyden.

De Ritmeesters / Lieutenanten / Cornetten / Quartier-meester / Corporaels ende ghemeene ruyters hadden al te samen verscheyden schoten op haer wapenen ontfangen. Doch daer waren weynigh gequetste / ende de meeste schade was onder de Peerden geschiet / hoe 't met den vpandt ghestelt was / is my onbekent.

Die van het Zuyden hebben op den eersten dagh van Octobris begonnen haer loopgraben te maecken van den Wal af tot de Lazarie toe. Twee daghen daer nae quam een Spangiaert over-gheloopen / die eenen doorsteecken hadde ende daerom over quam / ghelijck hy seyde. Soo dese ghevraeght wierd nae de gheleghenthevdt van het legher / seyde hy / dattet sterck was 30000 mannen / ende datter waren ghekomen ses metale stucken / boven de welcke men alle vyren noch ander vijftigh verwachte. Dat men voor hadde de Stadt met dese aen de Water-molen te beschieten. Sulcks dat hy scheen te bevestighen / het gheruchte van 60 stucken die men seyde in 't legher ghekomen te zijn. Dese werdt ghesonden na den Prince Maurits, ende de Ho. Mo. Heeren Staten. Want Maurits, sone van den Doorluchtighen Voorst Wilhelm Prince van Orangien / was verkooren tot Gouverneur Generael / in plaetse van den Graue van Leycester / die door last van de Koninginne naer Engelant vertrocken was / gelijck voor genoeghsaem verhaelt is.

Nu / aengesien den wal aende watermolen te swack was om het Canon te wederstaen / heeft men den selfden bestaen te stijven ende dicker te maecken. De Magistraet seyndt vyt deser oorsaecken den Burghemeester Zuytlandt nae Zeelandt / aen de Staten / om te versoecken eenighe onderstandt van middelen tot de fortificatien / aengesien de Stadt in veel plaetsen seer swack was / onversien van ghelt / van Arbeyders ende alderhande nootelickheden / daer nochtans de vpandt de selfde alle daghe meer ende meer becinghelde / ende sijn vpterste beste dede om die te bekomen.

Op den tweeden dagh nae het vertreck van de Burge-meester / begost de vpandt een Schans op te werpen daer de Lazarie gestaen hadde / 't welck so na de Stadt was / datse lichtelijck de selfde met musquetten bereycken konden. Doe hielt alleman voor seker / dat de vpandt ock van die kant / de Stadt beschieten wilde. Op den wegh van Calmthout wierde gesien een groote menighte van waghens ende karren / die de Peerden nauwelijck trecken en konden / ende met groote moeyte / (soo 't scheen) nae de stadt ghedreven wierden. Beyde / Burghers ende soldaten / meynden anders niet / dan dat hier de and're stucken quamen daer van den Oberlooper gheseyden hadde. Daerom vallen de Burghers aen 't maecken van de hoorst-weeren tusschen de Woutsche- en de Bagyne-poorte / om ten minsten daer op de Vest vyt te zijn voor des vpandts musquetten. Sy breecken ock af de mueren van de Woutsche-poorte die noch te hooghe waren / op datse gheene schade en deden wanneer de vpandt daer op soude moghen schieten. Daer wierd mede eenen wegh ghemaeckt door de Hoven / die aen den voet van de Wal quamen / om dat de ruyters bequamelijck beneden langhs de wallen soude moghen ryden / in dien de vpandt de Stadt beschoote. Maer den vpandt en was niet eens in de sin ghekomen van de Stadt te beschieten / hy en hadde ock met die waghenen geen

Kloeckheydt van Marcelis Bar.

Grootte van het legher van Parma.

Den Vpandt neemt eenige schoten in.

Die van binnen fortificeeren haere Stadt.

1588. gheen gheschut / maer schupten ghebracht / hy loerde oock op wat anders / gheluck d' upt-komste gheleert heeft. Des daeghs daer aen / het welcke was den sevenden Octobris / zijnder noch 25 Vaendelen voetvolcks in het Noortleger ghekomen / van de welcke Overste was / de Graeve van Egmont / soo men seyde. Dese voorschreven Vaendelen sloegen neder op den legen Noortgheest.

Daer is eenen Dijck in 't Noort-lant by Beumoer / diemen Eesterdijk heet / om dat hy in voortijden met Eesters is beplant geweest. Daer hy an Dypannelandt komt / verandert hy van naeme / ende werdt den Dypannelandtschen Dijck genaemt. Desen Dijck begint aen den leegher Noortgheest / ende loopende nae den Noordtlantschen Dijck die aen de Zee komt / schepdt eerst de Polder van Beumoer / ende daer naer Dypannelandt van het Noordtlant af / makende alsoo eenen dypwegh daer hy aen de Zee-dijck komt.

Den Vyant neemt eenige dijcken in.

De Heeren Staten hadden over langhe desen voorsz. Dypannelandtschen dijck doorghesteken / op goede hope dat het water door het Geusegat in Dypannelant: ende aen Barlebas in 't Noortlandt inloopende / door het Gat in den Dypannelandtschen Dijck te saemen komende / ende een merckelicke scheuringe makende / den vyant soude benomen werden den middel om op den Dypannelandtschen dijck te koomen. De vyandt werdt seer dickwils op den Dziannelandtschen dijck ghesien / alle ghelegenthepdt seer neerstelijck besichtigende. De onse dencken stracx watter schuylde: ende vermoeden sterckelijck / dat hy voor hadde een brugghe over dit Gat te maecken / om alsoo op den Noordtlandtschen dijck te geraken / ende dien inhebbende / onse Schepen te beletten / datse onse haven niet en souden mogen aen-doen. Daer om wasser seer veel van desen dijck te seggen. Eenighe willen datmen hem t' eenemael siechten sal: Andere / datmen op den dyk-wegh die in de vergaderinghe van de dijcken was / een Bolwerck opwerpen soude. De saecke werdt met den Graeve van Solms verhandelt. Maer alsoo het eerste soude geweest zijn eenen al te groten arbepdt ende kost / sonder eenighe vrucht / mids den dijck ge-effent zijnde / beter dan te vooren / den vyant dienen soude / ende dat het tweede niet sonder perijckel en was / upt oorsaecken / dat de vyant soo nae by lagh / en heeftmen geen van beyden gedaen. Dien nacht dan / welcken nae den 10 October volghde / nam den vyant den dijck selve in / legghende twee groote sloepen in 't Gat / ende daer meede sijn volck over-settende / tot dat hy / na eenige dagen / daer een brugghe over sloegh. Op den selfden tydt nam hy mede in den Matteberghschen dijck / van de welcke wy hier vooren ghespoocken hebben / in den aenslagh die hy op 't Eylant van der Tholen gemaeckt hadde. Op desen dijck brachte hy sijn gheschut / ende benam die van der Tholen de vaert op Hollandt.

1588. Parma neemt den Eesterdijck in.

Aen het Gat vander Tholen is den dijck op twee plaetsen doorghesteecken / ende daer is meede een schants gheleght / die men het Geuse-gat heet / nae seker Gat dat Rollee in de eerste Oorloghe door-ghesteecken hadde / eer hy met sijn volck van Dragon daer ghesla ghen wierdt. Het welke gheschiede in den Jare 1572.

Eenige oorlogh-schepen by den vyant seer beschaedight.

Recht in 't Gat van der Tholen lagen op ancker sommighe oorlogh-schepen / dewelcke den vyant dede rupmen met sijn gheschut / het welcke hy op den dijck teghen-over het Geusegat ghebracht hadde. Tegen-over Barlabas lagh den Admirael van Zeelandt / met noch een ander Schip van oorloge. De Vice-admirael Joos de Moor, den vyant als 't dagh ghewoorden was / op den dijck gewaer woordende / loste twee ofte dypmal op hem. Maer hy hadde hem in den dijck begraven / sulcks dat het schieten van Joos de Moor, niet vele en dede. Den vyandt hadde oock hier drie stucken gheplant: als die nu begonden te speelen / werden dese beyde schepen ghedwongen haer vertreck nae Roomerswael te neemen / naer datse met eenighe schoten dweers doorsnaept waeren / niet sonder verlies van eenighe Scheep-soldaten ende Matrosen. Soo onse Schepen upt de Haven liepen / d' eene na Hollandt / d' anderen nae Zeelandt / heeftse de Vyandt meede met sijn gheschut bestan te groeten. d' Eerste niet teghenstaende datse al eenighe scheuten ontfanghen hadde / voeren nochtans deur / ende verbolghden haer repse / twee van de leste zijn te rugghe ghekeert / vande welke 't eene tweemael ghetreft was / sulcks datter doodt geschoten was een Burgers-vrouwe met haer Kindeken / het welcke sy op den schoot hielt / ende noch twee ander Soldaten-vrouwen seer gequetst / vande welcke d' eene haer rechter-handt af-geschoten was / die niet lange / nae datse in de Stadt was ghebracht / den Geest gaf. Dit waren van de ghene / die upt vreese deg

1588. Vpandts naer Hollandt ende Zeelandt bluchteden.

Want in het begrnsel van het beleegh/ hadden sommige sulcken schrick / datse meenden haer eenighe behoudenisse te wesen / upt der Stadt te kommen geraken. Welcke schrik niet en werdt verminderd / alsoo de Hopmannen selve haere Huys-vrouwen met pack ende sack wech-sonden. Die gasten sock / welcke gheen soldye en ontfingen ende onder niemands eedt en stonden / levende alleenlijck van den hupt in alle dertelheyt ende Godtloosheydt / verlieten de Stadt met menighten / gaven veel gelts om paspoorten te krijgen ende alsoo haer konden wech packen.

Ontrent den Avondt quammer een schip upt Hollandt / nae het welcke de vpant veel schoten deed' / doch daer en werdt maer eenen soldaet doot-geschoten / die vp den Stierman aen het Roer stondt.

De Kupterije klaeghde seer van hop voor de Paerden / maer de klachten zijn strackts ghestilt / door dien daer hop ghenoegh upt Hollandt werdt gebracht.

Soldaten van Geertrupdenbergh nemen eenige Schepen.

Omtrent desen tijdt hadden de soldaten van Geertrupdenbergh ghenomen eenighe schepen geladen met Delfs-bier / boter / kase / pekel-harinck / ende olye / die sy in onse Haven brachten. Dese schepen hadden beschept van de Heeren Staten om nae Antwerpen ende nae Breda te vaeren. De Kooplupden saten te Geertrupdenbergh ghevangen / ende haer beschept hadden de soldaten daer aen de Galghe ghenaegelt. De onse wilden dit nae-doen / ende oock Schepen aen-halen / maer het is haer van de Heeren Staten verboden gheweest / ende hebben 't naegelaten. 't Goet dat de Geertrupdenbergenaers hier ghebracht hadden / is door last van de Staten den Kooplupden nae het vertreck des vpandt wedergegeven. De Staten souden die van der Tholen verversching ghe van Kupterije ende Voet-volck / welcke aen Denus dam teghen over Romerswael landen.

Den vpant doet zijn best om de vaert op Bergen te verhinderen.

Als de Vpandt sijn beste dede om die van der Stadt de Haven ende Vaert te benemen / deden die vande Stadt mede haer upterste neerstigheydt om de selfde te behouden / maeckende daerom op eenen tijdt verscheyden nieuwe Wercken / van de welcke het eerste op den Noordtdijck van de Haven is omtrent vijf hondert ende vijf-en-tachtigh voeten / van de Noordtschans nae de Stadt toe / ghenaemt de Papen-mutse. Op den Havendijck aen de Helste heeft men een voorstweere ghebracht. Sta-vast is begonnen 's nachts voor den 14 October. Op den Noordlandtschen Dijck is een plaetse / diese Barlabas heeten 1105 voeten van de Noordtschans. Hier is den Dijck in twee plaetsen doorghestreecken. Dese gaeten verhinderden alleen den Vpandt / dat hy sijn gheschut niet en konde brenghen om op de Noordtschans te schieten. De onse vreesende dat hy ten laughen lesten ock hier doen mochte / gheliick hy in 't Gat van den Vpannelandtschen dijck ghedaen hadde / nemen de plaetse selve eerst in / ende werpen daer een Schans op / die 't ghemen volck den name van Sta-vast ghegeven heeft / om dat men hier staen ende den Vpandt schutten moeste om de Haven te bevrijden. Om de Schans in haest op te maecken / heeftmen van de Burgeren ende sonderlingen van de Backers ende Potbackers ende diergheliicke Handtwerckers de Mutsaert gehaelt.

Misval Vaert om binnen Bergen te komen.

Maer vermits die plate die van Romerswael tot voorby onse haven strekt / seer hinderlijck was den ghenen / die langhs daer ter Haven in wilden / sulcx datse haren streeck al te naer aen het geschut van den Vpandt nemen moesten / hebben de Schippers eenen anderen Vaert ghenomen van achter Romerswael om / ende quamen alsoo van 't Zuyden in de Haeven / het welck veel min perijckels was. Want tusschen de Plate ende den Dijck / daer de Vpandt sijn geschut hadde / loopt de Schelde / ende en is daer so heel wijt niet / ter oorsaecken van de voor-sepde Plate / in voeghen dat de Schepen het Gheschut van den Vpandt niet mijden en konden.

Des Vpandts geschut stondt van Sta-vast / wepnigh min als twee duysendt voeten / ende en konden het selfde niet naerder de mont vande haven brenghen / upt oorsaecke van dese schans. Alhoewel hy dan nae alle de schepen schoot / die ter Haven in- ende upt-quamen / heeft hy nochtans geen schade meer gedaen / het welke merckelijck een werck van Godt scheen te wesen.

Aen het Thoolsche Gat leyt een verdroncken Polder / diese Broo-loose heeten / die sigh Westwaerts uptestrekt tot aen den Steendijck toe.

De Staten van Zeelant hebben door desen Polder / dicht aen den Dijck van het Landt van der Tholen / een nieuwe Haven ghegraven / die recht tegen over het Mols-gat (een Schantse

soo

1588. (soo ghenaemt) uytkomt in de Revicre van Eendrecht.

Door desen middel is het Eylant gesterckt ende een seer bequame Vaert gevonden om na Tholen te varen: Want door des vyants geschut was het Gat van der Tholen heel onbevel gworden. Van die tijdt af en heeft de vyandt met sijn gheschut niet met allen uytgherecht.

Acht Kuypers van de Baxen/nemē vyp Hoplupden gevanghe.

Acht Kuypers van de Baxen, zijn met haer paerden na Lillo, op den 13 Octobris afgheschcept / alwaer sy wisten te landen / ende quamen gereden ghelijck offe van Antwerpen gekomen hadden. Door desen vondt hebben sy drie Hopmannen van den Vyandt met alle haer bagagie gekregen / die van Antwerpen nae het Leger trocken / ende sijn wederomme te schepe metten Vuyt naer huys geheert.

Sijn Excell. komt selfs binnen Bergen op ten Zoom.

Noch en was den twist van Morgan niet te niete. Den nacht tusschen den 13 ende 14 Octobris / is den Doorluchtigen Vorst Mauritius, met den Generael Villers in de Stadt ghekoomen / Willugby hadde Morgan gedreyght vast te setten / sulcks datter niet dan merckelijck quaedt van dit verschil scheen te willen komen. Van de saecke is door de komste van sijn Excellentie aldus gemiddelt: Dat Willugby, soo lange hy tegenwoordigh in Stadt is / over al soude commanderen / als Leutenant van hare Maiest: In sijn afwesen / Morgan: ende den Oversten Drurij soude vertrecken. Als nochtans ghebleven totter ontlegermge toe. Daer wierde geseght / dat de vyant voor-hadde het overblijfsel van den Zuydt-lantschen Dijck in te nemen / op een leegh water door het verdroncken Landt / het welck als dan droogher valt / om oock van die zijde de Schepen te beschadigen / die onse Haven sonde willen aendoen. Men sagh oock merckelijck in't slijck nae Burghvliedt de voetstappen van de ghene die des nachts waren gesonden gheweest om de plaetse te bespieden.

Geschut tegen den Vyand gestelt.

Op het Hooft werden Schants-boven gheset / ende met eenen dry stucken geplant / daer van het meeste een kogel schoot van 44 pont pers / ende de twee minste van 16 pont. Alle de Schantsen hadden oock haere stucken / die alle ghelijckelijck op den Vyandt speelden / als de Schepen an quamen. 't Geuse gat en sloegh mede geen swijck. Den Dijck daer den Vyandt op lagh / was door den ghestadigen Regen / ende het over- ende weder-loopen van de Soldaten soo diepe / dat sy niet en wisten waer eenen voet te stellen. Sy en hadden noch deelen noch stroo: De Soldaten moesten in haere loopgraben in den reghen / onder den blaeuwen Hemel liggen / ende daerenboven stonden de loop-graeben vol waeters. Het waepde alle dage seer geweldighlijck / Sulcks dat de vyandt wel Berghen op ten Zoom scheen te belegheren / maer dat de Beleggers selve van den Windt / van den reghen / ende allerley onghemack beleghert waren. Die van der Stadt bangen aen den Zuytlandtschen Dijck te slechten / maer siende dat sulcx te vergeefs was / veranderden sy van voor-nemen. Aen het eynde van den Dijck was een Kreke: alle de Werelt oordeelde / datmen hier een Schans opwerpen moeste / te meer / om dat aen dese Kreke light een groote schor / daer het water seer selden op quam / ende de Kreke konde de Schants voor een gracht dienen. De Schelde is oock hier niet seer wijt / overmits het groote schor / dat teghen over het Zuydlandt light / daer eertijdts het Zeeusche Tolhuys op-ghestaen heeft. Daer laeghen veel schepen van oorlooghe op ancker: Maer nae dat de vyandt 's nachts sijn geschut op den Zuydlantschen Dijck met sijn Sloepen hadde gebracht / waren sy genoot saeckt haer ankers te lichten / ende van daer te vertrecken / gelijk sy voor Barlabas ende het gat van der Tholen hadde moeten doen.

1588.

De burgers van Bergen beweegt tot eenige fortenselfs te maken.

Joos de Moor, Vice-admirael van Zeelant / de plaetse besien hebbende / seyde oock het selfde beneffens veel andere: Het ghebrack aen Arbeyders. Willugby wil dat de Burghers de Schans maecken souden. Maer de Burgers vermoept wesende van al het werken / ende oock ontsiende eenigsins den vyant / die niet verre van dese plaetse op het vaste Landt sijnen Leger hadde / vielen weygerigh / seggende / datmen haer ongelijk doen soude / wanneermen henluyden in soo grooten perijckel van den vyandt / soo verre buyten de Stadt woude doen wercken. Want dit schor was van Valckenburgh / drie duysent een hondert en dertigh voeten. Valckenburgh was van de Stadt vier duysent voeten / maecken te saemen seven duysendt / een hondert / ende dertigh voeten.

De Heere Vrossaert / de Burghemeesters / ende heyde de Dienaren des Woords Godts: te weeten J. Baselis de Oude, ende J. Baselis de Jonge, doen soo veele by de burgheren / met haer te verthoonen wat sy den Vaederlande

1588. lande schuldigh waren / datse seer ghewilligh-lijck haeren arbeyt aengeboden hebben / tot het volmaken van 't werk / beloovende alle te samen sigh ghereet te willen houden / om te werck te gaen / so haest als de Trommel slaen soude. De na-middaghse Predicatie gedaen zynde / (want het was Sondagh) begint den Trommel te roeren / volgens de oyde by den Magistraet gheghe-ven.

De Burghemeester Zuyddlandt met eenighe Wet houderen / ende Jacob Baselis de Jonge, met de Ouderlingen der Kercken / elck een spa in de handt nemende / begheven sigh omtrent den Avont ter plaetse / daer men de Schants maecken soude / ende werden gevolght by na van alle de Burgheren. Daer werdt oock een Vaene Kuyters mede ghesonden / om de Burgheys te beschermen teghen den Vpandt / oft hy van Burghvliet af-ghekomen hadde. Maer alsso het Werk noch niet en was afghesteecken / ende dat de ghene die het af-steken souden / niet wel over een en quaemen / en is van dien nacht niet met allen gedaen.

De Italianen / die omtrent S. Geertruyt gelegert lagen / niet weetende wat dit te segghen was / reden vast over ende weer over / hier ende daer kijckende / wat die doch in den sin hebben mochten / diese met sulcken meenighte op den Zuydt-landtschen Dijck / (die recht tegen haer over lagh) sagen vergaderen. Men sachse op alle hoecken hare Schildt-wachten uytsetten / al te samen inde Wapenen / ende boven maten seer besigh zynde. Des anderen daeghs / welcke was den 17 Octobris / heeft men met alle Man bestaen te wercken / met grooter neerstighevdt.

Op den 18 Octobris / hebben de onse wederomme eenen uytval gedaen aen de Steenbergh-sche zyde: maer alsoo de Vpant sigh binnen hielt sonder uyt te komen / zyn de onse oock wederomme in-ghekeert sonder pet besonders uyt te richten.

Dien nacht / welcke was nae den 20 Octobris / heeft de Vpandt ghemeent listelijk ons de Noordschants af-handigh te maecken. Daer van ick de geheele ghelegentheydt wat naerder moet verhaelen. Boven hebben wy ghesevdt / dat onse Kuyterije twee Spangiaerts ingebracht hadden / een dagh oste twee eer wy beleghert wierden. Dese waren in bewaringhe van heren Engelschen Soetelaer / genaemt Readhead, daer eenen Grimston Pen-

1588. dragh van Basquevile sijn kosten kochte.

Den Vpant onderstaet de Noordtschans uyt te nemen door verraet.

Door desen middel den Vendzigh ende Soetelaer te samen kennisse met de Gevangenen gemaeckt hebbende / werden ten langhen lesten van de self de ernstelick aen-gesocht om eenigen goeden dienst aen den Koninck van Spangien te doen. Het welcke sy merckende / zijn ghegaen by den Heere Willugby, den selfden ontdeckende / waer toe sy van den Ghevanghenen versocht wierden / ende vragende wat den Heere Willugby believen soude / dat sy in de ser saecken doen souden. Willugby belast hen / datse met de Ghevanghenen handelen souden van de Noordtschants aen den Prince van Parma over te leveren. Na langen handel dan ende veel woorden die sy met de Ghevanghenen hier over hebben ghehouden / zijn sy ten lesten met malkanderen verdragh gegaen / weghens het over-leveren van de voor-schreeven Schants / als licht om doen voorden Vendzigh / die dickwils het Hooft van de Wachte daer op was / als het Vaendel van Basquevile de Wachte hadde.

Alle saecken zijn soo beleydt ghevorden / dat den Vendzigh ende Soetelaer haer (soo het scheen) verliesende / met Vzieven van de Gevangenen aen den Prince van Parma, aen den welcken sy al meer / desen aengaende / uyt der Gevangenisse hadden ghesch-reven. Op den 20 Octobris metten doncker-en / zijn gaen binden den voorschreven Prince / die daerom was komen bernachten op den leeghen Noordt-gheest / hem aendienende / dat alle dingen veerdigh ende wel bestelt waren om het Fort te leveren.

Parma twijffelt aen de ghetrouwigheyt van Readhead / en den Vendzigh.

Men segh / dat hy noch twijffelde van hare trouwe: Ende dat hy daerom seer veel vraeghens hadde van de Schants / van den ghenen die daer op commandeerde / van het Kruyts-volck datter in was / van den middel om het self de over te geven: Dat hy daer boven haer den eedt af nam / van datse ter goeder trouwe handelden / haer doende ontfanghen het Sacramet des Altaers / (want alsoo heeten de Papisten het Heylighe Avondt-mael des Heeren / het welcke sy op haer wijse hebben verandert.) Als hy nu ghelijck ghenoeghsaem van haer versekert was / gaf hy haer elck een gouden Keten / ende beloofde noch daerenboven elck een goede somme Gelts / indien de saecke ghelucklijck mochte afloopen. Bestelt daer naer / een goe-

de

1588. de meenichte van sijn upt-gheleesenste Volck die met dese gaen souden / om de Schants in sijnen naeme van haer te ontfangen. Doet niet te min haer de Handen op den Ruggh met lonten binden / ende voeght by elck een Soldaet met een blooten Pongiaert in de Handt / om haer stracks te door-steecken / indien men het minste vermoeden op haer onderweghen krijgen mochte.

Doetse binden ende wel bewaeren.

Willugby ondertusschen / voor-sagh de Schants wel met Volck / ende lepde op de dijcken / die van weer-zijden aen de Grachten komen / een goet getal musquettiers. Ende in het Poortsen daer de Vpandt langhs in koomen soude / doet hy hangen een pseren Halschupf / dewelcke boven met een koorde vast was / op dat de selfde af-gesneden zijnde / ende de Schupf nedervallende / den doorganck sonde mogen benomen werden.

Wen Vpandt treckt binnen de Noordt-schans doch weynig t'sijner voordeel.

Alle saecken dus bestelt weesende / verwacht Willugby de komste van den Vpandt met groot verlangen. Ten laetsten koomen sy voort / ende treckende door het door-gesteecken Noordtlandt / alsoo het leegh waeter was / binden sy de Poorte open / gheliick haer gheseydt was van diese lepden. Daer is al eenen ghereet die haer in Spaensch vriendelicken willekoomen heet. Alsser nu omtrent vijftigh van de voornaemste binnen waren / houdt Willugby selve met sijn handt de koorde af / daer meede de Schupf opgehouden werdt / ende verstopt alsoo den inganck datter gheene meer door en konden.

Die van binnen vallen op de ghene welcke ingheladen waeren / daer van den meerderen deel zijn doodt ghesaghen / ende d'andere ghevanghen.

Grimston ende den Soetelaer ontkoomt.

Grimston metten Soetelaer / alsoo de ghene diese bewaerden seer verschrickt ende verslaeghen stonden / zijn t'ontspronghen. Als die van buyten saghen dat het bedrogh was / ruckten sy met gewelt de onderste Palissade om herre / ende doen eenen heeten aenval op de Schants. Maer en konden niet upt-richten / door dien noch een tweede Heeckel-werck boven op de Borst-weere stondt / ende datse wel dapper werden ghegroet / met het Vpandt-gheschut van die van binnen.

De Vpandt vreemt de vlucht.

De Vpandt siende hoe hy ghevaeren was / viel d'er aen 't loopen / sijn wapen wegh werpende. Die op de dijcken verborghen lagen / sprongen upt met een schrickelijck ghekrijsch ende ghedrupg den vluchtenden Vpandt naeloopende / ende nae datse t'saemen op haer hadden gheloft / en deden niet dan houwen / steecken / ende slaen / onder den hoop daer sy ten dicksten waren. Middeler tijdt quam het waeter vast aen. Veele dan van den Vpandt / soo sy meenen te ontvluchten / vallen in de kolcken ende grachten van het Noordtlandt ende verdroncken haer selven. Daer zijnder boven de drie hondert doodt ghebleven / ende noch veel meer ghequetst / alsoo men daer nae upt eenighe ghevanghenen verstaen heeft. De besonderste ghevanghenen waeren dese: Don Jan de Mendoze, een passelijck ghedaeght man / die in 't Gasthuys van sijn quetsueren is ghestorven. Ende noch eenen anderen Don Johan de Mendoze, die noch een jonck man was. Gregorio Vites, Christophoro de Portes, Godefroy Gordon, Tristand Lignicabe, Alonso Idiaques, al te saemen Donnen / ghelijckse de Spangiaerts heeten / ende van goeden hupse.

1588. Verliest van de Vpandt in desen aenslagh.

Des anderen daeghs en saghmen in beyde de Legers gheen Vaendelen vliegen / het welck gehouden wiert: Als oft de Vpandt daer mede sijn rouwe over het verlies van sijn volck te kennen gegheven hadde. Die twee Spaensche Gevangen zijn opgehangen / by bonnisse van den Krijchs-raedt / om datse gevangen wesende / den Vendrigh ende den Soetelaer tot verraderije hadden versocht / dragende alsoo de straffe van haer verkeerde trouwe / diese haeren Meester hadden willen bewijsen.

Wat voors deel datter upt desen Aenslagh voor de Stadt ontstaen is.

Upt desen Anslagh is voor ons veel goets gevolght. Want hier door waren wy t'eenemael verseeckert teghen alle verraderije / midts de Vpandt dus bedrogheu zijnde / oock de rechte verraders (indien daer eenige hadden mogen wesen) niet en soude hebben willen gheloven. Hoewel nochtans alle de Weereit in Grimston ende den Soetelaer berispte / datse de Heiligie versaeckt / ende eenen valschen Eedt gedaen hadden / sulcks datse oock by haer eyghen Natie / den meesten danck niet en behaelden. 't Is waer / sy lochenen dat sy 't ghedaen hebben / maer nochtans seghtmen / voorseker / dat eenen treffelijcken man in Engelant (alsoo sy daer henen gereyst waren / om vergeldinge voor haeren dienst van de Koninginne te verkrijgen) op dese wijse haer aen haer Majestept heeft gherecommandeert.

Daer zijn veel ghewichtige redenen (seyde hy) alderdoorluchtste Vrouwe/

1588. om welcker wille dese behoorden vereert te worden met eenighe heerlijcke giste: Want indien sulcks bekomen die maer het lichaem hebben ghewaeght wat sal men dan dien doen / welcke alle beyde ziele ende lijf in de waegh-schale gheselt hebben?

Tijdinghe van de Spaensche Vlootte aen de belegherde ghesonden.

Uyt Enghelant kreghen die van der stadt seeckere tijdinghe / dat het overschot vande Spaensche Vlootte omtrent Schotlandt ende Yerlandt ghestrandt / aen de ondiepten ghesteecken / ende door groote stoorm-winden (ghelijck door de machtighe handt van Godt Almachtigh selve) meerderen deel was t'onder ghebracht; dat mede t'eenemael om hals ghecomen / oft gevangen waren / die sich hier ende daer in Yerlandt aen landt begheven hadden. Sulcks datter maer seer weynigh schepen met den Hertoghe van Sint Lucas / haer beste deden / om achter-om in duysent perijckelen ende vreesen naer Spangien te loopen. Daerom heeft men met het luyden van de groote klocke de Ghemeynte in der Kercken op den 21 Octobris / te samen gheroepen / ende Godt openlick / voor ende nae den middagh / met Danck-predicken gheloofd. Ende des avonts / heeft men het groot gheschut rontomme de Stadt / ende op alle de Schansen af-gheschoten / de soldaten insghelycks al te samen op de vesten vergadert zijnde / hebben verscheyden reysen alle haer roers gelost. Ondertusschen en hoorde men / noch en sagh men van al het blasen der trompetten / van al het trommelen / ende van al het luyden der klocken. De andere die gheen roers en voerden / bonden aen haer pijken elcke reyse eenen nieuwen bondel van stroo / daer in sy het vyer staecken / verheffende alsoo hare pijken om hooghe / ende daer mede drijllende / invoeghen dat het scheen / dat de geheele Stadt / ende alle de Forten in enckel vyer stonden: Want boven dit vyeren van de soldaten / waren allesins op de puncten van de vesten / ende binnen de Stadt peck-tonnen op-gherecht. De soldaten riepen den vyandt toe / dat de Spaensche Vlootte quam om haer de Noort-schans te helpen winnen. Van die tijdt af / begost den vyandt meer ende meer te flauwen.

Vyeren ende Triumpheeren over dese Victorie.

Die van Bergen-op-zoom danckten God in haer beleg over het vergaen van de Spaensche Vlootte.

Een seecker Schip / geladen wesende met hoorn / soo het meende in de haven te komen / werdt door den gheweldigen windt ghewapen op het Noorden-hooft / dat eertijdts met de Sout-keeten was af-ghebrandt. Hier op en dede de vyandt niet dan schieten / doch en raeckte het niet meer als drie mael / sonder nochtans yemandt te quetsen / het Schip wierd ten lesten door de neerstighepdt ende kloeckheydt van de Schippers binnen ghebracht. Het was alle daghe te vechten / jae alle uren wasser wat nieuws te sien op het pleyn dat tusschen de Stadt ende des vyandts legher was. Daer de Burgers door het ghedurigh arbeyden moede ende mat zijnde / klaghen datse niet langher soo wercken en konnen / daerom versoeckt den Gouverneur Morgan aen de Magistraet / dat elcken Burgher nae sijn macht op schattinghe soude ghestelt werden / om met dat ghelt de wercken te besteden. De Burge-meester Manteau doet den Vroeden-Raedt vergaderen / ende draeght haer de begeerte van de Gouverneur voor. Desen Vroeden-Raedt bestaet uyt den Nieuwen Raet / dat is / den teghenwoordighen Magistraet / uyt den Ouden Raedt / dat is / alle de ghene die aen de Stadt als Burge-meesters / Schepen ende Rentmeesters hebben ghedient / ende uyt Raets-lieden / dat zijn de gene die van den Ambachten ghekooren werden / om haer plaetse in desen Vroeden-Raet te houden. De begheerte van den Gouverneur wierd eyndelick goedt ghevonden / en door desen middel werden de Burgheren van het wercken ontslaghen. Datter noch te maecken was / wierd besteedt / ende van de aennemers volmaeckt / volghens het besteck / daer op sy het aen-ghenomen hadden.

De Burgers versoecken van meer te schansen ontslaghen te worden.

Ende soo men ghebreck van deelen hadde / heeft men alle der Timmerlieden wynckels aen-ghesproken / jae noch daer-en-boven sommighe leupffen ende nieuw-ghelepde solders hier ende daer ten behoeve van de fortificatien af ghebroken / welcke nae de ontlegheringhe der Stadt / van stadts weghen zijn betaelt ende wederom op ghemaeckt. Doch soo dat noch niet en hielp / ende datter noch meer dingen ghebreck waren / is de Burghe-meester Zuytlandt op den 26 Octobris naer Hollant ghesonden / niet alleen aen de Heeren Staten / maer oock aen den Eersamen Raet der stede Oorbrecht / die de Stadt groote vriendtschap / geduerende dit belegh / heeft bewesen: In de ledighe huysinghen van Jan Dajale, waren sommige Schotten ghelogheert / ende soo sy vast uytbreecken al dat brandtlick is / ende onder andere seeckeren balck daer het dack op steunde / vallen de huysinghen om berre / sulcks datter een oste twee daer onder doodt bleven. Doch daer wierd van stonden aen op lijf-straffe ver-

Den Burgemeester Zuytlandt naer Hollant ghesonden.

1588. verboden/ dat niemandt meer aen eenighe hupsen bzeecken soude.

Voorraadt op de vesten teghen den storm.

Op de vesten van de Stadt ende van de Schanssen werden peck-tonnen vol hout/ stroo en spaenderen gheselt/ om die aen te steecken ende lucht te maecken /indien de vyandt ergens pet hadde willen op de Stadt aengrijpen. Op den 27 Octobzis heeft men de Marckt met de groote klocke in-geluydt. Niet om dat men mepnde datter veel Kooplieden komen soude / maer de Stadt is gehouden sulcks jaerlijcks te doen / om het recht van de selfde Marckt niet te verliesen. Ghedurende dese vyve Marckt/ te weten/ ses weecken langh/ mogen alle Vluchtige in de Stadt vyelijck komen / (uyt-ghenomen straetschenders / die ghebannen zijn / oft andere vyanden des Landts) noch niemandt en magh van eenighe schuldt ghemaent worden / dan die op de selfde Marckt ghemaeckt is. Des daeghs daer aen is sijne Excellentie in de Stadt ghekomen / om met sijne teghenwoordighepdt de soldaten ende Burghers moedt te gheven/ende sonderlinghe om de fortificatien te besichtighen / ende op alles oydre te stellen. Op den selven Dagh was de schattinghe (daer van hier vooren ghespzoken is) merckelick beswaert ende verhooght : 't welck den Burgheren gantsch niet aen en stondt. Daer om soo verstaen werdt / dat de Heeren Staten in 't Eylandt van der Tholen waren / zijn den Burgemeester Manteau, ende Willem Fransoon, oudt Burghemeester aen haer ghesonden. Dese zijn met het ghebolgh van sijne Excellentie des avondts ten thien uyren vooz vp des vyandts gheschut / nae Venus dam ghevaren / ende bzachten soo vele vp de Heeren Staten te weghe / datse op den 30 Octobzis beloofden haer tot de fortificatien van Berghen te willen verstrecken tot dzie duysent guldens toe/ daer van sp 1800. guldens stracks telden. 's Daeghs nae des Burghemeesters vertreck / verliet de vyandt den Mattebergschen dijck. Die van den Eylande dit gewaer werdende / steecken het leger in bzandt daer hp stillekens uyt-gheschepden was / sonder 't selve te verbzanden. Morgan bzenght te weghe / dat die van de ses Gilden op het Stadthuys vp ghebeurten wacht hielden met eenen Wethouder. Den tydt naeckte vast / dat de vyandt met grooter schande / ende geen minder schade soude moeten op-breken. Want gheene hoope van de Stadt hebbende / en was anders niet vooz handen / dan dat sijn legher dooz het ghe-

Sijn Excellentie spreckt de Burgers een hart aen.

duerigh uptvallen ende schieten van die vander Stadt / dooz ghestadigh gnaet weder ende reghen / mitsgaders dooz sieckten die als dan volghen/ t'eenemael soude werden t'onder gebzacht. Daerom verliet hy op den 30 Octobzis den dijck van het Nooyt-landt. Die van 't Geuse-gat werden sijn vertreck eerst ghewaer / ende roepende aen den dijck met haere schupten / en vinden sp niemandt dan eenen Hoogh-duytsch / die wel hertelick lagh en sliep / welche opgheweckt zijnde / ende siende dat hy / ende den dijck/ van sijn volck heymelick was verlaten / viel op sijn knien ende badt sijns lijfs ghenade. De bzugge / die over het gat van Dzyanneland gheslaghen was / bzeecken de onse terstondt af.

1588

Den vyandt verlaet den dijck van het Nooyt-land / ende berepdt hem tot het verlaten der Stadt.

Den nacht die tusschen den 30 ende 31 Octobzis was / quam de vyandt met 14 groote sloepen van Burghvliedt af-ghevaren / om op 't water wat te rooven. Maer niemandt dan eenen armen Visscher van Kloomerswael ghekreghen hebbende / keerden sp wederom / op den middagh / van daer sp gekomen waren. Onse Oozlogh-schepen / hoe wel sp onder zepl waren / en konden haer niet bezeplen. Want sp roepden met alle man/ kloosen de ontdiepten / ende het was gantsch stil. Sijn Excellentie, de Gzave van Solms, Bernevelt, Egmondt, Valck, Vosbergen, met meer andere/ quamen dien dagh oock in de Stadt. De soldaten / om de Heeren te toonen haere kloeckmoedighepdt / doen eenen uptval in 't Nooyden van der Stadt/ maer het was te vergheefs / den vyandt en quam niet upt.

Eenige van de Staten komen in Berghen.

De Burgher-schans en was noch niet volmaeckt. Het ghelt / daer van wy ghespzoken hebben / van de Heeren Staten verkreghen zijnde / is de schattinghe vermindert / ende het werck vooyts aen eenighe hupslupden besteet. De onse stellen op het Boeren-bedziet twee stucken gheschuts / ende schooten daer mede dooz de balepe / die tusschen den hooghen ende leeghen Nooyt-geest is / in des vyandts legher wel dapper / sulcks datse dickwils met een schoote (ghelijck als naderhandt van de ghevanghenen is verstaen) tenten/ oxhoofden wijns / tonnen biers / ende noch sommige menschen om verre wierpen. Tegen dit schieten / sette de vyandt dese balepe vol schans-kozven / maer het hielp seer weynigh / daer moesstender alle daghe veel stzupckelen. Ondertusschen loopt een gheruchte / sonder dat men den eersten man wist / dat de vyandt

1588. Ghemacht van dat den vpandt een mijne aen de wal ghemaeckt heeft.

vpandt upt Holwegen een mijne hadde ghemaeckt / tot aen stadts veste / om eenigh quartier van den wal te doen springhen. Ende hoe wel alle man dat voor geck achtede / doen nochtans het water van de zuyd-veste des nachts voor den 7 Novembris eenen geheelen voet was vermindert ende leegher ghewo:den / wierd die leughen voor waerhepdt aen ghenomen. Willugby selve met sijn twee oft dzyen / ginghy reghelrecht nae Holwegen toe. Desen wegh is soo diep dat men geen spiesse soude konnen ghesien van de ghene die daer in waren / hoe hoogh dat se ook de selve op-steecken moghten. Niet teghenstaende dan / dat de vpandt dicht daer op S. Geertruyd-bergh lagh / de Heer Baroen en is nochtans niet eer wederomme nae de Stadt ghekeert / voor hy en hadde met sijn eyghen ooghen desen diepen wegh van boven wel besien / ende bevonden datter gheene gherecht-schap / noch lichteecken van mijnen te binden en waren. La Crois Capitepn van de Mijneurs / meende dat ter eenighe aderen onder in de aerde waeren / langhs welcke het voorschreven water erghens verloopen was.

Den 9 Novembris / quam den Graeve van Noorthomberlandt / ende den Generael Norits, met een groot gheholgh van Edel-lieden upt Engelandt. Men heeft alle het gheschut / kleyn ende groot / af-gheschooten / ende de groote klocke ghelupdt t'haerer aenkomste. De Graeve was ghekomen om Nederlant ende Bergen op den Zoom te sien.

Norits upt Enghelant aen de Staten ghesonden.

De Generael Norits was van haere Majesteyt ghesonden aen de Heeren Staten / om van haer onderstandt voor Don Antonio Koninghvan Portugael te versoecken. Want de Koninginne was besigh met een geweldige Vloote toe te rusten / om Don Antonio weder in sijn Rijck te helpen / daer upt hy onlanghs geleden van den Spangiaert verdreven was. De Cornette Uchtenbroeck met vijf ofte ses Peerden / reedt met een volle galop ter poorten upt nae den Sandtwegh tot voor by des vpants legher ende grepen daer twee rupters / ende eenen Boetelaer met sijn karre vol biers / die sy / tot spijt des vpandts / voor by sijn legher met haer in de Stadt brachten. Maer om den jongen Graeve met een vreemt schouspel te vermaken / isser eenen uptval by d'Engelschen voor-ghenomen teghen des anderen daeghs. Upt de mijne die aen de Poeper-tooren is / viel het voetvolck op het legher des vpandts aen / want over de gracht wierd in aller haest een vrugge ghestaghen. Dese schermut- 1588.
seerden aen Holwegen met de Italianen die op S. Geertruyts-bergh lagen. De rupters vielen ter Woutscher poor- Schermutsinghe met den vpandt.
ten upt. Parker houdt hem op den Wijngaerts-bergh: Pouly begeest hem op het blacke nae Burghvliedt. De Baxen en waren daer niet / want men haer de wete van den uptval niet ghedaen en hadde. De Hoogh-duytschen die op den Kabergh laghen / komen af in 't veldt dat dicht onder den bergh lagh / ende allenghskens naerderende / blijven niet verre van de Wijngaerts-bergh staen. Vele begaven sich achter de heggen ende kanten / d'andere lockten ons volck vast upt / hoopende dat onse rupters wel souden onthaelt werden van de ghene die achter de heggen ende kanten gelept waren. Veer met hem nemende dertigh mannen te voet / ofte daer omtrent / dzijst de Hoogh-Duytschen upt haer voordeel. Parker balt hier op aen / ende d'arme Duytschen tot op den Kabergh verbolgende / maeckt datter niet vele af en quamen.

Den Prince van Parma trecht van Bergen op den Zoom.

Een jong Edelman met namen Sarli Capitepn van een Vaendel voetvolcks te peerde zijnde / ende met Parker den aenval doende / wierd ghehangen / mits sijn Peert eens loops tot in 't midden van 't leger voor liep / sonder dat hy het op houden konde / is daer nae verwisselt met Don Ian de Mendoze, beyde vast van eenen ouderdom zijnde. Alle d'Overloopers seyden eendrachtelijck dat de Prince van Parma van meyninghe was op te breecken. Capitepn Sarli ghehangen.

Op den 11 Novembris wierd'er eenen generalen uptval op de Steenbergsche zyde ghedaen van alle de rupters ende knechten / wepnige upt-genomen / om de wachten aen de poorten ende op de vesten hier ende daer te besetten. Op den selfden tijdt liet sich ook de Overste Balfort met ses hondert upt-ghelesen mannen / soo Nederlanders als Schotten hier van der Tholen binden. Capitepn Veer, leyde de voorloopers die den schermutsel beginnen souden. De Ritmeester Marcelis Baex, met sijn Harquebusiers / hielt recht op des vpandts leger. Balfort stelde hem in slagh-orden op den Steenbergh schen wegh / die nae het Westen light. De Lanciers reden wat ter zijden af nae den Sandtwegh. Het voetvolck dat met Veer voor upt was / gaven gheweldigh vyer op den vpandt / die hem boven de borstweeren van 't leger bloot thoonde. Eenighe rupteren banden vpandt upt-komende / wierden heerlick met musquetten ghegroet / maer liepen Generaele uptval op den vpandt.

Die van de Stadt besetten den vpandt.

strachs

1588. stracks weder na haer legher/ soo haest als sy een of twee van haer Peerden saghen tuymelen. Dus liep den tijdt vast deur/ sonder dat sich den vyandt erghens bloot gaf/ maer hielt sich binnen sijne begravinghen/ die te sterck waren om van ons volck overloopen te worden. Daerom keerden de onse weder in de Stadt/ achtende datse ghenoegh hadden ghedaen met twee gantsche uren langh den vyandt te beroepen/ ende sijn legher ghelijck wel half bestormt te hebben. Van het voetvolck dat met Veer was/ isser vier doot gebleven/ ende twee-en-twintigh ghequetst/ die de vyandt van uyt sijn leger gheschooten hadde. Des nachts tusschen den 11 ende 12 November/ steecht den vyandt het Noort-legher/ ende het Slot van Halteren in brandt/ ende omtrent ten thien uren voor middagh op den 12 November vertrocken sy van den Rijsselbergh, ende van den Noortgeest, want daer hadden sy soo langhe in slagh-orden ghestaen/ tot dat de hutten verbrandt waren: ende haer Bagagie nae het Zuyden ghevoert wierd. Gheheel den wegh langhs welcken sy naer 't Zuyden trocken/ sagh men hier ende daer maer het opperste van de Vaendels/ mits de heuvelen ende sandberghen: maer soo sy aen den Val begonden te komen op den wegh van Huberghen, die aen 't bosch van Bergen komt/ daer moesten sy haer bloot gheven/ sulcx dat men niet alleen de Vaendels/ maer oock haer gantsche slagh-orden seer beschepdelijck konde sien. Want sy en konden noch van heuvelen/ noch van boomen ofte hegghen bedeckt zijn. Hier wierden sy wel dapper ghequelt/ van de stucken/ die op de katte van de Bosch-poorte stonden. Het was een gheneucht om sien/ hoe haer slagh-orden door ons gheschut t'elcke repse ghebroken wierd/ tot datse eyndelijck het statelijck ende ordentelijck trecken lieten varen/ ende haer van malkanderen schepdende/ soo langhe met eenen vollen loop ghelinckelijck liepen/ tot datse teghen ons schieten met de naeste heuvelen/ die in 't bosch zijn/ bedeckt wierden. Den geheelen naevolghenden nacht/ en hoorde men niet dan trompetten/ ende trommelen om te vertrecken/ ende het hitsen ende haepen van de waghe-liens/ die de Bagagie wegh-voerden. Door den dagerandt sagh men oock het zuyd-leger aen allen kanten in brandt staen/ ende sy trocken reghel-recht nae Galmhout, stellende haere schildtwachten op verschepden berghen/ op datse het legher te beter

Den Prince van Parma treckt van Bergen op den Zoom.

Die van de Stadt beschieten den vluchtenden vyandt.

1588. moghten waerschouwen/ soo die van de Stadt uytvielen.

Als het klaer dagh gworden was/ treckt Willugby met 21 Vaendelen voetvolcks/ ende met alle de Peerden ter Woutscher-poorte upt/ met hem nemende twee Folconetten. De schildtwachten van den vyandt dat siende/ packen sich wegh: De onsen nemen stracks in des vyandts trenchee en ende legher: Het voetvolck bleef op den Bergh staen: De ruyterie rennen den vyandt na/ ende komen aen den hindertoght/ jouwende ende geckende met den vyandt/ op dat hy/ upt spyt/ hem keeren ende vechten soude. Maer alsoo dat al om niet was/ keerden sy wederom. Want het was haer ghenoegh datse het legher van sulcken Koninghe hadden verweten sijn schandelijck vertreck/ het welck niet veel beter en was/ dan of sy wegh-gheloopen hadden. Wepnighe/ die noch in 't legher gevonden waren/ wierden hier ende daer doot ghesla gen/ upt-genomen twee ofte drie vrouwen/ welcken het leven geschoncken wierd.

Willugby jaeght den vyandt nae.

De Heere Baron Willugby, dede t'samen in eenen ringh/ alle de Ritmeesters en de Hopmannen/ Ende alsoo de Ritmeester Marcelis Bacx absent was/ den vyandt met een deel ruyteren naegereden zijnde/ dede hem een goede wijle soecken/ van meeninghe zijnde hem mede van wegen sijn vromigheyt/ gelijck andere te vereeren. Maer/ want hy niet voort en quam/ ende de Ceremonie/ die hy ghebruycken wilde/ geen langer uytstel en mocht lijden/ de wijle hy 't begeerde te doen soo men de vyandt noch in 't ghesichte hadde/ sich keerende nae Veer, Knolles, Parker ende Poulij, die van sijn Natie waeren/ ende oock mede na den Ritmeester Paulus Bacx, eenen Nederlander wesende/ sepde haer:

Willugby vereert alle Ritmeesters ende Hopluyden tot loon van hare vromigheden/ niet de selve upt den naem van de Koninginne van Engelandt Ridders te slaen.

Devvyle her een oude ende pryselicke gewoonte is, dat, die sich in den Oorlogh kloeckelick ende mannelick verthoont hebben, eenighe ghedachteniſſe van haer kloeckheydt ende vromigheyt genieten? Ende dat ick selve met mijn oogen gesien hebbe dat in u al te samen zijn, alle die deughden, welcke vereyscht werden in eerlicke Ridders ende kloecke Soldaten. Daer van ick tot ghetuyghe roepe den vyandt selve, die daer henen treckt, ende dickwils t'sijnder grooter schaden heeft bevonden, wat voor Krijchslieden ghy zijt: Onse Doorluchtighste Vrouwe hare Majesteyt van Enghelandt, (wiens bevel ick in desen, als hare Lieutenant ende Stedehouder, doe,) vereert u al t'samen met Ridderschap: Ende elck in 't beson-

1588. der met den ſweerde ſoetelick op haere ſchouderen raeckende: Ontfanght (ſeyde hy) het Ghedenck-teecken van hare Majeſteyts ſeer goeden wille ende genegentheyt, het welcke ghy met uwe kloeckheyt hebt verdient.

Sy bedanckten hem hooghlijck / ende ſwoeren al t'ſamen / datſe ſich altijdt ſouden draghen ghelijck eerlijcke Ridderen toeſtaet. Godt Almachtigh aenroepende tot eenen wreecker / indien ſy eenen valſchen eedt doen.

De Burghers bekomen goeden dupt upt des Vyandts legher.

Maer de Burghers ende ſoldaten / mannen ende vrouwen / jongh ende out / al watter in de Stadt was / borſten ter poorten upt / ende liepen elck om 't eerſt' nae 't leger van den vyandt / door ſnuffelen al watter was / ſagen met groote verwonderinghe aen de grootte van 't begrijp des leghers / ende al 't werck datter ghemaeckt was / ende maeckten oock elck ſynen dupt. Want in beyde de leghers / hadde de vyandt ghelaten menighte van ſchoppen / ſpaden / houweelen / karren / tonnen / muſquetten / roers / ſpieſſen / harnaſſen / ſtormhoeden / ende van alderhande wapenen / ende ghereedtſchap.

De ſoldaten ende arme Burghers / vonden des vyandts genoegh voor den heelen Winter. Want de ſtijlen / balcken ende ſpannagie / (daer van ſeer veel paſſelijck groot waren) waren maer gheblepſtert / ende van dupten wat ghebrandt. Want ſoo het ſtroo ende riedt verbrandt was / hielt de vlamme terſtondt op.

Die van de Stadt danckten Godt Almachtigh / van haer ontſet ende verloſſinghe.

Over de gheheele Stadt was uytermaten ſeer groote blijdtſchap / om dit haeſtig ende onverwacht vertreck van den vyandt. Ende alſoo den Chriſtenen betaemt / de eere aller weldaden toe te ſchrijven / den ghenen / van wien ſy ontfanghen zijn / heeft men den 16 November / Godt Almachtigh openlijck ghedanckt / van weghen de groote verloſſinghe. Ende den volcke is van de Predick-ſtoel / door de Bedienaers des Goddelicken Woorts / voor-gehouden: dat Godt alleene te dancken was / die de Stadt hadde bewaert voor alle ghe- 1488.
weldt / ende liſtige aenſlagen des vyants. Daer is mede ghebeden voor den welſtandt der Kercken ende der Stadt / ende voor alle den ghene / onder welckers macht Godt ons gheſtelt heeft. Is daer nae by der Overheydt goedt ghevonden / ende van der Papen af gheleſen / dat men eenen jaerlickſchen Vyerdagh houden ſoude op den 13 Novembris / op welcken dagh den vyandt vertrocken was. Des avondts ginghet op een vyeren. Men konde noch hooren / noch ſien / van het handt-gheſchut / van het blaſen der trompetten / ſlaen der trommelen / lupden van alle de klocken groot ende kleen / van het beyeren / van het jupchen ende roepen. Op alle hoecken / beyde binnen de ſtadt ende op de veſten / ſtonden menichte van peck-tonnen en branden / nergens en was men vry van alle de vyer-pijlen die in de locht ghevorpen waren ende weder neer vielen.

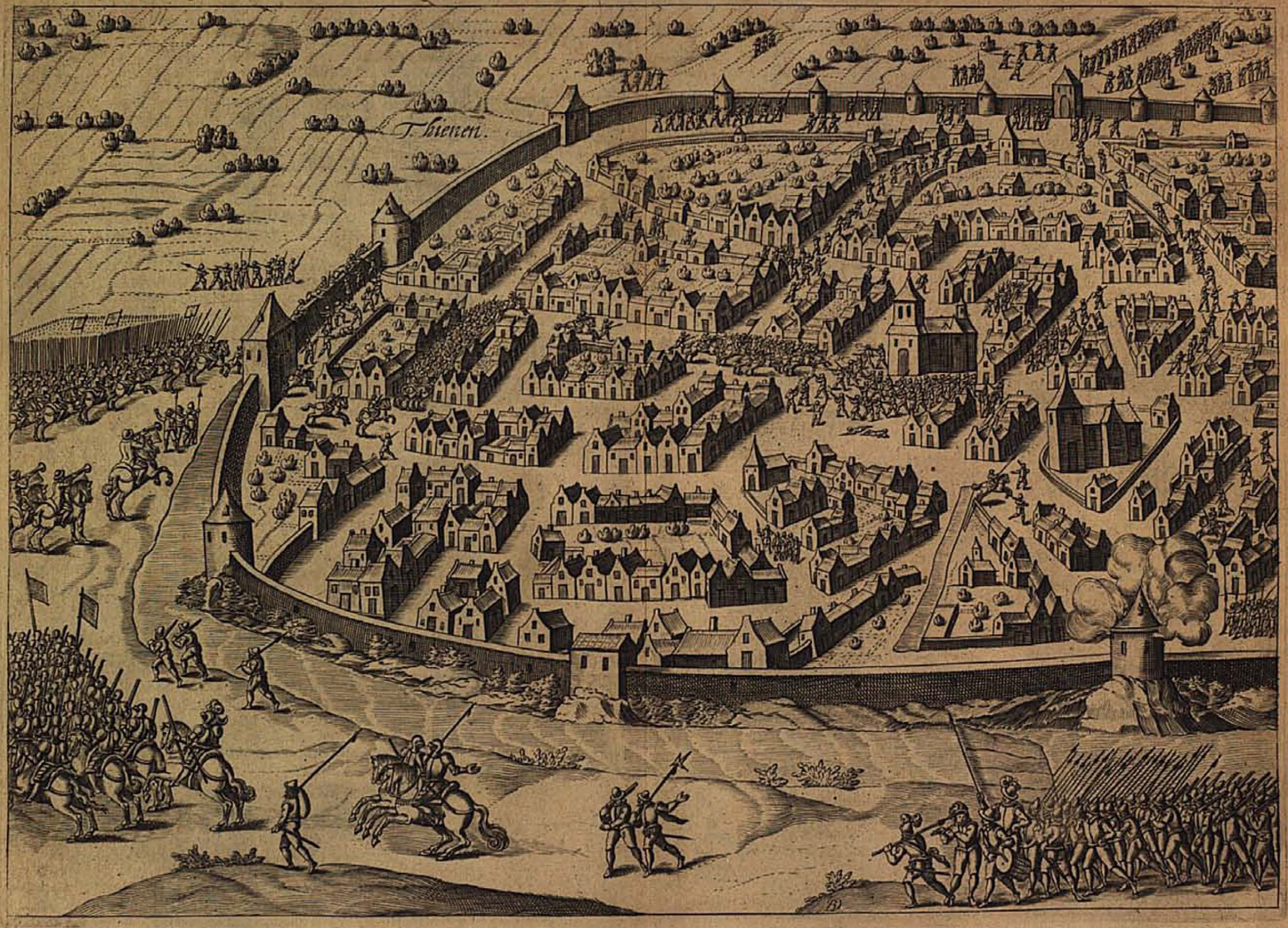
Bewijſen die ſoorten van jupchtekenen met vyeren ende anders.

De Heeren van de ſtadt houden met de Overſten maeltijdt.

De Stadt hiel een groote maeltijdt / daer te gaſte waren den Heere Baroen Willugby, den Gouverneur Morgan. De Ritmeeſters / de Hopmannen / ende Wethouders / ende alle de treffelijckſte van der Stadt. Kortelijck / daer en is niet onderlaten van 't ghene men ghewoon is te doen in publijcke triumphen ende vyeringen. Nae der handt heeft de Stadt upt-gedeelt onder de Ritmeeſters ende Hopmannen / groote vierkante goude peninghen / met Stadts wapen / ende den naem van dieſe gheſchoncken waren / mitsgaders de oorſaecke waerom.

Alſoo hebt ghy alhier Goetgunſtige Leſer een korte / doch waere beſchrijvinghe van het gantſche belegh / alle de aenloopen / uytvallen / ende andere voorvallende ſaecken / ghedurende het voorſeyde belegh / gheſchiet / ende ten laetſten het vertrecken des leghers van den Prince van Parma / van de Stadt Berghen op den Zoom, voor welcke verloſſinghe Godt in der eeuwigheydt moet ghedanckt ende ghepreſen zijn.

Ver-

T. thienen.

Verrassinge, in-nemen en plonderinge

der Stadt

THIENEN,

In BRABANDT.

1588. TOt hier toe / het belegh / het vertreck / ende verlaten der Stadt Berghen op ten Zoom, volkomentlik beschreven hebbende / volght in de oorden de kloecke ende mannelijcke daedt eenigher soldaten / tot Bergen in Garnisoen leggende / mede gheschiet in den jaere 1588.

't Is gheheurt in dit voor-verhaelde jaer / dat op verschepden tijden ende plaetsen / de Garnisoenen van de Ho. Mo. Heeren Staten ende syn Excellentie Maurits van Nassau, op de Frontieren in Garnisoen leggende / veel ende verschepden mannelijcke Exploicten / courssen / oft tochten ghedaen hebben / in ende door de Landen van den vyant: doende de selve alle af vreuck / ende schade / die sy konden te weghe vrengen ende uytrechten / soo met vrandtschatten / contributien in te halen / convoyen af te slaen / ende dierghelijcke Krijchs-Acten meer. Onder dese alle / soo verdient met recht de eerste plaetse / de kloecke ende Mannelicke Verrassinge ende in-nemen der stadt Tienen.

Ghelegenthepdt der stadt Tienen,

Tienen, is een groote en woeste stadt / de welcke gheleghen is in het Hertoghdom van Brabandt, aen een kleyn rivierken dat men de Geetre noemt / omtrent drie mijlen van de stadt Leuven, ende van S. Truyen, die eertijdts seer vermaert gheweest is / van wegen den Koophandel die men alhier ghedreven heeft / ghelijck men noch uyt eenighe oude Schriften bewijsen kan.

Van wie / hoe / ende op wat wijse Tienen ingenomen is.

Een seecker Sergeant met omtrent hondert mannen te voet / ende ses ruyteren uyt de Compagnie van Backx tot Berghen op den Zoom in Garnisoen leggende / hadden een aenslagh op Borghloon een stadt gheleghen in het landt van Luyck, de welcke haer misse ende failleerde / willende nochtans niet wederkeeren / sonder yet merckelicks uyt te rechten / trecken sy voorder / slaen door een menighte van des vyandts volck / ende marcheeren voor de stadt Tienen, de welcke besettet was / met vijf oste ses Vaendelen Spangiaerden / niet teghenstaende alle dit volck / ende dat het een groote ende wijde Stadt is / gheraecken sy met aerdighepdt in de selve Stadt / drijven de Spangiaerden buyten de selve / ontnaemen haer drie van haere Vaendelen / plonderen / ende berooven de Stadt / nemen den roof en de buyt soo veel sy laden moghten met haer / ende trecken alsoo ghelijckerhant wederomme uyt de Stadt / ende verlaten de selve. Den vyandt hier van verwittight wesende / neemt haer in 't wederkeeren waer / omtrent vier hondert mannen sterck / ende op haer hoede wesende: Sy hebbende met een mannelijcke kloeckmoedighepdt geresolveert / haer buyt niet te verlaten / slaen met ghewelt door de selve heuren / ende komen alsoo wederomme met het gene sy binnen de stadt Tienen geplondert hadden / binnen Berghen op den Zoom. Een saecke die by nae ongheloofelijck schijnt / ende nochtans in der waerhept gheschiet is. Een daedt die nimmermeer by de Krijchs-Helden in vergetenhepdt moet gheselt werden / maer t'aller tijdt alle kloeckmoedighe Helden / tot een spoor ende exempel te dienen / om haer tot dapperhept / ende kloeckhepdt te vermanen ende aen te locken.

De Garnisoenen van Heusden ende Geertruyden bergh slaen de vyandt op Tilborgh.

Viergheljcke daedt gheschiede by de Garnisoenen van Heusden ende Geertruyden - berghe de welcke met omtrent acht hondert mannen sterck zijnde / soo te voet als te peerde / de voetknechten achter op de paerden sittende / trecken naer Tilborgh, gheleghen by 's Hertoghen-bosche, al waer een deel van des Prince van Parmaes volck lagh / die sy de vroeck op nesielden / ende 't meeste deel verslaghen / de reste vluchte in de kercke / die sy niet langher dorsten verbolghen / ende bestrijden / vreesende dat op den alarm / de omleggende Garnisoenen / haer souden ko-

1588. men ontsetten: ende trocken daerommme also met eenen goeden buyt / wederommme naer hare Garnisonen.

De Garnisoenen van Zeelandt / staen een Convoy in Vlaenderen.

Omtrent deesr tydt zyn de Garnisoenen van Zeelandt 70 sterck / overghetrocken in Vlaenderen / ende hebben aldaer het Convoy van Coxrijcke / sterck zynde boven het Voetvolck / twintigh Ruyters / ende dertigh Roop-luyden / meede te Paerde / gheslagen: ende een grooten Schadt ghebuydt hebbende / zyn met deselve wederommme in hare Garnisoenen ghekomen. 1588.

Soo yemandt lust heeft meer ende diergheliycke acten te leesen / die wijse ick tot de Chronycke van Emanuel de Meteren ende andere Historye-schryvers / by wien hy synen lust volkomentlycken mach versaden.

Waerachtighe Beschrijvinghe

Der Stadt ende't Landt van

B R E D A.

In BRABANDT ghelegen:

MIDTSGADERS

De Romeynsche In-neminghe der selver,

door een Torf-schip, gheschiedt op den 4 Maert, in den Iare 1590.

1590. ALeer wy komen tot de in-neminghe ende veroveringhe der Stadt Breda, so en sal't niet buyten proposte zyn / in't korte de gelegenthept der selver te beschryven ende te verhalen. 1590.

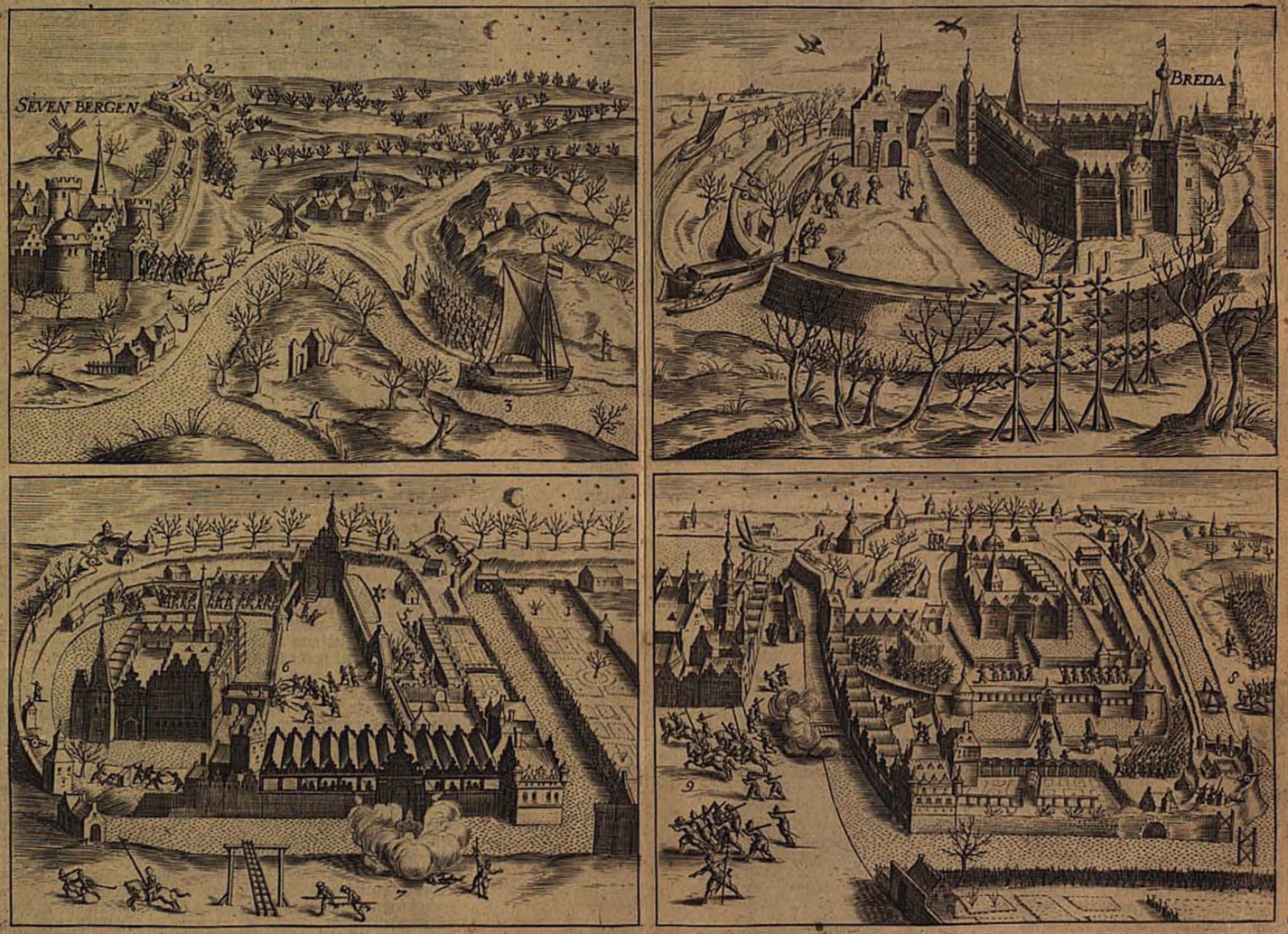
BREDA is nae de vier Hooftsteden van Brabant / onder de andere eene van de principaele Steden / ende voor een vrye Stadt ghehouden / met gelycke vryheden / als Thienen, Leuven ende Nievel. Dese Stadt leydt in de Kempen, aen een Water-vliedt / genoemt Marcke, acht mylen van Antwerpen, ses van 's Hertogen-bosch, ses van Berghen op den Zoom, ende twee van Geertruydenberghe: in een pleyne van goet Korenlandt / de Beemden wel beplant / ende boschachtigh / hebbende eenighe bosschen als Ulpenhout, Nieuwbosch, ende Liesbosch, verrycht zynde met twee Wateren / loopende in de Vesten van den Vaeghdyck / onder de volmeulen / alsoo haeren cours in de Stadt nemende: De principale Rivière is bequaem om met schepen te varen / boven tot Ginneken toe / boven naer Hooghstraten de Aa, beneden ende in Breda, de Marcke gheheeten. Men bevint onder de oude Memorien / dat de Venemarckers in 't Krayenbosch, daer in de Reygers nu nestelen / ghelegen achter het Hof ofte Kasteel / bewoondt ende ghehouden hebben een Sterckte ende vast Kasteel / van haer aldaer gebout / by toelatinghe van den Heere vanden Lande van Breda, welcke Sterckte ende Kasteel Henrick Vryheer vanden Lande van Breda, (om seecker gheschillen / met onderstant vanden Heere van Weesmael, Erf-maerschalck van Brabant, die hem tot synen verstoke te hulpe quam heeft inghenomen ende ter neder doen werpen / omtrent den Jare 1124.

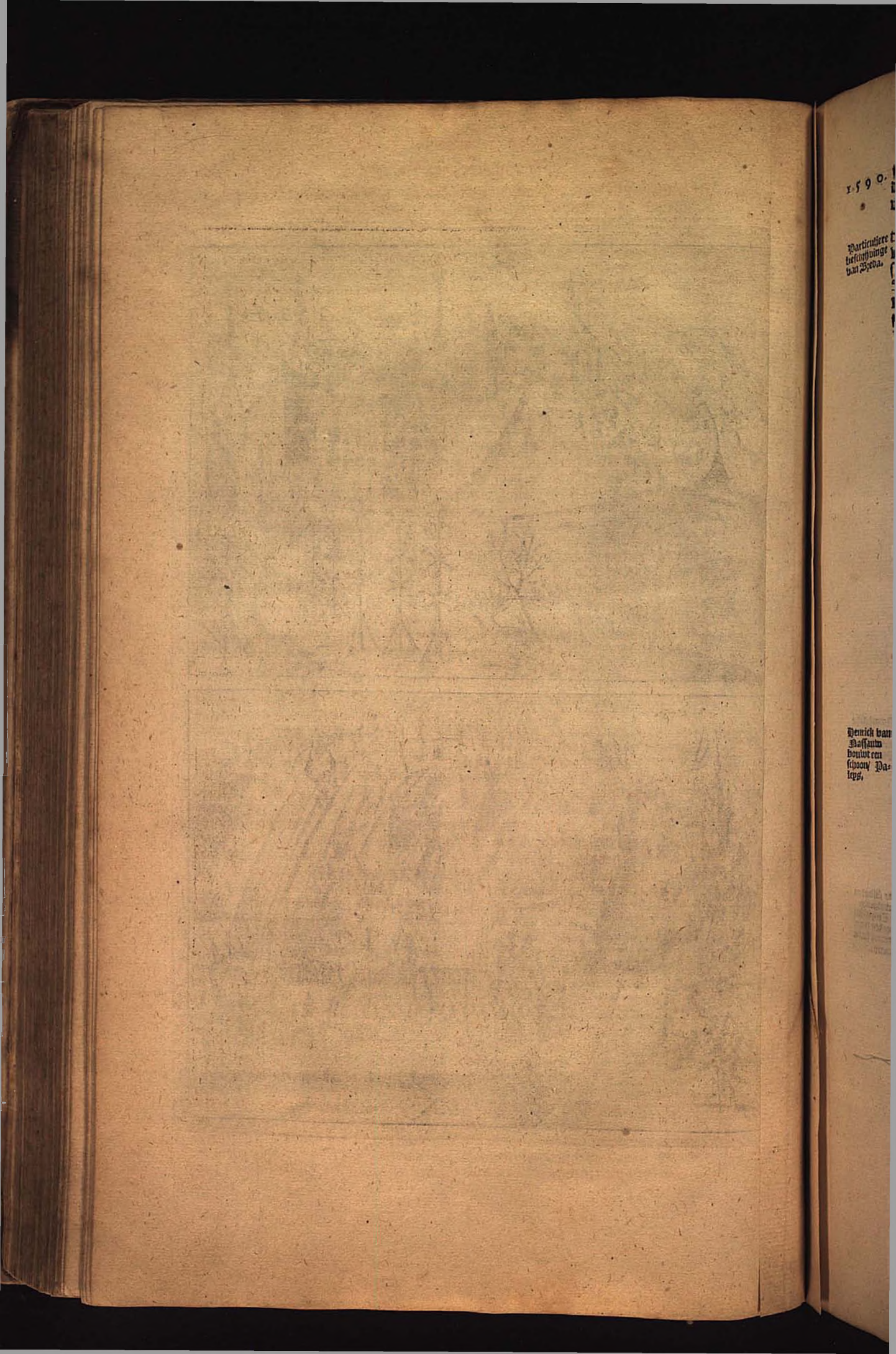
De Beemden hebben een Kasteel by Breda gehat

Sy heeft veel fraye wooningen ende Edellieden-huysingen / ende een fraeye Kercke / alwaer aen de Noordt-zyde de Graven van Nassau een kostelycke Kapelle ghemaeckt hebben / met een magnifique Sepulture van den Prince Renee de Chalon. Onder in eenen kelder zyn de Begraeffenissen van de oude Heeren van Breda, van Graef Engelbrecht, Graef Henrick, ende de voorschreven

SEVEN BERGEN
BREDA

1590. schzeben Renee: tot wiens eere ende gedachteniſſe een koſtelijke Tombe opgerecht en gemaeckt is in de ſelve Kapelle.

Particuliere beſchrijvinge van Breda.

Breda is redelijck groot ende wel betimmert/maer ſy heeft meermael ſchade van bzant geleden/ wel van 1000 hupſen / als naemelijck / den 23 Julij / Anno 1534. ende alſoo ſy de meeſte woonplaetſe geweeſt is / van den Hupſe van Naſſauw, ſoo is ſy oock van den ſelven Hupſe ſeer met gebouw verciert geweeſt / ende inſonderheyt van Gzaef Hendrick van Naſſauw, die een kloeck Heere was / ende Breda, met ſtercker wallen dick van aerde maeckte / ende boven dien inden Jaere 1534. aldaer vijf groote bolwercken fondeerde aen het Kaſteel/ ende om de Stadt/ al op den anderen ſlancqueerende / ende ende rondtom met bzeede diepe grachten: ende ghedurende deſe Oozloge / zijn daer noch neghen Kabelings ofte bolwercken aen-ghetrocken / ende elcke poozte met een halve Mane ghe-ſtercht / in ſulcker voegen / dat de ſelve ſtadt onder de Nederlandtſche Landtſteden nu een van de ſterckſte werdt gehouden. Van ouden tijden / nae 't af-werpen des booz-ſchzeben Kaſteels/ hadden de Heeren van Breda, recht daer tegen ober / omtrent de Marck / 't welck nu de Keyggerpe gheheeten is / haer Paleys ende Kaſteel beginnen te bouwen / daer af naemaels Gzaef Hendrick van Naſſau, hebbende laeten ſtaen een deel vanden auden bouw) een nieu koſtelijk Pallays ende Hof/binnen omwatert zijnde / met een dubbelden watergracht opgerecht heeft ende daer aen noch bupten een magnifijck Ghebouw met een heerlijcke Galderpe / ſtaende op pijlaren van blaeuwe ſteenen / ende hebbende een bergulde Frontiſpice. Het binnen Hof heeft onder andere veel ſchoone kameren ende ghemacken / eene heerlijcke langhe zale op pijlaren ghemetſt / met een konſtighen trap / al van blaeuwen arduyn / berſchepden op-treden / die van konſtighe Metſers ghehouden wozden booz een ſonderlinghe konſt-ſtuck/ met een kapelle daer aenghehecht. Daer is oock een ſchoon Wapen-huys / vol alderhande Wapenen ende Wapen-tupgh / ende ſeer veel gheſchuts: onder andere is daer gheweeſt veel oudt metaelen gheſchut / daer meede de Koninghen van Hongarpen / booz dienſte teghen de Turcken beweeſen / den Hupſe van Naſſauw, bereert hebben: Deſgheliicken 52 ſtucken / geſozteert van groote muer-bzeeckers af tot kleyne beldtſtucken toe / die den Keyſer Ferdinandus bereert ende gheſchoncken hadde aen den laetſten Pzince / Heere van Breda, de welcke in 't booz-ſchzeben Wapen-huys ghebzocht waren / doch zijn naemaels bp den Hertogh van Alva daer upt genomen en verbaert / alſo datmen met recht mach ſeggen/ dat dit 't ſchoonſte Huys ende Gebou vande Nederlanden ſoude mogen genoemt werden.

1590. Geſchut ende wapenen van 't Paleys.

Hoe veel verſchepden Heeren deſe Baronpe gehadt heeft / hoe ſy is van het Hartoghdom van Bzabandt afgheſchepden gheweeſt / ende hoe ſy eyndelijck aen het Huys van Naſſauw ghekomen is / ſullen wy om kozthepts wille boozby gaen: heeft iemandt luſt deſelve te weeten / dien wijſen wy tot de Cronijcke van Meteren.

Gzaef Philips van Naſſau van Dillenburgh, doen ter tijdt Gouverneur van Gorcum, Worcum, ende Louvenſteyn, hadde booz bevel van den Pzins Maurits eenen Charles Herauguier, Edelman van Camerijck, Capiteyn van een Vaendel knechten / aen-geſpzoocken / van een aenſlagh op't Kaſteel en Stadt Breda, hoe dat eenighe ſchiplieden / Vaſſalen van den Lande van Bzeda / ende den Hupſe van Naſſau, upt affectie hunnen Landtſ-heere toedzaghende / hadden aen-ghebooden hunnen dienſt: alſoo ſy gewoon waren houdt ende tozf te leeveren met hun Schepen op 't Kaſteel van Breda, onder welck dekſel eenen Aenſlagh ſoude mogen boozgenomen wozden.

Booz ſlagh om Bzeda te mogen beſobveren.

Deſen booz ſlagh Herauguier aengeſepdt ende alle perijckelen overlept zijnde / ſoo is hy omtrent 't laetſte van Febzuarius in den Haghe bp den Pzince Maurits ghereyſt: daer zijnde / hebben ſy t' ſamen met eenen Adriaen van Bergen, die ghewoon was tozf op 't Kaſteel te leeveren / beſlooten 't Fept te beſtaen. Waer op Herauguier wiert geſonden bp den Advocaet van Hollandt Jan van Oldenbarneveldt, Heere van Tempel, Kidder / etc. die niet alleen en handelde ende beſozghde gheldt ende noodtzuſt tot den Aenſlagh / maer oock de Stadt in-ghenomen zijnde / de ſelve te verſien ende te behouden. Met hun ende den booz-ſchzeben Schipper heeft Herauguier beſlooten dat het ſchip in een Hozp ghenaemt ter Leure, een mijl van Breda, redelijck hoogh ende plat toeghemaeckt wierdt / ſoo datter omtrent 78 mannen ſouden konnen inliggen / daer wierdt boozdts tozf rontom de ſelve plancken / gheliick ſy ghewoon waren / als ghebacken ſteenen / in goeder oozde ende hooghte gheſtapelt / alſoo dat de ghene / die in het

Beſluyt om 't ſelve te doen.

Henrick van Naſſauw bouwt een ſchoon Paleys.

1590. Schip quaemen / niemandt sien konden.

Aldus reede zynde / bestemden sy den 25 Februarij den Aenslagh te volvoeren / maer het wiert eenige dagen door de groote koude ende door het ys / niet sonder perijckel van ontdeckt te worden / belettet.

Wat Personen tot desen Aenslag gekuyckt zijn. Tot desen Aenslagh hadde Heranguier uytgekoren van Graef Philips van Nassaus volck 16 Mannen / onder Capiteyn Jan Logier; van den Heer van Famars volck uyt Heusden 16 Mannen / onder Capiteyn Jan Fernet; van den Heer van Tier uyt den Klundert / 22 Soldaten onder Lieutenant Mathijs Helt, uyt sijn eyghen Vaendel verkoor hy 24 Mannen onder Geraert Preys Schildknape / al jonck dapper stout onbevreest volck / wepnigh daer onder die baerdt hadden.

Met dit Volck meende Heranguier heim des nachts in 't Schip te begeven / maer hebben door eenigh ongeluck den Schipper ghemist / ende wierden desperecerende / raedtslaende het Schip te verbranden / om niet ontdeckt te worden: Maer sy herhatten 't weder den naesten nacht / waerschouwende den Prince Maurits, die met sijn Krijchsvolck t'scheepe lagh in den Klundert. Aldus des Vaendaghs 's avondts den 26 Februarius zijn sy in 't schip ghekroopen / daer het soo enghe innne was / dat sy allegaer krom ende geboghen moesten sitten / ende lagender tot Donderdaeghs morgens / sonder achter of voorwaerts te konnen koomen / door teghen-windt ende vorst / in groot onghemack ende extreme koude / met ghebreck van victualie / als niet soo langhe daer op versien zynde / waer over 't Krijchs-volck verslaeuwt zijnde / wierdt ghedwongen 's nachts uyt het Schip op de Schans van Noordtdam hun te begeven / den Capiteyn Heranguier heeft van sijn Volck moeten hooren murmuratie / die hy so met redelike woorden / als sijn exempel / 't perijckel ende schande / lof / eer en profijt / met goede ende quaede woorden voorhoudende / verwillighde / haer alles met hem te waghen (hoewel 't onghemack ende perijckel seer groot was de uytkomste die Godt bestemt hadde te verwachten. Den voornoemden Schipper siende dat dit soo langhsaem voort gingh / vreesde dat den Aenslagh ontdeckt was / waer door hy (van vreese in-ghenomen weesende) niet en dorst voort-varen: maer hy hadde drie jonge kloecke Maets / die by 't Garnisoen van 't Kasteel soo wel bekent waren als den Schipper selfs / die beweeghde hy om voort te varen.

Eenen dagh hun vermaeckt hebbende tot Noordtdam, soo zijn sy Donderdaeghs 's nachts den 1 Meert weder t'scheepe ghegaen / liggende omtrent een quartier mijls van Breda, also varende lagen sy van den Vrydag 's morgens tot Saterdagh ten 10 uuren voor het Reygers-bosch by 't Kasteel / daer sy aen den gront quamen / wachtende tot dat het Water soude wassen.

Terwijle het Schip so qualijck lagh / is 't leck ghevorden / soo datter soo veel Waters in quam / dat de Soldaten tot de Kuypen toe in 't Waeter saten / meenende alle te versticken / zijnde nu binnen den Boom ofte het beslupt van 't Kasteel / die achter hun gesloten wiert / maer als 't Water weder wies / is 't leck wonderlijck van selfs weder gestopt.

Terwijle sy hier lagen / quam een Corporael met een schupt om 't Schip te visiteeren / dewelcke gluck in den Roef van het Schip / daer een venster opschuyvende / die de solderinghe daer het Krijchsvolck in lag raeckte / maer niet in sijn gesicht vindende / is van daer geschreyden / dan t'allen gheluck ende door Godts voorsienighedt en was daer niemant hostende. Waer van sy door d'overgroote koude sulcken noodt hadden / datse lichtelijk souden ontdeckt zijn gevorden: onder ander was den Lieutenant Mathijs Helt daer soo meede ghequelt / dat hy sijn eygen pongiaert uytrock / om hem 't Herte af te steecken / op dat den Aenslagh niet en soude ontdeckt worden.

Romeinsche daedt van Mathijs Helt.

Aldus na den middagh den 3 Maert 't Water gewassen zijnde / so wierdt de Slups des Kasteels geopent / ende also het Schip door oorsake van 't Ys qualijck konde inkomen / wierdt het vande Italiaensche Soldaten in-gherocken / gheljck als de Tropanen eertijdts het Grieck houten Paert introcken.

De soldaten nabolgende de Tropanen stecken haer verveert selfs binnen.

Binnen gekomen wesende tegen den avont / belaste den Sergeant Major des Kasteels / dat de Wacht-huysen van Torf versien souden worden / waer door in korte tijdt so veel af-gehaelt wierdt / dat sy de solderinghe begonsten te ontdecken / 't welck weder groote bangighept verorsaecke. Maer den schalcken ende behendigen Schipper / also de Wacht-huysen voor den nood wat versien waren / vepnsoe moede van arbeyden te wesen / ende gaf sijnen Medegesel drinck-gelt / om met de Torf-dragers wat te gaen eeten ende drincken / alsoo 't werck tot den naesten dage uytstellende

1590. stellende / daer sy wel meede te vreeden waren / teghen den avondt quam een van des Capiteyns Dienaers by den Schipper / met hem hebbende / dat den Torf so goet niet en was / als hy plagh te brenghen / de Schipper antwoorde hem / Weest te vreden, den besten Torf light onder, dien hebbe ick oock voor den Capiteyn gespaert, daer mede ginghy heenen.

Den Schipper oock selfs werdt van den Sergeant Major belast (upt achterdenken dat den Prince Maurits op eenen tocht upt was) dat hy moeste inde Stadt gaen slapen / want sy maer eenen Schipper in 't Casteel en wilden laten: alsoo trock hy upt / doende den Prince Maurits de weete van sijn komst aldaer. Den Gouverneur Lancavechia wijs gemaeckt zijnde door behendige spions / dat den Prince Maurits eenen Aenslagh op Geertruydenbergh hadde / was derwaerts gherocken met seecker quantitept van Meel ende ander noodtdruft. Als't nu donker avont was / ende stille / ende de Wachten bestelt / soo heeft den anderen Schipper / om 't gerucht dat sy in 't Schip maeckten te bedecken / dickmael aen de Pompe ghevallen / als of 't Schip door 't Lek ware lecksgewordē / ende hun soo tot de middernacht onderhoudende / zijnde grooten twist onder 't Krijchs-volck geresen / om dat een upt noodt sijn ghevoegh in den pot ghedaen hadde daer sy upt droncken.

twist onder de verborgen Soldaten.

Herauguier, doen den tijdt ghekomen was 's nachts ten 11 uren / heeft sijn Soldaten in Godts name vermaendt den Aenslagh an te grijpen ende te volvoeren / belastende den Schipper te pompen / ende kreegh sijn Volck upt 't Schip sonder alarm bande by-staende Wacht / ende deelde die in twee hopen / den eenen hoop onder de Capiteynen Lambert ende Fernet, die hy belaste nae de Haven in 't Zuydt-weste te treecken / ende hy selve met d' ander langs 't Wapen-huys na een Wachte by de Poorte nae de Stadt. Alsoo door sijn Volck tredende / ontmoete hem een Italiaens Soldaet / die hy op sijn vraege niet antwoorde / maer greep hem by der kelen / verbiedende hem te roepen / ende vraegde hem na de gelegenthept ende sterckte des Garnisoens / die hem seyde datse 250 Mannen waren. Maer siende dat sijn Volck te curieus in 't vraghen waren / seyde hy wel te weeten / datter maer 50 waren / ende al warender meer / so mosten sy 'er upt noot door vechten / ende midtsdien aen de Wacht komende / so vraeghde hem de Sentinelle: Qui vala? die hy met een korte spiesse door 't Lijf

op wat wijse der Casteel aen-gheast worde.

liep / ende alsoo hief den Alarm aen / wont die van der Wacht ende Ronde stelden hun ter weer binnen 't Wachthuys / behalven een Vaendrager uptspringende op Herauguier, die hem quetste aen eenen arm / maer hy leyde hem met veel steecken ter neder / ende belaste sijn volck door de vensteren ende deure te schieten / waer door sy om goede krijchsgenade baden / die mits den hogen noot hun niet en konde gegunt worden. 1590.

Als nu door het gheroep ende den Alarm Paulo Antonio Lançavechia: Soon ende Lieutenant van den Gouverneur Odeardo Lançavechia, upten slaep gheweckt was / so dede hy eenen upval upt het binnenste van't Casteel met omtrent 36 mannen / maer de Capiteynen Lambert ende Fernet stonden hem so kloeckelycken tegen / dat Paulo gequetst werde ende sy te rugge weecken. Het Casteel werdt ghewonnen.

Den alarm ontstak oock in de Stadt / soo dat eenighe begonsten 't vper aen de Poorte des Casteels te steecken / niet tegenstaende dat Herauguier tegen hun dede inschieten. De plaetse versekert zijnde / soo trock hy noch met eenighe vande sijne na een ander Corps de guarde / die hy de grote platte forme des Casteels gehouden werd / daer noch 16 soldaten hun weerden / maer wierden al doodt geslagen.

Dit aldus beschicht zijnde / ende de besproken teekenen gedaen zijnde / so arriveerde twee uyren hier na den Graeve van Hohenlo buyten 't Casteel met des Prinsen Maurits Avandtguarde / maer midts datmen niet en konde openen de buytenpoorte des Casteels / upt oorsake van 't Vys / so quam sijn Volck binnen door 't af-breken van een Pallisade by de Sluys. Hohenlo ingekomen zijnde / appointeerde den jongen Lançavechia metten Graeve van Hohenlo, te moghen upt trecken behoudens Lijf ende Goet. Korts daer na quam den Prince Maurits selve met Voetvolck ende Ruyteren / ende met hun waeren de Graeven Philips van Nassauw, ende van Solms, Sir Francoys Veer, ghebiedt hebbende over d'Enghelschen / den Admirael Justinus van Nassau, den Heer van Famars, Verdoes ende ander Oversten. Sijn Excellentie komt in 't Casteel.

Ende alsoo den Graeve van Hohenlo de Burgerije vermaendt hadde tot vereeninginghe met hunnen ouden Heere / Prince Maurits, die vast ordere stelde om langs twee Poorten in de Stadt te vallen / soo sonden sy eenen Trom-slager / begeerende verlof om eenighe Burgermeesters te senden / de welcke gekomen zijnde in min dan een uyre / wierdt geaccoordeert dat de Borgers de Plonderinge

1590. ringe souden af-hopen met twee maenden solts aen de Soldaten / beloopende 97074 gulden. De Waepenen neder gelept zynde / sont den Prince Maurits den Heer van der Noot, Capiteyn van sijn Guarde met sijn Vaendel om het Stadthuys ende ander plaetsen in te nemen ende te besetten.

De Stadt gerst haer over aen sijn Excellentie.

De Spangiaerden vluchten uyt Breda.

't Is te noteeren ende waerdigh te onthouden: dat in den nacht op den eersten alarm in 't Kasteel / de Compagnie Kupteren van den Marquis del Guasto daer sijnen Lieutenant Tarlantino by was / ende vijf andere Vaendelen Italiaenen / uyt verschricken den moet verlooren hebbende / in sulcken disorde gekomen zijn / dat sy (op-trekende een Poorte) schandelijck uyt de Stadt gevlucht zijn / niet tegenstaende de Burgheers vreesende geplondert te worden / hun alle hulpe ende trouwe aen-boden omme de Stadt te bewaren ende te beschermen / maer te vergeefs: een schande te recht over sulken hooghmoedigen Natie. Het welcke Parma over-weghende / heeft dat verlies ende schande wel weeten te wreecken / ende den Spangiaerden dat te verwijten / waerom hy eenige Hoofden daer van dede hangen ende onthoofden / onder ander Cæsar Guitra, Julio Gratiano, de Lieutenant van Guasto, geheeten Terlantino, met den Corporael die 't Schip soo qualijck hadde gevisiteert.

Straffe over de selve.

Dese stadt Breda ende 't Kasteel wiert miraculeus ingenomen / sonder groote bloedstortinghe / ende veel ghevechts / want daer waeren alleen met het innemen van het Kasteel ghebleven omtrent dertigh Italianen: van de zijde van den Prince bleeffer maer eenen doodt / die door de dupsterheydt in 't water viel ende verdronck.

Danksseginghe over de Victorie.

Over dese Victorie hebben al de geunieerde Landen en Steden Gode openbare Los- ende Dank-seginge gedaen in hun Kercken / ende alomme geviert / ende doen slaen ter ghedachtenisse goude / silvere / ende koopere Penningen met op-schrift / dat Breda den vierden Martij 1590. door 't beleydt van den E. Prins Maurits van Nassauvv upt de Spaensche dienstbaerheydt was ghetogen / op d'ander zijde stondt nae-ghemaeckt de Water-gracht met het Torfschip de Soldaten daer upt-komende / rondt-om stondt geschreven: Gereet te vvinnen of te sterven voor 't Loon van't onvvinnelick gemoedt. 1590.

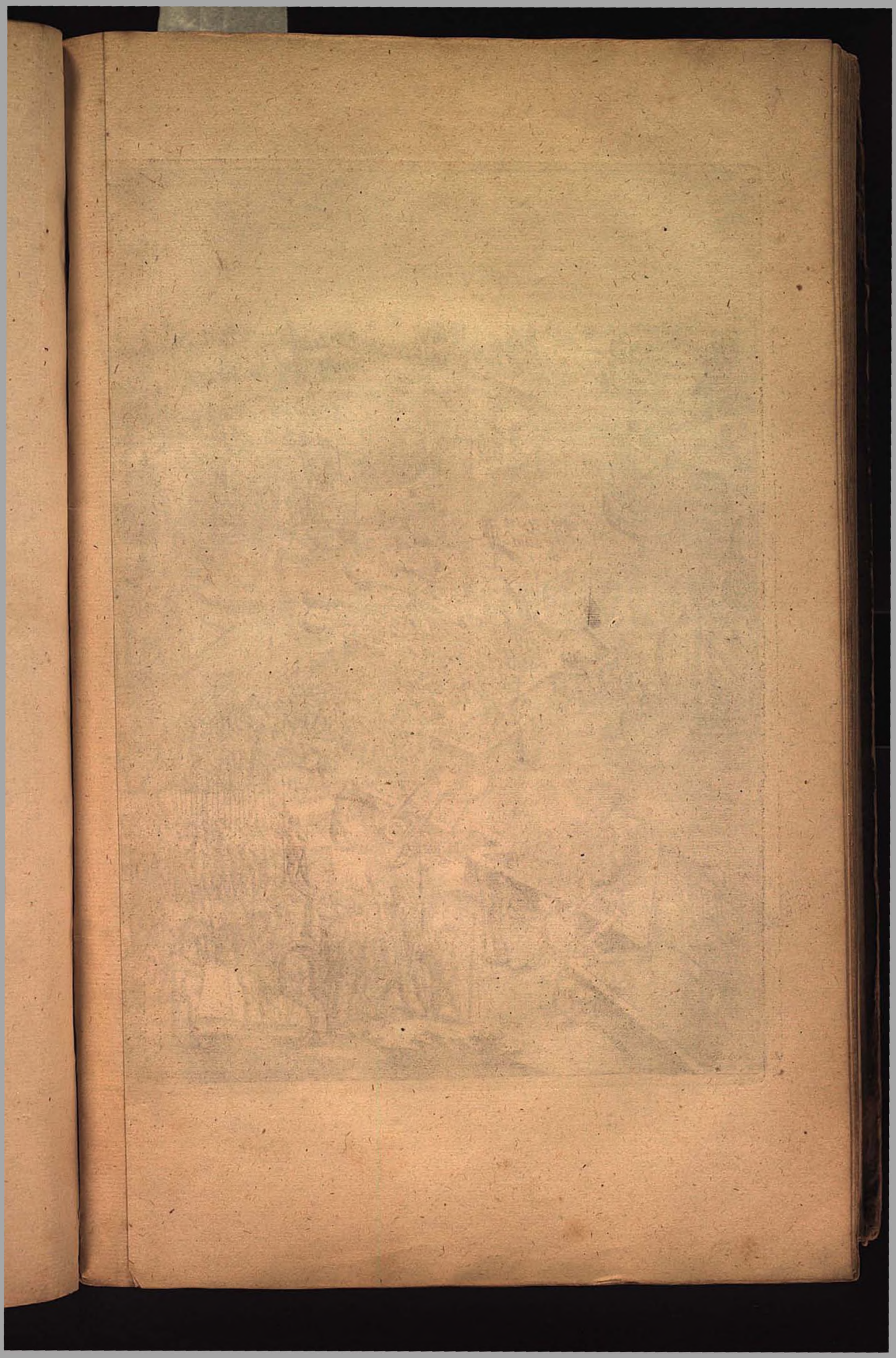
Vergelding van de Innemers van Breda.

Den Prince Maurits, met consent van de Hoog. Moog. Heeren Staten / heeft den Capiteyn Herauguier besthonken met 't Gouvernement der Stadt / Kasteel / ende Landt van Breda, met volkomen bevel.

Ende Capiteyn Lambert Charles wiert ghegheven het Officie van Sergeant Major / en daer nae om sijn kloeckmoedighepdts wil is hy by de selve Heeren gemaekt Gouverneur van Nimmegen, welcken Staet hy ten eynde synes levens / met grooten lof ende eere bedient heeft: De andere Capiteynen ende particuliere Soldaten werde elck een van de voor-schreven Penninghen ofte Medalien van sijnen Goude / ende een somme ghelts vereert / met belofte van gevordert te worden elck nae sijn qualiteyt ende verdienste: De Schippers wierden beyde ook beschoncken ende gevoordert met een pensioen haer leven langh geduyrende.

De Stadt wierdt terstondt besorght upt Hollant na de bestelde orde vanden Prince Maurits ende den Heer Oldenbarnevelt) met allerhande noodtdruft van Amunitie ende Victualie wel voor anderhalf Jaer: Eer thien daghen ten eynde quamen / soo wierden daer in-gelept vier dupsent Paerden / ende twaelf Vaendelen Voet-knechten / de Borgerije heeft haer ook in vijf Vaendelen ghedeelt om neffens het Krijchs-volck te waecken.

Graef

Fort van Noordam
Seuen bergen

Graef Karel van Manſvelt,

Beſchiet ende beſtormt de Schantſe van

NOORDTDAM,

Dan, werdt mannelick af-geſlagen, den 14 Mey 1590.

1590.

En Prince van Parma ſiende / dat ſijn Excell. van Naſſau, hen door eenen behendighen Aenſlagh / de Stadt Breda inghenomen ende af- handigh ghemaeckt hadde / ſoo heeft hy om meerder onghebal te mijden / ende de Stadt te benauwen / eer de Maendt Martio upt-ghinck / ghesonden Graef Karel van Manſvelt, met omtrent vier duysendt mannen naer Breda, om haer coursen te beletten / ende het platte Landt te bevrijden / die terſtont rondtomme / Oosterhoudt, Teeringe, ende andere bequame Plaetſen beſette / ende nam in Sevenberghen, ende andere plaetſen / daer sy groote wreedthedt bedreven / met rooven ende moorden. Ter Heyden, een Dorp tusſchen Sevenberghen ende Breda, op een Rivierken de Mercke, heeft hy een Schantſe ſterck ende groot met een Brugghe over 't Water ghemaeckt / om daer meede alle toe-voer te Waeter naer Breda te beletten / ſoo langhe met ſijnen Leegher daer ligghende / tot dat alles op-ghemaeckt was / denckende daer meede Breda te benauwen.

Parma ſent Karel van Manſvelt tegen Breda ende maeckt de Schanſſe ter Heyden.

Hy heeft daerentusſchen in May de Schanſſe der Staten by Sevenberghen, Noordtdam geheeten / ligghende vaſt op 't Water / beleghert: daer bevel op hadde Capitein Mathijs Helt, die meede in 't voorſchreven Turf-ſchip was gheweeſt / ende Breda hielp inneemen. Den derthienden ende veertthienden May / heeft de voor-ſchreven Manſvelt met ſeven Stucken-gheſchuts de Schantſe met twaelf honderd ſcheuten beſchooten / ende daer op gheweldelijcken gheſtormt. Sy brachten oock een groot Heude-ſchip met een hooghe Meerſe voor het Fort / ten hooghen Water: De Meerſe bol goede Muſquettiers zijnde / die hun van binnen alle teghenweer ſouden beletten: Oock hadden sy Brugghen om aen den ſtorm te koomen. Sy beliepen het Fort tweemael / maer werden af-gheſlaghen / met verlies van twee Italiaenſche Capiteynen / Horatio Fontana van Modena, ende Jan Franciſco Pagano Napolitean, met meer andere / daer onder eenighe Neder-landers van naemen waeren. Jae / men hieldt voor ſeecker / dat daer wel ſes- oſte ſevenhondert doodt ghebleven zijn: Te meer om dat het Yper oſte brandt door het ſchieten / in 't voor-ſchreven Schip quam / ende deſelve al verbranden die daer in waeren: waer door sy met veel ghequetſte moeſten afrecken / door welcke teghen-weer Capitein Mathijs Helt groote eere behaelde.

De Schanſe van Noordtdam te bergheeſs van Manſvelt beſchoten en beſtormt den 13 ende 14 May.

Hier-en-tusſchen hadden de Hoogh Mooghende Heeren Staten van de Geunieerde Landen een kleyn Leeger te velde ghebracht / onder 't beleydt van den Prince Maurits ende den Graeve van Hohenlo, daer meede noch in May trechende in de Over-Betuwe: Ende sy zijn voor oft teghen over Nimmeghen neder-ghesaeghen / alwaer sy op den Waeter-kandt van de Waele begonſt hebben een groote Schantſe op te werpen / om de Stadt te dwinghen: 't welck sy oock deden om den Graeve van Manſvelt van Noortdam ende upt Brabandt te trecken. Maer Manſvelt hem niet ſterck ghenoegh kennende / quam tot onder Nimmeghen, ende verneemende dat het Volck van den Prince Maurits, een Schantſe beſtonden op te werpen over de Waele aen 't Leyen-huys / is daer op aen-ghekoomen met Gheſchut / heeft deſelve van daer ghedreven / ende het begonnen Werck afghewoorpen / ende daer naer is hy / om beeter commoditeyt van Victuyes te hebben / gaen logheeren op de Maeſe / in het Landt van Kuyck. Waer-omme de Prince Maurits herdeerde

Prins Maurits te velde boudt de ſchanſe van Knodtſenburgh tegen over Nimmegen.

1590. deerde alle den Somer om sijn Fort te volmaecken / onder de oogen ende het gheschut van de stadt Nimmegen, die met onderstandt van Mansvelt ghewelderlijcken upt der Stadt schoten. Niet tegen-staende dese bekommernissen is de schanse in 't leste van Julio in tegenweer des Vyants opgemaekt gewor-

Waerom Knodsenburgh ghenaemt. den / ende wert Knodsenburgh genaemt / tot een spijt ende dwangh vande Knodsendragers van Nimmegen, om dat de Burghers van der Stadt met dien naem ghenaemt werden / als sy plachten oproerigh te wesen / ende de knodse op de straet te brenghen. Sy werdt versien ende versorght van alderhande voorraedt van Gheschut / munitie ende Victualie voor ses maenden / ende werdt beset met vier ofte vijf hondert Mannen / onder Capiteyn Geraert de Jonghe.

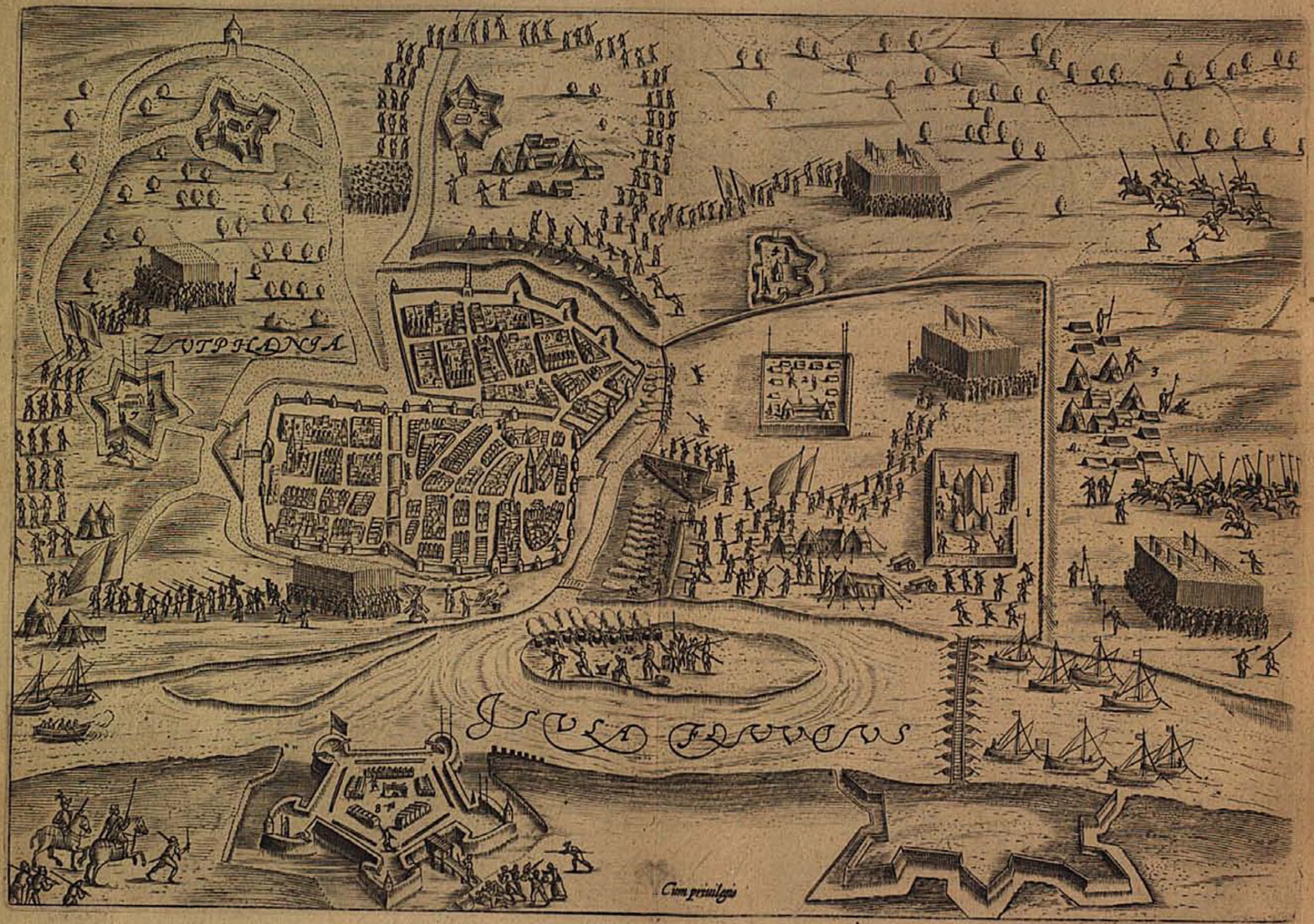
Voor meede hebben sy sindts in de Betuwe haer selven vast gestelt / ende de Waele haer bepalinghe ghemaeckt / in meyninge metter tijdt Nimmegen door ghedurigh schieten ende schade / te dwinghen. Den Prince Maurits besette de Riviere Waele van beneeden Bommel tot het Tol-huys ofte Schenckenschanse toe / met verscheyden soldaten ghelogeert by quartieren / om haer Vyanden de in-nemende passagie te beletten / by hulpe van eenighe Oorloghschepen die hier ende daer opte Riviere gelept waren. Den Prince van Parma hadde gaern gesien / dat die van Nimmegen sterck Garnisoen in-ghenomen hadden / vreesende dat sy metter tijdt / door de schaede ende quellagie die haer upt Knodsenburgh aen-ghedaen wiert (met het meenighvuldigh schieten / ende werpen der Vyer-hooghelen in haere Stadt ende Huysen) souden verslauwen / ende eyntelijcken metten Prince Maurits accorderen ende overgaen / maer sy en wouden gantschelijck daer toe niet verstaen. Mansvelt in 't Landt van Cuyck dagheliicks stercker woordende / scheen te willen de Waele passeeren maer te vergeefs.

De Staten maecken een nieuwe Vaert ende Wijck in de Betuwe. De Ho. Mo. Staten hebben oock eenen nieuwen Vaert ende ghewelddighen Dijck doen legghen dwers door de Neder-Betuwe / van den den Rijn tot de Waele beneden Nimmegen, ende dat principalijck door de directie van den Amptman van Thiel Diderich Vijgh, die de meeste kosten versorght heeft / hoewel de Heeren Staten van Hollandt, eteliicke dupsendt guldens daer toe ghegheven hebben / om daer meede de Neder-Betuwe tot beneden Dordrecht beter te bewaeren ende bevrijden / teghen het over-loopen van 't opper-water van den Rijn. Tot een vergeldinghe der selver daden / hebben die van Gelderlandt, soo veel die voor een ghereet deel / mette andere Nederlandtsche Provintien vereenight waren / sijn Princelijcke Excellentie Maurits van Nassau, begiftight met het Gouvernement der selver Landen ende Steden. 1590.

In-neeminghe van het Huys te *Heel*, *Hemert*, de Stadt *Steenbergen*, &c. Al t' samen ghe-schiedt in den Jare 1590.

NAer dat Graef Karel van Mansveldt, met groot verlies de Schanse van Noordtdam heeft moeten verlaeten ende te rugghe trecken / ghelijck voorren verhaelt is / soo is sijn Excellentie in 't upt-gaen der Maendt September met een tamelijck Legher te velde ghetrocken / ende heeft op den seven-en-twintighsten der selver Maendt het Huys te Hemert, de Schantsen van Elshout ende Creveceur, by Engelen, beschooten / ende nae weynigh teghen-weer verovert ende inghenomen.

Heel ingenomen. Dit geschiet zijnde / treckt van daer naer Bommeler-weert, ende neemt den derden October het Huys te Heel inne / het selve brenghende onder de ghehoorsaemheydt der Ho. M. Heeren Staten. Dit gheschiet zijnde is den selven Prince Maurits met grooter rassighepdt voort getrocken voor de nieuwe sterckte ter Heyden, die Mansveldt opgherecht hadde teghen die van Breda: De welcke / hoewel sy sterck van aerde ghemaeckt / ende met rijs-hout doorvlochten was / met veel schietens ghedwonghen werdt over te gheven / den 11 Octobris. Van daer trock hy den 29 Octobris naer Steenbergen, weesende aen de Zee ghelegen twee mylen van Bergen op den Zoom, het was eertijdts een seer machtighe Stadt met een wonderlijcke ende vermaerde Haven: maer door de Oorlogen ende ongetijdighept der Zee tot kleynen staet ghebracht. Den Prince voor de Stadt ghekomen weesende ende van veel noot saeckelijcke dinghen onversien zijnde / doet oorde stellen de selve te beschieten / dewelcke haer / naer twee schooten verwacht te hebben / over-gaeden / daer trocken upt by accoort twe hondert Soldaten: daer wierden wel ghesonden tot ontset

ZVTPHANIA
Cum privilegio

1590. ontset 300 mannen / maer die wierden van des Prince Maurits Ruyterije geschut ende gedwongen / in 't Slot van Wouwe te trecken 't welck daer meede te sterck werdt om oock te besprinchen: Maer sy namen noch de Schanse van Rosendael inne. 1590.

Aenslagh op Duynkercke. Na dese subtyte Exploicten / die binnen een maent gedaen waren / heeft den Prince Maurits drie duysendt mannen / ende hondert paerden geschreept op Vlaenderen, hebbende eenen Aenslagh op Duynkercken, om die met Scalade by nacht in te nemen. Den Aenslagh was wel aen-gheleydt by den Colonel Niclaes Meetkercke, Sone van Adolf, President van Vlaenderen, maer soo sy met contrarie wint / tweemael te rugge gedreven waeren / soo werdt den Aenslagh eerst ghesuspecteert / daer na ontdeckt ende gheweerdt: nochtans gelant zijnde / werdt de plaetse den Grave van Solms ende den Ridder Veer, van Meetkercke ghetoont / daer sy 't meynden te besprinchen / die alle drie terwijle sy die besagen daer over ghequetst werden. Dit gheschiede den eersten dagh November / dies keerden sy weder van daer met grooten buyt van Beesten ende anders.

Die vande Garnisoenen van Oosten- Oudenburgh ingenomen. de, naemen ses daghen te vooren de Stadt van Oudenburgh met verrassinghe in / daer vier hondert Soldaten in Garnisoen laghen / plonderden ende brandden de Stadt / maer den Toren van 't Klooster konden sy niet winnen.

In dit self de Jaer zijn noch veel ende verscheyden kleyne Exploicten geschiet / alles om kortheyt over-geslagen / heeft pemandt lust die te weeten / kan deselve in Meteren leesen / daer wy hem toe-wijsen.

Belegeringhe ende Inneminghe

Der Stadt ende Schantse van

ZUTPHEN.

Ghescheit in Mayo, in den Iare 1591.

1591. Voor ende al-eer wy koomen tot de Beschrijvinghe van de Belegheringhe ende In-neeminghe der Stadt Zutphen, zijnde de derde Hooft-Stadt des Hartoghdoms van Gelder, ende niet te min een Graefschap op hem selven / begrijpende het derde quartier des Hartoghdoms van Gelder (waer inne gheleghen zijn dese navolgende Steden / Vlecken ende Vrijheden: Doesburgh, Doetekom, Locchem, Grol, Bredervoorde, ende Bronchorst, hoe wel het laetste voor een Graefschap alleen ghehouden werdt. De Stadt Zutphen die is gelegen aen de rechte zijde van de Yssel, ter plaetse daer naer het segghen van Plinius ende Mela het gheedelte des Rhijns gheweest is / dat sy Flevum noemen / ende is gheleghen omtrent ander-half mijl van Doesburgh, vier mijlen van Arnhem ende ses van Nimmegen.) Soo sullen wy in 't korte verhalen ende beschrijven de inneminge van de Hupsen van Turn- 1591. hout ende Westerloo, dewelcke wepnigh tijdt te vooren ghewonnen ende verovert zijn / tot een voor-bereydinghe der selver Belegheringhe. Soo meede eenighe toerustinghe van Schepen / ende andere Oorloghs-ghereetschappen / ende wat meer tot het beleggen van Steden nut ende dienstelijck is.

Turnhout in-ghenomen den 2 April. Het is gheschiedt dat op den tweeden April die van den Garnisoene van Breda ende andere / het Huys ofte Kasteel van Turnhout hebben ingenomen / daer toe gebruyckende eenen Boetelaer / die ghewoon was Bier te leveren / op het selve Huys / ende desen Man terwijle synen wagen met Bier op de Brugghe stont / so sloegh ofte stiet hy de Schiltwachte van der Brugghe neder / ende voor-stack een ander: ende soo besigh zijnde ende doende / so quam het Ruyterbolck aen-geloopen / dat daer by in een verbrandt Huys verborgen lagh / ende overweldighden de reste ende behielden het Huys.

Desgheliicks daer nae in 't beginsel

1591. van Mey/ hebben sy haer oock van het Slot van Westerloo verseeckert / nochtans staende onder contributie / den jonghen Heer van Merode hem daer op houdende / was upt op de Jaght: welcke occasie sy waer ghenomen hebbende / hebben 't selve daer door lichtelick in-ghekreghen/ vindende dit Huys seer bequaem ende vrijtelijck om de reste van Brabandt tot contributie te brengen / ende haren vyandt daer alsoo werck te geven / terwijle sy elders haer aenslaghen volvoerden. In 't beginsel van Augusti hebben sy een rijcke convoy / dat van Brussel naer Naemen trock/ af-gheset.

Westerloo in-ghenomen in May.

De Ho. Mo. Staten der geunieerde Landen / hebbende nu haer regeeringe op een goedt fondament ghebracht / ende haer contributien / schattinghen ende inkomsten soo ghereeckent / dat sy eenige maenden in 't jaer / vermoghten wat meer krijchs-volck op te lichten / ende de kosten te draghen / om die met alle nootsaeckelijcke behoeften te belde te brenghen/ende hare vyanden selfs te bespringhen / ende offensive oorloghe aen te doen: soo hebben sy in den Somer alle gereetschappe / als grof-geschut in groote menighte van schepen / schanskorven ofte schans-ghereedtschappe / brugghen / buskruyt/ kogels / tenten / ende allen noodtdruft met groot voordeel besorght ende t'scheep ghedaen.

Omme het geschut te bewegen ende te stellen/ hebben sy kloeck schips-volck upt-gekooren / die sy daer toe specialijcken deden aennemen en onderhouden / bebindende dat volck seer bequaem ende gheschickt om het gheschut in de schepen te laden / weder te lossen / planten / verboeren / ende dat selfde metter handt by gebreck van peerden / in noodt treckende over alle dijcken ende morasschen / teghen den vyandt te gebruycken.

De Ho. Mo. Staten hebben ook haren Gouverneur Generael/ den Prince Maurits van Orangien , als opperste Veldt-Heer toegeboeght eenige Raets-Heeren van den Raedt van State / om tot alle voorvallende saecken van State / ende van Finantien / behulp by der handt te hebben / ghelijck de Venetianen oock ghebruycken / die sy Provedidores noemen. Hy was oock voorsien van goeden Oorloghs-Raet/ met allerhande Officieren die tot een veldt-leger ende tocht van noode waren. Haer krijchs-volck hadden sy ghewilligh / betaelt / ghereedt ende goedt / hoe wel dat selve wepnigh genoegh was / ende op dit mael behielpen sy haer met haer oudt krijchs-volck / sonder nieuw aen te nemen / om minder achterdencken te maecken / maer sy beneerstighden wel dat de Vaendelen vol mochten wesen / ende versochten 't selde oock ernstelicken aen de Koninginne van Enghelandt / op dat aen haer secours / nae luydt des Contracts / niet moghte ontbreecken / daer het gebiedt over hadde den Ridder Francoys Veer, van een oudt ende Edel gheslachte in Enghelandt / een kloeck dapper man / de Landen boven alle andere vreemde seer aengenaem.

1591.

De Staten ende den Prince Maurits stellen haer te weer.

Den Prince Maurits aldus toegerust zijnde / heeft hem ghelaten als of hy 's Hertogenbosch ofte Geertruydenberge in Brabandt, wilde gaen belegheren / sendende veel volcks op Breda, ende meer dan hondert Schepen soo kleyne als groote/ soo het scheen/ de Mase op / het welck Parma te beter gheloofde / overmits (soo wy voorseydt hebben) de Staten nu Turnhout ende Westerloo voor loop-plaetsen in-ghenomen hadden / met meer andere teeckenen/ waeromme hy sterckte de Garnisoenen in Geertruyden-berghe, ende dede van 's Hertoghenbosch haer ook stercken / ende alsoo sy noch geen Garnisoen en wilden in-nemen / soo besette hy eenige toe-ganghen daer omtrent.

Hier-en-tusschen hadde de Prince Maurits secreetelick onder 't ghebiedt van den Ridder Veer eenigh krijchsvolck voor nae Doesborgh ghesonden / die belast waren den aenslagh te beginnen / ende hy selve is subytelicken van Uytrecht op Rhenen ende Arnhem getoghen / ende van daer de Veluwe over nae Zutphen.

De Schanse van Sutphen wordt van gecontrefepte Boeren verrast / den 25. May.

Den 23 May zijn upt Doesborgh gesonden over de Yssel in de Veluwe, nae de Schantse van Zutphen, omtrent negen Soldaten/ vier ghekleedt als Boeren / ende vijf als Boerinnen / ghestoffeert met Boter / Eyeren ende Kase in haer korven. Dese lieten haer vinden voor de Schantse die ghelegen was in de Veluwe, recht teghen over Zutphen, aen de kant van de Yssel, des morgens in 't opengaen van de poorte/ daer eenen tamelijcken hoop krijchs-volck haer daer omtrent verborghen hielen. In 't open doen vande poorte voeren terstont een groot deel soldaten upt de Schantse over 't water na de stadt/ die dien nacht gewacckt hadden. Dese gecontrefepte Boeren leenden op haer stockkens / ende de Boerinnen huckten neder/ ventende haer waren aen die van de wachte / de welcke handelende sonder achterdencken / soo nam een Boerinne van onder haer kleeren een roer/ ende schoot dat

1591. dat los op een van de wacht / ende alsoo werden dese Boeren ende Boerinnen krijchslieden / vermeesterende de wacht ende de poorte / daer op het verborgen krijchs-volck terstondt uptvielen / ende namen alsoo de Schantse lichtelijck in / daer op ghevanghen nemende die daer in ghelaten waren / soo datter een van de Verwinders doodt bleef / die upt de Stadt geschooten wierd: dit geschiede den 24 May / des morghens.

Zutphen wordt van Mauritis belegert.

De Schantse alsoo verrast zijnde / heeft den Prince Maurits niet versuymt de stadt Zutphen 's ander daeghs den 25 May te berennen / ende te belegeren. Den 26 May vondt hem oock aldaer beschepden Graef Willem van Nassau, Gouverneur van Vrieslandt, ende dien dagh den 27 May / was men besigh de Stadt te besluyten ende te begraven / ende een brugge over de Yssel te maken / welcke brugghe soo breedt was datter vijf in een ghelit nevens den anderen gaen oft rijden konden / streckende van de Veluwe tot op den onweerden weert / dicht voor de Stadt midden in den Yssel leggende.

Den 28 May zijnder 32 stucken grof geschuts gheplant / op de Weert / op twee verschepden plaetsen teghen de Visch-poorte / daer te dier tijdt gheen aerden wal voor en was / met sulcke behendighe rassighedt / dat het onghelooflick was. Dese schooten elck drie mael los / dat waren 96 schoten. Waer op de Stadt / (daer binnen was Laukema Vries Edelman / Lieutenant van Billy,) met eenen Trompetter wierd gesommeert / die antwoorden ende versochten Bestandt om te beraedtslagen / maer alsoo hen dat af-geslagen werdt / soo sonden sy upt Deeckema ende Forneau, beyde Capiteynen / versoeckende drie daghen respijt om met Verdugo den Stadthouder advijs te hebben / 't welck hen oock wierd af-geslagen / ende niet langher dan eenighe uren respijt ghegheven om te beraden: die van binnen siende datse niet sterck ghenoegh en waren om haer wallen te besetten / ende den stoin af te weeren: datse oock niet versien waeren van mondt-kost noch admonitie / ende dat haer ontset langhe mocht aenhouden / soo hebben sy den selfden dagh den 30 May geaccordeert / Dat den selfden avondt het Garnisoen noch soude uyt trecken met haer Vaendelen, Wapenen ende al haer Bagagie, ende al wat sy dragen konden: Desghelijcks de Geestelijcke ende Burghers die vvilde, ende oock vvaer henen sy vvilden, doch de Burghers hadden drie daghen tijdt om haer te beraden. Die blijven wilden / Geestelijcke ofte Wereltlicke / soulden ghenieten als andere inwoonders der Geunieerde Landen. Haer wierd convoy tot Deventer toe ghegunt / met eenighe waghenen ende peerden / daer haren Lieutenant Colonel George Laukema hem voor verbondt om die weder te senden. 1591.

Zutphen geeft haer over op den 30 May.

Graave Iohan Philips van Oversteyn ende Fulchesteyn, die wierde alhier op den 27 May doodt geschooten / alsoo hy te na by de poorte quam om een ghevanghen te nemen: Die van binnen begonden het lichaem te slepen nae de Stadt / maer het wierd haer ontweldight / ende tot Arnhem nae synen staet heerlick begraven.

Graave Philips van Oversteyn wierd voor Zutphen geschooten.

Den Prince Maurits isser terstondt naer de inkomste van syn soldaten / selfs in-ghetrocken / als ten selven tijde de soldaten van den Graave van Solms met de Zeeusche Vaendelen daer by gekomen waren.

Aldus is in weynigh dagen de stercke Schanse ende de stadt Zutphen by syn Excellentie verovert / gewonnen / ende van hare langhduerige ellende verlost. Welcke ellende en miserie also die extraordinaris gheweest is / ons goedt ghedacht heeft tot lof ende eere der getrouwe Burgheren ende inwoonderen hier by te voegen ende te ghedencken.

Zutphen Anno 1582. by den Overssten Taxis met verrasschinge in-genomen zijnde / heeft neghen jaeren langh groote ellende ende overlast gheleden van de Spaensche Garnisoenen / die sy eenen rupmen tijdt moesten versorghen met kost en dranck / ende noch alle weken gelt in de handt geven / ende midler wijle leden de Burghers selfs met haer vrouwen ende kinderen honger en kommer / ende wierden daer-en-boven noch verpocht en versnorckt / geslaghen ende gheslooten: Obermits de Stadt wel seven jaren langh met Schansen en Forten aen den Veluw-kant / ende aen d'ander zijde van het Garnisoen van Lochum, ende van het Huys te Dort, is omcingelt en beset gheweest / soo en heeft 'er niet konnen in-ghebracht worden / dan met stercke convoyen / nae de welcke wel een peder haeckte ende verlanghde / gheljck eenen visch nae het water doet / ten aensien van den grooten honger ende kommer die de Burgers leden: maer wederom verschrickter een peder voor / als voor den baerlicken Duyvel / want als de Spangiaerden / Albanoisen / Italianen / ende Walen / te voet ende te peerde in de stadt quamen / 't welck gemeynelick by nacht gheschiede / om van der Staten volck

Zutphen in grooten noodt by de Spaensche.

1591. deg te wepnigher beſpzongen ofte verhindert te wozden: Soo maeckten ſy ſulck een yſſelijck ghetier / ende vielen met ſulcke wzevelmoedigheydt in de huyſen / ſlaende deuren en venſteren aen ſtucken / als menſe haer niet te booren en opende / dat de arme Burgers ſaten te beven / ende niet en wiſten waer ſy kruppen ende haer verberghen ſouden. Watter quam ('t welck elcke repſe wepnigh was / want het moeſte al over d'aſſe ghebzacht wozden) dat moeſten de Burghers koopen en betalen / ende het Garniſoen at het op / de Burghers mdler wijle met hare bzouwen en kinderen bitteren honghet lijdende: Soo dat ſy eyndelijck dooz groote armoede ghedwongen zijnde / de Stadt moeſten verlaten / achtende haer ſelven gheluckigh te zijn als ſy / verlatende huys ende hof / de handen der wzeede Tyrannen konden ontkomen. Lange tijdt heeft ter een ſchepel rogge (gevende omtrent dertigh pondt bzoodts) ghegolden dzie daelders / oock ſomtijdts een oozt meer / ja oock dzie daelders ende vijftien ſtuyvers. Soo haeſt en vertrocker pemandt upt de Stadt / of de ſoldaten namen het huys in / pzijs maeckende al wat ſy daer in vonden / ja ſy bzaecken de anckers upt de mueren / ende vernielden ſolders en balcken / ſoo dat de huyſen moeſten inſtozten / ende overhoop val-

Groote dierte binnen Zutphen.

len. Dit deden deſe Spaenſche Garniſoenen eens deels by ghebzeck van bzandt / (want daer en wierd niet inghebzacht) eensdeels oock upt moedtwilligheyt / ende mede om de Burgers in de Stadt te bannen / upt wzeese van hare huyſen te verlieſen / ſoo ſy daer upt trocken. Nevens andere ellenden die de vzoome Burgheren deſer Stadt zijn over ghekomen / is oock deſe gheweeſt / dat ſy in veſten / pionieren ende ſchanſen ghebzupckt wierden / als der Staten volck van de Veelau aen-komende / erghens ſochten dooz te booren. Soo dat het gheen kleyne ellenden en zijn die deſe Stadt etteliche jaeren aen een zijn over-ghekomen. Ick hebbe van oude Burghers deſer Stadt hooren vertellen / dat eenighe lieden upt honghers noodt ghegaen zijn op den bupl-kupl ende hebben daer verſamelt een deel botten van de doode caronien / upt de welcke ſy ſmout oft eenighe vettigheyt gheſtooten oft ghekoken hebben / het welck ſy by ghebzeck van boter op haer bzoodt ſmeerden.

Vreemde Boter binnen die van Zutphen gebzupckt.

Waer upt by een pegheliicken moet gheoozdeelt ende bekent werden / dat de ellendighe ende bedzoefde Burgheren in de uyterſte ellende ende armoede verballen waeren / daer haer de goede onuytſpzeeckelijcke Godt / ſoo ghenadelicken upt verloſt heeft.

Belegeringe ende in-nemen der Stadt
DEVENTER,
Met verſcheyde Schanſen ende Sterckten in
GROENINGER-LANDT.
In den Iare 1591.

1591. SOo haeſt ſijn Excellentie de Stadt Zutphen in-ghenomen / verſien / ende op alles goede ozden gheſtelt hadde: ſo heeft hy niet verſuymt / ſijne victorien te vervolgen / de goede occaſie waer te nemen / ende met goede hope vooꝛt te gaen / want hy heeft noch dien ſelven avondt / zijnde den 30 May / Deventer doen berennen.

Deventer belegbert / ende gewonnen den 10 Iuni.

Deventer, een van de Hanſe Steden / is een ſtercke Stadt / gheleghen aen de rechte zijde van de Yſel, ten Nooztweſten aen een ſandtberghſche plaetſe ende de reſte aen lage Beemden: ſy heeft ſeer diepe gemuerde water-grachten / van de Bergh-poozte tot aen de bzugghe / aen de reſte heeft ſy een bzeede haven / ende de Yſel inde plaets van een gracht / de mueren zijn alleſints hooghe / ende met goede torens / niet wijdt van malkanderen / gheforxificeert / ende niet te min met dicke wallen daer achter aen.

Deven-

DAVENTRIA
IJssel Fluctus

1591. Deventer is gelegen een grote mijl van Zutphen, ende hier mijlen van Swolle.

Dese stercke Stadt heeft sijn Excellentie (als voor gheseydt is) met groter rassighepdt beleghert/ ende heeft tot dien eynde terstont t'gheschut met ghewoonelijcke rashepdt weder gescheept/ ende derwaerts gheboert / dat met het gheheele leger gheholght wierd. Hy heeft twee brugghen over de riviere de Yssel ghemaeckt / de eene boven ende de andere beneden de Stadt / alsoo dat men rontomme de Stadt konde gaen ende rijden / ende 28 stucken gheschuts aldaer gheplant in de Kamen ende over de Yssel: ende na eenighe schooten heeft hy de Stadt op-ghe-eyscht.

Van / sijn Neef Graef Harman van den Berghe, die binnen de Stadt met 14 Vaendelen soldaten lagh / en heeft hier niet naer willen lupsteren: hy ontboodt sijn Excellentie goeden dagh / latende hem aenseggen / dat hy de stadt voor den Koningh bewaren wilde soo langhe als hy leefde.

Sijn Excellentie bleef twee ofte drie daghen stille liggen sonder pet merckelicks upt te richten / om te sien hoe haer die van binnen houden souden; middeler tijdt quamen by sijn Excellentie eenighe upt-ghewekene Burghers van Deventer, die hier ende daer op de Veluw op hare Landen woonende waren/ hem aen dienende wel te weten / datter in de Stadt groote oneenighepdt was / tusschen de Duytschen ende Walen / om dat dese gheit kregen ende d'andere niet. Waer over sijn Excellentie resolveerde de Stadt gheweldelicken te doen beschieten/ ende heeft dien volgende op den 9 Junij het geschut doen speelen / ende ten selven daghe hier dupsent ses hondert schoten doen schieten / waer door hy een groot deel muers langhs de Kape ter neder lepde / zijnde eenen dobbelen muer / ende een wal van aerde daer tusschen. Desen muer aldus liggende / wierden eenighe platte schepen in de haven ghebracht / ende daer een brugge op ghemaeckt/ om daer mede op de Kape tot den stormt te komen / daer toe de Engelsche / de Schotten / en de Nederlanders elck onder haer Oversten beerdigh stonden / twistende wie de eerste soude wesen: Maer als alles gereedt was / is de brugge te kort gheballen / waer door den stormt niet voortghegaen en is / ghelijck sijn Excellentie ende Graef Willem Lodewijck geordonneert ende beslooten hadden: doch alsoo eenighe Enghelsche ende andere voor aen stonden / ende van achter ghedrongen wierden om over te springhen / zijnder veel verdroncken: Veel die over raeckten / deden eenen dapperen aenloop op de Bresse / daer den Vaendrigh van Capitepn Lambert voor aen tradt / maer wierde terstont gheschooten: desgelijcks mede den Vaendrigh van Capitepn Meetkercke, maer soo hy niet gheholght wierd / sprongh hy weder te rugghe met het Vaendel in sijn slincker hant / ende een Kortelasse in sijn rechter / ende salveerde hem selven / ende bepde sijn ende 't ander Vaendel / ende de reste wierden af-ghedreven mits datse niet gheholght wierden. Die van binnen stonden in de Bresse met seven Vaendelen / daer op het Canon seer dickmaels gheslost wierd / ende groote schade dede door de steenen van het muer-werck: Den Gouverneur Graef Harman van den Berghe, wierd van de steenen van een afgeschooten-hups sijn ooghe uytgheschooten / neffens hem wierd Capitepn Muller sijn hooft af-gheschooten. Op de Bresse wierd ock gheschooten den Colonel Nicolaes van Meetkercke, soone des Presidents van Vlaenderen / een wonder kloeck man: dese wierd seer beklaeght / ende des anderdaeghs nae het in-nemen der Stadt is hy ghestorven/ met noch andere Capitepnen/ ende hy wierde met droef hepdt binnen Deventer ter aerden ghedragt / ende begraven in de groote Kercke / alwaer hem sijn Broeder tot een eeuwige ghedachtenisse een Graf-schrift heeft doen oprechten.

1591.

Doombepdt van een Vaendrager van Meetkercke.

Het is ock Noteerens waerdigh van eenen Duellum ofte Kampvecht / hier gebeurt van twee dappere Helden/ te weten: tusschen Joncker Louwijs van de Cathulle, Heer van Ryhoven van Gent, ende eenen kloecken strijdtbaren Kupter Albanoys, die upt de stadt Deventer, ons leger quam braveeren ende trotselick beroepen als een Goliath, versoeckende een pegelijcken die lust hadde met hem een lancie te breecken / het welcke Prins Maurits den sijnen te waghen verboodt: doch de Heere van Ryhoven de groote bravade niet konnende lijden/ biddende den Veltoversten om oorlof / die hem het selve toestondt / presenteerde hem / ende reuden teghen malkanderen/ maer met der lancien niet af winnende / komen sy tot het korte gewepr / den Albanoys een Pistolet noch hebbende/ sonder weten van Ryhoven: Ryhoven alleen met sijn Kortelas / onderbaert den Albanoys het roer in de bupst hebbende / hieuw hem den selven bupst by naer gantsch af / alsoo dat het roer hem ontviel/ende de bupst af hing/ wierd alsoo van hem ghevangen; dies

Kampvecht tusschen Ryhoven ende een Albanops voor Deventer/ etc.

den

1591. den Albanoys sich overwonnen bekennende / sijn eygen gouden keetenen den Rijhoven aen den hals wierp / ende werdt daer nae / door den Prince Maurits, met eenen Brief aen den Gouverneur ghesonden ende los ghegheven / als ghenoegh van synen hooghmoedt gestraft zijnde.

Die van Deventer soecken te accorderen ende ghéven haer over.

Alsoo dien dagh niet uptgerecht en wierdt / zijn de Burgghen des anderdaeghs langher ghemaeckt ende voortgebracht totten Storm / met alle gereetschappe. Waer over die van binnen rieven om te mogen parlementeeren / ende dat aen den Heere van Famars, Overste van 't Geschut / die ghebraeght hebbende of het ernst was / consenteerde 't / soo dat sy upt-sonden een Spaensch ende een Walsch Capitein / ende de Capiteynen van der Noot ende Lennip werden daer teghen in de Stadt gesonden / ende naer veel seggens ende disputeerens soo werdt eyntelijcken op den 10 Junij het over-gheven vande Stadt gheaccordeert / ghenoegh ende ghelickformigh op de conditien van die van Zutphen.

Doch de Borgherye en wiert in het verdragh niet eens gedacht / het scheen dat Graef Herman sulcks in de haestighe verbaesthepdt vergat / oft dat hy op haer vertoornt was. Het Krijchsvolck is 'er uptgetrocken op den thienden dagh nae dat den Prince Maurits daer voor gekomen was / met haer vol geweer / ock met pack en sack. Daer zijn omtrent hondert van der Staten Soldaten voor Deventer, ghedurende het belegh / doodt gebleven / ende twee Capiteyns / Meetkercke een Edelman upt Vlaenderen daer van te vooren gesproocken is / ende Douwe Alua, een Fries Edelman. Prince Maurits heeft Graef Herman van den Berge (die eenige daghen lanck met beyde syn oogen blint was) goet chier aengedaen / ende met synen eyghenen Hoets-wagen tot Groeningen laten voeren.

Of wel de Borgers in het verdragh vergeten waren / so heeft nochtans syn Excellentie deselve beleefdelijck getracteert / betoonende dat hy niet teghen de Borgers ende goede In-woonders der Landen ende Steden / maer tegen de Spansaerden ende haren aenhangh den Krijgh was voerende.

Tot het over-gheven seydtmen / dat Graef Harman qualijck is te bringhen gheweest / hoewel hy ghequetst was: maer veel volcks verlooren hebbende / ende datter Amonitie ghebreck was / liet hy hem over-reden by den Bisschop dewijle sy binnen tijdinghe hadden dat den Graeve van Hohenlo, in Duytslant veel Volcks aen-nam.

1591.

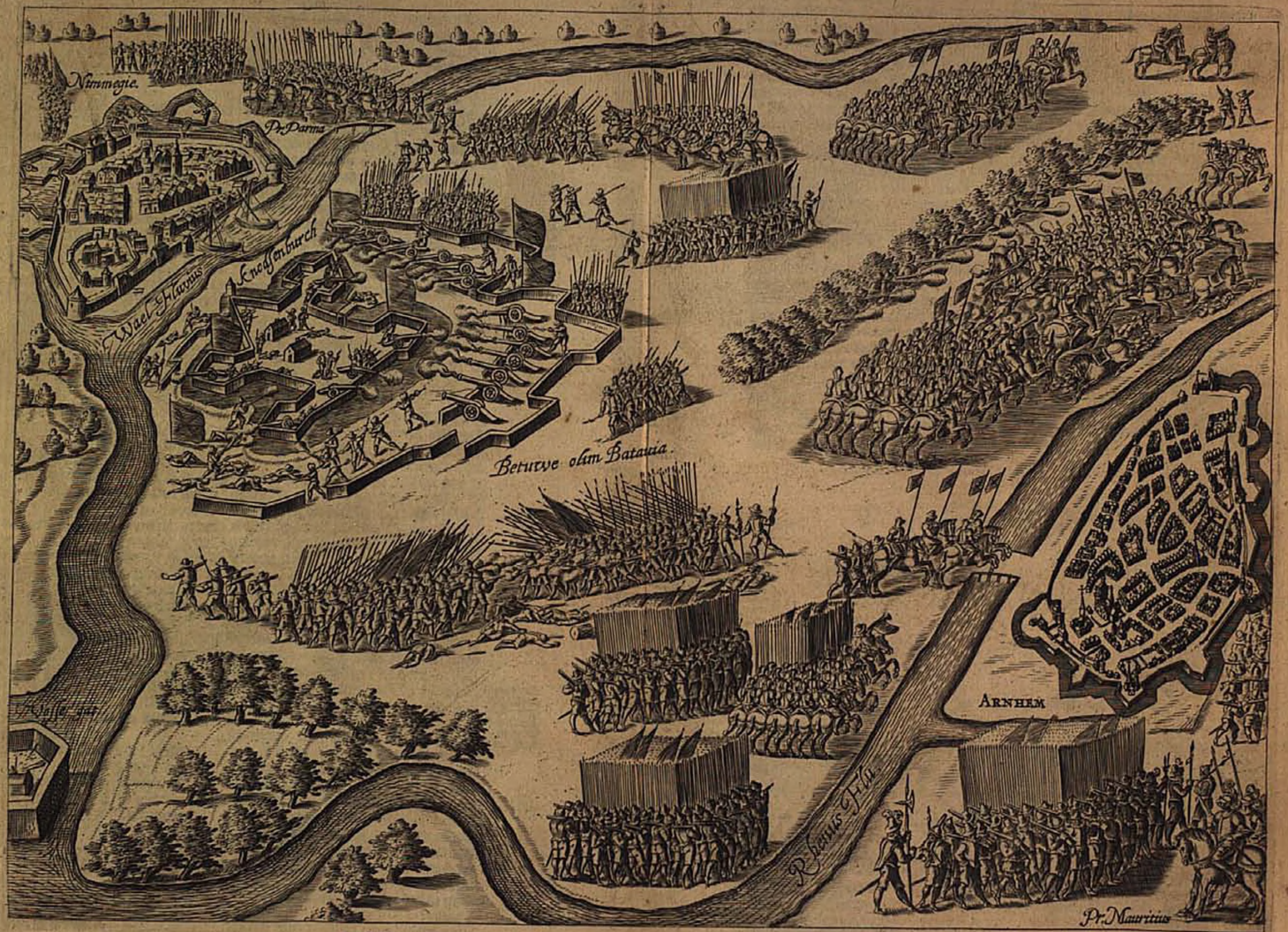
Aldus zijnde dese twee gheweldighe Sterckten ende Hooft-steden van twee Provintien in korten tijdt / van weynigh Krijchs-volck gedwongen / dat men soo haest van 't in-nemen hoorde als van 't belegh / daer seer toe voorderde de ghenadige segeninge Godes / daer by ghebruyckende de voorsichtigheydt der Beleyders / de machtige gereedtschappe des geschuts / ende de goedt-willighepdt des Krijchs-volcks. By ordere ende bevel van syn Excellentie ende den Krijchs-raedt / werdt het begraeben Lichaem van Roelandt Jorck Engels-man / die Zutphen overgelevert hadde / op-ghegraeven / ende bupten metter Kiste aen een Galge ghehanghen / tot een spieghel van alle Verraeders.

Roelandt Jorcks Lichaem aen een Galghe gehangen.

Delffiel, Opslagh, Immetille, &c. belegert ende in-ghenomen by sijn Excellentie.

NAer dat syn Excellentie / de Stadt Deventer in-ghenomen / ende besettet hadde tot verseeckeringe der selver / soo is hy met syn gantsche Legher den 16 Junij vertrocken na Vriesland / by hem hebbende wel hondert ende vijfftig Schepen / met ghereetschappen van 't geschut gheladen weesende. Sy passeerden voor-by Enckhuysen ende Harlingen. Ende om dat Verdugo haer tot Steenvvijck sterck verwachte / trocken sy voor-by in 't Landt van Groeningen, alwaer sy eerst voor Groeningen logeerden van meeninge wesende de Stadt te belegghen / maer vindende veel difficultepten in de saecke / braecken 't Legher op / ende ginghen nae Delfziel, een Sterckte gelegen op den mondt van een Water dat van Groeningen voor Appingen-dam loopt in de Riviere de Ems, ende maeckt een goede Havene: De Grachten rondt-om dit Fort gaende / waren diep / ende over de hondert voeten breedt / de Wallen schoon ende hooge / met vier Bol-wercken / daer lagen 300 Mannen in / die by de Groeningers betaelt wierden. Daer wert het geschut gheplant: ende beschooten zijnde / werden sy op-ge-eyscht / ofte upt te senden om te besichtighen de ghereedtschappen om haer aen te vallen / 't welck van binnen tweedracht causeerde / maer als sy het besightight hadden / gaeven sy de Sterckte over den tweeden Julij / in handen van syn Excel-

Delfziel ende andere sterckten gewonnen by den Prince Maurits den 12. Julij

Nimmegie.
Pr. Parma
Waal Fluvius
Batauia olim
Rhenus Fl.
ARNHEM
Pr. Mauritius

1591. Excellentie, waer in sy vonden vijf Metale stucken / ende ses Ysere gotelinghen met ghenoeghsaem buskruyt ende Ammonitie daer toe behoorende / daer trocken uyt twee hondert ende dertigh mannen / ende wel vier hondert so vrouwen als kinderen.

Als dit volck uyt trock / soo waeren daer twee soldaten in het leger van syn Excellentie, die twee van des vyandts soldaten beschadighden / den eenen syn hoet / ende den anderen syn pongiaert af nemende / syn Excellentie liet beyde deese soldaten terstondt op hangen / om dat sy beschadighden die hy voy gelyde toe ghesepdt hadde.

Als het Garnisoen van Delfsyl binnen Groeningen quam / was het daer niet willekom / de Capiteynen leyden de schuldt op de onghewilligheydt van de soldaten / die alle gecasseert ende sonder gelt wegh ghesonden wierden.

Die van Vrieslant deden dese Schanse veel grooter ende stercker maecken / selve poochden sy daer een Stadt van te maecken / met een seer groot begryp / die sy begaefden met groote Privilegien / om de Voorgerye van Groeningen daer te trecken: Maer op hoope die sy hadden van Groeningen oock te vermeesteren / ende door andere considerationen / wierd het noch nae-ghelaten. 1591.

Van Delfsyl trock het legher nae het Fort van den Opslagh, leggende op een water genaemt Nieuwezijl, dat hy oock belegerde ende op eyschte / maer soo die van binnen nae geen compositie hooren wilden / wierden sy ghedwonghen met witte stockkens daer uyt te trecken / sterck zynde hondert ende vyfstigh mannen / behalven haer ghevolgh. De Schantse van Opslagh ghewonnen.

Van hier trock het leger na Imetille, een schantse gelegen tusschen Zuythorn ende Midvvolde, op 't nieuwe Diep, een myle van Groeninghen: Die wierd met twaelf stucken geschuts beschoten / ende alsoo den 11 Juli over-gegeven. Daer binnen waren twee hondert ende vyfstigh soldaten / waer van dertigh waren ghekomen uyt Delfsyl, sy moesten alle haer wapenen daer laten / ende die werden de Engelschen geschoncken. Daer nae kreghen sy oock de Schantse van Littelbert, de welcke als sy 't gheschut gheplant saghen / haer terstondt overgaven aen syn Excellentie, die de selve ten dienste der Landen / met eenige soldaten besette. Imetille gewonnen.

Waerachtige Beschryvinge

Van de Nederlage van den Prince van Parma, in de Betuwe voor

KNODSENBURGH.

Gheschiet den 24 Iulij in den Iare 1591.

1591. Er wylen syne Excellentie, alle dese groote Victorien hadde / ende dat de goede Godt / die een helper aller bedruckten is / dese Landen soo merckelycken gheholpen / ende haere middelen vermeerdert hadde: soo en isser by alle lieden / die de macht ende 't gheweld des Koninghs van Spangien bekent was / gheen meerder noch grooter verwonderinghe gheweest: dan den Prince van Parma, alle dese geweldige Schansen ende Steden / soo lichtelycken heeft laten overweldigen ende vermeesteren / sonder pets tot beschermynghe der selver ter handen te trecken: Maer wy willen / ende moeten sulcks / alleen den Almachtigen Godt toe schryven: ende seggen met David / Niet ons, niet ons, maer u o Godt, alleen behoort alle dese eere. Het heeft u believt den trots ende hooghmoedt der Spangiaerden / door dese kleyne macht der Nederlanden te verdelghen ende t'onder te brenghen. Nochtans heeft den Prince van Parma, om hem eenighsins vlytigh in syn Goubernement te betoonen / ende te bewysen / dat hem ernst was syn verlooren 1591.

1591. looren Schapen weder te soecken / soo heeft hy hem ten strijde berepdt / ende tot teghen-weer den 20 Juni uyt Brusel ghetrocken na Thienen, Maestricht ende Roermonde, al waer hy hoorde van het verlies van Deventer. Hy hadde seer ghearbeydt om de muyteneerende Spangiaerden tot Diest, ende op andere plaetsen meer / te stillen / ende met hem te leyden / maer sy bleven al even obstinaet ende versochten haer betalinghe. Voorts vergaderde hy al omme soo veel volcks als hy hadde / afsyndende den Prince d'Ascoly nae Vranckrijck / om die te stercken meer met woorden dan met der daet. Voorder socht hy die van Venlo, Nieumegen, Gelre, ende andere plaetsen te versecken / ende soo trock hy voorts over den Rhijn, maeckende tot Rees een brugghe / ende ontleende Schepen van die van Wesel, om het krijchs-volck van Nuys, Berck, ende andere plaetsen neder te brenghen / die ook om gelt rieyen: Daer quam ook by hem het volck dat in 't Landt van Luyck voor hem aen-ghenomen was / beneffens meer andere / soo dat hy nu vijf dupsent man te voet / ende twee dupsent en vijf hondert te Peerde by hem hadde / met gheschut ende provisie van Amonitie wel versien.

Parma rust hem ende trekt tegen den Prince Maurits den 20 Juni.

Met sulcke macht is hy subijtelijcken af-ghekomen op Nieumegen, den 13 Juli / alwaer hy een brugge maeckte van schepen / schupten ende ponten over de Wale, passeerende by nacht over in de Betuwe / omtrent drie dupsent te voet / ende drie oft vier hondert Peerden / met een deel gheschuts / alwaer hy begonde de schantse van Knodsenburgh (die teghen over Nieumegen ghebouwt was / van den Gouverneur van Nieumegen, den Heer van Gleyn door last ende instructie van syn Princelijcke Excellentie ende den Graef van Hohenlo) te belegghen / Barlaymondt met syn regement in 't Oosten / ende den Graef Octaviaen van Mansvelt in het Westen legerende / ende voorts andere haer quartier in-nemende. Het Peerde volck logeerde in 't Dorp Lent; La Motte, Overste van het gheschut / maeckte syn begrabinghe / ende plante neghen stucken ghesschuts / daer mede hy den 22 Juli twee hondert ende tachtentigh schooten ghedaen heeft / ende hadde het peerde-volck doen aenbrenghen veel Mutsaerts om de grachten te vullen / ende aen de Brese te komen. Daer teghen den Gouverneur Gerrit de Jonge met syn soldaten deden van binnen groote weerstandt / insonderheydt met schieten van grof ende kleyn ghesschut / daer mede sy de belegghers te rugghe dreven / met groot verlies van ettelijcke honderden van haer volck / waer onder veel Spaensche Capiteynen waren / ende onder die wierd ook ghesthooten Graef Octavius van Mansfeldt / ende Frederico Caraffa Napolitaen / met Achiles Trissino van Vicentien: want die van binnen wel versien waren van grof ghesschut ende alderhande noodtdruft: doen scheen La Motte te willen mpneeren ende een batte te maecken / maer die van binnen maeckten een Contre-baterije / ende schooten drie stucken des brandts aen stucken.

Parma belegheert Knodsenburgh / den 13 Juli.

1591.

Prince Maurits trecht om Knodsenburgh te ontsetten in Julio.

Pier-en-tusschen den Prince Maurits hoorende / (also hy omtrent Steenwijck was ghekomen) van het belegh van Knodsenborgh, resolveerde hy derwaerts te trecken / latende Graef Willem van Nassau in Vriesiandt / ende soo is hy tot Arnhem ghekomen / daer heeft hy terstondt een brugghe op schepen over den Rhijn ghemaeckt / ende vier Cornetten Lanciers / ende twee Cornetten Carrabins / met twee dupsent musketiers ende spiessen in de Betuwe doen passeeren / haer beschanssende / omtrent anderhalve mijl van des brants leger. Syn Excellentie sondt Peerden uyt om den brandt te besichtighen / die te rugghe ghedreven wierde / waeromme den Prince Maurits des nachts voor den 24 Juli een Embuscade van dupsent musquettiers ende spiessen / ende ook vijf hondert ruyteren heeft ghelept onder het beleydt van den Graef van Solms ende den Ridder Veer, ende alst dagh was / is den Prince met den Graef van Solms ende den Ridder Veer met eenige Peerden / ghereden tot de beschanssinge van Parma / alwaer eenen grooten hoop van Peerden (die wel thien Cornetten sterck waeren) furieuselijcken op haer uytbielen / waer over hen belast was te vluchten / tot dat sy in de Embuscade van den Prince Maurits bielen / die aen alle kanten haer besprongen / ende verstoreghen omtrent tsestigh op de plaetse / nemende omtrent hondert ende vijftigh ghevanghen / meest all luyden van aensien uyt de volgende Compagnien des Hertoghs / die ghecommandeert wierde van den Oversten Ruytmeester Pedro Francisco Nicelli, Capiteyn van syn guarde / de Cornette ghenomen ende ghevanghen / ende de Compagnie van Don Alphonso Davalos, Generael van de ruyterie / Bastaert Broeder van den Marquis del Guasto, die gevangen wierd met

Parmaes peerde-volck inde Betuwe geslagen den 24 Juli.

1591. met sijn Coznette / noch de Compagnie van Gieronimo Caraffa, sijnen Luytenant Comte Decio Manfredi ghevanghen / met de Coznette / noch de Compagnie van Capitepn Antonio Padellia Spangiaert / ghevanghen / ghequetst ende ghestozven tot Arnhem, zijnde al Spaensche ende Italiaensche Lanciers / noch de Compagnie van Biasio Capazuca, Bzoeder van Cosmo Secretarius van den Hertogh van Parma / met Antonio Sinigaglia, Spangiaerden / tot ses Coznetten toe / daer van veel Edelen doodt bleven / ende wel twee hondert ende vijftigh Peerden ghenomen wierden / met dzie Vanen / die tot Arnhem ghebzacht wierden / dier Coznetten zijn het maer ontkomen.

Dzie Coznetten ghenomen van den Vyandt.

Op de Coznette van den Hertogh van Parma stondt kostelijck gebozduert het Beeldt Chzisti / met de inscriptie: Hic fortium dividet Spolia, op d'ander zijde was 't Beeldt van Maria, met het Kindeken inde Wieghe / ende dit gheschzifte: Quem genui adoro. Op de Coznette van Alonzo Davalos stondt het Beeldt van S. Jan, wijsende op een Lam.

Parma licht sijn belegh voor Knodsenburgh / ende vertreckt den 20 Juli.

Parma heeft dit verlies selve in Nieumegen upt het Hof (geheeten Valckenhof) met sijn soon Ranutius Farnese gesien / maer hy konde sijn volck niet helpen. Vernemende dat in gantsch Hollandt het scheeps-volck op de beenen was / om hem met een menighte van schepen van boven ende beneden te besetten ende te bespzinghen / ende dat den Pzince Maurits trachte met alle middelen op de Wale te komen / om sijn bzugghe te bzeecken / soo heeft hy belast sijn legher met het geschut upt de Betuwe over te bzenghen: seer behendelijcken een trenchee nae de riviere toemakende / wel bewaert ende versterckt / met een Schantse onder de bescherminghe van het Canon van de Stadt / heeft hy sijn Bagagie / geschut (behalven twee stucken die dooz haer achter ghelaten waren) rupterije ende voet-volck over de riviere gemackelijck gepasseert. Ende desen sijnen aftreck heeft hy ontschuldight / met bzieven die hy seyde upt Spangien van den Koningh ontfanghen te hebben / met bevel om weder nae Bzanckrijck te trecken / tot behulp van de Ligue, om te ontsetten de vermaerde koop-stadt van Rouane, die met belegh ghedzevpght was / daer hy nochtans noch in vijf maenden daer na niet upt den Tande trock. Om Parmaes aftrecken te beletten / zijn die van Knodsenburgh upt ghevallen / ende met het scheeps-volck hen alsoo op het lijf ghedzonghen / dat sy niet sonder groote schade wegh konden gheraecken. 1591.

De Schepen upt Hollandt quamen des anderdaeghs / dan te spade / om Parma meerder schaede aen te doen / want hy den 26 Juli upt Nieumeghen vertrock / daer die van Knodsenburgh met de Schepen haer vertoonden / als offe sy de Stadt bespzinghen wilden / groot gheweld met schieten doende.

Parma van Nieumegen schepdende / nam sijn oozlof aen de Bozghers / doende veel schoone beloften / als dat sijn legher daer omtrent soude blijven ligghen / de stade Nieumegen als sijnen ooghen-appel te bewaeren / datter geen meerder Garnisoen van doen waer / ende dat men de arme Bozghers niet en behoozde met meerder lasten te beswaeren. Hy liet in de Stadt tot Gouverneur den Heere Geleyn met dzie Vaendelen soldaten. Eenige seyden dat sy meer volcks begeerden / andere dat sy het wepgherden: Somma / hy liet daer wat voozraet van gelde in. Desen niet teghen-staende / wierd hy in het vertrecken seer van de gemepnte beschimpt ende nae gheroepen. Doch de oude Spaensche Bevel-hebberen wetende in wat perijckel het gantsche legher was / naer dese nederlaghe / hebben het weder over-schepen ende aftocht sonder schade ende disozdze / gheachtet te wesen het alder voozsichtighste ende waerdighste kzijchs-manstuck / dat Parma oopt ghedaen hadde.

Belegeringe ende In-nemen der Stadt

HULST,

In VLAENDEREN.

Geschiet den 19 September in den Iare 1591.

1591. NAdat het vertrecken van Parma, heeft den Prince Maurits terstondt sijn krijchs-volck in de by-ghelegen plaetsen tot vermaeckinge ofte ruste gelept/ maer sijn Princelijcke Excellentie van alle dese heerlijcke Victorien onverssadight weesende/ ende tot sijner ende des ghemeener Vaderlandts overwinninghe ghedreeven zijnde/ heeft niet konnen naerlaeten de schoone Occasien voor-by te gaen/ ende over 't hooft te sien/ maer heeft wederomme met sijnen Raedt een nieuwen Aenslagh ghemaeckt op de Stadt van Hulst, ghelegen in 't Landt van Waes in Vlaenderen, vier mijlen van Rupelmonde, weesende een reedelijcke goede Stadt/ ende de Hooft-stadt van Hulster Ambacht: Waer onder sorteeren dertigh Dorpen/ die verdeelt werden aen vier ghedeelten/ die de vier Ambachten ghenoemt werden/ naemelijck onder Hulst twaelf/ Axele seven/ Assenede seven/ ende Bochoute desgelijcks seven. In welcke Ambachten ghevorloft is eenighe Ambachten ende Neeringhen te doen. Ghedurende de voor-leeden Troubelen heeft dit Landt veele ende groote schade ghelecden/ soo door overlast van de Soldaten als door het doorsteecken van verschepden dijcken. Als den Prince van Parma voor gheen Aenslaghen/ dan op Nieumegen dochte/ soo isser subitelijck groot ghereedtschap in Zeelandt ghemaeckt ghevorden/ 't Geschut wierdt gescheept/ met Poeder/ Leeren/ Schuppen/ Ponten/ Vorden/ ende diergelijke saken tot belegheringhe van een Stadt noodigh zijnde.

Hulst in Vlaenderen by Maurits belegert den 19 September.

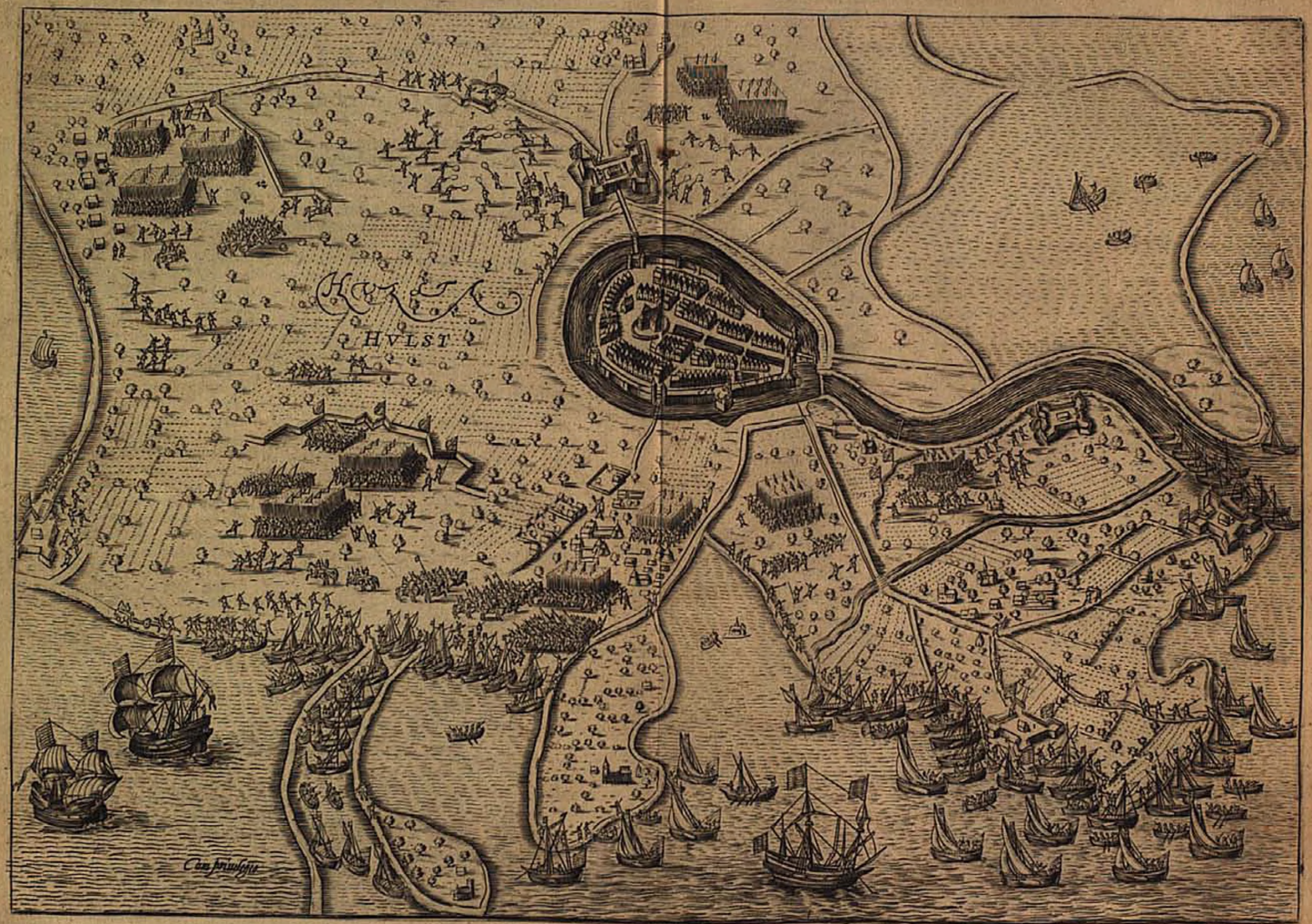
Hier by heeft den Prince Maurits subijtelijcken t'schepe gesonden vier duysent Voet-knechten/ ende door Vlaandt seven Cornetten Paerden: Met dit Volck ende ghereedtschap is hy de Riviere de Schelde op-ghezeylt/ ende in Vlaenderen gelandt/ daer meede hy op den 19 September des Jaers 1591. onverwacht beleeghert heeft de Stadt Hulst, heel buyten gissinghe van Parma. 1591.

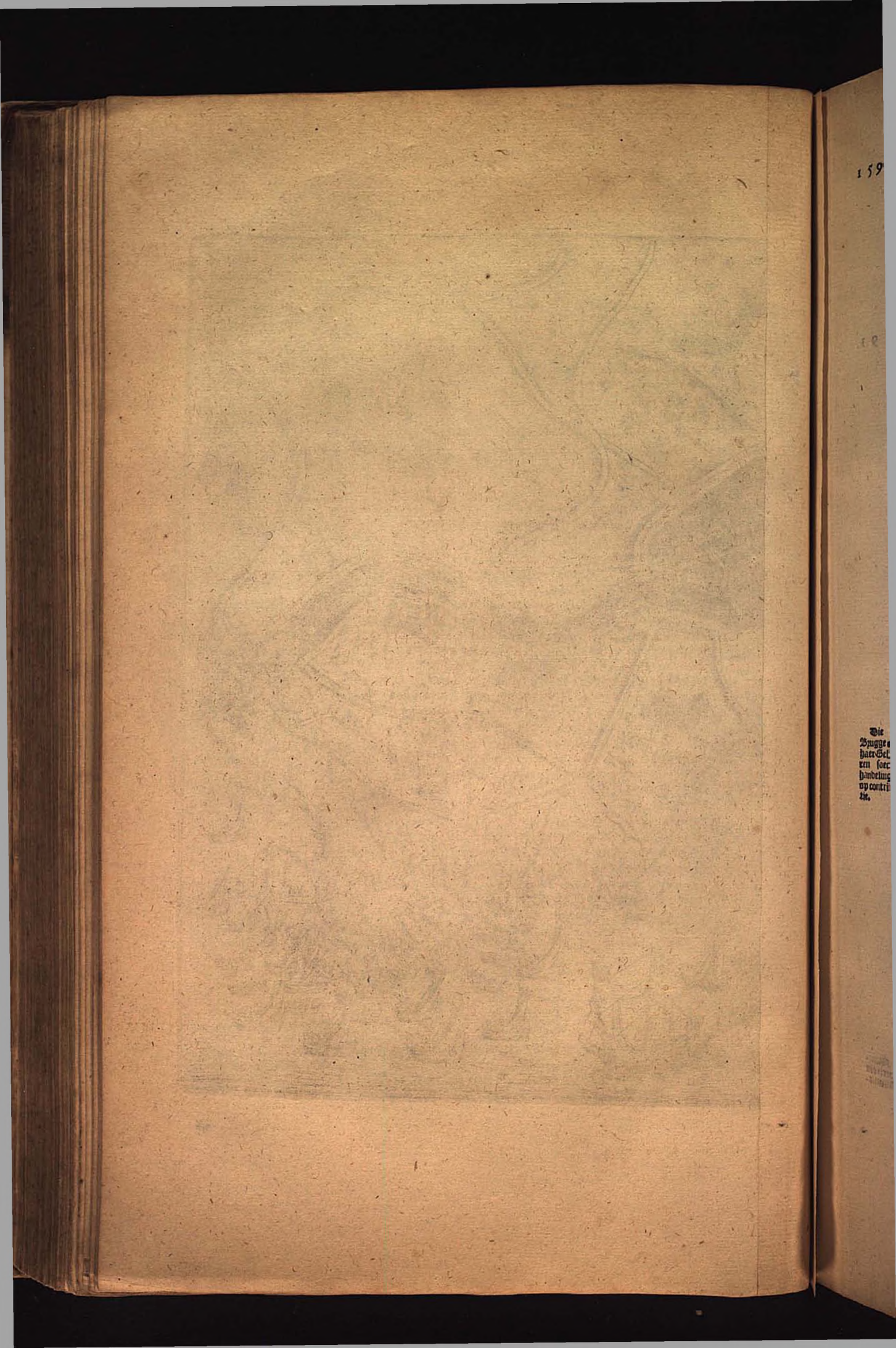
Den 21 der selver Maendt wierdt het gheschut gheplant/ ende sy namen terstont alle de Schanssen rondtomme inne/ te weeten op den eersten dagh het Fort van Willenoort, den tweeden dagh het Fort Vreestruylt: de Schantse van Magdalena heeft den Vyandt upt vreese verlaeten. Waer toe sijn Excellentie noch verscheyden Vegrabingen verordonneert ende doen maken heeft. De Rupteren reden tot voor de Poorte van Gent, ende op 't Veer tegen-over Antwerpen. Sy vonden in 't eerste eenige Soldaten ende Boeren/ die haer in de vlucht ghesterckt hadden/ in een Kercke/ daer sy ghewoon waren te wijcken/ de welcke soo sy haer niet en wilden overgeven/ ende haeren Vyant te kleyn achteden/ werdt het vyer in de Kercke gesteecken/ ende alsoo al t'samen jammerlijken verbrandt. Voorts om dat van Antwerpen gheen hulpe oft ontset haer over-vallen soude/ hebben sy den Dijck van Calloo doorghesteken/ ende 't Water laten door-loopen.

Verscheyde Boeren ende Soldaten in een Kercke verbrant.

't Garnisoen van Hulst (alwaer den Gouverneur recht te vooren met een Convoy upt-ghetrocken was) siende dat het Geschut gheplant ende een Kavelijn buyten beschooten was/ ende mdts dat sy hen te onsterck kenden om sulcke macht te weder-staen/ ook dat sy sonder hoope van ontset waren/ sijn sy beweeght gheweest om te composeeren. Ende als het Accoordt ghetroffen was/ zijn sy alt'samen upt de Stadt den 24 September met Packen ende Bagagie omtrent twee hondert ende tsestigh Mannen sterck zijnde/ ghetrocken. Naemaels seydemen dat een Spaens Capiteyn ghenaemt Castille, die in des Gouverneurs Jeronimo Strybany plaetse was/ daer over onthalst is ghevorden van Parma, 't zy om het licht over-geven/ oft om dat sijn Vaendel die twee hondert Mannen sterck zijn moesten/ maer t'sestigh Man hadden.

Hulst wordt den Prince Maurits over gegeven den 24 September.

HVLST

1591. den. De Borgheren accoordeerden dat sy als d'ander Steden van Hollant ende Zeelandt souden ghetracteert worden / haer met die conformeerende: De Geestelijcke tracten ghelijcke-wel daer mede upt.

In Hulst werdt ghestelt voor Gouverneur met volle ghebiedt van de byleggghende Landen / de Graeve van Solms, Collonel van de Zeeusche Compagnien / met Voet-volck ende alderhande noodtdruft. De Middelen / (dat zijn ordinaere Impositen / ghestelt op de Goederen upt- ende in-komende / ende die aldaer gheconsumeert worden / ofte te landtwaerts daer omtrent) werden terstondt verpacht voor elf duysendt ende acht hondert guldens voor vijf Maenden / ende hoopten voorts grooten Brandt-schat metter tydt te bekoomen van de by-ligghende Dorpen. Maer Montdragon met Steelant Bailliu van 't Land van Waes, beraedtslaeghden terstondt om eenighe groote Dorpen nae by Hulst te stercken ende te beschanssen / om de kourssen te beletten / als het Dorp S. Jan ten Steene, Stekene, ende S. Jacobs Schanse / daer meede sy veel plaetsen van het Landt van Waes bevrijden. Terwijle vertoonden haer de Spangiaerden wederom voor Hulst, maer greepen dat niet aen / overmidts sy verstonden dat de Stadt volkomentlijck versien ende beset was.

Die van Brugge ende haer-Gheburen soecken handelinghe op contributie.

Die van Brugge met andere versochten / dat Vlaenderen onder contributie van die van Zeelandt souden koomen / midts de Garnisoenen van Zeelandt het heele Landt door-liepen / te weeten / upt Oostende, Axele, Hulst, ende de Sterckte van ter Neuse. Sy tracteerden oock om eenighe Handelingen in haer Stadt te brengen / midts betaelende de Licenten / alsoo men op Antwerpen ende het Sas van Gent dede: maer sy en konden 't noch van Parma niet verkrijgen / hoewel die van Zeelandt met haer party-loopen continueerden: In Junio quamen sy omtrent Gent, alwaer sy by de drie hondert Spangiaerden ende Walen sloeghen / tnegentigh daer van ghevangen brenghende. In Julio deden sy anderwerf een heel sterche Partye / maer sy vonden by Nieupoort weder-standt / dies sy in stede van buyt te krijgen / geslagen wierden / ende weken alsoo nae den Zee-kant / onder 't geschut van de Vlissinghsche Oorloghschepen / met verlies van ettelijcke dertigh ofte veertigh Mannen. 1591.

Voor Gent 200 Soldaten geslagen.

De tijdinghe van den Prince Maurits in-val in Vlaenderen / was terstondt t'Antwerpen, als Raynutius Prince van Parma daer was ghekoomen / ende van de Stadt beschoncken ende ghefestoyeert werdt. Waeromme de Casteleyn Christoffel Montdragon terstondt alle het Volck dat hy konde / dede vergaederen / ende over de Rivière schepen / ghebruyckte oock den voorschreven Prince tot een middel / om de muytineerende Spangiaerden tot Dienst ende daer omtrent te verwilligen / dat sy den Koninck doch nu souden dienst willen doen in sulcken noodt / het welcke hy te weeghe ghebrocht heeft met woorden en beloften: syn eygen persoon daer voor verbindende. Hy verkreegh oock aldaer by de Spaensche / Portugaelsche ende Italiaensche Kooplyden ghewilligh leeninghe van een goede somme van Penninghen. Als nu Montdragon eenen goeden hoop Krijchs-volck vergaedert hadde / is hy in Vlaenderen over-ghetrocken / ende heeft des Prince Maurits Volck belet / van voorderen In-val in 't Land van Waes te doen.

Montdragon trustt tegen Maurits t'Antwerpen.

Belegeringe ende In-nemen der Stadt NIEUMEGEN.

Geschiet den 14 October, des Iaers 1591.

1591. Nieumegen of Noviomagum, is een Borgh-Graefschap / ende een Keyserlijcke vrye Rijcx-stadt ende Leeuw / die alleenlijcke jaerlijcx een kleyne erkentenisse aen het Rijck tot Aacken moet upt-reycken / te weeten / een Handtschoe met Peper. Het is een seer welbaerende / schoone / ende oude Stadt / gheleghen aen een arm van den Rhijn, de Wale ghenoemt: Oudt isse / want soo * Geldenaurus de vermaerde Historye-schrijver seydt / soo is die gestight van Magus de seer machtighe Koningh van Gallien, de Soone van Dis, die de selve naer hem noemde Maga. Maer den Koningh der Catten, Baton in dese Landen ghekomen zijnde ende behagen in de Stadt en den Edeldom der selver ghekregen hebbende / heeft hy die doen vernieuwen / vermeerderen / in 't ronde met drie muyren omringhen: ende om de vernieuwinghs wille ghenoemt Noviomagum, dat is Niumegen, ofte soo * Abrahamus Saurius in sijn Theatrum Urbium seyt: soo is die 382 jaren voor Christi gheboorte gestight ende ghemaeckt by de Cycambren ofte Cymbren. Onder verscheyden oude ende vermaeclijcke Ghestichten binnen de Stadt en is gheen lustigher als het oudt Kasteel / gheleghen op eenen Bergh / (hupoen ten daghe ghenoemt Valckhof) upt-kijckende boven de gantsche Stadt. Het welck soo eenighe achten by den Roomschen Keyser Julius Cæsar, ghemaeckt ofte ten minsten hermaeckt is / omme 't gantsche om-legghende Landt te besightigen / ober-heeren ende t'ontdecken. Nieumegen is een van de Hooft-steeden van Gelderlant, ende besonder het Hooft van het eerste ende voornaemste Quartier / onder haer begrijpende dese Steden / Vlecken ende Landt-ghebieden Tiel ende Bommel besloten Steden / Gent een Vleck / hebbende Stadts Privilegien. De Lant-gebieden zijn het Borg-graefschap van Nieumegen ende Officiers der andere twee voor-seyde Steden mette Bommeler-veert: Voorder die van de neder ende hooghe Betuwe, ende die van het Lant tusschen de Maes ende Wale. Hoe / wanneer / ende door wien die van Niumeghen aen het Hartoghdom van Gelder ghekoomen zijn / desghelijcks verschepden andere particularitepten de selve Stadt aen-gaende / alhier te verhalen soude een lange beschrijvinghe verepschen / ende buyten ons wit ende voorneemen weesen: Wy sullen desen eyndigen / ende komen totte Belegeringe ende over-winninghe gedaen by den Prince van Orangien, in den Jare 1591.

1591.

Nieumegen om wien gelight.

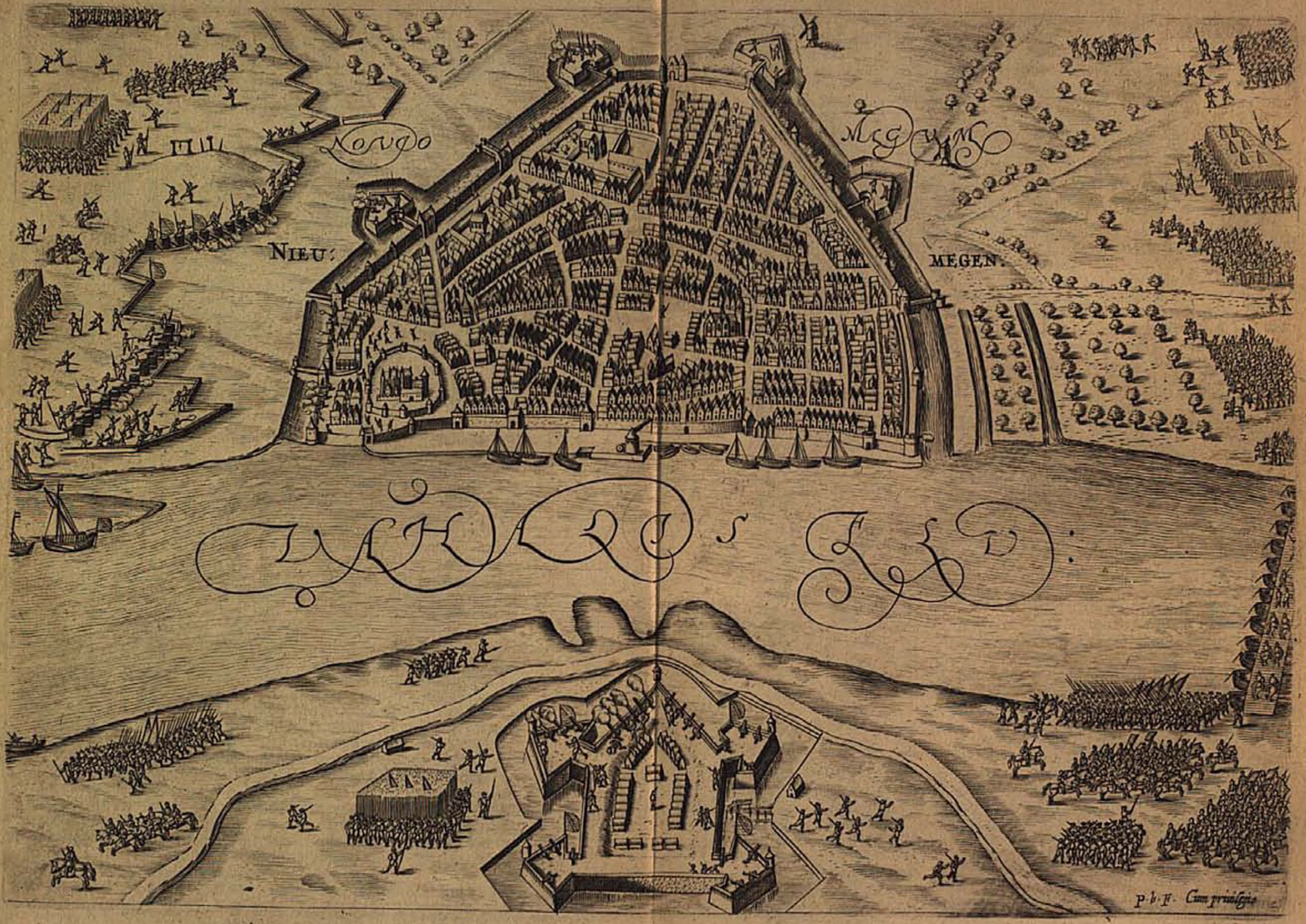
Jurisdictie van Nieumegen.

Sijn Excellentie van Nassauw, door alle de voor-gaende Victorien / gheanimeert ende kloeck gemaeckt zijnde / desghelijcks niet willende naer-laeten / alle middelen dienende tot over-winninghe sijner Vyanden: dewelcke Godt almachtigh (soo het scheen) hem wilde over-leeveren in sijnen handen. Ende merckende dat Mondragon met sijn Leger hem sochte te verhinderen in Vlaenderen verder in te breecken / ende dat sommighe dinghen al vaerdigh waren tot sijnen Aenslagh op Nieumeghen, heeft ghereselveert upt het Landt van Waes te trecken / hoe wel hem groote voorderlijke An-slagen genoegh voor quamen op veel plaetsen / schanssen ende Sterckten in Vlaenderen / daer die van Zeelant grotelijcx toe dwongen om haer Palen daer wijder te maecken. Alsus met groote expeditie sijn Geschut weder gheladen zijnde / is hy haestelijck afgevaeren / waer voor wel veertien kleyne Schepen voor de meenighte der Personen ende Goederen aen de grondt ghedrongen ende verlaeten zijnde / van de Spaengiaerden ten leeghen water zijn verbrant geworden.

Den Prince Maurits met sijn Volck ende Gheschut upt Vlaenderen ghekeert / ende den tweeden Octobris in Zeelant feestelijck onthaelt zijnde / heeft hy hem terstondt op-ghemaeckt om Nieumegen te beleghen / alsoo hy verwittight was dat Verdugo stercke Partyen

Pr. Maurits vertrekt op Nieumegen.

1591.

NIEU:
MEGEN.
P. h. F. Cum priuilegio

1591. tpen in 't Lant van Guylick liet lopen / ende niet machtigh en was Nieumegen te ontsetten / midts sijn Volck eensdeels af-ghetrocken waren na Vranckrijck / ende d'ander van Montdragon in Vrabant geroepen / om Vlaenderen te secondeeren. Hy was ock wel verwittight van den staet der Stadt / door den Secretarius Huygens, die eenen tijdtlanck in de Stadt ghevangen ghelegen hadde / ende nu met randtsoen verlost was / dewijle de Vrieden van het Hof / in-houdende / datmen hem noch ghevangen soude houden / te spade quamen. Dese dinghen dede den Prince Maurits noch haesten voor den Winter Nieumegen aen te tasten / alwaer hy met alle sijn macht den 14 Octobris aen quam / terstont een Vrugge over de Waele maeckende / de welcke uyt Sinte Huybrechts Tooren ontstuclien geschoten werdt / daer door hy gedwongen is geworden die verder van de Stadt te maecken / met verlies van eenen Capiteyn Rolle, ende met andere: Met behulp van dese Vrugghe / heeft hy korts door sijn begravinge de Stadt ghenaeckt / ende sijn gheschut tot veertigh in 't ghetal / gheplant by de Hoender-Poorte / daer een stuck muyrs sonder wal was / ende onder aen de voet banden Hoenderberg in de Gepe / sestien stucken / ende in de Betuwe over den Lappentoorn noch 12 stucken / om de Vresschе te schieten tusschen den Valckenhof ende de selve Hoender-poorte / daerse meynden het meeste voordeel te doen ende best te beletten datmen gheen reparatie en soude doen.

Prince Maurits belegghert Nieumegen den 14 October.

Die van Nieumegen senden om hulpe aen Verdugo.

Die van Nieumegen hier door ghenoegh verschrickt zynde / sonden uyt aen Verdugo om hulpe / alsoo sy maer drie Vaendelen te voet / ende seer weynigh Kupteren in hadden: Hendrick van Kieboom alias Neuse, die Geertruydenbergh aen Parma verkocht hadde / dede soo haest als hy van Parlementeren hoorde spreecken / al sijn Kupteren te paerde sitten / ende is met een bollen loop door het Zeeuwsche Quartier geloopen zynde / ontvlucht / wel weetende dat hy hanghen moest / indien men hem ghekregen hadde. Die van binnen siende waer den Vyandt sijn geschut gheplant hadde / hebben sy de Hoender-poort gestopt / ende de leeghe plaetse die tusschen de Kievиere ende het Kasteel is liggende / af-ghesneden van de Stadt / met het op-worpen (door Man / Wijf ende Kindts arbeydt) van eenen Wal: op dat inghevalle de selfde ingenomen werde / de Stadt noch mochte tegenhouden / alles doende wat kloecke Borgers toesiondt. Ende alsoo 't gheschut gheplant was / ende de Stadt op-ge-epscht wert / so hebben sy geantwoort: Dat den Prince Maurits een jonck Vryer was, ende de Stadt Nieumeghen een Vryster, die hy quam vryen, daer hy so licht niet en soude aenraecken, ofte hy behoorde meer moyte ende arbeyt daeromme te doen. Maer alsoo sy gheen hoope van ontset en konden mercken / ende dat de Stadt soo lancks soo meer met het gheschut ende vier-kooghelen uyt Knodsenburgh verdorven wierdt / zyn veel Borghers op het Stadt-huys geloopen / haer beklagende dat den Koninck verlaten te wesen / voor wien sy soo langhe haer goet verteert / haer bloedt vergooten / haer lijfende leven ghewaeght / ende alsoo alles opgeset hadden: daer toe soo menighmael aen Parma gesonden / die altijdt te veel ander werck hadde: Hieden daeromme tot accoordt / ende naer goede voorwaerden te trachten. Waer naer sy beginnen te lupsteren. Ende soo den Prince Maurits anderwerf sondt om korte antwoorde / midts dattet geschut nu reede was / haer verseckerende gheen secours voor handen te zijn / hebben sy den 20 Octobris ghehoor ghegheven / ende uyt ghesonden / versoeckende exercitie van beyde Religien / ende dat de Magistraet blijven mochte / ock een verdraeghelijck Garnisoen / ende meer ander dinghen / die sy niet en konden verkrijgen. Waeromme sy 's ander-daeghs sonden den Borghemeester Flemmingh met volle macht / door wien sy verkregen veel van hare begeerten / als de disposite van de Geestelijcke Goederen / het geven van Koninckliycke Officien / ende eenighe andere begeerten / maer sy moesten in 't stuck van Religie haer conformeeren met andere Landen ende Steden van de gheunieerde Provintien / sy souden ock in-neemen ses Vaendelen Knechten / ende twee Coornetten Paerden: Den Magistraet soude verandert worden nae goetduncken. Alsoo trocken daer uyt het Vaendel van den Heere Geleyn van Snater, ende Jan van Weert, elck met haer Vaendelen nae de Stadt Grave. Daer worden in-bevonden 25 Metalen stucken gheschuts / ende twaelf Yseren.

De Stadt op-gepscht / hare Antwoorde.

Nieumegen werdt beweeght tot accoorderen.

Nieumegen geeft haer over an Prins Maurits de 21 Octob.

Alsoo is Nieumegen den 22 Octobris verovert ende aen de Geunieerde Landen gehecht gworden. Daer werdt Gouverneur over gheselt / Graef Philips van Nassauwen, Graef Jans Soone / ende sijn Lieutenant den Gouverneur van Knodsenburgh / Gerard de Jonge:

1591. Jonghe: Daer nae heeft den Prince Maurits syn Volck in Winter-leger gheleydt / hebbende in korter tijt / als min dan in 5 Maenden / de stercke Schanse ende Stadt Zutphen, de Stadt Deventer in Over-yssel / ende de sterckte Schanse van Defziel, met meer ander in Vriesiant gewonnen. Daer na heeft hy Parmaas beleg voor Knodsenburg opgeligt / syn rupterye geslagen / van waer hy in Vlaenderen bykans in 't gesight van die van Antwerpen en Montdragon, de Stadt Hulst ingenomen heeft / ende nu in den Winter Nieumegen de Hooftstadt van Gelderlandt / daer meede hy de Wale tot syn Frontiere maeckte. Hy hadde noch eenen Aenslagh op Geertruydenbergh in December / hoomende upt den Hage secretelijck met sesthienhondert Mannen / tot op de Mueren met Leeren / maer alsoder wel 60 op de mueren waren / werden sy af-geslagen / met verlies van 2 Capiteynen van den synen. Alpen werdt oock van 't Garnisoen van Nieumegen gesurpryendeert / ANNO M. D. XCI.

1591. Pr. Maurits groote Victorye in 5 Maenden.

1591. Pr. Maurits aenslagh op Geertruydenberg

De Heeren Staten hebben Ghedenck-penninghen doen munten / over de Victorie ende het winnen van Zutphen, Deventer, Hulst, Nieumegen, ende andere Schanssen / ter eeuwiger memorien / soo op Gout / Silver / als op Kooper / Gode daer van den Lof ende Eere toe-schrijvende.

Belegeringe ende in-nemen der Stadt

STEENWYCK,

Gheschiedt zijnde in den Jare 1592.

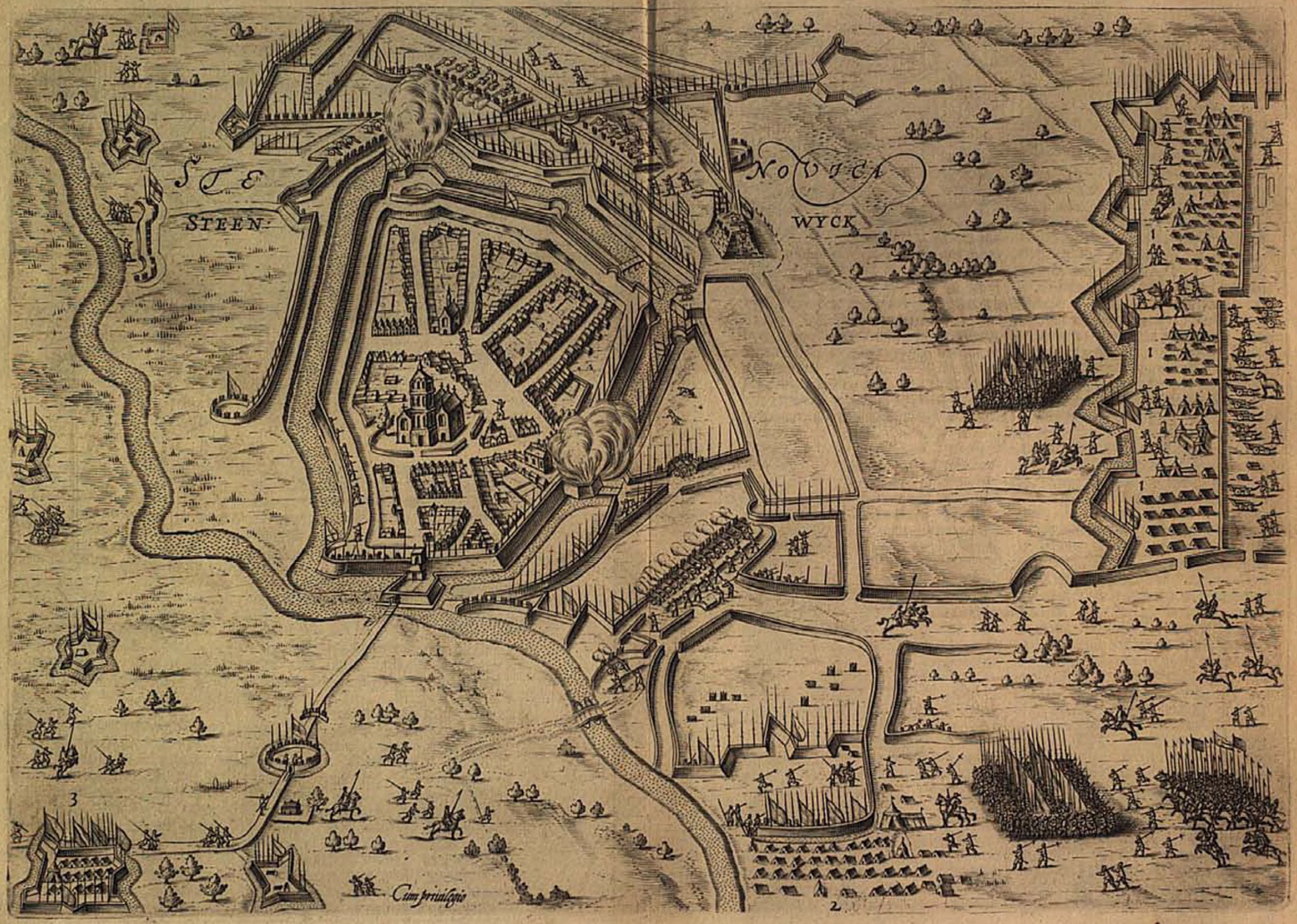
1592. Den voorluchtighen Prince Maurits van Nassau, de Schanse ende de Stadt Nieumegen gewonnen / ende onder de ghehoorsaemheydt der Hoogh-Mogende Heeren Staten ghebracht hebbende / ghelijck in de voor-gaende Beschrijvinghe beschreven ende verhaelt is. Soo heeft hy (eenighe tijdt in de Winter gherust hebbende /) hem wederom te velde begheven / treckende upt den Hage den thienden Meye 1592. vergeselschapt zijnde met den Graeve van Hohenlo, Graeve Willem Lodewijck van Nassauw, ende den Graeve van Solms, hebbende voor Krychs-raedt den Heere van Barchon, als Maerschalck Provisioneel / Graef Philips van Nassauvy, als Generael van de Rupterye / de Heer van Famars, als Generael van't Geschut / Capitepn la Craissoniere, als Sergeant Major / ende voorts de Overste ende Colonellen Sir Françoys Veer, Floris van Brederode, Morney, Dorpe, Groeneveldt, ende andere Capiteynen van groote erbarenthedt. De Heer van Grijse was Generael van de Provincie / desgheliicks eenige Raedts-heeren upt den Raede van State / ende sekere Gecommitteerde van de Provintien: dienende tot goede directie ende ordere / om op alle noodtsaecken van Geschut / Amonitie / Gheldt / ende Victualie / metten aen-kleven van dien te moghen letten. 1592.

Steenwyck van den Pr. Maurits belegert den 28 May.

Daer marcheerden van alle kanten tot omtrent 8000 Soldaeten te voet / ende by de twee duysent Paerden / met de welcke den Prince Maurits trock op Steenvvijck, alwaer hy synen Legher neder-gheslagen / ende Quartier ghenomen heeft den acht-en-twintighsten Meye.

Steenvvijck is een Stadt ghelegen in Over-yssel / op een kleyne Rivière genoemdt Blockziel, of soo andere seghen / de Aa. Dewelcke by Meppel, een groote mijle van Steenwijck in de Zuyder Zee loopt / leggende in een seer vruchtbaere Landtdouwe van Koren-landen / daer meede sy ander Landen versiet. Een Stadt gelegen op de passagie van Vriesiandt / veel Landt beheerschende / wonderlijck ghesterckt met sterckte aerden Wallen / al met hout deurvlochten / ende dat op de beste formen / sy was oock wel voorsien met goet Krychs-volck / sterck zijnde omtrent sestien Vaendelen / ende etteliicke te paerde. De Gouverneur van

der

STE
STEEN.
NOVICA
WYCK
1
1
1
2
3
Cum privilegio

1592. der Stadt was Anthoine de Quocquelle, Oberste Lieutenant van la Mote, een erbaeren Krijchs-man / ook waeren daer meer andere Heeren ende Graeven binnen / als Graef Lodewijck, jonghste Broeder des Graven vanden Berge, de Heere van Waterdijck, ende andere Heeren van Name / met omtrent twaelf hondert Mannen / ende tachtentigh Paerden. De Stadt was van alles genoegh versien / ende sy en hadden niet gebrek dan alleen Bus-krupdt / het welcke soo haer een goede quantiteyt uyt Duytschlandt asquam / werdt in 't Munsterschе Stift aengehaelt ende genomen / voor recompensie van eenige beroberinghe die des Hartoghs van Parma volck ghedaen hadden.

Verdugo sulcks weetende / soo heeft hy drie hondert Soldaeten elck met een sackken Bussekrupts van 15 of 16 ponden / in de Stadt meenen te brenghen: Maer alsoo de Belegghers den voorgenomen hy die van Steenwijck / sonder voort ganck.

uyt-gesonden Bode gekregen hadden / soo pasten sy daer op / ende daer geraekten 'er maer 60 oft 70 binnen / de rest geslagen / gebangen / oft inde vlucht gedreven.

Eer wy het Beleegh van Steenwijck verhaelen / sullen wy eerst vertellen eenen dubbelden Aenslagh / die men wel meynde onder ende met dit Beleegh te passe te brengen: ende was dese: Dat de Spaensche ende die van Steenwijck onder Parma, wel meynden de Stadt van Enckhuysen te bekoomen / door een Zee-vaerende Man ende Borgher aldaer / die onlaghs uyt Spangien gekomen was / ende selfs met den Koninck gesprooken hadde / ende daer over een somme Geldts / soo van den Koninck / als van Parma ontfanghen hadde / soo wel voor synen eyghen Dienst / als om andere Capiteynen ende Volck tot den Aenslagh te beweeghen: Maer deesen Borgher heeft het selfde de Heeren Staten ende den Prince Maurits secreetelijcken aen-ghesepdt / van dewelcke hy sulcken Directie heeft ontfanghen: Dat hy de Spaensche wiste te persuadeeren / dat den Aenslagh best diende voor-ghenomen op de Haven: Ende dat sy daer toe souden senden van Steenwijck (daer niet wydt van gheleghen eenighe duysent Mannen op eenen abondt-stondt / in Schepen / in 't beginsel van Mayo / die met eenighe Koopmanschappe ende mette practijcken van desen Borgher / onghesuspecteert souden komen overe-ghevaeren: midts dat eenighe Stadts Capiteynen ende principaele van de Stadt / daer toe alreede ghecorrumpeert waeren: Ende die selve schreeven op haer credijt / dat alles seker ware / ende om dit aldus een verwe te geven / ende die van Steenwijck meer te verblinden / booden den Inventeur ofte Aen-gever haer aen: hem selven tot onderpande / in handen van de stadt Steenwijck te stellen / hem onder-werpende allerhande straffe / soo hy anders dan trouwelyck met haer handelde: ofte soo het niet wel en succedeerde / wel volghende sijn Directie / &c. Ende terwijle soude den Prince Maurits hem selven binnen Enckhuysen begheven hebben ten selven tijde / om die van den Aenslagh te betrappen / dat lichtelijck te doen was / om dat de Haven droogh valt met leegen water. Ende soo haest hy soude dat Volck al ghevangen hebben / soude hy terstondt (het Leegher nu reede zijnde /) senden voor Steenwijck / om dat te belegeren / met sulcke dreygementen: Soo sy den voorschreven Inventeur ofte Aen-ghever niet terstondt vry ende los hem en leverden / soude voor-eerst alle dat ghevangen Volck doen op-hangen: maer daer groeyde erghens achter-dencken ende suspitie: dat den Anslagh ghenen voort-ganck en kreegh. Waeromme den Prince Maurits met synen Leegher tot het Beleegh van Steenwijck voort voer.

1592.

Aenslagh op Enckhuysen voorgenomē

Van den dertighsten May / tot den neghenden Junij was den Prince Maurits beesich mette beschanssinghen op de leeghe gronden te soecken ende te maecken / om 't Gheschut te mooghen planten / dies werter een Katte op-gheworpen / negenthien voeten hoogh / daer men drie Stucken konde op stellen / om de belegerden met schieten van de Borst-weeringhe te houden / ende alles te ontdecken. Dese Katte baerdigh zijnde / heeft sijn Excellentie in eygender Persoon willen besightighen de gelegenthepdt van de Stadt: als hy op de voorschreven Katte tusschen twee Schants-korven stondt te sien / wierdt hy uyt de Stadt met een Roer geschoten in sijn rechter Wanghe / datter het Loot bleef in-steecken: maer wierdt seer haest weder genesen. De Katte en dede niet veel dienst / dan om te beeter 't Geschut te planten / de welcke tot vijf-en-veertigh in 't getal gheplant zijnde / wierde de Stadt den 13 Junij beschoten / behalven noch vier andere kleyne Veldt-stucken / te samen schietende op eenen dagh wel seeven duysendt schoten: Maer wierdt voor die reyse met schieten luttel uyt-gherecht / jae

Steenwijck beschooten.

1592. qualijck de Vorst-weeringhen af-ghe-schooten. Met eenige Stucken schoten sy Vier-ballen in de Stadt / die wel in 't eerste een vreese aenjaeghden / ende eenigen brandt maeckte / maer werdt korts alles ghebluft.

Als sy sagen dat het gheschut soo luttel voorderde / ende die van binnen soo luttel daer op pasten / toonende in spot / dat het maer als stof met besse-men van de Vesten af te vaeghen ware / werter ghereselveert van schieten op te houden / ende met twee Mijnen voort te vaeren / nae het Contrescherp toe / die ock niet veel en wrochten / daeromme groevense tot dat sy in het Contrescherp quamen / twelck sy die van binnen af wonnen / ende ontdeckten een seecker plaetse aen de voet van de Palissade / daer die van binnen groote weere uyt deden in den Graeht / soodanigh dat alle het bespringen verlooren arbeydt was / ten waere dat die van binnen daer werden af-ghedreeven / waeromme sy eenige stucken geschuts in de gracht brochten / die op verschey-de plaetsen plantende om den Vyandt alle tegen-weer te benemen; want on-der 't beschermsel van dit Geschut qua-men sy met een rollende begraevinge in de Graeht: daer sy haer so wel bedeck-ten / dat die van binnen haer niet veel konden schaeden / soo dat sy daer meede quaemen in 't besit van den voet des Kamparts ofte Wal van 't Princi-pael Bolwerck aen de Oost-zijde / daer sy doen met mijneeren ofte schap-peeren in-liepen drie-en-beertigh voe-ten onder d'Aerde / eer sy keerden om eenighe Kaemers te maecken. Dit werck duerde wel thien daghen / bin-nen welcken tijdt die van binnen deden twee uyt-ballen / in den eersten nae-mensy een Vaendel / ende sloeghen ee-nighe Enghelsche: In den tweeden / (te weeten des nachts / tusschen den 26 ende seven-en-twintighsten Junij / vielen sy uyt / sterck zijnde wel vier of-te vijf hondert Mannen / Hembden over haere Kleederen ende Wapenen ghetrocken hebbende: Sy sloeghen wel dertigh Mannen van des Prin-cen Volck doodt: Onder de welcke meede was den Lieutenant van den Capitepn Olthof, sae ock de Ca-pitepn selfs / die binnen dese Stadt ge-leghen / ende in honghers-noodt hem mannelijck ghequeeten hadden / doe Rennenbergh in den Jaere 1581 dese Stadt beleegherde / maer nu drone-ken zijnde / is hy van sijnen Vyandt over-ballen / eenighe van de Staten Soldaten / die sy in deesen Vyt-val kregen / hebben sy op de Stadts 1592.
besten ghehanghen. Voyt en hon-den de Belegghers eenighe Ghevan-ghenen uyt de Stadt bekoomen / om de ghleghenthepdt van binnen te ver-neemen / ende hanghen met hanghen te vergelden / wat neerstighept sy ock aenveerden ende deden.

Den 23 Junij wrochten die van buyten om een Batterye te maecken / tegen een Kabelijn / dat die van binnen noch hadden buyten de Stadt by een Morasse: Als die van binnen de Ba-terye reede saeghen / verlieten sy de Plaetse.

Den vier-en-twintighsten ende se-ven-en-twinighsten Junij / waeren sy buyten besigh om eenen Toorn die van Masten ghemaeckt was / op Wielen aen de Stadt te brenghen / dien sy een Lijm-stanghe ofte Kijck-in-den-pot noemden: Een inventie van Capi-teyn Jan van Cornput van Breda. De-sen Tooren was vierkandt van Ma-sten / al met yserc Vysen aen een ghe-hecht / ende hadde neghen Solderin-ghen booven den anderen / elck van twaelf voeten hooghe / elcke Solde-ringhe kondemen af-neemen nae be-lieste: Elck hadde een Vorst-wee-ringhe ende bedeckset van Kamsas te-ghen den Vyandt. Met desen nieu-wen Tooren aen de Wallen ghebrocht ende Musquettiers daer op ghelepdt zijnde / keerden sy die van binnen niet alleen van de Wallen / maer sy schos-ten het Volck ock achter Straeten gaende: Maer die van binnen met twee Stucken gheschuts / met behulp van den Windt / brochten in twee da-ghen de twee hooghe Solderinghen ter neder / soo datter niemandt meer wilde op-gaen.

Van den ses-en-twintighsten tot den neghen-en-twintighsten Junij / waren sy besigh mette twee Mijnen in den Wal onder het Bolwerck reede te maecken. Den dertighsten sonden die van binnen uyt drie Capitepnen om te Parlementeren / naemelijck Bernard van Mondtberck, David du Wal, ende eenen van den Sande, Soone van den Vorst van Hardewijck: Daer teghen de Capitepnen Pieter van den Dorp, Affluerus ende Du Buck, als Ostagiers wederom in de Stadt trocken. Sy versochten uyt te trecken met Wape-nen / Vaendelen / ende Bagagie / het welck aenghenomen wierd / met condi-tie / dat sy souden terstondt over Rhyn treeken / ende niet dienen in ses Maen-den in die Quartieren: Ende soo sy dat weygherden / wierdt het Par-lament

Streenwijck voort onder-mijnt.

Een Toren van Masten voor Steen-wijck ghe-vorcht den 26 Junij.

1592. lament af-ghebroocken voor die tijdt / ende de Capiteynen zijn wederom in de Stadt vertrocken / ende den haren verwittight het gene verhandelt ende ghepasseert was.

Den eersten Julij dede den Prince Maurits als hy omtrent vier hondert schooten met Grof-geschut hadde doen schieten / eenen loosen Storm ofte aenloop aen-rechten / om haer gemoet ende maniere van binnen te mogen mercken / die alle plaetsen tot teghen-weer versagen : Den tweeden Julij brocht hy in der nacht secretelijck alle sijn volck in de Trencheen ofte Begraebinghen / met voor-neemen om smorgens de mijnen te doen springhen / ende daer op eenen generalen assault te doen : Elcken Overssten hadde met zijn Volck sijn bestemde plaetse. Den derden Julij na dat 's morgens wel vier uren het Canon ghespeelt hadde van alle plaetsen / oock van de Catte / ende dat die van binnen door de groote apperentie totten Storm / ghelockt waeren op de Wallen / werdt het vyer in de Mijnen aen-ghesteecken / de een Mijne wierp den Rampaert ofte Wal soo omme / datter een Bresse ofte in-ganck was voor thien Mannen tseffens op te klimmen / aen welck Quartier Graeve Wilhelm Lodewijck van Nassau, met de Vriesche Vaendelen bestelt was / den eersten Storm te doen / ende op 't blasen der Trompetten / souden de Enghelschen den tweeden Storm aenbrengen.

D'Ander Mijne aen de Zuydtwest-zijde borsten buyten-waerts uyt (daer van de Aerde / veel Hollandtsche Soldaten / die oock reede op de wacht stonden om op te loopen) leevende begroef / noch en wierdt het teecken van storm oft aen-val / van den Prince Maurtis niet ghegheven. Maer alsoo Graef Willem merckte dat die van binnen verbaest waeren / spronck hy op / ende nam met haeste de plaetse ofte het omgewoppen Bolwerck aen de Oost-zijde in / 't welck de gheheele Stadt overlosse Alarmen ende opblaesen van mijnen den 3 Julij. sagh ende geboodt. Op d'ander zijde werde een Poorte aen de Zuydt-zijde in-ghenoomen met groot verlies van Volck van die van binnen : Waeromme die van binnen / haer selven aen alle kanten bloodt vindende / sonden dien Avondt noch eenen Trommelslaeger uyt / versoeckende om van Accoordt te moghen spreecken / die den Prince Maurits doen ghehoor weyger-Marckmenteeren den 4. Julij. de. Maer 's anderdaeghs den vierden Julij / wierden de boven-ghescreven Capiteynen ghehoordt / maer alle versoeck af-gheslaghen : Ten lesten waeren sy te vreeden aen te neemen dat haer den Prince Maurits gunde / want het Gheschut nu in alle de plaetsen der Stadt konde schieten / ende alle de Huysen ende Kercken waeren byckans al afgheschooten / de resteerende waeren al door-ghebroocken om door te loopen / 't Volck bleef meest in de Kelders. Desen niet teghen-staende / hadde 't Gheschut kleyne schade aen de Wallen ghedaen / midts die soo sterck waren van vette Aerde / konstigh ende sterck met Boomen ende Rijs door-blochten / als voor heenen gheseydt is.

1592.

Den Prince Maurits nae sijne ghewoonlijcke goedertierenthevdt heeft den Gouverneur Anthoine Quocquelle, ook den Heere van Waterdijck, Capiteynen ende Officieren van den Garnisoene van Steenwijck, de Gheestelijcke Persoonen ende de Borgers / gegunt dit naevolgende Accoordt; Gedateert voor Steenwijck den vierden Julij / Anno M. D. XCII.

Contract van 't overgheven van Steenwijck.

Dat sy uyt den voorschreven Stede souden trecken, nae dat den Gouverneur ende Capiteynen, Officieren ende Soldaten, so te voete als te paerde, belooft ende ghesworen souden hebben dat sy de Wapenen tot dienste van den Koninck van Spangien niet en souden dragen, aen die zijde des Rijns, gheduerende den tijdt van de eerste ses Maenden.

Dat sy uyt-trecken sullen met haer Bagagie, Vrouwen ende Wapenen, Amonitien van Oorloogen ende de Proviande.

Gheen Soldaten, zijnde Over-loopers ofte die om de Justitie te ontgaen, ter cause van grouwelijcke Misdaden, in dienste der Stadt hen hadden begheven, en souden dit Contract niet mogen genieten.

Dat alle Gevangenen sullen ontslagen ende Vryheyt hebben, mits betalende 12 stuyvers daeghs voor haer kosten.

Alle Borgers ende Officieren des Koninck Philips, souden oock moghen vertrecken sonder molest.

Dat sy hondert Wagens naer haren eysch souden hebben tot Coevoerden toe, midts dat sy ghehouden souden weesen, die onbeschadight weder te senden.

De Ghequetste ende de Chirurgijnen souden in de Stadt mooghen blijven, tot dat sy van de Quetsueren genesen waren, ende dan vertrecken.

Dat sijn Excellentie haer accordeerde twee Commissarisen, om haer over Rhijn te gheleyden, op borghe van den Gouverneur ende Capiteynen.

Nae dit Accoordt zijn (den vijfden Julij) de Soldaten uyt-ghetrocken : Maer den Prince Maurits heeft daeren-boven / ten aensien dat het goedt Krijchs-volck was / willen beleeft-

1592. heydt bewijsen / ende den Gouverneur upt gratie sijn Paerden toegelaten / desgelijcken den Capiteyn du Wael, met sijn Ruyters onder hem / elck sijn paert / ende 't Krijghs-volck haer Tydt-gheweer.

Daer trocken upt omtrent vijf honderd ende tsestigh ghesonde Soldaeten / meest Walen / twee hondert ghequetste / ende tusschen de tsestigh ende tseventigh Paerden. Binnen de Stadt waren omtrent drie hondert ende vijftigh doodt ghebleven / onder andere Graef Lodewijck van den Berge, een aen-komende jonck Heere / omtrent achtien oft negentien jaren out zijnde / ende de Capiteynen Blondel, Hessel, ende meer andere.

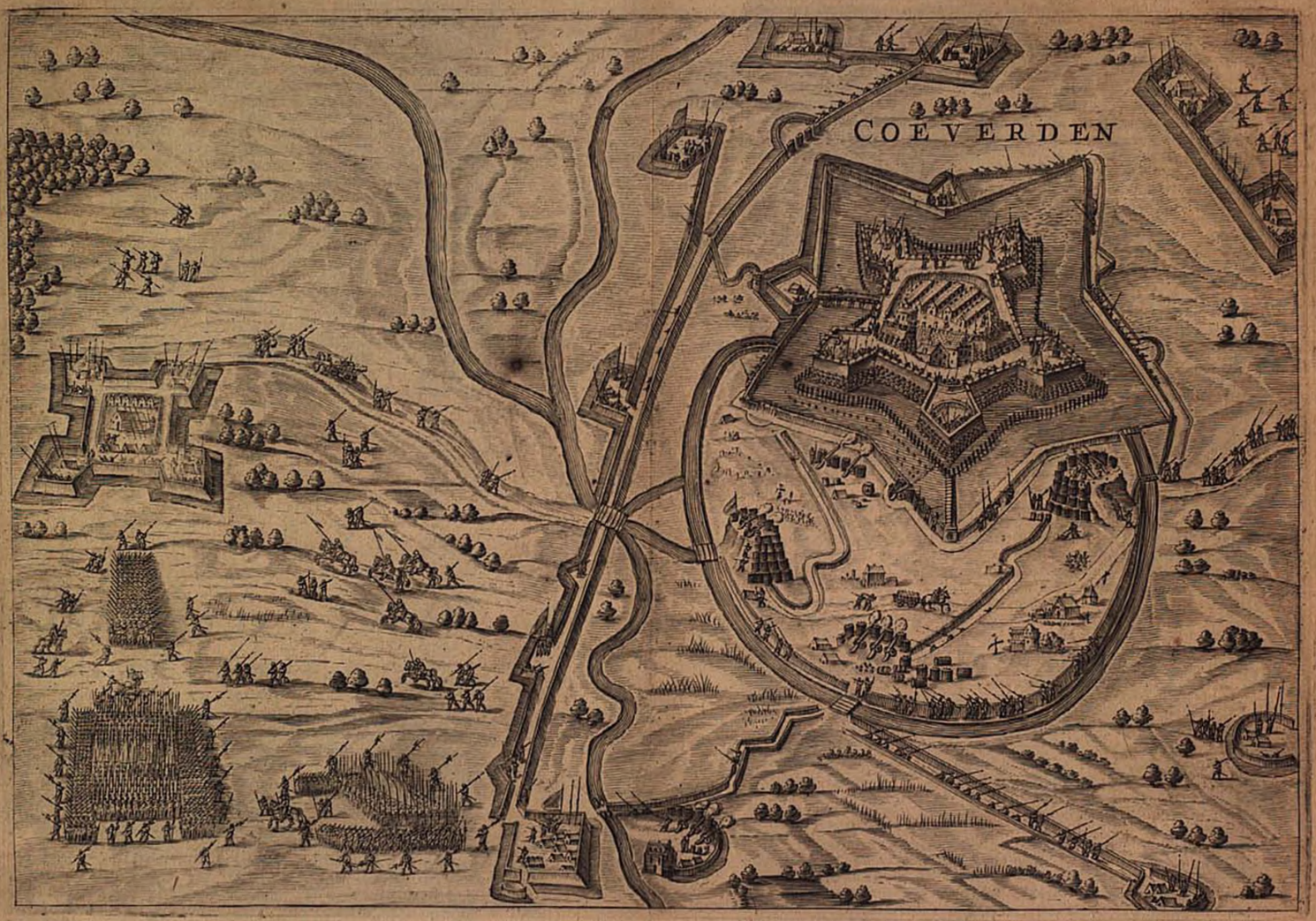
Den Prince Maurits voor Steenwijck ghequetst.

Vanden Prince Maurits zijde / zijnder oock omtrent vijf oste ses hondert voor ghebleven / ende veel ghequetst: Onder andere den Prince selve / als voor heen geseyt is. Ten selven tijde werdt oock den Colonel van 't Noordthollandtsch Regiment ghenaemt Willem van Dorp ghequetst / daer hy van stierf. Daer werden meer andere ghequetst / ende van te vooren was daer meede ghequetst ghebleest den Ridder François Veer. Nae dat de Stadt gerumpt was / zijnder vier oste meer Vaendelen / daer onder de Capiteynen Berensteyn, Rijswijck, ende meer andere in-ghelept / ende 't Tegher is daer soo langhe ghebleeven / tot dat alle de Wallen ende Grachten ghereparceert waren: zijnde het Belegh alle den tijdt door / soo voorderlijck voor het Krijghsvolck gheweest / datter alle dinghen beter koop ende abondanter was dan in eenighe Steden / door het ghemacheliick toevoeren / sonder eenighe Imposten. Eenighe Soldaten die in 't verraden van Geertruydenberge gheweest waeren / (zijnde in 't Contract niet begreepen / werden ghevanghen / op-ghehanghen / ende eenighe onthalst. Also is dese Stadt (dewelcke onverwinnelijck gheacht werde) naer datter sijn Excellentie over de negen-entwintig duysent schoten / ende veel gewelts op ghedaen hadde / tot overghevinghe ghedwonghen / ende aen dese Landen ghehecht ende tot desen dagh toe / voor alle gheweldt des Vyandts beschuttet ghevorden is. Waer van Godt in der eeuwighevdt moet ghepreesen zijn. 1592.

In-neeminghe van
OOTMARSEN
Ende
COEVOERDEN.
Ghefchiedt in den Jare 1592.

1592. NAer dat fijn Excellentie van Naſſau, de Stadt Steenwijck, ghedwongen / verobert / de Wallen ghereparreert / ende op alles goede oꝛden gheſtelt hadde: Soo heeft hy voꝛ-ghenomen / met het Legher van Coevoerden te trecken. Oꝛdonneerende niet te min een ſeecker ghetal van Paerden / om het Stedeken Ootmarſen te verennen. Ootmarſen is een oudt Stedeken gelegen in Over-Yſſel / van Almeloe drie mijlen: gefondeert (ſoo Trithemius ſchrijft) van Odemaer, Konnuck van Vranckrijck / daer het den Naem af heeft / in welck Stedeken voꝛ Gouverneur des Koninckx van Spangien was / Alphonſo de Mendoſa, ſterck zijnde tſeſtigh Paerden / ende twe Paendelen te voet: hier wiert de Heere Charles de Levin, Heere van Famars gheſchooten / een vroom ſtantaftigh Heere / weeſende een vande Gedeputeerde der Geconfedereerde Edelen: die de Requeſte Anno 1566 preſenteerde: hy hadde de Wapenen altijt gevoert voꝛ de Landen / ende was nu Gene- 1592.

Ootmarſen ghewonnen / daer de Heere van Famars gheſchoten wiert den 29 julij.

COEVERDEN

1592. Generael van 't geschut / seer beklaeght van de sijne.

Het stedeken Ootmaerssen wierd beschooten ende ghedwongenden 30 Juli op compositie over te gaen als Steenwijck. Dit gheschiet zijnde / soo heeft sijn Excellentie in Augusto voor-ghenomen te belegheren de stadt Koevoerden, die mede gheleghen is in Over-Issel / zijnde een vermaerde plaetse / om dat hier een gemeene passagie is / want alle die te lande upt Vriesland / Ommelanden / Drenthe / ende Bollenhove nae Duytslandt repsen willen die moeten desen pas ghebruycken. Want de andere van Wedde, over de Bourtange is onseecker ende onbequaem. De Stadt heeft in het Noordt-Oosten een ghedurigh moraesch tot Wedde toe: in het Westen een groote Meer ofte staende Water / loopende tot verby Hasselt ende Swarte-sluys: In 't Noorden het Dorp Dalem, ende een harde Heyde nae Groeningen toe: In het Oosten Lingen: In het Zuyden Laer ende Emblicom, in 't Graefschap van Benthem / in het Zuyd-westen Hardenbergh. Het is gheleghen byf mylen van Lingen, byf van Oldenzeel, negen van Deventer, byf van Zwol, ses van Steenwijck, ende seven van Groeningen. Alsoo dat het een Stedeken is daer aen de Landen seer veel ghelegen was.

Koevoerden belegheret by den Prince Maurits in Augusto.

Die van binnen merckende dat sijn Excellentie voor hadde haer te beslupten / ende te belegheren / branden de brustaende huysen af / te meer / als sy sagen dat den Prince Maurits haer met de loop-graben naerderde / die haer ook de Sluysen benam / het water upt de grachten ghelept hebbende / is ghekomen inde Conterscherpen des Kasteels / welck Kasteel seer sterck was / soo wel van de ghelegenthepdt der plaetse als by konste: want het hadde byf welghemaechte Bolwercken / op het fatsoen des Kasteels van Antwerpen, seer schoone hooghe wallen / ende binnen twee katten: de gracht was hondert voeten wijdt / ende daer in stondt een sterck vael-werck van eycken balcken: Daer lagh een Kabelgn of uptstekende bupten werck / de brugghe bebrydende / 't welck sijn Excellentie in-ghenomen heeft. Graef Frederick van den Berge, nae dat hy al omme over ende weder ghereden hadde om die plaetsen te besorghen / is 'er selfs met behoorlijck Garnisoen in-ghetrocken / vergheselschapt wesende met Evert ende Harman van Ens, ghebroeders / Vasquez, ende Chalon: de Vanen van Rodrigo ende hondert ruyters van Mendo. Om dat dese plaetse seer sterck is / ende seer konstigh ghebouwt op de Fondamenten eertijts by Jonckheer Dirck Senoy begonnen. 1592.

Den Prince Maurits krijchs-volck op de Contrescherpe zynde / maechten een Galderije door de gracht / om bedeckt aen den wal te konnen sappeeren ende in-graben / by zynde van 't gheschut der strijckweeren / het welck sy korts volbrochten met behulp van een hooghte ofte katte die sy op-worpen: sy schooten ook een Kabelijn ter neder. Diversche Mynen wierden onder de wallen ghegraven / die moeselijck waren / ende dickwils ter neder / oft in vielen: teghen een van dien mynneerden die van binnen / ende met lucht teghaven maecken sy die onnut: nochtans bleven sy mynneerende / ende deden eenighe springhen / waer op eenen aenval ghedaen zynde / gheraeckten sy op den wal / allwaer sy haer stracks beschansten / door middel van de op-ghworpen katte / die van binnen hare tegen-weer benemende / alsoo sy tot Steenvvijck gedaen hadden: Waer door die van binnen kleynmoedigh wierden / alleenlijck hoopende op het ontset van buyten / te meer om dat sy groot ghebreck van water ende andere behoeften hadden.

Den Raedt van Staten der Gheunieerde Landen / verstaende dat Parma hem rustede om in Vriesland te komen / ende tot dien eynde noch de stadt van Berck ende andere plaetsen op den Rhijn / voor passagie inhoudende / hebben een regement knechten / die de Landen hadden doen op-lichten onder den Colonel Stolbergh, doen monsteren by 's Heerenberge, door den Graef van Hohenlo, tot versterckinghe van haer behoeften. Want Graef Philips van Nassau, was ghesonden nae Vranckrijck met drie duysent man / ende de Koninginne hadde ook afghevorderd hare Enghelsche om ook in Vranckrijck te senden / die nu alreede upt den legher vertrocken waren nae Zwol: maer alsoo de tydinghe van Parmaes komste quam wierden sy wederom ontboden. Daer-en-tusschen quam ook seer wel te passe Graef Philips met sijn volck upt Vranckrijck / die in de Hollandtsche Garnisoenen ghelept wierden om haer te verversschen / ende de oude Garnisoenen wierden terstondt nae het legher ghesonden / ende eenighe nae 's Gravenweert, vreesende dat Parmaes volck / erghens in breecken mochte / ook mede om hem alle sijn deur-tochten te verhinderen. Het legher was ook seer ghe-

1592. swackt van volck / door oorsaecken / sy alleen van Zwol en Steenwijck haere victualie ende Amontie moesten krijghen.

Verdugo versoeckt hulpe aen Parma.

Verdugo den Vriesschen Stadthouder van de Spangiaerts zijde / hadde seer een Parma gheselliciteert om volck ende ghelt / 't welck nu seer rijckelijck over Italien ghesonden / ende wel aengekomen was / waerom hy verkreegh by Parma, dat de regimenten van Graef Karel van Mansveldt, van Mondragon, van Gongazo, met noch de twee regimenten van Arenbergh ende Barlaimont, na hem toe trecken sonden / met eenighe Peerden ende gheschut / met welcke sy den Rhijn passeerden / maeckende een Schantse over d'ander zijde des Rhijns / ende trocken op Grol, ende soo op Oldenzeel, alwaer sy aen quamen den 3 September: Verdugo alle sijn macht daer omtrent vergadert hebbende / verstondt den noodt daer die van Koevoerden in waren / waer om hy marcheerde met alle sijn macht op Herdenbergh, daer hy dochte te legheren / maer subtijtelijcken van raedt verandert zijnde / legherde in een Dorp Ulsen: ende van daer trock hy tot Emlichen, gelegen onder 't Graefschap van Benthem / maer een upre gaens van Koevoerden, ende een bequame plaetse voor de victualie. Den Prince Maurits hier van verwittight zijnde / sondt drie hondert Peerden upt om te besichtigen ende te schermutseeren / maer kondense upt haer voordeelen niet locken: sy deden eenen Boer halen / die sy in 't veldt saghen / ende suspecteerde / eenighe brieven van den vyandt te draghen / gelijck oock waer was: want den Boer door vreese van hanghen / heeftse hen ghelevert / waer in Verdugo die van Koevoerden liet weten sijn voornemen van haer 's anderdaeghs te komen ontsetten / langhs het Quartier des Grafen van Hohenlo, ende van 't peerde-volck / hy hadde de ghelegenthepdt van den Prince Maurits legher verstaen / door eenen Edelman genaemt Jan van Steenwijck, waer upt hy wel merckte datter quaet by te komen was / waer om hy dien wegh om de morassen (siende dat die min gesuspecteert ende bewaert was) verkooren hadde.

Verdugo in 't ontsetten van Koevoerden ghe-slaghen den 7 September.

Hier op heeft den Prince Maurits dese plaetse met meer volcks beset / ende heeft oock daer gheschut gebracht / ende gheselt op den wegh die sijn vyanden aenkomen moesten: Ende alsoo secretelijck op sijn hoede wesende / is Verdugo met alle sijn macht aen-ghekomen te voet ende te peerde / al met witte hemden over haer Harnasch / 's nacht voor den daghe den 7 September / ende is alsoo op drie plaetsen in de trencheen ghevallen / met een gheroep Victoria, victoria: maer sy wierden van den Prince Maurits, den Grave van Hohenlo, ende Graef Willem met haer volck te rugge gedreven / ende in het afwijcken schoot het grof-gheschut op haer los: Veele bleven daer doodt / ende veele Mannen ende Peerden in den morasch steecken. Waer wierden 's anderdaeghs op de plaetse ghetelt / hondert ende ses-en-dertigh dooden / ende twee-en-vijftigh peerden: veel gequetste voerdense wech: want des anderdaeghs wierden noch twee-en-veertigh waghens vol doode ende gequetste ghetelt / varende nae Oldenzeel, gelepdt met vier Cornetten Peerden: samma / daer bleven wel drie hondert mannen doodt. 1592.

Verdugo poocht ander mael die van Koevoerden te ontsetten.

Van den Prince Maurits zijde bleven maer drie mannen / ende ses ghequetste / behalven Graef Willem van Nassauwen, die eenen schoot door sijn stincker zijde kreegh / dat de kloeghel omtrent sijn navel upt quam / in het dunne van sijnen buyck / maer sonder merckelijck perijckel / want hy bleef tot de volkomen aftocht van den vyandt by zijn volck. Sijn quetsure wierd door de hulpe Godes ende de naerstighe vlijt der Doctoren ende Chirurgijns / seer haest weder ghenesen.

Verdugo poocht ander mael die van Koevoerden te ontsetten.

Verdugo alsoo' te rugghe ghedreven wesende / maeckte 's anderdaegs groot ghereetschap van mutsaerden / om over de morassche te komen: ende alsoo het Landt veel enge passagien heeft / scheen hy die te willen besetten / ende het legher van den Prince Maurits alle victualie te benemen: maer ten lesten als die van Koevoerden sagen haer ontset vertrecken / ende daer over begonden te Parlementeren / quam hy wederom in slaghordere hem vertoonen / besichtende des Princen Maurits beschanssinge / die nu oock weder eenighe Engheilsche in het legher ontfanghen hadde / ende daer omme betroude in goeder ordonnantie hem te verwachten. Aldus dese twee leghers malkanderen besichtight hebbende / heeft Verdugo twee stucken gheschuts los-gheschooten / ende een hups in vyandt ghesteecken. Die van Koevoerden schooten oock twee mael / hem antwoordende / waer op Verdugo af crock nae Velthuysen in het Graefschap van Benthem.

Koevoerden geeft hem over aen Maurits /

Die van Koevoerden aldus verlaten ende ghedurighlick beschooten zijnde / tot groote quetsinghe haers krychsvolcks / de Beleggers ghelogeert / door de

1592. de onder-grabinghen / op haer Wolwercken ende Voorstweeringen / resolveerden te composeeren. Den Prince Maurits was oock te vreden haer goedt appointement te gheven / ten aensien dat Verdugo noch daer omtrent was / ende erghens wat mocht aengrijpen / ende dat nu in dat landt de straten ende weghen bupl ende diep waeren / onbequaem om de lijstocht te brengen / heeft haer den 12 September dit nabolgende accoort gheghéven. De Gecommitteerde waeren Evert van Ens, Voorst ende Capitein / Christoffel de Vasques, ende Alonzo de Marteney, commandeerende over de ruptertye.

Contract die van Koevoerden gegeven.

Sijn Princelijcke Excellentie van Nassau, begeerende te gelieven mijn Heer den Grave Frederick van den bergh, sijnen goeden Cousijn, heeft hem geconsenteert ende toeghelaten, consenteert ende laet toe mits desen: Als oock aen den Drossaert van Koevoerden, Capiteynen, Officieren, ende soldaten, houdende Garnisoen binnen de gheseyde Fortresse, te moghen uyt trecken met haer Vaendelen, wapenen, brandende lonten, Peerden, Bagagie, met alle het ghene haer toe-behoort, uytghenomen Artillerije ende Amonitie, soo wel van krijchs-gereetschappé als van victualie, tot wat plaetse haer belieft te trecken.

't Selfde consenteert sijn Excellentie oock aen de Geestelijcke Jufvrouwen, Vrouwen, Kinderen ende Huys-ghesinnen, Knechten ende Maechden der selviger voor-ghenoemder, binnen Koevoerden.

Ende tot voorderinghe van haer vertreck, sullen haer ghelevert worden wagenen ende behoorlijck Comvoy, om haer seeckerlijck te gheleyen, voor de welcke de voorschreven Grave sal gheven Ostagiers, tot dat sy weder sullen ghekeert wesen in het leger, belovende sijne Excellentie by desen, by sijn Princelijck woordt, dat noch den Heere Grave, noch eenighe andere die uyt trecken sullen uyt de selvighe Sterckte, sal ghedaen worden eenige schade ofte letsel aen lijf ofte goet. Ghedaen voor Koevoerden als vooren, den 12 September, Anno 1592.

Den Graeve van den Berghe vertreckt uyt Koevoerden.

Hier op is de Graef met sijn by-hebbend krijchs-volck uptgetrocken / zijnde de Graef van den Berge voorschreven / van sijn Cousijns den Prince Maurits, ende de Heeren van den Huyse van Nassau wel gefestoyeert / hebbende veel discoursen met malkanderen op haere partijschappe / als zijnde Broeders ende Susters kinderen / maer niet vereenight. Daer trocken uyt 500 soldaten die gheson waeren ende gaen konden / met veel siecken van den bloedt-gangh: Dese plaetse wierd noch gheheel sterck bevonden / met negen stucken geschuts voorsien. 1592.

De Heeren Staten deden ter gedachtenisse van het nemen der drie Steden (van Steenwijck, Oostmaersen, ende Koevoerden,) penninghen slaen van silver ende oock van kooper: ter eewigher memorien / de eere der selver overwinninghe Godt toe-schrijvende. Daer wierd tot Gouverneur gheselt den jonghen Heer van Nieuwen-oort.

Den Prince Maurits legher bleef liggen; tot dat alle sterckten van Koevoerden wederom op-gemaeckt / ende alles versien wierd: Verdugo lagh tot Velthuysen, ende 't scheen dat hy Oostmarsen wilde gaen belegheren: maer dat wierd oock sterck ghemaeckt.

Maurits ende Verdugoos legers trecken op / den 15 October.

Den 15 October / trock den Prince Maurits legher op nae Zwolle, alwaer sy beraedtslaeghden ende resolveerden nae Emmerick te trecken: ende by den Rhijn te legheren: ende voorder over te passeeren / naer de gheleghenthepdt / ende dat sy sien souden wat Parmaes volck onder Verdugo souden aenrechten / ghereedt zijnde om Grolle ofte Goor te belegheren: oft den vyandt de passagie over den Rhijn te beletten / maer eer sy daer konden komen / was de Heerstraet vol waters / ende Verdugoos volck geschepden / ende meest den Rhijn weder ghepasseert / namelijck de twee regementen van Arenbergh ende Barlaimont, met 5 oft 600 Peerden / seer t'onvreden. Verdugo met de reste van de Peerden / ende de Spangiaerden / Italianen / ende Luycknaren / bleven omtrent Oldenzeel, besettende Grolle, Enschede, ende Lingen.

Den Prince Maurits komt tot Arnhem.

Den Prince Maurits quam den achtsten November tot Arnhem: alwaer hy sijnen legher in de by-ligghende Steden verdeelde: De Amonitie met het gheschut / en de scheeps-brugghen / wierden al op schepen gelept / om t'allen tijden ghereedt te hebben / ende oock berepdt tot eenen Vlieghend Legher / so daer groote spraeck was / dat sy over den Rhijn souden trecken / in het Landt van Valckenburgh ende Luysenburgh / om Parma selver tot Spa te besoecken / maer soo Parma van daer nae Brussel trock / is sulcks nae-ghelaten.

Beschryvinghe van de heerlijcke belegheringhe der Stadt

GEERTRVYDENBERGE.

Gheschiet in den Iaere 1593.

1593. Wy hebben hier voren verhaelt / hoe dat den Koninghvan Spangien na de doodt van den Hertoge van Parma, het Gouvernement der Nederlanden ghegheven heeft den Grave Pieter Ernst van Mansvelt, by provisie (alsoo sy 't noemen) tot des Ertz-Hertoghs Ernestus komste / daer en tusschen hem by gestelt als principale Raden den Grave van Fuentes, ende Stephanus Divarra, beyde Spangiaerts / met meer andere. Oock soo was den principalen Edeldom tot meerder verseeckeringhe bereert met Staeten ende hooghe Officien: Ende om de Landtsaten in goede wille te onderhouden / wierd hoope gegeven met de komste van Ernestus, alle saecken in goeden ordre te brenghen / om dat hem een peghelijck inbeelde (aenghemerckt syn hooge qualiteyt) dat hy in de Landen niet komen en soude / dan met voornemen / volkomen last / bevel ende middel van bevredinghe / oft om beter voorloghe te voeren tot der Landen beschuttinge: Met dese hoope hebben de Landen haer ellende te beter verdragen.

Pieter Ernst Grave van Mansvelts Regeringe.

By dese Regeeringhe / hebben de Spaensche Raets-Heeren door Mansveldt, terstondt de Spaensche strenghheydt / des wijlen Hertoghe van Alba, willen weder te werck stellen / ende verboden het quartier (soo sy dat heeten) onder het krijchs-volck te houden / het welck is / dat men den eenen ghevangenen krijchs-man last tegen den anderen van gheluckte qualiteyt / ofte door een maent soldije / willende over sulcks dat het krijchs-volck gevangen worde / souden in den hooghsten graedt metter doodt / door Beuls handen / ghestraft worden / ende dat alleen daer om / om de hare door vreese van de galghe tot de uyterste manheydt te brenghen / haer liever doodt vechtende / dan te laten vanghen. Maer het ghemeen krijchsvolck / dat meer om loon ofte soldije / dan om eere dient / ende van den krijchshandel een Ambacht maeckt / en soeckt sulcken strenghept niet / mits de broomheydt hedens daeghs soo qualijck gheloont / gheacht / ende ghe-eert werdt: onder dit woordt Quartier wordt oock begrepen gheenderhande Contributien ofte Contributien den vyanden te betalen / het welcken de Geestelicken / Edellupden / ende Landtlieden (als die meest lupten de Steden hare goederen hebben) seer teghen was / maer liever hadden kleyne Contributien door saubegarden te geven / dan gheplondert ofte af-ghebrandt te worden. 1593.

Verbiedt Quartier te houden.

Aldus isser by Mansvelt een gebodt upt-ghegaen van date den 5 Januarij 1593. by raet ende toedoen van Fuentes. Dat voort aen geenderhande Contributien / Contributien van saube-garden / den vyanden souden betaelt worden / op lijf-straffe / maer tegen alle inballen der vyanden haer te rusten / schanssen / ende weeren / ende het volck by klockslaghen t'samen te roepen / den vyanden doodt te slaen ofte te vangen / ende dan te hanghen / Waer over van beyde zijden eenighe ghevanghenen opghehanghen zijn ghewordeu.

By Mansveldt wordt 't Quartier ghebroken / den 5 Januari 1593.

Maer daer tegen hebben de H. Mo. Generale Staten der Geunieerde Landen / van date den 27 Februarius / oock een ghebodt upt-ghegheven / verhaelende hoe dat haere vyanden de Spangiaerden als vreemde / niet anders dan der Landen verwoestinghe ende ondergangh en sochten; met haer alder bloedt ende goedt / biddende ende vermaenende eenen peghelijcken goede acht op haer selven / haer Vaderlandt / Wijf ende kinderen / te hebben / ende met haer aen te houden / om sulcke Spaensche moedtwil van haer te weeren / ende om haer daer over te bedencken / stelde sy dagh tot den naesten Aprijl / want sy daer nae gheen Quartier meer / maer alles als doodtvyanden souden houden / oock dat sy van meyninghe waren / met den Autheuren ende Raedt-ghevers voortaen soo te leven / dat het haer beronwen soude / oock met den Vorpen en de Vlecken ten platten Lande / die volgens

Geunieerde Staten Placcaet / nopende het Quartier onderhouden den 27 Februarij.

Cum privilegio

1593. gens Mansveldts ghebodt / haer teghen haer wapenen / schansschen ende weeren sullen / ofte haere redelijcke Contributien / daer sy op-ghescha̲t waren wepgheren souden te betaelen. Dit Contre-Placcaet bracht te weghe dat sy moesten toe-laten wederom Quartier te gheven / ende de Contributien als vooren te betalen.

In den jare 1593. in den Winter / vergaderde den Grave van Mansveldt syn volck onder het beleydt van synen Soone Graef Karel op de Frontieren van Vranckrijck by Guyse, om in Vranckrijck te trecken; ende om die daer werck te maecken / sonden de Hoogh-Moghende Heeren Staeten van de Gheunieerde Landen Graef Philips van Nassau nae Lutsenburgh, met omtrent vier duysent Mannen te voet ende te peerde / in hoope van al daer eenighe plaetsen als S. Vit, of andere in te nemen / 't welck haer misluckte / maer sy veroorsaeckten daer mede het uyt trecken van alle de Garnisoenen uyt Brabandt; want soo haest de tydinghe tot Brussel quam / wierd uyt Lier, Mecchelen, ende de andere plaetsen / de Spaensche ende Italiaensche rupterije ende voet-volck gelicht / ende derwaerts in aller haest gheschonden / onder den Grave van Barlaimondt. Graef Philips van Nassauw sulcks vernomen hebbende / soo heeft hy hem op den aftocht gemaeckt ende ondertusschen veel Dorpen in Lutsenborgh gheplondert / ook in Limborgh grooten brandtschat ghedaen / ende veel plaetsen tot Contributien ghedwonghen / plonderende ook Hanuyt in Brabandt: Ende veel ghelts / Peerden / ende buyt bekomen hebbende / zijn sy wederom in haere quartieren ghekeert.

Tocht van Graef Philips van Nassau in Lutsenburg.

Daer-en-tusschen de Hoogh-Mog. Heeren Staten van de Gheunieerde Landen hebben ghereso̲lveert de stadt van Geertruyden-berghe te belegheren / behoorende onder Hollandt / hoe wel die in het vaste Landt van Brabandt gheleghen is / by de Maese / op het water de Donghe / aen de slincker zijde van de Merwe / drie mijlen van Dordrecht, Heusden, ende Breda. Dese Stadt is van oude tijden een Frontier-Stadt van Hollandt gheweest. De Hollanders als sy haere Landts-Heeren ofte Graven van de Nederlanden wesende / uyt-ghelepden / ofte ontfinghen / soo ghelepden sy de selve tot Geertruydenbergh toe / als zijnde hare uytterste palen. Welcke Stadt in den jaere 1589. van een deel eerloose

Voorslagh om Geertruydenberg te belegeren.

1593. Verraders ende Schelmen boven alle behoorlijcke ende eerlijcke præsentatie aen haer ghedaen zijnde / aen den Hertoghe van Parma verkocht is / voor vijfthien maenden soldije: over welcke daedt sy veroordeelt wierden / voor Schelmen ende Landt-Verraders / waer men die mochte krijghen / op-ghehanghen te werden / sonder eenighe ghenade / (ghelijck haer meest al gheschiedt is) soo hebben sy van langher handt onder d'een oft d'ander pretext / belet eenigherhande voor-raedt van Victualie ofte Amonitie op Ticent daer inne te voeren / ook verhinderden sy in Februario een Convoy dat'er geerne met alderley noodtdruft in ghekomen hadde / ende sloeghen het te rugghe / ende soo sy hoorden dat den Gouverneur daer uyt-ghetrocken was / om het selve Convoy daer in te brenghen / ende datter twee Gouverneurs daer over twistende waeren / te weten / de Heere van Magire, ende den Heere van Waterdijck: De Heeren Staeten sulcke gheleghentheden niet versuymende belasten den Prince Maurits de Stadt te berennen / ende met de rupterije te beslupten; alsoo hy ghedaen heeft / zijnde al het krijchs-volck uyt Lutsenburgh weder ghekomen / ende de Capiteynen hun Vaendelen ghesterckt hebbende / is omtrent den 29 Maert te water ende te lande daer voor ghekomen / als de Spaense meer voor een belegh vreesden voor 's Hertogenbosch of de stadt Grave.

Maurits slaet voor de selve Stadt sijn legher.

Alsoo dit belegh uptermaten memorabel / seer Kopael ende seer vermaert is gheweest / soo sullen wy daer sommierlijck het notabelste van verhalen / want de Stadt was sterck ende wel voorsien / van meer dan duysent oude soldaten / met alle noodtdruft.

Den Prince Maurits voor de Stadt ghekomen wesende / heeft ten eersten hem gheleghert ten Westen van de Stadt / met de regimenten van Graef Henrick Frederick, synen jonghsten Broeder / van den Grave van Solms, van Groeneveldt, ende van Balfour. Den Grave van Hohenlo legerde hem in 't Oosten in het Dorp Raemsdonck, over de Riviere de Donghe / naer Oosterhout, met de regimenten van Brederode, van Lokeren ende andere / haer terstondt beschantsende / ende de andere regimenten elck haer plaetse beschepdende.

Ende alsoo de Spaensche omtrent een musquet-schoot buyten der Stadt / een stercke Schanse hadden / op den Steelhofschen Dijck / op de Rivière daer de passagie ofte toe-gangh tot de

1593. Stadt seer mede bevrydt was / soo heeft de Graue van Hohenlo terstondt de Schantse doen aengrijpen / in groot perijckel van sijn leven / den vyandt den wegh ende toegangh tot de Stadt benemende / kloeckelijck sijn geschut op een Eylandt brenghende / teghen den Dijck en de Schantse / waer door den Capitepn du Ton, ende het Garnisoen dat daer binnen lagh (haer siende af-gesneden van de Stadt) de Schantse over-ghegheven hebben / den 6 Aprijl / waer over sy naemaels van den Marquis van Varrabon, ghevanghen ghenomen wierden.

Stadelijcke Schantse gewonnen den 8 Aprijl.

Het beleegh te water / ghedestrueten van de Waterlant.

Nae dat dese Schantse ghewonnen was / dede den Prince Maurits twee brugghen over de Riviere legghen / de eene seer breedt op Schepen / ende de ander op masten / op dat beyde de leghers malkander soude (dies noodt zijnde) konnen helpen / die / om dat het al om Moras was / wel een groote mijle van den anderen gestreckt lagen. Over beyde zijden van de brugghen / heeft hy door by de Stadt Oorlogh-Schepen ghebracht / ende daer langhs de Riviere ghelepdt / om ghestadelijcken wacht te houden / want de Riviere als eenen gracht / een groot stuck des leghers beschanssinghe bevryddе; hebben ook tot veel plaetsen Water-Moolens ende Slupsen ghemaeckt / daer mede sy de grachten van haere beschantsinghen vol waters hielden; leden ook door het zee-water ofte hooghe bloeden / dickmael in haer wercken groote schade.

Aen de water-kant hebben sy de Stadt beslooten / met een halve Mane van Oorlogh-Schepen / die ghedurighlijcken in de Stadt schooten / leghghende op anckers de een aen d'ander vast ghemaeckt met Kabels / welcke Kabels tusschen beyden met kleyne scheepkens noch werden op-ghehouden / al met wachters beset. Buyten dese halve Maen / waeren ghestadelijcken veel Oorlogh-Schepen / die op de wachte af ende aen voeren: Binnen dese halve Maen hadden sy kleyne Jachten / die dicht onder de Stadt Schildt-wacht hielden / welcke Jachten eens eenen Spaengiaert swemmende vinghen / met Brieven van Mansvelde ende meer anderen: die den Prince Maurits het leven schonck / ende sondt aen sijne Vyanden / om haer aen te segghen hoe hy beschanst lagh.

Buyten dese halve Maen / in 't Oosten ende Westen vander Stadt / waren plaetsen daer de Victualie-schepen bevryddt laghen van het gheschut der Stadt / soo dat het legher wel een Duytsche mijle (aen 't water) langh heeft gheweest / elcken legher bysonder sijn Victualie ende Amonitie-schepen hebbende. Daer het water ontrent den lande ondiep was / waeren Thuynen ghestelt / ende met Oorlogh-scheepkens beset / datter niemandt door mocht te komen. Het Scheep-volck hebben eenen bysonderen legher ghehadt / die haer ook kloeckelick droegen / ende met geconterfepte Canons van houte (die sy aen de Stadt brochten / ende met ledighe schepen / die sy 's nachts wisten by de Stadts Kraen ende Werf te brenghen) soo veel te weghe brachten / dat die van der Stadt meest al haer busskruydt verschooten / het welck sy ghebreck hadden.

1593.

Aerdigh Oorlogh van de boots-gesellen.

Den Prince Maurits legher op het Landt / was rondtomme begraven met hooghe wallen / ende buyten diepe grachten / met vier groote ende stercke Bolwercken beset / elck met twee stucken ghesschuts / alsoo was het ook aen het leger van den Graue van Hohenlo, ende op andere plaetsen / die wel twee mijlen in 't ronde strecken / die al met Trencheen / Bolwercken / Schantsen / Kabelyns / ende wijde grachten versien waeren / ook met strijck-weeren ende ghesschut / ende met vyer-bakens / om met vyer d'een tot d'ander teecken te doen. Rontom dit legher daer den noodt was / buyten de grachten waeren alomme houten palen in d'aerde ghesslagen / ende in elcken pael een yseren pinne van eenen voet langh / die sy de Turcksche Ambassaten hieten / dese waren soo dichte by malkanderen ghesslaghen / dat men daer geen knie door brenghen en konde. De principaelste aenkomsten waeren met groote gheweldighe Schanssen ende Kabelyns beset / vol grof-ghesschuts / soo dat sy daer by de hondert stucken ghebruyckt hebben. Op de wegen waren voet-anghels / Wolf-putten / ende water-putten ghegraven / ende springhen van buskruyt berepdt.

Beschantsinghe van des Princen Mauritz legher.

Alsoo dese legher-plaetse morassigh was / ende op veel plaetsen gheen aerde ofte stoffe hadden om te schanssen / hebben sy daer veel ryss-hout neder ghelept / ende eenen wegh over ghemaeckt / boomts hoogen op-gherecht / om bedeckt te zijn / ende alsoo beschanst / buyten ook beset met de voorschreven staken met yssere pinnen / alsoo dat dit alles by haer vyanden voor ongheloofslijck wierd gheacht.

Als sy aldus teghen den buyten vyandt

1593. bpandt beschanst waeren / soo hebben sp haer oock teghen die van der Stadt / begraben / ende de loop-graben tot onder de wallen ghebzocht / ende haer gheschut gheplant / Gaeldertjen ghemaeckt / om bebzijdt tot aen de stadts wallen te komen. Ende gheliick die van der stadt boben haer wallen ende katten noch op de een Landt-zijde der Stadt twee goede Kabelijns hadden / teghen d'een laeghen de Noozdt-Hollanders ende Schotsche soldaten / ende teghen de ander de Zeelandtsche ende Vytrechtsche eick met haer Baterije / van de welcke sp de stadt soo beschooten / datter nauwelijcks een Huys in de stadt ongheschent bleef / selve des Pzincen van Ozangien sijn eyghen Huys / was gheheel dooz-schooten ende bedozven / de Bolwerken / waren oock alle onder-mijnt ende ghesappeert.

Maurits krijchs-volck zijn selve Bromers / mae kende Schantsen van een dagh-reyse in 't ronde.

Tot alle dese groote / swaere wercken / ghebouwselen ende beschantsinghen / hadden de Hoogh-Moghende Heeren Staten menigh hondert schepen / met alle noodtdzuft ende materialen besozght: ende alsoo sp wel alomme de Landt-lieden deden wercken om loon / soo hebben sp nochtans dese swaere wercken meest al op-ghemaeckt dooz de handen van haer eyghen krijchsvolck / nae het ghebzuyck van de oude Romeynen / ende dat niet by dwangh / maer mits goeden dagh-loon / bewilighende het krijchs-volck / op de daghen als sp niet op de wachte en waren / vooz goeden loon te wercken / eick tot sulcken werck als hy lust hadde / elcken man pzomptelijck betalende teghen 10 oft 15 stuybers daeghs nae dat het werck swaer was / met het welcke sp soo grooten werck / tot haerder grooter eeren / te weghe ghebzocht hebben / dat sp op alle advenuen rontomme de stadt / als buyten teghen de macht des Konnghs (die quam om de stadt te ontsetten) haer legher ontwinnelijck ghemaeckt hebben.

Wonderlicke discipline in des Pzince Maurits legher.

Sijn Excellentie met sijn by-ghevoeghde krijchs-Raedt / hebben oock soo goeden krijchs-Ozdeninghe ende discipline gehouden onder haer krijchsvolck ende scheeps-volck / dat sp niet alleene de Landt-lieden ofte Boeren binnen het begrijp van 't legher / daer het Dozp van Raemsdonck in gheleghen was / wel van alle overlast bebzijdt hebben / maer selve mede aenghelockt het omliggende Landt-volck tot den legher haer toevlucht te nemen / met haer Kooren / Beesten / ende alle haer goedt / als in een seecker ende vaste plaetse / den bpandt ontloopende / daer sp (dooz strenghe discipline) soo bzy gheseten waeren als in eenighe wel-ghheregeerde stadt: haer Ganzen / Hoenderen / Eyeren / Boter / Kaese / Melck ende Vleesch / bzy ter marckt bzachten ende vepl hadden / sonder eenighe vreese ofte klaghten / tot groot verwonderen van een yeghelijcken. Selve eenighe Eyghenaers van den Lande / oft grondt hebben het selbighe Landt gheploeght ende tot zaepen berepdt ghemaeckt in veel plaetsen / tusschen veel schantsen ende weghen / soo dat hier dooz den lijftocht / in 't leger / beter koop was als se in eenighe stadt daer omtrent gheweest is / ende daer-en-tusschen / in haer bpandts leger ses mael dupzder. 1593.

Goede lijftocht in 't legher.

Om dit heerlick ende wel geozdineert de legher te besichtighen / quamen veel menschen aldaer van allen kanten / met groot verwonderen / selve de Pzincesse van Ozangien / mijn Vzouwe Louyse, des Pzincen van Ozangien Dochter / die doen vertrock nae haren Bzupdegom den Keur-Vozst / den Palts-Gzave op den Rhyn / ende andere groote Vzouwen. In veel deelen is dit soo Notabel een belegh / gheweest / als in hondert jaeren ghesien is.

Die vander Stadt hebben haer dapper gheweert / vzoomelijck ende beleefdelijck ghedzaghen / sp waeren redelijck van alle noodtdzuft versien / ende hebben veel uytvallen ghedaen: maer alsoo ten lesten het gheschut aen veel zijden seer op haer ghenaerdert was / ende contrebaterie op haer gheschut ghemaeckt zijnde / zijn haer de weghen / waer langhs sp upt der stadt in de Kabelijns ginghen / af-gheschoten ende benomen. Haer werdt verkondight by veel behendighe middelen / hoope ende beloste van ontset: onder andere werden Bzieven af-ghewozpen van Dismas de Barges, Heere van Waterdijck, van dato den 17 Apzil upt 's Hartoghen-Bosche, ghesonden by een Duyve / vlieghende naer haere jonghen / die in 't legher biel: inhoudende dat het krijchs-volck tot ontset vergaderde / ende dat sp soo seecker als het Euangelie / souden ontset wozden / ende dat sp haer platte fozmen hoogher souden maecken in het quartier van Raemsdonck, ende byer-tekenen doen / nae de ghesonden instructie / ect. den Pzince Maurits sond met de selve Duyve / eenen anderen Bzief tot sijnen voozdeele / om haer te bedzieghen.

Goede tijdinghen uyt Oostrupdenbergh.

Hohenlo dede op een tijdt alle sijn naestgelegen geschut wenden / ende stel-

1593. len bedeckte lijcken nae des Stadts Tooren / van waer sy ghewoon waren het Leger te oversien / ende alsoo sy alle uyren ontset verwachtende waren / dede hy eenen loosen Alarm onder de sijne maecken / als of het Ontset voor handen hadde gheweest / waer over den Gouverneur en andere Officieren terstondt op den Tooren liepen / om te sien: Waer op terstondt alle het Gheschudt t'seffens af-ghinck / daer den Gouverneur met de andere doodt bleven / 't welck haer seer verswackte.

Bchendige vyantsche va den Graeft van Hohenlo

Mansvelt, Fuentes en andere Obersten des Koninghs van Spangien / overweegende de schande / soo sy dese Stadt in Brabandt gheleghen / niet en souden ontsetten / soo hebben sy Karel van Mansveldt uyt Vranckrijck ontboden / ende alle haer Regimenten op-gemonstert / ende deselve nae Turnhout ghesonden / onder den Marquis van Varrabon, te vergaederen / waer van den Prince Maurits Kupterye (die meest al uyt den Legher in de by-leggende Steden / van Breda, Heusden ende Berghen op den Zoom lagen) verschreyden Partyen ende Convoyen sloeghen / naemelijck onder andere / den achtsten Julij hebben den Heere van Risoire met Marcelis Bacx, ende Capitepn Egmont, met hondert ende twegentigh Paerden by Turnhout achterhaeldt vier hondert Paerden / die uyt den Leegher nae Antwerpen ginghen / om Varrabon ende Barlamont derwaerts te convoyeren / die sy besprongen ende sloeghen / ende de reste jaeghden sy op 't Huys van Turnhout, daer hem ock salveerde den Marquis van Varrabon, ende de Graeve van Barlamont, sy brochten tsestigh Paerden met drie Capitepnen gevangen binnen Breda.

Den Graeve van Mansveldt hoort de Stadt te ontsetten.

Omtrent den sesten May heeft hem Mansveldt te Velde begheven / met alle sijn Macht van Lorainoysen (die uyt den Straets-borghschen Krygh ghekomen waren) met Switsers / Duytschen / Italianen ende Spaengiaerden / die qualijck wilden marcheren sonder den Ouden Mondraghon, die sijn Kasteel van Andtwerpen niet dorste verlaeten. Alsus Mansveldt met de Vende van Oydonnantien wel derthien duysendt t'samen sterck ghereckent zijnde / is hy met achthien Stucken-gheschuts ende veel Schupten en Gereedtschappe komen legheren by den Prince Maurits Quartier / in het Dorp ten Houte genaemt / alwaer hy een Schansse begon te maken op den Steelhoffschen Dijck / om welcker oorsaecken wille veel Schermutseien gheschiede: Maer alsoo hy aldaer sagh / dat die plaetse te sterck was / soo vertrock hy met sijn Leegher in 't eynde van May nae het Dorp van Oosterhout, daer hy hem ock sterck beschantste / als hy daer ock etelijcke daghen gheleghen / ende allerley middelen versocht hadde om inbreuck in den Prince Maurits Legher te doen / trock hy weeder met sijn Leegher op nae het Dorp van Waesbeeck, by het Quartier van Hohenlo, ende heeft hem daer weder beschantst ende sterck gemaeckt / om sijn Victualie beeter te bekoomen / daer veel schermutsels om geschiede by Hohenlo, uyt sijn groote gheweldighe Schansse / soo dat Mansveldt niets dorste voor nemen op 't Leger. 1593.

Als hy nu daer lagh / ende alsoo om eenighe redene een Trompetter van den Prince Maurits aen Mansveldt gesonden was / soo vraeghden hem Mansveldt, waer-omme sijn Heer soo beschantst lagh / hy soude hem als een jonck / courageus / eer-trachtende Overste uyt sijn Schansse tot eenen Veldt-slagh begheeven. Den Trompetter beantwoorde syne schamperheydt kloeckelijck / seggende: Sijne Excellentie van Nassauw is een jonck Heere, ende soude gaerne een oudt Krijchs-man werden, alsoo uwe Excellentie is: Waer de Omstanders meede loegen / ende Mansveldt sweegh / als zijnde wel te recht geantwoordt.

Mocke antwoorde eens trompetters van den Prince Maurits aen Mansveldt.

Hier ligghende / quaemen noch den Graeve van Mansveldt tot een Supplement / twaelf hondert gheteelde Voetknechten / ende twaelf Coornetten Paerden / die hem ghesonden wierden van Fuentes, met vier groote Stucken-geschuts / ende vier-en-twintig tonnekens Gelts / ende alderhande noodtsaeck / in 't Leegher.

Den lesten dagh als de Stadt ingheroomen wierdt / richten Hohenlo ende den Engelschen Ridder Veer een groote Schermutsel aen / daer sy (boven de ghene die doodt bleeven) wel veertigh Soldaeten ende drie Capitepnen ghevanghen naemen / 't welck die van der Stadt sien mochten / die daeghelijcks veel Vier-teekenen deden / ende gantsch moedeloos wierden / soo dat de Stadt in deser volghender manieren ingheroomen wiert / in 't gesicht van Mansveldt, ende sijn sterck Leger.

Schermutseien tusschē Mansveldt / en den Prince Maurits Legher den 24 Junij.

Den 24 Junij / alsoo des morghens den Capitepn Haen van Dornick, Capitepn Beuvry ende Capitepn Kalf op de wacht quaemen / om malkanderen te verlossen in de Trenche / onder het

Noordt-

1592. Noordt-ravelijn van der Stadt / oordonneerden sy onder malkanderen eens te willen op 't Ravelijn klimmen / ende besien de ghestaltenisse; waeromme sy deden een houten Brugghe (op bondelen van biesen vast ghemaeckt) leggen over den Gracht tegen den poinct van 't Bolwerck: Haen ende Beuvry namen met haer twee Musquettiers / 2 Rondassiers en 2 Hellebardiers / t'samen achte / ende klommen alsoo seer bedectelijck op: Als sy nu op waren / ende de Sentinelle ofte Wachte alarm riep / riepen dese Capiteynen meer van haer Volck op te klimmen / terwijle sy vechtende waren met de Wachte / daer een van haer Rondassiers doodt bleef: Ende als haer Volck nu meest opghekomen was / vochten sy handt teghen handt, een goede wijle lanck / soo datter wel sesthien van die van buyten / ende omtrent negen van die van binnen doot bleven; ende worden soo ghedwongen uyt het Ravelijn te loopen ende haer in de Stadt te begeven: Ende om dat ter selver tijdt in de Stadt geschooten wierde den Commandeur der Stadt / Capiteyn Tigean ofte Gisant, die den derden Gouverneur gemaeckt was / soo werden sy verschrickt / ende hier mede werden de andere gedwongen uyt het Ravelijn in de Stadt te wijcken / waer over sy sonden ende riepen om te parlementeeren / 't welck swaerlijck konde gheconsenteert worden / door ghebreck van oordere / ende datter dapper meer volck op klam: Ten lesten sonden sy aen den Grave van Solms, die mede in 't Ravelijn gekomen was / twee Capiteynen uyt / ende den Auditeur van 't Garnisoen. Den Prince Maurits, de Grave van Hohenlo, ende den Krijchs-raedt waren besigh met schermutselen tegen Mansveldt, ende als sy daer eerst van hoorden / wilden sy 't niet ghelooven / achtende het stuck als een avontuerlijk ghebecht der Capiteynen / midts dat sy daer toe geene eyntlijcke ordere en hadden. Dese Gecommitteerde versochten alleenlijck twee uren respijts / om consent van Mansveldt te halen / 't welck niet en conde gheconsenteert worden / dies sy verstaende van Mansveldts ghelegenthepdt ende schermutsels. Ende dewijle den Prince Maurits haer het Leven aenboodt / wierdt besloten dat sy met haer Tijdt-geweer ende Bagagie uyt-trecken souden / als by het volgende Tractaet blijckt.

Het Ravelijn van Geertruydenbergh wordt ghewonnen den 24 Junij.

Moeste antwoorde eens trompetters aen den Pr. Maurits aen Mansveldt.

Schermutselen tusschen Mansveldt / en den Prince Maurits Legher den 24 Junij.

Contract van 't overgheven van Geertruydenbergh den 25 Junij. 1593.

Wy Maurits, ghebooren Prince van Orangien, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, &c. Gouverneur ende Capiteyn Generael van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, Zutphen, Vytrecht ende Over-Yssel, Admirael Generael van der Zee: Hebben gheaccordeert en accordeeren midts desen, aen de Capiteynen, Officieren en Soldaten van den Garnisoene van Geertruydenbergh, te mogen vryelijck uyt-trecken sonder eenigh letsel, met haer Zijdt-gheweer, Paerden. Packen ende Sacken, tot sulcken plaetse, als 't haer sal goedt duncken, waar toe haer verleendt sullen werden vijftigh Waghenen, ende soo sy daer en boven van noode sullen hebben eenighe Schepen voor de Officieren van den Koninck van Spangien, met haer Huys-ghesinne, Ghequetste, Packen ende Bagagien, soo sullen wy die doen voeren in alle vryheydt tot Antwerpen toe, wel verstaende, dat sy Ostagiers ende sufficiante Borghen sullen stellen, dat sy de Wagenen ende Schepen weder leveren sullen: Ende de Ontfanghers Matthæus Daulthot, Jan Franssen, ende Jan Matthijssen, sullen blyven in de voor-seyde Stadt, tot dat sy sullen over-ghelevert hebben de Registers, Bewysen, ende andere Pampieren toebehorende hare administratie, in de handen van die gene, die daer toe van onsent weegen sal gestelt worden, te ontfangen. Ende so veel betreft de Geestelijke Personen ende Borgers (altijdt uytgenomen die mogen deelachtigh wesen der Verraderyen der Stadt) gunnen wy den selven vryen uyt-tocht, met alle haer Sacken ende Packen, als gheseydt is, ende wy belooven haer op onse Princelijcke trouwe, dat alle het ghene voor-geseydt is, haer sal onderhouden werden, sonder eenighe faute oft letsel. Ghedaen in 't Veldt-legher voor Geertruydenberge den 25 Junij 1593. onder stondt geteeckent

Maurits de Nassau.

Garnisoen van Geertruydenbergh trecht uyt / sterck zynde 700 mannen / den 28 Julij.

Niet tegenstaende dit Accoort aldus ghepasseert zynde / heeft den Prince Maurits op haer ernstigh versoeck / hare Wapenen toe-ghelaten / daer van acte gevende. Hier over zyn ten selven daghe uyt-getrocken / eerst omtrent hondert Wagenen / met Bagagie / Ghequetste / Vrouwen ende Kinderen / daer nae zyn dzie Capiteynen voor uyt ghekomen / dese volghden sesthien Vaendragers met haer Vaendelen / die sy den Prince Maurits, met groote eerbiedinge / over-leverden. Daer na volghden de Officiers / alle met lanck gheweer / omtrent 240 Spiessen / ende daer nae 384. Musquettiers ende Arquebousiers / met noch andere / tot 600 sterck / treckende langhs Oosterhout na Mansveldts Leegher: Noch dzie Scheepen met Kranche / Ghequetste ende Bagagie / liet den Prince Maurits toe na Antwerpen te varen. Dzie Soldaten die van te vooren de Stadt hadden helpen verraden ende verkocht / liet hy terstondt op-hangen.

1593. Den Prince Maurits dit Volck gesien hebbende upt-marcheren/ende sijn volk in de Stadt zijnde/ is hy daer binnen gereden/ ende vondt de Stadt noch alsoo gheselt/dat het hem noch dapper volck soude gheko∫t hebben/ waeromme hy selve Godt den lof gaf/ende belaste ook andere Godt te dancken. Sijn Officiers vonden daer inne noch 7 ofte 800 pont Buskrupt/Vleesch/Visch/Bzoot Bier/Boter/Zout/ende koozn was'er geen ghebzeck. Daer waeren in alles wel 300 Mannen gherekent in dit Beleghbleven te zijn/ ende wel 400 ghequetste. Hy heeft binnen Geertruydenberge tot Gouverneur gestelt sijnen Bzoeder Gzaef Frederick Henderick, te meer/ alsoo de selve Stadt hem by Testamente van sijn Vader gemaeckt ende nae-ghelaten was: ende hy stelde neffens hem booz Vice-gouverneur jonkheer Arent van Duyvenvoorde. En terstont wierden alle Begrabinghen ghesleeht. Mansveldt heeft het verlies van de Stadt niet eer vernoomen/ booz dat ons volck rontom upt alle schanssen ende Schepen/ met Stucken ende Musquetten salve schoten/ de Pzcqueniers strop an hare Pzicken bzandende.

Gode ghedanckt over dese Victorie

Als Pieter Ernst Gzave van Mansvelt het verlies der Stadt vernam/ is hy opghebzoken met sijnen Leger den 26 Junij. Ende langs de Langestraet na de Bommeler-weert getrocken/ meynende metter haest de sterke Schans van Creveceur met gheweldt te overvallen/ ligghende by de Maese in de mont van de Riviere de Diese/ teghens over Heel in Bzabandt/ op den wegh van 's Hertogenbosche: Maer die van Gorcum ende Bommel hadden eensdeels te vooren daer in versien/ met het water by 't selfde Fozt op te stoppen/ so dat alle het Water dat booz 's Hertogenbosch loopt van de Dommel ende Aa/ daer op-gehouden ende te rugghe ghedzeven wiert/ waer mede 't selfde Fozt ende het platte Landt rondtom 's Hertogenbosch om-watert wierdt.

Eer Mansvelt daer quam/ was den Prince Maurits selfs daer booz hem ghekomen met sijn Volck die hem belette te beschanssen/ jae selfs hem tegen-schanssende/ wiert hy ghedwongen op te trecken nae Vliemen ende Engelen, met alle sijn Gheschut/ hem legerende op de hoge plaetsen/die terstont met 't overlopen van 't Waeter omcinghelt was: Die van de Schanse van Creveceur stelden alle haer Geschut op den Vyandt/ daer meede groote schade doende/ alsoo sy onbeschanst ende omcingelt van water laghen/ ende daer niet en konden van komen/ waer over vele jammerlijck doodt geschoten wierden. 1593.

Mansvelt tooz Creveceurs schanse getrocken/ tooyt daer by met schade gedreven.

Den Pzince Maurits besette terstondt alle de Frontier-plaetsen in de Bommelerweert, sendende volck nae Vziesland aen Gzaef Willem van Nassau, ende ozdineerde ook den Gzaef van Solms eenen Tocht in Vlaenderen te doen/ alwaer het Landt-volck verhindert zijnde van de Spaensche/ haer Contributien te betaelen/ die rondtom Hulst ende Axel Sterckten ghemaeckt hadden/ sy hadden ook eenen aenslagh op beyde dese Steden/ ende eenige Soldaten omgekocht/ die (een schermutsel om Beesten aenghereeht hebbende) de Wachte vande poozte vermeesteren soude/ maer sulcks wierdt ontdeckt.

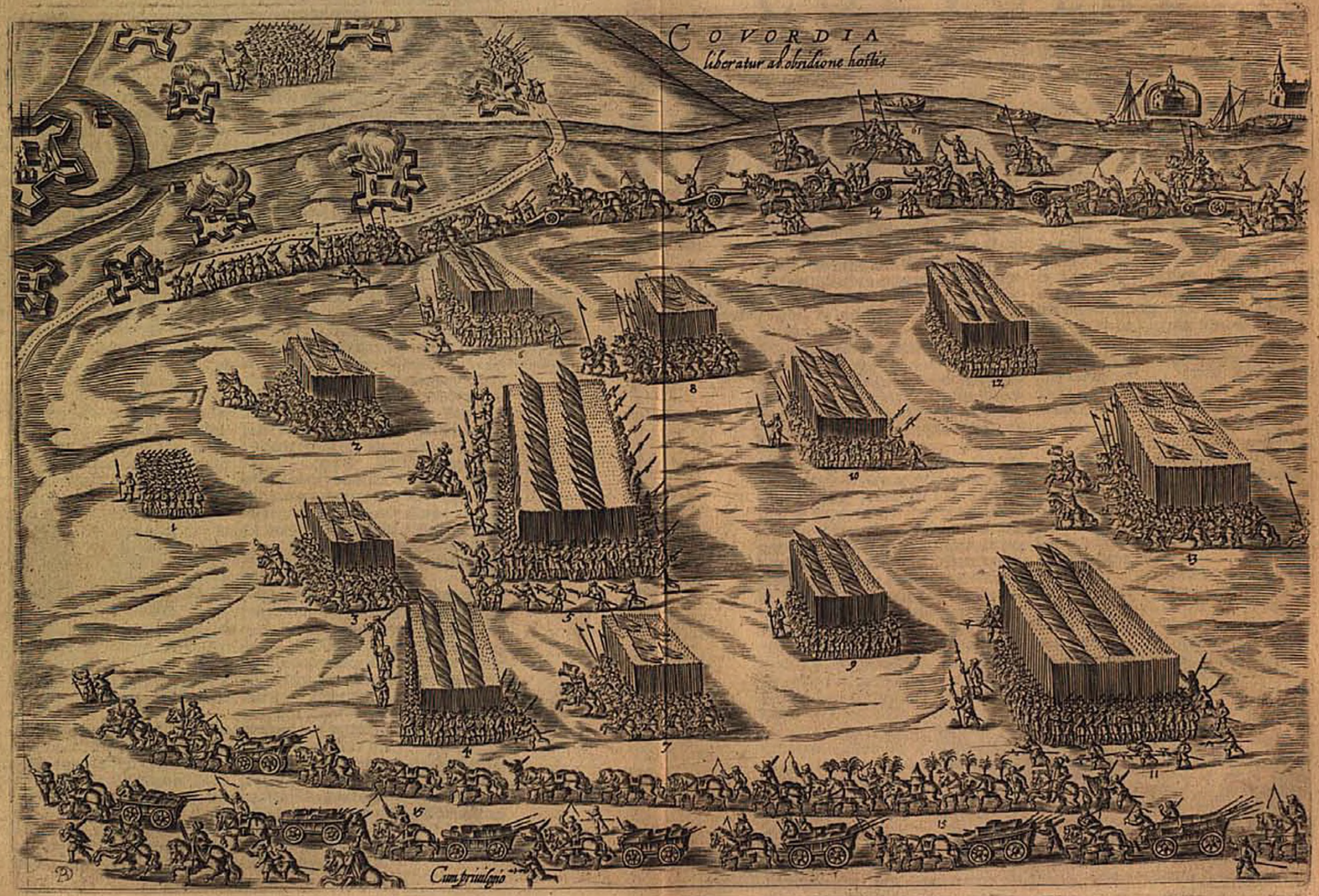
Tocht des Gzaven van Solms/ van wegen Pzins Maurits in Vlaenderen/ den 24 Julij.

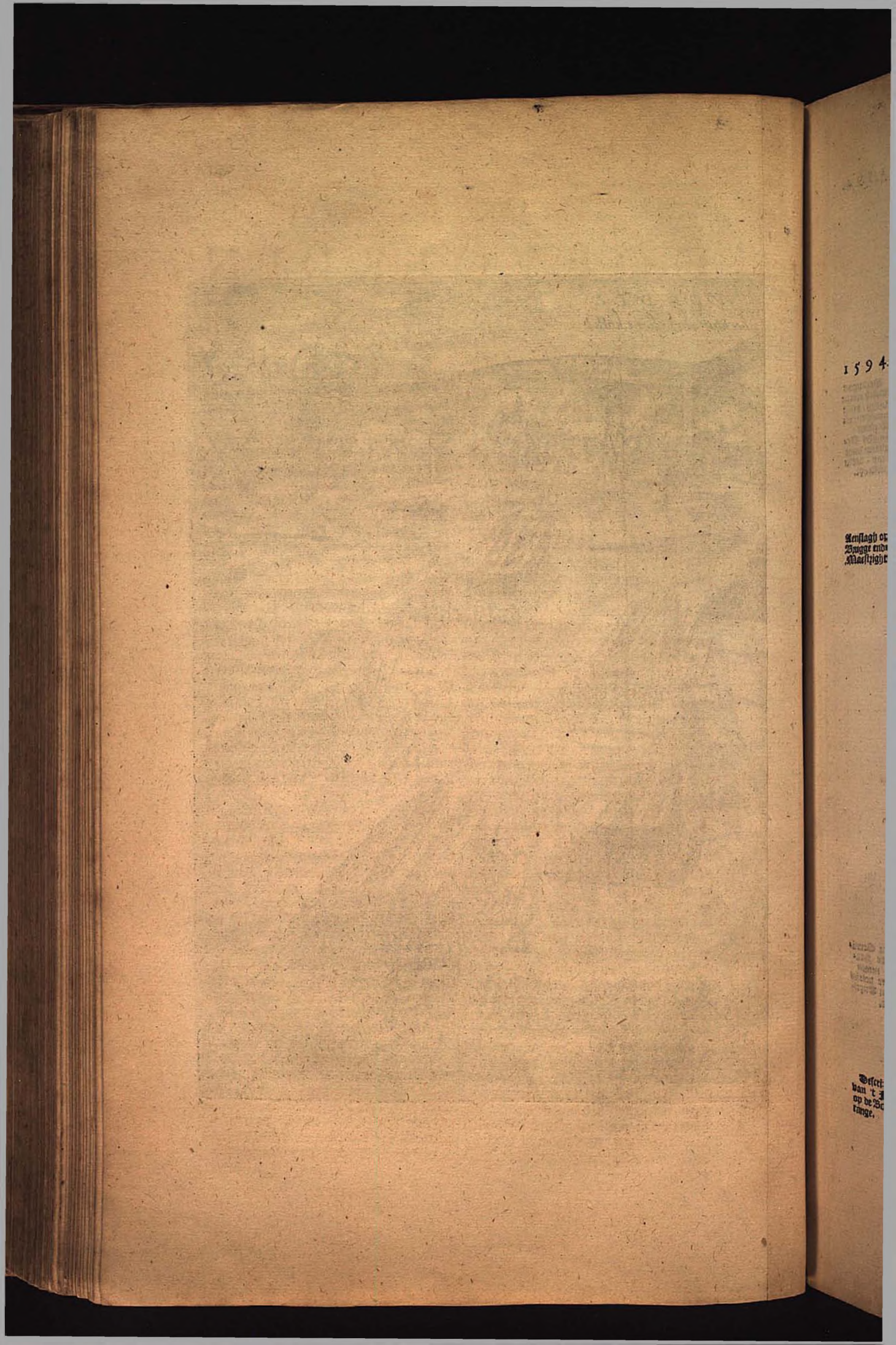
Alsoo is den 24 Julij den Gzave van Solms, met 800 Paerden ende 3500 te voet/ in 't Landt van Waes gekomen/ ende sont sijne Kupteren naer S. Jan ten Steene, ende 't Voet-volck na Stekene, alwaer de Spaensche de Schanse verliepen/ vluchtende na het Veer teghen over Antwerpen, maer wel 30 van haer Paerden wierden achter-haelt ende gevangen/ ende het Dozp van Steeckene wierdt verbzant. De Kupterye heeft by S. Niclaes, omtrent 80 Lotringhsche Kupteren aengetroffen/ die sy geslagen ende meest ghevangen hebben: Voozder heeft het Voet-volck 't Geschut booz S. Jacobs Schanse geplant/ waeromme sy haer over-gaeven/ alsoo ook deden die van S. Jan ten Steene.

Als sy dit alsoo in kozten tijdt upt-gerecht/ ende 't Landt alomme af-gelopen hadden/ kreghen sy tijdinge dat Montdragon van Antwerpen 2000 te voet ende ses Cozonetten Paerden sont/ende datter noch thien Cozonetten souden volghen/ met noch Spaensch Voet-volck/ waer booz den Gzaeve van Solms weder is bertrocken/ de genomen Sterckten afbzekende/ ende is t'schepe gegaen/ hebbende weynigh Buyts booz de Soldaten bekomen/ om dat de Boeren al-om opgeweken waeren/ ende hy in 't begin sulken naerstighept niet en dede als wel van noode hadde gheweest/ daer om dien Tocht de Contributie ook weynigh boozderde.

Het

Tocht des
Haven van
Solms/ van
wegen Prins
Maurits in
Vlaenderen/
en 24 Julij.

COVORDIA
liberatur ab obsidione hostis

Het Ontset der Stadt
COEVOERDEN.

Gheschiedt in den Jaere 1594.

1594. DE Stadt Geertruydenberge verovert / gewonnen / van alle noodtsaeckelijckheyt versorght / ende op alles goede ordere gheschickt zijnde / heeft sijn Princelijcke Excellentie / verscheyden Aenslagen op verscheyden Steden ende plaetsen gehadt / als onder andere op Brugge, ende Maestricht, de welcke uyt mis-verstant ende bloedtigheydt eenigher Kryghslieden niet en succedeerde: Desgelijcks Graef Willem van Nassau, heeft meede in Vriesland synen tijdt wel waer genomen / doende den Vyandt alle afbreuck die hy konde / nemende verscheyden Forten ende Schanssen inne / als Gramsbergh, Wedde, &c. soeckende alle middelen om Groeningen, soo veel als 't moghelijcken was te benauwen. Graef Willem siende dat sijne Vyandt hem te sterck was / ende dat hy Oormaerssen ingenomen hadde / treckende nae Verdugo toe / ende vreesende dat den vyant een inval in Vriesland mocht te doen / trock hy met al sijn Volck nae de Lecke / wetende dat Slochteren, Winschoten, ende Wedde, met de kleyne Schanse op de Vaert / niet en konden 't Geschut lange weder-staen / soo sondt hy derwaerts alle strengh bevel op den hals / de Plaetsen niet over te geven / voor dat het Grof-geschut daer voor gheplant waere / ten eynde dat hy mocht tijdt gewinnen / tot volkomen opbouwinge van de principale Sterckte op de Bourtange. Het welcke hy begonnen hadde te maecken / om die van Groeningen te meerder te benauwen / ende alreede soo verre ghevordert was / dat men daer gheen Geschut (om sijn gheleghenthepdts wille) voor-brenghen konde. De Wallen waeren een spiesse hooghe / den Gracht rondtomme was tachtentigh voeten wijdt / vol waters ende seer diep. Het hadde vijf Volwercken / waer van de twee op den Vyandt saeghen / het Amonitiehuys ende de Soldaten Hutten waeren al ghemaeckt / ende van Voor-raedt besorght voor twee Maenden tijdts. Voorts konden sy haer ghevecht uyt Westphaelen krijghen / 't welck den Vyandt haer niet beletten konde / of sy moesten meer Volck hebben / ofte te rugghe trecken voor het Graefschap van Benthem / ende dat doende soo mochte Graef Willem daer en tusschen de Plaets beter versien. Daer lagen binnen vijf Vaendelen Knechten / onder den Gouverneur Gerrit de Jonge. Ende so sy de Sterckte konden behouden / soo twijffelde hy niet van Groeninghen metter tijdt te dwinghen / waeromme Graef Willem siende dat Verdugo de sterckste te velde was / ende noch meer Volcks onder Graef Harman van den Berghe was verwachtende / en dorste hem nerghens bloodt gheven / maer hiel hem op de teghenweere / om dat hy oock meer Volcks verwachte onder Sire François Veer, met andere / oock toe-segh hebbende ende belofte / soo den noodt vereyste / dat den Prince Maurits met een Leeger hem by-koomen soude.

1594.

Aenslagh op Brugge ende Maestricht.

Gerrit de Jonge Gouverneur te Coevoerden.

Die van Groeningen versochten aen Verdugo, dat hy hem in twee hoopen deelen soude / ende beleegheren beyde Reyde ende Bellingh-Wolder-zijl, om daer meede de Victualie van de Bourtange af te snyden / daer toe sy hem ses dubbel Canons oft Muyr-breeckers senden souden: Maer hy en vondt dat niet gheraden / vreesende of Graef Willem mochte op Slochteren trecken / hem de passagie alsoo tusschen Groeningen af te snijden / ende als het Beleegh soude gheleydt zijn / soo soude hy van hem daeghelijcks bespronghen worden / midts dat Verdugo daer gheen Ruyters tot weederstandt en konde ghebruycken / waeromme hy teghen de Sterckte op de Bourtanghe resolveerde te trecken / alwaer hem (eer langhe tijdt de Victualie ontbrack / dies moeste hy seer subtijtelijck op-breecken: uyt-ghevende dat hy wilde op Coevoerden trecken /

Descriptie van 't Fort op de Bourtange.

1594. lien / ende trock tot bezyden Groeningen, van daer behendelyck synen wegh nemende om Graef Willems Leeger onversiens van achteren te bespringhen / in 't beghinsel van October / het welcke lichtelyck soude geschied hebben / ten waere een Soldaet die een kleyne Schanse verlaten hadde / daer Verdugo voor-by passeerde / niet en hadde alarm ghemaeckt / waer door het Legher op de been raeckte / binnen syn Leegher-plaetse / die hy dien dagh hadde begonnen te retrencheren / ende hy naest in defensie ghebracht was / hieldt den Vyant van hem naerder dan een Musquet-scheut te koomen met schermutselen langhe op / het welck duerde ses ofte seven uyren tot den Avondt toe: Alle de wyle sachte Verdugo hem uyt te locken tot een Veldtslagh / hem aen alle kanten bevroedende. Graef Willem en wilde niet van syn voordeel wycken / soo dat Verdugo weeder moest af-trecken nae Groeningen, met groot verlies door de langhe Schermutselen: Graef Willem verloor een Capiteyn / ende eenighe goede Soldaten / Colonel Balfour Schot, wierdt door synen Voet geschooten / ende meer andere ghequetst.

Verdugo trecht van 't Beleegh der Bourtange / om Graef Willem te Lande / dan te bergeefs.

Verdugo siende dat hy niet op Graef Willems Legher en konde uyt-rechten / ende dat den Winter hem nu uyt den velde dryven soude / midts dat de Boeren uyt de Ommelanden ende Drenthe vertrocken waeren / in de Sterckten ende Steeden / door dien niet veel bindende te platten Lande / soo trock hy op nae Coevoerden, den ghewoonlycksten wegh / ende by Coevoerden op d'een zyde het Landt wat hooghe zynde / soo heeft hy aldaer een Canonscheut-weeghs buyten de Sterckte eenen Wegh ghemaeckt / met Hoyden van ghevlochten ryys-hout / ende sant daer op legghende / ende op dien weeh maeckte hy drie ofte vier Schansen van des Drossaerts Huys / Steenwyckts Huys / ende andere / ende hier meede beslaet hy beyde de Wegen van Coevoerden, deselve alsoo houdende beleeghert: zynde maer voor sommige maenden van Victualie voorsien: ende bevryde daer meede een open passagie voor die van Groeningen. Maer alsoo de Schansen dupl ende vochtigh waren / ende dat sy met veel Volcks moesten bewaert weesen / soo storven veele van onghemack. Binnen dien Winter wierden gherreeckent wel twee duysendt Menschen ten minsten ghestorven te zyn. Verdugo selfs met

Verdugo makende een sterckende eenen Weg by Coevoerden blocqueert de selfde.

de rest van syn Volck trock na Oldenzeel, daer sy meest door elende / armoede ende ghebreck verliepen / soo wel Ruyteren als Voet-volck: Van twee duysendt Toreynoysen / keerden naemaels maer vier hondert weder: Van seven Vaendelen Waelen quaemen soo luttel daer van / dat sy de Vaendelen van schande op pacten / ende niet vliegen lieten. Maer Verdugo trock nae Linghen, om een nieuw Regiment Knechten te ontmoeten / dat den jonghen Hartogh van Saxen ofte Louwenburgh op-ghelicht hadde: Het Garnisoen van Deuticum met den andere verstroyde vier Vaendelen / naemen den Lieutenant Colonel Tisslingh ghevanghen / ende sloeghen der wel hondert ter plaetsen doodt / de reste die verliepen 't. Hier-en-tusschen schreeven Verdugo ende Graef Herman Troostbrieven aen die van Groeningen, waer in sy haer baden wel gemoet te weesen / sy waren treckende na Brabandt / om voorder hulpe aen Ernestus te versoecken.

1594.

Verdugos Volck trecht wegh / veele verlopen / en Louwenborghs Regiment voor rest-deels verstroyt.

Graef Willem van Nassau verlost zynde van synen Vyandt / sondt een deel van syn Volck in haer Garnisoenen / een ander deel lepde hy tot Vissit, om den pas van Vriesgandt teghen synen Vyandt te behouden / ende hy selve scheepte hem tot Soltkamp, met drie duysendt Man nae Bellingh-wolder-zijl, om Wedde weder in te neemen / dat sy ook naemen / om het nieuwe Fort op de Bourtange volkomelyck te besorghen / ende soo schickte hy alles ghereet te hebben / om des Winters die van Coevoerden toe-voer te doen. Die van Groeninghen beden daer-en-tusschen een Convoy nae Verdugos Volck voor Coevoerden: Maer sy wierden beset met vyf hondert Paerden van Graef Philips van Nassau, dan / synen Aenslagh wierde ontdeckt / ende en konde daerom maer omtrent 59 Wagens haer afnemen.

Alsoo nu Coevoerden door de Sterckten van Verdugo een tydtlanck benauwt was met 3000 Man / ende 1400 Paerden / ende datmen over het Ys hen luttel konde toe-senden / so hebben de Geunieerde Landen in Duytslandt doen aen-neemen een Regiment Duytsche Knechten / onder Graef Everard van Solms, Cousyn germeyn van den Prince Maurits, met ook een deel Paerdevolck / ook liet haer de Koninginne van Engelandt toe / een Regiment Enghelschen in haer Landt op te lichten / onder den Ridder Sire Françoys Veer, om ter eerster bequaemer tydt goede

De Geunieerde Staten nemen meer volcks aen in Duytslant.

Verdrages Volck trocken wegh / deer berlopen / tot Londen. borghs Regiment wort eens - dels berstroyt.

De Gouverneur Norreys neemt afscheyt / ende trecken in Engelant.

GRONINGA.
Cum privilegio

1594. goede Oorlooghe te voeren. Verdugo ende Graef Herman waeren van d'ander zijde daer tegen tot Brussel by Ernesto, soliciteerende oock om hulpe ende by-standt. Die van Groeningen selve sonden een gheschenck van Silverwerck / ende twintigh schoone Paerden aen Ernesto, die van de Soldaeten van de Ho. Mog. Heeren Staten ghenomen wierden.

Dit aldus geschiet zijnde / trock den Prince Maurits met alle sijn Ruyterye ende 25 vaendelen voetvolck na Arnhem om te ontfangen sijnen Neve Graef Everard van Solms, met het Duytsch Regiment boven verhaelt / ende eenige ruyteren: Maer haer aen-komste wierde door hoge over-vloeden van Wateren ende quade wegen seer verachtert / daerom quamen sy t'scheepe af / oock hadde Verdugo sijn beste ghedaen om die te slaen / als sy omtrent de Lippe / op een nauwe passagie passeerende waren / hy was van Coevoerden met elf Cornetten Paerden ende eenigh licht Voet-volck derwaerts ghetrocken / maer hy quam te laet / alsoo sy eerst gepasseert waren. Als dit Volck aen-gekomen was omtrent Yssel-oort, sterck 2600 te voet / ende 260 Paerden / soo wierden de bylighghende Garnisoenen by den Staten beschreeven / om omtrent Zwol te vergaederen / daer den Prince Maurits ten lesten toe trock om Coevoerden te gaen ontsetten: 't welk van Ernesto wel gesuspecteert wiert / ende dies hadde hy oock

Solms komt met veel volck uyt Duytslandt.

Volck uyt Brabandt derwaerts doen trecken: daerom den Prince Maurits hem geliet gelijck als oft hy wilde haer den Pas over den Rhijn beletten. Ter wijle voeghde hy hem haestelijck by Graef Willem van Nassau, die alreede vergaedert hadde wel duysent Wagenen met allerhande noodtdruft / ende waeren nu sterck wel thien duysendt te voet / ende twee duysent te paert: Als sy nu tot Zwol vergaedert ende by-een ghekomen waren / zijn sy te samen den vijfden May in pertinente slagh-ordre daer uyt ghetoghen ende ghekomen tot Daelsem, den sesten May in gheluycke ordre tot Ommen: Verdugo haer aenkomste ende order hebbende doen besightigen / en heeft niet geraden gevonden de selve te verwachten / maer den selfden sesten May gereselveert sijn Belegh ende de Schanse by nacht te verlaten / ende is also den sesten May daer van ghetrocken sonder trommel-slagh / met al sijn oude Regimenten / te weeten die van Chimay, Arenbergh, Herman ende Frederick van den Berge, nemende den wegh nae Linghen toe / op welcken wegh veel van sijn Volck verliep: Waer door de Stadt Coevoerden, (die omtrent een-en-dertig Weken belegert gheweest was / wierdt ontset /) ende van alles verlost zijnde / wel versorght. De in-ghenomen Schansse wel voorsien ende beset zijnde teghen der Vyanden Aen-val / is sijn Excellentie vertrocken.

Coevoerden wordt by den Pr. Maurits ontset.

1594

Belegeringe ende In-neeminghe der Stadt ende Landts van

GROENINGEN,

Gheschiet in den Iaere 1594.

1594. NAdat sijn Princelijcke Excellentie met de hulpe des Alder-hoogsten / de Stadt Coevoerden ontsettet / ende van alles voorsien hadde / ende dat Verdugo vertrocken was; en heeft hy gheen Occasien ende gheleghentheden willen laeten passeeren / de welcke dese Landen ende den Staet der selver souden mooghen dienstigh weesen. Is daer-omme met sijn gantsche Leegher ghetrocken nae het Landt van Groeninghen, 't welck ghenoemt wert de Omme-landen. Die mette Stadt een Provintie ende Staet op hem selven is: nochtans met Vriesslandt alsoo ver-

1594. Den Prince Maurits slaet sijn Legher voor Groeningen den 20 May.

1594. verknocht / dat het by eenighe ghehouden werdt voor een Stadt van dese Provintie.

Groeninghen is een oude Stadt ende omtrent 377 Jaeren voor Christi gheboorte (soo Munsterus seydt) van een Tropaen Grunius ghebouwt. Sy heeft van binnen veel bloeyende ende staende Waeteren / eenighe van natueren / ander door konst ghemaeckt weesende. De Stadt is groot ende met veele schoone Huysen versien / die by veele treffelijke rijcke Borgeren bewoondt werden. Binnen wepnigh Jaeren is alhier opgherecht een Academie ofte hooge Schoole / dewelcke redelijcken versien is met Studenten / soo wel In-landtsche als Vreemde. Alsoo de geunieerde Landen seer veel aen dese Stadt gheleegen was / hebben de Hoogh-Mooghende Heeren Staeten ghereselveert die te beleeghgheren: Achter-volghende dese Resolutie / soo is sijn Excellentie (als hier booven gheseydt is) naer Groenningher-Landt met sijn Leegher vertrocken / ende is voor de Stadt den twintighsten May ghekoomen / heeft die berent ende op-ghe-eyscht / die hem beleefdelijcken antwoorden: Sy en waer gheen Stadt om haer soo haest over te ghecven. Daer op heeft hy alle sijn Gereedtschappe upt de Schepen in grooten ghetaele doen aen Landt brenghen / tot het Belegh noodigh zijnde: Te weeten / meenighte van Sperren / Deelen / Berders / Plancken ende Hoyden. Sijn Voetvolck waren omtrent hondert veertigh Vaendelen; sijn Kupteren heeft hy op de aen-komsten / tot Suytlaeren gheleydt / welcke passagie bewaert zijnde / en konde hem niemandt lichtelijck sijn belegh doen quiteeren.

Auwaerder-zijt ghenomen den 1. May.

Graef Willem van Nassau heeft den 1. May acht Vaendelen Vriesen tegen de Schanssе van Auwaerder-zijl gesonden / daer Capitepn Prenger in was / met 120 Man / overmits dese Schans op den rechten pas lagh / om den toevoer in 't Leger upt Vrieslandt komende / te verhinderen: Graef Willem dede die op-eysschen / maer Prenger antwoorde / dat hy 't Gheschut verwachten woude / daer by seggende: Ick wil het waghen als een Meyskin van 15 jaeren. Des morgens vroegh heeft hy haer met acht Stucken doen beschieten: ende haer wederom opge-eyscht. Geduyrende dit schieten / ende dat eenige Soldaten aen d'een zijde met Stormbrugghen ende Lederen aengingen om haer tot den Storm te bereyden / zijn verschepden Soldaten van d'ander zijde (daer die van binnen luttel voor weesden / midts dat het Morasch was) over plancken / hoyden / dies-bruggen / ende diergelijcke ghereedtschappe / bedeckteliick tot onder den Wal geraeckt / ende de Schanssе beklommen / schietende 't byer in 't Poeder ende Hutten / daer van den Capitepn Prenger doodt bleef: Die van binnen haer van achter over-wonnen siende / ende verschrickt / hadden sy gaern ghenade versocht / dat haer niet ghegunt en wierdt / midts dat sy onlanghs te vooren in 't in-nemen van de selve Schanssе / ongenaedigh gheweest hadden: ende oock den Trommel-slaeger diese op-eyschte / trotsige antwoorde ghegeven hadden: alsoo bleven sy alle verslaeghen / datter boven 8 ofte 9 niet van quamen. Dit was een sterke plaetse / ende soude noch volck gekost hebben; daer bleven maer twintigh doodt / ende 60 ghequetst van des Prince Volck.

Verschepde Schanssen gewonnen.

Den Prince Maurits dede den 28 May oock de Schanssе van Slochteren op-eysschen / die wel wepgheringhe deeden / maer verliepen 't den naesten Nacht: soo deeden oock die van Hagenbrugghe, ende van meer andere schanssen. Eer dese schanssen in-ghenomen waeren / wasser dierte in 't Leger / door 't stupten van de Wateren by de voor-schreven schanssen / maer daer nae wierdt alle noodtsust goeden koop / midts datter een Graft gedolven wierde / waer by de Victualie tot in 't groot Legher t' scheepe konde ghevoert worden. Den Prince Maurits heeft daer voor wel 60 stucken soo groot als kleyn gehadt / ende om die te planten / heeft hy sijn bergraevinghe van verre moeten beginnen / midts het meenighvuldigh schieten van die van der stadt / en de Contrebaterye die sy maeckten op sijn Gheschut / alsoo sy seer wel van Graf-gheschut versien / ende niet veel steden haers ghelijck waeren / sy hadden boven de 400 groobe tonnen bus-krupt ende ander munitie die noodigh was. Groeninghen is een stadt seer volck-rijck / ende de Borgerye in de Waepenen wel gheoeffent / zijnde een Oude / staetelijcke / vyne ende heerschende Stadt altijdt gheweest. Sy en hadden gheen Garnisoen binnen / maer de slechtste ende gheringhste van haer Borgherye / ende Inwoonders / waeren over langhe als Soldaeten onder Vaendelen gheoeffent / in steede van Garnisoen / ende wierden betaelt vanden Koninck: boven dese hadden sy altijt Verdugos Krijchs-volck

Staat / deschrijvinge / en wesen vande Stadt Groeningen / ende Belegh.

1594.

1594. volck ghenoegh tot haren gebiede/ende nu in 't Beleegh hadden sy vijf goede oude Vaendelen daer van/ onder den Oversten Lieutenant George van Laukema, buyten de Stadt op een gesterckte plaetse/ genaemt Schuytendiep, onder de Muyren ligghende; tot haeren behoeve.

Sy hebben ock meenige uytvallen ghedaen/ namelijck in de Enghelsche ende Vriesche Quartieren/ daer eenighe kloecke Engelsche/ als Broocke, ende Capiteyn Wraie, doodt bleeven: Ock eenmael over-wielen die van het Schuytendiep in de Grachten Hittinga ende Hardo, twee Vriesche Vaendelen/ diens Lonten al uytghebluscht waeren door den regen/ in de Grachten liggende/ sy versloeghen 15 Mannen/ ende namen 17 ghevanghen/ met beyde de Vaendelen. Waer tegen de Trenchees stercker gemaeckt werden/rondtomme in den Legher/ soo wel teghen die van der Stadt als buyten. Men schoot ock uyt het Leegher over-hooghels/ om den Brandt in de Stadt te schieten/ waer door veel Volcks die bekommert waren om den brant te blusschen/van't Geschut ghequetst wierdt. Alsoo die van buyten luttel profijt op de Wallen met het Geschut deden/ midts die van binnen te kloeck in 't repareren waren/ soo hebben die van buyten een Poorte af-geschooten/ ende ock eenen Wegh ofte Brugge/ gaende nae een Kabelijn ofte Rondeel: Sy hebben meede eenighe Bolwercken ondergraben ende de Grachten ghebult/ waer over alleng skens de Borgerye begonde moedeloos te worden/ ook om dat haer uytghesonden Boden ende Ghesanten aen Ernesto ende Verdugo luttel hope brochten: Waeromme sy hebben door Trompetten ende andere bequaeme Booden onderhandelinghe van over-geven begonnen.

Den 13 wierde Johan ten Bure uyt de Stadt met Brieven van de Magistraet aen sijn Excellentie ende aen Graef Willem ghesonden/ daer in sy schreven ghereselveert te zijn te appoincteren/ midts dat het ghespreck ende onderhandelinghe binnen de Stadt gheschieden soude: 't Welck haer gheconsenteert wierdt/ met benoeminghe der Persoonen die als Gijselaers aen beyden zijden uyt ende in souden ghesonden worden/ tot verseeckeringhe der Onderhandelaers/ mid'ler wijlen hieldt het schieten op. Maer Borghemeester Jarges sochte middelen om alles om te stooten; Hy kreegh de Voer-lieden/ Schupten-schuyvers/ ende ander Volcken aen de handt/ die op den 1594. vijfthienden des morghens met een geruys ende oproer voor 't Raedthuys quaemen/ daer de Heeren vergaedert waeren/ seer dreyghende alle de ghene die van Accoordt spreecken wilden: Sy liepen Jan ten Burens Huys op/ hy verstack sigh/ maer syn Huys plonderden sy. Ghedurende desen oploop in der Stadt/ soo quaemen de Soldaten/ die in de Voor-stadt laghen (welcke de Borghers niet en hadden willen in de Stadt nemen) met Schuyten over de Gracht/ klommen over den Wal/ende met hulpe vande schuyt-schuyvers ende Jarges aen-hanck/ geraeckten sy in de stad. Als desen alarm over was/ schreef de Magistraet met den Trompetter die binnen der Stadt op antwoorde lagh te wachten/ dat sy noch eenighe Weecken op ontset wachten wouden/ ende dat sy/ sulcks speiende/ met syn Excellentie ende Graef Willem verdraeghen wouden. Doe de Heeren saeghen/ dat de Beleegherde haer aldus bespot hadden/ soo ghinck het schieten wederom dapper aen/ van allen kanten/ ende ten liet sigh niet anders aen-sien/ dan dat deese Beleeghering eenen bloedighen uytganck neemen soude/ want de quaede partye was deur de inkomste der Soldaten seer ghestijft.

Den tweeden Julij was syn Excellentie in groot perijckel synes Leevens/ want gaende met Graef Willem in de Loop-graeven tusschen 't Kabelijn en Orentelers-Toorn/ om te besichtighen een plaetse daermen een nieuwe Batterye maecken soude/ soo komter een Musquet-kooghel ghevlooghen teghen de Rondasse/ die men voor hem hieldt/ ende treste soo hardt/ dat de Rondasse hem teghen het Hooft aen-stiet. In dier ghelijck perijckel was ock Graef Willem gheweest den thienden Julij/ gaende door een Loop-graeve/ die qualijck ghemaeckt was.

Syn Excellentie is in groot perijckel.

Der Stadt behoudenisse ofte verlies hinck principaelijck aen het Kabelijn/ daerom ock het meeste werck ende ghewelt hier op bedreeven is. Den tweeden Julij was men met de Mijne door de ghebulde Gracht ghekoomen/ 30 voeten diep in d'een zijde van 't Kabelijn/ uyt welckers puncte de in-ghegraevene Wilghe-boomen met touwen ghetrocken wierden/ soo dat d'Aerde met groote stucken stortede. Den vijfden Julij alsmen 80 voeten diep in t Kabelijn gekomen was/ en tusschen de 5 en 6000 pont pulvers inde mijne gebracht/

Het groot Kabelijn ontdermijnt zijnde/

1594. hadde / soo is deselve 's avondts omtrent thien uren aen-gheseecken / na datter een stuck Gof-gheschuts was los-gheschooten / daer meede al der Staten Crijchs-volck dat in de naeste Loop-graeven was / een teecken wierd gheghéven om beldewaerts in te wijcken / ende alsoo het vuyr en de slagh der Mijne te ontgaen / die aen-gheseten zijnde / stracks eenen dompigen dooven slagh / met een grouwelijcke groote verrighe Wolcke gaf / daer in men veel Plancken / Hout / Aerde ende Steenen sagh vlieghen / oock Menschen. Eenighe Soldaten wierden uyt het Kabelijn in de Gracht aen de Veldt-zijde gheworpen / ende aldaer / verbaest ende bedwelmt liggende / ghevanghen ghenoomen. Daer stonden drie Vaendelen Schotten vaerdigh / die stracks nae de gegeven slagh eenen aen-val deden / ende sy kreghen het Kabelijn in / sonder tegen-weer / ende het stondt sus en soo / sy souden in desen loop voorts tot in de Stadt gheloopen zijn / ten ware dat een plancke (in de plaetse van de af-geschotene Brugge gheleydt zijnde) door de meenighte der voor-vluchtende Soldaten des Garnisoens / midden in stucken ghebroocken hadde / daer mede de Schotten den pas tot aen de Stadt benomen was: Doch sy bleven evenwel liggen in de uyt-gheworpene Mijne / daer men haer sacken vol sants in bracht om Borst-weringen daer van te maecken; want die van binnen dapper op haer schooten. Daer wierden twee Capiteyns doot-geschoten / ende wel 30 Soldaten / soo doodt als ghequetst. Hier na verfochten die van binnen stille-stant / om hare Dooden te soecken ende te begraeven / dat haer ghegunt wierdt / ende daer wierden der ghevonden by de twee hondert. Dit macckte een verflaeuwtheydt onder de Soldaeten / als mede onder de Crijters van de Borgherije / die weetende datter noch vier Galderyen door de Grachten nae den Wal aen / (sonder datmen sulcks beletten konde) begosten te ghenaecken / soo hebben sy Johan ten Bure, dien sy te vooren in stucken wouden scheuren / bewilligt tot sijn Excellentie ende Graef Wilhem te gaen / met versoeck dat eenighe mochten binnen hare Stadt ghesonden worden / om met haer te handelen. Dit wierdt haer af-geslaeghen / maer ter andt woorde ghegeven / indien het haer ernst ware / soo mochten sy selfs eenighe uyt-schicken / met aen-biedinghe van Gijselaers tot haere verseeckeringhe. Dit alsoo geschiet zijnde op den negenden Julij / hebben de uyt-gesondene veele Puncten ende Articulen op het Pampier gebracht ende gevoordert / en waren onder andere: De hanteringe der Roomscher Religie / met behoudenisse alle der Gheestelijcke Goederen / hanteringhe der Gilden / ende der tegenwoordige Overighedt en Officieren / vryheydt van Garnisoenen / Kasteelen ende stichtinghe van alle de Schanssen ende Forten in de Ommelanden / uyt-gheseonderdt Delfziel, 't welk men noch voor eenen tijdt-lanck soude moghen blijven laeten / ende daer na stichten: Dat de Stadt ende Omme-landen een Corpus maecken souden / ende hare Quota van Contributie op de Graf-talen der Omme-landen binden souden: Gheen rekenighe van eenighe ontfangen Penningen te ondersoecken: Confirmatie van allen Verloopingen / Sententien / Ordinantien / uytsluytingen van Ballinghen: Vryen inkoomen voor de ghene die sy nae Bruyssel gesonden hadden: Los-latinge van alle ghevangene Borgers sonder rantsoen: Bevrydinge van alle Arrenten / Imposten / Contributien / den tijdt van twee jaren / tot opmaeckinge der Kercken / Toorns / Poorten / Hupsen / Dycken / Dammen en Zijlen / die ghedurende dese Belegeringe in stucken ghestoten ende ghebroocken waeren. Dese Articulen zijn den Belegerden afgeslagen / ende in plaetse der selver / andere geschreven / ende in de Stadt ghesonden / blijvende daer en tusschen de uyt-gheseonderde in het Leeghet. Die van binnen siende den Noodt daer sy in waren / ende geen ontset vernemende: ende aenmerckende de beleefthedt ende billickheydt der Conditien die haer toe-gheseonden waren / hebben die nae weynigh disputs / den derthienden der self der aen-ghenomen / ende sy zijn beyder-zijdts onderteeckent ghevorden. Waer van wy goedt gedocht hebben de Articulen hier by te stellen om de curieuse te ghelieven; zijnde eene Stadt van vermogen / ende een Provintie presenterende.

Wert bande Schotten in genomen.

Waer over de Stadt socht te parlementeren.

1594.

Artijculen waer op Groeninghen over-gegaen is.

IN den eersten, dat alle de Offensien, Injurien, Mis-daden, ende alle wegen van Feyte ende dadelijcke wercken gedaen, ende gheschiedt, ende volbracht van begin deser Troubelen, soo wel in de eerste als in de leste Troubelen, Alteratien ende Beroerten ghevallen, hoe die oock onder de Belegheringhe der Stadt Groeninghen teghenwoordelijcken gheschiedt, op wat plaetsen ende manieren dat het oock zy, soo in't generael als particulier, soo binnen als buyten sullen wesen; zijn ende blyven vergeven ende vergheeten, ende ghehouden als niet gheschiet, sulcks dat tot geenen tijden geen vermaen,

1594. vermaen, mentie, moleſtatie, actie ofte onderſoeck met Recht ofte buyten Rechte daeromme gedaen, gemaeckt, ofte yemandt te laſte gheleyt ſal moghen worden, op pene dat die Contraventeurs ghereputeert, gheacht ende geſtraft ſullen worden als Perturbateurs ende Verſtoorders van de ghemeyne ruſte ende vrede. 1594.

2. Sullen die van de Magiſtraet ende de In-gheſetenen van Groeninghen aen-nemen ende belooven ghelijck-ſe aen-neemen, ende beloven, by deſen hen in de Unie der Geunieerde Nederlandtſche Provintien te reunieren, ende de Heeren Staten Generael der ſelver Provintien aenhangigh, ghehouw ende ghetrouw te zijn, ende dat dien volghende die van Groeninghen als mede lidtmaet neffens den Provintien malkanderen als goede bondt-genooten, in goeder trouwen; ende ongheveynſdelicker vaſter ende onverbrekelijcker vriendtſchap onder malkanderen onderhouden ſullen, en in allen occurenten malkanderen byſtaen, om te wederſtaen, daer uyt te houden, en te verdryven alle de Spangiaerden ende haere adherenten, ghebruyckt ende ghepoocht hebbende boven allen rechte, redene ende billickheydt den Onderſaten te verdrucken, ende de ſelve te priveeren van alle haere welvaert, ende in eeuwighe ſlavernye, ſervitude ende armoede te brengen ende te houden.

3. Item, ſullen die van Groeningen, Sauf rechts ende onverkort zijn, ende blijven in allen haere Privilegien, Liberteyten, Rechten, ende Vryheyden.

4. Item, ſullen de Stadt ende Ommelanden in 't comparceren ende ſtemmen, in de Generaliteyt met alle het gene daer aen ſal moghen dependeeren, hem reguleeren nae 't gene by den Heeren Generale Staten met goede kenniſſe van ſaken ghedecideert ende verklaert ſal worden.

5. Dat mede de wel-ghebooren Heere Graef Willem Lodewijck van Naſſau, &c. Stadthouder ende Gouverneur der Stadt Groeninghen ende Ommelanden, nae luyd ende Commiſſie der H. G. Staten, erkent, aenghenomen ende ontfanghen ſal worden: doch dat het different tuſſchen de Stadt Groeningen en de Ommelanden ghereſen, ende noch ſoude moghen rijſen, ſal ſtaen tot determinatie ende diſpoſitie van de H. G. Staten, of haere Gecommitteerde.

6. Item, dat binnen der ſtadt Groeningen ende Landen, gheen ander Religie geexerceert ſal worden, dan de Gereformeerde Religie, ſulcks als die teghenwoordelijck in de Geunieerde Provintien openbaerlijck gheëxerceert wordt, mits dat niemandt in ſijn conſcientie oft ghewiſſen ſal worden geinquiſiteert, onderſocht ofte beſwaert: ende dat alle Klooſters, Geeſtelicke- ende Kloo-ſter-goederen, ſullen in teghenwoordighen ſtaet blijven, tot dat by den H. Staten Generael den ſtaet van de ſtadt Groeninghen ende Ommelanden, behoorlick gheredreſſeert ſal zijn, mits dat als dan by de Provintien ſelfs op het ghebruyck der goederen, ende onderhoudt van de Geeſtelijcke perſoonen, behoorlijcke ordere ſal worden gheſtelt, wel verſtaende, dat ſoo veel de Commandeuryen van Warffum, Wijtwert ende Ooſterberum aengaen, dat die ſullen ghehonden ende getracteert worden als gelijcke Commandeur en in andere Geunieerde Provintien gheleghen zijnde. 1594.

7. Ende dat tot verſeeckertheyt der Generaliteyt van de Stadt, oock tot verhoedinghe van alle onruſt ofte tweedracht tuſſchen de Borgers ende inwoonders, die van Groeningen ſullen in-nemen, vijf ofte ſes van de Generaliteyts Compagnien voet-volck, die men met advijs van de Borgheren ende inwoonderen ſal accommodeeren, ofte met Logijs-ghelt ſal voorſien, ende dat op ſulcken voet als naeder handt by ſijne G. tuſſchen de Stadt ende de Landen ſal mogen gheaccordeert ende ghevonden worden.

8. Ende aengaende het afworpen van de Schantſen ende Forten, ſal het ſelve gheſchieden naer ghelegentheyt, en by kenniſſe ende goedtduncken van de Heeren Staten Generael.

9. Dat de ſtadt Groeningen met de Ommelanden ſullen in 't bewillighen der generale Middelen ende Contributien, tot ſtuer van de ghemeyne ſaecke hen conformeeren ende ghelijck maecken, naer advenant van andere contribuerende Provintien.

10. Item, dat van alle de omſlaghen ende Contributien tot noch toe uyt-geſchreven, omme gheſlaghen ende ontfanghen, oock van de Domeynen daer van ghereeckent is, die reeckeninghe voor goedt ſal worden ghehouden, en daer niet van gherekent is, ſal rekeninge ghedaen worden voor de oude Heeren, mits datſe hem van geenen voorderen ontfangh van eenighe reſtanten ſullen onderwinden.

11. Item, dat alle de uyt-ghewekene van der ſtadt Groeningen ende Ommelanden, oft haere erf-ghenamen, wederomme gereſtitueert ende toe-ghelaten ſullen worden in hare goederen, ſoo die noch niet veralieneert oft verkocht zijn, midts dat onderlinghe goede civiliteyt ſal worden ghebruyckt.

12. Ende aengaende de verkochte ofte veralieneerde onroerende goederen, 't zy voor ſchulden ofte uytſtaende laſten, als mede de geconfiſqueerde goederen, ofte anderſins ſal den geinterreſſeerden weder aen hem mogen kriighen de ſelve verkochte goederen, mits hy hem binnen den tijdt van vier jaeren de ſelve loſſende voor hem ſelfs, ende betalende den koopſchat aen den kooper, met de renten van dien, daer aen afſlagh ſtreckende die Pachten by den kooper ontfanghen: Ende ſoo in deſen wel eenighe ſwarigheyt mochte vallen, ſal 't ſelve ſtaen tot deciſie van de ordinaris competenten Rechter.

13. Item, ſal een yeder Borgher ofte Ingheſeten der ſtadt Groeningen, het zy Geeſtelicke ofte Wereltlicke perſoonen, vry ſtaen om binnen der Stadt te blijven, ofte op andere Steden, Landen ende plaetſen die Neutrael zijn, nae ſijn ghevallen te moghen vertrecken, ende ſijne reſidentie te nemen, in ſulcken ghevalle haer propre ende eyghen goederen ghenietende, mits datſe hun niet en ſullen mogen begeven metter woone aen des vyandts zijde.

14. Sullen mede onder deſen Tractate

1594. begrepen zijn uyt alle uytheemsche Persoonen, van wat qualiteyt ofte Natie die moghen zijn, hen teghenwoordelick binnen de stadt Groeningen onthoudende, om binnen de selve Stadt haer woonplaetse te continueeren, mits doende eedt van getrouwigheyt, ofte in Neutrale plaetsen te vertrecken.

15. Insghelijcken wat Rente-brieven, Beset-brieven, Pacht-brieven, schulden, lasten, ende swarigheden van Abten, Prelaten, Geestelicke Persoonen, soo uytlandtsche als inlandtsche, die haer in dese troublen binnen de stadt Groeninge begeven hebben, tot haere alimentatie ende onderhoudt ghemaeckt ende aen-gheleght zijn, sal staen tot dienste van de Staten oft Magistraten van de Provintien ofte Steden daer onder de Corpora van de Stiften ende Kloosteren gheleghen zijn, om met kennisse van saecken daer inne te doen, als naer Rechte ende Justitie bevonden sal worden te behooren,

16. Oock sullen de Ghesanten der stadt Groeningen, tot Brussel met hare Dienaren ende goederen in desen Verdragh besoent ende begrepen zijn, mits in-komende binnen de drie Maenden.

17. Item, sullen de Borghers die gheduyrende de Belegeringhe ghevanghen moghen zijn, gherelaxeert worden, midts betalende haer rantsoen.

18. Item, sal de Stadts Regeeringhe bestaen by de Magistraet, des werdt verstaen dat de Magistraet ende geswooren Gemeenten, voor dese reyse by sijn Excellentie ende Graef Willem met advijs van den Raede van State sal worden ghestelt, ende dat voorts aen de verkiesinghe van de Magistraet sal gheschieden, volghens het oude ghebruyck, mits dat in de plaetse van het uytdeylen van de Boonen (door welcke men den Raet plach te verkiesen) sijn G. als Stadthouder, vijf van de 24 gheswooren Ghemeenten sal moghen eligeeren, die als dan sullen procedeeren tot verkiesinghe van de Magistraet, volghens het oude ghebruyck, ende dit geduyrende dese Oorloghen.

19. Item, sal men in conformiteyt van de Unie der stadt Groeningen ende Ommelanden sonder haer ghemeen consent ende bewillinghe, aen geen Koningen, Vorsten ofte Heeren, Steden ofte Landen transporteeren ende overdraghen, noch de Stadt met geen Kasteel bewaren.

20. Item, sullen die van de Magistraet met de Borgheren ende Inwoonderen van Groeningen, aen de Generaliteyt doen den behoorlijcken Eedt van ghetrouwigheydt, soo alle andere Steden hebben ghedaen.

21. Item, sullen alle Provisien, 't zy van ghelt, Amonitie van oorloghe, vivres, ghesschut en andersins, van weghen den Koningh van Spangien in Groeningen gheschickt, oft andersins gheduyrende dese Oorloghe, daer inne ghekomen, over-ghelevert worden aen de Generaliteyt oft haer Gecommiteerde.

22. Item, dat het krijchs-volck van den Koningh van Spangien, sal uyter stadt Groeningen ende het Schuytendiep vertrecken.

Aldus ghedaen ende gheresolveert in 't Legher voor Groeningen, den 28 Julij 1594.

Volght het Accoort geslooten met den Oversten Luytenant George Lanckema, ende de ghemeyne Soldaten des Garnisoens. 1594.

IN den eersten, dat den Oversten Luytenant met alle Capiteynen, Officieren ende Soldaten (uytghenomen de Overloopers die op dese zijde ghedient hebben) haerlieder Wyven, Tros ende Bagagie, vry ende onverhindert van yemandt: met haer volle gheweer ende Vaendels, de welcke sijne Excellentie haerlieder door interessie van de Gedeputeerde der stadt Groeningen, toeghelaten heeft, ende sonder trommelslagh, ende sonder brandende lonten, uyt der stadt Groeningen ende haere legher-plaetse sullen trecken, sonder dat men haer Persoonen ofte goederen met eenigh arrest sal moghen beletten, ende datse voorts vry ende veyligh gheleydet sullen werden over de Drenthe, tot den Heere Stadthouder Verdugo, ter plaetsen daer de selve met sijnen Legher bevonden soude worden te ligghen, ende van daer over den Rhijn, doch met beloften, dat sy op dese zijde des Rhijns in drie maenden niet en sullen dienen.

2. *Dat sijne Excellentie tot bevoorderinghe van alle Bagagien, Vrouwen, Kinderen, krancken ende ghewonden, die eenighsins den wegh te waghen sullen konnen gebruycken, bestellen sal laten 80 waghens, die hen lieden sullen dienen ende voeren ter plaetse voornoemt, met eenighe Commissarisen ende seecker Convoy, die sijne Excellentie ghelieven sal te committeeren, om 't voorschreven krijchsvolck, Wyven ende Kinderen, met de Bagagie veyligh te gheleyden ende te convoyeeren tot Ootmaersen, ofte ten verste tot Oldenseel, ende sal den Oversten Luytenant Lanckema ghehouden zijn, eenen Capiteyn alhier in ostagie te laten, tot dat de voorschreve waghens wederomme sullen ghekomen wesen.*

3. *Dat alle ghewonde Capiteynen, Bevelhebberen ende Soldaten, die overmits haere quetsuren ende krankheden den wegh te wagen niet en sullen konnen ghebruycken, naer dat sy tot tamelijcke ghesontheydt sullen ghekomen wesen, met verseeckerde Paspoort toe-gelaten sal worden naer haer Vaendelen wederomme te keeren, sonder verhinderinghe van yemandt, het zy dan te water of te lande,*

4. *Dat den Capiteyn Wijngaerden, sijn kosten betaelt hebbende, sonder eenigh rantsoen terstondt vry ende los ghelaten sal worden, soo oock alle Soldaten, Soetelaers, Wagen-lieden, die van desen Leger in der Stadt gevangen zijn.*

5. *Dat alle goederen van den Heere Stadthouder Verdugo, wesende binnen der stadt Groeningen, vry ende veyligh sullen moghen passeeren, ende ghevoert werden ter plaetse daer den ghenen die daer van last is hebbende, bevinden*

1594. *bevinden salte behooren, ofte oock in de voorschreven Stadt blijven in verseeckertheydt tot dispositie van den Heere Stadthouder.*

6. Dat alle Peerden ende Bagagie, toebehoorende de Officieren van den Koningh van Spangien, hier niet wesende, vry ende veyligh sullen passeeren, ende met de krijchs-lieden gheleydet worden.

7. Dat alle Inwoonders tegenwoordelicken hare residentie binnen Groeningen houdende van wat Natie ofte conditie die mochten wesen, 't zy Officieren ofte andere, niemandt uytghesondert, oock de Geestelijcke metten beyde Paters, Iesuyten als andere wereltlicke Persoonen, met hare Vrouwen, Kinderen, Familien, ende haer by-hebbende levende have ende goederen, soo sy met de krijchs-lieden sullen willen uytrecken, ghelijcke gheleyde in alle vryheydt ende veyligheydt als boven sullen ghenieten.

8. En soo verre yemandt van de voorschreven Inwoonderen, 't zy Man ofte Vrouw-persoon, door verhinderinghe van hare saken ende affairen, met den voornoemde krijchs-lieden niet en konden vertrecken, dat den selven sal vergunt worden den tijdt van ses Maenden, te reeckenen van date van dit Accoort, binnen welcken tijdt sy alhier vry ende veyligh sullen moghen wesen ende blijven, hare nootelicke gheschiften verhandelende ende uytrichtende, ende daer naer met hare by-hebbende goederen ende Familien vertrecken, te water ofte lande, ter plaetsen daer 't hen gheleghen sal wesen.

9. Dat alle Capiteynen, Bevel-hebberen ende Soldaten, die den Borgeren schuldigh souden moghen wesen, voor haer vertreck ghehouden sullen zijn, alles te betalen, ende in gevalle eenighe Bagagie daer binnen soude wesen, toe behoorende den genen die absent zijn, ende den Borgheren met schulden verplicht mochten wesen, sullen de selve goederen soo langhe opghehouden worden, tot dat de Crediteurs (daer op Actie hebbende,) ten vollen betaelt sullen wesen.

10. Dat den Oversten Luytenant, ende Hoplieden, met den Bevelhebberen ende ghemeene Soldaten (naer dat dit Accoort geslooten sal wesen) terstondt ende sonder uytstel uyt der stadt Groeningen, Schuytendiep ende andere hare legher-plaetsen sullen vertrecken.

Ghedaen in 't Leger voor Groenigen, onder de handt ende Cachet van sijne Princelijcke Excellentie, den 22 Julij 1594. ghearresteert den 22 Julij tsavondts, ende overghelevert den 23 Julij des morghens.

Groeningen wordt overgegheven den 24 Julij.

Hier op is Groeningen des anderdaeghs den 24 Julij over ghegheven / ten ondanck van de ghemeene soldaten / die verhoopten met ghewelt tot bupt ende plonderinghe te komen / maer de Landen hebben die willen bewaeren ende met haer vereenigen / betoonende de Oorloge te voeren soo wel voor haer ghebuyren / als voor haer eyghen vryheden. Achtervolghende het voorgaende Accoort / soo zijn in de Stadt getrocken de Vaendelen van Graef Willem van Nassau, Ian van Niel, Caerle van Wijngaerden, Steenhuysen, Cobbe ende Appel. Haer volghden den Prince Maurits ende Graef Willem, die ten eersten de wallen besichtighden / ende vonden die voorwaer gheweldigh / also dat het noch moeyte soude ghekost hebben / de Stadt met schieten ende gewelt te winnen. Op dese Stadt waren wel 10000 schooten ghedaen van grof gheschut / die wel gekost hadden aen poeder ende hoegels 100000 guldens. Daer bleven 400 van de Beleggherss zijde doodt / behalven de gequetste: Van die van binnen waeren 300 soldaten doodt ghebleven / ende veel Borgers. Daer wierden in ghevonden 36 metale stucken / behalven de peseren. Den Prince Maurits ende Graef Willem Lodewijck haer Gouverneur werden ghewillekomt ofte gegroet van den Beyerman op den thooren / speelende op de klocken den voys van den 6 Psalm: Wilt my niet straffen Heere, &c.

Den 23 des Ouden stijls / soo is den ouden Magistraet af-ghedanckt / ende by Graef Willem met vier Gecommitteerden upt den Raet van State andere in hare plaetse ghestelt ende verkooren. De vier nieuwe Burgher-Meesters waren / Melto Coenders, Ioachim Alting, Harman Koninck, ende Egbert Alberda.

Den 24 stilo veteri, is de Borgerije aen het Raedthuys vergadert / om een nieuwen Eedt van getrouwigheydt te doen aen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael / ende haeren Stadthouder Graef Willem Lodewijck.

Den 26 / S. Maertens Kercke van de Beelden ghesuyvert zijnde / is de eerste Predicatie by die van de Gereformeerde Kercke aldaer ghedaen.

Tot gedachtenisse van het in-nemen van Groeningen werde te dier tyden dit volghende Jaer-dicht ghemaeckt:

QuIntILI In PatrIVM fœDVS GroenInga Versa est,
Et noVa NassoVis parta trophœa VIrIs.
23 Iuli.

Den 24 Julij / soo is den Obersten Georga Lauckema met 9 Vaendelen soldaten upt-ghetrocken / t'samen sterck wesende vijf hondert mannen. Daer onder veel siecke ende ghequetsten waeren /

1594. ren / nemende haren wegh naer Oldenzeel, daer Verdugo lagh: Graef Frederick van den Bergh begaf hem nae Lingen, in sijn Gouvernement / ende leyde voorts Garnisoenen tot Grol ende andere plaetsen / hoe wel hy eenighe Regimenten / ende 8 Compagnien Peerden wegh liet gaen over den Rhijn / de welcke van Graef Philips van Nassau te bergheest wierden verbolght. Den Prince Maurits is op den 28 Julij Ouden stijl / upt Groeningen vertrocken / nemende sijnen pas door verscheyden Vriessche ende Hollandtsche Steden na den Hage, alle de Steden daer hy door passeerde / hebben hem met Triumphe ende gheschencken vereert ende gecongratuleert: Het krijchs-volck wierd in Garnisoene ghelept / behalven negen hondert Peerden / de welcke onder ghetrouwe Veldt-oversten in Vlaenderen / Brabant / ende Tutsenborgh verscheyden courssen ende tochten deden / tot afbreuck van den vyandt. 1594.

TAL-DICHT,

Op negen heerlijcke Victorien, by de Vereenighde Nederlanden, door het beleydt van sijn Excellentie,

MAURITS van NASSAU,

Ghedurende vier jaeren verkreghen.

NEghen Sterckten vermaert voor den Lande verkreghen /
Door 't Nassausche beleydt / Nederlander leest in neghen.

BREDA. Marx onVerVaert stapt Voort Wt Den torf feL Van Waepen /
Den derden Maert verstoort in Breda 's Koninghs knaepen.

ZUTPHEN. NassoVWen qVeLt ZVtpheen CloeCkeLICk Met CortoVWen /
Felix den Heldt sagh treen winner: Spangien in rouwen.

DEVENTER. DeVenter VIel te Voet Van een StorM-anXt gheWonnen /
Menige ziel door 't bloedt Barnabas heeft sien ronnen.

HVLST. HVLst saCh Den sLaCh / VerDraCh Wt sWaer gheWeen haer LIChte /
Septembri twee mael twaelf / nae d'Dny' sy haer richte.

BETV. Soo De VIanD Van 't LanD Wt BetV Was Vertoghen /
Nieumegen door MAURITS elf dupsent Maegden boghen.

SLEENVVYCK. StrijCk-WaL noCh DiCh / SteenWijCk Voor 't gesChVt en beVrIDe /
Julij den vijfften blij / quam sy aen Staten zijde.

COEVOERDEN. CraChtICh gheWeLt In 't VeLt Dee CoeVorDen VerfLoVWen /
Voor Prorus feest; bevreest moest het de vyandt schouwen.

GEERTENB. Weer-Loos Van Vest Voor 't best GeertrVijDt Doet WeDer open /
Hollandt op S. Tebum bevrijdt werde van 't stropen.

GRONINGEN. NassoV Ver WInt Door VLijt GroenIngen Maeght en VroVWe
Haer Beelden blindt / wech smijt Magd'leen upt die Landouwe.

Deese Victorien Heer neghen verleent u zeghen /
En dat sy tot u eer werden neghen mael neghen.
Landtsman verstaet ghy dit? hier mee sal ick het enden /
BrabanD oM V WeLVaert t'onsWaert V haest gaet Wenden.

I. Bijl.

De

De H.M. Heeren Staten vande Geunieerde Provintien ruſten eenighe Schepen uyt naer *NOVA ZEMLA*, *ende OOST-INDIEN.*

In den Iaere 1594 ende 1595.

1594. ALhoe-wel het ſchijnt buyten propooſte/ alhier (in't midden van alle de heerlijcke Victorien / die den Gever alles goets/ deſe Landen door het beleydt van ſijn Princelijcke Excellentie gegeven heeft/) te verhaelen ende te beſchrijven de wonderlijcke / moeyelijcke ende onghehoorde reyſen om het Noorden / nae Vaygats ende Nova Zemla, desgelijcks naer Ooſt-Indien. Soo en hebbe ick nochtans de ſelve niet konnen noch mogen overſlaen ende achter de kiſte (ghelijck men ſeydt) werpen/ om aldaer bergheten te werden / ende dat om deſe redenen: Ten eerſten / al hoe wel dat met de Noorderſche reyſen niet veel by deſe Landen gheprofiteert is/ niet teghen-ſtaende met de Ooſt-Indiaenſche Vopagien is het teghendeel te profijtelicker / ende nuttelicker voor de Landen / ende de Ingheſetenen van dien / ghevallen ende af-gheloopen. Ende de Ho. Mo. Heeren Staten hebben den Koningh van Spangien in die Landen / die hy meende hem alleen toe te komen / groote / ende merckelijcke afbreucken ghedaen / ſoo met in-nemen van Eylanden / Schepen / als anders. Waer mede ſy de macht ende het inkomen des Koninghs merckelijcken verkortet ende verachtert hebben: ende deſe Nederlanden door ſulcken middel van meerder ende ſwaerder Oorloghen bevrijdet. Ten anderen / hebben wy de ſelve oock daeromme hier mede by gheboeght / dat tot allen tyden / wanneer dat men de Victorien deſer Nederlandtſche Provintien / teghen den Koningh van Spangien verkreghen hebbende / ſal leeſen ende ghedencken / dat men als dan onder de ſelve mede vinden ſal / de mannelijcke daeden onſer Inlanderen / dieſe buyten onſen Vaderlande / in verre gheleghen Landen / ſes eenighe duyſent mijlen van de onſe gheleghen / ghedaen / gheleden / ende bedreven hebben / tot vernielinghe ende verminderinge van dien Spaenſchen Pharao. Ende om daer door hare Kinderen ende Nae-komelinghen / tot ghelijcke / ofte waer 't moghelijcken / meerder aen-ſlaeghen ende Krijchs-daden te verwecken ende op te maecken. Ten derden / op dat de Inwoonderen deſer Gheunieerde Landen / nimmermeer en ſouden vergheten / maer altijdt ghedencken / dat de Eenwighe / Goedertieren / Drie-Eenighe Godt alleene / haer alſoo begenadight / beſchut / ende beſchermdt heeft / teghen de macht des Koninghs van Spangien / ende ſijnen bloedigen Raedt / dat ſy in haere bloedighe handen niet ghevallen en zijn. Dat ſy (ſegghe ick) ſulcken kleynen Landeken zijnde / teghen den machtighſten Potentaet van gantſch Chriſtenrijck/ hebben moghen ſtaende blijven / ende niet alleen behouden 't ghene ſy hadden / ende haer toequam / maer ſelfs hem in ſijn eyghen Landen hebben moghen be-oorloghen / ſijne Steden overwinnen ende af-neemen / ghelijck voor henen beſchreven is / ende noch volghen ſal. Boven dit alles dat deſe Landen ghedurende deſe veertigh-jaerighe-Oorloghen / (teghen natuer van de Oorloghe) ſoo rijck ende machtigh ghworden zijn / dat ſy in het midden van alle deſe groote ende koſtelijcke Belegheringen / noch Scheepen (dewelcke een grooten ſtaet koſten toe te maecken / ende nae haer nemen) hebben konnen toeruſten ende uytſenden / om haere vyanden te beſchadighen. Verſtaen hebbende het ghene tot hier toe als een Voor-reden verhaelt is / laet ons komen tot de Beſchrijvinghe der ſelver Vopagien ofte Reyſen/ ende aller eerſt tot de Reyſen om het Noorden naer Nova Zemla.

Redenen waer om deſe Reyſen hier ingheboeght zijn/

1595. De Geunieerde Landen weſende nu onder een wyze Regheeringhe / ende ontſlaeghen van de Pauſelijcke en de Spaenſche Decreten / uyt-ſluytende alle Natien van des weereldts beſeylinghe / zijnde de Schip-rijckſte Natie van der werelt / vol van goedt Schipvolck ende zee-varende bedreven lieden:

1594. boven andere daer in gheleert ende konstigh / alsoo de wercken ende haer gheleerde Cosmographen wel betoonen: hebben nu goedt ghevonden de occasien waer te neemen / die haer hier te vooren van haer Over-Heeren Keyser Karel de V. ende den Koningh Philips belet ende verhindert zyn gheweest / ten aensien van de Spangiaerden ende Portugesen / om dat die / de Nieuwe Indien eerst ghevonden / ende de Oude Oost-Indien eerst bezeylt hebben. Waeromme sy nu door 't aen-gheven van veel bezeylde Stierluyden ende gheleerde Cosmographen / hebben doen soecken / ten eersten eenen wegh langhs het Noordt-Oosten / om te zeylen langhs Tartarien, nae de Landen van Cathay, China, ende Oost-Indien, ende alsoo de Eylanden van Iapan, Philippinas ende Molucas, &c. Die nu door twee Navigatien van de Enghelsche / eerst by Sire Francoys Draeck Ridder / ende daer nae by Thomas Candisch (rontom des Weereldts-kloot ghezeylt hebbende/) meer ende meer ontdeckt waren. Desen weghlanghs het Noorden / hebben de Enghelsche meer-mael ghesocht / als Anno 1593. den Ridder Huge Willougby, met Richard Chancelor: Willougby, die verseylde in Groenlant daer hy vervroos / ende met alle syn volck bevroosen zynde gestorven is / die naemaels jaer ende dagh daer nae / noch stijf vervroosen ghevonden werdt / met alle haer ghereedtschappe / schrift / ende Testamenten gheschreven. Maer Chancelor gheraeckte in Moscovien / ende ontdeckte die Vaert / die de Engelsche ende Nederlanders oopt tsints jaerlycks gebruyckt hebben ende noch ghebruycken. Van te vooren Anno 1556 heeft Steven Boroch, ende daer naer Anno 1580. Artur Pet, ende Charles Iackman Engelsche / de Noordt-Ooste passagie ghesocht voor by Vaygats nae Tartarien, ende sints upt Hollandt Olivier Brunel, ontdeckte de riviere van Pechora. Maer alle dese / (hoe wel dat het schijnt datse niet verre van den wegh gheweest en zyn) hebben gheen passagie ghevonden / in 't Noordt-Westen langhs de kusten van America ende Terra Nova, ofte Nova Francia. Hebben insghelycks de Engelsche de passagie ghesocht / als Sir Marten Forbisscher drie mael met veel schepen / daer na Ihon Davis heeft twee hondert mylen voorder ontdeckt / ende meynde te binden het Eylandt America, ende soo van achteren van het Noorden nae 't Zuyden te zeylen / ende over te schepen nae China, maer tot noch toe en hebben sy 't niet volbracht. 1595.

De Geunieerde Staten doen soecken nae Noordt-Oosten den kortsten weeh nae Oost-Indien.

Van wie de Vaert om 't Noorden besocht is.

Hierom hebben de Staten der Gheunieerde Landen in 't leste van het jaer 1594. vier schepen upt-ghesonden / als een upt Amsterdam met een Jacht / onder 't beleydt van Willem Barentsen, een treffelyck ende verstandigh Stierman: een upt Zeelandt van Campveere, onder Cornelis Cornelisz. ende een upt Enckhuysen, met Ian Huygen van Linschoten, die eertyds in Indien ghewoont hadde / met Ysbrandt Tetcales. Dese t'samen uptvaerende op den vijfden Junij / hebben de Amsterdammers haeren cours hoogher ghenomen wel tot seven-en-tseventigh Graeden hoogh / Noortwaerts / ende veel Ys ende Zee-Monsteren in Augusto ghevonden / maer 't scheep-volck onwilligh zynde / ende vreesende niet door te moghen komen / resolveerden te keeren / die anders veel ende verschepden Kaepen / Havenen / ende Vaepen ontdeckt souden hebben. De andere twee Schepen hebben Eylanden ghevonden / ende hebben die naemen ghegheven. Ten laesten hebben sy oock een straete ofte deurgangh ghevonden / ende dat nochtans in eenen Mist / als ofse van Godt daer henen ghestiert waeren / daer sy hem voor danckten. Dese straete vonden sy bequaem ende diep / zeylbaer / met groote ende kleyne schepen de selve door-zeylende / vonden die langh vijf ofte ses mylen / ende quamen daer naer in een grooter / wyder / ende warmer Zee / daer sy het Ys voor haer saghen smelten / ende soo op de kusten van Tartarien, omtrent de Rivière Oby, daer sy Eylanden / volck / ende vruchtbaer Landt vonden: de Landen gavense al Nederlandtsche naemen / nae 't gene haer hier en daer gebeurde; ooch de Straete noemden sy de Nassausche Straete: ende nae haer duncken mochten sy door ghevaeren hebben / soo sy last / bevel / ende noodzaeck gehadt hadden / alsoo verblijt zynde / keerden sy weder na de Straete / ende hebben alomme merckteekenen opgestelt / van dat sy aldaer geweest hadden / ende zijn weder den 16 September 1595 voor de stadt Amsterdam gekomen.

In 't Noort Oosten wort de Nassausche Straete ghevonden om na Oost-Indien veel korter te varen / Anno 1595.

Op haer rapport hebben de Staten beslooten de Vaert te vorderen / vyverende om 't rechte Christen Gheloove in die onbekende Landen (niet als de Spangiaerden met ghewelt van Waepenen / maer met Christelycke middelen ende trouwe handelinghe) te planten ende te verbreyden / ende haer Zee-vaert / Visscherije / ende Koop-

handel

1

3

2

4

1594. handel te vermeerderen / zynde dien wegh meer dan 2000 Duytsche mylen korter dan de Vaert van de Portugesen / langs Cabo de bona Esperance, ende veel seeckerder / bevrydt van Zee-roovers / ende veel min perykel van Sieckten / mits dat sy niet en behoeven te passeren de Linie Equinoctiael, gelyck de Portugesen in 't gaen ende komen vier-mael doen moeten.

Tweede repsenae Nova Zemla.

Alsoo hebben de Staten der gheunieerde Landen de Repse ander-mael herbat / ende het volghende Jaer seven Schepen toe-gherust / te weeten / tot Amsterdam twee / tot Enckhuysen twee / Zeelandt twee / ende Rotterdam een; de sesse waren met allerley Waren ende Geldt gheladen / die de Kooplupden vry sonder vracht / Convoyen ende Licenten / mochten upt- ende inbrenghen / elck versien met Commyssen om het Goedt te verhandelen / het seventste zynde een Jacht / hadde last / soo wanneer de andere Schepen souden gelooven weesen om de Cabo Tabin, dewelcke voor den uytersten hoeck van Tartarien lepdt / ofte soo verre datse Zuydelyck soude mooghen aengaen / sonder eenigh hinder van het Ys / datse dan weeder-omme soude keeren ende tydinge brenghen van de andere Schepen. Van welcke Scheepen Jacob Heemskerck, Opper-Commys / ende Willem Barentsz Opper-Stuyrman ende Piloot was. Eenighe van de voor-schreeven Scheepen hadden last daer omtrent te verwinteren / om te weeten hoe langhe den Winter ende het vriesen daer duert / daer toe ghereedt-schappe meede neemende / om Stoven op te stellen. De verstandighste Cosmographen vreesen niet van den voorganch / maer alleen dat het Promontorium Tabin mochte te veel Noordt-waerts strecken / 't welck veel achten onmogelyck te weesen / midts dat seecker Indianen (als Plinius schryft seven-en-vyftigh Jaeren voor Christi Geboorte) waren by onweder gedreven op de Kusten van Germania, ende gheschoncken tot Quintus Metellus Celer, Stadt-houder der Romeynen in Vranckryck / by den Koninck van Suevia. Ende tsints noch (alsoo Dominicus Niger beschryft) eenighe andere meede ten tyde van Keyser Frederick Barbarossa, Anno 1160. Ende daer nae noch eens / also Othon in de Historie der Gothen vermaent / datter weeder Indianen door Tempeest van Oost-Indien ghedreeven waeren op onse Duytsche Kusten. Alsoo datter te hoopen is / daer dat Volck leven-

Volck upt Oost-indien eertyts inde Duytsche zee gekomen.

de ghepasseert was / onversien ende onervaeren / dat de onse van alls versien / den Wegh eens sullen ontdecken. Ofte sullen moghen bezeylen de Riviere Oby ende Quian, die diep upt Tartarien vallen: Van waer sy voorder allenghskens sullen moghen onder-soecken: welcke Repse ende Wegh / soo sy ghevonden werde / soude een veranderinghe van Koop-handel alle de Weereldt door maecken. Naer dien dit Ghewesté ende dese Landen zyn overvloeyende van Tyde / Cattoen / Wolle / Loot / Tin / Kooper / Gout / Silver ende Ghesteenten. De principale Heeren ende Bewinthebbers van dese Repsen zyn geweest / in Zeelandt den Tresorier van Zeelandt / Heer Jacob Valck, met Christoffel Roelsius, Pensionaris der Staten van Zeelandt / ende veel Kooplupden / als Balthasar Moucheron, ende tot Amsterdam, Petrus Plantius, Jan Ianssz, Karel, Dirck van Osse, ende meer andere / te lanck om te verhaelen.

Namen van de Heeren die op Nova Zemla toe-gheraeckt hebben.

Op hoope van goet succes / zyn de voor-noemde seeven Scheepen ghesaementlycken den tweeden Julij upt Texel ghezeylt naer Noorden toe / ende in 't Noord-Oosten varende / hebben sy in't Jaer 1595 in de Nassausche Strate te veel Ys gevonden. Ock door contrarie Winden quaemen sy daer te spaede / maer hebben aldaer by den volcke meerder particularitepten verstaen. Ende naer verscheyden perykelen ende moyten / sonder het voor-ghenoomen wit te treffen / op den 18 November desselven Jaers wederomme de Mase ingheko-men. Met goede hoope dat sy de selve Passagie noch een-mael souden vinden / ende tot haer voor-neemen gheraecken.

De repse ten derden-mael herbat.

Waer omme ten derden-mael de selve Repse / by den Raet der Stadt Amsterdamme (vermidts de Ho. Mo. Heeren Staten der gheunieerde Landen / niet raedtsaem vonden / tot kosten van den Landen / meerder moeyten ende onkosten te doen / beloovende niet teghenstaende / soo iemandt de Passagie konde vinden / een vereeringhe van een merckelycke somme Gelts) ter handen genomen werde / dewelcke in het beginsel van den Jaere 1596 twee scheepen toegherust hebben / daer van sy het schipvolck op tweederley conditien hebben aenghenomen / te weeten watse souden hebben indiense hare Repse niet en konden vol-voeren / ofte door-kommen / ende wat sy souden hebben / soo sy den Wegh van China vonden. Beloovende haer grooten Loon soo sy

1594. de selve honden vinden/om haer kloeckmoedigh te maecken / ende tot neerstighepdt aen te porren / nemende soo veel onghetroude Persoonen / als sp eenighsins mochten / om datse door Wijf ende Kinderen niet t'huys getrocken werdende / haer begonnen werck mochten volvoeren / ofte niet verrsaeghen / ende van de reyse alsoo af-ghetracken werden.

Op het een schip was Schipper ende Commijs van de Koopmanschappen / Iacob van Heemskerck, ende opperste Stuyrman Willem Barentsoon, ende op het ander/ Schipper ende Commijs Ian Cornelissoon Rijp.

Ende zhy alsoo op den sesthienden Mey in den Jaere 1595 t'zepl ghegaen upt het Vlie / maer wierden van den Noordt-Oosten-Windt ghedwonghen weder inne te loopen met groot perijckel. Ende herbatten den achtienden der selver haere reyse wederomme/ ende zepleden soo verre Noordtwaerder upt / dat sp den neghenthienden Junij op tachtigh Graden ende elf Minuten waeren / daer sp een nieuw Lande vonden: sp voeren naer het Landt / ende eenighe mylen binnen in een inwijck / 't welck sp achtten Groenlandt te wesen / ligghende op 80 Graeden: sp vonden hier loover ende gras / ende gras-eetende Dieren / als Hee'en ende verschepde andere/ ende veel min houde ende Vis dan op 76 Graeden.

Een nieuw onbekent Landt ghevonden.

Van daer zepleden sp weder te rugge / nae een Eylandt / dat sp te vooren Beerenlandt ghenoemt hadden / om de menighte van de witte Beeren die aldaer ghevonden wierden: omtrent dit Eylandt schepden dese twee Schepen van den anderen; Ian Cornelissen voer weder nae de tachtigh Graeden / daer meynende doorgangh te vinden tot de Oost-zijde van het Landt op tachtigh Graeden / dan dat Schip en richte niet veel anders upt / ende quam t'huys.

Het ander Schip met Willem Barentsz. ende Heemskerck, zepleden nae Nova Zemla, daer sp Noortwaert om voeren langhs de Kusten / tot een Eylandt dat sp Orange noemden / omtrent de seven-en-tseventigh Graeden gheleghen: Van daer keerden sp nae het Zuyden / om den hoeck / daer sp soo veel Vis vonden / dat sp het Landt niet voorder hebben konnen ontdecken: alwaer sp in't leste van Augusto met het Schip nae Lande voeren / daer het in vroos ende met Vis beset werdt / dat het van daer niet en mochte: soo dat sp daer resolveerden een Huys te bouwen / van het hout dat sp daer vonden ghedreven op de Zee-kant / daer sp haer goedt / stoffe / waere ende Victualie upt het Schip in brachten / ende bleven daer den gheheelen Winter over / daer sp met de houde ende Sneeuw / dagheliicks alsoo overvallen ende ghequelt wierden / dat noopt desghelijcks ghehoort is. De wanden van het Huys binnen / daer dese dertien ofte veertien mannen in woonden / waeren duymen dick bevroosen van des aesems vochtighepdt / niet teghen-staende dat sp nacht ende dagh daer groot vyer maeckten. 1595.

Sp hadden ock veel van de groote witte Beeren te lijden / die haer etteliicke mannen verslonden / ock met de witte Vossen / die sp vinghen ende aten. In den Winter saghen sp daer gheenen Dagh oft Sonne / voor den vier-en-twintighsten Januarij 1596. maer alsoo dat sp maer een stuck daer van en saghen / dan den seven-en-twintighsten Januarij saghen sp de Sonne gheheel rondt upt.

In Nova Zemla is 't 's Winters altijdt nacht/ sonder Sonne tot den 27 Januarij.

Den twee-en-twintighsten Junij voeren dese lieden weder van daer / met twee schupten ofte groote booten/ die sp op-ghemaeckt hadden / ende lieten haer schip aldaer noch vast in't Vis steecken / in 't Huys lieten sp een ghe-schrifte / in een musquette poeder maete ghedaen / de welcke sp in de schouwe van 't Huys hinghen / waer in sp schreven / hoe dat sp daer ghekomen waren om te zepleu van Nova Zemla na Chyna, ende hoe sp upt noodt met twee booten weder t'huyswaert voeren. Alsoo zijn sp nu met groote pijne / armoede ende houde / Anno 1597 den 2 October gekomen binnen Cola in Laplandt, daer sp vonden haer ander schip van Ian Cornelissen, dat alreede een reyse in Hollandt ghedaen hadde / ende zijn met hem van daer in de Maese in Hollandt den neghen-en-twintighsten Octobris aen-gekomen / maer Willem Barentsz. was in 't t'huys komen ghestorven / alle schrifielick bescheet ende Caerten van syn Voyagie naelatende / het welcke de Leser sal moghen lesen in die selvighe Navigatie / Ghedruckt tot Amsterdam, by Cornelis Claesz. waer by wel te bespeuren is / dat men niet al upt der hoope is van by het Noorden eenen wegh te vinden na de China.

Wederom haest von de Hollanders.

In 't korte / de Reysen van Nova Zemla verhaelt hebbende / komen wy tot die van de Oost-Indien, de redenen die de Hoog. Mog. Heeren Staten en de Inwoonderen der selver beweeght heeft

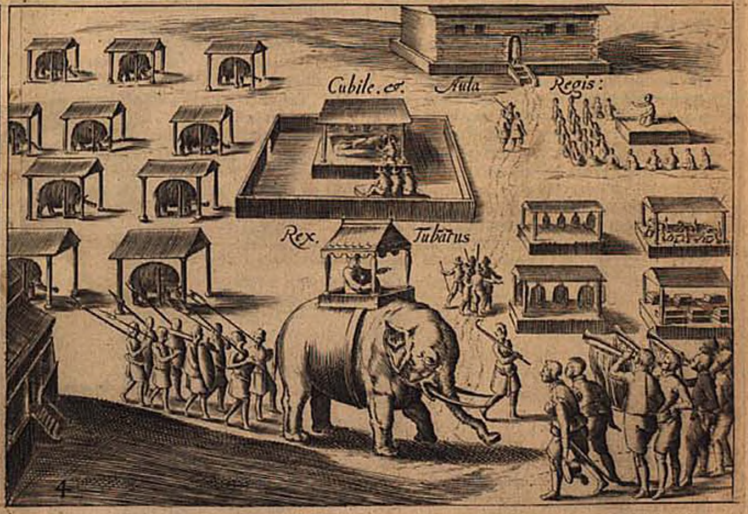
In Noua Zemla is 't 's Winters altijdt nacht/ sonder Sonne tot den 27 Januarij.

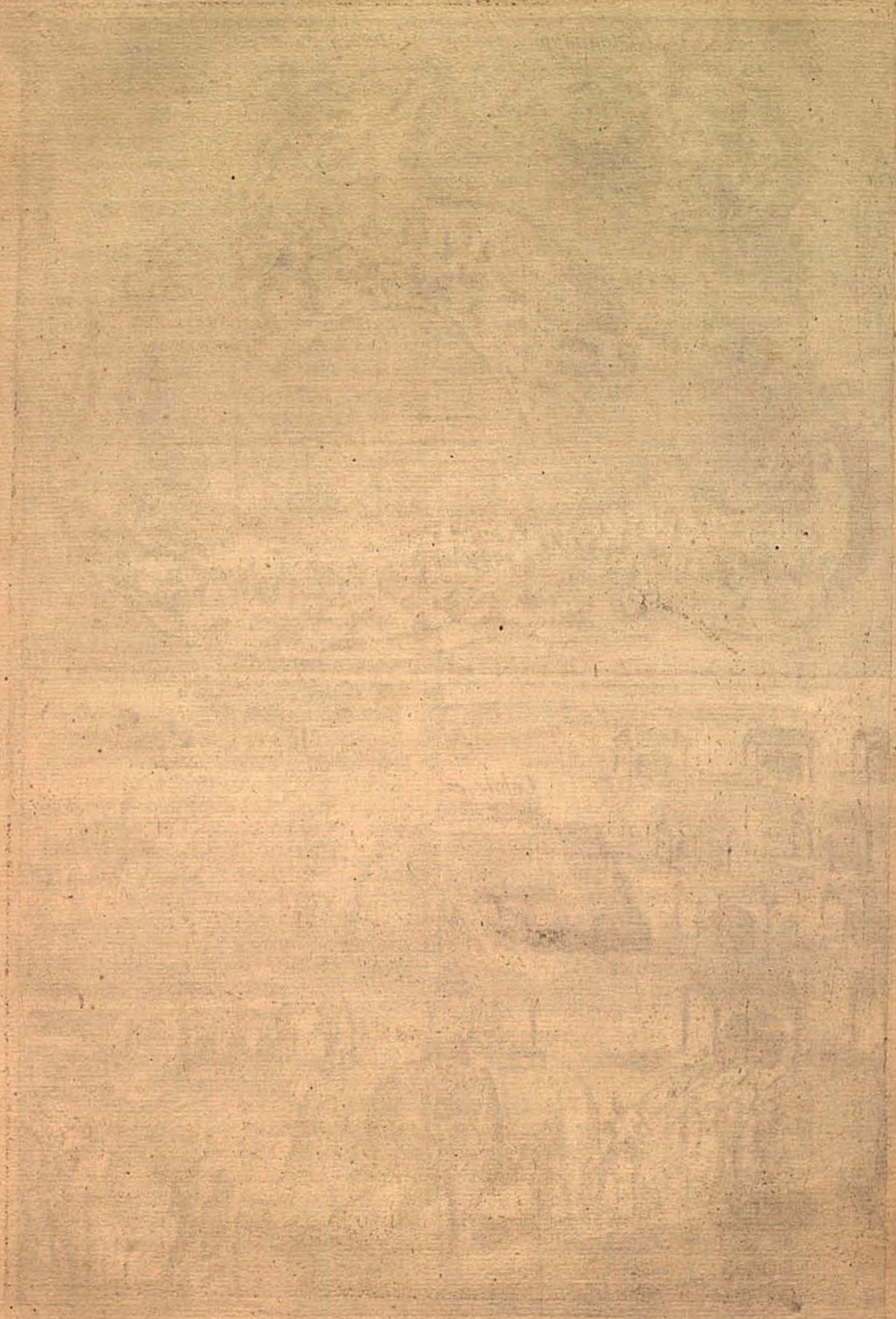
Wederom naert van de Hollanders.

Insulæ de Cerno. &. Nostatibus. Mauritius nominata.
1

Gunnanappi
Labetacq
Pulorin
Pulo Veaij
Nera
Lontaya
Orangay
Combers
3

Ciuitas Gammelamme.
Rex Teremate
Palatio
2

Cubile. et
Aula
Regis:
Rex.
Tubatus
4

1594. heeft te beginnen ende te aenbanghen zijn dese: Dat sy-luyden saeghen dat haeren Handel ende Zee-vaerdt op Spangien daegheliicks sorghelijcker wierde / om dat sy daer te verwachten hadden arresten van haere Schepen / confiscatien van haere Goederen / vangenisse van hare Schippers ende Kooplieden / onder pretext dat sy uyt Nederlandt quaemen: Oft dat sy moesten van de Inquisitie al-daer van haer Gheloove ghe-examineert worden / ofte dat sy den Koninck moesten dienen / meest sonder / ofte voor kleynen Loon / ende dat dickmael teghen haer Vader-landt ende Ghemoedt: Soo wierdt'er ghetracht oock uyt haer Oorlooge een nut ofte profijt te raepen / de occasie waer-nemende dat sy nu uyt het Spaensche Jock verlost ende bevrijdt waeren / waer deur sy te vooren de Weereldt niet mochten bezeplen / noch op beyde de Oost- oft West-Indien haeren / op de Kusten van Afriken, Guinea, Brasilien, noch op de Eylanden. Dese consideratien hebben eenige beweeght / (hoopende van Spangien af-ghesneden te blijven) een Ghesellschap op te rechten / ende den Koophandel op Oost-Indien oock te versoecken.

Alsoo datter in 't Jaer 1594 tot Amsterdam neeghen Kooplieden te saemen ghespannen zijn / ende een Compagnie ghemaeckt hebben / namelijck Hendrick Hudde, Reynier Pauw, Pieter Dirckſz Hasselaer, Jan Janſz, Carel, Jan Poppe, Hendrick Buyck, Dirck van Osse, Syvert Pieters, ende Aert van Grotenhuys. Dese Kooplieden zijn de eerste ghweest / die voorghenoomen hebben op Oost-Indien te handelen / ende ghenoemt wierden de Compagnie van Verre. Ende hebben vier nieuwe Scheepen doen maecken / te weeten / twee groot zijnde twee hondert ende dertigh lasten / het eene was genoemt Mauritius, ter eeren van den Prince Maurits, haren Stadthouder; gemonteert met ses swaere stucken / 14 gotelingen / vier swaere ende 8 klepne steenstucken / Roers / ende Musquetten naer advenant / hebbende 84 Mannen / tot Schipper Jan Janſz Molenaer, ende Commijs Cornelis Houtman. 't Ander Hollandia, een Schip van honderdt ende dertigh lasten / versien met 85 Mannen / 7 metalen stucken / 13 gotelingen / vier groote / acht klepne steenstucken / roers / musquetten nae behoren / ende hadden voor Schipper Jan Dignumſz, ende voor Commijs Gerrit van Beuningen. Het derde was ghenoemt Amsterdam, gemonteert zijnde 1595. met 59 Mannen / ses metalen stucken 10 gotelingen / 4 groote ende 6 klepne steen-stucken: hebbende voor Schipper Jan Jacobſz Schellinger, ende voor Commijs Reynier van Hel, groot zijnde hondert lasten. Het vierde was een Pynasse / ghenaemt het Duyfken, groot 25 lasten ofte 50 vaten / ghemonteert met 20 Mannen / twee metalen stucken / ses gotelinghen ende twee steenstucken / hebbende voor Schipper Simon Lambrechtſz.

Dese Scheepen zijnde ghevoordert by de Hoo. Moo. Heeren Staeten van Hollandt / ende geassisteert van metalen Geschut / ende wel toegerust: hebben sy nae Oost-Indien ghedestineert / om aldaer een Vaert te beginnen / ende eenen vasten Handel met de Indianen te maecken van Specerpen / insonderheydt ter plaetsen daer de Portugesen gheen gebiedt en hadden: om alsoo de oberlasten der Spaengiaerden te ontvlieden / ende niet meer benoodight te zijn het selve met soo grooten perijckel in Portugael te haelen: Alwaer de Castiliaenen vast veel Portugesen onder deckſel van Religie by de Inquisitie selve versaeghden / die veele in Hollant ende tot Amsterdam quamen ende aldaer met haer Familie needer sloeghen.

Dese vier nieuwe Scheepen ghewapent met 23 metalen stucken gheschuts / 43 pssere gotelinghen / ende 36 steenstucken / ende voorts versien met alle Noodtdruft tot een langhe Reyse / ophebbende omtrent twee hondert ende vijftigh Mannen / zijn t'zeyle gegaen uyt Texel den tweeden April / Anno 1595 / ende zeylden naer Cabo de bonne Esperance. Sy ontmoeteden een Portugaelsche Caracque / die den Aertsbisschop van Goa voerde nae Indien / die sy genoegh machtigh waren / maer volghende haren last / en misdeden die niet / dan voeren aen Voordt / ende toonden malkanderen vrientschappe.

De voor-schreven Cabo kreghen sy den 2 Augusti daer nae in 't ghesicht / daer het Volck veel sieck wierdt ende storven; dies onthielden sy haer (hebbende de Cabo voor-schreven omghezeylt) omtrent het Eylandt Madagascar, ofte van S. Laurens ghenaemt / aldaer sy twistig wierden (een Quaet dat soodanige lange Voyagien onderworpen / ende seer sorgelijck is) hebben haer aldaer ende in 't Eylandt van S. Maria lange onthouden. Weeder haer Reyse voorderende / zijn sy Anno 1596 /

Negen Hollantse Kooplieden senden vier Schepen naer Oost-Indien / 1595.

Compagnie van Verre.

Namen van de eerste Schippers ende Commissen die nae Indien ghevaren zijn.

1594. den elfsten Junij onder het Eylant van Sumatra gekomen / ende alsoo hebben sy

De Hollanders handelt in Indien / ende Java 1596.

de Landen daer alomme versocht / oock zijn sy gekomen in't Eylant Java Major, in de Koop-stadt van Bantam, daer sy Koop-lieden vonden uyt Turckyen / China / ende andere Landen. Alhier hebben sy haren Koop-handel van Peper ende Specerijen begonnen / alwaer sy door het benijden van de Portugesen in suspitie by den Gouverneur van 't Landt zijn gebracht / die ten lesten van de Portugesen om-gekocht zijnde / den Hollanders vyandt is geworden.

Daer nae wierden sy bykans overvallen van de Indianen / onder't decksel van vriendtschap / daer etteliicke van de Hollandtsche Gecommitteerde ende den principaelen Schipper doorsteecken wierden. Alsoo dat sy niet konden volkoomelijcken haeren Koophandel drijven ofte voldoen. Waer over sy / siende datse seer gestacht waeren van Volck / een van haere Schepen leedighden ende verbranden / te weeten Amsterdam ghenoemdt / om d'andere beeter te bemannen ende te bewaeren.

Het Eylant Baly.

Den 11 Januarij / in't Jaer 1597. resolveerden sy naer huys te vaeren / ende quamen aen het Eylandt Baly, liggende be-oosten van 't groot Eylandt Java, alwaer sy van den Koninck wel getracteert wierden / soo dat daer twee Hollanders met haeren vryen wille aen landt bleven.

De Hollantsche Schepen keeren weder in Hollandt / Anno 1597. den elfden Augusti.

Van daer wel voor-sien zijnde van Rijs / Waeter ende sulcken noodtdruft als sy bekoomen konden / zijn den 21 Maert Anno 1597 t'zeyle nae huyswaert ghegaen / ende passeerden den 7 May weeder de Cabo de bona Esperance. Den vijfthienden May voorschreven / voeren sy voor-by het Eylandt S. Helena, daer sy veel Portugaelsche Caracken vonden / dies sy haer niet en dorsten aldaer verversehen / maer voeren deur / niemanden ontmoetende / soo dat sy den elfden Augusti / tot Texel in Hollandt in-quamen: zijnde in min dan vijf Maenden / van Java ofte Baly, t'huys gekomen / als sy twee Jaer en vier Maenden uyt-geweest waren. Van de 250 Mannen / maer omtrent 90 Persoonen t'huys brengende / soo datter omtrent 160 achter-gebleven waren. Sy brochten oock mede twee Jongers / van Madagascar, twee ander van Sumatra, met eenige andere / oock eenen van China, de Jongers leerden de Neder-landtsche Taele wel / ende hebben de gheleghenthepdt van haer Landt weeder te kennen ghegheven.

1595.

Tweede toerustigh naer Oost Indien

Dese voor-schreven Compagnie van Amsterdam, hoewel sy de profijtelijckste Reyse niet ghedaen en hadden / soo hebben sy nochtans ander-werf gheresolveert weeder in't Jaer 1598 derwaerdts te senden / ende in plaetse van eenen af-ghestorven van haer ghesel-schap / hebben sy Gerard Bicker, zijnde een vroom treffelijck Koopman / weder aen-genomen. Ende overmidts dat noch een andere Compagnie derwaerts oock Schepen upt-senden wilden / om malkanderen niet te verhinderen / hebben haer t'samen gevoeght: Dese nieuwe waeren / Vincent van Broneckhorst, Simon Janssen Fortuyn, Govert Dircksen, Cornelis van Campen, Jacob Thomassen, Egbert Symonssen Jonckheyn, ende Jan Harmanssen.

Namen ende grootte van Schepen.

Haere Schepen waeren ghenaemt Mauritius, dat daer gheweest was / den Schipper Govert Janssen; Het ander was gheheeten Amsterdam, groot drie hondert lasten / den Schipper Cornelis Jansz. Fortuyn: Het derde Hollandia, die daer geweest was / den Schipper Symon Mau; Het vierde Schip Gelderlandt, groot twee hondert last / den Schipper Jan Bruyn; Het vijfde Zeelandt, groot hondert tachtentigh lasten / den Schipper Claes Iansz Melckman; 't Seste Uytrecht, groot hondert dertigh lasten / den Schipper Ian Martsen, met twee Pynassen / Vrieslandt ende Over-Yssel gheheeten. Den Admirael over dese acht Schepen / was Jacob van Neck, den Vice-Admirael Wybrandt Warwijck, ende voorts seven Ghecommitteerde Raeden / waer onder was Heemskerck, die in de leste Noordt-Oost Voyagie gheweest was / al erbaeren kloecke Mannen / van Volck ende Noodtdruft wel voorsien / ende zijn uptghevaren upt Texel den eersten May / weder nae Java toe. Dese Compagnie ofte Geselschap / heeft daer naer noch doen maecken 4 Schepen / om den naesten Jaere weder derwaerts te senden / ende alsoo de Vaert te continueren.

Vijf schepen upt Zeelant na Oost-Indien ghesonden in April.

In Zeelandt heeft Balthasar Moucheron, een vermaert ende verre-soeckende Koopman / oock twee Schepen nae de selfde Oost-Indien ghesonden / den Leeuw ende Leeuwinne, daer een versocht Piloot Ian Davis Engelsman meede voer / voor Opper-Commijs Cornelis Houtman, die op de Amsterdamsche schepen lestmael Commijs ende principaelste gheweest was: des

gelijck

1595. ghelijckx hebben Adriaen Hendrickssen Haef, ende S. Langebercke, metten haren drie Schepen toegerust / te weeten / de Mane, Son, ende N. waer van het eene ende principaelste / genaemt de Mane, onder Engelandt komende / by gebreck van qualijck geballast te zijn / de Poorten van 't Geschut open zijnde / ende 't selfde niet vast weesende / om geballen ende gebleven is met veel volck / ende de ander twee zijn broegh in April upt-gevaren.

Waer van het een vergaet by Engelandt.

Ende nae de sendinghe deser voorverhaelde Scheepen / zijnder tot verschepden repsen ende tijden / meerder ende grooter Vlooten naer de voornoemde Indien ghesonden / vermidts de Reeders begonden de Vruchten derselver te smaecken ende te ghenieten / al waer datse veel gheleden / ende uptgherecht hebben / soo teghen de Indianen / als Portugesen / alles te lanck om te verhaelen; die lust hebben de selve te weeten / ende te leesen / die gebruyckt de Beschrijvingen van ieder daer van gedruckt ende beschreven. Daer wy den begeerigen Leser toe wijsen.

Inneminge der Stadt Hoey, in 't Landt van Luyck, den achtsten Februarij, 1595.

1595. Charles de Heraugier, Gouverneur van Breda, om de Aenslagen in Tutsenburgh / onder 't Landt van Namen / by den Prince Maurits lange te vooren beraedtslaeght / te verderen / is upt Breda, in 't leste van Januario met twaelf Vaendelen Voet-volcks ende 14 Cornetten Paerden nae de Stadt Hoey ghetrocken / ghelegen in 't Landt van Luyck / op de Maese / tusschen Luyck ende Namen, een bequame stadt / met een schone Brugge over de Maese / ende Casteel / een Woon-stede van de Princen ende Bisschoppen van Luyck: De Stadt heeft syn naeme van een Rivierken Hoey genaemt / 't welck syn oorspronck onder 't Dorp van Havelange nemende door dese stadt in de Maese valt: ende de selfde aen twee delen deelt / doch wert met een schoone steenen brugghe weder aen een gehecht. Ende soo dit Casteel luttel garnisoen in hadde / zijnder bestelt geweest omtrent 24 of 30 mannen / die in een arm gehuert hupsken haer waren / verbergende / gelegen recht onder 't Casteel dat seer hoge op een rotse ofte klippe lept / daer recht boven dit hupsken in 't hooghste van 't Casteel een oudt venster stont: van beneden upt dit hupsken wisten by nachte dese 30 mannen eenigh fatsoen van hoorden ende leeren te maken / waer mede sy aen dit venster quamen / dat sy opbraken / ende kregen daer de 30 mannen binnen / die by eenige die de gelegenthept des Casteels kenden bestelt wierden / daer sy de principaelste van 't Casteel / (als sy 's morgens vroegh ter misse luydende / mepnden upt haer Logementen ter Kercken te gaen /) by den halse namen in 't doncker / die sy dwongen ende bonden / ende in een gat d'een voor / d'ander na wierpen / en alsoo sy ten lesten nochtans ontdeckt wierden door 't roepen van een vrouwe / so overweldigden sy het geheele Casteel ende de Poorte / ende opschten de Stadt op: die in de Wapenen komende / ende mepnende haer te weeren / sagen Heraugier met syn volck van Diepenbeeck naer de stadt met 12 Vaendelen Voetvolck / ende 14 cornetten paerden marcheren / waerom sy compositie maeckten / ende lieten hem inne den 8 Februarij / met drie Vaendels ende twee Cornetten Paerden.

1595.

Heraugier besette de stadt ende 't Casteel / ende begon die van alle Noodtdruft te versien / ende het naeste by aants Lant rontomme op Contributie te stellen / zijnde een seer bequame plaetse tot haer Oorlooghe offensijf / als weesende een ghemeene passagie over de Maese op 't lant van Naemen ende Brabant gelegen / hechtende by kans Lutsenbourgh an haer pasé / daer sy alrede met den Hartog van Bouillon ende Graef Philips van Nassau groote conqueste mepnden te doen.

Hoey in 't Landt van Luyck / by Heraugiers Volck genomen den 8 Februarij 1595.

Heraugiers Ruyteren hebben omtrent Montmedi op deesen tijdt seven Karren met kostelijcke Italiaensche Waeren gelaeden / (na Antwerpen gaende / met alderhande goude ende sijde Laeckenen ende sijde Koussen) aen-getast en ghenomen / wel 300000 Guldens weerdt: Maer als een deel van haer (zijnde van de Garnisoenen van Breda ende Bergen in Brabant) mepnden t'huys te rijden / zijn sy omtrent in Tongeren ontmoet van eenige Benden van Ordinantien haerer vpanden / belept by den overSten Schets, Heer van Grobbendock, die daer omtrent oock 10 Vaendelen Voetvolcks hadde / waer van sy gheadviseert zijnde / hebben sy haer in drie Hoopen verdeylt om te ontrennen / het welck de twee te weeghe brachten / maer den derden Hoop wierdt aen-ghetast / ende midts dat sy te veel met den Buydt geladen waren / wierden sy geslagen / soo datter wel tseshtigh oft tseventigh soo doodt als ghebangen wierden / daer onder twee Lieutenanten waren.

Italiaensche Rijcx goederen afgeset by Heraugiers Paerde-volck in Februario.

Dit

1595. Dit in-neemen van Hoey, (toekoo-
mende den Bisschop van Luyck) die
Oirsaecke schuttinge van in-neemminge van Hoey aenden Bisschop. nu mette vereenighde Landen in neutralitept stondt / wierdt ontschuldight / datmen maer begheerde de Plaetse te ontleenen voor een vertreck / met prosijt van de Inwoonders / sonder misdoen / ende als de Oorloogh ghe-eyndight soude zijn / soo souden sy het hem alles weeder-leeveren ; sy leeden ende dulden wel 't selfde van Berck ende Bonna, toebehoorende meede den Bisschop die de Spaensche behielden / &c.

Maer de Bisschop sondt aen de Staten der Landen / hem beklaegende van 't gheweldt / ende breecken van Neutralitept / epschte sijn Stadt wederomme / ghebruyckte daer toe alle sijn Vrienden / aen-biedende goede voorslaeghen : maer midts dat hy als noch luttel ghehoor kreegh / heeft hy hulpe aen den Eerts-hartogh Ernestus versocht / die terstondt Kruychs-volck derwaerts sondt / om het Landt van Namen ende Brabant van haer coursen te bevrijden / met last om den Bisschop te helpen / dewelck (niet teghenstaende dat sy hoorden van Ernesti doot) hebben nochtans Hoey beleghert / om dat sy wel merckten / dat het qualijck konde ontset worden / daer hem Heraugier selfmet de Capiteynen Balfour ende Vos, met meer andere haer binnen lieten beslupten / niet tegenstaende datter soo grooten overvloedt van de Opperwateren alomme over de Landen was / qualijck hoope van ontset gelaten door den grooten Sneeuw die ghevallen / ende daer op subijten Regen ghekomen was / soo dat bykans alle Rivieren / ende naemelijck den Rhijn van boven Colen af / over beyde sijne zijden so overgeloopen was / als by mans gedencken niet ghesien en is / wel ses voeten hooghер dan opt te vooren / soo dat alle de by-ghelegen Plaetsen ende Dorpen onder water / sae veel wegh gevoert wierden : Veel duysenden van Beesten ende oock veel Menschen verdroncken. Den Rhijn ende andere Wateren overloopen in Februario en Maert. In Gelderlant ende Hollant was het gantsche Eylandt van Bommel, ende ander onder water / als de Betuwen ende Bommelerwaert, ende al het Landt rontomme Uytrecht ende Amersfoort, tot de Poorten ende Voor-steeden van Vianen toe / men acht datter omtrent drie duysent Menschen verdroncken / 't welck een groote straffe Godts was over de selve Menschen. Daer zijn oock veel Schanssen ende Bolwercken verdroncken / ende eensdeels wegh-ghespoelt / dat het Kruychs-volck alomme werck hadde om de Landen voor inval te bewaren / ende de Sterckten te repareren / tot groote kosten der Landen. 1595.

Hier door Fuentes, La Mote, Barlaymont, ende andere Kruychs-Oversten / de bekommeringhen der Staten Volck merckende / door dien dat alle Passagien onder water stonden / soo hebben sy Hoey over d'een zijde der Maese belegghert / ende deys Bisschops Volck alomme over d'ander zijde vergaedert / ende hebben 't alsoo omtrent den 13 Maert over-weldight / etteliycke van 't Garnisoen doodt-ghesiaghen ende ghevangen / de reste vluchtende op 't Kasteel / dat sy met twee stucken geschuts beschaten / ende alle de Kool-graevers deys Landts van Luyck vergadert zijnde / hebben sy het begonst te ondermijnen / waer door dat ten lesten het Kasteel / aen den Heere van La Mote, is over-gegeven met compositie / upt-trecken de met Gheweer ende Baggagie / omtrent den 20 Maert : In 't upt-trecken wilden de Spangiaerts die al vermoorden als Straet-schenders / maer La Mote dede hen door Grobbendonc goet gelepde doen. Heraugier verloor daer door by eenighe veel Credyts / beschuldight zijnde van dat te lichtelijcken overgegeven te hebben / dewijle tot omtrent Colen volk gekomen was tot sijnder ontset / en de Vresse noch niet stoutbaer wesende / hebbende ooh 2 of 3 vertrecken binnen : maer ander oordeelden contrarie / en dat hy wysselijken dede. Hoey wert by de Spaensche weeder gewonnen de 20 Maert. 1595.

Beschrij-

Hispania
P.S Maria
Pars
Prad
Malaga
Rocca
Sant Lucar
Calis Matis
Pontec
Cad Seville
Inſ de Gadis
Chypiona
Oceanus Atlanticus

Beſchrijvinge van de Veroveringe ende In-neeminge des Eylandts ende der Stadt

CALIS-MALIS,

In SPANGIEN. Geſchiet in den Iare 1596.

1596.

De Koninghinne van Enghelandt ruſt een alder Armade onder Haward ende de Admirael/ Anno 1596.

IN den Jare 1596 heeft de Koninginne van Engelandt een ſtercke Armade ter Zee toe-geruſt/ van 16 ofte 17 van haer ſchone Kopale ofte Koninckſijcke Schepen/ waer onder de 12 ofte 14 op hadden tuſſchen de 200 tot 400 mannen/ alleenlijck Schips-volck: Hier bp noch wel 40 Enghelſche Oorlogh-ſchepen/ met 50 andere/ die Krijchs-volck ende pzobiſie ſouden voeren. Ober deſe Vlootе ofte Armaede was Admirael/ den Vaender-Heere mi Lozd Charles Haward, groot Admirael van Enghelant: de Vice-Admirael was den Lord Thomas Haward, Soone des Hartoghs van Nortfok; den achter Admirael was Sire Walter Rauleygh, Ridder en Capiteyn van de Guarde der Koninginne.

De geunieerde Landē ſenden onder den Heere dā Warmondt/ 24 Oorlogh-ſcheepen ten dienſte van Engelant.

Hier toe hadden de Ho. Mo. Heeren Staten van de vereenighde Neder-landen/ op het verſoek van de Koninginne geſonden 18 groote ſchepen van Oorloghen/ op hebbende elck tuſſchen de 130 Mannen/ ende noch 6 andere ſchepen om Victualie ende Amonitie te voeren/ ook wel toe-geruſt/ elck op hebbende boven de 40 Mannen: Hier over was Admirael van de Landen geſtelt/ jonkheer Jan van Duyvenvoorde, Heer van Warmondt, Admirael van Hollant/ den Vice-Admirael was Jan Gerbrantſoon van Enckhuyſen, ende achter Admirael was Cornelis Lenſen van Vliſſingen; maer bp Contracte waren ſp verbonden/ te ſtaen ten gebiede van den Engelſchen. Hier mede voeren veel gewillige Edel-lieden/ ende andere/ als Graef Lodevvijk van Naſſau, Soone van Graef Jan, Melchior Lebben, Peter Regemortes, ende meer andere.

Deſcriptie van het Engelſche Krijchs-volck in deſe Vlootе.

Tot deſe Toe-ruſtinge ter Zee/ was op deſe Vlootе geſcheept een goet getal Krijchs-volk/ om tot een Leger te lande te gebruycken/ met alle ſijne Toe-behoorten/ daer Oberſte over geſtelt was/ den Hoochmoedigen Heere/ Heer Robert Deureulx, Graeve van Eſſex, Euvve, Raedt-heere ende Ridder van der Orden van S. Joris ofte Gartiere. 1596.

Dit Leeger beſtont in verſcheyden Regimenten/ daer Colonellen ober waren/ den Graeve van Eſſex, en den Admirael ſelve/ den Graeve van Suſſex, Sire Edvvard Couvvay, Sire Conias Clifford, Sire Chriſtoffer Blont, Sire Thomas Garard, Sire Jan Winckfielde, ende andere: Dit Krijchs-volck was ſterck omtrent 6000 Mannen/ waer onder waeren omtrent 2200 oude Engelſche Soldaten upt Neder-lant gebzocht/ bp den Ridder Sire Françoys Veer, upt elck Vaendel getrocken; daer waren ook eenige Nederlanders onder den Capiteyn Meetkercke, ende noch wel 8 of 1000 Edele ende ander vzpwillige/ waer onder was ook Don Chriſtoffel de Portugal, Soone van Don Antonio, gekroonde Koninck van Portugael: ober de Vzpwillige was gheſtelt den booz-genoemden Graef Lodevvijck van Naſſau; den Veldt-Maerſchalck van 't Leger was den booz-ſchzeben Sire Françoys Veer, van den Hupſe des Graven van Oxford, Sire Jorge Carouvve, was Oberſte van het Gheſchut/ ende Sire Conias Clifford, was Sergeant Majoz. Den Admirael hadde in Zee/ t'ſcheepe/ ende ober het ſchips-volck het oberſte gebiet met den Graeve van Eſſex, gelijck. Upt den Naeme van deeſe twee Oberſten Eſſex ende Havvard, wierd 'er een Verklaringe in dzuck upt-gegeben.

Redenen tot het toeruſten van deeſe Vlootе.

Als dat de Armade af-gevaerdght was om der Koninginne van Engelants Kominck-rijcken te beſchermen tegen het gewelt van den Koninck van Spangien, die hem tegen haer wapende, als hy Anno 1588 ende tot meer tijden gedaen hadde. Ende alſo hare Koninginne met alle Koninghen ende Vorſten van Chriſtenrijck vriendtſchappe hadde, uyt-genomen met den Koninck van Spangien, die hem Vyandt verthoont hadde over veel Iaren van haer ende van haer Volck, daerom verkondighden ſy-lieden, dat ſy ſtrengh bevel hadden van wegen hare Majeſteyt, niemant te beſchadigen in hare Voyagie, dan des Koninck van Spangiens natuerlijke Onderſaten, ende ſodanige andere die hem aſſiſteerden met volck, ſcheepen, geſchut, victualie, ende diergelijcke.

1596. *Waerom sy alle Natien waerschouwden op Spangien vaerende, haer van daer te maken, ende hen by haer te voeghen, ofte nae huys te vaeren, om met als Vyanden ghehandelt te worden.*

Beslutbinge van de Spaensche scheepen/liggende in de Baye van Calez/ mede baren Stick-hom.

Deese Vloote met alle het Volck is van Pleymouth upt Engelandt afgevaren den derthienden Junij/ sterck zijnde omtrent hondert veertig Zeylen/ klepn ende groot / de Koninginne sondt by Sire Jan Coway, een Forme van Gebeden / die sy selve gecomponeert hadde / om in de Vloote te ghebruycken. In Zee op de Kusten van Spangien ghekomen zijnde/ verstonden sy upt een Vrisch Schipken / datter in de Baye van Cales in Andalusia, (daer sy nae toe wilden) lagen wel 57 groote Schepen/ ende twintigh Galeyen. Naemelyck/ vier groote Galioenen van 't ghetal der twaelf Apostelen/ alsoo ghenoemdt/ elck omtrent 40 ofte 50 stucken metalen geschuts op hebbende/ ende voerden elck wel ses ofte 700 Mannen. Noch twee groote Galeassen van Andalusia, vijf groote Biscayers, vier Levantiscos, groote Italiaensche Schepen/ die meest met Geschut ende Amonitie ghelaeden waren / om te zeylen na Lisbona in Portugael/ alwaer men een ander Vloote toe-reede van dertigh Schepen / om nae Bretangien ende Cales in Vlaenderen te vaeren / die men seyde / dat alreede het Geldt daer toe in hadden. Noch waeren daer drie Fregatten / groot omtrent 200 laten/ die van Porto Ricco gekomen waren met het Silver. Boven dese Oorlog-schepen ende Galeyen/ lag daer noch een Vlote van 35 ofte 36 scheepen/ seer rijckelick geladen/ om na West-Indien te zeylen: de Scheepen groot/ d'een door d'ander / tusschen de twee hondert tot seven hondert vaeten / ende waren vol-laden / ende reede om t'zeyle te gaen/ ende hadden inghelaeden wel sesthien dupsendt Booten ofte Pijpen Spaensche wijnen / ende twee dupsent Pijpen Olye / ende over de vijf dupsent Quintalen ofte Centner Was / voorts allerhande kostelycke waren / als Tijnwaet / Syde / Goude Laeckenen / ende Passementen / Quicksilver ende allerhande kramerijen. Summa also men het staen heeft van de Officieren des Koninchs / die daer last ende bewindt over ghehadt hebben / dat sy rijck ende weerdt ge-estimeert wierdt tusschen de 11 ende 12 Milioenen Ducaten/ elcken Ducaet tot drie Guldens gerekent / soo soude die weerdigh geweest zijn 36 Milioenen Guldens. Dit en was alsdaer niet te verwonderen / overmits dat dese Vloote was het Retour / vergeldinghe ofte betalinge van twee rijcke Vlooten met geldt / die te vooren upt Indien gekomen waren.

Ladinge van de Indische Vloote voor Cales liggende.

1596.

De Enghelsche Armaede hebbende de tijdinghe hier van gehoort / zijn nae de Ree van Cales ghevaeren / ende quaemen in 't ghesichte van Cales, des Sondaeghs den dertighsten Junij des morgens ten ancker / by Punta van S. Sebastiaen, van waer sy saegen de Spaensche Scheepen ende Galeyen ligghen / voor Cales / onder de twee Forten.

De Engelsche Armadens aenkomste tot Cales / den 30 Junij.

Den Vice-Admirael Lord Thomas Haward, Walter Rauleygh ontbooden zijnde van den generalen Krijchs-raet / wierdt aen Rauleygh belast met een deel Scheepen voor-upt te vaeren / om eenighe twaelf groote Scheepen te bespringen/ die sy gehoort hadden reede te weesen om t'zeyl te gaen / upt de Reede van S. Lucar. Daer koomende / vondt hy die noch op de kust / ende soo dicht by 't Landt / dat hy daer niet by konde komen / so wierden sy meede verhindert door eenen subtijten Mist/ waer door sy de vlucht namen / ende door onvoorsichtigheyde aen de Gronde quamen: dan / de Engelschen volghden die so na/ dat Rauleyg met syn scheepen selve in groot perijkel van stranden quam.

Van daer voer Rauwleygh nae de groote Vloote / die daerentusschen ghekomen was ende geanckert/ Sondags 's morgens den dertighsten Junij/ buyten de Baye van Cades oft Gades, recht over Caliette, daer teghelyck meynde / namelyck de Nederlandtsche Schepen / datmen terstont daer rechts in-baeren soude / siende alle de Spaensche Scheepen ende Galeyen ligghen voor de Stadt onder de twee Forten/ maer 't selve wierdt van den Enghelschen Admirael belet / midts hy ende het Zeevolck van opinie waren / dat het inbaeren te sorgelyck was / als oock 's Koninchs Armade te bespringen/ voor ende al-eer sy de Stadt souden gewonnen hebben / want sy tseffens souden te strijden hebben teghen de Galioenen ende Galeyen / ende onder het Gheschut van de Stadt ende Forten.

Engelsche Armade bestuymt/ te nemen/ de scheepen gelaeden na Indien.

Hier over quam den Vice-Admirael Rauleygh in de Vloote / aen voordt van den Generael Graebe van Essex, die hast besigh was om syn Krijchs-volck te landen aen de West-zijde van Cales, alwaer door den stercken Westen Wint de Zee soo rouw ginck / dat de Booten soncken met het Volck by de Scheepen/ dies Rawleygh hem voor-stelden het groot perijckel van 't Volck te landen / te

1596. te meer/ om dat tusschen de Scheepen ende het Landt vier Galeyen laghen / om het landen der Booten ende Volck te beletten / ende beklaeghden / dat sy niet met den eersten in de Haven waren ghevaren / daer de Spaensche Scheepen ende Galeyen lagen en vzaveerden / tydt ende moet gewinnende / het welke meede den Generael Essex beklaeghde/ dies dat Rawleyg tot syn begeerte op hem nam an 't boozt van den Admirael te varen / ende hem tot het in-vaeren te persuadeeren / alsoo hy deede / met veel redenen / waer over hy hem toe-riep/ midts den grooten Windt Entramos, Entramos : Essex wierp van blydschap syn Hoedt over boozdt / dies elck Schip syn Anckers op-trockt / ende voeren nae de Haven: maer/ het wierdt Avondt / ende hy den onder-ganck der Sonnen / soo dattet te spaede viel / om de Spaensche te bespzinghen / die noch wel ander-halve mijl binnen de Rivière waeren rijdende / ende het vechten metten Donckeren in een enghe Plaetse / was sozghelijck / ende soo ten ancker ghekoomen zynde / wierden sy terstondt van het Fozt met Canon ghegroet.

De Enghelsche vergaederden te raede / hoe sy 's mozghens de Spaensche wilden bespzinghen / alwaer elck van de Oversте ofte Generael wilden den Booz-toght hebben / dan / daer wierdt ghereselveert / dat men de grootste Scheepen van de Koninginne niet en soude avontueren / sonder grooten noodt / dies sy goet vonden / dat Rauwleygh met acht kleynder Scheepen van de Koninginne / ende ses Hollandtsche / ende twaelf van de Enghelsche Koop-vaerders Scheepen / den Booz-toght hebben souden / daer teghen hem den Vice-Admirael Lozd Thomas Haward opposeerde / als hem toe-koomende / maer wierdt ghereselveert / dat sy beyde souden booz-vaeren.

De Engelse bespringhen de Spaense Vloote.

Hier over / soo haest het Dagh-licht verscheen / en wilde Rauwleygh gheen tydt verslyten van syn Anckers op te winden / maer liet se gippen / ende soo kreegh hy booz-veel tot zeylen. De Spaensche Galeyen schooten al haer Geschut op hem los / dan / hy schoot niet eenen scheut weeder / laetende dat syn Nacvolghers doen / ende voer soo recht op de Galioenen / dewelcke lagen in de diepte van de Rivière / te weeten / de Galioenen S. Philippus, S. Matthæus, S. Andries, S. Thomas, ende 2 ander seer groote scheepen / die t'samen 6 ingetale zynde / beslooten neffens den anderen 1596. de gheheele vzeedte van de Rivière; achter dese lagen noch ses ander groote Galioenen: tusschen beyde / om haer Gheschut te moghen ghebzupcken / ende achter deese / laeghen weeder ander Scheepen; achter / tusschen / ende neffens dese Scheepen laghen de Galeyen naerder 't Landt / daer het Waeter ondieper was / hebbende het Fozt van Puntal op 't Lant / dat langs de Rivière flanqueerde. De kleynste schepen vande Enghelsche stelden haer teghen de Galeyen / ende alsoo beginnende te schieten d'een tegen d'ander. Daer-en-tusschen quam den Vice-Admirael Lozd Thomas Haward by Rauvvleygh, met vyf Koninginnes Scheepen: ende soo het Ghetyde ofte Vloedt nu ontloopen was / laeghen sy soo nae de Galioenen als sy konden / ende de Diepten toelaten wilden / ende soo bleef het geschiet ende ghevecht alle de Ebbe duerende / met soo veel Scheepen tsseffens / als het Canael toe-laten wilde / continueerende van 's mozgens tot de middagh; in welcken tydt ghebeurde een ongheluck van een Schip den Dolphijn van Rotterdam, daer Willem Hendricksz. Capiteyn op was / dat by met syn twee Soonen / van syn eyghen Vyer in het Busskruydt komende / verbzandt ende opgeblogen is.

Ongeluk dat een Rotterdams Capiteyn.

Teghen dat den Vloedt soude op-komen / sonden dese twee Admiraels om ses groote Hulcken / elck met vier honderd Musquettiers / om de Spaensche Galioenen te abozdeeren / vreesende dat den Vzandt in de Koninginnes Scheepen mochte komen: Daer wierden uyt de Vloote ses Luberksche ende Danstickschе Schepen derwaerts ghesonden / maer die quamen onklaer ofte verwerret in de Rivière met de andere schepen / by avontuer al willens / ende soo quamen sy niet by der handt / waer over den Generael Essex selve op-zeylde omtrent den middagh / dat meede den Admirael Generael deede / ende soo syn schip de Arck te diep ginck / verscheepte hy in 't schip van den Ridder Robert Dudley, Vastaert van Leycester. Terwyle alle de Oversten in 't schip van Essex ghekoomen waren / resolveerden sy met alle man de Galioenen te abozderen / belastende den Lozd Haward ende Rauwleygh te beginnen / sy wilden volghen.

Spaensche vloote vluchten en straenden.

Maer soo haest als dese haer Topzeylen op-trocken / waer by de Spaensche haer booz-neemen merckten / liepen sy met volle Zeylen nae de Landen / Bancken ofte Stranden / nae

1596. Porto Real toe / haer Schepen strangende / ende liepen metten volcke in de Booten aen Landt / ende die in gheen Booten en konden geraecken / die avonturden het swemmen / waer van veel verdroncken / ende door de meenigte d'een den anderen ombrochten. De Galioenen S. Matthæus ende Andries, wierden behouden van de sanden / door groote naerstighepdt / ende wierden wegh gebrocht / elck wel duysent vaten ofte vijf hondert lasten groot / die wel veertigh duysendt Ducaeten ghekost hadden: De twee Levantische schepen wierden oock ghestrangt ende verbrandt / om dat men se niet af-brenghen konde / dan een deel biscupt ende broodt wierdt daer upt gelost. Als Rawleyg selve meynde het groot Galioen S. Philips te abordeeren / soo stack eenen Negro het vyer in 't busbruyt / hem selven salverende met swemmen / welck sulck een slagh gaf / dat de Meersse ende de Cop-mast op-bloog als een pijl upt een Boge; Een Pinasse die daer by lagh / brande meede / dan / het Volck berghde hun met booten. Meer andere schepen daer omtrent / meynden van den grooten slagh al doodt te weesen: Insghelijcks wierdter een ander Galioen S. Thomas, alsoo op-geblasen / sonder de Engelsche schade te doen: De Galiepen vluchten nae de Brugghe van 't Eylandt del Swazzo genoemt / de Indische Koopvaerders gheladen Vloote / die lagh twee mijlen hoger in de Rivière by Medina.

Esser lant sijn Crijchs-volck / ende de Hollanders nemen Fort van Puntal in.

Dese Armaede aldus ghebrocken / verbrandt ende verstropt zijnde / begost den Generael Essex sijn Krijchs-volck te landen / ende de Stadt van Cales te besprinchen: De Hollanders ende de Zeelanders namen met ghewelt het Fort van Puntal inne / alwaer sy terstont het Vaendel van den Heere van Warmont op-wepfelden ende planten / dat die van Cales eenen schrick maeckte / ende d'ander een Herte / dies het Volck omtrent het Fort landen / ende stelden hun in ordonnantie. Essex leyde de Avandt-guarde / den Amirael de Bataille / den Ridder Jan Winckfild, den verlooren loop / ofte Hinder-tocht.

Op de tijdinghe van de aen-komste der Engelsche / so was alle den Edeldom van daer omtrent na Cales koomende / die sy noemen les Cavallieros de Xeres, die meestendel beter versien waren van schoone Paerden / dan geoeffende Ruyters daer op / dese presenteerden hun terstont sterck van Paerden / ende wel ses hondert te voete buyten Cales op schermutselen. Hier tegen stelde hem den Graeve Lodewijck van Nassau, die van Essex vereert was met het belepdt van de vry-willighe Edelen ende andere Avonturiers / by hem zijnde Melchior Leben, Edelman van den Prince Maurits van Nassau, Pieter Regemartes ende andere / daer den Generael Oversten Essex ende Sire François Vere by waren / maeckende omtrent vier hondert Corseletten ende Spiessen / ende een deel Musquettiers / staende achter den Sandt-bergh / ende brochten terstondt (met de doodt van eenighe) de voor-schreven Cavallieros in de vlucht / een deel daer van verlieten hun Paerden / vluchtende nae de Stadt / die van vreese terstondt geslooten wierde. Een ander Parthye vluchte op een Bolwerck dat bupten lagh / maer siende dat Graef Lodewijck dat bestondt te beklimmen / namen sy voorder de vlucht over de Wallen in de Stadt / daer die niet gheheel op-ghemaeckt waren / alsoo haren Vyandt den Wegh wijsende / die terstont van alle Man dapper ghevolght wierden / ende lieten hun meede van langhs hun Spiessen neder vallen in de Stadt / loopende nae de Poorte / opende die met gheweldt voor haeren Oversten / alwaer het Vaendel van den Graeve van Sussex eerst in geraeckte / die hem selfs hoeckelijck droegh / alsoo meede den Ridder Arthur Sevadge, Bagnal, Capiteyn Evans, ende andere / daer wierdt geschooten Capiteyn Nicolaes Meetkerck Soone van Adolf, eenighe dagen daer na daer van stervende / dan wierdt noch voor sijn Doot van den Generael Essex Ridder geslaeghen / een kloeck vroom Man / van grooten bedrijve.

Cales ofte Gades by Esser ghewonnen den 21 July.

Meetkercken doot geschoten.

Aldus in de Stadt gheraeckt zijnde / liepen twee Vaendelen Soldaeten / die daer in Garnisoen laeghen / met een deel In-woonders op 't Casteel / andere liepen boven op haer Huysen / (die booven plat zijn als Kasteelen) groote weere van booven met Steenen doende / maer als de Marckplaetse ende het Stadthuys in-ghenomen was / soo sochte elck ootmoedelijck ghenade / ende gaeben haer over in de handen van de Enghelschen / sonder eenighe Bloedt-storinghe. Den Ridder Jan Winckfild, die eertijts Gouverneur ende Overste ghewees was tot Geertruydenberge, als dat aen den Hartogh van Parma verkocht wierde / waeromme hy om sijnen quaden dienst gheproscbryveert wierdt / dese was hier op een Paerdt ghekommen / midts hy wat ghequetst was / en op de Marckt onghewaepent met sijn Swaerdt bra-

beerende /

1596. beerende / wierde aldaer in sijn hooft gheschooten / met willende ghehoor gheven de waerschouwinghe die hem de Veldt-Maerschalck Veere dede / van hem te wapenen ofte te verrecken.

De Indische Vloote versuymt te nemen.

Voor ende met het in-nemen van de Stadt / daer de Generaels seer besigh mede waeren / soo werden versuymt de Vloote van Mexico of Indien te volgen ende te nemen: want de Ridders Eduard Couway, Christoffel Blont ende Thomas Garrard, boden aen met hun krijchs-volck / met kleyne schepen die te bespringhen ende te nemen / welcke eere Rawleygh niet wilde den scheeps-volcke afghenomen hebben / hoe wel Essex ende den Admirael seer voorderde / maer terwijle men disputeerde verliep den tijdt / mepnende mede datse die Vloote seecker ghenoegh hadden als in een balle / maer wierden bedroghen.

Hier over de Stadt in-ghenomen zijnde / soo sat Rawleygh te Peerde / op een Jenette dat hem den Admirael schonck / die dat van een soldaet voor twintigh Angelotten bekomen hadde / hier mede in de Stadt rijdende / om dat hy in 't schips-ghevecht in een van sijne beenen swaerlijck gequetst was. Alst nu avondt wierd soo baden hem beyde de Generalen hem weder t'scheep te begheven in de Vloote / vreesende dat de Galepen 's nachts eenighen list mochten in 't werck leggen / om de schepen te verbranden met de Ebbe van 't water / hem belovende sijn aenpart buyts ende een goedt Quartier in de Stadt.

Twee Millioenen werden hen voor rantsoen van de Vloote ghebooden / maer te spade.

Hier op versochte hy dat hem mochte mede op-ghelept worden / de Vloote van Indien te nemen / epsschende gheen ander schepen dan een van sijn eyghen / en twaelf Koopvaerders schepen van Londen, maer de Generaelen baden hem hun tijdt te gheven tot 's ander daeghs / om daer op te dencken / dies 's morghens Rawleygh sijnen swager den Ridder Trogmarton met Herry Leonard ende Ian Gilbert Ridderen / sandt om beschept / maer de Generalen ontboden hem / dat hy in de Stadt by haer komen soude om te resolveeren. Daer-en-tusschen hadden de Ghecommitteerde van 't Contractions Huys / ende den Providador Piedro de Herrera, den Corrigador ende andere Koninghs Officieren van der stadt / aen-ghebo den twee Millioenen Ducaten / ofte ses hondert duysent ponden steerlincks / voor rantsoen van de Vloote. Hier teghen opposeerde hem Rawleygh, seghende dat sy eerst behoorden de Vloote te vermeesteren ofte te nemen / ende dan te rantsoeneeren nae goedt-duncken / want soo men doen twee Millioenen 1596
aenboden / ghenomen zijnde souden wel hier gheven: maer daer wert dheantwoort / dat het scheeps-volck de Vloote neemende al beroven souden / met meer diergheliicke swarigheden. Maer in dien middelen tijdt hadden de Spangiaerden nacht ende dagh / alle het beste van de schepen / ende het kostelijckste / daer uyt genomen ende wegh geboert / mits datter bevel was 't vyer daer in te steecken van den Hertogh van Medina Sidonia, ende van S. Lucar, 's Koninghs Stadthouder in die contreye / het welcke gheschiede ten derden daghe / al eer daer beschept van 't rantsoeneeren konde komen / 't volck daer op hun salveerende / soo dat de Contracteurs over het rontsoen op wegh zijnde / saghen de schepen al in vyere staen / eer sy daer konden ghetaecken / een harde ende stranghe resolutie / daer door den Hertogh in groote op-spraecke quam by de Verlieters / maer hy wiste syns Koninghs sin ende sijnen last.

De Spaengiaerden verbranden selve de haere kostelijcke ende rijcke Vloote.

Daer verbranden 32 groote schepen / op Indien gheladen / daer waren noch vijf meer af komende van S. Lucar, die wederomme keerden / waer van de drie quamen aen de grondt ende bleven. Dit was wel de grootste ende rijckste Vloote die oopt ofte in langhe jaren op Indien meynde te vaeren: de schade viel meest op den Koopman / behalven eenighe Coninghs goederen: als quicksilveren / Amonitie van Oorloghe / syn Tollen ende Alcavallen / met omtrent 13 Oorlogh-schepen des Coninghs / die hy verloor met alle het gheschut: dan eenigh gheschut ende goederen / salveerden het Enghelsch ende Duytsch scheeps-volck noch daer uyt / het selve uyt de kielen ende bodemen van de schepen uytgravende.

Den Grave van Essex hadde gheordonneert dat de Colonellen Sire Conias Clifford, Sire Christoffel Blont, ende Sire Thomas Garrard met haer Regimenten / souden optrecken nae het Oost-eynde van 't Eylandt / daer een brugghe (ghenaemt Ponte del Suazzo) het Eylant van Cales aen 't vaste landt hechtet / op dat sy die brugge souden afbreecken / ende die passagie bewaeren / om datter geen volck van 't vaste landt meer / hen soude komen bespringhen / die aldaer seer fierck begonden te vergaren / maer siende dat dese Engelsche derwaerts quamen begaven haer op de vlucht / principalijck nae dat sy saghen dat de Stadt ghewonnen was. Dese Enghelsche Regimenten / siende datter over d'ander zijde gheen volck en was /

1596. ende dat de Stadt van Cales in-ghenomen was / quamen oock te rugghe nae de Stadt / eer sy bevel daer van hadden / sonder de brugghe te besetten / oock sonder een Sterckte by de brugge (die de Hollanders Herodes Huys noemen) te winnen. Door faute van dese brugghe te besetten / gheraeckten de Galeyen daer langhs weeh in de Zee. Het Nederlandts scheeps-volck noch eer sy vertrocken / ginghen Herodes Huys bespringhen / ende mits dat de Spangiaerden bluchtten / plonderden sy dat / ende voerden daer sommighe stucken gheschuts van.

Door beroep van de Enghelschen ontbluchten de Galeyen.

De 2 Vaendelen Spaensch krijchsvolck die met een deel Borgherije op 't Casteel van Cales ghevlucht waeren / op hoope van ontset te moghen worden upt Andalusien van 't vaste landt / langhs de voorschreven Brugghe del Suazzo, verwitticht zynde dat de Enghelsche die brugghe ende passagie in hadden / 't welck nochtans onwaerachtigh was / sonden dien nacht den Corregidor ende andere van de Magistraet aen Sir Eduward Couway, die haer besprongh / om haer over te ghehen / ende accordeerden voor haer alder rantsoen te betalen / hondert ende twintigh dupsent Ducaeten / boven dat / dat alle haer goedt verbeurt was / daer booren souden sy gheven veertigh Ostagiers / van de beste onder haerlieden / die sy daer nae mede in Enghelandt voerden. De ghewekene op 't Casteel ende die van der Stadt / waeren wel neghen dupsent Persoonen / so Mans als Vrouwen. De Vrouwen meestendeel die van aensien waeren / wierden in 't eerste beleefdelijck getracteert / ende toe-ghelaten ten eersten te vertrecken met de kinderen / oock alle de Klooster-lieden ende Nonnen / sonder groote plonderinghe. De Stadt wierd gheheel gheplondert / ende den bupt was groot / want de Stadt rijck ende vol was / ende den bupt wierd alles t'Scheepe gheboert. Men schatte dat den Coningh op dat mael wel verlooren hadde twaelf hondert stucken gheschuts / ende voorts upt syn Waepen-Huys binnen Cales, wel waepenen voor vijf oft ses dupsent mannen.

De Borgery van Cales rantsonneren haer leven voor hondert ende twintig dupsent Ducaeten.

Cales wordt gheplondert.

Dyt de forme van 't plonderen ende regiment / ende kleyne ordere op het bewaeren ende gade slaen ghestelt op de Victualie ende Amonitie / werden de Spangiaerts ghewaer dat de Engelsche niet en dochten de Stadt te houden / 't welck terstondt de groote vreese verminderde / van de by-legghende Landen / namelijck van de groote stadt van Sivilien, daer luttel ordere ende teghenweer was / soo eenen wel-ghe-regeerden Veldt-legher die hadde konnen bespringhen / ende desghelijcks de andere steden ende plaetsen / als S. Lucas, Sint Mari port, Porto Real, &c. soo dat sy terstondt saghen dat den roof van dese stadt Cales, den Enghelschen diende als een groote brocke om haeren honger te blusschen. Want als sy nu aldaer thien ofte twaelf daghen gheweest waeren / ende elck syne bupt t'scheepe ghebracht hadde / lupsterde hykans een peghelijck nae het ghebodt van nae huys te keeren.

Verlies van den Koningh in Cales.

Waer door als men begonste te raetslaghen / ofte men de Stadt houden soude met het Eylandt / ende datter ghesepdt wierdt dat den Grave van Essex gheresolveert hadde aldaer te blijven met den Maerschalck Veer, ende den principaelen Adel / met drie dupsent Mannen / ende dat het Eylandt wel houdelijck waere: 't welck soude wesen als eenen grooten Doorne / niet alleene in soo grooten Monarch syn voet / maer selve in syn zyde / ende dat het soude oorsaecke wesen om te diverteeren / ofte te brenghen alle de Oorloghen van Europa in soo verren hoeck / daer inne de Enghelschen haer souden konnen beholpen hebben van noodtdruft upt Levanten / Italien / ende Barbarien / ende als het daer mede ten quaetsten soude komen / soo souden sy lichtelijcken tot een heerlijcke ende profijtelijcke compositie moghen komen / jae een plaetse daer sy lichtelijck de stadt van Calis in Vlaenderen mede souden moghen verobert / ofte vermangelt hebben / etc. Maer hier over zyn sy onder den anderen in verschepden opinien gheballen / want de Zee-Capiteynen en de Raedt van den Admirael ende Admiralitept / waeren daer teghen / mits dat sy betoonden ghebreck van Victualie / om daer aen Landt te legghen / ende daer sy souden voortaen die moeten upt Enghelandt ofte upt Nederlandt hebben / 't welck verre van daer waere / ofte / upt Barbarien / daer den Koningh hondert mijlen diep in 't landt woonde: Daer by den Admirael allegeerde / dat men de eere ende reputatie van synen Prince / niet lichtelijck en behoorden te avontueren of te engagieeren / oft het ghebiele dat sy 't niet in ses maenden victalieeren en konden. Sire Francoys Veer seyde veel daer tegen / toe seggende dat het de Koninginne eenen aengenamen dienst soude wesen.

Verschepden opinien der Enghelschen over het houden ofte verlaten van Cales.

ende

1596. ende upt Hollandt souden ten eersten ghevictalieert worden: de plaetse waer sterck ende lichtelijck stercker te maecken/ende wel ghelegen; ende om hulpe upt Barbarien / soudemen Don Christoffel van Portugael mogen gebruycken / etc. dan al te vergheefs. Ende voorts als men overslaen soude wat Victualie daer in de Stadt ende in de Vloote mochte wesen / om het Garnisoen en de Stadt te victalieeren/tot datter meer mochte ghebrocht worden / bevondt men dat de Victualie veel verborghen / wech ghemaeckt ende verstroopt was / elck schip vreesende sijn eyghen gebreck / ende in de Stadt was seer qualijck met de voor-raet ende provisie gehandelt / om dat in 't eerste plonderen daer geen ordere op-gestelt was / want waer het krijchs-volck quamen daer vernielden sy het al / Kelderen vol Wijnen sloeghen sy de bodemen inne / ende desgelijcks handelden sy met ander Victualie : Hierom riep bykans een yeghelijck / men moeste nae Huys keeren. Hier teghen soo heeft Iohan van Duyvenvoorde Heer van Warmont, den Hollantschen Admirael/ oberslach van sijn Victualie gemaeckt / ende aen ghebooden soo veel Victualie aen landt te brenghen / als het Garnisoen soude voor een Maent van noode hebben voor twee duysent mannen / ende selve daer te blijven. Desen / niet teghenstaende/ soo en vondt Essex niet een Coninginne Schip gewilligh daer te blijven / noch oock gheen Victualie voor twee Maenden / waerom Essex ghedwonghen was Cales, teghen synen danck te verlaten / alsoo hy hem selven daer over in Enghelandt komende / heeft ontschuldight.

De Nederlandtsche Admirael biedt aen/ voor een Maendt Victuaine aen landt te leggen/ ende met sijn schepen te blijven.

Voor sijn vertreck / heeft hy upt sijn vermoghende Authoriteyt / meer als vijftigh Edelmans Ridders geslagen / waer onder oock waeren Heer Ian van Duyvenvoorde, Heer van Warmondt, Admirael der Nederlanders : Graef Lodewijck Gunter van Nassau, Pieter Regemortes, Melchior Leben, oock den Capiteyn Meerkercke die gequetst lach/ de reste waren Engelschen.

Cales verlaten ende verbrandt/ den 15 Julij.

Alsoo sy nu omtrent derthien dagen Cales ('t welck eertijdts Gades genoemt is) in-ghehadt hadden / soo zijn sy t'samen den 15 Julij weder van daer ghezeylt / Essex belastende (volghende sijn Instructie) de Stadt te verbranden / principalijck alles wat eenigsins mocht dienen tot scheeps-rustinghe / als Masten / Sparren / Delen / Verdden / Pijpstaven / die aldaer veel waeren / Cabels / ende alles wat sy niet konden mede nemen. Alsoo zijn sy wegh gezeylt met de twee groote Galioenen des Koninex / ende met eenighe ghevanghenen / ende veertigh Ostagiers voor het rantsoen van alle de Vorgherije / van hondert ende twintigh duysent Ducaten / als wy te vooren verhaelt hebben. 1596.

Hier vooren hebben wy gesepdt dat de Galeyen ghevlucht waeren nae het Puntal van de Vzugge Ponte del Suazzo, alwaer de Enghelsche meynden dat sy niet voor en mochten / alsoo sy haer ghelieten / verlossende alle de Engelsche die sy als Slaven op de Galeyen hadden / maer sy zijn nochtans behendelijcken door dat gat ende onder de brugge / die boven op-vreeckende door-gheraeckt / achter upt in de Zee / van waer sy de Vloote bespronghen hebben van vooren / soo dat sy (alsoo nu de Vloote vertrock) eenen Hollandtschen Vlie-boot met Peerden ende Vagagie gheladen (achter zijnde) ghenomen hebben.

In 't wegh vaeren alsoo haere Instructie inhiel alle Zee-Havenen te besoecken / ende te vernielen alle schepen ende scheeps-ghereedtschappe / soo zijn sy in de Vaven van Faroo ghevaeren / ende hebben daer een deel volcks (meest de Nederlanders) aen landt ghestelt / de welcke / alsoo het Lant-volck gevlucht was / alles namen wat sy krijgen konden / ende voeren alsoo wech.

Faroo beroost.

Als sy nu komende waeren by het Cabo S. Vincent, ende twee groote fauten begaen hadden / te weten: eerst dat sy niet by tijdts de Spaensche Schepen bespronghen hadden eer sy verbrandt wierden; ten tweeden / dat sy de stadt Cales verlieten / soo versocht Essex aen sijn Admiralen / dat sy de derde faute niet wilden begaen / maer souden varen nae de Vlaemsche Eylanden van Azores, om te ontmoeten de Oost- en de West-Indische Vlooten / zijnde nu den tijdt van haer aenkomste / ende daer was het seeckerste haer te verwachten / om dat gheen advijsen oft waerschouwinghe vorder dan aldaer / upt Spangien gheseonden waeren: ende dat men haer aldaer niet verwachten en soude/ etc. Maer dit en werdt oock niet goet ghevonden / mits het tegen windt was. Maer daer nae voorder komende by Lisbona, soo proponeerde Essex wederom / dat men met een deel van de beste Schepen na de Eylanden varen soude / aenbiedende het Landt krijchs-volck met sulcke schepen / als die gebreck van Victualie ofte lecken hadden / met de Siecken nae Huys te senden. Maer den Admirael ende Sire Walter Rawleygh, wederstonden sulchs mondelijck ende

Voorslagh om de Eylanden van Azores te bespringen.

De Engelsche Armade versuymt op de Indische Vloote toe te leggen / daer toe de Nederlanders haren dienst aenboden.

1596. ende schriftelijck / ende als men voor-der gingh onderseecken wat Schepen bequaem ende ghewilligh souden ghevonden worden / soo en bevondt men / maer het schip daer den Grave van Essex, ende het Schip daer mi Loyd Thomas Haward, in voeren / dat sulcks wilde aen-nemen / met Veerens Schip / behalven de Nederlanders / die haer met haer gheheele Vloote daer toe aenboden / 't welcke Essex noch soude aenghenomen hebben / soo den Admirael dese twee voorschreven Schepen hadde willen consenteeren / met acht ofte thien Enghelsche Wtbuyters daer by / maer hy vond niet gheraden der Coninginne Schepen soo lichtelijck te avontueren / segghende dat het gheen Scheepen waren om 's Winters in de Zee upt te blijven. Aldus dese opinien van allen schriftelijck vergadert zijnde (die Essex tot sijnder onschult in Enghelandt heeft voort-ghebracht) wierdt dien derden aenslagh oock versuymt: Want soo sy nae de Eylanden ghevaeren hadden / ofte wat vertoeft hadden / soo souden sy de kostelijcke Indische Vloote ontmoet hebben / want sy in twaelf ofte veertien daghen daer nae in quamen.

Varende voor by Portugael, daer sy belast waren met Lisbona niet te moeyen / maer wel bevel hadden in alle andere Havenen in te sien / ende alle scheepen ende scheeps-gereedtschappe te vernielen / soo voeren sy tot de Coronia ende Ferol, daer sy luttel scheepen ofte ghereedtschappe vonden. Daer nae hielden sy haeren lesten Raedt / ofte sy de Havenen van S. Andries ende S. Sebastiaens souden versoecken / met de bylliggende Havenen / daer men seyde dat noch eenighe Spaensche Oorlogh-schepen laeghen / maer den Admirael en de Zee-Capiteynen / deden platte weygeringhe / klaghende over ghebreeck van Victualie / voorwendende het perijckel van de Schepen der Coninginne / van op de Kusten versandt te worden / weygherende eenighen diergelijcken dienst den voorschreven Essex te doen / die gheerne oock de stadt Coronia besprongen hadde / maer riepen ende liepen elck om 't eerste na huys / nemende op haer den voorschreven Grave van Essex te ontschuldigen over die versuymde aenslaghen: ende alsoo voeren sy alle nae Enghelandt / laetende Essex met sijn Schip ende de twee ghenomen Galioenen achter door tempeeste / met de Nederlandtsche Vloote / die hem tot den lesten by bleven.

De Enghelsche Armade keert in Augusto in Enghelandt.

Als sy nu alsoo in Enghelandt ghekeert waeren omtrent half Augusto / hebben sy wederom rapport van haer voyagie ghedaen / ende beschuldight zijnde over de voorschreven versuymenissen / soo hebben sy elck haer verontschuldight met de redenen die eensdeels verklaert zijn / ende hebben by de ervarentheydt bevonden / dat twee gheliicke macht hebbende / veel verhinderinghen in den dienst ende aenslaghen veroorsaecken. 1596.

Den Nederlandtschen Admirael is met sijn Schepen nae huys ghevaeren / mede voerende de Enghelsche soldaten / die upt elck Vaendel ontleent waeren: sy brachten eenighen buyt mede / ende omtrent tsestigh stucken geschuts / daer teghen hadden sy verlooren een Vlie-Boot den Dolphijn van Rotterdam, (alsoo wy gheseydt hebben) met sijn geschut. Dese repse ofte assistentie van Scheepen der Vereenighde Landen / wierdt gheschat wel over vijfhondert duysent guldens gheloost te hebben.

De Coninginne van Enghelandt in teecken van danckbaerheydt / heeft den 14 Augusti Anno 1596 aen den Nederlandtschen Admirael geschreven eenen Brief / ghenoegh in forme / als volght:

Brief van de Coninginne van Enghelandt / aen den Admirael / Heer van Warmont / dancksegghende sijne diensten / den 14 Augusti.

MYn Heere van Duyvenvoorde, het rapport dat ons gedaen hebben de Generaelen van onse Armade, (gheluckelicken weder-ghekomen van de Kusten van Spangien) van de Dienslen der Verwinners van een soodanighe vermaerden Victorie, geeft ende schrijft een goedt deel daer van toe de kloeckheydt, industrie ende de gewilligheydt van u ende andere onse Vrienden, Nederlanders onder u ghebiedt, beweesen in den loop van dese aenslaghen, het welcke vervult hebbende ons herte met uytnemende vreucht ende contentement, met eenen lust u mede te deylen wat ghevoelens daer van nu presentelicken, op een subijt geenen anderen middel hem presenteerende dan het schryven (uytdruckende eensdeels de beeldenisse onses gemoedts) hebben wy ons daer mede willen behelpen, verwachtende eenighen anderen van meerderen effecte, ende om ons te ontlasten van dit voornemen, weten niet waer beginnen, om dat de grootheydt van elck deel overwindt de verdienste van 't ander: want ghewilligheydt ende veerdigheydt, daer mede mijn Heeren de Staten zijn in dese actien ghetreden, heeft ons ghetuyght, dat de goedtwilligheydt die wy altijdt ghedragen hebben de Vereenighde Landen, ende de weldaden haer beweesen, niet qualick besteedt waeren. De kloeckheydt, behendigheydt, ende goeden reghel die ghy-lieden in desen tocht ende aenslagen beweesen hebt, ghetuygen ons dat ghy ende de gheheele Natie, wel weert zijt alle gunste ende beschuttinghe van Princen, teghen die u souden willen Tyranniseeren. Maer de heerlickheydt ende trouwhertigheydt van u mijn Heere den Admirael, die ghy hebt beweesen aen onsen Cousijn, den Grave van Essex,

SLACH BY TURNHOUT.
Schyndary
Fl. Cwarg
Mar. Trodingo
Barlotius
Marcelo Bax
De Boris
Donck
Sidnaco
Princes M
Klyn
Rhyn en

HERENTALS
Comes Sussexiæ
Comes Sussexiæ
Sidney.
Clifford
Parker

1597. Essex, in 't wederkeeren, als hy hem by on weder versteecken vondt van de Vloote, by nacht, verlaten van alle bystandt; ende dat ghy hem by bleef ende gheleydet tot in de Haven van Pleymouth, betoont u voorsichtigheydt ende trouwe: voorkomende met u patientie ende arbeydt alle ongeluck, 't welck overkomende een van de Overste der Vloote, soude besmet hebben de Victorie: Ende voorder den yver en de affectie die ghy ons toe draeght; waeromme sy vermeerderen ende verdubbelen de verbintenissen die wy u schuldigh zijn, welke erkentenissen zijn soo groot in ons herte, dat wy ons eensdeels daer van hebben moeten ontlasten, by het schryven van desen Brief. Welcken Brief wy u bidden te willen deelachtigh maecken alle het geselschap van onse Vrienden, onder uwen gebiede, haer daer en boven vertoonende dat sy haer moghen voor verseeckert houden, dat ghelijck wy te vooren hebben goede ghetuyghenissen ghegheven van onse goedtwilligheydt tot haren Vaderlande, soo zijn wy nu meer aen-ghespoort, door dese hare kloeckheydt ende verdienste, te verstrecken onse goetheydt ende affectie in alle deelen, als betaemt een Princesse die erkent de deught ende danckbaerheydt van een Natie, soo weerdigh als dese is. Ende daer-en-tusschen sullen wy blijven uwe wel Goedtgunstighe. 1597.

Gheteeckent,

Elizabeth Coninginne.

Beschryvinghe ende Verhael van de Victorie die sijn Princelijcke Excellentie verkregen heeft, tegen den Vyandt,

Op de

TIELSCHE-HEYDE,

by TURNHOUT, in den laere 1597.

1597. Sijn Excellentie treckt naer Turnhout om den Vyandt te slaen.

NAe dat den Doorluchtighen / Hoochgheboren Vorst / Maurits, Prince van Oranjen / Grave van Nassau, &c. ende de Hooch-Mog. Heeren Staten door de wijdt-beroemde Krijtmeesteren Marcelis ende Paulus Bacx, Gouverneur van Bergen op ten Zoom, volkomelicken aen-ghedient ende onderrecht waren / hoe dat den Grave van Varax door last van den Ertz-Hertoghe Albertus hem Leghers-wijse ghelogeert hadde met vier oude Regimenten voetvolcks / ende vijf Cornetten van sijne beste Ruyteren / in de Vijfhoeck van Turnhout: dat de selve met bequame middelen ghenoeghsaem te slaen souden wesen: soo is den voornoemden Prince volghende de resolutie van de Ho. Mo. Heeren Staten in aller haest den 21 January Anno 1597 uyt 's Graven Hage vertrocken / ende den 22 tot S. Geertruyden-berge aen-ghecomen: aldaer alle 't volck van Oorloghe (het welck hy tot dier stede ten selven daghe daer te moeten wesen verschreven hadde) in ghetale omtrent de ses duysent Mannen / soo te voet als te Peerde / met voorts alle andere dinghen tot synen aenslagh noodigh / vaerdigh vindende / soo is hy 's anderen daeghs in aller neerstigheydt ende stilheydt in eenen tocht gherepst tot in het Dorp Ravels ghenaemt / gheleghen omtrent een mijle aen dees zijde de Vijfhoeck van Turnhout: alwaer sijn Excellentie sijn krijghs-volck een wepnigh heeft doen rusten. De Grave van Varax: Heere van Balanson, binnen Turnhout met vier Regimenten voet-volck / ende vijf benden Peerden om graven ligghende / (als boven geseyt is) so haest hy gewaerschouwt is gheweest van de komste des Princen Maurits van Nassau, heeft met advijs van synen Raet goet gevonden / metter haest in der nacht de waghenen met de Bagagie te laden / ende die voorsendende / in het aenkomen des daeghs met het gantsche Heyr te volghen / ende sich in sekerheyt nae Herentals te begeven. Desgelijcks heeft sijn Excellentie oock den 24 sich des morghens heel vroegh van Ravels naer Turnhout begheven / treckende altijdts als het de bequaemheydt des veldts toe liet / in sulcke eene ordere als volght. 1597.

Varax 't soldeert te vertrecken.

De voortocht hadde de ruyterije / die alle groote Pistoletten ofte Sinckroers voerden verdeelt in ses troupen: De twee

Manière vande slagh-orden ghehouden in 't

1597. marcheeren by sijn Excellentie.

twee eerste / bestaende elck van vier Cornetten / waeren een stuck weeghs van den anderen gheschepden / doch bezijden den anderen: ende wierde de rechte zijde aen-gheboert van de Heeren den Graue van Hohenlo, ende de Graue van Solms. Een luijle tijdts daer nae volghden twee andere deelen / bestaende elck van vier Cornetten / treckende ock een wepnigh verschepden als de eerste / om by alle ghevalle tusschen hen te moghen ontfanghen de voorste / ofte ock tusschen die te moghen treffen. Den tocht der rupterije wierde ghestooten van sijn Excellentie selfs / met de twee andere leste troupen / treckende ock als d'andere een wepnigh verschepden. 't Voet-volck was verdeelt in achten / te weten: strackx nae de rupterije twee Esquadrons oft Scharen beneffens malkanderen / daer naer drie / ende noch twee; alle ock soo verschepden schaeck-wijs treckende / dat de voorste alst pas gave hen souden konnen voegen tusschen de volghende / sonder scheuringhe van de andere. Hier na volghden de twee halve Cartouwen ende de veldt-stucken / tusschen de Amontie waghens / gheleydt van het ghewoonelijck volck dien last hebbende / ende veel Matrosen. Achter volghde't laeste deel des voet-volcx / sluptende den gantschen tocht. Dit alles als voor-gheseydt is / wanneer 't de plaetse niet en verhindere / anders voeghden sy haer op het bequaemste ende seeckerste / nae goede Crijchs-Ordre / nae de gheleghentheden der weghen ende wateren / ende voornamelijck aen een brugghe / oste een blonder tusschen Ravels ende Turnhout leggende. Sijn Excellentie nu voor Turnhout ghecomen zijnde / ende de plaetse verlaten vindende / vondt met raedt der voorschreven Heeren / Graven / ende andere Crijchs-Oversten / naer de ghelegenthept der saeche die haer openbaerde / goedt te wesen met de rupterije alleen in aller haest voor upt nae den Vpandt toe te trecken / ende het meeste voet-volck te doen volghen / soo haest het doenelijck wesen soude: ende voorts het gheschut met sijnder toe-behoorte / by de Molen van Turnhout, te laten in bewaeringhe van het achtste deel der voet-knechten. Dit heeft sijn Excellentie metter daedt bestaen: maer vindende eenen smallen waterachtighen wegh niet verre achter Turnhout, die den Vpandt met een deel volcks beset hadde / heeft terstondt daer nae toe gheseonden een deel Musquettiers onder het ghebiedt van den Ridder Francoys Veer, waer by ock was Nicolaes van der Aa, Lieutenant van de Guarde van sijn Excellentie, dese hebben den Vpandt ghedwonghen den voorschreven wegh te verlaeten. Dien ghepasseert zijnde / is sijn Excellentie met het peerde-volck terstondt ghecomen op een black veldt / waer men den Vpandt strackx ontdeckt heeft / ende is hem in de voorschreven ordere ofte slacht-schickinghe ghevolght.

Den Vpandt vlucht in dese voeghen. Op wat wijse dat den Vpandt marcheert.

Voor upt nae Herentals was de Bagagie / die gevolght wierde van een deel voet-knechten tot bewaeringhe der selver / daer naer volghde het gheheele Heyr / treckende in deser maniere: De rupterije was meest altijdt vooren / te weten: Nicolaes Basta, Don Ioan de Cordua, Alonzo Dragon, Gusman, ende Gröbbendonck: daer naer quaemen de vier Regimenten voet-knechten / elck een wepnigh van malkanderen verschepden: het eerste het Hoogh-Duytsche Regiment van den Graue van Suls, het tweede / het oude Regiment van La Motte: waer over nu was de Heere van Aschicourt: het derde / het Regiment van la Barlotte: het vierde / de Neapolitanen van den Marquis de Trevico. Aen haer rechter zijde quaemen somtijdts twee Cornetten Peerden / die als dan haer weder aen de slincker-handt hielden / doch meest altijdt vooren. Aen haer slincker-handt hadden sy ghecommandeert / ende daer neffens het Ridderlick dat van Turnhout af loopt. Het en lede niet langhe sy waren achterhaelt / maer / mids de onbequaemheydt der weghen / ende een waterachtighe dellinghe op de Heyde / tusschen den Vpandt ende het volck der Heeren Staeten was 'er noch gheen bequaemheydt den Vpandt aen te treffen: dus trocken beyde de partijen een stuck weeghs ghenoeghsaem neffens den anderen. De Ridder Françoys Veer met wepnigh Peerden / ende een deel Musquetiers / hielden seer kloeckelijck den Vpandt van achter besigh met schermutseeren / hem alsoo verhinderende nae sijnen wille te vluchten / tot dat dese dellinghe eyndighde / ende de voorschreven Heeren de Graven van Hohenlo, ende Solms, als wesende de voorsten in den tocht / merckende een voordeel van een hooghte die tusschen haer ende den Graeve van Varax op rees / midtsgaders bzeesende dat den Vpandt eenen smallen-wegh binden soude / daer sijne Bagagie alreede in was / soo slooten sy met raedt van sijne Excel-

1597.

Den Vpandt neemt de vlucht nae Turnhout.

Die van den Prince achterhaelt werden.

1597. Excellentie dat het meer als tijdt was aen te vallen. Dus het teecken gegheven zijnde / wenden sy haer gantsche oorde tot den Vyandt toe / soo dat de Heeren Grave van Hohenlo ende Solms, met vier Coornetten van Breda, quamen te staen voor aen de rechter zijde des Vyants / ende die van Bergen op den Zoom aen 't achterste Regiment des Vyants. Soo wierde op de Neapolitanen, als wesende de achterste / den eersten aenstoot ghedaen by Marcelis Bacx ende sijns Broeders Compagnie: waer neffens oock trosten du Bois ende Donck. De Graven van Hohenlo ende Solms, als (wesende met de vier Coornetten van Breda recht aen het voorste Regiment des Vyandts / alwaer hun des Vyandts rupterije alreede hadde gheheert / met meeninghe die van Bergen van bezyden aen te vallen) hebben seer bequaemelijcken des Vyandts rupterije den wegh onderschept / ende die verdrijvende / dronghen voort op het Regiment van den Grave van Sults aen / ende dat met alsulcken gheweldt / dat haer des Vyandts rupterije met de Proefve alleen hebben vergenoegt: dies haer voetvolck verlatende / zijn t'samen gevlucht / achter-latende de Coornette van Alonzo Dragon.

Die sy aen vallen ende al vluchtende slaen.

Syn Excellentie siende dat sy aen malkanderen waren / sandt den Heere Sidney met den Ridder Francoys Veer (die tot dien tijdt toe den Vyandt van achteren met ghedurige schermutsinghe op-ghehouden hadde) met eenighe rupterije om den Vyandt van achter in den steert te slaen. De reste van de rupterije bleef by syn Excellentie tot ververschinghe ende ondersteunsel der voorster / oft het noodt gheweest hadde: tot dat / ghemerckt het openbaer voordeel / sy haer meest al te saemen tot den slagh begaven. Den Grave van Varax, Overste van 't gheheele Heyr / is op de plaetse doodt ghescho-ten / ende syn gantsche voet-volck (als gheweldighlijcken van veel zyden bevochten) nam sonder ophouden de vlucht: doch meest te vergeefs / als wesende aen d'een zijde omringht van de rupterije op een open Veldt / aen d'ander zijde / met het Rivierken ende seeckere Gheboomten: soo datter wepnigh in den enghen wegh om haer te salveeren gheraecken konden: in dier voeghen datter meer als twee dupsent op de plaetse verslaghen / ende wel boven vier hondert ghevanghen wierden / ende dit in soo korten stondt / dat het voet-volck der Hooghden Vyandt slaghen / ende syn Cornetten ghewonnen.

Den Grave van Varax slaghen / met twee dupsent van syn volck /

Hooghende Heeren Staeten / hoe haestigh sy oock ghevolght waeren / niet wel in tijdts konde komen / ofte de Victorie was by de rupterije alreede verkreghen. 1597.

Terwijlen des Vyandts ghevluchte rupterije qualijck wegh konde / soo sloeghen eenighe Kloecke onder haer weder met een Trompet allarm / ende quamen omtrent veertigh aen-gherendt op die sy ongheschickst saghen aen 't plonderen / als oft sy een nieuwe Charge hadden willen doen / ende al overloopen / daer door een deel van de on-erbaerentste ende bloodtste vluchtten / tot by haer volgende voetvolck / haer ghelaetende als oft sy die quamen haelen / ende doen haesten. Den Prince Maurits sagh omme nae syn Coornetten van reserve / ofte toevlucht / te vergheefs; dies belaste hy alle de ghevanghenen van syn Peert te wijcken: de welcke vast baden om ghenade / roepende: Dattet bloedts ghenoegh gheslort was om syne Victorie te eynden; Hier door wierden veel ghevanghenen doorsteecken / ende men wierdt doen ghewaer het ghebreck ende de faute van de Coornetten / die tot de reserve gheordonneert waeren / door het misverstandt van Parker: ofte mis-nemen van syn volck: Maer alsoo een pegheliick toe-liep nae den Prince Maurits, insonderheyt Marcelis Bacx, ende Edmont, wierdt van den aen-komenden Vyandt bevreest ende weder-staen / de welcke terstondt weder de vlucht nam. Alarm van de Spaensche Rupterije.

Het ghetal van de overwonnen Vaendelen.

Daer wierden ghenomen acht-en-dertigh Vaendelen / ende de Coornette van Don Alonzo de Mondragon. De Bagagie wierd meest al gheplondert. Daer bleven doodt ober de twee dupsent mannen; de Boeren rapporteerden dat sy meer dan twee dupsent / twee hondert ende vijftigh begraven hadden / hoe wel andere veel meer seggen: Daer bleef den Overste Lieutenant van Barlotte: ende meest alle de Capitepnen ende Officieren / maer seer wepnighe van de Overwinners / boven acht niet: waer onder den Kijthmeester Donck tsedert van een quetsure gheslorven is / ende Cabelliau, upt Vlaenderen.

Dit was een heerlijcke Victorie begaen met acht hondert Peerden ofte suttel meer / daer nochtans groot avontuer in was gheleghen / soo den Vyandt kloeck ende voorsichtigh hadde gheweest.

Daer gebeurde een saecke verhalens weert / van een Romeyns Edelman ge-

1597. naemt Septimo de Fabij, die men seyde ghesprooten te wesen uyt het oude Edel ghesiachte van Roomen de Fabij, dese eenighe Authoriteyt onder de Italianen hebbende, heeft totter doodt ghewondt onder de dooden gheleghen, ende alsoo men hem de kleederen uytschudde, soo vondt men noch leven daer inne, ende soo hy een Edel aensien ende wesen hadde, hoe wel seer mismaeckt van sijn eygen ende der anderer verslaghenen bloedt, soo is hy door medelijden op-ghenomen, ende met een Peert, half doodt wegh-ghevoert, ende wierd noch van sijn wonden ghenesen, ende soo betalende sijn rantsoen, is daer van ghekomen.

Septimo de Fabij, Romain, onder de dooden ghevonden, ghenesen ende ontkomen.

Daer waren wel vier ofte vijf hondert ghevangenen, waer onder een jonge Graeve van Manssvelt was, ook mede Jeronimo Dentice Graf van Varax, den Luytenant Colonel van den Marquis de Trevico, ende den Sergeant Major, die 't naemaels ontliep, ende werdt Anno 1602 van een Overste Rosworni doorsteecken in Hongarien. Van de ghevanghenen storven meer dan hondert van de quetsuren. Desen slagh aldus gheschiet wesende, nam den Prince Maurits sijnen aftreck nae Turnhout, de vluchtighe vpanden latende na Herentals loopen, daer geen derde hondert man quamen, behalven die te vooren met de Bagagie ghesonden waeren. Het doode lichaem van den Oversten den Graeve van Varax, wierd sijne Dienaers toe-ghelaten van sijn Excellentie, nae Liere te voeren, ende soo nae Mecchelen, daer hy sijn Huysvrouwe ende veel kinderen hadde, mede sendende eenen Brief aen den Vorstelijcken Cardinael, hem aenbiedende verlossinghe over de ghevanghenen, soo hy Quartier wilde houden. Maer alsoo den Vorstelijcken Cardinael hem niet haest en antwoorde, soo heeft den Prince Maurits ghedreyght die op te hanghen, ofte te verdrincken, soo hy die niet wilde rantsoeneeren binnen twintigh daghen, waer door den Vorstelijcken Cardinael, dwongh de Dorpen in Brabandt, daer toe te contribueeren.

Namen van eenighe ghehanghenen van den Vpandt.

Den Graeve Varax wiert naer Mecchelen ghebracht.

Daer is ghebleecken dat de spiessen niet wel geplacieert, maer in tocht-orde (in plaetse van slagh-ordere) ghebruyckt, niet wel houden moghen teghen de furie van groote Pistoletten ofte Cinckroers, die men noemt Carabijns, die de ruyterije van den Prince Maurits voerden in dese tocht, in stede van Lancien: ook werdt bevonden dat het soo swaer niet en is den vpandt met goede orderе in 't veldt te ontmoeten, die niet en weet hoe hy hem sluyten of ghestooten houden sal: 't welck men hier sagh tot groote schande van vier soodanighe oude regimenten.

1597.

Alsoo de Boeren van de Tielsche Heyde alle de Waepenen die sy ghevonden hadden nae den slagh, op het veldt vergadert hadden, ende in de Kercke ghebracht, soo wierden sy by die van Diest belast, de selve tot haer te brenghen: maer als sy die op ses waghenen gheladen hadden, hebben die van Breda (zijnde daer van verwittigt) de selve doen haelen, ende met ghewelt binnen Breda doen brenghen, den 23 Februarij, tot een meerder teecken harer Victorie, als een Tropheum.

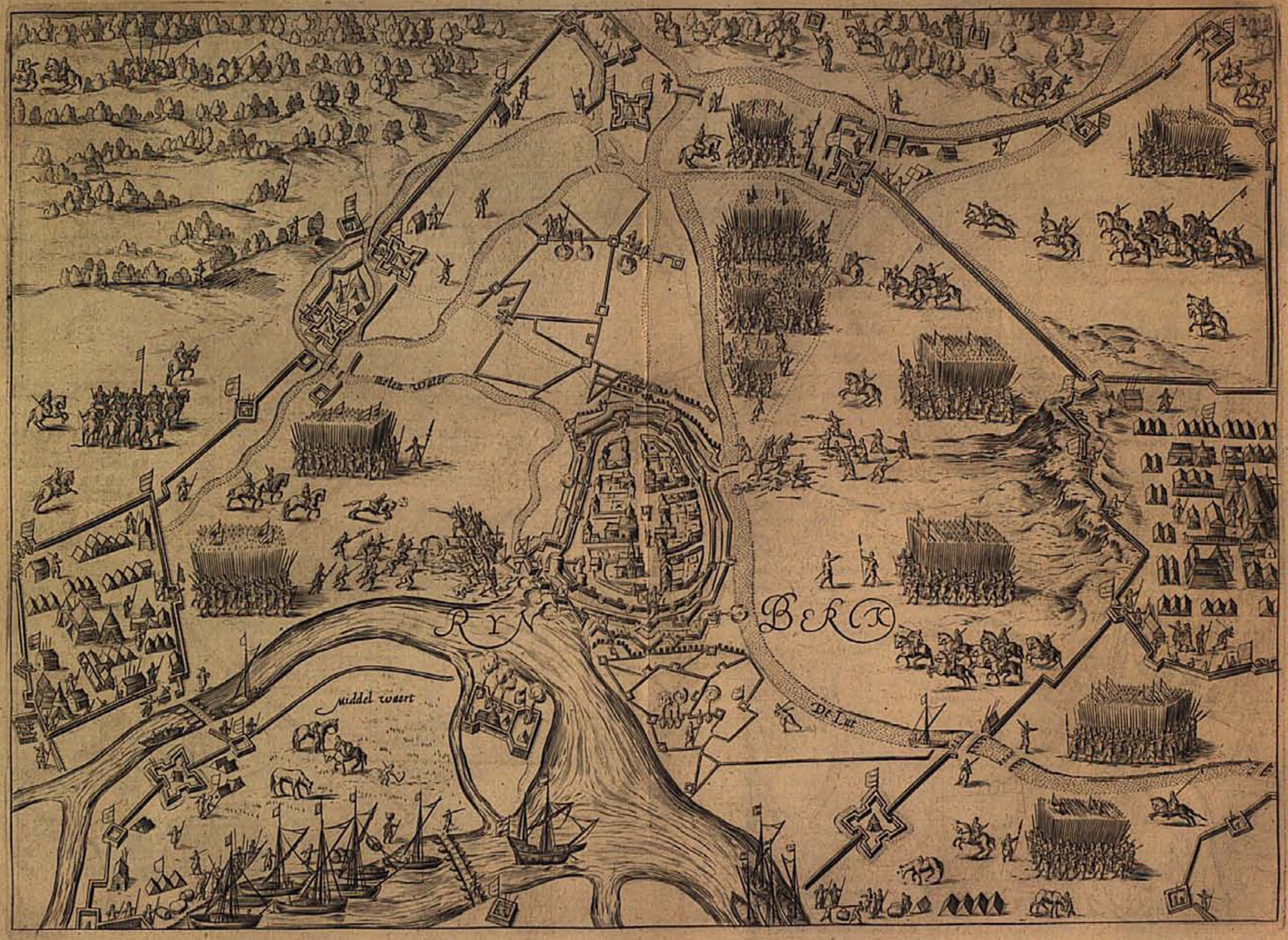
Die van Breda ontnemen den Vpandt ses wagens met waepen.

De Graven van Hohenlo ende van Solms, met den Heer Ridder Veer, dienst Paert onder hem ghesschooten wierd, ende Sidney, wierd groote eere toe-ghesschreven van haer voorsichtigheyt ende vroomheyt, desgelijcks de andere Ruytmeesters ende Oversten van manlickheydt ende kloeckheydt, namelijck Back ende Edmont, met alle Bevelhebberen ende soldaten.

Het legher is 's avondts tot ruste te Turnhout ghekomen, daer het geschut ghelaten was, 's anderdaeghs beschoten sy het Kasteel, ende nae eenighe acht oft thien schooten, hebben die van den Garnisoen, daer Capitein over was van der Delft, dat over gheghéven by Appointement, behoudende lyf ende goedt. Het Kasteel wel beset ghelaten synde is elck een weder nae sijn Garnisoen getrocken. Den Prince Maurits is over Geertruyden-berghe gherepst, ende den achtsten dagh van sijn vertreck weder in den Haghe ghekomen, mede brenghende 38 Vaendelen, die hy aldaer dede ophanghen op de groote Zaele, met een Cornette der ruyterije, ende een Banderolle van de Boetelaers, gheliick men die ten huydighen daghe aldaer noch sien magh. Van welcke Victorie in alle Steden Godt (die alleen alle eere toekomt) Almachtigh ghelooft ende ghedanckt wierde.

Maurits legher komt weder tot Turnhout ende wint het Kasteel.

Het

RYN
BERK
Middel waert
De Lut

Het eerste Belegh ende Over-winninge der Stadt RHYN-BERCK,

Gelegen aen den Rhijn. Geschiet in den Jare 1597.

1597.

De Staten Generael is resolutie tot een beuleger.

DE Hoge Mogende Heeren Staeten der ver-eenighde Nederlanden / met den anderen veel verschepden groote middelen ter Oorloge geconsenteert / geordonneert ende versorght hebbende / soo hebben sy gesamentlijcken met sijn Princelijcke Excellentie / ende den Raedt van Staete gheresolveert ende beslooten / noch desen Somer / hoe wel seer spaede / een Leegher te velde te brenghen / hebbende daer toe alle noodtwendighe gereetschappe berept / ende de Rupteren doen wapenen op een ander maniere / sonder Lancien / ende gheordonneert te weeren de Carabins ofte lichte Paerden / een Roer drie voeten lanck: den anderen Pistoletten / met een Roer van twee voeten lenghte / ende voorts ghewaepent tot de Knpen toe / elck stuck ofte deel van Waepenen dat 'er ontbreecken soude / op seeckere verbeurten ghestelt / haere Paerden moesten wesen bysthien groote Mans Palmen hoogh / ende dat sy al moesten Kasacken draeghen / achter-volghende seecker Placcaet ende Ordere / tot dien eynde upt-gheghéven ende Gedruckt. Den Raedt van State maeckten Staet / dat het Leeger drie honderdt duysendt Guldens ter Maendt behoeven soude / behalven de ordinarise Gagien der soldaten / die te dier tijden bry veel waeren; want de Landen hadden in dienste omtrent twee hondert Vaendelen te voet / ende een-en-twintigh vanen Rupteren: dan alsoo het voet-volck veel in steden ende sterckten Garnisoen houdende waren / heeft den Prince Maurits alleenlijck beschreeven omtrent 68 vaendelen / ende alle sijn Rupterye / met last van haer te laten vinden den vijfden Augusti op den Rhijn / voor 's Graven-vveert: Hebbende beslooten in den Raedt van State / datmen de stadt van Berck aengrijpen soude / om den Rhijn-stroom te mogen bevrijden.

De Rupteri werden van Waepenen verandert.

1597.

Dien volgende is den Prince Maurits met alle de Edel-luyden ende Gevolgh / den eersten Augusti upt 's Graven-hage op Uytrecht gereyst / om aldaer de vergaderinge van de Waghens / die tot desen Tocht noodigh waeren / te voorderen / ende is den vierden Augusti tot Arnhem ghekomen / alwaer meede ghekoomen is Graef Willem van Nassau, Stadt-houder in Vriesiandt / Groeningen ende Omme-landen / laetende sijn volck tot Elten. Des-gheliicks zijn meede aldaer aen-gekomen den Graefve van Hohenlo, Graefve van Solms, Graefve Ernst, ende Graefve Lodevvijck van Nassau, met den jongen Graefve Frederick Hendrick van Nassau, die nu sijn eerste proefve in de Oorloge wilde aennemen ende doen: van Arnhem zijn de Heeren gelijcker-handt vertrocken nae 's Graven-vveert, alwaer by-een waren ghekoomen derthien vaendelen Engelsche voet-knechten / twaelf vaendelen Schotten / vijfthien vaendelen Vriesen / negen vaendelen van den Graefve van Solms, acht vaendelen van Jonckheer Floris van Brederode, ende ses van Duyvenvoorde, ende omtrent 20 ofte 21 vaenen Rupteren wel ghemonteert. Daer waren ock ghearriveert groote meenighte van scheepen / brenghende over de veertigh stucken-ghescruts / met alle Oorloghs-ghereedtschappe / die tot een volkoomen Belegeringe noodigh waren.

1597.

Pr. Maurits treckt te beide den eersten Augusti.

Macht van des Vyands Leger.

Den sesten Augusti dede den voornoemden Prince het voet-volck met een deel van de Rupterye / met scheepen over de Rivière vanden Rhijn ende Wale setten / ende dien Avondt tot Cleverham, niet verre van Kalcar blijven / slaende des anderen daegs een scheepsbrugge over de Wale / om de Wagens (die by Arnhem meest met Ponten over den Rhijn waeren gheset) met alle de reste van 't Leegher daer over te doen passeren / soo dat ten selven daghe den Prince Maurits noch quam in het Kloosier van Marien-boom, laetende drie Vaendelen van het West-vriesschc Regiment (dat-men ghemeynelijck het

1597. Noordt-hollandtsche noemt) by de Schepen/ die ten selven daghe oock in seer grooten getale de Riviere op/t'zeyl ghegaen zijn.

Alpen ingenoomen by sijn Excell. den 8 Augusti. Den achtsten Augusti/is den Prince Maurits met het Leegher ende eenighe Veldt-stucken ghepasseert voor by de Stadt ende Casteel van Alpen, bewaert zijnde by den Broeder van den Capitepn Bentigh, met eenige Soldaten/ 't welck den Prince Maurits deede op-eysschen/ overmidts het was ligghende op den pas/ ende den Vyandt seer conde dienen/ ende sijnen Leegher grootelijcks beschaeden/het welck hem terstondt op-ghegheven wierdt/ soo dat hy het Huys met vijftigh Soldaeten/ van Capitepn Schaef dede besetten: de voor-schreven Capitepn Benting met 36 Soldaeten/ met vol Gheweer ende Baggagie daer upt-trecken-de; het Leegher den selfden Avondt noch eens-deels voor Berck ghekoomen.

Rijnberck met de Leegers omsingelt/ den 10 Augusti. De Stadt Rhijn-berck was door natuere van de Plaetse ende aen-ghemaechte Wercken/ niet weynigh hart om aen te grijpen/ binnen eenen dagh ofte twee te vooren noch versterckt zijnde van omtrent vijf hondert Man/ soo upt Alpen, Grave, als andere Plaetsen daer omtrent/ belepdt zijnde door den Capitepn Bentigh, ende eenighe andere. Den Prince Maurits de Stadt ende Gheleghenthepdt daer rondt-omme besightight hebbende/ heeft voor eerst goedt ghevonden twee principaele Leegherg te slaen/ het een booven de Stadt/ voor de Rhijn-poorte ende Rassel-poorte/ aen de zijde van den Rhijn/ alwaer hy op den 10 Augusti/ dede logeeren vijfthien Vaendelen van het Vriesschc Regiment/ onder het belepdt van Graef Willem van Nassauwen: met derthien Vaendelen Enghelsche/ onder het belepdt van den Heer Horatio Veer, Broeder van den Oversten Françoys Veer: ende het Regiment van West-vriesiant/ belept by Jonckheer Aert van Duyvenvoorde, Lieutenant van den Prince Hendrick Frederick van Nassau, met de Guarde van den Prince Maurits vijf Venden Cupteren/ ende een weynigh upt-waerdt na Botbergen ligghende. De Graeven van Hohenlo, Overste van het ander Quartier/ met den Graeve van Solms, zijn ghelogeert gheweest op den Bergh van S. Anna, voor de Santen-Poorte/ met acht Vaendelen van het Regiment van den Graeve van Solms, twaelf Vaendelen Schotten/ onder het Belepdt van den Colonel Morray, de Guarde des Graeven van Hohenlo, ende noch twaelf Venden Cupteren/ waer beneffens was de Heere van Cloetingh met acht Vaendelen van sijn Regiment/ een weynigh beneden den Bergh: Ende tusschen beyde de Quartieren/ was gheleghen den Prince Maurits.

1597.

Graef Lodewijck van Nassau geschoten. In 't eerste aen-koomen voor de Stadt is Graef Lodewijck van Nassau ghequetst ghewordeu in het dicke van sijn Been/ het welck seer haest wederom genesen wierde. Den elfden Augusti is men besigh geweest de Leegers met Schanssen te begraeven; soo dat sy daer nae met Loop-schanssen aen malkanderen zijn ghebracht/ de welcke met drie Schanssen tegen het aenkomen der vyanden voorsien zijn geweest/ waer mede de Stadt vanden eenen kant van den Rijn/ tot den anderen kant becingelt was.

Den elfden des nachts/heeft-men begonnen Loop-schanssen nae de Stadt te maecken/ upt het Leegher van den Prince Maurits, ende 's ander-daeghs upt het Leegher van den Graeve van Hohenlo, ende 't Quartier van den Heer van Cloetingh. Hy heeft oock een Brugghe doen maecken van sijn Leger op het Eylandeken in den Rhijn/ ende voorts van over den Rhijn: tegen de ander zijde/ om alle toe-voeringhe ende Vaeraegie van daer te mooghen halen.

Berck beschoten. Daer nae drie stucken Gheschuts gestelt zijnde/ heeft-men seer gheschooten op den grooten Toren (daer seer upt-gheschooten wierdt) op de Loop-graben en beyde de Leegers/ ende oock op den Tol-tooren ende Rhijn-poorte/ om de Loop-graeven beeter te mooghen maecken/ desgheliicks met twee andere stucken/ op het Bolwerck voor de Rassel-poorte/ met dewelcke men den vijftienden ende sestienden Augusti soo dapper heeft ghespeelt/ dat die vander Stadt den selfden daghe den grooten Toren hebben moeten verlaeten/ nae dat sy veel quaets daer upt gedaen hadden/ ende op den 15 voor de Tente van den Prince Maurits, daer hy lagh en slicp hadden geschooten: welke kooghel hem vermaeckende/ upt der aerde/ voorts vloogh door de Tente/ en ten hoofden-eynde van t Bedde van den Heere van Sonsfelt, sonder dat hy/ die op de Bedt-steede lagh/ ghequetst wierde.

Den sestienden des nachts wierden der omtrent vier-en-twintigh stucken op verschepden plaetsen gheplanttet/ om de Stadt al-omme te beschieten: dan

1597. dan obermidts de Loop-graven soo na niet ghekoomen waeren als men wel hadde gehoopt / heeft den Prince Maurits het Gheschut / om met ghewelt te schieten / noch doen op-houden / ende een Gaelderpe bestreet te maecken aen de West-zijde van het Bolwerck / voor de Kassel-poorte / voor de somme van twaelf hondert Guldens / welcke binnen vier daghen ghemaeckt moeste wesen. Den neghenthienden Augusti / alsoo de Loop-graven begonden te naken aen de eene zijde van de halve Maene / bupten het Bolwerck van den Tol-toorn / voor de Rhijn-poorte / ende het Waeter upt het Rivierken de Niepe / welcke met een slupsken voor de halve Maene op-ghehouden was / af-ghelaeten zijnde / midtsgaeders de Gaelderpe met beerthien banden in 't begin van de Grachte / die niet seer wijde noch diep en was / gebracht zijnde / heeft den Prince Maurits rype beraedtslaghinghe ghehouden met de Hoofden van het Leger / ende vetoren de stormschietinge te beginnen / hoopende daerentusschen in het Bolwerck te moogen koomen: Dit schieten heeftmen begonst omtrent ten thien upren / met 35 stucken / naementlijck met 29 groote stucken / ende ses veldt-stucken / waer van thien stonden voor de Rhijn-poorte / elf voor het Bolwerck van de Kassel-poorte / vijf op het Eylandeken van den Rhijn / tegen den Tol-toorn / en noch vier daer beneden voor het Plat van de Stadt / ende de andere op ander plaetsen. Nae drie-mael of-schietens heeft den Prince Maurits (ghelijck hy ghewoon was) de Stadt doen op-epssen / 't welcke die van binnen ghehoort hebbende / hebben nae dat sy met malkanderen ghesproocken hadden / beslooten den Prince te antwoorden / ende noch drie dagen upt-stel te versoecken; het welke haer syn Excellentie af-ghesleghen heeft.

Berck beschooten met 35 Stucken / den 19 Augusti.

Ende na drie mael schietens op-ghepsept.

Nae een upre ofte daer omtrent dat men hadde beginnen te Parlementeeren / begon het schieten wederom aen te gaen / het welck met groot ghewelt duerde tot vijf upren na den Middagh / doende in alles omtrent 2000 schooten: ondertusschen heeft Graef Willem, onder faveur van het Gheschut / de halve Mane in-ghenomen / ende den Prince Maurits om tijdt te winnen / niet tegenstaende veele van mepninghe waeren / men behoorde die van der Stadt te verwachten) heeft wederomme de Stadt doen op-epsschen / dewelcke (nu mogelijck verbaest) voor dien het volck aen alle kanten aen-quam / ende hem in slagh-ordeninghe stelden / hier Gesanten upt hebben gesonden / namentlijck den Capitepn Bentingh, den ouden Capitepn Dulken, Admirael Pasman, Oberste van het Voets-volck / ende den Quartier-meester van het Regiment van Graef Herman vanden Berghe, voor de welcke in Gysselinge binnen gingben de Capitepn Schaef, Ingenhaven ende Waddel. Nae langhe dispute ende ernstigh bidden / heeft haer den Prince Maurits vergunt / met de Vaendelen, Wapenen ende Baggagie uyt te trecken, achter-laetende het Artijckel van in drie Maenden niet te dienen op dese zijde van de Mase, beloovende de Borghers by haere Previlegien te laeten. Soo dat sy den 21 Augusti / weesende juyst een Jaer nae dat Hulst over-ghegaen was aen de Eerts-hartogh Albertus, upt de Stadt syn vertrocken / onder den Gouverneur Hopman Snatere, vijf Vaendelen sterck / zijnde in alles omtrent negen hondert Man: den welcken den Prince Maurits tusschen de tseventigh ende tachtentigh Wagenen heeft gheleent / voor dewelcke den Sone van Capitepn Bentingh in Gysselinge is ghebleeben. Sy zijn ten selsden dage voor de Stadt Gelder ghekomen / alwaer sy upt-ghesloten wierden / ende bleben daer liggen geduprende den tijdt dan haer byp ghelepde: maer den 22 Augusti / alsoo sy niet wel van binnen gespyst en wierden / ofte die vander Stadt haer de spyse te diere wilden verkoopen / zijn sy daer over met de Wachte van de Poorte in questie ghekomen / ende hebben haer die over den hals gedzonghen / ende sijn alsoo binnen ghekoomen / alwaer sy hebben begonst te muptineeren / ende riepen Gelt / Gelt / hoe wel Graef Hendrick van den Berge daer binnen was. Het garnisoen dat te voren in de Stadt was / is met haer angbespannen / ende sy hebben alsoo ghesaementlijcken met groote furie Graef Hendrick ende alle Bebel-hebberen ter Stadt upt-ghejaeght ende ghedreven. De Heere van Gileyn, Uyttenham ende Grammaye, boden haer aen twee maenden Soldts / maer sy en wilden niet te breeden weesen / ende hielden de twee Uyttenham ende Grammaye ghevanghen. Daer nae quam Graef Harman om haer te bedzedighen / maer het was te bergheefs / ende hy moeste nae Arsen by syn volck / dat hy daer vergaderde / die omtrent drie dupsendt sterck waren / vertrecken.

1597. Berck overgegeven den 21 Augusti.

muptinatie tot Gelder den 22 Augusti.

Aldus is de Stadt van Rhijn-berck aen den Prince Maurits over-gegeven / nae thien daghen belegh / ende datmen daer

1597. daer omtrent twee dupsendt / acht honderdt ende tseventigh schooten op gheschooten hadde. Daer wierdt binnen ghevonden menighte van groot Gheschut: naementlijck / over de 44 Metaelen Stucken / onder dewelcke waren seeven stucken van Batterye / desghelijcks dertigh ysere stucken / ende een groote meenighte van slechte Taecktenen / daer in ghesonden / om de Garnisoenen in betaelinghe te gheven / die weerdigh geacht wierden over de honderdt tseventigh dupsendt Guldens: desghelijcks vijf ghesoncken Oorloghsscheepen / ende twee vermaerde Ponten ofte Vlot-scheepen: daermen tot Ceulen soo langhe aen ghetimmert hadde / ende veel mepnden mede upt te rechten / ende voorts van allen Voor-raedt ghenoegh.

Schaef Gouverneur van Berck.

Den Prince Maurits heeft terstondt de meest af-gheschooten Wercken doen vermaecken / de Loop-graeven laeten slechten / ende den Capitepn Schaef, (die groote neerstighepdt ende kloeckhepdt in dit Belegh ghetoont hadde) belast daer binnen te commandeeren / met ses Vaendelen Knechten: van alle Spijse ende Amonitie wel voorsien.

Die van Colen versoeken ontrupminghe van de stadt Uptyn-berck.

Soo haest deese Stadt ghewonnen was / soo hebben de Ghesanten van Ceulen, upt krachte van Brieven van Credentie / ontrupminge van de Stadt versocht / als haer toe-koomende / diese van de Spaensche te vooren oock nae beloste (met eede bevestight) nopt hadden konnen ghekrijgen: maer om datse met soo grooten koste van de Geunieerde Landen waren gewonnen / ende dat den Prince Maurits, noch de gecommitteerde Raden die by hem waen / daer toe niet en waren geauthoriseert / wiert dat haer geweygert / ende wierden gewesen aen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael.

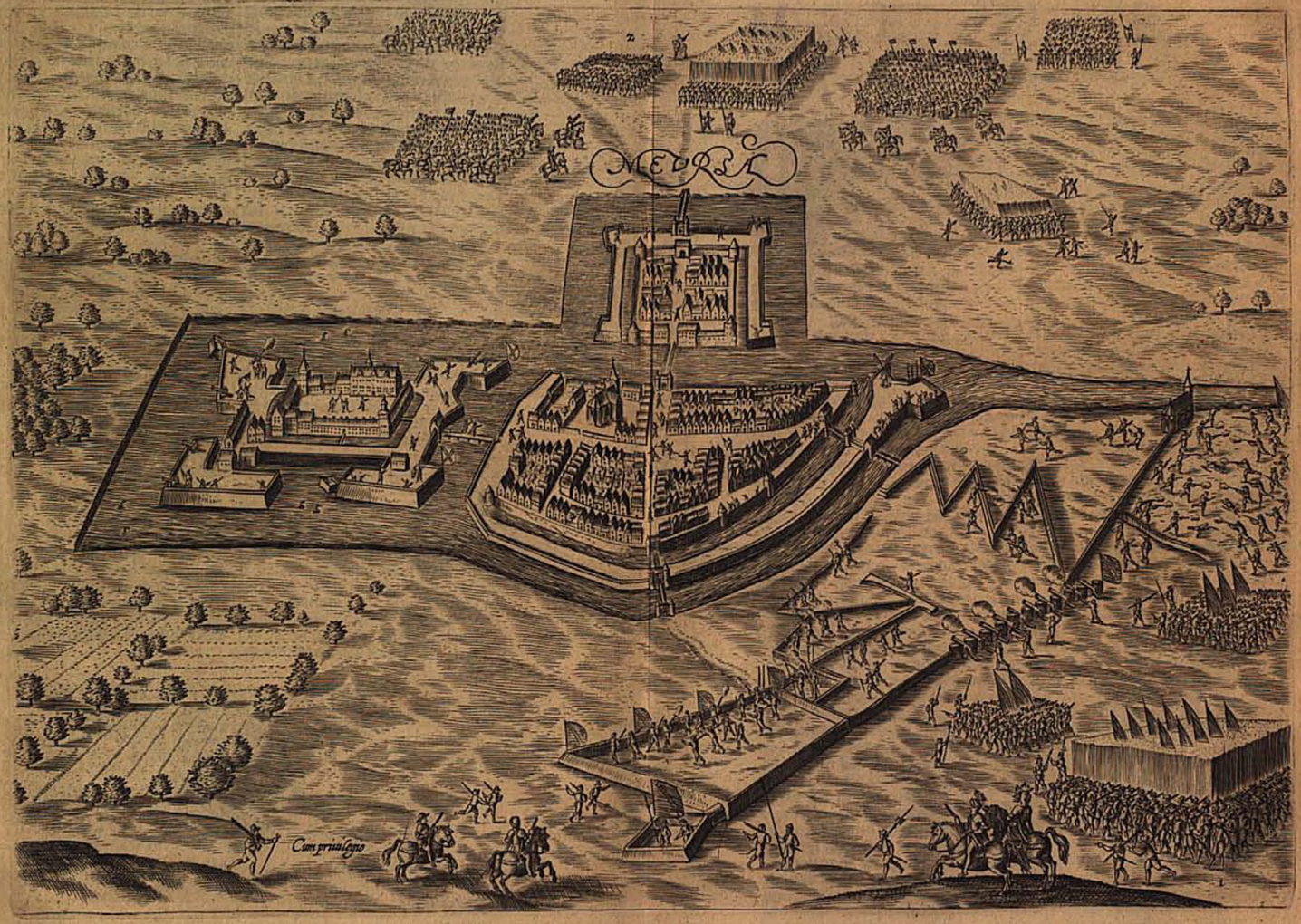
Des ander-daeghs nae dat Berck ober-ghegeven was den 21 Augusti / is Graef Herman tot Gelder ghekoomen / met omtrent twee dupsent te voet / ende seven oft acht Vanen Kupteren / het Voet-volck was beleydt onder Don Alonzo de Luna, Gouverneur van Lier, ende de Paerden onder Franciso de Padiglia, in mepninghe zijnde om noch Volck in Berck te brenghen / maer als hy verstaen heeft het ober-gheven / soo is hy weder vertrocken tot Arsen by de Maese / daer nae trock hy over de Maese / denckende op den Tocht van Turnhout, sendende binnen Meurs omtrent vier hondert Man / behalven de twee honderdt die twee dagen te vooren daer van Maestricht in-gheson den waeren: ende om dat voor-schreven Garnisoen beter te verseecheren / gheboodt hy den Capitepn Aernout Boecop Lieutenant van den Gouverneur / dat hy Camillo Schansse verlaeten soude / ende met syn Volck binnen Meurs koomen / het welcke den voor-noemden Boecop des nachts nae den 24 Augusti / met sulcker haest ghedaen heeft / dat hy drie Stucken-gheschuts in de voor-schreven Schansse heeft ghelaeten / namentlijck een Canon / een half Canon / ende een Veldt-stuck. Want het scheen dat hy voor een Belegh vreesde / 't welck hy niet en dorst verwachten. Syn Excellentie heeft deese Schansse / die langhe een Roof-nest gheweest was / terstont doen af-werpen ende slechten. De Schansse hadde haeren Naem van een Italiaensche Capitepn Camillo Sachino, een Godteloos Man die in desse Landen groote wreedthepdt bedreven heeft / die deselve hadde doen maecken / ende noemde die Mutiliana, gelijck men sulcks bevonden heeft upt een Descriptie die in een seker Kapelleken daer omtrent hangende was.

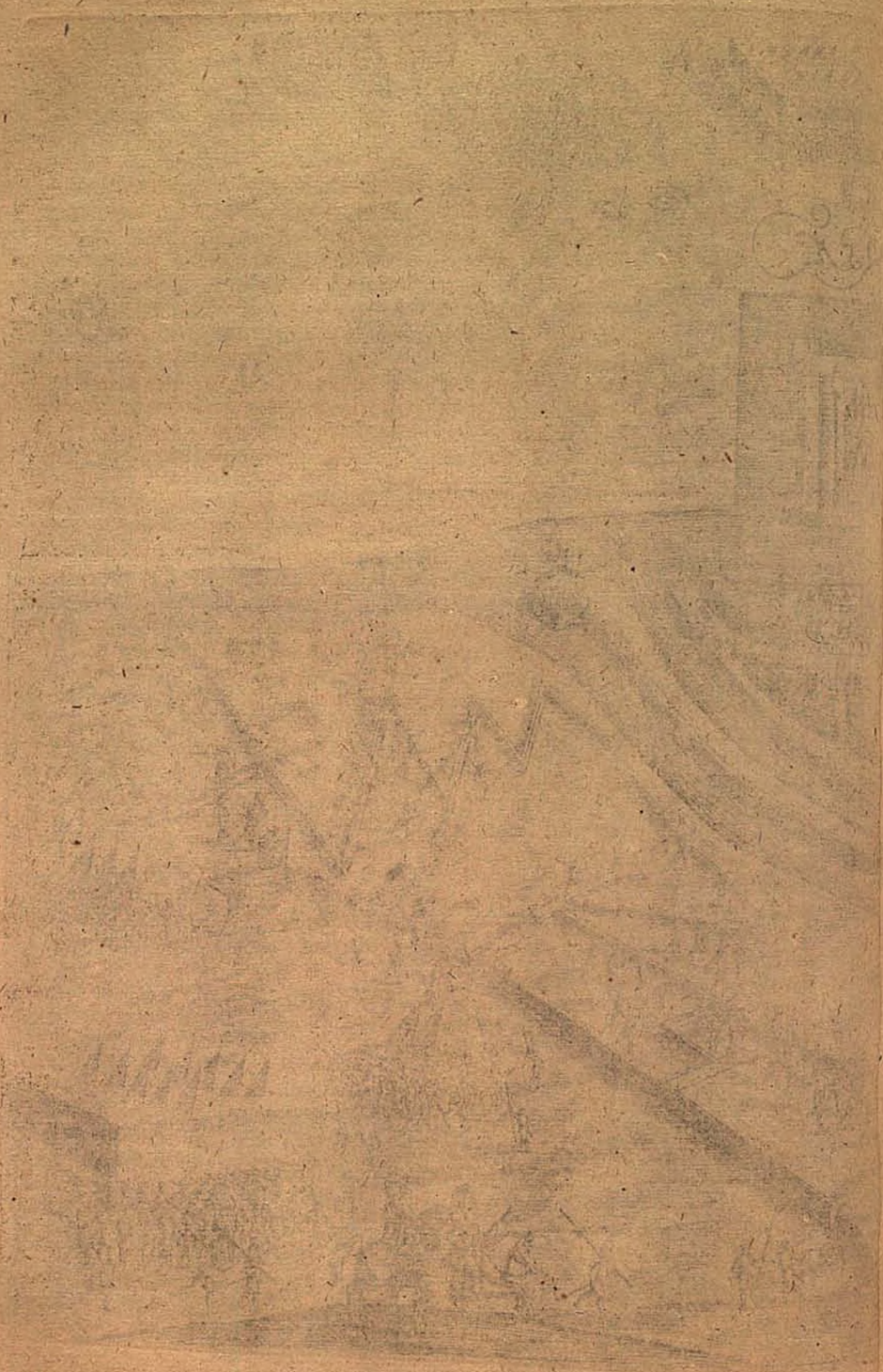
Camillo schanse ofte Mutiliana verlaten.

1597.

Ver-ove-

MEURS
Cum privilegio

Veroveringhe van de Stadt ende 't Kasteel van MEURS.

Gheschiedt in den Iaere 1597.

1597. DEn Prince Maurits verstaen hebbende dat Graef Herman over de Maese met syn Volck was vertrocken / soo is hy den ses-en-twintighsten Augusti de Stadt van Meurs gaen besightighen / vergheselschapt zynde met elf Cornetten Paerden / ende omtrent tien honderdt man te voet / wederom keerende door de Camillo Schanse / heeft hy gheresolveert de Stadt van Meurs aen te tasten. Tot welcke Resolutie den Prince te meer ende eerder beweeght ghewor-den is / overmidts de Rupteren den Graeve van Hohenlo met syn Hups-vrouwe de Graevinne van Bueren nae Rupts-landt hadde gheconvoyeert / nu weeder ghekoomen waeren: dien volghende is hy / nae dat hy de Schee-pen hadde belast nae de Camillo Schanse op te baeren / den acht-en-twintighsten Augusti met het gant-sche Leegher ghemarcheert nae Meurs, bestaende in tsestigh Vaendelen Voet-knechten / ende een-en-twintigh Cor-netten Paerden; dewelcke hy noch ten selven daeghe / in twee Leeghers ver-deelt / daer vooren gheslaeghen heeft: Het eene ende grootste voor de Kerck-poorte ende Heen-poorte / alwaer hy hem selven logeerde met negen-en-veer-tigh Vaendelen Voet-knechten / ende alle de Rupterye; het ander voor de Poorte van de nieuwe Stadt / alwaer den Heere van Cloetingen met ses Vaendelen van syn Regiment / ende wyf van het Regiment van Vriesland / onder het beleydt van den Oversten Duyvenvoorde ghelogeert waren. In het aen-koomen zynder eenighe scher-mutselen ghevallen / voor de Kercke die bupten de Poorte is / welcke den Vyandt in-hiel tot den Avondt / als twee Schotse Vaendelen quamen / om de Vriesen / die de Wachte aldaer had-den / te verlichten. Des anderen daeghs heeft-men sigh begraeven / en-

Meurs belegert den 28 Augusti.

de des avondts de Loop-graeven be- 1597.
ginnen te maecken met 15 Vaendelen Voet-knechten / naementlijck wyf van het Vriessche Regiment / vier van het Engelsche / vier van het Schotsche / en-de twee van den Graeve van Solms: de Vriesen voor de Steen-poorte; de Schotten met die van Solms, voor de Kerck-poorte; de Enghelsche tusschen beyde de Poorten. Op desen Avondt wierdt den Schotschen Capitein Wad-del, doodt gheschoten in de Loop-gra-ben. Den Prince Maurits hadde 12 stucken Gheschuts doen brenghen / de-welcke hy des nachts den een-en-der-tighsten heeft doen planten / ende met eenige des anderen daeghs doen schie-ten. Op den nae-volghenden Nacht is men ghekoomen met de Loop-grae-ven; upt het Quartier van de Vrie-sen / tot op den kant van de Gracht / dewelcke naeuw ende on-diep was: maer over-midts dat-men op ander plaetsen door den Regen ende quaet we-der / soo nae niet en was ghekoomen / heeft-men op den tweeden Septembris noch niet gheschooten / ghelijck den Prince Maurits hadde ghemeynt: met voor-neemen om daer-en-tusschen te gaen logeeren op de Gracht / ende on-der faveur van 't schieten / met behulp van eenighe Vlegs-brugghen / over de Gracht in den Wal van de Stadt te koomen. Dan / eer 't selve noch gheschiede / heeft den Gouverneur van Meurs, Andreas de Miranda een Span-giaert (booven hoope van een peghe-lijcken) hebbende ghebreck van Poe-der / een Tambourijn / een weynigh nae den Middagh / aen den Prince Maurits gheseonden / begheerende twee Gysselaers voor de gheene die hy upt senden soude / om de Stadt ende t'Ka-steel over te gheeven. Den Prince Maurits heeft den Heere van Gistelles, Overste Lieutenant van den Grave van Solms (alsoo syne Schoon-moeder bin-nen de Stadt was) met den Capitein Ingelhaven daer in gheseonden / ende is met die van de Stadt / welck waeren den Capitein Mucher, ende Capi-

Meurs beschoten / den eersten Sep-tember.

1597. teyn Boecop, Lieutenant van den Gouverneur / nae langhe disputen op den tijdt van drie dagen / (welke sy begheerden om secours te verwachten / daeromme sy gheschreven hadden) is het over-gheven van de Stadt ende 't Casteel eyndelijck beslooten. Des anderen daeghs den derden September / nae dat des Gouverneurs Huys-vrouwe (om de welcke den Prince Maurits in het Vleecke van Lint in 't Landt van Colen gheleghen weesende / een Trompetter met eenighe Waghens hadde gheschickt) was ghekoomen / soo zijn sy (volgende het Contract) uyt-ghetrocken omtrent acht hondert dertigh Mannen sterck / onder dewelcke waren eenige Spaengiaerden / ende oock een Vaen-dragher van het Casteel van Antwerpen) met Vaendelen / Wapen ende Baggagie / een klein Metaelen stuck gheschuts van den Graeve van Meurs, hebbende van den Prince Maurits omtrent veertigh Wagens: voor de welcke den Capiteyn Boekop in ostagie bleef. Den Prince Maurits heeft aldaer belast te commandeeren den voorschreven Heere van Gistelles, met twee Vaendelen voet-knechten / het eene sijn eygen / het ander Capiteyn Gyselar. Op het Casteel zijn ses stucken Gheschuts ghevonden / vier van Vaterye / benessens een Canon van extraordinari ghewichte / een half Canon / twee Drielingen / ende twee Veldt-stucken. In 't Waepen-huys vondt-men oock vier groote Kabels / elck van tachtentig hondert ponden swaer / die tot Colen geslagen waren / om op de groote Ponten te gebruycken. 1597.

Aldus heeft den Prince Maurits binnen den tijt van een Maent drie Steden met drie Casteelen / namentlijck: Alpen, Berck, Meurs ende de Camille Schans ver-overt / gelijck hier voor in 't langhe ende breede verhaelt is. Benessens dit heeft den Prince den Vyant noch af-genomen alle de scheepen ende besettingen die hy langhs den Rhijn-stroom hadde / waer inne hy heeft bekoomen over de 54 Metaelen stucken gheschuts / onder dewelcke zijn elf van Vaterye / ende d'ander van verscheyden grootte / als gheseydt is.

De Stadt van Meurs ende 't Casteel wordt overgegeven den derden September.

Gistelles wort Gouverneur.

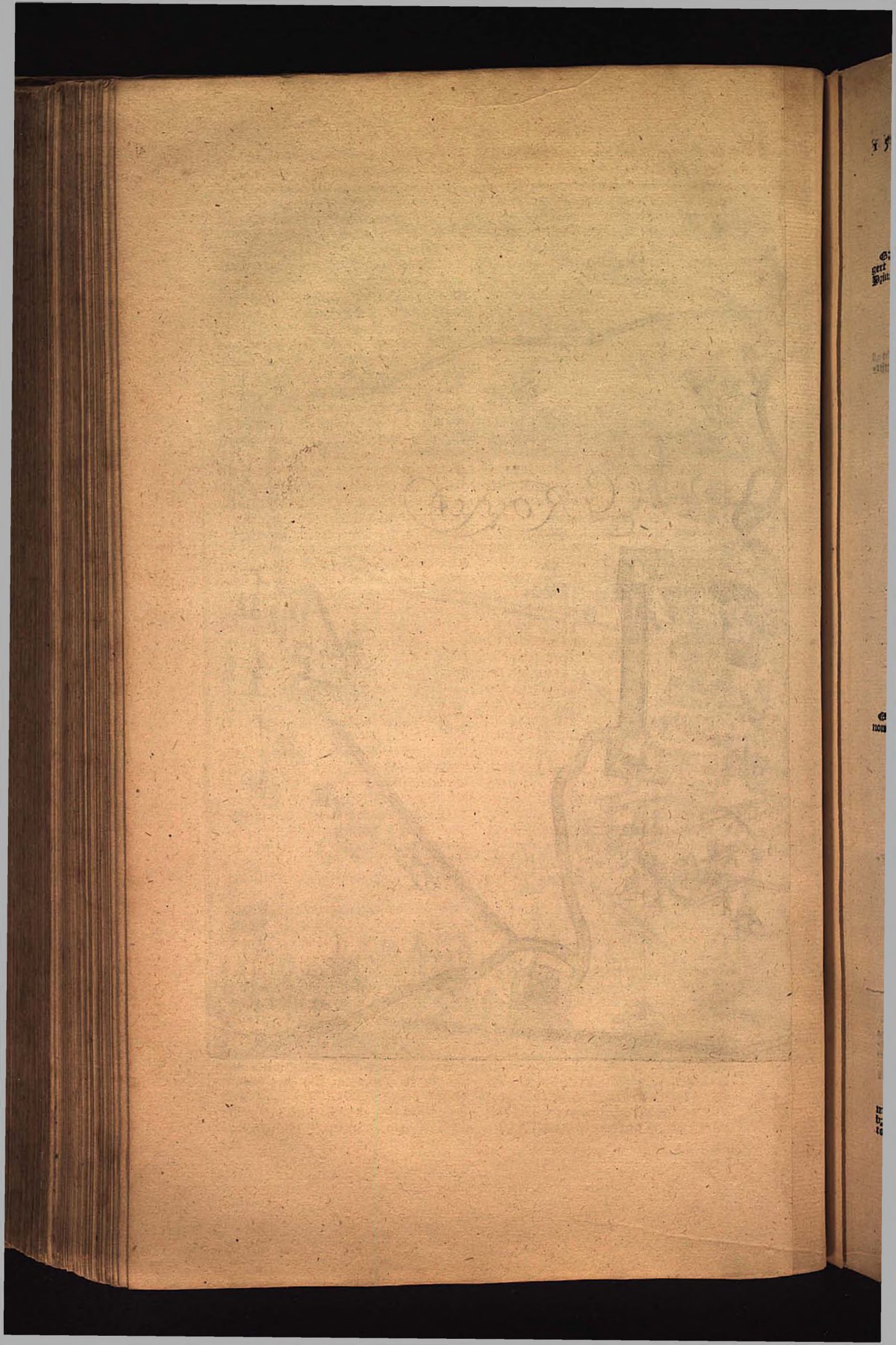
Beleegeringhe ende In-neeminghe der Steden van GROL ende GOOR.

Geschiet den 28 September. 1597.

1597. NAe dat den Prince Maurits tot Meurs eenige daghen besteet hadde / de Grachten ende Wallen te vermaken / ende de Loop-graven om de Stadt te slechten / is hy met het gantsche Leger op-ghetrocken den achtsten September / sterck zijnde ses duysendt Mannen te voet / ende vijfthien hondert te paerde / behalven de Schip-luyden die Matrosen ghenoemt werden / ende andere Arbeyders / die omtrent het Gheschut ghebruyckt werden / ende boven dien een groot ghevolgh van 't ghene tot den Leegher behoorende is. Naer dat den Prince in der haest een Schip-brugghe omtrent 103 Roeden langh over den Rhijn hadde geslagen / omtrent Orsoy, is 't Leeger ten selven dage de voorsz. Kilviere gepasseert / ende dien Avont tusschen de Lippe ende den Rhijn gelogeert. Des anderen daegs voort-treckende over de Lippe / is voor by Wesel met sijn Leegher gekomen tot Bruynen in 't Landt van Munster. Van daer vertrock hy den 10 September met het Leegher voor-by Boeckholt, ende quam dien Avondt logheeren tot Althen by Brevoort, 't welcke hy dede besightigen. Dan / verstaen hebbende / dat den Graeve Jan van Limborgh ende Stierum met twaelf Vaendelen Voet-knechten / en drie Benden Rupteren binnen Grol waeren / 't welck een klein Stedeken is / gheleeghen in het Hartoghdom van Gelder, omtrent twee mijlen van Bredevoorde: een Plaetse die niet alleen van natueren seer 1597.

Den Prince Maurits maeckt een Brugge / ende passeert den Rhijn / den 8 September. Treckt nae Grol.

GRAN
Cumprimlgio

1597. seer sterck/ maer daer-en-boven noch met vijf sterche Bolwercken / goede strijck-weeren / ende een goet Garnisoen versien was / niet teghen-staende heeft sijn Excellentie de selfde Stadt voor-ghenomen te belegheren / ende is dien volghende des anderen daeghs derwaerts ghetrocken : ende op den elfden September op den Avondt voor Grol ghekoomen / staende sijnen Leegher in 't vier-kant aen de West-zijde van de voor-schreeve Stadt : Ende al-hoe-wel veele deesen Aen-slagh scheen vry hardt om aen te beginnen / heeft nochtans den Prince Maurits binnen korten daeghe soo veel naerstigheydt aen-ghewent / dat hy de Stadt met ses principaele Schansen / ende eenighe ander Wachten ende Loop-graeven alsoo heeft becingheldt / dat er niemandt upt ofte in mochte ; ende siende dat de Stadt niet dan met louter gheweldt te neemen was / heeft hy seven Gaelderyen (dat zijn bedeckte Wegen door de Grachten) tot aen de Wallen doen maecken / om in twee Bolwercken ende de Wallen daer omtrent te moogen komen / stellende daer toe 2 principaele / ende noch 2 minder Batteryen / om de Borst-weeren ende Wallen soo te beschieten / datter niet een Mensch op soude konnen dueren ; om alsoo oock te beeter met sijne Wercken te mogen avanceeren. Ende alsoo den Prince Maurits (in 't aen-komen voor de Stadt Grol) verstaen hadde / dat sijnen Vyandt gheen Krijchs-volck binnen het Stedeken van Goor gelaten hadde / heeft hy dat selve doen in-nemen / ende met een Vaendel Soldaeten besetten. Omtrent deselve tijdt / zijn noch acht Vaendelen Voet-knechten by het Leeger gekomen.

Grol belegert van den Prince.

Goor ingenomen.

Daer-en-tusschen zijnder sommighe Schermutselen voor Grol (doch van klepnder waerden) ghevallen / ende men heeft ghearbeydt omtrent de Beltemer Poorte / om het Waeter dat aldaer met eenighe schutselen by die van der Stadt tot verdiepinghe van haer Grachten ghehouden wordt / af te leyden : 't Welck eyndelijck den 25 September des nachts / is te weerghe ghebracht : Ende alsoo den kloeck-sinnighen Meester Jan Bouvier, een seer konstigh Vyer-werck-maker van des Princen Maurits Leegher / pooghde met Vyer-ballen door sijn Geschut eenigh Vyer in de Stadt te werpen / heeft hy soo veele te weeghe ghebracht / dat hy tot driemael den Brandt in de voorschreven Stadt gheschooten heeft / naementlijck op den vier-en-twintighsten des nachts eenen grooten Brandt / die vreesselijck was om sien ; ende ten ware de Burgeren met alle naerstigheydt den Brandt hadden soecken te blusschen / soude een groot deel van de Stadt af-gebrandt hebben / om dat de Soldaten aen de Wallen liepen / ende de Hupsen lieten branden / sonder daer naer te sien. Daer zijn doen-maels veertigh Hupsen verbrant / desgelijcx den vijf-en-twintighsten September na den middagh niet veel minder.

Grol driemael in brant geschoten.

1597.

Die van der Stadt alhoewel sy een halve Maene binnen het Levelder bolwerck hadden gemaeckt / ende noch een ander aen 't Gast-huys Bolwerck begost / siende dat het Waeter upt de Gracht wierde gheleydt / ende den Brandt haer seer benauwde / oock wel seeven Gaelderyen meest aen de Wallen ghebracht waeren / hebben (na dat sy eens ofte twee-mael van weegen den Prince door een Trompetter gesommeert waeren) haere Ghecommitterde op den acht-en-twintighsten September aen den Prince Maurits ghesonden ; dewelcke versochten drie daghen respijts / om aen Graef Herman vanden Berghe te schrijven / ende te verwachten sijnen last ende ordere. Daer op sijn Excellentie antwoorde / dat sy haer haest moesten beraeden / of dat hy anderssins met sijn begonnen werck soude voort-gaen : Dat hy niet ghekoomen was om haer de Stadt af te bidden, maer om die haer af te dwinghen, ende met gheweldt af te neemen. Eyntelijcken / naer eenighe onder-handelinghen tusschen beyden ghevallen weesende / alleenlijcken bestaende op het upt-boeren van haere Paerden / ende behouden van de Vaendelen / heeft den Prince (die daer soo veel niet aen gheleeghen was) haer versoeck toe-ghestaen ende gheaccordert : Haer toe-laetende / Dat sy met alle haer Goedt ende Waepenen uyt de Stadt souden moghen trecken, midts dat sy in drie Maenden op dese zijde van de Mase teghen de Geunieerde Landen niet en souden moogh dienen, ende alle Boecken, Papieren ende Registeren van de Landen, leveren in Handen van de Heeren van Gelderlandt, ende Graefschap Zutphen ; des, men haer Waeghenen ende Convoy soude gheven tot den Rhijn toe ; latende alle ander Geestelijcke Persoonen vry, te mogen blyven ofte vertrecken.

Grol geeft haer over / den 28 September.

Den 28 September des morghens / nae dat de Guarden van den Prince Maurits, van Graef Willem van Nassau, ende den Graeve van Hohenlo, met omtrent tneghentigh Waeghens /

1597. om de Waggagie te laeden / binnen de Stadt waren ghetrocken / zijn die van binnen (behalven de kranckte ende gequetste die met Wagens wegh gevoert wierden) in goede ordere omtrent den Middagh uyt de Stadt ghetrocken. Den Ritmeester Bobego met sijn Vane omtrent tachtentigh Paerden hadde de Voor-tocht / daer nae volghden de Waghens / diemen haer vergunt hadde / met eenen ongelooflijken tros van Vrouwen / Jongers ende Waggagie / verghesel schapt met hondert Schutten. Daer Sanchio de Lieva met sijn Volck / met 53 Paerden: na hem 12 Vaendelen voetknechten / als de vaendelen vanden Graef van Stierum, van Graef Henrick vanden Berg, Evert van Ens, van Cortenbagh, van Malagamba, Franciſco de Robels, Rykin van den Saude, Forneau, Decken, Worms, ende Sickinga, te saemen twaelf Compagnien / trecknde in de volghende orden: Eerst vier-entnegentigh Musquettiers ende Arquebusiers / daer nae 213 Pycken / daer nae de twaelf Vaendelen / ende tachtentigh Officiers / daer nae twee honderdt Pycken / ende tachtentigh Roers ende Musquetten / met de Officieren: sterck 750 Man te voete; ende 235 te paerde: In de achter-hoede was de Vane Ruyters van Capiteyn Paulo Emilio Martinengo, sterck zijnde 50 Lancen ende 44 Carabins. Dese wierden geconvoyeert tot buyten het Leger / met vier Vanen Ruyteren / ende togen naer den Rhijn beneden Emmerick. Men seyde / dat omtrent hondert Mannen in het Beleegh mochten ghebleven zijn. Men vont in de Stadt niet meer als een half Canon geschuts / ende drie Slangen met eenige Kogels / ende seer weynigh Bus-kruydt.

Uyttocht vã het notabel Garnisoen uyt Grol / zijnde twaelf Vaendelen / en 3 Benden Paerden / den 28 Septemb.

1597.

Den Prince Maurits hebbende aldus door groote naerstigheydt ende Godes hulpe / binnen achtien dagen dese sterckte ende wel-besette Stadt over-wonnen; Om voort aen deselve wel te bewaren ende te verseeckeren ten dienste deser Landen / heeft hy die terstondt met ses Vaendelen Knechten beset / ende Jonckheer Seino van Dort, Heere van Dort, by provisie / het Gouvernement bevoolen / doende de Grachten ende Wallen vermaken / de Schanssen / Galderyen ende Loop-graven af-hecken ende slechten / ende liet alsoo / terwijlen dat-men hier meede besigh was / sijn Volck eenighsins rusten ende ververschen.

Grol in 18 daghen ghewonnen.

1597.

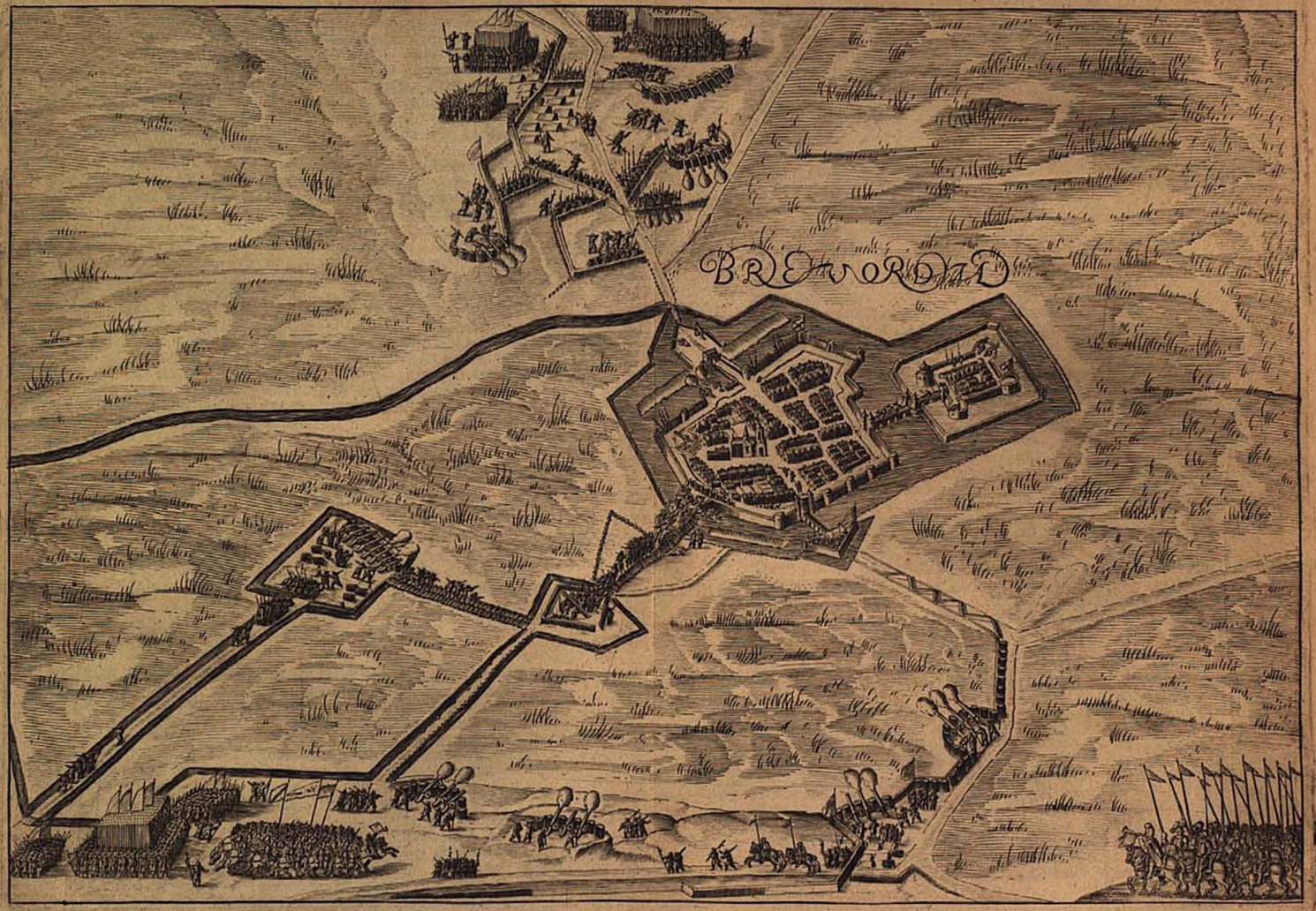
In-neeminghe van de Stadt ende 't Kasteel BREVOORT,

Gheschiedt den 12 October. 1597.

1597. Syn Excellentie de Trencheen / met de Waterpen voor Grol doen slechten hebbende / is hy (als eenen victorieusen Helt / sijne Victorien vervolgende) den eersten Octobris met sijn gantsche Legher op-ghetrocken / ende voor het Stedeken ende sterck Kasteel van Brevoort, (in het Graefschap van Zutphen, gelegen zijnde) gekomen / alwaer een Lorepnoys Guardot commandeerde. Den Prince des anderen daeghs verstaen hebbende (door eenen die uyt de Stadt viel) dat het Vaendel van den Heere van Aenholt, onder het beleydt van den Lieutenant Broeckhuysen, scheen met de Borgheys te willen houden / ende in questie te zijn met het Vaendel van Capiteyn Guardot, soo heeft hy den tweeden October een Trompetter ghesonden om de Plaetse op te eysschen: Waer daer wierdt by een Sergeant Major (buyten komende) gheantwoordt: Dat sy die Plaetse, voor Godt ende den Koninck wilden houden, daer leeven ende sterven, &c. Waer op den Prince Maurits ordere heeft ghestelt / om die met gheweldt aen te grijpen / ende tot dien eynde op drie plaetsen / als voor beyde de Poorten / ende aen de West-zijde Loop-graeven / ende oock drie Beddinghen voor het Gheschut doen maecken

1597.

Brevoort in moraesch gelegen / belegert ende aengetast / den 8 October.

BREVORDAD

1597. maecken: het welcke met sulcken neerstigheydt in de morasschen te weghe is ghebracht / dat het ongheloofflijck soude moghen schijnen te beschrijven ofte te ghedencken: want niet teghen-staende den ghestadighen reghen / onghebruyckelijcke weghen / menighvuldighe morasschen / rontom het Stedeken leggende / die alsoo ghestelt waeren / dat het onmooghelijcken scheen om de Stadt te konnen ghenaecken) heeft nochtans den Prince Maurits door de Bootsghesellen / ende andere van de sijne soo grooten devoir ghedaen / met rijs-bosschen ende tacken / daer mede sy de wegen maeckten / om daer over 't geschut en de Vies-brugghen met de Curckbrugghen aen te moghen brenghen / dat hy het ghestut ghestelt ende ghemplant heeft: soo dat alles op den 8 October ghereed zijnde / om de Stadt met ghewelt aen te tasten / hy den 9. omtrent acht uyren / drie salven heeft doen schieten / ende daer nae die van binnen appointement meer mael doen aenbieden; maer alsoo sy dat simpelijck ende schimpelijck afsloeghen / ende vier-en-twintigh uyren sochten upt te stellen / heeft men op de voorschreven Poorten / ende een seecker rondeel aen de West-zyde van de Stadt / met 20 stucken / in sulcken furie van omtrent ten negen uyren voor den middagh / tot drie uyren na de middagh gheschooten / dat die van binnen verbaert werdende / eerst den trommel deden slaen / daer nae haere Hoeden op staecken / ende eyndelijck de Vrouwen ende kinderen op de Wallen deden komen / die op haer knien vielen om alsoo tot ghenade / ende tot ghehoor te komen. Maer de Belegghers in de loop-graben zijnde / hebben twee halve Maenen buyten beyde de Poorten in-genomen / en de Schotten meynden de Meesteetsche-Poorte mede te forceeren / waer die van binnen confuselick naer 't Kasteel door liepen / ende de Vresssche aen 't Rondeel verlieten: de welcke de Grabers van de aprochien / ende 't volck die by de Vies- ende Curckbrugghen waeren / eerst in-namen / sonder dat als noch van den ghenen die ghereed stonden om te stormen / niet eenen upt sijn ghelit was ghetreden; dan een Soldaet / op-klimmende ende niemandt siende / heeft de andere met synen Voet ghewenckt / terstondt quamen de Boots-ghesellen / Grabers ende Soldaten die in de loop-graben waren met een ghedruys ende groot gheroep aengheloopen / ende hebben beyde de halve Maenen in ghenomen. 1597.

Die van Bevoort zijnde overvallen / vlieden op 't Kasteel / daer sy haer opgheven op ghenade / den 12 October.

Den Prince hadde lieber de Stadt met Accoort als met ghewelt in-genomen / maer de hitte der soldaten was so groot dat sy op te doodt / die sy voor oogen saghen niet en pasten: veel wenigher op het ghebodt van sijn Excellentie. Die van binnen sulcks siende hebben haer moeten in de ghenade van den Prince Maurits gheven / dese dede terstondt in de ghevanghenisse gaen: den welcken hy al hae wel sy wel waerdigh scheenen ghehanghen te wesen / het leven heeft gheschencken / en haer rantsoen op drie duysent ende neghen hondert guldens (behalven de Hooft-Officieren) laeten maecken: Ende op den 12 October / omtrent twee hondert mannen sterck / (met belofte van in drie Maenden niet te dienen op dese zijde der Mase/) laten vertrecken: ende van de 123 Soldaten van Broeck-huysen, wierdt twee duysent ende drie hondert guldens voor rantsoen bedonghen / behalven Broeck-huysen, die voor sijn Dochter vijftien hondert guldens betaelde / sonder synen Vaendrager Boetselaer. Van de Officieren ende Soldaten van Capitepn Guardot, zijnde seven ende tseventigh man / wert sestien hondert guldens tot rantsoen bedonghen / sonder Guardot selve / ende sijn Officieren. Den Borgheren door tusschen spreecken van den Heere van Tempel, wierd in consideratie van den brandt die daer ghebiel / haer rantsoen geschoncken / dies schoncken sy aen den Prince Maurits drie Hoederen Wijns. Maer het Stedeken is (men weet niet seecker by wat middelen) gheheel afghebrant / behalven vijf ofte ses huysen ende eenighe hutten. Van / Willem Baudaert in sijne Nassansche Oorloghen seydt / dat een Soldaet in der nacht willende in sijn Logement naer eenighen buyt soecken een handt vol stroo aen gesteken heeft / (by ghebreck van haersen) waer mede hy / al omme door het huys ginghe soeckende / sijn eyghen Logement by onghelucke aen brandt gesteecken heeft: doch andere seyden / dat desen brandt ghekomen was van een vier-hoeghel die in de Stadt geschooten zijnde / ongelest was blijven leggen / ende daer ontsteecken zijnde / desen brandt veroorsaeckt heeft. Die van Bevoort worden ghe-rantsoeneert.

Belegeringe ende in-neminge der Steden

van

ENSCHEDE,
OLDENZEEL,

Ende

OOTMARSEN.

Gheschiet den 18. 22. ende 23 October 1597.

1597. ALs den Prince Maurits aldus binnen neghen daghen dese bynae onwinlijcke plaetse / (want de selve veel sterker dan Berck, Meurs ofte Grol, geacht wierd) hadden door on-op-houdelijcken arbeyt / met Godes hulpe / gewonnen / ende aldaer goede ordere gheselt op de reparatie der wallen / op ghemeene kosten der Landen: soo heeft hy wederom syn kryghs-volck wat ruste ende ververschinge moeten toe-laeten / overmits den swaren ongeluckelijcken wegh / den welcken hy resolveerde te doen na Enschede, Oldenzeel, ende Ootmarsen, den welcke qualijck in vier dagen konde gedaen worden: haer alsoo wepnigh dagen vermaeckt hebbende / heeft hem den Prince met syn legher op de been gemaeckt / ende is met grooten blyt ende neerstigheyt den 18 October voor Enschede gekomen / zynde een sterck Stedeken in de Twenten gelegen / versien wesende met eenen aerden Wal ende twee grachten / een binnen ende een buyten / alwaer de Capitepn Vasques ende Groorvelt (de Stadt op-gheeyscht zynde) twee Persoonen aen den Prince Maurits hebben gesonden / om het gheschut te besichtighen / ende daer na met hem te handelen / 't selve geschiet wesende / soo heeft eyndelijck den Prince Maurits met haer gearcoordeert: Met haer Wapenen ende Bagagie over de Mase te mogen trecken, mits dat sy in drie naestkomende Maenden, den Koningh van Spangien op dese zijde der voorschreven Riviere niet en soude dienen, dies souden sy in alle verseeckertheydt tot de voorschreven Riviere geconvoyeert worden.

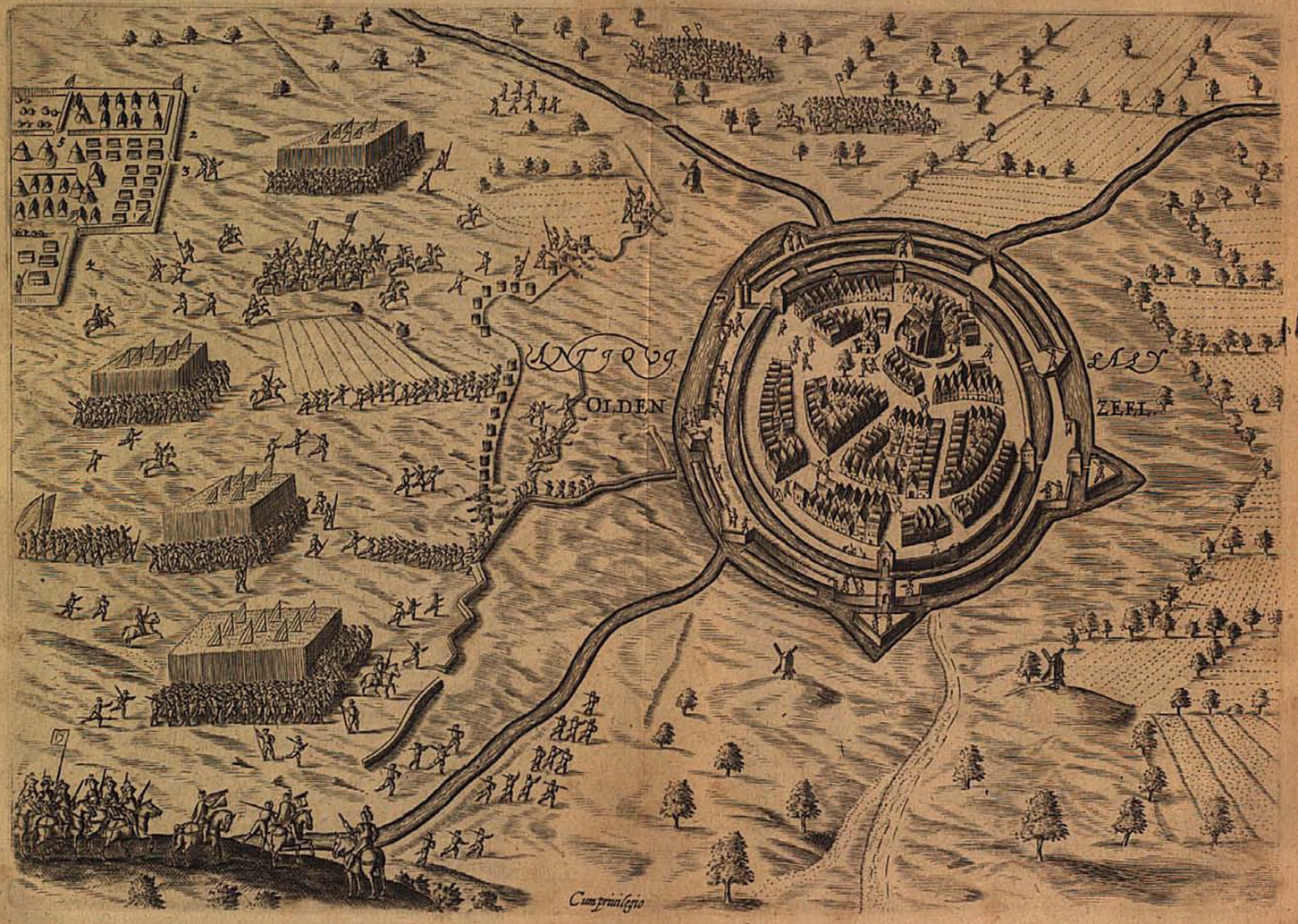
Enschede geeft hem over den 18 October.

Achtervolgende dit accoort / zyn se gesamentlicken op den 19 October voeg (omtrent 110 man sterck zynde) uytgetrocken / want daer te voren omtrent 50 mannen die om Buyt uyt hadden geweest van't voorschreven Garnisoen / van des Princen Maurits ruyters verslagen ende ghevangen ghenomen waren / den 9 October. 1597.

Des anderen daeghs is den Prince Maurits met het legher voor Oldenzeel (leggende een myl van Enschede) ghekomen. Dit is de Hooft-stadt van de Twente, hebbende drie mueren ende drie grachten rontomme. Het is van de oudtste Steden van Over-Yssel, die synen naem ghekregen heeft van seeckere Volcken / die ten tyden van de Romeynen Oldezali ghenoemt waren. Sy is Circkel-rondt / ende hadde te dier tyden negen Bolwerken. Daer binnen lagen omtrent 400 soldaten / ende de Borgerije was redelijck sterck. Soo haest als den Prince voor Oldenzeel ghekomen was / heeft hy terstondt twee Regimenten / namelijck dat van den Graeve van Solms, ende van Graef Hendrick syn broeder / met eenighe ruyters / ende vier stucken geschuts / naer Ootmarsen gesonden / zynde een seer oudt Stedeken omtrent drie mylen van Almeloe ghelegen / ende ghefondeert (soo Trithemius seydt) van Odemaer Koningh van Vranckrijck, daer het den Naem van boert / ende dat op het eyghen graf van Vechtan synen grooten Vriendt: doch andere seggen dat het de naem heeft van het volck / Marli, die van ouden tyden daer in ghewoont hebben / ende dat den naem in Oormarsen verandert is. So haest des Princen volck voor de Stadt ghekomen is / hebben sy die terstondt op-ge-eyscht: maer den Capitepn Otto van den Sande, met noch drie Corporaelschappen / ofte dertigh mannen van die van Oldenzeel, daer binnen zynde / hebben dat ghewepghert op te gheven / waerom op den 21 October het gheschut gheplant is / ende drie Salven gheschooten zynde / heb-

Ootmarsen Belegheert.

1597.

OLDEN
ZEEL.
Cum priuilegio

1597. hebben sy de voorschreven Stede doen op-eysschen / de welcke haer terstondt (volghende het Appointement van Enschede,) op-gheghéven hebben in handen van den Grave van Solms, ende zyn terstondt daer upt ghetrocken / wesende omtrent hondert ende dertigh man sterck. In de Stadt wierden gevonden twee Metaelen Falconetten / met twee Ysere stucken / omtrent acht hondert pondt krupdt / ende twee hondert pondt Tonten / met hondert ende twaelf hoeghelen / ende wepnighe andere Provisie.

Ootmarsen op-ghegeven (beschoten zynde/) den 22 October.

Nae dat den Prince Maurits voor Oldenzeel was gekomen (ghelijck hier voor ghesepdt is) dede hy de selve op-eysschen: maer alsoo daer ses Vaendelen binnen laghen / namelijck den Oversten Byllye, den Grave Egmont, den Gouverneur Boymer, Herman van Ens, Borgh-Grave, en de Eylkema, hebben sy gheantwoordet / dat sy de Stadt alsoo over te geven niet en souden konnen verantwoorden. Waeromme hy terstondt Loop-graven ende Vaterycn heeft doen maecken / ende met eenighe stucken laten vper gheben / terwijle de beddinghe voor de Vaterije wierden ghemaeckt: de welcke by naest gereed zynde / ende de Borghers bevreest waren voor meerder schade in haeren stede te verkrijghen / soo zyn den 22 October des avondts / eenighe upt de Stadt gekomen / namentlijcken den Capitepn Borgh-Grave ende Vaendrigh van Egmondt, met twee Borgemeesters van de Stadt / de welcke nae eenighe onderhandelinghe / omtrent elf uyren in den avondt / met den Prince Maurits zyn veracordeert / op het Appointement van die van Enschede: Waer wierd mede besproken dat alle de Borghers ende Geestelijcke persoonen vry soude staen / te blijven ofte upt de Stadt te trecken. Het Garnisoen is des anderen daeghs 's morghens upt de Stadt ghetrocken / ende hebben haer ontschuldight op de ontwilligheydt ende vreese van de Borghers / ende de wepnighte van 't volck / want sy en waren maer vier hondert man sterck.

Oldenzeel beschoten / geeft haer over den 23 October.

Den Prince Maurits dese oude Capitepnen ende Soldaten mede overwonnen hebbende / is op den selven 23 October met Me-Vrouwe de Princesse van Orangien, Weduwe (die om eenige noodige saecken by hem in 't leger was gheklomen) ende met Graef Willem van Nassau binnen Oldenzeel ghetrocken / alwaer men drie Metaele stucken gheschut / met een goedt ghetal Yseren / ende omtrent seven dupsent ponden pulvers heeft ghevonden / ende heeft het Vaendel van den Vrost van Sallant ende van Iaques Meurs, binnen de Stadt in Garnisoen doen trecken / ende den voorschreven Meurs het ghebiedt aldaer bevolen; ende dat het Vaendel van Portere soude trecken binnen Enschede, waer mede den Prince Maurits binnen vijf dagen / drie Steden met Garnisoen beset / ende het gheheele Landtschap van Twente in-ghenomen ende ghewonnen heeft.

Iaques Meurs Gouverneur in Oldenzeel.

Den 24 October heeft den Prince Maurits de Rivière Dinckele doen besichtighen / ende een passagie daer over doen maecken / sendende den Vrost van Sallant met tien Vanen ruyteren / ende ses Vaendelen voet-knechten / Vriesen / om den wegh na Lingen al omme te berepden ende toe te maken / ende voorts te berennen ende te berepden tot een belegeringhe.

Ten selven dage zyn drie van de jonghe Graven van Benthem, met den Graeve van Weda, by den Prince Maurits binnen Oldenzeel ghekomen / ook mede de Ghesanten van de Regheeringe van Munster. Den Prince Maurits heeft ook den Capitepn Ewout den Bout, met Vrieven aen de naest-ghesetten Vrosten upt-ghesonden / om met schupten / balcken / plancken / ende andere Materialen / een brugge over den Eems te helpen maken. Die in 't Stedeken ende Fort van Goor laghen / siende hoe het met haere nae-buyr-steden af liep / dorsten de aenkomste van syn Excellentie niet verwachten / maer verliepen ende verlieten hare plaetse / sonder schoot ofte slagh te verwachten. Den Prince heeft met advijs van de Gedeputeerde van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael / die van den Rade van State / ende van 't Landtschap Over-Yssel, resolutie ghenomen om de Steden van Enschede ende Ootmarsen, van haere Vesten te ontblooten / het welcke ook korzelinghe daer nae ghedaen ende gheschiet is.

Ootmaersen ende Enschede van Vestinghe ontbloot.

In-neminge der Stadt ende 't Kasteel van

LINGHEN,

Gheschiedt in den Iaere 1597.

1597. OP den 26 October/ is den Prince Maurits met 't leger van Oldenzeel op-ghetrocken/ ende met de Voor-tocht tot Noorthooren gekomen; maer hy selve is op 't Huys te Benthem ghetrocken/ met de Princesse van Orangien, (die met Brabantina van Orangien was ghekomen/ haer aschepdt te neemen) ende andere Principale van den Adel/ tot een groot deel toe/ alwaer sy alle seer heerlijck ende vriendelijck zijn ontfanghen ende ghefestoyeert gheweest/ van den Graeve van Benthem ende de Weduwe Palts-Gravinne, die haer daer onthiel: van waer 's anderdaegs de Princesse te rugghe keerde; ende de Prince Maurits selve heeft hem omtrent Eemsbueren ghevonden by het legher/ het welcke den 28 October passeerde over de Eems/ ende quam voor de Stadt ende 't Casteel van Linghen.

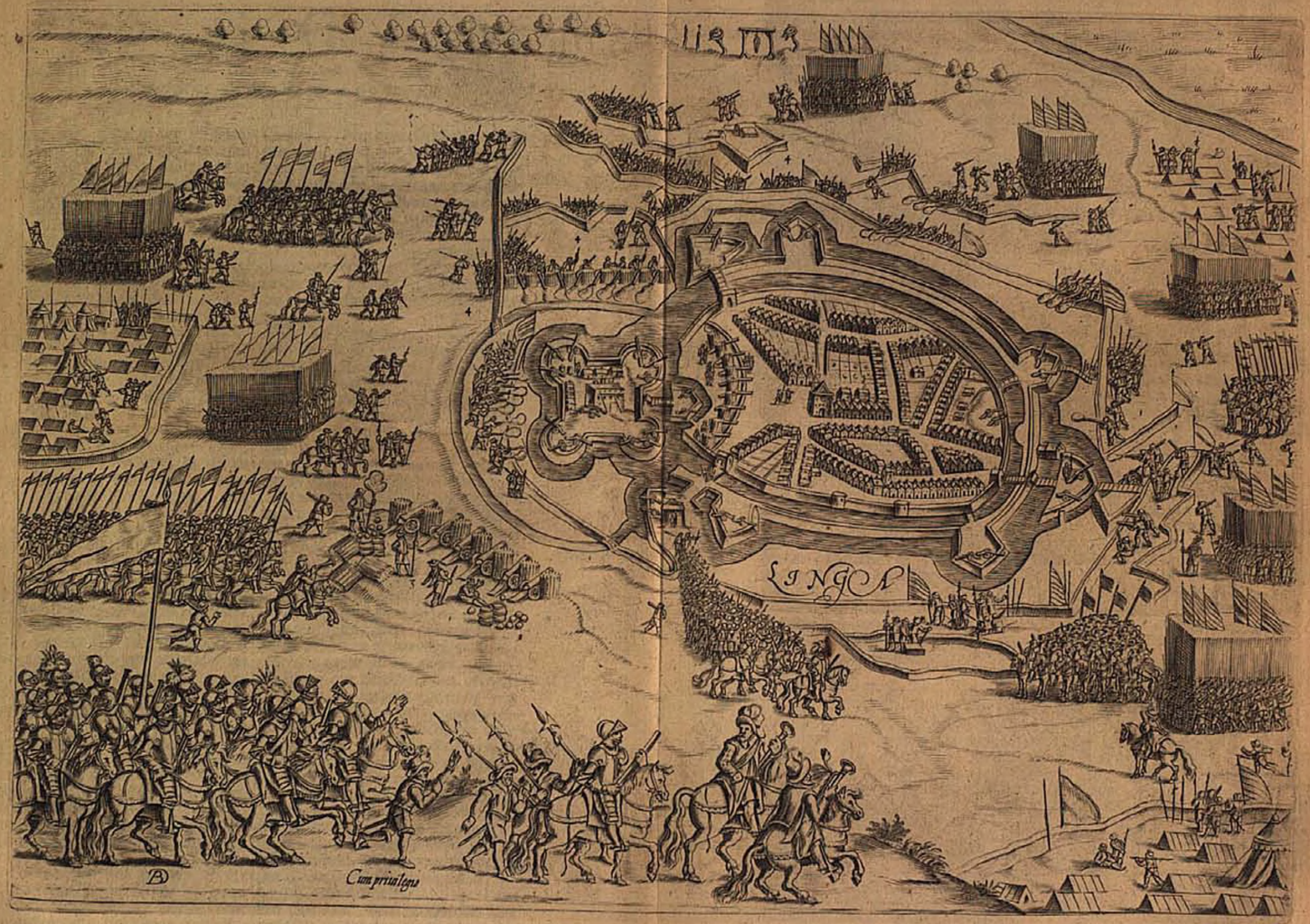
Beschrijvinghe van de Stadt Linghen

Lingen is een Frontier-plaetse/ende de uyterste van Nederlandt/gheleghen over gene zijde banden Eems/omtrent een vierde deel van een mijl; vier groote mijlen van Meppen ende van Renen, beyde op den selven Vloedt gheleghen; Het is een Heerlickheyt/ bestaende van de Stadt/'t Casteel/ ende vier Vorpen/ de welcke den Keyser Carolus de vijfde by confiscatie af nam Anno 1546. (met het Graefschap van Teckelenborgh, ende de Heerlickheydt van Reyden) den Graeve Coenraedt van Teckelenborgh; om dat hy/ zijnde van het Smalcaldisch Verbondt/ teghen hem oorloghe ghevoert hadde/ende voor Rebel was ghesententieert. Den Keyser heeft alle dese voorschreven Heerlickheden ghegeven aen Maximiliaen van Egmondt, Graeve van Bueren, voor sijnen goeden dienst.

Daer nae soo versoende den voorschreven Graeve met den Keyser/ ende dat met conditie/ dat Lingen soude blijven aen den voorschreven Graeve van Bueren, maer alsoo daer nae een Graef Nicolaes van Teckelenborgh, Oom van Coenraedt, hem daer over beklaeghde/ ende sustineerde dat het een Gelders Leen was/ soo is het weder in Keysers handen ghekomen/ die daer naemaels van disponeerde. Van eenighe jaeren daer naer soo hebben de Ho. Mo. Heeren Staten dit den Prince van Orangien, tot een kleyne vergeldinghe van sijne groote Diensten/ die hy langhe jaren met sijne schade/ tot nut deser Landen ghedaen hadde/ gheschoncken ende ghegheven. 1597.

Als den Prince voor de stadt quam/ vondt hy die seer wel versien/ soo wel van stercke Bolwerken/ Vesten/ etc. als besettinghe; Want behalven dat het Casteel vier stercke aerde Rondeelen heeft/ soo was de Stadt beset met dobbelde Vesten ende Grachten/ vier Bolwerken ende drie Ravelijnen/ met een Garnisoen van omtrent ses hondert Soldaten/ bestaende in drie Vaendelen voet-knechten/ ende een Vaendel ruyteren/ onder het beleydt van Graef Frederick van den Berghe, den Vorst Indeveldt, Laukema den Lieutenant van Verdugo: met alle andere noodtlickheden tot een Belegheringhe dienende. Den voorschreven Graef Frederick merckende dat het op Linghen ghemunt was/ heeft terstondt alle de naeste huysen en groote schaep-stallen/ (die vele om de Stadt waeren/) deghelijcks een Mooten doen afbranden om de in-legheringhe in de selve te beletten. Des anderen daeghs zijn die van der Stadt uyt-gheballen/ ende hebben noch eenen Mooten voor de Stadt verbrandt/ houdende eenighe schermutseeringhe teghen de Schotten/ tot dat sy wederomme in de stadt zijn ghedreven. Des nachts alsoo het volck hier ende daer begonnen te approcheeren/ hebben die van der Stadt ende 't Casteel/ alle den nacht ende een partije van den dagh gheschooten/ soo dapper/ als of sy geheel in 't hyer hadden ghestaen. Den 30 October zijn noch ses Vaendelen Vriesen in 't Legher ghekomen. Die van binnen zijn in den avondt/ omtrent te acht uyren/ met hondert en vijftigh mannen/ in de Vriessche

Beschrijvinghe van de sterckte van Lingen/ende belegert den 28 October.

LINGA
B
Cum privilegio

1597. Vriesche wachte ghevallen / alwaer den Capiteyn Pieter van Leeuwaerden met sijn Sergant / ende noch twee ofte drie Soldaten / zijn verslagen gheworden; die van binnen oock eenighe van den haeren verlooren hebbende / zijn weder ghekeert nae de Stadt.

Luyghen bespooten.

Den 31 October ende den 1 November / zijnder eenighe stucken gheschut gheplant / ende met die selfde op de defentien ofte weeren begonnen te schieten / om alsoo de Approchien beter te moghen vorderen. Des nachts daer nae / zijn ses stucken op een Baterije gheplant / ende de soldaten zijn ten selven daghe tot aen de gracht van 't Kabelijn voor de Moolen-Poorte ghekomen.

Op den 2 November zijn de Scheepen met gheschut ende Amonitie / omtrent negentien in 't ghetal / tot Embden ghekomen / voor by den Oost / niet teghenstaende dat die van het Casteel dat wilden beletten / het welcke den Grave van Embden toe komt. Den 3 ende 4 November / zijn de Approchien ende Loop-graven van alle kanten seer ghevordert / soo dat de Soldaten in 't Kabelijn voor de Moolen-Poorte soo verre zijn ghekomen / dat sy een Mijne / van die van binnen / hebben ghevonden / upt de welcke alsoo sy eenigh Buskrupt met haere Hoeden meynde te draghen / hebben die van binnen soo seer met Peck-kranssen ofte brandende Keepen ghevorpen / dat het krupdt ontsteecken is / ende eenighe Soldaten ende Mijners zijn ghebleven. Den 5 November / als die van binnen noch een Mijne in het Kabelijn voor de Teucke-poorte/hadden doen springhen / hebben die van buyten het selfde Kabelijn in-ghenomen ende terstondt besettet.

Ghesanten van Deenemarken in 't leger voor Lingen den 7 November.

Ten selfden daghe zijnde den 5 November zijn oock de Ghesanten van Deenemarken; namelijck: den Heere Cancelier Witfelt, ende de Heere Barneo upt den Haghe met een staetelijck gheholgh ende een heerlijck Convoy / over Zwol in 't Leger ghekomen / ende hebben meest alle de Loop-graeben niet sonder groote verwonderinghe besichtight / ende de groote neerstighepdt en de wetenschap in 't stuck van Oorloghe van sijn Excellentie, en de sijne seer ghepresen: ende zijn des anderen daeghs met een eerlick Convoy nae Dulmanhorst vertrocken. Op dien dagh heeft men de wercken dapper ghevordert / ende op den 6 November drie Gaelderijen besteedt / d'een voor sestien hondert / d'ander voor vijfstien hondert / de derde voor veertien hondert guldens / die te liberaelder aen-besteedt wierden / om dat die van Hollandt tien duysent guldens tot betaelinghe van de wercken / in 't Legher ghesonden hadden: soo dat men door dese wercken soo verre begonst te komen in de Kabelijnen voor de Moolen-Poorte ende Leucke-Poort / dat men de water-dammen met ghemack konde af-snijden.

1597.

Op den 7 ende 8 November hebben de Belegghers de Kabelijnen voor de Poorten beginnen in te krijghen / ende het Waeter hier ende daer af te leyden. Den 9 ende 10 November / is het gheschut ende noch veel Amonitie / welcke over de Watten ghesonden was / ende door den tegen-windt niet hadde konnen komen / eyndelijck in het Legher ghebracht / ende dies heeft den Prince Maurits den elfsten dagh noch een Baterije van vier-en-twintigh stucken ghereed doen maecken / om het Casteel met gheschut aen te tasten / op het welcke na dat sy op den twaelfsten / van omtrent acht uren / op de Weeren hadde doen schieten / ende onder de beschermingbe van het gheschut twee Kondeelen begonnen te onder-graven: heeft den Prince Maurits de plaetse doen sommeren ende op-eysschen / waer op die van binnen een upre haer beraedt begeerde / midts dat men daer-en-tusschen van schieten ende graven soude op houden; maer den Prince Maurits heeft haer geenen tijdt willen consenteeren / waer op die van binnen aen sijn Excellentie begheert hebben dat hy in de Stadt twee Ostagiers wilde senden / in plaetse van twee andere die van haerent weghen in het Leger souden komen: 't selve haer geaccordeert wesende / hebben sy upt-ghesonden den Lieutenant van Verdugo ende den Oyost van Koevoerden Evert van Ens, die met den Prince Maurits naer verschepden Voorslaghen / ende Teghen-redenen / die tot in den donckeren avondt duerden / eyndelijcken gheaccordeert zijn: Dat sy des anderen daeghs met Paerden ende Waepenen, Cornette ende Vaendels, midtsgaders met haer Bagagie over den Rhijn en de Mase soude moghen trecken, op de selfde Conditien, als die van Oldenzeel; mits leverende alle de Boecken ende Papieren, aengaende de Domeynen van de Lande, in handen vanden Prince Maurits: ende dat men haer vijftigh Wagens soude gunnen voor de eerste dagh reyse: wel verstaende dat alle Officieren ende Borgers ses weken binnen de Stadt souden mo-

Het Casteel met vier-en-twintigh stucken gheschuts beschooten.

Lingen ende Graef Frederick van den Berghe / geeft hem over den 28 November.

1597. ghen blijven, om haer saecken te verrichten, ende als dan tot haren beliefte met Paspoort moghen vertrecken. Dit Accoort is ghemaeckt in 't bij-wesen van den Hertogh van Lunenborgh, den Graeve van der Lippe, den Graeve van Swartsenborgh, ende den Graeve van Benthem, de welcke eenighe daghen te vooren in 't Legher ghekomen waren / om den Prince Maurits te groeten. Des avondts is den Graeve van Solms, met Graeve Ernst ende Graef Lodewijck van Nassau, bij Graef Frederick ende sijnen Broeder Graef Adolph van den Bergh, op het Casteel gaen eeten / ende des nachts in het Legher ('t welck noch aen allen kanten sijn wachten hadde beset) komen slapen.

Marten Cobbe Gouverneur van Lingen.

Den 13 November is Graef Frederick op sijn versoeck noch toe-ghelaten dien dagh te moghen blijven / mits dat sijn volck van het Casteel trocken / ende Capiteyn Marten-Cobbe dien het commandement aldaer wierd ghegheven / met sijn Vaendel op het Casteel / ende Teylingen met sijn Vaendel in de stadt quamen. Daer wierden ghevonden dese naer-volghende stucken: een heel Canon / twee halve Canons / een Slanghe / drie halve Slanghen / een Falconet ende twee Mortieren / met veel Haken / ende wel twaelf dupsent pont Busckruyt.

Den 14 November is het Garnisoen upt-ghetrocken / sterck sijnde omtrent vijf hondert weerbaere Mannen te voet / ende een Vaendel Ruyteren van omtrent vijftigh Peerden / gheconvoyeert met vier Vanen ruyteren / die haer den eersten avondt tot Salsbergen in 't Landt van Munster gheleeghert hebben.

Het krijchsvolck wordt in Wijnterlegher ghebracht / 1597.

Ten selfden daghe begon oock het volck van den Prince Maurits te vertrecken / de Peerden door het Landt van Munster naer Berck, ende het voetvolck recht op Zwol, om vorder ghescheept te worden na Hollandt. Den 15 November vertrock den Prince Maurits met Graef Willem van Nassau, ende de reste van 't Leeger / ende quamen dien avondt tot Ulsen, daer sy des anderen daeghs van malkanderen scheyden / om elck sijn volck in de Winter-quartieren te brengen.

Van desen Tocht ende Victorien moet men den Almachtighen Godt / als den eenighen Gever van alle zegen ende Victorien / alleen de hooghste eere gheven ende toe schrijven; maer naer hem zijn alle Liefhebbers des Vaderlandts schuldigh sijn Excellentie ende het gantsche Huys van Nassau te roemen ende tot haer na-Neven te verkondighen haere on-op-houdelijcken blijt ende naerstighevdt / wijse beleydinghe / voorsichtighevdt / ende manhaftighe daeden / die sy tot nut ende welvaeren deser Landen ghedaen ende upt-gherechtet hebben. Insonderheyt dat hy in den tijdt van drie Maenden / soo veel heerlijcke / vermaerde Victorien heeft verkreghen / als eenigh Prince mochte doen / waer over dat den Prince van vele ende verscheyden Heeren ende Potentaten gecongratuleert is / te weten / van de Ghesanten van de Steden ende Stiften / Colen, Munster, Osnabrugge, mitsgaders de Ghesanten van den Koningh van Deenemercken, twee Hertoghen / neghen Graven / ende veel andere Heeren ende Edelen in eyghender persoone / by hem ghekomen zijnde om te groeten ende te congratuleeren / die als Ghetuyghen sijn Victorien ende kloeckheyt ghesien ende by-ghestaen hebben. Den Prince heeft in soo korten tijdt als gheseyt is omtrent twee dupsent man over den Rhijn in de Steden van Berck, Alpen ende Meurs, daer na noch 26 Vaendelen voet-volck / ende vier Cornetten Peerden / op d'ander zijde des Rhijns overwonnen / die al te samen oude krijghs-lieden waeren / upt brenghende t'samen een ghetal van omtrent vijf dupsent mannen / belepdt zijnde by twee Graven / verscheyden oude Colonellen / Ritmeesteren / Capiteynen ende andere Officieren: besettet ende gelogeert in vaste bemuerde ende bewalde Steden ende Casteelen: alsoo dat hy op dese heyrtocht / heeft verobert neghen vaste Steden met vijf Casteelen die met Garnisoenen besettet waren; desgelijcks drie Graefschappen ende drie Heerlickheden: passeerende seven Rivieren / vier met Brugghen ende drie sonder Brugghen / waer door hy ghewonnen ende bevrijdet heeft / verscheyden Landen / passagien ende Rivieren / te weten de Landen van Zutphen, Over-Yssel, Twente, Drente, Vrieslandt en de Ommelanden, zijnde in alles by naest het vierde part van de Nederlandtsche Seventien Provintien / so men die telt. Ende dit alles ghescheide ten tijde dat den Voorsteliicken Cardinael Albertus van Oostenrijck Hertogh van Brabant, &c. wel tsestigh dupsent mannen in gagie hadde / ende selve te velde was / komende van Amiens met een machtigh Legher / in November voor Oostende, dat hy niet dorste aentasten / waer mede hy by Avontuer dese Tochten wel soude verhindert hebben.

Verhael van de Victorien van den Prince Maurits.

Daer-

Daeromme te dier tijden by een Liefhebber van het wel-vaeren van onse Vaderlanden / een aerdigh Ghedicht upt-ghegheven is / tot lof van den Prince Maurits, ende bespottinghe van den Eerts-hartogh / over 't verlies van alle dese Steden : zijnde van den volghenden In-houdt.

Albert *beklaeght met recht en reden,*
't Haestigh verlies van veele Steeden.

ALBERT, vind' ick eylaes dees' *Hollandts Herten* t'saem:
Onbeweeghlyck, elck vecht, voor syn Recht, Goedt en Naem:
Niemant vreest myn Macht, myn *Muts*, myn Roers noch Swaerden:
† *Den Roomschen Paus.* Dies roep ick nu om wraeck tot onsen † *Stut* van waerden:
Die *Engel-en-burgh* heeft, dat hy my haest by-staet:
En syne Hulpe sent, ick sie, myn Ryck vergaet.
†AMIENS †O *Ami-eens*, Vrient; wat Vrient, Vyant moet ick seggen,
U nam ick eens uyt liefd', door bedrieghlyck toe leggen,
Maer Ontrouw loont ick siet; selfs, die eerst Ontrouw wracht:
Want die u eygen quam, die nam u weer met macht.
RYNBERCK. Dit siende, liep ick ras nae myn beseylde *Berck*,
GROL. En meende soo t'ontvlien myn Volcks *Grol* onsterck,
GOOR. Welcks Aessem roock soo *Goor*, dat 't Hert in 't Lyf wou breecken,
Myn meeningh was alleen, als ick myn Bieght sal sprecken,
OOTMARSEN. Dat ick S. *Ootmars* Deught, na volgen wou met lust:
En dat ick dan door hem, quam daermen eeuwigh rust.
OLDEZEEL. Maer komend' daer omtrent, sagh ick d' *Olde-zeel* af-houwen:
Van die, die ick niet acht, noch niet en wil betrouwen,
LINGEN. Die onder *Ling* van daer; stracks voer met sware Vracht.
ALPEN. Dies riep ick *Alpen* hoogh, die 't blaeuw Rondt draeght met kracht,
Waerom en werpt ghy niet u stercke Toppen needer:
En morselt door u Kracht met schrickelyck Onweeder
Dees' *Nassaus-helden* trouw? och! blyft dit ongeloont,
't Hert berst van grooten Rouw; dit Volck doch niet verschoont.
Doet dat ick u beveel, en wiltse soo betoomen:
Waer ben ick, door *Nassau*, waer ben ick toe ghekoomen,
MEURS. Moet ick noch die 't al weet, gaen leeren ander *Meurs*,
't Heeft soorsaeck, ick beken 't, ick hadt te voor veel keurs
Van Meesters over-wys, die *Wijt* van *Iesu* daelen,
In *Plutoos* brandend' Hol vol flackerende Zalen,
ENSCHEDE. Ick *En-schede* soo noch niet, ick scheldt haer noch niet quyt.
BREVOORT. Al doet Nassau *Breetvoort*, dat acht ick niet een myt.
Syn buld'rend *Cannosij* sal noch van selfs versmachten.
Wanneer? als komt tot hulp de Heer van alle Machten,
Den PAUS. Die drie-voudt is gekroondt, 't welck drie'rley Macht uyt-beeldt.
Ick sal dit Hart als berdt, versmeeden op 't Aembeeldt
Van Spaensche Tyranny, en meer als murruw maecken.
Als dit dan is gedaen, wil ick myn Moeyten staecken,
En heerschen dan voortaen, sonder *Amy-eens* met list,
Over 't veel-hoofdigh Dier, en OoRd'LEn sondER twiSt.

Verhael ende Beſchryvinghe van het Belegh der Stadt

B O M M E L,

Midtſgaders het verlaten der ſelver.

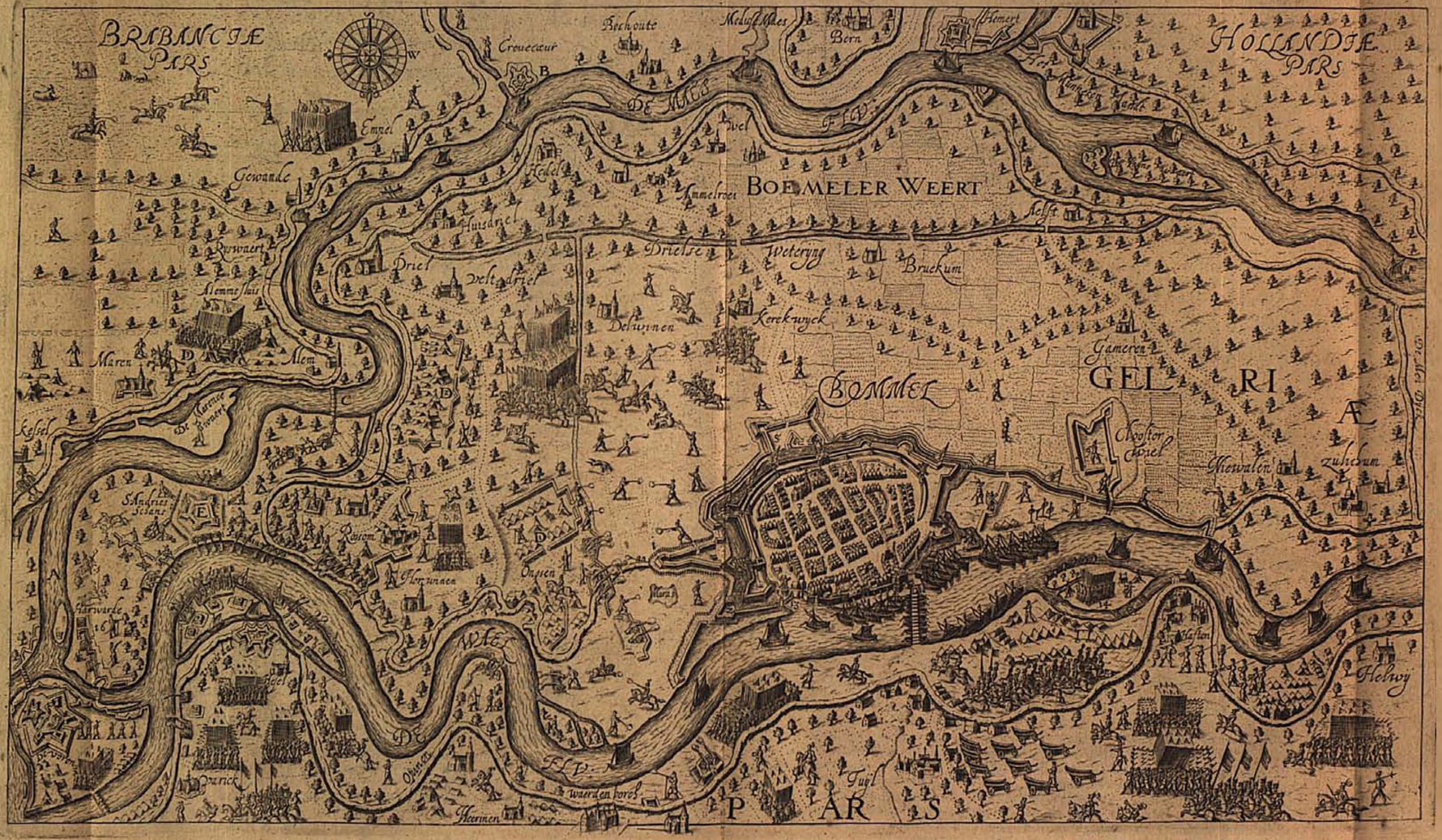
Gheſchiedt in den Iaere Anno 1599.

1599. NA de overwinninge van ſoo veele ende verſcheyden ſteden/ volght in de Ozden de belegeringhe der ſtadt Bommel ende den inval inde Bommelſche-Waert, gheſchiet dooz laſt van den Admirante van Arragon. Om 't ſelve dan wel ende gheboeghlijck te verhalen/ ſoo laet ons alder eerſt komen tot de Beſchzyvinge der ſelver Stadt.

Bommels beſchryving. Bommel is een Frontier-Stadt/ op de Zuydelijcke palen van Gelderlandt/ legghende op de Zuydt-zyde van de Waele/ aen de Noozt-zyde des Bommeler-waerts: nutbaerbaer in grootte/ ende ſchoonheydt/ maer van natueren uyttermaten ſterck: zynde aldaer eerſt benuert van Hertogh Ottho, onder wiens ghebiedt/ Gelderlandt grooteliycks heeft toe-ghenomen/ ende het ghetal harer Steden ſeer is vermeerdert. Het is de Hooft-ſtadt des gantſchen Landts/ welck den Rhyn en de Maeſe beſlupten/ ende tot een Eylandt maecken: Dit is het ſelve Eylandt dat Julius Cæſar in de Beſchzyvinghe der voozſeyder Maeſe/ ſeydt/ het Landt der Bataviers te weſen: ende werdt heden ſdaeghs ghenoemt den Staet van de Bommeler-waert/ waer inne dat verſcheydene ſchoone Dozpen ſtaen/ ende onder andere Roſſem, van daer Marten van Roſſem een vermaert Capitepn/ ghebooztigh was. De Wael-Stroom en gheeft niet alleene de Stadt Bommel een wel gheleghenheydt tot den Koop-handel/ maer is oock de ſelve/ als een onwinneliycke Schantſe/ ten Noozden van alle aenval bevzydende. De nederheydt des Eylandts Bommel, en beſchermt niet alleen de ſelve van alle onder-gravinghen/ maer verhindert oock alle langduerighe Belegheringhen/ dzyvende des Winters haeren Dyandt upt het veldt/ dooz het opkomen der grondtwateren/ ende gheweldigh overloopende Rivieren. Behalven deſe naeturelijcke ſterckte/ is oock de ſelve t'allen tijden wel bemuert/ ende met Bolwerken/ Kondeelen/ Toorens/ en dierghelycke/ verſien gheweeſt: zynde omcinghelt met dubbelde Veſten ende Gzachten/ gheliyck in de by-gevoeghde Belegh-Caerte ooghen-ſchynelijck te ſien is. Om deſe gheleghenthept/ ende groote ſterckte der Stadt Bommel, is altijdt van d'eerſte beginſelen deſer Nederlandtſcher Oozloghen/ toe nu toe/ van beyde zyden ſeer ghetracht ende ghearbeydt gheweeſt/ om de ſelve elck tot syn voozdeel te trecken/ ende behouden: ende inſonderheydt van de Vereenighde Nederlanden/ als weſende een vaſt Bolwerck teghen d'aenloopen harer Dyanden/ ende een onverbzeeckelijcken ſleutel haerder palen/ 't welck hen-lieden oock ſeer voozſpoedelijck gheluckt is/ alſoo ſy de ſelve dooz die van Gorichom in 't jaer 1572 in-ghenomen zynde/ tot noch toe aen hare zyde behouden hebben/ niet tegenſtaende de menighvuldighe aenſlaghen haerer Dyanden/ en de ghedurighe neerſtighheydt der Spaenſcher Krijchs-Hoofden/ die ſeer dickwils de ſelve ghepooght hebben te vermeeſteren/ ende de Vereenighde Nederlanden t'ontrecken. Ende inſonderheydt in den jaere nae de gheboozte Chriſti 1599 komende met alle haer macht ende nyterſte ghewelt in den Bommeler-weert/ onder de belepdinghe van Don Franciſco Mendoza, grooten Admirant van Arragon, die de Stadt Bommel, met haere omlegghende Bolwercken ende Schantſen/ te vergheefs was Belegeerende. Aen-gheſien dan deſe Belegheringhe/ ende Ontſettinghe der Stadt Bommel, eene is der vooznaemſte Krijchs-ſtucken der Nederlantſcher Oozloghen/ ſullen wy de ſelve wat wydtloopigher beſchzyven/ ende hare Gedenckwaerdighſte Geſchiedeniſſen verhaelen/ biddende den Goedt-gunſtighen Leſer het ſelve in 't beſte af te nemen.

1599.

Den Admirante van Arragon, hebbende alle ſyn macht ende Krijchs-hey-

BRABANCIÆ PARS
HOLLANDIÆ PARS
BOEMELER WEERT
BOMMEL
GELRIÆ
PARS
Creueceur
Bechoute
Bern
Emmel
Gewande
Hedel
Hussaric
Driel
Deluynen
Kerckwyck
Weteryng
Bruekum
Gameren
Maren
Kessel
Rossum
Florynen
Oyen
Ouwerk
Ouwen
Heerwaerden
Tuyl
Kloosterspiel
Hiewalen
Zuilichem
Helwy

1599. heyr dat op den Rijcks-boodem / ende de neutrale Landen al-omme verſwept lagh / by-een doen rucken / ende vergaederen ; heeft deſelve den ſeſtienden Aprilis gemonſtert : ende den ſes-entwintigſten deſelve voor de onwinnelijcke Schanſſe van 's Graven-weert gheſtracht : maer zijnde haere Sterckte ſodanigh / haere beſettinge van Krijchs-volck ſoo groot / ende haer voorraedt van allerhande noodtſaeckelijckheden ſoo overvloedigh / en was het niet geloofliick dat de Spaenſche ſouden hebben derven hoopen / de ſelve te overweldigen / ofte tot eenighe veroveringhe te brenghen ; inſonderheydt in 't by-weeſen van 't gheheele Leegher der vereenighde Nederlanden / van 't welke ſy belettet wierden de ſelve te benauwen ende te beſluyten. Haer epghen doen / ende wepnigh aen-grijpen gaf ock ghenoeghſaem te verſtaen / ghelijck in den upt-ganck is ghebleecken / dat ſy 't aldaer niet en meynden (weſende alleen een ghemaeckt Belegh) om het Leegher der E. Heeren Staten aldaer ghetrocken hebbende / op het onverſienſte de Stadt Bommel, met haere by-gheleeghene Schanſſen te overrompelen.

Laet hem voor Schenken-ſchanſ ſien.

De Ho. Moogh. Heeren Staten der vereenighde Neder-landen / weeſende over eenighe Maenden verwittight / dat den Vyandt eenen Aen-val op den Bommeler-weert hadde voor-ghenoomen / om derwaerts in Hollandt in te booren / hadden laſt ghegeven om de Stadt Bommel met nieuwe Bolwercken en Flanckeringen / rondtom te verſterken : ende de ſchanſſe van de Voorn ende Creveceur, die om haer klepnheyt tot langh-duerighe weder-ſtant onbequaem waren / gheweldighlijck te vergrooten / gheliickerwijs doen al-reede aen Bommel ende de Voorn Schanſſe was begonnen / maer noch onvolmaeckt / om des Gzondts weeckheydt / ende hooghe vloeden der Rivieren. Waer door gheſchiedt is / dat Bommel ſeer open lagh / ende inſonderheydt aen de Weſt-zijde / weeſende haere oude Mupren veel af ghebroocken / ende de nieuwe noch niet op-gherechtet : ghelijck oock aen de Voorn Schanſſe / aen de welcke 't nieuwe Werck nauwelijcx weerbaer / ende tegen eenigh gewelt te houden / op-gemaeckt was.

De Stadt Bommel werdt ſterck ghemaeckt.

Deſe dingen hebben de Spaenſchen in de Bommeler-weerdt ghelockt / om den ſelven te vermeeſteren / voor ende al-eer die volkoomentlijcken ghefterckt ende beſettet waeren / ghelijck al-reede begonnen was. Tot dien eynde hebben ſy haer voor de Schanſſe van 's Graven-weert begeven / om aldaer (gelijck oock ghebeurdt is) 't Leegher der vereenighde Neder-landen te trecken / waer upt ghevolght is / dat Bommel met haere by-ghelegene Schanſſen niet en is behoorlijck met Krijchs-volk beſet gheweeſt. Den Admirant dan van dan Arragon, leggende voor de Schanſſe van 's Gzaven-weerdt / ende aldaer het Leegher der E. Heeren Staten beſigh houdende / hadde een grooten hoop Volcks / onder Zapena nae Gennip op de Maſe geſonden / onder 't deckſel van een gelep / ofte Convoy te doen. Den welcke hy noch een groot deel ſijns Legers heeft toe-geſonden den eerſten Mey / onder de belepdinge van la Barlotte. Tot deſen Aen-ſlagh hadde de Vyandt eenighe Scheepen aen de Maſe beſtelt / in de welcke ſy nae de Voorn ſouden af-drijven ; in deeſe zijn ſy t'ſaemen t'ſcheep ghegaen / ende den derden Mey voegh aen de Voorn aenghekoomen. Maer den Prince Maurits hadde nae ſijn naerſtighe wachtheydt de Garniſoenen aldaer ghewaerſchouwt / ende ghebooden op haer hoede te zijn / waer door ſy te ſaemen in waepen waren / ende den Vyanden alle ghelegentheydt af-ſneden / om yets teghen haer aen te rechten. Hier door zijn ſy ghedwonghen gheweeſt hare Scheepen te rugge te doen brengen / de ſelve opvoerende nae Lit, alwaer ſy dien / ende den volgenden dagh tot den avont zijn blijven leggen.

1597. Aenſlagh van den Admirant op de Bommeler-waert.

Den vierden Mey / des avondts / hebben ſy der Ho. Mo. Heeren Staten Vyt-leggher (die tot bevrydinghe van de Maſe / ende haere over-komſte te verhinderen aldaer gelepdt was) met eenighe ſtucken Gheſchuts ghedwonghen afte drijven / ende eenige Schuyten over Landt doen brenghen / nae Keſſel, haer Voet-volck derwaerdts af-ſendende / 't welck ſy des nachts hebben over-gheſcheept tuſſchen Roſſum ende Herwaerden ; ende den vijfden Mey / voor den Vageraet in den Bommeler-weerdt gebracht / hem van beyde zijden des Waters aldaer beſchanſſende. Van deſe onverſiende komſte der Vyanden / is ſoodanigen ſchrick in Bommel gheweeſt / dat veele Borgeren ſeer onordentelijck uyt de Stadt zijn gevluchtet / met het ghene ſy konden mede krijgen. Ende ghewiſſelijck ſo den Vyandt / ſoo haeſt hy in den Weerdt was ghekoomen / voor de Stadt hadde gheruckt / de ſelve ſoude door haere openheydt / ende der Borgheren verhaeſtheydt / in 't uyterſte perijckel ghe-

1599. staen hebben. Maer hy heeft sijnen slagh / die alreede wel begonnen was / seer leelijk / door sijn eygen onachtsaemheyt versuymt: wachtende op den Admirant / die met het gewelt des Legers soude aen-komen.

Den Prince komt selfs in ende voor Bommel. Daer-en-tusschen de Prince Maurits, (verwittight zijnde van de kon.ste des Ypandts in de Bommeler-weert/) is in der haest met sijne Ruyterye / ende eenigh Voet-volck nae Bommel ghetrocken / alwaer hy den sesten Mey is aen-ghekoomen / ende in alle saecken goede ordere gheschelt heeft / gebiedende de Borgheren in de Stadt te blijven / die nu al-reede door sijne komste soo ghemoet waren / dat het henlieden al ghewonnen docht. Den sevenden Mey hebben de Spaensche de Stadt Emmerick verlaeten / ende haer by den Admirant gevoeght / die als doen nae den Bommeler-weert was trecktende. Het scheen dat den Admirandt wel op Heusden soude ghevallen hebben / weesende een wel-ghelegen stercke Stadt / leggende omtrent twee uyren gaens van Bommel, maer de uyt-komste bewees anders.

Den Hemertschen Waert beschanst. Den Prince Maurits, (als een soorghvuldigh Prince/) is derwaerts den elfden Mey ghetogen / meede nemende tien Vaendelen Voet-knechten / ende heeft den Hemertschen weerdt, met Trencheen rondt-omme doen beschansen. Den Admirandt siende Heusden te seer beset / is met alle sijne macht op de Schansse van Creveceur ghevallen / die om haer kleynheydt teghen soodanigen gheweldt niet te houden en was / daerom is deselve van 't Garnisoen over-gelevert / 't welcke met hare Vanen ende volle Geweer nae hunnen believen is vertrocken. Den Prince Maurits, verstaende 't over-gaen van Creveceur, is in der haest weder-om nae Bommel gekeert / ende deselve met veel Beschanssingen / halve Manen / Trencheen ende dierghelijcke Sterckten beginnen te om-cingelen / welke Wercken / na haere behoorlijcke grootte ende sterckingen in de by-gevoeghde Kaerte konstigh zijn af-gemaelt.

Bommel van buyten beschanst. Voor dese om-gravingen is de Stad Bommel, na menschelijck oordeel onwinbaer ghworden / ende de hooghte ende breedte der nieu-gemaechter wercken / trocken alle Aen-schouwers tot verwonderinghe / weesende voorwaer schier ongeloofelijck / dat de selve in soo korten tijdt / in 't by-weesen van het geheele Leegher des groot-machtigen Koninghs van Hispangien / zijn op-gericht ende volmaeckt.

Behalven dese uyterste beschanssinghen zijn oock de onvolmaeckte Bolwercken des Stadts voort op-gerecht / ende d'openheydt der muyren weeder toe-ghewalt / ende de Stadt rondtomme op haere behoorlijcke plaetsen met Gheschut ende andere noodtsaeckelijkheden wel versien. Hier-en-tusschen bleef den Admirandt met sijn Leegher te Creveceur, besigh zijnde om aldaer een brugge over de Maese te slaen / ende aen de Heelsche zijde een halve Maene op te werpen om de selve te bevrijden. 1597.

Den 13 Mey scheen den Ypandt weder-omme nae Heusden toe te trecken / waer teghen den Prince Maurits deselve noch 31 Vaendelen heeft toe-gesonden. Maer den Ypandt nam sijnen wegh nae Rossem, op hoope van daer omtrent in den Tielschen-weerdt te gheraecken / om de Stadt Bommel van alle zijden aen te vallen ende rondtomme te beslupten.

Maer den Prince Maurits dede daer geschut brengen / Vaterpen oprechten / ende heeft also der Ypanden over-komste verhindert.

Den 14 Mey is Graef Frederick met het meeste deel des Leeghers voor Bommel ghekoomen / nae dat het selve veel dagen alomme gheswermt hadde sonder iet besonders upt te rechten / dan die van Bommel ende Voorn te waerschouwen ende tijdt te gheven om haer te stercken / ende van alles wel te versien. Koomende voor de Stadt / heeft hy hem begeven an de West-zijde / daer sy meest open ghelegen hadde / beginnende aldaer te schermutseeren / op hoope van alsoo binnen te gheraecken: maer is van die van binnen kloeckelijck af-gedreven. Gheduerende dese schermutseeringe / heeft den Ypant aen den Rossumschen Middel-weerdt ghemeynt over te koomen: maer weesende daer oock in versien / is hem dat selve ghelyckelijck mis-luckt. Deese twee aenslaghen ghemist zijnde / heeft hy de Stadt beginnen te belegheren / maeckende sijn Legher-plaetse tot Oensel, booven de Stadt / ende sijn Trencheen op den Oensche Dijck / weesende een wel-ghelegen plaetse / tegen het schieten upt de Stadt redelijck wel bewaert. Den Prince Maurits, siende dat den Ypandt de Stadt Bommel met alle sijn vermooghen ende upterste gewelt wilde aen-grijpen / heeft hy sijnen Leger upt de Over-betuwe meede doen opbreecken / ende nae Bommel af-trecken / ende alle ghereedtschap toe-ghemaeckt / om den Ypant wederstant te doen / ontbiedende allerhande Amonitie /

Bommel aen-ghetast an de West-zijde.

1599. tie / ende veel Waterpen op-rechtende / ghelijck in de Kaerte ghenoeghsaem te sien is.

Werck dat de Prince selfs besettet ende bewaert.

Hebbende sijn Leegher by den anderen / heeft hy het selve seer wijsselijck verdeelt / ende alle behoorlijcke Plaetsen wel beset: in de Stadt Bommel legde hy acht Vaendelen van Pieter van der Dorp, acht vaendelen van den Heere van der Noot, vier van de Switsers / ende den Heere van la Noue met seven vaendelen Fransopsen: sijn Excellentie / sijn Broeder Graef Henrick Frederick, Graef Willem Lodewijck, ende Graef Lodewijck Gunter, hebben haer selfs meede binnen de Stadt begheven. Tot Haeften leegerde hy alle de Enghelsche: Te Tuyl eeniger Heeren Lijf wachten ofte Guarden: Te Waerdenburgh de overige Fransopsen: Te Opynen, de overige Vriesen: te Hessel, Graef Ernst van Nassau met de Duydtschen: op de Voorn, de Schotten met het Regiment van Egmont, ende alle de Ruyterye in den Tielschen Weert / van Tiel af tot omtrent Gorcum, om langhs heenen den Waterkant scherpe wacht gedurighlijck te houden.

Den Admirael Johan van Duyvenvoorde is met vijftien Vyt-leggers den Wael-stroom meede op-ghekoomen / den selven met sijne Scheepen van Opynen af tot beneeden Haeften wel besettende.

Den sestienden May / terwijlen alle noodtwendighe saecken van de Ho. Mo. Heeren Staten recht bestelt waeren / is den Admirandt ten laetsten in sijn Leeger gekoomen / alsoo dat doen ter tijdt de geheele macht van beyde zijden omtrent Bommel was vergaedert.

Macht van beyde de Legheren voor Bommel.

De Spaensche sterck zijnde omtrent 26000 te voet / en 4000 te paerde: die van de E. Heeren Staten 16000 te voete / ende 3000 te paerde / zijnde al te samen wel-gheoefFent Krijghs-volck / die door veel Jaeren groote erbaerenheydt in Krijchs-saken verkregen hadden.

Den Admirandt in sijn Leegher gekoomen zijnde / dede den eersten nacht eenen ghewelDigen aenval op de uyterste Beschantsinge der Stadt an de Oensche Poorte / die noch niet vol maeckt en was / maer wierdt kloeckelijck van die van binnen af-gheslagen / ende met groot verlies van sijn Volck te rugghe ghedreven / latende onder andere Gevanghenen eenen la Motte, die van een Quetsuere tot Bommel is gestorven / ende mede af-brengende eenen Alphonso Bavalos seer gequetst / doch naderhandt wederom genesen.

Den Prince Maurits dede den Oensche Dyck een stuck-weeghs ondergraven / maeckende onder de selve een ghewelDighe Mijne om den Vyandt te doen in de Locht blieghen / soo wanneer hy de voor-ghemelde Beschansinghe wederom soude koomen bespringhen. 1599.

Dit is geweest den laetsten aen-val der Vyanden op Bommel, die haer sint dier tijdt seer stille ghehouden hebben / meer besigh om haer te verweeren / dan selve den Vyandt aen te ballen.

Sijn Excell. doet den Vyandt groote af-breuck.

Daer-en-tegen / den Prince Maurits niet te vreeden zijnde / alleen Bommel te beschermen / heeft den Vyandt selve ghewelDighlijck bevochten / schietende van alle zijden in sijn Leegher / hem dickwils in sijn Treneheen besoekende. Sijn eygen Werken ende Beschanssingen rondtom Bommel, namen daghelijcks seer toe / doende oock sijn Scheep-brugghe over de Wale voor de Stadt leggheu / wiens breedte gereeckent wierdt op vijf treeden / ende de leghte op 450. bestaende uyt tien groote Scheepen / 28 klepne ende een gewelDige Ponte / dienende tot openinghe van de Brugghe / als sulchs van nooden was.

Op het ontbieden van sijn Princelijke Excellentie is alle het Voots-volck van d'Armade der Heeren Staten / teghen Spangien toe-gherust / binnen Bommel ghekoomen / om t'saemen met het Krijghs-volck eenen ghewelDigen tocht te doen tegen den Vyandt: maer de selve is door twee Francopsen / Overloopers / ghewaerschouwt / waer op ghevolght is / dat het Voots-volck wederom elck nae sijne Scheepen is gesonden.

Den 18 May / is Graef Lodewijck van Nassau met acht Vanen Ruyteren / na den Brabandtschen kant over-ghesonde / om des Vyants wacht op te lichten / dan is sonder iet uyt te rechten wederom gekomen.

Den 19 May is den Schotsen Colonel Morray, gaende langs des Stadts Wallen / met een grof Canon geschooten: hy sagh den Kogel wel aenkomen / maer het schijnt dat hy 't schande achte / dat een Krijchsman bocken soude: ende is / door het Hooft ghe schooten zijnde / terstont doodt gebleven: Hy was een onverschaeght Krijchsman / die door sijn vroome ende kloecke Daeden veel eere verworven heeft in dese Nederlandtsche Oorloogen.

Den Vyant in sijn Trenchen overballen.

Den 21 des nachts / zijn onse Soldaten / weesende meest Enghelsche ende Fran-

1599. Fransoysen/ gheweldighlijcken in der Vyanden Trencheen gevallen/ doodtslaende meer dan 600 Mannen/ ende souden oock misschien het gehele Spaensche Leeger in verwerringhe ghebracht hebben/ dan door eenigh voor-vallende mis-verstandt/ tusschen beyde Natien/ is het selve doen ter tijdt verhindert/ ende zijn wederomme in de Stadt gekeert/ ghevangen brengende eenen Capiteyn Aldeno, met noch sommighe andere Soldaten: Van haere zijde hebben sy twee Capiteynen ende ettelycke meer verlooren/ die sy meest selve onder malkanderen upt mis-verstant ende quaede oordere hadden doodt-geschooten.

Den Vyant is omtrent dese tijdt seer naerstigh geweest in 't graeven/ omme daer door de hooghte te gewinnen/ makende verscheyden Vaterpen/ van de welcke hy veel in de Stadt ende over de Brugge heeft geschooten/ doch sonder eenige merckelijcke schaede/ quetsende veel meer de Huysen dan de Menschen/ ende naerderden dagelijcks den Waterkant/ om onse Brugge/ daer over dat men in de Stadt gingh/ met haer Geschut te berepcken/ waer tegen de onse de Vleugel van de Trenchee geweldighlijck hebben ghehooght/ om de selve te beschermen. Onse Trencheen/ Vollewercken ende Vaterpen/ naemen oock dagelijcks seer toe; weesende met veele Coxtouwen/ Slangen ende andere/ so metaele als ysere Stucken wel beset/ die gedurighlijck op den Vyant speelden/ doende groote schaede onder sijn volck/ daer-omme hy oock met veele Hutten en de Tenten opwaerts is geweken/ om van ons Geschut bevrijt te zijn.

Binnen den Bosch ende andere omliggende Steden des Vyants/ quamen dagelijcks veel Vooden ende Ghequetsten: die al-omme de Gast-huysen vulden/ ende onder deselve veel Capiteynen ende Bevel-hebberen/ behalven noch alle de ghene/ die in 't Veldt begraeven wierden.

Den Vyant verreckt van Bommel. Den 24 May/ is den Vyant vanden Weert met 5000 te voet ende dupsendt te paerde/ afgetrocken om sijn Lyftocht/ Amonitie ende andere Behoeftigheden te ghelepden. Ende wederom den 26/ met 4000 te voet/ ende eenige te paerde nae Antwerpen, om aldaer de betalinge voor het Leegher te haelen; schietende gheweldighlijck om sijn voor-nemen te bedecken/ ende daerentusschen sommig Geschut mede af te brengen.

Die van den Prince gevolght werden. Hier op is den Prince Maurits met alle de Guarden na beneden af-getrocken/ doende derwaerts volgen 16 Coxnetten Rupteren/ ende upt alle de Enghelsche vaendelen vijftig Mannen/ zijnde t'samen 1300 te voet/ ende is met de selve tot Worcum over-geschept/ trecklende diep in Brabandt: dan/ den Vyandt de onse gewaer werdende/ begaf hem met den gantschen Schat binnen Herentals, (niet willende aldaer van sijn voordeel af-wijcken) ende den Prince Maurits keerde wederom na sijn Leeger/ achterlatende sommige Soldaten/ die te verre geloopen waren.

1599.

Den 27 May heeft den Vyandt sijn betalinge in den Bommeler-weert ontfangen/ geschat op ses tonnen Gouts/ ende al't Krijchs-volck dat in Brabant verspreyt lagh in den Weert ontboden/ om aldaer haer Soldye te komen ontfangen. Dese dagen hebben onse upt-leggers eenige Springhers gevist/ die den Vyandt teghen onse scheepen/ ende Brugge hadden laten af-dryven: wesende omtrent vijf voeten lanck/ ende eenen voet breedt: versien met ses kamerkens vol Bus-krupdts/ konstighe vyer-slooten/ ende een pinne voor aen/ welcke ergens aen-roerende/ dede het Slot sijn werck/ slaende 't vyer in het Buskrupt; 't welck brandende/ alles soude doen in stucken springen dat daer omtrent weesen mochte: veele deeser Springhers heeft den Vyandt laten af-dryven/ maer niets daer meede upt-gerecht; noch sy en hebben onse Brugge oft Oorloghs-scheepen door de selve niet konnen beschaedighen. Den 30 May is den middelsten Hoop ofte het Leeger des Vyandts seer vermeerdert/ zijnde een groote meenigte van Hutten ende Tenten den selven by-gekoomen: ende men seyde/ dat hy van Mechelen twaelf gheweldige stucken Gheschuts soude ontfangen hebben/ ghenoemdt de Twaelf Apostelen, schietende elck over 60 pont ysers/ met dewelcke gekomen souden zijn 4000 Soldaten/ soo Spangiaerden als Italianen/ met noch sommige Rupteren.

Vyer-wercken van den Vyant tegen de Scheepen afgesonden.

Den Vyandt heeft desen selven dagh omtrent Dreulen twee mijlen booven Tiel gearbeyt over de Waal te koomen/ daer terstondt van den Prince Maurits, heenen geschickt zijn 16 vaendelen Soldaten/ ende 5 Coxnetten Rupteren/ om haer over-komste aldaer te beletten.

Onse Coxtouwen ende andere stucken hebben dese dagen geweldighlijk op den vyant gespeelt/ die oock daerenteghen veele in de Stadt heeft geschoten/ maer insonderheyt na de brugge/ dan/ de ysers vloogen meest al over in de Haeftensche Weert/ sonder de Brugge ofte de Menschen daer omtrent merckelick te beschadigen.

Dese

1599. Dese Dagen zijn oock veel schermutsingen aen beyde zijden voor-gevallen/ tusschen de Schiltwachten ende andere Soldaten/ niet al verhalens weerdigh/ in de welcke d' onse meestendeel het Velt behouden hebben.

Den Vyandt lijdt groote schade. Behalven die van Bommel, liepen oock die van de Voorn, Heusden, Gorcum, ende andere om-liggende plaetsen / gheweldighlijck op den Vyandt upt: dagheliicks in-brenghende veele Gevangenen / ende groote meenighte van schoone Paerden: van de welcke meer dan 400 alleen binnen Bomel, gedurende haer Belegh / zijn verkocht gheweest.

Jae de tijdinghen van 's Hertogen-Bosch vermelden / dat tusschen den 28 ende 29 May/ aldaer meer dan 80 Waghens met Dooden ende Ghequetsten waren in-gekomen / upt-genoomen die binnen Heel ende andere plaetsen ghevoert waeren. Den Prince Maurits heeft den Gront van het oude Klooster/ Wiel genoemt / geweldighlijck doen beschanssen; weesende een hoogachtighe plaetse / gheleghen beneeden de Stadt/ van welcke den Vyandt de Stadt Bommel wel hadde konnen beschaedighen / soo wanneer hy hem aen die zijde begeven hadde.

Des-gelijex heeft hy oock den Lieutenham seer sterck ghemaeckt / beginnende op den selven een halve Mane te maecken / om daer omtrent op den Vyandt meer upt te loopen.

Den derden Junij heeft den Prince Maurits meest alle sijn Geschut van des Stadts Bolwercken ende de Vaterpen op den Tielschen-weert (een uyre lang in des Vyandts Leeger geweldighlijck doen schieten / 't welck haer van de Stadt heeft ghedwongen afte trecken / stekende des nachts het Vyer in haere Hutten / ende de Stadt schandelijck verlatende.

Bommel van den Vyandt verlaten Aldus is Bommel door het Geschut ontset gewonden / ende haere Vyanden af-ghedreeven / die de selve omtrent twintigh dagen te vergeefs belegghert hadden.

De Spaengiaerden hebben van den eersten aen / tot dit Belegh niet wel ghemoedt gheweest / beter ghesint om voor Breda, ofte eenighe andere Landt-stadt haer te begheeven / scheldende la Borlotte voor een Verraeder des Koninghs / door wiens on-achtsaemheydt haere eerste Aenslagen belet waren.

Die veel dingen in't Leeger naer ghelaten hebben. Die van Bommel vernemende des Vyandts vertreck / zijn met groote meenighte nae het verlaeten Leegher toe-geloopen / ende hebben aldaer veele Baggagie / Waepenen / ende andere Instrumenten ghevonden / oock veel onbegraeven Dooden / Ghequetsten / ende jonghe nae-gelaten Kinderen / de welcke haer banden Prince Maurits zijn nae-gesonden / die oock de Dooden al-omme heeft doen begraeven / ende de Gequetsten in de Stadt brenghen / om de selve te geneesen. Den vijfden Junij zijn des Vyants Vaterpen / Trencheen / ende ander Wercken / van de Burgeren ende Soldaten / met haer eygene achter-gelaten Gereedtschap wederom geslechtet.

Den Vyandt is bevreest van Bommel. Den Vyandt hadde soodaenighen schyck van den Bommeler-weert / dat eenige Bevel-hebberen / onghequetst zijnde / haer binnen den Bosch hebben begeeven/ draeghende haere Armen in Sluperen/ om alsoo van den Weerdt te mogen af-blijven: jae soo veele/ dat men binnen den Bosch heeft moeten met Trommelen om-slaen/ende met Trompetten upt-roepen / dat alle Bevelhebberen / zijnde in dienst des Koninex/ elck nae sijn Quartier ende Vaendelen soude vertrecken; doende openbaere Huys-soeckinghe / om de selve teghen haeren danck nae 't Leegher toe te drijven.

Begeeft hem na Ho. um. Den Vyandt Bommel verlaeten hebbende / heeft hem begeven nae Rossum, alwaer het Landt reedelijck hoogh is / neemende aldaer sijn Leegher-plaetse/ ende heeft sijn Bruggbe van Creveceur doen af-neemen / ende hoger aen doen leggen/ tusschen Alem ende Maren, meynende (soo het scheen) in de Tielschen-weert te vallen: maer Graef Ernst van Nassau, die met een Regiment nieuwe Duydtschen hier de Wacht hadde/heeft hem sulcks verhindert. Den Admirant plante in der haest eenige stucken Geschuts / ende meynde onder het faveur der selfder den Stroom te passeeren. Graef Ernst heeft om sulcks te beletten / moeten verlaeten het voor-veel van den Dijck / ende sigh begeven op het voor-landt ende op den Rossumschen-weerdt / alwaer hy bloot stondt onder de ghenaede des Vyandts Cartouwen / die dapper schooten: daer zijn vijf Cartou-scheuten door Graef Ernsts Logement gebloogen / ende twee door sijne Slaep-steede: Maer Godt de Heere heeft hem bewaerdt / ende tot grooten dienst des Landts behouden. Hy heeft in der haest so veel Aerde daer tegen op-gheworpen als hy eenighsins konde: ende sijn Excell. heeft hem meer volck toegesonden / met welker hulpe hy een tamelijken wal gemaeckt heeft. De

1599. Vpant heeft dag en nacht so schrickelijk gheschooten dat hy op Graef Ernstes Quartier alleen wel / veertien duysent schooten ghedaen heeft / hoopende dat hy hem door al dit schieten soude verbolderen / ende dwinghen die plaetse te verlaten: Maer te vergheefs. Sijn Excellentie liet ses-en-dertigh soo heele als halve Cartouwen planten teghen des vpandts Vaterijen / die so veer gaven / dat sy den Admirant groote schade aen-brachten: Hem wierden soo veel Constabels doodt geschooten / ende soo veel stucken verlamt / dat hy eerst met schieten op houden moest. De grove stucken gingen hier veel daghen langh soo dickwils ende soo veel te ghelijcke los aen beyde zijden / als oft men ghestaedelijck een Stadt te storm beschooten hadde / welcke maniere van doen noopt te vooren ghehoort noch ghesien en was.

Op soeckt inde Tielsche Waert te komen.

Den Prince Maurits, om des vpants overkomste in de Tielsche-Weert te verhinderen / heeft den selven al-omme meer beset / doende upt Bommel trecken de seven Vaendelen Francopsen / ende leegherende de selve tot Nerynen, de acht Vaendelen van den Heere van der Noodt / met noch vier van de Zwitsers te Varick; beginnende oock verschepden nieuwe Vaterijen / ende den Rossemschen-middel-Weert / ende andere plaetsen dagelijcks versterckende; heeft oock desgelijcks het Eylandt Voorn met swaere Trencheen omvanghen / ende met veele Vaterijen wel versien: welcke wercken de meer ghesepde Caerte ghenoeghsaem voor oogen stelt.

Beyde de Leegeren zijn den gheheelen Junio seer stille gheweest / aengesien den Vpandt hem vreesde het overkoomen te bestaen: ende den Prince Maurits te vergeefs daer na was wachtende: meest besich aen beyde zijden om Vaterijen ende andere beschantsinghen op te werpen / ende onderlingh malkanderen met het geschut te beschadighen.

Beschanst hem omtrent Rossum.

Den Vpandt heeft een gheweldighe Schantse tot Rossum, boven den Lorre-graft begonnen / in de engte des Bommeler-Weerts / maeckende veel blinden / om onder die / bedecktelijck te moghen wercken / oock naerstelijck grabende aen den Lorre-gracht, om den selve in de Wael te brenghen.

Men sepde dat vijfthien duysent Mannen van den Vpandt haer verdeylt hebbende in drie hoopen / souden ghespeelt hebben / welcken van de drie hem alder eerst over 't water beghaven / soude / hebbende daer toe soo veel plecten / datse het voorghenoemde ghetal ghemackelijck in drie repsen konden overbrenghen / welcken aenslagh in 't werck soude ghestelt werden den vieren-twintighsten Junij / wesende Sint Jans-dagh / 's morghens voor den dagheraedt; dan / daer en is niet vorders af ghevolght. Die van de Middel-Weert / van Varick, Heesselt ende Opynen, hebben den gheheelen nacht in goede ordre ghestaen / ende des vpandts overkomste verwacht die hem niet eens en openbaerde. 1599. Soeckt over de Wael te komen.

Den Prince Maurits heeft oock den Vpant met sommige Cupteren / Musquettiers / ende Piken / verschepden mael weese besoecken: maer de selve en is noopt upt-ghekomen.

Den Admirant heeft nae Lit ghesonden Don Ambrosio Landriano, met meest alle de Cupteren / ende het Regiment van Don Louis de Villar, om het ghedurigh upt loopen van den Tiesenham te beletten.

Den eersten Julij heeft den Vpandt meer dan vijf hondert schooten ghedaen / doch van d'onse geen gequetst. Den tweeden Julij zijn d'Enghelsche die tot Haesten, ende de Francopsen die tot Weerdenburgh ende Nerynen geleghen hadden / oock ses Vaendelen upt den Hemertschen-Weert hooghen aen ghetrocken.

Den Prince Maurits hebbende nu soo langhe des Vpandts over-komen te vergheefs ghewacht / heeft selve den vierden Julij / in den dageraedt / drie duysent Mannen naer Herwaerden doen over-scheepen / om aldaer een halve Maene in 't ghesichte des Vpandts op te werpen.

Sijn Excellentie beschanst Herwaerden.

Het Herwaertsche Velt is een wel-gheleghene plaetse / overtreffende in hooghte alle de Trencheen ende Omgraevinghen des Eylandts Voorn. Op dit Veldt hebben haer de onse in der haest seer beschanst / op-rechtende een halve Mane / ende dien met Palesaden wel dicht besettende.

Dit werck eenighsins weerbaer wesende / heeft den Prince Maurits meer volcks derwaerts doen over-baeren ende is oock selve ten laetsten naer Herwaerden over-ghescheept / om in alles (teghenwoordigh zijnde) te versien.

De onse hebben van des morgens ten vier uren tot 's avondts ten ses uren / seer ghernstelijck ghewrocht / sonder eenighen wederstandt des Vpandts / die hem ten laetsten (wesende de halve Maene by nae volbrocht) met weynigh voet-volck ende eenighe Cup-

1599. Kupteren / teghen den avondt heeft komen vertoonen om onse Soldaten upt te locken ende in een Embuscade te trecken: dan de onse verwittight zynde van eenen grooten hoop Kupteren / ligghende achter den dijck / en zijn niet upt-ghekomen. Een weynigh tijdts hier nae / is den Vyandt wederom ghekomen met twee duysent en vijf hondert Spangiaerden ende Italianen / welcke onder het aenvoeren van Zapena, op onse halve Mane seer gheweldighlijck zijn aen-ghevallen / zynde gheleyd van een deel Monicken: die met Krupcen ende Vanen voor upt quamen / om hen moedt te gheven / ende met haer menighvuldighe zeegheninghen te beschermen. Maer de onse hebben de halve Mane kloeckelijck beschermt ende den vyandt af-gheslaghen: niet teghen-staende hy ook seer onvertsaeghdelick is aen-ghevallen / ende veele al binnen de Palesaden waeren / vechtende handt teghen handt / soo dat sy malkanderen met Piken doodt-staecken. Die van de Voorn, Varijck, ende Heesselschen Weert deden haer gheschut gheduerighlick op den Vyandt speelen / hen insghelijcks met alle haer Musquetten ende handt-roers beschietende / soo dat hy ten laetsten met groote schande moeste afwijcken: meer dan seven hondert mannen achter latende / ende onder de selve veel Capitepnen / ende andere Vevel-hebberen; behalven noch de gequetsten / van de welcke wel anderhalf hondert alleene binnen 's Hertogen-Bosch na der hant zijn ghestorven. Desen storm ende gheweldighen aenval heeft gheduert wel twee uyren langh / nochtans zijn van de onse niet boven de acht doodt ghebleven / ende omtrent de twee-en-twintigh ghewondt. Den vyandt hadde twee veldt-stucken na-gevoert / welcke hy op onse halve Mane heeft af-gheschooten: doch met hare Peeren van d'onse niemandt ghequetst. In't afrecken heeft den vyandt wel ses-en-meghentigh dooden achter ghelaeten / onder welcke van d'onse eene der voorghemelder Monicken is ghevonden / die met veele Heylighdommen te vergeefs was ghewapent: hebbende synen arm vol Palesaden / die hy selve seer onvertsaeghdelick hadde uytgetrocken.

Den vyandt heeft desen dagh eene van onse Upt-leggherg / omtrent Herwaerden in den grondt ghescheten / met een halve Cartouw / die hen derwaerts was nae-ghevoert / doch het volck is meestendeel sonder schade daer af-ghe-

'T Welck den vyandt socht te verhinderen.

Maer meer met verlies te rugghe keerden.

1599. komen / upt-ghesondert ses oft seven dooden oft ghequetsten. Den 5 Julij heeft la Bourlotte met eenen hoop Kupters / ende 400 Musquettiers een Embuscade ghelept / meynende onse Kupters / die voor de stadt Bommel wacht hielden / in de selve aen te locken: dan de onse sulcks vermoedende / mits dien hy met te weynigh volck aen quam / zijn te rugge gheweken / tot dat sy konden sonder groot perijckel selve op hem aentreffen: rydende dan op den vyandt seer stoutelick aen / welcke sy inde vlucht sloeghen / krijghende ghevanghen den Baron van Rosne ende een Italiaens Capitepn / die terstondt van sijn quetsuren is ghestorven; wiens lichaem na der handt is gherantsoeneert. Sijn Princelijcke Excellentie heeft den Middelweert / Nat-gat genoemt / leggende in de Maese / bezijden Herwaerden, mede aen-ghevanghen te beschantsen: ende meest al het Voyp van Herwaerden met een gheweldighe Trenchee omgraven.

1599.

La Bourlotte ghslagen.

Den Tijsenham beschanst.

Den sevenden Julij is de tweede halve Mane op den Tijsenham begonnen / ende met bleughelen nae d'ander aenghetrocken / om de brugghe te bevrijden: die nae-der-handt tusschen de Voorn ende Herwaerden ghesla gen is. Te Herwaerden is ook nae des vyants brugghe toe / een nieuwe bleughel opgherecht / streckende bupten om het Voyp / van de welcke men des vyandts brugghe wel ghemackelijck sien konde. Aldus naederden de onse daghelijcks aen beyde zijden van de Maese / om des vyandts brugghe / ende hem de selven beguamelijck af te snijden. Den achtsten Julij is den Prince Maurits, met sijn gheheel Hof-ghesin van Bommel, nae de Voorn verhupst / begrijpende sijn Quartier op het opperste van het Eylandt / alwaer sijn Excellentie terstondt ghevolght is / synde Lijf-wacht / met de guarde van Graef Willem ende Hohenlo.

Wie van de zijde van de Ho. Mog. Heeren Staten / hebben eenighen tijdt besigh ghewest / om twee verschepden scheep-brugghen te legghen: d'Eerste den derden Julij over den Wael / van den Tielschen-Waert op de Voorn: De tweede den achtsten Julij / van de Voorn op Herwaerden. Over dese zijn ten selven daghe tien Vaendelen Schotten / ende den Heere Gistelles met twaelf Vaendelen van sijn Regiment nae Herwaerden over-ghetrocken.

Den vyandt bevreest zijnde voor sijn brugge / heeft de selve den negende Julij

Den vyandt verlept sijne brugghe.

1597. af-gevoert / ende op haer eerste plaetse tusschen Heel ende Creveceur wederom gelept. Den 12 July heeft den Prince Maurits 3500 Mannen te voet / ende 1000 te paerde nae den Litsenham gesonden / om den vpant daer omtrent te besoecken: maer aen-ghesien deselve hem niet en dorste bloot gheven / zijn de onse sonder iet upt te rechten wederom ghekeert / meede-brengende 40 paerden en vier gevangenen. De Spaensche Ruyters / als d'onse wederom van den Litsen-ham waren af-ghevaeren / vertoonden haer op den dijck / dan zijn van ons geschut haest af-gedreeven.

Deesen dagh is een Franschen Baron / zijnde een Sone van den Hof-meester des Koninck van Vranckrijck / tot Herwaerden dweers door sijn Hooft geschooten / ende naderhant van de Quetsure gestorven: sijn Doodt wierdt van den Prince Maurits ende het geheele Hof seer beklaeght.

Den vpant omtrent Als geslagen.

Den 15 is de Brugge van Herwaerden hooger aengevoert / ende tusschen de Voorn ende den Litsenham over de Maese gelept / over dewelcke omtrent 6000 Mannen te voet / ende 1800 Mannen te paerde na den Litsenham zijn over getrocken / om den vpant / die te Lit, Kessel ende Maren verspreyt lagh / op te rechten. Den vpant was in dese Dorpen / na de zijde van den Litsen-ham ende Herwaerden redelijck wel beschanst: maer aen d'ander zijde luttel ofte niet; daerom souden d'onse om-ghetrocken / ende den vpant van achter aengevallen hebben. Dan / de Fransoysen die den voor-tocht hadden / soeckende een korte Over-winninge / hebben den aenslagh te niet gebracht / ende zijn den Vpandt van vooren aen-gekoomen / alwaer hy sterckelijck begraeven lagh. In d'eerste aenkomste van de onse / heeft den Vpandt hem met eenige hoopen voor sijn Trencheen begheeven om te schermutseeren / dan / deselve zijn in der haest over-rompelt ende t'samen van d'onse gheslagen / alleen upt-ghesondert eenen Capiteyn / die ghevanghen ende op de Voorn ghebracht is.

Dese verslagen zijnde / hebben d'onse seer kloeckelijck des Vpandts Trencheen aen-gevallen / maer en hebben om der selver hooghte ende gheweldige besettinge niet konnen upt-rechten: ende zijn weder af-getrocken / meede-brengende omtrent 60 van de hare / so Doode als Ghequetsten / weesende meest Fransoysen / die haer ghewisselijck met wonderlijcke stoutigheydt dicht onder des Vpandts Begraevingen begheven hadden.

Den Vpandt heeft een Vaterye tot Kessel opgerecht / schietende van de selve op Herwaerden ende de Voorn, doch sonder eenighe groote schade daer omtrent te doen. Den 26 July heeft den vpant eene van onse upt-leggers / liggende op de Wacht / beneden Amelroyen, overvallen / ende het Boots-volck meest doodt gheslaeghen. Dit zijn de voornaemste ende verhalens-waerdighste stucken / die van Mey af tot den 26 July / in ende omtrent den Bommeler-weert ghebeurt zijn. Den gheheelen Augusto ende September zijn de twee Leegeren uptermaten stil geweest: leggende beyde wel begraeven / ende seer naerstigh op hare hoeden / ende geduprighlijck trachtende om malkanderen eenigh voordeel af te sien. 1599.

Een Vorlog-schip by den Vpandt overvallen.

In des Vpandts Leeger zijn dagelijcks veele muytineeringhen ende oproeren geweest / omde quaede Betalingen / ende sommige andere geschillen en mis-verstanden. De Regimenten / die te Driel ende andere Dorpen verspreyt gheleghen hadden / hebben haer t'saemen nae den meesten hoop tot Rossum toe begeven / upt vreese van op-geligt te werden. Veele schermutseeringhen zijnder oock gheduprighlijck voor-geballen / tusschen de onse ende des Vpandts Ruyteren / soekende malkanderen te verrassen / de Schiltwachten af te jagen / ende te over-vallen.

Muytinitie onder den Vpandt.

De onse hebben oock haer uptloopen tot op den Vpandt altijdt vervolght. Jae hebben den 10 Augusti op eenen tocht den vpant meer dan 200 Paerden / ende veel ander Bagagie af-genomen. Den vpandt was vast beesigh aen sijn nieuwe Schanse tot Rossum, sterckende die seer geweldighlijck / ende met dicke ende hooghe Wallen wel versiende: mepnende den Wael-stroom ende den Bommeler-weerdt daer meede te dwinghen / ende eenen wegh te openen in Hollandt, Uytrecht ende het binnenste van Gelderlandt. Dit langhe toeven des vpandts in den Bommeler-weerdt sonder iets upt te rechten / trock veele tot verwonderinge: sommige vermoeden dat hy nae de Rossumsche Schanse tot noch toe soude ghewacht hebben / om de selve voor sijn af-trecken geheelijk te volmaecken: Maer aen-gesien de Eerts-hartoghe Albertus de Staten der over-heerde Nederlanden hadde toegeseght / haere Steden ende platte Landen met gheen krijchs-volck te beswaeren / soo is het wel gheloofelijck / dat deselve sijnen Leegher in den Bommeler-weert was houdende / om sijn Belofte nae te koomen. Te meer / overmidts het

Die hem tot Rossum sterckt.

Waerom hy in de Bommeler-weert gekomen is.

1599. het gheheele Leeger / in 't by-wesen hares bpandts om quade betalinghen oproerigh / ende noch geen gelt voorhanden was / soo het selve / onbetaelt / ende t'onbreeden zijnde / upt de Bommelerweert / verre van hare bpanden quame te vertrecken / soude die van Brabandt grootelijcks in vreesen gestaen hebben / dat sy alle hare platte landen mochten af-loopen / rooven ende plonderen / sonder eenigh aensien / ghelijck het selve in dese Nederlandtsche Oorloge menighmael gheschiet is.

Dit zijn de waerschijnelickste oorsaken / die den bpandt bewoghen konden / haer Krijchs-heyr soo langhen tijdt in ende omtrent den Bommeler-weert te houden / sonder iets vorders aen te grijpen. Behalven dese / heeft haer oock 't selve wel moghen aenraden de welghelegenthept deser plaetse / ende goede bequaemhept om van de selve veel aenslaghen teghen de omliggende Steden / der Vereenighde Nederlanden aen te vanghen / ghelijck die alreede zijn in 't werck gheselt teghen Worcum, Breda, ende Nieumegen; doch door Godes genade ende de ghedupricghe wackerhept van onsen Doorluchtigen Prince ende andere Nassausche Helden: desgelijcks de naerstighept van onse vorsdere Bevelhebberen ende andere soldaten / soo zijn die verhindert ende ten dienste deser Landen bewaert.

De Ho. Moogh. Heeren Staten der Vereenighde Landen bewesen grooten blijt in dese teghen-weer / selve den meesten-deel van den Raedt van Staten / oock mede een deel van de Staten Generael / begaven hun persoonen in de stadt van Bommel, niet sander perijckel hares levens / want de kooghels van de Canons der bpanden niet alleene over het Huys / maer oock daer in quamen als sy vergadert saten / in 't Huys van wijlen Marten van Rossem, Heere van Poederoyen, daer sy ghemeenelijcken hare vergaderinge hielden. De Landen toonden de saken seer te behertigen / want sy versorghden het Leger van alle noodtdruft volkomelijck / ende onderhielden dien geheelen Somer in dienste omtrent 280 scheepen / 379 waghens / ende 356 Peerden om het gheschut te trecken / de Brugh-meesters / ende andere Officieren tot die diensten noodigh zijnde / waren in getale 203. In summa daer werdt gherekent dat dese extraordinarische kosten van scheepen / waghens / treck-peerden / Amonitie ende ghereedschappe der Artillerije / met de toe-behoorende Officieren / de Landen dien Somer ghekost hebben (boven de soldije des Krijchs-volcks) over de twaelf hondert dupsent guldens. Het is ook aenmerckens waerdigh dat sijn Excellentie tot sijn behoef in dit Bommels Leeger ghehadt heeft vijf scheeps-brugghen / elck langh wesende omtrent dupsent oste twaelf hondert voeten / upt-ghenomen die / de welcke van den Tielschen tot op de Rossenischen-waert over een arm van den Wael repckte / de welcke maer ses hondert voeten langhe was. Door het behulp van dese Brugghen heeft den Prince tot hinder ende schade van den bpandt / seer veele saecken upt-ghericht ende volbracht.

1599. Verhael van den macht ende kosten des Prince Maurits Leegher voor Bommel.

Dit is waerde Leesers een korte / doch Waerachtighe Beschrijvinghe van 't gene in dese Belegeringe aenmerckens ende onthondens waerdigh gheschiet ende ghepasseert is: de Godt aller genade verleene ons / dat wy de selve stadt tot onsen besten ende beschuttinge onser Landen noch langhe jaren mogen houden ende bewaren.

Waerachtighe Beschrijvinghe ende Verhael der Aen-slaghen ende Reysen,

van de machtige Vlote van de Hoge Mogende Heeren Staten der

Vereenighde Neder-landen,

Tegens de Koninck-rijcken van Spangien, ende de Eylanden van Canarien.

Ghedaen door het Beleydt van den Admirael

PIETER VAN DER DOES.

In den Jaere 1599.

1599. DE Edele ende Hoge Mogende Heeren Staten der vereenighde Neder-landen / hebben in het beginsel des Jaers 1599 / een gemene ende Capitale gewillige Leeninge ofte Schattinge de rijckste harer Landt-saten op-gheleydt / afeyschende de selve den twee-hondertsten Penninghe harer Goederen: welcke Schattinge met groote gewilligheydt van allen is ghegheven ende op-ghebracht.

Voor dese middelen was beslooten / beneven andere gebruyken / ock eenen geweldighen Scheeps-tocht teghen de Landen des Koninckx van Spangien aen te rechten / ghelijck het selve van d'Enghelsche met groot gheluck menighmael geschiet was.

Toerustinghe van een Vlaot tegen Spangien.

Voer toe zijn in 't selve voor-jaer in verscheyden Haevenen ende Koop-steden van Hollandt ende Zeelandt vele Scheepen ter Oorlooghe toe-ghereedt / ende al-omme in de vereenighde Neder-landen veel Voots-volck / ende Soldaten in dienst aen-genoomen.

Dese Scheepen wierden sommige gedubbelt / ende op verre Reysen toeghemarckt / sommighe alleen om op de gemeyne Vaer-wateren te blijven.

De Ghedubbelde souden den voornaemsten Aenslagh op de West-Indische Landen in 't werck stellen. De andere alleen de selve tot de Canarische Eylanden ghelepden / ende de andere Aenslaegen onder-weegen gelijckelijck helpen uyt-voeren. Dese Scheepen waeren al t'saemen seer sterck / schoon getimmert ende wel bezeylt. Het voornaemste onder allen wierdt om sijne grootte / ende de plaetse der timmeringen / 't groot Schip van Amsterdam ghenoemdt: Groot zijnde omtrent 500 last / heerlijck gebouwt / ende ter Oorlooge geweldighlijck toe-gerust.

Pieter van der Does / Admirael vande Vlote.

Het opperste Bevel ende Admiraelschap over dese Vlote wierdt gegeven den Heer Pieter van der Does, eenighe Jaeren gheweest zijnde Dijck-graef en Balliu van Rhynlant / ende Schout der Stadt Leyden: Een wijs ende kloeckmoedigh Heere; in Krijchs-saken soo te water als te lande / wel erbaren: ghelijck het selve insonderheydt in 't Jaer 1588 / in 't bevechten der Spaensche Vlote klaerlijck ghebleecken is; ende aldermeest in desen tegenwoordigen Scheeps-tocht. Alle Capiteynen ende alle andere Bevel-hebberen op de selve Scheepen: jae alle het Voots-volck ende de Krijchs-lieden in 't gemeyn waren alle kloecke ende wel geoeffende Mannen / ende ter Oorloge onbertsaeght. Dese Scheepen / dan alsoo toe-gerust / zijn den 24 en 25 May uyt verscheyden Haevenen t'zeyl gegaen / en den 25 des avondts voor Vlissingen byeen-gekomen / makende t'samen een Vlote van 72 Scheepen / alle geweldighlijck gemonteert / ende met Geschut / Amonitie /

INSVLA DE GRAN CANARIA
ALLAGOENA
CRACYOSA

1599. andere noodsaeckelijckheden upter maten wel versien. Onder dese was den Admirael het schip Orange ghenoemt. Den Vice-Admirael / het groote schip van Amsterdam: Maer het selve wesende noch niet gantschelijck op-ghemaeckt / bleef noch eenighe daghen in Tessel ligghen / ende is den 30 May de Vloote nae ghezeylt / ende nae der handt aen de Spaensche Kusten voor de zee-stadt Corounia de selve by gekomen.

De Vloot gaet van Vlissingen t'zeyl.

Den 26 ende 27 May heeft de Vlote voor Vlissingen stil gheleghen / om in alles goede ordre van den Admirael te ontfangen / ende den 28 haere Anckers ghelicht / ende met den Noordelijcken Windt upt de Wielinghe t'zeyl gegaen met schoon weder / nemende haren loop West Zuydt-West. De heele Vloote was ghedeylt in drie hoopen: den eersten onder den Heer Admirael Vander Does, voerende de Orangie-Vlagge. Den tweeden / onder Ian Gerbrantsz. voerende de witte Vlagge. Den derden / onder Cornelis Geleynsz. van Vlissingen, voerende de blaeuwe Vlagge / als Onder-Admiralen.

In dese orden is de Vloote voort-gezeylt / ende den 29 in 't ghesichte van Calis gekomen / alwaer de voorste scheepen op de lye gheleghen hebben ende de achterste in-ghewacht. Den Heer Admirael heeft alhier alle de Capiteynen twee mael aen sijn boort ontboden / eerst om Krijchs-raedt te houden / nae welcken terstondt twee Jachten upt de Vloote zijn upt-ghesonden; ende ten tweede mael om de selve van de voorghenomen aenslaghen ende andere behoorlicke saken t'onderrechten / gevende elck een beslooten Commissie / na welcken sy haer in alle voorvallende swarigheydt souden te reguleeren hebben.

Dit ontbieden der Capiteynen op den Admirael / gheschiede met een schoote van den selven te schieten / ende twee Prince Vlaggen achter upt te werpen.

Des avondts is de Vloote wederom t'zeyl ghegaen / ende boven den hoeck van Swartenes haer Ancker laten vallen / om den Vice-Admirael van Amsterdam, aldaer te wachten.

Maer en heeft hem den heelen nacht niet vernomen / ende is 's morghens den 30 May / voort ghezeylt met eenen Noordt-Oosten Windt / settende haren loop West Noort-West / ende is 's middaegs omtrent Beversier gekomen / met schoone koelte upt den Oost Noordt-Oosten / die tegen den nacht wederom ghestilt is. Op den avondt hebben de veerdighste scheepen haere zeylen ghemindert ende d'achterste in-ghewacht.

Den lesten May met den dageraedt hebben sy ghesien het Eylandt Wicht, zeylende West henen met eenen Oosten Windt. Op den middagh wierde het heel mistigh / daerom de Vloote gheen landt genaken dorste; dan / heeft haere zeylen gemindert / en is soo t'zeewaerts in gheloopen. 1599.

Den 1 Junij des morgens Gausteert ghesien / settende haeren loop nae Pleymouth, daer sy de Sonne Z. O. zijnde is voor-ghekomen / leggende aldaer op de lye / ende verwachtende de twee upt-ghesonden Jachten / welcke terstont na den Admirael toe zijn gekomen: waer op wederom Krijchs-Raet ghehouden is / na welcken de Vloote met volle zeylen is t'zeyl gegaen / loopende z. z. w. henen / dan tegen den avondt ist wederom seer mistig geworden / en 's nachts heel stil.

Den 9 met den dageraet was de heele Vloote dicht omtrent Spangien / aen de Zee-Kusten van Galitien, omtrent Vivero, den wint upt den Westen / zeylende N. W. ten Noorden ende N. N. W. Op den avont tegen over Capo Ortegal gekomen / leggende 11 duytsche mijlen vande stadt Corounia. Tegen den nacht is den wint geloopen N. W. ten Noorden / ghekomen op 44 gr. ende 24 min. hebbende 't voorst. Hooft van haer omtrent 5 mijlen z. w. ten Zuyden.

Den 10 Junij met een z. o. wint gezeylt w. z. w. langhs 't lant henen na de stadt Corounia, welcke sy tegen de middagh in 't gesichte kregen / makende alle gereedschap om terstont geweldighlijck daer op aen te vallen. Corounia is eene der Zee-steden van Galitien, gelegen op 43 gr. en 12 mi. benoorden de Middel-linie / tegen over Engelant ende Yzlant / 115 duytse mijlen van Pleymouth, staende op een driehoeckig hooft / aen een diepen ende geweldigen inham; gebende niet alleen de selve / maer oock Ferol, Ponta de Mas, Pitance en Fontune, de schoonste en de bequaemste Havenen van heel Christenrijck. Om de wel-ghelegenthept deser Havenen / heeft den Spaenschen Koning de selve onlanghs seer gesterckt / ende met Casteelen alomme wel beset: oock werden alhier insonderhept te Ferol ende Corounia, sijne Vlooten op Engelant / Yzlant ende de Vereenighde Nederlanden / so op andere tijden / oock dit gheheele teghenwoordighe jaer (als dese vloot daer gekomē was) toegerust.

Beschrijvinghe van de Stadt Corounia.

Om dese toereedinge der Spaenscher Vloote eenigsins te beletten ende de schedes Koninck ende sijne middelen aldaer te roven ende verderven / was den Admirael Vander Does de stadt Corounia met sijne Vloote belastet aen te vallen.

Daer

1599. Dese van de Vloote aen gestast wordt.

Daer toe zijn den 11 Junij / den Windt Noort-Oost ten Oosten / de voor-ghemelde ses scheepen wederom voor upt-gheloopen nae Corounia, om aldaer de gheleghenthepdt der saecken te vernemen / zeplende Z. z. West henen tot Capo Prior, alwaer sy het recht Zupden op de Stadt gheset hebben. Die van Ferol dese scheepen ghewaer werdende / hebben twee sloupen upt-ghesonden om te verneemen wat het voor schepen waren / om dat sy daeghs te vooren de Vloote in Zee gesien hadden. Dese scheepen hebben't aen de Windt ghelepdt / om de sloupen in alle stilhept te verwachten. Maer de selve quaet vermoedende / hebben niet willen naerder komen. Dan de onse riepen haer toe / datse van Hamburgh quamen / gheladen met gheslaghen Wandt / ende andere Koopmanschappen. Begheerende ende versoeckende eenen Lootsman om haer in de Corounia te brenghen.

Hier voor hebben de onse d'eene sloupe aen voort / ende eenen Spangiaert over ghekreghen. d'Andere die noch in de sloupe waren / deden haer best om in der haest wegh te komen. Den gevangenen Spangiaert / was een van des Koninghs Dienaers / ende was den selven dach upt Corounia gekomen. Dese ghelevert zijnde in handen van den Admirael / vertelde dat omtrent 4000 mannen te voet / met noch eenighe rupteren / 36 waghens met ghemunte Penninghen / ende 300 Pypen Wijns te Corounia, tot behoef ende toereedinge van de toekomende Spaensche Vloote ghekomen waren.

Nae den middagh is de gantsche Vloote voor de stadt Corounia ghekomen / alwaer sy den Vice-Admirael van Amsterdam ghebonden hebben.

Corounia ende haer Casteelen waren boven het voor-ghemelde nieuw in-gekomen volck / oock met veele krijchsvolck ende sterckе Garnisoenen wel beset / oock met gheschut / Amonitie / ende ander behoeftigheden wel versien / zijnde al over langhe van de Spaensch-Gesinden upt Vranckrijck ende upt de Vereenighde Nederlanden / selve van dese onse Vloote verwittight ende ghewaerschouwt.

Den Admirael van der Does heeft terstondt in 't eerste aenkomen hem met alle sijne scheepen gheluckelijck dicht onder de Stadt begheven / latende hare Anckers vallen op derthien / twaelf / ende tien vademen.

Tegen-weer van die van Corounia

Daer-en-tegen die vande Stadt ende Casteelen schooten seer gheweldighlijck met grof gheschut / soo datter upt de selve in korten tijdt meer dan twee honderd schooten van Canons gheschooten waeren. Dicht onder de Stadt lagen twaelf groote Galioenen / met noch sommighe Fransche scheepen / die oock haer grof gheschut somtijdts op de onse af-schooten. Voor alle dit geweldigh schieten / en is nochtans onse Vloote gantsch niet beschadight / dan alleen een schip wat gheraeckt / niet tegenstaende de selve het seer dicht onder de Stadt gheluckelick gheset hadden.

1599. teghen de Vloote.

Den Heer Admirael siende soodanighen teghen-weer / heeft alle Capiteynen ende Bevelhebberen aen sijn voort ontboden / om te samen te beraedtslaghen voor wat middel men den vpandt best aengrijpen mochte. Maer aengesien Corounia, alsoo beset was ende wel versien / waere het niet geraden de heele Vloote ende 't geluck van alle haer aenslaghen om eene Stadt in het uptersте ghevaer te stellen.

Daeromme is de Vloote wederom wegh geschepen / sonder de Stadt aen te vallen / werdende om de groote stilte van hare sloupen upt gheroept / ende verwachtende alle de schooten upt de Stadt ende haer Casteelen: doch sonder eenighe schade.

Aenslagh op S. Lucas voor ghenomen.

Teghen den avondt begonde het op te koelen / ende de Vloote is wederom t'zepl ghegaen / loopende Z. z. West henen naer Capo Vincent om S. Lucas in der haest te overvallen ende te overrompelen.

S. Lucas is een stadt in Andalusien, aen de Zupdelijcke Zee-Kusten van Spangien / op den mont van de Rivier van Sevilien, gheleghen op 36 Graden ende 40 Minuten.

Maer den Admirael van der Does zijnde nu verre met de heele Vlote / beneden de stadt S. Lucas ende hare hooghte langh voor by ghezeplt / heeft den voor-verhaelden aenval op de selve om 't verloopen des tijdts ende den goeden wint op de Canarische Eplanden / oock om grooter aenslaghen ende andere oorsaken meer nae-ghelaten / maeckende alle gereedschap om de Canarische Eplanden gheweldighlick aen te vallen. De Canarise Eplanden zijn t'samen seven: Gran-Canaria, Palma, Tenerifa, Forteventura, Fero, Gomera, ende Lancerotta, leggende niet verre van den anderen / tusschen de 27 ende 30 graede benoorden de Middel-linie / hebbende al t'samen den naem Canarische van 't voornaemste ende vruchtbaerste der seven / voortijden Canaria, nu Gran-Canaria ghenoemt.

Dese

1599. Dese Eylanden zijn eertijdts van de oude Schrijvers geheeten Fortunatæ, dat is / de Gheluckige / om haer groote overvloedigheydt aller behoefstigher saken / ende wonderlijcke vruchtbaerheydt des Aerdtrijcks: Voort-brenghende alle noodsaeckelijckheden / tot de onderhoudinghe des menschelijcken levens van nooden. Ende voorwaer / dese Eylanden / doch insonderheydt Gran-Canaria, Palma, ende Tenerifa, zijn wel gheluckigh / voort-brenghende seer overvloedighlijck niet alleen alle noodsaecheljcke dingen: maer oock Suycker / Wijn / Olie ende diergelijcke / met welcke sy geheel Europa, ende veel andere Landtschappen ghedenerigh vervullen.

Beschrijvinghe van de Canarische Eylanden.

Dese Canarische Eylanden hebben al over veele jaeren ghestaen onder het ghebiedt der Spangiaerden / ende werden noch heden daeghs van de selve bewoont: ende niet van hare oude Inwoonderen / die nu ter tijdt gantschelick zijn upt-geroept. Maer van wie ende hoe de selve alder eerst zijn overheerdt ghewoorden / ende door wat middel aen de Spaensche Kroone ghekomen / is gantsch onseecker. Dit alleen is buyten twijfel / dat Fortevantura, Fero, Lancerotta ende Gomera, alder eerst zijn in-genomen / ende Gran-Canaria, Palma ende Tenerifo noch langhen tijdt Heydensch / ende na haer eygen rechten ghebleven ende geregeert zijn.

Aenslagh op S. Lucas door ghenomen.

De groote kloeckmoedighheydt ende wreethedt der Inwoonderen van dese drie Eylanden / haere onbequame Havenen / soghelicke Zee-Kusten / ende groote menighte der hooghe berghen / heeft de selve seer langh teghen de Christenen haere Vpanden beschermt ende bewaert / die seer dickwils met groote schade ende verlies zijn af ghedreven.

Op dese Canarische Eylanden heeft de Vloote haren loop ghenomen / om volghende het beslupt van de Ho. Mo. Heeren Staten Gran-Canaria ende Gomera met gewelt te overrompelen ende in te nemen.

Wander Does stelt de Vloote ende het volck in ordē.

Den Heer Admirael heeft alle Capiteynen / Stuyr-lupden ende andere Wel-hebberen by hem ontboden ende de gheleghenheydt der Canarischer Eylanden neerstelick onderzocht. Heeft oock alle het Boots-volck onder nieuwe Capiteynen upt-gedeylt / 130 onder elck Vaendel / ende in alle behoorlijcke saecken goede orden gestelt / onderrechtende alle Wel-hebberen / hoe sy haer te lande draghen souden.

Ende aengesien de Vloote dagelijcks naderde de Middel-linie / komende in de alderheetste deelen des Werelts / in welcken / het veel eeten ende drincken is als een schadelijcke Peste / oorsaecke van veel sieckten / ende wegh-nemende veele menschen / soo heeft oock den Heer Admirael het eeten ende drincken wijslick ghematight / stellende alle ses mannen op vijf ponden broodt des daeghs / met behoorlijcke toespyse ende dranck / belastende het selve een yeghelijck scherpelijck te onderhouden. Den Admirael heeft alle Landt- ende Zee-Capiteynen aen sijn boort ontboden / raedtslaende met de selve in wat slagh-orden men den vpandt en de Stadt soude aenvallen.

Wander Does komt in de Canarische Eylanden.

Den 24 Junij was den Windt noch N. N. Oost / ende ghezeylt Z. Z. West henen / hebben op den avondt ghesien het Canarische Eylandt Lancerotta, ende den loop daer nae toe-gheset / zeylende Oost ten Zuyden henen.

Den 25 Junij zijn sy des morghens ghekomen dicht onder Lancerotta; ende Forteventura in 't ghesicht ghekreghen hebbende / zijn sy na den middagh voor by gezeylt / loopende Zuyd-west henen langhs haere Westelijcke Kusten / ende op den avondt Gran-Canaria ghesien / waer op terstondt alle zeylen zijn ingenomen / ende de scheepen op de lije gheleyt / tot dat het tweede Quartier overstreken was / als doen wederom t'zeyl ghegaen / ende West aen na Gran-Canaria toe-gheloopen. Gran-Canaria is gheleghen op den 28 Graet beneden de Middel-linie / 155 Duytsche mijlen / Zuydt-West ten Zuyden van Cabo Vincent, in Portugael / groot zijnde in haeren ommegangh twee hondert en tsestigh duysent treden / maeckende te samen 26 Duytsche mijlen.

Allagona de Hooft-stadt van Canaria.

Dit Eylandt heeft aen sijne Oostelijcke Kusten een redelijcke stadt / Allagona ghenoemt / bestaende meer dan upt vier hondert huysen. Dese is als een Hooft-stadt aller Canarischer Eylanden / ende het Hof haerer Geestelicker ende Werelticker Herheyts / in 't welcke hen onthouden den Spaenschen Inquisiteur ende den Stadthouder des Koninghs over de selve.

Allagona is van beyde zijden aen den water-kant met een stercken Casteel / ende ten Noorden N. Westen / aen de zijde des Havens met eenen muer ghesterckt / wesende aen d'andere zijden door de ondiepten der Zee / en de hooghte der berghen ghenoeghsaem bewaert.

Dese Stadt werdt doorloopen van een silepn Water-Beecken / het welck van de naeste bergen door de selve in de Zee afvloeyde / wesende gantschelijck

1599. ondiep/ ende voor de aenkomende scheepen onbequaem. De Haeven van Groot Canaria is gheleghen omtrent vier hondert treden ten Noort Noort-Westen van de Stadt Allagona, van middelbaere wijdte ende diepte / tot welcker bevrijdinghe van den Spaenschen Koninghe een tamelijck Casteel / Graciosa ghenaemt/ is op-gherecht.

Alle dese Sterckten van Groot Canaria waren te samen met groote Garnisoenen / overvloedighe Amonitie / ende andere behoeftigheden wel versien.

Den 26 Junij is de Vloote met eenen Noordt-Oosten Windt de Haeven van Groot Canaria in-ghezeylt / ende gelijckelijck onder het Casteel Graciosa ge-ancliert.

Hier op is den Spaenschen Stadthouder met seeven Vaendelen Spangiaerden op den waeter-kant ghekomen / ende de Haeven al-omme wel beset / plantende oock drie Metaelen stuckens achter by eenighe wel-gheleghene heuvelen / om sijnen Vyandt van het Landt af te houden.

Het Casteel Graciosa heeft in d'eerste aenkomste van de Vloote / seer dapperlijck in de selve beginnen te schieten/ dan / den Admirael ende Vice-Admirael / met de scheepen die het swaerste geschut op hadden / hebben 't seer dicht onder 't-selve gheset / ende een wijle tijdts ghewelddighlijck tegen-geschooten.

Onder het Casteel lagen op de Reede twee Spaensche Schepen / welcker eene door het gheweldigh schieten in den grondt gheraeckt is / ende een Barck/ welcke t'samen met het ander Schip in de Vloote ghevanght is.

Door dit tegen-schieten is het Casteel Graciosa seer geswackt ende den moedt ontvallen / beginnende uyt vreese haer schieten te maetighen / al hoe wel sy oock sommighe Scheepen met haer geschut wel ghetreft hadden / ende eenighe Vaens-ghesellen om-ghebracht.

Daerom is terstont den Heer Admirael met alle de sloupen vol volcks nae Landt toe gheroeyen / ende de Scheepen die het Casteel niet beschieten en mochten / hebben haer geschut nae het Strandt toe-ghestelt om den Vyandt daer af te dryven.

Dese sloepen zijn ghelijckelijck naer het Landt toe-gherent / al waer sy een tijdt langh teghen den Vyandt geschermutseert hebben.

Wonder Woes grijpt de Stadt

Dan / den Heer Admirael bemerckende dat den Vyandt noch onbeweeghlijck was / ende dat hy met sijne sloepen niet te lande komen mocht / om de groote ondiepten / soo is hy met alle sijn volck uyt de sloupen tot sijn middel toe in zee ghespronghen / ende onvertsaeghdelijck op den vyandt aen ghetrocken.

1599. Allagona aen/ ende werdt ghewaest.

Hier door is het Spaensch krijchsvolck / nae een wepnigh ghevechts / van het Strandt gheweldighlijck afghedreven / vluchtende nae Allagona, met des Koninghs Stadthouder / die sijn been verlooren hadde / ende meer andere ghequetsten / achter-laetende omtrent de ses-en-dertigh dooden.

Van de zijde der Hoogh-Mogende Heeren Staeten is den Heer Admirael in 't eerste aen-koomen op het Landt met een Pike in sijn been ende andere plaetsen wat ghewondt / ende soude in groot ghevaer ghekomen hebben/ dan / wierdt van eene sijnder Soldaten ontset / van welcke den Spangiaert / die seer stoutelijck op hem aenviel / wierdt om-ghebracht.

Den Lieutenant Generael wierd in sijn keele gheschooten / ende eene der Capiteynen in 't hooft : behalven dese noch twintigh Soldaten/ soo doodt als ghequetst.

Den Heer Admirael hebbende nu den waeter-kant in-ghenomen : heeft alle de sloupen nae de Scheepen weder ghesonden / ende meer volcks aen Landt doen setten / tot de volle vier-en-twintigh Vaendelen / dese zijn in seven hoopen verdeylt / ende een wepnigh voort ghetrocken een-en-twintigh dick in slagh-orden. Die van het Casteel Graciosa, hebben haer gantsch stil ghehouden / ende niet eenen schoot ghe-schooten / nae dat de onse het Strandt hadden in-ghenomen / doende alle teeckenen van op-ghevinghen / 't welck den Heer Admirael verstaende/ is terstondt met eenighe Capiteynen ende Soldaten derwaerts ghetrocken / in wiens handen het Casteel sonder eenighe bespreckingen / op ghenade ende onghenade werdt over-ghegheven. In t Casteel waeren omtrent hondert en dertigh Mannen / veele door t gheweldigh schieten ghedoodt / veele wegh ghevlucht : oock neghen Metaelen stucken / ende ses Yzere stucken / ende allerhande Amonitie nae behooren.

Het Casteel Graciosa gheeft haer over.

Dese hondert acht-en-dertigh mannen zijn in het genomen schip ghevangen gelept / upt-ghenomen drie Oversten / welcke den Heer Admirael by hem gehouden heeft / om de selve van alle gheleghenthedt der saecken neerstelijck te ondersoecken.

Alsoo

1599. Alsoo is Gracioſa het ſterckſte ende machtighſte Caſteel / niet alleen van Groot Canaria, maer oock aller Canariſcher Eylanden lichtelijck in-ghenomen / in het welcke terſtondt tachtigh ſoldaeten zijn op-ghetrocken / die des Spaenſchen Koninghs Vaendel van het ſelve hebben af-ghenomen / ende een Prince Vlagghe laten op-waepen.

Ten ſelven tijde wierden by den Heer Admirael twee Mooren ghebracht / die upt de gheberghten gehaelt waren: maer aen-ghesien ſy daer hadden leggen ſlaepen / en heeft men niet beſonders van haer konnen verneemen.

In den nacht zijn de vier-en-twintigh Vaendelen een groot ſtuck naer Allagona toe-ghetrocken / alwaer ſy in vier hoopen verdeylt zijn. Den eerſten heeft hem dicht onder de Stadt begeven. Den tweeden onder de naeſte Gheberghten. Den derden op den water-kant. Den vierden hadde den hindertocht.

Deſe vier hoopen hebben den geheelen nacht in ſlagh-orden gheſtaen / ende zijn den 27 Junij in den daghraedt ghelijckelijck voor Allagona ghekomen.

Maer die van de Stadt hebben alle tegen-weer aen-gerecht / ſchietende ſeer geweldighlick upt haer Noordelick Caſteel niet ſonder onſe ſchade.

Hier en-tegen hebben de onſe haer eenſdeels achter de bygelegen gebergh-ten begheven / eens deels begonnen te begraven ende hen voor 't ghedurigh ſchieten wat te bevryden.

Vander Does wordt upt Allagona ſeer beſchadight.

Die van Allagona ſiende de onſe redelijck wel begraven teghen het ſchieten van 't Caſteel / hebben ſes kleyne Metale ſtucken / (Valkenetten ghenoemt) boven op 't geberghte gebracht / welck ſy ſomtijdts met houte bollen ghe-laden hebben / ende d'onſe ſeer beſchadight / want ſy ſeer bequaem voor hen-lieden geplantet waren. De onſe zijn onder haer tien oft twaelf het geberghte op-ghe-klommen / dan t'ſamen ſonder pet upt te rechten wederom ghekeert upt-ghe-ſondert cene / die in der Spangiaer-den handen gevallen / ende ſeer wreede-lijck van de ſelve in vier ſtucken ver-ſcheurt is.

Deſe onmenſchelijcke wreethept der vyanden heeft de onſe ſeer verbittert / ende 't ſelve op den avondt aen een ghe-vangen Spangiaert verooſaeckt in 't werck te ſtellen.

Den Heer Admirael bemerckende de groote teghen-weer ſyner vyanden / heeft vijf Metale ſtucken van 't gewon-nen Caſteel doen af-bringen / ende een Baterije geboden op te rechten / om de Stadt met teghen-ſchieten tot overge-vinge te dwingen 1599.

Hier-en-tegen hebben die van Allagona, alle haer geſchut op de begonnen Baterije aen-gheſtelt / ſoeckende haere vyanden door 't geweldigh ſchieten van het aen-gevangen werck af te dryven.

Maer de onſe hebben kloeckmoe-dighlick daer in volherdet / ende de Baterije in korten tijdt op-ghemaeckt / niet tegen-ſtaende oock haer veele upt de Stadt gheſchooten waeren / hebben oock den ſelven avondt noch drie Metale ſtucken daer in gheſtelt / ende vijf oft ſes mael op de Stadt geſchooten.

Den 28 Junij / tegen den nacht / zijn de vier-en-twintigh Vaendelen vyftien dick in ſlagh-orden geſtelt / ende met den dageraedt elck nae syn leger-plaetſe we-derom vertrocken / maeckende alle ghe-reedſchap om den ſelven dagh de Stadt aen te grijpen. De twee overighe der vijf af-gehaelder ſtucken werden in der haeſt mede op de Baterije ghebracht / ende de vier op het Noordelijck Caſteel ende het vijfde op de voor-gemelde Val-kenetten aen-gheſtelt / beginnende ter-ſtondt van alle zijden geweldighlijck te ſpeelen.

Deſe vier Metaele ſtucken hebben ge-duerighlick op 't Caſteel gedondert / ende die van Allagona in der haeſt ſeer beſchadight / die daer en tegen veel wol-ſacken ende ſteen-tonnen boven op het Caſteel gheſet hebben / om alſoo voor het gheweldigh ſchieten wat bevryde te zijn.

Van dit ſelve en heeft hen alleen niet ghebaet / maer veel meer beſchadight / want / ſoo wanneer een koeghel in de Steen-tonnen quam te gheraecken / deede de ſelve gheweldighlyck om ver-re ſpringhen / ende alle die daer om-trent waeren doodden ende quetſen. Hier door is het Caſteel voor den mid-dagh heel ſchadeloos geworden / ende de macht der vyanden gantſchelick ver-broocken / daerom heeft den Heer Ad-mirael terſtont vier Vaendelen 't voor-ghemelde gheberghte op-geſonden / om den vyandt van syn Valkenetten af te dryven / ende de Stadts-poorte aen brandt te ſteecken / om alſoo Alla-gona gelijckelick te overvallen. Maer die van der Stadt bemerckende haer upterſte ghevaer / ende den gheweldi-gen aenloop harer vyanden / hebben de ſelve met haer Noordelick Caſteel ver-laten / vluchtende in ſware ende der onſe onbekende geberghten / met haer vrou-wen ende kinderen / met al haer gelt en

Die van Allagona verlaten haer Stadt ende werdt van Vander Does in-genomen.

1599. kostelijcke Juweelen / ende alle 't gene sy mede krijghen konden.

Den Heer Admirael / verneemende het vluchten des vyandts / heeft metter haest twee Leeders uyt eene der huysen doen voorts brenghen / welcke eerste te voet was / is nochtans selve met de ander alder eerst over de mueren in de Stadt geklommen / ende bloetkmoedighlijck van de sijne gehulpen geweest. Eenighe zijn terstondt nae het verlaeten Casteel toegeloopen / alwaer sy vijf Metaelen stucken gevonden hebben. Dese hebben terstondt des Koninghs Vlagghe daer af-genomen / ende een Princen Vaendel laten op waepen.

Den vyandt hadde een Wyne in de Stadts Poorte gelept / welcke / (soo de onse voor de mueren quamen) / van selven is aen-gegaen / sonder yemandt merckelijck te beschadighen: Hadden oock hier ende daer veel Buskruydt gestroopt / maer is van de onse selfs aen-gesteecken.

Aldus is door Godes ghenadighe hulpe / de Hooftstadt aller Canarischer Eylanden / Allagona, den 28 Junij / den tweeden dagh harer belegeringe / des middaeghs van de vier-en-twintig Vaendelen der Vereenighde Nederlanden geweldighlyck in-genomen / zijnde met het Spaensch geschut beschoten / ende met haer eygen Leederen beklommen geweest.

Verdoets in de Stadt zijnde / doet die plonderen voor sijn last.

Den Heer Admirael hebbende de sijne meest al binnen de Stadt / heeft de selve op een ledige plaetse wederom vijftien dick in slagh-orden geset / alwaer hem de vier uyt-gesondene Vaendelen / die langhs het gheberghte in de Stadt getrocken waeren / zijn by gekomen mede brengende eenen Vlissinger / dien sy uyt de gevangenisse gehaelt hadden.

Met desen / is den Heer Admirael vergheselschapt met sommighe Capiteynen ende Bevel-hebberen nae het Ghevanghen-Huys van Allagona toe gegaen / in welcke hy ses-en-dertigh gevangenen heeft gevonden / die hy al t'samen terstondt los-gelaten heeft.

De Spangiaerden hadden een Engelsman ende een Nederlander met haer in 't gheberghte wegh gevoert / die alreede in 't Heyligh Huysken (soo sy 't noemen) gheseten hadden / ende ten vyere veroordeelt waren.

Op den avondt heeft alle het volck van de Vloote haer in de Stadt begeven / ende de selve gheluckelijck geplondert / uyt-genomen eenighe Huysen ende goederen / die van den Admirael beschreven waren.

Teghen den nacht zijn alle Capiteynen eick besonder met hare Vaendelen in de Huysen gheleghert / ende al-omme op behoorlijcke plaetsen scherpe wacht gheselt / want den vyandt hem op 't gheberghte meenighmael quam vertoonen. 1599.

Den 29 Junij des morghens / zijn sommige Boots-gesellen rouckeloselijck het gheberghte op geklommen / ende van den vyandt / die de onweghen ende andere gheleghentheden wel bekent waeren / verrasscht ende meest al doodt geslaghen.

Teghen den avondt zijn drie hondert Mannen / nae het Zuydelick Casteel van Allagona toe-getrocken / maer het Spaensch Garnisoen de onse gewaer werdende / is in der haest verloopen / ende in het gheberghte weghgevlucht.

Op 't selve Casteel hebben de onse drie metale stucken / ende veel andere Amonitie gevonden / ende een Corporaelschap Soldaten op gheset / om aldaer de wacht te houden.

Des nachts zijn de Spangiaerden het gheberghte bedeckelijck afgekomen / van welcke onse uyterste schiltwacht / de Santinel perdu, verrasscht wierd / ende terstondt doodt geslagen.

Den laetsten Junij met den dagheraedt begonnen de onse alle gheroofde goederen des vyants / als tuynen ende andere Koopmanschappen Scheep te doen.

De gevluchte van Allagona spenden Verspieders na de stadt.

Omtrent den middagh zijn vijf Oversten der Spangiaerden met een vrye Vaenken by onse Schildt-wachten gekomen / ende by den Heer Admirael gebracht / ende den selven ghespraken hebbende / terstondt nae 't gheberghte wederom gheskiert. Desgelijcken uyt-zendinghen haerer Oversten / heeft den vyandt verscheyden mael in het werck gheset / om de gelegenthept onser saecken te verspieden. Daerom heeft den Heer Admirael de selve na der handt niet alleen niet willen te spraecke komen / maer heeft oock den tweeden July met den Trommel doen omslaen / dat de Schildt-wachten alle Spangiaerden komende met vrede Vaenkens terstondt in 't gheberghte soude weder senden.

Den 1 July is in de groote Kercke van Allagona een Lof-Predicatie gheschiet / by een der Dienaeren van de Gherefourmeerde Kercke / in welcke Godt de Heere / voor de verkreghene Overwinghen / hertgrondelicken gedanckt is / ende yverighlick gebeden de selve dagelicks te willen vermeerderen / tot

1599. tot sijnes Naems eere ende gelucksalige welstandt sijner Kercke. Dese dagen heeft den Heer Admirael vier Scheepen in Zee gheſonden / soo om andere oorsaecken als oock om haer gheluck te soecken / ende eenige Spaensche Koopvaerders te verwachten.

Den tweeden Julij heeft den Heer Admirael met de Trommel doen omslaen / dat niemandt hen soude vervoorderen buyten d'uyterste Schildt-wachten op 't Gheberghte sonder bevel te trecken / aenghesien het onghebonden uyt-loopen der Soldaeten / haer selven sommighe in des Vyandts handen ter Doodt gebracht hadde.

Nae de Middagh heeft eene onser Jachten onder het Eylandt Forteventura een Spaensch Visch-scheepken genomen / in 't welcke seven Spaengiaerden waren / die terstondt by den Heer Admirael ghebracht / ende in de Ghevangenisse gestelt zijn. Desen Avont zijn de laetste Goederen te scheep ghedaen. Ende den derden Julij met den dageraedt hebben de onse alle Klocken / Geschut ende achter-ghelaten Ammonitie des Vyandts begonnen aen Boordt te brenghen / maeckende alle ghereedtschap om het Eylant Gran-Canaria met den eersten te verlaten / ende haer ander Aenslagen in 't werck te stellen.

Vander Does soeckt de gevluchte in 't gebergte om te vallen / ende steeckt de Stadt in brandt.

Den Heer Admirael (niet teghenstaende de groote gevaerlyckheydt ende sterckte der Berghen / in welcke den Vyandt was wegh gevlucht) hadde nochtans voor sijn vertreck voor-genoomen den selven aen te vallen / ende haer alle haere wegh-ghevoerde Goederen te ontjagen. Daer toe hebben den eersten Julij des morgens twee duysent Mannen haer nae den Vyandt begeven / ende geweldighlijck op hem aen-getreft. Waer de selve is nae een wepnigh ghevechts / dieper in 't Gheberghte in sijn donckere Schuyl-hoolen ende onbekende Speloncken wegh gevlucht / ende d'onse zijn / sonder iet uyt te rechten / wederom ghekeert / achter-laetende omtrent de tseventigh Mannen.

Den vierden Julij heeft den Heer Admirael de Stadt Allagona met alle haer om-ligghende buyten Kloosters / Kercken ende behuysinghen aen Vyandt doen steken / alle ingenomen Kasteelen laeten springhen / ende is met alle sijn volck (in goede Slaghordē) de Stadt uyt getrocken / ende wederom an boort gevaren.

Soo haest de onse Allagona verlaeten hadden / is den Vyandt metter haest wederom daer in ghetrocken / om den gewelduyen Vyandt eenighsins te bluschen: vertoonden oock haer sommighs met blepne hoopen / terwijlen de onse vast aen Boordt voeren / niet verbeydende nochtans de Hoepen oopt ghemaeckt.

Den 5 / 6 / ende 7 Julij heeft de Vloote in de Haven van groot Canarien op de Reede stil gelegen / soo om de gedurige tegen-winden ende ander beletselen / als oock om de vier uyt-gesonden Scheepen in te wachten.

Daer-en-tusschen heeft den Heer Admirael de Vloote neerstelijck over-sien / ende eenighe nieuwe Oversten in der Vooden plaetse ghekooren. Oock alle Bevel-hebberen by hem ontbooden / ende van de Gheleghenthepdt der anderer Canarischer Eylanden onderwaeght.

De onse hebben eene harer Scheepen ('t welck door 't gheweldigh schieten uyt het Kasteel Gracioſa in 't eerste aenkomen der Vloote heel schadeloos was ghebleven) aen brandt ghesteecken / nae dat den Capiteyn met alle sijn volck ende Goederen in de Barcke was overghegaen / welcke d'onse op de Reede aldaer gekregen hadden. Dese dagen zijn eenige Spangiaerden verscheyden mael met een Vreede-baentsen op den Over gekoomen. Dese zijn met een Sloupe by den Admirael gebracht / ende wederom aen Landt gheset / nae dat sy sommighe Ghevangenen gheloost hadden.

Vander Does verlaet Canarien.

Den achtsten Julij des morgens is de Vloote weederom t'zepl ghegaen / langhs de Kusten van groot Canaria, ende omtrent den Noordelycken hoeck / de vier uyt-gheſonden Scheepen ontmoet. Deese de Vloote ghewaer werdende / hebben haer Anckers aen boort gewonden / ende zijn te samen met de selve voorts geloopen.

Tegen den Avondt is den Wint heel op-ghesteecken / waer door de Vloote haren behoorlijcken loop is belet / ende nae den Zuyt-westen Hoeck van groot Canarien is verballen / ende aldaer in 't gesichte van Tenerifa gheluckelijck geanckert.

Den 9 Julij / hebben alle de Sloupen aen Landt geweest / ende de Vloote met versch Waeter overvloedelijck versien / sonder eenighe Spaengiaerden te verneemen.

Den 10 Julij / is de vloote wederom t'zepl gegaen met eenen Noordt-Oosten Wint / die in der haest wederom gestilt is.

Den 11 Julij des Morghens / is 't

1599. wederom wat op-ghekoelt; dan / onder Tenerifa heel stil ghewoorden ende ongestadigh: waer door de Vloote seer verstropt wierdt / ende alle behoorlicken loop ende Windt benoomen: ghedwongen zynde over de twaelf-maels in een Etmael te verhalsen.

Den 12 Julij is den Wint ghestadiger gewoorden / ende de verstroyde vloote heeft haer loop na Gomera ghelyckelick toe-gheset.

Beschryvinghe van Gomera.

Gomera is het kleynste onder alle Canarische Eylanden / hebbende ten Zuyt-Oosten een tamelick Stedeken / met een Kasteel op den Zee-kant / redelyck gesterckt.

Op den Avondt heeft een groot deel der vloote het Eylandt beginnen te genaecken / ende onder de selve den onder-Admirael van de witte Vlagghe / Jan Gerbrantsz. die teghen den Nacht met twee ander Scheepen dicht onder het Stedeken heenen gezeylt is: maer die van Gomera hebben terstondt op hem begonnen te schieten / ende den onder-Admirael is in der haest een stuck weeghs voort-gheloopen / ende heeft met alle de Scheepen die by hem waeren / het Ancker upt-gewoorpen / om het meestendeel der vloote (zynde noch verre in de ye / tusschen Tenerifa ende Gomera) in te wachten.

Den 13 Julij voor den Middagh / is de gheheele vloote by den anderen ghekoomen / ende t'samen nae Gomera toe-gheloopen / ende om den Hoeck van een Valeye / leyghende N. N. O. van het Stedeken / ghelyckelyck gheanckert.

Den Heer Admirael heeft terstondt alle Vaendelhebberen aen syn Voort ontboden / om Krychs-raet te houden / ende de selve van alle behoorlycke saecken te onder-rechten.

Hier op zyn terstondt vier vaendelen Soldaten af-gheveerdight / ende in de Valeye aen Landt geset / om van achteren nae het Stedeken te trecken / ende den vyant het vluchten in 't Geberghte af te snyden.

Daer na is de vloote voort geloopen tot voor het Stedeken / op 't welcke sy terstondt eenige stucken hebben af-gheschooten / doch sonder eenige tegenstant te vinden.

Gomera in-genomen.

Hier op heeft den Heer Admirael terstondt ses vaendelen aen Landt doen setten / die sonder eenigh tegen-weer in het Stedeken ende Kasteel zyn in-ghetrocken. Want den vyandt de geheele vloote gewaer werdende / is ooch ghelyck die van Allagona, met Wyf en Kinderen / ende alle kostelycke Goederen in 't Geberghte wegh ghevlucht: hebbende haer Klocken / Geschut / Wynen / ende andere swaere Goederen ende Koopmanschappen / hier ende daer in de Vooren-velden meesten-deel begraven. 1599.

De vier voor-ghemelde vaendelen / siende het vluchten des vyandts / hebben eenen hoop Soldaeten voor upt gesonden / om hen den wegh te ondergaen / ende de ghevluchte Goederen te ontjagen: Maer de Spaengiaerden dese vernemende / hebben haer in de diepe Schupl-hoolen ende Spelonken versteken / ende de selve in een Valeye gelyckelick om-ringht. Van / de onse bemerckende haer van allen zyden beset / hebben hen kloeckelyck geweert / ende veele der Vyanden om-ghebracht / zyn ten laetsten (nae een wreedt ghevecht door-ghslagen / ende van 't gevaerlyck Geberghte nae het Stedeken af-getrocken / verlooren hebbende tusschen de 70 ende 80 Mannen / ende onder de selve twee Lieutenanten / dappere ende vroome Helden / welker eene meer dan vyfstigh steecken in het Lyf ontfangen hadde.

De verborgen Goederen der vyanden gevonden.

Nae den middagh / heeft den Heer Admirael alle behoorlycke plaetsen met scherpe Wacht wel beset / ende de syne de Velden gebooden om te graeven / in welcke sy noch den selven Avondt veele Vyppen met Wyn ghevonden hebben.

Op den selven Nacht hebben de onse eenen Spaengiaert gevangen ghekregen ende nae 't bevel van den Heer Admirael den Provoost over-gelevert / om hem des anderen daeghs de verborgen Goederen des vyants te doen aen-wysen. Maer de selve is ter midder-nacht / door de onachtsame sorgeloosheydt syner Bewaerders ontkoomen / ende by den vyandt in 't Geberghte wech ghevlucht.

Den 14 Julij des morghens / hebben de Sloupen alle de gevonden Goederen des vyandts aen Voordt ghebracht / ende nae den middagh zyn noch drie Klocken in de Vooren-velden opgegraeven.

Den 15 Julij des morgens zyn eenige van onse (loopende met haer 10 ofte 12 Moes-koppen in 't Geberghte) van den vyant beset / ende meest al doodt geslagen.

Desen dach heeft den Heer Admirael een algemeyne Monsteringhe ghehouden / ende de ongedubbelde Scheepen / die na de vereenighde Nederlanden souden wederkeeren / hebben hare overige Lyfstocht / Amonitie ende Soldaeten

aen

1599. aen d'andere begonnen over te geven / ende daerentegen hare siecken ende gequetsten te ontfanghen / maeckende alle voor-bereydingen om de tijdingen van soodanighe over-winninghen ende de vruchten der selver / de geroofde Goederen des vyandts in haer vader-landt te brengen.

Nae den Middagh hebben de onse twee groote koopere stucken Geschuts gevonden / d'eene langh zynde omtrent de seventiende-half / ende d'ander omtrent de veertien voeten.

Den 16 Julij na den middagh quam den vyandt hem verschepden mael vertoonen / verwijtende d'onse haer voor-verhaelde neder-lage in de valeye / ende schamperlijck toe-roepende / datse haer achter-gelaten musquetten souden weder halen.

Hier op wierden van den Heer Admirael veel Soldaten ende Vootsgesellen aen Landt geset / om des anderen daeghs met de koelte den vyandt gheweldighlijck aen te vallen. Maer des nachts is eenen geweldigen Stoorm opgeresen / waer door de vloote (die seer dicht op een lagh / wel soude in groot gevaer van schip-breeckinghe gekomen hebben / 't en ware sommige Scheepen t'zeewaert ingeloopen / ende aldaer wederom ge-anckert hadden.

Hier door wierdt den voor-genomen Aenval belettet / ende oock misschien het toe-komende ongeluck / dat de onse wel mochten over-vallen hebben / soo sy haer in de swaere ende onbekende geberghten / ende in de wonderlijckste Steen-rotsen ende Speloncken / in't midden des vyants / begeven hadden.

Den 17 Julij wierden 300 Mannen in de voor-genoemde Valeye gesonden / om den vyant te besoecken; maer aengesien deselve hem nergens nu vertoonde / zijn sonder pet upt te rechten / wederom gekeert / meede brengende een kleyn metalen Stuckken / met twee tonnen Buskruydt / die sy aldaer hadden op-gegraeven.

Den 18 Julij zijn alle de ghevonden Goederen des Vyandts voort aen boort ghebracht / ende de ghedubbelde Scheepen / die de Aenslagen op de verre gelegen Landen / des Spaenschen Koninghs souden in 't werck stellen / met Canarische Wijnen / nae 't verepschen der langh-dueriger Kepse / wel versien.

Gomera in brandt ghestreecken ende verlaten.

Den 19 Julij heeft den Heer Admirael het Stedeken met alle de omliggende Kloosters ende Hupsen in brandt gestreecken / ende het Eylandt verlaeten / vaerende met alle sijn Volck aen Boort / waer op in alder-haest de Spaengh- 1599.
aerden upt haer Hoolen nae het Stedeken zijn toe-gheloopen / om den Brandt eenighsins te blusschen / gheluck in groot Canarien te vooren gheschiedt was.

Den 20 Julij heeft de Vloote onder Gomera op de Reede stil geleegen / ontfangende in alles goede order ende bevel van den Heer Admirael / die alle Bevel-hebberen by hem ontbooden heeft / van haeren getrouwen Dienst grootelycks bedanckt / ende tot volherdinge in het goede ernstelijck vermaent heeft.

Den 21 Julij heeft den Heer Admirael wederom alle Bevel-hebberen by hem ontbooden / ende van de geene die na de vereenighde Neder-landen souden weder-keeren / beleefdelijk sijn af-scheyt genomen / makende Jan Gerbrantsz. tot haren Oversten ende Admirael / ende gebiedende den selven in alles na te volgen / ende gewillige gehoorsaemheyt te bewijsen.

Daer nae is de Vloote van den anderen geschepden / ende met eenen Noordelijcken Wint t'zepl gegaen.

Den Heer Admirael vander Does, met 36 Scheepen / loopende Z. Z. W. heenen / na de West-Indische Koninckrijcken / ende Jan Gerbrantsz. Oost heenen by den Windt / met 35 Scheepen na de vereenighde Neder-landen.

Den Heer Admirael Jan Gerbrantsz. heeft sijn 35 Scheepen tot den 24 Julij by een gehouden / die na der handt door de langh-duerige tegen-winden / Stoormen / ende andere voor-vallende oorsaken altijdt van den anderen zijn verdeylt ende verstroyt geweest / nemende haeren loop verschepdelyck onder veele Admiraelschappen / elck soeckende op het spoedigste in de vereenighde Neder-landen te geraecken.

Eene deser Admiraelschappen / sterck zijnde 16 Scheepen / onder haeren Admirael Frederick Arentsz. hebben den 28 Augusti op 36 graden 12 minuten by Noorden de Middel-linie / twee Spaensche Scheepkens / zeylende van Capo Blanco op Wolvis, in de Condaet ontmoetet ende sonder eenige tegen-standt ingenomen. Op dese Scheepen waren 47 Mannen / (ende onder de selve een Spaensch Koop-man) 47 Musquetten / vier Lepel-stucken / zijnde gelaeden met 60000 vrooghe Hayen / weerdigh zijnde (soo sy seyden) 60000 Ducaten / vier tonnen met Traen ende Arabische Gomme / ende twee dupsendt / een hondert ende veertigh enckele Realen in Gelde.

Dese

1599. Dese vijf-en-dertigh Scheepen / die van den Admirael vander Does naer huys gesonden waren / zijn al t' samen omtrent den 8 / 9 / en 10 September in verscheyden Havenen der vereenighde Nederlanden aen-gekoomen / ende met groote blijdtschap des ghemeynen Vaderlandts ontfangen.

Den Generael vander Does neemt en plondert het Eylandt van Sint Thome.

Maer den Generael vander Does, met sijn 36 Scheepen / is gezeylt nae de Kusten van Afriken ende Guinea, langs de Eylanden van Capo Verde, ende soo tot S. Thomé, een Eylandt onder de Linie Equinoctiael gheleegen / alwaer sy oock met gewelt gelandt zijn / maer het Volck was daer in oock met haer beste Goederen gevlucht in 't Gebergh-te / die sy oock socht en veel Kantsoens af te dringhen : Naemen oock de Kasteelen in met Approchen ende Begravingen te maecken / die sy in dese Nederlandtsche Oorloogen gheleert hadden. Daer nae zijn die van het Gheberghte (wel seven duysendt sterck afgekoomen /) om de Hollanders te slaen ende te over-vallen / maer den Generael vander Does heeft se ghewelddighlijcken te rugge ghedreeven / naelatende veel Vooden. Ten laetsten so is het Eylandt ende de Stadt Pavoasan met de Sterckten gheheel geplondert / ende den Buydt in de Scheepen ghebracht / zijnde by de hondert metaelen stucken geschuts / negen duysent kisten met S. Thomas-bruyn-suycker / omtrent veertien honderdt Olyphants Tanden / veel Kalimes Lignaedt / Catoen ende andere Waren uyt de Indische Scheepen / die daer ghebleeven waeren / oock meede groote sommen van Gelde.

Maer alsoo sy nu langhe op de Zee ende in deese Exploicten besigh hadden geweest / ende dat de Locht onse lieden ongesondt ende seer pestilentiael was / ende dat daer by het Volck hun qualijck in de heete Locht konden gouverneeren / met eeten / drincken / ende hun te wachten vande Vruchten des Landts / soo is daer een Siechte ofte Koortse Calentura, anders la Madorca daer geheeten / onder haer ghekoomen / die daer ghemeenlijck het Volck van Europa, (daer koomende) over-valt : eenighe smolt het Vet van haer Lichaem / als gesmolten Boter in haeren Buyck liggende / het welke sy bevonden by eenige die sy open gesneden hebben.

Den Generael vander Does met veel andere sterven op de Zee.

Van deese Siechte is aldaer / ende meest op de Zee in de scheepen in 't weder keeren seer veel Volck gheslorven / onder ander meede den Generael Jonckher Pieter vander Does, daer dese Vloote / oock de vereenighde Landen / veel aen verlooren / zijnde een kloeck / vroom ende sterck Man / seer erbaeren in Krijchs-handel / ende oock in Schipvaerts-saecken : sijn Volck hebben hem in 't Eylandt in een Huys begraeven / wel diep in den grondt / ende daer nae dat Huys met meer andere verbrandt / om datmen sijn Lichaem niet wel en soude konnen vinden / om op te graeven. Daer is oock gestorven sijn Neeve Georgius vander Does, een Soone van den geleerden Heere Jonckher Jan vander Does, Heere van Noortwijck, meede een seer geleert en erbaren Jongh-man : voorts oock veel Capiteynen / soo van 't Krijchs-volck / als Zee-volck tot 15 toe : ende omtrent 1200 soo van Soldaten als Boots-gesellen. Nae dese sterste heeft Capiteyn Cornelis Leynsen 't opperste Ghebiedt / oft Generaelschap over de Vloote aengenoomen / ende 't Goedt al te scheepe gedaen hebbende / met den ghevangen Gouverneur / Don Francisco de Meneses, soo is hy nae huys t' zeyle ghegaen / sendende noch seeven van syne beste Scheepen met een Jacht / wel gemant ende versien van alle noodtzuft / onder de Capiteynen / Hartman, Broer, ende meer andere / om op de Kusten van Brasilien te varen / na de Instructie haer meede gegeven.

Den Admirael Cornelis Leynsen brenght de vloote huys.

De Admirael Cornelis Leynsen mede sieck zijnde / is met de reste van de Scheepen in Februario 1600 t' huys gekoomen / met den Buyt ende veel Gevangenen ; seer onsterck van Volck / ende die noch seer sieck ende swack / soo dat er uyt swackheydt eenige Scheepen in Vranckrijck / andere in Engelant / oock een in Vrylandt verstaecken : onder andere een seer swack / by gebreck van een goeden Pilodt / voer tot binnen Sluys, by mistigh weeder / alwaer sy voor goeden Vrys aen-geslagen wierden / in-hebbende eenig Gelt / ende 4 ofte 500 kisten Suycker.

De voor-seyde seven Scheepen onder Hartman, voeren na Brasilien, alwaer sy oock goeden Buyt van Suycker kregen / ende hunnen Vyandt seer groote schaede aen deden : komende ten naesten Jare 1601 met den Buydt t' huys.

Van deese Vloote was groote hoope van pet notabels uyt te rechten : dan / sy misten : Eerst de Spaensche Vloote van Cales nae West-Indien varende / daer na succedeerden veel dingen niet na den voorslagh / ende wierden voorder van de Siechten over-vallen / om dat sy door contrarie Winden / soo langhe op de heete Kusten moesten liggen : sy hebben

1599. hebben meerder schaeden haerer Vyanden Landen aen-ghedaen / dan selven profijt: Dan / sy hebben den Koninck van Spangien op groote onkosten gejaeght / reputatie gewonnen / ende achter-dencken ghemaeckt / als dat Spaengien sulcke stooten meer te verwachten heeft / ende dat niet sonder perijckel van een-mael hun Gelt-bloote te verliesen. 1599.

Inneminge ende Veroveringe der Stadt DEUTECHUM,

Ende het Kasteel van

SCHUYLENBURGH.

Ghescheidt in den Iare 1599.

1599. Vermits des Admirants Leeghер nu meest in Brabandt lagh / soo heeft den Prince Maurits dese ghelegenthevdt / als een voorsichtigh / en kloeck Krijchsman waer genoomen / ende sijnen Cousijn Graef Willem van Nassau, Gouverneur in Vriesland / uptghesonden met tien banen Ruyteren ende 24 vaendelen Voet-knechten: met bevel om noch 26 vaendelen / upt verscheyden plaetsen te lichten / t'saemen maekende 50 vaendelen Soldaeten met Ghescbut ende gereedtschappe tot beleggen van een Stadt noodigh: dat hy sijn uterste blijdt soude aen-wenden om de Stadt van Deutechum (weesende een kleyn Stedeken / gelegen in het Hartoghdom van Gelder / op de oude Yssel een mijle van Doesburgh) den Vyandt weeder af te neemen / die de selve in den Jaere 1598 voor den Admirant van Arragon hadde verrast ende met accoort ingenomen. Sijn Genade Graef Willem als een blijtigh ende kloeck krijchs-man / is in aller haest nae de Stadt getrocken / ende daer voor gekomen op den 24 Augusti: den 25 begon hy sijn Begravingen te maken: Den 26 plante hy twee stucken Geschuts / ende daer nae noch een / ende begon de Stadt dapper te beschieten / dies die van binnen bevreest zijnde / op de eerste sommatie versochten te parlementeeren / gelijck terstont geschiede / ende accoordeerden daer upt te trecken: 't welck sy deden op den 27 Augusti met vier Vaendelen / daer van Gouverneur was Don Juigo de Otaola, die oock 't Gebiedt hadde van 't Kasteel van Schuylenburgh, 't welck hy meede overgaf aen de H. Mo. Heeren Staten ende sijn Excellentie. Daerom hy de komste van den Hooghduytschen Leeger (daermen van spraeck) ende tot dit sijn Beleegh het Garnisoen daer upt ende by hem ontbooden hadde / upt vreese dat sy gheen goet Appointement ende Convoy anderssins souden verkreeghen hebben. 1599.

Deutechum ende Schuylenburgh by Willem van Nassau verovert den 27 Augusti.

Dese twee plaetsen alsoo ghesuyvert / ende ingenoomen weesende / waeren de vereenighde Nederlanden weder alomme tot den Rhijn toe bevrijdt. Ende sijn Excellentie heeft in Deutechum Garnisoen gelevdt ende versekert tot dienste deeser Landen. De Stadt verobert zijnde / heeft-men daer inne bevonden te weesen 52 tonnen Bus-poeder / ende andere Ammonitie van Oorlooghen. Sijn Genade Graef Willem Lodewijk dit werck upt gerecht hebbende / zijn de soldaten omtrent den 29 Augusti weder-omme by sijn Excell. in het Leeger gekomen aen de schanse van de Voorn.

In-neeminghe der Stadt ende het Kasteel van

WACHTENDONCK.

Gheschiedt in den Iare 1600.

1600. DEwijle de Eerts-Hartogen al-om in Brabant en Vlaenderen ghehult ende voor Hartoge aen ghenomen wierde / so heeft den Prince Maurits ghepractiseert eenen Aenslag op Wachtendonck, een sterck Stedeken in 't Over-quartier Gelder gheleegen / op de Riviere Niers, twee mijlen van Gelder. Het welck de Ho. Mo. Heeren Staten van de vereenighde Landen over eenige Jaeren te vooren by Graef Carel van Mansveldt af-ghenoomen was / nae twee Maenden Belegh. Syn Excellentie heeft den 22 January doen vergaederen in 't Klooster van Bebber by Cleef, acht Vaenen Ruyteren / ende omtrent acht hondert Mannen te voete / onder het Commandement van syn Genade Graef Lodewijck Gunter, ende den Colonel Edmont, die van den voor-middagh begonden te marcheeren met eenighe Wagens derwaerts / ende quaemen in der nacht te Nyekercke by Wachtendonck, daer sy een wepnigh rusten / ende voorts nae de Stadt togen / dewelcke een deel over het Ys / eenige andere door de Grachten / ende over den Wal in de Stad quamen / waer inne dat boven de tachtentigh soldaeten soo in de Stadt als Kasteel niet en waren / want het Paerde-volck dat daer in garnisoen lagh / was om Bupt ng Ceulen gaen moes-koppen / ende plonderden het Slot Wandersluyren, alwaer sy van een deel soldaten van de garnisoenen van Bonna ende van Bruyker gheslagen wierden. Als 't Volck van den Prince Maurits in de Stadt geraeckte / was terstondt den Alarm groot / maer en vonden geen Volck om behoorlycke resistentie te doen / in voegahen / dat sy lichtelijck Meester van de Stadt wierden. Daer nae naemen sy een deel Musquettiers die sy op eenen Wal van de stadt stelden / ende ghestadelijck dede schieten na het Kasteel / ende alle die sy in tegen-weer sagen / dewelke den Heere van Geleyn, Gouverneur ende Pandt-heere aldaer / in syn Kleele quetsten / ende noch eenen Connestabel ende andere doodt-schooten. Den Heere van Geleyn hadde maer omtrent 30 soldaeten by hem / ende sondt terstont aen den Grave van den Berge tot Ruermonde om hulpe / die wel terstont alle by-liggende Garnisoenen dede derwaerts trecken / maer te spade / want Graef Lodewijck van Nassau, was aldaer met syn Paerden ende ander volck door de Kempensche Poorte al-reede binnen ghekoomen: daer-en-tusschen waeren ettelijcke Ruyteren van haer Paerden af-geseten / dewelke onder andere met den Capiteyn / Lieutenant van de Compaignie van den Prince Maurits geraeckten over de Grachten op den Wal van het Kasteel / die ook ten laetsten de Domon vermeesterden op beloste van 't leeven te salveeren / die daer binnen waeren / dit gheschiedende / heeft een Dienst-maeght van den Gouverneur / met een mannelijck Herte / met een Fyck een Leer om-gheworpen / daer vijf Mannen op stonden. Op soodaniger wyse kreegen sy de Stadt ende het Kasteel inne den 23 January: welcke Stad zijnde gelegen in 't Over-quartier van Gelre / (als voor heenen geseydt is / rondt-omme in de Steeden die de Spaensche noch hebben in Gelderlant) in een Morasse / een Stadt die deese Landen seer dienstelijck was / om te verachteren ende om te stoten de Raetslagen van den Admirandt: die te dier tijden daer alomme met syn Leeger veel Steden ende plaetsen was bederbende. Omtrent Wachtendonck lagen ettelijcke Vaendelen Spaensch voet-volck / die in groot perijckel waeren van ondecht te wesen / ende gheslagen te werden / want noch tot Gelder, noch in ander Plaetsen wilde niemant die in-nemen / mits de disorde die onder haer was / ende principalijcken om generale mutery die sy al-omme aen-rechten.

1600. Deese Aen-slagh geluckelijck volbracht zijnde by Graef Lodewijck Gunter ende Colonel Edmondt Schotsman / was seer profijtelijck voor hun-lieden / want de Boeren van daer omtrent alle hun beste Goederen daer binnen ghebracht hadden: waer door sy een goede Buydt bequaemen. Ende naer dat sy aldaer op alles goede Ordere gheseldt hadden /

Wachtendonck in Gelderlandt by den Prince Maurits Volck ingenoomen den 23 January

Wachtendoncks Kasteel ingenomen.

WACHTENDONCK
Ventosche poort
Compense poort
MORAS
MORAS

1600. hadden / zijn sy lupden met de Kupterye den 24 Januarij weder vertrocken / laetende daer voor Gouverneur den Heer Louys vander Cathulle, Heer van Ryhoven, met alle 't Voet-volck; ende midts de Stadt van Louten / Schoppen / Spaden / ende van meer ander Gheereedtschappe onversien was / soo toogh den voor-seyden Colonel Edmont weder derwaerts met goet Convoy den vijfden Februarij / daer binnen boerende alle noodtdruftigheeden ende Ammonitie van Oorlogen.

Aenslagen van Graef Lodewijck en la Bourlotte beyde gebroeders / d'een van d'ander.

Wederomme den 14 Februarij deede den Prince Maurits anderwerf onder 't beleydt van Graef Lodewijck Gunter, vergaderen 17 Vanen Kupteren / ende wel twee duysent te voet / om een voorder Convoy na Wachtendonck te doen / (ofte onder dat deckſel eenige aenslagen op eenighe Steeden) doch soo hy aen 't marcheeren was / soo werter vernoomen / dat den Colonel Claudio de la Bourlotte in Brabant meede marcheerde met sijn Regiment / ende het Regiment van Aschicourt, om eenigh seecker Exploict ofte Convoy te doen: Den Heere Sidlenisky liggende tot Bommel / om het Oge ende opsicht op alles te hebben / contremandeerde daeromme Graef Lodewijck met alle sijn Volck te koomen naer den Tielschen-weert ofte daer omtrent / om daer mede la Bourlottens aenslagh te breecken of te verhinderen / alsoo het gebeurde.

La Bourlotte meynde tot sijnen Aenslagh meede te gebruycken een deel van de ghemuytineerde van Hamont, maer deselbige krijgende achter-dencken / en wilden niet op-trecken / sonder aensien dat sy te vooren daer toe hoope gegeven hadden: Hy meynde oock meede te nemen een deel van 't Garnisoen van de Schanse van S. Andries, mogelijck om het selfde te veranderen / ende deede die daer op den 15 Februarij monsteren: dan / dit Garnisoen lange gheen Geldt ghehadt hebbende / ende hoorende dat by de monsteringe noch gheen Geldt en was / begonden ten selven dage te muytineeren / ende hoe wel sy in 't eerste wel ghestilt worden met schoone woorden / soo begonnen sy noch den selvighen avondt meer als te vooren oploopigh te weesen / schietende met Gheschut over de Schanse / namen ghevanghen alle hun Gebieders ende Capiteynen / ende plonderden des Gouverneurs ende ander Logementen. Den 16 sonden sy alle hun Officiers / met veel Vrouwen ende Kinderen naer 's Hertogen Bosch, het welcke die van Creveceur hoorende / ende bemerckende dat voor haer meede geen ander Betalinge en was / volgden den 17 daer aen / ende begonden meede te muytineeren. Hier door la Bourlotte siende sijnen aenslagh ende voor-nemen geheel gebroocken / keerde weeder nae de Maese.

1600. Mutinatie in S. Andries Schanse.

Hier-en-tusschen was het rumoer soo groot in Hollandt gheworden / van la Bourlottens Tocht / dat den Prince Maurits selve na Gorcum toogh / ende deede derwaerts veel Krijchs-volcks marcheeren / vreesende eenigen inval / om dat het Ys al-omme seer hart lagh / ja soo seer vast / dat men uyt Dordrecht vier Veldt-stucken gheschuts op haer affuyten ofte Wielen over het Ys ende Riviere toogh nae Papendrecht: maer horende het wegh-trecken van la Bourlotte voorschreven / en toogh den Prince Maurits oock niet voorder.

Wachtendonck wordt volkomelijck geblockaliseert ende besloten / den 16 Februarij.

Hierom belaste den Prince Maurits het voor-schreeven Convoy van Graef Lodewijck voorts na Wachtendonck op te trecken / alsoo sy deeden den 29 Februarij / met 17 vanen Kupteren ende ses Vaendelen Voet-knechten (die te Wachtendonck souden in garnisoen blijven) met 100 Wagens / gheladen met alderhande Ammonitie ende noodtsakelijckheden: ende also die des avonts gekomen waren omtrent Bebber, marcheerden den 25 tot Nyerkerck toe / ende den ses-en-twintighsten Februarij sonden sy alle de Waghens in de Stadt / ende keerden den na-middagh weederomme te Marienboom, ende so wederom elck in hun Garnisoenen / hebbende Wachtendonck nu wel versien van alle noodtsakelyckheden omme den Vyant beguaemelijck te mogen weder-staen. Want deselve Stad is een seer bequame Plaetse / van waer sy inder haest eenige Coursen konden doen rondt-om Ceulen ende Aken, tusschen den Ghijn ende de Maese / ende meer andere Plaetsen.

Veroveringe van de Schanſſe van SINT ANDRIES.

Gheſchiedt in den Iare 1600.

1600. NAe dat ſijne Prince-lijcke Excellentie ende de Hooge Mogende Heeren Staten / verſtaen hadden doo⁊ ſekere Advertiſſementen / dat de ſoldaten van den Erts - Hartooghe op veele ende verſcheyden plaetſen muptineerden om haere Betalinghe: ende onder meer andere / die van de Schanſſe van S. Andries, ghelijck hier boven ten deele verhaelt is. Dewelcke den vijftienden Febꝛuarij op de Monſteringhe / om eenigh contentement te doen / ghepꝛeſenteert wierde van weegen den Erts - Hartoghe / aen gelt / een Paelder / een maendt ſoldye aen Laecken / ende twee pondt Bꝛoodts des daeghs: Maer welcke pꝛeſentatie ſy gantſch niet wilden hooren. Maer epſchten ende begeerden Betalinge van dertigh Maenden / ende quaemen soo verre in deſe mutinatie te verlopen datſe eenen Capitepn van de Bꝛugghe af in 't Waeter ſtieten / ende eenen Sergeant doot ſloegen / ja ſy dwongen alle de Capitepnen / gelijck als Gebangenen in haere Hupſen te blijven. Doch ſy ſonden die ten laetſten nae 's Hertoghen Boſſche, om voo⁊ haer aldaer wat goets te verkrijgen. Het Guarniſoen dat in de Schanſſe lagh / beſtondt van Walen ende Duptſchen / dewelke met den anderen twiſteden / wie van beyde de Natien een Electo, ofte Voo⁊-ſtander verkieſen ſoude / om haer in goeden tucht te houden / ende van alle verballende ſwaerigheeden te bevꝛijden ende beſchermen / maer ſy hebben doo⁊ het Tot haere Oneenigheden ghe-eyndet / ende het Tot viel op de Waelen / alſoo dat ſy upt de haeren een maeſten verkieſen / gelijck ſy gedaen hebben. Welck ſpel by die van Creveceur, op den 17 Febꝛuarij nae-gevolght ende na-ghe-ſpeelt wierde.

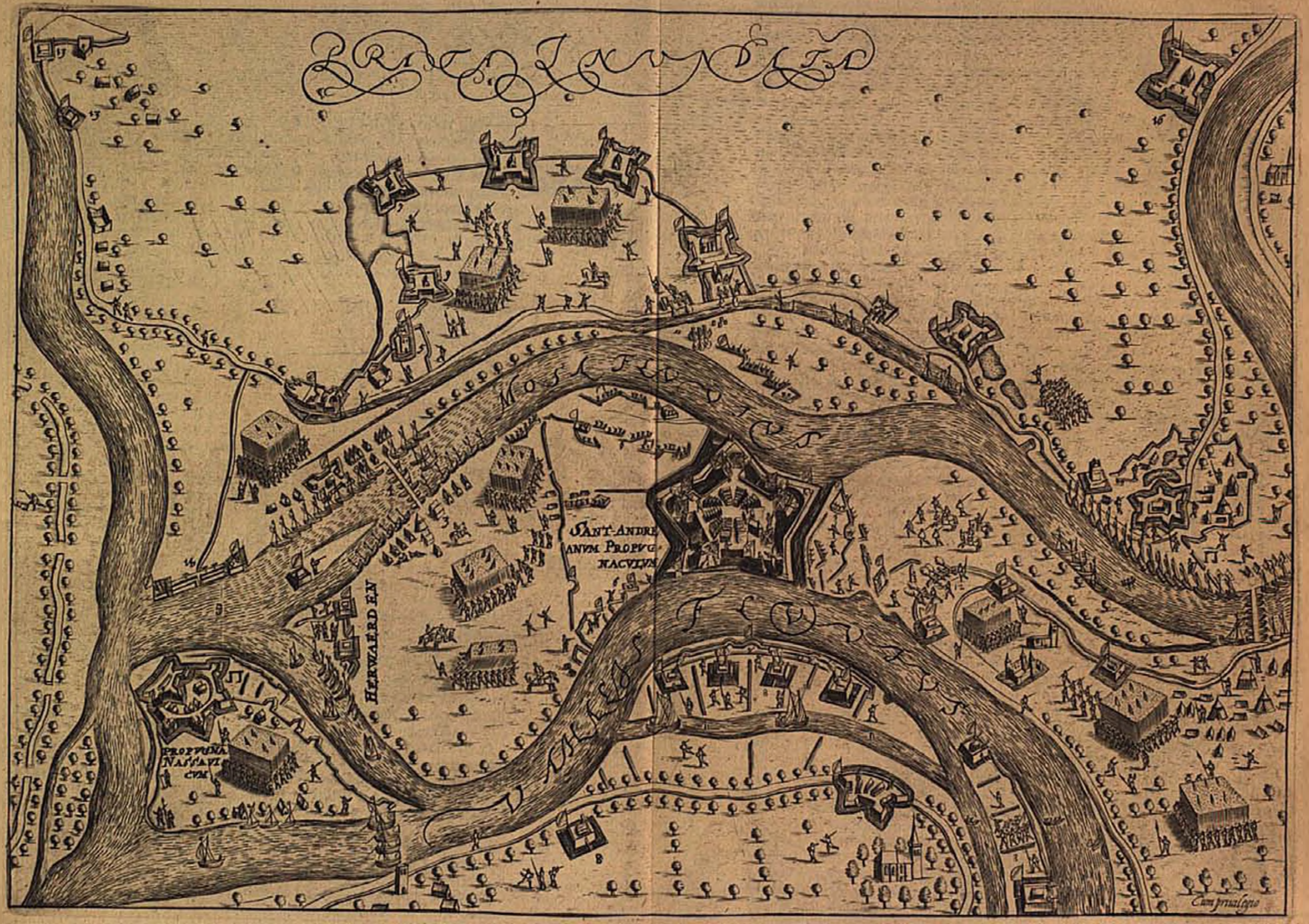
Twiſt onder de Soldaten van S. Andries.

Voo⁊ ende aleer wy koomen tot de Belegeringhe van S. Andries, ſoo ſullen wy eerſt met wepnigh woo⁊den verhalen de gelegenthept / ſterckte / ende foꝛm van de ſelve Schanſſe.

Hier voo⁊ in de Beleegheringhe van Bommel hebben wy verhaeldt / hoe dat den Admirandt als hy van de Stadt ghenoodtſaeckt was te vertrecken / hem gheleeghert heeft omtrent Roſſum, op het upterſte van het Eylandt / alwaer hy op den vijfden Junij begonnen heeft te maecken een ghewelddige Schanſſe booven de Lorregracht, dger het Landt een enghte heeft / welcke de Schanſſe met haer Bolwercken konde berepcken / ende met haer Ghe-ſchut konde beſchieten ende de Rebiere onbꝛy houden. Dese Schanſſe wierdt seer groot van begrijp ghemaeckt met vijf Bolwercken / twee ſiende ende ſchietende op de Wael / twee op de Maeſe / ende het vijfde naer Herwaerden toe. De Contreſcherpe bupten was ſeer groot ende dick / als eenen Dijck / om te weder-ſtaen de Opwateren ende het ober-loopen der Rivieren / op ſeeckere tyden des jaers. De Bolwercken waren genaemt / Auſtria, Borgondia, Saſſen, Arragon, ende Velaſco. Deese Schanſſe wierdt meeſt benaerſtight tot het op-maecken doo⁊ den Cardinael Andreas van Ooſtenrijck, naer wien de Schanſſe oock genoemt wierde S. Andries, daer toe ghebꝛuyckende de hulpe van het geheele Leegher van den Erts-hartogh Albertus, Hartogh van Bꝛabandt etc. De ſtercke ſchanſſe bolmaeckt weeſende / wierde by eenige genoemt / de Sleutel van Hollandt / by andere / den Pul van Hollandt / maer een Paeps - Ghreſtelijck Man ſchreef aen een van ſijne goede Bꝛienden / dat dit Foꝛt was een Wildt - braedt met Koghelen gheſpeckt, (want daer waeren veel hondert ſchooten op de Arbepders upt des Pꝛincen Leegher geſchooten) met Menſchen Bloet overgoten, ende van binnen vol Roof ende Goddloosheydt.

1600. Beſchietinghe van S. Andries.

Sijne Pꝛincelijcke Excellentie ende de Ho. Mo. Heeren Staeten der vereenigde Landen verſtaende de mutinatie van de Soldaten / leggende in de voo⁊noemde ſchanſſe / ende dat de ſelve ten hooghſten dienſtigh was tot de bewaeringe van hare Landen / ſoo hebben ſy gheſaementlicken beſlooten ende ghereſolveert / deſe Occaſie waer te neemen / ende

SANT-ANDRI
ANVM PROPVG
NACVLVM
HERWAERD EN
PROPVGNA
NAVALE

1600. ende terstondt door last van sijn Excellentie, tachtigh Vaendelen Soldaten tegen den 19 ende 20 Maert voor Dordrecht beschreven / daer mede hy selfs de Maese op-gevaren is na de Schantse van Creveceur: De mare al-omme loopende dat hy nae Vlaenderen trecken soude / maer quam dien avondt tot Hemert, ende den 21 Maert voor Creveceur voorschreven. Ende hoe wel den tijdt van 't jaer boven maten kout ende nat was / investeerde oft belepde hy de Schantse / maeckende begravinghen ende gereetschap om geschut te planten. Den Vyandt achter-dencken hebbende dat het op die van Creveceur mocht te gelden / hebben die van S. Andries Schantse daer twee Vaendelen in ghesonden / zijnde omtrent hondert en dertigh mannen te samen; maer dies niet teghen-staende / soo en vonden die van Creveceur niet geraden / nochte moghelijck die plaetse te houden / hoe wel sy boven dese nieuwe in-gekomen soldaten / noch twee Vaendelen volcks binnen hadden; maer alsoo sy ghemuyteneert hadden / vreesden sy datse veracht souden wesen ende verlaten / ende alsoo nimmermeer tot haere betalinge te magen komen / dies sy den 24 Maert haer over-gaven / met compositie / dat / die uyt S. Andries Schantse gekomen waeren / weder mochten derwaerts trecken; ende van de andere twee Vaendelen bleven omtrent hondert mannen in des Vyncen Maurits dienste / desperreerende van eenige betalinge te mogen krygen / de soldaten waren van het Regiment van Graef Christoffel van Embden; omtrent veertigh van de selve deden hun voeren nae Cales, om te verloopen; de reste versochten by haer Overste ghenaede ende Pardoen / ofte wilden ock verloopen.

Creveceur belegert ende gewonnen.

Ten selven dage zijnde den 24 Meert trocken uyt Helmondt ende Eyndhoven omtrent vijf hondert Vorgoensche soldaten / van Varrabons Regiment / nae 's Hertogen-Bosche, om binnen Creveceur te gheraecken: maer verstaende dattet over-gegeven / ende des Vyncen Maurits Paerde-volck daer omtrent was / begeerden sy binnen 's Hertogen-Bosche te komen / 't welcke die van der Stadt (jaloers van hare vryheyt) weygerden / dies wierden sy van 't peerde-volck van Bergen geslaghen / achterlatende den Sergeant Major / met twee oft drie Capitepnen die ghevanghen werden met andere Officieren / ende veel Soldaten / ende wel twee hondert vijftigh doodt-geslaghen / de reste van de ghevanghenen wierden gherantsoeneert ende los-ghelaten / op het woordt van de Capitepnen / die daer vooren spraecken. Ende vijf daghen daer naer wierden twee Vanen Ruyteren / de eene zijnde de Vane van Grobbendonck, door eenighe van 't Garnisoen van Bergen geslagen / doende een Convoy naer Antwerpen.

Secours voor de schantse: van Creveceur ghestagen.

1600.

Dese Schantse van Creveceur, hadde den Admirante doen vergrooten / met dry Massive Bolwercken / ende nu by nae alle volmaeckt; in voeghen dat het een seer stercke Schantse soude geweest hebben: dies den Vyncе Maurits aldaer den 25 Maert bleef liggen / om die fortificatie te voorderen / ende alle ordre daer op te stellen / tegen den aenval der Vyanden de selvige versorgende.

Maurits trekt voor S. Andries.

Den 26 Maert trock den Vyncе Maurits op na Alem, op de selve plaetse daer den Admirante in 't voorleden jaer met sijn Leger gelegen hadde / om hem te beetingelen ofte investeeren / ende also van Vrabandt af te snyden de groote schantse van S. Andries, die noch ghemuptineert ende onbetaelt lagh. Hy hadde te vooren doen deur-steecken de Dycken boven groot Lit, om te doen overloopen het platte landt van Vrabant / naer Osse, Geffen, Nieulandt, ende den Bosch toe. Ende nu met den Legher tot Alem komende / sondt den Colonel Gisteles noch met twaelf Vaendelen knechten tot Littoyen, ende liet daer mede den dyck door-steecken / om het landt al-omme noch beeter onder water te stellen / haer aldaer begravende om 't gat te bewaeren / ende open te houden; hy liet tot Maren op den Vrabandtschen kant / tegen over de schantse van S. Andries twaelf stucken geschuts planten / met de welcke hy daghelijcks hier ende daer / op de Schantse / deede schieten.

Tot Kessel liet hy de verballen schanse / by de Spaenschen te vooren ghemaeckt / weder op maecken. Hy beschantste noch daer rontomme de Kercke van Maren, het hooge landt van Alem, desghelijcks S. Annen-bergh ende de Kercke van Empel, om dat (het landt als vooren geseydt is / onder het water liggende) den vyandt gheen middel en soude hebben / om tot eenigh ontset van dese schantse van S. Andries te komen / dan langhs den dyck / 't zy dan door 's Hertogen-Bosch langhs Empel / ofte / van de Grave langhs Littoyen, Lit, Kessel ende Maren, daer hy op alle zyden soude moeten voortseeren de voorschreven Trenchеen ende Schantsen.

Aldus was S. Andries rontomme beslooten / leggende met het hooghe water

1600. Die hy rontom beſluyt.

van de Rivieren rontomme in 't water/ 't welck sy moet stupten ofte ophouden met haer Contrescherpe ofte voordijck/ met groot perijckel ende moeyte. In het beginsel van Aprijl was het water soo hooge ghewassen/ dat men niet uyt of in de Schantse koomen konde dan met schupten.

De Beleggers lagen ende logeerden in haere Schantsen/ Redupten/ ende op den dijck oock veel in scheepen/ de welcke aldaer in grooten ghetaele waeren. Het waeter so hooge zijnde verhinderde de beschantsinghen en de begravingen seer in 't eerste/ dan/ het begost ten lesten weder te vallen. Men schoot vast van allen kanten op de schantse/ principaelicken van de Maren soo black/ dat sy alle de hupsen hebben moeten ontdecken/ veele worden in den grondt ghe-schooten/ ende schooten oock veele om hun de Woolen te beneemen van de Brouwerijen ende de Backerijen/ om die van binnen noch meerder te benauwen/ ende ten laesten tot armoede ende ghebreck te brengen.

Die van de Schantse weerden hun dapper met geschut/ ende schooten veel/ tot luttel schade van de Beleggers/ om datse verre af laghen/ ende van goede Borstweeren versien waren/ sy schooten pfers van veertigh ende vijf-en-veertigh ponden swaer.

Ende doet op eysschen. Den Prince Maurits heeftse tot diversche malen doen sommeeren/ maer hebben geen gehoor willen geven/ hoe wel sy sagen alle het platte landt/ van waer sy moesten ontset werden/ vol waters als een blacke Zee. Sy hadden binnen ghebreck van diversche noodighe-den/ als gelt/ 't welck de zenuwen van den Oorlogh is/ kleederen ende andere dingen/ maer aldermeest brandt ende hout/ om te Backen ende te Brouwen/ alsoo dat sy genootsaeckt waren de stra-ten/ die met Wilge-boomen belept ende ghemaeckt waeren/ op te neemen/ ende tot brandt te gebruycken: hadden oock Medicijnen/ Aptekerien ende andere Droguen van noode/ voor siecke ende gequetste: Kooren hadden sy genoegh/ maer Bier gebreck/ mits de quade ghe-reedschappe die sy tot het brouwen had-den/ sy waeren boven de twee duysent mannen daer binnen/ behalven alle de Ghebieders ende Capiteynen/ haeren Electo ende noodighe Officieren.

Die van 's Hertogen-Bosch groete sorghe voor haer/ deden al wat sy konden/ met belosten van secours/ met bveren ende teekenen/ geschut/ ende eenige boden/ daer by sy veel beloosden: maer op de belosten is niet gevolght.

Die van 's Hertogen-Bosch ende andere trachten S. Andries te ontsetten.

Den 10 Aprijl heeft men eens ghe-tracht over het verdronchen ofte over-gheloopen landt/ eenighe plepten ofte platte-ghebodemde schupten/ by nacht binnen te senden/ ende quamen so verre tot achter Maren, alwaer sy ontdeckt wierden/ ende zijn te rugge ghedreven: met het verlies van veel soldaten ende verscheyden Capiteynen ende andere Officiers. Daer waren in dese schup-ten eenighe Bevel-hebberen met noot-druftighe dinghen ende gelt/ ende met eenighe groote belosten ende toeseggin-ghen.

1606.

Daer-en-boven so begost het krijchs-volck van den Eertz-Hertogh een ver-gaderinge te maecken omtrent Diest, ende van daer zijn die tot Os seer sterck ghekomen/ onder 't beleydt van Don Loys de Valasco, om een ontset te wege te brenghen: maer/ vermits sy de Boor-pen op den dijck (hier booren genoemt) ghesterckt ende beschanst vonden/ ende het gantsche Landt onder water stont/ bindende gheen middel om deur te ko-men/ zijn sy te rugge gekeert.

Voorder deede den Prince Maurits (om de belegherde in de Schantse meer-der desperatie aen te jaghen) het Casteel van Batenborgh, daer vijf-en-twintigh Mannen op lagen met ghescbut in-nee-men/ welck Casteel licht tusschen Lit ende de Grave, in Masen-Wael, van daer hun eenigh ontset hadde konnen komen.

S. Andries schantse wort geneerdert tot op de Contrescharpe ende des-pereert van ontset.

Als nu in 't leste van Aprijl de wate-ren van de Wale ende Maese begonden te vallen/ heeft den Prince Maurits, de Schantse met syn ghescbut van alle zij-den ghenaerdert/ alsoo dat sy van alle kanten bespronghen wierden: ende ten lesten wierde een wepnigh tydts ghe-aprocheert tot de grachten van de Con-trescharpen/ vermits het water nu ge-heel gheballen was: Daer was oock een brugghe ghelept van Alem tot den Kosemschen Dijck/ lang/ drie hondert en tsestigh passen: In summa syn Ex-cellentie is ten lesten soo ghenaerdert/ dat men aen hare Conterscharpen heeft konnen komen/ ende dat alle ontset on-moghelick was/ waer omme die van de Schantse ghenootsaeckt waeren te roe-pen aen de Pioniers ende Graevers/ om te Parlementeeren/ veel Waelen waren wel by haren Pastoor gepersua-deert/ tot den laetsten doch upt te bon-den/ op toesegghen van den Hemel te verdienen/ ende diergelycke: maer al-soo hunder veele (oock mede de Duyt-schen) op den toe-ghesepden Hemel het lijf niet wagen en wilden/ soo hebbense twee van den haeren upt-ghesonden:

daer

1600. daer teghen den Prince Maurits sondt Jonckheer Vander Aa, Capiteyn van sijn Guarde / met Jonckheer Iohan van Huchtenbroeck, Colonel van 't Sticht van Utrechts Regiment / dese hebben overdragen / dat sy t'samen souden hebben / voor ofte in plaetse van alle haer betaelinghe / van veel Maenden die sy ten achteren waren / de somme van 125 dupsent Guldens: welcke voorseyde somme / die van de Vereenighde Landen profijtelicker dochte te gheven / dan noch langer tijdt daer vooren te liggen ende het Leger te continueeren / ofte het volck met stormen te avontueren.

S. Andries schanse compareert met Prince Maurits / den 6 Mey.

Nae langhe onderhandelinghe / hoe wel die van de Schantse meer hare achterstallige Gagie pretendeerden dan de hondert en vijf-en-twintigh dupsent guldens: zijn sy geaccordeert / behoudens dat die somme onder hun soude gedistribueert worden / nae advenant van hunne Gagien / ende van 't ghene elck van hen ten achteren was / ofte op soodanigen voet als sy onder malkanderen souden accordeeren. Ende alsoo daer binnen 1142 Participanten waren / soo wierd bevonden dat de ghemeene soldaten elcks voor haer hooft ontfanghen souden omtrent hondert en ses gulden / de Officiers / ende de Weduwen mede naer advenant gherekent.

Ende zijn dien volgende met den anderen geaccordeert / datse de Schantse voor de Ho. Mog. Heeren Staten Generael souden bewaeren / soo langhe tot dat haer de voorschreven somme van penningen souden toe-ghetelt wesen / ende hebben Eedt ghedaen aen de Gecommitteerde van sijn Excellentie, in deser forme:

S. Andries schanse wort geaccordeert tot sy de Contrescharpe ende dispereert van ontset.

WY sweeren / dat / terwijle wy in 't Fort van S. Andries sullen wesen / wy 't selve sullen bewaren ten dienste van mijn Heeren de Staten der Vereenighde Nederlantsche Provintien / ende sijner Excellentie, tot dat wy 't gelt ontfangen hebben / dat sijn Excellentie ons belooft heeft / ende sullen onse Capiteynen ende Officieren ghehoorsaem zijn / die ons sullen werden gestelt ende gheordonneert. Renontieren ende verlaecken den Eedt die wy den Koninghe van Spangien / ofte den Eertz-Hertoghe souden moghen ghedaen hebben.

Ende voort zijn haer ghegunt dese volghende Artickelen. 1600.

Artikelen van 't overgeven van S. Andries.

TEn eersten, dat alle Siecke ende Gequetste souden ghevoert werden in de naeste Steden om gheneesen te worden, mede hun aendeel van de voorschreven somme ghenietende.

2. Aen de Weduwen der Afgestorvenen soude oock gratuiteyt ende erkentenisse geschieden van de voorschreven somme, nae advijs van de Officieren,

3. Alle Overloopers misdaedt soude vergheven, ende sy ghequalificeert wesen, hun deel mede te ghenieten van de voorschreven penningen.

4. Alle die, nae datse haer aendeel ontfangen hebbende, wilden nae huys vertrecken souden Paspoort hebben: maer die den Eertz-Hertoghe wederomme begeerde te gaen dienen, souden gheen gheniet van de voorschreven penningen hebben.

5. Alle die andere, die de Staten der Vereenighde Landen willen dienen, sullen ghetracteert worden, als de beste van den Lande, &c.

6. Alle die ghekomen waren uyt Creveceur, souden mede voldaen ende betaelt worden gelijck d'andere, van de voorschreven somme.

7. Dat men hen-lieden het ghepasseerde niet en sal verwyten.

De bevestinghe van dit Artikel is dadelijck gebleken, eer sy noch zijn uyt-getrocken: want alsoo den 10 Mey een Françoys Soldaet tegens wil en danck van die van binnen in de Schans wilde dringen, hen-luyden door het uyt-keeren veele spijtighe woorden gaf, hun noemende Verraders ende Schants-verkoopers, is hy datelick by den hals ghenomen, ende by Malefitzrecht ter doodt ghe-oordeelt zijnde, is die van de Schantse (om Gheharquebouseert te worden, door last van sijn Excellentie) over-ghelevert, maer in de Schans ghebracht zijnde, hebben hem die van de Schantse sijn leven geschoncken.

8. De Soldaten souden met consent van den Prince Maurits moghen verkiesen acht Walsche Capiteynen, van den Regimente van Aschicourt, ende van 't volck van den Marck-Grave, ende drie Hoogh-Duytsche.

9. Dat alle de Commissarisen soo van der Oorloge, als van de Proviande, Proyooften, Brouwers, Backers, Meulders, ende andere, die met hun begeeren te vertrecken, vry geleyde ende Paspoort soude worden verleent, met Convoy.

10. Den Priester met alle de Ornamenten der Kercke, met de kleederen ende Bagagie, sal desghelijcks met Paspoort ende Convoy vertrecken moghen.

11. Dat alle Sergianten ghereformeert ende Corporalen die eenigh voordeel ofte avantagie hebben ghenooten, sullen van ghelijcke in dienste worden getracteert van den Prince Maurits.

12. Alsoo de Soldaten uyt het Fort trecken-

kende,

1600. kende, in der Landen dienst willen blijven, sullen den Eedt van getrouwigheydt doen, ghelijck andere Soldaten in dienst zijnde, en de Monster gepasseert zijnde, sal hun een Maent Gagie op de handt betaelt worden.

Alle dese Conditien zijn aldus den 6 May beslooten / ende den 8 ende 9 May volbzacht gheweest: Daer werden binnen de Schantse ghevonden aen gheschut: vier heele Cartouwen / ende vier halve/drie Slangen/ende so voozts tot achtien stucken toe / omtrent seventigh oft tachtigh tonnen Buskruydt / vier duysent Canon-koeghels/tusschen tsestigh ofte seventigh Lasten Korens / met ander Pzovisie ende gheweer / t'samen weerdigh gheacht wesende over de 125000 guldens. So haest als sy met sijn Excellentie verdzaghen ende geaccozdeert waeren / deden sy terstondt een weughden-schoot/met alle hare handtroers tsseffens / oock met eenighe grove stucken/in seer fraeyer ozden: het welck die van den Bosch hoorende / antwoozden lustigh met groobe stucken / haer gevende troost van ontset / want sy niet en wisten dat de Beleegherde met sijn Excellentie geaccozdeert waren.

Van dit krijchs-volck isser een goedt Regiment ghemaeckt van elf Vaendelen/die men al-omme de Nieuwe Geusen noemde/ meest al oude Soldaten / kiesende hun eygen Capitepnen / sy waren seer naeckt ende qualick gekleedt / maer alsoo sy terstondt verdeelt wierden in de omligghende goede Steden / hebben sy hun terstondt wel gemonteert ende ghekleedt / meest al in Buffels-leer: ende over haer werdt booz eerst tot Colonel ghestelt Henrick Frederick, Gzave van Nassau, den jongsten Sone van Willem Pzince van Orangien, ende den Heere van Marquette, wierd tot sijn Lieutenant verkooren: Met eppzesse ozdere dat niemandt hun yet mochte verwijten / want sy namen't daer booren/ dat men haer niet ghetracteert hadde als bzome soldaten toe komt/ mits dat men hun hadde laten ligghen in een nieuwe Schantse booz den vyandt / met veelderhande noodtdzuftighe ghebzeecken / van ghelt/kleederen/etc. daer over sy gemuptineert hadden / gelijck als meer andere/upt noodt; ende daer by hadden sy hun debvoir en schuldighe plicht voldaen: by de ses weecken langh ontset ende noodtdzuft verwacht / daer toe sy ghecnen middel konden verhoopen / na de ghestaltenisse van haer belegh / ende booz haeren trouwen dienst hadden sy niet te verwachten / dan 't verlies ende verbeurte van haere Gagien ende achterstellen / zijnde sonder ghelt ende middelen om hun te kleeden / om dat het verlies van de plaetse haer mutinatie soude gheweten ofte toe-gheschzeben wozden: daerom resolveerden sy by de Vereenighde Landen dienst te nemen.

Het Garnisoen ende krijchs-volck van S. Andries blijft meest in dienste van den Prince Maurits.

Ende dat gheheel contrarie (nae hun segghen) van die van Geertruyden-Berge, die de Stadt en de Burgherije verkochten aen hun vyanden/ booz tien maenden gepzetendeerde achterstellige Gagie / ende noch booz vijf Maenden soldts / ende dat sonder noodt ofte ghebzeck van gelt ofte kleederen; midts sy de schepen ende het platte landt bzandtschatten / zijnde noch beleeghert / noch benaeuwt van den vyandt: maer selve hun Heeren ende Meesters dien sy gheswooren hadden / hebben hun met het Leeger ghesocht nae haren Eedt in eere ende trouwe te behouden / aen-ghebooden haer achterstel te betalen/ Pardoen ende Paspozt te geven / jae selve al wat sy meer in billickheydt sonden moghen eyschen: maer al te vergeefs/ ende hebben upt haet ende nijdt / (van haeren vyandt op-gerupt) ende upt gierighept die Stadt verkocht / waerom sy Kooplieden ghenaemt / ende met naeme ende toe-name verbannen ende ghepzoschzibeert wierden/ gelt op haer lijf ghestelt / tot onschult van hun Overheydt / ende wierden al-omme met den strop ge-executeert/ andere ten exempel.

Compara-tie tusschen die van S. Andries ende Geertruyden-berghse Garnisoenen.

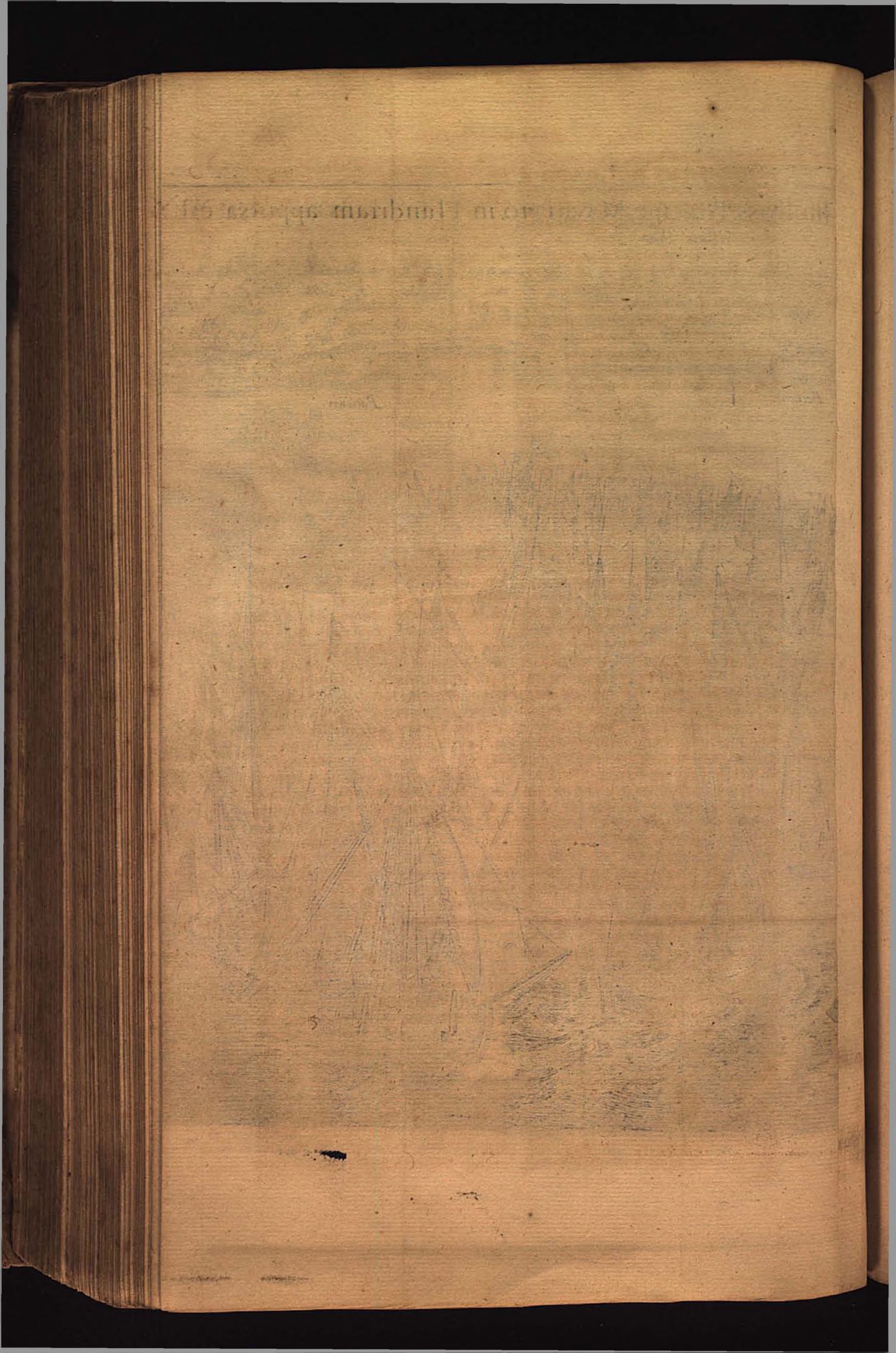
Onschuldt van 't Garnisoen van S. Andries schanse.

Aldus is de groote stercke Schantse van S. Andries, die veel ghekost hadde / ende daer toe een groot leeger soo lange te velde gehouden was geweest/ in handen van sijn Excellentie ende de Hoogh-Moghende Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden gekomen.

Een schantse die groote hope gaf van 's Winters over het Y's Hollant te conquesteeren: dat die soo slechtelick verloren is/komt/dooz datmen meerder aenslagen / en kosten wilde aennemen / dan de middelen van ghelde mochten verstrecken/ ende alsoo met qualick hun rekeninghe te maken/ hebben de Spaense een stercke schantse / ende goede plaetse booz dese landen / tegen haer eygen landen gebout ende op-gherecht. Alsoo en behielden de Eertz-Hertogen van hare twee-jarige conquesten niet anders dan de stadt Berck, daer de Vereenigde Landen Emmerick tegen hadden genomen / hun nutter dan den Ertz-Hertog Berk, doch gheen van beyden haer toebehoorende. Maer sijn Excellentie ende de Ho. Mo. Heeren Staten / hebben niet lange hier nae de selvige Stadt wederomme aen den Vorst van Kleve haren rechten Heer gerestitueert ende in handen ghegheven.

Beschry-

Classis bis mille & octingentarum navium omnibus belli copijs onustarum, ductore Illustriss. Principe MAVRITIO, in Flandriam appulsa est. XXII IUNII MVI.
Gheent
Assene
Oost Eeckelo
Eeckelo
Sinsine
Water Vliet
Bruag
Ysendyck
Philippin
Bochout
Patiensi
Brevliet

Beschryvinghe van alle het gene sich van daghe te daghe toe-ghedraghen heeft op den Heyr-tocht des Doorluchtigen Vorsts

MAURITS van NASSAU,

Vergeselschapt met de Edele H. M. Heeren

STATEN GENERAAL

der Vereenighde Nederlanden,

In VLAENDEREN,

Geschiet in den Iare 1600.

1600. Oorsaeck waerom dese tocht beschiet is.

ALso den Eertz-Hertogh Albertus van Oostenrijck, ende de algemeene Pyanden der Vereenigde Landen / de stadt Oostende, seer vast beset hadden / met verscheyden Fortressen ende Schansen / ende voorts was occupeerende alle de Vlaemsche Zee-kusten / ende daer deur den goeden In-gheseetenen der Vereenighde Nederlandtsche Provintien / als mede de andere nae-buerighe Koninckrijcken ende Landen sich met de Zeevaert gheneerende / eenighe jaren herwaerts onuytspreeckelijcke schade ende overlasten hadden toe-gevoeght. So ist / dat de Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael / nae de veroveringhe van de voortreffelijcke ende gewelddige Schantse 't Fort van S. Andries, by Rossum in den Bommeler-Weert gheleghen (ghelijck wy in onse laetste Beschrijvinghe in 't langhe verhaelt ende beschreven hebben) begeerende te verbolghen haere Victorie die Godt Almachtigh / aldaer ende elders / in den aenvangh deses jaers / soo ghenadighlijcken hadde verleent.

Nae rijpe beraedtslagingen met den Doorluchtighen Hoogh-gheboren Vorst ende Heere / Heer Maurits, Prince van Orangien, Graeve van Nassau, Catzenellenboghe, Marquis van der Veer, ende van Vlissinghen, &c. by gemeenen advijse goedt gevonden hebben / haren Legher ende krijchs-macht nae Vlaenderen te transporteeren / ende aldaer haer gheluck op den vyandt te soecken / ende soo veel eenighsins mogelick / ende nae gheleghenthepdt soude konnen geschieden / de voor-ghenomene Exploicten tot bevrijdinghe der Zee-kusten te effectueeren: met resolutie dat tot meerder bevorderinge van dien / hare Ho. Mo. Ed. sijn Excellentie op desen tocht ende Expeditie Colegialiter souden by woonen ende assisteeren. 1600.

Den 17 Junij dan / nae datter meer als twee dupsent scheepen soo groot als kleyne / in verscheyden Quartieren ende Havenen van Hollandt ende Zeelandt toe-gherust waeren / tot transport van den krijchs-volcke / te paerde ende te voete / midtsgaders van de Wijves / Amonitie van Oorloghe / waeghens / treck-paerden / ende allen anderen behoeften tot een volkomen leger van nooden zijnde: (dat doe ter tijdt bestont in hondert acht-en-dertigh Vaendelen voet-volck / vijf-en-twintigh Cornetten Ruyteren / dertigh Cartouwen ende seven Veldt-stucken) Soo is sijn Excellentie vergeselschapt wesende met verscheyden Graven ende Heeren die in den dienst deser Landen waren / (ende boven dien zijn als vrywillige mede gerepst / Iohan Ernst, Vorst van Anhalt: Iohan Adolph Hertogh van Holsteyn, ende drie Graven van Solms, ende veele andere) upt den Hage naer Rotterdam, ende voorts op Dordrecht vertrocken / doende terstont t'zeyl gaen al de schepen die aldaer gereed lagen ende op sijne last wachtten / nae Rammekens in Zeelant / wesende de plaetse van het Rende-vous. Grootte van de Vloote der schepen.

1600. Den 18 Junij zijn de Hoogh-Mogende Heeren Staten Generael / namelijck dese na volghende: (d'Heere Ioncheer Iaques van Egmont, Heere van Kenenburgh, Schip-loy, ende Maeslandt: d'Heere Ionckheer Iohan van Oldenbarneveldt, Heere van den Tempel ende Groenevelt, Advocaet ende Bewaerder van den Zeghel des Landts van Hollandt ende West-Vrieslandt: d'Heere Iacob Hugensz vander Dussen, Borghemeester der stadt Delft: d'Heere Nicasius Sille, Doctor in de Rechten, Raedt ende Pensionaris der stadt Amsterdam: d'Heere Geraert Kooren, Borghemeester der stadt Alckmaer: d'Heere Iacob Boelensz. Borghemeester der stadt Amsterdam, Raedt van State: d'Heere Iohan van Santen, Raedt ende Pensionaris der stadt Middelburgh: d'Heere Ferdinand Alleman Raet van Staete: d'Heere Nicolaes Hubert, Burghemeester der Stadt Zirickzee: d'Heere Ionckheer Gerard van Reneſſe, Heere vander Aa: d'Heere Abel Francken, Doctor in de Rechten: d'Heere Ioncheer Egbert Alberda, Borghemeester der stadt Groeninghen: d'Heere Cornelis Aerssen, Griffier van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden:) Met haer gevolgh des morghens omtrent te vijf uren uyt den Hage vertrocken op Rotterdam, ende aldaer te schepe gegaen / ende dien dagh ghezeylt tot voor S. Anneh-Landt / aldaer Ancker ghevvorpen / ende het ghetijde verwacht.

Namen van de Hoogh-Mogende Heeren Staten die mede ghevaeren zijn.

Den 19. overmidts contrarie winde des avonts tot omtrent voor Arnemuyden gearriveert / ende overmidts het getijde verloopen was / hebben sy aldaer weder moeten setten / ende het Ancker uyt werpen.

Den 20. des morghens omtrent vijf uren zijn hare Mo. E. tot Arnemuyden te Lande ghetreden / sich van daer naer Vlissingen ghetranspoorteert / ende voorts / sijn Excellentie liggende op Ancker voor Rammekens gaen vinden / alwaer sulck een Armade / ende groote menighte van scheepen ende zeylen gesien is ghevveest / als niet gelooft werdt dat oopt menschie die leeft / op eenen tijdt by malkanderen ghesien heeft.

Ten daghe voorschreven is aldaer tot Rammekens in deliberatie overleyt / hoe men het Leeger ten seerkersten ende op 't bequaemste soude mogen in Vlaenderen transporteeren / om te Exploicteeren het voor-ghenoemde Dessein / ende alles geconsidereert ende overwoghen zijnde / als men in soodanige ghewichtige saken behoort te considereeren ende te overwegen / is nae verscheyden voorslaghen / ten aensien dat den windt contrarie was / ende andere difficulteyten die ter Zee souden moghen vallen / eyndelicken gheresolveert om met langhe stil te ligghen de Landen in geen noodeloose kosten te brengen / ende den vyant tijdt te gheven sich in die Quartieren te versterckten / dat men het Leegher soude aensetten tot Philippinen, ende van daer te Lande tusschen Gent ende Brugghe deur / naer Oostende voort marcheeren.

1600.

Dien volgende dan heeft sijn Excellentie sich den 21 met het Leeger begheven naer Philipijnen voorschreven / hebbende den vyandt het Fort aldaer op de eerste sommatie van den Welgheboren Heere / Graef Ernst van Nassau, &c. (die d'avant-guarde van de scheepen beleyde ende commandeerde) overgegheven. Philippine geeft haer over.

Den 22 Junij is sijn Excellentie met het Leger ghearriveert tot Philippine, omtrent den middaghe: hebbende de avant-guarde alreede het Fort in-genomen / sulcx dat de soldaten daer met haer zijd-geweert uyt-getrocken zijn / wesende omtrent 30 of 40 sterck. Des selven daeghs heeft sijn Excellentie 't voet ende paerde-volck doen uyt de scheepen komen / welck geschiede in vijf uyren tijts / dat al het Leger / so te voet als te peerde ghelandet was. Als nu al het volck ghelandet was / heeft sijn Princelijcke Excellentie de scheepen ontslagen / ende gewaerschout / dat sy haer met den eersten van de Wal souden begheven / op dat / soo waenneer het Heyr-legher vertrocken waere / haer scheepen van den vyant niet en morhte beschadight worden / ofte in vyant geraken / daer na heeft sijne Princelijcke Excellentie sijn volck ghemonstert / ende omtrent twintigh duysent bloecke ende wel ghemonteerde mannen sterck bevonden. Ende sijn Genade Graef Willem Lodewijck was in Vriesland / ende den Graeve van Hohenlo in Gelderlandt noch met veel volcks ghelaten / om de selvige Landen voor eenigen inval ende schaden te bewaren: Sijn Princelijcke Excellentie, is voor het gantsche Heyr-legher gereden / ende de Soldaten aen-ghesproken ende afgevraeght: Of daer eenige waren die haer te beklaghen hadden over de betalinghe, ofte die geen ghelt ghekreghen en hadden, dat sy souden spreecken; want mijne Heeren Staten, waren daer tegenwoordigh om haer-lieden goet contentement te doen: Waer op dat se geantwoort hebben wel te vreden te wesen, ende voor hun wilden leven ende sterven. De Prins ghelandet zijnde sonder de Wagen te ruggh.

Ten selven dage zijn de Heeren Staten

1600. ten Generael / van Vlissinghen t'zepl ghegaen zijnde / tot Philippijnen gearriveert na dat 'et Leger al gelandet was / ende Quartier gemaeckt hadde. Voort is aldaer des avondts met het Voordt aen alle Regimenten belast geworden / dat hem een yeder voor ses daghen met Vivres soude versien.

Marcheert met sijn Leger naer Assenede. Den 23 is het geheele Leger op-ghetrocken van Philippijne, naer Assenede, een Dorp niet verre van 't Sas van Gent, wesende aldaer by de avant-guarde / voor d'aenkomste van den principalen Leger / by Appointementе verovert / seker Kasteelken met omtrent veertigh mannen beset. Die van 't Sas voorsz. een Embuscade ghemaeckt hebbende / kreghen wel dertigh ofte veertigh van onse soldaten gevangen / maer daer-enteghen soo wierden op den avondt verscheyden gevangenen soo van Papen / Bailliuwen ende anderen / by den onsen wederom inne ghevvacht / onder de stadt van Gent gehaelt zijnde.

Van daer naer Eeckeloo. Den 24 is het Leger gheheel vroegh tot Assenede op-ghebroocken / vertreckende naer Eeckeloo, gheleghen op de passagie tusschen Gent ende Brugghe, aldaer des morghens / als sy des nae middaeghs teghen den avondt in het Quartier quamen / ghepasseert waren seven hondert Soldaten / ghelicht uyt de Schantsen voor Oostende, ende gesonden naer Gent, om van daer binnen 't Sas te gaen / overmidts den vyandt opinie hadde dat men 't Sas souden aengrypen.

Nae Male. Den 25 is den Prince met het Leger ghetrocken van Eeckeloo tot Male, by Brugge, alwaer de onse voor de Stadt hebben wegh ghehaelt veele Beesten / ende ock eenighe ghevanghens bekomen. Wy hadden aldaer in den Avondt-stondt een kleyne Alarm door misverstandt van eenige Boer-luyden / de welcke meenden haere Paerden in de Weyden ghesaeght zijnde / by den vyandt ghenomen te zijn / waerom de selfde Alarm over sulcks terstondt gesseert is.

Iabbeke. Den 26 marcheerde het Legher dicht voor by Brugge, binne scheuts van het Canon / naer Iabbeke. Die van Brugghe hebben dien dagh seer vele naer het Legher geschooten / doch geen schade gedaen / alleenlyck aen eenen Mulettier van sijn Excellentie die twee dagen daer na overleden is. Lieten sich daer benevens met eenighe troupen ruyters sien / maer bleven soo verre buyten scheuts / dat de onse / hae wel met vyerighepdt daer op blammende / haer niet aenkoomen noch eenich voordeel doen konden.

Op den weghe tusschen Brugge ende Iabbeke, kreegh sijn Excellentie advertentie dat die van der Schantse van Ouderborgh verloopen waeren / waer over wy op den seven-en-twintighsten / met het Leeger van Iabbeke derwaerts zijn gemarcheert / hebbende sijn Excellentie de selve schantse / als op de passagie naer Oostende liggende / provisionelicken met twee Compagnien doen besetten. Die van den Fortressen Plassendale ende Bredene, waeren mede gaen loopen / hebbende die van Bredene ghequiteert ende achter-ghelacten vier stucken geschuts / de huysen ende hutten met Vivres / Ammonitie ende andere behoeften verbrandt / sonder eenighen vyandt gesien te hebben. 1600. Oudenborgh.

Dit aldus gheschiet ende verloopen wesende / zijn de Ho. Mo. Heeren Staten Generael met haer ghevolgh / vergheselschapt met den Heere Graeve van Solms, die met acht Compagnien ruyteren / ende de regimenten Francoysen / Waelen / Switsers. Item / van den Colonellen Gistelles ende Huchtenbroeck, die dien dagh d'avant-guarde voerde / voorts ghetrocken / ende des na middaeghs met goeden voorspoedt binnen Oostende ghekoomen / daer van den Heere Almachtigh gedanckt moet zijn / blyvende sijn Excellentie met den principalen Legher ondertusschen noch tot Oudenborgh.

Wy hebben de Dorpen ende Ghehuchten langs onse passagie / verwoest ende desolaet ghevonden / ende veele ruinen van schoone huysen / sonder dat erghens eenighen Boer oft yemandt anders te huys was / dan alleenlyck een Koster tot Eeckeloo met sijn Huys-Vrou, wesende twee bedaeghde persoonen tot loopen qualick gedisponeert.

De Boeren ende huysluyden waren al-omme verloopen ende wegh-ghevlucht / verstaecken haer in eenighe afgheworpen huysen / Bosschagien ende wildernissen uyt groote vreese / al hoewel dat den Baroen Pieter Sedinaski, Sergeant Major / van het geheele Leger / met eenighe Ruyteren ghedruckte Billetten voor uyt ghesonden ende ghestroyt hadden: waer by de huysluyden uyt den naeme van sijn Excellentie beloost wierde / dat haer van het Leegher geen hinder ofte schade aen-ghedaen en soude werden / indien sy de soldaten Victualie ende noodtdruft wilden toevoeren / 't welck haer betaelt soude werden: maer ter contrarie doende / dat sy te verwachten hadden / dat hare huysen in brandt ghesteecken souden werden. Maer het scheen datse de Bil-

1600. letten niet ghekreghen ofte niet hebben ofte willen ghehoorsamen / want peder heeft hem wegh ghemaeckt ende versteecken: ende waer dat pemandt van het Leegher achter bleef ofte ter zyden upt dwaelde / hy was man ofte Vrouwe / daer saeten sy terstondt op ende sloegense doodt sonder ghenade. Waer over de soldaten vast al-omme den rooden Haene lieten kroepen / het welck anderssints niet en soude gheschiet hebben / alsoo dat sy lupden selfs oorsaeck van haer verderf ende armoede waren.

Het Kryghs-volck kreegh menighte van koepen ende andere Beestialen: sulcks dat het vleesch by het Leegher in meerder overvloet was / als Wyn ende Bier. Den eersten nacht als ons Leegher tot Assenede was / goldt een Pot Biers ses stuyvers / den tweeden nacht-leeger tot Eeckeloo twaelf / ende volghens tot Male ende Iabbeke 18. 20. tot 26 stuyvers toe. Oock is op desen tocht ghesien dat dzie koepen voor een Pot Biers ghevveyt wierden / ende noch niet te bekoomen was. Waer wierde tot Male een koe om een stooter verkocht / ende ghemolcken zynde / gaf den verkooper weder voor de melck dzie stuyvers.

Dzie koepen voor een Pot Biers ghevveyt.

Ondertusschen dat desen tocht te lande geschiede / ist gebeurt / dat den 24 Junij omtrent veertigh scheepen met Soetelacrs ende Bagagie gheladen zynde / gheaccompaigneert alleenlyck met het Oorlogh-schip van Capiteyn Adriaen Banckert, tot Vlissinghen af voeren / om naer Oostende te komen: daer op de Galeyen van Sluys toe-gelevdt / ende den 25 over de twintigh van de selve scheepen achterhaelt ende ghekreghen hebben / daer sy de persoonen ende goederen upt ghenomen / ende de scheepen in brandt ghesteecken hebben. Den voornoemden Capiteyn Banckert ten uptersten syn debvoir doende tot resistentie van den brandt / is met een-en-twintigh van syne soldaten doodt ghebleven / ende het schip niet tegenstaende dat seer door-schooten ende ontrampaneert was / is noch met een deel gequetste tot Oostende aen-gekomen.

De Sluysse Galeyen nemen eenige Scheepen.

Den 26 is den Admirael den Heere van Warmont met de principale Vloote / daer de provisien van victuyes / gheschut / Ammonitie / ende andere dierghelycke behoeften in waeren / in versteeckter-heydt binnen de haven van Oostende gharriveert: sulcks dat het Landt by het neemen van de voorschreven scheepen / weynigh schade gheleden heeft / ende het verlies over particulieren ghegaen is / zynde daer van selfs oorsaecke om dat sy waren voor-gheloopen / ende op de principale Vloote / die met ghenoeghsaem ghetal van Oorlogh-scheepen versteeckert was / niet en hadden ghewacht. 1600.

Keerende nu weder tot de saecken te lande voorder ghepasseert / is gheschiet dat den Heere Graef van Solms, den 28 Junij met acht Compagnien rupteren ende vyf Regimenten voet-volck / daer mede syn Ghenade des voorighen daeghs de avant-guarde hadde / heeft gaen beleegheren de schantse ghenoemt Albertus, ligghende omtrent een upre gaens van Oostende in de Vupnen / op de passagie naer Nieupoort, wesende niet gheheel groot / maer seer bequaem ende redelyck sterck.

Den 29 na dien syne Genade 't selfde Fort met vier halve Canons had doen beschieten / ende eenighe geringe Vresse ghemaeckt was / heeft den Capiteyn Neron, aldaer Garnisoen houdende / den Trommel doen slaen / ende versocht te Appoincteeren / ende nae eenige sprake over ende weder ghehouden / is hem geaccordeert upt te trecken met Bagagie en de ghewevr / soo veel sy draghen konden / mits achterlatende 't Vaendel ende onder belofte van in ses Maenden in Vlaenderen niet te sullen dienen.

Den 30 ende laetsten Junij is de meer-gemelde Graef van Solms, met de avant-guarde achtervolghens de oorde by syn Excellentie ghegheven / gaen beleegeren de haven van Nieupoort, ende in-ghenomen de Forten aldaer / wesende syn Excellentie den selven dagh des morghens gheheel vroegh met syn leegher op-ghetrocken van Oudenborgh, naer Nieuwendam, een schantse niet verre van Nieupoort, om die in te neemen / ende van daer nae de selve Stadt te gaen. Maer alsoo syn Excellentie belet zynde deur 't water / aldaer niet en konden passeeren / is deur eenen anderen wegh te rugghe ghekeert / naer het Fort van Albertus in de Vupnen / ende den avondt op handt weesende / met het leegher aldaer vernacht.

Den Graef van Solms komt voor Nieupoort.

Den eersten Julij is syn Excellentie des morghens gheheel vroegh met syn leegher van daer op-ghetrocken naer Nieupoort, ende heeft terstondt order ghestelt op de voorder beleegheringhe ende besluytinge der selver Stadt / voor soo veele naer de situatie ende gelegentheydt der plaetse geschieden konde.

Eer ick voort vare in dit verhael / soo moet ick eerst beschryven wat de Hertz-Hertogh ghedaen heeft / hoorende dat syn Excellentie hem dus onversiens in Vlaenderen gheballen was / 't welck

Den Hertogh ruft hem tegen syn Excellentie.

syn

1600. sijn beste Melck-koe is. Ick segghe onversiens ende onverwacht: want / hare Hoogheeden hoorende dat de Staten ende sijn Excellentie ghereedtschap maeckten / om te velde te trecken / vermoeden gantschelijck / dat het op Rhijnberck ofte op de Steden aen den Maeskant / in het Over-quartier van Gelderlandt gelden soude. Doch / siende dat het op Vlaenderen ghemunt was / soo heeft Albertus strackx eenighe van sijn Colonellen ende Oversten gesonden aen sijne muytineerende Soldaten / om haer te bewegen ende te bewilligen / dat sy immers hem deesen noodtwendighen Tocht ende Dienst niet af-slaen en souden / dewijle hy den Vyandt nu in het bloote Veldt hadde / op gelijcke voordeel ende plaetse / daer sy langhe ghewenscht hadden hem eens te mooghen krijghen. De Eerts-Hartoghe beloofde / dat hy haer selfs soude aen-voeren / ende dat hy sijn Leven by haer woude waghen. Immers hebben het des Hartooghen Af-ghesondene soo wijdt gebracht / dat sy voor-eerst de Muytineerders van Diest, ende noch eenige andere hebben willigh ghemaeckt: De Waelen beloovende negen Maenden Solts te betalen: De Italiaenen / Spaengiaerden / ende Vyndtschen / beloofden sy wel te betaelen / maer op termijnen / in negen Maenden tijdts. Die van Diest en wouden niet marcheeren onder hare ghewoonelijcke Capiteynen ende Officieren / maer onder haeren Electo, ende onder een groote nieuwe Baniere / die sy tot dien eynde hadden doen maecken: Sy lieren besettinge in Diest ende elders / als oock haren Tros ende Baggagie.

Alle de Muytineerders / die willigh gemaeckt wierden desen Tocht te doen / waeren sterck booven de twee duysendt Man / soo te voet / als te paerde / ende sy zijn te Langer-brugghe by Gent ghekoomen / daer voor eerst het Rende-vous ofte Loop-plaetse van des Hartoghen Volck verordineert was. Hier zijn op den 28 Junij by-een gekomen omtrent veerthien hondert Paerden / ende elf duysent te voet / al t'samen out Krijchsvolck. Den 29 is de Infante met den Hertoge door het Leeger gereden / ende sy heeft het Krijchs-volck aen-gesproken ende vermaent vroomelijck te vechten tegen de godtloose Ketters / ende tegen haere Rebelle / 't welck Godt en sy vergelden souden.

Keerende nu wederomme ter plaetsen daer wy het Leeger van sijn Excellentie gelaten hebben / sullen wy voortz verhaelen wat aldaer gepasseert en verloopen is.

Des naer-middaghs is aen de Ho. Mo. Heeren de Staten Generael tijdinghe ghekoomen dat den Eerts-Hartoghe Albertus, onder-tusschen by den anderen gebracht hebbende over de tien duysendt Man te voete / ende 1500 te paerde / met de selve was ghekoomen voor Oudenborgh, op welcke tijdinghe vier van onse Compagnien in 't Fort Plassendale, te vooren by den Vyandt verlaeten / ende de Garnisoenen binnen Oudenborgh, bestaende in ses Compagnien Voet-volck ende twee Coznetten Paerden (die sijn Excellentie op 't vertreck van het Leegher goet ghevonden hadde daer te laten) ghedzonghen zijn geweest / de Plaetse by appoinctement over te geven / gheliick oock doen moesten twee Compagnien leggende in een Schansse tot Snaeskercke, op de Passagie langhs de welcke sijn Excellentie des voorigen daeghs met het Leegher getrocken was. Ende hoewel de voorschreven Garnisoenen van Snaeskercke goede Krijchs-beloste was toe-gesepdt ende geaccordeert / datse met hare Wapenen ende Baggagie / achter-latende alleenlick de Vaendels / souden vry ende liber vertrecken / weesende het Appoinctement by den Erts-hartoge selfs ondertepckent. Soo is hun nochtans daer in geen gheloof ghehouden / maer zijn door de Kupteren / die van haere Compagnien waeren af-ghedreeven / (als willende hare trouloosheydt ende moordt-dadighen aert betoonen) deese twee Compagnien van Snaeskercke, met haere Capiteynen / Bussigni ende Hans van Eyndhoven, *contra datam fidem*, schandelijken gemassacreet ende vermoordt gevorden: Naer dit Kappoyt van eenighe wepnighe Soldaeten ontloopen ende naeckt binnen Oostende gekoomen zijnde / hebben de Ho. Mo. Heeren Staten sijne Excellentie per poste 't selve beradverteert / om sijne Troupen by den anderen te houden / ende op des Vyands aen-komste verdacht te zijn.

Albertus komt meede te velde.

Twee Compagnien tegen beloste van den Vyandt vermoort.

Den Eerts-hartogh Albertus, dit mooyden vernoomen hebbende / en was niet wel te vreeden / datmen sijn Belofte verbrooken hadde / sondt een van de Heeren die by hem waren / om den Massacre te verbieden / maer te vergeefs: Bruges die met sijn volck te Bredene lagh / verneemende hoe het met die van Snaeskercke was af-geloopen / ende weetende dat de Schansse daer hy in lagh / niet houbaer en was / soo is hy daer upt-ghetrocken als den Vyant op hem aen-quam / ende hy heeft hem met sijn Volck binnen Oostende ghesal-

1600. beert. De Colonel Piron heeft dooz Capitepn Wageman sijn Excellentie berwittight / dat den Vpandt aen-quam marcheeren. Wageman quam midden in der nacht by sijn Excellentie ende seyde hem sulck / die het eerst niet en woude geloouen / maer hy seyde hem soo veel beschepts / ende daer quaemen stracks soo veel Boodtschappers / dat hy het ghelooven moeste / derhalven soo heeft hy op alles goede oozdere ghegheeven. Insonderheyt heeft hy het Fozt Albertus met stercker Garnisoen beset / ende met vivres / ende amonitie ghenoeghsaem versozght ende versien. Ook heeft sijn Excellentie daetelijck sijnen Cosijn Gzaef Ernst van Nassau met Edmonts Schotsche Regiment / het Zeeusche Regiment onder den Heere Charles van der Noodt, ende eenige van de Compagnien die upt de overgegevene Schansen gekomen waren / met vier Venden Paerden ende twee halve Canons / gesonden nae Oostende aen / om de Bzugghe ende pas van Leffingen by Albertus Schansse in te neemen ende te bewaren / om alsoo de Spaengiaerden soo langhe op te houden / tot dat hy sijn Volck weder over de Haven van Nieupoort soude ghebzacht hebben : Maer eer Gzaef Ernst daer konde koomen / soo hadde de Vpandt de Passagie al in-genomen ende beset. De Spaensche sijn heel sterck ende wel ghemoet op Gzaef Ernst ende sijn Volck aen-geballen / moedigh ende trotz zijnde om dat sy haer Leeger en Gewelt op den Rugge hadden / ende sagen datter geen Volck meer by der handt en was / daer Gzaef Ernst op konde wycken. Immers / nae dat Gzaef Ernst met sijn by-hebbende Vrijchs-volck eenen tijdtlanck met den Vpandt kloeckelijck gevochten hadde / soo moest hy de Vane rupmen / ende is soo dapper gevolght ghevveest / dat sijn Volck in dis-ozdze geraeckte. Daer ginck het op een moozden / de Spaensche niemandt verschoonende : soo dat daer in heeten bloede wel acht hondert Schotten doodt bleeben / met seeben Schotsche Capitepnen : te weeten / Stuart, Barclay, Kilpatric, Andries Murray, Michiel, Nisbet, ende Strachem ; Behalven de Lieutenanten ende andere Officieren. De vijf Capitepns bleben doodt in den eersten aenval / maer Barclay ende Murray wierden dooz-steecken nae dat sy lange ghebanghen hadden ghevveest. Van deg Heeren van der Noodts Regiment bleebender omtrent honderdt ende achtien Mannen / daer onder gereeckent deese dzie Capitepns / Turqueau, Walrave, ende la Grappe, ende hier-en-booven noch wel honderdt van Colonel Pirons ende Bruges volck : Sijn Genade Gzaef Ernst van Nassau is met de reste van sijn volck ontkoomen. De Spaensche dooz dese Victorie moedigh gewozden zijnde / swoeren malkanderen tot den laetsten Man by te staen / gheliick sy ook te vooren het Sacrament daer op ghenoomen hadden / sweerende dat sy niemandt in het leeben laten en souden / dan den Pzince Maurits, ende synen Bzoeder Gzaef Hendrick, den eenen om dat hy sulck een dapper Vrijchsman was / den anderen om sijne Jonckheydt. Of wel dit massacreeren haest ghedaen was / soo heeft eben-wel sijne Excellentie hier meede eenighe upren tijdts gewonnen / die hy ge-employeert heeft om sijn Volck over de Haven van Nieupoort te bzengen / ende alles in ozdze te stellen tegens dat de Vpandt aen quam / die ook eenighe upren verlette met te beraedtslaeghen / hoe hy sijn Volck / dooz wat wegh / ende in wat Ozdze / tot den Vpanden aen-leyden soude.

1600.

Den Pzince sent eenighe Compagnie om den Vpandt den pas te benemen.

Die banden Vpant ghe-slaegen wer-den.

Den tweeden Julij is geschiedt den bloedighen Slagh omtrent Nieupoort, waer van 't verhael in de volgende Beschzijvinge volgen sal.

Den derden Julij omtrent neeghen upren / quam sijn Excellentie persoonelijcken binnen Oostende, gebangen met hem bzenghende Don Francisco de Mendosa, Admirante d'Arragon. Ende nae dat de Ho. Mo. Heeren Staeten sijn Excellentie van de verkregene Victorie hadden gecongratuleert / heeft de selve begeert wederom een Danck-segginge gedaen te wozden / gelijk ook terstondt gheschiede in Francoysche Tale / verklarende tot dien eynde den hondert sestienden Psalm Davids : De Danckseggingbe ghedaen weesende / is den Pzince met den Admirante ghekoomen by haere Mog. Ed. de Maeltijdt houden / blijvende het Leger gelogeert in de Vupnen / booven de Schansse van Albertus. Daer zijn dien Dagh / als ook des voorighen daeghs / veel Ghebanghens / ook van Qualitept / die upt den Leegher naer Oostende ghebzacht wierden / soo binnen als buyten der Stadt / by de over-ghebleeven Schotten ende ander Soldaten / (die den Vpant te vooren tegens Vrijchs-gebzuyck mis-handelt ende ghetyranniseert hadden /) haren Meester ontweldight / ende tot revengie van haer leedt / needer gemaeckt wozden.

Den Pzince komt binnen Oostende.

Den vierden ende vijfden / ondertusschen dat sigh het Leeger wat refrecheerende

1600. rende was / is sijn Excellentie binnen Oostende ghebleeven / om met haere Hooghe Mooghende sich te beraedtslaeghen / ende op alles behoorlijcke ordre te stellen. Dien selven daghe is men besigh gheweest met onse Dooden te begraeven / verbinden ende het versepnden van de Ghequetsten / over-leveringe van de Gevangenen / die tot een seer groot getal van veel honderden in de Kercke als andere plaetsen vergaedert / ende by den anderen ghebracht wierden. Sijn hoorts veel Paerden / Waepenen / ende ander Buydtgoederen (in de Slagh verovert/) verkocht. Men hefter ock meenichte van Spaensche Mantels / Mandilien ende ander Accoutrementen gesien / die den onsen niet qualijk te passe quamen.

Sijn Excellent. komt weeder voor Nieupoort.

Den sesten des morghens is sijn Excellentie met het Leeghet wederom opgetrocken nae Nieupoort, ende sich gelogeert voor de selve Stadt in sijn voorige Quartier / sonder datter dien dagh als de volgenden nacht / vermidts den continuelen Regen ende quaet weeder / yet sonderlings heeft konnen upt-gherecht werden. Des naer-middaeghs is ordre gheset op 't verhoeren van de Gevangens nae Hollandt / ende ock den Admirante te scheepe ghebracht / wesende by eenige van haer Mog. Ed. tot aen de Jachte van 't Oorlogh-schip geconduiseert.

Tusschen den sesten ende den sevenden is secker Sluysken / liggende voor de Stadt op de zijde van de Haven in-genomen / daer by van den onsen eenigh Geweer / Mantels / ende andere Bagagie by den Dyandt achter-ghelaten / gekregen worde.

Den sevenden is van Graef Frederic van den Berge, eenen Brief aen sijn Excellentie ghekoomen / versoeckende consent van pemandt te mogen sepnden om te gaen sien oft onder de Dooden noch eenighe Capitepnen ofte andere principale Hoofden souden mogen gevonden werden / ende hoorts ordre saude mogen werden gheset tot begraevinghe van de Dooden / op ende omtrent de plaetse van den Slagh / noch booven d'Aerde liggende.

Op den Avondt is by hare Mo. Ed. ghekoomen den Admirael Justinus van Nassau, met Credentie-brieven van sijn Excellentie / ende upt krachte van dien eenighe saecken aen-dienende / daer op de selve resolutie versochte. Waer alsoo haere Mo. Ed. al voorens daer op te disponeeren / noodigh achten met sijne Excellentie te communiceeren / hebben tot dien epnden Convoy ontboden.

Tusschen den seevenden ende achtsten is secker half Maenken / Noordtwaerdts de Haven voor de Stadt gelegen / den Dyandt af-ghenomen / met verlies van ses ofte acht Mannen over weeder zijden. 1600.

De Staten koomen by den Prince voor Nieupoort.

Den achtsten des morghens is het Convoy van vier Vaenen Kupteren ghekoomen / ende zijn haere Mo. Ed. met de selve van Oostende naer 't Leeger voor Nieupoort gherepst / ende aldaer met sijne Excellentie vergaedert / ende over 't ghene dat de voor-schreeven Admirael Nassau hadde des voorighen daeghs aen-gedient / in beract-slaginge geweest.

Op den avondt wierden omtrent 25 Soldaeten met Springh-stocken ende voor-sagers / by haer hebbende twee Wagens / geladen elck met een schupt ende andere Gereedtschap af-ghebeerdight / om eenighe Bruggen Zuydt-West-waerts van der Stadt ghelegen / in brandt te steecken / ofte te ontramponeeren / welcke eens-deels volbracht is gheweest / maer en heeft niet t'eenemael ge-effectueert konnen worden.

Den Dyandt heeft dien nacht groote Dyer-teyckenen ghedaen van de Toorn der Stadt / ende ock seer veel van een Kavelijn Noordtwaerdt der Stadt gelegen / geschooten / om den onsen hare Approchen te beletten / die gelijckewel weynigh schaede deden. Naederhandt heeft-men deur Gevangens ende anderssins vernomen / datter dien nacht versterckinghe van Garnisoen binnen der Stadt gebracht was / ende ter oorsake van dien het Dyer-teycken gedaen is geweest.

Den negenden / naer dat haere Mo. Edele met sijn Excellentie de Maeltijdt ghedaen hadden / zijn sy weeder naer Oostende ghetrocken / passeerende de Brugghe te voete over de Haven / ende latende de Wacghens met het Convoy van de Kupterye volghen. Den Dyandt heeft veel met grof Gheschut naer de selfde ghe-schooten / sonder nochtans pemandt ghetraeckt te hebben / dan alleenlijck een van de Brugge-schupten in den Grondt gebracht.

Mijn Heeren de Ho. Mo. Staeten / onder-tusschen dat de Wagens volghden / een wijle tijdts de Dupnen passerende innewaerts te voete / vonden sy aldaer sulcke meenichte van doode Lichamen / dat het af-grijsselijck was om sien.

Op den Avondt sijn Excellentie ghe-adverteert weesende / dat den Colonel la Bourlotte met twee dupsent Soldaten op de aen-tocht was / om een proeve te doen

Den Prince komt binnen Oostende.

1600. doen ende binnen Nieupoort te komen / herst terstondt alle de Wachten doen dobbeleeren / ende teghens soodanighe des Vyandts voor-nemen behoorlijcke ordre gestelt / soo veel eenighsins mogelijck is geweest.

Den tienden ende elfden en is niet sonderlinghs ghepasseert / dan / dat de Approchen noch al gevoordert zijn / na dat de ghelegenthepdt van het quaedt weeghenachtigh Weeder / heeft willen toe-laten.

Des nachts tusschen den elfden ende twaelfden Julij / is binnen der Stadt gekomen het Regiment Voet-knechten van den Marquis de Varrabon, ende wierden als-doen drie Vyer-teyckenen van den Tooren gedaen des volgenden daeghs.

Den twaelfden deede den Vyant een stercken uytval op onse Trencheen / ende dat met sulck een furie / dat de Soldaten daer inne liggende / de vlucht namen / ende op de principaele Wachten wijcken moesten. Den Alarm dan aen-gegaen zijnde / hebben de onse sich met wackerhepdt tot schermutseeren gheboeght / terstondt den Vyandt aen-ghevallen / den selven in confusie ghebracht / ende tot in de Vamepde van der Stadt-poorte in-ghejaeght / zijnde aldaer ghebleven den Oversten Lieutenant / ende twee Capitepnen van den voorschreven Regimente / met verscheyden Soldaten.

Redenen waarom sijn Excell. van Nieupoort vertrocken is.

Als nu dat voorschreven Regiment van den Marquis de Varrabon, boven de voor-gaende versterckinge van Garnisoenen binnen Nieupoort was ghebracht / ende noch daeghelijcks meer Volcks daer binnen koomen konde / overmidts de Stadt op d'een zijde van weegen der ghebroockene Tanden ende andere incommoditepten / soo niet en was te beslupten / of den Vyandt souder t'elckens Volck in-brenghen konnen. Soo heeft sijne Excellentie in de continuatie van de Beleegheringe veel swarighepdt ghevonden / ende is derhalven den dertienden des morghens binnen Oostende ghekoomen / om de Heeren Staten Generael soodanighe swarigheeden voor te dragen / ende der selver advijs te verstaen. Naer onderlinge communicatie / is goet gevonden ghewees / terwijle het Regiment van den Oversten Wijngaerden, met noch vijf Compagnien Rupteren versch aen-ghekoomen / ende ons Leegher daer meede versterckt soude zijn / datmen de Belegeringe noch soude continueeren; ende naer dat sijn Excellentie met sijn Heer Broeder den Prince Frederick Hendrick, by haer Mo. E. de Maeltijt ghedaen hadde / soo zijn sy des naer middaeghs weeder naer het Leegher vertrocken. Ondertusschen dat nu sijn Excellentie binnen Oostende was / hadde den Vyandt weeder een uyt-val ghedaen / op 't Quartier van sijn Genade Graef Ernst van Nassau, maer niet soo sterck als des voorighen daeghs / ende wierde terstont weder binnen gejaeght / met verlies van eenige Wevel-hebbers ende Soldaten. 1600.

Den veertienden ende vijftienden is men doende gheweest met het maecken van drie Schansskens in plaetse van de Baterpen / om alsoo het Gheschut in goede verseeckeringhe te hebben / ende voor het vernagelen ende tegen andere inconvenientien te beschermen / zijnde ondertusschen de Stucken die al-reede aen 't Landt waren gebracht / weeder te scheepe gedaen.

De Staten vertrecken uyt Blanckenberen naer huys.

De Ho. Mo. Heeren Staten Generael / niet siende tot Oostende oste in die quartieren met hare tegenwoordigheyt eenig voordeel of profijt meer te konnen doen / en dat de saken vanden Lande in't ghenerael niet dienden stille te staen ende onbevoordert te blijven / hebben ghereedtschap ghemaeckt om des anderen daeghs te vertrecken / weesende den Heer Advocaet van Oldenbarneveldt, 's middaghs de Maeltijdt ghedaen zijnde / naer sijn Excellentie in 't Leeger ghevaren / om noch eens met de selve te spreecken / ende is des Avondts weder binnen Oostende gekoomen.

Den sestienden Julij des morghens / is weeder by hare Mo. Ed. tot Oostende ghearriveert den Admirael Nassau, van wegen sijn Excellentie aen-dienende de nieuwe difficultepten vande Beleegeringe te continueeren: waer op gedelibereert zijnde / is aen sijn Excellentie geschreeven / dewijle deselve de saecke was t'eenemael in handen ghestelt: om daer inne te mooghen doen als hy tot 's Lants meeste voordeel ende dienste soude bevinden te behooren / dat in cas van op-breecken des Leegers sorge gedragen mochte werden / dat alle gereedtschappen / materialen / ende andere des Landts Leeghers behoeften / by tijdts te scheepe ghevaen werden / tot verhoedinge van schade / waer meede den voorschreeven Admirael terstondt weeder is vertrocken.

Des naer middaeghs omtrent vijf uyren / hare Mo. Ed. te scheepe gegaen zijnde / ende noch in de Haven van Oostende, weesende / heeft M. Marten Stalmeester in aller haeste hoomen aen-rijden / ende advertentie ghedaen / dat

sijn

1600. sijn Excellentie in Persoone voor handen was / ende haere Mo. Ed. noch geerne selfs soude spreecken / ende volgens met sijn Heer Broeder aen-gekomen weesende / is den Heere Advocaet Olderbarnevelt met den Heere Santen, ende eenige andere te lande gheset / ende hebben met sijn Excellentie een wepnigh tijdts in propooste geweest: daer nae oorlof neemende / zijn sy weeder t'scheepe ghekoomen. Sijn Excellentie hadde aldaer aen-ghedient verscheyden redenen ende oorsaken / waerom de selve niet konde goet binden langher voor Nieupoort met het Leeghert te blijven / ende 't selve sonder den Lande dienst te doen / te hazardeeren en te laten consumeeren / maer dat hy resolutie genoomen hadde van daer te vertrecken / ende het Leeghert te brenghen voor de Schanssen by Oostende, ende voor eerst aen te grijpen die van Isabelle, ende daer nae de andere.

Ende arriveeren in Zelande.

Haere Moogh. Ed. dan nae deesen af-scheydt t'seyl gaende omtrent ses uren des avondts / zijn 's morgens den seventienden tot Middelborgh ghearriveert / hebbende aldaer resolutie genomen om naer Berghen op Zoom te repsen / ende aldaer den Gecommitteerden van de Heere Staeten Ghenerael van de Provintien / over de ander zijde tot Bruyssel vergaedert / (te weeten / Heer Geraert de Hornes, Grave van Bassingery, Philips Bentinck, Heere tot Bicht, Grossaert des Lants van Montfort, ende M. Hendrick de Codt Pensionaris der Steede van Yperen,) op haere tweede ernstige instantie audientie te gheven / daer toe den selven behoorlijcke Paspoort gheseonden ende aen-geschreeven is geweest / sighte gens Donderdagh den twintighsten July binnen Berghen op Zoom te laten vinden / zynde metter haest gheseonden aen den Commandeur Bacx, om met eenen expressen Trompetter voort te bestellen / ende teeghens de komste het Hof doen repareeren / tot logheeringhe soo van de een / als van de ander.

Den 18 ende 19 July / zijn haere Moogh. Ed. binnen Middelborgh ghebleeven / ende ondertusschen aldaer gebesoigneert ende gedaen 't gheene de selve voor den Dienst van den Lande bevonden hebben te behooren / weesende ondertusschen van Oostende schrijvens ende advertentie ghekoomen / dat sijn Excellentie den 17 hadde beginnen voor Nieupoort op te breecken / ende den 18 voorts t'eenemael met 't Leegher van daer was vertrocken tot omtrent Oostende, om te gaen belegeren de schanse aldaer / namelijck die van Isabella, soo voorschreeven is. 1600.

Den twintighsten July zijn de Heeren Staten Generael 's morgens vroeg van Middelborgh gereyst nae Bergen op Zoom, ende aldaer gharriveert des naer-middaghs teghens den avondt; omtrent een uyre; naer haere Moogh. Ed. arrivantie zijn meede aenghekoomen de voor-schreeven Gheddputeerde van d'ander zijde / sterck 23 in 't getale / ende zijn t'samen met haere Mo. Ed. des avondts by den Commandeur Bax ter maeltijdt geweest.

De Gecommitteerden van beyde Partyen hebben t'samen-spraeck met de Staten.

Den een-en-twintighsten hebben sy haere Brieven van Credentie over-gheleevert; en haeren last geopent / daer op des naer-middaeghs werde ghebesoigneert / ende haere Antwoorde gepreparteert. Des avondts zijn sy by haere Moog. Ed. ter maeltijt geweest neffens den Gouverneur ende eenige vande Magistraet / ende haer andtwoorde by beslooten Missiven / daer men hun ghelijcke wel Copie van heeft gegeven ontfangen hebbende / zijn den twee-en-twintighsten 's morgens vroegh wederom vertrocken. Die van de Magistraet hebben haere Mo. Ed. dien dagh 's middaeghs op 't Stadthuys getracteert / ende nae ghehouden maeltijdt zijn sy te scheepe gegaen / ende gevaren tot voor S. Annen-landt / ende hebben aldaer ancker ghewoorpen / verwachtende den Heere Advocaet Oldenbarnevelt ende den Burgemeester vander Dussen, die te lande deur na S. Martens Dijck waren gereyst om sijn G. den Heere Grave van Hohenlo, aldaer weesende ende niet wel te passe zijnde te besoecken / ende des morgens by de Ho. Mo. Heeren Staten weeder te keeren. Den 23 de voorsz. Heeren Oldenbarnevelt ende Burghemeester vander Dussen, mede te scheepe gekomen zijnde / heeft men het Anker gelicht / ende zeyl gemaeckt / maer alsoo den Windt contrarie was / ende men dien dagh niet sonde hebben konnen koomen tot Dordrecht, hebben haere M. Ed. sich aen 't Landt van Putte laten aen-setten / ende reysende over de Veeren / zijn 's avonts tusschen tien ende elf uyren noch in den Hage gekoomen / latende de Bagagie met alle de Vaendels ende Coznetten (in den Slagh verovert) te scheepe volgen / met de Klercken / Deur-waerders ende Boden / dewelcke des volgenden daegs op den na-middagh in den Hage gearriveert zijn: welcke Vaendels / Coznetten en eenige Trompetten den 28 Junij inde groote Zale van 't Hof tot een eeuwige

De herstellinge van Vaendels uyt den veltslagh in den Haghe gebracht.

DEn Eerts-hartoge verstaen hebbende dat syne Excellentie voor Nieupoort ghekoomen was / soo is hy in aller diligentie met synen Leeger voorts ghemarcheert naer de Duynen / langhs den selven wegh dien syn Excellentie ghegaen was / om alsoo recht deur naer Nieupoort te passeeren. Syn Excellentie om denselven soo langhe als eenighsins moogheliick was / op te houden / ende daer deur tydt te ghewinnen / heeft op den tweeden Julij des morghens met het aenkoomen van den daghe upt het Leegher voor Nieupoort ghesonden synen Neeve den wel-ghebooren Heere / Graef Ernst van Nassau, met twee Regimenten Voet-knechten / als het Schotse / ende een van de Zeeusche / met vier Cornetten Paerden / daer hare Mog. Ed. by order van syn Excellentie deden by-voegen eenige Compagnien van de Garnisoenen tot Oostende, midtsgaders de gene die ghekoomen waren upt de voor-schreven Forressen van Oudenborgh, Plassendael, ende Bredene, om den Pyandt te beletten het passeeren van de Bzugghe / ghelegen over seker Waterken op den Wegh naer de Duynen / omtrent het Fort van Albertus, ghelijck hier te vooren in het lange verhaeldt ende gheschreven is. Maer alsoo den Pyandt voor haere aen-komste de Bzugghe al-reede in-ghenoomen ende syne principale Macht soo verre daer over ghebracht hadde / dattet niet moghelijck en was / hem met soo weynigh Volcks de passagie naer de Duynen te beletten / soo is 't dat de voorschreeven Regimenten (hun vindende met den Pyandt ge-engageert / ende te swack om langher het gheweldt van synen gheheelen Leeger te konnen weder-staen / ten lesten / naer dat sy haer wel ende broomelijcken ghedraghen / ende als krijchs-luyden / met eeren / ridderlijcken ende kloeckelijcken ghevochten hadden /) gheslaeghen ende in de vlucht zijn gebracht geweest. Over deese Victorie schreef den Eerts-Hartoghe naer Brugghe, dat sy de Avandt-guarde van het Volck van Graef Maurits gheslaeghen / ende den selven met de reste naer 't West-Quartier / soo wel besettet hadde / dat hy niet en soude konnen ontkoomen: waer over noch dien selven dagh tot Brugge, ende daer naer in ander Steeden ghelupdet / ende ghetriumpheert wierdt / van de verkregen Victorie. Waer van hy

Den Eerts-Hartogh schrijft hem selfs Victorie toe.

1600. memorie ende ghedachteniſſe / van ſoo heerlijken ende voortreffelijcken Victorie / die Godt Almachtigh op den tweeden Julij den Landen genadelijck ghegunt ende gegeven heeft / op-gehangen zijn. Den ſelfden goeden Godt zy voor ſulcke Wel-daedt in der Eeuwighepdt ghelooft ende ghepreeſen / ende wil alle voordere Exploicten ende Aenſlaghen teghen haere Vyanden ſeghenen / ende hare Mo. Ed. conſerveeren in een ghedurige voorſpoedige Regieringe / tot onderhoudinge van ſijn H. Kercke ende der Landen Welſtandt / AMEN. 1600.

Waerachtige Beſchrijvinghe, van den bloedigen Veldt-ſlagh, tuſſchen ſijne Princelijcke Excellentie

MAURITS van NASSAU,

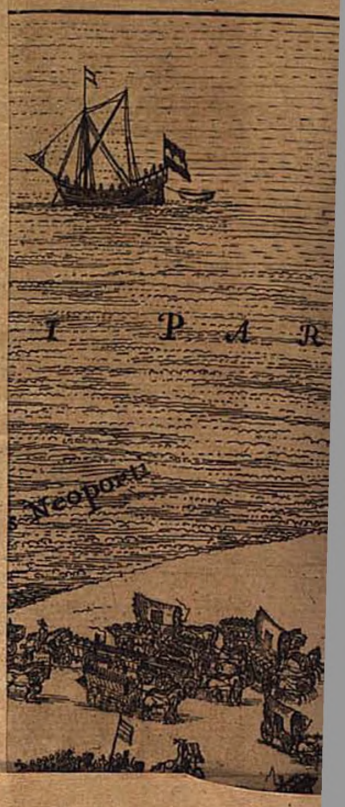
Ende den Eerts-hartoghe

ALBERT van OOSTENRYCK:

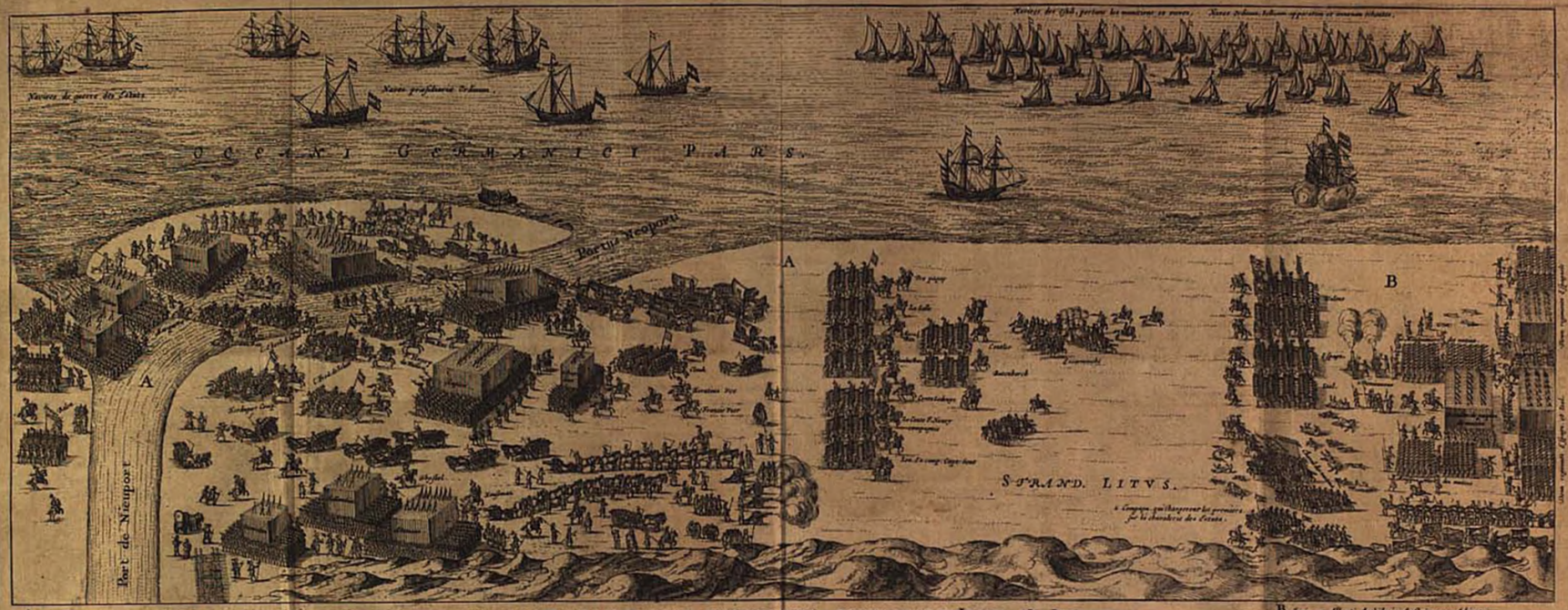
Gheſchiedt omtrent Nieupoort, in Vlaenderen.

Den 2 Iulij, in den Iare Chriſti 1600.

1600

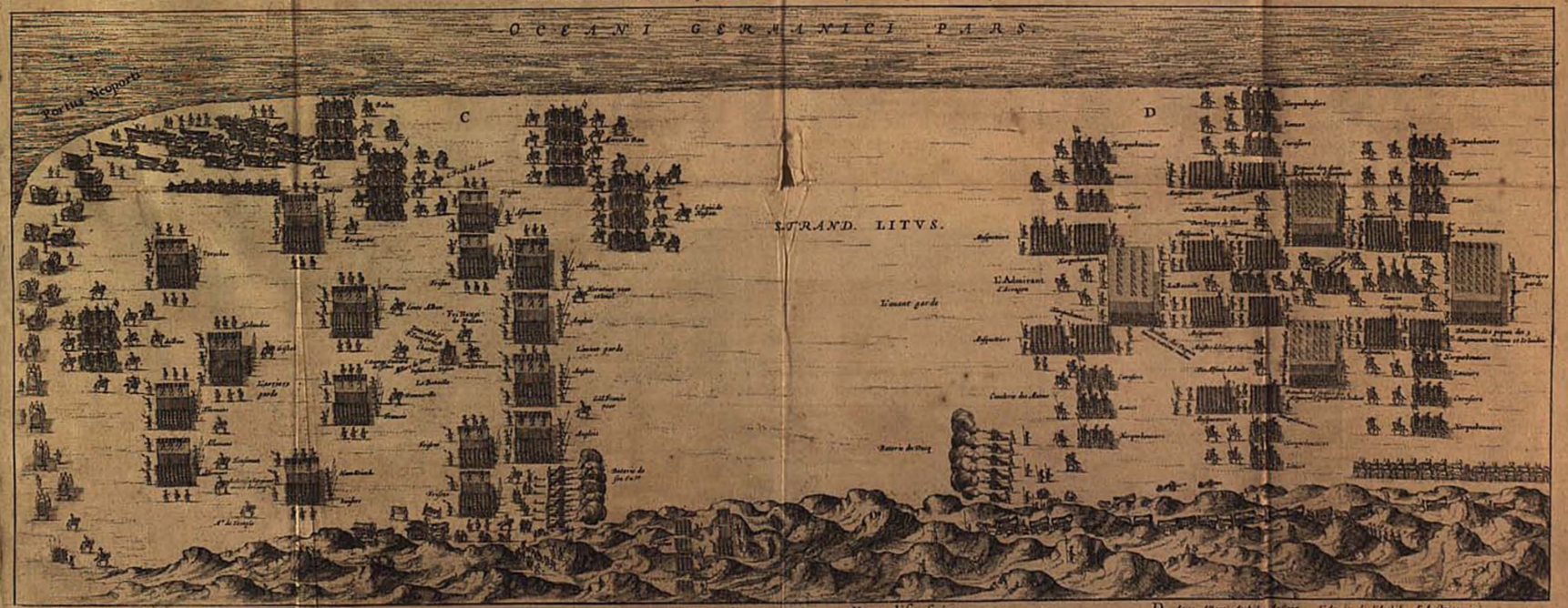
1601

A Copieuse [illegible] Belgicae federatae per portum Neoportii Traiectus l'Armée des Estats passant le port de Neuport.

TABVLA PRÆLII PROPE NEOPORTVM COMMISSI II IVLII CIↃ IↃC. inter Exercitus Alberti Archiducis Austriæ, etc. et [illegible] Belgicæ ductu Principis Mauritii Comitis Nassoviæ, etc.

B Copieuse Alberti Archiducis Austriæ, etc. Advenue l'Advenue du Comte de Vrchiduc Albert d'Autriche

C Acies [illegible] Belgicae. L'Armée des Estats [illegible].

Vera acierum in litore, ante prælium dispositio.

D Acies Alberti Archiducis Austriæ. L'Armée de l'Archiduc d'Autriche [illegible].

1600. hy daer naer het teghen-deel met sijn groote schaede meer als te waer bevonden heeft.

Maer over deese nederlage honden haer de H. M. Heeren Staten ende andere goede luyden binnen Oostende, in geen kleyne perpleriteyt / considererende dat de Landen inden uytersten perijckel souden hebben ghestaen / soo verre onsen Leegher voor Nieupoort, ende aldaer over weder-zijden van de Havene / van den anderen verschepden ghecampeert leggende / oock eenigh ongeluck hadde over-koomen: 't welck meer te besorgen stondt / dan men hoopte datter anders vallen soude. Ende terwijlen dat soodanighe extremiteyten / daer menschelijcke middelen schijnen te faylgheeren / gheen beter remedie en is als sijne toe-vlucht tot den Heer der Heer scharen te neemen.

De Staten bidden Godt om hulpe en bystandt.

Soo hebben haere Mo. Ed. sich met die van haren ghevolge / ende meer andere present weesende / in de Kamer van hare vergaderinge t' samen ghevoeght / ende naer dat aldaer by den Minister Uyttenbogaert een yverigh Ghebedt tot Godt Almachtigh / voor de bewaringhe van den Persoon van sijn Excellentie / sijn Broeder / midtsgaeders / voor alle de andere Heeren ende Krijchshoofden by de selve weesende / ende voor het gheheele Leegher ghedaen hadde: hebben sy de saecke sijne Goddelijcke Majestept bevoolen / met verwachtinge van een genadige uyt-komste der selver.

Den Eerts-hartoge dan verhoobeerdight zijnde op het voordeel ende gheluckigh succes / soo kort op den anderen teghen den onsen ghehadt hebbende / heeft hy hem in grooter haeste met sijnen Leegher voorts nae Nieupoort ghetransporteert: gheen ander opinie hebbende / ofte hy soude den Persoon van sijn Excellentie ende sijnen gheheelen Leegher / overmidts de voor-schreven Neder-laeghe / verbaest ende in disorder vinden / ende alsoo lichtelijck in confusie konnen brenghen / ende slaen. Maer den Almachtigen Godt en heeft het selve niet ghewildt / ende over sulcks tot conservatie van den Staet van den Lande ende consequentelijcke tot bescherminge van sijn Heylighe Kercke / daer inne ghenaedelijcken voor-sien / ghebende sijne excellentie de Voorsichtigheydt / dat de selfde voor des Vyandts aen-komste / alle de

Resolutie tot den Slagh.

de Scheepe van Nieuwpoort hadde doen af-vaeren naer Oostende / ende voorts sijne Troupen over d'ander zijde van de haven van Nieupoort liggende / met het leeghe Water over dese zijde by den anderen gebracht / met een coragieuse Resolutie den Vyandt het Hooft te bieden ende slagh te leveren / dien volgende heeft sijn Excellentie sich al-omme by de Troupen ghevoeght / de selve animeerende ende vermanende: Dat sy den Vyandt voor haer, Nieupoort achter haer, de Zee aen de eene zijde ende het Water Yperlee aen de ander zyde hadde, sonder vertreck ofte eenige ander uyt-komste ter weereldt, dan daer deur te slaen. Dat sijn Excellentiens Reputatie, alle haer luyder Eere, Lijf ende Leeven, midtsgaeders des Landts Welvaert daer aen ghelegen was, dat sy doch vroomelijcken ende ridderlijcken souden willen vechten met een goet vertrouwen tot Godt van een gelucklge uyt-komste, dewijl sy vochten voor de ware Religie ende behoudenissen van haere Privilegien ende Gherechtigheeden, tegen den Spaenschen Pharao die haer die beyde socht te ontneemen.

Aenspraecke van sijn Excellentie tot het Leeger.

1606.

Den jongen Heere Graef Hendrick Frederick van Nassau, &c. te dier tijden maer sestien jaren out zijnde / heeft mede de Walen ofte nieuwe Geusen / als wesende van sijn Regiment / gecourageert / so deden desgelijcx alle Krijgs-oversten ende Bevel-hebberen.

Sijn Excell. dede het Leeger 't welck voor Nieupoort lagh / over de Haeven marcheeren in deeser manieren:

Sijn Excell. stelt hem in Slaghorden om te slaen.

Graef Lodewijck Gunter toogh eerst deur de Haven met vijf Baenen Ruyteren / daer van twee Compagnien Harquebusiers / stonden geadvanceert naer den Vyandt / ende omtrent de klock tien uren schermutseerden de selve teghen twee Cornetten Paerden van den Vyandt: ende doen volghde alle de Carope / die noch niet te deegen op de Strandt was / als men den Vyandt van de zijde van Oostende op de Strant sagh aen-koomen / in-voeghen dat by aldien den Vyandt doen aen-ghedruckt hadde / hy soude sijn Excellentie hebben konnen prevenieeren / eer het Voet-volck over de Haven hadde konnen koomen / maer den Vyandt niet weetende hoe veel Volcks dat over de Haeven was / midts de Carope groote verdupsteringhe maeckte / bleef lange op de Strandt staen / daer deur sijn Excellentie tijdt kreegh over te brengen de Regimenten vande Engelschen ende van de Vriesen / die de Avandt-guarde maeckten / met de Guarde van sijn Excellentie ende de Guarde vanden Graef van Hollenlo, gecommandeert by den Heere François Veer. Item / oock de

1600. Regimenten vande Fransoysen / Walen / ende Switsers / die de Bataille maeckten / ghecommandeert by den Graeve George Everard van Solms, ende meest alle de reste van de Ruyterye: de Regimenten van Graef Ernst, van Gistelles, ende Huchtenbroeck, souden de Arriere-guarde maecken / de twee Regimenten Gistelles ende Huchtenbroeck, behoorende onder het Commandement van Graef George Everardt van Solms, waren ghelaeten voor de Stadt van Nieupoort, om de selve beslooten te houden / met last / alles in ordere te blijven / ende op 't eerste bevel nae sijn Excellentie te marcheeren over een Brugghe / die daer toe op Schupten over de Haeven van Nieuwpoort ghemaeckt was. 1600.

Tot een naerder verklaeringhe van deesen Slagh / sullen wy hier by-voeghen / de Slagh-orden van sijn Excellentie / de welcke was ghe-ordonneerdt in deeser wijse:

Avandt-Guarde van Sijn Excellentie.

Verhael van wat Compagnien de Avantguarde bestont.

Graef Lodewijck van Nassau, Broeder van Graef Ernst, hadde den last van de Avandt-Guarde te paerde / hy zijnde Lieutenant Generael van de Ruyterye / hadde by hem sijn eyghen Vaene / de Vaene van den Prince Maurits. De Cuirassiers ghecommandeerdt by Joncker Walraven van Gent, Soone van den Heere van Oyen: de Vaene van Graef Hendrick Frederick, Broeder van den Prince Maurits, ghevoert van den Capitepn Bernardt, al in een Troupe. De twee de Troupe ghecommandeert van Marcelis Bacx, sijn Vaene; de Vaene van Paulus Bax, onder den Lieutenant Hans Sixen, ende de Vaene van la Sale: achter deese waeren de Carabins van Conreler, Pierre Panny ende Batenburgh.

Op deese Avant-guarde waeren te voete / het Vaendel van de Guarde van den Prince Maurits, onder den Capitepn vander Aa, met de Compagnie van den Graef van Hohenlo, onder den Lieutenant Strijdthorst: Voorts het Regiment Enghelsche van dertien Vaendelen / onder den Generael ende Ridder François Veer, sijn eyghen Vaendel / die van de Capitepnen Japley, Sergeant Major / Denis, Daniel Veer, Hondtwoodt, Haumunt, Ogle, Tirel, Farfax, den Ridder Calistenes Brocke, Foster, Garnet ende Holcreft. 1600.

Hier was noch by het Regiment van den Ridder Horatio Veer, sijn eyghen Compagnie / het Vaendel van Sutten, van den Ridder Thomas Knolles, ghecommandeert van Pierfielt, dat van Pirton, van Cicil, van Morgan, van Meetkercke, van Schot, van Vauisour, van Cains Hartwirson, ende van Ducxbey, te samen elf Vaendelen; by haer stonden de Vriesen / ghecommandeerdt by den Oversten Lieutenant Taco Hettinga, sijn Vaendel / het Vaendel van den Baron van Sedenisky, voor sijnen Lieutenant / dat van Caspar van Eussem, voor sijnen Lieutenant / van Michiel Haeghe, van Frederick Grovesteyn, van Hans van Oschem, van Hans de Vries, Hans Zaegeman, Quirijn de Blauw, van Edzardt Grovesteyn, van Hans Kijf, van Egbert Hovinck, van Holsteyn, van Assuerus, van Gerrit Schay de Jonghe / van Arusma, ende van Ruperda, t'saemen seventien Vaendelen. Deese een-en-veertigh Vaendelen maeckten de Avant-guarde te voete / ende over alle commandeerde den voorschreven Heere Generael François Veer.

Bataille van sijn Excellentie.

Desselfs van de Bataille.

De Graeve George Everardt van Solms leyde de Bataille / ende bestondt in sijn eyghen Compagnie Paerden / de Vaene van Graefve Frederick van Solms, de Vaene van Jan Bacx, ende de Vaene van Joost Wierich Clout; Ende in een ander Troupe / de Vaene van Govert van Balen, de Vaene van François Veer, ghevoerdt by sijn Lieutenant / met de Vaene van Sire Eduart Cicil, t'samen seeven Cornetten.

Het Voet-volck in't midden / tusschen de paerden / was 't Regiment van Graef Hendrick Fredrick van Nassau, ghecommandeerdt by Daniel de Hertain, Heere van Marquette, sijnen Lieutenant / sijn Vaendel / dat van Jan du Bouw, Antoine de Sancy, Fransoys Marly, Philippe de la Louw, dat van Jan Nemmery, Jonas Durant, ende van Gabriel Nouvelle, t'samen negen Vaendelen. Waer by ghevoeght was het Regiment Switsers / bestaende in vier Vaendelen / als dat van Hans Kriegh van Ballichon, van Hans Sas van Under-

1600. Underwalden, van Hans Mayer van Surich, ende dat van Guilliam du Puys.

Ende noch twee Bataillons Franroysen/ gecommandeert door den Heere van Dommerville, als Lieutenant van den Colonel/ de Heere van la Nove, sijn eygen Vaendel/ het Vaendel van Roeques door sijnen Lieutenant/ dat van du Sau, commandeerende het tweede Bataillon/ dat van la Simendiere, van Mareschot, van Hamelet, van Brosse, van Corimeres (hy geschoten zijnde voor Albertus schantse) door de Lieutenant/ dat van du Fort van Formentieres, van Vernevil en Pont Aubert, t'samen twaelf Vaendelen. Waer onder den Prince Maurits selfs reedt/ om over al oorder te geven/ vergeselschapt met sijnen voorsz. Broeder Graef Hendrick Frederick van Nassau, ende eenighe Heeren/ als Iohan Adolfo Hertoghe van Holsteyn, Iohan Ernest Vorst tot Anhalt, drie Graven van Solms, als Graef Frederick, Graef Aelbrecht Ot, ende Graef Hendrick Willem, den Grave van Colligny, Heere van Chastillon, soons soone van den fameusen Admirael van Vranckrijck: Mr Lord ofte Baron van Gray, de Heere Divry, de Heere Iustijn van Nassau, ende meer andere/ soo Engelsche/ Fransche/ als Hoogh-Duytsche Heeren van Adel/ die sonder eenig bevel den Prince Maurits vergheselschapten. De Batallie zijnde sterck vijf-en-twintigh Vaendelen voet-volck/ ende seven Cornetten Peerden.

Arriere-guarde van sijn Excellentie.

Ende van de Arrier-guarde.

DE Arriere-guarde wierd ghelevdt van den Heer Olivier van den Tempel, Heere van Corbeque, ende bestondt in drie Vaenen Ruyteren/ daer Wernard van den Honte, alias du Buys over commandeerde/ welck waren/ sijn Vane/ de Vane van Hamerhon, ende George Conteler, welcken Conteler in den slagh mede voor-getogen wierde.

't Voet-volck waren oock drie bataillons/ 't Regiment van Graef Ernst van Nassau, bestaende in sijn eygen Vaendel onder sijn Lieutenant/ 't Vaendel van Huysman Lieutenant Colonel/ dat van Massau, van Embiesen, van Corwis, van Balthaser, van Eussum, van Pithan, de oude Compagnie van Graef Ernst deur een Lieutenant/ het Vaendel van Crimuits, van Andries Breede, van Lucas Renser, van George Weckerle, t'samen dertien Vaendelen.

't Regiment van den Colonel den Heer van Gistelles, sijn eyghen Vaendel/ dat vanden Grave George Everard van Solms, deur sijnen Lieutenant/ dat van Aemas, van Treboug, van la Mouillerie, dat van Langevelt, van Ruysse, ende dat van Floris van Wijngaerden. 1600.

Noch het Regiment van den Colonel Huchtenbroeck, sijn eygen Compagnie ofte Vaendel/ beleyt van Marlijn, het Vaendel van den Heere van Tempel, ghevoert by Belin sijnen Lieutenant/ dat van Marlin selve/ van Diedrick de Ionge, van Ian van Loon, van Rysenborgh, ende dat van Calvaert. Dese ses-en-twintigh Vaendelen maeckten de Arrier-guarde/ met de drie Cornetten Peerden.

Den Prince wacht den Vyandt op strandt.

Sijn Excellentie hieldt hem op de strandt stille staende in batalie/ wachtende de aenkomste van den vyandt: ende hadde in de Duynen doen trecken beyde de Guarden/ ende van de selven omtrent vijftigh Musquettiers verschepen ghelept (alsoo dit gesien werdt in de Caert van de batalie op de strand/ die hier voor gheselt is) ende vier troupen Musquettiers Vriesen om de selve te secondeeren/ om van daer in de troupen van den vyandt te flanckeeren/ soo den vyandt de strandt langhs aen-ghekomen hadde/ om de welcke noch beter te keeren hy op het strandt hadde doen planten ses halve Canons.

Omtrent ten elf uyren quam de rupterije van den vyandt aendringen/ daer op met de ses stucken eenighe schooten ghedaen wierden/ ende doe weecken de selve rupteren terstondt alle in de Duynen/ daer se sedert langhe bleven staen/ wachtende naer het gheschut ende het voet-volck/ die langhsaem quaemen aentrecken. Sijn Excellentie heeft den Heere Iohan van Warmondt ende van Duyvenvoorde belast ende bevolen/ de scheepen te commandeeren om in des vyandts batalie te schieten/ 't welck geschiet is. De klock half twee/ schoot den Vice-Admirael van Zeelant/ Ioost de Moor, ghesterckt zijnde met den Capitevn Knopper, eteliche schooten in de Batalie van den vyandt/ ende den vyandt antwoorde hem wederom met twee halve Canons.

Omtrent de klock twee/ schoot het tweede schip van Oorlogh daer Capitevn op was Marrinus Dominicus van der Veer, ende den vyandt dede als voren. Middeler tijdt dede sijn Excellentie de stadt Nieupoort verlaten/ de bagge bveecken/ ende alle de Arrier-guarde nae hem marcheren/ ende in oorde brengen/ hy dede mede twee van de halve Canons die naest de Zee stonden op de Duynen trecken/ ende op een bergsken planten/ om oock langs de Duynen en over de Duynen op 't beldt te moghen

1600. schieten. Sijn Excellentie hieldt ghestadelijck voor hem den Windt ende de Sonne / 't welck gheen kleyn voordeel en was / sonderlinghe in de gulle Duynen / ende als den windt tamelijck sterck is / ghelijck de selve ghedurende den slagh oock was. 1600.

Plaetse waer den slagh ghe-schiet is.

Den vyandt taemelijcken nae-by ghekomen zijnde / te weeten / tusschen de Parochien van het West-eynde ende Willekens-Ketcke, leggende een kleyne mijle van Nieupoort, ende omtrent twee mijlen van Oostende; plantte mede vijf halve Canons ende een veldstuck op de Strand; Doen deede sijn Excellentie op de Bataillie van den vyandt schieten / ende den vyandt schoot wederom eenighe schooten met haer Batertje / maer alsoo den vyandt van 't gheschiet van sijn Excellenties gheschut groote schade leedt / te meer verdoorsaeckt zijnde om in de Duynen te wycken / om dattet water soo hoogh werdt / ende de Strandt soo enghe / dat men by naest geen volck daer op konde houden / met welck hoogh Waeter alle de Scheepen uyt de Haeven van Nieupoort, voorts los quamen / ende zepl maeckten naer Oostende toe / uytghesondert een kleyn Vaertuyg / dat die van Nieupoort namen / ende daer mede nae de Stadt zeylden.

Aenkomste van den vyandt in de Duynen.

Om de voorschreven Scheepen te bevrijden / teghen den uytval van die van Nieupoort, liet sijn Excellentie een deel Soldaeten teghen den vyandt van de Stadt schermutseeren. Doen begost den Eertz-Hertoghe sijn Ruyteren ende veel voet-volcks te trecken deur de Duynen op 't veldt achter de Duynen leggende / 't welck sijn Excellentie mede dede in alle manieren / soo in de Caert ghesien werdt. Sijn Excellentie dede van de Avant-guarde in de Duynen den vyandt teghen trecken / met mijn Heer Francoys Veer, eenighe Piken ende Musquettiers Engelschen / ende van de Guardens ende Vriesen / daer mijn Heer Veer self in persoon / in de voorste troupe was / ende vocht alder eerst teghen de Musquettiers van twee Regimenten Spangiaerden / ende van de Bataillie daer over commandeerde Graef George Everard van Solms, de Musquettiers van de Francoysen verdeelt in vier Troupen / hebben gechargeert / met vyf van de voorschreven Troupen teghen de Musquettiers van twee Regimenten Spangiaerden ende Italianen / de voorschreven Musquettiers van de Francoysen wierden ghelevdt van Capiteyn du Puy, ende Capiteyn du Bruil, Lieutenant van Monsieur de la Nove, ende Capiteyn Pommirade, Lieutenant van Dommerville, ende Capiteyn Vander Burgh, Lieutenant van den Capiteyn du Fort, terwijle het volck op de Duynen vast aen de handt quaemen / ende met Musquetten ende Roers heel dicht begonnen te schieten / alsoo in de Caerte ghesien werdt. 1600.

Begin van den slagh.

Sijn Excellentie siende dat hy slaen moest / ende dat gheen ander uytkomste der saecken en was / heeft hy (vertrouwende op de rechtveerdigheyt der saecken / ende dat Godt niet laeten en soude de selve te handthaven) de saecke met couragie aen-ghenomen / ende heeft Graef Lodewijck Gunter, met ses Vanen Ruyteren / te weten / sijn Excellenties Compagnie / Graef Hendrick, ende Graef Lodewijck op verscheyden ruyters van den vyandt doen chargeeren / ende om te secondeeren Marcelis Bacx, Paulus Bacx, ende la Sael, (alsoo in de Caert te sien is) d'welcke des vyandts Ruyterije vraecken ende in de vlucht vrachten / waer mede den slagh van allen kanten dapper aenginch ende 't geschiet al-omme schrickelick werde / in de Duynen wierde van den eersten tot den laesten toe / ghestadelijck ghevochten / maer in de panne van de Duynen ende over de Duynen met verscheyden chargen / om dat sijn Excellentie alle sijn volck in verscheyden Troupen ghedeelt hadde / ende alles wilden laten verchten: mijn Heere Veer vocht teghen de Bataillon Spiessen van de twee Regimenten Spangiaerden / nae dat hy de Musquettiers van den vyandt te rugghe ghedreven hadde. De voorschreven Bataillon Spiessen wierden ghecommandeert van Don Louys de Villar, ende Don Ieronimo de Monroy, den vyandt hieldt aen de rechter handt een vleughel Peerden / daer sy mede ter sijden in de Avant-guarde veel schaede dede / mijn Heer Francoys Veer seer ghequetst zijnde / ende noch even wel lange tijdt ghetrouw zijnde ghevochten hebbende met beyde Guarden en de Enghelschen / is af-ghetoghen / ende van sijn broeder den Ridder Horatius Veer, ghesecondeert / ende van Capiteyn Quiring de Blau, maer alsoo den vyandt dapper aenviel / niet achtende dat haere Cammeraden nevens haere zijde doodt gheschooten wierden / roepende ghestadelijcken Victoria, Victoria, soo is in etlijcke soldaten een schrick ghekomen / soo dat daer veel vluchtigh wierden / ende eerst in de avant-guarde van den Prince Maurits, maer dese vreese was haest ghemedieert. Terstondt nae

Vreese onder des Princen volck.

de

1600. de eerste charge / hebben ghechargeert in de Infanterije van den vyandt / dese Rithmeesters Gonteler, Pierre Panny, ende Batenborgh, haer volghde Graef Lodewijck met ses Compagnien Peerden Cuirassiers / daer by was Graef Frederick van Solms. Voor last van sijn Excellentie chargeerde Graef George Everard van Solms, met de Francopsen / die in de Bataille de voorste staen / verdeeldt in twee Troupen / daer van de Troupe aen de rechterhant / belepdt is van Monsieur Dommerville, Luytenant Colonel van de Francopsen / ende de Troupe aen de slincker-handt wierd belepdt in den Slagh by Capitepn du Sou: dit was de tweede charghe van de Francopsen (soo in de Caert ghesien werdt) de welcke vochten teghen een Bataillon spiessen van de twee Reghimenten / het eene Spangiaerden / ende het ander Italianen / die belepdt wierden van Don Alphonso Avalos, ende Sapena Maistre del Campo. Graef George Everard van Solms voerde de Francopsen af: ende voerde het Regiment van Graef Hendrick van Nassau, de Walen aen den vyandt / daer Luytenant Colonel af was Monsieur de Marquette, ende de Reghimenten Switsers / die ghecommandeert wierden van Hans Krijck: dese twee Reghimenten vochten teeghen la Bourlotte ende le Conte de Bucquoy, die Commandeerde de Arriere-guarde van den vyandt / sterck zijnde drie Regimenten Walen ende eenighe Peren. Sijn Excellentie deede daen mede chargeeren de Arriere-Guarde / te weeten: mijn Heer van Gistelles met sijn Reghiment / ende de Reghimenten van Huchtenbroeck; met dese vijf Reghimenten vocht sijn Ghenade Graef George Everaerdt van Solms. Ende het Reghiment van sijn Ghenaede Graef Ernst, onder het Commandement van Huysman, den Luytenant Colonel van de voornoemde Graef heeft mede ghechargeert. 't Ghevecht duerde wel drie uyren langh / met twijffelachtighe hoope voor beyde zijden / dan d'een wijnende dan d'ander / hoe wel de Rupterije van sijn Excellentie deurgaens voordeel op de Rupterije van den vyandt in 't chargeeren kreegh / die allenghskens af-weecken / ende daer van sommighe de vlucht namen tot Nieupoort toe / die by eenighe van den onsen vervolght wierden. Het voet-volck van den vyandt vocht met meerder abantagie op de Duynen / daerse het voet-volck van sijn Excellentie / bergh achter bergh / deden quiteeren ende 't gheschut in hasert brachten. Achter de Duynen chargeerde den Ridder Horatius Veer, met ses Vaendels Enghelschen / met Capitepn Henry Sutton sijnen Lieutenant Colonel / Capitepn Lower, Capitepn Ogle, Capitepn Farfax: Graef Lodewijck hadde sich verloopen onder den vyandt met tien Peerden / ende hebben hem den wegh benoomen om sich by de Compagnie die sijn Excellentie nae sondt te verhoeghen. Den Rithmeester Kloet Graef Lodewijck aen sijn Orangie-Pluym kennende / chargeerde op een Compagnie Lanciers / die op Graef Lodewijck aen quam / daer door Graef Lodewijck ontset wierde. Onse Cavallerije nam haer retraicte tot by sijn Excellentie die selver de Soldaten courageerende aen spraek / ende met twee Compagnien die by hem waeren / by den anderen voeghden / ende den vyandt teeghen-hielden / ende te rugghe dreven. Sijn Excellentie sondt twee Vanen Rupteren nae de Strand / den Ritmeester Bael met sijn Compagnie / ende de Compagnie van den Heer Generael Veer, daer Penbroeck Capitepn af was: als dese twee Compagnien op de Strand ghekomen waeren / bleven sy staen beneeden de Baterije nae de Zee / verwachtende den vyandt: ons gheschut ghelaeden met Musquet-kooghels / speelden op den Vyandt / daer door sy veel Peerden ende volck verlooren / soo dat sy tusschen de Duynen in wijcken moesten / ende reden achter een Duyn ofte twee om ende quaemen weeder op de Strande / deden alsoo / tot datse quaemen tot de tweede Duyn voor de Baterije uytryden / doen chargeerden Bael ende den Ghenerael Veers Compagnien / dapper in den Vyandt / soo dat den Vyandt de vlucht nam / ende chargeerden voorts in 't voet-volck van den Vyandt / alsoo dat Bael Sapena ghevanghen nam in de Duynen / ende de Compagnie van den Heer Ghenerael Veer nam Don Louys de Villar ghevanghen: De Rupterije die by sijn Excellentie in 't veldt waren / deden den vyandt mede wijcken / want sijn Excellentie de Rupteren t'elcken weder in ordere bracht ende dede chargeeren / waer 't meest noodigh was / in voeghen / dat ten laetsten door het vluchten van den vyandt / op het strand ende achter de Duynen / begost 't volck van sijn Excellentie van allen kanten met grooten moedt aen te vallen / kregen alle des vyandts macht eerst aen 't wijcken /

Graef Lodewijck in perijckel van gevangen te worden.

Drie uyren ghevochten sonder Victorie.

1600.

1600. wijcken / ende ten laetsten aen de volle vlucht / ende hielden daer mede 't veldt ende de Victorie; veel verbolghden den vyandt tot in de Moraſſen / ende na den nieuwen Dam toe / ſlaende doodt alles wat ſy achterhalen konden: daer wierden desgheliicks seer veele ghevangen genomen / gelijck hier na noch gheſeydt ſal worden.

Den vyandt neemt de vlucht.

Den Eertz-Hertogh vlucht ſelve.

Als den Eertz-Hertogh sagh dat syn ruyteren alle begonden te vluchten / soo is hy oock af-ghetrocken / ende heeft hem selven met groot perijckel gheſalveert. Maer hadden die van Oostende de voorsichtighepdt ghevuyckt / dat sy het vuyggeken by Leffingen af-geworpen hadden / sy souden syn Hooghepdt ende alle de syne in handen ghekreghen hebben. Maer hy ist ontkomen binnen Brugge, ende van daer des anderen daeghs naer Gent ghetoghen / niet teghen-staende is syn verlies seer groot gheweest / want hy heeft in desen slagh ghelaeten soo ghevanghen als doodt / meest alle syne principaelste Krijchs-Hoofden / Heeren / Edelen / ende andere Dienaers van synen Hupse / met het meerderen deel van alle Capiteynen ende Officieren van synen Leeger.

Ende nae dien dat het ghetal deser ghevanghenen seer groot ende memorabel is / ende dat onder de selve soo vele treffelijcke persoonen waeren: soo heeft ons goedt ghedacht omme den Curieusen Leeser eenighsins te believen / hier in te voeghen de Lijste van alle haere namen / by-namen / Natien / Dienſten ende Officien. Ende dat op 't verbolgh van den A, B, C.

A.

Lijste van de gevangenen.

EL *Admirante d'Arragon Don Franciſco de Mendoza.*

Doct. Andreas N. Medic. de son Alteze.

Aug. de l'Angelo Mareville, Cap. d'Infanterie.

Alonſo Salagin, Alferes del Cap. Holgin Reg. de Louijs de Veillar.

Antonio de las Cuebas, Alferes refor. de Cap. Donato, R. Monroy.

Alonſo Balferie, Alferes del Cap. Simon Antonis, Regim. Sapena.

Alonſo Martin de Malaga. Alf. ref. de Cap. Ian Durbea, Reg. Veillar.

Alonſo Garcia, Alfero refor. de Cap. Fran. de Larco, Regim Veillar.

Alfonſo de Soeſon de Toledo, Alferes refor. de Cap. Fernando Regim. Monroy.

Alonſo d'Eſcano de la Pas, Alfero de Don Diego d'Abrigon, Regimento Veillar.

Alonſo Flores de Salmanca, Alf. de cap. Petro Renſifo R. Monroy. 1600.

Alonſo Beſera de Toros Caſtillano, Alfero refor. de Cap. Simon Antonis, Regiment Monroy.

Ambroſio Ramires, Alfero refor. de la comp. Colonel de Don Fero de Monroy.

Antonio Tercuelo, Alferes de la Compaignia del Conte Alfonſo d'Avila Alexandro Viconte de Milan, Alfero de cap. Flaminio de la Verde R.

Alonſo Lucas Portugez, Alfero refor. de cap. Iuan Lopes Holgin, Reg. Velar.

Alonſo Fray, de l'ordre de San Fran. de Paulo Religioſo.

Don Alonſo de Caſtro, de Leon, de la Compaignie de Capit. Franco. de Sanlago, Regiment Capena.

Antonio Fiore d'Apulia, Sergante Aponta da de Capitaino Cæſare Calco, Regiment d'Avila.

Antonio Menſart, diſpenſier de la Bourrelotte.

Antonio Gomes, ſold. de Cap. Simon Antonis, Regiment Capena.

Antonio Marquis, ſold. de Capitaino Glaude Mignon.

Antonio Quirino Milanez, ſold. de Cap. Colonel del reg. de Don Alfonſo d'Avila.

Antonio Andrea, ſold. de Cap. Gabr. Bataille, Regimento d'Avila.

Albericq Berrette Milanez, ſold. de Cap. Fran. Nelli Regi d'Avila.

Andrea Huberto Milanez, ſold. de Cap. Cæſare Calio, Reg. d'Avila.

Alexandro Paſcali Bologneſe, ſold. d'Alonſo Caraffa, reg. d'Avila.

l'Angelo Nacquer Neapolitan, ſold. de Don Alfonſo Caraffa, Regim. d'Avila.

Auguſtino Baiuolotto di Verrua, ſold. de Capitaine Veſpa. Magio d'Avila.

Alexandre Corp. de cap. Vergilio Ianitelli. Regiment d'Avila.

Alonſo de Saintes, ſold. de cap. Pedro di Faria, Regiment Villar.

Alonſo Hernandes, ſold. de cap. Sebaſtian Octavio.

Alonſo Martin, ſold. ſotto Ieronymo Monroy.

Antonie le Clercq. de Hanault.

Antonie le Comte de S. Omer. ſold. de capit. Rolchon.

B.

B *Artholomeo Viſiot*, ſold. de cap. cornel, Marignan, regim. d'Avila.

Bartholomei Martin, Sergeant de Don Franciſco de Moltel, regim. de Villar.

Bartholomeo Coliado Caſtellano Cavailler

1600. ler de Capitaine Don Philippo d'Arillanno.

Bartholomeo del Caſtilo, ſold. de Capit. Iuigo de Botable, regim. de Villar.

Bartholomeo Sanches, Spagnol, ſold. de la comp. propria del Colon. Monroy.

Balthaſar de los Reyes, ſold. de Cap. Caſpar de Baldez, regim. de Monroy.

Balthaſar de Villalon, ſold. de Don Antonio de Trajeda, regim. Monroy.

Bartholomeus Schober, ſold. onder Cap. Franciſco Ruyſſ, regim. Velar.

Blaſio Martines, Sergeant de Cap. Pedro Nieba regim. Sapena.

Bon Len, Tromper de Capit. Nicolas.

Beneditto Carrie, Milanez, ſold. de Cap. Iulio Cæſare Cacci, regim. d'Avila.

Bernardino Maldenova, Cavall. de Don Fernande de Guevare.

Baptiſta Vendon di Nibara, ſold. de Cap. Corneile Marignan, regim. Velar.

Bernardino Sanſono, Milanez, ſold. de Cap. Decio Magio, regim. d'Avila.

Beneditto de Beneditti, ſold. de Cap. Cæſare calca, regim. d'Avila.

Beneditto ſan Prietto, ſold. de Cap. Rodrigo Penſo. regim. Sapena.

Beneditto Cutia, ſold. de Capit. Catie, regiment d'Avila.

Bernabe de Goytierres, ſold. de Alonſo d'Olibiero, regim. Monroy.

Baptiſta Bordon, Spagnol, ſold. de Cap. Pedro Renſiſo, regim. Monroy.

Baptiſta Francquini, ſold. de Capit. Iulio Cæſare Catlia, regiment d'Avila.

Bartholemy Iorme, Franceſe, ſold. de Cap. Catre, regim. de Baſtocq.

Bernoul de Grand pré, ſold. de Capitaine Mol, regiment Buſquoy.

Bara Sotard, Francoys, ſold. de Monſieur d'Eſtams, regiment Buſquoy.

Baptiſta de Gaſel, de Milan. Servitor de Cavaller Bernard. Cacaya del Admirante.

Bartholomeo del Pio, Mareſchal de ſon Alteze.

Balthaſar de Medina, con el Admirante.

C.

LE Comte de Salmes.

Caſpar Sapena, Maiſtre del campo.

Garlo Maiſengi, Gentil-homme de la comp. de Capit. Ioan. Baptiſta Cariſam, regiment d'Avila.

Curtio de Crebellis, Capitaineo.

Conte Carlo Reſin, Page de ſon Alteze.

Don Caſpar Morragon, Capit. d'Infanterie, regiment Veillar.

Camillo Mignon, *Adjoutant*, Capit. du Major del regiment d'Avila.

Chriſtoval Menzia, Alfero di Cap. Pedro Oſorio, regim. Sapena. 1600.

Camillo Magio, Alfero de Cap. Veſpaſiano Magio, regim. d'Avila.

Carlo Stancho, Alfero de Cap. Veſpaſiano Stanco, regim. d'Avila.

Chriſtoval Saires de Morcia, Alfero Vivo de Cap. Don Hieron. de la Croix.

Cæſar Manle, Cavailler de la compag. de Michiel de Taillis.

Camillo d'Alexandre Martello di Firenza, ſold. de Cap. Ian Baptiſta Cariſam, regiment d'Avila.

Chriſtona del Valle, ſold. de Capit. Iuan Navarre, regiment Velar.

Chriſtona Hernandes, ſold. de Cap. Ieronimo de Crus.

Chonon de Vargue, Maſchoncque, ſold. de Capit. Quintaville, regim. Monroy.

Chiligny, Cavailler del Marquis de Waranbon.

Claude Hugo de Lorraine, ſold. de Cap. Goralting, regim. Bourlotte.

Chriſtoffle de Pedroſſe, de la compag. de Don Gaſpar de Moregon, regim. Velar.

Chriſtoffle Nebel, ſold. de la compag. Colonel de Baſtocq.

Colin du Bois, Sergeant de la Carre de Baſtocq.

Cornelis Nembrot, Cavailler del Capit. Foret Eſcoſſois.

Charles Volcon, Picquer del Admirante.

D.

DEcio Magio, Cap. d'Infanterie, regim. d'Alonſo d'Avila.

Diego Calvo de Villa Lobos, Capitaine d'Infanteria.

Diego Ramires de Grenada, Alfero refor. de la compagnie Colon. de Monroy.

Diego le Roy, Alfero de Capit. Pedro Nuntus, regim. Velar.

Diego Michiel de Porres, Alfero, Colonnel de Don Louys de Velar.

Don Diego de Suniga, Alfero refor. de Cap. Martin d'Ulio, regim. Velar.

Dalanian Dominico Nelly di Machirita, Alfero di Cap. Franciſco Nelly.

Domingo de Silva, de Villanova Alfero, refor. de Pedro de Feria, regim. Villar.

Diego de Mendoſa, Alfero ſotto le colonel Hiero. de Monroy.

Diego de Alfara de Malaga, Alfero de Capit. Don Andrea Retela, regiment de Monroy.

Dominicq Coclet, Cavailler de Capit. Carle de Sanger.

Don Diego de Guſman, Page de ſon Alteze.

1600. *Diego Martines*, Portero de ſu Alteze.
Diego Ardenais, de Soto Major, Sergeante del Capitaine de Villa Lobes, regim. Velar.
Diego Harnandes, ſold. de Capit. Ian d'Urbea, regiment de Velar.
Diego Fariaro, ſold. de Don Diego de la Peine, regim. Monroy.
Diego Lopes, ſold. de Capit. Rodrigo d'Aldanes, regiment Sapena.
Diego de Caydures, de ſote Major, Gentilhomme & ſold. del Capitaine Villay Lobos, regim. Velar.
Diego Ortis, ſold. de Cap. Ierony. Rinteillao, regim. Monroy.
Danajo Palles, ſoldados de Capit. Iulio Cæſare, regiment d'Avila.
Diego Oüſia, ſold. del Cap. Don Pedro d'Avila regim. Sapena.
Daniel Godefroy, ſold. de la comp. du Comte de Buſquoy.
Droy Claus, ſold. ſoubs la comp. Lieutenant Colonel, de la Bourlotte.
Denis Rollon, ſold. ſoubs la comp. de Capitaine Gerit.
Don Diego d'Idiaques, Cap. d'Infanterie, regim. Sapena.

E.

E *Steban de los Reyes*, ſold. apointe de la Compaignie de Gouſtine Meducq, regim. Sapena.
Eſtienne du Trè, ſold. de Cap. Martin, regiment de Baſtocq.
Egios Montes, tromp. de Cap. Ian Cæſar.
Eloy Tolleman, ſold. de Capit. Piere, regim. Baſtocq.

F.

F *Laminio de la Verde*, Capitaine d'Infanteria Ital.
Franciſco de Ruys de Aguiera, Capitaine d'Infanterie Eſpagnolle, regim. Velar.
Franciſco de Guerera, Cap. Entretenido.
Don Franciſco Ritzel, Alfero apointè de la comp. Colon. de Monroy.
Franciſco Cachevay di Tirenta, Alfero de Cap. Fabio Reguna, regim. d'Avila.
Franciſco Amres de Tores, Alfero de Don Diego d'Obdrigon, regim. de Villar.
Franciſco de Caſtilij, Alfero di Cap. Iulio Cæſare, regim. d'Avila.
Franciſco de Saldyber, Alfero refor. de Chriſto Rodrigo, regim. Sapena.
Franciſco de Caſtro, Alfero reform. du regim. de Monroy.
Franciſco de Hoſtes, Alfer. de Don Diego d'Obrigon, regim. de Villar.
Franciſco Aubert, Alfero de Cap. Care, regim. de Baſtocq. 1600.
Franciſco Marcos, de Aragon, Alfero del Cap. Iuan Nabario.
Franciſco Martin Cerxa, d'Eſtremandura, Alfero refor de Cap. Pedraſſa, regim. Monroy, ſold. de mon Timple.
Franciſco Salvato di Catalogna, Alfero de Capit. Chriſto, Rodrigo Ponſo de Nevelaro, regim. Sapena.
Françoys da Lagoir, Alfero di Cap. Varillon. regim. la Bourlotte,
Franciſco Baſquus, Barbiero de ſon Alteze.
Franciſco Martines de Angulo, Serg. de Cap. Ioan de Ineſtroſa. regim. Villar.
Franciſco Molinero, Corporal del Capit. Ineſtroſa.
Franciſco Rodriges, ſold. del Capitaina Ineſtroſa.
Franciſco Hornondes, Tambour del Cap. Sebaſtian de Tanle.
Franciſco Fronſigni, ſold. del regim. de Don Alfonſo d'Avila.
Franciſco Bolde, ſold. de la compag. de Don Pedro d'Avila, regim. Sapena.
Franciſco la Mota, Capit. d'Infanteria, regim. Sapena.
Franciſco Valdiviefo, ſold. de Louys de Pedraſſe, regim. Monroy.
Franciſco de Caſes, ſold. del Colonel Don Luys de Velar.
Fernando Infante, ſold. de Cap. Ieronymo Auguſtino.
Franciſco Lopes de Toledo, Corporal de la Cavaillerie de Cap. Michel Taillis.
Franciſco Rodriges, de *Salamanca*, ſold. de Cap. Pedro de Farias, regim. Vilar.
Franciſco de Camargo, ſold. de Cap. Rodrigo Ponſo, regim. Sapena.
Franciſco Chores, ſold. de Capit. Iuan Gonſales, regim. de Monroy.
Franciſco Garſia, ſold. de Cap. Arroſteguy, regim. Monroy.
Franciſco Hernandes, ſold. del Cap. Don Iuan de Spinoſſa, regim. Sapena.
Franciſco Ruys, ſold. de Capit. Pedro Nuntes de la Serde, regim. Vilar.
Fernando de Erias de Saragoſſe, Gentilhomme ſoubs la compag. de Iuan Lopes Holgin, regim. de Vilar.
Fernando Maldonado, ſold. del Capit. Franciſco de Larvo, regim. de Vilar.
Fernando de Valaſco de Toledo, Alfero del Cap. Ieronimo de Symbron, regim. Monroy.
Franciſco Gero de Bourgongne, ſold. de Cap. Carre, regim. Baſtocq.
Françoys du Sallin, Serg. de Cap. Pierre, regim. Baſtocq.

Fran-

1600. *Françoys Floret*, ſold. de Cap. Deyer, regim. Baſtocq.

Françoys le Reant, Corporal de Capit. Rabaton, regiment Baſtocq.

Françoys Bartram d'Anvergne, ſold. de Cap. Steenborgh, regim. la Bourlotte.

Fiacre de Buſar, ſold. de Capit. Mons Pren, regiment Buſquoy.

Françiſco Sabanello Ital.

Françiſco Tiras, ſold. de Capit. Innigo de Tanla.

Françiſco Eeſtilart, Archero de ſon Alteſſe, regiment d'Avila.

Frederico Maron Mantuano, ſoldat de Capit. Veſpaſino Stanco.

Françiſco Maſino, ſold. de Cap. Ian Baptiſta Carilana, regim. d'Avila.

Fernando de l'Angeli, ſold. de Cap. Vergilio Ianitelli, regim. d'Avila.

Françiſco Maſia, ſervitor d'un Alfero refor.

G.

DOn Gaſparo Mariano, Cap. d'Infanterie.

George d'Vierwijck, Capit. reformè, regim. de Barbançon.

Guillaume Carre, Cap. d'Infanterie.

Don Gonſalo Hernandes d'Eſpinoſſa, Alfero refor. de Capit. Juan de Tarne, regim. Monroy.

Guillaume de Vaſſeur, dit la Croix, Alfere refor. du regim. Buſquoy.

Gang de la Fere de Rivelle, Gentilhomme apoicte de Mons de Guiſon, du Marquis de Warenbois.

Guillelmo del Monte, Milanez, ſold. de Cap. Decio Magio. regiment d'Avila.

Gaſper Garrachon, Alfero refor.

Gillis Tranimery, ſold. ſoubs Monſieur d'Eſtamps, regim. Buſquoy.

Gabriel de Larquoy, ſold. de Franciſco St. Iaguo, regim. Buſquoy.

Gillis du Iardin, d'Artois, ſold. de Mons de Tores, Lieutenant Colon. Buſquoy.

Glaude Conchoy, ſold. ſoubs Cap. Mons de Mol, regim. Buſquoy.

Guillaume du Brulle, ſold. ſoubs Mons de Ganton, regim. de Buſquoy.

Glaude Huygen, ſold. de Cap. Boutin, regim. de la Bourlotte.

Guillaume Bourgeois, ſold. de Capitain Hayon. regim. de la Bourlotte.

Glaude Ronſer, Sergeant de Capitain Hayon ſuſdit regim.

Glaude Iaquar, ſold. de la comp. Colon. de la Bourlotte.

Glaude Mache, ſold. du Capit. Mol. regim. Buſquoy.

Gly del Hareque, ſold. dudit Mol. 1600.

George Chevry, ſold. de Capit. Colon. regim. Buſquoy.

Ceorge du Seire, ſold. de Mons Gulſin regim. Idem.

Guillaume Beliar, Francoys ſold. de Cap. Fludt, regim. Baſtocq.

Gerard de Moule, ſol. de Capit. Dener regim. Baſtocq.

George Hoſier, ſold. de Cap. Iernis, regim. Baſtocq.

Guillaume Robert, ſold. de Capit. Iernis ſuſdit.

Gillis Everard, ſold. de Cap. Deyer, regim. Baſtocq.

Glaude de la Viſce, ſold. du meſme Cap. regim. Baſtocq.

Glaude Boiſſeau, ſol. de cap. Luys Dual.

Gerit Burn, Sergeant de Cap. Geraldin regim. de la Bourlotte.

Gregorio de Salaviedra, ſol. de la comp. Colon. de Monroy.

Gregorio Fernandes, ſol. de Cap. Ian de Renterre, regim. Sapena.

Glaude de Houlon, de Corame, ſol. de la compag. du Capit. Major, du regim. de Buſquoy.

Guillaume Brunetto de Catalogna, ſol. de Cap. Franciſco Rovir d'Aguiera, regim. Veillar.

Guillaume Cherial, ſold. ſoubs Monſieur de Balangi.

Gotchin Robert, ſold. de Cap. Mathieu Ottargue.

Gioſepho, ſervitor de l'Alfero Horatio, Mornum del Cap. Caraffa. regim. Don Avila.

Glaud de Lannoy, dit la motterie Cap. refor. ſuivant la Court de ſon Alteze.

H.

CApitaine Hayon, d'une comp. d'Infanterie, regim. de la Bourlotte.

Capiteyn Henry Garvis, d'Infanterie Irlandois, regim. Baſtocq.

Henry Flend, Capit. d'Infanterie Irlandois, regim. Baſtocq.

Hernando de la Vendonò, Alfero refor. du regim. de Sapena.

Morto Aernando de Arroſteguy, Capit. d'Infanterie.

Hernando Ronis de Filaſco, Alfero refor. del regim. de Monroy.

Hans Peters d'Anvers, Trompet de Cap. Carlo de Sangue.

Henrick van Eynck, Cavailler del miſmo Cap.

Henry de Nonnancourt, dit Pauli, Lieut. Colonel de la Bourlotte.

1600. *Hautebel de Caſtello Albanes*, Cavailler de Don Juan de Bracquemonte.

Huge Monton de Neufchaſteau, Bourguignon, Cavailler de Cap. Juan Cæſar.

Hans Meyer van Washoet, Trompetter van de compaignie de Don Louys de Velaſco.

Hernando Cavallos, Sergeant reform. de Capitaine Pedro Nuntes, regim. de Velar.

Hernando N. Corporael de Don Ieronymo de la Crus.

Hernando Soulame, ſold. de la comp. de Cap. Owitho, regim. Velar.

Hans Root, Hallebar. de ſon Alteze.

Horlandie, ſold. de Capit. Flend. R. Baſtocq:

Henry bon Iuan de Perny, ſold. de Cap. Deyer, regim. Baſtocq:

I.

IAn d'Arragon, Alfer. refor. du Capit. Melchior de Spaſa, regim. Monroy.

Iuan Caſar, Cap. de Cavaillerie.

Ian Navarro, Cap. d'Infanterie del regim. de Velar.

Ieronymo Rocha, Milanez, Cap. d'Infanterie regim. d'Avila.

Ian Baptiſta Gambalotte, Cap. d'Infanterie, regim. d'Avila.

Ian de Valdez, Spagnol, Cornette de Don Guilermo Verdugo.

Iacomo Franciſco de Gabo, Alfero del Cap. Decio Magio, regim. d'Avila.

Don Ian Rover, d'Outineros, Alferes de Cap. Iuan Ineſtroſſa, regim. Villar.

Iuan de Vega, de Validolid, Alferes de Fernando Dias de Villegas reg. d'Avila.

Ioan Antonio Schoto Neapolitan, Alfero refor. del Capit. Alfonſo Caraffa, regim. d'Avila.

Ian Baptiſta Oglio, Alfero del regim. de Don Rodrigo Ponſo di Leon.

Iuan Lopes d'Avila, Alfer. ref. del cap. Gonſalvo Iunco, reg. Monroy.

Iohan d'Augillere, Alfer. de cap. Pedro de Reſques, regim. de Velar.

Iuan Baptiſta Doëllio, Alfer. refor. de la comp. de Cap. Milanda Chilloſſo, regim. Sapena.

Ioan de Vage, Alfero de Don Iuan Spinoſa, regim. Sapena.

Iuan de Caſtro, Alfero de la comp. de Capit. Donato, regim. Monroy.

Iuan de Sante Eſtevay Cap. &c.

Iuan de Carregero, Alfero ref. ſotto capit. la Raſtique, regim. Monroy.

Iuan Fernando, ſoto Alfer. refor. des Arquebus de la Guarde de ſon Alteze.

Iuan Ortice de Caſtilio. Alfer. reform. de Capit. Auguſt. de Herera, Caſtilan de Guante. 1600.

Ieronimo de Roda, Caſtiliano, Alfer. unio de capit. Sapato, regim. Monroy.

Iuan de Savaillos de Validolid, Alfero unio de capit. Anton. Savaillos.

Iuan Baptiſta Don Ian, Sergeant de la comp. cap. Tomas Robendonck.

Ian Petro Neapolitan, Corpor. de Cap. Alfonſo Carafa, regim. d'Avila.

Ian Monroy, Cavailler del cap. Rogier Tacon.

Ian de Madrid, Cavailler de Don Ian de Bracquemont.

Iaques Amores, Cavailler de Don Fernando de Guevara.

Ian Marroquin, Alfero refor. ſoubs cap. Holgin, regim. Velar.

Ieronimo Marcheer, Cavailler, ſoubs ſon Alteze.

Iuan Raſtre, Cavailler de la comp. de cap. Iuan Cæſar.

Iacob van Schoonhoven, Edelman van de Artillerie.

Iuan Heuſden, Schotſman, Cavailler de la comp. de Don Ferdinando.

Ian Gilles, ſervitor del Colon. Sapena.

Ian de la Ville, Sergeant del cap. Pedro de Nieve, regim. Sapena.

Ian Darion, Spagnol, ſold. de cap. Rodrigo Daldanes, regim. Sapena.

Ian Candel, ſold. de capitaine Fernando la Mota regim. Sapena.

Ian Rodrigos, ſold. de la comp. Colonel de Sapena.

Ian de Weger, ſold. de Don Ian de Spinoſa, regim. Sapena.

Ian de Quebas, ſold. avantajado de la comp. propria del colon. Sapena.

Ian Ximenes, ſold. de capit Simon Antonis, regim. Sapena.

Ian Roven, Spangnol, ſold. del miſmo cap. Simon Antonis.

Iaime Ocijthea de Valenza, ſold. de Don Pedro d'Avila, regim. Sapena.

Ian Abelle, ſold de Monſieur de Torre, Lieute. colon. du Conte de Buſquoy.

Ian Grimber, ſold. de Mons de Glaſin, regim. Buſquoy.

Ian Labey, Adjoutant au regiment du Sieur Conte de Buſquoy.

Ian de Schore de Bruges, Gentilhomme de la comp. Colon. de Buſquoy.

Ian Moreau, ſold. de la comp. colon. du Conte de Buſquoy.

Ian Flemmery de Heſden, ſold. de ladite compagnie.

Iaques l'Effant, ſold. de Monſieur de Gulſin, regim. Buſquoy.

Ian

1600. *Ian de Puis de Papame*, Serg. de Capit. Adrian ſteens, Reg. Buſquoy.

Iaques Bonchart Bourg, ſold, de la com. Colon, du regim. de Buſquoy.

Iooſt van Floracq, ſold. de Don Jerony-mo de Monroy.

Iuan Pomeris de Biſcayno, ſerg. del capit, Fernando Raſtigna. reg. Monroy.

Ian Lopes de Moralis, ſold. de Don Luys Facardo Reg. Monroy.

Ian Baptiſta, ſold. de Cap. Renſifo, Regim. Monroy.

Ian Garcia Chiel, ſold. de cap. Ier. Quintanille, Regim. Mouroy.

Ian Baptiſta Garcia, ſold. de cap. Chriſtofo Donato, Reg. Monroy.

Ian Baptiſta Perez, ſold. del miſmo cap.

Ian de Olmedo, ſold. de Cap. Diego de la Penia, Reg. Monroy.

Ian de Ioncker, ſold. del miſmo capit. Reg. Monroy.

Ian Carolo, ſold. de cap. Iulio Corfare Catzia, Regim. d'Avila.

Ioanni Sas, ſold. de cap. Vergilio Ianitilli, Reg. d'Avila.

Ioan Baptiſta Carihani Romano, cap. reg. d'Avila.

Ian Baptiſta Canella, ſold. de la comp. Colonel de Don Alfonſo d'Avila.

Iaques Fronin, ſold. de capit. Alfonſo Caraſa, Reg. d'Avila.

Iulio Cæſare Bandel, ſold. de cap. Int. Cæſare, Reg. idem.

Ian Troyano de Steve, ſold. del miſmo capitaine.

Iacomo Roſſin, ſold. de Vaſpaſ. Stango, Regim. d'Avila.

Ian de Vincenſa Neapolit. ſold. de cap. Flaminio de la Verde, Reg. d'Avila.

Iuan d'Antani, ſold. de miſmo capit. regim d'Avila.

Iacomo de Sante, Napolit. Serg. apoſte de cap. Flaminio, Regim. d'Avila.

Ian de la Cantero, ſold. de capit. Stroſſa, Regiment Monroy.

Ian Paſcuali, ſold. de cap. Franciſco de Larco Regim. Vilar.

Iaques ne Navarre, ſold. de cap. Juan de Navarre, Reg. Vilar.

Ian Willonimo, ſervitor, Alfero, reform. del ditro Regim.

Ian de Caſtro, ſold. Don Diego de Vella Lopes, Regim. de Vilar.

Ian de la Bonte, ſoldados Don Diego de Vella Lopes, Regim. de Vilar.

Ian Rodrigo de Tapia, Sergeant du dit Capitan.

Iuan de Hores, Sergeant de la comp. de Don Diego de Brigon, du dit Regim.

Ian Servin, ſold. de Don Franciſco, du Reg. de Vilar.

Ian Angele, Sergeant de capit. Flaminio, Regim. d'Avila. 1600.

Ian Baptiſta, ſold. de Cap. Cæſar Caccia, reg. d'Avila.

Ieronimo Romano Milanez, Gentil-homme de la compaignie. de cap. Veſpaſ. ditto Regim. d'Avila.

Ian Colin, ſold. de Cap. Deyer, Regim. Baſtocq.

Ian Glaude, ſold. de la miſmo comp.

Ian Weſel, ſold. de la miſmo comp.

Ian Chirin, ſold. de la com. Colonelle de Baſtocq.

Ian Lampert de Harpin, ſoldat. de capit. Deyer ſuſdit.

Ian Guidde, ſold. de cap. Carre.

Ian Petit, ſold. dudit capit.

Ian de Vignon, ſold. de capit. Flend, Regim. de Baſtocq.

Ian Rogies, Sergeant de capitan. Ierbes Duol. Reg. de Baſtocq.

Ian Poncelet, ſold. de capit Ierbes.

Ioris Hoſſin, ſold. de capit. Ierbes.

Ian Lodewijck, ſold. de capit. Piere du Regim. de Baſtocq.

Ian de Hautcourt, ſold. de capit. Pierre ſuſdit.

Ian Neveine, ſold. de cap. Martin Meynaert, Regim. Baſtocq.

Ian Baptiſte du Veau, Sergeant de cap. Tho. Roboton, Regim. Baſtocq.

Iehan Sparo, ſold. du meſme capit.

Ian de Bouvaine, ſold. de capit. Iaques, Regim. Baſtocq.

Ioſeph Vignote de Poicton, ſold. de la comp. Collonelle de la Bourlotte.

Iaques Hubert, ſold. de la meſme comp.

Ian Diſge, ſol. de cap. Valck. Regim. la Bourlotte.

Iaques Henri, corporael de la dite comp.

Iohan Racon de Luxenborgh, Sergeant de la dite compagnie.

Iaques Lebrion, ſold. de la meſme comp.

Ian Matthieu, ſold. de capit. Terne, Regim de la Bourlotte.

Ian Grand Maiſtre, ſold. du meſme cap.

Ian d'Aranſi, ſold. de cap. Hayon, Regim la Bourlotte.

Ian Francoys de Loraine, ſold. de capitan. Waſſenberge, Regim. Bourlotte.

Ian Hage, ſold. de capit. Waſſenberge, Regim. Bourlotte.

Iago de Brant.

Ian Iaques Formin, de cap. Swick.

Ian Iacomot de Placenza, Lombardez, ſold. de capit. Cinna Milanez.

Iaques Calleman, ſoldat. de Monſieur de Rhonville.

Ian Dounij, ſold. de la comp. de capit. Varillon. Regim. la Bourlotte.

1600. *Ian Vinck*, de Romponſe, ſold. de Monſieur de Hancourt.

Ian Rijmer, ſol. de cap. Sebaſt. de Tanle.

Ian Fernando, ſold. de capitan. Pedro Oſorio.

Ian de Taygo, ſold. de Don Philippo de Spilette.

Ian Baptiſta Piral, ſold.

Ian l'Englie, Cavailler de Comte Henry van den Berge.

Ian Acgourt, Cavailler de cap Don Philippe d'Ariano.

Ian de Villefort, Cavailler de la compag. de l'Admirante.

Ian de Bats van Lidere en Flandres, Cavailler de cap. Foret Eſcorſois.

Ian de Wibrin, Cavailler de la Compag. del Comte de Salmes.

Iſebrandt Lombart, Cavailler du Comte Henry ſuſdit.

Ian Buere, Cavailler de cap. Nicolas.

Iaques Barlon de Savoye, ſold. de Monſieur de Balangi.

Ian Bonlies, Corporal de cap. Balangi, Regim. des Bourguignons.

Ioſin Rovert, ſold. de capitan. Matthieu d'Oſtange.

Ian Peres, ſold. de cap. Ortis, Caſtelleyn de land.

Ian Remores Sergeant de cap. Raſtigia, Regim. Monroy.

Ian Verdugo, de la Garderobe de ſon Alteze.

Iooſt vander Smiſſe, Archier van ſijn Alteze.

Iaques van Riemen, Sadeler, van ſijn Alteze.

Iohannes Hulſt, ſold. de cap. Gent. Reg. Barlaimont.

Iaques de Fonſelle, de ſainct Otmer, Carpentier de l'Artillerie.

Ian Babtiſta Ro.

Ian Iunevres, ſold. de cap. Major.

L.

DOn Loys de Vilar, Maiſtre de Camp.

Luys de Pedraſſe, Capitaine.

Don Luys d'Avila.

Lantin, capit. du Regim. de Monſieur d'Aſſincourt.

Luys de Oiviero, capit. refor. ſuivant la Court.

Lucas del Fraſco, Alfer. de Don Rodrigo porſo.

Luca Antonio Abati, Gentilhomme de la comp. de cap. Cornelio Mariano, Regim. d'Avila.

Liſander Paſqual, de la comp. Colon. de Don Alfonſo d'Avila.

Laurens Poetzia, ſold. de capit. Sapatte, Regim. Monroy.

Luca Carneſecque, de Fiorenza, ſold. de capit. Flamineo, Regim. d'Avila. 1600.

Louys Marin, ſold. de cap. Iaſper Moregon, Reg. Vilar.

Lopes Zanches, Avantaiado del cap. Pedro Nunez de la Serda, Reg. Vilar.

Luys de Molma, ſold. del cap. Baldez, Regim. Monroy.

Laurens Roul, ſold. de Don Jeronimo de Monroy.

Laurens d'Eſconſu, ſold. de Monſieur du Bois, Regim. Buſquoy.

Laurens Nonpere, ſoldat. de Monſieur d'Eſtams, Reg. Buſquoy.

Laurens Onſtancx, ſold. de cap. Jorvis, Regim. Baſtocq.

Laurens Aquet, ſold. de capitan. Gerrit, Regim. Bourlotte.

Louys Lans, de l'Iſle. ſoldaet de Capitan, faict Johan. Regim. Bourlotte.

Laurens Latandre, ſold. de la Comp. de Monſieur de Balangi.

Laurens Viſero, Cavailler de la comp. de Don Jan d'Eſivoa.

Laurenſo de Viſero, Cavailler del capit. Don Garcia Brabo.

Lenard Protel, Hellebardier de ſon Alteze.

Louys Perez, ſold. de la Guarde de ſon Alteze.

Laurens Tambour de Jeronimo de Crins.

Lambert, Servidor del cap. Iuan.

Lazarus de Blanche, Serviteur, &c.

M.

Matheo Dodovina, Cap. d'Infanterie, Reg. Monroy.

Michel de Salines, Alfer. de cap Gabriel de Roches, Reg. de Vilan.

Maurice Geraldin, Alfero del cap. Eduwaert Geraldin, Regim. Bourlotte.

Martio Scavella, Neapoli, Alfero de cap. Cæſare Calco, Regim. d'Avila.

Matthieu Fere, Piffer de cap. Iul. Cæſare, Regim. d'Avila.

Marcus de Villa Nova, ſold. de cap. Don Luys Facardo, Reg. Monroy.

Michel Solertio, Sergeant du cap. Renſifo, Regim. Monroy.

Marco Antonio Murial, Barbero de cap. Iuan Baptiſta Gamlotte, Reg. d'Avila.

Melchior Sandavia, Sergeant reform. del cap. Sebaſt de Taula.

Melchior de los Reyes, ſold. de capit. Iuan de Robe, Regim. Vilar.

Matthieu du Chee, ſervidor ſotto la comp. de Pedro Nuntez, Regim. Vilar.

Michel de Villa Royal, ſold. de Don Ieronimo Auguſtino.

Michel

1600. *Michel de Larme*, fold. de Jeronimo de Cruce.

Michel Poulie, Servitor de Schaft de Redia, Alfer. refor.

Michel Garfier, fold. del capit. la Mota, Regim. Sapena.

Martijn de l'Ariatteguí, Official del Hospital, &c.

Martijn Glaude Lorainois, Cavailler de Don Jan Braquemont.

Matthieu de Bouge, Hanovier, Cavailler de cap. Carlo de Sanger.

Mache de la Noe de Feruſe, d'Aartois, fold. de capit. Philippe de Habrech. Reg. Buſquoy.

Mangin Bougar, fold. de la comp. de cap. S. Jan, Regim. Bourlotte.

Michel Roche, fold. de cap. Hayon, Reg. Bourlotte.

Michel Heſdin, fold. de capit. Flud, Reg. Baſtocq.

Mathijs Keſler, fold. de capit. Michiel Spitzbergh, Regim. Barlaimont.

N.

Nicolaes Buyſſart, Francois, Soldat. de Mons de Torre, Lieutenant Colonel de Buſquoy.

Nicolas Pierre, fold. de Mons du Mol, Regim. Buſquoy.

Nicolas de Codin, fold. de Mons de Torre ſuſdit.

Nicolas de Laire, fol. de cap. Mons d'Eſtans, Reg. Buſquoy.

Noral Lotal, fold. du cap. ſuſdit, Regim. Buſquoy.

Nicolas du Bois, de Biſty fold. de capit. Varillon, Reg. Bourlotte.

Niclas du Vau, Sergeant de cap. Pierre Reg. Baſtocq.

Nicolas Iamet, fold. du meſme cap. Pierre Reg. Baſtocq.

Nicolas Drouliart, apoſte de cap. Deyer. Reg. Baſtocq.

Nicolas de la Court, fol. de cap. Martini, Reg. Baſtocq.

Nicolas Gullon, fold. ſoubs le Sergeant Major.

Nidel de Commis, fold. de cap. d'Eſtans Reg. Buſquoy.

Nortier, Page de ſon Alteze.

Nicolas Boon, Hellebardier van ſijn Alteze.

Nicolas Rombouts, Vivandero de la Court.

O.

Olivier Hecque, Arteſien, fold. de Mons de Mol, Reg. Buſquoy.

P.

1600.

Peter Feris, Cap. d'Infanterie du Regim. de Baſtocq.

Don Pedro de Montenegro, cap. reforme ſuyvant la Court.

Don Philippe de Taxis, Alfero reform.

Philippo Domingo de Toro, Alfer. de cap. Loys de Carrerare, Regim. Vilar.

Don Pedro de Valaſque, Alfe. refor. Reg. Sapena.

Don Pedro de l'Enſina, Alfero reform. & Gentilhomme de Don Diego de la Peme Reg. Monroy.

Pedro Berio, Alfero ref. del Gubernat, Diego Ortis.

Pedro d'Aldana, Alfero de Iuan Tin de Caſanova, Reg. Monroy.

Paulo Samoritio Italien, Alfer. refor. de cap. Corn. Mariano, Regim. d'Avila.

Don Pedro Caſtelvij, Alfer. reform. du Reg. de Monroy.

Paſcalo Ferrare du Burgos, Alfer. Refor. de la compagnie de Franciſco del Ario, Regim. Vilar.

Don Pedro de Monte major, Gentilhomme de ſon Alteze.

Pierre Coytier, Coco de ſon Alteze.

Pedro Ieronimo, Ayuda del Furier de ſon Alteze.

Pierre la Baecq, Cavailler de la comp. de cap. Antonio.

Pierre de la Tour, Cavailler de Don Fernando de Gavara.

Pedro de Gouſman, Cavailler de la comp. de Don Philippo d'Ariam.

Paulo Redico, Schribano de la Guardia de Lanceri de zu Alteze.

Proſpero de Franco Neapolitan, Seg. ap. del cap. Alfonſo Carafa, Regim. d'Avila.

Pedro Malateſta, ſoldados. de cap. Bataille Reg. d'Avila.

Pompeo Peſino, Milanez, fold. de capit. Corn. Mariano, Reg. d'Avila.

Pedro Franciſco Cæſar, fold. del capitan. Julio Cæſar, Reg. d'Avila.

Paule Emilio Giſeler, fold. de cap. Bataille Reg. d'Avila.

Pedro Lopez. de Laſſedo, fold. de Don Iuan d'Eſpinoſa, Reg. Sapena.

Pierre Suri, fold. de capit. Pedro Oſorio, Reg. Sapena.

Pierre Poictevin, Barbero de Don Pedro d'Avila, Regim. Sapena.

Philippo Bottais, fold. de capit. Rodrigo Ponſo, Reg. Sapena.

Pedro d'Aviles, fold. del dito capitan, Ponſo,

Pedro de Rivie, fold. de Cap. Thomas del Bregio, Reg. Sapena.

Pedro

1600. *Pedro Nertines*, fold. de cap. Simon Anteunis, Reg. Sapena.

Pedro Martin Sibran, fol. de capit. Ian Baptiſta Gombalotto, Reg. d'Avila.

Pietro Ange de Lora, Corporal de capit. Flaminio, Reg. d'Avila.

Pedro Dias, ſoldat. de capitaine Diego d'Oglio.

Philippo Rowel, ſold. de capit. Flamminio, Reg. d'Avila.

Pedro Martin Ximenes, ſold. del dito cap. d'Oglio.

Pedro Gomes de Caſtillo, ſold. de capit. Navarre.

Pedro Gomes de Morcia, ſold. de capit. Renſif, Reg. de Monroy.

Pedro Lopes, Tambour de Don Louys Fachardo, Reg. Monroy.

Pedro Saviedro, de cap. Sapato Regim. de Monroy.

Pedro de Madoſco, ſold. de cap. Gonſales, Reg. Monroy.

Pedro de Sagon de Toledo, ſold. del miſmo Reg. Monroy.

Pedro Garcia, Sergeant refor. de Don Diego d'Obrigon, Regim. Vilar.

Pedro de Salamanca, ſold. de capit. Ineſtroſa, Regim. Vilar.

Pedro de More, ſold. de cap. Franciſco Rins, Regim. Vilar.

Pedro Bavieros, ſold. del capit. Major de Louys, de Vilar.

Pedro Fernandes, ſold. de Don Diego de Brigon, Regim. Vilar.

Pierre Biſcam, ſold. de cap. Ian d'Urbea, Regim. Vilar.

Pedro Sancez, ſold. de cap. Andre Ortis.

Pablo d'Enſina.

Pedro de Pedentoire, de la comp. de cap. Moiſico, Reg. Sapena.

Don Pedro Mendoza.

Pompeo Mattheo Ital, ſold. de Monſieur d'Eſtamps, Reg. Buſquoy.

Paſquier le Lievre, ſoldat. de la meſme compag.

Pierre Caſterot, ſold. de la comp. Colonelle de Buſquoy.

Pierre Barjan, ſoldat. de capit. Carrè, Reg. Baſtocq.

Pierre le Grand, ſold. de capit. Pierre, Reg. Baſtocq.

Pierre de Puis, Sergeant de la comp. de cap. Flend, Reg. Baſtocq.

Pierre Goyiron, ſold. de cap. la Barcque Reg. de la Bourlotte.

Pierre Sangie, Fourrier de la compaignie Colon. de la Bourlotte.

Pierre Montjoye, Soldat. de la meſme compaignie.

Padericq Condwy, Irlandois, Sold. de Capitan Geraltin, Regim. la Borlotte. 1600.

Philippe de Marchie, ſold. de la comp. de Monſieur de Rhonville.

Pierre Cornuel, ſoldad. de capit. Jaques, Sergeant Major du Comte de Reſin.

Pierre Charle de l'Iſle, ſerviteur de Miremo, ſuyvant la Court.

Piere van Cuyck, Regim. Barlaimont.

Paul Seherer van Ween, ſold. de cap. Gent, Regim. Barlaimont.

R.

Robert de Gilmes, alias Deyer cap. d'Irland, Reg. Baſtocq.

Rodrigo Gonſales, Alfero refor. de cap. Caſanova, Reg. Monroy.

Rochus Satramo de Toledo, Alfero reform. de capit. Juan Gonſales, Regim. Monroy.

Rabiel de Franciſco, Tambour de capit. Franciſco Lario, Regim. Vilar.

Rodrigo de Velaſco, Caſtillano, ſold. de capit. Don Diego d'Idiaques, Regiment Sapena.

Rodrigo de Narowaye, ſold. de cap. Morillo, Regim. Sapena.

Robert de Maillet, ſold. de la comp. Colon, de la Bourlotte.

Rutgert Crijnen, Commandor del regim. de Baſtocq.

Richard Greyn, ſold. de la comp. Colon. de Baſtocq.

Roeland Sur, ſold. de cap. Flend, Regim. Baſtock.

S.

Simom Antunes, Portuges, Capit. d'Infanterie, Reg. de Sapena.

Sant-jago de Brandez, Alfero reform. de cap. Diego de Ulloa.

Sebaſtiano de Norailles, de Toledo Alfero de cap. Mexica, Regim. Sapena.

Sebaſtian de Paredes de Biſcaya, Alfero del Reg. Monroy.

Sebaſtian Hernandes de Extramedura, ſold. de cap. Franciſco de Larco, Regim. Vilar.

Sebaſtiaen de Heredia, Alfero Reform. de cap. Rodrigo.

Simon Carreau, ſold. de Monſieur de la Bataille, Regim. d'Avila.

Sophilio Citadonio, Neapol. ſold. de cap. Flaminio, Reg. d'Avila.

Sebaſtiaen Flori, ſold. de cap. Mochique, Reg. Sapena.

Silveſter de Caſtro, ſold. de cap. d'Aldanes, Regim. Sapena.

Scipio d'Oria, Mataloni, ſold. de capit. Gabr. Batrille, Regim. d'Avila.

Sebaſtian Vaſtion, ſold. de cap. Deyer. Regim. Baſtocq.

Simon

1600. *Simon Nicolas*, sold. de capit. Hayon, Regim. la Bourlotte.

Sebastiaen de Sagero, Page de l'Admirante.

Sebastian Bodondo, Cavaillero de Guillame Verdugo.

Scipio de Lyon, Fourrier de son Alteze.

Salvador Bicelme, de la comp. Colon de Monroy.

Sancho del Barrio, Alfer. reform. Regim. Monroy.

T.

Thadi Duyn, sold. de cap. Girit, Reg. Bourlotte.

Thomas de Sommain, de Doway, Regim. Bastocq.

Thomas d'Olano de Biscaye, sold. de cap. Fernande Lariosteguy, Reg. Monroy.

Thomas Guardin, soldat. de capitan. Ian Navarro, Regim. Villar.

V.

Vespasiano Magio, cap. d'Infanterie, Regim. d'Avila.

Vespasiano Stanso, cap. d'Infanterie, Reg. d'Avila.

Vento de Bezeda, sold. de capit. Don Pedro Rices.

Walrand de la Parte, sold. de cap. Carrè, Regim. Bastocq.

Wybrandt de Schooten, Monster-schrijver van 't Regiment van Graef Frederijck van den Bergh.

Menichte van Gevangenis ende Dooden.

Onder dese Gevangenen waren biffen-dertigh Capiteynen / soo van Ruyteren / als Voet-volck: 203 Lieutenanten / Vendrighs / Sergeanten / Dons / Cavailleros / ende andere van Naeme. 309 ghemeyne Soldaten: Ende boven dese alle / soo heeft sijn Excellentie van den Eerts-Hartogh noch ghewonnen acht stucken Geschut / sijne Ammontie / veel Baggagie ende Ghereedtschap / selfs van sijne Kamere ende Kabinet: onder andere meede een Zeegel / midtsgaeders over de honderdt Vaendels met eenige Cornetten ende Trompetten. Weesende het ghetal der Dooden van des Eerts-Hartogen volck op de plaetse ghebleven / sterck seven duysent / booven de ghene die naederhandt noch achter-haelt / doodt-ghe slaghen / ende van Quetsueren ghestorven zijn: hebbende sijn Excellentie van den sijnen (daer inne gerekent de geene die 's morgens gheslagen wierden) ghelaten tusschen de twee ende drie duysendt Mannen. Onder alle andere Vaendels is meede aen de Heeren Staten gepresenteert ende over-gelevert den Standaert ofte Kenne-vaene van sestien hondert ghemuptineerde Spaengiaerts ende Italianen te voete / ende acht hondert te paerde / weesende ghemaeckt van blaeuw Damast / hebbende op eene zijde in 't midden van 't Veldt de Figuere van onse Lieve Vrouwe in de Sonne / daer voor knielende een Monick / staende booven aen de kante met goude Letteren Ave gratia plena, booven 't Hooft Maria eenen grooten gouden Sterre / ende daer by met gouden Letteren Stella Maris, in 't midden ter rechter zyden was de Figuere van de Sonne / ende daer beneffens met Letteren Electa ut Sol, aen de slincker zijde de Maene / ende daer by ghestelt Pulchra ut Luna, ten voeten was gemaeckt een Toornken / ende daer by met Letteren Turris Davidis, ende beneeden op den kant / Benedicta tu in Mulieribus, over d'ander zijde is de Figuere van onsen Heere Christus aen 't Cruyce met alle de Gereetschappen / gelijck die van de Jesuiten by de Passie geschildert worden / staende booven ten Hoofde op de kante met gouden Letteren Adoramus te Christe & benedicimus tibi, in 't midden Recordare noviſſima tua, & in æternum non peccabis, ende beneeden op de kante Quia per crucem tuam redemisti Mundum: weesende alle de Figueren geboorduert met de koleuren daer toe gerequireert / seer fraey ende konstelijcken naer 't Leven gemaeckt.

Verhael van eenige Vaendels die den Vyant ontnomen zijn.

Den Slagh was meede meest ghegaen over de Spaengiaerden ende Italiaenen / die de Victorie van des morghens haer in-ghebeeldt hadden met sulcken seeckerheydt / dat haer dese Victorie niet en konst ontsitten / ende daeromme alle voor-aen quamen / om alleen de eere hier van te hebben. 't Was voor de Ed. Mo. Heeren Staten Generael ende sijn Excellentie met de vereenighde Neederlanden een magnifike ende heerlicke Victorie / maer met veel Bloedts ende moepte verkreegen / om dat van de zijde van sijn Excellentie mede meer als twee duysendt Menschen doodt waeren ghebleeven / daer onder vyf Ritmeesters ende dertien Capiteynen te voet / te weeten / ses Engelsche Capiteynen / twee van de Vriesen / drie Francoysche Capiteynen / een van de Waelen / ende een van de Duydtsche Regimenten: met veel Lieutenanten / Vaendrighs ende andere Officiers / ende daer-en-booven waeren noch wel seeven hondert Mannen gequetst / daer onder d'Heer Françoys Veer, met verscheyden Ritmeesters / Capiteynen / ende andere

Wat Natien in den Slach meest ghebleeven zijn.

De Officiers:

1600. Officiers / te paerde en te voet. Op het vluchten van den Vpandt / vielen de Kupteren van Oostende ook upt / ende versloeghender noch veele: maer sijn Excellentie (die in desen Slagh seer kloeckmoedigh ende voorsichtigh was gheweest / ende om sijn Volck beeter moedt te gheven / ook selfs met sijn Broeder / ende de Heeren die by hem waeren / aen de Charge was gheweest) versaemelde op 't leste eenighe Compagnien te paerde / ende eenighe Regimenten te voet / die hy op 't Veldt van den Slagh in ordere bracht / ende hout hieldt om een Reserve te hebben / indien noch eenighe Dis-ordre quaeme. Daer naer als den Vpandt heel wegh was / ende de duystere Nacht begonst te komen / toogh hy nae de Kercke van Westende toe / ende gingh daer logeeren / blijvende met alle sijn Leegher dien nacht op het Veldt / daer den Slagh gheschiedt was / geloogert in een Tente / daer hy sijn Avondtmael deede / te gast hebbende den Admirante: alwaer hem af-ghevraeght wordt: Wat hem docht van sulcke Besoignes ofte jonge soldaetsche Leer-jongers, alsomen hun afgeschildert hadde, die niet anders doen konden dan Steden en Nesten winnen, sonder te derven hun bloodt te velde gheven, of sy ook nock noch Krijchs-lieden souden mogen worden? en dergelijcke beschimpingen meer / moest hy ende d'andere gevangenen hier ende daer horen: dan / hy wiste hem wel statelijck ende wijsselijck te verantwoorden. Onder verscheyden Discourssen die over Taefel vielen van den Slagh / soo klaeghde den Admirandt over sijn Kupterye / dat die hun debvoir niet wel ghedaen en hadden / want soo sy niet geweecken en hadden / hun Voet-volck was apparent / dat sy het Ghescheut souden vermeestert hebben / daer meede sy de Victorie te verhoopen hadden; hy beklaeghde ook (ghelijck sy den aenval al t' seffens ghedaen hadden) dat sy geen achter-hoede ofte reserve en hadden behouden / om hier ende daer de Esquadzen oft Slaghordene / (die in 't wijcken ende in de vlucht ghedreven waeren) te ontsetten / ende weeder tot nieuwen aen-val by-een te vergaederen / ghelijck den Prince Maurits ghedaen hadde / menageerende sijn Soldaten ende Kupteren / ende niet al t' seffens avontureerende sijn Macht: Hy prees ook den Prince Maurits, dat hy sijn Geschut seer wel ende bequaemelijck gheteldt hadde / 't welck hun veel quaedt ghedaen hadde: Maer booven al prees hy hem hooghelijck / dat hy synen Vpandt soo kloeckelijck onder de Oogen ware ghekoomen / ende met het wegh-senden van alle de Scheepen / sijn Krijchs-volck in den noodt ghebracht hadde / van te moeten vechten elck voor sijn eygen leeven / ende dat hy / met meer andere Oversten / niet meer voordeels hadde / dan een ghemeyn Soldaet: waer upt eick een af-ghemeeten hadde / dat sy groot voordeel moesten hebben / ende alsoo wel ghemoedt ten strijde gingen.

Die van Oostende slaen den vluchte den Vpandt.

Sijn Excell. spreeckt met den Admirant van den slagh.

1600.

's Anderen daeghs sijn Excellentie siende / dat sijn Volck seer gecharcheert was met de Ghevanghenen van den vpandt / ende Ghequetsten van den haren / dat alle de upt-gheleverde bijzes in den Slagh waeren af-ghevoorpen / ende dat / midts het vertreck van de Scheepen / in sijn Leegher niet te eeten noch te drincken en was / marcheerde met het Leegher naer Oostende, om wat te refrescheeren / de Ghequetste erghens te brenghen om gheneesen te werden / ende sijn volck van de Ghevanghenen van den vpandt te doen ontlasten. Dien volghende heeft hy het gheheele Leegher ghebracht omtrent de Kercke S. Marie by Albertus Schanse / ende is selfs binnen Oostende ghekoomen / alwaer hy terstont een openlijcke Danck-seggingh deede doen tot Godt / van deese heerlijcke Victorie / hebbende sich selven met alle sijn Hof laten vinden in de vergaederinghe / die tot dien eynde terstondt naer hy in Oostende ghekoomen was / door sijn bevel was aen-gheseldt: voorts binnen Oostende eenighe daeghen blijvende / om daer naer met beeter ordere sijn voor-ghenoomen mepninghe te mooghen aen-grijpen ende exploicteeren / deede hy meest alle de Ghevanghenen by een brenghen / als den Admirandt van Arragon, Don Loys de Villars, veel Capiteynen / Officiers ende andere / doende meest alle de selve Ghevanghenen in Schepen setten / ende naer Hollandt voeren / houdende tot Oostende omtrent hondert vijftigh Ghevanghenen / ende daer onder de meeste Ghequetste / omme by wisselinghe te lossen teghen sijn volck / die hier ende daer ghevanghen laeghen. De Eere van deese Victorie komt toe Godt alleen / de welcke door de selve niet alleen heeft willen handthaven (ghelijck hy ook tot noch toe miraculeuselijck gedaen heeft) de rechtveerdighe saecke van de Gheunieerde Provintien / om de behoudenisse van syne Kerke / maer hy heeft ook willen den grooten ende onverdraeghlijcken

Treckt met sijn leger na Oostende.

Geldt danckt Godt voor de Victorie.

Hoogh-

1600. Hooghmoedt der Spaengiaerden ter needer vellen / op dat sy de krachtighe Handt Godts leeren kennen / ende verstaen dat 't et hun hard is / ende noch zijn sal / tegen den pryckel te stooten. Desen eenigen Godt dan / den Godt Zebaoth ende der Heyr-krachten / die sijne Excell. Handen so wel heeft leeren strijden / ende sijne Wapsten krijgen / ende desen dagh sijn Aenschijn alsoo wonderlijck over dese Landen heeft doen lichten / sy hier van Pryss / Eere ende Heerlijckheydt van nu tot in der eeuwigheyt.

Besluyt van den veltslagh

Tot een beslupt van deesen victorieusen Veldt-slagh / moeten wy hier noch by-voeghen 't gheene eenighe Historyschrijvers verhaeldt ende beschreven hebben / te weeten dat over de 300 Jaren eeven op den selfden Dagh van de selve Maendt een Voor-saet van deesen Eerts-hartogh Albert verslagen hadde met sijn eygen Handen / eenen Voor-saet van den Prince Maurits van Nassau, te weten Keyser Adolph van Nassau: Voorwaer een sake die verwonderens waerdig is / ende tot allen tijden behoort onthouden te werden: waerom ons oock goet ghedacht heeft / niet alleen de Historie alhier in het lange inné te voegen / maer selfs sijne Af-beeldinge / Daden / Leven ende Sterven: ghelijck wy die in onsen Gheslacht-boom van de doorluchtighe Graeven van Nassau gheselt hebben / zijnde van desen inhoudt:

ADOLPH *Roomsch Keyser, Graeve van Nassau, Weylburgh, Weysbaden, Idsteyn, &c.*

Trout Imagina van Limburgh.

IS in den Jaere 1289 / terstondt naer sijns Vaeders over-lijden ghevolght in de Regheeringhe van sijne Landen ende Steden: Hy trouwde tot sijn Hups-vrouwe Imagina, Dochter van Gerlacus Graeve van Limborgh, waer meede hy gheteelt ende ghewonnen heeft vijf Soonen ende drie Dochteren. Sijne Graefschappen omtrent drie Jaeren gheregeert hebbende / soo is 't gheschiedt / dat den Keyser Rudolph van Habsburgh, (die hy als Veldt-Oberste ghediendt hadde) hem op de reyse begheevende omme naer Franckfort te reysen / onder weeghen sieck is ghevorden / ende tot Germersheym over-leeden is. De Keur-Vorsten des H. Roomschen Rijcks / hebben tot Franckfort naer ouder ghewoonten in den Jaere 1292 / een Walh ende Verkies-dagh beroepen ende beschreven / omme een ander Keyser in des af-ghestorbens plaetse te verkiesen. Aldaer eendrachtelijcken bergaedert weesende / soo hebben sy op S. Joanni ante porta Latinas Dagh / in den Jaere 1292 by-willighlijcken / den Edelen / victorieusen / wijdberoemden Graef Adolph van Nassau, Weerde Roomsch Keyser. omme sijne voor-treffelijcken Adel / Ridderlijcke Daeden / sterck / Manlijck / ende onover-winlijck Ghemoet / ende om verscheyden andere Deughden wille / een-drachtelijcken verkooren voor 105 Roomsch Keyser / (offo andere tellen / voor 130 Keyser / die in Occidenten regeerde:) ende hem waerdigh geacht omme den Keyserlijcken Seetel te besitten ende het Rijck door sijne Wijsheyt te regheeren. Ick houde dat hy eendrachtelijcken van alle de Keur-vorsten verkoren is / alhoewel dat Joan Carion in sijn vijfde / ende Joan Aventinus in sijn sevende Boeck / het tegen-deel schijnen te ghoelen / dewelcke seggen dat Gerardus van Eppensteyn Eerts-Bisschop ende Keurvorst van Ments sijn Oom / de twee andere Gheestelijcke Vorsten beweeght hadde om sijnen Neef Adolph te verkiesen / ende des lesten Keysers Soon Albertus van Ostenrijck, voor-by te gaen / (waer upt nae-maels groote oneenicheyt ontstaen is) ende dat tegen wille van eenighe van de andere Keurvorsten / dewelcke sustineerden / alhoewel Graef Adolph was van seer ouden ende Edelen Hupse / oock van wegen sijne loflijcke ende Ridderlijcke Daden / die hy ten tijden Rudolphi, (Velt-Oberste geweest zijnde) ghedaen hadde / het Keyserdom wel waerdigh was / maer dat hy nochtans met al het gene dat tot de upt-voeringe van sodanigen swaren Ampt van noode / niet ghenoeghsaem versien was. Ende hielden voor seker / dat dese verkiesinghe (ghelijck de upt-komste eenighsins beweesen heeft) daerom gheschiet was / om dat de Gheestelijcke Vorsten alleen met den Keyser 't ghebiedt van het Rijck mochten hebben. Adolphus in het Keyser-rijck bevestight weesende / heeft Gerardt van Eppensteyn Bisschop van Ments, hem beweeght Oorlooghe aen te neemen / teeghen Lodewijck Palts-Graeve van den Rhijn / dewelcke hem in sijne verkiesinghe seer hinderlijck gheweest hadde. Den Keyser heeft sulcken harden Oorlooghe teeghen hem ghevoerdt / dat hy hem noopt met hem en heeft willen laeten versoenen. Dan / Lodewijck ghestorven weesende / heeft hy sijnen Soone Rudolphus, omme met hem te vereenighen / ende nieuwe Vriendtschap te maecken / ten Huwelijck ghegheven

Dyt het oude Geschrift

Voert groote Oorlooge teeghen den Palts-graef aenden Rhijn

1600. sijn Dochter Mechtildis: Door welck Huwelijck de ghepasseerde Oorlooghen ghe-eyndight ende bevredight zijn geworden. In den Jaere 1296 / in het vierde Jaer syns Rijcks / heeft Keyser Adolf voor-noemt / met de Keyserinne Imagina, aen-ghevangen te stichten een treffelijck Vrouwen-klooster / van S. Claren Orden / ende noemde het selve Clarendal: den eersten Steen wierde gelept op S. Michiels dagh. Dit Klooster hebben sy versien ende ghedoteert met groote Rijckdommen ende Goederen. Sijn Suster Richarda ende sijn Dochter Adelheyda, die beyde tot Mentz in S. Claren ghegaen waren / zijn alhier de eerste Nonnen ghworden: ende hebben naer de doodt van den Keyser Gode langhe (naer het ghevoelen van dien tijdt) in het selve gedient / ende zijn aldaer gestorven ende begraeven. Den Keyser heeft in het Landt te Meyssen tot hulpe van Hartogh Albrecht van Duringen teghen sijne Soonen eenige Jaeren groote Oorloogen gevoert. Overmidts de selve wel de grootste Oorlooge geweest is / die hy gedurende sijne Regeeringe gehadt ende gevoert heeft / ende dat hy door deselve in een tegenwille / haet van eenighe Rijcks-vorsten tegen sijn Persoon geladen ende verorsaeckt heeft / die hem hieromme ende verscheyden andere questien meer / hebben ghesocht van het Rijck te berooven ende af te stooten / soo sullen wy den oorspronck ende den voort-gangh der selver / uyt Joann. Cario, ghelijck die in sijn vijfde Boeck beschreeven wert wat naerder insien ende verhalen: weesende van de volgende inhoudt:

Uyt seker oud geschrift te van Warner van Saulheym.

Sticht Clarendal.

Albrecht Land-graef van Duringen/oorlocht teeghen sijn Soonen om Meyssen.

Albrecht Landt-grave van *Duringen* by sijne Huys-vrouwe *Margarita*, Dochter van *Frederick de tweede*, twee Soonen ghewonnen hebbende, is daer naer op een Concubine verlieft ghworden: ende socht zijn Wijf door heymelijcke laghen, haer Leeven te doen neemen: op dat hy met de Hoere te beeter zijnen wille soude moogen doen. Sy sulcks ghewaer werdende, is heymelijcken van hem wegh-ghevlucht naer *Franckfort*, ende aldaer in een Joffrouwen Klooster gegaen weesende, naer weynigh Jaren ghestorven. *Dirck* Marck-graeve van *Meyssen*, heeft sijne Broeders Soonen by hem ten Hove genoomen, ende Ridderlijcken doen opvoeden. Ende alsoo hy geen Kinderen en hadde, soo heeft hy sijne Neeven, by Testamente (met bewilliginghe van de Staten des Landts) Erfghenaemen ghemaeckt van het Marck-graefschap van *Meyssen*. 't Welck sy naer de doodt van haren Oom, met groote eeren ende vernoeghen van de Onderdanen, waer by sy lief ende aenghenaem waeren, eenighen tijdt met ruste beseeren hebben. Haer Vaeder *Albrecht* heeft seer quaelijcken ghenoomen, dat sijn Broeder hem ont-erft hadde: ende socht door alle middelen het Testament te vernietigen en te breecken, ende hem selfs Marck-graeve van *Meyssen* te maecken. Volgende dit besluyt, heeft hy in den Jare 1281. sijne Soonen met Oorlooge bestreeden, ende 't geluck diende hem soo wel, dat hy den oudsten *Fredericus* ghslagen ende ghevangen ghenomen heeft, die (naer een Jaer ghevangen ghweest hebbende) door het tusschen-spreecken van eenige goede Vrienden verlost wierde. Den Keyser *Rudolphus* heeft beyde de Partyen op den Rijcks-dagh tot *Erfurd* ghebooden de Wapenen needer te leggen ende te vereenighen. Maer hy ghestorven weesende, soo heeft *Albrecht* weederom aenghevangen sijne Soonen te bestrijden, ende heeft hare Landen ende Steeden seer verdorven ende verwoest. Ende om sijn opgenoomen Haet tegen sijne eyghene Soonen den toom noch langer te geven, soo heeft hy aen den Keyser *Adolph van Nassau*, het Landt van *Duringen* verkocht, op dat sy het selvighe naer sijn overlyden niet en souden erven ende besitten. Den Keyser met Hartogh *Albrecht* vallen gesamentlijcken in *Meyssen*: ende hebben aldaer tot verscheyden tijden gewonnen ende verlooren. Gelijck sulcks 't geluck van de oorlooghe meede brenght ende gheeft. Onder meer andere Steeden heeft Graef *Philips van Nassau* sijn Broeder (ofte liever Broeders Soon) de Stadt *Frybergh* belegert, ende naer een Beleegh van een Jaer ende vier Maenden, (met hulpe van den Keyser) verovert ende gewonnen, in de Stadt ghekoomen weesende, soo doet hy, (omme de andere Steeden een schrick aen te jaghen) veertigh Edelen onthoofden.

1600.

Neemt sijn outsten soon gevangen.

Verkoopt Duringhen aenden Keyser.

Dus verre uyt Joan. Carionis Chronijcke. Naer dien dat den Keyser om dese oorlooge by verscheyden Heeren des Rijcx / insonderheyt by Albertus des voorleeden Keysers Soon gehaet werde: (die hy oock eenighsins vreesende versocht hadde met hem te vereenigen / ten huwelijke presenterende een van sijne Dochteren / 't welck Albertus af-sloegh ende wegherde /) ende dat hem op alderley manieren laghen ghelept werden om van het Rijck te verstoten: so heeft den Bisschop van Mentz sijn Oom / die hem eens deels tot dese Waerdigheyt gebracht hadde / Hartogh Albrecht van Oostenrijck aengedreven ende geraden naer het Keyserrijck te staen. Ende om sijnen aen-slagh eenighe verwe te gheven / gebruyckte hy dese redenen / dat Adolphus om sijn eyghen particulier profijts wille / de Oorloghe in Meyssen verwreckt hadde / ende dat daer-en-tusschen eenighe andere deelen in de Landen des Rijcx in perijkel waren / van ingenomen ende overhallen te werden / etc. Den Keyser dese lagen merkende / heeft voor hem genoomen het Rijck met gewelt te houden: daer toe hem sijn Schoon-soon Rudolph Palsgrave van den Rijn / ende Otho

Den Keyser soeckt hem met Albert van Oostenrijck te vereenigen.

Wert lagen ghelept om van het Rijck te stooten.

1600. Ottho Hertogh van Beyeren groote onderstandt deden. Hertogh Albrecht van Oostenrijck, den raedt van den Bischop van Ments nakomende/ heeft een groot Leeger by een versamelt ende is daer mede door Elsaren naer den Rijn ghetogen / om hem selven met ghewelt tot Roomsch Koningh te doen verkiesen / ende Adolph uyt het Rijck te verdrijven. Welcke geschiedenisse Broeder Werner van Saulheym, (in het meerghenoemde oude gheschrifte ghestelt wesende) verhaelt gheschiet te wesen in deser manieren:

Hertogh Albert komt met een groot leeger te velde ende wilt met ghewelt Keyser wesen.

Het gheschiede in den jare 1298 dat Hertogh *Albrecht van Oostenrijck* Koningh *Rudolphs* Soon met een groote macht ende leger aen den Rijn quam ende begeerde Roomsch Keyser te wesen, teghen Keyser *Adolph van Nassauw*, welcken Hertogh *Albrecht* van de Keurvorsten (de welcke in eygener persoon, *Adolphus* tot het Keyserrijck verkooren ende aenghenomen hadden) seer vriendelijcken ontfangen wierde, ende die waeren dese volghende: Heer *Geeraert van Eppenstein* Eertz-Bisschop van *Mentz*: den Hertogh van *Saxen* Swagher van Hertogh *Albert van Oostenrijck*: den Marckgraef van *Brandenburgh* een Stiefsoon van *Albertus*: den Koningh van *Bohemen*, ende eenighe andere Heeren, de welcke *Albertus* al te samen met haer volck by stonden ende versterckten, ende haer tegen den Keyser *Adolph* verbonden hadden. Dese al t'samen hebben tegen alle recht ende reden, sonder eenighe aenklaghte, ontschuldt ende verantwoordinghe van den Keyser *Adolphus* aen te hooren, (de welcke nochtans in soodanighe swaere saecken behoorden ten aldernausten waer-ghenomen ende ondersocht te werden) hem van het Keyserrijck ghestelt: ende *Albrecht* in sijne plaetse verkooren. Doch dese verkiesinghe en gheschiede niet, op ghewoonelicker wijse, noch ter rechter plaetse daer die behoorde te gheschieden, ende van ouden herkomen gheschiedt was, te weten, tot *Franckfort*, maer wierde tot *Mentz* in de *Diergarten*, omtrent den *Dom* gelegen wesende, gedaen, op *S. Ian Baptisten dagh*. Hertogh *Albrecht van Oostenrijck* aldus tot Keyser verkooren ende bevestight wesende: heeft alle middelen gheseocht ende aenghewent om den Keyser *Adolphus* uyt het Keyserrijck te verdryven ende te slaen: ende heeft dien volghende, hem met sijn Leegher op den 2 Julij 1298 teghen ghetoghen, ende omtrent *Spier*, op een pleyn, genoemt *Hasenpuhel*, (ofte gelijck *Abraham Saur* seydt *Gelheym* aen *Dornsbergh*, omtrent het Kloosster *Roosendal*,) slagh ghelevert. Den Keyser *Adolph* soo machtigh van volck niet wesende als *Albrecht van Oostenrijck* was, ende tot sijn ongeluck, in het strijden de Sonne in het aenghesicht hebbende, die haer gheheel verblinde en seer hinderlijcken was: So wierde sijn Leegher overwonnen ende verslaghen. Ende men seydt dat *Albrecht van Oostenrijck*, den Keyser die van sijn Paert gevallen was, ende wederomme meende op te staen met sijn eyghen handt, met twee groote wonden, doorsteecken heeft daer by terstont af storf:

Ioan. Avent. in Lib. 7.

Wert tot Mentz Anno 1298. tot Keyser verkooren.

In sijn Durum Theatrum fol. 117. ende het oude Geschrifte.

Verslaet Adolph van Nassau / ende doodt hem met sijn eygen handt op den 2 Julij 1298.

Tot hier toe 't Geschrifte van Broeder Werner. Alsoo wierd desen broomen Nassauschen Heldt niet alleen van sijn Keyserrijck / maer met eenen van sijn leven berooft / als hy het Rijck ses jaren vijf maenden ende seven-en-twintigh dagen / ende sijne Graefschappen negen jaeren met grooter eeren gheregheert hadde. Hy wierde in het voornoemde Kloosster van Rosendael begraven: alwaer hy soo langhe gheleghen heeft als Albertus voornoemt / Keyser gheweest is. Maer naer zijn doodt is hy van Henricus de VII. nabolger van Albrecht wederom op ghegraven / ende tot Spiers in de Keyserlijcke Begraeffenissen met grooter eeren begraven / in de teghenwoordighept van Imagina sijne Huys-Vrouwe. 1600.

Dese deerlijcken doodtslagh ende nederlaghe van den Keyser Adolph van Nassau is in den jare 1600. mede op den 2 Julij / een jaeren na sijn doodt / by zijn nabolger niet alleen van geslachte / maer desghelicks van manhaftighept / ende kloeckmoedighept. Ick segghe hy Maurits gebooren Prince van Oranien Graeve van Nassau, &c. aen Albertus van Oostenrijck Hertogh van Brabant / etc. nasaet van den voornoemden Keyser Albertus, in den voorgaenden bloedighen Veldtslagh / omtrent Nieuport, genoeghsaem aen het Huys van Oostenrijck ghewroocken. Ende den roem die de selve van het Nassausche Gheslachte verkreghen hadde / is hier mede verdweenen ende te gronde ghegaen. Het gene Sebastianus Munsterus verhaelt van de Keur-Vorsten ende andere Heeren / die teghen Keyser Adolph geconspireert ende hem af-gesettet hadden / ende wat haer geschiet ende wedervaeren is / hebbe ick tot een ghedachtenisse ende beslupt van desen Nassauschen Heldt hier moeten verhaelen ende by-voeghen / op dat een yeghelijcken door dit Exempel bekent soude wesen / dat Godt gheen quaet onghewroocken ofte ongestraft en laet / ende dat de Godelijcke waerheyt de quaet-doenders altijdts (gelijck men seydt) op de hielen is ende nabolgt. Eenige schryven (seyt hy) dat alle de Heeren die teghen hem geconspireert hadden, niemandt van haer allen een goeden doodt ghestorven zy: want Graef *Adolph van Haigerloch* wierde in den selven slagh mede verslaghen: *Ottho van Ossensteyn* verstickte in den slagh van hitte: *Geraerdt van Eppenstein* Bisschop van *Mentz*, storf seer schielijcken sittende in sijn Stoel: den Bisschop van *Straesburgh* wierde tot *Fryburgh* van een *Vleyshouwer* doorsteecken: den Grave van *Leymingen* wierde ontsinnigh: jae den Keyser *Albertus* selfs, wierde daer na in het tiende jaer van sijne Regeeringhe, op het

Sijn doodt wierd van Maurits van Nassau op den 2 Julij 1600. aen Albrecht van Oostenrijck gewroken.

In sijn Tabographia 3 Boeck Pagina 490.

Adolphs Bevoeders ongelucksigh ende.

1600. Huys te *Habsburgh* van sijn Broeders soon Hertogh *Ian van Oostenrijck*, op *Meyendagh* doodt gheslaghen. Ende eerst tot *Koningsvelde*, maer daer nae tot *Spiers* begraven, niet verre van den Keyser *Adolphus van Nassau*.

Dit dus verre van den voornoemden Adolph gheseydt ende verhaelt hebbende: soo sullen wy hier noch by-voeghen ende verhaelen de

Handelinge van de derlostinghe der ghevanghenen soo van d'een als van d'ander zijde: die in den slagh voor Nieupoort gevanghen zijn: ende hoe hy verwisselingh den ghevangen Admirant van Arragon verlost wierd tegen de gevangene onderdaenen van de Vereenighde Nederlanden onder 't ghebiedt van den Koningh ghevanghen wesende.

WY sullen de Beschrijvinge van den machtighen Heyr-tocht upt Hollandt naer Vlaenderen / ende den bloedighen Veldtslagh by Nieupoort gheschiet zijnde / eyndighen ende beslupten met het verhael van den ghevanghen Admirant de Arragon, hoe dat door sijn Persoon menighte van gevangens die in Spangien ende elders in des Koninghs van Spangiens Rijcken / als Slaven ghebruyckt wierden / ende op de Galeyen saten / verlost zijn.

Don Franciſco de Mendoza, Marquis de Guadaleſca, Commandeur van Calatravra, Generael Krijchs-Overste van den Eertz-Hertogh Albertus, Anno 1598. ende nu Generael vande Cavallarye, &c. toonde hem in de ghevangenisse uytermaten trotz / grootz / ende hoogh-hertigh / ende tot oorsaeck hyder van natueren ghenegen / ende bitter in woorden: soo het ghebleecken is in de handelinghe met de Cleefsche Ghesanten / die vier in ghetal hun in Hollandt hebben laeten binden / om den Admirant af te vraghen / wat voor Persoonen upt haere Landen hem in sijn tocht over den Rijn hadden gefavoriseert / ende diergelijcke Questien meer: dese kreghen consent van de Heeren Staten / den 27 Novembris hem te moghen spreecken. Van hy hem ghekomen zijnde / sprack hy die hooghmoedelick ende spijtigh aen / als oft hy noch over eenen gheweldighen Leegher in haer Landt heerschende geweest ware / ende dat noch dreyghender wijse / haer noch openlick verwijtende / dat sy ghedencken souden in wat staet haeren Vorst was gheweest / doen hy als met een strop om den hals voor den Keyser Karolus Quintus op sijn knien lagh / etc. Hy seyde / sy souden haere Raedts-Heeren vraghen wie die lieden waeren die hem gonstigh waeren / de wijle haer Raden selfs hem hadden versocht die van Wesel te kastijden / daer een Casteel te maecken / ende de Gherefourmeerde Religie te verdrijven / om dat hunnen Vorst in de Stadt gheen volkomen Heer konde wesen: hy affirmeerde haer dat de Cleefsche niet Neutrael en waeren / noch konden wesen / om de Tractaeten van Venlo, ende andere. Item / dat den Keur-Vorst van Ceulen te vooren oock wel hadde geweten van sijn komsten in den Landen / met diergelijcke propoosten meer; Alsoo dat dese Ghesanten (waer van den eenen selve een Raedts-Heer was) seer beschaemt wierden / soo dat sy niet wel en wisten hoe sy met eeren haer Commissie souden volvoeren / oock niet hoe sy des mans gramschap souden stillen. Hy wilde haer Commissie sien: ende merckende dat sy van den Vorst van Cleve ondertreckent was / seyde / dat sulcken sotten Commissie van soodanigh eenen Heere moeste ondertekent wesen: waerom me de Cleefsche Ghesanten met confusie van hem vertrocken.

Verhael van den Admirants doen.

Van gelijcken antwoorde hy de Weduwe Gravinne van Valckenisteyn ende Brouck, haer beklaeghende ende recht versoeckende over haer Mans deerlicken moordt: want alsoo sy in haer Requeste ghestelt hadde / om haer versoeck te beter te verkrijghen / de goede ghenenghentheydt ende diensten die de Grave de Heeren Staeten eertijdts bewesen hadde / ende dat den Admirant sulcks vernomen hadde / so antwoorde hy terstondt kloeckelijck / dat haren Man alle die straffen wel verdient hadde / mae-demael hy partialitept (so sy selve in haer Schrift vermyghde) ende gheen goede Neutralitept ghehouden hadde.

Des Admirants ghedaente ende wesen.

Voort aengaende sijn gedaente / ende maniere van leven: hy was kleyn van persoon ende spichtigh: seer devoot in sijn Religie / leesende alle daghen meer sijn Getijden / als eenige bande strickste Monicken ofte Regulieren. Hy was vigilant / argh ende scherp van verstande ende begrijp / wel gheoeffent ende afgeveerdight oft resolupt in materie van staete / stellende by gheschrifte alle dingen soo wel ende geschicktelijck als den besten Advocaet soude konnen doen. Bupten den toorne zijnde / was hy / ghespraecksaem / ende vriendelick in 't careseeren ofte hanteeren: dan / soo

het

1600. het scheen / met een geaffecteerde mamere.

Sijn rouwe ende harde tochten ende vpandelycke in-vallen / die hy in de Cleefsche / Gulickſche / Westphaelsche / Munsterſche Stiften / ende andere om-ligghende Landen / ende Rijchs-Kreptsen aen den Rhijn ghedaen heeft / sullen wy hier stil-swijghende voor-by gaen / zynde meer als te wel bekent: waer van den Spaensschen ende Arragonschen Spiegel / Anno 1599 uytgheghéven / den weet-gierigen Leeser ghenoegh kan berechten / hoe eenighe bloedt-dorstighe Krijchs-knechten van het Spaensche Leeger onder sijn Ghebiedt zynde / den wel-ghebooren Heere Ulrick van Dauhn, Graeve tot Valckensteyn ende Oversteyn, op sijn Slot van Broucke beleeghérden / ende met sijn Volck deerlijck vermoordden / ende andere Tyrannye meer bedreven / die daer in verhaeldt werden.

Dit alle sijn verleeden Quaedt / seghe ick / sullen wy hier willens vergeeten / ende alleenlijck nu sijn Deught ghedencken. Want ten ware hy in de Vlaemsche Slagh ghevanghen waere gheweest / daer soude meenigh onnoosel Mensch / soo uyt Hollandt / Zeelandt / ende ander der vereenighder Staten Quartieren noch swaerlyckx in Gevanckenisse hebben blijven sitten en suchten / ofte ellendelick van ongemack gestorven zijn. Hoe dese vertroost zijn / sult ghy hooren.

Den Admirandt op 't Huys van Woerdengebracht.

Den Admirandt in Hollandt ghevoert zynde / wierde hy in verseeckeringhe op 't Kasteel van Woerden, zynde daer op Kastelepn / als meede Gouverneur van de Stadt / Jonck-heer Jacob van der Eynden, Ridder: den welcken hy scherpelijck bevoolen is. Van daer is hy wat naerder 's Graven-Hage, daer het Hof ende de Vergaederinghe van de Generale Staten is / gebracht / op 't Huys te Persijn, ende hem is by-ghestelt tot bewaernisse den selfden Jonck-heer vander Eynden, met sijn Compagnie. Hier een tijdtlanck ghewoont hebbende / is ten laetsten verhuyst / ende in 's Graven-Hage, ende boven op 't Hof ghebracht / zijnde allesins beleefdelijck ghenoegh ghetracteert nae sijnen Staet: vermooghende by te gaen spanceren ende wandelen: doch altijdt met Wachten wel versien ende bewaert. Met sijn Princelijcke Excellentie ende sijn eedel Gebolgh / is hy op een tijt te Scevelingen op 't Strant met de nieuw-gepractiseerde ende nopt hier te Lande ghesien / zeyl-draeghende Wagen geboert geweest: welcke Waghens sulcken snellen baert ende spoedighen voort-ganck hebben / dat sy in de tijdt van twee uyren / langs de Strandt heenen / van Scevelingen tot de Sijp ende Putten toe / zijnde veertien Hollandtsche Mijlen / ofte veerthien uyren weeghs konnen zeylen / oft veel eer vlieghen. Aldus triumpheerde sijne Princelijcke Excellentie met den ghevanghen Admirandt / tot welck spectaeckel veel luyden toe-liepen / ende is deselve Waghen konstigh ghetepckent ende af-gemaelt nae 't Leven by M. Jaques de Geyn, ende naederhant by anderen in kooperen Plaeten doen snijden en uyt-geben / met seer schoone Latijnsche Dichten daer by ghedruckt / ghemaeckt zijnde by d'Heer Advocaet Fiscael Huge de Groot: Soo dat dese Zeylwagens nu niet alleen op 't Hollantsche Strandt / maer de gantsche Weereldt over-vlieghen. Een van die Dichten behaelt mijn wonder wel / ende is bysonder aerdigh ende ter materie dienende; wesende van den volgenden inhoudt:

Des Admirants ghedichte ende wesen.

O Koninckliycke Stam van Arragon, die Cleven,
En al 't Westphaelsche Landt nu Laest-mael hebt doen beven,
En 't Water daer den Rhijn sijn eerste Hoornen staen,
Hoe haest is dijne Pracht Mendoza nu vergaen?
In onses Vorsts Triumph werdt ghy geleydt gevangen:
De Wagen die u voert is met een Zeyl behangen:
En hadt ghy sulcken een gehadt op 't Vlaemsche Strandt,
Ghy hadt daer mée seer wel ontvlóon des Winnaers Hant.

Den Admirandt wierdt tot onser geluck van sijn Paerdt gerendt / ende onder de voeten gheworpen / sonder opt geholpen te konnen werden om weeder te paerde te koomen: ende hy werde belent aen sijn Harnasch ende Veldt-tepcken; soo dat hy ghevanghen voor sijn Princelijcke Excellentie ghebracht werde / die hem vriendelijck toesprack ende alle caresse toonde. Ende dese sijne gevanckenisse geschiede wel een uyre voor de Victorie.

In 't beghinsel van 't jaer 1601. begonnen in den Hage met hem te handelen /

1600. len / soo wel voor sijn verlossinghe / als voor alle de andere / mede begrijpende de Gouverneurs van het Eylandt van Sint Thome Don Eerdinando de Meneses, ende die van Canarien / by de Hollandtsche Oorlogh-Scheepen van daer gebracht: dat teeghen alle dese ghevanghens / souden los ghelaeten werden / Alle de ghevangenen der Vereenighde Provintien, sy waeren Slodaten, Schippers, Boots-Ghesellen, Vischers, Burghers, In-ghesetene, Inwoonders, of die de Landen dienden, die soo wel in Spangien, ende des Koninghs Landen, als in de Nederlanden in Steden, Sterckten, Scheepen, Galeyen ofte andersints, onder 't ghebiedt van den Koningh van Spangien ende den Eertz-Hertoghen ghevanghen wesende, ter cause van Oorloge, ende niet om particuliere Delicten.

Hoe ende op wat wijse den Admirant verlost is.

Dat de ghevanghens / beneffens den Admirant / veel in 't ghetal waeren / is uyt de voorgaende Lijste ghebleecken: waer mede meest alle de Ghevanghen-Huysen / Slooten ende Poorten van Hollandt ende Zeelandt versien ende vervult waeren.

Kort verhael van de voornaemste ghevanghens.

De voornaemste van de Spaensche ghevanghens waeren / den Seneschal de Montlimar, die men noemde Graef van La Fere, die in den strijdt gequetst zijnde / des anderdaeghs storf; Don Louys de Villar Maistro del Campo Colonel: ende Colonel Sapena, die oock naemaels van sijn quetsuyren in de Ghevanckenisse ghestorven is: noch twee Kith-meesters / te weeten: den Graeve van Salmes, ende Ioan Cæsar. Ende daer-en-boven worden noch van de Spaensche Capiteynen ghevanghen bevonden / alle deese naer-volghende: Don Diego Idiaques, Don Louys de Monroy, Davila, Francisco de Racaval, Simon Anthonis Portugees, Hernando Mota, Don Gaspar de Morechon, Louys Perasa, Francisco Ruys d'Aguira, Matthias d'Ostano, Diego Calvode Villalobos, Ioan Navarro, ende Capiteyn Lignan, alle twaelf Spaensche Capiteynen: met noch andere die geen Compagnien daer en hadden / als Don Pedro de Monta-negro, ende Francisco de Guevarra, ende andere treffelicke Persoonen / als Don Baptista de Villanova, Don Alonso Requel, Don Gonzalo Hernandes Despinosa, Don Philippo de Tassis, Don Piedro Velasco, Don Piedro de Leusina, Don Antonio de Mendoza, Don Francisco Torres, Don Diego de Zuniga, Don Ian Rover.

Noch veel Nederlandtsche Capiteynen ende Bevelhebberen / als Lanyo ghesepdt la Motterye, Henry Flud, Capiteyn Lantijn, Marten Maynarts, Eduart Gyraldijn, Guilliam Carre, Herry Iarves, Pieter Fiers, Robbert Deyer, alias Glims, Ian du Hayon, ende George Wtterwijck. 1600.

Van de Italiaensche Capiteynen waerender ses ghevangen / als Vespasiano, ende Decio Magio, Vespasiano Stanga, Ian Baptista Gambalotta, Flaminio Villa-Verde, ende Ieronimo Roo: met Curtio Grevellis gerefereert / Angelo de Mariñes, ende Camillo Magio adioutanten / met noch wel 77 Daendraghers ende andere Officieren.

Van des Eertz-Hertoghs Hof-gesin (beneffens veele van sijn Guarde) waren ghevangen / den Graeve Carle Resin, Don Diego de Gusman, Artus de Croy, ende Mortier sijn Pagien: Doctor Andrea Medecijn, Estevan de los Rayas sijn Bufon / Don Piedro de Monte Major, ende Ian Verdugo, Edelen van sijn Hooghepdt: veele van sijn Hellebardiers / eenighe Geligieusen / ende Iacob van Schoonhoven, met Iaques du Pouselle, Officiers van het gheschut. In somma / de ghevangenen van naeme / met de Officiers ende andere ghemeene soldaten / waren wel over de 520 als ghesepdt is.

De Edelen / Pagien / Dienaers ende Hellebardiers / heeft sijn Princelijcke Excellentie den Eertz-Hertogh terstont al by t'huys ghesonden: de ghequetste heeft hy doen ghenesen / ende in de Ghevanckenisse ghehouden.

Van nae der handt / als de Heeren Staten Generael saghen dat dese ghevangenen lagen tot 't Gemeen Landts swaere kosten / soo is by haer Ed. Mo. ende sijn Princelijcke Excellentie goedt ghevonden / die te ontslaen / ende elck sijns weghs te laten trecken / blijvende in Ostagie alleen den Admirant: Den welcken de Heeren Staeten hebben voor-ghehouden / dat / soo hy alle de Onderdanen van haere Ed. Mog. die vooren ghespecificeert staen / in Spangien / ende elders ghevanghen sittende / konde los ende by maecken sonder Rantsoen ofte kosten / ende dat hy daer-en-boven soude willen betaelen vijftigh duysent gulden / dat men hem met alle de andere ghevanghenen die de Staten hadden / soude los laeten / mits betaelende haer kosten ende Rantsoen / volghende de leste Ordonnantie op 't Quartier ghemaeckt. Nopende desen Voorslagh / alsoo 't effectueeren van dien / hingh aen de goede believte van den Koningh van Spangien ende den Eertz-Hertoge: soo heeft hy oock tijdt begheert om dien aengaende / met haer te moghen doen communiceeren:

Maer

1600. Maer noopende de vijftigh duysent gulden / wilde den Admirant niet gheven / ende nochtans alle de ghevanghenen los hebben / niet teghen-staende de Staeten den Colonel Louys de Villar geerne daer upt-ghestreecken hadden / overmidts hy ghevanghen was / van den Ridder ende Overste Sir Françoys Veer, die van hem wilde hebben dertigh duysent gulden / ofte te verlossen eenen Engelschen Edelman / over twaelf jaeren in Indien ghevangen / Soone van den Ridder Ihon Hawkins, met meer andere Conditien.

Accoort dat tusschen de Staten ende den Admirant ghemaeckt is.

Over dese Propositien van wederzijden / bleef de saeck een wijle hangende / eerst op de Substantie van 't Tractaet / om daer toe te hebben consent van Spangien ende de Eertz-Hertoghen / het welck nae langh verbeyden quam: ende doen het Accoort was ghesloten den 16 Januarij 1601. hadde den Admirant geerne upt ghegaen / indien hy Borge hadde konnen stellen ter somme van 600000 gulden / om 't Contract te volbrenghen / daer over een Olivera eenighe malen over ende weder toogh: maer ten lesten wierd wel gemerckt dat den Admirant onder de handt socht eenighe Propositien van Vrede ofte Bestandt van waepenen te weegh te brenghen / het welck te vergeefs was / waer omme dat het lange aenliep eer de ghevanghenen los konden komen / soo dat terwijle veel in Spangien op de Galeyen ende andre plaetsen meer in de gevanckenisse deur het groot onghemack storven: waer door sy ten laetsten zijn ghevallen op een nieuw Contract / als dat den Admirant soude betaelen drieen-twintigh duysent gulden / ende noch Borghe stellen voor vijf-en-tseventigh duysent gulden / om benevens het oude Contract / ofte Lijste van de ghevanghenen / noch los te leveren / alle die sints den slagh van Nieupoort ghevanghen waeren in Vlaenderen / op de Galeyen het ghetal van dertigh / ende upt Spangien ende Indien dertigh / ende daer op is hy ten lesten / den neghen-en-

Den Admirant verlost.

twintighsten May / Anno 1602. upt-ghegaen / ende hy met alle beleefthevdt tot Antwerpen gevoert; Een heerlijcke ende seer loffelijcke daedt der Hooghmooghende Heeren Staeten van de Vereenighde Provintien / die als Vaders des Vaderlandts / haer ghemeyne Onderdanen met den gemeynen Vrijt ofte Publijck Goedt upt de Ghevanckenisse ende van de Galeyen verlost hebben: niet ghedient zijnde met eenigh ghelt ofte goedt / dan een sonderlinghe lieffde toonende om haere Onder-

saten te bevrijden / ende met dit trou- 1600.
stelijck Accoort veele harder Ingheseetenen / soo Vrouwen ende Kinderen / als oock andere Vrienden ende magen van de Ghevanghenen / soo in Steden als in Dorpen / ende ten Plattenlande / te verblijden. Tot dien eynde is over al het gantsche Lant met openbaere Brieven aen-ghestaeghen gheweest / dat soo wie eenighe van de sijne miste / ghevanghen leggende onder 't ghebiedt des Coninghs van Spangien / ende der Eertz-Hertoogen / datse moesten komen ter plaetsen daer toe ghestelt / ende doen de Naemen ende Bynamen aenteyckenen / ende waerse mochten ghevanghen sitten. 't Welck gheschiedt is / ende een peder kreegh de sijnen t'huys die noch in het leven waren. Hoe menigh droevigh hert hier door verheught ende verblijdt was / kan een peder lichtelijck bedencken / ende hoe hy te moede soude zijn / soo hem sulcks over-ghekomen waer ghewest. Den Almachtighen Hemelschen Vader / Vader der Barmhertighevdt / zy hier van ghepreesen / in der Eeuwighevdt.

Den Admirael van Hollandt den Heer *Iohan* van *Duyvenvoorde*, slaet tegen de Galeyen van Sluys ende brenghtse in de vlucht.

TErwijle het Leeger van den Prince 1600.
Maurits door Vlaenderen trock / soo waeren beertigh ofte vijftigh Heuden ofte platte scheepen ghelaeden met Bagagie ende Victualie den 25 Junij upt Zeelandt naer Oostende ghezeylt: dese hadden voor Convoy een oorlogh-schip / daer eenen Adriaen Bancker Capiteyn op was / dese soo verre als Blanckenbergh ghekomen zijnde / wierd't calm ende den Windt soo stille / dat hy nerghens waeyde. Dit de Galeyen tot Sluys merckende / zijn vier van de selve Galeyen upt-geroeyd / op dese Vloote / ende namen daer achtien ofte twintigh scheepen van / waer upt het volck meest met schupten ontvlucht was: in sommighen-staken sy het vyer / ende eenige namen sy met hun. Het voorsz. oorlochschip weerde hem so veel als het konde / maer om die kalmte was 't et als een vogel die sonder vleugelen niet vliegen en kan. De Galeyen quamen hem wel dicht aen / maer abvoerderden niet / meynende dat met haer geschut te doen smeiten / ofte tot overgheven te dwinghen / ende wierd verscheyden reysen dwers door-ghescheoten / waer van het leck

Een oorlogh-Schip van vier Galeyē bevochten.

Ee worde /

1600. woꝛde / dat het apparent was van te sincken / om sulcks te helpen verhoeden quamen wel te pas etteliche Mannen ende Vꝛouwen / die van de verlaeten ende ghenomen Scheepen daer in ghevlucht waeren / ende groote weer deeden met Tobbens / Tonnen / jae met Hoeden het water upt te gieten / ende het Schip alsoo boven het waeter te houden; desen / niet teghenstaende als de Galepen hem naeckten / schoot het Schip soo vꝛeesselick / dat sy verschepden mael wycken moesten. Ten lesten als sy nu in 't Schip vꝛie-en-twintigh dooden hadden / waer onder den Capitepn Bancker selve was / met meer ghequetsten / ende weynige ghesonde ofte onghequetste / ende dat sy hun seer desperaetelick toe-riepen / veel liever het vper in 't Buskruyt te steecken / dan haer over te gheven: ende alsoo al even rijck te sterven / waer doꝛ de Galepen oock den moedt verlooren gaeven / ende haer verlieten / hebbende groote schaede / ende veel dooden onder hun volck gheleden / vertreckende naer Sluys met goeden vupt / ende alsoo gheraeckte het Schip noch weder binnen Vlissingen.

Des anderen daeghs / den ses-entwintighsten July / is den Heer Iohan van Duyvenvoorden, Admirael van Hollandt / met ses Scheepen van Oꝛloghe / ende ses Krom-steevens ofte Smack-zeylen / ter Oꝛloge wel toegherust zynde / in Zeelandt t'sepl ghegaen om naer het Leeger hondert vyftigh Scheepen gheladen met gheschut ende Ammonitie van Oꝛloge te convoyeeren. Deese Vloote voꝛ Sluys gheko-men zynde / wierd den Windt seer stil ende calm / waer op de vier Galepen oock upt quamen / maer alsoo terstondt den Windt weeder wat begonst te waepen / quamen de Oꝛlogh-Scheepen hun soo naer / dat sy niet alleene ghetreft wierden van het groot gheschut / maer oock van de menighte van Musquetten / soo dat sy moesten met groot gheweldt teegen ende in den Windt op-roepen / ende alsoo ontvluchten. Een van de Galepen was soo doꝛ-schooten / dat sy langhe haer op een zyde hellende moesten houden / om het gat te stoppen. 1600.

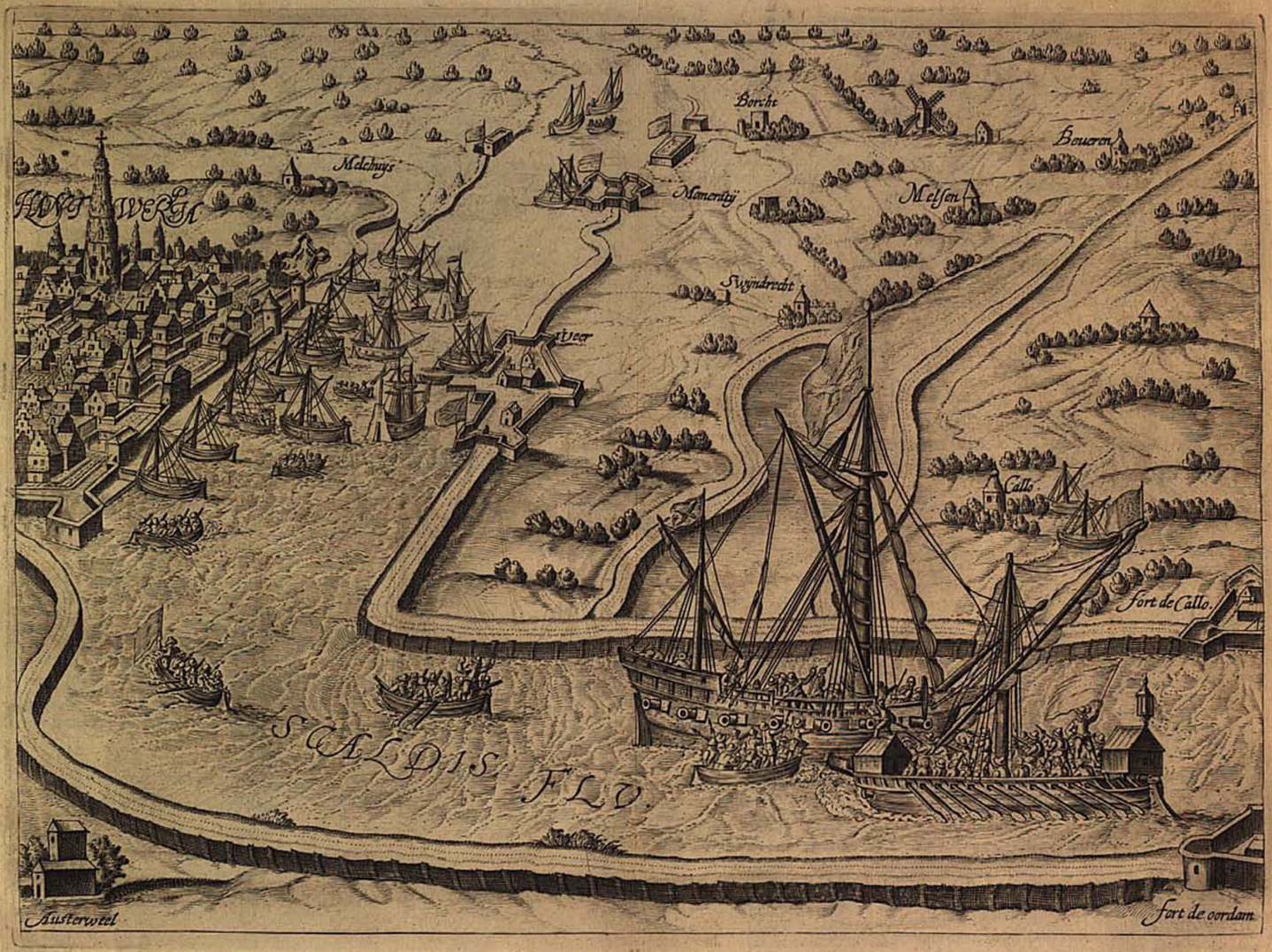
Wonderbaerlicke verlossinghe van een Slaef.

Het ghebeurde dat een Turck ghebooren van Constantinopolen, zynde een Slave op een Galep / een kloeck erbaeren Man / (tot synen ghelucke) syn Keten / daer syn been mede vast was / af-gheschooten wierd / ende hy onghequetst / dies hy hem los siende / sprongh met noch een stuck Keetens aen syn been / in de Zee / swemmende nae de Zeeusche Scheepen / in groot perijckel / want sy na hem schooten / maer in 't swemmen toonende syn Keten / wierd hy by de Scheepen inghenomen / die hy 't vooꝛneemen van de Galepen / ende hun verlies / met alle 't ghene onder haer ghedurende dit gevecht / gepasseert ende verloopen was / vertelde.

Hy wierd daer naer by den Pꝛince Maurits ghekleedt ende vereert / ende tot dienst versocht; dan / alsoo hy tot Constantinopolen een Man van goede middelen gheweest was / versocht syn Paspoꝛt / ten waere men hem wilde ghebꝛupcken om een Galepe te regeeren / alsoo hy eertyds by de synen gedaen hadde / om Spaensche Slaeven te gebieden / welck gebꝛupck de Nederlanders niet wilden beghinnen. Hy is met Paspoꝛt over Engelandt naer Barbarijen ghevaren / ende soo over landt naer Constantinopolen, daer hy de Pꝛincen / Koninghen / ende den Gꝛooten Turck / synen Heere / alle der Chꝛistenen Oꝛloghen wilde vertellen.

Be-

Wonderbaerlicke verloffinghe van een Slaef.

Borcht
Boueren
Melsen
Mdelhuys
Mamentij
Swyndrecht
Callo
Fort de Callo
SCALDIS FLO
Austerweel
Fort de oordam

Beschryvinghe van de Overwinninghe van het Schip van den ADMIRAEL van ANTWERPEN, ende seven andere Scheepen:

Door den kloecken Heldt Iacob Michielsz.

Capiteyn van de Swarte-Galeye.

Gedaen op den 29 November 1600.

1600. ALsoo de Hooghmogende Heeren Staten/ ende sijn Excellentie siende waeren / dat se dick en menighmael schade leeden door de Galeyen van Frederick Spinola, die haer binnen Sluys hielden/ so hebben sy gheresolveert mede eenige Galeyen toe te reeden/ende haer vyanden op gheliicke wijse te beschadigen. Dewijle sy besigh waren sulcks te doen/ist geschiet dat de Galeyen van Sluys verhindert waren/dat se niet meer en konden upt komen/ door oorsake dat sy roeyende Slaven van doen hadden / die veel vande Zeeusche oorlog-schepen doot-geschoten waren in die schermutsinghen / de welcke hier voor verhaelt zijn: oock waren vele van de selve door de koude Winter af gheslorven / ende de Nederlandtsche gevangenen en konden sy soo gheringe niet wel tot roeyen oeffenen: soo sonden sy upt tot in Hongarien / om aldaer gevangen Turcken te koopen/maer wisten gheenen middel om die arme menschen in Nederlandt te brenghen.

De Staten resolveeren Galeyen toe te maecken.

Dies de vier leeden van Vlaenderen/ op wegh waeren om die Galeyen ende Slaeven van Spinola te koopen / ende wilden noch meer Galeyen bouwen / ende dat op hope van den Eertz-Hertoghe te beweghen/ om Oostende te beleegeren / ende alsoo Vlaenderen te bevrijden van alle Contributien ende gheduerighe onkosten van het onderhoud van so vele Garnisoenen/ in so vele Schantsen op alle de passagien / daer toe aenbiedende den Eertz-Hertoghe cene liberale somme gelts. 1600.

De Ho. Moog. Heeren Staten van Hollandt deden terstondt tot Dordrecht een groote Galeye bouwen/ om de Galeyen van Sluys te wederstaen / groot zijnde omtrent 46 oft 48 treeden in de langhte: ghereed zijnde / quam deselve in Zeelandt in de Maent September / gemonteert zijnde met vijftien Metale stucken/ veel steenstucken/ vol Roepers ende Krychs-volck / de Roepers sittende schoot-vry voor Musquet-schooten/ ende was ghenoemt de Swarte Galeye van Dordrecht, hebbende voor Capiteyn Iacob Michielsz. ende voer ten eersten nae die van Sluys, dien sy een schip (dat sy genomen hadden) ontweldigde.

Waer van de Swarte Galeye de eerste is.

Daer nae den 29 November zijn de Admiralen van Zeelandt / ende Capiteyn Legier, met dese Galeye wel ghemant / ende met eenighe Sloepen ofte Jachten roeyende / op ghevaeren naer Antwerpen , ende met den donckeren voor by de Schantse van Oordam (die van de Schantse meynde dat sy Victaillecrders van Hulst waeren) omtrent middernacht voor Antwerpen ghekomen: alwaer sy ghevonden hebben het Admirael-schip van Antwerpen, zijnde een schoone groote Heude ofte Smackzepl/ 't welck sy Krom-steven noemden/ soo fraey / groot ende gheweldigh / dat de Zeelanders niet een desgelijck en hadden van dier soorte / ghe-estimeert groot te wesen 180 vaeten ofte meer / ghewaepent met sestien ofte seventien metale stucken / behalven de pserè- ende steen-stucken / het gheselschut liggende drie hooge/ d'een boven d'ander. Den Capiteyn Admirael Maes, was doen 1600.

1601. ter tijdt daer niet op/ dit Schip liggende tegen over de Nieustadt aen de Vlaemschen hoeck / is dese Galepe met de yserè Pinne voor op den snupt/ het Schip soo hardt op 't lijf gheroept / dat de Pinne soo diep en vast in 't Schip vloogh / dat die daer niet konde upt ofte van komen / soo dat sy met groot perijckel den snupt moesten af saghen: terwijle hebben het krijchs-volck het Schip vermeestert; van het volck bleven daer eenige doodt / andere vallende over boort salveerden hun swemmende: het Schip hadde door de Galepe geschooten / ende met dien schoot eenighe ghedoodt ende veel ghequetst. Dit Schip ghenoomen zijnde / hebbense de twee jonghers / die sy salveerden / ghedwonghen hun de zeylen / ende ander ghereedschap te wijsen / om te vaeren in der nacht / ende sy zijn daer soo mede (het ghetijde dienende) weder de Riviere af-ghekoomen. Hebben noch twee nieuwe Marckt-Scheepen (op Bruyssel ende Mecchelen vaerende) mede ghenomen / op hebbende elck vier metale stucken / met ander gheschut / met noch vijf Heude-Scheepen / namen al meede dat sy by gheballe in der nacht konden ghereed binden / ende quamen alsoo met acht Scheepen weder de Riviere af nae Lillo, ghewonnen hebbende boven de vijftigh stucken gheschut: daer-en-boven den bupt wel soo veel waerdt zijnde / als het upt-reeden van de Galepe ghekost hadde. Met dit schieten ende vechten wierd binnen de Stadt Antwerpen eenen grooten Alarm / ende te meer / om dat sy op de Kaepen met Trompetten speelden het ghemeyn Liedeken: Wilhelmus van Nassauwen, &c. seer wel bekent / daer meede verbatende den lof deg af-ghestoryen Prince van Orangien: Hooghl. Memorie.

De Galepe van Dortrecht neemt voor Antwerpen het Admiraels Schip met andere scheepen / den 29 November.

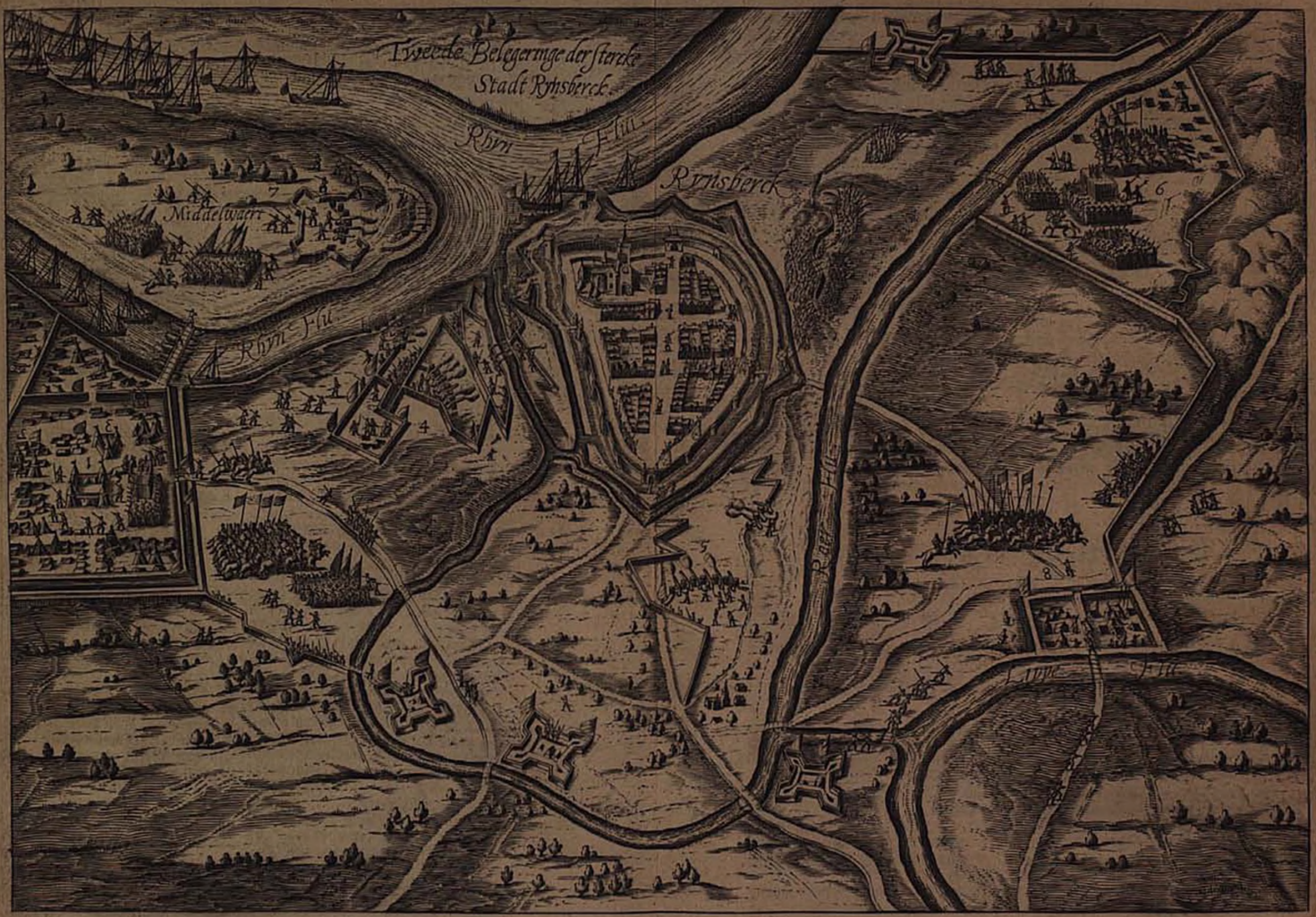
Den Eertz-Hertogh dit verlies verstaen hebbende / ende dat doen ter tijdt den Admirael Maes niet t'Scheep en was / heeft den Graeve van Arenbergh naer Antwerpen ghesonden / om den Admirael ende andere Officiers van onachtsaemheydt te straffen: ende om diergelijcken trots voor te komen / heeft aldaer een Schantse op den Werf doen maecken / om daer mede by nachte hare Scheepen te mogen beschermen voor dierghelijck ongheval.

Het Casteel van Cracou, gewonnen by den Rith-meester Kloet, den 9 Februarij 1601.

HEt Huys Cracou, weesende een sterck Casteel / (niet alleen van weghen sijne Fortificatien / maer om sijne goede ghelegenthevdt / in 't midden van eenighe Morassehen leggende / waeromme dat men omtrent het selve niet bequamelicken komen kan / om te belegeren.) is een Heerlichevdt gelegen in 't Graefschap van Meurs, door de Gravinne van Meurs gegeven en by Testament in vryen eygendom gemaeckt aen sijn Princelycke Excellentie / benevens het selve Graefschap ende ander goederen: Dan / hy en is tot de besittinghe van dien ter stondt niet geraeckt / want het selve is Anno 1586 van den Hertogh van Parma ghelevert aen Salentin, Graeve van Isenborgh, om eenighe pretensien / welcken Graeve zedert die tijdt altoos Besitter gheweest heeft van de selve Heerlickheydt / ende hadde daer voor Capitein op-ghelevdt een die men noemde / den langen Huben, met vijftien oft sestien mannen / om het selve te bewaren.

Ende wie ende wanneer gewonnen.

De Prince Maurits van Nassau, willende sijne ghelegateerde Heerlickheydt selfs besitten / ende verstaen hebbende dat de bupten-grachten in den Winter niet ghebijt / ofte van 't Ys open ghehouden wierden / maer dat men daer over moghte gaen / heeft den Rithmeester Kloet, een kloeck ende strengh krijchs-man / bevel ghegheven / eenen aenslagh daer op te maecken / met drie hondert Peerden upt Nieumegen, ende eenigh voet-volck upt Wachtendonck: Volghende den last van sijn Excellentie is den voornoemden Kloet, den achtsten Februarij / met sijn Kupteren ghekoomen tot Nieukerck, omtrent Wachtendonck: den Gouverneur van Straelen, Dulcken ghenoemt / hier van ghewaerschouwt zijnde / volghde hem terstondt op de hielen met omtrent veertigh Peerden / ende vier ofte vijf hondert voet-knechten / de welcke des morghens voor den dagheraedt Kloets volck soo dapper in 't Dorp aentasten / datter wel veertigh Kupteren overvallen wierden / eer d'anderen (door het ghetier ende ghebas der honden) daer van konden ghewaerschouwt wesen / ende upt het Dorp geraechten: Maer als sy nu upt het Dorp gheraeckt waeren / stelden sy haer in ordere / bemerckende dat die van Straelen haer niet en volghden: maer datse wegh trocken door een diepe strate / voorderlick om hun voet-volck te verweeren tegen de Peerden: met haer gevangen wegh-lepdende dertigh van den Rith-meester Kloets Kupteren / meest zijnde upt de Compagnie van den Prince Maurits, de welcke hun hoyts daer aen weder af ghejaeght wierden:

Tweede Belegeringe der sterke
Stadt Rynsberck.
Rhyn Fluv.
Rynsberck
Middelwaert
Rhyn Fluv.
Rhyn Fluv.
Lippe Fluv.

1601. wierden: Want Cloet daer doo̲r beweeght ende verbittert zynde / heeft eenen anderen wegh om-ghereden / ende onder-schepte hun den Wegh: ende als sy upt dien Wegh / op een Heyde waeren ghekoomen / heeft hy den voornoemden Gouverneur / met groote kloeckmoedigheydt van vooren / ende principalijck van achter aen-ghetast / ende veel Kupteren ende Voet-volck verslaeghen: de reste (laetende veele Vooden op het Veldt) salveerden haer op een seecker Hof-stede / die hy terstont besettede / ende dwongh met Appointement over te gheeven / op 't Quartier oft behoorlijck Kantsoen: Hy liet de ghemeyne Soldaeten / tot omtrent drie hondert tseventigh toe / los gaen / ende hieldt alleenlijck ghevanghen den Overssten Dulcken, Gouverneur van Stralen, met den Capiteyn Golsteyn, ende seeven Officiers / om te verantwoorden het Kantsoen voor hen allen. Cloet verloor ontrent ses ofte seven van sijn Geselschap / maer hadde veel ghequetste Mannen ende Paerden.

Ritmeester Cloet slaet den Gouverneur van Stralen den 8 Febr. 1601.

Dit aldus verloopen ende gheschiedt weesende / quam het bestemde Waetvolck van Wachtendonck by Cloet, ende trock doen om sijn Aen-slagh te vervolgen eeven-wel voort nae Krakouw, alwaer hy op den neghenden Febr. in der nacht voor-ghekoomen is: De Kupteren saten af / ghinghen over het Ys / ende quamen in het Voor-hof van het Kasteel / daer op die van binnen begonden te schieten / maer den Ritmeester Cloet schoot soo sterck op de Poorte / dat sy daer niet blijven konden: die vertrocken weesende / deede hy sijn Volck over de Gracht gaen / ende de Val-brugghe needer laeten / ende deede terstondt een Petard ofte Mortier aen de Poorte stellen / dewelcke haer werck soo wel wracht / dat se terstont de selvige Poorte opende / het welcke die van binnen siende / gaven sonder langer eenigen tegenweer te bieden / het Kasteel over aen den Ritmeester Cloet, recht op het aen-koomen van den Dagh. Den Ritmeester Cloet liet sijnen Lieutenant met veertigh Mannen ende twintigh Kupteren daer op / tot voorder last van den Prince Maurits, ende hy vertrock wederomme in sijn Guarnisoen / volbracht hebbende 't gheene hem belast ende bevoolen was: Ende alsoo wierde sijn Excellentie Besitter van sijne Heerlijckheydt het Huys te Krakouw, het welck hy beseeten heeft / tot den Jaere 1605. want op den vijfden November des selven Jaers / is hem het selve Huys doo̲r een Aen-slagh van den Graeve van Busquoy weeder-om af-handigh ghemaeckt / ende ontnoomen.

Krakouw by Cloet voor Prince Maurits gewonnen.

1601.

Tweede Beleegeringe ende Overwinninghe der Stadt RHYNBERCK.

Gheschiedt in den Iare 1501.

1601. Beschrijvinge der Stadt Rhijnberck.

Hyn-berck is een Stad des Ceulschen Bisschopdoms: geleeghen op de Zupt-zijde van den Rijn: acht dupdtsche mijlen van Ceulen, niet seer groot / doch bequaem ende ghesterckt met dubbelde Wallen: wel ghelegen / soo ter oorlooghe / als ter Neeringhe / en versien met eenen grooten Tol / over alle op- ende af-komende Goederen.

Het is in deese Oorlooghe / soo van d'een als van d'ander zijde verscheydenmael in-ghenoomen / ende seer ghesterckt ghewo̲rden: ende alder-eerst deur den Ceulschen Krijch der twee Bisschoppen / ghekoomen in het gheweldt der vereenighder Neederlanden. Die het selve (tot verseeckeringhe van den Rijn-stroom) langhe hebben inghehouden / ende teghen de Spaensche Aen-slaeghen beschermt: soo van den Hartoghe van Parma selve / die nae het inneemen van Nuys, in het Jaer 1586 den dertienden Augusti / op Berck geweldighlijcken is aen-gheballen; ende ghedwonghen is gheweest / nae een Maendt Beleghs / van de Stadt weder op te breecken / dewelcke hy nochtans rondts-omme met veele Schans-

Verscheyden Aenslaeghen op Berck.

1601. sen heeft beset ghelaten: Als ock tegen den Marck-graeve van Varrabon, die het aen-gevangen Beleegh verbolgde: Onder wiens Ooghen de Stadt meenigh-mael is ghespijsight. Die ock / alsoo hy t'eenemael met alle sijne Macht / in de achter-hoede der Ontsetters / op het onversienste meynde te vallen / selve gheheelijck is verslaeghen / onder het beleydt van den Graeve van Oversteyn, ende den Ridder Veer. Waer op terstont den Graeve Karel van Mansveldt met tseeventigh Vaendelen uyt Brabandt is aen-ghestoomen / die ten langhen lesten / op den dertighsten January des Jaers 1590 de Stadt heeft verobert / ten behoeve (soo men uyt-gaf) van den Beyerschen Bisschop / maer in der daedt / voor den Koningh / ghelijck de ervarentheydt nae der handt ghenoegh gheleert heeft / om alsoo den Rhijn-stroom te vermeesteren / ende de vereenighde Neder-landen van Duytschlandt af te snijden.

Om ock een open Deure te behouden nae Zutphen ende Over-Yssel, en de selve met ghedurige brandtschattingen te belasten.

Berck Anno 1597 by Maurits gewonnen. Waeromme ock den Prince Maurits, de selve den tienden Augusti des jaers 1597 wederomme heeft aen-gegreepen / ende nae tien daegen beleghs in-genoomen / ghelijck hier vooren in de eerste Beleegheringhe wijdt ende breedt beschreeven ende verhaeldt is. Waer op de Keur-Vorst terstondt ontrupninghe versocht / ende ock verkreegh. Maer alsoo de Keur-Vorst de Stadt versuymde te fortificeeren / is de selve by den Admirante den vijftienden Octobris des Jaers 1598 / lichtelijck in-ghenoomen gevorden. Te meer / alsoo de Stadthouder Schaef, ende meest al het Guarnisoen van de Peste ghestorven was / ende daer-en-boven al haer Bus-krupt tot hondert vijftigh Tonnen toe / verraderlijck wierdt aen-gesteecken. Het welcke noch de over-blijfselen des Garnisoens niet alleene seer vermindert / maer ock een groot deel van de Stadsvesten / omtrent de Rhijn-poorte omgevorpen / ende een groote openinge gemaeckt heeft.

Naederhandt is de Stadt van den Vyandt met gheweldighe Guarnisoenen ghedurighlijck beset ghebleeven. Welcke nochtans des niet tegen-staende van den Prince Maurits, den twaelfsten Junij in den Jare 1601 / met hondert vijftigh Vaendelen Voet-volcks / ende vijf-en-dertigh Coznetten Paerden / wederomme beleeghert is ghe-

Sijn Excell. beleegherdt Berck wederom. 1601. vorden: als weesende een Plaetse / aen de welcke de Landen veel gheleeghen is.

Daer waren binnen de Stadt in garnisoene (nae des Vyandts uytgheven negen hondert Italiaenen / onder Johan Baptista Pècchio, Sergeant Major / vier honderdt Spaengiaerden / seven hondert Vorgoengionnen / dertien honderdt Duytschen / twee honderdt Voodts-gesellen / vijftigh Paerden; in alles drie duysent vijf hondert vijftig Mannen / ende onder de selve veele Verraeders ende Over-loopers / die oogen-schijnelijck het uytterste gheweldt verwachten souden.

Sy waeren ock wel versien met Geschut / ende alder-hande Krijchs-ghereedtschap / in-hebbende twee-en-dertigh stucken grof Geschut / daer onder twintigh metalen / onder dewelke drie Cartouwen waeren / ende twaelf Vsere Gotelinghen. Ock Teef-tocht ende andere noodtsaecklijckheeden nae behooren / uyt-genoomen alleen Sout ende Salven / welcke haer grootelijcx ontbroocken hebben / ende hooggelijck van nooden zijn in een beleegherde Stadt.

Het Stadt-houderschap stondt by Don Jeronimo Lopes de la Villa, geboo- Maer weet seer kloeckelijk wederstaen. ren van Spaensche Ouders / in Barbarijen; vernaemdt voor een kloeck / wel-geoeffent Krijchs-man / ende seer betroudt by den sijnen. Dese heeft op het eerste aen-koomen sijnes Vyandts / selve sich rondt-somme de Stadt gheleegert / ende met Loop-schansen ende Teghen-punten om-graeven: Ock eenighe Weyden in-ghenoomen / voor de Paerden ende het Vee / het welcke men midts het gebreeck van Soudt / op voor-raedt niet slaen en konde. Heeft ock sijnen Vyt-leggher / ende andere Scheepen / in den grondt gheboordt / de Masten af-ghehouwen / om de selve sijnen Vyandt onnut te maecken.

Sijne Excellentie heeft terstondt alle sijne Vyt-leggers op ghesonden / niet tegen-staende het gheweldigh schieten uyt der Stadt / waer mede sy nochtans een van de selve beschaedight hebben. Dese hebben al-omme den Rhijn-stroom tot Keulen toe beset / ende gebonden onderweghen / eenighe van des Vyandts Scheepen / die om meerder Voor-raedt in te halen waren uytgesonden / t'welck sy verhinderden.

Den Prince heeft den achtienden Junij / inghenoomen de Schansse op den Middel-weerdt / welcke geheel onsterck was / waeromme de selve van

den

1601. den Vyant / sonder gewelt te verwachten / wierdt verloopen ende ten besten gegeven.

Het Leeger is ooch in alle naerstighheydt terstondt om-graeven / ende met Beschanssingen / Redoupten / Grachten ende Palessaeden / Poorten ende Val-brugghen aen de Weegen gesterckt ghewordens / soo van buyten tegen het Ontset / als van binnen teghen die van der Stadt / dewelcke met groote hoopen ghedurighlijck zijn voor-ghevallen. Voornamelijck den twintighsten Junij / op de Fransoysen / wel met vijftien honderdt Mannen / verdeylt in drie hoopen / die verbolghens den anderen wierden aenghevracht / ende nae een uyre gevechts weeder ingedreven / niet sonder schaede van beyde zijden. In welcken uyt-val den Overste der Francoysen Chastillon, in't dicke van sijn Been is ghequetst ghewordens / ende de Stadt-houder van Berck in sijn Kaecke / staende op het Rondeel om de Schermutselinghe aen te sien: Waer door hy voor eenen tijdt spraeckeloos gewordens is / ende gedwongen wierdt het Opper-gebiedt te stellen / in handen van den Rithmeester Boetbergen, ende een Italiaen Francisco Nello.

Uytval van den Vyant op het Quartier van Graef Ernst ende andere.

Desgelijcks quam den Vyandt aen / op de Leeger-plaetse van Graef Ernst; wel met duysendt Mannen: ende wederomme den 28 dzingende met een gedzupp tot in eene onser Loop-graeven / uyt de welke sy seer haest met groot verlies van den haeren / uyt-ghedzeeven wierden.

Maer weert seer hoeckelijk wederstaen.

Sijne Excellentie daer-en-tegen / is des Vyants Loopschanssen dagelycks met graeven seer ghenadert: heeft ooch vier Vaterpen rondtsomme op gewozpen / ende den eersten ende tweeden Julij / gheplant dertigh stucken Geschuts / welcke ettelijcke / in het aenbzenghen van den Vyandt schaedeloos gheschooten wierden: Stelde ooch op de Schanse van den Middel-weerdt / twee heele / ende twee halve Cartouwen / door de welcke / midtsgaeders van de andere Vaterpen / de Stadt naderhandt seer beschaedight ende doorschooten is.

Die van der Stadt hebben den seventienden Julij ordere gheseldt op hare Leeftocht / ende een yeder een half pondt Vroodts des daeghs begonnen uyt te deylen: Ooch aen-ghevanghen de Marckt / met t'saemen de Kercke tot een uyterste Vertreck-plaetse te beschanssen.

Hadden ooch veele Vrieven ende Vooden uyt-gheseonden / die meest al achter haeldt ende ghevanghen waren:

1602. Dies sy den vijfoen Julij veele Vyertekenen gedaen hebben: waer op die van Gelder gedurighlijck hebben gheandtwoordt / ende hoope van ontset gegeven. Tot het welcke ooch de Eerts-Hartoghen wel scheenen gheneghen te zijn: Marckende verschepden vergaederinghen omtrent Maestricht ende Ruermonde, die nochtans alle wederom gheschepden ende naer Vlaenderen verschreven zijn: Gelijck ooch naederhandt de nieuw-an-gekoomene Hoopen uyt Italien / uyt welcke eerst acht hondert / ende daer na vijf-en-twintigh honderdt Mannen / ende noch twintigh uyt elck der overigher vaendelen naer Oostende ontboden zijn.

Die van Berck versoeken ontset van die van Gelder.

Niet tegen-staende / soo scheenen sy nochtans tot het Ontset van Berck, onder het Belepdt van de Graeven van Barlamont ende Bucquoy gheschickt te weesen / die daer toe alreede grooten voorraet binnen Ceulen gedaen hadden / ende veele Waghens aen gheslaeghen / die sy alle genoodtsaeckt waren weeder af te dancken / weesende alleen des Vyandts mepninghe / door den schijn van ontset die van Berck te moedigen / om het uyterste te verwachten / ende alsoo onsen Leeger berre van der handt langhe op te houden: terwijlen dat den Eerts-Hartogh ghereselveert hadde / dat men Oostende op het onversienste soude aen-vallen / om alsoo het Leeger van de Stadt af te trecken in Vlaenderen.

Uyt den welcken nochtans alleene derwaerdts naer Oostende is af-gheseheept / den neeghenden Julij / den Admirael Duyvenvoorde, met acht Vaendelen Engelschen / onder het Belepdt van den Ridder Françoys Veer, de welcke daer naer noch toe-gheboeght wierde twaelf Vaendelen Enghelschen. Waer teghen den ses en seven-en-twintighsten weeder ettelijcke Vaendelen / uyt andere plaetsen / zijn aen-ghekoomen.

Maer weerden van sijn Excell. naerder benaeuwt

Vaer-en-tusschen is sijn Excellentie gheheel ghekoomen onder de Vuytenschanssen des Vyandts. Heeft ooch het Conterscherp aen de Oost-zijde / boven de Stadt gheweldelijck onder-graeven / ende den seventienden Julij / alsoo hy door eenen valschen Alarm den Vyandt met grooten ghetaele daer in ghetrocken hadde / laten springen. Waer op de onse / alsoo de Mine seer wel ghewrocht hadde / van alle hanten terstont zijn aengevallen / ende het Conterscherp hebben in-ghenoomen / met verlies van omtrent honderdt Mannen / hoe

wel

1601. wel wederomme de Vyandt op de selve met groot gheweldt was upt-ghekoomen.

Opt welck in-ghenoomen Contrescherp / synne Excellentie dese Galeyen eerst in de Stadts-vesten / ende van daer onder het Oost-Rondeel heeft afgelept / ende het selve aen dese zyden begonnen te ondergraven.

Heeft oock de overighe Vuptenschanssingen / de naervolghende dagen veroovert / eensdeels door gheweldt / ende onder-mijnen / eens-deels oock door het verloopen des Vyandts selve / tot op den twee-en-twintighsten Julij / op den welcken synne Princelijcke Excellentie volkoomelyck door de Stadt selve ten lesten gekomen is / naer dat hy door de Vupten-wercken tot noch toe was opgehouden.

Berck op-ve-epscht. Heeft derhalven des anderen daeghs synen Trompetter naer Rhijnberck gesonden / ende heeft door hem de Stadt doen op-epsschen / dewelcke voor andtwoorde ghelreeghen heeft / dat sy synne Excellentie wel bedanckten voor de aenbiedinghe ; dan / alsoo de Stadt noch maer eenen Dagh beleeghert gheweest hadde / soo en konden sy tot de Overgheevinge noch niet verstaen. Waer op synne Excellentie den naevolghenden acht-en-twintighsten / alsoo de Mijnen ghereedt waeren om te springhen / ten andermael de Stadt heeft laten op epsschen : nae het welcke die van binnen als doen begonden te tupsteren / begeerende eerst eenighe Posten te mooghen upt-senden nae Gelder, ende te verneemen nae het Ontset / het welcke hun wierdt gewepghert. Waer op sy epndelijck nae eenighe onderhandelinghen door den Trompetter / op den dertighsten Julij / den Ritmeester Boetbergen met den Italiaen Francisco Nello, in het Leegher hebben upt-ghesonden / des naer-middaeghs ten ses uyren / de welcke met synne Excellentie verdraghen zyn / de Stadt te leeveren in synne Handen / op deese nae-volghende Voor-waerden:

Articulen waer op Rhijn-berck over-gegaen is / den 30 Julij.

1. SYn Excellentie accordeertdt met den Gouverneur van Rhijnberck ende alle Soldaeten, soo te voet als te paerde ende selfs de ghene die gedient hebben op de Scheepen van Oorlooghe op den Rhijn, met haer Capiteynen ende Officieren, sonder uytneminge der Personen, vryelijck te mogen verrrecken met haer vliegende Vaendelen, Wapenen, ontsteecken Lonten, Kogels in de Mondt, ende slaende Trommelen, met haere Vrouwen, Familien, ende Bagagie, Waghenen ende Paerden, ende alle andere dingen die haer toebehooren, sonder datter gedaen sal worden eenigh ondersoeck aen eenighe Persoonen, niet teghenstaende wat sy misdaen mooghen hebben, ende namentlijck de Persoon van Jan Pietersz Thas, (Scheeps Capiteyn, die over eenighe jaren met sijn Oorlogh-schip aen den Vyandt is over-gheloopen.)

1601.

2. Dat den Gouverneur met hem sal mooghen neemen twee Veldt-stucken, sulcke als sijn Excellentie accordeeren sal, met twee Tonnen Bus-kruydt, ende 50 Koogels.

3. Dat sijne Excellentie haer sal doen hebben Waeghenen, om de Siecken, Ghequetsten, ende Baggagie te brenghen tot Gelder, ende sal vry gheleyde gheven voor den Volcke van Oorlooghe, ende haer Bagagie tot Maestricht toe, ende soo daer eenighe Ghequetsten zijn die voor deese tijdt niet en konnen vertrecken, de selve sullen binnen de Stadt mooghen blijven, tot datse gheneesen zijn, ende daer nae mooghen vertrecken met Paspoort van den Gouverneur.

4. Dat de Heere Evert van Ens, sijn Huys-vrouwe ende Kinderen, met haer Papieren, Bagagie ende Goederen, vryelijck sal mooghen vertrecken, gelijck oock de Raedts-heer Westendorp, Nicolaes van Hove, ende d'Ontfangers van de Domeynen ende Contributien met haer Papieren ende Bagagie, als gheseydt is, ende selfs Goswijn van Manem, Tollenaer met sijn Officieren, dewelcke sullen mooghen vertrecken te Waeter ofte te Lande, dewelcke sijn Excellentie sal doen geven by sondere Paspoort, als oock van gelijken alle de Commissarisen ende andere Officieren, wesende in besoldinghe van den Koningh van Spangien, of den Eerts-Hartoge Albertus, sonder eenighe weygheringhe, ende datse niet sullen mooghen op-ghehouden worden, om eenighe oorsaecke, onder wat Pretext dat het zy.

5. Dat den Gouverneur sal betaelen aen de Magistraet ende Burghers, de Schulden die hy, ghedurende de Beleegeringhe binnen de Stadt heeft ghemaeckt, van de Goederen toekoomende sijn Alteze, ghekomen zijnde van de Prijsen, buyten, ende gheconfisqueerde Koopmanschappen, die ghevonden zijn op de Riviere van den Rhijn teghen 't Placcaet.

6. Dat den Gouverneur sal ontbieden alle de gheene die haere Schaepen ende Koeyen voor 't Belegh ontnoomen zijn, ten eynde dat hy haer sal mooghen gheven schriftelijcke Assignatie, omme daer by te vervolghen de voldoeninghe aen haere Altezes, om dat het selve is gedaen tot haren dienst.

7. Dat de Kosten van de Ghevanghenen ter causen van de Contributien, terstondt betaeldt sullen worden, volghende het Tractaet met den Admirante van Arragon, ghedaen ende gheconfirmeerdt door sijn Alteze.

8. Dat den Ontfangher Jan de Bruyn, vryelijck sal mooghen vertrecken met sijn Papieren ende Bagagie, midts dat hy gheeve Copye van de restanten van de Domeynen van 't Graefschap van Zutphen, ende 't Lant van Over-Yssel.

9. Dat de Paerden, soo van deese zijde als van d'ander, ghenoomen door de Belee-

gerde

1600. gerde ghedurende dit Belegh, sullen weeder ghekocht worden ten prijse van twintigh Ponden 't stuck.

10. Dat alle Soetelaers ende Koopluyden het Leeger volgende, ende Krijchs-luyden van den Koningh, oft sijne Alreze, binnen de Stadt sullen moogben blijven, ter tijdt toe dat sy hare Goederen verkocht sullen hebben, ende daer na met Paspoorte van den Gouverneur sullen vertrecken.

11. Dat alle de Burgers, die uyt der Stad sullen willen vertrecken ende anderfins willen woonen, toegelaten sal zijn haer Goederen ende huysen te verkoopen binnen den tijt van ses Maenden.

12. Dat alle kerckelijcke Persoonen vryelijck sullen vertrecken moogen, in alle seeckerheydt, ende insonderheydt de Bagijnen ofte Religieusen.

13. De ghevanghene Krijchs-luyden van d'een ende d'ander zijde sullen vry ghelaeten werden, midts betalende hare Kosten.

Volghens welck besprack / op den eersten Augusti / des morghens is den Stadt-houder Don Jeronimo met sestien Vaendelen (onder dewelcke ses Duytschen waeren) met dertigh Vaerden / ende tachtentigh Boots-gesellen / daer uptgetrocken / vergesellschapt wesende met twee honderdt negen Waeghens / met Bagagie ende Gequetsten: laetende de Stadt gheweldighlijck doorschooten ende ghemorsselt / ende in de selve booven de 1200 Dooden van de sijne. Desghelijcks vijftigh Tonnen Bus-kruydts / ende Leestocht voor twee Maenden.

De Hoogh. Mo. Heeren Staten der vereenighde Provintien / ende den Prince Maurits hebbende deese Plaetse bekoomen / resolveerden die wel te bewaren / soo wel ten dienste van de vereenighde Landen / als voor hun Ghebueren des Heyligen Rijcks-Verwanten / dien aen de bevrijdinghe des Rijnstrooms veel gheleeghen is / op dat 'er weeder gheen vreemde Heyrtochten over machten koomen: een Plaetse wel waerdt met ghemeyne Kosten des Rijcx bewaerdt te zijn: Waeromme sy beslooten die dapper te stercken / ende hebben een geweldige Schanse laten maken op de weert ofte Eylant des Rijns / voor de Stadt / die aen besteedt wierdt voor eene groote somme Geldts. Het Gouvernement aldaer / wierdt gegeven den Colonel Gistelles.

De Ridderschappen ende Staeten van het Landt van Over-Yssel / sijnde hun Landt nu bevrijdt ende vast ghemaeckt met de veroveringhe van de Stadt Rhijnberck, ende den Rhijn vry / hebben een Placcaet upt-ghegeven den 28 July / verbiedende alle Contributien aen haeren Vyant te gheven: Ordonneerende alomme op alle Vorpen / ende in alle Parochien / sterche Wachten te houden / op groote straffe / te weeten op de verbeurte van de Officieren van 25 oude Schilden / den ghemeenen Huysman op eenen Schildt / 't elcheens in gebreck bevonden werdende te verbeuren: desghelijcks dat sy luyden op alle Alarmen ende Klock-slaegen ghereedt souden weesen met haer Geweer: verbiedende op den Hals eenige Vyandts Soldaeten te herbergen: Die een van des Vyandts Soldaten bekomen konde / binnen den Lande / leevende ofte doodt / soude 25 Gulden van 't Landtschap ontfangen: Soo eenigh Koopman / door het Landt reysende / door onversicht van den Vyandt gevangen / ofte beschaedight wierde / soo soude die van den Lande ende Plaetse / daer sulcks geschiedt is / moeten sijn Rantsoen ende schaede op rechten: Dat niemandt met den Vyandt in het minste gheen Correspondentie en soude vermogen te houden / met diergelijcke pointen meer / tot des Landts bevrijdinge geordonneert ende gestelt wesende / al t'saem te langhe om allhier verhaeldt ende beschreeven te werden.

1600. Die van Over-yssel verbieden Contributie aen haren vyant te geven.

Sijn Excellentie neemt de Stadt Meurs ander-mael in, den 16 Augusti, des Jaers 1601.

1601. Meurs by den Prince Maurits in genomen en gestercht.

NAer dien dat de Stadt van Meurs alleen besettet was met een Guarnisoen van Vane-beederen (alsoo ghenoemt) zynde in dienst van den Vorst van Cleve, die de selve Stadt voor hem in hielt: Den Prince Maurits in het teghen-deel sustineerde / dat niet alleen dese Stadt / maer selfs het Graefschap / hem recht toe quam / en dat upt kracht van Testamente ende gifte vande Grafinne van Walburg: dien volgende heeft hy aldaer gesonden op den sesten Augusti den Rithmeester Cloet, ende den Colonel Edmont, met twaelf Vaenen Ruyteren / maer dat Guarnisoen en wilde niet wijcken / noch de Stadt alsoo verlaten. Waeromme den Prince Maurits selve deg anderen daeghs daer vooren gekoomen is met 25 Vaendelen Ruyteren / 35 Vaendelen Voet-knechten / ende vier halve Kanons; die van binnen dat siende / hebben het over gegheven in handen van haeren eyghen Heere: Den Prince Maurits heeft daer Garnisoen in ghestelt / ende orderen gegeven om het Kasteel te stercken / ende

1601. in vijf Bolwercken te legghen / het welcke gheholt heeft over de honderdt dupsendt guldens. Den twaelfsten Augusti wierdt sijn Excellentie binnen de Stadt met grooter eere als Gravve ende Landts-heere gehuldt / met de behoorlijcke Ceremonien: Daer nae wierdt hy desgelijcks tot Krakouw ghehuldt / 't welck hy meede dede stercken / besteedende wel vooz acht-en-twintigh dupsendt gulden aen Wercken / daer aen over de dupsendt Mannen in 't werck gehouden waren / so dat dese twe Plaetsen gantsch sterck gemaeckt wierden / ende niet dan by dzooge Somers perijckel scheenen te konnen lijden. 1600.

Maurits Graef van Meurs gehuldt.

Beschrijvinghe van den gheduerighen Scheeps-Strijdt, de welcke gheschiedt is in OOST-INDIEN omtrent de Stadt

BANTAM,

Tusschen vijf HOLLANDTSCHE Scheepen, tegens de groote Armade der PORTUGUESEN.

Inden Iare 1601.

1601. HEt is genoeghsaem bekendt goedt-willighe Leeser / dat den Stapel oft handel-plaetse der Specerpen / namentlijken van de Peeper / Caneel / Nagelen / Nooten-muscaten / Foely / Gember / ende van alle Medicinaele Dzoguen: Desgelijcks van de kostelijcke Gheesteenten / Diamanten / Robijnen / Turquoysen / Esmeranden / Saffieren / ende andere diergelijcke meer: Als oock allerley soozten van Peerlen / met veelderley ontallighe andere vzeemde Frapigheeden / die men alleenlijck in Oost-Indien bindet / ende van daer herwaerts over gebzocht wozden: dat den selven Staepel segghe ick noch binnen dese laetste verganghene honderdt Jaeren / principalijcken in de vermaerde / machtige ende heerlijcke Stadt van Venegien plagh te weesen. Ende dat die aldaer verhandeldt ende verkocht zijnde / als dan over alle de Rijcken ende Landen / van gantsch Europa oste Chzistenrijck ghints ende weeder verboert ende verhandeldt wierden / tot ghebzupck van de In-woonders der selver Landen. Waer dooz dat het gheschiedt is / dat de booz-schzeeven Stadt met haer machtighe Republijcke / dooz den selven Koop-handel / in grooten fleur over al beroemdt / ende van grooten aensiene plagh te weesen / ende ten hupdigen dage noch is. 't Is waer dat deselve Specerpen / Dzoguen / ende andere vzeemdigheeden / om tot Venegien ter Zee te koomen / eerst moesten binnen Alexandrien over landt van upt Indien / met ongheloofijcke Perijckelen / Lasten ende Onkosten ghebzacht wozden: soo om den verren langen weghs wille / als oock om de stercke Convoopen / die by de Carowanen (alsoo werden de Geselschappen / die de Goederen over-bzochten / ghenoemdt) moesten weesen / om d'aen-vallen der Arabische Roovers (die den Wegh allenthalven berenden) met teghen-ghewelt te weederstaen: Welcke over-groote beswaernissen ende onkosten de selve Goederen ende Koopmanschappen dzoeghen ende ghedzaegen hebben: tot voordeel ende pzofijte / daer-en-booven van de ghene diese van Indien op Alexandrien, van daer tot op Venetien, ende van Venetien soo voozts ghints ende weeder in Europa verhandelden ende voerden / ende dat om de groote begheerte

1600.

Tot Venegien eertijts de Staepel vande Oost-Indische Waren ghebweest.

BANTAM.
Ser. Sunda
A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L

1601. gheerte / treck ende estime die alle de voornoemde Waeren ende Koopmanschappen in de Landen van herwaerts over hebben / als ook om datter ghenen anderen naerderen Wegh ofte middel en was / om deselve van daer alhier te brynghen / dan met den voorschreeven Carowanen over Landt. Doch naerder-handt binnen eenighe Jaeren herwaerdts / soo is door het kloeck-moedig bestaen der onvertsaegder Zee-Helden/de naerstighept ende vlyght der Koop-lupden / ende andere Zee-haenen / verachtende de schrickelijcke Perijckelen / ende vreesselijcke Stormen der woedender Winden ende Zee / vergheselschapt weesende met ontallijcke ende onghelooffelijcke ghevaerlijckheden / quellagien / ende teghenheeden / die soo hun-selven / als haere Mede-ghesellen op soo langhen wijdt-loopighen Zee-vaerdt stonden te verwachten : Haer selven eenen anderen nieuwen / ende onsen Voor-ouderen heel onbekenden Wegh gheopent heeft / om door den selven in Indien t'scheepe te geraecken: Namentlijcken/ heel Africam om-zeylende / in't gesicht van Cabo de bona Esperanza, (die van haer eerste Ontdeckers alsulken Naem verkreegen heeft/ om der vaster hoopen wille diese hadden / haer voor-ghenomen Reyse nae Oost-Indien voortaen wel te konnen vol-brenghen) ende soo voorts van de selve Cabo tusschen d'ander zijde van Africa ende het Eylandt Madagascar, kustopeerende in het ghesicht van veele Eylanden / de Roode Zee / het ghelucksigh Arabien / de Persische Zee tot Kalicut ofte Goa, alwaer den Kooninck van Hispangien het Hof van gantsch Oost-Indien ghestelt heeft / ende den Vice-Roy sijn Woon-plaetse houdet. Ofte anderssints soo neemen sy naer de ghelegenthepdt der Winden / haeren Cours van de Cabo voor-schreeven / recht toe henen na de Strate van Sunda, latende het Eylant van Madagascar, met ontallijcke andere aen haer suncke Hant liggen. Voor deese nieuw-ghevonden Vaerden ende Reysen / zijn de voorschreeven Specerijen / Drogueryen ende andere vreemde Frapigheeden ende kostelijcke Waeren / met onghelijck veel minder Onkosten ende Beswaernissen herwaerdts over in Europa gheraeckt ende ghebrocht gheweest : Ende den Handel der selver Goederen is allenskens alsoo binnen Venegien verslapt / ende in Portugael in Lisbona alsoo verstijft / datmen magh segghen / dat hy van d'een Stadt in d'andere vertrocken is : Jae dat hy nu ghheelijcken ende de bykans alleen binnen Lisbona gheplant stact : overmidts dat alle andere Plaetsen ende Gewesten / handelende met diergheliycke Waeren / haer Marchten volghen moeten / nae dat den Prijs der selver binnen Lisbona ingheseldt wordt. Ende alsoo het Koninck-rijck van Portugael / voornamentlijck in de selve Stadt van Lisbona nu eenighe Jaeren herwaerdts / het vreedsame besit vanden selven Handel alleen / als in eygendom ghebruyckt heeft : Soo om datse de eerste Ontdeckers ende Vinders van den voor-schreeven Wegh / om de Cabo de bona Esperanza gheweest zijn / als ook om dat haeren Koningh seeckere somme van Penninghen aen den Keyser Karel de V. getelt heeft/ om de Spaengiaerden gantschelijck upt te koopen / van op dien Wegh niet te reysen / noch met eenige Scheepen te soecken. Is daer na tot Lisbona verhuyst. 1601.

Waer door dat die van Lisbona, met de Ingheseetenen van het gantsche Koningh-rijck van Portugael / daer door soo toe-ghenoomen ende ghepropereert zijn / datse nu ghewelddigh ende rijck zijnde / van alle Goederen / allenthalven over-vloeyen : Welck succes by haer behartight ende aen-ghemerckt weesende / ende siende den onghelooffelijcken Nut ende Voordeel die hun Koningh-rijck ende de Ingheseetenen van dien door den selven Handel ende alsulcken Navigatie was toe-vallende: hebbense ook alle middelen ende weeghen ghesocht om hen selven meer ende meer den voor-schreeven Handel / met de Zee-vaerdt derwaerdts alleen toe te eygenen ende te verseeckeren. Tot welcken eynde sy-lupden niet alleenlijck veele Plaetsen / Steeden / Provintien ende gantsche Koningh-rijcken in Oost-Indien over-weldight / ende met macht van Volck ende Waepenen onder haer Gebiedt gebracht hebben / diese met ghedwerighe besettinghen vast houden / ende met Forten ende Kasteelen allenthalven dwingen ende ringelen : maer hebben daer-en-boven noch met de andere Koningen/ Potentaten ende Princen van Oost-Indien / diese niet machtigh geweest zijn te over-weldigen / alsulcke Liguen ende Verbonden ghemaeckt / dat het scheen (nae den roep herwaerdts over quam) dat niemandt aldaer soude moghen ofte konnen handelen / als sy-lupden alleen. Dies niet teghenstaende / zijn binnen korte jaren herwaerdts / sommighe Neder-landtsche Scheepen der Geunieerde Provintien de bekende Spoor der Portugesen vol-

1601. volghende / langhe achter de veel-ghemelde Cabo de bona Esperanza oock in Oost-Indien gheraeckt (ghelijck wy hier vooren in 't langhe ende breede verhaelt hebben / daer sy by experientie wel anders bevonden hebben / als den roem der Portugesen (boven verhaelt) uptgaf ende meede brocht: Ja bevonden metter daet dat 't den voorsz. Portugesen niet wel doenlijck en was alle Plaetsen ende Gewesten / daer de voor-noemde Specerpen ende andere kostelijcke Waren vallen / hun selven alsoo toe te eygenen ende te verseheren / dat sy luyden daer koomende / sonder Cargasoen van daer wederom souden moeten t'huys waerdts keeren / ende dat door dien / datter veel Koninghen ende Eylanden waeren / by dewelcke de voorschreven Specerpen met ontallijcke andere kostelijcke ende vreemde Waren te halen zijn / ofte doodt vyandt der voorschreeven Portugesen waren / oft van alsulcken sinne ende ghevoelen / dat se ten versoecke der selver Portugesen den vryen Handel in hare Ghewesten / yemanden verbieden / ofte hun alleen toesegghen wilden. Het welcke de Portugeesen merckende / alsoo hun dees kittelinghe vanz de komste der Hollandtsche Scheepen gheen lacchen en veroorsaeckte / hebbense met onghelooffelijcke kosten / deese (hier voor af-ghebeelde) gheweldighe Scheeps-Armaede op de beenen ende te weeghe ghebrocht / om ter eender zijde / 't zy met danck ofte ondanck / de Koningen ende oock de vrye Ghewesten ende Eylanden / daer de Specerpen vallen / te verwilligen ofte dwinghen / met niemanden anders van herwaerdts over / als met hun-lieden te mooghen handelen / ofte haere Ghewassen / van Peeper / Naghelen / Nooten-Muscaten / Foelly / ende andere Waeren te vertieren: ende ter anderer zijden / oock om d'aenkoomende Hollantsche Scheepen / op den dienste te wachten / het landt tot verversching ende Water te halen / te verbieden / ende eyndelijcken om de selve alsoo te ontmoeten ende aen te vallen / datter gheen tydinghe meer in Europa van koomen soude. Doch wat uptkomste sy met deesen voor-slagh ende Vloote bekoomen ende verkreeghen hebben / sal van ons hier ten deele verhaelt ende beschreeven werden. Dan alsoo dese verwonderens waerdige ontmoetinghe ende Gomeynschen Zeestrijdt / eerst in 't Jaer 1601 gheschiedt is / ende de voor-schreeven Scheeps-Armaede al van 't Jaer 1599 veerdigh is gheweest / soo sullen wy in 't

De Portugesen soeken met gheweldt de Hollanders upt de Indien te houden.

koorte verhaelen waer meede deese 1601.
Scheeps-Armade besich is gheweest / ghedurende de twee tusschen-loopende Jaeren: want sulchs nieuwighepdts ende vreemdighepts-halven wel waerdigh is verhaeldt te worden. Alsoo de Koninck van Calicouthen met den Vicerop / ende de Portugesen van Goa, ende gantsch Oost-Indien oneens ende doodt vyandt / ende d'een teghen d'ander te Waeter ende te Lande toegherust was / om elckanderen vyandelijcken schaede ende af-breuck te doen / tot allen tijden ende plaetsen daer sy den anderen mochten aen-treffen ende teghen-koomen. Soo hadde den Koningh in synen dienste ter Zee / eenen seeckeren Indiaen / by name Cunal geheeten / den selven gheluckten syne aenslaegen ende Zee-schuymerpen in sulcker voegen / dat hy hem selven in koorte Jaeren soo vermaert ende rijck maeckte / (door den ghestadighen rycken Hoof / die hy op de Portugeesen bejaeght ende verkreeghen hadde) dat hem synen Aen-hanck / door alsulcke gheluckighe beginselen / tot eenen Koninck op-wierpen ende verhieven. Hy hadde een Sterckte ofte vertreck-plaetse / op de Custe van Malavar, nae synen Naem Cunal, of oock Cuchalle genoemt: Daer hy ('t Gareel van den Koninck van Calicouthen af-gheleydt hebbende) syn voorighe Kooperen ende Zee-schuymerpen / met grooten ontsagh ende wonderlijcken voorspoet / soo voor als nae by den tijdt van vyftigh Jaeren ghepleeght ende ghoeffent heeft / zijnde in alle ontmoetinghen ende meenigherley treffinghen metten Portugeesen ghedaen / meest altoos met syne eere gheschepden / tot der tijdt toe / dat de Vice-Rop van Goa, een Scheeps-Armaede te weeghe gebrocht / ende een Vreede met den Koninck van Calicouthen ghetroffen heeft / sonder den welcken moogelijck / dese Scheeps-Armade niet uptgericht en soude hebben.

Oorsaeck van het toerusten der Portugesche Vloote in Indien.

Tot welcken Vreede den Koninck seer ghedreeven heeft den spijt / van dat den voor-schreeven Cunal hem syn ghehoorsaemheydt gheweygert hadde: ende desshalven heeft hy hem oock in 't bevestighen der Vreede met den Portugeesen stracks d'Oorlooghe verklaert / ende aen-doen segghen: De Vice-Rop alsulcken gheleegenheydt niet willende versuymen / oock om deesen Voorn upt den voet te trecken / heeft (d'Armade al vaerdigh zijnde) deselve met omtrent 1500 mannen / onder 't beleyt van eenen seeckeren Lowijs de Gamma, Lieutenant

Gene-

1601. Generael der selver / nae het Fort van Cunal gheſonden: Den Lieutenant heeft de gantſche Armade doen landen in een Landt Ariori geheeten / daer hy ſijn kleyne Arcken t'ſaemen heeft ghebonden op de Riviere boven Cunal, in manier of het bruggen waren geweeſt: ende alſulcke brugghen heeft hy op de een-en-dertigh gemaeckt / wacht daer op ſtellende / om voor als nae de ſelve te bewaeren; Daer na heeft hy geordonneert / dat over de ſelve brugghen eenen Capiteyn Lowijs de Silva genoemt / met omtrent 300 Portugeſche ſoldaten trecken ſoude / die het ghevecht aenvangen / ende den toegangh tot het Fort openen ſouden / hy ſoude middeler tijt in 't leger blijven met de reſteerende hoopen / om de ghene te hulpe te komen die 't van doen ſoude moghen hebben.

Dit ſoo gheordineert zijnde / zijn de voornoemde Soldaeten den 12 Meert 1599 des nachts / op een gegeven vyerteken de voornoemde ſcheeps-bruggen gepaſſeert / daerſe het volck van Cunal, dieſe op den waeter-kant van de ander zijde ſtonden en verwachten / na eenigh gevecht van gejaeght hebben; nu waerender van een ander ghelweſte naer het Zuyden toe / noch omtrent 300 Portugeeſche Soldaeten / met omtrent 5000 Naios, ofte Indiaenſche ſoldaten / oock naer het Caſteel toe gepaſſeert. Onder de voorſchreven die over de brugghen gepaſſeert waren / was het gevecht ſeer hittigh / ende den weeder-ſtandt oock krachtigh: het grof gheſchut / met den moordadighen haghel der muſquetten ende hant-roeren ſpeelden dapper ende wreedelicken van weder-zyden / ſoo dat onder andere de voorſchreven Capiteyn de Silva, oock met een Muſquet in het hooft getreft ende ter neer-gelept wierd: wiens bloekhept de Portugeſen't hooft hadde doen bieden / en de voet doen houden: Want ſoo haeſt ſijn doodt verſtondight wierd / zijn de over-gheblevene gaen loopen naer de ſcheeps-brugghen toe; Dan / alſoo de ſelve van haer bewaerders verlaeten zijnde / in 't midden van de Riviere aen beyde de kanten los dreven / quomenſe den vluchtenden niet te paſſe.

Gheſtalt van het totruſten der Portugeſche Vloote in Indien.

De Capiteyn de Silva doodt geſchooten.

Deeſ eerſte proeve heeft deſe ſcheeps-Armade in 't jaer 1599 ghedaen / wiens ongheval ſy niemandt / als hun-luyden trotſelicke op-ghebla ſen hooverdije / te wijten en hebben; Want haddenſe den raedt willen volgen van den Koningh van Calicouthen, die in de batalie tegenwoordigh was / 't en ſoude ſoo niet toe ghegaen hebben / als het jaer daer nae ghebleecken is. Het naevolgende jaer 1600. gheleert zijnde door deſe gheſchiedeniſſe / hebbenſe den aenſlagh wederomme hernomen / onder het beleydt van hun-lieder Generael Andre de Furtado de Mendoza, omtrent den 20 Meert: De hitte en was ſoo groot niet meer / datſe om alleen d'eere te hebben / gheen Naios ofte Indiaenſche Soldaeten by hun hebben wilden / maer voorſichtighlick aen-gaende / ende die voorſchreven inconvenienten mijdende / hebbenſe met kleyne moepte 't Fort van Cunal inghekreghen / daerſe den ſelven Cunal in perſoone op ghevanghen hebben / die van hun-lieden / om hem wel ende ſeecker te bewaeren / op de Galeye aen boeyen ghelept wierd. In deſer voeghen is deſe Cunal van een ſlecht Man een Koningh ende ten laetſten een Galey-Boeve geworden. Dit ſtuck in 't jaer 1600 vollbracht hebbende / ſoo is de Armade in 't eſt van 't jaer beſigh geweeſt om haer met nieu volck / ende met twee nieuwe Galioenen te verſtercken.

1601. Den Koning Cunal ghevangen / ende zijn Caſteel verovert.

Het jaer 1601 in Auguſto / was haer voorneemen voor Bantam te weſen / dan ſtorm ende onweder heeft ſulcks verhindert / datſe eerſt den 24 December voor Bantam gearriveert zijn / even juyſt door een wonderlicke ſchickinge Gods / ten ſelven daghe datter drie Hollantſche Scheepen met de twee Jachten (door de welcke deſe batalie geſchiet is /) oock aen ghekomen zijn. Nu iſt alſoo / dat de Nederlandtſche Scheepen de Cabo de bona Eſperanza ghepaſſeert zijnde / ghemeynlyck het geſchut beneden doen / als van daer voort tot de Straete van Sunda toe / noodeloos achtende omme te ghebruycken / aldus onghemonteert weſende ſoudenſe de voorſchreven Portugeeſche Armade in handen ghevallen hebben / ten waer ſaecke dat hun den Almogenden Godt die een Beſchermer van de ſyne is / (een ſake aenmerckens waerdigh) niet eenen onverhoopten Bode toe-geſchickt hadde / die hun van alles verwittigt heeft / wat van de Portugheeſche Vloote te ſegghen was; de ſelve was een Chinees, die niet ſijn Prauw deſe Hollandtſche ſcheepen aen boordt quam / alſoo die noch uyt 't geſicht van de Portugeſche Armade waeren / ende heeft hun te kennen gegeven ende gewaerſchouwt van de aenkomſte der ghewelddiger Vloote / die van Goa, Cochin, ende Malacca, aldaer voor Bantam ghearriveert ende vergadert was / beſtaende in dertigh Zeylen / onder de welcke waeren acht Galioenen / ende twaelf Fuſten ofte Galeyen / al t'ſamen wel ghemonteert: de minſte onder de Galioenen was tuſſchen drie ende vier

Grootte van de Vloote der Portugeſen voor Bantam.

1601. hondert Last groot. Voorts seyde de Chinees dat der Portugheesen meyninge was de voorschreven Stadt Bantam te water ende te lande te belegghen/ om alsoo te maecken dat daer niemandt sonder hen-luyden soude moghen handelen. De Scheepen ende Jachten die deese boodtschap geschiedde/ waren genoemt / het eene Gelderlandt, groot 250 Last; 't ander Zeelandt, groot 200 Last; 't derde Uytrecht, groot 130 Last. Aengaende de twee Jachten/ daer van hiet het eene het Duyfken, ende was 28 Last groot; ende het ander hiet den Wachter, ende was groot 70 Last: de selve waeren den 23 Aprill 1601. uyt Texel gheseylt / vergheselschapt zynde met noch ander seven scheepen / soo dat den hoop t'samen het ghetal van twaelf macckte / soo Scheepen als Jachten; dan / alsoo sy in Zee van den anderen verstroocken waeren / en zijn maer de voorschreven vijf ten daghe voorsz. in de Straet Sunda gearriveert / daer hun de voorschreven Chinees sulcks te kennen gegeven heeft / als boven verhaelt is; denckende hun-luyden eenen sonderlingen dienst te doen / als moghende op sijne waerschouwinge den stoot van alsulken geweldigen Scheeps-Armade ontwijcken. Maer de Almoghende Heere heeft hun herten verstarckt / soo datse gantsch een andere resolutie als de voorsz. genomen hebben: Want den Admirael deser vlote/ Wolfart Harmansz ghenoemt / soo haest hy 't voorschreven by den Chinees verstaen hadde / heeft geboden d'anckers upt te werpen/ ende de Ober-Hoofden by een beroepen hebbende / wierd nae ghedaenen ghebeede beraedtslaeght wat tot welstandt van de tegenwoordige Vlootte/ tot behoudenisse in toe-koomende tijden van den Oost-Indischen handel / ende ter eeren van den Nederlandtschen Naeme / het voorboorlickste ende beste ghedaen ofte ghelaeten waere: waer op eendrachtelijck beslooten ende bestemdt wierd/ dat men: (ghemerckt de gewichtighedt vanden aenstaenden Aenslagh / aenden welcken de behoudenisse van Bantam hingh / ofte den ondergangh van het selve / waer door ghenoeghsaem ghemerckt konde worden watter de Gheunieerde Provintien door souden koomen te lijden / op Godes hulpe steunende/) de voorschreven vyandelicke Portugeesche Scheeps-Armade kloeckelijcken aenballen ende bespringen soude / om die van daer te verdrijven / ende de stadt Bantam te ontsetten. Op alsulcken resolutie wierden strachs alle koyen onder de boeve-netten ende elders / als oock alle andere beletselen upt-ghebrocken ende over boort gheworpen/ soo om het grof ghescheut als oock in 't particulier elck eenen sijnen persoon tot den aenval / ende tot den tegen-weer na dat de noodt eysschen soude / wel te mogen gebruycken. Het geschut wierd oock schoon ghemaeckt ende op-ghekiaert / ende alle dat tot der aenstaende batalie noodigh was / waerdigh ghemaeckt. Dit aldus nae vermoghen / tijdt ende plaetse ten besten ende geschickelijcksten als haer doenlijck was / waerdigh ghemaeckt hebbende / hebbense des morghens daer nae / twee uren voor den dagh op het teecken van een buyr t'samenderhandt de Anckers gheticht.

De Vlote der Hollanders bestaet in twaelf scheepen/ dan / alleen vijf stellen haer tegen de Vloot der Portugesen.

Op den 25 December omtrent der Sonnen op-gangh zijnse in het gesichte van de Portugeesche Armade ghekoomen / de selve hadden twee van hun galioenen op de wacht bestelt / recht onder het West - eynde van 't Eylandt Pulo Pensano: de welcke / sulcke Opweckers niet verwachtende / eer sy ter deeghen konden onder zeyl komen / ofte van andere ontset worden / alsoo getroffen zijn geworden / dat mense lichtelijcken soude verobert hebben / ten ware (tot haeren grooten geluck) dat den Admirael Wolfart Harmansz. (so hy een schoot met een van de achter stucken soude doen) geen ongeluck bekomen en hadde / door dien 't selve stuck berstende was / was dier halven ghenoodtsaeckt / door vreese om van de voornoemde twee Portugeesche Scheepen ofte Galioenen overvallen te moghen worden / loefwaerts af te zeylen / ende haer te verlaeten.

Begin van den Zeestrijdt voor Bantam.

Onsen Vice-Admirael Hans Brouwer sulcks niet wetende / kloeckelijcken den voor-gesetten aenslagh verbolghende / heeft het Schip van Malacca beyde de zijden met schieten in gheleydt / soo dat men in de Portugeesche Vlootte een seecker verbaestheydt konde mercken / door dien sy achterwaerts kropen / ende hun anckerden onder het voorschreven Eylandt van Pulo Penzano.

De Hollanders beslupten de Vlote aen te vallen/ ende Bantam te ontsetten.

De Hollanders het ongheluck van haeren Admirael verstaen hebbende / zijn oock onder andere seecker hooghe Eylanden geanckert / daerse hun schade / die sy soo in 't ghevecht als door het barsten van het voorschreven Canon verkregen hadden / verbetert ende gherepareert hebben.

Den 26 dito was 't heel quaet weder / soo dat d'een noch d'ander zeyl oft gheschut ghebruycken konde / waer deur / als oft soo eygentlijcken door den Heere ghevoeght hadde gheweest / onsen beschadighden Admirael tijdt ghegundt

wierd

1601. werdt om hem selfs gantschelijck te repareeren.

Twee Galepen van de Portugesen verovert.

Den seeven-en-twintighsten dito / zijnse weder na de Portugeesche Vloote toe-gheloopen / d'een teeghen d'ander dapper schietende: Op Oosten 't uyterste Eylandt van Bantam, lagen twee van haer grootste Galeyen / die daer de Wacht ghehadt hadden / de selve de Hollandtsche Schepen siende / hebben oock zeyl gemaeckt / meynende t'ontvluchten: Dan / overmidts dat deselve de Slagh-boegh meede hadden / soo zijn 't Schip Uytrecht ende 't Schip de Wachter, elck een der selver Galepen aen Boordt gevallen. Veele van de Portugeesen van de Galepe / zijn over in 't Schip Uytrecht ghekloммen / om haer Leven te salveeren; dan / alsoo sy 't door de meenighte souden mogen hebben overrompelen / is het Jacht tot ontset gekoomen / so dat den meesten hoop over Boordt gesprongen is.

Begin van den Strijdt voor Bantam.

De Capiteyn van de selve Galepe / was genoemt Francisco de Sausa, Soon van den Contador Major van Lisbona Juan de Teues: by hem waren 23 Portugeesen / ende voorts Swarten ofte Indiaenen tot 60 toe / onder dewelke de voor-schreven Capiteyn met eenighe Portugeesen geberght wierdt / de rest wierde meest doodt-geslagen.

Aen-gaende d'ander Galepe van 't Jacht de Wachter, aen Boordt geklampt ende in-genoomen / op de selve was de Capiteyn een out Man / die de Koninck wel 32 Jaeren in die Gewesten getrouwelijcken ghedient hadde / ghenoemdt Andre Rodrigues Palhota, alsoo hy hem niet gevangen en wilde gheven / is hy met een Spiesse door-loopen gheweest: Uyt de selve Galepe naemense een Metalen Stuck / met drie Metalen Bassen / ende de over-ghebleven voort ghevangen: Daer na hebbense die beyde inden brandt ghesteecken / hoewel dat sy met Rijs ende andere Provisande ghelaeden waren.

Ende alsoo sy door eenighe Ghevangens van de voor-schreven Galeyen / alle de particularitepten deeser Armaeden vernoomen hebben / en sal niet buyten proposite zijn / de selve hier te verhaelen.

Particulier verhael van de Steerckte van de Vloote der Portugeesen.

Eerst warender vijf Galioenen van Goa, op de welcke Admirael was / Andre Furtado de Mendoza; Vice-Admirael Thome de Zuza de Reucha. De Capiteynen van de andere waren / Francisco de Sylva de Menezeo, Antonio de Zuza Falead, Don Lopes Dalmeyda. Van Malacca warender twee Kraken / daer op waeren Capiteynen Trayano Rodrigues de Castelbianco, ende Joza Pinto. 1601.

Van Cochin eene / daer op was Capiteyn Sebastiano Suarco. Dit zijn de naemen vande Capiteynen der acht Galioenen.

Van Malacca scheyde noch een groot Galioen met achtien Fusten / die al tot Seylao arriveerden / ende niet voorder koomen en mochten / behalven eene die van den onsen ghenoomen is / daer Capiteyn op was de voor-schreven Francisco de Zuza Toues. Van Minar ende Seylao zijn twee Fusten ende twee Galiotten gekoomen / waer van Capiteynen waren / Andre Rodrigues Palhota, (van de onse doodt-geslagen) Andre Guiedes de Cavalho, Dieguo de Melo, Manoel Dias.

Van Malacca zijn 2 Galioenen gekomen / op dewelke Capiteyns waren Goncalo Vas de Castel bianco, Andre Pessoa.

Oock twee Juncken / van dewelcke Capiteyn was / Francisco de Maris. Noch seven Bantinen ofte Roep-jachten.

Noch sepdense datse op hun gheheele Armade omtrent 800 Mannen hadden dat Portugeesche Soldaeten waeren / behalven de Boots-ghesellen / die alle Swarte waren.

Sepden oock datter in Achee noch 4 Schepen met een Jacht lagen / dat oock de Armade geen ander ontset verwachtende en was / dan 't gheene in April van Goa soude scheyden.

Den 28 dito / waepde 't geheel hardt / soo dat men geen Zeyl voeren en konde / waer door d'een ende d'ander ghedwongen was stille te staen.

Den 29 ende 30 dito / bleevense noch al stille liggen onder de Kuste van Java, een wepnig beneeden den ruggen Hoeck van Bantam: De Portugeesche Armade lagh te loef-waerdts van de Hollandtsche / dan / even-wel en dorstense op hun niet af-koomen / als de selve Hollandtsche nae bequaemheydt van Windt ende Weeder wel ghedaen hadden: Niet te min / om wat te doen / staeckense twee van haere Galepen aen brandt / van mepninghe zijnde / de Hollanders te doen ruymen; maer eer de selve by hun quaemen / waerense al verbrandt. Sy onblooteden oock twee van haer Fusten / neemende het Volck in de Scheepen / diese daer naer in den grondt gheboort / ende tegen den Wal op-gejaeght hebben.

Twee Galepen by de Spaensche aen brandt gesteecken.

Den 31 dito / hebben de Hollanders haer Anckers gelicht / met haer bijden zeyl makende / van mepninge hun Vyanden te bespringhen / al lagense te loef-waerdts van hun: dan / als sy sulcks sagen / dat mense mepnde te treffen / soo zijnse

1601. zijnse onder zepl ghegaen / ende alſo het onderwijl ſtil wierdt / hebben de Hollandtſche haer zepl gemindert om die in te wachten: jae op datſe geenſins mepnen ſouden datſe vooz-liepen / ſoo hebben't de Hollandtſche gheſet / de Anckers upt-werpende; dan / de Poztugeſen ſulcks ſiende / hebben't mede gheſet / ſonder hen te durven aentaſten ofte aenvallen.

Den 1 Januarius 1602. des mozghens / heeft den Hollandtſchen Admirael Wolfart Harmanſz. vooꝛſchꝛeven / ſijn Ancker gelicht / de zeplen ſpannende / ſijnen cours recht toe recht aen nae de Poztugeeſche Armade toe ſettende: hem is eens-ganghs het Jacht ghevolght / ende eben haeſt daer nae de andere dzie Schepen oock: daer-en-tegen quam de Poztugeeſche Armade rupm op hun oock aen / ſoo dattet ſcheen dat het daer eerſt ghelden ſoude / dan ſoo ſe bp den anderen quamen / wenden ſp't weder van de Hollandtſche ſcheepen af / van hun gheſchut vertſaeght zijnde: haer-lieder Admirael liet het Bloedt-Vaendel waepen ende ſwieren / dan het was te vergeefs / ſijn volck en wilden niet meer vechten.

De Hollantſe ſcheepen tot Bantam wel ontfangen.

Aldus zijn de Hollandtſche Scheepen den derden vooꝛſchꝛeven wederom tot Bantam gheheert / daerſe wonderlicken wel onthaelt ende willekom werden gheheeten: de ſchade dieſe gheleden hadde was klepn / ende de eere machtigh groot alle de Landen vooꝛ: eenen Man hadden ſe verlooren / doch warender meer gequetſte / ende de ſchaede dieſe aen de ſcheepen gheleden hadden / wierd gerepareert eerſe van Bantam ſchepden / daerſe tot dien epnde als oock om haer volck te refreſcheeren / tot den twaelfſten dito toe gebleven zijn: Ende hoe wel in de Stadt Bantam ladinghe genoegh was / ſoo hebben ſp nochtans haer vooꝛ-ghenomen repſe willen vervoꝛderen nae de Molucken toe: daer den 17 Februarij onder andere den Admirael tot Ternaten gearriveert is / na dat hp ons volck / datter ghelaten was / in goeden doen ghevonden heeft / ſeer wel met den in-geſetenen over een komende. 1601.

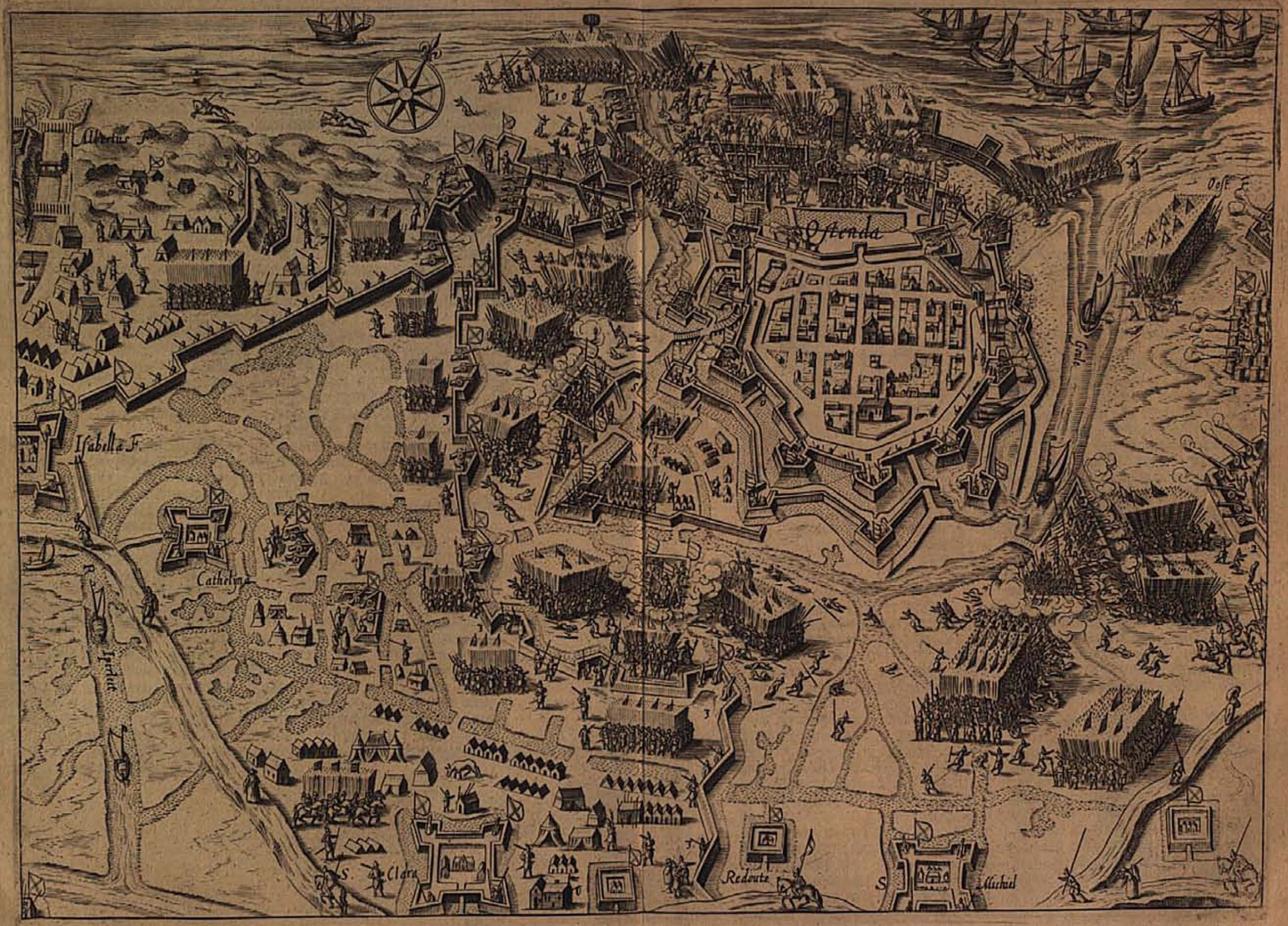
Daer wierd hp van den Koningh ſeer vziendelicken met een ſonderlinghe affectie ontfanghen / die hem nieuwers meer van en bedzoefden / dan dat ſins eenighe jaeren herwaerts / het gewas van de Nagelen ſoo sober was geweeſt / dat hp onſe Vloote nae ſijn ghenoeghen ende goeden wille niet en hadde konnen gerieven: dan de apparentie was nu ſulcks / dat hp verhoopte't ſelve nu te moghen doen / vaſtelijcken belovende dat niemandt onder ſijn gebiedt Nagelen ſouden moghen in koopen vooꝛ dat onſe ſcheepen gerijft waeren.

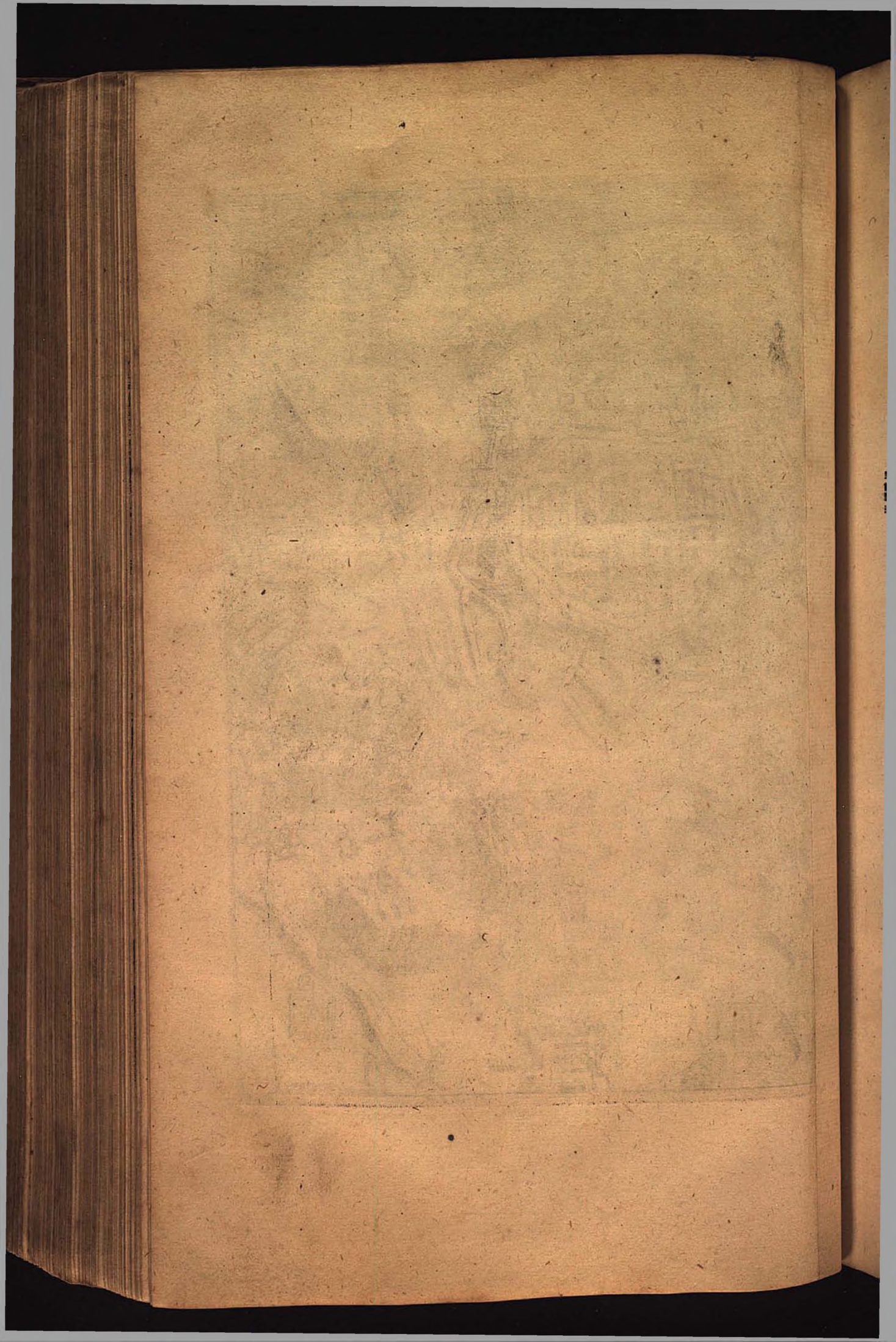
Ten leſten / de andere Scheepen zijn kozts daer nae tot Bantam gearriveert / daerſe haer ladinghe oock inne ghekregen hebben: ſoo datſe al t'ſamen rijckelijck geladen wederom nae deſe Landen gekeert zijn.

Den Almoghenden Heere en is niet genoeghſaem te loven ende te dancken van de boven-gemelde Victorie / wiens vzuchten haer metter tijdt meer ende meer openbaeren ſullen: hebbende niet wepnigh de hovaerdije / reputatie / ende het pzachtigh op doen der Poztugeeſen vermindert / ende de manneliche kloeckheydt der Oost-Indiſche-Vaerderen van deſe Landen / in die geweſten / verheven.

Want alſoo den Goetwilligen Leſer boven in den Aenſlagh van Cunal ſien magh / ſoo achtten de Poztugeeſen dat hun dzie hondert ghenoegh zijn om vijf dupſent Indianen te vermeeſteren ende te dwingen. Wat roep ſal dat onder den Indianen maecken / dat vijf Koopvaerders ſoo een machtighe Scheeps-Armade der Poztugeeſen in de vlucht gheſlagen hebben. Alleen iſt den Almooghenden Heere die de ſijne een onvertſaeght herte gheeft / om groote dinghen te beſtaen / ende de ſelve kloeckelijck upt te voeren / ende met eeren daer van te ſchepdden: dien zp lof / pzijs / ende eer / in der Eeuwigheydt / Amen.

Be-

Albertus F.
Oſtenda
Oſt
Gulf
Iſabella F.
Cathelyn
Ypriaut
S. Clara
Redoute
S. Michiel

Beschrijvinge van de strenghe, bloedige, ende ongehoorde Beleegeringe der Stadt

OOSTENDE,

Beleegert zijnde van den Eerts-Hartoge

ALBERTVS van OOSTENRYCK,

In de Jaren 1601, 1602, 1603, ende 1604.

1601. Redenen waerom Oostendens beleegh hier in gevoeght is.

Het sal mooghelijcken pemanden verwonderen / waerom wy alhier onder de Victorien deser Nederlantsche Provintien / inneboeghen ende stellen / het wijdt-vermaerde Beleegh der Stadt Oostende: Ghemerckt het selve niet by sijn Excellentie van Nassau, maer van den Eerts-Hartoghe van Oostenrijck, beleeghert / ghewonnen / ende verovert is gheweest: met groot verlies van Menschen-bloedt / ende onupt-spreeckelijcke Onkosten / tot wepnigh voordeels ende profijt haerer Landen. Nochtans / niet tegen-staende dit alles / soo pemandt dese Beleegheringhe wel ende ten rechten insiet / ende het verbolgh der Historien der selver / ten eynde toe upt-leest / die sal bevinden ende bekennen / dat dese Beleegheringe / den standt onser Landen / gheen eene / maer veele Victorien te weeghe gebracht heeft: soo in het mannelijck defendeeren der selver Stadt / daer meede sy den Vyandt grooten afbreuck in sijn Krijchs-volck ghedaen hebben (als men hier nae volkoomentlijck leesen sal) als dat sy / geduyrende dese Beleegeringhe / van den Eerts-Hartoge ghewonnen hebben / de Steeden van Rhijn-berck, de Graeve, ende Sluys, waer van een peder so veel waerdigh ende deese Landen dienstigh is / als de Stadt van Oostende opt gheweest is / ofte heeft mooghen weesen. Ten anderen / naer dien dese Beleegeringhe / soodanigen Belegh gheweest is / dat men van dierghelijcken nopt ghehoordt nochté gheleesen en heeft / ende dat de eere onser Krijchs-helden in het tegen-staen deser Beleegeringhe ende haere kloecke ende mannelijcke Daden / in de selve soo heerlijcken ghebleken ende geschiedt zijn / soo soude tegen reeden weesen / deselve onder alle de voor-verhaelde ende volgende Daden / upt te monsteren ende te vergeten. 1601

Om dan tot een begin der selver Beschrijvinghe te koomen / sullen wy ten eersten verhaelen de Gheleghenthepdt der Stadt selfs / de verschepden Aenslagen van den Prince van Parma, ende andere op deselve Stadt: Ten laetsten / wat den Eerts-Hartoghe beweeght heeft deselve te belegeren / ende dit alles kortelijcken / vermits 't verhalen van het geene van dage te dage geschiedt is / te langhe ende verdrietelijck soude vallen te leesen.

Maer wy sullen alleen het bysonderste verhandelen ende beschrijven. Die meer van de selve Beleegeringe begeert te leesen / wijsen wy tot de Registers die daer van ghedruckt zijn / insonderheyt tot het Boeckken dat daer van upt-gegeven is by Henderick Lodewijckxen van Haestens: wy gaen dan voort ende koomen tot de Beschrijvinge der Stadt selfs.

Beschrijvinge der Stadt Oostende.

Oostende noch onlangs een verachte klepne Plaetse gheweest zijnde / is een Stadt gheleegen in Vuydts-Vlaenderen / recht aen de kant van de Vuydtsche Zee / tusschen de Vuynen / op een Kibiere genaemt de Yperlee, (dewelke voor de West-sluys in de Zee plagh af te loopen) twee mijlen van Ondenborgh, ende vier ende een halven van Brugge: Sy heeft onghetwijffelt haeren Naeme ghekreegen van de gheleegenthepdt der plaetsen / als wesende het Oost-eynde van dat Gheweste / ofte om datse in het Oostersche Deel van Vlaenderen gheleeghen is: Alsoo van ghelijcken / oock omtrent Nieuw-poort

1601. Westwaerts / een Dorp gelegen is dat Westende genaemt werdt. Ten tyden dat Lowys Guicciardin syne Beschrijvinge der Nederlanden gheschreeven heeft / soo was die (gelijck hy seydt) noch onbemeurt / maer redelijcken (om de gheleghenthepdts wille) wel betimmert. Is groot ge-estimeert in 't ronde / een half uyre gaens / ende is eerst in 't Jaer 1572 met houte Poorten ende Paliſſaden teghen eenen in-loop ghesterckt geweest: Ses Jaren daer naer / de Ho. Mo. Heeren Staten der vereenighde Neder-landtsche Provintien / ghemerckt hebbende de gelegenthepdt / ende bequaemhepdt der selver / hebben die in sulcker manieren laeten stercken / dat den Prince van Parma (door veranderinghe in de Regieringhe gevallen synde) in den Jaere 1583 de ruyme baen / ende de Steeden van Duynkercken ende Nieuwpoort in gekreegen hebbende; Nochtans voor Oostende komende / de selve tot synen wille als de andere / niet en heeft konnen ghekrijgen: want ghemerckt hebbende / dat aen de selve Plaetse veele te verliesen / ende groote schaede te verwachten stondt / met cleyne hope van winste / lichte hy syn Schuyt van kant / ende bijf daghen daer voor gheleegen hebbende / vrack hy op / ende toogh daer van sonder dat hy die met syn Macht dorst bestaen te dwingen.

Oostende by de Staeten seer gesterkt.

Naerdien dat zeedert die tijdt / Oostende alleen in Vlaenderen onder het Ghebiedt der Heeren Staten der Vereenighde Neederlandtsche Provintien ghebleeven is / hebben de selve oock niet naer-ghelaeten wat tot de fortificatie ende verseeckeringhe der selver dienstelijck was / te voorderen ende betrachten / tot dat het ten laetsten in 't Jaer 1600 / niet alleenlijck door vernieuwinghe / ende verhoogminghe der binnen-Wallen ende Bolwercken / maer oock door nieuwe Grachten ende Contrescharpen / van buyten alsoo bewaerdt ende versterckt is gewoorden / datmen 't met goede reedenen onder een van de onwinnelijckste Sterckten van Europa setten mach: Want de Binnen-wallen seer hoogh verheeven / ende mete en diepe Gracht van de buytenste Contrescharpen ghescheyden synde / ontnamen den aen-vallenden Vyandt alle hoope van eenighsins de selve Contrescharpen te moogen over-weldigen / ofte inne te houden.

Voor-en-booven schijnt het / dat de Natuyre pet sonderlinghs met deese Stadt heeft willen te kennen gheven / want over eenighe Jaren herwaerdts heeft se de Zee noch veel onwinnelijcker ghemaeckt / als sy was / midts eenen nieuwen In-vreuck ten Oosten van de Stadt ghemaeckt hebbende / den welcken sy de Geule noemen / deselve is over de hondert voeten breet / ende binnens Landts / ten laeghsten Waeter / wel twee spietsen diep / ende in Zee aen haer beginsel een groote halve maedem meer. 't Is waer dat sy van outs altijdts met een Haven versien is geweest / maer de selve is by dees nieuwe niet te verghelijcken / want d'oude alle ses vuren door het Ghetye by naest drooghe vallende / laet den gheenen die de Stadt beslupt / eenen vrijen toe-ganck tot deselve / ende middel en wegh om die te dempen: oft soo onvry te maken / datter geen Schepen / dan met het uyterste perijckel door in de Stadt en souden dorven ofte konnen komen.

Is van ruyten met Water omringht.

Voor-en-teghen / alsoo de Hooghe Mog. Heeren Staten / de Duynen aen de Oost-zijde de Geule tot bevrijdinghe van der Stadt (de welcke sy door haer hooghte over-heerden) hebben laeten slechten ende effenen / soo bedeckt ende over-loopt de Zee die t'allen ghetijden: in sulcker voegen / soo breedt ende wijdt de ghe-effende plaetse / datter nae menschelijcken verstande / weynigh middel ghevonden kan worden / om de voorschreven Haven der Stadt te ontvrijen / want met een ghemeen Ghetijde vloeyt de Zee wel over de twaelf hondert stappen verre van der Stadt / ende met den Springh-vloet wel een mijle te landewaerts inne / alles rondtomme overwaterende / met veele Slooten / scheuringen / ende gebroocken Landts / die allen door-tocht / die men met laeghen Waeter versoecken mochte te verhinderen / ende boven maten sorghelijck maken. In somma / alle het gheene dat tot verseeckeringhe / ende fortificatie van een Stadt dienen mach / ende voorderlijck kan weesen / en is koste ofte arbeydts-halven hier niet achter-ghebleven: want de ghelegenthepdt van Oostende aengaende / die is sulcks / datse te landtwaerts inne / wijdt ende breet onder haer Vrandt-schattinghe / een groot deel van Vlaenderen konde houden.

Waeromme die van Vlaenderen altijdts ghetracht hebben / die aen haer te mooghen houden: ende van dien tijt af / datse den Prince van Parma moest verlaten / hebbense alle listen gesocht om deselve door een onversienlijken Aenval ofte andersins te over-weldigen. Insonderheyt soo heeft La Motte Gouverneur van Grevelingen, in 't Jaer 1585 langhs

La Motte's aenslag op Oostende.

den

1601. den Zee-strandt de oude Stadt (die doen noch maer niet een Kabelyn ende Palissade bevrydt was) in-ghenomen ende verrast / soeckende hem selven aldaer sterck te maecken ende te beschanssen: Doch / hy wierdt weder-omme met groot verlies van den synen / (waer onder wel veertigh Bevel-hebbers waeren / met alle syn Krychsgetuygh ende Gereedtschappen) daer uyt-ghedreven ende verjaeght. Waer van wy de Geschiedenisse wat wydtloopiger verhaelen sullen: La Motte, Gouverneur van Grevelingen, in der haest omtrent 1100 Mannen / uyt de naest-gelegen Garnisoenen vergaedert hebbende / is met acht wagens geladen met Schants-korven / swarte Teeren / Tonnen met Vasten / ende veel kleyne Sackkens om Sant in te rapen / ende alsoo metter haest een Borst-weeringhe op te werpen / nae de Stadt Oostende gekoomen / ende heeft hem met eenigh Volck / door de Palissaden die de oude Stadt van het Strandt af-sonderden / begheven / ende alsoo in de oude Stadt in-koomende / hebben sy ten eersten de Schildt-wacht met het gheheele Corps de Guarde vermeestert ende vermoort: zyn daer nae voort ghegaen / ende hebben met de Luyden / die in de oude stadt woonden / qualyck gehandelt / haer Eyeren / Visch / ende andere eetbare Spyse af-eyschende: De Luyden menende dat het Soldaeten uyt de Wacht waeren / vraeghden haer / waer omme dat sy haer nu meer als op andere tyden moeyelyck waere / sy antwoorden / dat sy nu hongerigh waren: onder-tusschen voort-loopende van het een Huys in't ander / soo quamender eenighe in een Huys / daer den Man sieck te bedde lagh / den welcken sy naer eenigh gheweldt vermoorden / waer over de Vrouwe seer groot misbaer maeckte / alsoo dat die van de nieuwe Stadt (die met de Haven / in plaetse van een Vestingh / van de oude Stadt af-geschepden was) sulcks ghewaer wierden / ende de Soldaten op de been quamen / slaende Alarm / ende schietende met groot ende kleyn Geschut van 's morgens omtrent van twee tot seven uyren toe / waer door datter veel van den Vyandt doodt bleeven / ende veele verliepen: Doch / van onse zyde in de nieuwe Stadt niet een / zynde alleen weynighe ghequetst. La Motte siende dat syn Aenslagh ghemist was / heeft hem met de syne op de vlucht begheeven / achter-laetende alle syne Waghenen met de Bagagie ende Gereedtschappen geladen zynde.

De Ho. Mo. Heeren Staten Generael / siende dat aen de bewaringhe der Stadt Oostende dese Landen ten hoogsten gheleghen was / hebben sy / volghende het advys van syn Excellentie / in den Jaere 1596 inde Maendt van Meye de Stadt van alle noodtsaeckelycke dingen tot de bewaringe der selver dienende / versorght ende met grooten overvloedt versien: Daer beneffens in Guarnisoen sendende vyftien Vaendelen Voet-volck / in plaetse van de ses Vaendelen Enghelschen / die daer uyt-ghetrocken waeren. Een Vaendel Pioniers onder Capiteyn la Croys, Edellieden ende Generaels van het Gheschut / dertigh Bus-schieters onder het ghebiedt van den vermaerden Constapel Joos Noble, ende verscheyden Ingenieurs ofte Sterckten-bouwers. Die terstondt tot de bewaeringhe der Stadt eenighe Bolwercken gheordonneert ende doen maken hebben / daer toe gebruyckende den Arbeydt van eenige honderden Soldaten. De Stadt aldus versien ende ghesterckt wesende / was (ghelyck het Spreeck-woordt seydt) voor den Eerts-Hartoghe ende de syne / een heet Hangh-yser om aen te tasten. Des niet tegen-staende / soo heeft hy in den Jare 1596 ten tyde als hy de Stadt Calis in-ghenomen hadde / van die van Vlaenderen seer ernstigh ghebeeden ende versocht zynde dat hy syn Gewelt nae Oostende keeren wilde / om het selve te belegeren ende met gheweldt te dwingen / hem toe-seghghende boven hare ordinaris lasten / daer toe op te brengen binnen drie maenden / twaelf honderdt duysendt Gulden / waer toe doen ter tyd den Eerts-Hartoghe wel eensdeels scheen te verwillighen / nemende eenigh Geldt op reeckeninghe / dan / hy vertoonde hem alleenlyck voor de Stadt met eenighe honderdt Soldaten / doch deselve besichtight hebbende / is hy terstondt wederom vertrocken. Den Hartogh siende dat de Stadt met gewelt seer qualyck te winnen was / soo heeft hy in den Jare 1598 / door eenen Hans Storm van Weenen, die met Verraedt ende Bedrogh meenen in te nemen op de volgende wyse: dat den voor-noemden Hans in de Stadt zynde den Gouverneur Sir Norits met verghift soude doden: Dat hy alle de Waeteren van de Stadt soude verghiften / om daer meede alle de Inwoonderen om het leeven te brenghen: dat hy (waer 't moogelyck en) naer het Leeven van syn Excellentie soude staen / ende die omme-brengen. Volghende syn eyghen Confessie by hem

1601. Oostende by syn Excellentie tegen een Belegh versien ende gesterckt

Die van Vlaenderen soecken Oostende te beleggen.

Den Hartogh soecke Oostende met Verraet te winnen.

1601. ghedaen op den veertienden Aprilis 1598. Maer Godt die voor-ghenoomen hadde / soo veele Menschen van sulcken verraderschen voor-neemen te bewaeren / heeft sulcks verhindert ende tot schande van de Meesters der selven gheopenbaert. Het Vergift ende de Instrumenten die den Verraeder meende te ghebruycken / is by de Heeren gheordonneert gheweest in de Zee te doen werpen. Overmidts sy van den Secretaris Philips Flemingh, ghewaerschouwt waeren / by soo verre sulcks verbrandt wierde / dat alle de Om-staenders die den Roock daer van mochten ontfanghen / moesten sterven ende vergaen. Den Verrader wierdt met de Informatien ende Bekentenissen naer Engelandt aen de Koninginne Elisabeth ghesonden / daer hy onghetwijffelt Verraders Loon ontfanghen ende gekregen heeft. Die van Vlaenderen siende dat desen wegh oock te vergeefs ingegaen was / oock merckende dat die van de Staten zijde ghestaedigh waeren waechtende / ende op alle aenstaende Krijchs-listen ende onbedachte aen-vallen / 't Ooghe te veel in 't Zeyl houdende waeren / soo naemen sy den tijdt waer / dat den Eerts-Hartooghe Albertus de Frontieren van Hollandt met synen Leegher ende gheweldt was aen-vallende / waer door dat de Ho. Mo. Heeren Staeten / der vereenighder Nederlandtscher Provintien haer Macht ende Gheweldt moesten besigh houden / om den in-breuck synes Gheweldts te stuyten ende af te keeren: Oostende geblocqueert Terwijlen sulcks gheschiede / soo heeft den Vyandt in der haest een ghetal van seventien ofte achtien Schanssen rontom de Stadt op-ghewerpen ende ghemaeckt / daer inne volghende het aengeven / ende den raedt van eenen overgeloopen Corporael / die lange binnen de Stadt van Oostende gedient hadde: de welcke hem liet voor-staen dat hy volkoomen kennisse hadde / waer ende op wat wijse datmen de Stadt alderbest mocht benauwen / ende haer gheduprigh upt-loopen / ende schadelijcke brandt-schatten konde beletten ende wegh-neemen.

Van / door erbaerenthepdt met der tijdt onder-richt weesende / dat hun de besoldinghe der Guarnisoenen / die sy in de voorschreven Schanssen onderhouden moesten / meer quam te bedragen / dan de Brandt-schattinghe aenliep / die de Stadt van de Landen voorderde / ende boven dien dat het upt-loopen der voor-schreeven Guarnisoenen den Landts-luyden alsoo schadelijck / ja schadelijcker was als de selve Schattinge / hebben sy eyndelijck hardt aenghehouden omme de Stadt te willen beleegheren: vertoonende de noodtwendighepdt ende noodtsaeckelijckhepdt der saecken / ende dat hy de tijdt soude waer neemen / hem op nieuws beloovende tot versterckinghe van sijn Leeger / alle Maenden soo langhe het Beleegh soude duyren / op te brenghen een somme van drie honderdt duysent Guldens / ende nae de over-winninge der Stadt drie Jaeren langh ghedurende tnegentigh duysendt Guldens. Ende noch een Vereeringhe voor sijn Hoogheydt van drie honderdt duysendt Guldens / de eerste hondert duysendt / soo haest hy voor de Stadt ghekoomen soude zijn: de tweede / als het Geschut daer voor gheplant was: ende de laetste alsser Breesse soude gheschooten zijn. Door sulcke ende dierghelijcke Redenen hebben sy ten laetsten de saecke soo verre ghebracht / (vermidts sijn Excellentie voor Berck lagh / waer door hy sulcks te lichter soude konnen te weeghe brengen) datse den Eerts-Hartoghe eyndelijck beweeghden / 't Beleegh aen te vanghen ende te beghinnen: Ende heeft dien volghende den vijfden Julij deses Jaers 1601 / derwaerdts ghesonden Graef Fredrick van den Berge, als opperste Veldt-Maerschalck / met vier Regimenten Krijchs-volck / hem neder-slaende aen de Oost-duynen van der Stadt / ende hy heeft des anderen daeghs met vier stucken Geschuts na de Stadt gheschooten / ende sijn komste laten weeten: Ende den selven Naemiddagh is Don Augustijn de Mexia, Gouverneur van 't Casteel van Antwerpen, met vijf Regimenten / omtrent acht duysent Mannen sterck weesende / ende vier Benden Paerden / aen de West-zijde der Stadt gekoomen / om te logeeren tusschen Isabella ende Albertus Schanssе: Maer die van binnen schooten soo sterck upt der Stadt / dat hy hem te rugghe in de Duynen moest retireeren / met verlies van veele Soldaten; van daer is hy allenckens ghenaerdert met begraevinghen / ende planten alsoo sijn Geschut om de Stadt te beschieten.

Oostende van den Hartogh den 5 Julij belegert.

Binnen der Stadt waeren een-entwintigh Vaendelen Soldaeten / van diversche Regimenten / ende een Vaendel Borghers / wel versien van Gheschut / Amonitie / Victualie ende alderhande Noodtdruft: Daer commandeerde binnen voor Gouverneur den Heere Charles van der Noodt, Colonel.

Op

1601. Op den tienden ende elfden Julij soo brachten de Eerts-Hartoghen haeren meesten Macht van 't Leegher naer de West-duynen: ende lieten in de Oost-duynen onder het Ghebiedt van Monsieur de Guson, noch omtrent dupsent Mannen / die op de voor-noemde Duynen een Schantse maeckten / ende haer sterck begroeven. Den Hartogh is aen het West-quartier seer genadert / ende heeft op de essene plaetsen der Duynen twaelf stucken Geschuts ghebracht / omme een Vaterije op den Zeestrandt te hebben / ende daer mede het upt ende invaren van de Stadt te beletten ende te verhinderen.

De Ho. Mo. Staten Generael van de Vereenighde Landen verstaen hebbende het apparent beleegh van Oostende / ordonneerden derwaerts te gaen den Colonel Huchtenbroeck, met tien Vaendelen Knechten: Ende versochten den Generael Veer meede derwaerts te willen gaen met drie dupsent Mannen die upt Engelandt koomen souden / de welcke swarigheyt maeckte derwaerdts te gaen / sonder sijn ende sijns Broeders Regimenten: waer op hem den achtsten Julij gesonden wierden acht Compagnien van dien / ende den veertienden Julij upt het Leegher van voor Berck noch de resteerende twaelf Vaendelen / alles booven de een-en-twintigh Vaendelen daer nu alreede weesende / daer onder noch ses Engelschen waeren. Den Generael Veer quam daer binnen den vijftienden Julij des nachts / ende des anderen daeghs wierdt by den Admirael den Heere van Warmondt, noch alderhande Amunitie in de Stadt ghebracht / niet teghen-staende het groot donderen van 't Geschut / het welck soo veel ende groot was / dat het in Enghelandt tot by Londen ghehoordt wierdt: want die van binnen Contra-baterye maeckten / ende beschoten 't Geschut dat haer beschoot / soo dat sy dickmael dat braecken / ende upt de Wielen smeeten: tot welcken eynde daer noch 2 heel dobbel Canons / ende 4 halve gesonden wierdē.

Oostende van den Hartogh den 5 Julij beleegert.

Den Oversten Sire Pransops Veer trecht in Oostende / met 29 vaendelen Engelschen.

Naer dien de Beleegheringhe van Oostende seer langhe ghedurdt ende ghedenck-waerdigh gheweest is / soo hebben wy goet ghevonden de gheschiedenissen der selver / niet alleen met Jaren / maer selfs met Maenden ende Dagen af te deelen / ende Journaels wijse te stellen / beginnende met de Maendt

JULIUS.

1601. DEn vijftienden Julij quaemen twee van de Enghelsche Koninginnen Scheepen / die een hoop nieuwe Engelsche Soldaten daer in brochten / bestaende in vijftien hondert Mannen / alle ghekleedt met roode Rocken / deese wierden terstont gebracht ende verdeelt onder de andere Compagnien. 1601.

Daer na wierden noch wel 2000 Engelschen daer binnen gesonden / wesende de reste van de 3000 die men verwachtende was.

Uytval upt Oostende by den Gouverneur den Heere van der Noodt.

Twee Daeghen voor des Generael Veers komste / hadden die van binnen eenen grooten upt-val ghedaen op den Dyandt in haer Trencheen / daer veel van de Belegghers doodt bleeven / nae datmen sepde / wel vijf ofte ses hondert / om dat sy noch niet wel begraeven waren / Don Augustijn Mexia wiert gequest / Don Jeronimo Monroy Maistro del Campo, van 't oude Tertio / wierdt in sijn Tente doodt geschooten: Die van de Stadt verlooren omtrent dertigh Mannen: waeren in seer groot perijckel van ghevaeghen te werden op den selven tydt / Don Diego d'Idiaques ende Don Johan de Bracamonte, Neeve van den Grave van Fuentes, Don Pedro de Loias, Soone van den Marquis de Loias, die de tydinghe hadde ghebracht van de Gheboorte van 's Koninckx Dochter / ende meer andere groote Persoonagien.

Den Generael Veer binnen gekomen zijnde met het opperste Bevel / stelde allomme Orde / deylende de Nederlandtsche Compagnien in twee Regimenten / onder den Gouverneur den Heer vander Noot, ende den Colonel Huchtenbroeck, die in de oude Stadt commandeerde.

Die van Oostende toe geeren haer volck buyten de Stadt in haer schansen ende contrescarpen.

Den 17 ende 20 Julij / dede Veer, (hebbende nu veel Volcks) een stuck Landts van den Polder in 't Zuyden in-neemen / ende wel beschanssen: oock besettende alle de Contrescarpen / ende deese nieuwe Schantsen op de Polders.

De Gaten geopent.

Den 22 Julij / wierdt de Haeven soo met Gheschut beset ende beschooten / datter gheen Scheepen meer konden of dorsten in-baeren / maer den 25 Julij wierdt'er bevonden by den Generael ende den Ingenieur M. David van Orleans, ende van andere oude erbaeren Schip-lieden / dat de Geule soude moghen dienen / om scheepen in te brenghen / mits oopenende eenen Dyck ofte Wal van 't Contrescharp / ende berghen die scheepen in de Gracht van de Stadt gheheel bevrydt. Dan / den Eerts-Hartogh deede tot Nieuwpoort ende elders scheepen met steenen ende anders laeden / ende sincken omtrent

1600. trent oft in de Geule/ om die te stoppen/ maer effectueerden daer meede niet met allen.

Den 27 Julij deeden die van Oostende een grooten uptval op des Dyandts Leeger/ jaghende die uyt hare Loopgraeven/ haer verbolghende tot de Duynen toe: Die van de Stadt schoten dapper onder de voorste Troupen/ alsoo datter op de Plaetse wel ses honderd doodt bleeven/ behalven de Ghequetsten ende Ghevangenen/ onder de welcke ghekregen was een Soon van den Secretaris van den Koninck van Spangien.

Die van Oostende maeckten veel Blinden/ om het Volck van 't Gheschut te bevryden: oock dedense de Catape ofte pylen van balcken in Zee met steenen vullen/ om de Zee ende haere Baeren van de Stadt te weeren/ ende het landen van den volcke aenkomende te helpen. Waer meede dese Duytenwercken ofte Contrescharpen soo sterck gemaeckt waren/ als andere gemeyne Wallen van stercke Steeden/ met Haveliyns/ halve Maenen/ ende Fozten bewaert zyn: soo datmen met geen Geschut de Stadt soo na komen mocht/ dat men bequaeme Waterpen tot stozmen maken konde/ ende daer-en-boven hebben sy het af-baren ende toe-baren versekert: waer by de vereenighde Landen moet hebben ghekregen/ de Stadt te mogen defendeeren/ dagelijcks alderhande Materialen ende oock Wercklieden binnen sendende/ om deselve noch stercker te maecken/ alsoo dat sy tot de beschermínge van de Stadt geenen kost sparende waren.

Descriptie van het Bolwerck van den Sandt-bergh.

De Beleggheers konden nerghens naerder by de Stadt koomen/ dan in het Westen/ langhs de Duynen/ van waer sy naer de Stadt gheweldelijck schooten/ principalijcken op den Zant-hil/ Zandt-bergh/ ofte af-gheseneden Duyne/ een geweldigh Bolwerck/ van twee Wercken/ d'een boven d'ander/ rondtomme met veel regels van Palissaden/ van onder tot booven/ al van Rijs-houdt gheweldigh opghemaeckt/ met andere Bolwercken ofte Casamatten daer by: want het de geheele Westzyde ende weeckste van der Stadt/ oock mede de West-haven moest beschermen. Desen Zandt-hil is so geweldigh ende veel beschooten gheweest/ datse ghelijck als een Yseren-bergh ghewozden is/ want daer wierdt kooghel op kooghel gheschooten/ datmense hoozde op den anderen klincken/ ende eenighe weder te rugge uyt-sprongen.

AUGUSTUS.

1601. OMtrent den Sandt-hil lach eenen Zee-dijck om de Zee te weeren ende upt te houden/ streckende tot aen de Duynen daer de Belegghers op laeghen. Desen Dijck wierdt bewaert met halve Manen ende Palisaden/ ende den Bezy van dien wierdt bewaert met een sterck Kabelijn/ dat sy Porc-espic noemden/ ofte yzere Vercken: her welcke den Eertz-Hertogh docht te onder-mijnen/ ende soo de stadt te naerderen. Waeromme den 15 Augusti die van der stadt dien dijck hebben dooz gesteecken/ achter een van hun eyghen voorschreven halve Manen/ ende hun eynde wel ghewapent met Deelen/ Berderen/ ende Rijs-houdt tegen 't gheweldt der Zeebaren: nochtans seer bzeesende/ dat het dooz-steecken veel meerder schade aen de Bolwercken ende hun andere Wercken doen soude/ dan 't ghedaen heeft: dan/ de operatie van 't dooz-steecken der selver heeft de Beleggheers veel schantsen doen verlaten/ dooz het gheweldigh op-koomen van het Zeewater. Alsoo was de Stadt nu een Eylandt ghewozden/ de Zee daer rondt-omme loopende/ ende wierden hier dooz van 't vaste Landt ende van de Beleggers wel dupsent voeten wijdt af-ghescheyden ende gheseparéert: die al in groote hoope waeren/ dat de Zee in den Winter de Stadt meerder schade/ dooz het dooz-steecken des Dijcks/ by bzengen soude. Te meer/ alsoo op den sestienden Augusti hem eenen grooten Water-bloedt verhief: maer de selve heeft het Leeger van den Hartogh de meeste schade aen-ghebzacht/ ende haer upt de Trencheen versaeght/ en de hooghte van de Duynen/ (om haer te bevzijden) doen soecken/; waer dooz die van der stadt hoopten datse haer aen dien kant niet meer so na en souden komen: maer het Water afgelopen wesende/ sagen sy het tegen-deel/ want elck quam wederom in syne plaetse/ en deden meer quaets als te vooren.

Den Zeedijck tot Oostende dooz-gesteken den 15 Augusti.

De H. H. Heeren Staten/ van de vereenighde Landen/ siende dat de stadt alsoo rondtomme in 't Water ghestelt was/ hebben een betrouwen gekregen/ dat Godt de stadt bewaren wilde: ende hebben allen blijdt aen-gewent/ om die wel van alles te versorghen ende te versecckeren/ en hebben op 't naerstigh schrijven van den Generael Veer, na 't in-neemen van Rhijn-berck, noch 23 baendelen Voet-knechten met den Graeve van Chastillon in Oostende gesonden/ daer

Groote dooz-raedt van Volck ende Noodtdruft binnen Oostende gesonden.

1601. daer nochtans te booren 59 baendelen binnen lagen / behalven die dagelijcks upt Engelandt derwaerdts gheſonden wierden/die meer dan 2000 waren: daer wiert binnen dagelijcks ſeer veel volck geſchooten / door't geſtadigh ſchieten des Vyandts / jae veel meerder als opt in eenige Belegeringe van eenige ſtadt geſchoten zijn. De Landen ſonden daer binnen in den tijdt van 14 dagen / onder het belept van den Heere van Warmont, Admirael van Hollandt / die met ſijn Oorlogh-ſcheepen daer bupten in zee op de Wacht lagh / 170 ſcheepen gheladen met alderhande Victualie / Wijn / Bier / Broodt / Turfende Brandt-hout / voor den toekomenden Winter: met alderhande Materialen: ende boven de 550 tonnen Bus-krupt / die voor het Beleg daer binnen waren / ſoo wierde met deſe 107 ſchepen daer-en-boven noch binnen gebracht van grof en fijn Bus-krupdt 373 dupſent ponden / van Tonten 77000 ponden / Muſquet-ende Carabijnder kloogelen 98000 pont / met 15000 pſere kloogels ofte klooten / ende voorts alderhande Noodtdruft tot defenſie der ſelver ſtadt dienende: ſo dat de Tyſtocht daer ſoo plantept was / datmen den Franſchen Wijn daer konde koopen de kanne voor 3 ende 4 ſtupvers / ende den beſten om 5 ſtupvers: Delfs Bier 5 guldens de tonne. En voorts alle ander eet-waren ende behoeften na advenant.

Den Tyſtock tot Oſtende door-geſtoken den 15 Auguſti.

Hier door is dit Beleg voor Ooſtende ſo fameus gewoorden / dat het by de vrome Krijchs-Helden de hooghe Schoole van de Oorloghſche weten-ſchappen genoemt is gewoorden: ende deſe Schoole is met grooten ernſt ende koſt van weeder-zijden / van alle Quartieren ſoo wel van de Belegghers / als van de Belegerde beſocht geweeſt.

Het volck upt Zeelant met Wijf ende kinderen voeren derwaerdts ſpelen / upt nieus-gierighept / verſeekert zijnde / dat alle Eet-waren ofte ſpijſe ſo goeden koop / ofte beter koop waren als in Hollandt ende Zeelandt: upt oorſaecke dat alle lijf-koſt vry was / van alle Exeijſen ende Impoſten gelijck boven geſept is.

Groote voor-raedt van Volck ende Stadt-druſt binnen Ooſtende gevonden.

Daer quaemen binnen om de manieren van de Belegeringe ende de Fortificatien te beſien / den Broeder van den Koningh van Denemarcken / den Hartogh van Holſteyn / met den Graeve van Hohenlo, Graef Jan van Naſſau, den Graeve van Northumberlant upt Engelandt / den Graeve van Sint Pol, Gouverneur van Picardien, was ooch op weege / maer wierdt van den Windt in Zeelandt verſteecken. Selve den Koningh / Hendrick de IV, van Vranckrijck / quam in Auguſto tot Cales, om de ghelegenthept van dit Belegh te verſtaen / van waer hy een van ſijn Heeren ſondt den Eerts-Hartogh te beſoecken / alſoo deede ooch den Eerts-Hartogh / ſendende aen den Koningh den Graeve van Solre. 1601.

Op den 19 ſoo heeft den Hartogh ſijn Leeger aen de Oost-zijde geſterckt / met drie Regimenten Voet-volck / onder het ghebiedt van den Graeve van Bucquoy, diemen ſeyde dat van Berck gekomen / ende aldaer geſonden waren / om dat te ontſetten / maer quaemen te ſpade. Dit Volck marcheerden upt / trots in't geſichte van die vander ſtadt / ondertuſſchen dapper op de ſelve ſchietende / waer door dat ſy groote ſchaede deden.

Ten ſelven dage merckten die vander Stadt / dat den Vyant ſeer naerde ende hem liet anſien of hy van ſinne was om de Stadt te beſtormen: die van binnen hebben haer daer teghen waerdigh ghemaeckt / ſtellende op eenige plancken ofte deelen tien ofte 12 loopen van Muſquetten neffens den anderen vaſt ghemaeckt / die ſy in den eerſten aenval met een loopende vyer ſoude doen aen-gaen ende op den Vyandt loſſen / waer door datſe veele quaedts ſouden hebben konnen upt-rechten / maer den Vyandt is achter ghebleeven.

SEPTEMBER.

Graeve van Chaſtillion door ghe-ſchooten

DEn Graeve van Chaſtilion, Colonel vande Francopſen / was een ſeer Fraey / laugh / fris / vroom ende een ſeer kloeckmoedigen Heere / Soons Soone van den grooten Admirael van Vranckrijck / die door ſijn wijſe beleydinge ende manhafte Daeden / ten dienſte ende welvaren deſer Landen ſeer veele vroome Fepten van Oorloogen upt-gerecht ende ghedaen heeft. Maer obermits de upt-voeringhe der ſelver daden / ſeer veele perijkelen onderworpen zijn / ende dat die de alder-kloeckſte dick ende meenighmael alder eerſt ende meeſt weder-baeren ende beproeven / ſoo is't gheſchiet dat hem den tienden Septembris een ongeluck treffe / ſtaende op het opperſte van den Sant-bergh ofte Sant-hil / berghgheſelſchapt met den Gouverneur den Heere vander Noot, den Colonel Huchtenbroeck, Gouverneur van de Schanſſe van S. Andries ofte Roſſum, met den Schotſen Lieutenant Colonel Brogh, ende veel Edelen / ſo is het geſchiet / dat deſen vromen Heldt / door de ſchants-korven naer des Vyants Leeger uptſiende / onverwacht ende ſubtijte-

lijcken

1601. lycken een Koogel van een Canon ghekoomen is/die hem niet alleen en trefte/ maer de gantsche schelle oft Panne van syn Hooft af-geschooten heeft/ syn Herssenen ende Beckeneel vlogen Huchtenbroeck, den Capiteyn Brogh, ende andere om de Ooren ende in 't Aengesicht/ met soodanigen kracht ende snelligheyt/ dat eenighe in perijckel waren van te sterben. Den Prince van Orangien syn Doodt verstaende/ was met veele andere Heeren seer bedroeft. Den hoop-schreeven Colonel Huchtenbroeck wierdt meede korts daer na den laetsten September doodt geschooten/ ende seer beklaeght/ desgelijcks een Capiteyn van de Fransoysen/ la Pomerade genoemt.

Naer dien in dese Belegheringhe seer veele menschen van hooghe ende laghe Staten ende Offitien geschoten zyn/ jae meerder dan in eenighe belegeringhen opt geschiet is: Ten deele om dat de Belegerde het schieten soo gheweent waren/ ende de Kogelen niet veel meer en achten dan Kaetsballen: ende dat onder de selve (soo men soo segghen mach) eenighe personen seer aboutuerlicken gheraeckt ende gheschoten zyn: soo en sal het niet buyten propoost weesen/ dat wp alhier eenige van de merckelijcxste ende wonderbaerlijcxste schooten inne voeghen ende verhalen.

Abontuerlijcke schenten binnen Oostende ghe-schiedt.

Een Soldaet broodt ghekocht hebbende/ toonde 't broodt om hooghe/een koogel neemt hem het half broot wegh/ de reste hiel hy vast/ seggende: dat het eenen rechtschaef Soldaets koogel was/ die hem noch 't grooste deel liet houden/ om syn leven te versorghen.

Een Engelsch Edelman onder twintigh jaren zynde/ is in eenen uytval/ synen rechten arm af geschoten/ hy raepte den selven op ende dede dien met hem dragen totten Chyrurgijn; verbonden zynde (sonder sieck zyn of te bedde te liggen) nam den arm in syn slinker hant/ en droegh hem in syn logement/ seggende: Daer is den arm die op den middagh den anderen hoop-ghedient heeft.

Een Soldaet synen arm afgheschoten/ seer slaen w zynde/ wierdt van twe andere ghelepdt/ terstondt komt een ander kogel/ ende neemt hem het been af/ sonder dat eenighe van beyden/ die hem lepden/ ghequetst ofte geroert waren/ maer den Soldaet is terstont ghestorben.

Een Burger Crupdenier staende hoor synen winckel/ wiert van eenen kogel beyde syne beenen af-geschoten/ daer hy af gestorben is/ ende nae dat hy gheki st was ende naer het graf gedragen wierde/ soo wierde hem syn hooft af/ ende het lichaem upt de doot-kiste geschooten/ sonder dat de gene die hem droegen ghequetst ofte beschadicht wierden.

1601.

Een jong-man op een peert sittende/ wierdt het Peert onder hem van achter tot voren door-schoten/ende hy niet dan syn broeck tusschen syn beenen gequetst.

Een Capiteyn over 't Boots-volck/ met eenen spreckende/ wierdt den Spreecker synen Arm (op des Capiteyns schouder liggende) af-geschoten/ sonder dat den Capiteyn yet gheraeckt wierde/dan/van den wint een wepnigh beswijmde/ende dat hem de Ooren wat bloeyden.

Het gebeurde ock drie ofte viermael/ dat des Vpants ofte Beleggers geschoten Kogel treste in een heel ofte half Canons mondt/ dat geladen stont/ ende met den scheut ontstack het geladen Canon/ soo dat het weeder de twee Kogels upt-schoot.

Drie Corporalen/ met een Vrouwe/ die een Kint op den arm hadde/ wierden t'seffens van een Kogel ghetroffen ende geliick doodt-geschoten: het welk voorwaer een draebigh schouspel was om te aen-schouwen.

Veel andre abontuerlijcke/ (ja eenige belacchelijcke schoten) ghebeurden aldaer/ ende veel rare ofte seltsame/ het welck niet te verwonderen was in soo grooten meenighte van schieten/ naedemael datmen voorseecker houdt/ dat op de Stadt in de eerste tien weecken tijdts/ van buyten in ende na de Stadt weltsestigh duysendt scheuten met groff Geschut geschooten zyn/ ock gheypende Kogels na de Huysen schietende/ om die in brandt te schieten/ dan/ tot klepnen effecte/ vermidts de Huysen al leeghe af-ghenoomen ende onghedeckt waren/ het welke niet te verwonderen was: Want de opinie van de Spaengiaerden was de Stadt met geweldt ende meenighte van schieten te beroveren: alles dat 'er was in d'asschen ende over hoop te schieten. Die van der Stadt en schooten niet wepniger dan de Belegghers op hare Forten ende Schantsen/ jae met sulcken geweldt/ datse dickwils des Vpandts Geschut van syn Raders waren dismonteerende: Alsoo dat wp achten dat 'er tot genen tijden/ noch by Turcken/ Heyden ofte Christen/ op een plaetse van weeder-zyden soo veel geschooten is: waer over dat het Geschut ende de laedt-gaeten alsoo ver-

't Getal van 60000 schenten op Oostende/ ende wel soo vele daer upt geschoten in 10 weken.

sleeten

1601. sleeten zijn/datse onbequaem waren om langer te mogen gebruycken/'t welck in geen belegeringe gesien is.

Eenige dagen te voren/soo wierde den Gouverneur Veer, staende boven op den Sant-bergh/door een splinter die van 't schieten ergens af sprongh in zijn hooft gequetst; om dat een hooftwonde stilte van doen heeft ende sijn hooft seer begost te swellen/soo heeft hy nae Zeelandt voor eenen tijdt moeten vertrecken om sijn wonde te doen genesen.

Daer wierden oock kloecke uytvallen gedaen/daer by de beleggers groote schade meermaels leden: namelicken den 24 Augusti deden die van binnen twee uytvallen/den eersten by de Engelschen/daer nae by de Duytschen ende Engelschen/alwaer datter van die van binnen omtrent 9 ofte 10 doot bleven/ende omtrent 30 gequetsten: maer veel meer van buyten/die t'elcken repse dapper te rugghe gedreven wierden/ende soo sy dat met het voetvolck al te met niet wel konden doen/dreven sy die met de Ruyterye binnen/waer onder by wijlen het grof geschut van de Stadt groote schade dede/soo dattet een seer bloedich ende langduyrich belegh wert/als men uyt 't vervolgh der Historien vinden sal.

Opten 18 September zoo hebben die van Oostende alle de Canons/musquetten/ende Calibers afgeschoten/ter eeren van Elisabeth Coninginne van Engelant/wiens geboorten dach dat het was. Door welck gewelt van schieten in het Leger een groote beroerte ontstaen is: ende beroorsaechte datse wederom met byer-ballen ende kegelsteenen soo vreeselicken naer de Stadt schoten/datse niet en wisten hoe ofte waer sy haer beschermen ofte bewaren souden.

Gelegenthept van 't Leger voor Oostende.

De belegghers wierden mede onder den anderen meermaels oneens/om dat veel aenslagen niet wel en gheluckten. Sy lagen geintrencheert op de Westsche duynen/in seven ofte meer trenchees/d'een hooger dan de ander/nae dat de duynen lagen/alle seer sterck met rijs-hout ende zandt d'een aen d'ander gheecht: van dese duynen af was noch een trenchee met Redupten hooge beset/daer sy geschut op hadden liggen/die streckte tot het Fort dat sy op het verballen Kerck-hof ghemaeckt hadden/tusschen de Schansen van Grooten-dorst ende Isabella, die op de Waert/de Yperlee geheeten/lagen: daer oock 't Fort van Sint Clara lagh ende het Legher van 't Zuydt-quartier: van welck quartier eenen wegh deur ghemaeckt was van rijs-hout/tot in 't Leger dat in 't Oosten lagh. Graef Frederijck van den Berge hadde in 't Zuyden een trenchee gemaeckt/tegen de trenchees der Engelschen in den Polder/al met geschut ende batterijen versien.

1601.

Over al dit geweste commandeerde Don Augustijn de Mexia, sterck zijnde omtrent acht duysen mannen: ende voorts in 't Oosten van der Stadt/naest de Stadts-brugge lagh mede een sterck leger onder Graef Frederijck, dat wel 2000 sterck was. Sy hadden hier boven noch een Vaendel Engelsche rebellen ende quaetwillige overloopers/die uyt der Stadt overgeloopen waren/onder Capiteyn Floudde, noch vier Compagnien Peerden: sy waeckten in 't gheheel Leger des nachts niet min dan drie duysent sterck: Capiteyn Catrice hadde wel het meeste bewint met eenen Simon Antonis inde trenchees/Mattheo Serrano was Lieutenant Generael van de Artillerie: Don Lowys d'Avila, Balthasar Lopes ende Don Iohan Pantoche, waren Sergeants Majors in 't Leger: daer waren de Regimenten van de Graben van Solre, Bucquoy, Fresin, Aschicourt ende ander/die niet wel en accoordeerden mette Spaensche/die het meeste bewint van als ende over al hadden. De mutinatien van eenige Schansen en waren niet geheel gestist/maer wierden versonden met Ostagiers/in Sint Winocx-berge, tot volle betalinge/die spaede tot haer quam/soo dat sy het platte Landt noch brantschatten.

Albertus komt selfs in het Leger.

Den Eertz-Hertogh Albertus bondt hem selven wel in 't Leger/logerende in Albertus schanse/daer het Leger rond omme soo betimmert ende ghesterckt wiert tegen den winter/als een Stadt/ende wiert het Westeynde genoemt/De Infante Isabella logeerde binnen Nieuport/ende quam den 2 Augusti selve in 't Leger met 16 ofte 18 Roets-waghens/dat die van der stadt haer sien konden/ter wijle het geschut van weder-zijden dapper schoot. Daer wierde ghesept dat sy selve aen eenighe stucken het byer gaf/'t welck tot vereeringhe des Crijchs geacht wierde.

Die banden Vandt bonden platte zomen van hout ende rijs aen den anderen in het Westen op het strande/die sy met schans-korven besetten/ende met cabels vast maeckten/om van daer de scheepen inde oude haven varende te beschieten ende upt te houden: sy trachten mede de diepte ofte doorgheslechten

1601. dijck te stoppen / met rijs-hout ende met sacken vol sants ghebult / daer toe sy meest al Vlaenderen doorsochten alle sacken de lieden te doen geven / ende noch daer toe alle het kanefas / dat daer omtrent te vinden was / op kochten: maer dese sacken met sant soncken / ende wierden al van de Zee wegh-gespoelt / ende alsoo te vergheefs gearbeydt.

Daer wierdt na de opinie van Cap. Catrice die Lieutenant van La Bourlotte gheweest ende nu in sijn plaetse was / eenen generalen Assault gheresolveert te doen aen alle hoecken van de Stadt / teghen de opinie van meest alle den Krijghs-Raet / wel mepnende de Westersche Walle van de oude Stadt met het leegh water te overvallen / ende hun als dan daer te stercken: maer die van binnen waren daer tegen wel voorsien: ende soo in het beginsel ofte aengaen van den stoorm / den selven bewint hebber Catrice, in 't hooft werde geschoten / bleef den aenslag terstont achter: maer hy wierdt datmael daer van ghenesen.

OCTOBER.

Den Hartoch is van meninghe de Stadt te verlaten.

DEn Eerts-Hertogh Albertus, achtervolgende seecker resolutie / genomen by den Krijghs-Raet / door 't versoeck ende begeeren van eenige van de Staten van sijne Landen / was van mepninge de stadt van Oostende te verlaten / ende het beleegh op te breecken / ende dat om den aenstaende winters wille: ende de stadt rontom met eenige nieuwe schansen te bloequeren. Van die van Vlaenderen en waren hier mede niet te vreden: sy hebben de Vissehoppen van Gent, Brugghe, ende Yperen, ende eenige andere treffelicke Personagien / gesonden nae Nieupoort, omme den Eerts-Hertoge sulcx aen te dienen. By den Hertoghe ghekomen wesende / deden sy eenen voetval / hem voorhoudende met suffisante redenen / de groote ellende ende uyterste ruyne / die / die van Vlaenderen was naeckende / by so verre dat Oostende niet verovert ofte inghenomen en wierde.

Den Hertoge sulcx verstaende / heeft haer op sijn Vorstelijck woordt belooft de Beleghermghe te continueren / ende allen blijt ende neerstighept aen te wenden / om die te over-winnen / mits dien dat die van Vlaenderen mede souden volharden in hare beloofde contributien / het welck sy inghewillicht ende toeghesepdt hebben / hem belovende wederomme ses hondert duysent te doen furneren / onvermindert de 90 duysent guldens / die sy nu eenighe Maenden langh opghebracht hadden.

1601. Den 14 isser in de Stadt een seer grooten alarm ende beroerte ontstaen in het Westen / ende dat om dese oorsake / daer quaemen ses oft seeven van des Vyandts Ruyters / met het laegh water deur de Geule naer de Stadt ghereden / waer op seer dapperlijcken gheschoten wierde. De andere Quartieren sulcx hoorende meenden dat den Vyant eenighen aenval op de Stadt dede. Maer door den blijdt ende sorghe van den Gouverneur ende andere Bevelhebberen / is die terstondt weder om ter neder gheleydt.

Alarm in Oostende.

Den seventhienden omtrent den avondt / heeft den Vyandt de halve Mane die over de Geule gheleghen was / wepnigh tegenstandts hindende overrompelt ende in-ghenomen: Die van Oostende hebben haer van het Spaensch ende Peeckels Bolwerck / met heele ende halve Kartouwen feestelicken willekom gheheeten: Alsoo dat sy met verlies van vele van de hare gedwonghen waren die wederomme te verlaten. Verloopen wesende / soo zijn die van der Stadt wederomme in de selvighe gaen logeeren / ende hebben eenen goeden Buydt van de verslagenen bekomen ende verkreghen.

NOVEMBER.

Vytval by die van Oostende.

DEn derden deden die van Oostende / met hondert ende vijfstigh uyt-ghelesen Soldaten / eenighe Spzinghers / ende wepnigh Ruyters (alsoo die in de Stadt om de ghelegenthept niet veel en waren) een uytval op des Vyandts Legher: nemende haeren cours naer seeckere Schans-hoyden die met kabels aen den ankeren ghebonden waren / die sy ontstucken hieuwen ende ghehelicken vernielden. Den Vyandt sondt terstont eenige Ruyters naer het Kabelijn van der Stadt / meenende ons volck den wegh of te snijden / ende dan te massacreren: de onse sulcx siende trecken den Vyandt in 't gemoet bzevense te rugge / het welck te lichter geschiede om dat onse Kanons van meest al de Fozten der Stadt dapper op den Vyandt speelden: dit gheschiedt zynde keerden de onse wederomme in de Stadt met wepnich schade.

Naer dien omtrent deegs tijdt eenigh verraet op Oostende aenghelegdt was / soo hebben wy goet ghevonden het selve sommarisethe wijse hier te verhalen: Een Engelsman Connisbe, die eenighen tijt by den Hertoghe voor Capitepn ghedient hadde / by hem selven eenigh verraet

1601. raet voor-ghenomen hebbende / heeft aenden Hartoghe om het selve te mogen uyt voeren / syn afscheyt versocht: het selve ghekreghen hebbende reyst voor Vyanckrijck naer Engelandt / versoeckt aen den Secretaris van de Koninginne brieven van addres / aen den Generael Veer: die verkreghen hebbende reyst naer Oostende ende behandicht hem de selve / versoeckende dienst onder syne Compaignie: Den Generael bewillicht syn begeeren / ende maeckt hem Edelman onder syn Vaendel.

Alarm in Oostende.

Verraet op Oostende voor Commisbe.

Binnen de Stadt zynde begindt hy syn verraet in 't werck te legghen / ende dat eerst met brieven van den Hertoghe te ontfangen ende wederomme aen hem te schryven / de geheele ghelegenthevdt van der Stadt / ende de sterckten van dien. Welcke Brieven hy ghewendt was te legghen ende te vinden / in seecken oude ende ghebroken schupt / die in het eerste van het Beleegh in den grondt ghescheten was. Dit aldus eenige daghen ghecontinueert hebbende / is 't geschiedt dat hem een Sergeant Willem ghenaemt tegen ghekomen is / de welck uyt de yserē (daer hy eenige dagen door last van den Capiteyn in ghesloten ghewest hadde) ontslaghen was: den verrader seyde dat hy ten hoochsten verblijt was / dat hy uyt de ghevanckenisse verlost was / hem vragende waeromme hy daer in ghestelt gheweest hadde? den Sergeant uyt voornighen moede seyde / dat hy syn Capiteyn 't selve noch wel verghelden soude alwaer 't dat hy syn leven daer door soude moeten verliesen. Connisbe dese ghelegenthevdt waer nemende / seyde tot hem / ick weet raedt waer mede dat ghy u sult komen aen hem wreecken / ende dat ghy tot beteren staet ende conditie sult gheraken / indien ghy mijnen raedt ende begeeren volgen wilt: dese reedenen gesproken hebbende ontdekte hy hem syn verraet. Den Sergeant ghelict hem of hy gheheel hier toe gesint was / waeromme Connisbe hem eenen eed af-vorderde dat hy sulcx soude secreet houden. Dit gheschiet wesende / vraechde hy hem of hy niet en soude dorven aen-nemen / eenighe Ammonitie hupsen aen brant te steecken? Den Sergeant seyde dat hy daer seer goede ghelegenthevdt toe hadde / overmidts hy in de selve dickmaels gingh om Krupt / Loot / ende Lonten te halen voor syn Soldaten. 't Welck den verrader seer wel behaechde. Voorder seyde hy / daer is een kleyn Slupsken gelegen aen de Stadts-Bolwercken / niet verre van des vyandts Trencheen / 't welck hy seer lichtelicken met weynich volck soude komen in-nemen: selve geschiedt wesende soude den vyant / daer door met macht ende gewelt in de Stadt mogen geraecken ende die also in-nemen? Desen voorslach behaeghde den Sergeant (gelijck hy hem hiel) mede seer wel. Maer eer dat hy hem erghens in wilde laten gebruycken / versocht hy onder syne onder-tekeninge verseckeringh dat het ghene hy beloof de hem volghen sonde: 't welck hy terstont gedaen heeft. Dese onderteeckeninghe hebbende / gingh hy daer mede naer den Generael Veer, ende maeckte hem den gantschen aenslach bekent. Hy sulcx siende ende verstaende / doet den voornoemden Connisbe terstont ghevangen nemen / examineert hem in teghenwoordighevdt van den Krijghs-Raedt. Den verrader bekent sulcx waer te weesen / ende dat hy daer toe binnen Oostende met last van den Eertz-Hertoch ghekomen was / die hem daer voor een groote vereeringhe toegesepdt hadde. Den Generael heeft hem met syne bekentenissen aen de Koninginne van Engelandt ghesonden / die hem nae syne verdiensten heeft doen straffen.

Op den 13 soo is de Schanse van Albertus onderstenelicken aen brandt ghesteecken / waer over eenige seyden dat het vier van den Hemel gevallen was. Den brandt was soo gheweldich ende sterck / dat niet tegenstaende alle tegen weer / sae alle de hulpe van de Papen ende Monicken die met haer ghewijdt water / Krupcen ende Vanen den brant dreyghden ende verbaert maeckten / soo brande die gheheelijcken af / met alle datter in was. Het verlies wierde wel gehouden op vijfthien hondert duysent guldens: die den Hertoghe vereerdt waren van de vier Leden van Vlaenderen.

Albertus Schans raeckt in den brandt.

Omtrent den 29 deser / soo wierden de Inwoonderen van Oostende van Godt Almachtigh besocht ende gestraft met een sieckte / waer van alle die daer mede gheraeckt waeren / subijdt ende haestigh weth storven: die des morgens van gheen sieckte en wisten / waren voor den avondt al doodt. Alsoo dat sy met drie swaere plaghen / te weten: van de Vyanden / van de baren der Zee / die haer dreyghden af te spoelen / ende de haestighe sterfte ghestraft wierden.

Eerst binnen Oostende.

DECEMBER.

DEn derden is den Vyandt inder nacht / met drie Regimenten voetvolck over de Geule ghekomen om de

1601. halve Mane / die aldaer lagh te bestormen / ende met gheweldt in te nemen. In het aenkomen van den vpant wierde aen weder zijden dapper gheschoten / meer als een vpre langh ghedurende. Sy riepen over-lupdt: Entres, entres, avance, avance. Maer sy wierden van de onse met schieten soo ghegroet / datse ghedwonghen waren / met verlies van vele van de hare / wederom te moeten vertrecken naer haer Leger plaetsen.

Van de maent Augusto af tot in December / heeft des Eertz-Hertogen Leger / geen arbeyt noch kosten gespaert / om de Stadt te benauwen / ende te veroveren / gelijck wy ten deele hier voor verhaelt hebben: sy hebben ghestadelicken alle daghe ende nachten / de Stadt ende sterckten / schrickelick beschoten / op allerley manieren / waer mede sy binnen de stadt ende sterckten / veel menschen vernielt / gedoodet / en kreupel ende lam gemaeckt hebben. Sy hebben mede verscheyden repsen geweest / inde trencheen / halve manen / ende andere sterckten / daerse t' elckens door de kloecmoedigheydt der soldaten uytgedreven zijn / met groot verlies van den haren. Sy hebben met groote moeyten altijdt ghesocht de Geule te stoppen / daer toe ghebruyckende alle listen / die de menschen konden bedencken: om de stadt alsoo alle toevoer te benemen ende te verhinderen: maer hebben 't selve niet konnen te wege brengen / noch sy en hebben door alle dit gewelt die van de stadt / tot gheen overgheven konnen bewegen. Want den oversten Veer, ende alle Krijghs-Oversten / waren gheresolveert / de stadt soo langhe alst mogelijcken was te behouden: ende hebben daerommme / haer op allerley manieren verweert / den vpant / met uytvallen / ende schieten in sijn Leger ende Schansen grooten af breuck ende schaede ghedaen.

Gedurende dese Herfst maenden ende dagen / soo hebben de gemeyne soldaten / soo wel van buyten als van binnen (de welcke den meesten tijdt met klederen niet seer versien zijn) groote koude ghelecden / insonderheydt / die van weghen de stadt / buyten in de Contrescharpen ende schansen moesten de wachte houden / over de anderde nacht: zijnde de passagie daer soo bupl ende slijckerich / door welck ongemack vele van de Engelschen vertrocken / vluchten / sieck wierden ende storven / ende soo seer minderden / dat het garnisoen 't welck te voren ge-estimeert was / 7 ofte 8 duysent / nu in December tusschen 2 ende 3 duysent gekomen was. Daer over den Generael Veer aen de Hog. Mog. Heeren Staten met alle brieven om meer volcks gheschreven heeft.

1600. Des Eertz-Hertoghen volck steeckt den brandt in den boet van het bolwerck.

Daer naer is 't ghebeurt dat den Eertz-Hertoghe ligghende in Albertus Schanse / met de Wintersche langhe nachten wat heeft willen versoecken / ende sijn Krijghs-volck zijn den 21 December ter middernacht / op het leegh water door de haven in het Westen met 400 man ghekomen / longhs het strant voor by den Zanthil / aen de Oost-zijde eenen alarm makende: van waer sy omtrent Schottenbergh op de Wallen quamen / doodende een sentinelle oft schilt-wachte van Gistelles Compagnie / ende met het behulp van een grooten windt hebbense in brandt gesteken een blindt ofte hoop van lang rijshout / gepijlt staende tegen 't slaen van der zee / tot beschermingh van den voet van de Bolwercken ghemaeckt by 't Noorden: desen brandt eenighen tijdt gedurende / ende voortlopende / is eyndelick gekomen in 't eynde van de Faulse-braye / onder 't poinct van den Zandt-hil / ende heeft den voet der selver / die van Rijswerck ghemaeckt was / tegen den slach van het water / alsoo aengesteecken dat de selve drie daghen ende drie nachten gebrant heeft sonder datmen 't met sandt of water heeft connen blusschen / door het gheduyrighschieten des vpants. Den selven nacht wiert (tusschen de Kamparen ende Palissaden verdoolt wesende) eenen Italiaenschen Soldaet gevangen genomen.

Desen Italiaen / zijnde den 22 December secretelicken ghe-examineert van den Generael Veer, heeft hy hem verklaert dat den Eertz-Hertogh (geadverteert zijnde van de swackheyt van de garnisoenen / ende datter in veel daghen gheen verversching van volck noch lijf-tocht en was ingekomen:) met grooter haest by een gheruckt hadde / alle het Krijghs-volck dat hy uyt Brabant / Arthoys ende andere plaetsen eenighsins konde by brenghen / ende daer met gekomen was / voor de stadt / sterck zijnde meer als 1000 mannen: met vaste resolutie de selve met gewelt op verscheyden plaetsen aen te tasten / insonderheyt de Zuyt ende West-quarreen / ende halve Manen: ende dat op deser wijsen: dat den Graeve van Bucquoy sonde van de Oost-zyde aenvallen het Noordt-Oost Kabelyn van de oude stadt / metten leegen water / d' welck seer wel inder nacht konde te wege ghebracht werden. Van het Westen souden versoeck doen andere Oversten by den Zandt-hil / ende ten twee Steden

op

1601. op de oude stadt / ende aen Porc-espic (d'welck een kleyn Kabelcyn was / inde Contre-scharpen daer mede den Veir bewaert wierdt / ende de grachten van de stadt vol water gheholden worden) daer bele aen gheleghen was / om diverschc oorsaecken. De ander aen loopen souden gheschieden op de buyten wercken / liggende Zuydt en West van de Stadt / geheeten het zuydt-quarree / den Polder / ende West-quarree / op het welcke dzie weecken te voren de beleggers eenen sterckcn aenval ghedaen hadden ende waren met groot verlies daer van ghedreven.

Generael Veer soeckt uyt vreese van storm metten Eerts-Hertogh te parlementeeren sonder voorweten van zijn Capitepnen.

Den Generael Veer dit alles aldus in 't particulier verstaen hebbende / heeft den 23 Decembris / twee uyren nae middagh / ghesonden vier Capitepnen om Porc-espic te besichtigen / ende datmen hem rapporrt soude doen / ofte 't selfde wel te houden waere / voor den aenval van den vyanden: ende alsoo dese Capitepnen ter selvigher plaetsen stonden ende de selve wel besichtigende om oprecht rapport te doen: is daer ghekoomen / omtrent 3 uyren na middagh / den Capitepn Lowijs de Couruere, die van den Generael last ende bevel hadde / aen den Vyandt te versoecken sprake / om tot parlementeren te komen: ende te hebben / ofte te gheven / tot dien eynde eenighe Ostagiers / ende dit al sonder advijs ofte voorweten van eenighe Capitepnen: tot de aenbiedinge van sulcken gewenschten versoeck / heeft desen Capitepn den Eertz-Hertogh seer ghewillich ghebonden.

Van dese subijte parlementeringhe wierden by den Generael dese redenen aen eenighe gheallegeert / dat hy den storm niet en soude konnen uytstaen / alsoo hy swack van volck was / ende dat het diverschc Natien waeren / die nimmermeer den anderen ten besten konnen verstaen ofte accorderen / ende also hadde hy goet ghedocht sijnen vyant te bedriegen / om tijdt te ghewinnen sijn begonnen vier sterckten / oft redupten / in de oude Stadt middeler tijdt te moghen volmaecken.

Deer door bevoerte van de Capitepnen / seer de Spaensche Gesanten weder weeh.

Den Generael heeft terstont als Ostagiers uyt de stadt ghesonden / op vyandts trouwe ende woordt / Capitepn Ogle, Lieutenant Colonel / ende Capitepn Farfax, op datter eenige van des Eertz-Hertoghs wegen mochten inghesonden worden / om te tracteren. Dies den selven avondt wesende den 23 Decembris / omtrent vijf uyren / door den Sergiant Major Carpentier by laste van den Generael ingehaelt wierden / langhs de tonne ofte catape van't Westen / den Gouverneur van Sluys, Mattheo Serrano, Artillerij-meester ende Kact van den Eertz-Hertoghe / met eenen Capitepn Ottaigne, Sergiant Major van een Regiment / twee vernuftighe ervaren mannen / en dat met toesegghen dat daer en tusschen soude een stilstant zijn van wapenen van weder-zijden te Lande / maer niet voorder. Dese twee Spaensche ghecommitteerde wierden ghebracht door de Faulse braye op den Zandt-hil / ende alsoo gelept nae de nieuwe Stadt / maer alsoo door hare komste ende dese subite handelinge onder de Officieren ende gemene Soldaten seer groote beroerte inde Stadt ontstont / te meer om dat den Generael dit genoeghsaem sonder weten ende advijs van zijne Capitepnen aenghevangen hadde / soo wierden sy door last van den selven Generael / sonder ghehoor ghegheven te hebben / weder de selvighe passagie uyt ghelept: doch het water was daer en tusschen soo veel gewassen / dat sy aen de West-zijde niet konden passeren / maer zijn weder door de stadt ghepasseert naer het Oosten / al waer sy met een schuyt overgeset wierden in 't quartier van den Graave van Bucquoy, op eenighe excuse / ende op handtastinghe oft belofte dat sy hun Ostagiers weder souden senden / die dien nacht niet weder in de Stadt en quamen.

Consultatie met de Capitepnen over den staet van de Stadt.

Tusschen den 23 ende 24 Decembris / omtrent een uyre naer middernacht / heeft den Generael Veer, ter cause van't rumoer / onder het Krijghs-volck gheresen / by hem ontboden alle de Francoysche / Schotse ende Nederlantsche Capitepnen / ende nae veel debatten op de swackheydt van het Garnisoen / tegen 't groot beset van de oude ende nieuwe Stadt / midtsgaders alle Contrescharpen / Kabelyns / West-ende en Zuydt-quarreen / met de halve Mane over de Geule Zuydt-Oost leggende / proponeerde om te hebben hun advijs / by wat middel dat men die mochte met wachten besetten / teghen den aenval van den vyandt / ende oft die Capitepnen niet gheraden vonden / datmen die buyten wercken souden raseren ende quiteren: die alreede buyten weten van de Capitepnen verlaten waren / mitsgaders oock de Faulse braye oft onder Zanthil, allwaer een heele ende 2 halve Cartouwen gheplant stonden / ende daer dien dagh 5 tonnen Buscruyts inghebracht waren.

Sy advijseerden t' samen datmen 't Zuydt-quarre soude raseren / d' welck de Stadt de minste prejuditie was ghe-

1601. bende / om dat volck op noodelicker plaetsen te ghebruycken. Het welcke nochtans niet en gheschiede / door dien dat den 25 December daer aen quamen vijf Secusche compaignien. Waer door sy volkomentlick beset ghebleven zijn De Faulse braeye / die ghesept was verlaten te zijn / is nochtans by advijs van eenighe Nederlandtsche Capiteynen / (midts achterdencken) presént Capiteyn Sincleare Schots-man / sonder weete van den Generael Veer beset gheworden met 6 Musquettiers van de selve Compagnie / waer Capiteyn Sincleare over commandeerde / met verseeckeringhe van twee compaignien die op hem pasten / soo den vpandt aenval ghedaen hadde / om hem te seconderen.

Generael Veer doet zijn excuse waeromme hy met den vpandt hadde vogost te handelen.

Den 24 December heeft den Generael des morgens te 9 uren / andermael in sijn Logement ontboden / alle de Franschen / Schotsche en Nederlantsche Capiteynen / alwaer hy presenteen Colonel Loon, in Franschen Tale heeft ghedaen sijn excuse / tot wat intentie hy ware getreden in communicatie met den vpant: daeromme ten selven daghe ende vergaderinghe / by de Capiteynen wiert gheresolveert / datmen tot verseeckeringhe van de uptgesonden Ostagiers souden sien in te krijghen eenighe Ostagiers ofte Commisen van den Vpandt ofte beleggheers / sonder in het minste te treden / oft in spraecke te komen van eenich accoort. Waer toe gecommitteert wierden de Capiteynen / Iohan de Rijcke, ende Charles Kassart, beyde zijnde onder de Zeeusche Compaignien / met Capiteyn Sincleare, eenen Schots-man / die des avondts te ses uren zijn ghegaen aen de tonne ofte Catape by Westen / alwaer sy ontfangen hebben ende in-ghekregen de voorschreven twee Ostagiers ofte Commisen / den Gouverneur van Slups Serrano, ende Capiteyn Ottaingne, Sergiant Major voorschreven / dewelke versochten voorderinghe van de sake / tot welcken eynde sy in de Stadt ghekomen waren. Waer op hun wierdt geantwoort / dat ter wijlen het nu spade was gheworden / ende de Capiteynen verschreven op hun wachten waren / dat sy de patientie souden nemen tot den aenstaenden daghe.

Den Hartoch schrijft aen sijn ghecommitteerden.

Den selven nacht zijn aenghekomen in de Stadt vijf Zeelantsche Vaendelen. Des morgens / den 25 December / Kersdagh zijnde / sondt den Eertz-Hertoghe Albertus een Spaensch Capiteyn met een Trompette / ende openen Brief aen sijne Gecommiteerde / om op het spoedighste te voorderen de affairen daerom sy ghesonden waren: die by 1601. den Capiteyn de Rijcke ghehaelt / ter vergaderinghe van de Capiteynen ghebracht / ende den Serrano gelevert wierden / die daer over seer instantelicken voorderden hunne belaste saken. Daer werdt hun ghebeden sy souden wachten tot den elf uren / men soude hun contentement doen / welcke antwoorde hy terstondt schriftelicken sondt aen den Eertz-Hertoghe.

Eyntelicken de Gecommitteerden by den anderen vergadert wesende / omme eenighe articulen van verdracht te beramen / soo heeft den Generael Veer haer eenighe impertiente articulen (die hy wel wiste datse hem niet en souden toestaen) voorgheslaghen: te weten dat hy begeerde met het volle geweer ende vliegende Vaendelen upt te trecken: dat hy alle de Vagagien / Victualien / Kanons / Admonitien van Oorlogen ende alle 't ghene daer aen dependerende was mede nemen wilde: ende boven dit alles een groote somme van Penningen / omme daer mede de vromigheydt van sijne Soldaten te beloonen / ende diergelijcke meer.

Ghedurende dese onderhandelinge / zijn in de Stadt ghearriveert vijf Zeeusche Compagnien Soldaten / te weten Capiteyn Iohan Potty, de Compagnie van Joncker Iustinus van Nassau, de Compagnie van den Heere van der Noot, den Capiteyn Iohan Pyron de Ionghe, mette Compagnie van Capiteyn Laccorde.

Heer slaet de onderhandelingh af.

Dese Compagnien inghekomen zijnde / gaf den Generael Veer op den middach dese antwoorde aen Serrano ende Ottaingne: Dat het waer was / dat hy door ghebreck van weder ende wint / ende andere accidenten overhallen was / ende ghenootsaeckt om te dencken op middelen / om hem selven ende sijn volck te helpen / ende dat hy by ghebreck van eenighe nootsaeckelicke dinghen / tot dese onder-handelinghe ghedrongen geweest hadde: Maer siende dat de Heeren Staten (sijne Meesters) sijn versoeck behertight hadden / den wint mede helpende / dat sijn ghebreck nu versorcht ware / soo en konde hy niet voorder procederen in tractatie met sijn Hoocheydt den Eertz-Hertoghe: ende daerom en hadde hy hun nu niet meer te segghen: ten ware eenen nieuwen noot / hem by ongheluck mocht overhallen / ende hem daer toe mochte veroorsaken: hopende sijn Hooghedt / als een vertreus Prince / hem dat niet qualicken soude afnemen: dat hy als een Man van Oorloghe / nu niet anders en dede /

dan /

1601. dan / hy behoudens syne eer / vermochte te doen / ende dat sulcks ordinaris ende ghebruyckelick was voor mannen van wapenen. Hier over zijn dese Spaensche Ghesanten vertrocken / hoe wel sy te vooren wat hadden begonnen te rucken. Den Generael Veer heeft hem van dese handelinge aen de Eertz-Hertoghe ontschuldicht met dese volghende Missive:

Brief van Heer aenden Hertogh.

Wy heben om seeckere ghewichtighe redenen, goet ghevonden, om te komen in onderhandelinghe, ende dat met V. E. Hoocheydts ghedeputeerden: ende alsoo wy besich waren, metre articulen ende conditien te sluyten, soo zijn onder desen seeckere Vloot Schepen, soo van Oorlóghe als van andere, gheadriveert tot onser verloffinghe van Oostende: de welcke gheladen waren met Soldaren, Boors-ghesellen, als andere goedige behoeften de Stadt dienstich wesende. Het welck de occasie presenteert, dat wy op desen tijdt niet geraden vinden te treden in voordere handelinghe. Verhopende dat uwe hoocheyt, dese gelegentheydt sult insien, ende dat wy als vrome Soldaten behoudens eer ende eedt, niet anders schuldich zijn te doen.

Gegeven ende onderteyckent binnen Oostende den 25 December Anno 1601.

by den Krijghs-raedt.

DEn Eertz-Hertoghe was seer ghestoort over desen Krijghs-treck ende handel / mede op eenighe van de sijne / die hem te veel betrouwens ende hope ghegheben hadden / meer dan hy selve hadde: want door dese lichtveerdigheydt was alreede het gherucht alomme verspreydt / dat die van Oostende parlementeerden / ende dat wierdt soo sterck ghelooft / dat selve de Hoven van Vranckrijck, van Engelandt, ende de Staten van Hollandt ende Zeelandt anders niet en wisten / door dat sy deg Generael Veers schrijven (met het rapport van den Capitepn Rijcke) ontfangen ende ghehoort hadden. De Burgerijen van Gent, Brugghe, Duynkercken, ende Nieupoort, (ja den Eertz-Hertoge selve) quamen met Wijf ende kinderen in het Tegher / meynende dat de stadt overgaen soude / ende verthoonden haer met sulcken grooten menichte / dat die van der Stadt haer konden zien: maer sy onderbonden datse bedrogen waeren.

Heer staet de onderhandelingh af.

Dan / dese acte beweeghde de belegghers soo veel / dat sy upt passie ende affectie / meer dan upt redenen / resolveerden eenen generalen storm ofte assault te doen.

De Staten van de Vereenichde Nederlanden waren verwondert van desen handel / ende hadde nopt gemeynt dat het Enghelsch Krijghs-volck soo seer gesmolten hadden gheweest / door der Generael Veers / ende synen Capitepnen kleyne toesicht / ende lichtveerdig Paspoort gheven van hun volck: alsoo datmen die met groote troupen van 40 / 50 / 60 / jae meer tsessens hadden ghesien in Enghelandt keeren / ghenoegh wel-varende: waeromme datter by de Ho. Mo. Heeren Staten meer provisie van volck ende andere behoeften / gheordonneert wierden / om binnen de Stadt te senden / waer door dat sy wederom moet kreghen ende seer ghecouragieert waeren.

Den Eertz-Hertoghe leggende voor Oostende krijghende verdriet / in het langhe voorlegghen: ende bedroghen synde van syn pdel hoope / is van de sijne beweeght eenen gheneralen storm te versoecken / eer datter meerder Garnisoens in quam: waerom hy alomme veel van syn muptineerders / ende ander onwillighe / met betalinghe ghecontenteert ende groote ghereetschappe van leederen / schoppen / spaden / etc. ghemaeckt heeft: hoopende den Zant-hil te onderkruppen / hem daer te begraven / ende soo de oude Stadt te vermeesteren. Ende daer over bestemde hy den 7 Januarij 1602 / ten leeghen water / na de middach de selve aen te vanghen / ordonneerende / dat den Maistro del Campo ofte Colonel Gambaliotte de oude Stadt aenvallen soude / den Grave Ferneste met den Capitepn Ottaingne den Zandt-hil ende Faulse-braye: den Gouverneur van Dicxmuyden op 't Porc-espic, een ander op de West-quarree / ende op de Zuydt-quarree / ende op het Noordt-Kabelijn: desghelijcken den Grave van Bucquoy met twee dupsendt man aen alle kanten / hebbende den Grave Trivultio, ende Alfonso d'Avalos, met andere troupen gheappointeert reede te staen / om de andere voort te helpen ende assisteeren daerse van doen waren / hebbende oock Peerdevolck om op alles wel toe te sien / etc. Den Eertz-Hertogh selve hem houdende achter de baterijen van de Catapen: ende de Infante in het Fort van Isabella. Dit alsoo gheordonneert zijnde / soo isser een Italiaen gheweest op dien het lot ghevallen / ofte gheordonneert was / van de voorste te moeten wesen / vreesende voor ongheluck / swom des nachts over de Haven met syn Rappier in den mondt / ende verklaerde den Generael

Resolutie tot een Generalen Storm.

't Welk voor een Italiaen uytgebracht werdt.

1601. neraal Veer van den ghereſolbeerden ſtorm / het welcke hy liehtelicker gheloofde / om datmen den voorighen dagh ende nacht ſeer ghewelde-licken hadde gheſchooten ſonder op houden: waeromme hy als een voorſichtich Krijghsman / terſtondt ghelet heeft op ſijn defenſie / beſettende alle plaetſen / met meerder wachten: verſettende veel grof gheſchut / ſtellende ſeven groote Mortier-ſtucken ofte Steen-ſtucken op het inkoomen van de Haven / die vol gheladen waeren met ſteenen ende Muſquet-looden ofte kooghels / belaſtende ſijn volck wel op haer ſtuck te paſſen / ende hun debuit te doen / ende niet te haeſtich met ſchieten te zijn / maer toe-ſien dat wel te beſteden / ende diergheliicke Commandementen meer. 1601.

Wy ſullen de voornaemſte geſchiedeniſſen van den Jaere 1601 beſluyten / met een Paſquilleken / dat in het Leger van den Eertſ-Hartoghe ghevonden was: zijnde van deſen Inhoudt:

Ick Ooſtende *Oſtendo* dat ick niet ben Papou:
Ghy Oſtende *Oſtendis* dat ghy zijt goet Naſſou:
Dit Oſtende *Oſtendit* ſijn ſtantvaſtighept goet:
Wy Oſtendenaers *Oſtendimus* te hebben goeden moet:
Ghy Oſtendenaers *Oſtenditis* dat u Soldaten zijn afgericht:
Sy Oſtendenaers *Oſtendunt*, Oſtende te verlaten nicht:
O Oſtende *Oſtende* getrouwighepdt totten endt:
Soo ſal Oſtende *Oſtendens* volſtandich zijn bekent.

Beſchrijvinghe van den bloedigen ſtorm, geſchiet op de oude ſtadt van Ooſtende, ende ander Forten, op den 7 Ianuarij 1602.

1602. NAe dat den Eertſ-Hertoghe den 7 Januarij / den gantſchen dach ſonder ophouden op het Bolwerck den Zanthil ghenoemdt / als oock op de naeſte gheleghene veſtinghen van Helmondt, Porc-eſpic, ende daer omtrent / van ſijn twee Vaterijen / te weten / d' eene beneden de duynen op de Catapen / ende de ander daer by Zuyden gheleghen met achtien groobe ſtucken / ſchietende van veertigh tot vijftigh ponden ijſers meer als twee duyſent ſchooten hadde laten doen / ende ende dit noch booven de ghene die van de Oost-zijde op de Stadt ghetreft hadden: heeft hy des avondts ongeveerlick omtrent ten ſes upren / metten ghevallen water / achterbolghende ſijne ghenomen reſolutie eenen vreeſelicken gheneralen ſtorm laeten doen: ſijn volck met groot ghewelt van achteren aendringhende / met de Kupteren / om datſe niet door vreeſe bevangen zijnde / ſouden komen te wijken.

Begin van den Generalen Storm

Ten eerſten / zijnſe op de oude Stadt met een furieus ghedrupſch ghevallen / in de welcke ſy ghekoomen zijn langhs de Weſt-Haven / beginnende van booren aen den Zant-hil, ende ſoo voort langhs henen / met een deel lichte leeren ende ſtorm-bruggen / dieſe tot dien epnde mede brochten / om de Stadt te beklimmen / het welck zy te gevoeghlicker konden doen / overmidts dat de Paliſſaden die daer plachten te zijn verbrandt ende in ſtucken gheſchooten waren. 1602.

Deſen aenval is ſoo furieuſelijck ende met ſoo groote hoopen / op verſchepden plaetſen t' ſeffens gheſchiedt / dat het ſcheen datſe door eenen ſtalen muer ſouden ghedronghen hebben: ſoo dat de Stadt ſcheen verlooren te weſen: dan / den Generael Francoys Veer, die het ooghe in 't zepl hadde / met ſijnen Broeder Horatio Veer, hem tot dien epnde met eenen uptgheleeſen hoop volcks daer omtrent vindende / om de ſijne daer het noodt dede / te ſecondeten / ende ſijner vyanden vreeſelicken inval te ſchutten ende te keeren: is met een deel volcks door de Mijnen in de Fauſſe-braye ghetooghen / van waer dat hy des Eertſ-Hertogen volck met een groot geſchrep aen-ghevallen is / die hy tot drie repſen toe heeft doen depſen / ende achterwaerdts wijcken / want alſoo ſy t' elckenmael met verſch volck hernamen / moeſten ſy oock t' elken mael wederomme te rugghe: heur Roers ende Spieſen konden hun hier wepnich helpen: ſoo dapper vielender de Engheliſchen t' elcken repſe onder met haer langhe dagghen.

Die van den Generael manlick wederſtaen worden.

't Is waer dat des Eertſ-Hertogen volck hun dapper ende mannelick ghehouden

1602. houden heeft / doende in allen plaetsen haren aenval onwertsaechdelick / ende met gelijcker-handt / dan / door dien dat op heur komste gheknockt was / kregheuser ock sulcken speck datser strackx te veel of hadden: want die van der Stadt hadden haer gherechten al beerdigh / daer menich van buyten onverwacht de doodt aen at: alle plaetsen waren beset / in sulcker voeghen datse eben hier souden ghevaren hebben / ghelyck haer mede ghesellen op 't halve Maentjen over de Geule / daer van hier te vooren verhaelt is. Indien het hadde moghen gheschieden datse dese plaets inghenomen ende vermeestert hadden. Van de Oost-zyde is den Stormbyhangs twee uyren te spaede aenghegaen / soo dat het water wederom begonde te wassen / 't welck hun niet wepnigh dede verschricken / ter wylen sy door ooghen merckten datse (indien sy daer wat langher vertoefden) van den heuren niet gheholpen en konden worden / des halven zynse ock gelijckerhandt afghetrocken: in welcken aftreck de meeste bloetstortinghe gheschiedt is / door het ghestadich ende gheweldich schieten der groter stucken ende musquetten / die qualick konde missen. Des Eertz-Hertoghen volck deden eenen dierghelycken storm op de bolwercken Helmondt, Porc-espic, ende voordts op alle Enghelsche trencheen (terwylen dat de selve bedachtelicken / ende met voorraedt des Gheneraels Veer, met wepnich volck beset waeren) welcke trencheen sy des-halven lichtelijck innamen / maer seer kortz daer nae / doe men haer upt der Stadt teghenweer sondt / namentlyck upt den Polder / ende upt de Zuydt-bolwercken met heure Kabelyns / ende datse ghewaer worden datse van dier syden niet konden voorderen om inde Stadt te komen / hebben sy de selve wederom verlaeten / steeckende de Corps de guarde in brandt. Den Gheneraal Veer hadde den selven dach in de slanckeringhe van de West-poorte twee dobbel Cartouwen laeten brenghen / booven de seven stucken dieder te vooren stonden / de welcke al t' samen met noch sommighe andere stucken na den Zant-hil ende het West-Kabelyn toe / (daer den Storm gheschiede / met keetenen / nagelen ende sackens vol musquet looden ghelaeden weesende / tot elcken aen ende aftocht) gelost ende geschooten wierden: oft alsulcken dicken ende moordadighen haghel van soo nae by missen konde / kan peghelyck een wel

Helmondt ende eenighe Forten door verlatingh ingenomen / maer weer verlaten.

Wie van den Generael manlick wederstaen worden.

dencken: het gheroep ende het ghekrijt der ghequetsten was soo groot ende ellendigh / dat de ghene die het hoorden daer door moesten beweeght werden. De furie was soo groot ende gheweldigh dat levende en dooden met hoopen op malkanderen vielen: ende naer dien het stormen in 't heetste ende het water nu wederom veel ghewassen was / heeft den Gheneraal Veer de Slupse laeten openen om den schrick der stormenden grooter te maecken / door dien datse van allen kanten de bleecke doodt voor ooghen saghen / het welcke hy ock merckende niet versupmdt heeft / maer is met den synen met eenen overrompelende ghemoedt daer op gheballen / met sulcken gheweldt dat hyse ganschelick aen 't loopen ghebracht heeft / ende kreegh meest alle synx Vyants leeren / stormbrugghen / ende ander Krijghs instrumenten: laetende alle de plaetsen omtrent den Zant-hil tot de oude Kercke toe / rondtom Porc-espic, het West-Kabelyn ende de Enghelsche Trencheen met dooden besaepdt. De menichte der gheener die in 't aen ende af loopen met den moordadighen haghel der musquetten ende groobe stucken ter neder ghelepdt zyn gheweest was seer groot: maer boven dien soo zynder in het af-trecken van het hoogh water in de See noch een groot ghetal verdroncken: de welcke tot voor by Calis in Vranckrijck ende in Zeelandt ghedreven zynde / ghevischt ende gheplonderdt wierden. Den buydt die by die van der Stadt ghekreeghen is was seer groot van gheldt / kleederen end hoostelycke rustinghen / ende onder anderen isser in het plonderen een Spaensche vrouwe op syn mans ghekleedt / ghevonden gheweest / die meede ghestormt hadde / alsoo men aen seeckere heur wonden speuren konde / sy lach dicht onder den Zandt-hil, hebbende onder haer kleederen een gouden keeten / met hoostelijcke ghesteentes beset / boven dien noch andere kleynodien ende gelt. Belanghende den Eertz-Hartoghe die stondt selve in persoon achter syn baterijen op de Kattepen / terwylen dat de voorschreeven breeselicken Storm gheschiedt is. Die op de Stadt stormden / waren versien met eenen noodelooscen voorraedt / van twee ofte drie daghen victuyes / die sy in sommighe sackens met hun droeghen / daer en booven haddense noch allerhande ghereedschap / ende rustinghe om hun te begraven / soo sy van den aenslagh meester gheworden waeren:

Een Spaensche Vrouwe dienst voor Soldaet.

1602. sy hadden oock alree in 't Kabeltjn van Porc-espic ses tonnen buskruydts ghebzocht / om aen de Stadt te mineren / maer daer quam metter haest sulcken ander beschepdt / dat sy die al t'samen moesten verlaeten / soose op de plaetse niet en wilden blijven ligghen: die van der Stadt hadden in voorraet het geschut van de Faulsebraye ende Porc-espic omghewozpen / op dattet tot schade van de Stadt niet ghebruyckt en soude werden.

Als m 't Westen den stozm aen allen zijden aengingh / stonden deg Eertz-Hartoghen volck met drie gheweldige hoopen aen de Oost-zijde / over 't water de Geule ghenoemdt / hebbende veele brugghen om wijdt en breedt daer over te trecken / ende alsoo van dier zijden mede op de oude stadt te vallen: welcken aenslach scheen haer seer dienstelick ende favorabel te wesen ende dat den uptganck der saecken op heur zijde gheluckt soude hebben: datse hier door den haeren alsoo met sulcken menichte van volck sonden moghen bystaen: het welcke die van binnen seer lastigh soude gheballen hebben om te wederstaen.

Dan / een overloper ende het wassen van 't water heeft sulck belet: de voorschreven overlooper was upt de halve mane gheballen / ende heeft hun te kennen ghegheben datter niet meer dan 40 mannen binnen de selve en waren / presenterende hun daer in te lepden / ende aen te voeren / ghelijck hy oock ghedaen heeft: sy hebbense oock lichtelick in-ghenoomen / niet merckende dat sulchs van hun Weeder-partije met voor-dacht ghedaen was / om haerer Vyanden gheweldt te verstropen ende te verdeplen / op dat hyse beter aen de voornaemste sorchlickste stozmplaetsen mocht weder-standt doen / wel verseeckert zynde dat hy alsulcken plaetsen lichter konde wederom krijghen / als sy de andere overweldighen mochten.

Als sy nu (als ghesepdt is) de halve Mane in ghenoomen hadden / ende daer binnen met veel volcks waeren / hebben sy stracx met houtweesen / schuppen en spaden die sy tot dien eynde meede ghebzocht hadden / beginnen te begraben / om de selve teghen die van de stadt in te houden: maer al haeren arbepdt ende groote neerstighepdt was te vergheefs / want het grof gheschut van 't Zupder ende Spaensche bolwerck / boven den kleynen hagel der musquetten / spoogh soo gheweldich op hun / datter van alle kanten hoofden / armen ende beenen vlooghen / waer door sy (merckende datse door het wassende water beset mochten worden) sulcken schrick kreegen / dattet den Oversten Veer van binnen vermerchte / die daer op stracks Capiteyn Day gheconden heeft / om haer upt de half Maen te versaghen / de welcke met een schrickelick ghekrijsch op hun gheballen is / ende met groote blocstootinghe daer upt gejaeght heeft: in sulcker voegen / datmen 's anderdaeghs ober de drie honderdt dooden alleen in de selve halve Mane heeft gheteldt / behalven de ghene / die ghewondt in 't water verdroncken waren. In desen gheneralen Stozm / die onghebeerlijck twee uren ghedupzt heeft / heeft den Eertz-Hartoghe (al t'samen by een gherecktent) meer als twee duysendt mannen ghelaten: want daer en wierdt niemandt inde furie ghespaerdt / oft sy schoon riepen / neemt mp ghevanghen ick ben een Vaendzagher / een Lieutenant / een Capiteyn / belovende d'een honderdt / d'ander twee / drie / vier / vijf tot ses honderdt Croonen voor hun lijf / ten mocht niet helpen / niemandt wiert 'er gespaert ghedupzende 't ghebeecht: dan daer nae doen alle saken ghestilt waren / die hem doe openbaerde / die wierdt ghevanghen ghenomen / en sulcke wiert 'er noch eenen goeden hoop binnen Oostende ghebzacht. Van onser zijde zynder wepnich soldaten omghekomen / in alles niet meer als dertich oft veertig ende omtrent 100 gequetst: van de Vebel-hebberen upter Stadt zijn doodt ghebleven den Capiteyn M. Haesten, ende den Capiteyn Nicolaes vander Leur, een Lieutenant van het Fozt van S. Andries, twee Engelsche Lieutenanten / een Vaendzich / twee Sergeanten van Capiteyn Haesten, een Edelman van den Generael Veer, ende Horatio Veer wiert in sijn been gequetst. Van de opperste Vebel-hebbers des vyandts zijn geweest ende gebleven dese dooden: den Grave van Imbeque Italiaen / seer rijck / hebbende daeghs 300 Pistoletten / die boot voor rantsoen hem selfs op te weghen met gout / maer wiert van een van de minste soldaten met een dagghe doorsteken: Don Durango, Maistro del Campo, den Sergtant Major Generael / gheweest hebbende Ostagier binnen Oostende: den Lieutenandt van den Gouverneur van Antwerpen: den Colonel Ludovico Gambaliotta: Don Alvaro Strugas Cavallero de Malta: Monsieur de la Tour, Lieutenant van den Grave van Bucquoy: Don Pedro de Velasco ende Loys de la Vallaverde, wierden seer gequetst. Sijne Hoogh.

Oversiaty van het verlies van den vyant in desen Stozm.

Verhaal van verscheyden groote Vierssters die in den Stozm ghebleven zijn.

heest

1602. heeft versoeck ghedaen door synen Tambourijns / om te hebben oorlof nae eenighe Dooden te vernemen / ende hem wierdt vier uren Tijdts vergundt / om naer de selve te soecken. De Naemen van de Hoofden / de welcke deesen Stormm teeghen de Stadt hebben ghedaen / den seventienden Januarij 1602 / zijn dese: Den Graeve Ferneste Italiaen / over de Italianen / met twee duysendt Man op den Zandt-Hil / den Graeve van Busquoy aen de Oost-Geule / sterck twee duysendt Mannen / deede synen Aen-val op 't Oost-Kabelijn; dan / soo het Water te hooghe ghewassen was / viel hy op de halve Maene over de Geule / altwaer hy mannelijck weeder-omme wierdt upt-ghesla-ghen. Den Gouverneur van Dicx-muyden op Porc-espic, met twee duy-sendt Mannen / is ock van daer upt-geslagen. Een Capitepn met vijf hondert Mannen op 't West-kabelijn wiert ock afgeslagen. Een Capitepn met vijf hondert Mannen op het Zuyt-Quarree / heeft ock niet upt-gericht. Den Sergeant Majoor / met duy-sent Mannen / op het West-Quarree / wierde ock af-geslaghen.

Oostendenys sterckten gereparceert.

Nae deesen Stormm / midts dat de Ghevanghenen seyden / datse des an-deren daeghs / ofte korts weeder sou-den stormen: Soo heeft den Ghene-rael Veer, al-omme de weeckste Plaetsen versterckt / ende wel be-set. Op den een-en-twintighsten Ja-nuarij / wierdt den Ghenerael by ee-nighe gheadverteerdt / dat de Stadt weeder soude bestormdt worden / met twee duysendt schent-vry ghewapen-de Mannen: Maer over-midts / dat sy gheenen vasten voet onder den Zandt-Hil hadden konnen bekoo-men ende behouden / wierdt het selve nae-ghelaten: Ock meede om dat syn Krijchs-volck al-omme seer be-gost te muytineeren / ende meest de ou-de Spaengiaerden ende Italianen / van weeghen quaede Traicteemen-ten / ende datmense alsoo op de Vlees-banck vorcht / teghen alle Krijchs-ordere / ende hun deede als Beesten / met de Caballerye tot den Stormm in-drijven ende houden / op de Turcksche maniere: Ende dat / teeghen den danck ende opinie van alle verstandi-ghe Krijchs-Goden; schijnende alleen tot trots ende spijt ghedaen te zijn: Maer den Eertz-Hartoghe deede ter-stondt een deel Verveerdt-maeckers vanghen / waer van hy veertigh ofte vijftigh deede worghen / daer onder dat drie waren van aensiene / ende on-dere ander een oudt Soldaet / die ster-vende riep / datter noch vier duysendt waren / die hun Doodt noch wreecken souden: boven dese / soo wierden van de selve Soldaeten noch wel honderdt vijftigh op de Galeyen te roepen ver-weesen. De Muytineerders van de Schanse Isabella, tot Winoexberghen gheson den / wierden meede noch niet be-taelt / daeromme sy het Lant rontomme brandschatten / ende altijt haer eygen betalinge sochten te krijgen.

Korts hier nae is 'er meer Krijchs-volcks in Oostende gesonden / ende by de H. M. Heeren Staten der vereenig-de Provintien van alles versien / niet tegenstaende het vresselijck ghedupri-gh schieten / het welcke soo groot was / datmen binnen de Stadt bereeckenden / van den eersten dagh deses beleghs den vijfden Julij tot Kersmis toe / datter wel 16 duysent ende 500 scheuten op de Stadt gheschoten zijn ghewor den / ende bykans half soo veele upt der Stadt. De schade van de Beleggers geschut ghedaen / en was niet alleene ghere pa-reert / maer de Stadt was veel stercker ghemaeckt. Den Zandt-hil was soo vol koogels geschoten / dat de Werck-lieden / die daer paliffaden ende balcken sochten in te dryven met psere pinnen / bykans nergens inne en konden / ont-moetende dickmael seven ofte acht ko-gels in een gat.

Het onder-mijnen der Stadt was swaer gherekent / door datter so vele buy-ten-wercken ende Schansen laghen / waeromme dat sy niet opprocheeren konden: De ander plaetsen waren be-waert ende van het mineren verhindert van de Zee ende Getijden / so dat sy inde selve meede niet lange wercken konden.

De Stadt van Oostende upt te hon-geren / ende also te dwingen / was ge-noeg onmogelijck / so lange sy Vrienden buyten hadden: want niet tegenstaen-de alle het schieten der Beleggers van alle kanten / so quamen daer dickmael in eenen Vagh (doch meest 's nachts) 20 / 30 / ja 40 Scheepen / Heuden ende Smack-zeylen binnen: Ende of den Vyandt het inkomen langhs de Geule mocht komen te beletten / soo hadden sy ten overvloedt noch een Haven ghe-reedt / die sy ter noodt souden moo-ghen ghebruycken / ende dat met min-der perijckel: Als haer epiteliicken al-le de Havenen souden faelgeeren: soo konden sy met lange Boten (die sy sloe-pen noemden) eenige dingen an de oude Stadt brengen. Na desen stormm hebben de H. M. Heeren Staten der vereenigde

1602. Landen geresolveert/het garnisoen van Oostende te verlossen ende te veranderen: ende dat alle vier ostese Maenden/ te continueeren: dien volghende zijn daer allencxkens in-gherocken/ Joncker Frederijck van Dorp, als Gouverneur ende Colonel/ ende Willem Edmont, Colonel van de Schotten/ met de Colonellen Joncker Daniel de Hertain, Heere van Marquette, Berendrecht, de Heere van Dordt, den Heere Dommerville, ende met hun verscheyden Compagnien te voet. Dese binnen de Stadt koomende/ hebben de plaetsen daermen de Cozps de Guarde hielden/ seer gheslerckt/ soo dat de Beleggherg met schieten in de Stadt soo veel quaets niet doen en konden. Waerom sp voortaen soo veel niet meer in de Stadt en schooten. Deese hebben allencxkens (gheliick sp hun Krijchs-volck daer binnen bzochten) het oude Guarnisoen daer upt ghesonden/ die hier ende daer in binnen-landtsche Steeden gheleydt wierden om haer te verversehen: Den Generael Veer trock daer meede upt/ ende dede een repse in Engelandt.

't Garnisoen van Oosten de verandert

Dit upt-ende in-baren en gheschiede niet altijdt sonder groot ende merckelick pergckel/ hoe wel dickmael bp daghe ende bp nachte sonder schade eenighe scheepen binnen quamen: als den seventtenden Maert/ liepen daer vijf Scheepen inne bp doncker: de Beleggers schooten na haer een-en-twintigh schoten met grof Geschut/ die van der Stadt daer teghen vijftien scheuten/ nochtans niet teghen-staende alle dit schieten/ soo geraeckten sp in de Haven sonder schade te lijden: Des anderen daeghs bp schoonen dage/ voeren daer inne negentien Scheepen wel rijckelijck geladen/ de Beleggers schoten na haer 122 mael: de Stadt daer teghen nae haer Gheschut ende Schants-kozven 60 scheuten.

Van dese neghentien Scheepen wierden der sestien ghetrest ofte gheraeckt/ maer hadden cleyne schade/ dan/ daer wierden twee Mannen doodt gheschoten/ ende seven gequetst: In somma/ bp wijlen met/ ende bp wijlen sonder schaede/ gheraeckten de Scheepen in de Stadt.

Daer voeren binnen Oostende (in den tijdt van ses Weken) 136 schepen met Volck/ alderhande noodtdzuft ende Ammunitie gheladen wesende. Een scheeps Capiteyn/ Jan Adriaenszoon Cant, bzocht daer binnen den tienden Febzuarius tsestigh duysendt ponden Tonten/ ende een-en-dertigh tonnen Bus-krupdt: soo deden meer andere oock/ soo dat de Stadt voor langhen tijdt wel versien wierd: desgelijcx oock meede van Rijs-hout/ om de Stadt ende de Sterckten te beschermen teghen de Zee-baren ende hooghe Vloeden/ met diergelijcke stoffe meer. 1602.

Het Krijchs-volck wierdt ghemeynlijck bp nacht met Sloepen ofte groote Vooten/ aen ofte van Landt ghevoert: Gelijck oock op de selve wijse in Maert alle het oude Guarnisoen/ soo Enghelsche als andere/ daer upt-ghevoert was.

Van den Eerts-Hartoghe wierdt in sijn Leegher meer Krijchs-volcks ontboden/ ende volkomentlicken geresolveert/ volgende de Advijsen upt Spangien/ het Belegh te continueeren tot den eynde toe/ om dat 'er hun soo veele aen gelegen was: als weersende den eenigen wegh om daer meede de Havenen van Zeelandt te beslupten: ende upt dese Haven de Visscherpe ende Kooplaerdye ter Zee te bederven: en de aenkomste of havenen van Engelant te bekommeren: daer toe meenigte van Galeyen upt Spangien ende Italien souden ontboden werden/ onder 't Belept van Frederijck Spinola: ende beslooten Schips-volck tot Embden ende in Oostlandt te doen aen-neemen/ ende daer meede de Dominatie van der Zee/ die van Hollandt ende Zeelandt te benemen: waer bp sp soo machtigh waren ende bleeven/ om soo groote Pzincen weeder-stant te doen/ daer mede niet alleen de Reputatie van den Koningh van Spaengien/ maer oock van de Eerts-Hartoge verminderdt wierden/ als meede dat beyde haer Rycken ende Landen ten hooghsten aen het bype gebzupck der Zee gelegen was. Nieuwe resolutie om 't beleg te continueeren.

Tot de upt-boeringe van dit beslupt/ soo heeft den Eerts-Hartogh meerder voorraet van Geldt upt Spangien ende van sijne Landen ende Pzovintien versocht: Hp heeft desgelijcks met grooten blijdt van alle kanten der Weereldt verstandige Mannen ende kloecke Ingenieurs upt-gesocht/ ontboden/ aengehouden en te werck gestelt/ geen Gelt sparende/ ja sommige hondert duysent Croonen belooft. Dese hebben meenighvuldighe nieuwe/ ongehoorde Inventien ofte vonden voort gebzacht/ om de nieuwe Haven de Geule genoemt/ te stoppen ende daer door het upt- ende in-baren der Scheepen te beletten/ ende de Stadt meerder te benauwen. Daer toe ordonnerende eenige platte fozmen ofte hooge Katten/ daer sp 't Geschut op setten/ ende dapper schoten. Verscheyden nieuwe vonden om de Haven van Oostende te stoppen.

Dese

1602. Dese Ingenieurs hebben veele verschepen dinghen gheordonneert ende ghemaeckt / omme daer mede de Geule te stoppen / ende te stupten / als onder meer andere hebben sy eenige Schepen vol steenen geladen: sacken ende korven met Sandt ofte aerden gebult: om in de Haven te doen sincken / sy hebben Saucysen. van Rijsen ghevlochten hooghe ende groote Schans-korven (die sy Saucisen noemden) van binnen met sandt ende steenen ghebult: ende t'samen geblochten sommighe van dese Saucysen waren 50 voeten langh / ende 18 voeten hoogh / die sy meynden / met vyftigh Mannen in de Geule te rollen / ende veel by een ghebrocht hebbende daer op een Fortte bouwen: dan tot de proefve komende soo hebben sy die te groot ende te swaer bevonden / daeromme moecten sy die veel kleynder. Hebben oock veel houts ende groote balcken by een ghebonden / ende daer op Bolwercken bestaen te maken / die sy metten hoogen water drijstich aen de Geule meynden te brenghen / ende van de selve Bolwercken de passerende schepen te beschieten ende te doen sincken: diergelijcke nieuwe vernustighe ende vreemde inventien meer / die 's menschen vermustigh verstandt konde imagineren ofte vinden / wierden daghelijcx gheexactiseert ende in 't werck ghelevdt. Maer alles met kleynen voordeel: want daeren wierden van buyten soo haest sulcke inventien niet voortghebracht / ofte die van der Stadt sochten ende vonden raedt daer teghen: 't sy die ter neder te schieten / het vyer daer in te steecken / ofte de werclieden te verhinderen: als sy die sien konden / sien ofte verepken met haer geschut / soo weecken die door 't gheweldt van hun schieten van hare plaetsen / ende omtrent het Water ende de Zee koomende / wierden sy met hooghe springhbloeden / van de Zee wegh-ghevoerdt / met alle haer sandt-sacken ende houtwerck.

Door dit ghedurighe beleegh ende de wercken dienen maeckte / wiert het Tegher betimmert met gherieffelicke huysen ende loghementen / gelijck of het een Dorp ofte Stadt gheweest hadde: den Tegher in het Westen / noemden sy 't West-eynde / waer inne de beleggherS seer wel gheloogeert waren. Die van de stadt met langhedt van tijdt / verbeterde ende versterckte hun seer / soo wel teghen het gheschut / als oock de stuere Zee / ende teghen alle stormen: maer sy wierden allenskens benaerdert: sy vermaeckten ende vernieuden de logementen van de Soldaten / om alle pestilentien ende besmettelijcke Siecten te weeren / seer dickwils / principalijck in 't tweede Jaer haers Beleghs / also te dier tijden / soo wel de Beleggers / als de Beleegerde van Godt ten hooghsten besocht wierden.

De vereenighde Landen / niet tegenstaende dit langh-duyrig beleg hun seer swaer viel / ende upter-maten kostelijck: dat de Na-komers het qualijck souden konnen ghelooven / wat grooten schat aen dit Beleghe te koste gelept is: want men heeft bevonden dat het selve boven alle de ordinarise Soldyen der Guarnisoenen ende Soldaten / alle Maenden ghekost heeft over de hondert duysendt Guldens / ende hoewel de vereenighde Provintien / die niet hebben konnen opbrengen sonder extraordinarise middelen / (die van de Inwoonderen gewilligh-lijcken versocht wierden) hebben sy ghereselveert de Stadt te behouden ende te beschermen / soo langhe als se houbaer soude wesen / alwaer't dat het Beleghe noch veel Jaeren duren mocht. De vereenighde Staten resolveeren te herderen in de beschuttinghe van Oostende.

Den Aerts-Hartogh om de resolutie van 't Beleghe te continueren / socht alle mogelijcke middelen om Gelt te besorgen / repsende daeromme nae Brussel in den nae-winter / van daer de Staten sijnder Landen beschreven hebbende / dan / die van Brabandt en wilden gheen Gheldt gheven / voor dat den Hartogh syn Beloften voldeede / ende de Muytineerders contenteerden: Artops / Henegouwe ende Lutzenborgh weygerden 't oock / seggende / datse de Francoysen verwachtende waren: die van Vlaenderen contribueerden alleene om dat haer ten hooghsten aen de veroveringe van Oostende gheleegen was / die van Brabandt versochten oock ontslagh van 26 duysent gulden ter maent / die het platte Lant aen die van Hollant moesten contribueeren over Brandtschattinge.

De geschiedenisse van den Jare 1602 sommarischer wijse tot hier toe verhaelt hebbende / sullen wy tot beslupt noch eenighe particuliere Acten hier inne voegen.

Den vier-en-twintighsten January zijn in het uyt-vaeren dese Scheepen / door het schieten van den Dyandt aen den Grondt geraeckt: Twee van de selve waeren geladen met de Compagnien van Treslong, Gistelles ende Haulteyn; de Weduwe van den Ontfanger der Contributien C. Everwijn, den Clerck van den Ontfangher Doublet, ende verscheyden andere meer. Aldus omtrent twee uren in groot perijckel

Dese schepen in de grondt geschoren en de 't Volck gevangen.

1602. aen den grondt sittende / sonder datse van die van der Stadt geholpen konden werden / hebben sy ten laetsten ghoresolveert / een Tromslagher in het Leegher te senden / om aen den Vyandt quartier te versoecken / voor de ghene die in de Scheepen waeren: met aen-seggin ghe soo sy daer toe niet en wilden verstaen / datse beslooten hadden tot den laetsten Man toe te vechten / ende haer te beschermen: maer haer is quartier gegunt / ende ghevanghen ghenomen zynde / zijn sy met Cantsoen daer na los ghelaten: De Scheepen hebben sy van dat haer aenstont berooft ende daer na verbrandt.

Op den dertienden Februarij soo wierde by die van der Stadt een Vaendragher upt het Legher van den Vyant ghevanghen ghenomen / den welcken by den Generael Veer onderhaeght zynde / seyde onder meer andere saecken: Dat den Eerts-Hartoghe goresolveert hadde het Beleegh te continueeren / al soude het niet alleen syn / maer des Koninck van Spangiens Macht kosten: Dat het Leeger naer den Stoxm noch bestont in hondert dupsent Mannen te voet / ende seven hondert Paerden: Dat peder Soldaet vijf stuyvers 's daegh hadde / maer datse seer qualijcken betaelt wierden / waer door dat sy haeren moet lieten vallen / ende onghewilligh waren. Ende dierghelijcke dinghen meer / aen welcks kennisse die van der Stadt gheleeghen was.

Den achtsten Maert soo is den Generael Veer, naer dat hy Oostende nu langhe gheregeert ende beschermt hadde / door ordere ende last van syn Excellentie ende de Hog. Mog. Heeren Staten / upt de Stadt vertrocken: In syne plaetse wierde gheselt den Colonel Frederick van Dorp, ende tot Assistentie de Colonellen Dordt, Marquette ende Egmondt.

Danck-seggingе by die van Oostende tot Godt gedaen.

Den twaelfden Dito soo hebben die van der Stadt alle haer Canons / soo wel de groote als de klepne / rondtomme op de Forten ende Wallen legghende / af-gheschooten: ende in plaetse van het ghelupdt der klocken (die sy niet en hadden) naemen de Vrouwen / Jongens ende kinderen / Potten / Ketels / Beckens ende allerley ghelupdtmaeckende dingen / ende maeckten met de selve soo grooten ghetier ende geraes / dat den Vyandt in syn Leegher sulcks hoorende / daer over verschrickt wierde: Dit ghedaen weesende / soo heeft men een generale Danck-sermoen ghedaen / waer inne sy ghelijckerhant Godt Almachtigh ghelooft ende ghedanckt hebben / dat hy haer luyden ende de Stadt tot noch / soo ghenaedelijcken bewaerdt / beschut ende beschermt hadde / hem biddende dat hy door syne goethepdt daer inne volharden wilde / tot syner Eeren / ende behoudenissen der Landen. 1602.

Storm van den Eerts-Hartoghe, gheschiedt den 13 April 1603, op de West, Zuydt, en Polder-quarreen.

NAer dat den Eerts-Hartoghe / het gantsche Jaer van 1602 de Stadt gestadelijcken beschooten hadde / met ontallijcke scheuten / ende daer meede de Stadt / haere Sterckten / en insonderhepdt veele Menschen ghedoodet / ende beschaedight hadde: ende dat hy / noch even-wel niet veel gevoordert hadde / vermidts den mannelijcken teghenweer / die upt de Stadt ende Sterckten gedaen wierde: Heeft hy wederomme op den dertienden Aprilis 1603 een geweldigen Stoxm ende Aenval ghedaen op de West-Polder ende Zuydt-Quarree / de welcke hy in-ghekreeghen ende vermeerdert heeft / op de volghende wijse: Het waepde op den dertienden Aprilis soo sterck / dat de Daecken van de Huysen / ja de gantsche Huysen / des ghelijcks den Tooren omghewaept is / onder wiens val eenighe Menschen doodt bleeven. Die van buyten deese occasie waer neemende / soo hebben sy soo wel van de Oost- als West-zijde / de Stadt aenghevallen / met groot gewelt van Volck: Sy toghen aen de Oostzijde meer als honderdt Paelen upt de halve Maene van die van der Stadt / doch / sy moesten even-wel de selve verlaten ende verloopen / ende wierden wederom in haer Quartier ghedreeven: Aen de West-zijde waren sy al aen Porcespic ghekomen / alwaer sy twee tonnen met Peck ende Harpoen ghemenght zynde / ghebracht hadden / omme daer meede eenighe dingen aen brandt te steken / maer wierden wegh ghedreeven / achter-latende veele Dooden / sy zijn des ghelijcks met gheweldt op het Polders Kabelijn gheballen / doch meede te rugghe ghedreeven ghewonden: maer sy hebben 't selve wederomme herbatter / ende met nieuwe macht aenghevallen / alsoo dat sy meester van alle dzie deese plaetsen / te weeten van de Polders Quarree / Zuydt- ende West-Quarree: niet tegen-staende dat 'er op de Polders Quarre/ 1603. Oostende ander-maal bestormt. Die Forten in ghenomen by den Vyant

1603. Quarre / een halve Cartouwe / met noch een yseren Stuck stondt / 't welck gestadigh in den hoop schoot / ende veel volck om het leeven bzacht: sy hebben (de Plaetsen inne-neemende) alles doot gheslaghen datse vonden / sonder ghenade / ja selfs de ghene / die sy des mozgens daer na noch ghewonden hebben / die hebben sy gearquebouseert / en doot geslagen: Dit Gevecht was soo geweldig / dat het wel twee upren duyzde.

Des anderen daeghs / des avondts omtrent neghen upren / vielen die van der Stadt wederomme met ghewelt op de West-quarre / maer wierden te rugghe ghedzeven / achterlatende omtrent vier honderdt Mannen / ende onder de selve veel dappere krijchs-helden / maer die van buyten hebben in dese Stozmen (so doe van treffelijcke Personen gesept is ghewozden) meer als duysent mannen ghelaten. In somma / daer zijn in dese Beleegeringe / soo van buyten als van binnen / ontallijcke Menschen van hooghe ende laghe Staten / om haer leeven gekomen / ende in haer Leer-jaren gebleven.

Oostende de hoge Schole der Krijchs-heyden.

Het was soo verre met deese Stadt ende Beleegeringhe ghekoomen / dan weeghen de groote perijckelen ende den ghestadigen arbeydt ende teghen-weer / tegen des Vyandts ghewelt / datmen de selve de Academie ende Universiteyt der Krijchs-Helden noemde / ende dat in de selve Schoole soo wel de Gouverneurs / Officieren / Capiteynen / Busschieters / Piloten / Schip-volck / Ingenieurs / Medecynen / Chirurginen / ende dierghelijcke: als de slechte Soldaeten / als elck in haere Staeten ende diensten / maer ettelijcke Maenden in dese Schoole ghelegen hadden / soo wel in het opponeeren als defendeeren / een Meester van sijn konst mocht werden: ende volkoomentlijck wist te spzeecken ende te werck te legghen / al 't gheene wat om een Stadt te beleggen / ende te bewaren nodigh mochte weesen: ende dat op soodanige wijsen / daermen hier vooz-tijden niet van wiste te spzeecken. Een konst-rijck Ingenieur / die langhe met sijn verstant in sijn Boecken gestudeert hadde / moeste bekennen / dat hy maer een Leer-kindt in Experientie was: Medicijnen ende Chirurghijnen hebben hier meer geleert in een weeche / dan elders in een Jaer: Insonderheyt zijn daer binnen Oostende seer famens ghewozden eenen Moorbeecken uyt den Hage, ende Alexander Courtmans van Antwerpen.

Wie Posten in ghenomen by den vyant

De Piloten ende Schip-lieden / hebdaer ghe leerdt / hoe sy haer Scheepen stuerende / het Gheschut konden bliden: De Canoniers ofte Bus-schieters leerden daer / hoe hun Gheschut te planten teghen vaerende Scheepen / ende hoe Contre-batterye te maecken / oft haer vyanden geschut in stucken te schieten of te dismonteeren / oft uyt haer Raders werpen / dooz welcke leeringen ende pzactycken over weder-zijden veel volcks vernielt wierde. 1603.

Verhael van de menighte der scheuten die op de Stadt ghescheoten zijn.

Daer wierdt bereeckent / datter in de eerste twintigh Maenden op de Stadt gheschooten wierden / over de twee hondert ende vijftigh duysent scheuten / elck met pfers die tusschen de 30 ende 50 ponden woeghen: want terwijlen de Infante Eerts-Hartoghinne tot Nieupoort lagh / als sy niet en hoozde schieten / was sy t'onbzeeden: daerom sy geboodt geduyrighlick te continueeren met schieten.

Die van der Stadt en bleeven de Beleggers ook niet schuldigh / maer schoten ook binnen de eerste 20 Maenden / soo men daer bereechende / wel hondert duysent scheuten.

Men reeckende meede datter d'eerste twintigh Maenden van de Beleggers doodt ghebleven waren achtien duysent Menschen / soo van het Gheschut / van groote koude / die sy d'eerste twee Winters geleden hebben / als van uyt-vallen / Sieeten ende armoeden: daer naer en is 't niet ghebeetert. Binnen der Stadt waeren ook bereeckent ses ofte seven duysent ghebleven te weesen / hoewel het seecker getal niet wel te weten was: want sy haer Siecken ende Ghequetsten veel uyt-sonden: alsoo ook de Beleggers deden die de by-liggende Steden ende Gast-huysen met hoopen verbulden.

Niet tegen-staende alle het schieten / sterben van Peste ende armoede binnen de Stadt / soo wierden de Belegherde nochtans daghelijcks van hare Vzienden uyt Hollandt ende Zeelandt ordinaerlijck versocht / met Wyf ende Kinderen / als of het een Kermisse ofte Feeste ghe weest ware: eenige Capiteynen bzochten daer haer Wijfs ende Kinderen: Selve uyt Vzanckrijck / Engelant ende andere plaetsen quam den krijchslief-hebbenden Edelvom / Heeren ende groote Meesters daer binnen / om de Defentien te sien: Ook veel Vozsten uyt Duydtsch-landt / ende selve den Vzoeder van den Koningh van Denemarcken. Des-ghelijcks in des Belegghers Leegher / om de Offensien te sien / niet teghen-staende alle Perijckelen / ghelijck wy te vooren verhaeldt hebben.

Eicken

1602.

1603.

Oostende ander-maal verlozen.

1603. Ostende doet alle jaer een Danck-Sermoen.

Ecken vijfden Dagh Julij/ die Jaren langh/ bedreeven de Beleegherde binnen de Stadt groote Feeste met op Ketels te slaen/ alle het Gheschut af te schieten/ in plaets van Klocken te luyden/ die sy niet en hadden: ende dien Dagh hadden sy een solemneele Predicatie om Godt te bidden om haere verlossinghe; ende te dancken/ dat hy haer soo langhe bewaerdt hadde/ van niet te vallen in de Handen harer Vyanden.

Diversche upt-vallen ende Stormen zynder by die van der Stadt ghedaen: veel duyrighe Koogels gheschoten/ die brandt maeckten in 't Leegher/ ende in haer ghemaeckte platte Formen van rijs-houdt/ etc. De Beleggers brachten diversche groote Vlotten van houdt aen de Oost-zyde van de Stadt/ om die daer te vesten/ ende het Geschut op te brenghen.

Naer dien die van der Stadt/ tot bevrydinge van haer inkoomende ende uytvaerende Scheepen/ over de Geule een halve Maene hadden ghemaeckt/ die de Scheepen bevryde in de Grachten van de Stadt: Soo hadde Pompejo Romano principale Ingenieur van den Eerts-Hartogh een Storm-brugghe gheinventeert om dese halve Maene te beklimmen: welcke Brugghe genoemt wierde Ponte di Tergove, ofte van andere den Helwagen: De Brugghe was langh vijftigh/ ende breedt sestien Passen ofte Mans treeden: Ende wierde voort ghetrocken op vier metale Raderen/ breet op haren ommeloop/ ses/ ende hoog 15 voeten. Men seyde dat elck Radt gekost hadde drie hondert Ducaten. Om hare groote langhte bonden sy de selve in het midden op eenen grooten Mast van hondert vijftigh voeten hoghe/ langhs welken Mast sy hooghe ende laghe opghetrocken wierdt. De Brugghe selfs was van dicke Kabels oft Koorden op kleyne Masten gespannen ende ghevlochten: Het voorste deel wierdt langhs den Mast recht op-ghewonden/ om als een Val-brugge over de Gracht bande Vestinghe neder te laten vallen tot den Storm: Dese Brugge konde af- ende aen ghetrocken worden met veertigh Paerden/ 't beschut van de Brugghe/ voor de kabels scheut-vry zynde van 't Musquet. Hier meede meynden sy de voor-schreeven halve Mane (op de Geule legghende) te bestormen. Die van binnen noemden de Brugge den Lup-waegen. Als nu de Belegerde dese Brugge sagen aen-komen/ schooten sy ten eersten een van de metale Wielen in stucken/: ende eer die kon de hermaeckt worden/ rechtten sy masten over eynde op de Contrescharpe van haer halve Mane/ soo dat/ als sy de Brugge souden neder-vallen laten/ de selve op de Masten rusten souden/ ende op-gehouden werden/ het welcke de Belegghers siende/ lieten de Inventie onghebruyckt.

1603.

Die ten eersten schadeloos geschoten wierdt.

Beschryvinge van een seltsame Storm-brugge.

In het eynde van Maert/ zyn by schoonen dage/ binnen ghekoomen drie Scheepen/ waer onder het eene met Turf geladen was/ den Vyandt sulcks siende/ heeft acht-en-tsestigh schooten met 't grof Canon daer op gedaen/ ende het Turf-schip soo ghetroffen/ dat het (in de nieuwe Haven komende) te gronde ghingh. Op welck schieten by een Neder-duytsch Poeet de volghende Vaerskens gemaeckt zyn:

Op een Turf-schip 68 maelghe schooten.

Als acht-en-tsestighmael den Vyandt hestigh schoot/
En brack den Turf aen tween/ spraek eenen uyt de Vloot:
Nu weet ick waer dat blijft/ sijn Schat en swijdigh Gelt/
Voor Turven werden hem/ siet/ Kluyten aen-gerelt.

Ende noch:

En sou 't den Vyandt niet in sijn Gemoedt verdrieten/
Na een Carveel met Turf/ soo meenighmael te schieten/
Wat soude hy niet doen om 't lieve Hollandts Bloet?
Die soo veel om den Turf en 't Veen van Hollandt doet.

Wetten in Ostende gemaeckt.

Op den vijf-en-twintighsten May/ soo zyn by den Gouverneur ende den Krijchs-raedt eenighe Wetten ende Ordonnantien ghemaeckt/ aen welcks onderhoudinge de Stadt ende de bewaringe der selver veele gelegen was: Het voor begrijp van de selvighe Wetten was van desen inhoud: Dat geen schepen met Victualie (binnen de Stadt komende) aen gheen Voor-koopers ofte Boetelaers pet verkoopen souden voor dat se vier-en-twintigh uyren aen de Wal ghecleghen/ ende de Soldaten ende andere Luyden gherijst hadden. Dat

geen

1603. geen Soldaten met dobbel-steenen / Caerten ofte andere dierghelijcke en soude spelen / op pene van de eerste reyse acht daghen te water ende te Broode ghelepdt te werden. Dat geen Bevelhebberen dyoncken op haer wachten en souden komen / op pene van haer Offitien ende wapenen te verliesen. Wie een overlooper die hem verhoyderen soude upt de Stadt naer den Dyandt te loopen levendich ofte doodt hondе krijghen ende bekomen / die soude vereerdt werden met vijftig Guldens / ende dierghelijcke Wetten meer.

In Junio / is Don Rodrigo Lasso, upt Spaengien gekoomen / ende bracht tydinghe / dat den Marquis Ambrosio Spinola, Broeder van Jeronimus Spinola, die op de Galeyen voor Sluys doodt-ghebleven was; hadde een Contract met den Koninghe van Spangien aen-ghegaen / nae de Doodt van synen Broeder / van met sijn Compagnie Hoffsche Negotianten / een groote Somme van Geldt / tot des Koninghs dienst op te brenghen / op seeckere verseeckeringhen ende conditien / van het opperste bevel ende gebiedt van het gheheel Beleyd van Ostende op hem te neemen / ende alleen te hebben: met consent / toe-stemmen ende volkoomen authoritept van den Ertz-Hartoge: 't welck niet sonder op-spraecke en benijden van d'ander Obersten van het Leger / van alle Natien en geschiede.

Die ten ersten schandeloos geschooten wierdt.

Op een Turf-schip 68 mael ghe schooten.

Spinola komt voor Obersten in 's Dyandts Leger.

Den Marquis Spinola is met deese Commissie in Nederlandt ghekoomen. Ende in het Legher voor Oostende ghekoomen synde / heeft hy den last aenghenoomen: terstondt veel dinghen ghereformeerdt / veel Officieren afghestelt / ende andere inghestelt / de noteliicke provisien van Gelde besorght / te werck stellende veel Ingenieurs ende Krijchs-verstandige / om de stadt te vermeesteren / die nu meest alle haer Duyten-wercken ende Defensien quijt ghewonden waren van langher handt. Den Marquis liet terstont mineeren / graven ende stormen: De Zee ende hoghe Wateren met den Noordt-westen Windt (naemelijck die den eersten Maert waeyde) dede mede veel quaets / aen de Stadt / desgelijck de Mijnen / de Begravinghen / de Contrescharpen af eetende ende bedervende.

Den tweeden Junij liet Spinola een Mijne op-blaesen by het Bolwerck van den Polder / die veel van sijn eyghen Volck leevende begroef / daer op deede hy eenen storm doen / daer ettelijcke honderde Menschen doodt bleeven / ende van die van de Stadt / wel veertigh ofte vijftigh.

1603. Men houdt voor waerachtigh / dat gheduprende de Beleegeringe / soo by die van der Stadt / als by de Beleghers over de 70 Mijnen ghemaeckt / ende opgheblasen zijn. Waer onder eenige duysenden Menschen levendig begraben zijn.

De Beleegherde in de stadt / hoewel sy dagheliicks meer Volcks in-kreghen met alle noodelickheydt / soo hadden sy nochtans voor het gheduprigh schieten groot ongheluck in de ses laetste Maenden / van verscheyden haerer Gouverneurs te verliesen / midts dat nae den Colonel Huchtenbroeck, den Heere van Gistelles, die daer Gouverneur was in Maert / gheschooten wierde / een man seer beklaeght / kloeck ende vroom: nae hem volghde den Colonel Iohan van Lhoen, die kortts oock geschooten wierdt: daer na eenighe Capitepnen met Opper bevel: doen den Colonel Iacob van Berendrecht, wien volghde den Colonel Uytenhove; die daer ghequetst upt-trock / dien volghde ten laetsten / nae dat de plaetse een seeckeren tydt sonder Gouverneur was gheweest / den Heere van Marquette, die de laetste Gouverneur was / ende den tienden Junij 1604 / daer binnen quam. Waer wierdt oock binnen gheschooten den Inghenieur M. David d'Orleans, die ghequetst daer upt moest trecken: Van / daer was noch M. Raef Dexter Engels-man / een stout Man / ende langh Soldaet gheweest / die voor Ingenieur hem aldaer liet ghebruycken. Dese veranderinghe van Bevel-hebberen / causeerde meede in de stadt / dat veele voor-slaghen gheen effecten en namen: haere goede Ordonnantien wierden dickmael slechtelijck onder-houden: van de welcke voor exempel / wy waerdigh achten eenighe te verhaelen: om monopolien te verhoeden onder de Soetelaers ofte Vivandiers / was gheordonneert / dat gheen Goederen ofte Victualie mochten verkocht worden / voor datse eerst vier-en-twintigh uyren op de behoorlijcke Marckt-plaetsen hadden gheleeghen: Daer was meede verboden alderhande Teerling-spel ofte Kaert-spel / op peene van ghevanghenisse voor acht daghen / te water ende te broode: Dat gheen Officieren mochten dyoncken op de Wachte koomen / op verbeurte van hun Wapenen ende Officien / ende overmidts dat 'er van weeder-zijden veel over-liepen by den Dyandt / hadden die van de stadt gheselt tot een vereeringe vijftigh

Verhael uit de Memoien vande Gouverneurs van Oostende.

1603. Gulden / die sulcken Over-looper honde leevendt ofte doodt leveren / gelijck hier vooren in het langhe verhaelt is. De Belegghers / om dat daghelijcks oock veel van den hunnen naer de Stadt ginghen loopen / stelden Kuypteren op de wachte / maer veel meede te vergeefs.

Den Ghenerael Marquis Spinola, heeft in de Maenden van Apzil / May ende Junij / grooten blijdt aenghewendt om de Stadt te vermeesteren / ende Sluys te mooghen helpen / spaerende gheen Geldt / noch Volck: Onder andere wierde aldaer gheschooten den oppersten Bewind-hebber Catrice, van welcke Quetsuere hy stozf / een ervaren ende bzoom Krijchs-man / van grooten bedzijve / met meer Oversten / Colonellen ende Capitepnen: Sy kregen meede het Porc-espic inne / ende naerderden dagheljcks dooz mijnen en stozmen.

Het Fozt den Kuys-bos ingenomen zijnde / weer verloren.

Den vierden Junij / inder Nacht hadden die van Oostende een Aenslagh op een Fozt / ghenoemdt den Luys-bos, sp trocken upt met omtrent duysendt Mannen / namen dat met gheweldt inne / sloeghen de Wacht doodt / vernagelden twee stucken Geschuts / ende twee andere keerden sp omme naer het Leegher van den Vpandt. Die van het Leegher sulcks verneemende / quaemen met groote Macht van Volck op haer aen / die van Oostende stelden hun bzomelijck ter weer / maer den Vpandt haer te sterck en te gheweldigh zijnde / waeren sp ghenoodtsaeckt de Schantse te verlaeten / ende nae de Stadt te retireren / niet sonder verlies van veele Officieren ende Soldaten / aen beyde zijden.

Aenslagh op eenige Fozten bpden vpandt gemist.

Op den veertienden Junij / heeft den Vpandt upt verschepden Fozten / op de Stadts halve Maen / Beck-af, ende Slimmers halve Maen, gheweldigh gheschooten / van meeninghe wesende die te bestozmen: Den Gouverneur vreesende / dat naer dit geweldigh schieten / sulcks soude geschieden / heeft in aller haest / de selve Fozten met meerder Wachten versien ende versterckt / want aen het verlies der selver / was de Stadt ten hooghsten gheleeghen. Den Vpandt is / volghende sijn beslupt / in der Nacht met veel Volcks / naer dese Fozten ghemarcheert / maer hy is van die van binnen soo besegghent gewozden met gheduprigh schieten / dat hy ghenoodtsaeckt was veele van sijn Stozm-ghereedtschap / en sijne Soldaten achter te moeten laten / ende te rugghe naer hare Teeghers te vertrecken. 1603.

Upval op de Mijneerders van de Vpandt.

Den sestienden Junij / deden die van binnen eenen stercken upt-val / op de Mineerders ende Gzavers / die sp verstoozden. Maer dierghelijcke Mijnen / Stozmen ende Vpt-vallen / geschieden dien Soomer / aen weeder-zijden seer veele / waer meede dat de Vpanden ten laetsten quaemen tot in de Vesten ende Gzachten; stoppende de oude Haeven met Kijsen ende Hout: In Augustus onder-mijnden sp den Zandt-hil / ende benaerderden meede d'ander Bolwercken / onder saveur van sijn platte Fozmen / die hy gemaeckt hadde / ende daer van hy dapper schoot.

Ten laetsten resolveerden den Marquis Spinola in September / den Zandthil / t'pzincipael Bolwerck te bestozmen / maer de Spaengiaerden ende Italianen onwilligh tot het stozmen bevindende / om het groot perijckel dat sp meer-mael bepzoeft hadden / resolveerde hy de Hooghduptsche te ghebzupcken / haer seer groote Belooninghen toe-segghende: Ende hoewel daer Mijnen van weeder-zijden ghemaeckt waren / soo wilde hy nochtans met gheweldt den Zandt-hil hebben: Volghende dit vooz-neemen / dede hy daer op stozmen een deel Duptschen / van de Regimenten Biglia ende Barlaymont, ende alsoo de voozste al op ghewozpen waren van de Mijnen van die van de Stadt / ende dat sp daer over waeren achter-waerdts gheweecken / dzeef hy gheljcke-wel de andere aen / seggheende / datter gheen Mijnen meer waeren / die doen weeder stozmende / gheen Mijnen ofte Resistentie en vonden / ende naemen alsoo den Zandt-hil inne / dies hy de Duptschen seer heerljck beloonde ende vereerde: Dierghelijcke Macht ende Gheweldt / ghebzupckte hy meede op andere plaetsen / daer hy seer veel meede bozderde / ende de Stadt benauwde: Die tot haere beschermingh gheen beter bewaringhe en vonden / dan met stercke Vpt-vallen / haer ghestadigh te quellen / ende dick-maels weeder upt de ghewonnen Plaetsen te verjaeghen.

Den Zandthil ingenoomen.

Tegen dit verlies hadden de Belegherde van langher-handt hun voozsien / dooz hare kloecke Krijchs-konstighe Meesters ofte Ingenieurs / (onder ander Raef Dexter, Enghelschman / die de Landen langhe ghedient hadde) want achter de verlooren Bolwercken / Zandthil, Helmont, &c. maeckten.

1603. maeckten sy eenen nieuwen Zandthil, ende Nieu Helmondt: daer nae sneeden sy noch de Stadt ten halven af / al met flanckerende bolwercken dweers de Stadt over / ende achter dat / sneeden sy meer als een vierendeel van de stadt af / aen de Geule ende nieuwe Haven / al met flancqueerende bolwerken / voor de leste retraicte / dat sy nova Troya, ofte nieu Troyen begosten te noemen / hoopende daer mede noch een wijle uyt te houden / tot dat den tijdt wat anders voortbrengen mocht.

Oostende verkleynt zijnde werdt nova Troye ghenoemt.

Also in dese leste af-snijdinge van Oostende, in het maecken van soo vele Bolwercken niet aerde ghenoegh en was / om de selve wercken bequaemelicken op te maecken naer behooren: wierdt by den Ingenieur / met Consendt van den Gouverneur / goet ende raetsaem ghevonden / datmen in het delven alle de begraven dooden / met ofte sonder kisten hoe sy ghevonden wierden / in de Wallen wederom inne vougen ende andermael begraven soude / ende dat sy van elck Lichaem dat sy verset hadden / extraordinaris souden ontfanghen tien stuyvers. Also dat selfs de dooden gheen rust in haere rust-plaetsen en mochten hebben / maer de lebende met haere houte ghepeckte wapenen tegen haere ghemeene vyanden helpen bewaren. Welcke saecken soo onghehoordt ende vreemdt zijn / datmen dierghelijcke in gheene Beleghe-ringhen ghesien / ofte in eenighe Cronijcken ende Tydt-Registeren geleesen heeft.

De Doode lichamen helpen Oostende bewaren.

Maer alsoo alle dese wercken versch / nieu / ende van gheen vaste aerde op-ghemaeckt en waren / en hebben sy het ghewelt van 't geschut soo wel niet konnen wederstaen: Te minder alsoo de belegghers nu alle haer gheschut op des Stads oude wallen ghebracht hadden / ende beschooten van daer de nieuwe: de belegerde deden diversche uytvallen / de belegghers uyt haer ghewonnen bolwercken uytsmijtende / ende hun gheschut vernagelende / de nieuwe mijnen bespiedende / maer moesten weder met schade in de stadt keeren. Hier toe soo gheviel datter den 22 Augusti eenen grooten Zee-bloedt door den Noordt-Westen windt / veel schaden beyde de partijen aen-deede: maer die van de stadt leden de grootste ende meeste schade / ende wierden daer door gebracht in groot perijckel.

Den Zandthil ingenomen.

Swarigheden ende staet van Oostende de Generale Staten overgesonden.

Waeromme de belegerde siende dat se hier door in haer uyterste gevaer ende noodt ghekoomen waeren: te meer om dat den Zandt-hil verlooren was ende dat de belegghers minneerden nae de oude stadt / omtrent de oude Kercke: by het welcke sy te vreesen hadde / dat by de hooghe ghetijden ofte vloeden met Noordt-Westen winden wederomme / de Zee mochte groote inbreucke maecken / om dat de oude stadt de beste beschuttinghe van der stadt teghen de Zee was. Soo hebben den Gouverneur met alle de Hooft-Officiers den staedt ende ghelegentheydt / door expresse missiven de Ho. Mo. Staten Ghenerael ende den Prince Maurits daer van verwittight / die doen ter tijdt tot Sluys vergadert waren: consulterende ofte sy noch langer het belegh van Oostende souden weder staen / tot soo grooten kosten met perijckel van ten lesten ghedwonghen te worden / dan of het voor haer ende den Staedt van het Landt niet profijtelicker en waer / datse tot een goedt accoordt mochten koomen. Considererende dat sy nu mette Conqueste van Sluys ende de ander Sterckten / eenen vasten voet in 't Graefschap van Vlaenderen hadden / om daer mede de Oorloghe te houden in haer vyanden Landt / ende hun Vereenighde Landen daer van te verlichten: het welke tot noch toe de oorsaecken waren geweest / dat sy Oostende soo langhe bewaerdt ende ghehouden hadden: daer mede sy toch eben wel niet konden uyt-rechten tot afbreuck van haeren Vyandt / om de menichvuldighe Schansen ende Sterckten daer de Stadt mede omset ende geblocqueert was: zijnde een plaetse daer de Eertz-Hartoghen souden luttel meede konnen uytrechten / ende wel lichtelick weder te krijghen ware / soo sy Meester van de Zee konden blijven.

Die tot het overgeven accoorderen.

Dese ende dierghelijcke redenen meer by zijn Excellentie en de Hooch Mogende Heeren Staten Generael / wel overlept ende over woghen zijnde / ende bevindende dat die bestandt ende kondich waeren / hebben sy ghesamentlicken / tot het overgheven der Stadt verstaen / ende hebben door Brieven den Gouverneur van Oostende, den Heere van Marquette, last ende oorlof ghegeven / sijn appointement te maken metten Marquis Spinola, Generael van het Legher van den Eertz-Hartoch / ende op het vorderlijckste te accoorderen ende de stadt over te gheven: siende dat sy des Eertz-Hartoghs macht (voor Sluys) dien Winter niet te vreesen hadden.

1603.

Achtervolgende desen last / heeft den Gouverneur Marquette, met sijnen Krijghs-Raedt (vreesende dat de Zee met eenen stormt-windt sijn compositie

1604. in den Winter ver-ergeren mocht) goet ghevonden terstondt eenighe dinghen upt de stadt weck te schepen: belastende alle syn schepen te laden met geschut/ amunitie ende overschot van victualie/ persoonen die de handelinghe mochten beswaren / als Predicanten, Ingenieurs, Overloopers ende Busschieters, die hy altsamen heeft doen vertrecken. Dit gheschiedt wesende soo hebben sy daer na twee Capiteynen uptgesonden/ te weten / Achthoven ende Gelder / om met den Marquis Spinola te handelen van weghen het overgheven van de Stadt Oostende: de welcke in het Legher ghekomen zynde versochten dat van harent weghen twee andere Ghecommitteerden in de stadt tot Gyselaers ghesonden mochten werden / waerinne den Marquis / (die mede de uytkomste deser belegeringhe ten hoochste verwachte) terstondt te vreden was / die twee Officiers inde Stadt gesonden heeft.

De Ghecommitteerden metten anderen in onderhandelinghe ghetreeden wesende / hebben sy naer veele ende menichvuldighe discoursen / voorslaghen / ende debatten ter weder-syden ghevallen wesende/ eyntelick gemaeckt/ geaccoordeert ende ghesloten / de stadt Oostende in handen van den Ertz-Hartoghe te quiteeren ende over te gheven /opte naervolgende conditien ende articulen / die ten wederssyden ondertyeckent wierden.

Artikelen van 't overgeven van Oostende/ den 20 September/ beslooten.

Erst, dat de Kerckelicke persoonen sullen moghen uyt trecken, t'samen met haer Goederen ende Meublen, in alle vryheydt, sonder eenigh hinder ofte empeschement.

2 Item dat den Gouverneur, Colonellen Capiteynen, ende alle het volck van Oorloghe, van wat qualiteyt ofte conditie dat sy zijn, soo binnen als buyten inde Forten: als oock meede de Capiteynen van de schepen van Oorloghe, met haer Officieren, Schipperen, ende Soldaten, sullen mogen vry ende onverhindert vertrecken, sonder eenighsins hun lieden om eenigerley oorsaecken, het ware om aen de zijde van hare Hoocheden ghedient te hebben, oft andersins te moghen arresteren ofte op te houden: maer datse vry sullen moghen vertrecken met alle de schepen gheladen ofte onghe-laden, na Vlissinghen, met haer Wapenen vlieghende Vaendelen, slaende trommels, brandende lonten, koogels in den mondt, met alle haer bagagien, ende soo de selve niet ghenoech met schepen mochten versien zijn, omme de voorseyde bagagien ofte eenighe krancken te transporteren, haer tijdt sal ghegundt worden de selve te moghen laten koomen, als den windt ende de commoditeydt het selve sal toe-laten, welcke oock weder vry ende vranck sullen mooghen keeren. 1604.

3 Item, dat de gemelde Gouverneur, Colonellen Capiteynen, ende Soldaten als vooren, sal vry toegelaten worden met haer te nemen inde voorseyde Schepen, vier stucken Artillerie sonder meer, welcke Schepen oock sullen vertrecken als vooren. Wel verstaende datse in gheene schepen, oft andersins sullen moghen mede voeren meer als de voorschreven vier stucken Artillerie, sonder eenigh poeder: tot welcken eynde, ende tot meerder verseckertheydt van sijne Hoocheydt, sal den Capiteyn Wijngaert, Lieutenant van de Artillerie, moghen daer of eenighe reveue doen, sonder nochtans te mogen ontladen eenighe van de voorschreven schepen, diemen sal vinden in de voorschreven Havenen, tot welcke conductie oock vry ende onverhindert sullen moghen uyt trecken den Generael van het gheschut, mitsgaders de Edel-luyden, Conducteurs, Canoniers Timmerluyden, Mineurs, Peerden, ende al het ghene daer omtrent toebehoort.

4. Item, dat alle Officieren ende Commisen, de welcke handelinghen, ghehadt hebben van eenighe rekeninghen ende betalinghen van Krijghs-lieden ende andere entremisen, sullen mogen vry uyt-trecken met hare meublen, goederen, wapenen ende peerden, haren last aengaende.

5 Dat het selve oock sullen moghen doen alle Commissarisen van de vivres, ende andere Bewindt-hebbers van de Heeren Staten,

6 Item, dat beyde de ghevanghene Capiteynen *Lantskroon* ende *Gistelles*, ende voorts andere Officieren ende Soldaten gevanghen zijnde, sullen vry ende vranck los ghelaten worden: soo oock sullen alle ghevanghene Capiteynen, Officieren en Soldaten van sijne Hoogheydt, binnen deser stadt ghevanghen gheweest zijnde, sonder randtsoen vry ende vranck los ghelaten worden: wel verstaende dat de ghevanghenen tot beyder zijden, ghehouden sullen wesen haer lieder kosten te betalen.

7 Item, dat alle Borgheren, Soetelaers ende andere, soo wel in dienst als geen dienst zijnde, van ghelijcken sullen vry ende vranck moghen vertrecken met haer wapenen, meublen, schepen, ende al haer bagagie.

8 Dat den voorschreven Gouverneur, Colonellen ende Capiteynen, sullen overleveren van desen daghe, in handen van de ghene die de selve Marquis ordonneren sal, alle de oude Stadt, midtsgaders de kleyne platte forme, wesende ten eynde van de selve Stadt, ghenaemdt Moyses tafele, mitsgaders vier Ostagiers. tegens de welcke den voorschreven Gouverneur, Colonellen ende Capiteynen houden sullen de Ostagiers die sy alreets hebben.

9 Ende sullen gehouden zijn alle de voorschreven Gouverneur, Colonellen, Capiteynen ende Soldaten, ende ander Officiers als vooren, henlieden te vertrecken overmorgen, wesende de 22 deser Maent, midts dien dat heur onmogelick is door incommoditeydt van der Vloedt ende andersins, eer te moghen vertrecken, ten ware datter eenighe

1604. ghe ſecken ofte ghequetſte waren, die ſullen moghen volghen met de bagagie als vooren.

10 Ende indien dat hun den windt onbequaem ware voor de voorſchreven Gouverneur, Colonellen, Capiteynen ende Soldaten, met alle andere om te vertrecken ten ſelven daghe, ſullen ghehouden weſen te vertrecken te lande, daer toe hun lieden ſullen ghegheven weſen om haer-lieder commoditeyt, de waghens die ſy lieden daer toe ſullen van noode hebben.

11. Ende tot verſeeckering van haer perſoonen ende ſchepen, ſoo ſy deur het quaet weder noch moeſten ettelicke daghen blijven, ende dat deſe artijckelen in het gheheel ende onghevioleerdt ſullen ghehouden ende achter volght worden, ſullen van wegen hare Hoogheden hun lieden Oſtagiers ghegheven worden, de welcke in't vertreck van de ſchepen ſullen ſeeckerlick weder ghevonden worden naer Ooſtende: ſoo oock de Oſtagiers die van weghen den Gouverneur ende Colonellen aen hare Hoogheden ghegheven zijn. Sullen blijven tot verſeeckerheydt van de voorſeyde waghens, tot heur lieder weder-komſte, ende daer naer ſeeckerlick wederomme ghevonden worden naer Sluys. Actum den 20 September Anno 1604.

Aldus is dit notabel ende vermaerdt Belegh van Ooſtende ghe-eyndighet / als het in 't gheheel drie jaren ende tachtentigh daghen belegherdt ende beſtreden gheweeſt hadde: een Belegh daermen ſoo langhe de weereldt ſtaet / ſal van weten te ſpreken: ende ongelooffelick ſchijnen voor de Naekomelinghen die de beſchrijvinghe der ſelver ſullen hooren vertellen ofte leeſen.

De Garniſoenen van de Staten trecken uyt de Stadt.

Het accoort ghemaeckt zijnde / hebben die van Ooſtende de oude Stadt de Beleggers / ingenomen / ende zijn de belegerde ghetrocken in haer retrenchementen / Nova Troya, tot den 22 September toe: ende zijn als doen uytgetrocken volgende het accoort te lande / met Ponten ende Booten over de Geule varende: den Gouverneur Marquette, de Colonellen ende Capiteynen met andere Hooft-Officieren / zijn van den Marquis Spinola ende andere des Eertſ-Hartogs Overſten / tot een heerlick banquet ghenoodet / ter wijlen den gheheelen hoop in ſlach-ordere haer tot het vertrecken bereydt heeft. Sy trocken langhs den Zee-kant in deſe ordren: De Franſoyſen hadden den voortocht / de Nederlanders het midden / de Engelſche ende Schotten den hindertocht: in het gheheel ſterck weſende boven de drie duyſendt / wel ghewapent ende geſondt volck: behalven die met ſchepen vertrocken waren: ſy voerden meede vier ſtucken geſchuts nae Blanckenbergh toe: ende zijn des anderdaeghs des morghens in het Legher ghekoomen / daer hun den Prince Maurits, met alle de Graven ende Heeren vrientelick ontfanghen hebben / ende met handt-taſtinghe ende ontdeckten hoofde will lekom gheheten / voor hun ſlagh-ordere ghereden / hun alle vrientelick bedanckt voor den trouwen dienſt den Landen ghedaen: ende hun tot ruſte quartier beweſen / metter tijdt zijn de Capiteynen / Officieren ende kloecke Soldaten ghevorderdt tot officien ende ander beloningen / naer dat ſy met hare kloekmoedige Daden verdient hadden.

1604. Ende werden van ſijn Excellentie ſeer vrientelicken ontfangen.

Alle de Vorgerije is mede vertrocken / ende tot Sluys meeſt ghekoomen metter wooninghe. Den Baillou van Ooſtende werdt Balliou tot Sluys ghemaeckt: in Ooſtende is geen volck gebleeven / dan ſeer weynige oude lieden.

Aldus is Albertus meeſter gheworden van Ooſtende, nae dat hy drie Jaren ende tachtentigh daghen daer voor gheleghen ende alle moghelijcke middelen tot veroveringhe dier Stadt gebruyckt ende angewent hadde.

Wat aengaet het ghetal der dooden / die ſoo binnen der Stadt / als in des Vyandts Leger geweeſt zijn / ware onmogelick te ſchrijven.

Ghetal van de dooden die voor Ooſtende ghebleven zijn.

Pompeius Iuſtianus ſchrijft, datter aen des Koninex ſijde doot ghebleven zijn, over de vijftich duyſendt uyt-gheleſene Soldaten: Daer by voegende, dat het ghetal der dooden ſoo binnen als buyten, beloopen ſoude wel tot honderdt ende veertich duyſendt Menſchen, alſmen beneffens de Soldaren die door de Krijghs-wapenen omghekoomen zijn, meede reeckenen ſoude alle de Mannen, Vrouwen, Ionghers ende Kinderen, die van koude, honger, kommer, peſte, ende andere kranckheden geſtorven zijn, gheduyrende dit belegh. Daer is by een Hooch-Duytſchen Edelman, die voor Sluys doodt ghebleven is in den dienſt van Alberto, ghevonden een memorie, daer in hy aenghetekendt hadde, datter voor Ooſtende, gheduyrende deſe belegheringe, waren doodt ghebleven.

Register van gebleve Officieren.

7	*Velt-Maerſchalcken.*
15	*Colonellen.*
19	*Sergeant Majors.*
165	*Capiteynen.*
322	*Vaendragers,*
1911	*Sergeanten.*
1166	*Luytenanten.*
9166	*Corporaels.*
610	*Lanſpaſaten.*
54366	*Soldaten.*
6011	*Maetroſen of Bootſgeſellen.*
1196	*Vrouwen ende Kinderen.*

Maeckende t' ſamen een ghetal van ſes en tſeventich duyſendt neghen hondert ende een en tſeftich Perſoonen.

1604. DEse alle souden ghebleeben zijn van het beginsel der belegheringhe tot den laetsten Julij 1604. want doe is dese Edel ghevonden by den voorberhaelden Edelman. In een Historie vande Nederlandtsche oorloghen ghedruckt binnen Brussel Anno 1609. staedt gheschreven / Datter aen des Koninex zijde zijn doodt ghebleven, wel sestich duysendt Mannen, inden tijdt van neghen maenden, van den tijdt af te rekenen dat den Marquis Spinola het hoochste gebiet over het Leger voor Oostende ghehadt heeft.

Getal der dooden aen weder-syde.

Daer zynder die schryven / datter aen beyden zyden / ghedurende dese belegeringhe / ghebleeben zyn over de honderdt ende twintigh duysendt Menschen. Maer ick achte datmen het seker ghetal niet weten en kan / insonderheydt van der Staten volck: Want die inder stadt sieck ofte ghequetst wierden / zijn upt-ghevoert ende over al in Hollandt / Zeelandt / ende andere Landen inde Gast-huysen / ofte by haere vrienden ghebracht / sommighe zijn opghekomen / sommige ghestorven / daer van niemandt register heeft konnen houden.

Daer zijn gheduyrende dese belegheringhe, tot vele ende verscheydene reysen, uyt ende in de Stadt van Oostende ghevaren, wel drie duysendt Schepen, waer van datter omtrent hondert in den gront geschoten, ofte in handen van den Vyant geraeckt zijn.

Om welckers schade ende perijckels halven schier niemandt gheschroomt ofte ghevreest heeft / Oostende te victualiere / selfs Engelsche ende Franchoysen.

Oostenderghewonnen / niet verloren.

De Eerts-Hartoghe Albertus, is met de Infante binnen Oostende ghekomen / na datter het Staten volck upt-ghetrocken was / ende hebben voor hare ooghen ghesien / dat sy voor al haer geldt / volck / arbeydt ende moeyte / niet anders ghetreeghen en hadden / als eenen Mols-hoop / sant-bergh / ende ruine eener armen stadt / jae de graben der geener die de stadt haer soo langhe onthouden hadden. Sy hebben oorloghe gegeven / dat de Kercke / ende eenighe huysen / herbouwt / als oock dat de Stadts Wallen en Hoofden ghereparceert ende versien souden worden / insonderheydt teghen de kracht ende slach der Zee / die elcke reyse dreyghde datse de geheele Stadt soude opslocken. Daer zijn oock upt verschepdene Landen / luyden van qualite ghekoomen / om dese drie-mael afgesnedene ende verklepnde stadt te sien / die met menschen bleps en bloet soo gemest ende doorweyckt was.

1604.

Wie heeft opt ghehoort ofte ghelesen / dat een Stedeken gelegen op synes vyants bodem / soo lange is beschermt gheworden teghen sulck eenen machtighen vyant / die niet eenen voet Aerde gekreghen heeft / of sy en heeft hem veel menschen bloedts ghekost.

Oostende van alle man besocht.

De stadt Oostende is daer nae seer besocht gheweest van veel ende verscheyden menschen van alle staten / en vonden daer niet anders als eenen steenhoop ende Sandt-bergh / zynde seer om ghewerpen inde laetste begravinghen / wepnigh huysen / maer wel hutten / ende luttel huys-raets / veel amunitie / eenighe stucken gebroocken onbequaem geschut / met eenige mortieren ende dierghelycke dinghen meer van klepnder waerden: Om de stadt weder wat te verbeteren ende op te bouwen / hebben de Eerts-Hartogen deselve met vele Privilegien ende gratien begiftet ende versien: op datse daer door te meer menschen bewegen souden om daer binnen te komen woonen: Dan daer is in het eerste jaer wepnich volck (om aldaer te wonen) gekomen / oock geen Schepen / noch Scheeps-vaert ofte Visscherije.

Dichten op Oostendes belegh.

Naerdien op dit gedenck-waerdigh belegh van Oostende / by den Hooghgheleerden Daniel Heynsius, myn waerden vrient ende goede bekende / eenige treffelicke Verssen ghemaeckt zyn / soo hebbe ick niet willen na-laten / deselve alhier tot synder eeren (beneffens wepnich andere) in te voeghen / ende dit ongehoorde Beleg daer mede te beslupten.

A Enschout het kleyn Tooneel, het graf der vromer helden,
Die voor het Nederlandt, haer lijf te pande stelden,
Den dorren mollen hoop, besprenght met menschen blodt,
Bestreden van de pest, de vyandt en de vloedt,
Bevochten en bewaert van al de Elementen,
Vier, water, aerd', en locht: maer meest met Spaensche renten
En 't Indiaensche gout, daer Hollandt met verdrijft,
Den Spaenjaert uyt het landt, en selve meester blijst.
De weereldt wacht het endt, den hemel teldt de jaeren,
En siet het wonder aen. Daer eerst de wallen waren.

Is

Oostende van alle man besocht.

Dichten op Oostendes beleegh.

Warachtige aenwysinge met stippelen van Tocht gedaen van Syn Excellentie Mauritio van Nassouwen met den Leger vande E. Mogende Heeren Staten Generael der Verenigde Provintie, Anno 1602 door t'landt van Luyck: ende int wederkeeren door Brabant (alsoo inde Kaerte gesien wordt) tot voor de Graef.
N°. 1. is de Troupe van Syn Exc.tie en daer Sy snachts legerde
N°. 2. is de Troupe van Graef Willem van Nassouwen.
N°. 3. is de Troupe van Monsieur Veer.
Dese Tocht gesien vande beginn by Schravenmuert, tot in Eyndhoven vandt Vandaer by beschanst Legh en trent een Aerp Nachtmarch ende het wederkeeren naer de Graef.
Dese Kaerte verbetert met het meten en amuteren van Brommeler Weert met de rivieren.
By Floris Balteser
Scala miliarium Brabantiae et Germaniae.
Emmerick
Elten berg
Nese Elten
Telligt
Goch
Cleve
CLIVIAE PARS
GELRIAE PARS
Cuyck
Nieumege
Batenburg
Ravestein
Megen
Tiel
Devonc
Op Hemo
Varick
Schertogenbosch
Bommel
Huesden
Wesch
Wyck
Venlo
Blyterswyck
Wel
Bergen
Meerlo
Tegelen
Belfeld
Zuamme
Asselt
Roermond
S. Steve
Thorn
Heythuysen
Ittervoort
Stockem
Maestricht
Wyck
Veltwyck
Lanaken
Kesselt
Sichem
Mouland
HASBANIA
Emel
Tongeren
Ludren
Borchloen
Hallen
Herck
Bering
Halen
Leeuwe
Diest
Tienen
Goidsenhoven
Sichenen
Zutten
Sluis
Billen
Genck
Peer
Brey
Grave Rey
Glabbeeck
Asch
Suttendael
Beeck
Opiter
Tongerlo
Weert
Helmont
Peel
Maerheze
Cranendonck
Buel
Boechoht
Leydorp
Stripdonck
Asten
Vlierden
Deerne
Baekel
Leefel
Gemert
Soerendonc
Hamont
Achel
Lille
Cauhill
Wesbeeck
Merwen
Meldert
Hamme
Olen
Quaet marsden
Scheel
Wesbeeck
Wesbeek
Eynthoven
Aelst
Warre
Bruegel
Nederwette
Tongelre
Geldorp
Stratt
Gerwen
Nederwetten
Boxmeer
Lieshout
Stipdonck
Boxmeer
Arcke
Cres
Breve
Myerle
Nemen
Ert
Vechel
Berchem
Maesbommel
Aelsen
Macheren
Nuz
Dinter
Hetwyck
Gorssen
Litteyen
Nuland
Berkimo
Dreumel
Lith
Harwarde
Comerwaert
Morren
Rossum
Dungen
Oirschot
Oerlen
Wintelre
Esschert
Vessem
Middelbeers
Westerbeers
Diessen
Gestel
Hapert
Bladel
Hoolsel
Eyndhoven
Aelst
Warre
Borkel
Overpelt
Wyshmul
Axel
Hoeibeel
Houthalen
Soebre
Nekenvel
Loemel
Courtsel
Wevelsel
Lommel
Bersele
Meldert
Hamme
Olen
Quaet marsden
Scheel
Dorenbergen
Postel
KEMPENLANDT
LEONENSIS REGIO
LEODIENSIS
Peel
Helchteren
Zonhoven
Diepenbeeck
Winterbeek
Lenaerthoven
Grote Brogel
Kleine brogel
Overpelt
Wyshmul
Axel
Houthalen
Soebre
Nekenvel
Loemel
Courtsel
Wevelsel
Lommel
Bersele
Meldert
Hamme
Olen
Quaet marsden
Scheel
Dorenbergen
Postel
Kempenlandt

1604. Is nu des vyandts macht. Den Spaenjaert komt gegaen 1604.
In 't midden van de stadt, noch heeft hy daer niet aen.
De menschen houden plaets, die doodt zijn en die leven,
Self die verslaghen zijn, en willen 't noch niet geven,
Sy stellen haer ter weer; want daer de aerde wijckt
Daer wordt sy wederom met menschen vleesch gedijckt.
Waer wilt de vyandt zijn? wat heeft hy toch begonnen?
Oostende is hy quijt, al heeft hy 't al ghewonnen.
De menschen staen in 't landt, hoe dat het komt of gaet,
De stadt is langhe wech: de Vyandt komt te laet.

D. H.

't Belegh van Oostende passeert Troyen ende Carthago.

O Ostendens langh Belegh, 't ghewelt aldaer bedreven,
Met al de listigheyt, en mannelijcke feyten:
Soodanigh zijn, dat noch Troia, *noch 't hooch verheeven*
Carthago, *met haer om d' eer sullen durven pleyten.*

Oostendens Belegh is d' ondergangh der Krijghs-helden.

Hier eyndt de moorder-merckt, 's doods feest heeft een besluyt,
De Spaenjaert heeft ghebraen den Haringk om den kuyt:
Voor Dons en veel Seignors gebleven hier ter plecken,
Krijght hy een plaets bestroyt met schulpen, puyn, en stecken:
Voor menich schoon stuck goudts, ghetelt in 's werck-mans handt,
Krijght hy onvruchtbaer houdt, ghebeydt in dorre sandt.

Beschrijvinge van den Heyr-tocht der Hoogh-mogende Edele Heeren STATEN GENERAAL,

Ghedaen door het Hartoghdom van Brabandt: onder het beleydt van den Prince

MAURITS van NASSAU,

In den Iare 1602.

Eduprende de Belegeringe der Stadt Oostende, soo en hebben de Ho. Moog. Heeren Staten Generael met sijn Prince liche Excellentie an d' eene sijde / ende de Aertsh-Hartoghe met de sijne aende andere sijde / niet leedigh gheseeten: maer aen weder-sijden oberlegdt ende geraetslaeght hoe dat sy den anderen eenigen af-breuck/hinder ende schade soude moghen aen-doen/ende een voordeel af-sien. Tot dien eynde hebben beyde de Krijghs-boerende partijen / aen weder-sijden in den jare 1602. soo groote Veldt-Legers te velde gebracht/ als in eenighe jaren te vooren opt ghesien zijn gheweest.

Want

Groote toe-rustinghe ter Oorloge aen weder-zijdt.

Want behalven dat den Eerts-Hartogh Albertus, eenen treffelijcken Leegher hadde ende hielt / om te continueeren de Beleegheringhe voor Oostende, soo heeft hy noch daer-en-boven dzie Regimenten Walen ende Borgonjons doen lichten. Doch dit ginck slappelijck voort / by ghebreck van gelt / ende de Regimenten van Tolli, ende den Graeve van Embden, verliepen meest: De Heere van S. Amour, Behoudt-soone van Champaigni, hadde last van vijf duysendt Switsers aen te neemen: Noch waerender aenkoomende vijf Regimenten Italiaenen: De Regimenten van Achicourt, Barlaimont, Fresin, Gransen, Busquoy, ende la Catrice, hadden last haer te verstercken. In somma daer wierdt vergaedert een Leegher van omtrent dzie duysendt Kupteren / ende dertien duysent Voet-knechten. Daer Veldt-Overste van was Francisco de Mendoza, Admirandt van Arragon, die kortz te vooren upt sijn Hollandtsche Ghevanckenisse ghekoomen was. Met al dit Volck meynde den Vyandt erghens eenen schaedelijcken in-val te doen in de Vereenighde Nederlanden. De Edele Hoogh-moogende Heeren Staten der vereenighde Neder-landen / ende sijn Princelijcke Excellentie / hebben tot beschermínghe haerer goeder Onder-saten / bevrydinghe des Landts / ende tot af-keeringhe van den Spaenschen Hooghmoedt / al goet tndt groote lichtinghen van nieuw Krijchs-volck ghedaen / in Enghelandt aenneemende dzie duysendt nieuwe Soldaten / ende noch dzie duysendt tot versterckinghe van de oude Regimenten / doende van gheliicken de Fransche Regimenten verstercken / behalven noch 2400 nieuwe Hooghduytsche Kupteren onder den Graeve van Solms, ende den Rhijn-Graeve: Ook wierdt allen Rithmeesters ende Capiteyns bevolen haere Compagnien vol te maecken.

Resolutie om een tocht in Brabandt te doen.

Daer is by de Edele Hoogh-Mooghende Heeren Staten / met sijn Princelijcke Excellentie / ende d'ander Krijchs-Oversten beraedt-slaeght / wat men best tot dienst der Landen soude beghinnen ende in 't werck stellen: Den meesten deel vonden goedt ende raedtsaem / datmen met dit gheweldighe Leegher soude door Brabandt in Vlaenderen trecken / om Alberti Leegher voor Oostende op te lichten / ende voorts gheheel Brabandt / Vlaenderen / Artlzois / Henegouwe / etc. te brandt-schatten / hoopende datmen stracks eenen toe-val eenigher Steden / die het Jock der Spaengiaerden al voor veele Jaren moede gheweest waren / soude krygen / ende datter een Revolte in het gehele Spaensch-Nederlant vallen soude: Ook hoopte men door desen Tocht te sullen verhinderen de in-komste van de Italiaensche Fortsen / daer meede Spinola op koomende wegh was. Sijn Excellentie Graef Maurits en was tot desen Tocht niet seer gheneeghen / Graef Wilhem Lodewijck van Nassauw, noch veel wepnigher / by-brenghende veele swarigheden / die hy / als prophereerende / voorseyde / dat haer ontmoeten souden: Doch de voornaemste / ende meest onder de Heeren Staten / vonden het seer goedt / ja noodtwendigh tot dienst van de Landen / als insonderheydt ook dede de Colonel Veer, die in Enghelandt trecklende / Brieven van de Koninginne meede bracht / daer in sy verklaerde / dat sy deesen Tocht prees / ende goedt vondt: De Koninck van Vranckrijck betoonde ook / dat hem dit wel behaeghde / dewelck de Resolutie voort-greef / ende maeckte dat den Prince Maurits ende Graef Wilhem ten laetsten meede stemden. De Resolutie van in Brabandt te trecken ghenoomen zijnde / heeft sijn Excellentie met de Edele Mooghende Heeren Staten / op alles goede ordere ghestelt / als insonderheydt op de Victualie / vreesende dat die haer eerst ontbreecken soude.. Sy deeden provisie van Tonne-meel / Meulens / Quernen / Ovens / Schuppen / Spaden / Houtweelen / Brugghen: ende namen meede wel dzie duysendt Waeghens / die schier elck dzie Paerden hadden. Sy namen ook meede veel Backkers / Brouwers / Smeeden / Metselaers / Timmer-lieden / Sadel-maeckers / met een goedt ghetal van Pioniers / dzie hondert Woodts-ghesellen / om het Ghesschut te regheeren / ende dzie honderd Brugghe-legghers / ende ses honderdt-tachtentigh Tocht-paerden / om 't Ghesschut te trecken. Deesen ganschen Heyr-leegher is den seventienden Junij ghemonstert tot Elten, in het Eylandt van 's Graven-weerdt / tot Panderen, ende daer omtrent: ende is bevonden sterck te zijn wel achtien duysent Man te voet / ende over de vijf duysent Kupteren / behalven het groot ghetal van de Paerden der Bagagie-waghens / Wagenen ende Karren der Boetelaers.

Dit Leeger is geheelijck / na het houden van een al-ghemeynen Vast- ende Bid-dagh / 't geheele Land door op den negen-

negentienden ende twintichsten gehouden zynde / den Rhyn ende Wael over twee brugghen (tot dien eynde over de selve Riviere gheslaghen zynde) ghepasseert na Nieumegen, ecken Ruyter ende Soldaet volghende de ordere van den Prince / by hem hebbende een knapsack met proviande voor acht ofte tien daghen: van Nieumegen zijn sy ghemarcheert naer Moock, alwaer sijn Excellentie als Generael Velt-overste van desen leger / eenich volck over de Maese voor heen heeft doen passeeren den een-en-twintigsten. Ende dien nacht met de rest van het Leger aldaer tot Moock gerust hebbende / is den twee-en-twintichsten de Maese passerende sonder eenich aenstoot / met het geheele Legher gaen logheren tot Klepn Linden, met voornemen van met een manlick ende dapper ghemoedt den brandt (die nu sijne Italianen al hadde ontsangen) te gaen soecken daer hy was / ende hem / 't hooft te bieden om slagh te leveren / indien men daer toe konde komen: ende na 't verwerven van de verhoopte victorie de stadt van Oostende (die nu inde elfde maent belegert was) ontset toe te brengen: ofte soo sy tot den veldtslagh niet beguamelijck konde koomen / den trotsigen brandt / die anders niet en scheen te wenschen / dan dat hy sijn Excellentie eens weder op sijnen hoedem mochte krijgen / om den slagh van Nieupoort, in Vlaenderen te rebengeren ende te wreken / sijnen ydelen roem te beneemen ende den mont te stoppen: ende daer naer pet anders nae ghelegenthepdt der saken tot des Lants welbaren voor te nemen.

Het gantsche Leger in Brabant wesende / hebben de Hoogh. Moogh. Heeren Staten der Vereenighde Landen / een verklaringhe waeromme sy dees tocht voorghenoomen hadden in Druck uytgegeven / die sy aen alle de Provintien onder des Eerts-Hartogen gebiedt gesonden hebben: wesende van den volgenden Inhoudt:

Het Legher begint te marcheren.

Brant brief der Heeren Staten om de Contributien.

ALsoo van weghen de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden door Godts ghenade, hulpe van de Potentaten ende Princen, daer mede sy in verbont ende vrientschappe zijn, ende goede devoiren voor genomen is, in desen jare ernstelijck te voorderen den welstandt der ghemeene Nederlanden, eensamelijck de verlossinge der selviger van de Spaensche ende haerder Adherenten tyrannie, ende midts dien recht ende redenen vereyscht, dat oock alle Provintien, Steden, Dorpen, Gehuchten, ende Ingheseetenen der Nederlanden, die met het Spaensche jock ver-overlast ende onderdruckt werden, daer toe de handt bieden: Soo worden ernstelijck voor de eerste ende laetste mael versocht ende vermaendt, de Regeerders van N. N. om binnen drie daghen nae de overleveringhe van desen, te fornieren in handen van den Commis van den Ontfanger generael der Vereenigde Nederlanden, in onse Leger wesende de somme van N. N. op afcortinge van de gedragen, ende noch te draghen consenten voor de bevrijdinghe der Nederlanden, ende sullen de voorschreven Regeerders desen ghesien, in de voorschreven onsen Legher senden twee Gyselaers, voor de voorschreven betalinghe, met last omme met onse Ghecommitteerde voorts te handelen, soo op een redelicke contributie, als haer defentie voor overval van deses zijden Soldaten, voor den welcken desen sal strecken Sauvegarde ende Paspoort, ofte sal by ghebreke van desen nae te komen (tot onsen leet-wesen) met der daet by oorlooghsche executie moeten ghe-procedeert werden. Aldus ghedaen, ghere-solveert ende ghearresteert ter vergaderinghe van de voornoemde Heeren Staten Ghenerael in 's Graven Haghe, den 7 Iulij 1601, HERO van HOTTINGA vidit, onderteeckent C. AERSSEN.

Eer het Legher begost te marcheren / hebben de Ho. Mo. Heeren Staten Ghenerael boven den voornoemde Brandt brief een ander ghedruckten Brief uytgheseonden / aen alle de Spaensche Nederlandtsche Provintien: luydende van woorde te woorde als volcht.

Aen de Hoogh, ende Wel-gheboren, Eerweerdighe, Edele, Erentfeste, Hoogh-gheleerde, Wijse, Voorsienighe, seer discrete Heere, goede Vrunden ende Nae-ghebueren, de Prelaten, Princen, Graven, Heeren, Edelen ende Steden van Brabandt, Vlaenderen, Artoys, Henegouwe, Valenchijn, Rijssel, Douay, Orchies, Namen, Dornick, Dornickssche ende Mechelen, representerende de Staten der Nederlanden, onder de Spaensche oft Eerts-Hertoghen regheringhe, ende aen den selven Heeren, te samen ende in het bysonder.

Brief vande ghemeerde Provintien / aen de Provintien van d'ander syde

WY en twijfelen niet, ofte uwe Excellentie E. W. ende L. zijn noch wel indachtich de vriendelicke vermaningen tot verscheyden reysen by ons aen den selven ghedaen, streckende ten eynde uwe Excellentien, E. W. ende L. eens rijpelick gelieven souden te letten op het voor-nemen der Spaengiaerden ende hare adherenten, vanden van den Wel-stadt, Rechten, Vryheden, Goederen ende Persoonen der Nederlanden, namentlick op haer Origineel ende ghewortelt schadelick ende schandelick voornemen, omme in het gemeen de Ingesetenen der Nederlanden, van allen staten ende qualiteyten, ten uyterstten te ruineren. Ons en is niet onbekent (hoe wel't selve voornemen aldaer niet min als alhier

ghelooft ende voor onwederſprekelick ghehouden wordt) dat nochtans eenighe van uwe Excellentie, E. W. ende L. eenſdeels door heure natuerlicke goethertigheyt, eenſdeels by perſuaſien tot ghevoelen ghebrocht zijn. Dat door der Eerts-Hartoghen beleydt, en haere Hoogheeden preſentie, de ſaecken ſouden moghen gherecht, ende in betere poincten ghebrocht worden: Maer aengeſien wy van het continueren des voornemens der Spaengiaerts ende hare Adherenten, tot ruijne ende ondergangh der Nederlanden, ende omme de ſelve voor altijts het Spaenſche jock te onderwerpen, ende over de goede ingheſetenen conſcientien, lichamen, Rechten, ende goederen naer haren ghevalle te heerſchen, volkomene kenniſſe hebben, ende dat 't ſelve door den Eertſ-Hartoghe niet en ſal konnen gerechtet worden, ſoo en hebben wy ons met ſulcken ghevoelen niet konnen conformeren: Maer om uwe Excellentie, E. W. ende L. ende ons niet te precipiteren in eenen ſekeren, geſtadighen ende irreparabilen onder gangh, midlijdelick beter ghevonden, met een ſtandt-vaſtigh ghemoet te continueren inde loffelijcke reſolutie, oorſpronckelicken by de voornaemſte perſonagien ende lidtmaten der ghemeene Nederlanden, van alle Staten ende conditien, ghenomen: ende ons vertrouwende op de genadige hulpe van Godt den Heere Almachtigh, op de faveuren gunſten ende aſſiſtentien van de Koningen, Princen ende Republijcken, daer mede wy in vrientſchap ende alliantie zijn, eenſamentlick op de rechtveerdigheydt van onſe ſake, eene Godt ſalighe ghewenſchte uytkomſte der ſelver (voornemelick door uwer Excellentie E. W. ende L. toe doen, directie, ende inwendigh wijs beleydt in heuren ſtaet) met gedult af te wachten, ende ten ſelven effecte ghewillichlick te draghen alle de ſwarigheden, perijckelen, koſten ende moeyten, die het handt-houden van eenen ſoo Goddelijcke, loffelijcke, eerlijcke, dienſtelijcke ende noodelijcke reſolutie vereyſcht: ſonder dat oock het ſpottelick, bedriegelick ende onweerdigh Tranſport der Nederlanden op hare Hoogheden ghedaen, ons heeft, oft immermeer ſal konnen bewegen, tot eenighe veranderinghe: hebbende ten ſelven reſpecte naer 't voorſeyde Tranſport, by onſe brieven ende mondelinghe communicatie met uwe Excellentie E. W. ende L. Ghecommitteerden ghehouden, verſocht, ende ſeer ernſtelicken vermaent, dat goede acht ghenomen ſoude worden op den ſtaet der Nederlanden van dier zijden, op 't beleydt van alle ſaecken van State ende oorloghe, ſoo binnen als buyten de Landen: Ende vertrouwen, indien 't ſelve met ſuyvere ooghen ende onghepaſſioneerde ghemoederen, inghenen ende wel bedacht worde, dat niemandt ſoude konnen oprechtelick oordeelen, ofte het voorſeyde bedriechlick tranſport, was onweder-ſprekelick ſtreckende tot eenen gewiſſen ondergangh der ghemeene Nederlanden, ende van alle ſtaten ende perſoonen inde ſelve. Uwe Excellentie E. W. ende L. ſien, hooren, verſtaen, ende ghevoelen, datelick 't ghene aldaer paſſeert, ende konnen lichtelick afmeten wat voorder te paſſeren apparent is, ſulcx dat wy onnoodich achten daer van wijsloopich te ſchrijven. Alleenlick willen wy uwe Excellentie E. W. ende L. als noch ſeer vriendelick verſoecken, vermanen ende bidden, ernſtelick te letten op de loffelicke reputatie die uwe Excellentie E. W. L. ende onſe Voor-ouders, van over vele honderdt jaren hebben verworven, ende tot onſen tijden ons tot een richtſnoer naer ghelaten, van te weſen oprechte voorſtanders ende beſchermers, der vrije ende gherechtigheden, der Nederlanden in 't gemeen ende der Landtſchappen, Leden, Steden ende Ingeſetenen van dien in het particulier: ende te overdencken oft den inhouden van het voorſeyde nul ende onweerdigh tranſport, ende de handelinghen daer naer ghevolght, ende daghelijcx ghecontinueert, over een komen met de devoiren daer mede uwe Excellentie E. W. ende L. hare loffelicke Huyſen, Staten, Poſteriteyten, ende ſonderlinghe den gheliefden Vaderlande verplicht zijn: Indien jae, (des wy egheenſins meynen) moeten wy den Heere Godt Almachtich bidden, uwe Excellentie E. W. ende L. te verlichten, ende met geſonder verſtant ende oordeel te begenadigen: maer indien uwe Excellentie E. W. ende L. oordeelen het voorſchreven pretenſe nulle tranſport (aldaer uyt noodt, ende om een quader te vermijden, aengegaen) oneerlick, bedriechlick ende den vroomen Nederlanders een ſchant-vlecke te zijn. Indien mede verſtaen wordt, dat der Spaengiaerts ende hare adherenten proceduren daer op ghevolcht, ende tot noch toe, van quaet tot erger, ſoo in ſaken van State als Oorloghe ghecontinueert (ghelijck wy ons verſeeckeren dat het beſte deel van uwe Excellentie E. W. ende L. doen) ruijnieus ende onverdraghelicken zijn, ende conſequentelick dat uwe Excellentie E. W. ende L. daer aen niet ghehouden en zijn, als die tegens het ghemeene beſte, ende der Nederlanden Rechten, Gherechtigheden ende Privilegien ſtrijden. Indien mede uwe Excellentie E. W. ende L. overdencken ende conſidereren, dat alle extremiteyten van gewelt, interdictien van handelinghen ende Commercijen, meneen ende practicquen, omme de Coninglicke Majeſteyt van Engelandt, ende de Vereenichde Landen te verſtricken, hoe langher hoe klaerder aen den dach koomen: ende niet alleen tot het voornemen te vergeefs zijn: maer gheheel contrarie operatie doen, dat de verradelicke aenſlaghen op Steden ende Sterckten, des Koninghs van Vranckrijck, groote oorſaecken geven, om den eenen ofte anderen dagh een haeſtigh revenge voor te nemen, dat de Boecxkens, fameuſe Libellen ende Refereynen, (daer mede men den Koningh van Vranckrijck ende ſijne ſaecken, pooght onder de Ghemeynte hatelick te maken, ende de Rechten van Succeſſien tot de Kroonen van Vranckrijck ende Enghelandt, in twijffel te brenghen) niet dan ydele voorſtellen zijn, ende alleenelick tot irritatie van hare Majeſteyten ſtrecken, ende dat te vergheefs ghetracht wordt oproer onder de Gemeynte van de

Ver-

Vereenichde Landen te maken, ter wijlen de selve, aenmerckende dat hare conditie (Godt lof) hondert-mael beter ende verseckerder is, als van de Ghemeynte aen de Spaensche ofte hare Hoogheden zijde, ende dat sy (geen reden hebbende, om eenigh wantrouwen van haere wettelicke Overheden ende hare actien te hebben) haer in ruste ende ghehoorsaem draghen: maer dat ter contrarie de Gemeynte aende Spaensche ofte Eerts-Hartoghen zijde (siende dat alle saken dagelijcks verargeren, dat de authoriteyt van de Staten, Prelaten, Princen, Heeren, Edelen ende Steden der Landen in het ghenerael ende particulier) meer als oyt onder de voet, ende buyten alle respect ghebrocht is; jae dat alleenlick fondament ghemaeckt wordt op de uyt-heemsche, met verwerpinghe ende verachtinghe van alle vroome Landtsaten: niet alleen inde besettinghe van de principale Steden ende Stercten, maer ghenoegh gheneralick in alles, uytghesondert datmen alleenelick proforma, in eenighe saecken yet schijnt te willen doen, dat sy (Meesters wordende) haest oock seeckerlick souden naer-laten, dat de Landen ende inghesetenen niet alleen van neeringhe, welvaert, navigatie ende handelinghe, maer selfs de drie derde parten van de goede inghesetenen van de middelen (tot haren onderhoudt noodigh) berooft, de principale Steden tot Duyf-huysen gemaekt. de Dorpen ende platte Landen tot op den been van den volcke van oorloghe op gegeten, uyt-ghescha t, ende het volck van oorloghe soo qualicken betaeldt wordt, dat de muytinatie van de eene partije niet kan ghestildt wesen, oft men is twee andere gelijcke ende quader te verwachten, ende dat den laetsten ghescha pen is, alles in eene sorghelicke desperatie te vallen. Soo bidden wy uwe Excellentie, E. W. ende L. dat metter daedt by de handt ghenoomen mooghen worden die nootelicke remedien, ende namentlick soo veele te gelieven te effectueren. Dat het haer Hoogheden willen verstaen uyt de Nederlanden te vertrecken, om te verkrijghen een gerusterende sekerder partage, als wanneer uwe Excellentie E. W. L. ende ons niet seer beswaerlick en' sal wesen de Spaengiaerts ende andere vreemdelinghen hen te doen volghen, ende van het beste deel haerder adherenten, goede vrome Nederlanders te maken, ende of by eenighen hier teghen onvermogentheydt soude worden voor-gestelt, ende dat uwe Excellentien E. W. ende L. desen cours niet sekerlick en souden konnen nemen noch ghebruycken, sullen de selve ghelieven ter contrarie te gelooven, dat indien uwe Excellentien E. W. ende L. voor ses Maenden, ons met soo veel middelen ende penninghen, willen byvallen als de helft van de oude ordinaris Quote van Brabant, Vlaenderen, Arthoys, Henegouwe, Valencijn, Rijssel, Douay, Orchies, Dornicksche, Dornick ende Mechelen, tegens 't ghene wy door Godes genadighe toelatinghe totte sake van de Oorloghe dit jaer gheresolveert zijn te doen, ende de selve hen willen ten opsien van hare Hoogheden stil houden, ofte ons by-vallen, 't welck wy stellen tot uwe Excellentie E. W. ende L. keur, ende goetghelieven, dat de sake soo verre met Godts hulpe gebrocht sal worden, dat uwe Excellentien E. W. ende L. selfs sullen oordeelen het goet succes seer apparent te sullen wesen: Ende aengaende de verseckertheydt, daer mede vele goethartighe hun bekommeren, ende hun achterwaerts ende irresoluyt houden, uwe Excellentie E. W. ende L. sullen soo op de Regeringhe als Religie, sulcke ordre stellen ende houden, als uwe Excellentie E. W. ende L. best sullen vinden. Ende en hebben niet te bedencken, maer mogen de selve seker ende gherust zijn, dat by ons daer tegen niet ghedaen ofte voor-ghenoomen sal worden: uwe Excellentien E. W: ende L: oock versekerende, dat tot sulcken loffelicken, eerlicken, dienstighen, ende noodighen sake uwe Excellentien E: W: L: ende ons geen appuy van de nagheburen Koninghen Princen ende Republijcquen en sal ghebreken: waer over wy uwe Excellentien E: W: ende L: noch-maels zijn vriendelick versoekende, dat de selven alle passien, achterdencken, ende voorgaende mis-verstanden in verghetinghe willen stellen, ende desen voet met de teghenwoordighe occasie aennemen ende amplecteren: als wesende den rechten eenighen wegh, om de Nederlanden in haren ouden steur, Rechten, ende welstandt, ende in ruste ende vrede te brenghen, Sonder te letten op de nieuwe ghepretendeerde forcen, die niet anders als meerder verderf ende miserie sullen veroorsaken: Anderssins ende by ghebreke van dien, voorsien wy dat de schaden, ellenden ende miserien, ghescha pen zijn grooter in desen te vallen, als oyt te vooren, daer van wy voor alle de wereldt onschuldigh ghehouden willen wesen.

Hier meede bidden wy Godt den Heere Almachtigh: Hoogh ende Wel-ghebooren, Eerweerdighe, Edele, Erentfeste, Eersame, Hoogh-ghelceerde, Wijse, Voorsienige, seer discrete Heeren vrunden ende Nae-ghebueren, uwe Excellentien E. W. ende L. te inspireren het ghene tot der ghemeene Nederlanden (ende der goeder Ingesetenen van dien) wel varen is strockende.

Uyt 's Graven-Hage den 7 Iunij 1602. metter haest. Was geparagrapheert.

Hero van Hottinga Ut.

Onder stondt: uwe Excellentie E: W: ende L. goede Vrienden ende Nae-gebueren, de Staten generael der Vereenichde Nederlanden.

Ter Ordonnantie van de selve geteeckent,

C. Aerssens.

Nae dat nu alles wat men tot desen tocht noodigh achte / met grooter neerstigheyt ende sorghvuldigheyt was gepreparceert: ende sijne Excellentie om de selve in alle voorvallende saken ghedurende

rende den tocht te assisteren/ upt de vergaderinghe van den Heeren Staten Generael ende Raden van Staten toegheboght waren/ upt Hollandt, de Heeren Gerard Coorn Burgermeester tot Alckmaer, upt Zeelandt, Albertus Ioachimi Raedt ende Pensionaris ter Goes, van Utrecht Joncker Gerardt van Renesse Heere vander Aa, upt Vrieslandt Joncker Iulius van Eyssinga, ende upt Over-Yssel, Otto Roeck: Heeft zijn Excellentie inden name des Heeren/ sijne repse met het gheheele Leger aenghevanghen ende begonnen: Verdeelende sijn Legher in drie afghesonderde Troupen/ onder drie Ghenerale Leyders ofte Ghebieders: D'eerste/zijnde de troupe van sijne Excellentie ghelepdt by den Graef Ernst van Nassau, die ordinaris in het gints-waerdts trecken ghehonden heeft/ de slincker zijde: De tweede wiert ghelepdt door Graef Willem van Nassau, Stadt-houder van Vriesslandt ende Groeninghen, by sich hebbende sijn Excellentie broeder/Graef Hendrick van Nassau, die ordinaris in't midden marcheerde. De derde wierdt ghelepdt by den Ridder Veer Generael van de Enghelsche Regimenten/ die ghehouden heeft de rechte zijde: yder Troupe was verdeeldt met sijn Avantguarde/ Battalie ende Arriere guarde. De Cavaillerie wierde gelept door den Grave Lodewijck van Nassau, Generael van de Cavaillerie/ by sich hebbende Mi Lordt Gray, is ock verdeplt in drie hoopen/ eicke hoop ghevocht by hare troupe voetvolcks. De wagenen ende karren waren meede alsoo verdeplt in drien/ uptghenomen de Artillerie/zijnde twaelf halve Canons/ ende drie kleyne veldt-stuckens/ die meest ghehonden zijn onder de troupe van sijne Excellentie ghelijck ock de persoonen van Graef Lodewijck ende Mi Lord Gray, die sich ock meest omtrent den persoon van sijne Excellentie hebben gehouden.

Verde inghe van der Staten Legher.

Op wat wijse het Leger gemarcheert heeft.

Eicken Obersten van eenighe der Troupen was ordere ende last by ghe schrifte gegheven/ hoe wijt sy van malkanderen trecken/ ende waer sy logeren souden.

Het Legher den seven-en-twintichsten Junij van klein Linden opgebroken zijnde/ is alsoo in dese ordre van drie troupen/ die haer altijdt niet achter maer neffens ende ter zijden malkanderen gehouden hebben/ inde distantie somtijdts van een halve ure gaens/ somtijdts minder/ somtijdts meerder ghemarcheert/ ende is dien dach ghelogeert tot Sambeeck, Mullen ende Oploo.

Den vier-en-twintichsten Bleyterswijck, Meerle ende Venroy. Den 25 tot Baecken omtrent Venloo, Brey ende Zevenum. Den 26 tot Buggenum, by Remunde, Baxen ende Heylhuysen. Den 27 tot Aldeneyck by Maseyc, Gestinghen ende Ophoven. De Leser sal verstaen dat altijts de eerste ghenomineerde plaetse/ beteeckent het logijs van de troupe van sijn Excellentie/ de tweede van Graef Willem, de derde van den Generael Veer.

Den 28/ 29/ 30 Junij ende den eersten Julij/ is den gheheelen Legher stil blijven ligghen in de voornoemde plaetsen/ richtende molens om te malen/ ende maeckende ovens om te backen: halende upt de Stadt van Maseyck voor ghereet gelt/ sulcke provisien als van te vooren aldaer bestelt waren/ het welk niet veel te bedupden was/ alsoo sy maer vier daghen tijdts hadden om sulcx gereet te maecken. Den tweeden Julij is het Legher in de selve order als vooren ghemarcheert ende ghelogeert tot Leut ende daer omtrent. Den derde (latende Maestricht aen de slincke hant) tot Gellick, Moperdinghen ende Eygenbilsen.

Het Legher lept by maseyck stille.

Den 4 tot 's Heeren-Elderen, Heins, ende Tongherbee omtrent Tongheren. Den 5 stil gheleghen om upt de Stadt van Tongeren eenighe provisien op te doen. Den 6 tot Gelmen, Hopperdingen ende Rijckel, by S. Truyden. Den 7 zijn alle de troupen dicht by malkanderen ghelogeert gheweest/ tot Halmale by S. Truyen.

Alsoo nu de Eerts-Hartoghe/ sijnen Leger onder het belepdt van den Admirante van Arragon, by een versameldt hadde/ boven de Stadt Thienen/ in een plaetse ghenaemt Hackelduyvel, alwaer hy sich vast begraven hadde met wallen ende bolwercken/ wel beset met grof gheschut.

Des Hartochs Leger beschants in eyghen landt by sijn Excellentie besocht.

Als sijne Excellentie op den 8 Julij met een groot deel Krijchs-volck te voet ende te peerde (de reste latende ghereedt in wapenen met de waghenen ende bagagie tot Halmale voorsz) mede nemende drie veldt-stuckens/ ghetogen over het Rivierken Dormale ghenaemt/ door een Dorp/ Neerlandt gheheeten/ gheleghen in Brabandt/ latende de stadt Leuven aen de rechte zijde/ tot in 't ghesichte van het Legher des Vpandts/ sendende eenighe Kupteren tot by het Rivierken de Gete ghenaemt/ niet wijt van des Vpandts Legher/ om te sien sijne contenantie/ ende oft daer apparentie was hem upt sijn voordeel te locken/ ende tot eenen veldt-slagh te dringhen:

ghen: Dan alsoo de Vyandt sich niet en repte / maer gheheel stille hielt/sonder eenighe apparentie van totten slagh te sullen komen / is sijne Excellentie naer dat hy sich een wyle tijdts / op sekere hooghten hadde stille gehouden met al sijn volck in Slachorden staende/ den vyant vertoont hadde / wederomme gekeert in den Leger tot Halmale: alwaer hy noch den neghenden is stil ghebleven / sonder dat den vyandt sich in't minste gerept heeft: ende alsoo daer ghene ghelehenthepdt en was langhe te blijven ligghen / overmidts de Leestocht daer seer schaers te bekomen ware / ende dat se upt de Luycksche Steden nau vroodt om geldt en konden krijgen: siende synen Vyant soo sterck beschanst oock seer sterck van volck ende dat hy tot vermeerderingh van sijn Leger/een goeden hoop Italiaenen verkreeghen hadde / alsoo dat hy nu wel 20 dupsent man sterck was: beneffens 18 Stucken gheschuts / ende dat hy in sijn eyghen landt / op sijn voordeel beschanst lach: soo heeft sijn Excellentie ghenoot saeckt gheweest/resolutie te nemen omme van daer te vertrecken. Daer toe hy te eerder beweecht wierde als hy oberlepde: de swarigheden die opten dooztocht te verwachten waren: de quade wegen: de kosten van het groot ghetal der wagenen / ende de groote moeyten omme een bequamen weeh voor deselve t'elken te berepden.

De Luycksche Steden vonden sy traegh in het broodt-backen voor haer gheldt / jae der menschen ende peerden waren soo vele / datmen geen voeder tot alle behoeften vinden konde: mede soo en was den Koren-Oogst noch in 14 daghen daer niet reede: ende wat secrete aenslaghen hun faelgeerden / is noch niet in't licht ghekoomen: sy waren te spade aenghekoomen / om de by een-komste van de Italianen metten Admirante te beletten/ende die te slaen: Waeromme sy besloten eenige stadt van importantie te belegghen / eenighe Antwerpen voorslaende / daer toe beelderhande noodtzaeht noch ongheredt was. Ten letsten resolveerdense te keeren / ende de stadt Grave te beleggen / wesende doe de bequaemste plaetse ende daer des Admirantes Leger te verwachten.

Sijn Excellentie vertreckt weder upt Brabant.

Waeromme is sijne Excellentie des anderen daeghs / te weten den tienden in dese ordre als vooren / te weeten / in drij troupen verdeelt / van daer op ghetoghen nae Alken ende daer omtrent / zynde de hitte des selven daeghs soo onlijdelick / datter veertich Soldaten (hoe wel de dagreyse niet groot en was) onderweghen van de hitte versmacht ende doodt ghebleven zijn: vele zijn machteloos op den wegh blijven leggen / die des nachts in de koelte wederom by het Leger gekomen zijn.

Den elfden continueerde de voorschreven hitte: derhalven sijne Excellentie dien dagh stil is blijven ligghen. Den twaelfden is het Legher gaen logeren op de Heyde voor de stadt Hasselt.

Den dertienden tot Helchteren, den veertienden tot Lille. Den vijftienden tot Heese, van waer sijne Excellentie voor een Trompetter de Soldaten des Vyandts ligghende tot Eyndhoven, gecommandeert heeft te vertrecken / als oock gheschiet is.

Den sestienden is het Legher gheleegeert voor Helmont ende Stiphout, ende alsoo het Garnisoen des Vyandts/leggende op het Slot tot Helmont, wegherde te vertrecken / heeft sijne Excellentie daer op ghedaen een volee van ses halve kanons / daer op sy strackx haer apointement ghemaeckt hebben / ende vertrocken zijn.

Verovert Helmondt

Helmont volgende de beschrijvinghe van L. Guiccardin, is ghelegen aen een kleyn Rivierken Ade ghenoemdt / omtrent drie mijlen van Eyndoven: het heeft een schoon Casteel daer op een van het Edele huys van Cortenback, sijn Hof is houdende / ende daeromme genoemdt werdt de Heer van Helmont.

Den 17 is het Legher ghekomen tot Uden. Den 18 tot Cassel, Esteren, Reken ende Welp, ende ten laetsten voor de stadt Grave. Welcke voorsz. Tocht ende Leger-plaetsen / van daghe tot daghe gheschiedt zijnde / men perfecktelicken in de bygheboeghde Caerte sien kan. Sijn Excell. alsoo voor de Grave gekoomen zijnde / heeft de selve belegert / ende gewonnen ghelijck in de volgende Beschrijvinge / verhaelt sal werden.

En komt voor de Stadt.

Des Paus torchs Leger beschanst in eyghen landt by sijn Excellentie besocht.

Belegh ende overwinninge der Stadt

G R A V E.

Geleghen in den Lande van *Cuyck*.

Geschiedt in den Iaere 1602.

Chtervolghende het beslupdt van de Hoogh-Moghende Heeren Staten Generael der vereenichde Provincien: genomen upt de verhinderinghen ende beletselen van haer voorghenoomen Tocht in Brabandt ghedaen / als wp hier voor verhaelt hebben / soo is den Prince Maurits van Nassau, met sijn gheheelen Legher ghekoomen voor de Stadt Grave, zijnde de Hooftstadt van het Landt van Cuyck, op de Maese in Brabandt gheleghen aen de slincker sijde der selver riviere / twee mijlluens van Ravesteyn ende vier grote van 's Hertoghen Bossche, eertijdts onder Gelder gheweest / maer daer naer onder Brabandt ghekoomen: ende wierdt Maximiliaen van Egmondt, Grave van Buren verpandt. Den Prince Willem van Orangien, Hoogh-loffel. memorie / die sijn eenige dochter troude / heeft die voorts gelocht met alle de toebehoorten / ende heeft die also eenen tijdt langh beseten. Van naer de Pacificatie van Gent, de Stadt Grave in den jare 1586 van den Prince van Parma beleghert zijnde / wierdt hem die slechtelick overghegheven van den Heere van Hemert, die daeromme door last van den Grave van Leycester, ghestraft wierde met het verlies van zijn hooft: Daer nae is die Stadt (seer sterck van gheleghenthepdt) noch veel stercker ghemaeckt / met Bolwercken / Ravelijns ende Contre-scharpen / zijnde eene van de sterckste in Nederlandt: daer was voor Gouverneur gestelt by den Prince van Parma, Antonio Gonzales Spaengiaert: maer soo daer beleegh ghevreest wierdt / begaf hem mede daer binnen Don Iuigo Dotaiola, een ervaren Crijghs-man met eenigh volck / meest Italiaenen ende Spaengiaerden / ende eenighe Vaendelen Hoogh-Duytschen / onder Paugus Gallays, upt Tyrol, Lieutenant van den Colonel Tyssingh, te samen wel 1500 mannen sterck wesende / behalven de Voorgers / die midts den overlast van 't garnisoen / boven drie ofte vier hondert niet sterck en waren: de stadt was van als wel versien / van geschut / admunitie ende victuaille.

Beschrijvinge der stadt Grave.

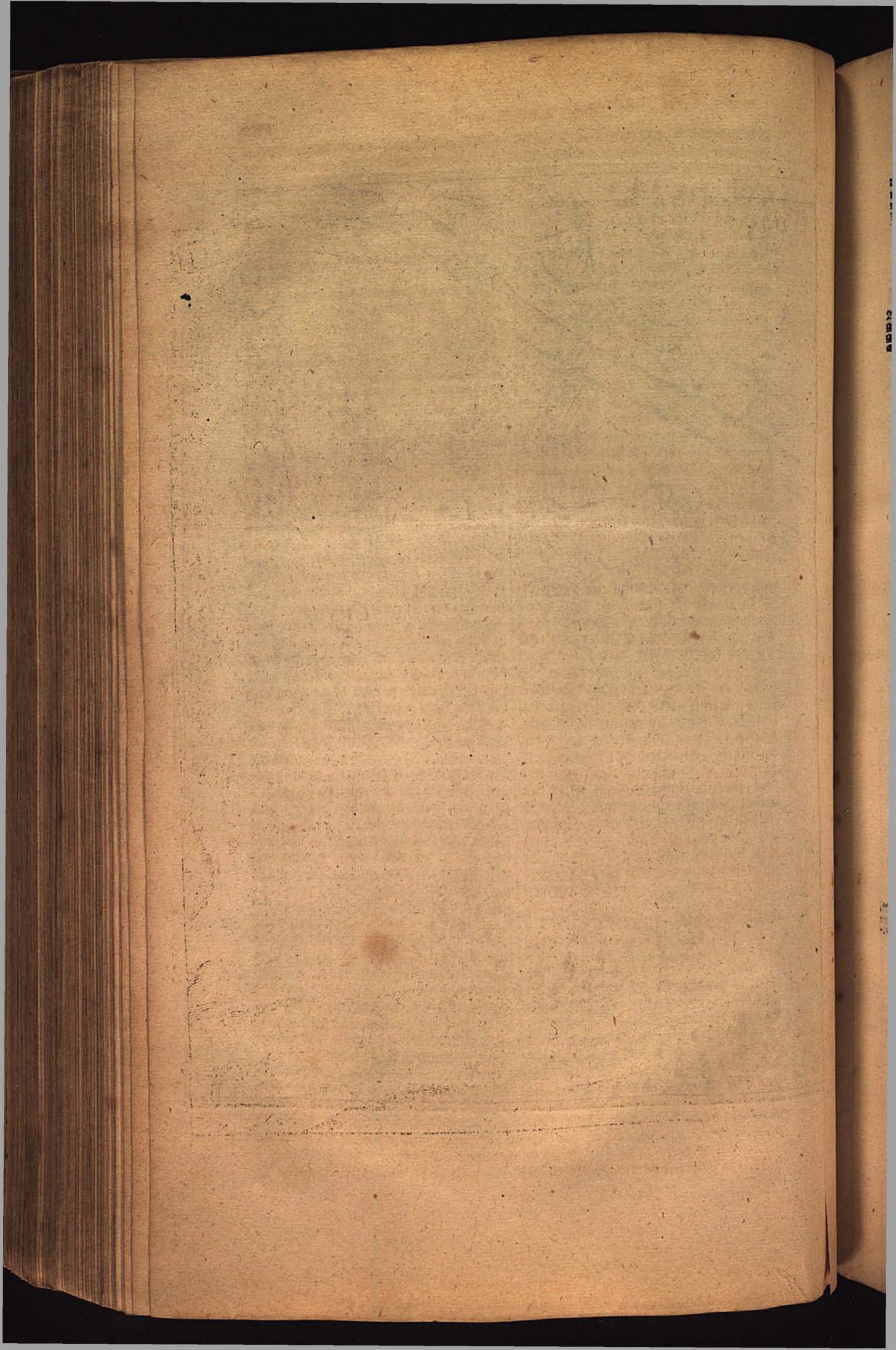
Sijn Excellentie voor de stadt Grave den achtienden Julij ghekomen zijnde / heeft den 19 sijn quartieren gheordonneert in deser voegen: den Prince Mauritz stoegh hem neder in 't Oosten van de stadt aen de Maes-kant / alwaer een Brugge over de Maese gemaeckt wiert / 230 treden langh. Graef Willem van Massau, lagh aen de Zuydt-zijde der stadt: ende d' Engelsche onder den Generael Veer aen de West-zijde / alwaer noch een brugghe over de Maese geslagen wierdt: sijn Excellentie sijn Legher neder geslaghen hebbende / quamen aldaer in grooten overvloet veelderhande schepen upt Hollandt / met alderhande goet ende victualie / tot het belegheren van noode wesende.

Hoe ende op wat wijse de Grave belegert wierde by den Prince.

Den twee-en-twintighsten hebben des Vpandts Soldaten / van selfs het huys te Batenburch verlaten. Die van de stadt Grave hadden een fort leggende over de Maese / aen de Noordtzijde der stadt: daer van de Soldaten (naer dat sijn Excellentie 318 schooten met grof Kanon daer op gheschooten hadde) inder nacht opten 22 Julij in de Stadt ghetrocken ende onbeschadicht ghekoomen zijn. Den Prince sulcks verstaende / heeft het selve fort terstont doen innemen / met Garnisoen beset / ende tegen de stadt ghestercht.

Van / alsoo middeler tijdt d' eene tijdinghe op d' ander quam dat d'Admirante van Arragon, met sijn Legher / sterck over de twintigh dupsendt man te voet ende te peerde / van buyten Thienen op ghevroocken zijnde / quam sacken

GRAVE
MOSA FLV
Ruvestein
Cuyck

ken nae het Landt van Luyck, ende van daer naer Ruermonde ende Venloo in meeninghe der Stadt Grave by het een oft het ander middel te ontsetten / is sijne Excellentie meestendeel besigh gheweest met de Legherg van buyten wel te verstercken: bysonder teghen die zyde daer de meeste apparentie was dat de Vyandt soude moghen aenkoomen / 't welck was 't quartier van sijn Excellentie. Waeromme sijn Excellentie alle advenuen wel heeft voorsien. Ende alsoo den circkel ende ommeloop van het gheheelen Legher rontom de Stadt / aen d' een ende d' ander zyde van de Maes seer groot ende wydt was / eens-deels om de morasschen tusschen beyden koomende / ander-deels om seeckere hoochten te winnen / die niet en dienden buyten ghelaten / overmidts het voordeel dat de Vyandt van buyten aenkomende / daer mede hadde konnen winnen: is den selven ommeloop rontom wel begraven gheweest / ende met Redouten (die tusschen de tsestigh ende tseventigh in ghetaele waren) Forten ende Palissaden voorsien: daer zijn oock teghen de voornaemste advenuen van waer den vyandt aldaer bequamelick tot meesten voordeel / ende tot hinder van het Legher konde aenkoomen baterijen ghemaeckt / ende artillerie daer op geset / neffens verschepden vierbaeckens / daer door de Quartieren in ghevalle van alarm by nachte malkanderen konden waerschouwen: met welke wercken (die vele ende groot waren) den tydt meest is ghepasseert van den ses-en-twintighsten July af tot den derden Augusti toe / op welcken dagh teghen den avondt (nae ghedane monsteringhe ende af-danckinghe van eenige wagens ende treck-peerden) de aprochen aengevangen zijn geweest.

Den Admirante daer-en-tusschen is met sijn Legher omtrent Venloo, stil blyven ligghen / sich ghelatende als of hy over de Maese hadde willen trecken / ende de stadt Rijnberck belegeren: om door dien middel sijne Excellentie van de stadt Grave te trecken. Daer teghen sijne Excellentie in alle ghevalle by tijts heeft willen voorsien / na Rijnberck schickende sijn Neve Graef Ernst van Nassau, met sestien Compagnien voetvolck. 't Welck den Admirant ghewaer ghewoorden zijnde / 't zy dat hy daer door sijn dessein van naer Rhijnberck te gaen verandert / ende van ander beraedt ghewoorden is / of om andere oorsaecken / is den vierde Augusti van omtrent Venloo beginnen op te breken / ende wat naerder gekomen: marcherende seer langh-saem ende met klepne dagh reysen / soo dat hy op den negenden binnen het stedeken Gennep, toebehoorende den Hoogh van Cleve) ghekomen is / waer in hy eenigh volck ghelepdt heeft.

Op den tienden is hy komen legeren tot groot Linden, een half uyren gaens van het quartier van sijne Excellentie / alwaer hy Legher ghestaghen heeft / den selven uytstreckende tot aen de Maese / staende een brugghe over de Maese / strecktende van synen Legher tot aen het huys te Heumen, 't welck hy inghenomen ende ghesterckt heeft: hebbende voorts synen Leeger van voren gheretrencheert ende beset met eenige stucken geschuts.

De Garnisoenen van de Stadt Grave hebben oock altemet eenighe uytvallen ghedaen op de aprochen: inden eersten aenvangh deser belegheringhe seer slappelick / maer nae dat sy haer secours in't gesicht hadden / heftelick / by-sonder op den dertienden des morgens inden dagheraet / nae datse een vyer-teecken ghetoont hadden / soo datmen meynde dat den Vyandt daer op meede een aenval op het Leger soude doen / maer en is niet naer ghevolcht: zijnde de vyant sonder merckelicke schade van het volck sijner Excellentie ende met verlies van de sijne / voomelick weder in de stadt gedreven.

Den vyftienden gheliet sich de vyandt wederomme / als of hy het Leger hadde willen aenballen / daer over die van de stadt oock eenen furieusen uytval deden op het Enghelsche quartier: maer den Vyandt (is met verlies van een Engelschen Capitepn / van onsen zijde) weder ingedreven en anders niet ghevolcht. Middeler-tydt hebben sich vele Soldaten van den vyandt (bysonder Italianen) van daghe te daghe met grooter menichten aen sijn Excellentie overghegheven / uyt enckel armoede / soo sy seyden: ende alsoo de selve soo veel als uyt eenen monde verklaerden ende oock van elders eenighe apparentie scheen te wesen / dat den Vyandt sijn gheschut naerder gebracht hebbende / in't quartier van sijne Excellentie groote schade meynde te doen met schieten / om te sien of hy het selve soude konnen doen delogeren / zijn hier ende daer voor de principaelste loggysen en tenten / bysonder achter het Loggys van sijne Excellentie verschepden traversen ghemaeckt / omme de selve schade daer mede te voorkomen.

Den twintighsten des nachts heeft de vyandt

Den Admirante komt mede voor de Graef. — Beschrijvinge van't Leger van sijn Excellentie. — Den Admirante komt naer de graeve om te ontsetten. — Begint sijn Excellentie aen te grijpen.

vpandt eenighe scheuten ghedaen van verre / soo op de brugghe legghende over de Maese aen 't quartier van sijne Excellentie als in 't Quattier selfs / quetsende een persoon ofte twee / ende stracks daer aen op-breeckende / is met sijn volck / by hun hebbende verschepden ladders / deelen / plancken / spaden / schuppen / ende andere gereedtschap / ghekoomen tot aen de trencheen des Legers tusschen twee Redouten / ligghende onghebeerlick te middeweghe tusschen de quartieren van sijne Excellentie ende van Grave Willem van Nassau, in meeninghe soo het scheen aldaer / vermidts de ghelegenthepdt van de plaetse / door te breecken / ende alsoo een alarm ghemaeckt hebbende / te sien of hy die van de Stadt eenighe ververschinghe van volck / hadde konnen toebringhen: maer vermerckende dat sijne Excellentie op sijn hoede / ende met alle het volck in wapenen was / is subijtelick ende met groote vreese / sonder pet te attenteren / weder te rugghe ghetrocken / latende eenighe ladders / deelen / ende ander gereedtschap onder weghe ligghen / 't welck terstont by den onsen gehaelt ende in 't quartier ghebracht is.

Den Admirant poocht sijn Excell. te verdilgen maer te vergeefs.

Vertreckt in stilligheydt.

Desen aenslagh alsoo ghefaelgeert zijnde / is de Admirante tusschen den twee-en-twintichsten ende drie-en-twintichsten des nachts / sonder trommel ofte trompette te roeren / met sijnen gheheelen Legher te rugghe ghemarcheert naer Cuyck, 't welck sijne Excellentie op den drie-en-twintichsten des morgens vroegh ghewaer geworden zijnde / hadde hem geerne terstont na gejaeght / maer is daer inne eenighen tijdt door eenen seer dichten nevel verhindert geweest / onder het faveur van de welcke / de vpant (die seer spoede) sich soo verre voorghemaeckt heeft / dat sijne Excellentie die sich na het vertreck van den nevel / met eenigh volck op het verbolghen des Vpands begeven hadde / siende dat met het verbolghen niet uyt te rechten en was / terstont wederom ghekeert is.

Vytgende na Berch te gaen.

De Vpandt aldus vertrocken zijnde / nemende den wegh dien hy ghekomen was / te weten de Maese op / is weder een gherucht ghegaen dat hy wilde nae Rijn-berck: daer over Grave Ernst (die ter aenkomste van den vpandt omtrent Grave op 't voorschrijven sijner Excellentie weder te rugghe ghekoomen was) ten tweede-mael naer Rijnberck gheschickt is geweest: hoe wel van de belegheringhe der selver Stadt niet ghevolght is / blijvende den Vpandt liggen gelijck vooren omtrent de stadt Venlo, practiserende Garnisoen daer in te bringen / 't welck sy eenighe tijdt langh ghewepgert hadden / overmits / de moetwilligheyt ende ongheregeltheden / die des Vpandts Soldaten gewoonlick zijn te plegen in plaetsen daer sy meester zijn.

Op den negende Septembris zijn de gecommitteerden van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael: die ghecommitteert waren omme haer in het Legher voor de Grave / by sijn Excellentie te verhoeghen / ende met haer advijs in alle voorvallende saecken te helpen raden ende adviseren / uyt den Haghe vertrocken / ende den elfden der selver aldaer ghearriveert. De Heeren die ghecommitteert waren zijn dese volghende / Jonckheer Iohan van Renesse Heere tot Wulp, Jonckheer Iohan van Oldenbarnevelt, Heer van den Tempel: Cornelis Frans Wittes Burgemeester tot Dordrecht; Arent Meynertz Burghemeester tot Haerlem: Iacob van der Dussen Burgemeester tot Delf: Gerard Kegelingh Burgemeester ter Goude: Barthold van Vloswijck Burghemeester tot Rotterdam: Claes Iacob Symonsz Burghemeester tot Hoorn: Iacob Coorn Burghemeester van Alckmaer: Albertus Ioachimi uyt Zeelant, D'Heer Hottinga uyt Vriesland: Doctor Scherf van Over-Yssel: Jonckheer Iohan Reyngers, ten Post, van de Stadt Groeningen ende Ommelanden, Cornelis Aerssen Gressier. Ende uyt den Raet van State / Iacob Boelesz van Amsterdam, Ferdinant Alleman uyt Zeelandt, Ecko Everts Boners uyt Vriesland, Lauwijck van Over-Yssel, Ioris de Bick Tresaurier / Christiaen Huyghens Secretaris.

Enighe ghecommitteerden koomen by sijn Excellentie in 't legher.

Ende den 24 dito / zijn daer by ghekoomen Jonckheer Diedrick Bemmel uyt Gelder-Landt ende Egbertus Alberda van Groeningen.

Sijn Excell. grapporteert zijnde tot inde stadts wallen.

Naer het vertreck des Vpants zijn de appzochesster Stadt-waert van allen zijden dapper ghevoordert: soo dat het bupten-werck ofte contrescherp resonderende op het quartier van sijne Excellentie eerst / ende daer naer een kleyn bolwerck daer aen leggende aen de selve zijde / eensdeels door galerien over de grachten ghemaeckt / ander deels door sapperen ende mijnen / ten deele ingheroomen / ten deele van den Vpandt verlaten zijnde / ons volck ghekoomen is mette sappe tot booven aen het principaelste bolwerck: liggende ghemeyn met de Stadts Wallen / die de haven der Stadt bedeckt / ende

met

met eenen punct van blauwe steenen uptsteeckt tot in de Maese.

Aen de zijde van Graef Willem waren de galerien al ghebracht tot over de helft van de principaelste gracht der Stadt: ende de Enghelsche waren aen haer zijde ghekoomen tot aen het werck dat de Vpandt aen die zijde hadde / tot beschermínghe van de Dosdane: zijnde op het poinct van 't selve werck / mepnden het selve te over-vallen ende sich also meester te maecken van de Dosdane, ende dien volgende van de principaelste grachte: 't Welck die van binnen bemerckende / ende siende dat haer secours ghefailleert zijnde / geen ander voor-handen en was: hebben het alder-upterste niet willen verwachten: maer resolveerden aen sijn Excellentie een goet accoort te versoecken: volghende dit beslupt / hebben zp op den achtienden een Trommelslagher upt ghesonden in het Legher / versoeckende appoinctement / waer op de Ostagiers ten weder zijden upt ende in ghesonden zijnde / het accoordt ten laetsten gheslooten ende ghearresteert is den negentienden / op dese volgende wijse:

Engelse ghecommitteerden komen bp sijn Excellentie int Legher.

Versoecken die van de Grave te parlementeren ende accorderen op dese volgende articulen.

Artículen op 't overgeven van de Grave.

Erstelick dat den Gouverneur, Capiteynen, Officieren ende Soldaten, soo te voet als te paerde, met alle de siecken daer onder ghetelt, uyt de Stadt sullen vertrecken, met hunne paerden, wapenen, huysraet ende bagagien, vlieghende Vaendels, slaende Trommels, brandende lonten, ende koghels in den mondt.

2 Ende om dat sy des te bequamelicker souden moghen vervoeren hun bagagien, siecken ende ghequetsten, sijne Excellentie sal hun doen hebben 150 waghens van hier tot Dieft.

3 Dat sy alhier sullen laten twee Capiteynen als Gyselaers, tot verseker inghe van de voorsz waghens, peerden, ende waghen-lieden, tot hun wederkomste.

4 Dat sijn Excellentie hun gheven sal pasport ende convoy omme seeckerlick te passeren totte voorsz stede van Dieft.

5 Dat de Soldaten die dese Stadt gedient hebben, sullen ghenieten 't effect van dit Tractaet, ghelijck ander Soldaten, van 't voorsz. garnisoen.

6 Dat alle ghevangens van weder zijden los gelaten sullen worden, van wat conditie oft qualiteyt die oock souden mogen wesen, midts betalende hun kosten.

7 Dat de Officiers van den Coninck soo van de Oorloghe als van de Penne, vry sullen mogen vertrecken met hun bagagien gelijck het Garnisoen: Aen de ghene die de troupen niet en sullen konnen volghen, wort toeghelaten dat sy eenighe daghen; alsnoch in de Stadt sullen moghen blijven, ende vertreckende sullen hun schepen beschickt worden tot Maestricht, midts stellende cautie ende borghe voor de voorsz. schepen.

8 Dat de Officieren van vivres, amunitie van oorloghe, ende geschut, gehouden sullen wesen over te leveren de voorsz vivres, amunitien ende geschut, in handen van de Commissarisen, die aldaer van deser zijde ghesonden sullen worden, om de selve te ontfangen, sonder yet te verminderen oft te verderven, by pene van desen Tractate te wesen nul.

9 Dat den voorsz. Gouverneur, sal beloven de handt daer aen te houden by hunne Hoogheden, dat 't ghene die van de Magistraet ende Burgers der voorsz Stede gheleent hebben, aen den voorsz Gouverneur, Capiteynen, ende Soldaten hun metten eersten sal worden gerembourseert.

10 Dat den voorsz Gouverneur, Capiteynen Officieren ende Soldaten op morghen sullen vertrecken, ende by soo verre sy morghen niet en willen vertrecken, den voorsz Gouverneur sal binnen 't Kasteel ende het Bollewerck achter het Kasteel laten koomen 200 Mannen, die sijne Excellentie aldaer sal senden.

Ghedaen in 't Legher voor de Grave den 19 September, 1602.

Sijn Excell. grapporteert zijnde tot in de stadts wallen.

Volgens dit accoort heeft den Vpandt de stadt ingheruymt op den twintighsten Septembris: daer upt trecken de met omtrent acht hondert mannen / ende twee hondert gequetste. De Kercke van alle superstitieuse ende afgodische beelden gesuyvert zijnde / is de eerste predicatie ende Gods-dienst naer de wyse der Gherefo3meerder Kercke / met ghebeeden / loffangen ende danckseggínghen tot Godt ghedaen / in de groote Kercke der stadt / in presentie van sijn Excellentie / de Heeren Staten Generael / ende alle de Heeren op den twee-en-twintighsten Septembris wesende Sondagh. Waer nae / te weten / op den achtentwintighsten weder een solemnele vermaninghe ende predicatie in de selve Kercke is ghedaen / dienende tot inhuldinge sijner Excellentie, als Heer van de Stadt Grave ende den Lande van Kuyck, welcke inhuldinge terstont nae de ghedane predicatie / op de Mercht voor al het volck ghedaen is gheweest. Ende nae dat voordts in alle dinghen / soo tot bewaernisse der Stadt (over de welcke den Baron van Sidnisky Gouverneur gemaeckt is) als de Politie ende Fortificatie aengaende / orde gestelt is gheweest / is het leger op den lesten Septembris opghetoghen / sijn Excellentie heerende naer 's Graven-Hage / ende de Soldaten ter plaetsen daer sy beschepden zijn gheweest.

Sijn Excell. komt binnen de Stadt.

Ende werdt aldaer tot erf-Heer gehult.

By de Burgheren der Stadt Grave, zijn ten tijde als de Officieren van

Mm het

het Guarnisoen / met sijn Excellentie in onder-handelinghe waren / op de overleveringe der Stadt aen den Prince meede over-gegeven eenighe versoeck-Articulen / waer op sy den selven Prince wederomme versochten te ontfanghen ende aen te neemen tot Erf-heer der stadt Grave ende de landen van Cuyck. Welcke Articulen / midtsgaeders de Antwoorde van sijn Excellentie op de selve / wy goedt ghedocht hebben / tot een beslupt van dese Belegheringhe hier inne te voeghen ; zynde van desen Inhondt:

Versoeck-poincten ende Articulen van Reconciliatie der Stadt *Grave*, met sijn Excellentie Graef *Maurits van Nassau*, Pant-Heer deser Stadt, ende Overste Veldt-Heer van het Leeger van de Geunieerde Provintien.

Sijne Excellentie dese Poincten oversien, ende daer op gelet hebbende, heeft daer op van wegen de Heeren Generale Staten, der Vereenighde Provintien, gheaccordeerdt ende gedisponeert, so als op elck der selver hier onder aen-geteeckent staet.

Versoeck-Articulen by de Burgers/ aen den Prince over-ghegeven.

I.

IN den eersten, vergetentheydt ende pardoen van alle gepasseerde saecken, invoegen of die noyt gheschiet en waren, soo wel in 't respect van sijne voorschreven Excellentie, ende voorschreven gheunieerde Staten, als in 't respect van de Burgeren ende Ingheseetenen deser Stadt, soo wel die uyt de selve Stadt moogen vertrocken zijn gheweest, als die daer inne zijn ghebleven, en dat in het Punct vande Religie, Administratie van Officie, Politie ende andersins, egeene saecken uyt-ghescheyden, sonder dat yemandt ter saecken van dien eenigh verhael sal hebben, oft tot eenigh verwijt staen. Ende dat over sulcks sijne voorschreven Excellentie, in de Qualiteyt als boven, allen Burgheren ende Ingheseetenen deser Stadt, soo Gheestelijcke als Wereldtlijcke Persoonen indifferentelijck in sijne ghenadighe Sauvegarde sal nemen, deselve als hunnen Pant-Heer in alle soetigheydt ende goedertierentheydt tractierende.

Sijn Excell. accordeert dit Versoeck.

II.

Item, confirmatie ende continuatie der Stadts Privilegien, in eenigher voeghen als die van de Stadt voor date van dese Troubelen, ende daer na by het Leven van loffelijcker memorien den Prince van Orangien, *Vader van sijne Excellentie ende Pant-Heer deser Stadt, ghenoten ende gebruyckt hebben.*

Accordeert dit Versoeck van gelijcken.

III.

Item, dat alle Gheestelijcke Persoonen, soo Mans als Vrouwen, egeene uyt-ghescheyden, oock Catholijcke Burgheren ende Ingesetenen, sullen blijven in de Exercitie van de Catholijcke Religie, sonder verwijt van yemanden, leevende in alle stilligheydt, ende dat hun daer toe sal worden verleent de Kercke van den nieuwen Bagijn-Hof, ghenoemdt Sint Marien Graef, *ten eynde het Matrimonium ende het Doopsel onder den Catholijcken niet en magh worden wegh-genomen.*

De Remonstranten sullen sonder rechercē, in aller billickheydt desen aen-gaende, worden getracteert, als ander Ingheseetenen deser vereenighde Nederlanden.

IV.

Item, dat de onde ende nieuwe Bagijnen, oock de Kruys-Broeders *van* S. Agathus *Kloster, sullen mooghen blijven woonen in hun Kloosteren, ende aldaer leven in alle stilligheydt, sonder bekroon of verstootinghe van yemanden, midts deselve ghenietende hunne Inkomste, soo Patrimoniale als herkoomende van de Kloosters, sonder de selve te annoteren of te in arreste te nemen, onder wat decksel het selve sonde mooghen gheschieden, 't welck insgelijcks sal worden geaccordeert, alle andere Geestelijckheydt van beyde de Capittelen binnen deser Stadt, dewelcke hunne Residentie alhier sullen willen houden, daer onder oock begrepen sal weesen den Pastoor der selver Stadt, onlanghs alhier ghekoomen.*

Ad idem, als op 't voor-gaende Articule.

V.

Item, soo de Burghers deser Stadt grootelijcks ten achteren zijn, aen verscheyden Compagnien van desen Guarnisoene, alreede vertrocken, ende alhier noch Guarnisoen houdende, sal den selven gheaccordeert blijven den tijdt van ses Maenden, naer date van desen, om de selve buyten de gheunieerde Provintien, onder de Ghehoorsaemheyds van den Eerts-Hertoghe van Oostenrijck, te mooghen vervolghen, ende wederom binnen dese Stadt keeren, sonder daer toe Paspoort te derven eyschen, ende soo yemandt daer toe meerder tijdt behoeft, sal daer toe eyschen particuliere Paspoort van den Gouverneur deser Stadt, daer toe by sijne Excellentie te stellen, 't welck oock sal worden toe-ghelaeten den Officieren van Ontfangh, om hunne Reeckeninghe ten Hove te gaen doen, ende hare Affairen te liquideeren.

Sijne

Sijne Excellentie accordeert dit Verſoeck, midts dat het gheſchiedt met behoorlijcke kenniſſe van den Gouverneur ende Magiſtraet der Stadt.

VI.

Item, ſal een yeder ſoo Geeſtelijck als Wereltlijck toe-ghelaten worden, die naer het ſluyten van deſen Tractaet, hun ſullen willen vertrecken uyt deſer Stadt, ende elders hun reſidentie neemen, 't ſelvighe te mooghen doen binnen de drie naeſt-koomende Iaren, wanneer hun ſulcks goedt-duncken ende ghelieven ſal, met hun Familie ende Goederen egeene uyt-gheſcheyden, ſonder dat yemandt hun daer inne ſal moghen doen eenigh impediment of beletſel, ende ſonder dat hun oock van noode ſal weeſen eenighe Paſpoort, als alleenlijck dit Tractaet, ende ſullen de ghene die hun willen vertrecken, ende begheven metter woone ten platten Lande, ofte in neutrale Plaetſen, vryelijck ende onbekommert van yemanden weder-keeren binnen deſer Stadt, om hun Goederen roerlijcken ende onroerlijcken te regeeren, ende daer van te diſponeeren ofte veralieneren, ſoo hun raedt ghedragen ſal, ofte alſulcke Goederen te doen regeeren, ontfangen ende adminiſtreeren door alſoodanighe Rentmeeſters ofte Facteurs, als ſy daer toe ſullen ſtellen.

Sijne Excell. accordeert dit Verſoeck.

VII.

Item, ſoo deſe Stadt is Frontier, ende gebuer van den Lande van Cleve ende Raveſteyn, tot op de Grachten, alwaer de Hollandtſche Impoſten geen plaets en grijpen, ende dat daeromme de voorſchreven Hollandtſche Impoſten binnen deſer Stadt niet en konnen ghegheven worden, ſonder de apparente depopulatie der ſelver Stede, principalijcken in deſe tijden, dat de Burghers door over-vallinge van onverdraeghlijck Guarniſoen ende de groote devaſtatie van de Edificien ende Huyſen der ſelver, door het teghenwoordigh langh-duyrigh beleegh. Soo ſal ſijne voor-ſchreven Excellentie ghelieven deſe voorſz. gerunineerde ende gedeſperende Gemeente, ten tijde deſer Oorlooge ende principalijcken ſoo langhe ſy Frontier ſullen weeſen, te exempteren ende vry te laten van de voorſz. generale Middelen ofte Hollantſche Impoſten, omme de voorſz. Ghemeynte eenighen voet te geven, hunne reſidentie binnen deſe Stadt te continueren.

Sullen hun hebben te reguleren nae de Ordere der Heeren Generale Staten, die op alles met redelijckheydt ende gelegentheyt ſullen letten.

VIII.

Tot welcken eynde ſijne Excellentie ſal ghelieven het Guarniſoen, ſoo te voet als te paerde te doen logeeren ende accommodeeren, volghens de Hollandtſche Ordonnantie, in ledige plaetſen gemaeckt ofte noch te maken op des Stadts Veſten, ofte elders: ſonder of tot minſte queetſinge der voorſz. arme Burgerye. Aenghe-ſien tot noch toe alle Officiers ende het meeſten-deel van den Guarniſoene, zijn gelogeert ende in ſervice onderhouden gheweeſt, tot koſte van den Hove, die daer over in veertien jaren herwaerts hebben koſten ghedaen tot over de twee hondert duyſent guldens, in de aenſien van de kleyne capaciteyt ende vermogen deſer ſchamele Ghemeynte.

Hier op ſal gelet ende gedaen worden, na dat bevonden ſal worden te behooren.

IX.

Item, dat in 't regard van de uyterlijcke Armoede, Ruyne, ende onverwinnelijcke ſchade deſer Ghemeynte, ghene Ingheſetenen van de geunieerde Provintien, van wat qualiteyt ofte conditie die mogen zijn, pretendeerende eenighe perſonele Schulden ofte Actien op 't Corpus van der Stadt, oft particuliere Burgers, hunne Actien niet en ſullen moghen in 't werck ſtellen, binnen den tijdt van twee naeſtkomende jaren.

Ad idem, als op 't voorgaende Articule.

X.

In dit Accoordt ſullen meede zijn begrepen de ghene die in dienſt van de Stadt, ende anderſins om particuliere Affairen zijn buyten deſe Stadt, om weder te mooghen keeren binnen den voor-ſeyden tijdt.

Sijne Excell. accordeert dit Verſoeck.

XI.

Item, de Hoven uyt der Stadts Grachten aen-ghevult, daer van zijnde Octroy van den Hove, ofte ander Veſtinge na deſe Stadts Rechten, ſullen blijven by hare Proprietariſſen.

Sullen geëxhibeert worden de Octroyen, om daer op ghelet ende ghedaen te worden naer behooren.

Aldus ghedaen in 't Leegher voor de Grave *den 28 Septembris, 1602.*

Ende is dien volghende ſijn Princelijcke Excellentie binnen de ſelve Stadt op den acht-en-twintighſten September / als Pantheer van den Lande van Kuyck, gehult ende aen-ghenomen gelijck hier voor geſept is. Waer van de eeuwige Wy-eene Godt toe komt Lof en Danck in alle Eeuwighept.

Eenighe Benden van Ordonnantien gheslagen, by de Rithmeesters *du Boys* ende *Bacx*, mitsgaders de Beschrijvinghe van den Tocht door *Lutzenborgh*, onder her Beleydt van Graef *Lodewijck van Nassau*.

EEnighe Daghen naer dat sijn Princelijke Excellentie de Stad Grave verobert hadde / zijn de Ritmeesters du Boys ende Bacx, den eersten Octobris upt-ghereden met de Paerden van de Guarnisoenen van Breda, Bergen, ende Geertruydenberge, wel veernen Cornetten sterck zijnde / op haer Avontueren / ofte op een Aenslag naer Henegouwe: de ghelegenheydt waer-nemende / dat die van het Esquadron ofte de Ruptineerders / eenen Tocht waren doende in Walsch-Brabant / ende dat den Eerts-Hartoghe van Venlo ende Thoren upt sijnen Leeger weder-keerende was.

Als sy nu omtrent drie uijlen nae Maestricht tot Bilsen ghekoomen waeren / verstonden sy dat er acht Benden Paerden / die den Eerts-Hartogh geconvoyeert hadden / daer omtrent sonder achter-dencken lagen / ende waren de Benden van Ordonnantien / van de Graeven van Mansvelt, van Buren, van Bucquoy, van Beaurie ende andere / met drie Cornetten Waelen / ende twee Cornetten Italianen.

Acht Cornetten Paerden des Eerts-Hartogen by den anderen verrast ende ghenomen.

De Ritmeesters Back ende du Boys sulcks ghehoordt hebbende / hebben sy met de andere Ritmeesteren ende Officieren ghereselveert / haer gheluck op dese Benden te versoecken / op hoope / datse een goeden Buyt daer van mochten verkryghen: Volgende dit beslut zijn sy met een manlijck Gemoedt naer den Vyandt toe-gestoten / ende hebben deselve in der nacht / in twee Hoopen / (daer inne sy ghelogeert waren) beset / de Wachten besprongen / over-vallen / eenige geslagen / ende de rest inde vlucht gebracht: veele van de andere wierden op haer Bedden verrast ende gebangen genomen.

De Ritmeesters selve en waren daer niet by: ende vijf Cornetten wierden ghebangen ghenomen / een verbrandt ineen Kercke: Onse Ruptieren hebben daer een treffelijcken Buyt verkreghen / te weeten / vijf hondert Tadelpaerden / ende twee hondert Ghebangenen. De Cornetten wierden in 's Graven-Haghe ghebracht / ende tot een eeuwighe memorie op de Zale op-ghehangen.

De Ho. Mo. Heeren Staten hebben de Ruptieren tot een vereeringhe / voor yeder Vane door haren Thesorier doen aen tellen hondert Guldens: Ende elcken Ruyter die de selve brachten / vijfen-twintigh Guldens tot Reys-geldt. Tot een beslut van desen Aen-slagh sullen wy hier inne-voegen de lijste van de Gebangenen die op desen Aenslagh gebangen genomen / ende den tienden October binnen Breda ghebracht zijn: midtsgaders van de gene / die de andere verborght hebben.

Lijste van de Ghebangen Ruyteren.

MOnsr. des Eaux, Soone van den Heere van Fresin, Graeve van Beaurieu; Lieutenant van de Compagnie Ruyteren des voor-noemden Graeve.

Monsr. d'Ynion, Soone van den Heere van Trielles, Lieutenant van de Compagnie Ruyteren van den Graeve van Bucquoy.

Monsr. de Lanchet, Cornette vande Compagnie Ruyteren van den Graeve van Mansveldt.

Monsr. d'Eville, Guidon van de selve Compagnie.

Hommes d'Armes.

Alexander d'Orusenfault.
Iean de Mely.
Henry Rose.

Archiers.

Iean Henrique.
Robrecht le Mareschal.
Gerard les Enfans.
Iean Gabion.
Louijs Iornon.

Van mijn Heer den Prince van Orangien.

Iean le Bonc.
Philippe Romeu.

Van mijn Heer den Marquis van Havre.

Ieages le Gruisse.
Iean le Blanc.

Van mijn Heer den Graeve van Ysegem.

Iean le Meunier.
Henry Remy.
Iaques de Varnon.

Van mijn Heer den Graeve van Ligne.

Iean Iuliet.
Estienne Singier.
Iacques Gons.

Van mijn Heere den Graeve van Beaurieu.

Louys de Wael.
Octaviaen de Helen.

Van

Van Monsr. de Chalon.

Maximiliaen Cruel.
Gasper le Grijs.

Chalon, een Bastaerdt van Rene de Chalon, Grave van Nassau, is't ontvlucht. De Ritmeesteren zijn met haer Ruyteren wederomme in hare Guarnisoenen getrocken.

Graef Lodewijck van Nassau doet eenen stercken Tocht in't Landt van Lutzenborgh/ in November.

Daer naer omtrent de Maendt November/ hebben de vereenighde Nederlanden eenen Tocht voor-genomen in't landt van Lutzenborgh te doen / onder het beleydt van Graef Lodewijck Gunter van Nassau, met drie-en-dertig Vanen Ruyteren/ende duysendt Mannen te voete / onder de Colonellen Edmont, Gistelles, Dommerville ende Marquette, bestaende in twee hondert Francoysen / twee hondert Enghelschen / twee hondert Schotten / twee hondert Hooghduytschen/ ende twee hondert Inlanders / te samen duysent Mannen: met drie Veldt-stucken / ende vijfstigh Karren: acht voor de Munitie / vier voor den Generael Graef Lodewijck, elcke Colonel eene / ende de rest voor de Ruyterye.

Lijste van de Ghevangen Ruyteren.

Dese trocken den derden November uyt Nieumegen, ende quamen te legeren tot Keppelen ende Bedburgh: Den vierden legherden sy tot Nieuwe-Kerck ende Olde-Korck by Wachtendonck: Den vijfden tot Grevenraet in het landt van Guligh: Den sesten tot Juggen, van waer eenige Troupen vertrocken / om S. Vit in te neemen: Den sevenden legerden sy tot Reugen ofte Rungen: Den achtsten tot Zeverwijck: Den negenden November tot Blommendael, daer sy tijdinghe kregen dat hun Volck ghefailgeert hadden S. Vit in te nemen: Den tienden quamen alle de troupen voor S. Vit, ende logeerden tot Meveedorp, ende begonnen noch dien Avondt de stadt te approcheren/ volgende den last van den Colonel Marquette.

S. Vit ingenomen den 11 November.

Den elfden begonnen die van der Stadt S. Vit te parlementeeren/ ende accordeerden dat de Soldaten van het Guarnisoen te voete ende te paerde/ souden uyt-trecken met Waepenen ende Bagagie / ende sweeren in 't landt van Lutzenborgh / in twee Maenden niet meer te dienen noch wapen te draghen / dat volbracht wierde / ende de Borgherye soude composeren voor een redelijck Rantsoen.

Den twaelfden zijn sy voort-getrocken / ende zijn ghelogheert tot Julligh: Den dertienden quamense voor Bastoigne, daer sy een versoeck te vergheefs op deden: Den veertienden bleven sy noch daer / maer den Ritmeester Marcelis Backx, wierdt ghesonden nae Maree en Famine ende S. Hubert, brandende alles daer omtrent: Den vijftienden vertrocken sy van Bastoigne, ende logeerden tot Houfnegen, ofte Hardenge: Den sestienden logheerden sy tot Petredrof by Dechery, alwaer dat Dommerville dien nacht begonde te approcheeren / ende des anderen daeghs soo parlementeerden de Borgers voor een redelijck Rantsoen. Van waer weeder eenighe Paerden vertrocken / om te brandt-schatten tot voor Lutzenborgh toe / belevdt by den Ritmeester Cloet: Den 18/19/ende 20 November/ bleven sy noch tot Bitterdorf, Wolser ofte Walset, ende vertrocken den 21 naer Dopwiel: Den 22 tot Audenach in Guligh: Den 23 tot Gheldorp, ende daer den 24 blijvende / quaemen daer weder by den anderen de Troupen / die in S. Vit ghelegen hadden/ bestaende in vijfstigh Paerden / ende twee honderdt Voet-knechten: Den 25 ende 26 logeerden sy tot Korcum: Den 27 tot Nedertzier ofte Niercheyde: Den 28 ende 29 tot Wanlor: Den dertighsten November/ scheyden de Brabandtsche Troupen af / trecktende nae de Grave, ende de andere quaemen logheeren tot Couborgh, ende den tweeden December tot Nieumegen. Alsoo hebbense in eene Maendt tijts sonder weederstant het gantsche Lutsenborger Landt af-gheloopen ende gebrandtschat / het welck principalijcken geschiede/ om dat den Gouverneur / Graefve Pieter Ernst van Mansvelt, alderhande Contributien verboden hadde / waer door veel Vupsen ende Borgen afghebrandt wierden: daer sy het Volck niet t'huys vonden / om Rantsoen te gheven. Den Eerts-Hartog sont Krychs-volck derwaerts/ omme haer voor-ghenoomen Tocht te verhinderen / maer by ghebreck van Gelt / bleeben sy by den weeghe op den Boer liggen teeren / de Landen op-eetende / ghelijck onse Ruyteren deeden. Graef Lodewijck brocht veel ghebanghen Edelen ende Boeren mede: ook den Abt van S. Hubert, die al te samen gerantsoeneert wierden. Desen Tocht vol-bracht hebbende / is een peghelijck wederomme in sijn Guarnisoen ghetrocken / ende Winter-leegher ghehouden.

Marcee en Famine gebrandtschat.

Lutsenborgh wordt jammerlijck gebrandtschat.

Beschrijvinge van de Scheeps-Strijdt, gheschiet tusschen seven Oorloghs-scheepen der Ho. Mo. Heeren Staten Generael, ende ses Spaensche Galeyen, den 3 ende 4 Octobris des Jaers 1602.

DE Hoogh-moogende Heeren Staten der vereenighde Nederlanden / hadden onder het gebiet van den Heere Admirael Opdam, eenige Oorlogh-scheepen gesonden tot dienste van de Koninginne van Engelandt / van welcke Schepen vier belast waeren / in den Winter te wachten op de komste van ses Galeyen / die Don Frederico Spinola uyt Spangien brenghende was / om by sijne ander te voegen / die tot Sluys in Vlaenderen lagen.

Beschrijvinge van de ses Spaensche Galeyen van Spinola

Dese Galeyen daer Spinola op was / ende mede over quam / waren genoemt / te weeten / den Admirael S. Loys, de Capitepn hiet Cardinalin, noch met een Capitepn Cascalis d'Avila, met een Compagnie Soldaeten. De tweede was S. Juan, daer Vice-Admirael op was Vergas, met twee Capitepnen en Compagnien Soldaeten. De derde Galeye hiet Padilla, den Capitepn Hasso, met een Capitepn van een vaendel Portugaelsche Soldaten. De vierde was la Lucera, den Capitepn was Calliado, daer Portugaelsche Capitepnen met haer Krijchs-volck op waeren. De vijfde hiet S. Philippe, met Don Rodrigo de Naroys, Capitepn met een Vaendel Knechten. De seste Galeye was S. Jacento, daer Louys de Gamous op was met een Compagnie / te samen sterck weesende neeghen Vaendelen Krijchs volck; Te weeten / twee Vaendelen Spaengiaerden / ende seven Vaendelen Portugeesen / gheschat op neghen honderdt Hoofden; Slaven omtrent vijftien hondert: Elcke Galeye hadde vier metale Stucken Geschuts / sonder meer. Ende of wel de Neder-landen geadverteert waeren van de aenkomste van deese Galeyen / soo was nochtans noodtsaeckelijck de Heere van Opdam na Hollandt om Victualie ghevaeren / latende voor den Overste den Vice-Admirael Jan Adriaensen Cant, met het Schip de Mane, met Gerbrandt Jansz. Sael van Hoorn, in't Schip van Bansom, groot vier honderdt laten / ende beneffens die / noch de Capitepnen Hendrick Hartman, met het Schip de Leeuwinne van Rotterdam, Gerbrant Jansz. in het Schip de Hope van Enckhuysen. Dese waren geordineert om van weegen der Koninginnen Dienst / West-waerdt te varen beneffens haere Vloote / maer noch daer ghehouden om dese Galeyen te schutten: Alsoo ock belast was het Koninginnen Schip de Hoope, onder Sire Robert Mansel, Ridder / met sijn Pinasse de Avantagie genoemdt / onder den Capitepn Jones, om t'samen op de komste van dese Galeyen te letten. Dese Scheepen ghesaementlijcken de aenkomste van de Galeyen verstaende / beslooten dat den Vice-Admirael Cant ende den Capitepn Gerbraht Adriaensz. Sael, soude ligghen neffens de Duynen / alwaer noch een Schip van de Koninginne lagh / de Antwoorde ghenoemdt / onder den Capitepn Breadgare. Mansel lagh ter halver Zee / tusschen Dovers ende Cales met sijn Pinasse / ende daer omtrent ock de twee andere Hollandtsche Scheepen.

Aldus liggende den derden Octobris / wierdt Mansel voor den Middaghe de Galeyen siende / desghelijcks sagen de Galeyen de Scheepen meede wel / maer midts eenen Mist ende Nevel / trachten sy langhs den Engelschen Kust door te zeylen / ofte ten quaetsten koomende / siende dat de twee Hollandtsche Scheepen haer seer nae waren / die te aborderen ende te nemen / alsoo de Ghevangenen naer-maels bekenden / luttel passende op twee ofte drie Scheepen van Oorloge: Dan / het scheen dat sy het Koninginnen Schip ontsagen / waerom me sy te rugghe roeyden / op hoope des nachts met den donckeren / langhs den eenen ofte den anderen Kust deur tot Duynkercken ofte Nieupoort te geraecken. Het welcke Mansel siende / sondt sijne Pinasse met Capitepn Jones over nae Cales / ende de Vlaemsche Kusten / om daer te adverteeren aen de Nederlandtsche vlooten om op haer hoede te weesen / ende deese Galeyen te besetten / hy selve dede sijn beste / om deese in 't gesichte te houden: Alsoo ock deden de twee Hollandtsche Scheepen / die midts het wenden naerder waeren / tusschen hem ende de Galeyen: Ende alsoo jaeghden sy die naer tot der Sonnen onder gangh / al laveerende in den Windt met korte wendingen / om haer in 't ghesichte te houden. Terwylen schooten sy meer-maels eenigh grof geschut los / om de drie ander Scheepen onder de Duynen te waerschouwen onder 't zeyl te komen / gelijck sy deden. Alsoo nu de Sonne onder was / maeckten de Galeyen weeder zeyl / ende voeren hart onder het Lant van Engelant / soo

De Galeyen nemen haer koers na de Engelsche Kust toe.

De Galepen nemen haer coers naer de Engelsche Custen.

soo dat de voorsz. twee Hollandtsche schepen nu achter haer waren: ende den Ridder Mansel haren cours wel ghemerckt hebbende / en wel weetende dat sy in den mondt van de twee andere Hollantsche ende der Cominginne schepen vallen souden / die in de Duynen laghen / stelde hy synen cours nae de Fransche Kust / om die te onderscheppen / teghen dat sy haren cours souden naer Vlaenderen stellen / tot dat sy het gheschut hoorde: ende doen stelde hy synen cours na de zanden / Goeyingen ghenoemdt / om haer daer te ontmoeten.

Het Coninginnen schip / met de twee Hollandtsche schepen van Cant ende Sael, hebbende de Galepen in 't ghesicht bekoomen / zynder nae toe gevaren / ende hebben die dapper beschoten: dan alsoo den Wint stilde / zyn de galepen de schepen ontroept / maer nae dien den wint weder opstont / ende daer naer Noordt-West waepde / zyn de Hollandtsche Schepen hun nae ghejaeght twee ofte drie uren langh met alle seplen.

De Galepen hadden soo naer de klippen van Doveren ghekeert / datter eteliche Turcksche Slaven / middelen hebbende om hare Boeyen af te hyslen / in Zee sprongben / ende swommen aen lant / uyt haer dienstbaerheyt haer selven bevrydende.

Den Ridder Mansel met het schip van de Coninginne kreech omtrent Goeyinghen, in het ghesichte een passerende Galepe / voor syn schip de welcke hy ghenaert zynde binnen een musquet-scheut / schoot wel dertigh stucken gheschuts op haer los / ende saghen haren spriet ontstucken / ende hoorden het volck jammerlick schreeuwen / ende scheen naer hem toe te komen / ende daer omme dede hy haer toe roepen / dat hyse in ghenade nemen wilde: maer ter wyle hy hem bedocht / quamen de ander vijf Galepen nae hem toe / dies stelde hy hem tot teghenweer met dapper onder hen te schieten / daeromme liet hyse hem ontroepen / zynde niet gheraden voor de schepen van veel Galepen gheabordeert te worden / die soo veel volcks op hadden.

De vier Hollandtsche schepen die bleven al stil volghende / ende by Grevelingen: omtrent ten tien uyren inder nacht / heeft Gerbrant Iansz. Sael van Hoorn / met syn Schip / groot zynde vier hondert vaten / ontmoedt een van de Galepen / genoemt la Lucera, die hy met volle seplen op 't lyf geseylt heeft / achter den Mast op de backboort-

Gerbrant Iansz Sael van Hoorn / overseptt een Galepe den 10. October

De Galepen nemen haer cours na de Engelsche Custen.

sche zyde van de Galepe / soo dat de Galepe-Slaven / tot in het middel toe in 't water saten / roepende Misericorde ende genade sonder tegenweer / alwaer dat Sael noch twee halve Cartouwen die 24 ponds yserS elck schooten / onder losbrande / daer meede veel Slaven ende andere doodt geschooten ende gequetst wierden: eenen Francoys Piloot van de Galepe / ghenoemdt Ian Enout, van Hable gheboren / liep stillekens over in het Hollandtsche schip onghemerckt / om syn lyf te salveren. Voor desen stoot was de Galepe beschadicht van seplen ende riemen / dat sy haer selven niet meer konden behelpen / het achterste ofte pouppe gheheel af-ghebraken / ende meede den kolder van 't Roer ontstucken / waerom den Capitepn Sael, daer socht van te gheraken / vreesende mette menichte van het volck overballen te worden / ende ten laetsten (zyn sepl wat ghestreurt hebbende) is daer van gheraeckt.

Waer nae is een ander schip / Capitepn Hartman, ander-werf op de selve galepe gekoomen / mepnende hy de eerste ware gheweest / ende heefter omtrent veertigh persoonen oft meer van ghesalveert / ende gheraeckte alsoo weder daer van / achterlatende eenen van syn volck die daer op bleef plonderende. Daer nae is Gerbrant Sael daer weder aen boordt gekoomen / waer meede vijf van syn volck over in de Galepe noch liepen / ende door het groote ghekrydt ende roepen van het volck (om dat de Galepe wilde smeken) heeft hy met synen Boodt syn volck wederom upt-ghehaeldt / ende mede den man van Hartman, niet wel konnende oft willende / om eyghen perijckels wille meer volcks salveren. Dit was omtrent middernacht / ende bleben omtrent de Galepe soo langhe dat sy moesten sien de masten op 't water ligghen ende daer nae met groot ghekryt sinken.

De Vice-Admirael Cant overseptt een Galepe.

Den Vice-Admirael Ian Adriaensz. Cant, die ontmoete mede de Galepe Padilla, die hy overseylde / ende noch een andere beschadigende.

Capitepn Gerard Everts ende Iacob Pietersz. Mol, ende eenighe andere Schepen op de Wacht zynde / zyn oock op het schieten by ghekoomen / ende dese sinckende Galepe ende de ander aen Boordt ende op het lyf gheweest / elck hem selven den lof toeschryvende van die overwonnente hebben: Maer om de vreese van selfs oberloopen te worden / hebben sy alleenlick eenich volck ghebergbt / te samen omtrent

twee

twee hondert ende dat in verschepden Schepen / geen volck meer dervende over nemen / dan sy selve machtich waren te vermeesteren.

Dit gheschiet wesende hebben dese moedighe Galeyen / in dese rescontre haer voorts / sonder eenighe teghenweer ghesocht het leven te salveren / soo naer het Landt zijnde. Den Admirael verstackt tot by het Lant van Schouwen, van een schip voor by West-Kappel ghejaeght / dan dochte door het onweder daer te gronde te gaen / waerom hy lieber de Galeyen te verlaten hadde / dan hem selven in 't uyterste perijckel van vergaen te hasarderen.

Hier galeyen zijn noch aen Lant gekomen maer schadeloos.

Doch den Oversten Spinola, die daer op was / ende hem kloeckelick dragende / veel goedts over boordt werpende zijn slaven vryghepdt toeseggende / is ten laetsten noch tot Duynkercken aenghekoomen. Een Galeye gheraeckte omtrent Cales schadeloos / het volck daer van wech loopende: twee andere seer door-schoten / stranden op de Kusten van Vlaenderen / soo door-schoten ende ontramponeert datse qualicken te repareren waren. Van de twee die van den Admirael Kant ende Sael overseylt zijn / zijn ghеen stucken van ghebonden. Kant heeft syn rapport in Hollandt daer van ghedaen: Gerbrant Sael van Enckhuysen / met Hartman deden haer rapport in Zeelandt / aen den Heer Iaques de Maldere, die examineerde den Franschen Piloot ende andere / ende sondt die nae Hollant / daermen alreede de eerste ghekoomen Capitepnen daer van de Vereerighe ende eere ghegeven hadde. De Enghelsche Capitepnen hun oock belgende / datse hun eere verswеghen hadde / pretenderende dat sy die alder-eerst ontdeckt hadden ende schadeloos gemaeckt / ende haer de selve in de armen gesaecht / die anders apparent van te ontkomen waren: waer-om dat wy in dese beschrijvinghe / wat te langher gheweest hebben.

Aldus zijn van Spinolaas acht Galeyen / daer mede hy dese Landen meynde te quellen twee in Portugael verbrandt / twee ghesoncken ende vier gestrandt / daer luttel profijt van ghekoomen is: zijnde daer inne Gods voordeelen te mercken / door dien dat dese Galeyen deselfde waren / daer de Nederlantsche Schip-lieden meest op gheseten ende als Slaven op gheroept hadden: waer onder weert is te verhalen / dat den stuyrman (zijnde een deughdelijck ende kloeck Schipper) van Gerbrant Ianſz. Sael van Hoorn / die d' eerste Galeye / la Lucera, overseylde / op dese Galeye ende op andere drie jaeren gheroept hadde / met groote miserie ende ellende: zijnde daer op gheworpen soo hy met syn geladen Schip in Spaengien was ghekomen / daer hem het schip ende goet geconfisqueert wierdt / ende hy met syn volck op verschepden Galeyen gestelt / ende haer ghеschooren is ghеweest als andere Turcksche Slaven. Desen Stuerman sach nu hier Godts wraeke over syn ellende / siende de galeye daer hy opghesеten hadde / van hem overseylt / ende den Capitepn Cailliado, die hem getyranniseert hadde / beyde syne beenen af ghеschoten / die daer naer in Hartmans Schip storf / ende sach de Galeye voor syn oogen sincken / o wonderlicke wercken Godes! Desen Schipper nu Stuerman zijnde / een fraey / lang ende sterck man / en hadde niet konnen om eenigh gheldt los worden / dan by het contract met den Admirante van Arragon ghemaeckt / over het verwisselen van de gevangenen aen weder zijden / soo is hy beneffens vele andere / mede in vryghepdt geraeckt.

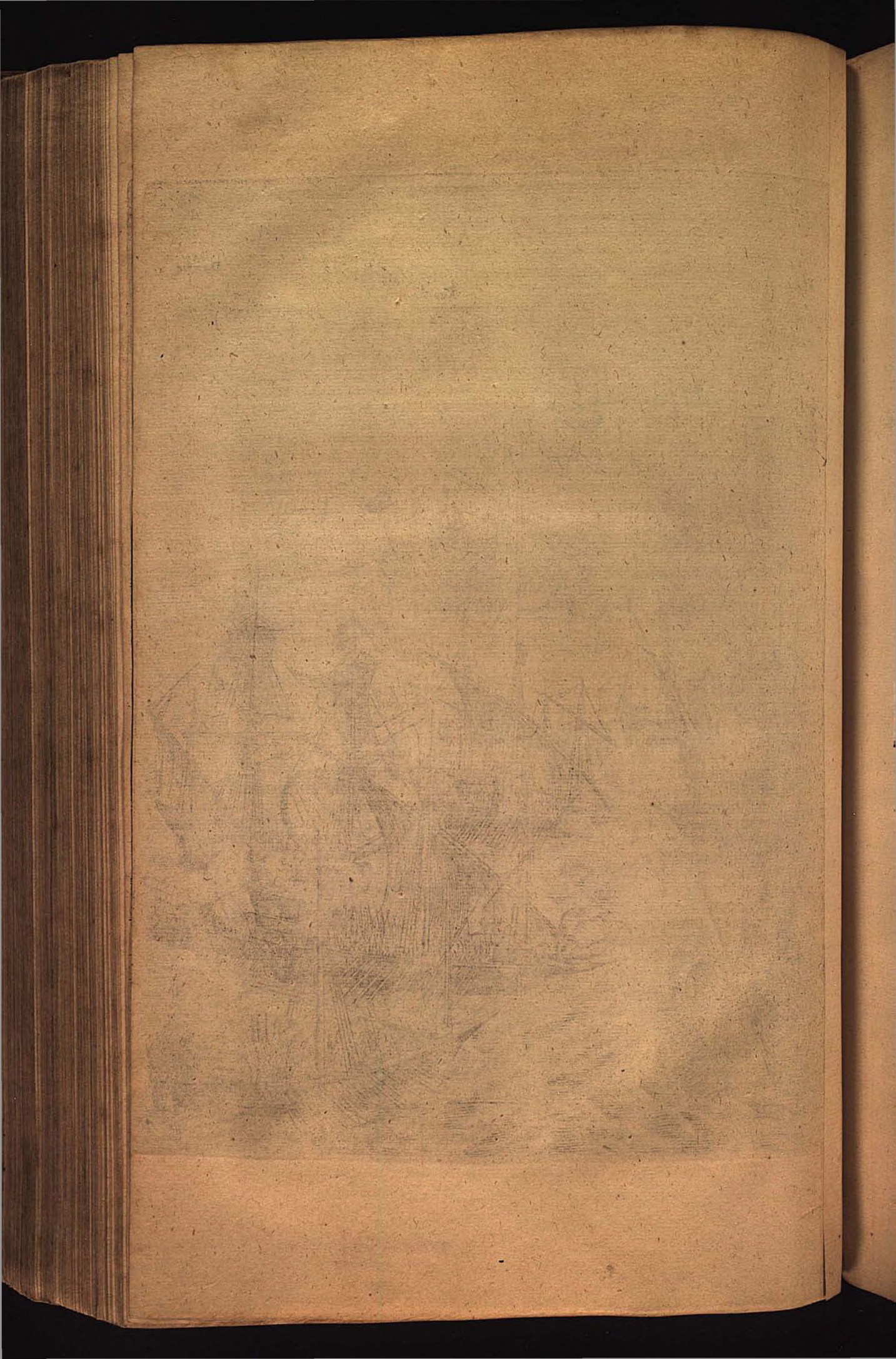
Summier verhael van het succes van Spinolaas 8 Galeyen.

Don Frederick Spinola berghde noch het meeste deel van syn goudt ende silver / datmen wel schattede twe hondert dupsent ducaten weerdig te wesen / ende hy dede dat tot Antwerpen terstondt munten / met des Eerts-Vertoghe munte / ende betaelde daer mede syn overgebleven Soldaten.

Verhael

Sommier verhael van het succes van Spinolaas 3 Galeyen.

Breskens
Schoondyk
Oostburch
Sluys.
Knoskom.
Damme
Oost
Suyd
Noort
West
A
B
C
D
E
F
1
2
3
4

Verhael van 't ghene ghepasseert is, tusschen de Galeyen van SPINOLA,

Ende eenige Oorlogh-schepen van de H. M. Heeren STATEN GENERAEL.

Den 26 Mey, 1603.

DOn Frederico Spinola, Oversten over de Galepen / voor-ghenoomen hebbende de Schepen / die van weeghen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael / de Wacht hielden omtrent het Slupsche Gat / van daer te dryven / ende te vermeesteren: ende hem-selven daer door een groten Roem ende Lof te verkrijgen. Is dien volgende den ses-en-twintighsten May / 1603 / des Morgens voor den Dagheraedt / den Windt Oost zijnde / met acht Galepen upt het Slupsche Gat ofte Haeven komen roepen / wat by westen tusschen de Bancken / ghenoemdt den Franschen Pol / ende het Lant / roepende van daer be-Oosten het voor-genoemdt Gat. Daer lagen van wegen de vereenighde Landen / eenige Schepen op de ordinarie Wacht / te weten den Vice-Admirael van Zeelandt / Joost de Moor, Ghebieder onder den Admirael den Heere van Haultain, met sijn Smackzepl / ghenoemt den Gouden Leeuw, ende Capiteyn Logier Pietersz. geboren van Cruyningen, met sijn Rade-zepl / genoemt den Zeyl-hondt, daer lagh noch de Hollandtsche swarte Galepe / daer Capiteyn op was Jacob Michielsz. meede de Zeeuwsche Galepe / ghenoemdt de Flessche, daer op bevel hadde Cornelis Jansz. van Gorcum: daer was noch niet verde van daer beneden den Windt een Rade-zepl / daer Schipper op was Crijn Hendricksz van Zierickzee, ghenoemdt den ouden Zeehondt, commandeerende meede als Capiteyn / in absentie van dien. Op den Vice-Admirael / Joost de Moors Schip / ende op de Zeelandtsche Galepen waeren op elck achtien Enghelsche Musquettiers van Vlissingen, ende op de andere twee Rade-zeplen ende Hollandtsche Galepen en waeren gheen Musquettiers / dan hun toe-behoorende schip-baerende Volck. Spinola hadde op sijn acht Galepen ende d'andere Fregatten / boven sijn varende ordinaris Volck / een seer groot ghetal van Musquettiers / ghelicht upt het Leeger van Ostende, soo men seyde.

Achte Galeyen van Spinola soecken des Hollanders schepen te verbyden

Dese Zeeuwsche Schepen met hun twee Galeyen / sijnde Spinola met sijne Galepen upt-komen / zijn onder zeyl ghekomen / ende zijn tegen wint Oostwaerts gelaveert: Spinolas Volck hebben den Oosten Windt ende de Sonne tot hunnen voordeele ghehadt / ende zijn dwers door de Zeelanders Noordtwaerdts heenen ghevaren / ende alsoo over den Franschen Pol in de Wielinge ghekomen / ende daer hebben hun beyde Partyen verdeylt in de Wielinghe / des morgens ten vijf uyren / elcke partye van vieren: Ende de Galepen zijn alsoo seer furieuselyken in goede ordonnantien met geroep op de Zeelandtsche Schepen gevallen / abordeerende den Vice-Admirael Joos de Moor met twee Galeyen / daer Spinola met sijnen Admirael een van was: vier andere Galeyen abordeerden Capiteyn Logier Pietersz. ende de Hollantsche Galepe wierd bespronghen van de resteerende Galeyen.

Den Vice-admirael van Zeelandt Joost de Moor wederstaet Spinola met drie schepen ende twee galeyen.

Als sy aldus een wijle met schieten ghestreden hadden / hebben de twee van de vier Galepen / die aen Logiers Voordt laghen / de Zeelandtsche Galepe oock aen-ghevallen: daer nae de andere twee meede Logiers Schip verlatende / hebben de Hollantsche Galepe meede aen-ghevallen: van de laetste twee d'eene de Hollandtsche Galepe verlaetende / is te hulpe ghekoomen die twee die aen den Vice-Admirael Joost de Moors Voordt lagen / d'een den anderen gheweldigh door-

Op wat wijse datse aen den anderen ghekomen zijn.

naepende met alderhande Grof-gheschut.

Het ander Kade-zeyl van Krijn Hendricksz, en konde niet by de wercken komen / by gheberck van Windt; dan / met schieten van verre nae de Galepen / die aen des Vice-Admiraels Voordt laghen / ende aen de Hollandtsche Galepe / sijn devoir wel doende. Dit ghebecht der Galepen nu langhe gheduyrt hebbende / teghen Scheepen / die sulcken gebecht ongewoon zijn / ende acht Galepen / met vier Fregatten sterck zijnde / teghen twee Scheepen ende twee Galepen / soo zijn evenwel des Spinolas Galepen / vreesende dat de Zeeuwsche ontset souden moghen krijgen / ende siende dat sy groote schaede / soo in Volck / Slaven ende Riemen gheleden hadden / ende dat sy gheen Victorie en konden bevechten / hoe furieuselijck sy hun oock hadden aen-ghevallen / in groote disordere properlijcken af-gheroepdt nae 't Sluysche Gat ofte Havene: Hebbende bevonden onder hun Vooden / haeren Oversten Don Frederick Spinola, (meer-mael in 't schieten ghetrest zijnde) van den Gheslachte Spinola van Genua, een Man van groote Middelen ende Bedrijve. Daer wierdt noch gerapporteert / dat daer doodt ghebleven waren omtrent acht hondert / soo Musquettiers / Krijchs volck / Schips volck / als Slaven; ende seer veel Gequetsten: dan / het seerker getal en konde men niet wel weten / om dat het zedert seer bedeckt ghehouden is gheweest.

Don Frederick Spinolas doot met 800. Man.

Onder de Zeelanders zijn in alles ses-en-dertigh Vooden ghevonden / ende omtrent tsestigh Ghequetste / om dat haer Scheepen ende Galepen beter bedreydt zijn voor de Musquet-schooten / dan die van des Vyandts zijde. Onder de Vooden van Namen / was den Capitepn Jacob Michielsz, met sijnen Lieutenant van de Swarte Galepe: Van de ses-en-dertigh Engelsche Musquettiers op twee Scheepen / waeren acht Vooden ende sestien Ghequetsten: Onder de Ghequetste was den Vice-Admirael Joost de Moor, met drie Wonden ghequetst / ende die periculeus: Des-gheliicks den Capitepn Lo-gier Pietersz. dan / wierden beyde nae-maels van hun Wonden gheneesen.

Vooden en Ghequetsten van de Zeelanders.

Terwijlen dit ghebecht duerde / ende dat het Gheschut tot Vlissingen gehoort wiert / is den Heer Admirael van Zeelandt Guilliam Heer tot Haultain, terstondt met het by-staende Volck ghevallen in vier Oorloghs-scheepen / ende een Fregatte: ende ghevaeren het beste sy konden nae het Sluysche Gat toe / maer de Spaensche Galepen waeren vertrocken eer sy daer konden aen-komen: Soo dat sy te samen alle verblijdt / Gode openlijck danckten / ende hem alleene den Loftoe-schreven / singende te gader den vier-en-dertighsten Psalm: want het sonder twijffel een kloeck stuck was / met soo kleyne ende weecke Scheepen ende Macht / te weder-staen acht Galepen ende vier Fregatten / soo toe-gherust / met soo veel Volcks ende kleynen Wint. De Heeren Staten van Zeelandt hebben tot ghedachtenisse van dese Victorie / Penninghen van Silver ende Kooper doen munten ende slaen / alwaer op d'eene zijde stonden twee Scheepen ende twee Galepen / te gronde gaende / met de volgende Descriptie rondtomme / Cedunt triremes Navibus 1603, op d'andere zijde de Spaensche Galepen / rondtomme gheschreven Victæ peremptо Spinola, den 26 May: Beyde bedruyden de / de Galepen wijcken voor de Scheepen / Spinola verwonnen ende gedoodt. Soo dat de Galepen niet meer ontsien werden van Scheepen wel toegherust zijnde / al is 't saecke dat het stille is / ende dat sy weynigh ofte gantsch geen Windt en hebben om haere zeylen te ghebruycken / ghelijck in deesen Scheeps-strijdt ghenoeghsaem ghebleecken is.

Den Admirael Haultain komt mede na de Galepen.

't Kasteel van WACHTENDONCK wordt by die van Venlo in-ghenomen den vijfden Martij, Anno 1603. 't welck sy den elfden wederom verlaten moesten.

DAer zijn in dit Jaer 1603 verscheydene Aen-slaghen van beyder zijdts Overste beraemdt / maer weynigh ofte gheene vol-voert / behalven op het Kasteel van Wachtendonck, daer Graef Hendrick van den Berghe eenen Aenslagh op ghepractiseert heeft / door het belepdt ende hulpe van eenen Kupter ghenoemdt Peelhase, die op het Ribierken Niers dagelijcks visschte / ende dickwils d'een of d'ander met sijn Schupt in 't Kasteel plach te brengen voor Ryhove, Gouverneur des Kasteels ende der stadt / die doen-maels heel weynig volcks by hem hadde. De voor-noemde Peelhase heeft sijn Schupte met Stroo gheladen / ende by heeft tien of twaelf

stoute

stoute Soldaten van Venlo, daer onder verborghen / die hy den vijfden Maert heeft ghebracht tot aen de Brugge van het Kasteel. Hy badt de Schilt-wacht (zijnde van sijn goede bekende Cameraden) hem de Handt te langhen / om hem op de Brugghe te helpen / 't welck de Schildt-wacht ghewilligh lijck sonder eenig achter-dencken doende / trock hy hem met gheweldt in 't Water / ende door-stack hem. Dit gheschiet zijnde / quamen voor den dagh de ghene die onder het Stroo hadden verborgen gheleghen / welcken Capiteyn was Mathijs Dulken, een oudt ende stoudt Krijchsman / oock beleest ende discreet / naermaels Gouverneur van Grol. Sy overvielen de Wacht in de corps de guarde, maeckten haer stracks Meester van het Kasteel / ende trocken de Val-brugge op / soo datter niemant upt de Stadt op het Kasteel komen en konde om haer te beschadigen. Aen d'ander zijde van de Stadt lagh een goet ghetal van haer Volck / upt de naeste guarnisoenen gheligt ende daer gebracht / om desen Aenslagh te helpen verrichten / ende voorder in het werck te stellen / dewelcke sy terstondt op het Kasteel lieten. Sy namen den Gouverneur ghevanghen / ende voerden hem stracks van het Kasteel na Geldre. Die van der Stadt vernemende wat 'er gheschiedt was / hebben in aller yl ende spoet (de Burgers ende Soldaten malkanderen kloeckelijck helpende) haer tegen het Kasteel ghebarricadeert / daer toe neemende ende over hoop werpende alles wat haer eerst ter handt quam / ja sy hebben het met grof geschut beschooten / soo groote schaede doende tot af-breucke hares Vyandts / als sy eenighsins kosten oste mochten. Maer overmidts het Godt naem-kondig hebben woude / waren even te deser tijdt de Ritmeesters Cloet ende Quaet, daer omtrent met haere Compagnien. Dese hoorende den Alarm / ende vernoomen hebbende wat daer ghebeurt was / zijn op het spoedigste na de Stadt

Het Kasteel van Wachtendonck in ghenoomen.

gereden / om te sien of sy die konden ontsetten / daer binnen ghekomen zijnde / hebben sy haer t'samen seer mannelijck ende seer kloeckelijck gedragen / doende groote teghen-weer tegen het Kasteel / ende de Stadt bewaerende teghen den inval des Vyandts upt het Kasteel / die omtrent acht honderdt Man sterck ghewordt was. Dagelijcks kregen die van binnen meer Ruyteren ende Voet-knechten by haer / upt de naeste Guarnisoenen / ende sy wierden op een kort soo sterck / dat sy niet alleene de Stadt en verseeckerden / maer sy besetteden het Kasteel van buyten ende van binnen soo sterck / datter niet upt ofte in koomen konde. Die op het Kasteel waren / siende dat sy gheen Meester van de Stadt worden en konden / ende alredts ghebreck hebbende van Victualie ende Ammunitie / ende dat alle wegen van der Staten Volck soo gheslooten waren / datmen haer niet en konde brenghen 't ghene sy behoefden: Oock weetende dat sy soo haest niet en konden ontset worden / als den noodt wel voorderde: Hebben op den sesten dagh / na dat sy in het Kasteel ghekomen waren / namelijck op den elfden Maert / begeert te appoincteeren / versoeckende met hare Wapenen te moghen vertrecken / ende twintigh Wagens om hare Ghequetste te verhoeren / 't welck haer geconsenteert wierdt. De Ghevangene wierden teghens malkanderen los ghelaten. De Ritmeester Quade bleef Gouverneur van Wachtendonck, tot dat de Ritmeester Ryhove wederom los ghelaten wierdt / die stracks in sijn plaetse gerestitueert ende herstelt is geworden / want desen Over-val voor sijn schult / noch versuymenisse niet gheschiet en was. Cloet ende Quaet hebben in het behouden deser Stadt de Landen eenen grooten dienst gedaen / ende seer groote Eere behaelt / waerdigh aen haer ende de hare gherecompenseert ende vergolden te worden / met behoorlijcke Eere ende Danckbaerheyt.

Wachtendonck Kasteel by Cloet ontset.

Beschrijvinge van 't In-nemen van CADSANT en YSENDYCK,

Midtsgaders,

De Belegeringe ende Overwinninge der Stadt

S L U Y S.

Gheschiedt in den Iare 1604.

IN het beghin des Jaers 1604 / hebben de Hoo. Moog. Heeren Staten der vereenighde Landen / met den anderen ghereselveert / ende beslooten / hare Vyanden in haer eyghen Landen te besoecken / ordonnerende eenen inval in 't Graefschap van Vlaenderen: Op hoope of sy de Stadt Oostende, dewelcke nu langh beleeghert gheweest hadde / soude moghen ontsetten / ende den Vyandt van daer trecken. Dien volghende / hebben sy alle Capiteynen belast haer vaendelen vol ende compleet te maecken / ende gaven daer-en-boven upt nieuwe bestellinghe om vijftien hondert Switsers / ende noch twee duysendt andere Soldaten aen te nemen.

Des Prince Maurits toerustinghe op een tocht in Vlaenderen den 24 April.

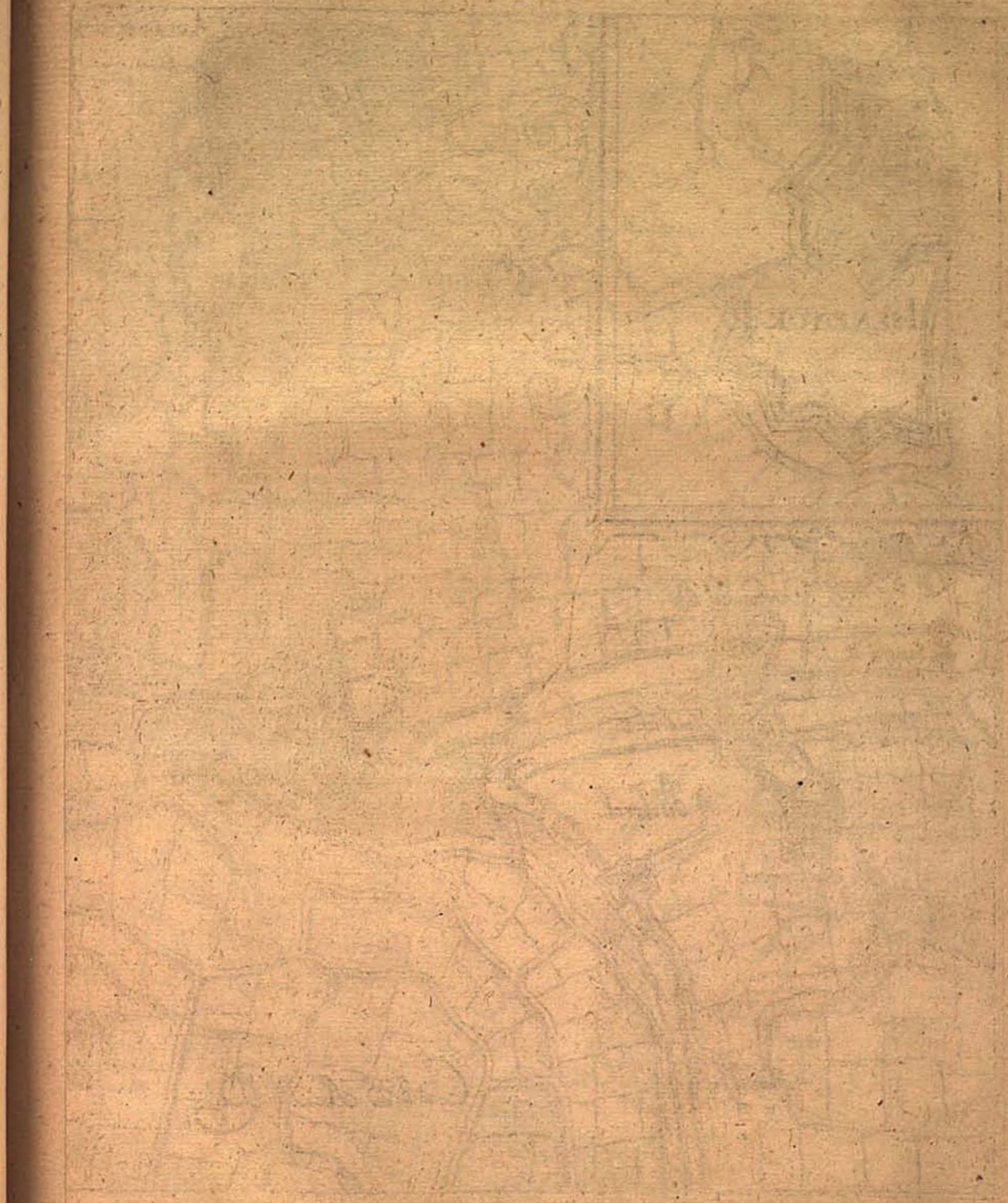
Sijn Excellentie van Nassau, tijdt ende gheleghenthepdt waer neemende / heeft alle sijn Lantschs volck beschreven / ende belast teghen den twintighsten Aprilis haer te laten vinden voor Willem-Stadt, met sulcken ghetal van Scheepen / als daer toe bestelt ende van noode waeren. Alwaer hen meede lieten vinden / Graeve Willem Lodewijck, Graef Ernst Casimier, ende Graef Lodewijck Gunther, Ghebroeders van Nassau: des-ghelijcks Graef Henderick Frederick, Generael van de Ruyterye.

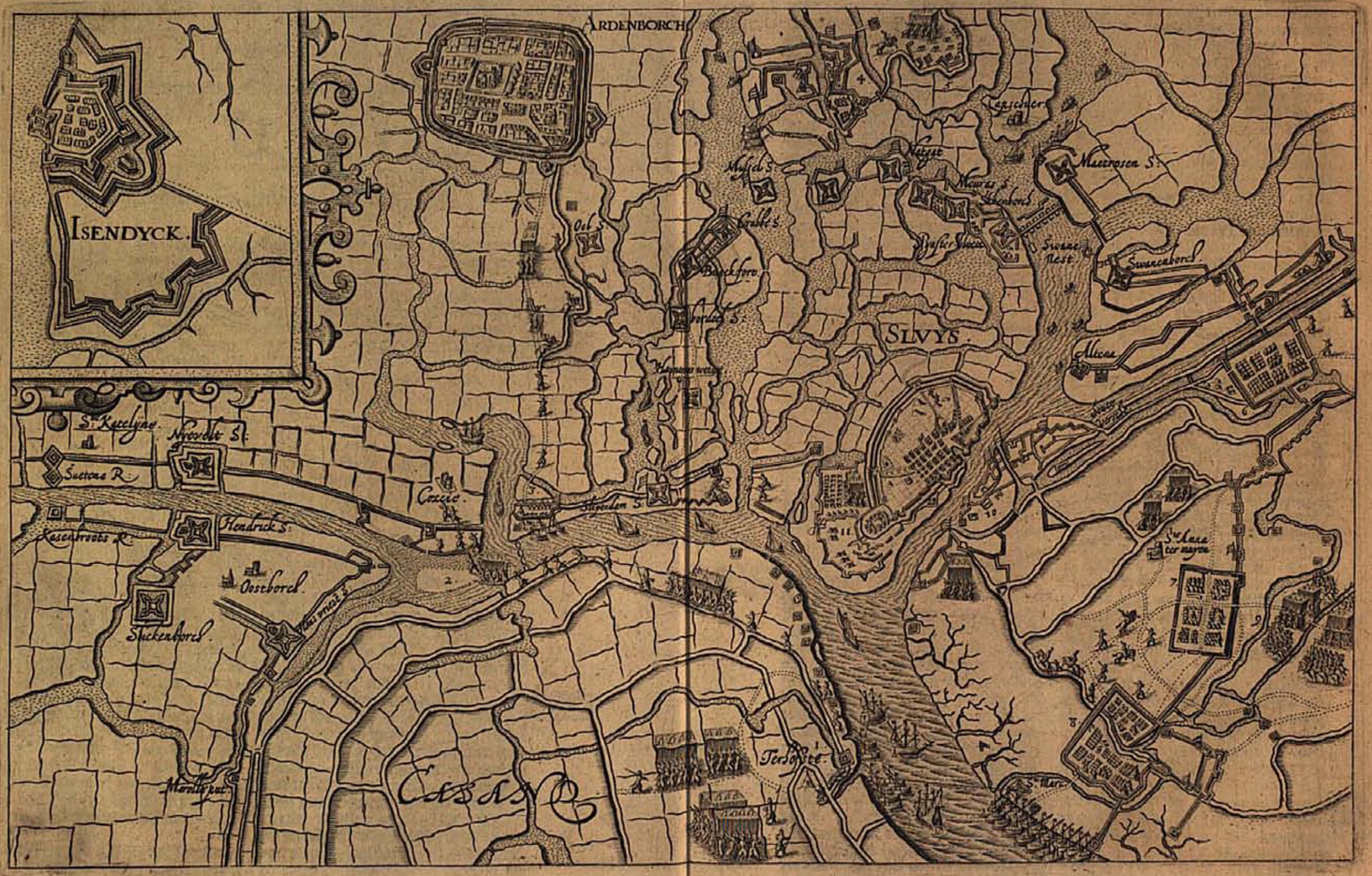
De Troupen ghescheept weesende / zijn ten bestemden daghe voor Willem-Stadt ghevaren nae Zeelandt / alwaer den vier-en-twintighsten April oock aen-quam den Prince Maurits met den Vorst van Anhalt, Graef Adolph van Nassau, met de Ghecommitteerde der Heeren Staten Generael / ende die van den Raedt van Staten / in competenten nomber / om den genslagh by te weesen ende te voorderen.

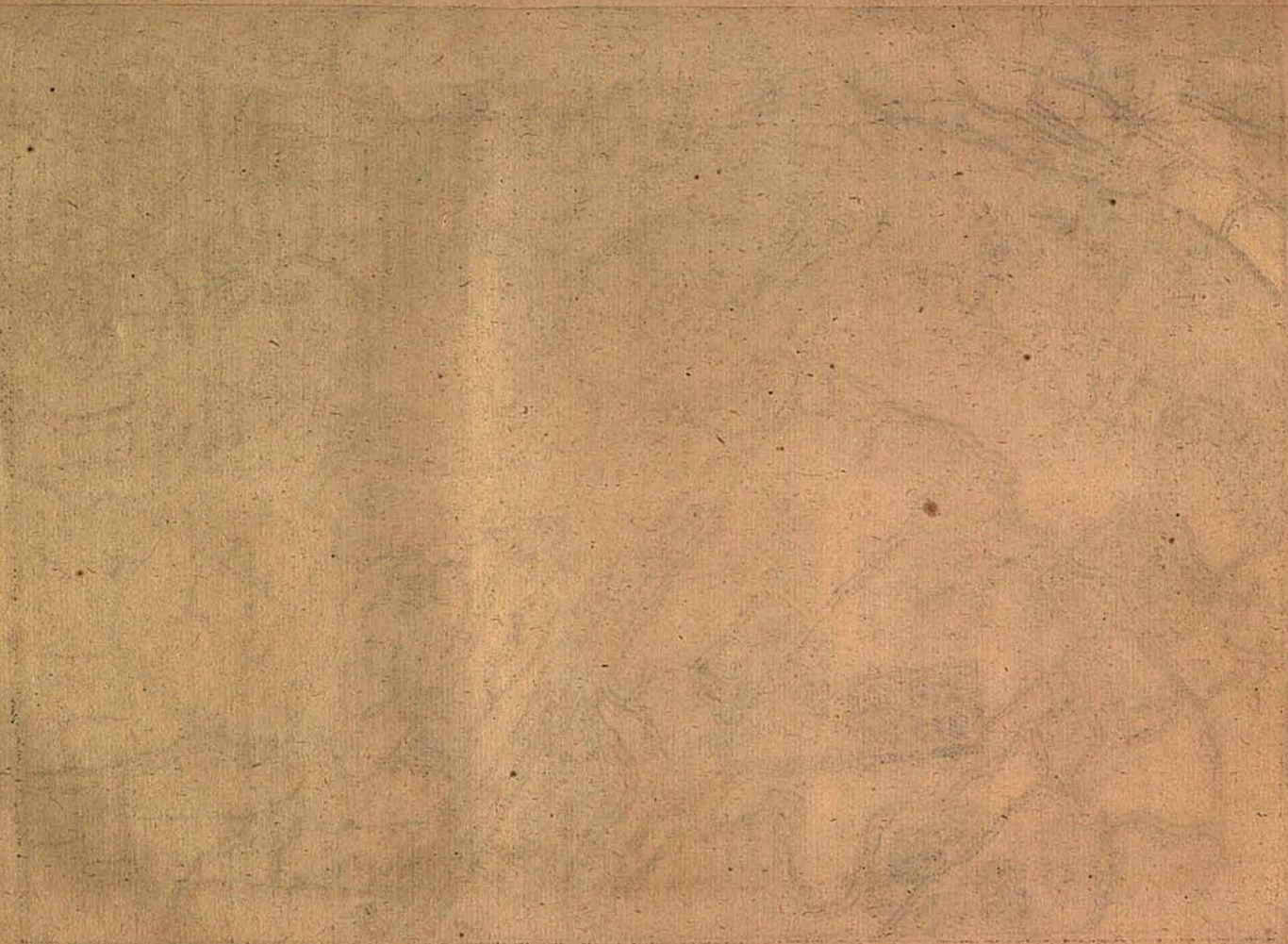
Den Prince Maurits doet een inval in Vlaenderen / neemt Cadsant den 25 April in.

Den vijf-en-twintighsten April / des morghens is de gheheele Vloote bestaende upt ontallijcke kleyne Scheepen upt Zeelandt t'zeple gegaen nae Vlaenderen / ende 't Swarte Gat in-ghevaren zijnde / zijn sy ghelandt in Kadsant, alwaer sy in twee dagen alle de Forten ende Sterckten in-ghenomen hebben; En indien sy ten eersten ingelopen hadden het Swint ofte Sluysche Gat, souden sonder twijffel de Stadt selfs sonder eenighe groote moeyte hebben konnen inneemen ende veroveren / ende moghelijck met de haestighepdt alle de saecken voor Oostende hebben konnen desperaet maecken. Overmidts die van Brugghe t'sijnen eersten aen-komen daer noch gheen Volck hadden / maer terwijle hy in 't Swarte Gat alle sijn Legher debarqueerde / ende de Schantskens van Kadsant inne nam / benaerstighden die van Brugghe dat Spinola van voor Oostende op 't Swint sondt tien honderdt Man te voet / ende Trivulcio van Watervliedt met vijf honderdt Ruyteren / met de welcke sy de Passagie over het Sluysche Gat beletteden: Niet teghenstaende den ses-en-twintighsten ende seven-en-twintighsten groote moeyte daer toe ghedaen wierde / ende de Galeyen met Gheschut upt het Gat ghedreeven wierden nae Sluys toe: Waerom den Prince Maurits desperende van daer te mooghen passeeren / ende in deliberatie vallende van het Kadsant alleen te doen verseckeren / is hem by een Boer aen-ghegheven / dat men beOosten Sluys om / in Vlaenderen koomen konde / waer toe dien Boer noch den 28 des avonts eenighe ghelegenthepdt weegs om naer Oostburgh te koomen:

Dat den Prince Maurits soeckt te verhinderen.

ISENDYCK.
ARDENBORCH.
SLVYS.
Oostborch.
Stickenborch.
Hendrick S.
Swarte R.
Roosebroots R.
Monnikendam.
Tersluys.
Sluys.
Swarteborch.
Alicaa.

men: dan bonden den Vyandt daer omtrent mede te peerde ende te voet/ 't welke den Prince Maurits bastelick dede geloben dat daer passagie wesen moesten/ ende sondt over sulcx den neghen-entwintigsten eenige troupen derwaerts die metten Vyandt schermutseerden ende herdreven/ die in 't wegh rijden wesen den pas ende plaetse daermen henen soude mogen komen/ ofhermits sy daer heenen bluchteden ende onquamen/ waer door sijn Excellentie den derdichsten vroegh daer heenen toogh/ ende deur het water passeerde/ innemende een stuck van een Dijck by Coxie, daer een deel volcks van Slups/ die daer meende te schansen/ verslaghen/ ende omtrent dertigh ghevanghen wierden: waer door de ander den schrick kregen ende voorts weghliepen/ ende die van het Schanstien van Coxie heur met appointement overgaven/ openende alsoo onverwacht den pas in Vlaenderen/ ende hope ghevende tot eenigh goet succes/ hoe wel daer omtrent 't landt upter maten seer ghevroocken was.

Coxie inne-genomen.

Den eersten May toogh den Prince Maurits met een goet deel van sijn Legher nae S. Catharijnen Schanse/ ende hadde ghescbut doen halen om de selve te beschieten; maer midts het dien dagh springh vloet was/ ende het water seer hoogh vloeyde/ en konde hy sijn ghescbut niet krijghen/ voor middagh/ ende bleef daer om den meesten deel van den dagh in slagh-ordre omtrent de Schanse staen.

S. Catharinen schanse belegert.

Op dese Catharine schanse lagen nessens eenighe Soldaten/ ghecommandeert by den Grave van Trivultio, veel Vorgers ende Boeren/ Keurlinghen ghenoemt/ zijnde ghewillighe huerlinghen/ in Gent ende daer omtrent opghelicht: Ende alsoo dese geen quartier ofte contract van rantsoen hadden/ dede den Prince Maurits (om die verbaert te maecken) alomme ghebieden hunder gheen ghevanghen te nemen/ maer datmen die allomme doodt-smijten soude/ als gheen quartier hebbende/ het welcke/ hoe wel het selve grooten schrick onder vele van hun maeckte/ des niet teghenstaende/ hielen sy haer nochtans dien dagh vast: selve eenen Vaendrager liep met sijn vaendel inder haest over ende weder op de wallen/ 't selfde plantende in de breese/ tot groot incouragement van de sijne/ ende moet verliesen van den Prince Maurits, die spottender wijse seyde totte by-staenders/ dat een sulcken man alleen bestant en machtich ghenoegh was om dese Schantse te behouden ende te bewaren: welcke couragie ende moet vermeerdert wierde om dat den Grave van Trivultio, die met een goede troupe peerden te Watervliet geleghen hadde/ met sijne troupen mede quam logeren/ dicht onder de schanse/ doende daer een retrenchement op werpen/ ende twee belt-stucken daer in planten: om op de ordre ende troupen van den Prince Maurits te schieten/ ende alsoo goede myne/ van de schantse te willen behouden/ maeckende. Waer den Prince Maurits omtrent 4 uren naer middach ghekreghen hebbende neghen stucken ghescbuts/ dede deselve inder haest planten/ ende daer mede ten ses uren op de schanse ende de troupen van Trivultio schieten/ meer om te toonen dat hy mede ghescbut hadde/ dan op hope van de plaetse te ghekrijghen/ om dat hy sagh dat den Vyandt die vast hielt/ ende myne maeckte van heur wel te defenderen: ende over sulcx despererende van het goets te doen/ gaf last het schieten totten avondt toe te continueren/ ende dan 't ghescbut weder af te halen ende in Calant te brenghen: doch dat eenige Regimenten even wel daer dien nacht noch blijven souden/ om te sien wat heuren Vyandt soude doen. Dien volgende/ wierde op den avont 't ghescbut daer af ghehoert/ ende den Prince bertrock selve mede: dan soo by ghevalle in het af voeren ende aftrecken een stuck ghescbuts in een morasch sonck/ ende dat de schip-luyden/ die de handelinghe daer over hadden/ seer neerstich pooghden om dat te salveren/ om de schande niet te hebben van haer geschut te verliesen/ groot ghetier daer over in den avondt-stondt maeckten/ waren die van 't Fort S. Catharine seer verbaert: meynende dat sy het ghescbut versetten wilden/ daer noch by ghebeurde dat de Caballerie/ gheenen bequamere wegh bindende in haren aftrech/ dan onder het retrenchement van de sterckte/ dede die van binnen dencken datter meer volcks by den Prince Maurits ghekomen waren/ ende datmen hun den wegh van 't wijcken/ op Philips schanse socht af te snijden/ ende van nieus haer aen te vallen/ waer over Trivultio selfs met sijn trouppen/ ende dese Keurlinghen oft Huyslieden/ zijnde een groot ghetal/ noch meer de vreese in het lijf breghen/ ende namen de retraite naer het Fort S. Philippe: ende van daer naer Yfendijck, verlatende de Schanse S. Catharine, ende in 't deur trecken op S. Philippe alleen latende omtrent sestich Soldaten/ de welcke des anderen daeghs siende de troupen van

Die van den Vyandt upt breese verlaten wierdt.

den Prince Maurits naer haer aenkoomen / hun mede overgaven op den 2 May.

Waer inne men siet hoe Godt in krijghs-saken / door kleyne middelen menichmael groote dinghen weet uyt te rechten. Van daer trock den Prince Maurits voorts nae Ysendijck dat hy terstont beslooten heeft op den 3 May / daer den Vyandt op den vierde May meynde inne te werpen eenigh volck / maer soo den Prince Maurits eenighe Ruyteren ende knechten uyt sondt om 't selve te beletten / hebben de selve de vlucht ghenomen naer 't Sas toe / waerom de plaetse te vaster beset is ghewoorden.

Den sesten May des nachts / waren die van Sluys / met krijghs-volck uyt het Leghet van Oostende ghekoomen wesende / uyt-ghevallen / wel twee duysendt sterck zijnde / met een deel sloepen ende Galepen / om in Cadsant te vallen / ende den Prince Maurits volck weder daer uyt te dryven / en quamen alsoo stillekens overtot in Cadsant, daer sy wel in de ses hondert mannen gheslandet hadden / eer de Wacht op 't Eylandt wesende / 't selve ghewaer ghewoorden is: die terstondt daer nae den alarm maeckten / twee Vaendelen Schotten daer op de wacht wesende / vielen recht op hun aen / brachten de selvs in confusie / ende dedense de vlucht naer heure sloepen nemen / daer deur datter bijf van de selve met het inloopen van het volck overladen wesende soncken / eenighe overghekoomenen wierden doodt-ghe slaghen / Veertigh ghevanghenen / ende acht sloupen haer ontjaeght: ende daer mede wierdt de reste verhindert van over te koomen / welcken aenslagh / indien die ghelucket hadde / den Prince Maurits op een ooghenblick van alle syne schepen ende ammuntie soude beroost / ende sijn gheheele voornemen vruchteloos gemaeckt hebben.

Ysendijck by sijn Excellentie opgheeyscht.

Den Prince Maurits heeft daer-en-tusschen Ysendijck ghesommeert / zijnde een wel ghelegen ende sterck Fort / daer aen den Prince op desen Tocht ten hoochsten gheleghen was / maer sy antwoorden het te willen houden / ontset verhopende / dies sijn Excellentie dat dede beschieten / nochtans wel wetende dat sy van als ghebrerck hadden / ende alder-meest versch water ende dranck.

Den neghende May sondt den Prince Maurits weder synen eyghen trompetter meester Hans, om de Schantse andermael op te eysschen de welcke nae dat hy tweemael gheblasen hadde / wierdt hy die van binnen doodt gheschoten: waer over dat den Prince Maurits verstoort zijnde / alle uyterste gheweldt voornam om dat te wreken / ende sodanighen quaden exempel wegh te nemen: dies die van binnen sulcks verstaende sijn seer verschrickt ghewoorden / ende baden om appointement / daer den Prince met en wilde naer luysteren voor dat die van binnen een Italiaens Soldaet / die den Trompetter gheschooten hadde / over leverden in handen van den Prince Maurits, (die hem ghevanghen hielt omme tot gheleghener tijdt hem te doen straffen) dit gheschiedt wesende / heeft sijn Excellentie met Monsieur Grison, Gouverneur van Ysendijck, op 't overgheven van 't Fort de volghende conditien gheaccoorderrt ende toe gestaen.

Artijckelen waer op Ysendijck over ghegheven is.

SYn Excellentie heeft gheaccordeert ende accordeert by desen, den Gouverneur, Capiteynen, Officieren ende Soldaten, teghenwoordich wesende in Garnisoen op 't Fort van Ysendijck, nae dat sy 't selve Fort overghelevert, ende in handen van sijn Excellentie sullen hebben ghestelt, sy luyden vry sonder eenich belet zullen moghen vertrecken op de volgende conditien.

In den eersten, dat sy hunne Vaendelen sullen verlaten, van ghelijcken oock de artillerie, munitie, van Oorloghen ende de Victualie, in handen van de ghene die zijn Excellentie daer toe committeren sal de selve t' ontfangen: ende sullen vertrecken met hare wapenen sonder Trommelslagh, ende met geen brandende Lonten.

Dat sy met haer sullen nemen hun bagagie, ten welcke eynde sijn Excellentie haer sal doen versien met schepen, om haer te convoyeren ende te voeren tot 't Sas van Gent; ende voor de verseeckertheydt van de restitutie van de voornoemde Schepen, zullen sy hier laten een van hare Capiteynen in Ostagie, tot dat de selve schepen wederom ghekomen zijn.

Dat de ghevanghenen soo van d' een als d' ander sijde sullen ontslaghen ende vry ghestelt worden; ende dat de Paerden die de soldaten ofte waghenluyden deser sijde afgenomen zijn, haer wederomme sullen werden gherestitueert.

Dat de ghene die van deser sijde overgheloopen zijn sonder pasport, in dit accort niet sullen begrepen zijn.

Dat alle de ghene die elders sullen willen vertrecken pasport verleent sal werden.

Gedaen in 't Legher voor Ysendijck. Den tienden May. 1604.

Achtervolghende dit accoort zijn de Soldaten ende hare Officieren / opten tienden May vertrocken / sterck wesende omtrent ses hondert mannen / meest Italiaenen: den Gouverneur wierdt daer

daer na in 't recht beschuldight dat hy het Fort te lichtvaerdich overgheghe-ben hadde / maer sijne defensie ghe-hoort zijnde / is hy by den Krijghs-raedt ten laetsten / met eeren wyp gewe-sen. Capitepn Rolle wierdt by sijn Ex-cellentie daer binnen ghestelt om te Commanderen. Inde Schantse wier-de ghevonden een halve Cartou / drie Veldt-stucken ende drie Gotelinghen: sonder eenighe Kooghelen. Zijn Ex-cellentie is met sijn Leger voor Ysendijck blijven legghen / soo langhe als hy op alles goede ordere gheselt hadde / soo in het slechten van de wercken die niet noodigh en waren / als oock om het besteden van een groot nieu-werck / 't welck by hem om Ysendijck gheordon-neert was.

Artijcken waer op Ysendijck over gegee-ven is.

Naer de veroberinge van Ysendijck, is ghereselveert dat men voordts trec-ken soude nae Ardenborch, welck be-slupt volghende / is den Pyince Mau-rits den twaelfden May te lande ende te water verwaerts getrocken. In de Stadt laghen ses Vaendelen Dupt-schen / die de selve seer lichtelick hadden konnen beschermen / indien sy eenigen weer hadden willen doen / om dat de Stadt goede grachten hadde: maer ver-schrickt wesende verliepen daer upt son-der eenighe tegen-weer te doen ofte den Pyince te verwachten. Dies sijne Ex-cellentie de selve Stadt sonder stoot ofte slagh inne-nam.

Ardenburgh is een seer verwoeste Stadt / wel gheleghen om Sluys te be-nauwen. Dit Stedeken (soo Guic-cardin seydt) heeft eertijts Rodemborgh gheheten: het is gheleghen van Sluys een / ende van Brugghe omtrent drie mijlen. Ardenburgh is voormaels ge-weest de Hooft-stadt / van dit ghedeelte van Vlaenderen / in hem te dier tijden begrijpende Torout, ende Oostborgh metten by-wangh van Brugghe, ende den gantschen Oever der Zee tot Bolo-nien toe. Teghenwoordelicken is het een goet Stedeken / ende behoudt noch eenighe dinghen van sijne oude treffe-lickheydt / Waer van de kleynste niet en is haere Kercke / die ghewyet is ter eeren van Maria, wesende een van de kostelickste Kerken van gantsch Vlaen-deren: waer van noch eenighe Toet-steenen Pylaren ende seeckere ghe-deelten van Muragien overghebleven zijn.

Ardenburgh by sijn Excellentie ingenomen.

Dese Stadt dede sijn Excellentie ter-stondt besetten deur Graef Ernest, met sijn volck om die te houden: ordonne-rende voor elcke poorte een Kabelijn te maken: ende dede het Tegher voordts trecken na een ander open woeste stadt / Middelborgh in Vlaenderen ghenoemt / daer noch een Casteel by leydt daer de Wachters ende de Soldaten upt ver-liepen / om dat het teghen ghewelt niet houdelick was.

Middelborgh ingenomen.

Dit Stedeken Middelburgh is ghe-sticht (soo Olivier van der Marcke sept) in den jaere 1446 / door eenen Peter Blandelijn, Thesorier van de Ridders van den Gulden Vliese / een rijck ende machtich man. Het leydt van Dam-me een mijle / ende van Brugghe twee ende een halven mijl. Het heeft eer-tijdts een besloten Stadt gheweest / ge-lijck aen eenighe overblijfselen noch ge-sien kan werden. Naer de besettinghe van beyde dese Stedekens / heeft Sijn Excellentie den veertienden eenige Cor-netten Peerden op eenen tocht nae Eec-kelo ghesonden / om daer te slaen een Regiment knechten / trecknde van Gent naer Brugghe maer sy quamen een wepnich te laet / alsoo sy de Lieve ghe-passeert / ende wegh gheroghen wa-ren.

Den sestienden May / sont den Pyn-ce Maurits sommige Companien te voet ende te peerde / van Ardenborgh, nae de Soute ende Soete, zijnde twee wate-ren / d'een sout / d'ander versch / van Damme ende Brugghe loopende niet verre van den anderen naer Sluys, zijnde twee navigabele wateren. De Sol-daten van sijn Excellentie aldaer koo-mende / vonden Don Loys de Valasco beschanst / omtrent het Sluysken van de wateringe van Moetkercke ende Lapscheure (gheleghen omtrent Stam-pers-hoeck) op sijn voordeel wachten-de / ende naer dien dat den wech seer enge ende onbequaem was tot het marcheeren der Kupteren / ist ghebeurt dat de Kupteren van Velasco onversienlijck vielen onder de Kithmeesters Gent ende Bax: die van de selve Kupteren soo dapper ghetreft voorden: datter ter-stont een deel peerden gebelt wierden ende ghevanghen / ende den Kithmee-ster Bacx door sijn been gheschooten: dan hy wierdt terstont wederom ont-set van het voet-volck / de welcke by-koomende ende also in't gros aendringende / hebben sy de Spaensche also over-vallen ende gherroffen datter boven de vijf hondert verslaghen ende verdronckten zijn / ende noch wel drie hondert ghe-vanghen: daer onder waren elf Capi-tepnen / ende meer andere Officieren / ende onder dien oock een van het maeg-schap van Spinola.

Des anderen daeghs den seventien-den May / trock den Pyince Maurits nae de

De Soete ende Soute ingenomen.

nae de Soute / alwaer de Spaensche waren legghende met dertien ofte 14 Vaeldelen soldaten tusschen de Soute ende Soete / heur daer beschansende: daer tegen den Prince Maurits geschut dede planten / ende bohap maken oft hy met gheweldt daer ober wilde: maer een ander plaetse verspiet hebbende beneden den Vpandt / dede den achtienden voor den dagh / by een leegh water / alle syn troupen te peerde ende te voet daer deur trecken / ende obergekoomen wesende / dede hy die in goede ordere marcheren recht op den Vpandt aen: ende dat met sulcken gewelt ende kloecmoedighepdt / dat sy met der haest verobert endeinghenomen hebben / eenighe Spaensche begravinghen: die also met vreese bevanghen wierden dat sy haer op de vlucht begeven hebben naer Damme, verloetende alle haere Retrenchementen ende sterckten / waer inne sy sorghden beslooten te werden: Den Prince Maurits sulcks siende / heeft terstondt een ander brugghe ober de Soete ofte Versche doen legghen / ende syn Ruyterije gheseonden op de Westzyde van de Haven van Sluys: de spaensche soldaten ober die syde legghende / verstaende dat syn Excellentie aen die syde was / begaben haer terstont aen het voorloopen / ende verlieten alle hare schansen / behalven sint Ioris ofte Hasegats schanse / ligghende op het innekoomen van het swint ofte de Haven: daer Capitepn op was / Cordua de Brugghe, die den Prince Maurits terstondt dede om-ringhen / maer ghereetschap van beschieten siende / gaben sy die ober / daer upt trecken de met hondert dertigh Mannen op den vrie-en-twintighsten May. Dese schanse was wel versien met negen stucken gheschuts / ende tien tonnen Buskrupt daer sy upttrecken de een lonte aen gelepdt hadden / om dat krupt aen te steken naer haer vertreck / dan 't selve wierdt ontdeckt / als sy te verde vertrocken waren / anders soude 't selfde lichtelick haer leven ghekost hebben.

Den Capitepn de Cordua was ober het lichtveerdigh overgheven met Rechte aen-ghesprooken / dan verkreeg genade. Daer wiert by syn Excellentie inghelepdt om die te Gouverneren Capitepn Ioost de Brucxsauls: Maer de schanse wierdt onnoodigh bevonden nae het obergaen van Sluys, langher te bewaren: is volghende van den Prince ghesiecht ende gheraseert ghewoorden.

Sluys by syn Excell. belegert.

Alle dese schansen ende Steden verobert hebbende / heeft den Prince Maurits syn Legher voor Sluys gheslagen / de Haven doen innemen / ende het Leger beschansen met Trencheen ende brugghen / doende de quartieren de een aen den anderen trecken. In de Havene noch voor de stadt en vonden sy gheen schepen / dan een Fransch schip met wynen dat met schieten bedorven wierdt.

Die van der stadt Sluys, kreghen tot tweemael toe ettelick voet-volck inne / eens omtrent seven hondert / ende andermael wel acht hondert mannen: ende kreghen mede eenighe Waghenen met Meel binnen / eer dat het rontomme konde beschantst worden.

Al eer wy voortgaen tot de Belegheringhe ende overwinninghe der Stadt Sluys, sullen wy alhier in het korte inne voeghen upt Louis Guiccardin de beschrybinghe der Stadt selber / zynde van desen Inhoudt:

Beschrybinghe vande stadt Sluys

Sluys is een Zee-stadt / ligghende van Brugge drie en van Middelburg in Zelandt vyf mylen / is eertyds een goede ende ryche stadt gheweest: maer door de Oorloghe ende tweedracht teghen de Brugghelinghen / haer macht ende sterckte verlooren hebbende / is noch eenighsins den Brugghelinghen (door eenighen koop met den Lantf-Heere ghedaen) onderdanich ghewoorden: sy heeft een van de Schoonste Havenen van gantsch Europa, daer wel vyfhondert schepen bequamelicken konnen invaeren ende bevrydt legghen. Het is een stercke stadt met dobbel grachten: met een Kasteel dat van de stadt afgheschepden is. Van ouden Tyden is die bewoont by een seecker volck 't welck by Iulius Cæsar in syne Commentarien Levacos ghenoemt wordt. Ende te dier tyden om haer menichte van schepen ende kloeck Zee varent Volck van haere ghebuyren ghevreest. Dit dus verre van de stadt verhaelt hebbende / sullen wy wederomme keeren daer wy 't selve ghelaten hadden.

Op wat wyse de stat belegert was.

Syn Excellentie voor de stadt gekoomen wesende / heeft die terstondt belegert ende vast beslooten / met vier Legers ofte quartieren op deser wyse: Den Prince heeft selfs syn quartier genoomen aen de Noordt-syde van de stadt / hem selven met verschepden redouten ende retrenchementen voor den Vpandt van buyten ende teghen die van der Stadt van binnen verseeckerende: Het Tweede quartier was omtrent een vierendeel van een vure gaens van syn Excellentie / ende wierde by Graef Willen Lodewijck bewaert ende gheregheert: dit was mede seer sterck

ende

ende wel versien. Het derde was het Quartier van sijn Genade Graef Ernst, ende lagh aen de West-zijde van de Stadt / tusschen ende over de Soete ende de Soute: wel versien met goede stercke Redupten ende Trenchees / tot het Quartier van den Heere vander Noot toe / 't welck het vierde was / meede seer sterck ghemaeckt tegen den aenval der Vyanden.

Den 21 May dede den Prince Maurits met den Trommel door het Leegher om-slaen / dat den naesten Woensdagh het gheheel Leeghet door / eenen Vasten- ende Bid-dagh soude ghehouden worden / omme Godt vierighlijcken te bidden / dat hy sijne Excellentie ten dienste deser wilde bewaren / ende de Stadt in sijne Handen over-gheben. Op dat dien dach te beter geviert soude worden / heeft hy verboden alle soetelaers oft Victualieerders eenigherhande Victualie ter verkoopen / op verbeurte van haere Goederen / ende upt het Leeger gebannen te worden: welck Gebodt ghewisligh onderhouden is.

Beschrijvinge vandt stadt Sluys

Den twintighsten May trachten die van Sluys ander-werf / Victualie ende Bus-krupdt in de Stadt te krijghen / dies sy by nacht upt de Stadt in het verdroncken Landt sonden omtrent dupsendt Forsaten, ofte Galeysche Slaven / (die sy tot allen Dienst dwonghen / mids sy de Galeyen niet konden ghebruycken /) ende met dese een Convoy van vijf honderdt Soldaeten / om daer te wachten het Convoy dat van Damme komen soude: Want ten selben eynde was den Graef van Barlaymont met vier dupsendt Man te voet / ende veel Waghens met Sacken met Meel gheladen / ghetogen nae het verdroncken Landt. Den Prince Maurits daer af tijdinghe krijghende / toogh op met veel Ruyteren / ende twee dupsendt Man te voet na Stampers Hoeck, alwaer hy vondt omtrent vier hondert Man / by Barlaymondt daer ghelaten tot besettinghe van den Pas: die den Prince Maurits versloegh / ende verjaeghde: Ende upt eenighe Ghevangenen verstaende / dat Barlaymondt ghevlucht was / heeft hem doen naerjaghen / maer hy de snoffe daer af krijghende / is langhs eenen anderen Wegh af-gereden ende ontkomen: onder weeghe latende eenighe Waghens met Meel gheladen / die by den Prince Maurits Volck wierden ghekreghen. Die van de Stadt siende dat het Convoy niet voort en quam / keerden weder in de Stadt: upt-ghesept een goet getal Slaven / die haer verstaecken / ende haer aen den Prince Maurits quaemen over-gheven: In 't verbolghen van Barlaymondt hadde den Prince Maurits meede dat ongheluck / dat sijn Volck by nacht eenen verkeerden Wegh inne sloeghen / ende soo des Graven Volck vermisten / ende op den Dagh keerden sy weder-omme nae 't Leegher / met een goet ghetal Ghevanghenen / van omtrent honderdt en twintigh Mannen / ende daer onder een Duydtsch ende een Italiaens Capitepn. Hier upt verstondt den Prince Maurits, dat de Stadt met veel Volcks ende luttel Mondt-kost versien was: daerom heeft hy ghesocht de Stadt rondt-om vast te beslupten / ende met der tijdt upt te hongheren: Ende heeft om sulcks ghevoeghlijcker te konnen doen / eenen wonderlijcken wel-ghevordonneerden / wijden / ende wel-besetten Tegher ghelepdt / te water ende te lande / ende sijn Rupterye diepe in 't Landt / om Brandt-schatten te vergaderen / upt-gesonden. Het Leger aldus vast ghelept zijnde / vertrocken de Gecommitteerde Heeren der Staten Generael / ende de Raedt van Staten na 's Graven-Haghe, den negen-en-twintighsten May.

Den vijfden soeckt de Stadt te battalieren.

Op wat wijse de Stadt belegert was.

Dit Beleegh aldus eenen tijdt aen-loopende / heeft den Prince Maurits ondertusschen Baterpen ghereedt doen maecken / om de Stadt te beschieten / ende desgelijcks ghereedtschap ghemaeckt om die te bestormen van over de Haven: Om tot het bestormen van over het Water te mooghen koomen / heeft sijn Excel. met raet en advijs van sijne Ingenieurs / geordonneert te maken een wonderlijke en noopt ghesiene Storm-brugghe / over deckt / ende ter zijden beslooten / met scheut-vrije schutsels tegen Musquet-kogels: soo langh datse bequaemelijcken over de Haeven konde ghebracht werden. Ende naer dien dat aen de Brugghe seer veel te arbeyden was / 't welck een langhen tijdt vereyschte / ende dat sijn Excellentie by de Over-loopers upt der Stadt dagelijcks door seeckere advertentien / aen-ghebracht wierdt de seerlicheydt van de Honghers-noodt / die de Inwoonderen der Stadt over-viel / heeft gheheel ghereesolveert die upt te honghe-ren / ende daer meede den Marquis Spinola oorsaecke te geven om van Oostende te mooghen vertrecken / sijn Galeyen ende Stadt te koomen ontsetten / ende de Stadt Ostende van de harde Beleegheringhe te verlichten. Den Honghers-noodt groeyde soo seer binnen Sluys, dat sy de Slaeven

Den Prince Maurits resolveert Sluys upt te honghe-ren,

Wonderlijcke Stormbrugghe.

Oo niet

niet langher en konden voeden / maer dwonghen die haeren Kost te soecken rondt-omme op 't verdzoncken Landt / upt-gravende ende pluckende een krupt dat sp Soutenelle noemen (dat daer veel groept) waer meede dat sp haer Leven moesten onder-houden: Alsoo datter veele waeren de welcke dooz het over-gaen / in meenighe Waeghen gheen Bzoodt ghegheten en hadden.

Desen Hongbers-noodt groepende / ende Oostende noch upt-houdende / in haer Belegh / hebben die van Sluys haren noodt bewesen ende te kennen gegeven met Oper-tekenen bp nachte: daer over den Eertz-Hartogh den Ghenerael Spinola belaste Sluys te ontsetten.

Spinola belast Sluys te ontsetten.

Spinola excuseerde hem van desen last / segghende dat in sijn af-weesen de Beleegheringhe van Oostende verachteren soude: Begherende aen hare Hoogheden datse daer-omme pemandt anders dien last op-legghen souden. Maer den Aerts-Hartogh belaste hem ander-mael om sulcks te doen / met bzepghementen soo hp 't selve niet terstondt en deede / dat hp aen den Koningh over hem klagen wilde. Soo dat Spinola desen aenslagh ghenoeghsaem ghedzonghen zijnde ter handen te neemen / ghelijck men upt eenighe af-ghewozpen bzieven van hem ghenoeghsaem heeft konnen verstaen. Om 't selve in het werck tè legghen / heeft hp omtrent ses dupsent mannen te voet ende twee dupsent bijf hondert Rupteren bp den anderen gheruckt: ende is daer mede met den Grave van Trivultio in het eynde van de Maent Julio naer Sluys ghemarcheert: Latende de stadt Oostende noch genoeghsaem ende volkomentlijcken besettet. De Eertz-Hertoghen wierden dooz het belegg van Sluys eerst ghewaer / wat fauté dat sp begaen hadden / dat sp sijn Excellentie soo lichtelijcken in Cadsant hadden laeten over-koomen: dat sp beter en voorsichtigher ghedaen souden hebben / dat sp hem met meerder macht sulcks belettet hadden / dan dat sp op de continuatie van Oostendens belegh soo hardt aenhielden / ghemerckt het over-gaen van Sluys haer veel schaedelicker was als het winnen van Oostende haer voorderlick soude zijn. Den Marquis Spinola met sijn Leeger omtrent de Stadt ghekomen wesende / is terstondt komen leegheren bp Lap-schuyt, op de kromte van eenen dijck / met mepninghe van sijn Excellentics Leegher te doen delogheeren met sijn gheschut: daer teghen dat terstondt Contra-Batterijen ghemaeckt wierden waer dooz dat op eenen nacht veel volcks doodt bleef / dooz het grof- ende klepn-Gheschut. Maer Spinola socht middel om ergens met gheweldt te mooghen in-breecken / alsoo hp dede den sesten Augusti met omtrent drie dupsent mannen ende een deel Peerde-volck / op 't Quartier van Graef Willem van Nassauw, het welcke sp des nachts mepnden te over-vallen / om dat daer de Beleggers minst op hunne hoede waeren: bp hem hebbende verschepden ende nodighe ghereedtschappen / maer sijnen Aenslagh was te vergheefs / want hp wierdt soo welkom geheeten / dat hp heeft moeten met eenigh verlies afctrecken ende sijn ghereedtschappe verlaeten. Hebbende alleenlijck eenighe Waghen-peerden die wepdende waren wegh ghenomen.

Spinola tot ontset van Sluys neemt Sint Catherijn ende Philips Schantsen / maer werdt met groot verlies te vlugge gestelt ghen / den 17 Augusti.

Alsoo Spinola op dat Quartier niet en hadde konnen upt-rechten: is hp den 16 Augusti subijtelicken vertrocken dooz bp Ardenborgh, nae de Schantsen S. Catharina ende S. Philippe, ende heeft die lichtelijck sonder groot (zijnde wepnigh beset) gheweldt in-ghekreghen / hoe wel datter veel over weder-zijden doodt bleeven: Dese Schantse alsoo in-ghenomen wesende / heeft hp van daer hem begeven op eenen Dijck / in het Quartier van Capitepn Imbyse, maeckende in het selve eenen loosen Alarm / op dat hp te beter daer en tusschen met sijn ander volck mocht de Rivier van Oostborgh passeeren / mepnende bp het Oostbozghsche Heer dooz te breecken: maer den Prince Maurits verstaende de oberhomste van den bpandt / hadde daer-en-tusschen in Cadsant een groot ghetal volcks ghehouden / onder het belepdt van Graef Willem van Nassau, die in haeste boozts toghen om den bpandt aen d'een ofte d'ander plaetse teghen te houden: Beneffens Graef Willem dede hp mede derwaerts gaen / den Heer van Sminten met veel Ammonitie van Oozloghe / die hp vreesde dat hem eerst ontbreecken soude; den Prince is selve aen den pas van Cadsand ghebleeben / tot dat de trouppen van de Vriesen / Enghelschen / Francopsen van den Heere van Dorth ende andere aenquaemen / daer mede hp doen boozts toogh naer den Bpandt toe.

Spinola hem met sijn volck seer spoedende / hadde den Prince Maurits volck upt de halve Maene aen het Waeter tusschen Cadsant ende Oostborgh doen wijcken /

wijcken / tot op den dijck by de twee Redouten / daer hy eerst by de Wacht dapper ghekeert wierde / ende daer na by Graef Willem die daer aenghekoomen was: maer op het laghe water dede hy het meest effort om over te koomen: soo dat Graef Willem hem naulijcx keeren konde / tot dat den Colonel Dorth hem te hulpe quam: die hem dapper weerde met een slagh-sweert / waer door hy den Vyant een goede wijle met ghewelt teghen hielt / tot dat hy ten twee plaetse gequetst synde / genoot saeckt was te vertrecken.

Hulpe die Colonel Dorth.

Niet teghenstaende dat den Vyandt dapper aenghetast wierde / hadden Spinola (niet ontsiende wat volck dat het hem kostede) groot apparent van in Cadsant te breken: soo den Prince Maurits sijn Neef Graef Willem, selfs niet te hulpe gekoomen hadde / met vele Compaignien van het Vriesche Regiment / onder het belepdt van sijnen Oversten Lieutenant Iulius van Eissinga, des ghelijcks den Heere van Termes, en wel veertigh Fransche Edelen / met vele andere Compaignien van de Engelsche / ende Francoysen onder Chastilson, diese doen dapper wederstonden / soo dat Spinolas volck moesten te rugge wijcken / achterlatende over de twee hondert dooden: daer onder veel van aensien: onder andere den Grave van Feltry, den Marquis van Renti, de sone van de hupsvrouwe van den Grave van Solre, van den hupse Lalain, sone van den vermaerden Heer van Montigny, ende Marquis van Renthy nieuwelick uyt Italien gekoomen: Desgelijcx Don Alonzo Borgias, den jongen Maintenon Francoys, een Colonel / met veel andere soo doode als ghequetste die sy met waghens daer van voerden. Dit gheschiede den seventhienden Augusti als Spinolaes Leger versterckt was met de muytmeerders van 't Esquadron (het welck gereconcilieert was metten Eertshartoghe) ende recht te vooren by gekoomen waren / de welcke onder de hare mede schade leden ende het ghetal der dooden hielpen vermeerderen.

Spinola tot ontset van Sluys neemt Sint Catherijn ende Philips Schantsen / maer werdt met groot verlies te rugge geslaghen / den 17 Augusti.

Den Marquis van Renthy met andere voor Sluys doot gebleven.

Den achtienden Augusti die van de Stadt Sluys vernoomen hebbende de nederlaghe van haer ontset / begonnen naer een goet appointement te trachten / uytsende om te versoecken stilstant van wapenen / tot dat sy des Eertshartoghs raet souden hebben: 't welck haer plat afgheslaghen wesende / versochten dat sy alle haer Galeyen / gheschut ende Slaven souden moghen uytvoeren: Dan sy kreghen van sijn Excellentie resolute antwoorde / te weten datse souden den eersten daghe met wapenen ende bagagie uyt gaen: den tweeden daghe alleenlijck met het zijdt-gheweer, den derden daghe soudense moeten staen tot sijn ghenade. Die van binnen sulcx verstaende / en hebben haer niet lange beraden / maer terstondt hare ghecommitteerden den Capiteyn Lippin, aen sijn Excellentie ghesonden / de welcke nae verscheyden onderhandelinghen / eyntelicken de Stadt aen den Prince overgheghéven heeft op de volghende conditien.

Sluys geeft haer over aen den Prince Maurits.

Op dese Articulen.

1. DAt alle Geestelicke personen souden vertrecken met hare Kerckelicke gereetschappen, haer goederen ende huysraedt.

2 Dat den Gouverneur Serrano, alle Capiteynen ende Officieren, ende volck van Oorloghe, mede den Capiteynen van de Galeyen ende 't scheeps-volck souden vertrecken tot de Stadt Damme met haer bagagie, wapenen ende Vaendelen, slaende trommelen ende brandende lonten, ende dat sy op Ostagiers souden Schepen ende schuyten hebben.

3 Dat den Gouverneur ende den Heer Aurelio Spinola, souden stellen in handen van de Gecommitteerde alle de Galeyen; Barcken ende Fregaten, Gheschut, Buskruydt ende alle amunitien, sonder eenigh bedrogh, &c.

4 Dat de Slaven gheen uytgesondert souden ghestelt worden in vryheydt; ende sullen daer naer moghen gaen waer sy willen.

5 Dat alle ghevanghenen van weder-zijden sonder rantsoen souden los gaen: mede dat den Gouverneur ende Aurelio Spinola, souden besorgen dat den Capiteyn Say, gevanghen met eenigh Schip-volck by die van 's Hertoghen-bosch ende Capiteyn Ian de Raet mette sijne, ghevanghen op 't Casteel van Woude: als mede drie Schippers van Breda, ghevanghen binnen Gent, sullen alle te samen vry ende ontslaghen zijn, midts betalende een maendt gagie: daer voor hy Spinola soude sijnen persoon verbinden weder in de ghevanghenissen hem te moeten begheven.

6 Dat niemandt soude worden ghemolesteert, om schulden die de Burghers souden moghen ten achteren zijn aen den Gouverneur ende andere, op belofte van den voorschreven Gouverneur, dat sy souden ten vollen betaeldt worden binnen Brugghe.

7 Dat alle Officieren ende Veadores oock souden moghen vertrecken met haer pampieren, sonder eenige Stadts Registeren.

8 Dat van ghelijcken souden doen de Commissarisen van de vivres, Admiraliteyten, &c.

9. Dat den Gouverneur noch dien avont 't Casteel soude overleveren, om twee hondert Mannen daer te logeren van wegen sijn Excellentie den Prince Maurits,

10 Dat op morghen het garnisoen soude uyt de stadt vertrecken.

Aldus ghedaen in 't Leger voor Sluys den 19 Augusti, Anno 1604.

De Spaniaerden trecken uyt Sluys.

Den twintighsten Augusti zijn de Spaensche daer uytghetrocken / sterck wesende tusschen de drie ende vier duysent mannen / wel ghewapent: ende veertien hondert slaven / meest Turcken / de reste van allerley andere natien / die al bij ghestelt wierden: eenighe bleven bij de Spaengiaerden / andere begaven haer in dienste / veel van de selve vertrocken naer Vranckrijck ende Engelandt, dan uyt Enghelant voeren sy weder naer Hollandt / maer den meestendeel wierden in een schip naer Barbarien ghesonden: vele van hunlieden hadden in Sluys in menighe dagen gheen broodt ghegheten / maer hun selven ghevoedt met oude Schoenen, leersen, parkement gesoden, ende met tet Soutenelle kruydt daer voor henen af ghesepdt is / ende dierghelijcke onghebruyckelicke spyse: honden, catten, ratten, waren al langhe op ghegheten. Desen honghers noot ende het verlies van Sluys wiert seer geweten den Gouverneur Serrano.

Met Sluys 20. Galeyen ghewonnen.

Daer wierden in de stadt ghevonden omtrent de seventigh stucken grof ghe schuts / metalen ende ysere / behalven in de andere Forten: met tien ofte elf Galeyen met alle haer ghereetschap / 't welck gheen kleyne victorie was / hoe wel de selve Galeyen meest ghesonken lagen onder het water.

Grave Hendrick Gouverneur van Vlaenderen.

De Ho. Mo. Heeren de Generale Staten ende den Prince Maurits, stelden voor Gouverneur over haer conquesten in Vlaenderen, den Grave Hendrick van Nassau, jonghste sone van den overleden Prince van Orangien Ho. Me. en voor synen Lieutenant den Heere van der Noodt, die sijn residentie tot Sluys nam.

Daer wierdt terstondt orye ghenomen by zijn Excellentie ende de Ho. Mo. Heeren Staten op de fortificatie van haer nieuwe conqueste / soo van de Stadt Sluys, als de andere omliggende plaetsen: eenige Schantsen ende Werken siechtende ende andere op maeckende: resolverende te verstercken ende te maken neghen Schansen / omtrent Coxie, Cathaline, Oost borgh ende het Huys te Weelde voor Sluys, over de Haven een half Mane van drie bolwercken / ende verschepden andere wercken meer.

Voorder soo hebben sy aen Ysendijck noch vijf groote bolwercken aen doen maken / ende noch eenen hoogen Polder doen in schansen / om daer van een ontwinneliche plaetse te maecken / so groot als een stadt / oft als een ander Oostende, ghelijck het selve teghenwoordigh is.

Lodewijck Gunther sterft voor Sluys.

Tot Sluys is kranck ghworden ende ghestorven) Graef Lodewijck Gunther van Nassau / die ghetrout hadde de Weduwe van den Grave van Valckensteyn ende Broecke: hy was den soone van Ian den ouden / ende broeder van Willem ende Ernest van Nassau, wesende noch een kloeck ende dapper jong Heere / seer beklaeght / die hem seer dickwils hadde laten ghebruycken in veel Aenslaghen ende tochten ten dienste deser Landen / ghelijck wy hier vooren verhaelt ende beschreven hebben: sijn Excellentie / verschepden Heeren ende soldaten zijn in dese Belegeringe sieck ghewoorden ende vele hier en daer ghestorven: welcke sieckte veroorsaeckt wierde door den ghestadighen Reghen die ghedurende dit beleyg ghevallen was.

Alsoo de Vereenichde Landen Sluys nu hadden / hebben sy middel ende stoffe ghevonden de Oorloghe in Vlaenderen te brenghen / ende uyt haer Landen te weeren / considererende dat het verlies van Oostende hun soo veel nu niet schaden soude / ghelijck het in der waerheyt oock niet en doet: want al de werelt is bekent / wat voordeel dat den Vyandt haer selven ende wat schade sy onse landen ghedaen hebben / met het winnen van de Stadt Oostende: de Hoog-mogende Heeren Staten / hebben in plaetse van een inkomste in Vlaenderen nu drie verbreghen ende gewonnen: Godt gheve dat wy die langhe moeten bewaren / ende met vreede besitten.

Over-winninghe des stercken Kasteels van Woude, gheschiet in den jaere, 1605.

1605. Als dien treffelicken ende wel aengelepden aenslagh op Antwerpen gemist ende gefailleert was: heeft sijn Excellentie de welcke met het merendeel van sijn Legher tot Eeckeren lagh / van stonden aen meest alle sijne schepen / die de Soldaten ende den ghevolghe van dien aldaer gebracht ende geladen hadden wederomme te rugghe ghesonden / naer dese Landen: de welcke in het wederom varen / dapper op des Vyants Schansen schoten / alsoo dat se onder meer anderen den Gouverneur van Oordam troffen / ende doodt schoten. Dan sijn Princelicke Excellentie

1605. Excellentie omme niet wederom te keeren / sonder den Vyandt eenighen afbreuck te doen / heeft ghersolveert met een ghedeelte van sijn Legher het Huys van Woude te belegeren: ende is dien volgende met sijn Legher den acht-en-twintighsten May van Eeckeren gheschepden / ende heeft het selve Kasteel belegert.

Ludwijck Gunther heeft voor de Sluys.

Beschrijvinghe van Woude.

Woude is een sterck Kasteel / versien zijnde met stercke Bolwercken: gheleghen een mijle van Bergen opten Zoom, in een Morasch: ende daer-omme van natupren seer sterck. Wesende het principaelste huys van de Heeren Marquisen van Berghen: maer het hadde nu eenighe jaeren nerghens toe gedient dan tot eenen roof-nest: want het ghewoonlicke garnisoen dede daer upt groote schaden aen de schepen / varende tusschen Hollandt ende Zeelandt, sy waren ghestadelick op het water / om de schepen / die erghens door kalmte ofte stilte / of ghebreck van windt / moesten blijven ligghen te beschaedighen: hebbende tot dien eynde heure schupten / op den water-kant op verschepden plaetsen onder het water ghesoncken / ende daer mede bespronghen ende plonderden sy de schepen op het onversienste / ende naemen de passagiers ende schippers mede voor het rantsoen van de selve schepen: doende hier mede dese Landen ende Ingesetenen van dien seer groote schaede.

Woude belegert van sijn Excellentie ende ingenamen.

Sijn Excellentie heeft op den achtienden May / met groote behendighepdt ende rasighepdt / het gheschut voor het Casteel van Woude doen planten ende beschoten: die van 't Kasteel schoten wel eenighe werck-meesters doot / dan siende ende vreesende overvallen te worden / ende datter om haer ontset gheenen Legher soude gheavontuyrt worden / hebben sy den drie-en-twintighsten May haer met accoort over-gegeven in handen van de Hoog-Mooge Heeren Staten / ende sijne Excellentie: die op het Kasteel in Garnisoen lagen / waren omtrent vijf-en-tachtentigh mannen sterck: daer onder vier van de Bergh-verkoopers gherekent wierden (die volghende de Proscriptie / geoordeelt waren gehanghen te werden / ende al omme upt alle ghenade ghesloten waren) maer dese wierden van den March-grave van Brandenborgh verbeden. Den Marquis Spinola, dede eenighe van de ghene die daer upt ghetrocken waren / dooden / om dat sy dat te lichtelick over ghegheven hadden. Alsoo is Hollandt ende Zeelandt van dien roof-nest bevrijdet geworden.

Hier en tusschen hadde den Marquis Spinola, alle sijne macht omtrent Antwerpen vergadert / ende hem ghelegert tot Mercxem ende Damme, de ruptere tot Berchem ende Wilrijck, daer mede was Antwerpen beschermt: hy sloegh metter haest voor Antwerpen een brugghe over de Schelde / van den Werf ende Krane in Vlaenderen: daer over hy sijn volck van Brabandt ende Vlaenderen bequamelijck by een konde brenghen / als den noodt sulcks verepschte. 1605.

Sijn Excellentie keert met sijn Leger wederom naer Hollandt.

Den Prince Maurits 't Kasteel van Woude ghewonnen hebbende / scheepte den tweede Junij sijnen Legher over de Schelde nae Vlaenderen op Ysendijck: latende de Forten op de Civiere van de Schelde wel versien / insonderheydt de Schantse van Lillo: sijn voornemen scheen te wesen oft hy 't Sas ofte Brugghe hadden willen belegeren / om den krygh op hare Vyanden lant te houden: dan den Prince Maurits konde gheen belegh voornemen / ofte den Oversten Spinola was hem op den hals met sijn volck / door de brugge die over de Schelde lagh tot Antwerpen, het welcke den Prince Maurits te vooren gepropheteert hadde / zijnde van contrarien advijse teghen de meeste stemmen van de Hoog-mogende Heeren Staten: want hy achtede profitelicker nae den Rhijn te trecken: Dies den Prince Maurits om de conquesten van Sluys, Ysendijck, Ardenborgh, ende de schanse te versekeren ende te bewaren / sepde hy sijnen Leger tot Watervliet, om dat de mare liep / dat de Eerts-Hartoghen met Spinola Sluys wilden belegghen: ende met het groot volck dat sy van allen zijden verwachten / souden sy met eenen tweeden Legher Rhijnberck belegghen: ende boven dese twee Legers / souden sy noch eenen vliegenden Legher ordonneren om alle toevoeringhen te doen / maer van alle dese voorslaghen en volghde niet.

Den Prince Maurits, heeft hem tot Watervliet seer wel beschantst: ende om hem te beletten van voorder yet voor te nemen op het Sas, ende andere Forten / is Spinola met alle sijn macht daer by komen logheren in een bosch-achtighe plaetse: daer sy qualick aen den anderen konden komen dan langhs Wijcken / daer sy teghen den anderen op schantsten / ende daghelicks op den anderen voordeel socht en / maer weynig upt rechten / ende zijn alsoo eenigen tijdt gheleghen hebbende van den anderen ghescheyden ende met hare leghers in haer Garnisoen vertrocken.

BERGEN opten ZOOM, in den jaere 1605. by den Eerts-Hartogh Albertus twee mael door Aenslagen aengetast, maer t' elcken met groot verlies terugghe ghedreven.

1605. ALs sijn Princelicke Excellentie Maurits van Nassau, hem hielt in 't Graef-schap van Zutphen, om aldaer te resisteren alsulcken gheweldt / als den Marquis Spinola teghen de selve quartieren voor genomen hadde. Heeft den Eerts-Hartoghe Albertus goet ghevonden dese gelegenthepdt waer te nemen / om eenige sterche fortresse in Brabant oft Vlaenderen, die al t' samen seer gheswackt / ende eenige by nae ontbloot waren van garnisoene / te verrasschen ofte ook te forceren. Derhalven de ooghe insonderhepdt gheslaghen hebbende op Berghen opten Zoom, als wesende een plaetse van uptnemende groote impoztantie voor sijnen staet / door het veroberen der welcker hy niet alleen en soude gheheert hebben vele schaden van sijne Landen / maer ook seer bequame gheleghenthepdt ghekreghen / om eenighe groote poincten van sijn voornemen 't t' effectueren tegen de Geunieerde Provincien / ende insonderhepdt om t' attenteren teghen de Zeeusche Eylanden: Den Hartoghe heeft in de maendt van Augustus upt diversche steden / Kasteelen ende Forten alle de macht / die hem moghelijck was / doen versamelen tot Beveren in den Lande van Waes, ende op Blockersdijck, ende de selve doen versien niet alleen van allerley gereetschap van Oorloghe / maer ook van petarssen / bierwercken / bzugghen / schupten / leeders / hozden / bylen / etc. ende andere diergelijcke instrumenten / die tot een treffelijcke Entrepzinse souden van nooden wesen. Uptghebende onder tusschen / dat hy het op den lande van Cadsant, Sluys, ofte eenighe andere Vlaemsche Quartieren gheladen hadde. Den Heere Gouverneur Paulus Bacx van dese vergaderinghe des Vyandts eenighe advisen bekoomen hebbende / hadde upt-gheseonden dzy onghemonteerde Ruyters / die hy noch inde Stadt hadde / om van haer voornemen ende macht onderrichtinghe te hebben. Maer alsoo de selve ghevanghen wierden / en koste hy daer van gheen seeckere tijdinghe bekomen / ende in tijdts van hare gheleghenthepdt gheinformeert worden. Alsoo dat desen Troup (sterck wesende omtrent vier duysent mannen te voete / ende dzy Compagnien Cavallerie / overgheset / ende over gheschreept zijnde van den Vlaemschen kant in Brabant omtrent den Cauwensteenschē dijck) den een-en-twintighsten Augusti des nachts in alle vliet ende diligentie nae Berghen is komen aen marcheren onder het beleydt van Mons de Toricourt Colonel / de welcke aldaer gearriveert zijnde tusschen twee ende dzy uren in den nacht / heeft terstonts sijne Troupe verdeylt: ozdonnerende de Kupterije met eenich voet-volck haer te houden tusschen de Woutsche ende Boschpoorte: ende het resterende voet-volck te trecken langhs den Noortgheest door het verdzoncken Landt nae der Stadts haven om de selve (alsoo het water op 't leeghste was) te passeren / ghelijck ook gheschiede. De Sentinelle / die op het Beckaf een Buytenwerck aen de zupdt-syde van de haven de wacht hadde / haer vernemende / maeckte allarm. Den Heere Gouverneur het kleyn klocxken hoorende heeft teecken van allarm ghegheven in sijn huys (onghetwijfelt door de goddelijcke voorsichtighepdt / die de Stadt wilde bewaren / de wijle hy nopt van te vooren het selve klocxken in sijn huys hadde konnen horen) maeckt hem in aller diligentie op / sit te peerde / rijdt recht nae de waterpoorte toe / daer hy de Stadt wiste op 't swackste te wesen met last aen het Corps-degarde / dat nae ghewoonte de wacht hiel aen sijn huys / van hem terstondt te volghen. Daer ghekoomen synde / bevont dat den Vyandt met een ongheloofliycke furie ende rassighepdt ghepetardeert hadde alle de bupten palissaden / ende inghenomen het voorschreven Bollewerck van Beckaf ligghende bupten S. Iacobs poorte, nae dat hy van daer ghejaeght hadde de wacht tot over den houtwerdijck onder de Palisaden van den Watermolen / alwaer hy haer dwong te schuylen onder de vleugelen van de Stadt. Derhalven heeft den voorschreven Heere Gouverneur alle behoorlijcke ende moghelijcke ordre ghestelt tot resistentie van den Vyandt / niet alleen met schieten / steken / ende andere in den krygh ghewoonlicke maniere van doen: maer ook met een groote quantitept steenen die hy dede werpen van S. Iacobs poorte op den Vyandt / die met schrickelicke ende onghehoorde resolutie hem verstoute / om met bylen op de poorten te koomen kappen alsoo eenighe van sijne petarts ghefailleert hadden de poorten open te doen springen. Den Vyant hier door niet

Eerste aenslagh op Bergen op Zoom.

1605.

Geschiet onder nacht op ten 21 Augusti.

Den Vyandt wordt met klockmoedighept weerstaen.

1605. niet verschrickt zijnde / verbolght sijn voornemen / komt op den Ham, dringht daer te neder met extraordinare gewelt twee staketsels van seer groote ende stercke Palissaden / (een saecke die by na scheen ondoenlick te wesen) om hem selven alsoo den wech te bereyden naer de Hampoorte, daer hy verhoopte dat sijne Petars so wel soude spelen / dat hy daer door in de Stadt soude geraecken / Maer den Heere Gouverneur dit voornemen bemerckende / commandeert ende belast Pieter Schouwans Lieutenant van den Heere Capiteyn Bernart Pluchart te klimmen op de voorschreven poorte / ende het voornemen van den Vyant aldaer te beletten / gheliick ook door gheweit van Steenen / diemen daer alleen ghebruycken konde / gheschiede / doch met verlies van het leven van dien valianten ende vroomen Lieutenant. Dewijle dat dit al t' samen alsoo geschiede / sondt ondertusschen den Heere Gouverneur de Sergeanten Majoors / rontsom de stadt / om over alle goede ordere te stellen. Hy continuelijk blijvende tot den lesten toe / daer den meesten noot was / ende daer de koogels hem rontsom de ooren vloghen. Den Vyandt siende dat hy wepnigh effectueerde / ende dat tot water inde haven alrede dapper gewasschen was / verloor den moet van pet sonderlinghs upt te richten. Derhalven gaf last van te retireren / verlatende het groot voordeel dat hy alreede in hadde / ende vertrock alsoo wederom naer Antwerpen / latende aldaer omtrent de vijftigh dooden / ende wel soo veele gevangene / sonder noch vijf Petars / die sy niet en ghebruyckten / veele leeders / ende andere ammonitie van Oorloghe / met noch wapenen om een goet deel mannen te monteren. De resolutie van den Vyandt in desen aenslagh was seer groot. Want hy dien voorghenomen hadde / als noch vijfhondert Soldaten meer in de stadt waren / die maer drij daghen voor den aenval en waren vertrocken / het welcke hy onder wegen eerst vernam. Als nu de poorten gheopent waren / ende een yeghelijck upt gimck om de gheleghenheydt te sien / die den Vyandt in gehat hadde: was het schroomelijck te aenschouwen dat pfers van armen dickte door 't gheweit van de Petars waren ghebroken als een hout / het welck eenen grooten schrick veroorsaeckte in vele menschen / als sy overweeghden dat teghen sulcken gheweldt gheen Palissaden / Poorten / Tetenen / oft Vrugghen / gheliick sy tot dien tijden toe gemaeckt wierden / en kosten teghen houden.

Waerom hy gedwongen is weder te vertrecken

Daer upt verschreydene met grooten rechte oorsaecke naemen / om den Almachtighen ende Goedertieren Godt te dancken / voor syne ghenadighe beschermninghe / gheliick ook sulcks publijckelijck in de Kercke ten selven dage gheschiede. De Heeren Staten Generael hier van beradvertteert zijnde / hebben niet naerghelaten / den Heere Gouverneur by hare brieven van den twee-en-twintighsten Augusti te bedancken van sijne vromighepdt / hoockmoedighepdt / ende dapperhept / ende de Heeren Magistraten mitsgaders de gheheele Borgherije van haer devoir. Verschreyden hadden achterdenken / dat den Vyandt eenich verstandt moeste ghehadt hebben inde Stadt / doch daer van en heeft nopt eenigh teecken konnen vernomen worden. Alsoo is vergaen dien grooten aenslagh / die tsedert den Jare 1601 inde Smisse van Mons de Terrails hersenen gheweest was / gheliick upt sekere advertentien upt Vranckrijck / aen sijn Excellentie ende de Heeren Staten van Zeelandt gheschonden / ghenoeghsaem ghebleecken is.

Waer eben Godt ghedanckt wert.

Den Eerts-Hartoghe bemerckende dat sijnen eersten aenslagh op Berghen was misluckt / ende lettende op de fauten by den Colonel Thoricourt begaen / als dat hy niet een upre vroegher / ende op meer plaetsen t' seffens de Stadt en was aenghevallen: dat hy het Bollewerck aen S. Iacobspoorte niet en hadde inghehouden / daer mede de Stadt alreede afgheshesneden was van de schansen ende alle secours te water: heeft voorghenomen sijnen aenslach te herbatten / doende tot dien eynde bereyden alle ammunitie van Oorloghe / ende andere ghereetschappen / die om een Stadt te overweldighen van noode geacht soude mogen worden. Den Heere Gouverneur Paulus Bacx (den welken Godt tot conservatie van de Stadt op dien tijdt extraordinaire sterckte ende ghesonthepdt gaf / ende van het Flerecijn ghenas in drie daghen oste vier / daer hy van te vooren ende daer naer in ses weecken qualick van koste ghecureert worden) dede sijn upterste devoir om daghelijcks van des Vyandts voornemen / practijcken / aenslaghen / ende preparativen te vernemen / tot dien eynde ghedurichlick uptsendende seeckere Kupters / die hy noch by hem in garnisoen hadde / de welcke soo wel haer devoir deden / dat hy den acht-en-twintichsten begonste te vernemen verschreyden gheruchten / dat de enterprinse op Berghen soude herbattet worden. Den

Tweerdin aenslagh op Berghen.

sesten

1605. sesten Septembris verstont den Gouverneur t'Antwerpen in 't Hessen huys, wel vijftigh Ponten ghebzacht waren ende andere ghereetschappen / die tot conservatie van haren staet niet geacht wierden nootsaerkelijck te wesen / een seecker teecken / dat sy het ghemunt hadden op den staet ende Steden van onse Republijcke. Den tienden Septembzis wierdt hy ghewaer / dat den Vyandt met eenighe peerden gekomen was tot aen de Stadt / waer vau sy afghestaen waren / om de gelegenthept van de Stadt te bespieden / ende te besichtigen / op wat plaetsen dat sy het alderboozdelijckste souden mogen aengrijpen. Den twaelfsten Septembzis wierdt hy beradverteert / dat de Oberigheden die hier op den aenslagh waren / niet en deden als te Hoobe over ende weder rijden / ende dat de Posten dach ende nacht liepen. Het welcke alt' samen hem dede achterdencken hebben / datter op de Stadt op een nieuw weder wat ghekoockt wierdt. Over sulcks hy op alles wijselick ende boozsichtelijck insien nemende / stelde seer goede ozdze / dede seer stercke wacht binnen ende buyten de poozten houden / ende also het garnisoen seer swack was / commandeerde't selbe nacht booz nacht op den wal te wesen. Ende op dat alle swarigheden / die apparentlijck te berwachten stonden / pzomptelick mochten wozden boozkomen / schreef alle de advertentien die hy kreegh over aen de Heeren Staten Generael / ende sijne Excellentie; hy hielt gestadigh aen om meer volcks in een soo grooten bestettinghe / op dat hy mettet verlies van sijn leven / soo grooten ondienst niet en mochte doen aen de Landen / als apparentelijck hadde konnen gheschieden / in den eersten aenslagh: versocht meer gheschuts / om den Vyandt wat beter te groeten / soo hy hem weder quam te besoecken. Hier in wierdt den Heere Gouberneur gesecondeert by den Eersamen Raedt der selber stadt / die by de Hoog: Moog: Heeren Staten Generael / sijne Excellentie ende de Heeren Staten van Zeelandt oock instantelick aenhiel / om secours in soo danighen noot. Booz welcke gheduprighe ende veel boudige remonstrantien eyntelijck soo veele wiert te wege gebzocht / dattet Landt de Stadt te hulpe sondt eenighe Compaignien / die den sestienden September arriveerden / welcke geen kleyne blijtschap ende couragie in de Stadt en berweckten.

Wert by den Gouverneur uut berscheyden dingen afgemeten.

Eyntelijck den negentienden Septembzis wierd den Heere Gouberneur verwittight / dat den Vyandt den seventienden Septembzis ghekoomen soude zijn van Willebroeck naer Antwerpen, met omtrent twee dupsendt mannen / ghemarcheert hebbende in Vlaenderen onder de dicken / in groote stilte sonder Trommelslagh / op dat sy in Brabant niet ondeckt en souden wozden: daer benessens dat sy van Hoochstraten ende alle Fozten ontboden hadden alles wat lichtbaer was. Ende daer by considererende dat het Getijde haer seer wel diende den aenstaenden nacht / heeft alle ghereetschap doen maecken rontsom de Stadt / om haer naer hare weerdighepdt t'ontfanghen / ende met byerwercken / grof gheschut / ende musquetten te congratuleren. Dede derhalben alle het gheschut setten op de abenuen des Vyandts: Kruyt / Loot / ende Tonten in menichte nae de Vesten dzaghen / het geheele garnisoen in wapenen koomen / repartieerde 't selbe seer boozsichtelijck / assigneerde een yghelijck sijne plaetse: commandeerde twee hondert mannen buyten te trecken naer den waterkant / tot bewaringhe van den Polder ende het Beckaf: stelde een gros op de merckt tot subsidie van al sulcken quartier / als meest in perijckel koomen soude: versocht den Heere Burgemeester Iacob Iacobsen dat hy de Bozgerije den aenstaenden nacht in de wapenen wilde stellen / ende nae den wal doen koomen / ende de Bozgers gebieden licht te hangen booz alle huysen. Een groot poinct van boozsichtighepdt / het welcke naest de ghenade Godts / die eerst ende booz al hier de eere moet ghegheben wozden / de eenighe behoudenisse is gheweest van de Stadt. Want indien den Vyandt soo furieuselick de Stadt op 't onbersienste aenghevallen hadde / nae alle menschelicke apparentie soude hy de selfde hebben bermeestert / ende de goede Bozgers ende ingesetene slapen ghelept met roode halsen. Dese ozdze dan also gestelt zijnde / sent den Heere Gouberneur des avondts mettet sluyten van de poozte eenighe Kupters wederom uyt / om te besien oft sy den Vyandt hoosten op den wech bernemen / oock met hoe veel volcks / ende met wat gereetschap dat hy aen koomen mochte. Dese wederghekeert zijnde ten tien uyren / bootschapten dat den vyandt onder het belept van Mons de Terraille, een Frans Edelman van Marque, met een groote menichte volcks te peerde ende te voete was aen den Rayberch, een plaetse die niet meer als een musquetschoot en is van de Stadt / ende dat hy by hem hadde wagens /

Toerustinghe van binnen teghen den Vyandt.

Maer op ten 19 September in 't werck gelept

1605.

ritie van Oorloghe / dat alle weghen ende heyrbanen beset warren / ende datter naer haer duncken was een Kopael Leeghers: datse oock met eenen grooten troup scheenen af te gaen door Holewegen naer de waterkant.

Den Heere Gouverneur besorgende dat den Vyandt voor hadde t'attenteeren op de Forten / die aen de haven ligghen / al hoe wel hy van te vooren alle mooghelijcke ordere daer op gheselt hadde: vondt niet-te-min goedt de selve plaetsen / als mede het Eylandt van ter Tholen, Steenberghen, ende andere omliggende plaetsen van de aenkomste des Vyandts te verwittighen door twee stucken geschuts / ende eenighe derthien ofte veerthien Musquetten / die hy ten elf uren in den nacht dede losse. Waer uyt / als mede het spreken op den wal / al hoe wel den Vyandt hoste af neemen / dat die van binnen op haer hoede waeren: nochtans hem selven wijs-maeckende / dat sulcks geschiede uyt discouragie ende om haer te intimideeren / ten eynde sy haren aenslagh niet en souden vervolghen: heeft niet meer als de ure verandert / die hy totten stormm ende Generalen aenbal ghedestineert hadde. Want in plaets van aen te vallen ten elf uren heeft hy het uytgheselt tot den twee uren in den nacht / wesende den twintighsten Septembris. Ondertusschen hem geheel stil houdende ghelijck oock deden die van binnen / verwachtende wat die van buyten souden willen uytrechten. De klocke dan twee uren in de Stadt geslaghen synde / begint den Vyandt hem te ontdecken omtrent de Steen-bersche poorte, werpt eenen vier pijl ofte twee / seer hooch inde locht / tot een teecken voor syne Met-ghesellen / die op andere quartieren van de Stadt waren / dat sy den Stormm ghesamender handt souden aenvanghen. Hier mede gatet aen / ende de Stadt wordt met een ongheloofelijcke furie bestormt aen vijf syden. Eerst aen de Steenberghsche Poorte, daer den Vyandt met een ongheloofelijcke snelligheydt / ende by na den selven ooghenblick dat hy hem ontdeckt / aen was / ende in een quartier uyrs ghepetardeert ende gheopent hadde drie poorten met sulcken gheweld dat het Bollewerck daer onder dreunde / ende een Val-brugghe met seecker konstigh ende ingenieur instrument / voor seer scherp ende gepint / het welcke op twee raders ligghende / ende van achter neder ghedouwet synde / daer door het voorste dan om hooghe quam / door kracht van mannen tegen het opperste van de Val-brugghen aenghevoert ende met de pinne inghedruckt wierdt: waer langhs terstont opgheklommen wierdt om de Petars te appliceeren / ende te ontstecken / door welckers gheweld de Brugghe met eenen slach ter neder ghevelt wiert. Den Vyandt hier door nu volkomen openinghe siende / treckt door de poorten in 't Bollewerck / slaet aldaer de Trommels (roept victorie eer hy ghevochten heeft. Syne Cabaillerie / die haer in de Sandt-straet hiel / steeckt de Trompetten / rijdt voort / ende meynt dat den wech voor haer al ghebaent was om in de Stadt te rijden. Maer hare voorste spits-broeders en laten haer dat niet toe / die in 't bollewerck blyven hijcken teghen een oude Poorte daer sy niet op verdacht en waren / ende die sy aldaer buyten haere meyninghe vonden. Den Heere Gouverneur omtrent dese Poorte synde / daer het alder-heetste afliep / gaf last datmen dapper schieten soude met musquetten onder den Vyandt / die binnen ende buyten was / datmen minck pers sapen ende brandende Peckreepen in den hoop werpen soude. Ende besorgende dat door eenighe Petars dese oude poorte / die alleen resteerde / soude moghen gheopent worden / commandeerde terstondt eenighe Soldaten ende Borgers / de selve op te graven: waghens / boomen / ende diergelicke beletselen daer teghen aen te brenghen / die den Vyandt mochten verhinderen in de Stadt te komen / al waer 't schoon saken / dat hem de selve Poorte al open stondt: gheboodt het Krijghs-volck / dat tot subsidie stondt op de merckt / aen te komen / ende tot bewaringhe van de selve poorte in slach orde te staen. In somma daer en wierdt niet vergheten dat tot maintrienement ende defensie eenighsins noodich mochte gheoordeelt worden. Den Heere Gouverneur selfs in Persoon / stondt met de Sabel in de handt / courageerende ghestadelijck beyde / Soldaeten ende Borghers / haer hert ende moet ghevende door sijn redenen ende exempel.

Den Vyandt / die in 't bollewerck was / door 't ghene voorschreven is de hoope verliesende van langhs die syde in te moghen ghetraecken / ende de steenen hem te heet zijnde / daer hy op stondt / socht wederom te rugghe te keeren. Doch men heeft gesien dat de achterste de voorste met spiessen teghen hielden / op dat sy niet en souden wijken.

1605. Daer toe sp nochtans eyndelijck ghedzongen wierden dooz 't ghewelt van kleyn ende groot gheschut.

Den tweeden aenval van den opwindt. Den tweeden Assault was aen de Bosch poorte, alwaer den vyandt eenige Palissaden afghehouwen hebbende / met honderden in de vesten quam / meynende dooz een seker klincket / daermen langhs in de vesten gaet / te komen aen een poozte / deselve te petarderen / ende alsoo in de Stadt te marcheren. Maer sp wierden misleydt van hare Guiden rontsomme het Bollewerck / waer dooz haer dien aenslach misluckte. Dan evenwel eenighe quamen langhs d'andere syde van het Bollewerck inde stad / meynende dat sp al ghewonnen was / de welcke aen hare knapsacken bekent synde inde Stadt doot ghesla gen wierden. D'andere die bupten inde Stadts-veste waren en kosten metten eersten niet ontdeckt wozden / de reden was eensdeels / dat sp haer dooz de groote dupsterniss niet en konden sien / ten anderen dat sp haer dooz het groot gheschiet ende ghetier / dat op d'ander hoecken van de Stadt was / niet en konden hooren. Ten laetsten eenighe haer inbeeldende / datse een brandende lonte inde Vesten saghen / schooten in den hoop / andere wierpen stroo met menschte over de Vesten / daer dooz den Vyandt gheheel ontdeckt wierdt. Doen ginck daer oock het schieten van binnen aen / met sulcken couragie / dat sp den Vyandt in kozten tydt boeten maeckten ende van daer deden verhupsen.

Den derden aenval. Den derden aenval was op den Polder tusschen de Stadt ende het Fozt / tot welckers bewaringhe den Heere Gouverneur ghestelt hadde / Capitepn Claes Luytssen, de welcke bemerckende dat den vyant dooz het verdzonckten landt quam aen marcheren / stelde synne Soldaten in ozdze / doet hier daer op geven / in sulcker voeghen dat den Vyandt van daer oock vertrock / sonder pets te effectueren. 't Selve ghe schiede mede aen den Bagijnen punct, ende het Bollewerck van Orangnien, daer oock al grooten teghen weer ghedaen wierdt / soo van de krijgs-lupden als mede van de Bozghers onder het beleydt van hare Capitepnen / ende hare Bozghemeester Iacob Iacobssen. Het was lustich te aenschouwen de resolutie ende eendzachtighe couragie van de Bozgerije teghen den alghemeynen Vyandt / een yghelijck betoonde dat de welvaerdt vande Stadt hem op het hoochste ter herten ginck / volghende daer in hare Oberigheden ende Magistraten / die haer met een loffelijck ende gedenckweerdigh exempel hier in dooz ginghen. De bzouwen en toonden naer hare qualitept gheen minder couragie / deden 't ghene sp kosten / bzochten naer de Kamparts / krupt / Loot / Strop / Bier / Wijn / ende alles wat dat tot defensie van de Stadt / af bzeuck des Vyandts / ende laeffenisse van de verweerders van noode was. Men heeft Jonghers ghesien van omtrent de derthien Jaren / op de Bozstwerinringhen klimmen / daer sp niet en kosten oversien / ende schoten alsoo met hare smckroerkens in den hoop van den Vyandt. Den Oversten du Terraille synde / dat alle syn dessepn ghefailliert was ende 't gheweldt te vergeefs dat hy ghebzupckt hadde: doet teecken van retraicte gheven / laetende op de plaetse omtrent de honderdt dooden / waer onder was den Baron van Armstheim uyt Steirmarch, (om den welcken tegen den avont eenen Tambourijn gesonden was) / met noch wel neghen Capitepnen. Doch dit was het minste ghetal / van de ghene die daer ghebleven zyn. Want de weghen lagen tot Antwerpen toe besaept met dooden / die van hare quetsuren ghestozven waren. Eenige sepden 38 wagens met doode ende ghequetste ghetelt te hebben / die naer Antwerpen ghevoert wierden. Ende dit alles is gheschiet maer met verlies van eenen Bozger ende eenen soldaet. Daer wierdt in de Stadt van Berghen bp de Heeren Magistraet om Danckbaerheydt te betoonen / Godt Almachtigh / ende tot memorie van die weldaet gheozdonneert eenen dagh van danckseggginge Jaerlijer te celebzeren den 20. Septembzis.

De bzouwen van de Stadt staen den Vyandt mannelijcken teghen.

Den Vyandt moet de Stadt verlaten.

Cort verhael ende beschrijvinge van de Heerlicke Schermutsinge ende Retraicte, geschiedt omtrent *Roeroort*, op den 6 October, tusschen de Legers van sijn Excellentie ende den Marquis Spinola.

TOt hier toe in't lange verhaelt ende beschzeven hebbende / de twee aenslagen die den Eertshartogh Albertus op de Stadt van Berghen opten Zoom gehadt heeft: sullen wp hier inne voeghen de Schermutsinghe retraicte ofte aftocht / die syn Excellentie ghehadt ende ghedaen heeft omtrent Roeroort, tegen het Tegher van den Marquis Spinola: Het welcke

1605. welcke een van de principaelste Oorloogs-daden van sijn Excellentie geweest is / ende daeromme niet en behoort verby gegaen te werden. De ware geschiedenisse van dese Schermutsinghe is verhaelt in de volghende beschrijvinghe:

De wijcken van de Stadt slaen den Vyandt manneghen tegen. 1605.

In den jare 1605. Als sijn Excellentie tot Billich ghelogeert was / heeft den Marquis Spinola, na dat hy den Graef van Bucquoy ghesonden hadde om de Stadt van Wachtendonck te belegeren / hem met omtrent acht duysent mannen ghecampeert tot Roeroort, om van daer bequamelijck den Grave van Bucquoy te hulpe te koomen / indien sijn Excellentie tot ontset van Wachtendonck niet hadde komen te attenteren. Ende al hoe wel sijn Excellentie seer pverich was om de voornoemde Stadt te ontsetten / dagheliicks met de voornaemste van sijnen Legher adviserende / hoe sulcx op 't alder-gevoeghelijckste mocht aenghelepdt worden / en sach nochtans niet wel middel om sulcks te doen / sonder in grooter swarighept te vallen / als het verlies van Wachtendonck soude moghen mede brenghen: ten ware dat hy middel hadde konnen krijghen om het Legher van den Marquis oft in 't gheheel ofte ten dele op te slaen. Derhalven vernemende dat den Grave van Trivulti Lieutenant Generael van de Cabaillerie des Vyandts met duysent Peerden / ende soo vele te Voet ghelogeert was tot Mullem ende Broeck: heeft eenighe Ruyters uyt ghesonden om ten vollen van sijn sterckte ende legeringhe onderricht te worden. De welcke weder ghekeert zijnde / gheconfirmeert hebben 't ghene sijn Excellentie van te vooren was aen-gedient. Waer op sijn Excellentie met adhijs van eenige Heeren / Colonellen ende Ritmeesters resolveert dat men den Grave van Trivulti aentasten soude / doende tot dien eynde adverteren sijne Ruyterie haer heerdich te houden om als het trompet soude blasen op te sitten / ende belastende heerdich te maecken omtrent dzie duysent mannen te voet. Waer mede hy den Grave van Trivulti verhoopte inder haest te overvallen / ende het exploict te effectueren / al eer den Marquis Spinola (maer anderhalf uyr van Broek met sijn Legher liggende /) tot secours mochte komen. Op dese hope marcheert sijn Excellentie na den Vyandt toe / ghevende last aen den Heere Graef Hendrick van Nassau, met sesthien Compaignien voor te rijden. Van welcke sesthien Compaignien over de acht het belepdt was ghegheven aen den Heere Commissaris Generael Marcelis Backx, met last van met de selve den Vyandt aen te tasten / die tot Broeck ghelogeert was. Als nu den Heere Graef Hendrick met sijne Troupen ende eenich voet volck het Voyr Mullem ende Broeck genaprocheert was / daer van den Vyant geene advertentie en hadde / kreegh hy kondtschap / voor den Heere Ritmeester Du Boys dat den Vyande noch stil lagh in sijne Loghementen / die hy verschepden wiste te wijsen / ghelijck het selve eenen Vuyt-man / die den voorschreven Heere Ritmeester by hem hadde affirmeerde waerachtigh te wesen. Den Heere Commissaris Generael dit hoorende / versoeckt van den Heere Grave oorlof om den Vyandt die te Broeck lach te moghen aentasten volgens d' order / die hy alreede ontfanghen hadde. Waer toe consent hebbende / rydt strackx voor de Roer / schickt omtrent de twee honderd peerden voor uyt om den Vyandt ala debandade in sijne Loghementen te overvallen. Het welcke sonder eenich achterdencken van ongheluck doenlijck soude gheweest hebben. Van ovemidts daer eenighe Compagnien Ruyters ende voetvolck van den Vyandt beerdigh stonden om Convoy te doen / wierden de twee honderd van onse Ruyters meestendeel van des Vyandts voet-volck / die op hare avantagie waren in een enghe strate op de vlucht ghebracht. De Heere Commissaris Generael hieldt met de reste van sijne Troupe op de plepn van het huys te Broeck, ende siende sijn uytghesonden Ruyters al vluchtende op hem aenkomen / die van den Vyandt dapperlijck verbolght wierden / salveerden de selve / sloegh den Vyandt weder te rugghe tot onder sijn voetvolck / het welcke op sijn avantagie blijvende niet sonder voetvolck en konde geslaghen worden. Den Vyandt nam oock het huys Brock in. Den Grave van Trivulti tot Mullem ghelogiert zijnde / vernemende dattet quartier Broeck aenghetast was / marcheerden met vele van sijne Ruyters ende voetvolck derwaerts. Den Heere Commissaris Generael Marcelis Backx hiel niet te min sijne plaetse / vechtende meer als een upre lanck teghen alle de macht die daer was / sonder in het minste van sijne plaetse te verliesen. Dit ghevecht dan eenen tydt lanck geduert hebbende / quam den Heere Grave in persoone by den Commissaris Ghenerael / ende seyde / dat hy de troupe Ruyteren / die beneden aen de Roer stonden / soude chargeren / ende daer naer hem komen seconderen. Waer op den

Resolutie om Cribuslo te slaen.

Wie vuyt treent het huys te Broeck in het werck gestelt werd.

Hoeke te genstant by Marcelis Backx gheboden.

1605. Heere Grave strackx met sijne Cavallerie op den Vyandt is aenghereden / ende den Heere Commissaris hem ghevolcht / silerende van boven de hoochte af: maer en konde sijn volck soo haest niet in ordre brenghen / ofte op hem quamen aenloopen al vluchtende de Ruyters van den Heere Grave Hendrick, nochtans sonder eenige redene / insonderheydt alsoo den Heere Grave selfs aen het hooft zijnde met een resolutie op den Vyandt aen reet. Ende al hoe wel den Heere Commissaris Generael overloopen wierdt/passeert eben wel voordts na den Vyandt: Vint den Heere Grave van de sijne verlaten/zijnde seer naer by den Vyandt / de welcke siende den Heere Commissaris aenkoomen met eenighe van sijne Ruyters / rijdt wederomme met een sonderlinghe couragie op den Vyant / ende den Heere Commissaris neffens hem. Den Heere Grave set sijn roer inde zijde van een Capitepn van den Vyandt/ghelijck den Capitepn van ghelijcken dede aen den Heere Grave. Maer en wierdt niemant van beyden ghequetst. Den Heere Commissaris Generael dit siende/ meynde den voorschreven Capitepn in 't hooft te treffen maer schoot een weynigh te leegh. Dit passeerden alsoo sonder dat d'eene of d'andere de onderlaghe kreegh ende dat door de disordre die onder de troupe van den Heere Grave was ghekomen / door welcke faute den tijdt voor by ginck / die sijn Excellentie gheraemt hadde om den vyandt te vermeesteren / al eer den Marquis Spinola tot secours hadde konnen komen / alsoo het ghevecht nu over de vier uren geduert hadde. Sijn Excellentie hier van de gheleghenheydt verstaen hebbende / dede avanceren eenighe troupen soo te peerde als te voete / met noch drie veltstucken. Dese troupe haer gevoeght hebbende by den Heere Graef Hendrick, gaf ordre den Vyandt andermael aen te tasten. Het welcke gheschiet zijnde / quam den vyandt op de vlucht / nemende den meestendeel haren wech naer Roeroort, nae datse het huys te Broeck verlaten hadden. Hier door gheschiede dat den Marquis Spinola van de sake gheadverteert zijnde / met sijnen Leger quam aen marcheren / om de sijne te seconderen. Die alreede op de vlucht waren/ vervoeghden haer by haer volck / keerende daer mede weder om sijn Excellentie te bevechten. De welcke in een onbequame plaetse haer vindende / om sijne Ruyterije te moghen gebruycken: gaf ordre de retraicte te doen tot op de

Graef Hendrick van Nassau in groot perijkel.

hepde. Den Marquis dit bemerkende / attacqueerden sijn Excellentie in 't retireren met een goede resolutie daer door eenighe van onse Ruyteren van de arriere guarde in disordre gheraeckten ende de vlucht namen. Waer over sijn Excellentie seer qualick te vreden was / spreeckende de vluchtende Ruyters met strengigheydt aen. Wes evenwel niet te min stelden ordre op alles / teghen alsulcken macht als hem op den hals quam. Den Heere Graef Hendrick van Nassau, nam onder sijn beleydt eenighe vanen Ruyters / stelden van ghelijcken eenighe Compagnien onder het beleydt van den Heere Commissaris Generael Backx, gaf daer by ordre / dat als hy met sijne trouppe een stuck weeghs ghemarcheert hebbende / hem keeren soude mettet hooft naer den Vyandt / dat als dan den Heere Commissaris Generael hem door by marcheren soude / oock een stuck weechs ende als dan van ghelijcken het hooft bieden naer den Vyandt. Het welche alsoo ghecontinueert wiert met alsulcken couragie ende resolutie/ dat den Vyandt met sijne macht gheen voordeel en dede. Sijn Excellentie / dede van gelijcken marcheren sijn voetvolck in sulcken ordre dat het op de hepde quam: alwaer hy sijn Krijghs volck in sulcken ordre stelden / dat den Marquis Spinola niet goet en vondt voorders te attenteren. Alle de ghene die den Krijgh verstaen ende op dit punct wel willen letten / moeten oordeelen dat dese retraicte seer remarquabel is. Want het is seker dat het alder dangereuste poinct inde oorloghe is / een noodighe retraicte te moeten doen / alsmen vervolcht wordt van eenen Vyandt die veel stercker ende machtigher van volck is. Ende hier in is het/ dat ghespeurt wordt de valeur / couragie / asseurantie / wijsheydt ende het goet beleydt van eenen Velt-oversten. Welke qualitepten al t'samen hier te treffelicker haer vertoonen in sijn Excellentie / alsoo hy in 't minste niet ghebranseert heeft/niet tegenstaende de disordre/ die hy in vele van sijn Krijghs-volck sach.

Wert Vlissingen bestraft de vluchtende Ruyteren.

1605.

In desen langh-durighen ende seer heeten Schermutsel / heeft den Marquis Spinola meer als vijf hondert mannen verlooren / naer het schrijven van Emanuel van Meteren: Dan soo men * Gothardus Artus ghelooven mach / soo heeft hy omtrent vijftien hondert soo ghesleghen als ghevanghen van sijne beste Soldaten achterghelaten: onder de welcke mede gheteldt wierden de

* Merc. Gal. belg. Tom 6 lib. 31.

Grave

Verhael van het verlies gen wort sijden.

Grave van Trivultio, Gambarotta: ende verschepden andere van name. Onder de ghevanghenen was een Neef van Spinolo, Nicolas Doria Ritmeester/ ende verschepden andere van qualite: haer wierden afghenomen twee Standaerden. Aen de sijde van sijn Excellentie is ghebleven mijn Heer van Dommerville, (die seer beklaeght wierde) ende beneffens hem omtrent twee hondert Soldaten. Daer wierden gevanghen ghenomen / Mons de Bethune, den Ritmeester la Sale, de Capiteynen Pigot ende Ratleyf. Den Ritmeester la Sale, wierdt terstondt verwisselt ende wtgelaten tegen Nicolas Doria: ende de andere voor ordinaris rantsoen. Maer den Engelschen ridder Sir Henry Catie, Camerlingh van den Koningh van Enghelandt / sijnde een aventurier die op sijn eyghen bupdel diende / (ende daeromme bupten het quartier was) moest groot rantsoen betalen. In dese ghesch iedenisse meynde Don Louijs de Velasco dat hy seer groote eer ingheleydt hadde / om dat hy het Volck van sijn Excellentie op-ghehouden hadde ende teghen ghestaen / sae veel meerder dan of hy een Stadt verovert ende ghewonnen hadde.

Henry Catie ghevanghen.

BREDEVOORT

by Verdugo verrascht, den sesten Martij Anno 1606. doch wederom verlaeten den 22 Martij des selven jaers.

1606. HEt is ghebeurt op den sijn Maert / dat Guilleamo Verdugo, Gouverneur van Oldenzeel, met omtrent vijf hondert Peerden / ende met veerthien hondert Voet-knechten / in der nacht gekomen is voor Bredevoort, een stedeken in het Graef-schap Zutphen gheleghen / hebbende aen d'een sijde een tamelijk sterck Kasteel / in een morassich ende waterich landt / gheleghen. Dese Spaensche Krijghs-knechten dicht onder de vestinghe der Stadt ghekomen sijnde / ghelieten haer te wesen van Prince Maurits Ruyterije / roepende tot de Wacht / dat de Spaensche haer verbolchden / ende dat sy eenen Spaensch en Luytenant ghevanghen hadden / versoeckende dat sy mochten schuplen onder de Vesten ende wallen der Stadt / op dat haren bupt haer niet ontweldight mochte worden van de gene die haer nae-saeghden. Terwijle dat de Schilt-wacht met den Corporael hier van spraeck / soo quamen die vreemde gasten al naerder en naerder / tot aen de Hamepe / ende voorts tot aen de Poorte / daer du Tirail behendelijck een Petarde aen gehanghen heeft. Doe de Wacht begost achterdencken te krijghen / ende haer belaste van daer te gaen / soo hebben sy de Petard aenghesteecken / die los brekende / de Poorte heeft instucken ghesla ghen door de welcke de Spaensche in-komende / doodt ghesaghen hebben al die sy voor de handt vonden; d'welck sy des te lichtelijcker doen konden / overmidts het Vastel-avondt sijnde / de Soldaten meest droncken en vol waren.

Bredevoort waer ghelegen.

Verhael van het verlies gen wort sijden.

Wey Wijfs se beroofte de vluchtende Ruyteren.

Met extraordinaise ongheroomen by Verdugo.

Invadunt urbem vino somnoque sepultam

Yeder een dus onsacht wacker ghemaeckt sijnde / sach om een goet heen komen / den meestendeel der Soldaten / ende Borgheren / als ook de Prelaet Ioannes verschagen, vluchten nae het Kasteel / daer Drost ende Gouverneur op was Goosen van Lauwijck, een kloeck ende verstandigh / ook beleest ende goetdadigh Gelders Edel-man. Men was even te dier tijdt besich met het her-maken van de Brugghe tusschen het Stedeken ende het Kasteel / soo dat sy meest afghebroocken was / ende daer lagen alleen eenige plancken van het eene ock tot het andere / daer een Menschе oste twee over gaen konde. Dese plancken liet den Drost stracks wech nemen / soo dat de vpant aen het Kasteel niet komen en konde / de stadt ende het Kasteel met een breede gracht van malkanderen ghesepareert ende af-ghesneden sijnde. Verdugo begost stracks een beschansinghe ofte halve mane / aen den kant van de gracht teghen het Kasteel op te werpen / eensdeels om den Gouverneur met sijne by-hebbende Soldaten te beslupten / ander deels tot een bedwingh e ende borstweer teghen het schieten upt het Kasteel. Hy heeft wel eenighe stuckens Ghesch uts in het Stedeken gevonden / daer mede hy het Kasteel hadde konnen beschieten / maer het busse-krupt was onlancks te voren upt het amunitie huys op het Kasteel ghebracht. De Gouverneur ende Drost Lauwijck (al hoewel hy des maels met het podegra ghequelt was) dede alle mogheliicke tegenweer met schieten ende andersins / doch hy sonde eyndelijck ghenootsaeckt sijn geweest het Kasteel in handen van sijne Vpanden over te gheven / ten ware datter by tijdts ontset ghekomen hadde / d'welck op 't spoedighste de Drost van Sallant de Colonel de Dort

Belegheert het Kasteel.

1606. Wyost van Haexberghen, de Ritmeester Batenborgh, ende aen de vigilante ende vader-landt-lievende Mannen hebben te weghe ghebracht / lichtende uyt de naeste garnisoenen een goet getal Ruyteren ende Knechten / met de welcke sy na Bredevoort ghemarcheert zyn / de passagien ende weghen rontom besettende / om de Spaensche binnen Bredevoort allen toe-voer van victualie ende amunitie / daer sy groot ghebreck van hadden / te verhinderen. Oock hebben de boven-ghenoemde Overste / over de morasschen eenige Musquettiers van achteren op het Kasteel ghebracht / waer door den Wyost met syn by-hebbende volck / versterckt synde / soo dapper met musquetten / oock met hare stucken / op hare Belegeraers gheschoten hebben / dat sy harer vele om het leven brachten: Soo dat sy op het laetste niet wetende waer of hoe sy haer berghen souden / kuylen ind'aerde maeckten daer sy inkropen en schuylden. Maer wert kloecklicken wedersta[n].

De wyle dit aldus te Bredevoort passeerde / is Graef Hendrick Frederijck synner Excellentie Broeder met meer Ruyteren ende Knechten daer voor ghekomen / d'welck Verdugo vernemende / ende siende datter geen hulpe noch ontset voor hem en quam / oock groot gebreck van mondt-kost / ende van busschrupt hebbende / heeft hy op den 22 Maert moeten met synne Vpanden appoincteren / in-willighende des selfden daeghs te vertrecken met haer volle gheweeren wapenen / wederom daer leverende de ghevanghene Burghers ende Soldaten die sy wegh gheschickt ende verboert hadden. De Spaensche hebben mede genomen al den buyt die sy in het over-vallen der Stadt ghekreghen ende gherooft hadden. Haer zyn eenighe Waeghens ghegheven / om hare doode ende ghequetste te vervoeren: Blyde waren de Spaensche dat sy dus ontquamen: Blyde was den Wyost ende die van het Kasteel dat sy van die quade gasten ontslaghen waren: Blyde waren die van Zutphen ende van Over-yssel dat die quade naebuyren soo haest verhuysen moesten: Lof en eere hebben de ontsetters behaelt: Godt sy ghelooft boven alle / ende voor allen.

Aenslach van Graef Frederick van den Berge ende du Terrail, opte Stadt Sluys gemist ende wonderlicken verhindert.

1606. ALsoo het die van Vlaenderen seer schadelick ende naedeelich was / dat de Stadt van Sluys met der Staten garnisoen beset was / die daer mede alle de omligghende Steden ende sterckten in ghedupriger vreese van verrasyht ofte overvallen te worden / waren onderhoudende: heeft du Terrail eenen behendighen aenslach ghehadt op dese Stadt / door het ingheven ende aendienen van twee Spaensaerden die van den Vpandt overghekomen waren / (eenighe meynden dat het gheschiedt was met kennisse van haere Overighepdt) die nae dat sy eenen tydt lanck aldaer in Guarnisoen gheleghen hebbende / (ende alle gheleghenthepdt der Stadt binnen en buyten wel door-sien ende besichtight hadden) wederom aen de Spaensche zyde ghegaen waeren / ende hebben aen-ghediendt / hoemen eenen wissen aenslagh op de stadt Sluys soude konnen maecken / seggende gelyck het waer was / dat het Wachthuys / 't welck op de Vrugghe buyten d'Oost-poorte ghestaen hadde / afghebrandt was / ende datter op die buyten-vrugghe gheen wacht ghehouden en wierdt / want peder een heeft ghe-oordeelt / dat de stadt aldaer buyten perijckel / van overrompelt te worden / was / overmidts datter aen het uyterste eynde deser langher Vrugghe een palissade ende Poorte was / diemen 's avonts toe-sloot / ende sy wierdt alle avondt tot twee plaetsen op-ghetrocken / behalven daer sy is streckende na Coxie, Cadsand, ende het verdroncken lant / d'welck al-omme met der Staten Schansen beset is: Alsoo dat het scheen onmogelick te wesen / dat de Vpandt / sonder ontdeckt te worden / tusschen de selfde soude konnen passeren / insonderhepdt voor ofte nevens de Crabbe-schanse, d'welck nochtans den Vpandt ghedaen heeft / op den twaelfsten dach Junij / des nachts als het leeghe waeter was. Aenslach op Sluys.

Graef Frederick van den Berghe, des maels ghebiedende over des Koninckx Ruyschf-volck in Vlaenderen / was te deser tydt binnen Vrugghe. Syn Hooghepdt heeft hem belast / dat hy dese Entreprinse in aller manieren soude helpen bevoorderen / die des halven hier toe heeft verordineert twaelf hondert uyt-ghelesene Soldaten. De Heere van der Noot, Gouverneur van Sluys ende de omligghende stedekens ende Schansen / heeft te vooren Vrydaechs als des Sondachs den aenslagh aenginck / een hepmelick briefken ghekreghen / daer in hem ghescreven wiert / dat de Vpant eenigh volck vergaderde / ende dat hy binnen Vrugghe drie waghenen Voor Graef Frederick van den Berge.

1606. ghenen met petarsen ende andere ghereetschap geladen / ghesonden hadde / d' welck bander Noot stracks aen alle plaetsen onder syn Goubernement staende / heeft laten weten / haer vermanende dat sy dobbele wacht houden souden / tot welcken eynde hy upt Aerdenborch het Vaendel van Capitepn Pekel ghelicht / ende in de Crabbe Schanse tot versterckinge des garnisoens aldaer ghesonden heeft. Hy is op de kondtschap die hy ghekreghen hadde / stracks ghetrocken nae Ardenborch, Yslendijck, ende andere omligghende Schansen / om op alles oorde te gheven / hy heeft die van de Krabbe-schanse belast / dat sy dien nacht seven Adel-boysten souden laten sentinelle perdu staen bupten de Schanse / d' welck versupmt is / ende also heeft de vpant aldaer een openen pas ghevonden. Indien die van de Krabbe-schanse des Gouverneurs oorde gevolcht hadden / soo konde hy tijdts genoegh gewaerschout gewoorden zijn om oock binnen Sluys de wacht te verdobbelen / ende oorde op alles te geven / daer is niet quader, als een quaet toeverlaet. Jmmers en heeft de Gouverneur dien nacht geen dobbele wacht ghestelt / mepnende / sae voor seecker houdende / dat dien nacht soo goede oorde was ghegheven / datter gheen swarighepdt en was / ende hy mepnde den naesten nacht de wacht binnen Sluys te verdobbelen.

Aenslach op Sluys.

Die beleyders deses aenslachs hadden dese oorde ghegheven / dat een deel van het Krijghs-volck soude trecken nae de Zupdt-syde van de Stadt / om op een bestemde upre aldaer eenen loosen alarm te maken / ende alsoo het meeste volck der Stadt derwaerts te trecken / midler wijle soudemen de Oost-poorte petarderen ende aenballen. In somma alles was wel bestelt / ende nae Menschen oordeel en konde desen aenslagh niet missen / veel wepnigher volck als daer was / konde het werck wel verricht hebben / maer Godt de Heere heeft dese stadt naem-kundigh bewaert / want het is ghebeurt / dat de Koster die het grootste upr-werck regiert / des avondts (als des nachts daer aen de stadt soude zijn in-genomen ghewoorden) nae tien upren in den dupsteren gegoen is / om het selfde op te winden / d' welck hy (bupten allen twijfel door de beleydinghe Godes) soo heeft ober-ghewonden / dat de Klocke den gheheelen nacht niet geslaghen en heeft: Soo dat den hoop die aen de Supdt-syde was / gheenen klock-slach hoorende / ende geen horologie by sich hebbende / niet

Oorsake van den Vpandt om den aenslach te beginnen.

Godt Staet Fransoysen bij den Berge.

gheweten en heeft / wanneer het tijdt was den alarm te beginnen. Die aen de Oost-poorte waren / en konden haer niet ghenoeghsaem verwonderen watter schuplen mocht / dat sy geen alarm an het Supden en hoorden; sy begosten wat quaets te vermoeden / ende te vreesen / dat sy in de valle waren / ende souden wel haest af-ghetrocken hebben / ten ware dat du Terrail, ende eenighe Bevel-hebbers / haer couragie ghegeven hadden / die een staende upr-werckssken by haer hebbende / ende wetende dat de bestemde upre al langhe ghepasseert was / soo hebben sy / sonder langher te wachten op den alarm-roep aen de zupdt-syde / haren aenslagh begonnen in het werck te stellen. Pompeio Iustiniano schrijft / datter een Peerdt d' welck over de Vrugge ginck wepden / genepet heeft / daer door de Schilt-wacht veroorsaeckt wierdt nauwe toe te sien ende te lupsteren / d' welck nepen des Peerts de Vpandt selfs sal moeten bekennen een werck Godes gheweest te zijn / gheschiedt tot waerschouwinge der Stadt. Pompeio Iustiniano voecht hier voorder by / dat de Schilt-wacht gheen ander gheruchte hoorende dan het nepen van het Peerdt / in sijn schilt-wacht bupsken ghegaen is / sonder sijnen Corporael ofte yemandt aen te roepen: maer Capitepn Slijngesbie heeft my vertelt / dat de Schiltwacht eenich gheruchte hoorende / den Corporael aengheroepen heeft tot twee ofte drie mael toe / ende dat de Corporael / sonder by hem te komen gheroepen heeft / laet passeren / mepnende dat het de Ronde was / die de Schilt-wacht veroorsaeckte te roepen.

Du Tarrail heeft ter omtrent vijf-en-twintigh weerdigh ghehadt tot sijnen dienste / die gheswommen zijn tot daer het wacht-huys op de Vrugge gestaen hadde / elck met een touken naeslepende eenen swaren hamer / bijl / houtweel / ofte der ghelycke instrument / om de sloten / ende krammen der Val-vrugghen af te slaen: ende aen het Vanepoortjen 't eynde der Vrugghe van de Stadt af / hinghen sy een petarse. Soo haest als die overgheswommene Soldaten upt het water op de Vrugge gheklastert waren (daer toe haer recht te passe quamen de half afgebrande palen van het wacht-huys / d' welck op de Vrugge gestaen hadde / ende de dammenkens die de werck-meesters in het verdiepen der grachten gemepnelijck laten liggen / als niet konnende ergens aen schaden wanneer sy met water beloopen ende bedeckt zijn) hebben sy met

1606. Die in het werck ghestelt werd.

ghe-

1606. ghewelt de sloten ende grendelen der Valbzugghen ghelijckelick afgeslagen/ ende de Petarse aen de Hamepe/staende op het upterste van de Bzugghe ginck ock te ghelijrke aen/ alsoo dat de bupten Poozte/ ende de bepde Valbzuggen te ghelijck gheopent wierden ende nedervielen. Strackx is de Vpandt/soo dicke als hp konde/ ober de Bzugghe tot de Stadts poozte aen gemarcheert. Doch tot groot boozdeel der Stadt/ waren het Spiesen die booz aen quamen/ d' welck een groote foute van de belepders deses aenslachs was/ want de Musquettiers oft Vier-roers konden daer ongelijck beteren dienst ghedaen hebben.

De poozt booz een petard geopent zijnde treet ter den Vpandt in.

Des Gouverneurs Sergeant hadde de wacht aen dese Poozte met sesthien of seventien Soldaten. De Sergeant het gheruchte op de Bzugghe hoorende/ is stracks met syn bp-hebbende Soldaten op de been ghekomen/ haer boeghende van binnen dicht booz de Poozte/ om die te bewaren/ midts dien heeft de Vpandt de Petars die hp aen de Stadts poozte vast ghemaeckt hadde/ doen los springhen/ die de eene deure der Poozte open stoegh/ ende ock het klincket van 't ander bladt/ soo dat de Vpandt wel vier Man te gheliicke konde inde stadt komen. De Sergeant des Gouverneurs wierdt van den slach des Petars doodt ghe slagen/ met twee Soldaten die nevens hem stonden/ d' welck den anderen Soldaten die daer de Wacht hadden/ een groote verbaesthepdt heeft aengejaecht/ soo dat sp de Poozte verlieten/ ende haer op de vlucht begaven. Des Vpandts Soldaten die den boozt ocht hadden/ en haesteden haer niet seer om in te vallen stracks met dat de Petarse hare operatie gedaen hadde/ maer achterdencken hebbende om dat sp noch geenen alarm aen de Supdt-syde en hoozden/ als ock om dat sp gheen geruchte in der stadt en vernamen ('t welk haer dede vermoeden dat sp verraden waren/ ende dat die van binnen op haer pasten) soo bleven sp noch wat booz de gheopende Poozte staen. Du Tarrail riep so lupde als hp roepen konde/ marche, marche, de Poozten zijn open: 't welck waer was: Midts dien zijnder omtrent twintigh tot binnen de gheopende Stadts-poozte ghetreden/ ende sp souden met een groot gheboloch dieper in de Stadt gheballen hebben/ ten ware dat eenen kloecken Engelschen Capitepn/ genoemt Antoni Slingesbie, haer sulcks niet verhindert hadde: die kozts te booren te Berghen op Zoom gheweest was/ doe de Vpandt die Stadt ghepetardeert hadde/ alwaer hp booz ooghen ghesien hebbende/ hoe subitelijck dat een Stadt met Petarsen kan ober-vallen worden/ soo en heeft hp dien nacht niet hart ghe slapen/ wetende wat tydinghe dat de Gouverneur des vzydaechs ghekregen hadde/ als dit des sondaechs 's nachts geschiede. Soo dat desen Capitepn van d' eerste was/ die inder Stadt de slaghen der hameren ende der Petars op de Bzugghe ghehoozt heeft/ ende hp is met der haest upt het bedde ghespzongen/ ende half gekleedt nae de Poozte toegheloopen met een pijcke in de hant/ kloeckelijck gevolcht zijnde van dertien Soldaten van syn Compagnie/ met de welcke hp de soldaten die aen de Poozte de wacht hadden/ mepnde ter hulpe te komen: Doch hp en heeft daer niemant ghevonden/ sp waren alle gaer ghevlucht/ maer ter contrarie heeft hp gesien ende bevonden/ dat den Vpandt booz de ghepetardeerde Poozte in de Stadt ghetreden was: hp heeft eben wel moet ghegrepen ende den Vpandt kloecke teghen-weer ghedaen/ soo met de wapenen ende geweer (ontfangende vanden vpandt in het gevecht eenige klepne quetsupren) als ock den Vpandt verbaest makende met roepen val aen/ val aen/ lustigh Soldaten: Ende samblant maeckende als of 'er vele van het garnisoen bp hem ghebleest waren/ riep hp met lupder stele/ Sergeant secht den Luytenant, dat hy met de Musquettiers van de drie Enghelsche Compagnien aenvalle, de Vyandt is in onse handen.

1605. Wierdt daer van Antoni Slingesbie.

De Vpandt dit hoorende/ is nae een wepnigh schermutserens afgheweken/ ende Capitepn Slingesbie met de gheene die bp hem waren/ hebben de Poozte nae hen toe-geschoben/ ende de doode van binnen daer teghen aen ghelepdt/ om de selfde toe te houden/ want de grendelen ende sloten waren al in stucken ghespzonghen met den slach van de Petars. Gedurende 't geene al reets verhaelt is/ waren op de beenen gekomen de Gouverneur/ met de Capitepnen Philips Haultain, Bruckfaulx, ende Turner, Capitepn van de wacht/ met het ghereetste volck/ meest half gekleet/ de bocksens aen/ ende 't corcelet ober het hemde. Daer is stracks met grof geschut/ Musquetten/ ende Hant-roers op den afwijckenden Vpandt dapper ghe schoten/ vele wierdender doodt geschoten vele dzongen malkanderen van de Bzugghe in het water/ die meest al versmoozden/ veele bleven op de bzugghe doodt liggen/ welcke de Soldaten

Den Vpandt wordt gemotseert de Stadt te verlaten.

des

des garnisoens geplundert hebben / alsoo dat hy half gekleedt uytgegaen zijnde / meest met kleederen ghenoechsaem versien wederom binnen gekomen zijn. Des Vyandts Soldaten die aen de West-syde waren / hoorende aen de Oost-syde den alarm aengaen / hebben oock alarm / doch seer slappelijck ghemaeckt / maer sy begaven haer stracks op de vlucht / in groote disordre. Men heeft nae het afwijcken des Vyandts ghevonden eenige Peterssen / ende wel soo veel wapenen / daermen wijf hondert Man mede soude konnen wapenen. Den Gouverneur heeft den afgewekenen Vyandt laten volghen van twee Vaen-dragers met omtrent hondert Man / die met de Soldaten die op de Crabbe-schanse laghen / vele van de vluchtende Walen hebben doodt geschoten: Eenighe verdroncken in de kreecken en slooten / want de Zee was aen het wassen doe sy afweecken. Een van de Spaensaerden die den aenslach gepractiseert hadde / wierdt op de brugge onder de doode ghevonden. Turdus ipse sibi malum cacat. Graef Frederick van den Berghe bleef een stuck weechs achterwaerts / by sich hebbende twee dupsent Soldaten / met de welcke hy stracks het Casteel van Sluys meynde te belegeren / indien den aenslach op de Stadt geluckt hadde / maer vernemende dat deselve misluckt was / is hy nae Brugge getrocken / het Krijghs-volck latende elck in sijn garnisoen vertrecken. Den Vyandt heeft eenen Tamborijn in de Stadt gesonden / om eenighe gevanghens te lossen / die seyde / dat de Spaensche wel by de wijf hondert Man dien morghenstont verlooren hadden. Korts nae dat God de Heere dese Stadt soo genadelijck (waer voor hy moet gelooft ende gepresen zijn) upt de handen harer vyanden verlost hadde / heeft sijn Excellentie voor die Brugghe een halve mane laten maken / om dier ghelijcke aenslaghen in toe-komende tijden te verhoeden: Ende is verboden voortaen de over-loopers van den Vyandt komende / in dienst aen te nemen binnen Sluys ofte andere Frontier-plaetsen.

Het heeft den Eertz-Hartoghe seer verdroten / dat hem desen aenslach soo leelick misluckt was / ende dat (soo du Tarrail riep en klaechde) by foute van courage / want hy hadde haer de poorten ende Val-brugghen gheopent. Den Eertz-Hartoge heeft den Krijchsraedt bevolen informatie op dit stuck te nemen / ende te veroordelen ende te straffen de ghene die dese foute begaen hadden / d welck geschiedt is / want den Krijghs-raedt heeft ghewesen / dat Capiteyn Kruyckenborch, ende Capiteyn Resar., Sergeant Mojor van het Regiment van den Graef van Bossu, die lange den Koninck gedient hadde / souden onthalst worden / daer over veel murmuratie gereesen is / soo onder de Burgers / als onder de Soldaten / roepende: Al misdoen de Spaenjaerden ende Italiaenen, sy behouden even wel hare hoofden, maer de Nederlanders moetense verlieſen.

De Heeren Generale Staten hebben Capiteyn Anthonie Slingesbie, tot een teken van danckbaerheydt / voor synen getrouwen dienst den Landen alhier bewesen / vereert met een gouden Medaille, daer op de veroveringe der Stadt Sluys gemunt staet / weerdich hondert pont / ende sijn Soontjen Charles, des maels drie dagen out zijnde / hebben sy ghegheven een tractement van vijfthien guldens ter maent / met dese Acte:

De Raden van State der Vereenichde Nederlanden hebben volghens de resolutie vande Heeren Staten Generael vanden elfden deser maendt, om sekere goede considerationen, ende ten regarde van het goet devoir by Capiteyn Anthonis Slingesbie inde laetste entreprinse by den Vyandt op de Stadt Sluys ghehadt, aldaer ghedaen, daer door hy by een yegelijck den roem heeft, dat hy alleene met Godes ghenade, is gheweest die gheene, die met hulpe van weynich soldaten van sijne Compagnie, de voornoemde stadt alsdan heeft gesalveert, desselven Capiteyns Soontjen geappoincteert, ende appoincteren by desen onder de selve sijne Compagnie op een tractament van vijftien ponden van veertich grooten ten twee en veertig dagen, &c.

Ghedaen in 's Graven-Haghe, den XII. Mey, 1607.

Jck en weet niet dat de Heeren Staten opt eenigen Capiteyn of Colonel in dese Landen treffelijcker attestatie van manhaftigheydt ende kloeckheyt gegeven hebben / als dese is die sy den kloecken Capiteyn Slingesbie hier geven ende verleent hebben.

Aenmerckinge daer aen Antonij Slingesbie gestie.

Achterlatende veel gereetschap ende waren.

Straffe over het verlaten van de Stadt.

Den Vyandt wordt genoodtsaeckt de Stadt te verlaten.

Waerachtigh verhael van den Scheeps-strijdt op de Reede voor

GIBRALTER.

Tusschen de Armade des machtighen Koninckx van Hispanien, ter eender zijden: Ende de Schepen van Oorloghen der Edel. Hoog mogende Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden, onder den Kloecken en Manhaften Admirael

IACOB HEEMSKERCK,

Ter ander zijden.

Cheschiedt op den 25 April, 1607.

1607. Oorsake van de roestinghe deser Vloote.

ALso den Koninch van Hispaingnen hadde doen toerusten een machtighe Armaede ter Zee / van geweldighe Galioenen ende ander Schepen van Oorloge / alle van geschut / amunitie / ende veel volck wel versien / omme daer mede de Ingheseetenen der vereenighde Nederlanden te doen alle mogelicke hinder ende afbreuck: Soo ist dat de Ho. Mo. Heeren Staten der Nederlanden / om daer teghen te voorsien / ende den stouten hooghmoet der Spangiaerden te dempen: maer aldermeest om haer goede onderdanen van de wreedtheydt ende tyrannighe Slavernije der Saensch-ghesinde te bevrijden / weder daer teghen toegherust hebben een Vloote van een-en-dertigh Schepen / te weten / van seven-en-twintigh Oorlogh-schepen / ende vier victuaillie Schepen. Waer over sy versocht ende ghestelt hebben tot eenen Admirael den vroomen ende wel versochten Heer Heemskerck Admirael vande Vloot Iacob Heemskerck van Amsterdam, een Man wiens voorsichtigheydt / ervarenheydt / ende sonderlinghe kloeckmoedigheydt / beneffens sijne ghetrouwigheydt ende liefde tot het ghemeene beste / een yeder Man voor gebleecken daden bekent was. Waer van wy den beghierighen Leser upt veele alleen twee verhalen ende voor ooghen stellen sullen: Anno 1604 doen hy ten tweeden mael als Admirael de Oost-Indien besocht / ende hem aldaer omtrent de Strate van Syncapura een gheweldighe Portugeesche Craecke ghemoete die (upt China komende) wel kostelick geladen / oock met geschut ende omtrent met acht hondert Mannen voorsien was: heeft hy die onaenghesien sijn kleyne macht (ten respecte van sijne vyanden) de welcke bestont in twee kleyne schepen / ende op die beyde te samen omtrent twee hondert Mannen / nochtans sijn mannelick ghemoet / met een begeerte van overwinninghe ghepryckelt wesende / heeft hy niet konnen lijden dat sijnen Vyandt alsoo onghemolesteert van hem verlaten soude werden: maer heeft hem met een ghereselveert ghemoet aenghetast. Hoe wel nae ooghemerck aldaer voor hem gheen victorie te verwachten was: nochtans door sijn voorsichtigh beleydt ende uptnemende kloeckhertigheydt / heeft hy die in korten tijdt verovert / t'onderghebracht / ende daer van eenen seer grooten kostelicken schat met hem tot Amsterdam gheboert. 1607.

Heemskercks reyse nae Nova Zembla.

Ten anderen / is desen kloecken ontwertsaechden See-heldt in die overwonderlicke reyse (waerdich van eenwighe gedachtenisse) Anno 1596 en 97 doen de Schepen van Amsterdam seer heere om het Noorden / ende om Nova Zembla (sae soo verre daer nopt menschen voor dien tijdt gheweest waren) een korte wech sochten / door de vreeselicke Yse-zee om tot

BAYA DE GIBRALTAR.
Spaensche vice Admirael.
Spaensche Adm.
de stat Gibralter
Capitein Malta.
Admirael Hamik.

1607. om tot de rijcke Koninckrijcken van Cathay ende China, spoedich te geraken: voor een van de principaelste ende opperste gebiedersmede gehaeten: in welke ongehoorde/moepelicke Voyagie ende sijne onverdrietighe arbeyt de sonderlinghe begheerte om sijn Vaderlant dienst te doen / niet weynigh ghebleecken is.

Op het voorschreven versoeck der Ed. Mo. Heeren Staten aen hem ghedaen / heeft hy voor antwoorde gegheven: Soo hy de Landen eenigen profijtelicken dienst konde doen, dat hy daer toe willigh ende bereyt was: ende heeft alsoo vien last aenghevveert / niet om eenigh loon ofte soudije / maer alleen uyt liefde ende ghenegentheyt tot het welvaeren sijns Vaderlandts.

De Ho. Mo. Heeren Staten Generael / hebben den voornoemden Heemskerck, tot sijn Krijghs-raet toe ghevoecht / eenighe kloecke erbaren Zee Ridderen / namentlicken den wijt beroemden Ioris van Spilberghen stelden sy tot opper raet / Commissaris Generael / ende Capiteyn Generael over de Zeeusche Soldaten: Steven Ianssen tot raet ende Capiteyn over de musquetiers / des ghelijck Louys Orles tot raet ende Capiteyn: Daniel Potbergh was tot Secretaris gestelt van den voorseyden Raedt.

Achtervolghende de voorghenomen resolutie / hebben de Hoog. Mooghe Heeren Staten / alle de respective Admiralitepten last ghegheven / omme op het spoedichste de gheordonneerde Vloote ghereet te maecken ende te doen Equipperen. Dit metter haest volbracht zijnde / is den Admirael op den vijf-en-twintighsten Maerte des jaers 1607 met sestien wel gemonteerde Schepen van Oorloge / ende een Jacht upt het Thessel t'sepl gegaen / daer van waren tien van Amsterdam, Namelijck het Schip van den Admirael ghe heten den Æolus; daer Capiteyn op was Pieter Willemsz verhoef van Amsterdam: het tweede ghenaemt de swarte Beyr; was Capiteyn Adriaen Roest van Amsterdam, op het derde / gheheeten de witte Beyr, was Capiteyn Cornelis Pietersz Madder, Alias den Moyen Boer: op het Schip de goude Leeuw was Capiteyn Pau van Amsterdam: op de Griffoen was Capiteyn Kleynsorch van der Gou: op het Schip de Goude Sterre was Capiteyn Iacob Ianssz van Edam, op het sevenste was Capiteyn Hendrick Ianssz de Langhe, Alias Langhe Hendrick, op het achtste was Capiteyn Simon Ianssz van Edam: op het neghende was Capiteyn Koppedrayer: op het tiende Schip was Capiteyn Antonis Klaesz Heerman, Alias Leyenaer. Beneffens dese noch vier andere Provisiandt Schepen / te weten Iacob van Muyen, Cornelis Fransz Bordingh, Reyn Pietersz ende Klaes Albertsz, de welcke met victualie tot behoef van de Armade geladen waren / ende ooch sommige Soldaten op hadden. 1607.

Matteri van de schepen ende Capiteynen van de vloote.

Tot Enckhuysen waren dzie Schepen toeghemaeckt daer voor Capiteynen op gestelt waren Capiteyn Quast, Capiteyn Kolman, ende Capiteyn Hopman.

Van Hoorn quamen ooch dzie schepen / te weten / Capiteyn Bras, Capiteyn Gijsbert Ianssz ende Capiteyn Gerrit Evertsz. Ende van Harlinghen Theunis Woutersz, Capiteyn op de Vriesche Pinas / zijnde te samen dzieen-twintigh schepen.

Den seven-en-twintigsten meert dese Vloote zijnde ghekoomen onder Wicht; een Eylant gheleghen aen de kuste van Engelant; voechden haer daer by noch dzie schepen van Zelant en vijf van Rotterdam, met noch Capiteyn Kleuter op het ander Jacht van Amsterdam; die ooch upt de Maese t'sepl ghegaen waes.

Upt Zeelant was daer Capiteyn Laurens Iacobsz Alteras Vice-Admirael: op het Schip ghenaemt de Roode Leeuw van Zeelant; Capiteyn Marinus Hollaert van Vlissinghen; op het Schip de Zeehondt, ende Capiteyn Cornelis Faes. Het vierde Schip van Zeelant; daer Capiteyn op was Pieter Calis, was aldaer in 't inkomen aen de grondt ghesepit ende gebleven / ende het volck en d'amunitie op de ander Schepen verdeylt.

Van Rotterdam was daer Capiteyn Lambert Hendricksz, Alias Moye Lambert, Achter Admirael oft Schout by nacht: op 't Schip ghenaem den Tygher, Capiteyn Pieter Klaes Rochusz: op de Lupart, Capiteyn Harpart Martsz. Op de ander twee schepen waren Capiteyn Sieuwert ende Capiteyn Schrevel: soo dat de gheheele Armade aldaer vergadert was / zijnde doen sterck 27 Schepen van Oorloge / ende vier victualie schepen.

De vloote gaet upt Engelant t'sepl.

Nae dat den Admirael Heemskerck over het Krijchs-volck ende de gheheele vloote gheselt hadde alsulcke ordre als doen van noode was / zijn sy gelyckelick den negen-en-twintighsten upt Wicht gesepit / maer den Admirael is met noch vijf andere int uptsepl (van de stroom wat verlept zijnde) aen de gront

1607. geraeckt / daer sy een gheheel gheruy hebben moeten sitten / dan alsoo het seer schoon weder ende slecht water was / so datmen de Zee met een kleyn schuytien wel hadde moghen ghebruycken / hebbense wepnich perijckel gheleden. Den Vice-Admirael is met de andere Scheven voort gheseplt / ende heeft den Admirael de wete gedaen / dat hy naer Vlepmuyen soude seylen / ende hem aldaer verwachten.

Den Admirael met de vloot weder vlot gheworden zijnde / is met de andere schepen ghevolcht / ende nae twee dagen voor de Haven van Vlepmuyen gekomen / daer hy niet en heeft willen vertoeven / maer heeft een scheut geschoten / tot een teycken dat die daer binnen waren hem terstont souden volghen / het welck oock gheschiet is. De gheheele Vloote nu weder by malkanderen zijnde / zijn sy terstont met een Oostelicke wint voort gheseplt nae de kusten van Portugael ende Spaengien, soo dat sy den tienden Apryl ghekomen zijn op de hooghte van negen-en-dertig graden / neffens de riviere van Lisbona. Den Admirael ontboot synen Krijghsraedt / ende daer wert beslooten te loopen met alle de schepen / in de riviere / om alle de Craecken ende Galioens die sy daer souden mogen vinden / te verooberen / oft te vernielen so sy best souden mogen oft konnen doen.

Ende komt op de kusten van Portugael.

Maer alsoo den Admirael daer nae sekerlick verstont uyt eenighe Spions: die hy met een Engelsch Schreepken tot Lisbona hadde gesonden / dat de Craecken meest al vertrocken waren / ende dat de ghene die daer noch lagen (zijnde acht oste neghen in getal) noch heel ongereet waren / ende dat haer geschut noch aen landt was. Oock vernemende uyt eenige Franse ende Engelsche die van S. Lucas ende Calis quamen / datter sestien Galioenen waren geloopen nae West-Indien, ende noch tien wel ghemonteert na de Strate Gibralter, met meer andere Schepen ter Oorloghe wel toegherust / om aldaer te wachten op de Nederlandtsche Schepen die uyt de Strate souden komen / die sy wisten dat met menichten voorhanden waren: soo is het voorsz voornemen des Admiraels op gehouden / ende heeft voorgenomen de voornoemde Armade in de Strate te gaen besoecken: heeft derhalven syn cours weder t' Zee-waert gheseldt / om de hooghde van de Caep van S. Vincent te bekomen / die nu bekomen hebbende / is hy met de gantsche Armade daer om gheloopen / verliesende daer een van syne schepen die uyt het gesicht dwaelde / te weten Capitepn Schrevel van Rotterdam. Aldaer ghemoete hem een Schip van Vlissinghen, daer Schipper op was een ghenaemt Loy Seylemaker, die quam den twee-en-twintighsten uyt de Straet / die vertelde den Admirael / dat hy des nachts hadde geweest onder de Spaensche Armade / ende soo hy hem des morgens daer buyten vondt / docht hem datse haer cours setten nae Calis, want overmidts de windt Oostelick was / moestende de Strate upt.

1607.

Neemt syn cours na Gibralter / om eenighe Schepen te slaen.

Den Admirael dit verstaen hebbende / heeft met de Armade langhs de Condat syn cours verbolght / soo datse den vier-en-twintighsten Apryl syn geloopen dicht voor by de riviere van Sinte Lucas ende de Baye van Calis, dan en konden niet vernemen / dat daer eenighe Schepen binnen gheloopen waren: want den Admirael Heemskerck gantschelick by hem beslooten hadde haer aen te tasten / al waer 't schoon gheweest in de Riviere van S. Lucas, oste in de Baye van Calis. Des selven daeghs teghen den avondt heeft d' Admirael recht beschepdt van de Spaensche Schepen bekomen / door een Fransman / die van den selven dagh van de Reede van Gibraker quam / die den Admirael alle beschept perfect heeft verteit / hoe aldaer de Spaensche Armade lagh / hoe sterck sy daer waren / ende in wat ordre.

Teghen den nacht heeft hy synen cours (overmidts den windt Westelick was) Zuydt-waert over ghenomen / nae de kuste van Barbarijen, daer sy haer des morghens niet verre van en bevonden / ende hebben van daer weder ghewendt nae de kusten van Spaengien. Als sy nu quamen voor de engde van de Straet / heeft den Admirael alle de Capitepnen aen boordt ontboden / ende synen Krijghs-raet te kennen gegeven / wat hy van den Fransman hadde verstaen / ende heeft voort op alles wat van noode was gelet / de saken overleyt / ende met rijpen raet eyndelick besloten / dese Spaensche schepen met manlycke couragie aen te vallen / ende te destrueren: ende om dit beslupt te volvoeren ende upt te rechten / heeft hy gheordineert / dat hy selve met Capitepn Moye Lambert, den Spaenschen Admirael souden gelijckelijck aboorderen ende aenvallen / den Vice-Admirael Alteras met Capitepn Bras werden geordineert om den Vice-Admirael aen te klampen: voort de andere Schepen van Oorloghe souden twee ende twee t' samen eick een

Den Admirael geeft den Aenslag aen de saken te kennen.

Galioen

1607. Galioen aenballen. De twee Jachten met de Barck werden geordonneert, datse bupten de Armade ober ende weder souden seplen, om soo daer eenighe Galioens ofte schepen wilden uptseplen, datse die waer nemen ende aenballen souden, maer de victualie Schepen souden bupten de Armade blijven.

Naer dat den Admirael Heemskerck op alle dinghen goede ordere gheselt hadde, soo heeft hy de Capiteynen al te samen tot vroomighepdt vermaent seghende datse haer eere soude sien te betrachten, hy wilde de eerste zijn ende haer selfs voorgaen, dat doch niemandt hem bloedtigh en soude bewijsen: Waer op hebbense hem alle eendrachtelick belooft ende gheswooren, dat sy hem alle souden volghen, ende sijne ordonnantie nae koomen, alwaer 't oock in de doodt. Hier op zijnse oock gheschepden, ende elck is nae sijne Schepen wederom gheheert.

Als sy nu weder de Spaensche kuste ghenaechten, zijn-se Straetwaert in daer bp langhs gheseplt nae Gibralter toe, om den Pandt te soecken, die sy recht nae de middagh in 't gesicht hebben ghekreghen, ligghende in de Bay voor de Stadt Gibralter op de Reede, onder de bescherminghe van het gheschut van 't Kasteel ende van de Stadt, ende waren te samen twee-en-twintigh in 't ghetal: te weten neghen gheweldighe Galioenen, ende vier Oorloghsschepen, daer waren noch by een groot Lubeecks schip van vier hondert lasten, gheheeten de bonte Koe, het welcke daer van selfs op de Reede was gheKomt met sijn Vloot voor Gibralter.
comen, om den Vyandt te bechten, ende te verhinderen dat hy niet en soude connen in de Straet comen. Dese twee-en-twintigh Schepen waren alle wel met Soldaten ende Munitie versien, ende hadden noch by haer vijf Engelsche Schepen, die de Koninginne van Engelandt aen de Spaensche Armade hadde ghesonden, om de selve te helpen beschermen, ende te assisteren, soo noot soude wesen.

Den Admirael Heemskerck hadde ooc noch by hem vijf Schepen van Middelburch, die hem van de Heeren Staten waren toegheordonneert, om hem te assisteren, soo noot soude wesen. Dese vijf Schepen waren alle wel met Soldaten ende Munitie versien, ende hadden noch by haer vijf Engelsche Schepen, die de Koninginne van Engelandt aen de Spaensche Armade hadde ghesonden, om de selve te helpen beschermen, ende te assisteren, soo noot soude wesen.

Den Admirael geeft den Aenslag aen de zijne te kennen.

Dese twee-en-twintigh Schepen alle hadden se met Soldaten beset, tegens de komste van onse Armade: want den Hartogh van S. Lucas veradverteert zijnde van onse armade, doense voor bp S. Lucas ende Calis sepde heeft terstont posten na Gibralter gesonden, ende de Spaensche Schepen van de komste der Hollanders verwittight, en haer ghewaerschout dat sp op haer hoede souden wesen, desgelijcks was haer ooc van Cales de wete gedaen. Waer ober sp hare armade noch versterckt hadden dese selven daeghs met vijf hondert Soldaten, daer onder hondert Caballeros die den Spaensche Admirael upt liefden ten dienste quamen, soo dat den Admirael op hadde omtrent seven hondert ende den Vice-Admirael omtrent 450 mannen, soo men naerderhant upt de ghebangenen heeft konnen vernemen. De andere Galioenen alle waren met menichte van metalen gheschut wel voorsien, ende elck op 't minste met 250 soldaten ghemant, behalven het bootsvolck: het eerste Galioen een groot ende hoogh Schip van vier hondert lasten, was ghenaemt S. Augustijn, daer op was den Admirael van de gheheele Armade Don Iuan Alvares d' Avilas, gheboren van Esturges, een oudt erbaren Krijghs-man, die den Spaensche Koninghe langhe jaeren ter zee gedient hadde, sae al ten tijden van Don Ian van Oostenrijck. Op 't selve Galioen was Capitepn den soone van den Admirael, ooc geheeten Ian Alvares d'Avila. Het tweede Galioen den Vice-Admirael was geheeten Nostra Seniora del Pega. Het derde Galioen de Schout bp nachte was geheeten Madre de Dios. Het vierde van dese Galioenen was genoemt S. Anna. Het vijfde Nostra Signora de la Regla. Het seste Nostra Signora de la Conceptione. Het sevenste S. Christoffel. Het achste Nostra Signora de los doloros. Het negenste S. Nicolas. Het tiende Nostra Signora de Rosaros. Het elfste Nostra Signora de la O. Het twaelfde S. Pedro. Somma sp waren met de Heplighen wel versien, maer hebben wepnich hulpe daer van genoten. Den Admirael Heemskerck de Spaensche schepen in 't gheselt bekomen hebbende, is met alle sijne Schepen (nae dat hy als gheseps is op alle goede ordre gheselt hadde, ende datse eendrachtelick Gode om sijne hulpe aenghercepen ende ghebeden hadden) daer rechts weeghs naer toe geseplt sonder eenigh vertoeven. Sijn vlagge dede hy aen de vlagh-spille van boven tot beneden vast nagelen, datse niet afghehaelt en konde werden, ende beloofde dat den genen die den Spaenschen Admirael de Vlagge af haelde, soude beloont worden met hondert stucken van achten, ende heeft den sijnen voort vermaent dat elck nu sijn beste doen, ende met een manlijck herte thoonen soude wat hy was, al war sy van hare Vyanden konden bekoomen ofte verkrijghen, en soude haer nimmermeer weder afge-eyscht werden, welcke vermaninge haer also ontstreecken heeft (insonderhepdt siende de obergroote couragie ende moedighepdt van haren vroomen Admirael) datse geen dingh meerder en begeerden

Macht van de Soldaten ende namen van de Schepen van Spaengien.

Den Admirael vermaent de sijne tot vroomoedighept.

1607. noch wenschten / dan alreede aen den Vyandt te zijn.

Den Spaenschen Admirael onse Armade oock in het ghesichte krijgende / dede den voornoemden gevanghen Schipper van Rotterdam los maecken / ende by hem brenghen / ende heeft hem de schepen getoont van onse Vloot ende daer van met hem gesproocken / ende gevraeght / wat hem daer van dochte / oft se wel so stout souden zijn / dat se haer souden durven komen besoecken / waer op den voorschreven schipper (met oorloof) heeft geantwoort / dat sijn meninge was / dat sy het wel souden durven bestaen.

Maer den Spaenschen Admirael en konde sulcks niet ghelooven / overmits sy daer soo seer op haer voordeel lagen / onder de bescherminge van het Kasteel ende van de stadt: oock docht hem ende hieldt voor ontwijfelicken dat hy alleen machtigh was met sijn schip S. Augustijn, de gantsche Armade der Hollanders te weerstaen / maer het is al heel anders en tegen sijn meeninge vergaen. Als hy nu ghelijcke wel sach dat het ernst was ende dat se al recht weeghs ende onverschaedelijk op hem aenquamen / heeft hy sijn tou af ghehouwen (want hy de voorste ende uyterlijckste lagh van alle de schepen) ende dreef het de Vaye innewaert na de stadt toe / soo dat hy doen den Vice-Admirael / ende noch drie ander Galioenen voor hem leggen hadde.

Spaenschen voorspoet.

Heemskerck abhorteert den Spaenschen Admirael.

Den Admirael Heemskerck dat siende / en heeft daeromme niet naegelaten sijn voornemen nae te komen / maer is al even recht deur ghesepelt / voor by den Vice-Admirael ende de ander Galioens heenen / latende die aen de slincker-handt van hem leggen / het ancker liet hy af-setten voor de boegh / ende beval dat men 't niet en souden laten vallen / voor dat sy aen den Spaenschen Admirael waren / ende dat sy het voorden Craecken / desghelijcks beval hy oock / datmen niet eer en soude schieten / voor dat sy heel dicht aen malkanderen quamen / ende is alsoo recht op den Spaenschen Admirael aen-gezepelt.

Soo haest als hy nu recht voor sijnen boegh quam (doch eer sy malkanderen geraeckten) heeft den Spaengiaert eerst geschoten / met een van sijne voorste stucken / recht tot een van de boeghpoorten in van onse Admirael Heemskerck, de Hoogel is opwaert deur het voorste Kasteel upt geblogen / sonder meer schade te doen / dan een van de bovenste balcken met hem te nemen: daer op heeft hem den Admirael terstont geantwoort met beyde sijne boegh stucken / en hem wel dapper getreft / met eenen is hy hem aenboort geklampt / en terstont heeft hy daer op sijn ancker laten vallen. Maer alsoo den Spaenschen Admirael den tweeden schoot / met een stuck leggende voor op den hals geschoten heeft / heeft hy een jonghman (staende met een musquet gereet om te schieten) te middel wech ghenomen / ende met een (O ongeluckigen schoot!) dien upt-nemenden Heldt den Admirael Heemskerck, sijn ginckher been boven aen 't lijf op seer wepnich nae af geschoten: soo dat hy in sijn wapen staende swaerlick neder viel: het selfde yser nam noch achter hem een man / staende mette lontstock gereet / om een stuck aen te steken de rechter handt af. Als nu dien vroomen Admirael aldus gevallen / ende sekerlick ghevoelde dat sijn doodt nae by was: soo heeft hy noch na sijn vermogen die by hem stonden gestercht ende vermaent / datse doch souden voortgaen alsoo hy begost hadde sonder den Vyandt eenighsins te vresen ofte te ontsien: dat sy terstont een ander Admirael in zijne plaetse souden stellen: ende naer dien hy de doodt tot op sijne lippen gevoelde / heeft hy als een vroom Christen sijn Ziel in de handen Godes bevolen / ende is alsoo als een recht Edel man Ridderlick in sijn wapenen gestorven.

Den Admirael Heemskerck is doot gebleven.

Heemskerks leste woorden.

Terwijlen dit aldus geschiede / is alle het geschut aen de rechter zijde van onsen Admirael / te gelijck gelost op den Spaengiaert / die terstont daer op een charge dede met musquetten / ende de onse wederom van ghelijcken op hem. 't Welck sulcken geweldigen gelupdt / vper / ende rook heeft gemaeckt / dat niemant daer meer en hoorde noch en sach / ende alsoo van beyde zijden voort geweldigh ende vreeselick met groote furie werde gevochten / soo en quam het ongeluck van onsen Admirael tot 't volcx kennisse niet / voor dat de victorie al verkregen was.

Capiteyn Lambert volgende de ordre die hem gegeven was / is sijnen Admirael dicht gevolght / ende komende met sijn voorschip achter om den Spaenschē Admirael / heeft hy hem met sijne boegstucken recht achter in alsoo gegroet / dat de pserg daer voor weder upt blogen: wat sy daer binnen upt gherecht hebben / daer soo groote menichte volcks was / machmen dencken / hy is voort met eenen hem op sijne zijde gekomen / recht achter den Admirael Heemskerck, doende voort sijn beste met sijn

ander

1607. ander geschut. 't Een is niet wel mogelijck te beschrijven / hoe daer van beyde zijden geschoten ende gevochten wiert / want hoe wel de onse in 't getal niet half soo veel en waren / als die van des vyandts zijde / nochtans als Leeuwen ghemoet / ende op de Spaensche Tyrannen hertelijck tot wrake ghenegen ende verbittert zijnde / over de ellenden die sommige van de Bootsgesellen ende andere Soldaten / van de Spaengioerts eertijdts hadden gheleeden / hebben sy haer selven de victorie sonder twijfel toegheschreven / ende derhalven te vieriger ende machtiger haer beste gedaen.

Op wat wijse onse Vloote de Spaensche een gevaren is.

Doen den Admirael Heemskerck naer den Spaenschen Admirael toe seylde / wiert hy van alle de schepen gevolght. den Capitevn Adriaen Roest die achter den Admirael ende Moye Lambert een van de voorste was / siende dat den Vice-Admirael Laurens Iacobsz Alteras, die geordonneert was om den Vice-Admirael te aborderen / noch wel tien ofte twaelf Schepen achter hem was / heeft selve met een manlijcke couragie den Spaenschen Vice-Admirael aen boordt geklampt. Dit siende Capitevn Symon Ianssoon van Edam ende Capitevn Cornelis Madder alias de Moye Boer, hebben hem terstont gevolght / ende haer by Roest aen den Vice-Admirael van de Spaensche zyde gheboecht: de welcke met hun dry en soo gewelddigh ende dapper op hem geschoten hebben / soo met grof als met kleyn gheschut / dat sy binnen een half uyre den brandt daer in gekregen hebben.

Heemskerck leste wonden.

Geduyrende dit schieten teghen den Spaenschen Vice-Admirael / ende dat den brandt begon op te gaen / is daer noch op aengekomen Capitevn Pau, van wiens volck een over de andere schepen heen komende / de vlagge van de voorstenghe des Vice-Admirals af haelde ende beneden bracht / daer voor hy na den slagh wystigh stucken van achten ten loon kreegh.

Den brandt in den Spaenschen Vice-Admirael meer ende meer toenemende / hebben onse schepen hun daer af gheraeckt soo sy best konden / maer leden niet te min dry groot perijckel / want de brandt alrede in haer schepen begost aen te gaen / soo dat meest alle de seylen van Roest, Simon Ianss ende de Moye Boer verbranden ende geschent wierden: doch met kloecken moet daer tegen staende / hebbense den brandt gebluscht: maer in den Spaenschen Vice-Admirael en wierd daer geen weer tegen ge-

Den Spaenschen Vice-Admirael raeckt aen brandt.

boden / elck socht alleenelick nae middel / hoe hy sijn lijf daer af brenghen mocht: soo dat hy eyndelick tot aen het water toe afgebrant is: waer deur het resterende krijghs-volck ende Scheeps-volck die van 't gevecht ende schieten over-gebleven waren / eensdeels verbrandt / ende eensdeels over boort gesprongen zijn / sommige verdroncken / en vele in 't water leggende zijn van de onse met musquetten geschoten / met pijcken deursteken / ende met sabels doorhouwen: in somma datse meest al ghebleven zijn.

Verhael van de overwinninge van de andere galioenen.

Capitevn Langhe Hendrick siende dat de voorschreven drie Capitevnen / Roest, de Moye Boer, ende Simon Ianss van Edam, den Vice-Admirael soo manlijck aentasten / heeft hy als een kloeck soldaet het naeste Galioen daer aen / dat recht achter den Vice-Admirael lagh stoutelijck aen boordt gelept / ende daer dapperlijck op geschoten; tot hulpe zijn noch by hem gekomen Capitevn Iacob Ianssoon van Edam, ende Capitevn Gerrit Evertsoon die haer ook aen 't selve Galioen gevoeght hebben.

Nae datse nu een wijle daer teghen gevochten hadden / is den Capitevn Langhe Hendrick alsoo hy alte dry moedich was / ende door groote vierighept hem te verre bloot gaf / met een musquet tot sijn schouder in getreft / ende terstont doot gebleven. Die van dit Galioen siende dat den Vice-Admirael begost te branden / ende dat de vlagghe daer af gehaelt was (want dat de eerste vlagghe van allen was die af gehaelt waren /) soo hebben sy terstont een vlagghe van hare forlieftenghe laten waeyen als Vice-Admirael / maer hy en duerde daer niet langhe op / want werde haest door een van de onse afgehaelt. Niet lange daer naer geraeckte hy ook door het weldigh schieten in den brandt / ende brandt gelijck de ander tot het water toe af.

Het derde Galioen / het welck het tweede achter den Vice Admirael was / wierde desgelijcks geboort van Capitevn Coppedrayer ende de Vriesche Pinas / daer Capitevn op was Theunis Wouterss die hem alsoo ghetracteert hebben met haer geschut / dat hy binnen korten tijdt aen haer syde ghesencken / ende te gronde gegaen is.

Ondertusschen dat dese voorschreven Galioenen aldus aen boordt geklampt waren als gheseyt is / quam ook aen den Vice-Admirael Alteras, ende hoe wel hy niemandt en abordeerde / heeft hy nochtans gheweldigh geschoten / gelijck ook van sommighe andere

werde

1607. werde gedaen: Doch soo sommighe meynen ende ongetwijfelt de waerheyt is / en is sulcks niet toe gegaen sonder oock schade onder de onse te doen.

De andere Spaensche schepen / die verder in de Wap lagen als haren Admirael / siende hoe het al toeginck / met hem ende de andere Schepen hebben oock vreesijck tegen de onse geschoten ende de onse weder daer teghen / doch sonder malkanderen te ghenaken ofte aen boort te klampen: soo dat ten laetsten eene der selver Spaensche Schepen door sijne eygen schieten ende krupt in de brandt geraeckte: de welcke dristigh werdende / een ander voor de boegh dreef die daer af oock in brandt quam / de andere door vreese ende verbaesthept hieuwen haer touwen af / ende dreven teghen den gront aen / ende sochten hoe sy haer leven bergen mochten. De andere Schepen / sommige zijn voort door 't schieten ende springhen van de andere in brandt geraeckt / daer onder geraeckte oock de voorseyzeven groote Luyst-man in den brandt, door het springhen van de brandende Schepen.

De Spaensche schepen verderven den anderen.

Pieter Willemsz Verhoef Capitepn op den Admirael / met Capitepn Lambert, waren hier-en-tusschen noch doende tegen den Spaenschen Admirael / die een wepnich van haer afgedreven was / doch schoten noch dapper daer teghen / soo dat sy hem ten laetsten alsoo hebben gemaetteert / dat hy van schieten geheel op hiel / ende een witte vlagghe op stack / vreede begeerende / doch daer werde met den eersten noch eben seer geschoten.

Den Spaensschen Admirael overwonnen.

Hier en tusschen is het Galioen daer Capitepn Kleynsorgh by was geweest / oock in brandt geraeckt / ende een deel van sijn volck is metter sloep ghekomen naer den Admirael om hem te helpen / maer zijn aen den Spaenschen Admirael gebaren / door dien hy geen weere meer en boodt / den Trompetter van Cleynsorgh is terstont nae boven ghe-klommen / ende heeft de Vlagghe (die langhste van alle vlagghen hadden ge-waept) van boven ghehaelt ende beneden ghebracht / daer voor hy na belofte des Admiraels / met hondert stucken van achten beloont wierde.

Den Spaenschen Admirael aldus verwonnen zijnde / ende seer veel volcks verloren hebbende / zijn de rest die noch gebleven waren / met menichten / by tien / twintigh teffens over boort ghe-sprongen / om met swemmen haer le-ven te salveren: dan wierden door de groote furie van de onse (die daer met sloepen deur voeren) alle diese konden bekomen / door-schoten / deur steecken / ende met Sabels doodt-gesmeten: soo dat het in de Wape lagh als of 't met doode Menschen hadde besaepdt ghe-weest. 1607.

De Sloepe van Kleynsorgh daer weder afgebaren zijnde / hebben noch ee-nighe wepnigh levende die verborghen waren / het Tou afgehouwen / ende soo is hy nae de Wal toe gedreven met sijn blinde / die hem des morghens noch voor de Boegh hingh en waep-de / ter wijle hy nae de Wal toe dreef / wierde daer noch dapper nae ghe-schoten.

Het was omtrent drie uren nae den Middagh als dese Bataille aengingh / ende was eer hier upren tijdts verlie-pen / omtrent teghen den onderganck der Sonnen al gestecht / ende de victo-rie (daer Godt van ghedanckt zy) aen de Hollantsche syde ghebleven. Dit heerlijck feyt is principalick door ernst en groote kloeckhertighepdt van den Admirael Heemskerck aengevangen / ende het meestendeel door thien oft twaelf schepen verbolgt / ende ten eynde gebracht / gelijck in de beschrijvinge ge-hoort is.

Tijt duyrt neer desen Slach aen-gingh.

Des anderen daechs des morghens lagh den Spaenschen Admirael noch aen de grondt maer die van de Stadt quamen daer toe / ende hieuwen hem eerst de groote mast af / ende staken de brandt daer selve in / nemende alsoo de onse de moeyte af / die anders het selve gedaen souden hebben. Het was een wonder om sien het geweldig branden van dese schepen ende Galioenen / be-sonder wanneer het vyer aen het bus-krupt quam / het welck met so grooten gelupdt ende brandt aenginck / als of 't ghedondert ende vreeselick ghebliremt hadde; de Zee ende 't Aertrijk was met sulcken roock als met wolcken bedeckt / die haer in de hooghte tot aen den hemel scheen te verheffen.

Behalven het Galioen van den Ad-mirael zijnder noch 5 galioens gantsch verbrant / met een groot Oorlogh-schip / ende een Schip dat de Spaensche genomen hadden / met de voorsepde groote Tuybsman.

Vijf Galioenen verbrandt.

Item een van de Galioens is in den gront geschoten ende omgevallen / de resterende twee zijn tegen de Wal ghe-dreven / waer van het een scheen ghe-borsten ende verdorven te zijn / ende het ander wert gehouden oock alsoo gecon-ditioneert te wesen / datter voort wep-nigh met uptgerecht sal worden.

Voort

1607. Voort isser noch aen de wal en in den grondt gheraeckt een Fransman / een Rotterdammer ende een Enckhuyser Schip / met de reste van alle de andere Spaensche Oorlogh-Scheepen / de een hier ende d'ander daer / alsoo dat alle dese machtighe Galioenen en de andere Scheepen (daer Gode van gedanckt zy) met haeren hooghmoedt tot niet ghebracht ende gantsch verdestrueert zijn.

De ghevanghen Spaengiaerden (die omtrent vijftigh in ghetale waeren) bekenden omtrent vier duysent mannen op haer Armade gheweest te zijn / daer de helft niet af gheloomen is: maer over de twee duysent ghebleven zijn: waer onder oock gebleven is / (ghelijck oock de Vrieven uyt Spaengien ghetuyghen) den Admirael met meer ander Edel-lieden ende Capiteynen: waer van men het rechte beschevdt noch niet en heeft konnen bekomen.

Eyt vlucht neer dese Slach aen gingh.

Onder de ghevanghenen was oock den Soone van den Admirael / die oock geheeten is Don Juan Alvares, de welcke hier te lande ghebracht wierdt.

Wat schade de onse in dese slach geleden hebben.

Van onse zijde is daer ghebleven (die van groot ende kleyn beklaeght wierde) den Admirael Jacob Heemskerck, Capiteyn Langen Hendrick, met noch omtrent hondert mannen / boven dien isser omtrent tsestigh gequetst.

Den 26 hebben onse Scheepen haer by malkanderen gheset op de Reede van Gibralter, een weynigh van de Stadt en de Casteelen / de welcke even wel noch dapper naer haer schooten / doch luttel oft gheen schade en deden / hier hebben sy haer een weynigh ghereparert / ende de ghequetsten verbonden / nae de gheleghenthevdt die sy hadden.

Gibralter is in groote vreese.

Terwijle de Scheepen aldaer lagen / soo saghense menighte van krychsvolck te voet ende te peerde koomen trecken langhs het landt ende de strand van de Baye / nae de stadt Gibralter toe / want sy gantschelijck meynden dat de onse de Stadt aen-ghetast ende af-gheloopen souden hebben. Daer was alsulcken vreese in de Stadt / dat een yeghelijck packte ende sackte om het sijne te bluchten ende te berghen. Vierghelijcke vreese was oock tot Calis Malis, want sy meynden dat onse Scheepen van Oorloghe / haer oock souden komen besoecken.

Vijf Galioenen verbrandt.

Den 27 zeylden onse Scheepen van de Reede van Gibralter, daer die van het Kasteel doen seer geweldigh na schoten / doch alsoo sy gantsch geen schade en deden / hebben de onse die voor 1607. eerschoten verstaen ende mede ghenomen: ende zijn alsoo gheloopen nae de kusten van Barbarien / ende soo dicht ghesevldt voor by Seuta, ('t welck een Stadt is den Spaengiaert toebehoorende) dat die van de Stadt ende andere plaetsen van het landt nae de Scheepen schoten: ende waeren al met menichte te peerde / vreesende dat men haer oock soude koomen besoecken: maer onse scheepen zijn voort deur de straete gheloopen / aen de kuste van Barbarien / op de Reede van Tetuan (een stercke stadt / leggende vijf mijlen be-Oosten Seuta: den Mooren ende Turcken toebehoorende.) Om aldaer haere schepen te versien / want de sommige geheel schadeloos waren / so van Boeghspricten / Galioens / Masten / Stangen ende seylen / die seer ghescheurt / door-schooten ende sommighe van den vrant heel geschent waren.

Onse vloote komt voor Tetuan daer sy wel ontvaelt werden.

Voor Tetuan komende / werden sy seer vriendelijck ontfangen. Den Gouverneur selve is den 28 aen boort gekomen met veel Turcksche Edellieden / haer willekom heetende / en heeft haer ghepresenteert alle vrientschap ende hulpe wat sy van noode hadden / soo tot hare schepen als gequetsten: de welcke sy vele verversching brochten / soo van Orangie-appelen / als van andere Frupten / om haer te verquicken / ende sy thoonden haer seer verblijt te zijn / over de Victorie die ons Godt Almachtigh verleent hadde: over de hoovaerdige Spaengiaerden: de onsen waren daer oock aen Landt / ende wierden van een yegelick groote eere bewesen.

Den Gouverneur presenteerde voort onse Schepen / soo sy eenich exploot wilden doen op de stadt Seuta, hy wilde haer assisteren met een deel Kupters ende knechten / 't welck de onsen danckbaerlick afsloegen / alsoo sy wat anders voorghenomen hadden.

Als nu alle dinghen weder herstelt ende gereparert waren / soo is den Vice-Admirael Altéras, in plaetse van den Admirael Heemskerck tot Admirael ghemaeckt: ende Pieter Willemsz. Verhoef tot Vice-Admirael in sijn stede: en hebben aldaer gheraedt slaecht / hoe sy voorder haren vrant den meesten afbreuck souden moghen doen / ende naer vele ende verschepden consideratien / hebben sy eyndelick besloten / dat eenige van haer souden seylen na de Vlaemsche Eylanden te weten den Vice-Admirael Pieter Willemsz. Verhoef, Capiteyn Iacob Iansz. van Edam, Capiteyn Heerman, de Vriesche Pinas ende

Admirael van de vloot ghemaeckt.

Er Capi-

1607. Capitepn Kleuter, ende verſoecken wat avontuere haer daer ſoude moghen ghemoeten. Den Admirael Alteras met 't meeſtendeel vande Vloote ſouden haer onthouden langhs de kuſten van Portugael / ende omtrent de riviere van Liſbona: eenighe andere Schepen langhs de kuſten van Barbarien nae de Eylanden van Canarien toe ende ſommighe omtrent de Cabo Finiſterre ende Bayonen: de twee Victualie Schepen van Reyn Pieterſz. ende Klaes Albertſz. ſoude de Vloote by blijven ende volghen: maer de andere twee / te weeten / Iacob van Muyen, ende Cornelis Franſz. Bordingh, wierden geordonneert om het Lyck van den Admirael Heemskerck, (de welcke van den Barbier Ghenerael ghebalſemt was) naer huys te voeren / met alle de ghequetſten / ende Harpert Martſz. Capitepn op de Barck / ſoude haer gheleyde doen / die met malkanderen ſonder teghenſpoet oberghekomen zijn / ende het lichaem van den Admirael den 5 Junij tot Amſterdam hebben gebracht.

Heemſkerck tot Amſterdam heerlick begraven.

Den achſte daer aen volghende is het Lichaem / van den Admirael / met een Staet gelijck ſoo een weerden Man toequam / in de oude Kercke ter aerden ghebracht / in de naevolghende orde: Eerſtelick ginghen voor het Lyck in rouwe twee Vaendelen ghewapende Soldaten / met omghekeert gheweer / ſwart bekleede Trommels / ende ſlepende Vaendels / nae Krijghs ghebruyck: daer achter wierden ock voor het Lyck ſijn wapenen ghedraghen / te weten / eerſt ſijnen Helm / daer nae ſijn Harnaſch / ende ten laetſten ſijn wapen in rouwe / zijnde een ſilveren Leeu in een blau veldt / weſende het rechte wapen van het oude Ridderlicke huys van Heemskerck. Het Lyck wierde ghedraghen van veertien Capiteynen / achter ende voor met ſijn wapen / ende boven op het midden met ſijn vergult gheweer over beyde zijden behanghen. Achter naeſt het Lyck gingen de naeſte Bloet-vrienden. Daer aen de Ghecommitteerde Raden ter Admiralitept. Die volchden Schout / Borger-meeſteren / Schepenen / ende ſes-en-dertigh Raden der Stadt Amſterdam. Daer aen volchden de Colonellen / den Krijgh-Raedt de Capiteynen / alle Officieren ende Adel der Schutterijen der ſelver Stede: Nae deſen quamen in orde de Majors ofte Bewint-hebbers der Oost-Indiſche Compagnie: ende nae deſen een groote menichte van treffelicke Burghers ende Kooplieden / in alles bedraghende omtrent de acht hondert perſoonen / behalven de Soldaten. Waer nae volghde ende voorliep ſulcnen menichte van ghemeyn volck om te ſien / dat alle ſtraten daerſe paſſeerden tot verwonderens toe als ghepackt vol waren.

1607.

Graf ſchrift van Heemskerck.

Opt begeerte der ghemelde Hoogh. Hoogh. Heeren Staten / is hem een heerlick Publijck graf ghemaeckt van blauwe gehouwen ſteen / ſtaende omtrent drie voeten verheven booven der Aerden. Daer booven nae het Oosten zijn ſijne wapenen op ghehanghen. Nae het Weſten booven ſijn hooft is in een ſwarte toet-ſteen (de na-komelingen tot een eeuwighe memorie) met goude letteren in Latijnſche Tale gheſchreven in 't korte / de treffelickſte daden ende reyſen / die by hem in ſijn leven uytgerecht zijn.

Onder inden voet van dit graf ſchrift boven de Afbeeldingh van den ſlach van Gibraltar, zijn gheſtelt deſe twee volghende Neder-duydtſche Regeltjens.

HEEMSKERCK die dwars door 't ys, en 't yſer dorſte ſtreven,
Liet d' eer aen 't landt, hier 't lijf, voor Gibraltar het Leven.

By een van ſijne goede vrienden is daer naer ghemaeckt dit volghende Tal-dicht.

Naer dat hI In ſIIn LeVen, tWee LofLICke VICtorIen heeft VerWorVen,, WIs. tWIntICH en VIIften aVrIL In ſIIn Wapen VrooM geſtorVen,, Is.

Dit is het eynde ende de uythomſte van deſen Eerwaerdighen vroomen Heldt Iacob Heemskerck: naer dat hy Veertich Jaeren een maent ende twaelf daghen / in deſe bedroefde Weereldt verkeert (gheleeft ende een onſterfelicken naem in de ſelve achterghelaten hadde.

Tot een beſlupt van deſe groote ende heerlicke victorie / (daer voor

Godt

1607. Godt Almachtigh nimmermeer ghenoegh ghelooft en gepreesen kan werden:) sullen wy hier by voegen seeckere Nederduytsche Verssen / die by den hoochgheleerden / vrientt der Musen Daniel Heyns, onderwijser ende Teraer der Historien in den Leytschen Helicon, op den selven Slach / Victorie / 't Leven ende sterven van den wijt beroemden Heemskerck ghemaeckt zijn: wesende van den volghenden Inhoudt: 1607.

Nederduytsche Verssen op de doodt van Heemskerck

HIer binnen in dit graf o Vrienden, licht ghesloten,
Den onbeweechden helt van Amsterdam ghesproten,
Die vol van manlick bloedt, onwinbaer, onverssaecht,
Heel Spanjen op het lijf de koortsen heeft ghejaecht.
Naer dat hy van te voor was door het ys ghebroken,
En buyten Son en Maen een weereld hadd' ontloken,
Daer niemant was gheweest, noch Liber, noch den helt
Die aen des werelts endt twee paelen heeft ghestelt.
Al is 't dat sy nu bey, by Iupiter ghesseten,
Bevrijt sijn van de doodt, en met de Goden eten,
Het is nochtans bekent, dat haere kloeckste daet
En haeren grooten roem, beneden dese staet.
Die komend' aen de kant van *Hercules* bevaeren,
En noch naer hem ghenoemt, daer veele Schepen waeren,
De meester van de Zee, voor d'oogen van de Stadt,
In 't midden van zijn volck heeft by de kop gevat,
Gevolcht, aen boort geklampt, den ancker uyt gesmeten,
Hem vast daer aen gemaeckt, op dat hy sou vergeten
Te keeren wederom, en stekend' in den brant
Al dat in 't water lach, gaen branden af het landt.
Gelijck de dolle Mars, de breker van de steden
Eer Tydei groote soon quam teghen hem ghereden,
Stont boven op zijn koets, ghewapent, en soo vast
Als eenen staelen muyr: soo stont hy voor de mast.
Het sweert was in de vuyst, het lichaem was omgoten
Van yser en metael, en rontom toegheslooten,
Het Hart spranck uyt het lijf, en overliep hem schier,
Sijn aensicht was vol moet, zijn oogen vol van vier.
Soo stont hy sonder vrees, en yewers op te dencken,
Als om des Vyants macht te schenden en te krencken,
Te volgen waer hy vloot tot dat hem is de voet
Genomen van het lijf. Noch stont hy met de moet;
Noch brocht hy aen het volck, vermaend' haer te bespringen
Het Schip van alle kant, den brant daer in te bringen.
In 't midden van de doodt noch even onbevreest,
Niet voelende de pijn; en gevende de geest.
Die vliegend' uyt het lijf wiert dadelick verheven,
In 't midden van de locht daer al de helden leven,
Van daer keeck hy om leegh, en sach de weereld staen
Beneden onder hem, die hy was om gegaen.
Hy sach ons ydelheydt, en al de sotte wenschen,
Het draven en het gaen, het loopen van de menschen,
Maer keerde meest zijn oogh naer 't Indiaensche goet:
Dat onse deucht bevecht, en die vergeten doet.
Hy sach de sneeu, het ys, hy sach de witte beeren,
Maer booven al de maets haer op het water weeren:
Den Spaenschen Avila vol vrees en schrick: hy sach
Een klimmen op de mast, en nemen hem de vlach.
Hy sachse man voor man uytvoeren sijn bevelen,
En in Neptunus baen staen kaetsen ende spelen
Met ballen van metael, die vlogen alsoo dick
Als hagel ende sneeu, en maeckten groote schrick.

1607. De Donder met gewelt quam breken door de Baren. 1607.
Of Iupiter selfs hadd' op 't Water komen vaeren,
Ghewapent met de Vlam, die Brontes moedernaeckt
En Steropes zijn maet, en Mulciber hem maeckt.
De Schepen spoghen Vyer, dat even quam ghedreven,
Ghelijck doen Terræ volck den Hemel dede beven,
Doen Ossa met ghewelt en onghehoorde kracht,
Wierdt boven op het hooft van Pelion ghebracht.
Neptunus swam in 't bloet, men sach sijn baren rollen,
En steygeren om hooch, van dooden opgheswollen.
De Zee was heel ontstelt, de menschen op het Landt
Verginghen half van vrees, en storven half van schandt.
Sy stonden als beroeft van voeten en van handen,
En saghen tot de gront haer eyghen Schepen branden.
Den armen Admirael veranderde te spae,
Vytstekende de vaen, en biddend' om genaê.
Een van den Spaenschen hoop, in 't nemen van de Schepen,
Bejegend' een maetroos, die op hem hadd' gheslepen
Sijn mes en sijn ghemoet: dat siende de Maraen,
Spranck schielick buyten boort, om hem alsoo t'ontgaen.
Maetroos die volcht hem nae, niet denckend' op het sterven,
Maer besich met den specht te volghen en te kerven:
Hout hem in 't water vast, en druckt hem daer soo stijf,
Tot dat hy hem de siel gheperst heeft uyt het lijf.
Noch was dat niet genoegh, begost hem te verscheuren
Te schudden met de mondt, te trecken en te sleuren:
En heeft hem self geleydt, insorpende zijn bloet,
Tot aen de koude stroom van Acheron de vloet.
Men seght dat Charon self, alsoo hy maet sach koomen,
Van vrees en groote schrick de vlucht heeft aenghenomen,
En siende zijn gesicht soo leelicken gestoort,
Beducht was dat hy self sou raken buyten boort.
Doen sach den Spaenjaert eerst, dat doot en helsche krachten,
En Styx en Phlegeton sijn minder als de machten
Van een hoochmoedich hert, gewapent met sijn recht,
Dat voor het vaderlant, en voor de vryheyt vecht.
Doen heeft hy eerst gesien, doen heeft hy moeten mercken,
Waer onse sterckten zijn en rechte bollewercken.
En dat de muyr, de wal, seer weynich daer toe doet,
Maer dat de vryheyt licht gegraven in 't gemoet.
Gelijck de wreede Wolf is op het Schaep gebeten,
De koninck van de locht sijnd' op een Duyf gesleten,
Verscheurt haer met de klau, soo schijnt het oock te gaen,
Als een van Nederlant bejegent de Maraen,
Marane neemt ons wech ons Landen daer wy leven,
Wy sullen sonder vrees ons in de Zee begeven:
Daer nu de Schepen gaen, daer sullen wy tot spijt
Van uwen trotsen moet, zijn even wel bevrijdt.
Al daer den hemel streckt en daer de wolcken drijven,
Is 't even waer men woont, als kinders ende wijven
Zijn buyten slaverny, zijn verre van u handt.
Al daer ghy niet en zijt, daer is ons Vaderlandt.
De Vogel is alleen gheboren om te snijden
Met vleugelen de locht, de peerden om te rijden;
De muylen om het pack te dragen, of de lijn
Te trecken met den hals, en wy om vry te zijn.
Doch ghy geswinde helt met voorspoet overleden,
Woont beter als wy doen, en gaet daer boven treden
By Bruti groote siel, by Cato, by de man
Die aldereerst ons landt ghebrocht heeft uyt den Ban-

Gestorven

Gestorven voor u volck, vol lof, vol eer, vol weerde
Begraven en bedeckt van vry-ghevochten eerde.
En dat de Vyandt is noch d'aldermeest' ellent,
Niet langhe naer u doodt, heeft hy dat self bekent.

DANIEL HEYNSIUS.

Verhael van den Tocht, Gevecht, ende doot van den Kloeckmoedighen Helt, Graef *Adolph van Nassau* gheschiet den 17 November 1608, Stylo novo, by *Santen* in 't Lant van Cleve.

1608. Graef Adolph van Nassau last hebbende van sijn Excellentie ende de Ho. Mo. Staten Generael / omme in Lutsenburch te rijden ende aldaer eenighe verloopen Contributien in te vorderen ende te halen. Als op den sevenden November stylo novo, tot Nieumegen, alwaer hy in garnisoen lach / op gheseten met drie hondert Kupteren van 't selve Garnisoen / ende vijftigh van die van de Grave, ende is daer mede by Gennep de Mase ghepasseert: de selve by Maleyck gherepasseert wesende / heeft sijn wech dicht verby Maestricht genomen / rijdende door Lutsenburch, sonder eenighen Vyandt te vernemen: als alleen by Meurs sestigh Soldaten van Rijnberck die hy sloech ende ghevanghen nam. Maer heeft de selve op 't woort van den Gouverneur van Meurs, wederom los gelaten / ende is voorts verby Rijnberck des avondts tusschen ses ende seven uren / gereden tot beneden Santen, sijn Quartier ofte Legher-plaetse nemende inde twee naest gelegen Dorpen / te weten den Ritmeester Cronenburch, mette Compagnien van Ryhoven, Swichel ende Radeyf in het eerste ghenaemt Finen, ende den Grave met de Comp. van den Grave van Hohenlo, van Caddet, ende de Kupteren van den Grave in het ander Wanum ghenaemt. De voornoemde gherelaxeerde Soldaten / hebben den Gouverneur van Rijnberck aenghevracht / dat den Grave / niet stercker en was als omtrent 150 ofte 160 Paerden / die seer vermoeyt ende afghereden waren / ende dat hy inde voornoemde Dorpen voor ghenomen hadde te logheren ende te vernachten. Waeromme den Gouverneur goet vont ende resolveerde / hem inder nacht te overvallen / ende een voordeel af te sien. Tot dien eynde commanderende Capiteyn Standley (soone van den Colonel Standley die Deventer aen den Vyandt over ghelevert heeft) upt te trecken met 120 Engelschen / veertigh Spangiaerden van sijne eyghen compagnie / sestigh Walen van Capiteyn Bourbon, met drie hondert tsestig Duytschen / van de Compagnien die in de Stadt / als in de groote ende kleyne Schantsen ghelogeert waren / waer by hem noch voerde de Corner ende de Schoonvoeder van Brisigel met twintigh Kupters te voet / de Soon van den Admirael Pasman met ses-en-dertigh Matrosen van sijn Schip / den Lieutenant Vlenspiegel met twintigh / Item vier gherefourmeerde Capiteynen / ende twee Lieutenants / namentlick Studder, Kent, Twindi, Vastor, Limber ende Bellings. Vier Vendrichs Nailler, Koock, Draeck, Standley, ende omtrent twintig Entretinidos / alle Engelschen: behalven noch omtrent vijftigh Soldaten van allerley natien die op hoope van dupt te halen / haer onder de selve begeven hebben / ende ten laetsten seven ofte acht Borgers / alsoo datse mette Commandeurs wesende vier Capiteynen Pasman daer onder begrepen wesende) vijf Lieutenanten / drie Vendrichs ende omtrent twaelf soo Sergeanten / Coporaels / ende andere lagere Officiers in het gheheel sterck waren omtrent 768 mannen. Dese sijn des avondts omtrent tien uren upt de Stadt ghemarcheert / met schriftelicken last van den Gouverneur / om den Grave upt sijn Quartier te lichten ende te slaen / behoudens datse sulcks voorsichtelicken souden uptrechten / op dat sy in gheen schade en souden komen te geraecken. Standley in den morghenstont omtrent drie uren / aen 't voorste Dorp ghekomen wesende / ende gheen Schiltwacht (midts de vermoeythept der Paerden) vernemende / heeft het selve met een grooten alarm van vele Trommelen ende groot geschreu ende veel schietens aengegrepen / verrasscht en overvallen: De Kupteren sulcr horende ende siende / salveerden haer so sy best konden. Den Vyandt heeft van haer eenighe ghevanghen ghenomen / desghelijcks veertigh ofte vijftigh Paerden / waer mede hy hem begaf op het Kerckhof / 't welck omcingelt was / met een stercken Hegge

Treet naer Lutsenburch om de Contributien in te vorderen.

In het weder keeren tegen hy hem tot Finen ende Wanum.

Alwaer sy inder nacht / van die van Rijnberck / overvallen werden.

1608. ende affchutfel. Die van het ander Dozp dooz het gheſtadigh ſchieten op ghewecht weſende/ begaven haer fluck inde wapenen / ende dooz Commandement van den Grave te Paerde gheſeten weſende/ heeft den Grave hem metten Baron van Dohma, Lieutenant van de Compangnie van den Gzave van Hohenlo, beraden wat wech ſy met hare troupen nemen ſouden omme den Dpandt zynde op zyn aftrecken / te ouderſcheppen ende haer volc te ontſetten. ſulck geſchiet weſende is hy ter rechter hant tuſſchen het overvallen Dozp ende Santen op ghereden naer den Rhyn / giſſende dat den Dpandt t' Scheep ghekoomen was: Ende Capitepn Cadet reet naer de ſlincker hant / alſoo datſe elck anderen een ſtuck weechs van den Rhyn quamen te ghemoeten: ende aldaer van eenighe van zyne ontkoomen Kupteren verſtaende / dat den Dpandt onghevaerlicken drie hondert mannen te voet / ſonder eenighe Paerden ſterck/ ende met eenighe vzeeſe bevanghen was. Soo heeft den Grave ghereſolveert / den Dpandt in 't Dozp ſelfs aen te grypen / maer niet wijt ghetrocken weſende / heeft hy den ſelven met goede ozdere upt het booz-noemde Dozp naer den Rhyn toe ſien trecken / marcherende de Muſquettiers ende de Schutten booz / ende de Ghevanghenen tuſſchen de Spieſſen / 't welck hy oozdeelde 't haeren naedeel te weeſen.

Den Grave heeft den Ritmeeſter Kronenburch, mette Kupters van de Grave ende eenighe andere tot vyf-enſeſtigh in ghetale die lange Roers hadden doen affitten / ende ozdere gheghe-ven hoe datſe aengaen ſouden. Capitepn Cadet belaſte hy / dat hy benevens hem den Dpandt ſoude charghe-ren: Den Dpandt marcheerde onder tuſſchen op een ruym velt even bupten 't booznoemde Dozp ghelegghen weſende / 't welck rontom met een Hegghe beſetret was / waer dooz den Grave verhindert wierde met zyne Kupteren op den Dpandt te moghen vallen / derhalven ghenootſaeckt was eenighe openinghe te moeten ſoecken / 't welck doende wierde van de Muſquettiers ende Schutten, van den Dpandt dapper met ſchieten ghegroet / ſonder nochtans onder des Graven volck (by ghebzeck van ozdere) eenige ſchade te doen. De eerſte openingh ofte doozgangh die den Grave vant / was ſoo naeuw / datter niet meer als een Paerdt t' ſeffens mocht dooz-rijden. Niet tegen-ſtaende geboodt den Gzave Capitepn Cadet, dat hy met zyn volck beſtaende in drie hoopen / te weten de ſyne / ende de reſte van Rijhovens ende Swichels Compagnien/ daer dooz ſoude rijden. Den Grave reedt boozt ſoeckende een ander openinghe om dooz te koomen / de welcke hy vant / maer ſoo enghe als de boozgaende / niet teghenſtaende reedt ſelfs eerſt daer deur / dooz ghekoomen weeſende ſoo vant hy den Dpandt / in ozdre midden op 't Veldt ſtaen / hebbende tot haere beſcherminghe een Dooznen Hegghe / ende aen de rechter handt een Sloot ſtreckende langhs hare ozdere / ende ſoo boozts met een rechten winckel nae de groote Hegghe / alſoo datſe van dier ſyde gantz bedeckt waren / omtrent dertigh Paerden van de zyne dooz ghekoomen weſende / ſoo wilde den Grave op den Dpandt aenvallen / maer hy zyn Quartier-meeſter vermaent zynde / ſoo lange te wachten tot dat zyne gheheele Troupen doozghekoomen ſouden weſen / hielt een weynich ſtil / gaf ter antwoozde / ick wilde dat ſy deur waren / zyn Lieutenant bevelende wel toe te ſien dat de achterſte haeſt volghen mochten / hy ſoude de booꝛſte wel aenboeren / ende met eenen den Hoet in de ooghen trecklende / ſepde nu booꝛdt / ghevende het Paert de ſpooren / reedt op den Dpandt / hem naer de rechter handt ſoo langhe drapende tot dat hy achter den Dpandt quam / om hem den wech van 't Kerck-hof af te ſnijden / ende van achteren te chargeren / ende ruckende boozdts alleen op haer toe loſte zyn Piſtool / ende daer mede naer de ſlincker handt keerende / wierp zyn Piſtool ter neder / trock zyn geweer / nam 't in de ſlincker-hant / ende d'ander Piſtool in de rechter handt / ende quam wederomme booz by zyne Kupteren / die hy aenpozrende in eene weeghe ter Charghen aenboerde: rijdende eenighe treden booz upt ende ſiende d'eene ſyde van den Dpandt niet wel gheſlooten / bzack daer alleen in / waer dooz en om den grooten roochs wille van 't gheſtadigh ſchieten zyn volck hem terſtondt upt het gheſicht verlooren heeft. Den Grabe in 't midden van den Dpandt zynde / ende zyn upterſte vlyt doende omme den Dpandt afbzeucke te doen / ende dat hy met zyn Piſtool al een doodt gheſchooten hadde / ſoo wierde hy nochtans terſtondt van den Dpandt, omringht ende beſlooten. Ende naer dien hy onghewapent was / (want zyne Pagie hadde ſyne ruſtingh dooz

Den Grave wapent de ſyne tot teghenweer.

Stelt die in ozdre om den Dpandt aen te vallen

Meſontreren den Dpandt op 't beſt in goede ozder ſtaende.

Den Grave ryd ſelfs eerſt op den Dpandt.

Bzeckt in haer Troupen.

1608.

1608. Aenkomeren den Vpandt op 't beit in goede ordre staende.

1608. dooz ha eſtighepdt in 't Quartier gelaten) wierde hy met Spiessen ende Deghens aen alle ſijden beſpzonghen / ghehouwen ende ghesteecken / waeromme hy verſcheyden doodelijcke wonden ende quetſueren ontfingh / te weten met een Spiesſe een wonde onder zijn rechter Schouderblat naer het herte gaende / deſgheliicks een steeck in het slincker Schouderbladt / gaende tot op de ribben / een steeck met een Gapier in ſijn slincker bil opwaerts streckende naer den rugghe-graet / dooz welcke wonden hy zijn kraehten verliesende / aen de rechter ſyde van zijn Paert begon ober te hanghen: alſoo hangende is hy ober zijn hooft gehouwen met een wonde van d' een ooz tot d' ander / noch een hou achter zijn slincker ooz / deſghelijcks een ſchamphouw in zijn vooꝛhooft booven de rechter wynbzauw / een steeck onder zijn rechter oge / ende een houw ober het ghewzicht van zijn rechter hant / een steeck inde onderſte lippe aen de slincker ſyde / ende een steeck een handt bzeet onder zijn slinker ſchouderbladt gaende dwerꝛs dooz het vleys. Alle welcke quetſueren / hy ontfingh met een mannelick hart ſonder een wooꝛt te ſpzeecken / ofte oock pet te doen dat een Edel ghemoet niet en betaemt. Ter wijlen dit alles gheſchiede ſoo wierde den vpant van allen kanten aen ghevallen ende ghehargeert / te weten van achteren by Gzaef Adolphs Compagnie / van ter ſyden by de Compagnie van den Grave van Hohenlo, van vooren by de Capitepnen Caderende Kronenburch te voet zijnde / alſo dat den Vpandt met groote furie aenghegrepen wozde / ja ſelfs met hare eygene Spiessen die de onſe haer ontnamen / waer dooz den Vpandt in ſoodanighen diſoꝛdere quam / datſe haer introcken ende achterwaerts ginghen naer de vooꝛnoemde ſloot. Gzaef Adolph midden onder haer zijnde heeft tot zijnen grooten ongheluck met zijn Paert gheſtruyckelt ende is inde ſloot gheballen / ende heeft inden ſelven val zijne rechter wanghe totte neus toe ſeer ghequetſt: een ſeecker Kupter van Swichels Compagnie Walraven ghenaemt / ſtaende onder den Vpandt ghevanghen / de welke den Grave hadde ſien vechten / ende nederballen riep aen de Coꝛporael van Kronenburch, ghenoemt Ercken, die aen de ander ſyde van den ſloot was dat hy hem helpen ſoude / hy ſluyt toelopende ſoo vaut hy den Grave op zijn rugge onder 't water tot zijn kinne toe / 't hooft op de kant van den ſloot / armen ende beenen uytgheſtreckt / ende zijn Paert aen zijn slincker zijde doot liggende / hy reyckte hem de slincker hant / ende trock hem mette hulpe van een ander Kupter uyt de ſloot: den Grave uytgeholpen weſende heeft uyt slauwighepdt een weynich overghegheven: Hy begeerde op Ercken dat hy by hem blijven ſoude / indien dat hy in 't leven mocht blijven hy ſoude ſulcks met danckbaerhepdt aen hem vergelden: 't welck Ercken den Grave beloofde te willen doen ende naer komen. Den Grave tien ofte twaelf Paſſen van de Sloot ghedzagen weſende / ende datſe hem garen verder ghebzacht hadden / ſeyde hy datmen hem ſoude laten legghen / want zijn Hooft (ende dat met goede redenen) dede hem ſeer wee / waeromme dat Ercken ginghſitten onder een Willighenboom en lepde het hooft van den Grave in zijn ſchoot / Middeler tijdt waren de Kupteren dapper aen den man ghekomen / den Vpandt verweerden haer ſoo veele als ſy konden / maer wierden hoe langher hoe meer overweldicht / verdzinghende d' een d' ander ſoo ſeer datſe hare Wapenen niet ghebzupcken konden / alſoo dat de achterſte inde vooꝛnoemde Sloot quamen te ballen ende daer in verſmooꝛden tot verbullens toe: daer toe haer noch by ghebzeck van goede ozdere dit ongheluck toe-quam / dat hare Musquettiers gheſchooten hebbende / t' elcken onder de Spiessen weecken / die daer dooz om hooch gaende de Kupterijen middel gaven om ſonder groote moeyten daer onder te koomen.

Ter wijlen deꝛ Graven Kupteren baſt beſich waren d'een om doodt te ſlaen / d'ander om ghevanghen ofte bupt te krijghen / ſoo is onder haer een gheruchte ghekomen dat Gzaef Adolph doodt was / welck gheruht onder de Kupteren groote dzoefhepdt ende vierighe wzaecke verwckte om zijne doot te wzeecken / doende onder den anderen eenen Eedt dat hy een Schelm ſoude weſen die pemandt van den Vpant het leven ſpaerde: alſoo datmen te dier tijden niet anders en ſach / dan doot ſlaen ſonder eenighe ghenade / niemant hoe groote belofte van rantſoen hy beloofde / ofte hoe erbarmelijcken hy om genade bat / en konde ſulcks verkrijgen / maer werden meeſt alle dooz de ſcherpte des ſwaerts ter neder ghebzacht / uytgenomen weynige die 't ontliepen / ende ſeventigh die gevanghen waren. Gedurende dit doot ſlaen / werde den Gzave by Ercken onder den Willigen-boom ſittende noch bewaert / zijn Camerling by hem komende / is in aller haeſt naer den

Wert niet wel ghewaepent zijnde / doodelijck met veele wonden ghewont.

Waer dooꝛ hy ſeer ſlau ende ſwack werde.

Den Vpandt werdt van des Graven volck dapperlijck aengheballen ende ghevanghen.

Weten eelt Eedt datſe niemandt ſpaeren ſoude.

1608. Vallen met ſijn Paert in een ſloot.

Wzeeckt de haer Kupteren.

Beſiet de vpantſelfs eerſt op den vpandt.

1 Welck hy bloeem oedelicken verdzaeghde.

1608. den Weltscheerder gheloopen / om sijne wonden te komen verbinden / ondertusschen quamen hem veel Officieren aensprecken ende versoecken. Sy hebben hem in een Boeren Huys 't welck omtrent twee steen-worpen van daer gelegen was ghebracht / alwaer sijne wonden verbonden wierden niet sonder groote pijne ende slaute / de welcke hoe langher hoe meerder toe nam: te meer om dat hy door 't vechten verhittet wesende in de koude sloot gheballen was / ende soo langhe op 't blote velt nat ende kout wesende hadde moeten wachten: waer door hy sijne natuerlicke hitte alsoo verloren hadde / dat men de selve met gene middelen van byer of decksselen konde wederomme verwarmen. Door de voornoemde koude en hadden sijne wonden niet uytwaerts konnen bloeden: waer omme dat hem allengskens sijne krachten besweecken. Den Grave in dese benauthepdt legghende heeft dickwils ghesucht / ende ghesepdt Och Godt! ende tot de Omstaenders bidt / bidt voor mijn. Verbonden wesende / hebben sy hem in een Handtbare ghelepdt om binnen Santen gebracht te werden / maer eylaes! desen jongen broomen Heldt eenighe repsen al suchtende ghesepdt hebbende / Och Godt / heeft onder weghen den selven Godt sijne Siele opgheoffert ende overgegeven / ende is alsoo omtrent anderhalf uyr naer dat hy gewondet was / gestorven / out wesende twee-en-twintigh jaeren ende drie maenden. De droefhept onder de sijne over sijn doot / koste het leven van veertien overghebleven ghevangens / die by de Kupteren met koelen moede / tegen Krijchs-gebruyck ende wille van de Overheden deur steecken wierden. Daer en wierde niemant verschoont noch ghespaert dan alleen een Sergeant ende ses Duytsche linechten / waer van de twee ter doot toe gewont waeren. Van de sijde van den Grabe waren in desen Slach niet meer gebleven dan acht mannen / ende omtrent twintich gequetst. Het lichaem van Graef Adolph, wiert (by ghebreck van ander gerijf) op een Karre gelept ende binnen Nimmeghe ghebracht alwaer hy van een yeder seer beklaecht wordt / ende is aldaer in de groote Kercke niet groote droefheydt ende eere op den drie-en-twintighsten des selfden maents begraben. Den Gouverneur van Rijnberck, door sommighe van de sijne die upt den eersten Aenval met eenighe Paerden voor upt gereden waeren / verstaen hebbende / dat sijnen aenslach wel gheluckt was / dede tot Triumph een stuck Gheschuts lossen voor die van Venlo', die hem terstont weder antwoorden. Maer alsoo hy eenighe upren daer naer by de hincken-de Wode het tegenspel vernam / en was hy niet wepnich ontrust ende bekommert / deur dien hy naulicks soo veel volcks behouden hadde / als totte besettinghe van de Wacht noodich was. Hy heeft terstondt eenighe Ponten af ghesonden / om de dooden te halen die ter plaetsen ghevonden wierde tot over de ses hondert in ghetale te zijn / waer van datter hondert seven-en-twintigh upt de Sloot ghetrocken zijn. Onder de dooden waeren mede dese Officiers / Capitepn Roelandt Stanley Commandeur van de Troupe / Capitepn Bourbon een Waal / Capitepn la Buye een Nederlander / de jonghen Pasman de vier Gherefourmeerde Enghelsche Capitepnen voor ghenoemt. Item de Lieutenant Winter van Capitepn Stanley, ende Billings Lieutenant van sijn broeder Capitepn Billings die binnen Berck sieck was bijven legghen / met twee Gerefourmeerde Lieutenanten Limber ende Nieuwenlant, desgelijcks de Luptenanten van Capitepn Bourbon ende Capitepn Collaert: de Vendrich van de Gouverneurs Compagnie / Stanleys Broeder ende Vendrich van Capitepn Stanley, Billings broeder ende Vendrich van Capitepn Billings: vier ghereformeerde Vendrichs Nailler, Koocke, Draeck, Stanley Enghelsche: 20 Entretenidos van deselve natie / te weten Howel, Masquel, Houward, Barnes, Varnije, Onlie, Wieseman, Ionger, Briant, Palmer, Wilmot, Gomer, Broven, Graves, Alobaster, Mover, Dudly, Gerel, ende Diniges. Boven alle dese wierde noch gevonden de Cornet ende Schoon broeder van Brisighel ende noch tien ofte 12 lagere Officieren / de welcke al t' samen mette Spaengiaerden / in de voornoemde Ponten ende eenighe op Karren / tot Rijnberck gevoert zijn / ende aldaer begraven wierden. Van de voordere reste der dooden over de 500 wesende / wierden op het Kerck-hof van het voornoemde Dorp hondert begraven ende de andere 400 op de plaetse daer de Nederlage geschiet was. Onder de dooden wierden ghevonden 56 ghequetste / ende 14 onghequetste / de welcke bepnsende den dooden / het leven behouden hadden. Dit is kortelick het warachtich verhael van het droevich eynde van desen doorluchtigen Nassauschen Heldt.

Den Grave wert in een Boers huys gebracht ende verbonde.

Wert naer Santen gebracht maer sterft onder wege.

Ende van daer / tot Nimmegen daer hy begraven wert

Getal van de dooden van den dry-en-twintighsten.

Namen vande voornaemste Hooften.

Plaetse waer de selve begraeft wierden.

Treves

Treves van twaelf Iaren,

Ghesloten ende veraccordeert tusschen de Commissarisen van de Serenissime Princen

EERTS-HERTOGEN

van OOSTENRYCK, &c.

MIDTSGADERS,

De Commissarisen van de Illustre

HEEREN STATEN

der Vereenighde Nederlantsche Provintien.

Geschiedt in den Iaere 1609.

1609. HEt hier toe in onse Beschrijvinghe alle de zegenē en victorien / die de goede God / en de Gever alles goets / de se Vereenigde Landen / door 't belepdt en kloeckmoedighept van sijn Princelijcke Excellentie van Nassau, verleent ende gheghéven heeft: wijdt ende breedt beschreven hebbende / zijn wp gekomen waerde en goetgunstige Leesers / tot her maecken ende het beslupten van een Twaelf-Jaerigh Bestandt ende stilstandt van Waepenen: de welcke door langhe onderhandelinghe tusschen de Gecommitteerden van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael ter eenre ende de Ghecommitteerden van den Doorluchtige Eertz-Hertogen van Oostenrijck ter ander zijden / binnen Antwerpen gheaccoordeert ende beslooten is / op den negenden Aprilis des Jaers 1609. Dese voorseyde handelinghe hebben wp voor-ghenoomen Sommarischer wijse ende in het kort hier inne te voeghen ende te ghedencken: want de selve ghesschiedenisse wijdtloopigh te verhandelen / ende in het langhe te verhalen het begin / ende den voortgang van dien: te weten / hoe de Eertz-Hertoghen het selve door den Heere van der Horst, Pater Ney, ende eenige andere Ghecommitteerden / heeft doen versoecken: wat Propositien ende beweegh-redenen de selvighe ghebruyckt hebben / soo aen de Hoogh-Mogende Heeren Staeten / sijn Excellentie ende andere Persoonen / om de selvighe hier toe te beweghen ende te persuadeeren: mitsgaders d'antwoorde vande Ho. Mo. Heeren Staten op de selve: ende daer naer de gantsche besoigne van de Ghecommitteerden van weder-zijden / de Articulen aen weder-zijden ober-ghelevert / de redenen / swarigheden van beyde zijden daer op ghevolght / ende alles wat daer aen soude moghen hanghen / soude te langhe ende moeyelick vallen te verhaelen / te beschrijven / ende dupten ons wit wesen / te meer / naer dien de selve in de Chronijcke van Emanuel de Meteren, ende in andere Boecken in 't langhe ende breede beschreven zijn: insonderheydt in de gheleerde beschrijvinghe die by den Hoogh-gheleerden Dominicus Baudius, in sijn Leven Professor Historiarum in de Leydtsche Academia gheweest zijnde / daer van ghemaeckt ende upt ghegheven is / soo willen wp den gunstighen Leser tot de selve wijsen omme in de selve haere lust ende begheerten te versadigen. 1609.

De Nederlandtsche Provintien omtrent de XL Jaeren / met gheduprighe Oorloghen / Miserien ende ellenden van Godt Almachtigh te hups ghesocht ende ghestraft gheweest zijnde / heeft het sijn Goddelijcke Goedtheydt belieft / de gemoederen ende herten van beyde de zijden / tot ruste ende stilstandt van sodanigen wreeden Oorloge te bewegen ende aen te raden: het zp door een

1609. eeuwige vrede ofte ten minsten voor een opschortinge van alle hostiliteyt / voor eenige Jaren.

Beweeg redenen tot den Treves by den Koninck ende den Hartoch.

Den Koninck van Hispanien siende dat hy het naerendeel van syne middelen ende Inwoonens / aen dese Landen te kost gehangen hadde / met seer weynich voordeels ende noch mindere hoope omme die eyndelicken naer synen wille te moghen krijghen / ofte dat die van selfs wederomme onder syn ghebiedt souden willen komen: te meer alsoo sy haer door een vaste unie metten anderen ende met verscheyden aliantien aen de omleggende Rijcken ende Vorsten verbonden hadden: soo oordeelde hy selfs datmen een eerlicken wech tot vrede ofte selver soecken / ofte soo hem die aengheboden wierde niet verwerpen souden: Op hoope dat door de soetigheyt ende den smaeck van vreede de herten der onderdanen / metter tijdt wederomme mochten toenemen in onderlinghe vrientschap ende Burgerlicken ommegangh / ende dat ondertusschen den Ingewortelden haet die de Nederlanders teghen de Spangiaerden (ende dat met goede ende bondighe redenen) aengenomen hadden metter tijt mocht afnemen ende versterven.

De Eertſ-hertogen van Oostenrijck ten hoochsten tot vrede ende gerustheyt gheneghen wesende / en wenschten niet anders dan dat sy die Provintien die onder haer gebiet ende gehoorsaemheyt waeren / vreetsamelicken sonder vreese van haere naebuyren / mochten besitten ende regeeren.

Weghens de Heeren Staten Generael.

De Hoog. Mooghe Heeren Staten der gheunieerde Provintien, van Godt Almachtig tot verstheyden tijden / door de beleydinghe van den Doorluchtigen Prince Maurits van Nassau, met veele ende ontelbare zeghen ende Victorijen overschuddet wesende: die bevonden dat den selven God door syne Vaderlicke kastijdinghe / haer geluck met eenighen teghenspoet begonde te vermenghen: ende by haer selven overleggende aen d'eene syde de macht harer Vyanden / ende aen de andere zyde de onseeckerheyt van de uytkomste deser Oorlogen / Insonderheyt door de Vaderlicke zorghe / daer mede sy aen haere onderdaenen verknocht ende verbonden zijn / beweecht wesende: vonden sy geraden / wanneer haer met behoudinge van haere vryheden ende Privilegien / eerlicke ende billicke conditien tot Vrede ofte Stilstant van wapenen aengheboden werden / de selve niet te verwerpen ofte in den wint te slaen / maer met wijsheyt ende verstant daer op te letten. 't Welck sy te lichtelijcker konden doen / overmits dat sy met de aennemynghe der Wapenen / niet aenghenomen hadden om haer Rijck verder uyt te vreyden / maer alleenlicken om haere Landen / Steden ende de Inghesetenen van dien / te beschutten ende te beschermen / van alle overlast ende Tyrannye / die haer van de Spangiaerden ende haere aenhangheren aenghedaen mocht werden. 1609.

De Eertſ-Hertog biet den vrede door den Heer van Horſt / aen dese Landen.

Aen beyde de syden dese resolutie ghenoomen wesende / is van weghen de Eertſ-Hertoghen in den jare 1606 / op ten seste May / aen de Hoog. Mooghe Heeren Staten Ghenerael ghesonden Walraven van Wittenhorst, Heere van Horst, omme de selve Heeren ende syn Princelicke Excellentie aen te dienen / dat hare Hoocheden volkomentlicken geneycht waren, de Langh-duyrighe Oorloghe te eyndighen, ende de Landen ter wedersijden in ruste ende vrede te brenghen: op soodanighe redelicke ende billicke conditien, dat de selvige Heeren Staten syn Excellentie ende de Inghesetenen deser Landen, ten hoochsten goet contentement daer inne souden nemen ende te vreden zijn. Maer den Heere van der Horst, die klopte allomme voor een Hoofmans deur / ende konde by niemant van de Heeren gehoor krijghen: waeromme hy ghenootsaeckt was sonder pet upt te rechten wederomme te vertrecken.

Verſoeck by ander maal door den ſelven Gevarts.

De Eertſ-Hertogen die de saecke met ernst meenden / en hebben mette eerste sendinghe niet op ghehouden / maer sy hebben op ten een-en-twintighsten December des selven Jaers. Den voornoemden Heere van der Horst vergeselschapt wesende met eenen M. Ian Gevarts Licentiaet in beyde de rechten / Secretaris van Turnhout, aen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael wederomme ghesonden / ende hebben haer luyden naerdere last ende Instructie mede ghegheven mette selve Heeren te handelen ende te spreecken / de Gecommitteerden hebben haere last / verscheyden van de treffelickste ende aensienelickste Personen bekent ghemaeckt ende laten lesen / in de welcke gheschreven was / Dat de Eertſ-Hertogen niet lievers en souden sien, dan dat dese bloedige ende langhduyrighe Oorlogen door een eeuwighe Vrede, ofte ten minsten door een stilstant van wapenen, voor langhe Iaeren mocht ge-eyndicht werden. Dat de gheheele Werelt bekent was wat recht ende actie dat sy op dese Landen te pretenderen hadden: Dat de Heeren Staten van haerent wegen souden

1609. den eyſschen, alle het ghene dat tot hare verſeeckertheyt ſoude moghen dienen: dat ſy haer niet en ſouden weygheren te gheven alle het gheene ſy in recht ende billickheydt ſoude moghen vorderen: ende dierghelijcke dinghen meer. Deſen voorſlach by de Hoog. Moog. Heeren Staten gehoort ende verſtaen zijnde / hebben onder den anderen van de ſaecke beginnen te ſpreken / nae te dencken ende te overlegghen: maer overmits dat de Eerts-Hertoghen aen de Heeren Staten ſelfs door haere Brieven / haeren wille ende verſoeck niet bekent gemaeckt en hadden / ende twijfſelende of dit verſoeck ter goeder trouwen mocht gedaen weſen: vonden ſy geraden de ſaecke noch ſecreet ende verborghen te houden / voor haere onderdanen / verſeeckert zijnde indien ſulcks met ernſt gheſchiede / datter ſeer haeſt naerder ende meerder verſoeck volghen ſoude. Den Licentiaet Gevarts ſulcks verſtaende / is terſtondt naer Bruſſel vertrocken ende heeft haere Hoogheden 't ghene in deſe ſaecke ghepaſſeert was aenghedient: Die hem inder yl met naerdere laſt ende verklaringhe wederom naer den Hage afghevaerdicht hebben / verſoeckende met de Heere van der Horſt aen de Hoog. Moog. Heeren Staten audientie / die haer gheaccordeert wierde. In de vergaderinghe verſchenen weſende / hebben ſy het verſoeck ende begheren van haere Hoogheden met bondighe ende wijſe redenen mondelingh voorgheſtelt ende ghedaen: die ſy daer naer Schriftelicken overghegheven hebben. De Ho. Moog. Heeren Staten hebben naer wepnigh daghen op hare propoſitie hortelicken voor antwoort ghegheven / dat in haren voorſlach gheene ofte ſeer kleyne hoope van Vrede voorgheſtelt wierde, naer dien de Eerts-Hertoghen in haere oude dolinghen preſiſteerden, te weten, dat ſy meenden dat haer eenich recht toequam over de vereenichde Provintien: daer nochtans alle Natien ende Volckeren der werelt het teghendeel bekent was, ende dat de Ho. Mo. Heeren Staten inde unie, die ſy metten anderen tot Vtrecht opten 26 Ianuarij 1579 gheſamentlicken gheaccordeert en beſloten hadden, dat ſy mette wapenen ſouden moghen wederomme krijgen ende behouden, alle die plaetſen ende Steden, die haer met ghewelt ofte liſt door de Spaenſgeſinde ontnomen waeren. Dat door de auctoriteyt van dit beſluydt ende met goede ende ſouffiſante redenen, de Heerſchappie vanden Koningh van Spaengien was ontſeyt ende verklaert, dat hy alle ſijn recht op de ſelve Landen verloren hadde: ghelijck ſy daer naer in den Iaere 1581 door een Placcaet van den 23 Iulij, voor de gantſche werelt bekent gemaeckt hadden: ende by verſcheyden Coninghen ende Vorſten gheapprobeert was. Waeromme dat ſy voorghenomen hadden door Rechtvaerdige Oorloge wederomme te krijghen het ghene haer door bedroch ofte gewelt ontnomen was: met verſcheyden andere redenen die wy om hortheydts wille voorby goen. Met deſe antwoorde zijn deſe Gheſanten naer Bruſſel vertrocken. De welcke kortz daer aen met Brieven aen de Hoog. Moog. Heeren Staten ontboden dat de meninge van de Eertſ-hartoghen niet en was, noch noyt geweeſt en hadde, in het verſoecken van deſen Treves, yet van den Staedt van haere Landen nae haer te willen trecken, ofte hun eenich recht aen haer te hebben toe te eyghenen: maer dat ſy volkomentlicken by hare Seden, Wetten ende Privilegien mochten blijven.

Tot bewijs dat dit hare meninghe was / hebben haere Hoogheden in het eynde van de Maent Februarius naer deſe Landen afghevaerdight Pater Ian Ney, Commiſſaris Ghenerael van de Minnebroeders: weſende een Man die met alle nootſaeckelickheden / tot duſdanighen handel van noode zijnde / overvloedich verſien was: Geleert ende liſtich: die ſlinghs ende rechts alle dinghen wiſt te ſtieren ende uyt te voeren / naer dat de tijdt ende de gheleghenthepdt verepſchte. In Hollandt ghekoomen weſende / heeft hy hem eenighen tijdt in het Dorp van Rijſwijck onthouden / ende heeft van daer de Hoog. Moog. Heeren Staten zijn komſte ende laſt verwittight. Toe-ghelaeten zijnde voor de Heeren Staten te compareren / vertoont hy ſijne Commiſſie / daer by hare Hoogheden verklaerden / Dat de Hoog. Moog. Staten volkomentlicken hare manieren van Regheren, Religie, Rechten ende Privilegien ſouden behouden, ende in het alderminſte niet vermindert werden.

Deſen niet teghenſtaende / verklaerden de Hoog. Moog. Heeren Staten / dat zy met hare Hoogheden / van deſe zyde-handelinghen niet en konden ſpreecken / of de Eertſ-Hartoghen moeſten ſelfs eerſt rondelicken verklaren, dat zy de Hoog. Moog. Heeren Staten ende de gheunieerde Steden ende Landen voor een vrye republijcke, ende voor een volk dat ſijn eygen man en heer is erkenden. Pater Ney vertrecht met deſe ant-

1609. antwoorde te rugghe: hebbende nae wepnigh dagen wederomme / met Brieven van den Hertz-Hertoghen aen de Heeren Staeten / inhoudende: Dat haere Hoogheden niet lievers en sagen, dan dat het Nederlandt ende hare Onderseten, van dese langduerighe ellendige Oorloge verloost mochte werden: dat sy tot dien eynde bereydt waeren, met de Hoogh-Mogende Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden te handelen, als met een vry volck daer op sy gheen eyghendom meer en pretendeerden.

Ende op dat de Heeren Staten mochten verstaen ende bemercken / dat haere Hoogheden ter goeder trouwe begheerden te handelen / ende dat aen de Persoonen die hier inne ghebruyckt souden werden seer veele gheleghen was / soo beloofden sy hier toe niet te ghebruycken dan ghebooren Nederlanders, ende dat in sulcken getal ende op sulcker plaetse als de Heeren Staeten daer toe selfs verkiesen ende ordonneeren soude.

Den Hertogh biedt een stilstandt voor acht Maenden aen de Heeren Staten.

Biedende van selfs tot een begin van de ghewenschte vrede een stilstandt van Wapenen van acht Maenden: met belofte van die onverbreeckelijcken van hare zijde te doen onderhouden ende naer te coomen. Desen Brief in de Vergaderinghe van de Heeren Staeten ghelesen zijnde / ende Pater Ney mondelingh ghehoort hebbende / hebben de selve Hoogh-Mooghende Heeren Staeten / met advijs van sijn Princelijcke Excellentie dese antwoorde ghegheven: Dat haer de voor-geslagen Conditien ten deele wel aenstonden: dat sy die daeromme aen alle de Steden ende Leden rapporteeren souden: dat het aen-gheboden Bestandt van acht Maenden van waerden ghehouden werde, ende beginnen soude met den vierden Mey: dat voor den eersten September, van weder-zijden Persoonen tot den handel souden verkooren ende ghedeputeert werden, omme van de saecke ten principale te spreecken.

Die by de Staten op condicie aenghenomen ware.

Op condicie dat dit alles sonder bedrogh / maer met ernst ende ter goeder trouwe / soude gheschieden ende naergekomen werden. Ende dat volgens de beloften van haere Hoogheden / binnen den tijdt van drie aenstaende maenden / desen handel by den Coninghe van Spangien voor goedt ende vast erkent soude werden. Van welcke handelinghe beneffens de Artikelen van stilstant ten weder-zijden tot meerder seeckerheydt Brieven gedepescheert ende overgheghegheven zijn. Den stilstandt ghemaeckt zijnde / ende datter hoope was van tot een ghedueringhe Vreede / ofte langhen Treves te komen / zijn de Ingheseetenen deser Landen daer door seer ontstelt ende beroert ghewerden / elck naer dat sijn humeur ghestelt ende gheneghen was van de saecke spreeckende ende oordeelende. Onse Naebuerighe Bondt-ghenooten ende Vorsten waeren ten hooghsten van soodanigen haestigen veranderinghe verwondert / niet kannende begrijpen waer die soo schielicken ende onverwacht van daen quam ende sonder haere kennisse beslooten was: daer nochtans aen dese saecken de Landen soo veele gheleghen was. Maer de Hoogh-Mooghende Heeren Staeten hebben de selve Coninghen ende Vorsten / terstondt in het langhe alle het ghepasseerde gheschreven ende bekendt ghemaeckt: versoeckende tot de voordere handelinghe haere hulpe ende assistentie. Den Alder-Chrijstelijckesten Coningh Hendrick de Vierde, Coningh van Vranckrijck ende Navarre, omme de Heeren Staeten te believen / ende met sijn raedt te assisteeren / heeft terstondt naer dese Landen ghesonden in Ambassade drie treffelijcke / kloecke / wijse ende erbaren Mannen / te weten: Peter Jannin President des Raets van Divinion, den Heere van Busenval, ende Elias de la Placbe Heere van Roissy. In den Haghe ghekomen ende met blijdtschap ontfanghen zijnde / hebben sy nae wepnigh daghen by de Hoogh-Mooghende Heeren Staeten Audientie ghehadt / ende den last van haeren Meester met groote discreetie aen de selve Heeren bekent ghemaeckt: versoeckende dat eenighe uyt de haeren souden ghecommitteert werden / met de welcke sy haere Instructie ende Commissie die sy van haer Meester ende Coningh ontfangen hadden / verder soude moghen communiceeren. De Heeren Staeten hebben desen last op-ghelepdt Johan van Oldenbarneveldt Advocaet van Hollandt / Jacob van Maldere Raet van Zeelandt / den Thesourier de Bye, ende verscheyden andere. Den Coningh van Groot Brittannien Jacobus de seste, heeft aen de Hoogh-Mooghende Heeren Staeten Generael mede in Ambassade ghesonden twee scherpsinnighe wel geoeffende en verstandige mannen Richard Spenser ende Rodolph Winwode, om de selve Heeren sijne intentie ende ghevoelen van desen handel ten vollen bekent te maecken / ende met sijn advijs te assisteeren.

Ambassadeurs uyt Vranckrijck ende Enghelandt aen de Staeten ghesonden.

Achter-volghende het Accoort van het bestandt van de acht Maenden hebben haere Hoogheden sorghe ghedragen dat sy van den Coningh van Spangien be-

1609. bekomen hebben de approbatie ende aggreatie van het voornoemde Verstant: ghegeven zijnde binnen Valladolit op ten laesten Jany 1607. De welcke ontfangen hebbende / hebben sy haeren Ambenetier Lodewijck de Verreycken, met Copie der selver afghevaerdicht aen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael / om die haer der handen te stellen. De voornoemde Heeren hebben de selve aggreatie vrijelicken overwoghen ende van stuck tot stuck ghesamineert / vindende in de selve verscheyden mislaghen / die haer niet wel en behaechden / Insonderheyt datse metten hovaerdigen titel Yo el Rey onderteyckent was / eben of dese Landen noch onder des Conings gebiet waren / ende dat meer is dat de Eertz-Hartogen haer inne ghenoemt wierden Princen / Heeren ende eygenaers van de gheheele Nederlanden. Den audientier dese ende meer andere fouten voorghehouden wesende / socht de selve aen dienstelicken te verdraepen / ende een ghedeelte van die te schuyven opten hals van den schryver / maer de Heeren Staten met soodanighe slauwe uytvluchten niet te vreden zijnde / versocht hy hier dagen tijts om haere hoocheden dese saecke behoorlick te moetten ende haere antwoordt te verwachten. D' antwoordt ontfanghen hebbende heeft hy dis op den 2 Augustij in de vergaderinghe der Ho. Mo. Heeren Staten ghebracht / daer inne sy verklaerden dat sy meenden dat de aggreatie in alles naer behoren ghestelt was / ende dat sy daer mede behoorden ghecontenteert te wesen: nochtans om haer te bevredigen ende te gemoet te komen hadden sy wederom naer Spaengien geschreven: versoeckende ondertusschen dat de Hoog. Moog. Heeren Staten hare Schepen die opte Custen van Spaengien laghen onder het ghebiet van den Admirael Heemskerck, ende den Coning in syn eygen Lant groote schade aen deden / souden willen t' huys ontbieden ende ontlasten. De Ho. Mo. Heeren Staten hebben een concept ende somme van de aggreatie in dierley Talen van eenen Juriste bewoorden ende gheselt / die sy versochten dat den Coning soude willen onderschrijven: en op dat haer hoogheden souden sien dat het haer ernst was omme totten Vredenhandel te komen / hebben sy haer versoeck van onse Schepen upt Spaengien te rugge te roepen gheaccoordeert ende belooft binnen vijf of ses weecken t' huys te ontbieden. Opten 23 October / zijn Lodewijck Verreycken met Pater Ian Ney wederom in den Hage gekomen met haer brengende andere Brieven van ratificatie in Spaensche Tale geschreven / ende by den Coningh ondertevckent. De Ho. Mo. Heeren Staten de selve Examinerende bevonden wederomme verscheyden mislagen / uytlatinghe ende veranderinghe van woorden / die seer lichtelicken in een andern sin souden verdraept werden: daeromme sy goet vonden die te communiceren metre Ambassadeurs van de Coningen van Vranckrijck ende groot Brittannien: eyndelicken hebben sy aen de Gesanten van den Eertz-Hartoghen dese antwoorde ghegheven: Dat de Brieven van de Ratificatie niet en schenen te accorderen metre beloften, van hare Hoocheden, noch voldeden 't gheen de Staten versocht ende begeert hadden. Datter omisse was niet alleen in den stijl, maer oock in de wijse van onderteyckeninghe: insonderheydt dat de clausule van de vryheyt deser Landen in sulcke termen ghestelt was, datse daer naer lichtelicken in disputyt ghetrocken soude konnen werden, ende diergelijcke mislaghen meer: nochtans omme 't begin van dese goede ende ghewenste handelinghe / met dese ende meer andere swaricheden niet te rugge te houden / namen de Heeren Staten aen / de selve aen alle de Steden bekent te maken omme hare resolutie ende advisen daer over te verstaen: ende daer naer 't beslupt van dien hare hoocheden bekent te maken / op dat hare Gesanten binnen ses weken mochten weten of sy metre handelinge souden voortgaen ofte niet. De Heeren Staten verschoten aen de Gecommitteerden de principale ende auctentycquen Brief van des Conings ratificatie / alsoo sy aen haer alleen een copie behandicht hadden / 't welck sy presenteerden te doen mits dien dat de Ho. Mo. Heeren Staten recepisse wederomme soude ghe ven / daer by sy souden bekennen dat de Eertz-Hartoghen hare beloften voldaen hadden / ende soo den handel van vrede niet voort en ging dat sy de selve alsdan souden wederomme leveren in hare handen: maer alsoo dit weder eyschen niet sonder groot nadencken ende swarigheyt en was voor dese Landen / hebben de Heeren Staten dit verscoch gheweygert ende afgeslaghen. Waeromme Pater Ney inder haest naer Brussel by hare Hoogheden gereyst is / om nader last van de overlevering sonder eenighe conditie te verkrijghen: de Eertz-Hartogen siende dat de Ho. Mo. Heeren Staten niet anders te bevredighen waren / consenteerden haer den principalen Brief sonder enige conditie over te leveren om die bewaert ende gebruyckt te werden naer haer believen: Pater Ney wederomme ghekomen wesende

Verreyken brenght de brieven van de aggreatie.

Ambassadeurs uyt Vranckrijck ende Engelandt aen de Staeten ghesonden.

Die niet aen ghenomen werden.

Andere brieven van ratificatie ghekomen.

Antwoorde van de Heeren Staten opte selve

De originalen brief van ratificatie aen de Staten behandicht.

1609. sende den 30 November 1607 heeft die terstondt in handen van de Heeren Staten over-ghegheven / ende is weder naer Brabandt vertrocken / verwachtende wat de Heeren Staten binnen den gheseetten tijdt soude beslupten. Ghedurende dese onderhandelinghen / heeft den Keyser Rodolphus aen de Hoogh-Mogende Heeren Staten gheschreven eenen langen ende wydtloopigen Brief / waer inne hy verhaelt / dat hy ten alderhooghsten verwondert was, dat de Heeren Staeten alreede bestandt voor eenighe Maenden ghemaeckt hadden, ende datse noch van meeninghe waren met den anderen in onderhandelinge te treden om of een eeuwighe Vrede of een Bestandt voor vele jaren te maken, sonder al vooren daer toe te versoecke sijn consent en goede wil, nadien dat de geunieerde Provintien Leen roerigh aen het Roomsche Rijck waeren: ende dierghelijcke klachten meer: daer op de Ho. Mo. Heeren Staten op den 29 December een treffelicken Brief wederomme ghesonden hebben aen den Keyser / daer in sy synne Majestept van stuck tot stuck gheantwoordt hebben.

Gesanten van de Bondt-ghenooten aen de Heeren Staten ghesonden.

De Heeren Staeten hebben aen alle haere Vrienden ende Bondt-ghenooten geschreven / ende versocht dat sy souden willen over-seynden eenighe treffelycke ende wijse Mannen die haer in de aenstaende handelinghe van de Vrede soude moghen by-woonen / ende met haere raedt ende advijs by staen ende helpen: Dien volgende heeft den Koningh van Deenemarcken ghesonden den Edelen Heere Jacob van Cilefeldt, ende Jonas Charisius Doctor in beyde de Rechten.

Die op den 3 December in den Hage aen ghekomen zijnde / den sesten daer aen Audientie by de Hoogh-Mogende Heeren Staeten ghehadt hebben: verklarende de redenen van haere komste / ende de Commissie van haeren Meester / met soodanighe wel-spreeckentheydt / dat de Heeren Staeten daer inne ten hooghsten ghecontenteert waren.

Niet langhe hier nae op den 19 December zijn in den Haghe ghekoomen de Ambassadeurs van de Keur-Vorsten den Palts-Grave ende van Brandenburgh / Hieronymus van Diskay ende Hyppolitus à Colibus, die van de Heeren Staeten seer vriendelijck ontfanghen wierden.

Den Brief van Ratificatie aen de Steden ghesonden.

Achter-volghende het affscheydt dat aen Verreycken ende Pater Ney ghegheven was / hebben de Heeren Staten aen alle de Steden ghesonden den Brief van Ratificatie om daer op haere advijsen teghen den 2 November in te brenghen. 1609.

Den dagh ghekomen wesende zijn sy verscheenen / ende hebben by meerderheydt van stemmen beslooten: Al-hoewel datter in den voornoemden Brief verscheyden dinghen te berispen waeren, dat men evenwel in de begonnen handel soude voort treden: onder conditie dat het Fondament van de Vryheydt des Vaderlandts vast ende onverbreeckelijcken vast moest blijven ende ghehouden werden, by den Koningh ende haere Hoogheden.

Welck beslupt sy door Brieven de Eertz-Hertoghen bekendt ghemaeckt hebben / versoeckende dat sy eenighe Persoonen die sy tot dese handelinghe soude willen ghebruycken souden willen deputeeren ende op den bestemden tijdt over-seynden. Van alsoo den Treves van acht Maenden den vierden January gheëyndight was / stelden sy in haere bedencken oft niet gheraden was die voor een Maent ofte ses weecken te verlanghen. Desen voorslagh behaeghde hare Hooghedeu uptter maeten wel / ende hebben de Heeren Staeten hier op vriendelijcken gheantwoordt / te vreeden wesende met de verlenginghe voor ses weecken van den Stilstandt.

Namen van den Hertoghe gecommitteerden tot Vredenhandel.

Beneffens den Brief van den Eertz-Hertoghen / was een anderen van Pater Ney ghevoeght / daer upt dat men verstondt wat Persoonen dat by de Eertz-Hertoghen ghecommitteert waren omme desen Vreeden-Handel te beginnen: Dat die dese volghende waeren / Ambrosius Spinola, Marquis de Venafio / Hertoghe te Sauseve: Johan de Crusel, ghebynaemt Richardot: Johan Maucicidor, Secretarius van den Eertz-Hertoghen: Pater Johan Ney, ende den Audiencier Lodewijck Verreycken. Eenighe (ende dat niet van de minste) hadden al eenighe bedenckinghen op dese Persoonen. Insonderheydt op Maucicidor ende den Marquis Spinola, die beyde Uptheemsche waeren / contrarie de belosten van den Eertz-Hertoghen: die belooft hadden niemandt daer toe te verkiesen dan die in dese Nederlanden ghebooren waeren. Andere wisten dit wederomme met waerschijnende redenen te beklee-den dat dese Persoonen meer tot eere ende profijt / als tot hinder ende schade dese Landen souden dienen.

Dan de Ho. Mogende Heeren Staten alle dese disputen ende discoursen ter zijden stellende / hebben aen hare Hoogheden

1609. heden de versochte ende begeerde Paspoorten voor hare Gecommitteerden gesonden / op dat over al de Gouverneurs van de Steden ende Forten / daer sy souden moeten door trecken / vry ende onverhindert souden laten passeren met alle haren treyn: sae dat sy de selve met allen eere ende beleefthept souden onthalen ende geleyden / gelijck sulcx volkomentlicken na gekomen is.

De Gesanten van den Hertoch komen naer den Hage om van den Vrede te handelen.

Den Heere Iustinus van Nassau, Gouverneur van Zeda ende den Ridder Marcellus Bacx Gouverneur van Bergen opten Zoom / zijn upt last van de Heeren Staten naer Lier ghetrocken / omme aldaer de voornoemde Gedeputeerden te ontmoeten: die opten seven-en-twintighsten Januarij 1608 / aengekomen zijn / met grooten treyn ende gheselschap van Edelen / Dienaers / Pagien / Lacqueyen / Bagagie ende andere dingen.

Den 28 zijn sy van daer vertrocken en zijn optē avont tot hoogstraten gekomē.

Den 29 quamen sy tot Breda alwaer sy seer heerlyck ontfangen ende getracteert ghe weest zijn.

Den 30 zijn sy omtrent den middagh tot Sinte Gertruyden Berge, aen ghekoomen / daer sy de selfder wel onthaelt ende ghetracteert ghewoorden zijn: Van daer vertrocken sy met hondert ende negentigh Sleden over het ijs van den Vies bos ende Merwe (want het was te dier tijden soo strenghen ende houden winter / ende het voors soo hardt / als het by menschen ghedencken ghedaen hadde) ende sy quamen noch van dien selven avondt tot Dordrecht, alwaer den Magistraet haer buyten de Stadt heeft ontfanghen ende willekom gheheten met sulcken toeloop van Volck ghelijck of half Hollandt daer by gekomen hadde. Den laetsten Januarij zijn sy mette Sleden langhs de Maese ende Merwe des naer middachs tot Rotterdam aenghekoomen / daer sy mede vriendelicken ontfanghen wierden: ende zijn dien avont aldaer heerlicken getracteert. Des anderen daeghs synde den eersten Februarij voor den middach quamen sy tot Delff, alwaer sy van de Magistraten seer beleefdelicken ontfanghen zijn: ende naer dien dat sy aldaer berwitticht waren dat syn Excell. Maurits van Nassau met syn Broeder Graef Hendrick van Nassau, Graef Willem Lodewijc ende verscheyden andere groote Heeren tot Rijswijck toe te gemoete komen souden om haer te ontfanghen / zijn sy terstont van Delf vertrocken. Het is onghelooffelijcken te verhalen wat een ghedrang ende menichte van volck / Carossen / Coetsen / Waghenen / ende Sleden / omtrent de Voorburgghe ende Rijswijck by den anderen upt alle de naest gelegen plaetsen by een ghekomen waren / omme de voornoemde Gecommitteerden ende de maniere van haere ontfanging ende wellekom te sien ende te hooren. Syn Excellentie met syn geselschap ende Marquis Spinola mette andere gecommitteerden / omtrent Rijswijck malkanderen ontmoetende zijn al t'saam van hare Carossen ende Coetsen afgestegen / hebben den anderen naer de hoofsche manieren omhelst ende gecongratuleert / met een redelijck vrolijck ende blijde aengesicht. 1609.

Naem van den Hertoghs gecommitteerden tot Vreden-handel.

Dit gheschiet synde / heeft den Prince den Marquis Spinola in Fransche Tale genoechsaem in deser wijse aengesproocken: God die het licht gheschapen heeft ende den welken mijne gedachten bekent sijn, die weet hoe seer ick dijne komste in dese Landen hebbe begeert, ende gewenschet: De navolgende Tijt, de dochter der waerheyt sijnde, sal hier van een seker getuychnisse geven. Waer op by den Marquis geantwoort werde (so men sept) Ick ben op desen hedighen dach soo verheucht, dat ick het niet ghenoech begrijpen kan, nochtans hoope ick dat mijn verlanghen sal wassen ende toenemen, dat ick weerdelick mach mijn commissie bedienen, die mijn van de seer Doorluchtigen Eertz-Hartogen toe vertrout is: ende bequaem wesen der eeren, waer mede my den grootsten Coningh der Werelt vereert heeft.

Op wat wijse syn Excellentie Spinola ontfanghen heeft.

Spinolaas antwoorde aen syn Excellentie.

Naer dese t'samen spraecke is den Marquis door begeerte van den Prince Maurits, aen de rechter syde op syne Carosse gaen sitten: Voor in de selve reden Ruggelingh Mancicidor ende Graef Hendrick van Nassau: ter syden Graef Willem Lodewijck ende Richardot. Pater Ney ende Verreycken werden by andere Heeren op hare Carossen ghesettet. Ende sy syn alsoo gesamentlycken naer den Haghe metten gantschen treyn gereden: vergheselschapt wesende met Dupsenden menschen / die voor / achter ende ter syden waren rydende ende loopende. Alwaer sy upten name van de Hoogh Moghende Heeren Staten Generael / met grooter eeren ontfanghen ende seer heerlycken ghetracteert zijn.

Eenige weynigh daghen hier mede overgebracht hebbende / heeftmen beginnen te denken opte saken selfs ende wat daer toe van node was. De Ho. Mo. Heeren Staten Generael hebben totte uytvoeringe van dese handelinghe met gemene stemmen verkoren ende gekommitteert

1609. mitteert de volghende Persoonen.

Namen van de Gecommitteerden van de Staten zijde.

Van weghen de Edelen ende Ridderschap Graef Willem Lodewijck Grave van Nassau &c. Gouverneur van Vrieslant, de Heere Walraven van Brederode, Heere van Vianen; Van weghen het Hartochdom van Gelder ende 't Graefschap van Sutphen Jonckheer Cornelis van Gent, Burch-Graef ende Richter van Nimmeghen: Van weghen Hollandt ende West-Vrieslandt, Iohan van Oldenbarnevelt: van weghen Seelandt, Iaques de Maldere: van weghen Vtrecht, Nicolaes van Berck: van weghen Vrieslant, Gellius Hillema. van weghen Over-Yssel Jonckheer Iohan Sloeth: van weghen Groeninghen ende de Ommelanden, Abel Coenders.

De Hoogh Moghende Heeren Staten / hadden dese Ghecommitteerden in de beste forme doen Depescheren Procuratien ende Instructien / waer naer ende op wat wijse dat sy desen Vreden-handel souden aenvanghen / beginnen ende volepnden. De Poincten daer af gehandelt soude werden waeren van weghen de Hooch Moghende Heeren Staten XXVIII. ende van weghen de Eertz-Hartoghen VII. Die wy om de langhheydts wille verby gaen: die de selve begeert te lesen die vintse in de * Cronijcke van Meteren / daer wy hem toe wijsen.

* Lib. 29. fol. 591.

Eerste samenkomste van de ghecommitteerden.

Op ten seste Februarij des jaers 1608 zijn alle de Ghecommitteerden van wederzijden / by den anderen op te Ghedonneerde Sale / die daer toe by de Heeren Staten gedestineert was / vergadert / ende hebben haere eerste Sessie ghehouden: In den welcken niet anders verhandelt wierde / dan dat alle de Procuratien der Ghecommitteerden van beyde de zijden / overghelevert / gheleesen ende ghevisiteert wierden.

Den thiende Februarij daer naer / hebben sy eerst van de saecken selfs beginnen te handelen ende te spreecken. Wat in dese Sessie ende in alle de volghende ghedisputeert / ghehandelt / gesprooken ende gheaccordeert is: ende wat schrijften / discoursen / Questien oder gegheven / ende eyntelijcken wat debatten aen wederzijden / op elck poinct ghevallen zijn / sullen wy vermidts die langh ende veel zijn / alle verby gaen ende naerlaten: gheljck wy te vooren in het begin gheseyt hebben. Wy sullen tot contentement van den goetwillige Lesers ende tot een voltreckinge van dese geschiedenisse hier inne blijven ende voegen / de uytkomste ende volvoeringhe van desen handel / bestaende in een

Sommier verhael van de vrede-handelinghe / mitsgaders alle de Articulen die by de voornoemde Ghecommitteerden naer langhe ende veele disputen gearresteert ende beslooten zijn: gheljck die door last van de Hoogh Moghende Heeren Staten Generael upt-gegeven zijn in den Jare 1609. Wesende van den volgende Inhoudt. 1609.

Sommier verhael van de beghinselen van den Treves.

Alsoo de Doorluchtichste Princen, Eertz-Hertoghen, Albert ende Isabella Clara Eugenia, ghemaeckt hadden den vier-en-twintighsten Aprilis, in den jaere 1607, een Bestant ende ophoudinghe van Wapenen voor acht Maenden, met de Illustre Heeren de Staten Generael van de Vereenichde Provintien der Nederlanden, in qualiteyt, ende als de selve houdende voor vrije Staten, Provintien, ende Landen, op de welcke sy luyden niet en pretendeerden. Welcke Bestandt moeste worden gheratificeert, met gheljcke verklaringhe, by de Majesteyt van den Catholijcken Cominck, voor soo veel hem't selve mochte aengaen, ende de voorschreven Ratificatie, ende verklaringhe over ghelevert aen de voorschreven Heeren Staten, drie Maenden nae't selve Bestandt, gheljck ghedaen is, by opene Brieven van den 18 Septembris in den selven jaere: Ende daer en boven ghegheven aen de voorschreven Heeren Eertz-Hertoghen, Procuratie speciael den thiende Ianuarij 1608. omme soo in sijne, als haere name te doen't gene sy luyden souden oordeelen behoorljck omme te komen tot een goede Vrede, ofte een Bestandt voor langhe jaeren: In gevolgh van welcke Procuratie, die voorsz. Heeren Eertz-Hertogen oock by haer brieven van Commissie van den 27 der selver maent, genomineert, ende gedeputeert hadden Commissarisen omme te handelen, ende tracteren in de voorsz. naemen ende qualiteyten ende by die gelegentheyt geconsenteert ende geaccordeert, dat het voorsz. Bestant soude worden verlenght ende gheconinueert tot verscheyden reysen: ende selfs den 20 Mey, tot het eynde van den jare 1608. Maer tot meer reysen vergadert gheweest zijnde, metten Gedeputeerden van den voorsz. Heeren Staten, die oock van den selven Procuratie ende Commissie hadden, gheda teert den 5 Februarij des voorschreven jaers, en hadden niet eens konnen worden op de voorschreven Vrede, omme vele groote swarigheden onder hen luyden ontstaen: Ter welcker oorsaken de Heeren Ambassadeurs van den Koninghen, den Alder Christelick sten, ende van groot Bretaignen, de Chur-Fursten, Palts, ende van Brandenborg, de Marck-Grave van Ansbach, ende Lant-Grave van Hessen, gesonden op de plaetse, van wegen de voorsz. Heeren Koningen, en Princen, omme te helpen vorderen een so goet werk, siende dat sy luyden gereet waren

ren

1609. ren omme te scheyden, ende te breken die geheele handelinge, hadden gheproponeert een Bestant voor lange jaeren, op sekere conditien begrepen in een geschrift, gegeven van haerent wegen aen de eene, ende ander, met begeerte ende vermaninge haer daer mede te willen conformeren.

Namen van de Gecommitteerden van des Hertogen syde.

Op welcke geschrifte verscheyden andere swaricheden wederom ontstaen zijnde, waren ten laetsten op huyden den 9 Aprilis 1609, vergadert Heer Ambrosio Spinola, Marquis van Benaffro, Ridder vande Ordre vanden gulden Vliese, vanden Raedt van Staten ende vande Oorloge van syne Catholijcke Majesteyt, Maistre del Camp Generael van synen Leger, &c. Heer Iohan Richardot, Ridder, Heer van Barly vanden Raet van State, Hooft-President vanden prive Raedt van hare Hoogheden, &c. Iohan de Mancicidor, vanden Raedt van Oorloge, ende Secretaris van syne voorsz. Catholijcke Majesteyt, De eerwaerdighe Pater Broeder Iohan Neyen, Commissaris Generael vande Ordre van S. Fronsoys inde Nederlanden ende Heer Louys Verreycken, Ridder Audiencier, ende eerste Secretaris van hare voorsz. Hoogheden: In krachte vande brieven van Procuratie vande voorsz. Heeren Eertst-Hertogen omme te tracteren soo in hare namen, als inden naem vanden voorsz. Heere Catholijcken Koninck, mit die vande voorsz. Heere Coninck van eene zijde: ende Heer Willem Lodwijk, Grave van Nassau, Catzenellenbogen, Vianden, Dietz, &c. Heere van Bilsteyn, Gouverneur ende Capiteyn Generael van Vrieslant, stadt Groeningen, ende Ommelanden, Drenthe &c. Heer Walraven, Heer van Brederode, Vianen, Burch-Graef van Vrecht, Heere van Ameyden, Cloetingen &c. d'Heere Cornelis van Gout, Heer van Loenen, ende Meynerswijck, Burch-Graef, ende Rechter van 't Rijck ende vande stadt van Nimmegen, Heer Iohan van Oldenbarnevelt, Ridder Heere vanden Tempel-Rodenrijs, &c. Advocaet ende Bewaerder van 't groote Zegel, Chartieren, ende Registeren van Hollant ende West-Vrieslant: Heer Iaques de Maldere, Ridder, Heere van Heyes, &c. eerste ende representeerende den Adel in de Staten ende Raet van 't Graefschap van Zeelant. d'Heere Gerard van Renesse. Heere vander Aa, van Streefkercke, Nieuleckerlant, &c. Gellius Hillama, Doctor in de rechten, Raet ordinaris in den Raet van Vrieslant. Ioan Sloeth, Heer van Sadick, Drossaert van het Landt van Vollenho. ende Casteleyn vande Heerlijcheyt Cuinder: ende Abel Coenders van Helpen, Heere in Faen, ende Cames, inden naem van de voorsz. Heeren Staten, ook in krachte van hare Brieven van Procuratie ende Commissie, van gelijcken ter anderen, De welcke met intervenie ende deur beradwijs van Pierre Ieannin Ridder, Baron van Chagni, ende Monthen, Raet vanden Alder Christelijckste Koninck, in synen Raet van State ende synen Ambassadeur extraordinaris aen de voorsz. Heeren Staten, ende Heer Elye de la Place. Ridder, Heere van Russi, Burgh Graef van Machault, ook Raet inden voorsz. Raet van State, ordinaris Edelman vande Kamer vanden voorsz. Koninck, Baillie ende Capiteyn van Vitry le François, ende synen Ambassadeur ordinaris residerende by de voorsz. Heeren Staten, Heer Richard Spencer, Ridder, Edelman ordinaris vande privee Camer van den Koninck van groot Brittannien, ende synen Ambassadeur extra-ordinaris aende voorsz. Heeren Staten, ende Heer Rodolphe Winwod, Ridder, Ambassadeur ordinaris ende Raedt van den voorsz. Koningh ende Raed. van State der voorsz. Provintien, geaccordeert zijn, inde forme ende maniere die hier na volght.

Weghelijcker vande 150. Mo. Heeren Staten syde.

I.

INden eersten, de voorsz Heeren Eertst-Hertogen verklaren, soo in haren name, als inden naem vanden voorsz. Heere Koninck, dat sy luyden te vreden zijn te tracteren met de voorsz. Heeren Staten Generael vande Vereenichde Provintien, in qualiteyt, ende als de selve houdende voor Vrye Landen, Provintien ende Staten, op de welcke sy luyden niet en pretenderen, ende te maken met haer inde voorsz. namen ende qualiteyten, gelijck sy doen by dese jegenwoordige, een Bestant, op de conditien hier nae beschreven ende verklaert.

II.

Te weten, dat 't voorsz Bestant sal wesen goet, vast, getrou, ende onverbreeckelijck, en voor den tijdt van twaelf jaeren, geduerende de welcke wesen sal ophoudinge van alle acten van vyantschap, van wat fatsoen dat die zijn tusschen den voorsz. Heeren, Koninck, Eertst-Hertogen, ende Staten Generael, soo ter Zee, andere Wateren, als te Lande, in alle hun-lieden Coninckrijcken, Lantschappen, Landen ende Heerlijckheden, ende voor alle haerluyder Onderseten ende Inwoonderen, van wat qualiteyt ende conditie die zijn, sonder uytsonderinghe van plaetse ofte persoonen.

III.

Een yeghelijck sal behouden, ende dadelijck ghebruycken die Landtschappen, Steden, Plaetsen, Landen Heerlijckheden die hy jeghenwoordich houdt ende besit, sonder daer in ghetroubleert oft belet te worden, in wat manieren dat het zy, gheduerende 't voorsz. bestandt: Daer onder men verstaet te begrijpen, die Vlecken, Dorpen, Gehuchten, ende platte Landen, die daer van dependeren.

IV.

De Onderseten ende Inwoonderen van de Landtschappen van den voorsz, Heeren Koningh, Eertst-Hertoghen, ende Staten, sullen gheduerende dit Bestandt alle goede correspondentie, ende vrientschap

1609. te ſamen hebben, ſonder te ghedencken die offenſien ende ſchaeden die ſy-lieden hier vooren hebben gheleden: ſullen oock moghen koomen ende blijven in de Landtſchappen d'een van de andere, ende daer doen haere trafficque, ende commercie in alle verſeeckertheydt, ſoo ter Zee, andere Wateren, als te Lande, 't welck nochtans den voorſz. Heere Koningh verſtaet te weſen ghereſtringheert, ende ghelimiteert aen de Koninckrijcken, Landtſchappen, Landen ende Heerlijckheden, die hy houdt ende beſit in Europa, ende andere plaetſen ende Zeen, alwaer die Onderſaten van de Koningen ende Princen, die ſijne vrienden ende ghealliceerden zijn: hebben de voorſchreven trafficque by onderlinghe bewilliginghe; Ende aengaende die plaetſen, Steden, Ports, ende Havenen, die hy houdt buyten de voorſchreven Landen, dat de voorſchreven Heeren Staten, ende haere Onderſaten daer niet en ſullen mogen exerceeren eenige trafficque ſonder expreſſe toe-latinghe van de voorſz. Heere Koningh, wel ſullen ſy-luyden de voorſz. trafficque moghen doen (indien henluyden ſulcks goedt dunckt) in de Landen van alle andere Princen, Potentaten, ende Volckeren die 't hen-lieden ſullen willen toelaten (oock buyten de voorſz. Limiten) ſonder dat den voorſchreven Heer Koningh ſijne Officieren ende Onderſaten, die van hem dependeeren, ſullen doen eenigh belet uyt dier oorſaecke aen de Princen, Potentaten ende volckeren, die hen-lieden de ſelve hebben toe-ghelaten ofte ſullen toe-laten, noch van ghelijcken aen hen-lieden, noch aen den particulieren, met den welcken ſy-luyden ghedaen hebben, ende doen ſullen de voorſz. trafficque.

V.

Ende terwijlen noodigh is een goeden langhen tijdt om t'adverteeren den ghenen die buyten de voorſchreven Limiten met macht ende Scheepen zijn, om te deſiſteeren van alle Acten van hoſtilliteyt. Is gheaccordeert dat het Beſtandt daer niet en ſal beginnen dan van huyden in een jaer: wel verſtaende dat indien het advijs van 't voorſz. Beſtandt daer eer kan weſen, dat dan als dan de vyandtſchap daer op houden ſal: maer indien nae den voorſchreven tijdt van een jaer eenighe Acte van hoſtilliteyt daer ſal zijn ghedaen, de ſchade ſal ſonder uytſtel worden gherepareert.

VI.

De Onderſaten ende Inwoonders van de Landen van den voorſchreven Heer Koning, Eertz-Hertoghen, ende Staeten, doende trafficque in de Landen, de eene van de andere, en ſullen niet ghehouden weſen te betaelen meerder rechten, ende Impoſitien, als die Onderſaeten, ende die van de vrienden, ende ghealliceerden, de minſt ſullen zijn beſwaert.

VII.

Sullen oock de Onderſaten ende Inwoonderen van de Landen van den Heeren Staten, hebben de ſelve verſeeckertheydt ende vryheydt in de Landen van de voorſz. Heeren Koningh ende Eertz-Hertoghen, die gheaccordeert is, aen de Onderſaten van den Koningh van Groot-Brittannien, by het laetſte Tractaet van de Vreede, ende die ſecreete Artikelen, ghemaeckt met den Conneſtabel van Caſtilien. 1609.

VIII.

Van ghelijcken en ſullen de Koopluyden, Schippers, Piloten, Scheeps-volck, haere Scheepen, Koopmanſchappen, Waeren, ende andere goederen, haer toebehoorende, niet moghen aengheſlaghen nochte ghearreſteert werden, 't zy in krachte van eenigh bevel generael ofte particulier, ende voor wat ſake dat 'et zy, van Oorloghe ofte anderſins, ſelfs niet onder pretext van hem daer van te willen laeten dienen, voor de conſervatie ende beſchermenisſe des Landts, daer onder men nochtans niet en verſtaet te begrijpen die aenſlaginghen ende arreſten van de Juſtitie, door de ordinaris weghen, ter oorſaecke van de eyghen ſchulden, Obligatien, ende Bindinghe, Contracten van den ghenen teghens de welcken de voorſchreven aenſlaginghen ſullen zijn ghedaen, daer inne geprocedeert ſal worden, ghelijck gebruyckelick is, nae recht ende redenen.

IX.

Ende ten opſien van de Handelinghe der Nederlanden, ende die Laſten ende Impoſitien die gegeven ſullen worden op de Koopmanſchappen. Indien hier nae bevonden wordt, dat daer inne is exces, ende dat die gheincommodeert wordt ter eerſter requiſitie, die ghedaen ſal worden, ter eene oft ter ander zijde, ſullen Commiſſariſen gheadeputeert werden, omme die te reguleeren ende modereeren, by gemeen advijs, is't doenlick: ſonder dat daeromme het Beſtandt ſal ghebroken zijn, indien ſy-luyden niet en konnen accordeeren.

X.

Indien eenighe Sententien ende Vonniſſen ghegheven waeren, tuſſchen Perſoonen van verſcheyden parthyen, niet ghedefendeert weſende, 't zy in materie Civile of Criminele, die en ſullen niet moghen geëxecuteert werden teghens die Perſoonen der ghecondemneerden, nochte hare goederen, geduerende 't voorſz. Beſtandt.

XI.

Brieven van Marque ende Repreſſalien en ſullen niet gheaccordeert worden, gheduerende den voorſchreven tijdt, ten zy met kenniſſe van ſaecken, ende in ſaecken in de welcke 't ſelve is toe-ghelaten by de Keyſerlijcke Wetten ende Conſtitutien, ende nae de Ordre gheſtelt by de ſelve.

XII.

Men en ſal niet moghen aen-komen, innekoomen ofte blijven in de Havenen, Bayen, Playen, ofte Reeden van den Landen, d'eene van de andere, met Scheepen ende volck van Oorloghe, in ghetal 't welck ſoude moghen ſuſpitie gheven, ſonder verlof ende toe-latinge van den genen, onder de welcken de

de voorschreven Havenen, Bayen, Playen, ende Reeden zijn, ten ware men ghedreven werde deur tempeest, oft ghedrongen werde 't selve te doen deur noot, ende omme te schuwen eenige periculen van de Zee. 1609.

XIII.

Die gheene op den welcken die goederen zijn aengheslaghen ende gheconfisqueert: ter oorsaecken van de Oorloghe ofte haere erfghenamen, ende die haer recht hebben, sullen ghebruycken de selve goederen ghedurende het voorschreven Bestandt, ende sullen die possessie van dien aen-nemen by haer eygen authoriteyt, ende in krachte van dit Tractaet, sonder dat van noode zy te hebben recours aen de Iustitie: niet teghenstaende alle incorporatien voor den Fisque, verpandinghe, ghedaen giften, tractaten, accorden, ende transactien, ende wat renunciatien soude mogen gestelt zijn in de voorsz transactien, omme uyt te sluyten van een gedeelte van de goederen, den genen die de selve behooren toe te komen: met laste nochtans dat se daer van niet en sullen mogen disponeren, nochte de selve beswaren ofte verminderen hangende den tijdt van 't voorschreven gebruyckt, ten ware sy luyden verworven hadden toelaetinghe van den voorschreven Heeren Eertst-Hertoghen ofte Staten.

XIIII.

't Welck oock plaetse hebben sal ten profite van den Erf-ghenamen van wijlen den Heere Prince van Orangien, selfs voor de rechten die sy hebben in de Salines van het Graefschap van Bourgoingne, die henlieden sullen weder ghegheven ende ghelaten worden, selfs mette Bosschen die daer van dependeren. Ende aengaende het Proces van Chastel-belin, gheinstitueert by het leven van wijlen den voorschreven Heere Prince van Orangien, in 't Hof van Mechelen, jegens den Procureur Ghenerael van den Catholijken Koninck, de voorschreven Eertst-Hertoghen belooven ter goeder trouwen hen luyden te doen gheven Iustitie binnen een jaer, nae dat vervolgh by hen sal wesen gedaen, sonder eenighe uytstel in alle rechtveerdigheydt ende sinceriteyt.

XV.

Indien de Fisque heeft doen verkoopen, van de eene ende andere zijde, eenighe gheconfisqueerde goederen, die ghene, de welcke die souden uyt krachte van dit jeghen-woordigh Tractaet toe-behooren, sullen ghehouden wesen haer te contenteren, met interest van den prijs jeghens de penninck festhien om t' elcken jaere gheduyrende het Bestandt, betaelt te worden, op de naerstigheydt van den ghenen die besitten de voorsz. goederen: anderfins sal henluyden geoorloft zijn hen te addresseren aen de verkochte gronden ende erven.

XVI.

Maer indien de voorschreven verkoopinghen ghedaen waren by Iustitie, voor goede ende wettelicke schulden van den ghenen die de voorschreven goederen pleghen toe te behoren voor de confiscatie, 't sal henluyden geoorloft zijn, ofte hare erfghenamen, ende recht van den selven hebbende, die nae haer te nemen, betalende den prijs binnen een jaer, te rekenen van den dagh van het jegenwoordich Tractaet, nae welcken tijdt sy luyden daer toe niet meer en sullen ontfanghen worden: Ende de voorsz. aen-neminghe ende herkoopinge by haer gedaen zijnde, sullen sy luyden daer van disponeren gelijk haer goetduncken sal, sonder dat van noode sal wesen te verwerven eenige andere toelatinge. 1609.

XVII.

Men en verstaet nochtans niet de voorschreven nae haer neminghe plaetse te gheven, voor de verkochte huysen, om dese oorsaecke gheleghen in den Steden, omme de groote incommoditeyt ende notable schaden, die ontfanghen souden de verkrijgers, ter cause van de veranderingen ende reparatien, die sy luyden souden moghen ghedaen hebben in de voorschreven huysen, daer van de liquidatie soude wesen te seer lanck ende beswaerlijck.

XVIII.

Ende soo veel aengaet de reparatien ende verbeteringhen, ghedaen aen andere verkochte goederen, daer van de herkoopinghe is toeghelaten, indien die worden ghepretendeert, de ordinaris Rechters sullen recht doen met kenniss van saecken, blijvende die gronden ende erven ghehypotheqeert voor de somme daer toe de verbeteringhe sullen worden gheliquideert, sonder dat nochtans gheoorlooft sal wesen aen de voorsz. koopers te ghebruycken recht van retentie, omme daer van betaelt ende voldaen te wesen.

XIX.

Indien eenighe fortificatien oft publicque wercken ghedaen zijn, van de eene oft andere zijde, met toelatinghe, ende authoriteyt van de Superieurs, in plaetse daer van restitutie behoordt ghedaen te worden, door het jeghenwoordigh Tractaet: De eyghenaers van dien sullen ghehouden wesen haer te contenteren, met de estimatie die gedaen sal worden by de ordinarie Rechter, soo van de voorsz. plaetsen, als van de intisdictie die sy daer hadden, ten ware partyen onderlinge accordeerden.

XX.

Aengaende de goederen van Kercken Collegien. ende andere Pieuse plaetsen, gheleghen in de vereenichde Provintien, de welcke waren Leden dependerende van de Kercken, Beneficien, ende Collegien die zijn van de ghehoorsaemheydt van de Eertst-Hertoghen, 't ghene niet verkocht en is gheweest voor den eersten Ianuarij 1607, sal hen luyden weder ghegheven ende gerestitueert worden, ende sullen daer inne weder koomen, oock by haer eyghen authoriteyt ende sonder behulp van Iustitie, omme 't selve te ghebruycken gheduyrende het Bestandt, sonder daer van te moghen disponeren nae dat hier vooren gheseydt is. Maer voor den ghenen die verkocht zijn

1609. voor den voorſchreven tijdt, ofte gheghe-
ven in betalinghe by de Staten van eenighe
Provintie, die rente van den prijs ſal haer
betaelt worden t'elcken jare nae advenant
den penninck feſthien, by de Provintie die
de voorſchreven verkoopinghe ſal hebben
gedaen, ofte de voorſchreven goederen ge-
geven in betalinge, ende oock geaſſigneert in
ſulcke maniere, dat ſy moghen weſen verſe-
kert. Van ghelijcken ſal ghedaen ende geob-
ſerveert worden van de zijde van den voor-
ſchreven Heeren Eertſ-Hertoghen.

XXI.

De ghene aen den welcken de gheconfiſ-
queerde goederen behooren gherestitueert
te worden, en ſullen niet ghehouden we-
ſen te betalen eenighe achterſtallen van ren-
ten, laſten, ende devoiren, ſpecialick ghe-
affecteert ende gheaſſighneert op de ſelve
goederen, voor den tijdt die niet en hebben
ghebruyckt. Ende ſoo ſy luyden vervolght
oft ghemoeyt worden van de eene ofte ande-
re zijde, ſullen werden gherenvoyeert, als
gheabſolveert.

XXII.

Men en ſal oock niet moghen pretenderen
voor die goederen die verkocht ofte gheac-
cordeert zijn, om ghedijckt ofte herdijckt te
worden, anders als die opſtallen daer voo-
ren de poſſeſſeurs hen hebben verbonden by
de tractaten daer toe gemaeckt, met den in-
treſt van de ghefurneerde penninghen, indien
eenighe ghegheven zijn, oock nae adve-
nant van den penninck feſthien, als boo-
ven.

XXIII.

De jughementen ghegheven, omme de
goederen ende rechten gheconfiſqueert, met
partyen die ghekent hebben den Rechter,
ende wettelick zijn ghedefendeert geweeſt,
ſullen houden, ende en ſullen de ghecon-
demneerde niet ontfanghen worden om die
teghen te ſegghen, ten ware deur ordinaris
weghen.

XXIV.

De voorſchreven Heeren Eertſ-Herto-
ghen ende Staten, ſullen committeren elck
in 't ſijne: De Officiers ende Magiſtraten,
tot de adminiſtratie van de Iuſtitie ende Po-
litie in de Stede ende ſtercke plaetſen, de
welcke deur het jeghenwoordigh Trac-
taet behooren gherestitueert te worden
aen de proprietariſen, omme die te ghe-
bruycken gheduyrende het Beſtandt.

XXV.

De meublen gheconfiſqueert, en die
vruchten die vervallen zijn voor het be-
ſluydt van het jeghenwoordigh Tractaet,
en ſullen niet ſubject weſen tot reſti-
tutie.

XXVI.

De actien mobiliaren, de welcke ghe-
remitteerdt zijn by den voorſchreven Hee-
ren Eertſ-Hertoghen ofte Staten tot pro-
fijte van particuliere ſchuldenaers, voor
den eerſten Ianuarij 1607, ſullen blijven
uytghedaen van de eene ende de andere 1609.
zijde.

XXVII.

Den tijdt die gheloopen heeft ghedueren-
de den Oorloghe, te beginnen ſedert den
Jare 1567 en ſal niet gherekent worden om-
me te maecken preſcriptie tuſſchen den ghe-
nen die waeren van verſcheyden par-
tijen.

XXVIII.

Die ghene die ghedurende den Oorlo-
ghe vertrocken zijn in neutrale Landen,
ſullen ghenieten de vryheyt van dit Be-
ſtandt, ende ſullen moghen woonen daer
hun 't ſelfde goet dunckt, ſelfs wederkee-
ren in hare oude woonplaetſen, om daer te
woonen in alle ſeeckerheydt, onderhou-
dende de Wetten van den Landen, ſonder
datter oorſaecke van haere wooninghe
(die ſy luyden ſullen doen in wat plaetſe
dat het zy) hare goederen ſullen mo-
ghen werden aengheſlaghen, oft ſy luyden
ghepriveert van het ghebruyck der ſel-
ver.

XXIX.

Daer en ſullen gheen nieuwe Forten ghe-
maeckt worden gheduyrende 't voorſchreven
Beſtandt in de Nederlanden, van de eene oft
ander zijde.

XXX.

De Heeren van den huyſe van Naſſau,
en ſullen niet moghen werden vervolght
ofte ghemoleſteert, in hare perſoonen oft
goederen gheduerende 't voorſchreven Be-
ſtandt: voor de ſchulden ghecontracteert by
wijlen den Heere Prince van Orangien, ſe-
dert den Jaere 1567 tot ſijn over lijden toe,
noch voor de vervallen laſten, geduerende het
ſaiſiſlement ende annoratie der goederen, die
daer mede waren belaſt.

XXXI.

Indien eenighe contraventie van dit Be-
ſtant ghedaen ware deur eenighe particu-
lieren, ſonder bevel van den voorſchreven
Heeren Koninck, Eertſ-Hertoghen, ofte
Staten, die ſchade ſal worden gherepa-
reert ter ſelver plaetſe daer die contra-
ventie ſal weſen ghedaen, in dien ſy al-
daer werden achterhaelt, ofte wel tot
hare woonplaetſe, ſonder dat ſy luyden
elders ſullen moghen vervolght worden
in hare lichamen ofte goederen, in wat
manieren dattet zy. Ende en ſal niet ghe-
oorloft weſen te koomen tot de Wapenen
ofte breecken van dit Beſtandt ter oorſaecke
van dien: maer ſal wel toeghelaten zijn in-
ghevalle van openbare weygheringhe van
Iuſtitie hem te voorſien, ghelijck ghebruyc-
kelick is, by brieven van marcque oft repre-
ſalien.

XXXII.

Alle onterffeniſſen ende diſpoſitien ghe-
daen in haet van der Oorloghe, zijn ver-
klaert nul, ende ghehouden als niet ghe-
ſchiet.

XXXIII.

XXXIII.

De onderſaten ende Inwoonderen der Landen van den Heeren Eertſ-Hertoghen ende Staten, van wat qualiteyt ofte conditien die zijn, zijn verklaert capabel omme te ſuccederen, de eenen d' andere, ſoo deur Teſtament, als ſonder Teſtament, nae de coſtuymen van de plaetſe; ende indien eenighe ſucceſſien hier te vooren vervallen zijn aen eenighe van de ſelve, ſo ſullen daer inne werden ghehanthout, ende gheconſerveert.

XXXIV.

Alle gevangens van Oorloge ſullen ontſlagen werden van de eene ende andere zijde, ſonder te betalen eenigh rantſoen.

XXXV.

Ende ten eynde het jeghenwoordigh Tractaet te beter mach worden onderhouden, belooven reſpectivelick de voorſchreven Heeren Koninck, Eertſ-Hertoghen ende Staten, die goede handt te houden, ende ghebruycken haere macht ende middelen een yeghelick in den ſijnen, omme te maecken de paſſagien vry, ende de Zeen ende Rivieren navigabel, ende ſeecker jeghens de incurſien van Muytmakers, Zeeroovers, Loopers, ende Roovers, ende indien ſy luyden die konnen apprehenderen, de ſelve te doen ſtraffen met rigeur.

XXXVI.

Belooven booven dien niet te doen jeghens ofte in prejuditie van dit jeghenwoordich Tractaet, nochte ghedooghen ghedaen te worden directelick oft indirectelick, ende indien 't ghedaen ware, 't ſelve te doen repareren ſonder eenighe ſwarigheydt nochte uytſtel, Ende tot onderhoudinghe van alle 't ghene voorſchreven is verbinden ſy henlieden reſpectivelick (ſelfs de voorſchreven Heeren Koninck ende Eertſ-Hertoghen haer ſucceſſeurs) ende voor de bundigheydt van de ſelve verbinteniſſe, renuncieren alle Wetten, Couſtuymen, ende andere ſaecken daer jeghens ſtrijdende.

XXXVII.

Dit teghenwoordigh Tractaet ſal gheratificeert ende gheapprobeert worden by den voorſchreven Heeren Koninck, Eertſ-Hertoghen ende Staten, ende die Brieven van ratificatie van de voorſchreven Heeren Eertſ-Hertoghen ende Staten by de eene den anderen overghelevert in goede ende behoorlicke forme, binnen vier daghen. Ende aengaende de ratificatie van den voorſchreven Heere Koninck, de voorſchreven Heeren Eerts-hertoghen hebben belooft ende ſullen ghehouden weſen de ſelve te gheven binnen drie maenden, oock in goede ende behoorlicke forme, ten eynde de voorſchreven Heeren Staten, hare Onderſaten ende Inwoonderen mogen gebruycken het voorſchreven Beſtandt volkomelick ende in alle verſekerheyt.

XXXVIII.

Het jeghenwoordigh Tractaet ſal alomme daer ſulcks behoort ghepubliceert worden, terſtont nae dat de ratificatie ſal weſen ghedaen by den voorſchreven Heeren Eertſ-Hertoghen ende Staten, ceſſerende van als nu alle acten van vyandtſchap.

ALdus gedaen ende ghesloten in de Stadt ende Cité van Antwerpen, den 9 Aprilis in 't jaer 1609, ende geteeckent by den Heeren Ambaſſadeurs van den Koninghen den Alder-Chriſtelickſten, ende van groot Britagnien, als middelaers, ende den Gedeputeerden van de Heeren Eertſ-hartogen ende Staten, Was onderteeckent:

P. Ieannin, Elye de la Place, Ri. Spencer, Rodolphe Windwood, Ambroſio Spinola, le Preſ. Richardot, Iu. de Mancicidor, Fr. Iehan Neyen, L. Verreycken, Guillaume Louys Comte de Naſſau, W. Brederode, Cornelis van Gent, Iohan van Oldenbarnevelt, I. de Malderee, G. de Reneſſe, G. Hillama, Iohan Sloeth, Ab Coenders.

Groote Bancket tot Antwerpen gehouden.

DAt ſijn de Articulen ende conditien op dewelcke het twaelf-jarich beſtant ghemaeckt ende beſlooten is / tuſſchen de Eertſ-Hertoghen van Oosterrijck ter eenre ende de Gheconfedereerde Hoog. Mooge. Heeren Staten Ghenerael ter andere zijde: naer dat de bovenſchreven bereenighde Provintien verſcheyden jaren langh om haer vryheyt ghevochten hadden / tegen den machtighſten Dominateur des werelts / wiens ghebiet hem verder uytſtrecht / dan opt het Roomſche ghedaen heeft: maer Godt die een beſchermer van den onnoſelen ende bedruckten is / heeft onſe liebe Vaderlanden door ſijn al-vermogende ende machtighe handt / niet alleen beſchut ende beſchermt / voor alle 't quaet dat teghen haer voor ghenomen was: maer heeft ſelfs hare Vyanden tot verſchepden tijden ende plaetſen in hare handen overghelevert: daer mede bewijſende dat de gheheele werelt met alles wat daer inne begreepen is / alleen aen ſijn Heyligh je ende rechtvaerdige regeeringe ende gebiedt hangt ende dependeert. Dien ſelven Godt ſy loof ende danck in der eeuwigheyt / Amen.

Beſluyt van de Articulen van de Eertzen.

Den ſtilſtant aldus gearreſteert / beſloten / ende getepckent weſende / is op het ſtadt-huys van Antwerpen een treſ-

1609. felick ende Kostelijck Bancquet gehouden: tot het welke veel groote Heeren / soo wel Gheestelijcke als Weereltlijcke gheroepen ende ghebeden waren / men heeft op dit Bancquet met groote reverentie gedroncken op de gesonthept van den Koninghen van Spaengien, Vranckrijck ende van Groot Brittangien van de Eertſ-Hertoghen ende ſijn Princelijcke Excellentie Maurits van Naſſau. Daer naer zijn alle onſe Ghecommitteerden wederom naer den Haghe vertrocken / daer ſy vriendelijcken ende met blijdtſchap ontfangen zijn.

Verhael hoe den Trebes aen des Hartoghs zijde den volcke bekent ghemaeckt is.

Tot hier toe de handelinghe ende 't beſluydt van den Trebes beſchreven hebbende / ſullen wy voortgaen / ende verhalen op wat wijſe ende wanneer / de ſelve / aen weder zijden / allomme aen de Gemeenten / Burgeren ende onderſaten door Publicatien bekent ghemaeckt is / mitſgaders eenighe gheſchiedeniſſen die daer op gevolcht zijn: beginnende mette Ceremonien die van weghen de Eertſ-Hertoghen tot Antwerpen (zijnde de plaetſe daer denſelven Trebes beſloten is) voortzen naer op ten veerthienden Aprilis 1610. geſchiet is.

Voor het af-leſen van den Trebes of Beſtant / ſoo wierdt de grootſte klocke die van vier-en-twintigh ſtercke mannen moet getrocken worden / ghelupdt / (die tot Ordam en Lillo, ſae wel vier mijlen verde gehoort kan werden / ende die in langhen tijdt niet en was ghehoort) met oock alle de klocken van der Stadt ſoo wel van de vijf Parochie Kercken / als alle Clooſters. De afleſinghe gheſchiede in deſer manieren. Voor het Stadt-huys was ghemaeckt een ſeer heerlijcke Stellagie / waer op dat gheſeten waren eenighe van de voornaemſte Heeren van de Stadt ende andere / daer met veerthien Trompetten eer de afleſinghe geſchiede / ſeer Triumpheliick gheblaeſen wierde tot verſchepden repſen / het welcke van alle de Inwoonderen met groote vreuchde ende luſt gehoort wierde: dit geſchiet weſende ſoo geſchiede de Publicatie in deſer manieren.

Forme van de Publicatie tot Antwerpen ghedaen.

MEn laet u weten dat ter eeren van Godt almachtich / ende tot welvaren ende ruſt van 't gheheel Chriſtenrijck / ende particulier van deſe Nederlanden / eene goede / vaſte / oprechte ende onverbreecklicken Treve / Stilleſtandt ende Caſſatie van alle Acten van Hoſtilitept veractroyeert ende geſloten is / voor eenen tijdt ende termijn van 12. Jaren / tuſſchen de Majeſtept van den Coninck van Spaengien / etc. De Hooghluchtichſte Eertſ-Hertogen onſe ſouverepne Princen ter eenre / ende de Staten Generael van de Vereenichde Nederlantſche Provintien ter ander zijden / ſoo ter Zee / andere wateren / als te lande / in alle hunne Commckrijcken / Landen ende Heerlijckheden ende voor alle hunne Onderſaten ende Inwoonders / van wat qualitept ende conditie ſy zijn / de welcke geduerende de voorſchreve Trebes ſullen van nu voortaen moghen hanteren / blijven ende ſejourneren in de Landen de eene van de andere / ende aldaer vrpelick ende onbekommert hunnen Koopmans-handel ende Commercie vrijven / ſo wel ter Zee / andere wateren / als te Lande / en weder keren in 't ghebruyck van hunne goederen / alles gelijk dat breeder verklaert is by de Artijkelen van den voorſz. Treve. Ende men beveelt van wegen hunne Hooghluchtigſte Hoogheden aen allen en eenen pegelijken onder hunne onderdanicpept en gehoorſaemhept geleten / 't voorſchreven Beſtant onverbreekelick t' onderhouden / ſonder daer tegen pet te doen / op pene van geſtraft te worden als Inbreeckers van den Peys ende Tractaet ſonder eenige gratie / gunſte / verdrach / of diſſimulatie.

1609.

Deſe Publicatie ghedaen weſende / was gheordonneert dat den Gouverneur van het Caſteel alle Gheſchut ſoude doen afſchieten / dan alſoo ſulcks niet terſtondt en gheſchiede / is den Marquis Spinola, omtrent de Publicatie / met eenighe andere Heeren te Paerde weſende met een vollen ren met zijn ſeſſen / naer 't Caſteel ghereden ſiende waeromme ſulcks niet gheſchiedt en was: belaſtende dat het dadelicken geſchieden ſoude.

Canonſchoten als Bierenghen tot Antwerpen over den Trebes.

Doen heeftmen terſtont het ſchrickelijck ghedonder van alle de Canons gehoort / daer mede het Caſteel rontomme beſettet was: waer op die van der Stadt ende alle de Oorloogh

1609. looch schepen met hare metalen ende Iseren stucken/lustigh gheantwoort hebben.

Triumph hier en tot Antwerpen over den Treves.

Des avondts soo is wederomme alle het voorgaende geschut los geschoten: men lupde met de groote ende alle de andere klocken weder eenighe posen: de ses gheswooren Ghilden te weten den ouden Voet-boghe, den jonghen Voet-boghe, den ouden ende jonghen Handt-boghen, de Cloeveniers ende de Schermers Gilden, die hebben peder voor hare Camers ende bergader-plaetsen seer triumphant/konstig ende lustig gheiert/ met uptgenomen artificiale Vier-wercken/ Vier-pijlen ende diergheljcke.

Daer-en-boven soo hadden alle de Capitepnen van de Borgherije/ allomme in al haer wijcken last ende ordere ghegeven/ dat een peder Burgher des avondts vieren sonde/'t welck goedtwillich ende met groote vreuchde volbracht wierde/ alsoo dat door de menichten der Peckttonnen ende andere vperen de Stadt scheen gheheel in vper ende brandt te staen. De nabupren/ vrienden ende bekenden nooden malkanderen ten eeten/ aten ende dronken met den anderen op de straten/ Songhen ende spronghen/ dronchen ende kloncken/ niet wetende wat sp van vreuchde doen ofte beginnen souden: ende dat voorwaer met goede reedenen/ want sp hadden seer langhen tijdt gheweest ende gheseeten al of sp belegert geweest hadden: daer sp soo onverhoopt nu door den Treves van verlost waren.

In de Geunieerde Provintien is in 's Graven Haghe op den 21 Aprilis 1610/ naer dat men eenighe repsen met Trompetten ende Schalmepen gespeelt hadde/ van het Stadt-huys den Treves af gheleesen ende verkondight met de volgende woorden:

Publicatie van den Treves in de gemeene Provintien.

Triumph schoten ende vierynghen tot Amstelredam over den Treves.

MEn laet een peghelijcken weeten/ dat tot lof ende eere van Godt den Heere Almachtigh/ welstant ende ruste der Christenheyt/ ende sonderlinghe van de Vereenighde Nederlanden/ ende den goeden In-gheleetenen der selver ghemaeckt ende beslooten is/ ten overstaen ende met advijs van de Heeren Gesanten van de Koninghen den Alder-Christelijcksten/ ende van Groot Britannien/ Een goet/ vast/ ghetrouw/ ende onverbreeckelijck Bestandt/ ende ophoudinge van alle acten van Vyantschap/ voor den tijdt van twaelf Jaren/ tusschen de Majesteyt van den Koninck van Spangien/ etc. de Doorluchtichste Princen Albert ende Isabella Clara Eugenia/ Eertz-Hertoghen van Oostenrijck/ etc. Ende de Doorluchtighe Heeren/ de Heeren Staten Ghenerael van de vereenichde Nederlanden/ ter anderer zijden/ soo ter Zee/ ende andere Wateren/ als te Lande/ in alle heure Koninckrijcken/ Landt-schappen/Landen ende Heerlijckheden/ ende voor alle hunne Onderlaten ende Inwoonderen/ van wat qualitept ofte conditie die zijn/ sonder uptsonderinge van plaetsen ofte persoonen/ En sullen de selve onderlaten en Inwoonderen voortaen mogen komen ende blijven in de Rijken/ Lantschappen/ Steden en plaetsen van de andere/en daer doen hare trafficque en handelinge in alle verlekerheydt/ ter zee/ op andere Wateren/ en te Lande/ook weder komen in 't gebruyck van hare goederen (niet verbreemt) alles gelijk breder verklaert is by de Articulen van het voorlz. Bestant: En men beveelt van wegen de voorlz. Heeren Staten Generael/allen en een pegelijc die onder hare hooge mogenthept onderdanighept en gehoorlaemhept zijn geleten/'t voorlz. Bestant en allen den inhouden van dien/ onverbrekelijck te onderhouden/ sonder daer tegens pet te doen/op pene van gestraft te worden/als overtreders van brede/ ende de gemeene ruste/sonder eenige genade/ faveur/verdrach ofte dissimulatie. Aldus gearresteert ende besloten in den Hage den achtienden Aprilis Anno 1609.

Naer dat de verkondinghe van den Treves daer na in alle de Steden ende plaetsen van de Vereenichde Landen geschiet ende gedaen was/ heeftmen al-

Treves van blijschap in de selve Provintien.

omme

1609. omme groote vreughde ende blijdtschap bedreven met de klocken te luyden / te vyeren / te speelen / ende allerley vreughden-teyckenen bewesen: de Ho. Mo. Heeren Staeten aenmerckende dat de uptkomste deser saecken alleen toe-geschreven behoorde te werden / de onuytspreeckelicke ghenade ende barmhertigheydt Godes / hebbende gheordonneert ende beslooten dat men al-omme in de Geunieerde Provintien op den 6 May een generalen Bidt- ende Danck-dagh soude houden ende celebreeren / 't welck by de Inwoonderen der selver Landen ghewilligklicken nae gekomen is / Godt Almachtig van gantscher herten danckende: dat hy haer soodanighen ghenadighen ende onverwachten uptkomste / nae soolanghen bloedighen Oorloge verleent ende ghegheven hadde: Biddende dat hy haer in den selven stilstandt wilde bewaeren voor alle voordere hinder ende schade.

Ende nae dien dat in de voorgaende Artikelen die op den Treves gemaeckt zijn / naederhandt eenighe swarigheydt ende duysterheydt bevonden wierde / is daer nae by de Gecommitteerde van de Eertz-Hertoghen en de Hoogh-Mogende Heeren Staten die daer toe specialicken ghecommitteert waeren / nae vele ende verscheyden discoursen / voorslaghen ende debatten / ghemaeckt dese volghende verklaringhe ende vermeerderinge / luydende van woort tot woort als volght.

Inleydinge tot de naerder verklaringe van de Treves.

DE Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden / Allen den ghenen die dese teghenwoordighe sullen sien Salupt: Doen te weten / dat ghesien hebbende de Poincten ende Artikelen die verdraghen ende gheaccoordeert zijn ghewest / op den sevenden dagh deser Maendt Januarij 1610. alhier in den Haghe / tusschen de Gecommitteerde van de Voorluchtighste Eertz-Hertoghen van Oostenrijck Albert ende Isabelle Clare Eugenia, ende de onse / uyt krachte van de Procuratien respectivelijck aen de selve Ghecommitteerde ghegheven / noopende eenighe swarigheden / ende twijfelachtigheden / die uyt 'et Tractaet van Bestandt op den 9 Aprillis 1609. binnen de Stadt van Antwerpen tusschen de Hoogh-gemelte Eertz-Hertoghen ende ons gheslooten ter eenre / ende ter andere zijden / oock by de respective Officieren ende Onderseaten waeren voor-ghestelt / ende in bedencken ghenomen / op de vermeerderinghe ende naerdere verklaringhe van dien te letten / van welcke Poincten ende Artikelen / het inhouden hier nae volght van woorde te woorde. Alsoo uyt het Tractaet van 't Bestandt op den 9 Aprillis in den jaere 1609 in de stadt van Antwerpen / tusschen de Ghecommitteerden van de Heeren Eertz-Hertoghen van Oostenrijck / &c. Ende de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden gemaeckt / eenige swarigheden / ende twijfelachtigheden ter eender ende ter andere zijden / ook by den respective Officieren ende Onderseaten waren voor-ghestelt / ende in bedencken genomen / op de vermeerderinge ende naerdere verklaringe van dien te letten / en eyndelijk goet gevonden was / deur de Gecommitteerden van beyden zijden by naerdere handelinge daer op te accoordeeren ende verdragen / nae dat by den selven Gecommitteerden daer op veele Vergaderingen ende t'samen-spreeckingen zijn gehouden geweest. Soo waren op huyden den 7 Januarij in den jare 1610. in den Haghe in Hollandt vergadert de Heeren Balthasar de Robiano, Tresourier generael van de Domeynen / ende Financien van de voorsz. Heeren Eertz-Hertogen / Heer Louys Verreycken Ridder / Heer van Hamme / Raet van Oorloghe / Audiencier / ende eerste Secretarius van haere Hoogheden / ende Johan Baptista Maes, Raet ende Advocaet Fiscael van den Raedt van Brabant van wegheu Hoogh-ghedachte Heeren Eertz-Hertogen: Joncker Hendrick van Brienen d'Alste / Heere van Sinderen / Heer Johan van Oldenbarnevelt Ridder / Heer van den Tempel / Rodenrijs / &c. Advocaet ende Bewaerder van 't groot Segel / Chartren ende Registeren van Hollandt ende West-Vrieslandt / Heere Jaques van Maldere Ridder / Heere van Heyes / &c. eerste ende respresenteerende den Adel in de Staeten ende Raedt der Graeffelickheydt van Zeelandt / Joncker Justus van Rijssenburgh Heere van Rijssenburgh / eerste Borghe-meester der stadt Vtrecht / Tinco van Oennama Gietman over Schooterlandt / Joncker Ernst van Ittersum Drost van de Twente / ende Joncker Abel Coenders van Helpen, Hovelingh tot Faen ende Cantes / van wegheu de Hoogh-ghemelde Heeren Staten Generael / de welcke volghende haere respective Procuratien ende Commissien / verdraghen ende gheaccoordeert zijn op de Poincten ende Artikelen hier nae volghende.

1609.

I.

Andere verhael van de Artikelen van den Treves.

INden eersten, dat de Inwoonderen, ende Ingheseetenen van de Vereenighde Nederlanden, komende in de Landen ende Provintien van de onderdanigheydt van de Heeren Eertz-Hertogen, hen reguleerende volgende het voorschreven Tractaet, aldaer sullen hebben ende ghenieten ghelijcke vryheydt als de Onderseaten van den Koningh van Groot-Brittannien, tot welcken eynde de Artikelen daer van disponeerende aen allen Regeerders, Magistraten ende Officiers in de respective Provintien, by haere Hoogheden ghesonden sullen worden, met bevel hen daer nae te reguleeren, ende sullen de voorschreven Inwoonderen, ende Ingheserene der Vereenighde Nederlanden, al-omme onder het ghebiedt van haere Hoogheden hen moghen doen dienen by sulcke, Advocaten, Procureurs, Notarisen, Solliciteurs ende Executeurs, als hun

1609. hun goet duncken sal, die oock daer tot (des noodt ende versocht zijnde) by den Ordinaris Rechters gelast sullen worden.

II.

Dat by hare Hoogheden met den eersten versien sal worden, dat bequame eerlijcke plaetsen geordonneert worden, tot begravinge der lichamen vanden genen die vande zijde der Heeren Staten, onder het ghebiet van hare Hoogheden komen te overlijden.

III.

De Heeren Eertz-Hertogen en de Staten, en sullen buyten hare respective limiten van de passerende goederen, noch te Water, noch te Lande, gheen inkomende, uytgaende, ofte andere lasten ontfanghen.

IV.

De Onderzaten vande Heeren Eertz-Hertoghen ende Staten, sullen reciproquelijck inde landen de eene vanden anderen genieten haren ouden vrydom inde Tol-rechten, daer van zy luyden voor den Oorloghe in vredelicke possessie zijn gheweest.

V.

De frequentatie, conversatie, ende Commercien tusschen de respective Onderzaten en sal niet moghen belet, ende alle ghedaene beletselen sullen afgedaen worden.

VI.

Alle goederen ende Rechten die volgende het Tractaet reciproquelijck den ouden Proprietarisen, haren erven, ofte actien vanden selven hebbende, sijn gherestitueert, ofte noch moeten worden gherestitueert, sullen by den selven Proprietarisen moghen verkocht worden, sonder dat van noode sal wesen daer toe particulier consent te verwerwen, niet teghenstaende het derthiende Artikel des voorschreven Tractaet anders vermelt, uyt-ghesondert den eyghendom van de Renten, die van weghen den Fisquen in plaetse vande verkochte goederen sullen worden bekent, midtsgaders de renten ofte actien staende tot laste vande Fisque respective.

VII.

Alle verswaghen goederen, ende Rechten, Meubles, Immeubles, Renten, Actien, Schulden, Crediten ende anderen die niet by den Fisquen met goede kennisse en zijn ghesaisiert voor den neghende Aprilis des Iaers 1609, sullen den Proprietarisen haren erven, ofte den ghenen die Actien van den selven hebben, met alle vruchten, renten, opkomsten, ende profijten in vrye dispositie volghen, oock en sullen die verswighers noch haren erven by den respectivi Fisquen, ter oorsaecke van dien niet moghen ghemolesteert worden, maer de Proprietarisen, hare erven ofte die hare Actie hebben, sullen jeghens een yeghelijck des aengaende recht hebben, als voor haer eyghen goet.

VIII.

De Boomen af-ghehouwen na den laesten Ianuarij des Iaers 1609, ende die ten daghe van het besluyt des Tractaets noch op den grondt laghen, oock die verkocht zijnde ten voorschreven dage noch onghehouwen waeren. Sullen den Proprietarisen volghen, niet teghenstaende die ghedane verkoopinge ende sonder dat sy-luyden ghehouden sullen wesen eenigen prijs te betalen. 1609.

IX.

De vruchten, huyren, pachten ende inkomen van de Heerlijckheden, Landen, Thienden, Visscherijen, Huysen, Renten ende andere opkomsten vande goederen die volghende het Tractaet zijn gherestitueert, ofte moeten gherestitueert worden, verschenen na den 9 Aprilis 1609, sullen voor het gheheele jaer den Proprietarisen, haren erven ofte Actie van den selven hebbende, volghen.

X.

Vande verkochte goederen, af-gheloste renten, ofte capitalen, by oft aende Fisquen Respective, sullen brieven verleden worden aende Proprietarisen haren erven, ofte haere actie hebbende, die hun dienen sullen voor bewijs declaratoir in conformite van het Tractaet met Assignatie vande jaerlijcksche betalinghe op een Rentmeester inde Provintien daer die verkocht oft gheloost zijn, die daer inne sal worden ghedenomineert, ende sal den prijs gerekent worden nae de eerste verkoopinge publiquelick, oft anderzins na behooren gedaen, het eerste jaer Renten daer van sal verschijnen ende betaelt worden den 9 Aprilis anno 1610.

XI.

De ghemaeckte huyren vande Geconfisqueerde, ofte geannoteerde goederen (niet teghenstaende die voor vele jaren zijn ghemaeckt) sullen met het jaer 1609 geëxpireert wesen, na't ghebruyck vande plaetsen respective daer die goederen gelegen zijn, ende sullen die huyren na den 9 Aprilis verschenen (als hier vooren verhaelt is) aenden Proprietarisen betaelt worden. Dies is geaccordeert dat indien den Bruycker vande goederen voor de vruchten van den toekomenden Oegst eenighe kosten aen de selve goederen gedaen heeft, dat die selve kosten na costuyme ofte tot discretie vanden Gerechten vande plaetse daer die goederen gelegen zijn, sullen werden by den Proprietaris betaelt, aen den Bruycker.

XII.

De verkoopinghen vande geconfisqueerde ofte geannoteerde goederen gedaen tzedert het besluyt des voorschreven Tractaets, worden gehouden nul, ende van ghelijcken die te voren gedaen zijn teghens de verdraghen ofte accoorden met eenige Steden in 't particulier ghemaeckt.

XIII.

Voor die goederen tot Fortificatien, publique werken, ofte Gods-huysen geapplicceert,

1609. sal den Eygenaer satisfactie gedaen worden, volgende het 19 Artijckel des Tractaets.

XIV.

De huysen van particulieren die gerestitueert zijn, ofte gerestitueert moeten worden, volgende den Tractate, en sullen reciproquelijck met Garnisoenen oft anderssins, niet anders oft vorder belast worden, dan die van de andere Onderssaten van gelijke gelegentheyt.

XV.

Indien de ontruyminghe der goederen ende rechten die behooren gherestitueert te worden, tot eenighe plaetsen wort ghedifficulteert, den Rechter van de selve plaetsen sal datelijck de restitutie doen effectueren, ende daer inne ghebruycken den kortsten wegh, sonder dat onder pretext van onbetaelde capitatie ofte anderssints jeghens den inhouden van het derthienden Artijckel des Tractaets de restitutie van dien sal moghen gedifferereert worden.

XVI.

Daer kennelijck bevonden wordt, dat alle goederen van yemandt van de eene ofte andere zijde gheconfisqueert ofte gheannoteert zijn gheweest, soo dat den selven ghene middelen en heeft behouden, daer uyt hy de Renten ofte interesten van sijne schulden vervallen, gheduyrende de confiscatie ofte annotatie heeft konnen betalen, die selve en sal niet alleen van de reele lasten, ende Renten volghende het Tractaet, maer oock van de generale ende personele belastinghen van de Renten ende interesten in de voorsz. tijdt verschenen, ghevrijdt wesen.

XVII.

Onder exheredatien in haet van den Oorloghe ghedaen, worden verstaen begrepen te zijn die exheredatien gheschiet omme eenige saecken daer uyt de Oorloge is gesproten, ende die daer van dependeren.

XVIII.

Niemandt en sal ter eenre ofte ter andere zijden, directelick ofte indirectelick in 't veranderen van sijne woonplaetse belet worden, midts betalende de Rechten daer toe staende, ende alle beletselen t' sedert het Tractaet ghedaen, sullen datelick worden afghedaen.

XIX.

Onder de restitutie van de goederen ende rechten by den Tractate gheaccordeert, werden oock verstaen begrepen te zijn, de goederen ende rechten gheleghen in de Graefschappen van Bourgondien ende Charlois. Ende 't ghene volghende de Tractate ende dese handelinghe noch niet en is gherestitueert, sal aen den Proprietarisen, haeren erven, ofte actie van den selven hebbende, van beyden zijden alomme metten eersten ter goeder trouwen gerestituoert worden.

XX.

Belovende de Heeren Eertz-Hertogen ende Staten allen ende een yeghelicke van de voorsz. poincten ter goeder trouwen te voldoen, doen voldoen ende achtervolgen, onder de verbanden in 't voorsz. principael Tractaet ghestelt, ende in alle manieren oft dese daer inne verhaelt stonden. 1609.

XXI.

Is laetstelick verdragen ende gheaccordeert, dat alle ende een yeghelick van de Poincten ende Articulen des voorsz. Tractaets van den 9 Aprilis laetst-leden, daer van in desen gheene expresse veranderinghe oft naerder verklaringhe en is ghedaen, blijven voor een yegelick in haer gheheel ongeprejudicieert ende onverkort, sonder dat tot yemants voordeel nochte naedeel directelick oft indirectelick sal strecken oft eenighsins beduydt moghen worden, 't ghene in dese handelinghe by monde ofte ghescrifte van de eene ofte andere sijde, is gheproponeert ofte ghealleghert gheweest. Maer sullen so wel de Heeren Eertz-Hertoghen, Staten ghenerael ende particulier, als oock alle Princen, Graven, Baender-Heeren, Steden, Collegien, Heeren, Edelen, Burgheren, ende andere Inwoonderen der respective Landen, van wat qualiteyt staet ofte conditie die zijn, blijven in haer Recht naer inhoudt van 't selve Tractaet ende sullen hooghst ende hoogh ghedachte Heeren Eertz-Hertoghen ende Staten binnen een Maendt eerst komende dese handelinghe aggreeren ende daer van den anderen overleveren, haere brieven van Aggreatie in behoorlicke forme. 1609.

Aldus geaccordeert ende besloten inden Hage in Hollandt, *ten dage, Maendt ende Iaere voorsz. Ende ten Oorconde is desen by de signatuere der voorschreven respective Gecommitteerden bevestucht, is gheteeckent:* B. de Robiano, Verreycken, I. B. Masius. Hen. van Brienen d' Alste. Iohan van Oldenbarnevelt. I. de Malderee. Justus van Rijsenburgh. T. V. Oennama. Ernst van Itterssum. Ab Coenders. *Wy nae rijpe deliberatie de selve Poincten ende Articulen hebben aengenomen, geapprobeert, gheconfirmeert ende geratificeert, Nemen aen, Approbeeren, Confirmeeren ende Ratificeren by desen: Belovende ter goeder trouwen die punctuelick te onderhouden, ende doen onderhouden, als oft wy die selfs hadden gehandelt, ghetracteert, ende belooft, sonder immermeer yets daer teghen te doen, ofte ghedooghen ghedaen te worden, in eeniger manieren, directelick ofte indirectelick, verbindende daer voren onse ende onser naecomelinghen goederen. Des t' oirconden hebben wy dese teghenwoordige met onsen grooten Zegel doen Zegelen, Paraphreren, ende by onsen Greffier doen teeckenen, in onse vergaderinghe in den* Haghe, *op den 29 dagh van Iannario in't jaer 1610. was Gheparaphreert* I. Magnus Vt.

Onderstont, Ter Ordinantie vande Hoogh ghemelte Moghende Heeren Staten Generael gheteeckent C. Aerssen.

Tot

1610. TOt een beſluyt van het Jarigh beſtandt ſullen wy hier by voeghen / de Brieven van aggreatie ende Ratificatie / die den Coninck van Spaengnien / volgende het ſelve Accoort moeſt binnen eenige weeken / inder beſter fozme doen depeſcheren / teyckenen ende in handen vande voornoemde Heeren Staten oberleveren: die uyt de Spaenſche overgeſet zijnde / van den volgenden inhout was:

Ratificatie vanden Coninck van Spaengnien.

Sijne Majeſteyt geſien hebbende 't inhouden van dit gheſchrifte van 't Beſtandt ende Capitulatie, 'twelck hem is geſonden by ſijn ſeer lieve ende Beminde Broeder de Doorluchtichſte Eertſ-Hartogen Albert ende Iſabella Clara Eugenia, op het Beſtant geaccordeert inden Name van ſijne Majeſteyt door ſijn volle macht, ende die van haere Hoogheden voor haer ſelven, metten State Generael vande Vereenichde Provintien der Nederlanden, hebbende 't ſelve wel ende rijpelicken geconſidereert, verklart dat hy prijſt approbeert, confirmeert ende ratificeert 't voorſz. Beſtant, voorſoo vele de ſaecke hem mach raecken: Ende beveelt datmen't beware ende onderhoude van ſijnent weghen gheheelicken het inhouden van 'tvoorſz. geſchrift ende Capitulatie, voor den geheelen tijdt dat 'tvoorſz. Beſtant ſal duyren: ende alſo Certificeert hy 'tſelve. Ende verhopende dat geduyrende 'tvoorſz. Beſtant: De voorſz. Staten der Vereenichde Provintien, ſullen doen goet tractement aen de Catholijcken reſiderende onder henluyden. Belooft ende in Coninglicke geloof ende woorden, 'tſelve t'onderhouden ende volbrengen punctuelick ende niet te doon daer tegens. In ghetuygeniſſe van welcke ſijne Majeſteyt heeft gheteyckent de jegenwoordige, ende die doen Segelen met ſijnen Segel, in *Segovia* den ſevenden Iulij 1609.

Ende was geteyckent/

Yo el Rey:

Ende een wepnigh lager/

By ordonnantie vanden Coning onſen Heere.

Ende was geteyckent Andreas de Prada, met een op-ghedruckten Zeghel van ſijn Majeſteyt in rooden waſſe.

Graef *Hendrick* van *Naſſau* met den Vorſt Chriſtian van Anhalt, ſlaen eenige Walen omtrent *Reckum*.

1610. DEn Voorluchtighen Prince Frederick Henderick, Broeder vanden Prince Mauritz van Naſſau, met ten Voorſt Chriſtian van Anhalt, van Nieumegen naer Duſſeldorp repſende: hebben ſy onderwegen ſeeckere advertentien ontfanghen / hoe dat op een Dorp ontrent Maeſtricht / gelogeert waren 4 Compaignien Ruyteren ende een Vaendel Voetknechten / meeſt Walen / van't Leger van Leopoldus Eertſ-hartoch van Ooſtenrik, Biſſchop van Presburch, Straesburch ende Paſſau Broeder van den Eertſ-Hartogh van Gratz. etc. Beyde deſe broome ende kloecke Krijgſ-helden ſulex verſtaende / ſijn terſtont met een begeerte ontſteken geweeſt / omme die ſoo het mogelijcken waer / metter haeſt ende onverſien te overvallen / de Broeck op te neſtelen (ſoo men ſept) ende te ſlaen. Sy hebben dien volgende terſtont uyt alle de omleggende plaetſen vele wagenen ontboden ende doen verſamelen / die ſy altſamen / met ſoldaten ende andere behoeften geladen hebben / ende ſijn alſo in alder haeſt naer de voornoemde Soldaten gherepſt ende vertrocken / 'twelck ſo bedechtelicken geſchiede dat ſy ſulcks niet gewaer gewoorden zijn. Sy hebben die op den 1 May 1910 onverſiens overvallen: ende vele doodt geſlagen / doch verre den meeſten deel / immers wel tot ſoo toe / vluchten in het Klooſter te Reckum, na by Maeſtricht ghelegen / daer ſy haer ter weere ſtelden / hopende dat ſy haeſt ontſet krijgen ſouden: maer de Voorſt van Anhalt ende Graef Hendrick vielen haer ſoo mannelijck ende ſoo dapperlick aen / dat ſy niet lange en konden tegenweere bieden: Geduyrende dit gevecht / heeft den Voorſt van Anhalt het Klooſter aen brant doen ſteken / ſo dat haerder vele ſijn verbrant ende doodt geſlagen / eenige ghevangen / weynige levendigh ontkomen. Daer waren noch eenige kleyne troupe van Leopoldi Krijchſ-ruechten die haer hier en daer in het velt hielden / welcke oock meeſtendeels van de Anhaltſche ſijn aengerant / gheſlaghen ofte verſtroyt.

Graef Hendrick van Naſſau ſlaet een nige Walen.

1910.

Den Prince Fr. Hendrick, de Walen aldus verraſt ende geſlaghen hebbende / is hy met den ſijne wederomme naer deſe Landen ghekeert / ende voor is in ſijn Garniſoen vertrocken.

Verhael vanden Tocht ghedaen by ſijn Excellentie in het Landt van *Gulich*, inden jaere 1610, midtſgaders de Belegeringhe ende Overwinninge der Stadt ende 't Kaſteel *Gulich*.

GEkomen weſende tot de Belegheringe van de ſtercke Stadt Gulich, ſo en ſal het niet buyten propooſte weſen eer wy die beginnen eerſtelijcken te verhalen / door wat reden de Ho. Mo. Heeren Staten Generael / beweecht gheworden zijn

1610. sijn Princelijcke Excellentie met soodanighen Leegher naer Gulich te sepnden / omme het selve te beleegheren ende te winnen.

Gulich voor den Kepser ingenomen.

Den Gouverneur ende Amptman van Gulick, Johan van Ruysschenburgh, secreete intelligentie met den Kepser en de Hertz-Hertoghe Leopoldo hebbende / is heymelijck uyt de Vergaderinghe der Landt-Staten geschepden / ende heeft de Stadt ende 't Casteel Gulich in-genomen ende in-ghehouden / voor den Kepser / sich stellende teghen de Vereenighde Vorsten ende Landt-Staten. De Stadt is gelegen op de riviere de Roere / die te Roermonde in de Mase loopt / het is een proper Stedeken / vier mijlen van Aken, seven van Maestricht, ende ses van Colen gheleghen / ende heeft een schoon Casteel / gheacht soo sterck te wesen als eenigh Casteel in gantsch Nederlandt.

De Vorsten van Brandenburgh ende Nieuburgh stende / dat men haer socht te turbeeren in haer recht / ende al-bereydts in-ghenoomene possessie / hebben verschepden malen haere Ghesanten aen sijne Kepserlijcke Majestept gesonden / om hem te informeeren van de ghereehtighepdt harer saecken / te ghelijcke sijne Kepserlijcke Majestept biddende / haer te willen laten in de vreedsame besittinghe haerer Erf-Landen. De Vorsten bp den Kepser in den Ban gestelt. Doch desen on-aenghesien / heeft de Kepser een derde Mandaet te Ceulen laeten aenslaen / van date den elfden Novembris Anno 1609. in de Acht doende de Vorsten Brandenburgh ende Nieuwburgh, ende met haer acht-en-veertigh Persoonen van qualite / soo Edel-lieden / als andere. De Vorsten hebben ten derden male haere ende haerer Ondersaten onschuldt aen den Kepser gheschreven ende over-ghesonden / appelleerende à Cæsare male informato, ad melius informandum, & à Commissario ad committentem, ende te ghelijcke haer recht stellende ende haer beroepende op alle de Cheur-Vorsten / Princen / ende Staten deses Rijcks. Maer als de Vorsten saghen ende bevonden / dat al haer remonstreeren / schrijven ende besenden te vergheefs was / de Hertz-Hertoghe sich alle daghe / op den name des Kepsers / meer ende meer versterckende / hebben sp noodtsaeckelijck gheacht / ghewelt met ghewelt te wederstaen: Tot welcken eynde Vorst Christiaen van Anhalt af-gheveerdight aen de Coninghen van Vranckrijck ende Groot-Brittaignien / aen de protesteerende Vuytsche Vorsten / als ock aen de Edele Hoogh-Mogende Heeren Staeten der Vereenighde Nederlanden om hulpe ende bystandt van volck en ghelt / die haer de selfde promptelijck belooft ende toe-ghesepdt hebben.

1610.

De Coningh van Vranckrijck was seer besigh ende neerstigh in het beschermen van de saecke der Vorsten / ende maeckte groote ghereedschap ter Oorloghe / hy was ghereselveert in eyghener Persoon sich op desen tocht te begheven / ende soo voorts in Nederlandt te koomen. Maer wel magh men segghen: Homo proponit, Deus disponit: De Mensche neemt hem wat voor, maer het staet in de handt des Heeren hoe het uytgaen sal. Den Die van den Koning van Vranckrijck beschermt worden. xiiij May Anno 1610. is desen treffelijcken ende strijdtbaeren Coningh vermoordt binnen Parijs, sittende in sijnen Koets waghen / met twee steecken die de Moordenaer hem ghegheven heeft onder de kraghe / soo diepe penetreerende / dat den punt van het Mes des Coninghs herte soo ghequetst heeft / dat hy ter naeuwer noodt levendigh op sijn Huys Louvre is ghekomen ghebracht worden / alwaer hy dadelijck den gheest ghegheven heeft / tot groote bedroefenisse sijner Ondersaeten / sijner Vrienden ende Bondt-ghenooten. Doch ebenwel isser nae veel deliberatien / by den jonghen Coningh Louys de XIII. by de Coninginne-Regente / ende by de Princen / gheconsenteert / dat den tocht by den overledenen Coningh verordineert tot dienst der Vorsten van Vrandenburgh ende Nieuburgh / sijnen voortgangh neemen soude. By haere voorighe resolutie zijn ock ghebleven de Coningh van Groot-Brittangnien / de Gheconfedereerde Vorsten van Duytschlandt ende de Edele Hoogh-Mogende Heeren Staeten der Vereenighde Nederlanden. De Vorst van Anhalt, een seer kloeck / strijdtbaer / wijs / ende voorsichtigh Prince / was by de geconfedereerde Princen ende Vorsten verkooren ende ghestelt tot Veldt-Overste des LeegherS / om de Stadt ende 't Casteel Gulich te gaen belegeren / ende Joncker Johan van Dorth, Heere vander Horst ende Pesch, was Commissaris Generael van 't gantsche Leger. Doch sijne Vorstelijcke Voorsichtighepdt heeft sijne Princelijcke Excellentie Graef Maurits van Nassau versocht ende ghebeden / dat het hem woude ghelieven tot bevoorderinghe deeser goede ende billijcke saecke / in eyghener persoon met het Nederlandtsche

Den Vorst van Anhalt Generael van het Leger.

Stetterich
GULICK
't Casteel
de Wech na Cyfflar
den Dyck na Tietz
Hoi
Aken

1609. sche secours derwaerts te komen / om desen Crijgh / nae sijn wijs ende kloeck verstandt / te helpen beletten : Daer toe of wel de Heeren Staten in het eerste met seer ghenepght en waeren / nochtans siende dat sijn Princelijcke Excellentie seer begheerigh was de Vorsten ende haere goede saecke te helpen maintineren / zijn sy ten laetste te vreeden gheweest / dat syne Excellentie den Vorsten desen tocht te ghevalle doen sonde / die op alles ordere ghestelt hebbende / met de Enghelsche / Fransche / Schotsche / ende Neder-landtsche troupen upt Nederlandt nae Gulich ghemarcheert is / ende hy is den xxv. July met de selfde omtrent Nuys ghekoomen / sterck zijnde honderdt en dertigh Vaendelen Voetvolcks / ober de twee dupsendt Cupteren / veel grof geschut / ende wel dupsendt Waeghens / Als de Duytsche Vorsten te Nuys by sijn Excellentie ghekoomen waren / heeft hy al dit volck in batalie ende in schoone slagh-ordre ghebracht / tot groote verwonderinghe der Vorsten / ende aller Menschen die het ghesien ende aenschout hebben. Des middaeghs heeft sijn Excellentie binnen Dusseldorp met de Vorsten maeltijdt ghehouden. Doe hy des nae-middaechs in het Leger quam / was hy in groot perijckel sijnes levens / door dien dat eenighe Waeghens met tselstigh tonnen busspoeder ghelaeden / aen brandt raeckten / daer hy niet wijt van en was / daer wierden met den slagh doodt gheslaghen veertich Soldaten / ende veele ghequetst. Doch Godt de Heere / des hy ghelooft moet zijn / heeft sijn Princelijcke Excellentie voor schade bewaert / om den Landen noch meerdere dienslen te doen.

Sijn Excellentie treckt met sijn Leger op.

Elde komt daer mede voor Gulick.

Den xxix. July is sijn Excellentie met sijn Legher voor Gulich ghekoomen / sich voeghende by het Legher der Vorsten van Brandenburch ende Nieuburgh, doch elck sijn Quartier appart hebbende. Stracks heeft sijn Excellentie ordre ghestelt om te approcheren / ende op het maecken van batterijen / sonder aen te sien ofte te vreesen het gheweldigh ende menighvuldigh schieten upt het Casteel. Inghevalle dat de Marquis Spinola / als van weghen den Keyser / hadde willen erghens eenen inval doen / om sijn Excellentie te diverteren ofte van Gulich af te trecken : Soo isser goet ghevonden / dat sijn Ghenade Graef Wilhelm van Nassau / met eenighe Vaendelen Voedt-volck aen Schencken-Schanse sonde blijven ligghen / om te doen wat de noodt ende ghelegenthepdt vereyschen souden. 1609.

Binnen der Stadt ende Casteel was Gouverneur Iohan van Ruyssenborgh, Heere van Rhaser, Amptman van Gulich / ende Colonel van een Regiment Duytsche Soldaten / die sijn uytterste devoir ghedaen heeft / om de Stadt ende 't Casteel te verweeren / ende te bewaeren voor den Keyser. Den tweeden Augusti heeft sijn Excellentie met vier halve Cartouwen een proeve ghedaen wat hy met schieten soude konnen uptrichten : Maer nae eenighe boleen bevindende / dat de muyren des Casteels soo hardt waeren / dat hy weynigh ofte niet schieten / konde uptrichten / heeft hy opghehouden. De Hertoghe van Brandenburgh / die met vier-en-veertigh Vaendelen Voet-volcks / ende acht Cornetten Peerden aen d' ander zijde van de Stadt lach / heeft op den vierden Augusti oock een proeve met acht stucken Gheschuts ghedaen / maer hy heeft oock bevonden / dat het te vergheefs was / daer om liet hy het schieten oock blijven : Ende daer is goet ghevonden / datmen met de approchen soo seer spoeden souden alst moghelijck waere / om aen het mineren te moghen komen. In het approcheren ismen soo blijtigh ghewees / dat de belegheraers den vijfden Augusti soo nae onder de Stadt gheraeckten / dat sy ende de belegerde malkanderen met Musquetten konden begroeten ende afrepcken. Die van binnen siende datmen haere halve maene seer was naderende / hebben sy de selfde ghemineert ende sprinchen laeten / dach te vroegh / alsoo dat sy maer eenen Man daer mede beschadight en hebben / ende sy verloorender neghen Man meede. De belegheraers hebben kortz daer nae dese halve maene vermeestert ende inghenoomen / ende zijn daer meede in de Stadts-grachten ghekoomen. De Baron Peter van Sidleniski, Wacht-meester van het gheheele Legher / ende Gouverneur van de Grave / een kloeck / wijs / nuchteren / arbeydtsaem Man / die de Nederlanden langhe tijdt seer trouwelijck ghedient hadde / rijdende van het eene Quartier nae het andere / is met een grof Gheschut het been afgheschooten daer aen hy gestorven is / seer beklaeght van sijn Excellentie ende yeder Man : met dese selfde scheute wierdt ghetroffen het Peerdt daer de Vorst van Anhalt op sat / d' welck onder hem doodt bleef / maer hy selfs onbeschadight. Den

Sidleniski doet geschoten.

1610. XIIII. Augusti hebben der Staten soldaten den belegherden noch een halve mane afgenomen / upt de welcke de besegerde met schieten in het Legher veel schade gedaen hadden: Doch sy hebben de selve stracks wederom verlaten / bevindende dat sy ondergraben ende ondermineert was / waer straex daer nae los bzekende / en heeft sy geen quaet ghedaen: Des nachts te elf uyzen hebben de belegeraers dese Schanse / geen teghen weere vindende / wederom inghenomen ende inghehouden. Terwyle syn Excellentie ende de Vozsten vast besich waren om Gulich te benouwen ende te bedwinghen / zyn op den

De Fransche Troupen komen voor Gulich.

20. Augusti de Fransche troupen in het Legher aenghekomen / onder het beleydt vanden Mareschal de la Chastre: Het hadde den name dat sy thien-duysent Man te voet sterck waren / ende thien oft twaelf hondert Rupteren / by sich hebbende vier Metalen Veltstucken / met de welcke hy de belegherde / soo haest als hy in syn Quartier aen de Roer ghekomen was / begroet heeft. Den twee-en-twintighsten Augusti hebben de belegherde dapper ghe-schooten / om te beletten het voozt-brengen der Galderyen / doch al te vergheefs. Den drie-en-twintigsten Augusti hebben die van buyten wel met twee duysendt Mannen in de approchen ghearbeydt / op de welcke die van der Stadt twee uytvallen deden / met schade van beyde zyden. Eyndelyck zyn de Vozsten ende syn Excelentie met verscheydene Gaelderyen in de Stadts-grachten ghekomen / waer op die van binnen met halve Cartouysers ende byer-werck dapperlyck wierpen / ende groot ghewelt deden / maer te vergheefs / men quam haer al naeder ende naerder / ook eyndelyck in hare muyzen / doch met groote moeyte / alsoo sy van harde keselingen als in een ghegoten waren. Daer waren ook batteryen veerdich / om met ses-en-dertigh stucken Geschuts van heel nae by de Stadt ende het Casteel te beschieten.

Die van Gulich versoecken haer appointement.

Die van binnen haer in desen staet vindende / ende siende datter geen oytset vooz handen en was / syn ghenoot-saeckt gheweest appointemendt te versoecken / d'welck (ten aensien van den Koninck van Vzanckryck) inde Tente van den Mareschal de la Chastre ghemaeckt is / op dese Articulen: Dat die van Gulich souden behouden in haer gheheel de Roomsche Catholycke Religie. Dat de Gouverneur met alle het Kryghs-volck onbeschadicht souden uptrecken / met hare wapenen / Peerden / en baggagie / met slaende Trommels / vlieghende Vaendels / brandende lonten / ende koegels in den mondt. Dat ook alle de Dienaren ende Officieren Leopoldi, ende wie het beliefde / souden moghen vertrecken. Dat de Magistraet ende Burgheren hare Privileghien souden behouden. Alle ghevanghens in der Stadt ende Kasteel los te laten sonder randtsoen / mits betalende de verteerde kosten. Indien de Gouverneur binnen drie maenden den eedt van ghetrouwighepdt den Vozsten quame doen / so soude hy herstelt wozden in het ghebruyck van alle zyne goederen. In dit verdzach was mede begrepen het Slot Bredebend. Op dese conditien is den tweeden Septembzis 1610 Gulich ende Bredebend overghelevert in handen van de Vozsten. Upt Gulich zyn ghetrocken ontrent sesthien houdert Mannen / ende upt Bredebendt hondert en tachtentich. Binnen Gulich zyn ghevonden veertigh Tonnen pulvers / ende drie en twintigh soo groote / als kleyne metalen stucken Geschuts. Soo haest als Gulich verobert was / zyn de Francoysen vertrocken / haren last ende commissie niet wyder strecken de. Die vertrocken zynde / isser ozdze ghegheven de loop-graven te slechten / ende den Oversten Schoonborgh is by pzovisie Gouverneur daer binnen ghestelt. Dit alles gheschiedt zynde / heeft syn Excellentie amunitie ende het gheschut t'schepe laten bzenghen / ende is nae beneden gherepst / by alle de Weereldt groote eere ende Roem behaelt hebbende / dat hy in wepnigh daghen meer als een maendt / sulck een sterche vestinghe vermestert hadde.

Die hier aen de Vozsten overgeven.

Acht Nederlantsche *Oost-Indie-vaerders* slaen ontrendt de *Soute Eylanden*, derthien Spaensche soo Galioenen als andere Schepen.

1612. IN den Jaere sesthien houdert ende twaelf / soo hebben de Bewindt-hebbers van de Oost-Indische Compagnie toe gherustet acht schoone / sterche wel ghemonteerde Schepen: die sy ryckelyck ghe-laden wesende naer Oost-Indien ghesonden hebben. Als dese Schepen ontrent de Soute Eylanden ghekoomen waren / hebben sy veel Seylen in 't ghe-

1609. gheſichte gekregen / die haer hooge op deden: Wat nader komende / hebben zy vernomen dat het Spaenſche Schepen waren. De Nederlanders hielden haeren eerſten Cours / ſonder dat ſy de Spaenſche uyt den wegh geweken zijn / om geen teycken van verſlagenthept te geben / oock en ſeylden zy niet recht aen op de Spaenſche Schepen / om de ſelfde niet te terghen. De Spaenjaerden dit ſiende / quamen met volle Seylen ende booz wint op de onſe aen: Den Spaenſchen Admirael begonſt eerſt wel dapper op de onſe los te ſchieten / daer booz den Nederlandtſchen Admirael verooꝛſaeckt wierdt / ſich oock ter weyꝛe te ſtellen / die boven den wint gekomen ſynde / wel dapperlijck los brandden / ende ſchoot den Spaengjaert met ſyn Boegſtucken / achter by den Spieghel in / dat de Yſers booz den Boech uytquamen. Daer na ſchoot hy al ſyn geſchut aen d'eene zyde los / doe wende hy ende ſchoot d'ander zijde oock los: Twelck alles ſeer wel treffe / alſoo datmen het Bloedt uyt de ſpye gaten in Zee ſach loopen. Een groot Spaenſch Galioen ſiende dat den Admirael dus verlegen was quam hem te hulpe / maer het verwerde in des Admiraels Tee / ende eer zy van malkanderen konden komen / ſo geraeckte des Spaenſchen Admiraels Schip in den Brandt / ſo dat het al brandende te gronde gingh / met het Gallioen / 'twelck hem ter hulpe was gekomen. Als nu onſen Admirael daer ganſch geen werck meer en hadde / ende hy ſach / dat ſynen Vice-Admirael kloeckelijck vocht tuſſchen twee Spaenſche Schepen / quam hy den ſelfden te hulpe / ende na lange Vechten ende wee ſelijck ſchieten / hebben onſe Schepen de Spaenſche vermeeſtert ende overballen / doodt ſlaende ende de Voeten ſpoelende alle die ſy in de Spaenſche Schepen in het leven vonden. Geduerende het boven-verhaelde ghevecht / ſoo waren onſe ſes ander Schepen oock dapper doende teghen de reſte der Spaenſche Schepen / men ſagh niet dan vier en roock / ſoo dapper ende ſnellijck gingh het ſchieten aen / van weder zyden / oock dooꝛ dien dat eenige vande Spaenſche aen brandt quamen / die terſtont de ſelijckt te gronde ginghen. Een van onſe ſchepen abbooꝛdeerde den Spaenſchen Vice-Admirael / ende alle die hy leven dich daer in vant / moeſt de Courante ober Booꝛt danſſen. In dit Schip hebben de onſe eenen grooten Bupt gekreghen / want het was ſeer rijckelijck geladen. Het booꝛ-ghenoemde ghevecht heeft ghedupꝛdt van des moꝛghens ten negen uyren tot des anderen daeghs avondts. De Spaengiaerden hebben ettelijcke Honderde verlooren van haer Volck / ende daer en zijn maer dertigh ſoo doode als ghequetſte in de Nederlandtſche Schepen geweeſt. Dit was een ſeer treffelijcke Victorie / want acht Nederlandtſche Koopvaerders hebben ſeventien wel gemonteerde groote Spaenſche Galioenen overwonnen / des moet Godt / van welcken de Victorie komt / in eeuwighepdt gepꝛeſen zijn.

Als nu den Spaenjaert ghelaghen ende ghevlucht was / heeft onſen Admirael / met raet van alle de Officieren / de Bootsgheſellen den bupt laten deplen / die niet gheringhe en was. Elck een kreegh meer zijde ende Fluweel als hy met bepde ſyn Armen konde bevatten behalven het Goudt ende Silver.

Dit alles ghedaen weſende / zijn onſe ſchepen booꝛts naer Oost-Indien gevaren / om aldaer te verrichten het ghene daerom ſy upt Nederlandt ghevaren waeren.

Daer en zijn van de ſeventien Spaenſche ſchepen maer vier ontkom en / die de Tydinge in Spaengien ghebꝛacht hebben / hoe zy van de Nederlanders ontbaelt ende ghetracteert waren geweeſt.

Het

Het vereeren des *Koninghs* van *Groot Britannie* aen den *Prince Maurits* van *Naſſau* met de waerdigheyt van de *Ridderlijcke Ordre* des *Kouſſebants*.

1612. Brief van den Koning van Groot-Brittaignien aen den Prince Maurits.

1612. NAedien door de boven-verhaelde Mannelijcke Daden ende Menighvuldige Victorien, niet alleen ſijn Princelijcke Excell. maer het geheele geſlachte van *Naſſau*, by alle nabuyrige Landen, Steden ende Republijcken, ja ſelfs in verſcheyden verre gelegene Koninckrijcken ende Provincien, ſeer vermaert, beroemt ende ghepreſen is geworden, ſoo heeft ons goet ghedocht hier by te voeghen, hoe de ſelve by den Koninck van Groot Britannien, *Iacobus* den VI. in den Iaere 1612, oock ſoo veel te wege hebben gebracht, dat hy met ſijne Ridderen ende mede Broederen beſloten ende ghereſolveert heeft den *Prince Maurits* van *Naſſau* te vereeren met de eere ende waerdigheyt der Ridderlijcke Ordre vande Iartiere: hem ſtellende in de plaetſe vanden Aldergrootſten Koninck van Vranckrijck, *Henrick* den IV: een Ordre weſende van ſeer groote outheyt, Edelheyt ende waerdigheyt, de welcke men ſeyt dat in den Iaere 1350 by den *Koninck Eduardus* den III, tot Windeſere (weſende ſijn gheboorte plaetſe) opgherecht ende geſticht is. Waer mede tot allen tijden by de Koningen van Engelandt de alder uytnemenſte ende victorieuſte Keyſers, Koninghen, Princen ende Potentaten, vereert ende begiftiget geworden zijn: Want men bevint in ſeeckere Engelſche Schriften ende Boecken, dat met deſe Ordre vereert en beſchoncken zijn gheweeſt VI. Roomſche Keyſers ende XX Koningen, wiens naemen wy om lanckheyt te mijden voor by gaen ſullen.

Naer dien het ontfangen en inſtalleren aen den Perſoon van ſijn Excell. in den Haghe, ende in Enghelandt aen ſijn Broeder *Hendrick Frederick*, in zijnen name, met groote magnificentie geſchiet ende gedaen is, ſullen wy de gantſche handelinge, gelijck die geſchiet is, hier innelijven ende verhaelen; beginnende met de miſſive van den Koninck van Groot Britannie aen ſijn Excell. den 24 Decembris 1612 uyt *Weſtmunſter* geſchreven; zijnde van deſen inhoudt:

Mon Coſijn.

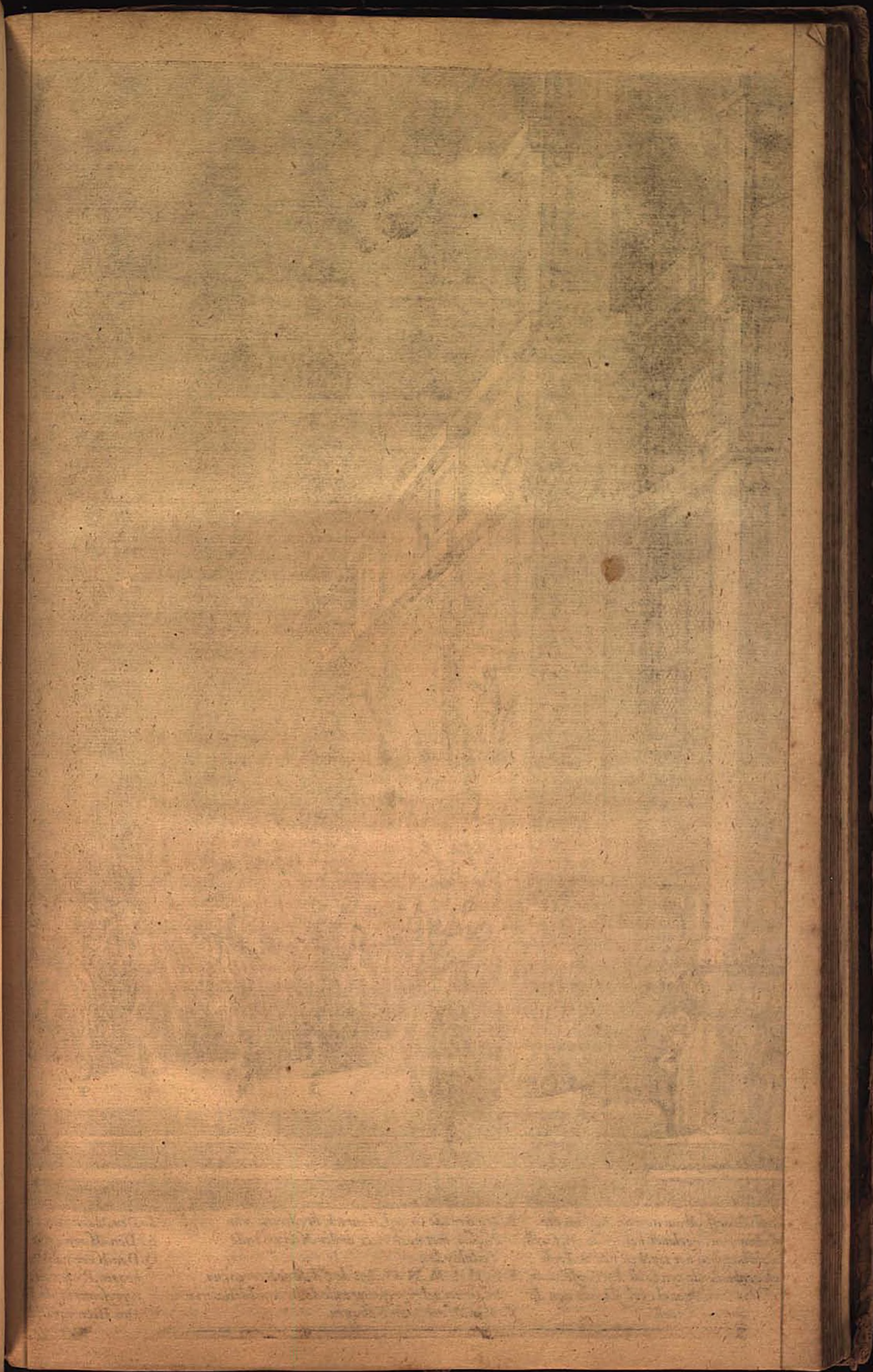
DE groot-achtinge van uwe deuchden, ende de merckelicke proeven van uwe dapperheyt, die ghy hebt ghethoont in de beſcherminghe ſoo wel vande Geunieerde Provincien, die van ſoo langhe tijden, ende met eenen ſoo vaſten bandt verknocht zijn aen onſe Coninckrijcken, als vande Religie, die ons met de voorſz Provincien ghemeyn is, hebben al voor langhen tijdt in ons verweckt een begeerte van te moghen vinden eenighe goede ende bequame gelegentheyt, om te doen blijcken de eere die wy u gunne ende toedraghen. Hebbende dan doen houden Capittel vande Ridders ende Medegeſellen van onſe Ordre vande Larretiere, *ende in t ſelve ghedaen verkieſinghe van onſen Neve ende toekoomende Swager de* Cheur-Furſt Pfaltz Grave: *hebben wy goet ghevonden, met conſent ende toeſtemminghe van 't gheheele Capittel, u hem by te voughen: Welcke verkieſinghe gheſchiet zynde naer onſe begeerte, hebben wy na het gebruyck van onſe voor-ouders, u toegeſonden de teeckenen van de ſelve Ordre, om de welcke u te preſenteren ende daer mede te bekleeden, wy laſt ghegeven hebben aen den Ridder* Winwod, *onſen Ambaſſadeur by mijn Heeren de Staten, ende aenden Sieur* Garter *eerſte Coninck vande Wapenen, om te doen dat daer toe behoort, U ſal gelieven deſe preſentatie aen te nemen tot een teecken van onſe affectie, die wy niet en ſullen laten te vervolgen met alle ander teeckenen van goet-gunſtigheyt, die de ſaecken ende gheleghentheyden ſullen mede brengen, ende dat met de ſelve ghenoeghentheyt, ende ſullen blijven*

U ſeer geaffectioneerde Neve

JAQUES.

Uyt ons Palays van Weſtmunſter *den 24 Dagh Decembris* 1612.

Kort

A. Zyn Pr. Excell. Graeff Maurits van Nassau, etc.
B. Den Ambassadeur van Engelandt, hebbende zyn Excell. om den hals ghehanghen het teycken van S. Joris
C. Den Heraut aenbindende zyn Excell. den Coussebandt:
D. Den Ambassadeur van Vranckryck staende aen de zy zyn Excell.
E. Zyn Genade Graeff Henrick Frederick van Nassau, met noch meer ander Heeren ende Edelluyden.
F. G. H. I. M. N. O. Zyn de Ed. Mog. Heeren Staten Generael representerende de Verenichde Nederlandē:
V. Den Heer van Schagen.
T. Den Heer van Opdam, Admirael van Hollandt
S. Den Heer van Duvoorden.
Q. Den Heer van Vosbuysen, President in den hoogen Rade van Hollandt: Dese vier Heeren representeren de Ridderschap van Hollandt.
P. Den Heer van Olden-Barneveldt, Advocaet ende Bewaerder vant' groote Segel van Hollant ende West-Vrieslandt. K. Johannes Vytenbogaerdt, doende een treffelicke Predicatie. X. Soo de Heeren in orden boven opt Hof inde Veryaderinghe quamen. Y. Zyn 16 Trompetters, doende teecken met haer trompetten op elcke actie van de Ceremonien. Z. Zyn d'Ambassadeurs van Ma: roesquen, staende alhier op de [illegible] alsoo sy wel opt Hoff, maer niet binnen, gheweest zyn.
R. Zyn Hellebardiers van zyn Excell. bewarende de deure vande Camer der Staten Generael, teghen ghewelt ich ghedrangh van't volck, dat daer in groote menichte voor stondt.

Kort verhael van't geen hier op gevolcht is, 1614.

1614. Wanneer ende op wat wijse zijn Excellentie de Oyeren van de Jaersetten ontfangen heeft.

DEn vierden Febvarij 1613. de Schutterije van 's Graven-Haghe / midtsgaders de Compagnie Guarde van zijne Excellentie neffens de Compagnie van zijn Genade: Graef Hendrick, ende van den Heere van Chastillon, in Wapenen gheb'racht zijnde / zijn alle de selve in goede ordre gheraengeert / namelijck de Schutterije op 't bupten Hof / ende by de Logijen van de Heeren Ambassadeurs / ende de voornoemde Compagnie Soldaten op 't binnen-Hof van 't Palleys van 's Graven-Haghe. Zijn oock op 't bupten Hof ende op de Oyver-bergh gheplant vele stucken gheschuts / groote / kleyne / ende middelbare / neffens verscheyden peck-tobben gheplant / van 't Logijs van zijn Excellentie af in bequame ordre tot aen de Halsteghe van 's Graven-Hage / neffens verscheyden andere gestelt voor de Logijsen van de Heeren Ambassadeurs.

Ten voorschreven daghe naer-middagh tusschen drie ende vier uren / de Ho. Mogh. Heeren Staten Generael / mitsgaders de Edele Moghende Heeren Raden van Staten / in de ghewoonlicke Camer van haere Hoogh-Mogh. vergadert zijnde / neffens verscheyden andere Heeren ende Personen van qualiteyt / daer by oock verscheyden andere aensienlicke Lupden van allerley soorten / in de voorschreven Camer toeghelaten zijn gheweest / om dese Ceremonije aen te sien / ende te hooren wat daer soude passeren: Is voor eerst in de voornoemde Vergaderinghe van hare Ho. Mogh. door seeckere Gedeputeerde Heeren ghebracht / de Heeren van Refuge, Ambassadeur van den alder Chrystelicksten Coninck van Vranckrijck ende van Navarre, die zijne plaetse heeft genomen daer die was gheordonneert / te weten / aen 't boven eynde van de Tafel daer hare Ho. Mo. aensaten.

Niet langh daer na is ghekomen zijne Prince Excel. upt zijn Logijs door 't binnen Hof vergheselschapt met den Heer Ambassadeur van Engelant, ende eenige Gedeputeerde van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael / voor heen uytgegaen zijnde 12 Trompetters al blasende / daer op ghevolght zijn vele Edelen ende Heren / paer ende paer gaende voor zijn Excellentie. Ten beyden zijden van de voornoemde Edelen ende zijn Excellentie zijn gegaen zijn Excellentie Hellebardiers / recht voor zijn Excellentie ginck de Herault, of Roy d' Armes van Engelant, aen hebbende zijn Herault-rock van Purper Fluweel / met de Wapenen van Engelandt / Vranckrijck / Schotlandt ende Yerlant daer op ghevorduert / dragende in zijne handt een lanckwerpende groene sluwerle Hoetsel ofte Custodie / in de welcke lagh de Garter ofte Coussebandt met seeckere Medaille tot de voorschreven Orde behorende: dicht aen zijn Excellentie volghde Prince Henrick zijn Excellentie Broeder / met de Prince van Portugael zijner Excellentie Swagher / midtsgaders de Heeren / Graven van Nassouwe, ende van der Lippe zijne Excellentie Neven ende Verwanten / neffens verscheyden andere Heeren ende Edelen / alle te saemen marcherende tusschen de Musquettiers / en Soldaten van de voornoemde Guarden / die neffens malkanderen in orde stonden lancks 't binnen Hof / zijnde soo dicht in malkanderen gheblochten / dat sy als eene strate ghemaeckt hebben van 't een eynde van 't binnen Hof tot aen 't ander / te weten / van het Logijs van zijn Excellentie af / tot aen den inganck van de voor ende voorpelen daermen gaet na de Kamer van de Ho. Staten Generael. En dit alles is geschiet ten aensien van eene groote menigte / ende met grooten toeloop van volck upt alle Quartiere.

Zijn Princel. Excellentie in de voornoemde Camer daer hare Ho. Mo. saten / ghekomen ende de Reverentien ten weder zijden ghedaen zijnde / heeft zijne plaetse mede genomen daer die was geordonneert naemelijck aen 't boven eynde van de voornoemde Tafel / aen de slinker zijde van den Ambassadeur van Vranckrijck voornoemt / ende den Ambassadeur van Engelant / is gaen sitten omtrent 't midden van de Tafel teghen over den Heere Presidents der voornoemde Vergaderinge / hebbende an zijne slinkerhant den voorn. Herault d' Armes.

Aldus een yder op zijn plaetse / daer toe gheordineert / gheseten zijnde / heeft den Heer Winwod Ambassadeur van zijn Majest. van Groot Brittannien, aengevanghen de Ho. Mogh. Heeren Staten Generael aen te spreecken in Franssche tale / ende heeft gesept 't geen alhier van woorde te woorde volght in Duytsch:

MIJN Heeren: Uyt't geen ick voor desen in dese Vergaderinge hebbe verthoont, door last des Koninghs mijns Mesters, hebben u Edele Mogbende verstaen de meeninghe van zijne Majesteyt, aen

Ambassade van den Ridder Winwod aen de Ho. Mo. Staten.

1614. aengaende d'*Ordre van de Iarriere* die de selve begeerde te confereren op mijn Heere de *Prince Maurits*, mitsgaders de redenen op de welcke sijne meeninghe is ghegrondt: Sijnde sijnen Persoon daer toe verkooren onlanghs geleden met gemeyne toestemminghe van de gheheele Broederschap, ghevoeght neffens mijn Heere de *Cheur-forst Pfaltz-Grave*. Sijne Majesteyt heeft goet ghevonden, ons te lasten van hem de teeckenen van de voorschreven Ordre te presenteren, ende heeft ons om 't selve te doen gheauthoriseert by sijne opene Brieven, onder 't groote Zeghel van Enghelandt, die wy hier teghenwoordigh overleveren, u biddende, soo het u ghelieft, de selve te doen lesen. 1614.

Hier mede de voorschreven opene Commissie ghelevert zynde / in handen van den Edelen Heer Presidents / heeft de selve overhandtreckt den Heer Griffier van haer Hoogh-Mogende / met bevel van de selve openlijck te lesen: 't welck is gheschiet. Ende was de selve Commissie geschreven in Latijnsche Tale: alhier in Duytsch vertaelt / ende van woorde tot woorde aldus luydende:

Commissie van den Koninck van groot Brittanien / aen den Heer Wijnwod.

IACOBVS, by der Gratien Godts Koninck van Groot Brittanien, Vranckrijck ende Yerlant, Beschermer des Gheloofs &c. Allen ende yegelijcken, die dese onse Brieven sullen sien ofte hooren Saluyt: Aenghesien daer niet en is den Coninckliycken Ampte betamelijcker, dan den ghenen die door de Fame ende vermaertheyt van heure deughden ende kloeckmoedigheyt doorluchtigh zijn gheworden ende wijtberoemt, met de grootste ende hooghste eeren te begiftigen: ende dat onder sodanige wijtberoemde Personagien van desen onsen tijdt sonderlinghe uytsteeckt boven anderen onse Doorluchtighe Neve Maurits, Prince van Orangien, Grave van Nassau &c. *Wy, nae de Wijse ende ghewoonte onser Voor-ouderen, by de welcke ghebruyckelijck is gheweest, soodanighe Mannen de aller waerdste teyckenen van eere te bewijsen ende deelaghtigh te maecken, hebben den voornoemden Prince* Maurits, *als die met sonderlinge vrientschap aen ons verknocht, ende ons om sijne verdiensten sonderlinge lief ende waert is, met consent ende toestemminge van de gheheele Societeyt, verkooren ende gheselt onder 't getal der gener die mette seer wijt vermaerde ende Doorluchtighe Ordre van de* Garter (*alsoo ghenaemt*) *by ons vereert worden. Daeromme hebben wy een yeder willen kenlijck maecken ende openbaer, dat wy ten vollen versekert zijnde van de bekende ende versochte ghetrouwigheyt, wijsheyt ende neerstigheyt, van den Edelen* Rudolph Wijnwod, *Ridder, ende onse Ambassadeur by de Provincien van 't vereenigde Nederlandt: Misgaders van den achtbaren Heere* Wilhelmus Seager, *ghenaemt* Garter, *de voornaemste Heraut ende Koninck van wapenen onder ons, de selve hebbe gheordonneert, ghemaeckt ende gestelt, ghelijck wy de selve by dese onse Brieven ordonneren, maecken ende stellen, tot onse seeckere ende ghewissen Ambassadeurs, Procurateurs ende Orateurs, ende dat wy den selven ghegheven hebben macht, authoriteyt ende speciael bevel, om te reysen by den voornoemden Prince, onsen Neve, ende hem eenighe merck teeckenen van de voorsz* Garter (*de ander t' sijnder tijdt sullen volghen*) *van ons aen hem voor desen tijdt over ghesonden, in onsen naem ende van onsen weghen te brenghen, leveren ende geven, ende voorts alles uyt te rechten ende te doen soo ghedienstigh ende eerbiedentlick als sy immers konnen ofte moghen: ende ghelijck de weerdigheydt van soo hooghweerdighe Ordre sal vereyschen, even als wy selve souden doen, soo wy daer tegenwoordigh waren. Ten oirconde van desen hebben wy dese onse opene Brieven doen maecken. Ghegeven uyt ons Paleys van* Westmunster, *den ses-en-twintighsten dach* Decembris, *in 't thiende Iaer ons Koninckrijcks van Groot Brittannien, Vranckrijck ende Yerlant, ende het ses en veertighste van Schotlandt, zijnde 't Iaer ons Heeren 1612. Was geteyckent* Iacobus R. *Ende gesegelt met het Zegel van sijne Ma^t. uythangende in groenen Wasse.*

Dese Commissie alsoo in 't openbaer ghelesen zynde / heeft de voornoemde Heere Ambassadeur voorts varende ghesprooken in Fransche Tale 't gheen hier verduytst wesende volght.

D'EERE

1614. D'EERE van dese Ordre brenght mede, ende is oock alle tijdt de gewoonte gheweest, de selve te senden buyten Enghelandt aen vreemde Princen, door Heeren daer toe expresselijck afgheson-den ende van groote qualiteyt, die de selve de Ordre draghen, oft door haere verdiensten gheoordeelt zijn, capabel om die te draghen. Maer om dat men oordeelde dat de Ceremonien die-men ghewoonlick is in desen te ghebruycken, niet al te wel over-een en komen met de discipline van uwe Kercken, ende dat de conditien der selver haer niet doorgaens en conformeren met de politie van uwen Staet, heeft sijn Majest. best gevonden, om alle schandale te schouwen, dese Ordre te doen presenteren sonder pompe ofte uytwendighe statie. Wy, om ons te quijten in onse schuldighe plicht, hebben gheacht dat dese plaetse, onder uwe beliefte de bequaemste was, om de presentatie van dien te doen in presentie van u Heerlickheyt: den welcken als representerende de Souveraniteyt van desen Staet, sullen voor aenghenaem ghelieven te vinden, sichtbare Ghetuyghen te wesen van de Eere die de Koninck van Groot *Brittanien* uwen besten vrient ende bondtgenoot doende is, aen den Generael van uwe Heyrkrachten, ende Gouverneur van uwe Provincien; ende met een aen 't gheheele lichaem van uwen Staet, daer aen een yegelijck dien 't selve aengaet, sijne portie heeft. Sijne Mat. en soude geen grooter getuyghenissen konnen gheven, noch van sijne affectie tot het welvaren van dese Provincien, noch van de blijdschap die de selve heeft van uwe saecken, naer soo vele stormen ende onweeren, te sien ghebracht in de haven van ruste, nochte van sijne hertelicke begheerte, dat het Verbont 't welck daer is tusschen sijne Kroonen ende uwer Ed. Mo. Provincien ten eenwighen dagen onverbrekelijk mach blijven dueren. Hier mede dan keeren wy ons met uwen oorlove tot sijn Excellentie.

Verbolgh tusschen de ambassadeurs van den Ridder Garter.

Dit seggende / keerde sich de Heer Ambassadeur tot sijn Excellentie ende (daer-en-tusschen de Garter vol kostelijcke Diamanten door den Herault uyt de voornoemde Custodie gelangt / en op de Tafel gestrekt zijnde) spraeck voort alsdus:

Sijn ampliatie aen den Prince Maurits.

Aen u mijn Heere, presenteren wy, in den Naem ende van weghen den Koninck onse Meester, sijn Ordre van de Garter ofte Coussebandt: Een Ordre segghen wy, die sonder roem ofte flatterie, de aller outste ende doorluchtighste is van gheheel Europa, die t' allen tijden is bewaert geweest onbesmet in haren ouden glantz, sonder vlecke ende sonder opseggen: Met de welcken de Keysers ende grootste Monarchen de selve hebbende gesocht, haer gelucksigh gehouden hebben vereert te mogen werden. Sijne Mat. oordeelt waerdigh dese Eere, de grootheyt van u Huys, 't welck de selve kent te wesen seer doorluchtigh: u yver ende Godtvruchtigheyt tot vorderinghe van de ghereformeerde Religie; u Oorlooghsche deughden die de Godt der Heyrkrachten ghesegheut heeft met soo vele Victorien; ende boven al de goede diensten die ghy dese Provintien, ende consequentelijck sijne Kroonen, jae de gantsche Christenheyt gedaen hebt. Want dit is het gevoelen van Sijne Mat. dat de ruste van de Christenheyt bestaet in 't wel varen van dese Provintien, ende dat het wel ende qualijck varen, van sijne Koninc-rijken ende uwe Provintien, gaen voet aen voet met malkanderen. Dit is het ooghmerck, ende de eenige redenen, die Sijne Mat. hebben bewoghen, u mede te deelen de grootste Eere die sijne Kroonen yemant konnen gheven: waer van dit de teecke-nen sijn (**Dit seggende wees Sijne Ed. op de voorsz. Garter**) Die uwe Excellentie van onsen handen sal ghelieven aen te nemen, volghens den last die wy daer van hebben van den Koninck onsen Meester, vry ende ontbonden van alle Ceremonien ende conditien, uytgenomen die gene die hangen sullen aen uwen goede wille ende vrye willekeur.

Die hy den Garter aen bindt.

Hier op zijn Excellentie hebbende zijn Mat. met korte bondige woorden hooglijck bedankt van dese Eere, zijn de voornoemde Heeren Ambassadeur ende Herault zijn Excellentie naerder ghekomen / ende hare reverentien ghedaen hebbende / hebben sy de voornoemde Garter of Coussebandt vol gout ende kostelijcke Diamanten / gebonden rontom onder de knie van zijn Excellentie slinckerbeen.

Waer naer de Herault upt de voornoemde Custodie noch ghelanght heeft een seer kostelicke Medalie / in de welcke konstelijcken is gevrocht eenen Ridder diemen Sint Ioris **noemt / sittende op een Peerdt / onder zijne voeten eenen Draech / welcke Medalie hanghende aen een blaen zijden Lindt / is de selve voor den voornoemden Herault zijn Excellentie om den hals gedaen.**

Naer dit alles gheschiet was / heeft de voornoemde Herault ghevonden een Papier / daer upt hy overlupde las in Franchois dese naervolgende Tytelen van zijn Excellentie alsdus lupdende in Duytsch:

1614. Titulen van zijn Excellentie. DE seer Hooghe, machtighe, ende Excellente Prince Maurits, Prince in Orangien, Grave van Nassau, Catzenelleboghe, Vianden, Dietz, Meurs, Lingen, Marquis van der Veer ende van Vlissinghen, Heere ende Baron van de Stadt Grave, ende de Landen van Cuyck, van der Lecke, ende van de Nijervaert, Gouverneur ende Capiteyn Generael, van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, Zutphen ende Over-Yssel, Admirael Generael van de Vereenichde Nederlanden, ende *Ridder van de seer Edele Ordere van de Iartiere.* 1614.

Dese leste woorden by den Herault ghesproocken zijnde / hebben terstont weberomme alle de Trompetters beginnen te blaesen / waer op stracks gevolght is een seer oordentlijcke Salve van Musquetten van de Soldaeten / welcke Salve terstont ghevolght zijnde met een ander Salve van de Schutterije van den Haghe staende op 't bupten Hof / is stracks daer aen by ordre ghelaest ende afgheschoten alle het grof Gheschut staende op 't bupten Hof / ende op de Out-ververgh / soo dat het gheheele Hof daer van dreunde. Dese Salve ende eere scheuten met kleyn ende grof Gheschut ghegheven ende gheeyndight / ende daer op een groote stilte ghevolght zijnde / heeft de Heere van Oldenbarnevelt Ridder etc. upt den naeme van de Hoog. Mogh. Heeren Staten Generael spreeckende / een kort verhael ghedaen van de alliantien ende verbintenissen / die van ouden tijden tusschen de Croone van Enghelant ende dese Landen waeren gheweest / met danckseggbinghe aen syne Majestept van Groot Brittannien van de continuatie der selvigher / ende bysonder dat hem gelieft hadde de selve met dese actie publijck ende notoir te maecken voor een peghelijck / mit sdien soodanige eere als syne Majestept den Lande doet in den Persoon van sijn Excellentie als Gouverneur ende Conducteur van de selve / beyde in Oorloge ende Politie / met een upterdt ghedaen dan de beste daeden: Sonderlingh ooch syne Majestept hier over bedanckende / dat by sijn Excellentie dese Ordre hadde willen confereren / met dispensatie van alle Obligatien ende Verbintenissen die de Ordre mede brenght. Bedanckt hebbende ooch de Heeren Ambassadeurs ende Gasten van haere ghedaene debuit: ende sich herende tot sijne Excellentie Congratuleerde de selve upt naem van de voorsaemde Hoogh-Mogh. Heeren Staten Generael van dese groote eere / met verklaringe van de blydschap die haere Hoogh-Mogh. daer inne scheppten / ende met wenschinghe dat sijne Excellentie de selve in een langh leven mochte besitten / ende ghebruycken tot Godes eere / vergrootinge van sijn voorluchtigh Huys / ende conservatie van de gherechtigheden der Landen / daer inne ooch haere Hoogh-Mogh. niet en souden laeten / ghelijck tot noch toe / in alle ghetrouwigheydt te seconderen.

Aenspraeke van de Heere van Oldenbarnevelt / aen den Ridder Wimwod ende sijn Excellentie.

Hier op I. Uytenbogaert, Herckendienaer in 's Graven-Haghe verbolghende / heeft / als daer toe specialijck versocht zijnde / staende aen 't ander eynde van de Tafel in 't ghesicht van syne Excellentie ende d'ander Heeren / ghedaen in Fransche Tale een treffelicke ende uptnemende gheleerde Oratie ofte Predicatie / inhoudende een danckseggbinghe / ende Bede / dat Godt / sijn Excellentie inden selven staet ende waerdighepdt wilde seghenen ende behouden etc. Die wp om langhepdts willen sullen verby gaen ende achter laten.

Beslaptbaft desactie ende handelinghe.

De Danckseggbinghe ende 't Gebedt ge-eyndight zijnde / zijn de Trompetten ende Trommelen weder aen ghegaen / ende is daer op gevolght de twede Salve van Musquetten ende grof Gheschut / met gheluycke ordre als te vooren: De welcke ghestilt zijnde / is sijn Excellentie met de voorschreven Ordre aen den halse ende been verciert zijnde / in 't Gheselschap van de voornoemde Ambassadeurs / Princen ende Heeren / wederom met grooter magnificentie upt ghegaen ende ghelepdt tot in sijn Logijs / in ghelijcker manieren als te vooren: Waer op ghevolght zijnde de derde Salve van grof ende kleyn Gheschut / zijn de Soldaten ende Schutterije een peder naer sijn logement vertrocken: De Trompetten ende drolicke Speeren des avonds in den doncheren aenghestrecken zijnde / heeft sijn Excellentie aen alle de voorschreven Heeren ende Ambassadeurs ghegheven een groot ende magnifijn Banquet / verheerlickt met verschepden Instrumenten ende spel van vermaeckelicke Musijcque / ende gheselschal van Trompetten: Op welck Banquet in alle matighepdt / ende sonder overdaet / eens ghedroncken zijnde ter eeren / ende op de ghesontheydt van

beyde

1614. beyde de Majesteytten van Vranckrijck ende Enghelandt / wiert / terwijle men daer mede besich was / wederom alle het grof gheschut / met groot gheluyd ende triumphe afgeschoten.

Omme dese waerdigheydt ende eere van sijn Princelicke Excellentie noch eenichsins wijder upt te breyden / sullen wij tot een beslupt van dese handelingh hier bij voeghen dit volgende.

Waerachtig Verhael van de Ceremonien, gheschiedt in Engelant in't Installeren van zijne Princelijcke Excellentie, nevens zijne Hoogheydt den Cheurfurst Palts in de Coninghlijcke Ordre van den Conssebant.

Verhael hoe ende op wat wijse zijne Excellentie in Engelant in dese ordere geïnstalleert is.

NAer dien sijne Majesteyt weder ghekomen was van Royston ende Nieumarquet op Lichtmis Avont den derden Februarij ouden Stijl, is 's Vrydaeghs daer naer met den Prince sijnen Sone ende den Cheurfurst naer *Winsoor* vertrocken. De Solemniteyten ende Ceremonien vande voorschreven Order begonden Sondaghe daer aen inde Kercke van Winsoor, te weten in den Choor, tusschen neghen ende thien uren, den Ambassadeur der Vereenighde Nederlanden hadde al daer zijn plaetse, gheappoincteert by 't ghestoelte dat voor zijn Excellentie den Prince Maurice gheordonneert was, daer sijn Banieren ende wapenen hingben, 't welck was ghenoegh volghende 't ghestoelte van den voorschreven Cheurfurst, want alsoo men den Choor innequam keerende aen de rechterhandt, was 't ghestoelte van zijne Majesteyt onder een Dosseret, ende neffens den Koninck was 't ghestoelt van den jongen Prince; aen d' ander zijde van het inne-komen van de voorschreven Choor aen de slincker handt was 't ghestoelte van den Koninck van *Denemarck* ende daer naer volghde den *Paltzgrave*, ende naer sijn Hoogheyt, volghde sijne Excellentie. Prince *Maurice* (als gheseydt is) alle de reste van de andere Heeren van der Order volghden elck naer haer lieder Rangh, maer zijne Excellentie was voor hemlieden allen, Eer sijne Majesteyt in de Kercke quam, soo hadden die van de Cappelle besigh gheweest de Wapenen ende Banieren van de Overleden Ridders, eerst van den Grave van *Salsbery* te bringhen tot voor den Outaer, die by seecker Bisschop aenvaert werde ende besijden ghestelt, daer naer wierden oock de Wapenen, Bannieren, Helmet, gulden staf, &c. van den Overleden Prince op-gheoffert, dat ghedaen sijnde ginghen alle de Ridders van de Order, ghecompagneert met die van de voorschreven Capelle den Koninck inne-haelen, in forme van Processie, den Koninck, marcheerde onder een Canopo, ende naer dien zijne Majesteyt inne ghekoomen was, soo wiert den dienst begonnen ende werdt daer naer oock inne ghehaelt, den Prince Cheurfurst die in zijn onder lijf inne-quam, te weten met een langhe roode Carmosijne Casacke aen sijn lijf gegordt, de lange violette Fluweele mantel, den gouden Collier, wert voor hem ghebracht, ende werdt soo ghe- 1614.
leyt tot op het opper-eynde van de Choor, waer een Outaer ghestelt was, ende te rugge komende, ende aen zijne Majesteyt de reverentie ghedaen hebbende, wiert in zijn gestoelte gekleet, ende aldaer oock volkleet, daer naer quam den Deecken van Winsoor, met twee ander Officiers van de Order, die sijne Hoogheydt seecker Boecksken voort-brachten, daer hy zijne handt op leyde ende beloofde t' observeren de conditien van der Order, daer by ghestelt was by soo verre die niet eenighsins en prejudicieerden de authoriteyt van de Imperie. Daer naer wierdt oock den Broeder van sijne Ghenade Graef *Wilhelm* van Nassau, die zijne Excellentie, Prince *Maurits* plaetse (in absentie van Prince *Hendrick* van Nassau die noch niet aenghekomen was) betradt, ghehaelt by de twee Outste van der Order, die op zijn arm brochte de selve Casacque, die den Cheurfurst aen 't lijf ghegort hadde, ende voor hem werdt ghebrocht de Mantel ende Collier, van de voorschreven Order, die voor hem op 't gestoelte daer hy sat gheleyt wierde, hem werdt oock dierghelijcken Boeck voor ghebracht, die hy oock beloofde t' observeren sonder in de puncten die in de gheconfedereerde Landen niet ghebruyckelijck en zijn, of eenighsints reghens d' authoriteyt van de Vereenighde Nederlanden souden mogen strijden. Daer naer wiert den dienst met alderhande Musijcque ghecontinueert, tot dat den Bisschop met een becken voor den Outaer ginck staen, waer in sijne Majesteyt eerst Offerde goudt ende Silver, daer naer twee ende twee van de Heeren van der Order te gader, den jonghen Prince metten Electeur ginghen eerst naer zijne Majesteyt, daer naer den ghesubstitueerden van zijne Excellentie met den grooten Admirael als d' Outste, ende gaven elck Goudt ende Silver in 't becken, keerende alsoo met groote reverentie die sy voor zijne Mat. deden elck wederomme op zijne plaetsen, den dienst gedaen zijnde, soo ginghen de voorschreven Heeren van der Order twee ende twee, eerst die van de Capelle al singhende vooren, ende zijne Majesteyt onder een Dosseret (processie wijse) daer achter naer het Hof op het Casteel, alwaer in de groote Sale in 't opper-eynde zijn Majesteyt alleene sijn middagh-maelt hielt, ende aen een langhe Tafel, beneden de Tafel van sijne Majesteyt saten de Ridders van de Order twee ende twee te gaeder, twee of drie passen verre van malkanderen, ende worden alsoo elck alleene opghedient, de Maeltijdt ghedaen zijnde ginghen wederom, in de Kercke ende Capelle alwaer de Vesperen in, 't knghels wierden ghesonghen, ende soo wierden die Ceremonien ende Solemniteyten ge-eyndight. Daer na ter Tafelen ghesseten zijnde, sont den Koninck den Contralleur van zijn Hof *Milord Knolis* aen den Ambassadeur der Vereenichde Landen, hem van wegen sijne Majesteyt segghende, dat zijne Majesteyt hem toeghedroncken hadde, de ghesontheyt van mijn Heeren de Staten, ende bleef by hem tot dat hy beschoet hadde ghedaen, daer naer sondt zijne Majesteyt hem wederomme

Wat Ceremonien daer in het inne sijnen in dese Ordere ghebruyckt werden.

1614. *Milord Russel*, eertijdts Gouverneur van *Vlissingen*, die dien dagh 't sweert voor zijne Majesteyt hadde gedragen, ende dede hem oock seggen, dat hy hem de gesontheyt van zijne Excellentie, hadde toegedroncken, die bescheert gedaen zijnde, hebben sy met alle reverentie oock de gheszontheyt van sijn Majesteyt ghedroncken, den voorsz. Ambassadeur hadde die eere, dat hy zijne Majesteyt altijdts onderhielt, die seer vrolijck ende ghenoeghgelijck was, diversche saken verhalende van de Institutie van die Order, ende hoe meenige daer waren, te weten, ses-en-twintigh in getale boven 't hooft, dat den Nomber noyt vermeerdert en hadde gheweest, dat zijne Majesteyt daer van noch twee hadde te disponeren, seggende oock eens dat hy blijde was nu te hebben in zijne Confrerije (sprekende van zijne Excellentie) den Valeureusten ende vermaerdsten Capiteyn ende Commandeur die leefde, met meer diergelijcke eer ende prijs, die hy van sijn Excellentie gaf: Naer dien alle de Tafelen op gedaen waren, ende de Heeren van der Order opgestaen, tradt zijne Majesteyt een stap oft twee beneden, daer hem eenighe Graven ende Baroenen te wasschen quamen geven, waer naer den Bisschop van Ely, voor hem de gratie quam seggen. Alsoo is zijn Majesteyt met den Prince, Paltsgrave, ende alle de Heeren van der Order die voren gingen naer zijn Camer vertrocken, tot dat sy (als gheseydt is) naer de Capelle wederom ginghen.

Maurits wert tot verscheyden plaetsen openbaerlicken gehult.

Dit tot hier toe aldus verhaelt hebbende, konnen wy niet naerlaten te ghedencken, hoe, ende op wat wijse dat zijn Princelicke Excellentie tot verscheyden tijden ende plaetsen, openbaerlicken gehult, besworen ende ontfanghen is tot Heer ende beschermer van verscheyden Landen ende Steden. Te weten in den jaere 1588 binnen der Veer, tot Marquis van de Stadt ende de Landen daer onder sorterende: 1590 binnen de Stadt Vlissingen tot Heere van Vlissingen, die hem beyde by Testamente by zijn Vader gemaeckt waeren. Daer naer tot Monster, als Heere van Monster, Poeldijck, &c. ende ten laetsten Anno 1602 binnen de Stadt van de Grave, tot Erf-Heer der selver stadt ende den Lande van Cuyck. Welcke Huldingen met groote statie, pracht, heerlickheyt, ende groote blijtschap ende vreughde van de onderdanen der selver steden ende plaetsen gedaen ende geschiet zijn.

Naer dien dat alle wereldtlicke eere, blijtschap ende vreugde, altijt vermengt blijven met haet, nijt, wangunste, droefheyt ende bekommernisse des gemoeds, ende verscheyden andere qualen ende quellinghen, des lijfs ende der zielen, insonderheyt tegen die Princen ende Personen die totte aldergrootste eere ende waerdigheyt geklommen zijn: is desen Hoeckmoedighen Oorst ende Prince in dien deele de selve gelijck geworden ende tot diversche tijden, op verscheyden wijsen, door haet ende nijt, twee onuytsinnige helsche Beesten, aengheballen ende bestreden, daer toe gedruyckende, insonderheyt de Personen van den Coninck van Spanjen, den Prince van Parma ende haere adherenten, die tot allen tijden naer de doot van den Prince van Orangien zijn Vader Ho. Mo. zijne eere ende reputatie hebben soecken te vernietigen ende te schande te maecken. Ende dat te meer, om dat sy ooghschijnelicken sagen, dat Godt almaghtigh door desen vromen Helt, onse Vaderlanden soo beleVictorien verleenende ende ghevende was: door welcke sichtbare trechenen sy in haere herte overtuyght waeren dat Godt voorgenomen hadde, door hem, de onmenschelicke moort, aen zijn Vader gedaen wesende, aen haer ende de hare te wreecken. Waer door sy alle middelen ende occasien ghesocht hebben om desen Victorieusen Prince, niet alleen van zijne eere ende waerdigheyt, maer met eenen van zijn leven te beroven, gelijck sy (als voor henen gesept is) zijn Heer Vader van te vooren gedaen hadden. Omme hier door voor soo veele in haer vermogen was den raet ende beslupt Godes, over de upt voeringe van de Staet deser Landen te verhinderen: welk godloos beslupt ende voornemen sy tot verscheyden tijden ende stonden, door eenige personen in het werck hebben gesocht te stellen: insonderheyt in den Jaere 1594 door een Priester Michiel Renichen ende Piere du Four Soldaet, ende daer naer in den Jaere 1598 door Pieter Panne, maer Godt die de Werelt met alles wat daer in is, alleen na sijn welbehagen regeert, heeft haere boose ende onmenschelijcke voorslagen alsoo geregeert ende gestiert, sijn Excellentie alsoo beschut ende bewaert, dat ten allen tijden voor ende al eer sy haer voos voornemen in het werck hebben konnen stellen, haren voorslagh gheopenbaert, sijn Excellentie ghewaerschout, de voosdaders gevangen, ende naer haer verdienste gestraft geworden sijn, tot schande van die genen, die haer tot sulcke wreede ende moordadige aenslagen bewogen ende gehuert hadden.

Som-

Sommier verhael van de merckelickſte geſchiedeniſſen die in de Landen van GULICH, CLEVE ende BERCH,

gevallen zijn, by de Leghers van den Prince Maurits van Naſſau ende den Marquis Spinola:

In den Iaere 1614.

1614. NAerdien dat in de geſchiedenissen die in het Lant van Clebe/Bergh/ende Gulich geſchiet zijn/ verſchepden/ voorſichtige/ wyſe belepdingen ende aenſlaghen/ van den Voorluchtighen Vorſt Maurits van Naſſau gheſien ende ghevonden werden/ heeft het ons goet ghedacht/ de gantſche Hiſtorie hier inne te voeghen/ ghelijck wy die ghenoomen hebben upt de Beſchrijvinghe van den Gheleerden Willem Baudaert: zijnde van deſen Inhoudt.

Iſſer pemandt in alle deſe Landen die ex Aſtris, ofte upt den loop des Hemels toe-komende dinghen weet te voor-ſeghen/ ſoo mepne ick dat het mijnen goeden vriendt Doctor Nicolaus Mullerius is.

Hier te verhalen wat (hoe wel dat hy de waerheydt ghetroffen heeft) de naeſtvoorgaende jaeren verloopen is/ dat ware te langh ende bupten propoost. Van de Krijgh deſes jaers heeft hy aldus gheprognoſticeert: Mars gaet te wercke, hy brieſcht ende beert luyde, hy kraeckt ſoo verveerlijck, datmen hem uyt Indien in Spanien hooren kan, ſommighe ſullen oock banghe weſen voor onſe Nederlandtſche Treves: Sy ſoude alreedts vergaen, ten ware ſaecke, datmen een olye-verwe daer op geleyt hadde, in Roos-olye ende Lelie-olye ghemenght. Ende daer nae ſchrijft hy aldus: Ick en hebbe gheen goet behaghen, dat Sol ende Saturnus nu t' ſamen in het moortgat knickebollen: Sy en brouwen niet goets. Iſt ſaecke dat Plinius altijdt met de waerheydt kalt, ſoo en is dit oock gheen leughen, daer hy ſchrijft, datter een volck in Indije ſoude zijn, daer de Vroulieden haere Kinderen haelen in haer vijfſte jaer, ende ſy ſterven voordts van ouderdom in haer achtſte jaer. Miſſchien dat onſe Vrou-Treves uyt dat gheſlaghte is. Wy moghen Godt bidden dat hy haer ſtercken wil, ende een lanck leven gunnen in goede gheſontheyt: Ende haer twee Peet-ooms oock bewaeren. Wat deſe parabolen bedupden/verſtaen alle verſtandige wel. Ick ſal nu in het kozte gaen verhaelen watter in den nae-ſomer deſes jaers gepaſſeert is/daer upt een peder lichtelijck ſal konnen mercken/dat onſe Treves deſen Somer aen eenen ſijdenen draet gehangen heeft/ende noch hangende is/die al voor lanck in ſtucken ſoude zijn/ ten ware dat de beyde Velt-Oberſte (tegen de natupre van Martis Kinderen) ſo ſcrupuleus waren gheweeſt om den maeghdom van Joſtrou Treves ongheſchent te bewaren. Algoet tijdt in den voorſomer heeftmen wel geweten/datter veel volcx in het Ooſten-rijkſche Nederlant/ende in nabuprige Landen wiert aengenomen/ van die Heeren/ diemen wel weet dat de Geunieerde Nederlantſche Provinnen niet gunſtigh en zijn. De Edele Hoogh-Mo. Heeren Staten en ſliepen oock niet als ſpſulcx voorden/ inſonderheyt ſoo heeft Prins Maurits van Naſſau, een ooge in 't ſepl ghehadt/ ende heeft ſich (tot voor deel der Vorſten van Brandenburgh ende Nieuburgh (by tijts verſekert van het ſtercke Caſteel Guligh, wel wetende dat de oude wel geſprocken hebben/ Præſtat prævenire quàm præveniri, Welcke voorſichtigheydt de Coninghen van Vranckrijck ende Groot-Brittannien gheapprobeert ende gheloudeert hebben. De Hertoghe van Nieuburgh deſe tijdinghe brijghende/is daer ober ſeer verſtoort gewoorden/ ende hy heeft ſich ſtracx meeſter gemaect van Duſſeldorp, ſterck garniſoen daer in leggende/ende de Stadt met nieuwe bolwercken verſterckende: Ende hy heeft de Brandenburgſche Raden/ ende andere Officieren/ die des maels te Duſſeldorp waren/ in arreſt ende verſekeringe ghehouden.

Den

Hoop hebben van Mullerius.

Toerusting ter oorloghe aen des Hertoghs ſijde.

1614. Den tiende Junij isser binnen Wesel een by-een komste gehouden over dit gheresene misverstant / alwaer nebens de Brandenburghsche ende Nieuburgsche Gheſanten / oock verscheuen zyn des Keur-vorstes van Ceulen / ende der Edele / ende der Hoogh-Moogh. Heeren Staten der Gheunieerder Provintien Ghedeputeerde: Maer sy zyn onverright baerlyck geschepden. De Pfaltz-Grave Nieuburgh heeft al goet tydt tot syn voordeel assistentie ghesocht ende gevonden / by synen Swager den Keur-Vorst van Ceulen, by den Eertz-Hertoge Albertus, ende andere Paepsche Vorsten / hem nu wel ghenepght zynde / overmidts hy op den vyfstienden May de Lutersche Religie afghesworen / ende de Paepsche aenghenomen hadde / tot groot hertseer synes vromen onden Vaders / ende tot groot verdroeffenisse van veel vroome Lutersche. Ettelycke weken hier nae heeft de Marquis Spinola, een groot Legher (daer van nochtans den roep grooter was / als de daet) by een vergaedert / bestaende eensdeels uyt des Eertz-Hertoghen Alberti ordinaris Krijghs - volck / en anderdeels uyt nieu aenghenoomen volck. Prins Maurits vermoedende dat het op Guligh gelden soude / heeft hy de Stadt ende 't Casteel wel laeten fortificeren / ende hy heefter in Augusto door synen Broeder Graef Hendrick acht-en-dertigh vaendelen Soldaeten te voet / van allerley Natien / ende een Vane Ruyteren daer Thomas Villar Ritmeester van was / laeten in brenghen / ende daer toe allerley ammunitie ter Oorloge / met eenigh Gheschut. Prins Hendrick heeft (op desen tocht zynde) des Eertz-Hertoghen bodem ganschelyck verschoont / lieber een groot stuck weegs omme treckende / dan op des selfden bodem te koomen / om gheen klachten te verooraecken. In Augusto is de Marquis Spinola in syn Legher by Maestricht ghekoomen / met den Vorst van Nieuburgh. Den roep ginck / sterk datmen met dit Legher / van wegen ende upt last des Keysers / Aken tot ghehoorsaemheydt brenghen ende dwinghen / ende Mulheym raseren soude / jae datmen onder des Keysers ghebiet soude brenghen Nieumeghen, Deventer, Campen, Swolle, Groeningen, ende alles wat eertijdts onder het Rijcke ghehoort hadde. De Nieuburgher heeft met het weynighe volck dat hy hadde / verscheydene Steden hier ende daer / doch insonderheydt in het Vorstendom Berghe / inghenomen / ende met Krijghs-volck beset teghen danck ende wille der Burgheren / dewijle sy den beyden Vorsten be-eedight zynde / haere Steden liever tot beyder voordeel / dan tot eenen / wonden behouden hebben / doch teghen ghewelt niet vermoghende / hebben sy des Nieuborghers Krijgs-volck moeten in-nemen. De Marquis Spinola in syn Legher ghekoomen zynde / heeft te Kijnberck een sterche ende breede Scheeps-brugghe over den Kijn doen maecken. Hier upt gisten wel eenighe / jae hielden voor seker / dat hy ghesinnet was herwaerts aen te koomen: Maer andere meynden / dat dit alleen dienende was als een Stratagema, om te abuseren de ghene die hy wel wist dat op syn aenslaghen acht gaben. Ymmers heeft de Marquis Spinola in naeme des Keysers de treffelycke Rijck-stadt Aken sonder slagh of stoot den twee-en-twintighsten Augusti inghenomen / nae dat hy sich alleen met een deel synes Leghers daer voor verthoont hadde: De Burghers van weghen de Religie oneenigh zynde / ende niet eene lynie treckende / ende de Heere van Pudlidts (die met omtrent vier hondert Brandenburghsche Soldaeten daer binnen was) niet maghtigh ghenoegh zynde / die groote Stadt te verdedighen teghen het ghewelt van Spinola, zynde de selfde gantsch onsterck / ende niet versien om een belegheringhe upt te staen. Daer syn twaelf hondert van des Marquis Spinolas Soldaeten binnen ghekomen / die haer eenen tijdt lanck moetwilligh genoegh hebben aenghestelt / nae haer oude ghewoonte: De Borghers die met de Soldaeten meynde upt te trecken / zyn met harde slaghen te rugghe ghedreven / ende tegen haeren danck binnen gehouden. Doch de Borghermeester Kalckbrenner, die syn uyterste devoir ghedaen hadde om de stadt tegen te houden / isser by nachte uytgheraeckt / ende binnen Guligh gekomen / tot syn groot gheluck.

Spinola komt met syn Legher tot Berch.

Neemt Aken inne.

Straex is den Magistraet / die over saer en dagh van de Ambassadeurs des Koninex van Vrankrijck, ende des Keur-vorstes van Heydel-berg ingestelt was / afgedanckt / ende de uytgewekene van den ouden Raet zyn wederom inghekomen / ende in het Ampt des Magistraets geset. Straex is oock den Gerefformeerden ende den Lutheranen verboden exercitie haerder Religie / ende daer is een forme van Inquisitie inghevoert. Hoe dit daer naer op den Eyex - dagh van Chur ende Vorsten verstaen is gevorden / heeft naderhandt genoeghsaem ghebleken / also daer aen grootelijcks de reputatie ende eere des Koninex van

Vergaderinge tot Wesel tusschen de Vorsten.

Graef Hendrick versterckt Guligh met Volck.

1614. van Vranckrijck ende andere rijcke Vorsten / gheleghen was / de welcke sy niet geern en lieten quetsen: Immers en behoorden sy het niet te lyden datmen die soude turberen ende overvallen / die haere oorde volghen / ende die sy in haere bescherminge hadden aengenomen.

Spinola komt met sijn Legher tot Berch.

Spinola ende Nieuburgh hebben noch verschepdene Steden in de Vorstendommen Guligh, Cleve, ende Berghe, ingenomen / ende met haer Krijghs-volck beset: Als voor eerst Duyren, daer de Burghers haer de sleutelen in 't ghemoet brachten / dewijle sy in des Keysers name quamen. Daer nae hebben sy Berchum, Caster, 's Grevenbroeck, Oriau, ende Duysborgh inghenomen / ende met Krijghs-volck beset. Mulhem hebben sy doen demanteleren / afwerpende (met hulpe van de omliggende Boeren / die daer toe opgeboden waeren) de wallen ende vesten / die daer aen ghemaeckt waeren / beginnende dit schoone werck den eersten Septembris stilo novo. Hadde het ghegaen nae den wensch ende wille haerer quaede Nae-buren / men soude de gheheele Stadt gheruineert / ende het onderste boven gheworpen hebben. 't Is horts hier nae meermaels ghebeurt / dat eenighe bittere Papisten van Keulen koomende / ghegaen zijn in de Kercke daer de Gherefurmeerden plachten te vergaderen / ende tot een spot der selfder / hebben haer gevoegh daer ingedaen.

Desgelijcks Duyren ende andere Steden.

Keert by den text.

Waer de Marquis Spinola met sijn Leger quam / het was al Veni, Vidi, Vice, Het vermoeden was / dat hy nae dese exploicten met sijn Legher hoogher optrecken soude / om des Keysers Acht in acht te brenghen / ende de selfde over Francfort am Main te executeren: Maer hy heeft het hooft nae beneden gewent / ende is nae Rijnberck aen ghetrocken / alwaer hy eenigh Krijghs-volck ghebonden heeft / d' welck hy daer beschepden hadde / komende uyt Linghen ende Oldenseel, ende hy is van daer met sijn gheheel Legher op Wesel ghekoomen / door wat occasien / ofte door wiens raet / ingheven of schrijven dat dit gheschiet sy / als oock wat intellighentie dat hy ende de Vorst van Nieuburgh binnen Wesel ghehadt hebben / heeft sich ghenoeghsaem gheopenbaerdt / sullen het selve om horthepdts wille voor by gaen.

Spinola komt voor Wesel ende neemt het selve in.

Soo is dan Spinola den sevenden Septembris stylo novo voor Wesel ghekoomen / blijvende bloot in het velt ligghen / sonder eenighe beschansinge ofte begravinge / want Prins Maurits was doemaels noch in Hollant. Als Spinola op Wesel aenquam / hebben haer de Burghers / die schoon en wel ghewapent waeren / tot teghenweere bereyt / jae de Vrouwen selfs hebben hare mannen tot vlaeckmoedighepdt vermaent / ende sy hebben het gheschut uyt het ammunitie-huys helpen trecken / ende slepen ter plaetsen daer het staen soude. De Burghers / soo haest als de Vyant voor haere Stadt ghekomen was / hebben eenen uytval ghedaen / haere Vyanden onversiens in het Legher overvallende / ende veele der selfder doodtslaende / alsoo sy niet en vermoeden dat de Burghers soo moedigh zijn souden / dat sy offensive souden gaen / ofte haeren vyanden in het Legher vallen souden. Hadde dese couragie noch drie dagen geduert Wesel waer behouden gebleven / want sijn Princelicke Excellentie was op den aentocht met een staetelick Legher / om haer te bewaeren voor de ellende die voor haere poorten lagh / by sich hebbende omtrent tien duysent man te voet / ende 2500 Kupteren / allegaer so fraey gemonteert / ende soo wel in ordre dat het eenen lust was om deselfde aen te sien. Met sijn Excellentie zijn te velde ghetrocken Graef Willem van Nassau, Gouverneur van Vrieslant, Graef Hendrick Frederick, Overste van de Kupterpe / Graef Ernst van Nassau, Veldt-Marschalck / de Heere van Kessel, Generael van 't Ghesschut / Adolph van Meetkercke, Wacht-meester Generael van 't gantsche Leger / mitsgaders andere Heeren ende Oversten van alle Natien.

Sijn Excellentie komt mede te velde.

Al dit schone volck heeft sijn Excel. in het Velt gebracht / sonder datmen eenige nieuwe lichtinge van Krijghs-volck gedaen heeft. Het was alleen der Landen ordinaris Crijgs-volck. Hier heeft geblicken hoe wel / ende hoe wijsselick dat de H. Staten doen / dat sy jaer uyt jaer in so veel Krijgs-volks in dienste ende in gagie houden / dat sy alle upre / wanneer het de noot voordert / konnen veerdigh zijn om een Leger te velde te brengen / ende eben wel haere Frontieren na behoren beset te laten. Sijn Ex. is met sijn Leger in aller yltveerdighepdt opgetrocken na Wesel, horende dat de Marquis Spinola daer voor gekomen was / maer een wepnigh uren te laet is veel te laet. Eer hy tot voor de stad konde komen / heeft de Magistraet (ofte ymmers eenige der selfder) de Burgers vermaent ende ghebeden / dat sy den Spaenschen gheen voorder teghenweere doen en souden / dat het beter waere met Spinola te appoincteren / ende hem de stad over te leveren / op de beste

Om warre-nen Wesel overghegaen is.

1614. conditien diemen soude konnen bedinghen / alsoo doch haere Stadt swack was / ende sy van weghen de Staten van Nederlant geen ontset te verwachten hadden / jae dat haerent halven niet een peert en soude gesadelt worden / etc. De Burgers dit hoorende ende gheloovende / hebben verstaen tot verdrach / ende hebben dese schoone / treffelijcke / ende rijcke Stadt (daer ontrent ses dupsent Burghers in waeren / ende wel tachtentigh stucken grof geschuts / met ghenoeghsaeme amunitie) overghelevert in handen van Spinola op den derden dagh na dat hy daer voor ghekomen was / ende nae dat hy vieren-dertigh of ses-en-dertigh schoten op een bupten-poort van een Voor-stadt ghedaen hadde. Beloovende haer niet hooghер te sullen beswaeren / dan met 1000 man te voet / die sy noch kost noch gagie gheven en souden / haer ooch beloovende te sullen laeten behouden haere Religie / ende haere Privilegien / ende dat hy haere Stadt wederom in vryedom stellen soude / soo haest als de Staten Guligh verlaeten souden: Hy beloofde haer ooch / dat het midler-wijle ende tot aller tijdt een pder soude vry staen te repsen / ofte met der woone te vertrecken / waer het hem lusten ende believen soude. Het heeft menigh man grootelicks verwandert dat dese Stadt niet langher als tot op den derden dagh teghen ghehouden en heeft / als ooch dat sy dit onghemack niet by tijdts voor quaemen d'welck lichtelick hadde konnen gheschieden / wanneer sy by tijdts garnisoen hadden inghenoomen / het waeren dan van des Vorsten van Brandenborghs volck (d'welck sich tot voor de eene poorte verborght heeft ter wijlen dat Spinola aen d'ander sijde lach) ofte van der Staten krijghs-volck / d'welck haer tijdt ghenaegh gepresenteert was / ende sonder slagh of stoot daer hadde konnen binnen koomen / ooch sonder eenighe belastinghe der Burgeren. Ende al en warender maer een hondert ofte twee van der Staten Soldaten binnen gheweest / de Marquis Spinola en soude dese niet beleghert hebben / om gheen hostilitept der Staeten te betoonen tot verbrekinghe van den Treves, Maer doe dit dien van Wesel wiert aen-ghepresenteert / en wouden sy het niet aennemen / doe was het / dit siet verre / wy zijn Neutrael / my willen neutrael blijven / wy hoopen Spinola en sal ons niet aentasten. Sy hadden ooch eenighe upt het midden van haer ghedeputeert / ende aen den Marquis ghesonden / doe hy noch te Rijn-berck was / om hem met redenen te beweghen haer onghemolesteert te laeten / maer te vergheefs / ooch en waeren de afghesondenen onder haer niet eens / d'welck Spinola vernemende / is hy met dese Ooxtorren op Wesel aen gekomen / ende heeft het (soo alreets ghesept is) op den derden dagh na sijn aenkomste / onder sijn ghebiet ghekreghen. Sijn Excellentie te / late ghekoomen zijnde om Wesel te bewaeren / heeft stracks Emmerick inghenoomen / en met sterck garnisoen beset / latende daer binnen voor Gouverneur Antoine van Uytenhove Colonel / ende Gouverneur van Doesburgh. Ooch heeft sijn Excellentie voor hulpe van twee ofte drie goet-willighe ende kloecke Ruiters Rees in ghekreghen / daer hy eben te passe quam / want de Spaensche waeren met Ponten / daer sy haer volck in hadden om binnen Rees te brenghen / tot dichte voor de Stadt ghekomen / maer upt de Stadt is op haer met grof gheschut eenen scheut ofte twee gedaen / daer mede zijn sy te rugghe ghebeecken / ende Prins Maurits heeftter sijn volck binnen ghebracht. Maer Spinola is Prins Maurits te gaeu gheweest in het innemen van Santen. De Marquis Spinola heeft tot Gouverneur binnen Wesel ghestelt Don Iuan de Gonsalves, Raet-Heer in des Koninckx van Hispanien hooghen Krijghs-raet / ende Gouverneur van Rijn-berck. Dese dupsent Soldaeten die Spinola binnen Wesel gebracht heeft / waeren al Spaengiaerden / die de Burgers eenen tijdt lanck den kost hebben moeten gheven / maer sy zijn nae ettelijcke weecken daer van by gheweest / mits opbrenghende alle weecken beerthien hondert daelders / ende de Soldaeten in haere hupsen verstreckende sout ende supr / bier en licht / bewasschen ende bewringhen / ende watter meer onder het Spaensche woort Servitio verstaen wort. Het grof gheschut ende amunitie den Vorst van Brandenburgh toe-behorende / heeft hem Spinola op sijn versoek / den Rijn-stroom af upt Wesel op Rees gesonden / ettelijke dagen na het opgeven der stadt.

1614. Sijn Excell. neemt Emmerick inne.

In het midden van September heeft Prins Maurits den Ridder Lambert Charles, Gouverneur van Nieumeghen, met drie Velt-stucken / ende eenighe Vaendelen Vaet-volck ghesonden om Gogh, Cranenburgh, ende Gennep in te nemen ende met Brandenburghs Garnisoen te besetten: d'welck de boven-genoemde Ridder seer behendelick ende wel op het spoedighste verricht heeft.

Ende heeft verscheyden andere Steden.

Eenige dagen na dat sijn Princelijke Ex. met sijn Leger sich by Rees gecampeert

1614. Peert hadde / heeft de Marquis Spinola een ghespreck versocht te Billick. Syn Excellentie Prins Mauritz, heeft op den bestemden dach verwaerdts ghesonden den Heer van Marquette, Overste Luytenant van der Staten Ruyterije, ghecomboyeert met syn eyghen Compagnie / ende met de Compagnie van Mons de Brochum, die in goede ordre met ghelaeden roers te Billick komende / eenen ouden Spaenschen Don aldaer ghebonden hebben / met Graef Hendrick van den Berghe, ghecomboyeert met een stercke Compagnie Ruyteren / by haer hebbende haer sydt-gheweer ende roers / maer niet ghelaeden / om te betoonen dat sy niet ghesint en waeren eenighe hostilitept te bewysen. Mons de Marquette met den Spaenschen Don in gespreck gekomen zynde / heeft dien / upt last van Spinola voorgheslaeghen eenen Treves van ses maenden / om te sien ofmen middelen soude binden om den aen-ghevanghenen Krijgh te accommoderen. Daer op de Heere van Marquette antwoorde / wel te weten / dat syn Excellentie Prince Mauritz daer toe gheensins en soude willen verstaen / maer sloegh voor / op het behaegh van syn Excellentie Prince Maurits eenen Treves of stilleslandt van wapenen / den tijdt van ses weecken / daer den Spaenschen Don niet nae luysteren en woude / seggende: Dat sulcke groot-wichtighe saecken in soo korten tijdt niet en konden afghehandelt werden: Ende alsoo is dese by een komste onverrichtbaer afghegaen.

Gestuyt tot Billick ghehouden tusschen beyde de Legers.

Daer was een kostelicke Maeltijdt berepdt / tot de welcke de Spaenschen Ghesanten Mons de Marquette ghenoodight hebben / ende hy isser ghegaen / Het wasser al seer maghnifyck ende overbloedigh / twaelf Patrisen in een schootel / ende alles nae advenant. Nae ghedaener maeltijdt zijn de beyde Ghesanten vertrocken / elck na syn Quartier.

Stijn Ecrit, neemt Emmerick inne.

De Spaenschen Gouverneur Gonsalves heeft binnen Wesel goede ordre ghehouden / alsoo dat de soldaten den Burgeren geenen sonderlingen over-last gedaen en hebben / jae selfs niet in de oeffeninge der Gerefotmeerde Religie / laten de de self de alle haere Kerken inhouden / alleene eene in-nemende tot oeffeninghe der Paepscher Religie. Het is wel also / dat straex in 't eerste / doe de Spaengiaerden binnen Wesel gekomen waren / haer eenighe onder den Gods-dienst in de Kercken gekomen zijn / ende hebben met roepen / stupten / en andere ongheschuynighept de predicatie voor dat mael verstoort / Maer daer is orde gestelt / dat ter spaensche schilt-wachten voor de Kerck-deuren staen souden / gedurende de Predicatien ende Gods-dienst der Gerefotmeerde / de welcke den soldaten / diein de Kercke gaen wilden / den toeganck souden verbieden om also alle insolentie ende ongeregelthept voor te komen. Dit selfde wederdaert oock den Paepschen binnen Emmerick, van der Staten volck.

Ende heeft verschepden andere Steden.

1614. Korts na het overgaen van Wesel zijn na der Staten leger gereyst Mons de Refuge extraordinaris / ende du Maurier, Ordinaris Ambassadeur van Vranckrijck / Sir Henry Wotton, Extraordinaris Ambassadeur des Koninchs van groot Brittannien / Iohan Albert Grave van Solms, Groot-hof-meester des Palsgraven Ceur-Vorst / ende B. Buwinckhausen van Walmerod, Raetsheer des Hertoghs van Wittenbergh Ghesanten des Ceur-vorstes / Princen / ende Geconfedereerde Stenden in het Rijck. Van weghen de Gheunierde Nederlantsche Provintien D. Dirck Bas. Burghemeester van Amsterdam, Albertus Ioachimi, Burghermeester van Middelburgh in Zeelandt, Marcus Lijcklama van Nieholt upt Frieslandt: Ende Iohan van Gogh V. I. D. Burghemeester te Zutphen, W. Borre van Ameronghen van Uytrecht, ende Sr. van Harsolte, Burghemeester te Zwolle, upt het Collegie der Raden van State / ende Iohan Dickenson, Agent des Koninchs van groot Brittannien by de possederende Vorsten. Dese alle-gaer waeren Ambassadeurs ende Ghedeputeerde der Koninghen ende Princen ende Potentaten / die te vooren de Vorsten van Brandenburgh ende Nieuburgh ghestelt hadden in de provisionele besittinghe der Vorstendommen Guligh, Cleve, Bergh, ende sy waeren nu ghesonden om desen aenghevanghenen krijgh te onderbatten / ende de Vorsten Brandenburgh ende Nieuburgh met malkanderen te vergheliicken: Sy hebben haere sitplaetse ghenomen binnen de stadt van Santen, daer de Marquis Spinola syn Garnisoen upt gelicht heeft / mits Prins Maurits syn volck oock upt Calker nemende. Nae langhe ende veel disputen / oock over ende weder over-schickinghen ende besendinghen / zijnder seckere Articulen op het Pompier ghebracht / die so billigh ende onpartydigh zijn / dat yder redelyck man die de selfde leest / sal moeten bekennen / dat se sodanig ingestelt zijn / dat geen Vredelievende Heeren de self de en sullen wepgheren aen te nemen ende te onderschryven.

De Gecommitteerden van de Coninghen ende Staten gaen naer Keep.

Vergaderinghe binnen Santen om de Vorsten te verenighen.

1614. Maer even wel hebben de Spaensche nu dese / dan ghene swarighedt voor ghewent / krackelende op eenighe minuten / meer om tijdt te winnen (nae aller verstandigher oordeel) dan dat die swarigheden die sy inbrachten / wat besonders te beduyden hadden. Midler wijle soo en is de Marquis Spinola niet stille gheweest / maer hy heeft syn Legher tusschen de Lippe ende de Stadt met retrenchementen aen de veldt-syde begraven / niet darvende sich in openen velde soo nae by synes Vyandts Legher betrouwen / d'welck Prins Mauritz ghedaen heeft / laetende syn Legher onbegraeven in het Velt ligghen. Spinola beschanst Wesel. Oock heeft de Marquis Spinola gheduyrende de onderhandelinghe binnen Santen / de Stadt Wesel aen verscheydene oorden vast beschanst ende ghevollewerckt / een gheweldigh Fort op den Weert legghende / daer mede ghenoeghsaem te kennen ghevende / dat hy niet gheslnt en was dese Stadt / de Kroone synder Conquesten / te verlaeten / daer de Spaensche soo veele jaeren op gheloert hebben / om aldaer Sedem Belli te maecken / ende over welckes veroveringhe soo groote triumphe bedreven was in Hispanien / Italien / ende andere Pacysche Landen / haer verblijdende dat die Ketterssche stadt / het tweede Geneven, vermeestert / ende onder het Spaensche jock gebracht was.

Gheduyrende dese onderhandelinge te Santen / bleven beyde de Legher s lange stille ligghen / gheen van beyde eenighe Steden nochte Fortressen in-nemende / oock malkanderen gants gheen hostiliteyt betoonende / alsoo dat men niet gehoort noch vernomen en heeft (d'welck trouwens wel vreemt in) dat opt Kuyter of Soldaet d'een den anderen met woorden of wapenen heeft ghequetst ofte beschadight / daer doch beyderseyts Kupteren op fouragie rijdende / dickwils in eene ende de selfde huysen ghekoomen zijn / ende hebben met malkanderen / het koorn afghedorst synde / sonder oneenighept gedeilt.

Doch in October heeft syn Princelicke Excellentie den Ridder ende Ritmeester Guiliaume de Rijt genoemt Brochum, met syn eyghen Compagnie / ende de Compagnien van Aelva, ende van Ootmarsen ghesonden nae het Landt van der Marck, om de Steden deser Graefschap met eenigh volck te besetten: Tot welken eynde zijn Excellentie desen Kupteren hadde by ghevoeght als Commissarisen ende Oratores den Raetsheer Steengers, gehepmen Raet des Vorstes van Brandenburgh / ende Ioncker Hermen Frenk, die t'samen met groote behendigheydt haeren last verrichtende / soo veel hebben te wege gebracht / dat sy de Compagnie van Aelva binnen den Ham, ende eenighe Kupteren op het sterche Casteel ende Vorstelick huys ter Marck gekregen hebben. De andere Steden der Graefschap Marck en hebben gheen volck willen in-nemen / ten waere communi consensu omnium, ende hebben inder yl eenen Lantsdagh tot dien eynde verschreven / daer allerley disputen zijn ghevallen / doch hebben meest ghereselveert neutraal te willen blijven / ende ge en garnisoen te willen in-nemen. Hier op is straer gevolght Prins Hendrick Frederick van Nassauw, met 25 Vaenen Kupteren / ende omtrent vier hondert voetknechten / onder het beleyt van Hopman Geldre, oock by sich hebbende twee oft drie Veltstuckens. Ende heeft meer met verghen dan met ghewelt te doen / in ghekreghen Halteren, Lunen, Unna, Camen, den Ham, ende andere plaetsen. Het garnisoen van Gulich heeft oock eenige van de naestghelegene stedekens ingenomen ende beset. Korts hier na is oock G. Hendrick van den Berge met eenig volck ende geschut uyt het Spaensche Leger gesonden / nae de Vorstendommen Gulich ende Vergh / heeft daer oock eenige stedekens ingenomen / ende met Spaens garnisoen beset. Dit is wel het voornaemste datter met de wapenen dese naeste drie maenden is uytgericht. Nu sal ick wederom keeren tot de Vrede-handelinge.

De articulen van het Santensche verdrach onderteeckent.

De Heren Ambassadeurs ende Ghecommitteerde der Heeren Staten / hebbenden beyde geintereseerden Vorsten de gheconcipieerde Articulen toegesonden / ende begeert / dat sy de selfde souden onder-teecknen / d'welck sy (doch niet sonder veel voorgaende swarighept) gedaen hebben / Brandenburgh uyt den naeme ende belastinghe van synen Heer Vader den Keur-vorst / ende syn Vrou Moeder de Keur-Vorstinne / de Nieuburger voor sich selfs / gelijck sy oock onderteekent zijn van alle de boven-ghenoemde Ambassadeurs ende Ghecommitteerde der E Heeren Staten / als onder-handelaers. Maer de Marquis Spinola heeft sulcks te doen geweygert / ten ware dat Prins Mauritz by Acte wonde belooven niet weder om in die Landen te komen / d'welck een onbillijcke petitie zijnde / en heeft syn Excellentie sulcks niet willen belooven / ende of hy het schoon hadde willen doen / soo en souden het de Heeren Ambassadeurs niet toe-gestaen hebben / wel

wetende

Het landt van Marck by den Prins beset.

1614. wetende dat hy den man is / den welcken haere Meesters moeten ghebruycken / om dese ende andere Landen met de wapenen in vreede te brenghen: als redenen ende woorden by d'een of d'ander gheen plaetse binden en sonnen. Immers is noch eyndelick / desen handel soo wijt ghedisputeert ende gebracht / dat sich Spinola, Nieuburgh, ende andere Onder-handelaers aen de Spaensche syde / soo wijt hebben in-ghelaeten met de Ambassadeurs / ende de Staeten / binnen Santen vergadert / dat elck een mepnde dat het al ghedaen was / ende dat Spinola den achtsten Decembris stylo Novo, sijn krijghs-volck uyt Wesel / ende Prins Mauritz het sijne uyt Gulich souden doen vertrecken / (de beyde Vorsten vijf hondert nieu-aen-ghenoomene soldaeten hebbende / ende op den Middel-wegh veerdigh liggende / om d'een helft binnen Gulich / ende d'ander helft binnen Dusseldorp te trecken) Ende dat op den drie-en-twintighsten December stilo novo des morghens voor acht uren / beyder sijds krijghs-volck alle de Steden ende bastigheden der Landen ruymen soude: maer buyten aller verwachtinghe ende vermoedinghe / is desen heelen handel ghestut / de Spaensche niet willende het gheconcipieerde / ende van de beyde gheinteresseerde Vorsten gheteeckende Verdragh aennemen.

Want als de Secretarisen der beyder Coningen de laetste Acten aen het Logement van den Marquis Spinola brochten / om die te laeten onderteecknen / heeft hy haer wel een upre lanck laeten wachten eermense audientie ghegeven heeft: Alsdoen is Spinola tot haer uytghekomen / uyt het gemach daer hy met de Krijghs-Overste vergadert was / ende heeft nae wepnigh woorden die hy met de Secretarisen gesproken hadde / ende sonder de Acte die sy brochten te lesen / in een haestigh ghemoet ghesepdt / a Brusselles, a Brusselles, de afghesondene Secretarisen / sonder ander beschept / daer mede af-wijsende. Dit is geschiet op den twee-en-twintigsten Novembris stilo veteri.

Des anderen daeghs heeft sijn Excellentie orve ghegeven op het schepden des Legers / recht wel by tijts / want tusschen den 22 ende 23 is den Rhijn wel vijf voeten opgheloopen / ende dat heeft noch vier ofte vijf daghen lanck gecontinueert / alsoo dat eer al het volck t'schepe konde geraken / was het meesten deel des velts / daer der Staten Leger gheleghen hadde / met water belopen / d'welck dieselfde weke soo gewassen is / dat het sommiger wegen een spiesse diep boven het Lant gegaen heeft. 1614.

Sijn Excellentie met de Ambassadeurs ende Ghecommitteerde der Provintien / hebben veel Geschut ende andere Krijghs-ghereetschap binnen Rees laten brenghen / daer sy selfs waeren / ende nae dat sy op alles goede orve-geset hadden / zijn sy van daer vertrocken op Nieumeghen, ende soo voorts den stroom af op Hollandt / laetende sterck garnisoen binnen Rees ende Emmerick. De Ambassadeurs hebben haer ghethoont niet wepnigh t'onvreden te zijn / om dat de Spaensche met haeren loosen handel / haer soo langhe te ghemoet hadden op-gehouden. De Marquis Spinola, heeft oock sijn Legher doen schepden / dat voerierende in de naeste Steden der drie Vorstendommen met haeren aenkleve / ende hy selfs nae Brussel repsende / heeft Don Loys de Velasco binnen Wesel ghelaeten / die daer binnen is ghekoomen met sijn Vaene Kupteren / ende voorts hier nae is oock des Cammeester Boeckberghens Compagnie Kupteren daer binnen ghekoomen / als oock verschepdene Compagnien te voet / soo dat het Garnisoen binnen Wesel genoeghsaem verdobbelt was. Den Prince keert naer Hollandt.

Op dat den Leeser te beter onderricht moghe werden van de gantsche gheleghenthepdt deser sake en met eene verstaet wat voor kale ende schrale uytvlachten ende tergiversatie datter van wegen de Nieuburghsche (oft eer Spaensche) syde ghesocht ende by ghebracht zijn / om de by-een-komste der Heeren Coninghlijcke ende Vorstelijck Ambassadeurs t'eenemael vruchteloos / ende d'Articulen / by haere E. E. tot conservatie van die ghemeene ruste beraemt / illusoir te maecken / ghelijck sy dan eyntelijck noch ghedaen hebben / ende tot haer vermeten ghekomen zijn / soo sullen wy de saecke wat hoogher verhalen / ende voor eerst hier stellen het Translaet ofte vertaelde inhout van de selve Articulen.

De articulen van de Spaensche vertrach ende tractaet.

1. DE Garnisoenen, welcke gheleydt zijn, woorden in alle de Steden, Castelen, ende andere plaetsen der Vorstendommen Gulich, Cleve, Bergh, Graef-schappen Marck ende Ravensbergh, ende Heerlijckheydt Ravensteyn, die ingenoomen zijn gheweest, by wie ende onder wat naem ofte pretext dat het sy, ende namentlijck die gheleyt zijn gheweest in de Stadt ende 't Casteel van Gulich, ende in die van Wesel, sullen terstont daer uyt ghenomen Artickel ter saeme tusschen beyde de Vorsten.

1614. men worden, ende ſullen de amunitien van Oorloghealdaer te bevinden, moghen mede ghenomen worden, by de ghene dieſe daer inne gheleyt hebben. Ende al het Krijghſvolck ſoo van 't een als van 't ander Legher, ſullen elck nae ſijn Landt vertrecken, ſonder te deſen aenſien eenige pretenſie te maecken; ende ſonder de Inwoonders der Steden, oft Onderſaten der voornoemde Vorſtendommen ende Graefſchappen te beſchaedigen,

2. De Princen Brandenburgh ende Nieuburgh ſullen ſich verbinden, geen plaetſe van de voorſz. Landen te ſtellen in handen van eenen derden, hy ſy dan oock wie hy wille. Maer ſullen elckanderen byſtaen teghen alle de ghene die feytelijck oft anderſints op de voorſz. Landen yet ſullen pretenderen, behoudens dat alſulke pretendenten ſich ſullen vermogen te behelpen met den middel van vrientſchap ofte van rechte. Ende en ſullen gantſch geene garniſoenen gheleyt ofte geſtelt worden in eenige Steden oft Caſteelen, 't zy by wie dat het zy, dan met ghemeynen conſente van beyde voorſz. Princen. De welke mede tot Guarde ende ſekerheyt van hare perſoonen, niet meer en ſullen mogen hebben als elck vijftigh man te peerde, ende hondert voetknechten ten hoochſten.

3. De Fortificatien ſoo by d'een als by d'ander ſijde in de voorſz. inghenomene plaetſen ſedert de Maent Mey leſt-leden ghemaeckt, ſullen afghebroken ende gedemolieert worden, ſonder dat het van nu voort-aen yemant, hy ſy dan wie hy wille, geoorloft ſal weſen die te hermaken, oft eenighe plaetſe in de voorſchreven Landen te fortificeren, tot nae de eyntelijcke beſlechtinge van de hooftſaecke.

4. De Kerckelijcke perſoonen, Amptluyden, Edelluyden, oft andere, ſy zijn dan van wat Religie, ſtaet, ofte conditie dat ſy willen, die uyt hare beneficien, ampten ende goederen geſet ofte verjaecht ſouden mogen zijn geworden, oft oock van ſelfs vertrocken, uyt oorſaecke van het miſ-verſtant tuſſchen de voorſchreven Princen gereſen, ſullen weder gheſtelt worden in haere beneficien, Ampten, ſtaten, huyſen ende goederen, ſonder eenighe uytneminghe. Ende die bevonden ſullen worden voor deſen wettelijck voorſien gheweeſt te hebben met die voorſchreven beneficien ende ampten, naer luyt der reverſalen, accoorden ende conventien tuſſchen de ghemelte Princen ghemaeckt, ſullen daer inne ontfanghen worden: ſonder dat nochtans yemant van de voorſchreven ghemeyne Amptluyden ſal vermoghen ſich ſelven beſonderlijck aen den eenen van de ſelfde Princen meer, als aen den anderen te verplichten.

5. Alle gheinnoveerde ſaecken, ſoo in den Kerckelijcken als Wereltlijcken ſtaet, ſullen by Commiſſariſen daer toe van beyde Princen gheſamender hant te deputeren, geredreſſeert ende in vorigen ſtate geſtelt, als oock van nu voortaen ghereguleert worden, naer uytwijſen der Tractate van Dortmunt ende Halle, der brieven Reverſael, ende der verklaeringhen, welcke bevonden ſullen worden by ghemeynen conſente der voorghemelte Princen ende Stenden des Landts daer over ghemaeckt te weſen, voor ſoo vele de ſelve verklaringhe niet en ſullen ſtrijden teghen de belofte by den Princen van Brandenburgh ende Nieuburgh aen den overleden Aller-Chriſtelijckſten Konidgh Hendrick de Groote van hooghloflijcker ende onſterffelijcker ghedachteniſſe ghedaen, de welcke in ende over al ſal gehouden ende ghevolcht worden, ghelijck ſy verhaelt ſtaet in het Tractaet tot Reductie der Stadt Guligh ghemaeckt. Ende ſullen tot Commiſſariſen hier toe by de voorſchreven Princen te deputeren, ghekoren worden perſonagien van qualiteyte ende goede middelen: binnen de Landen woonende, ende by de alghemeyne ruſte ende eendracht gheintereſſeert, welcke ghenoemt ſullen worden binnen een Maent nae den datum van dit teghenwoordigh Tractaet: Ende of een van de voorſchreven Princen in ghebreecke bleve, die binnen den voorſchreven tijdt te noemen, ſoo ſal de uytvoeringhe van deſen Artijckel ghedaen worden by Commiſſariſen door den anderen Prince ghenoemt. Ende of 't gheviele dat de voorſchreven Commiſſariſen onder den anderen eenighen twijffel hadden, belanghende het uyt-voeren van de voorſchreven Tractaten, Reverſalen, verklaringhen ende beloften, ſoo ſullen de Staten van de Provincie daer 't gheſchil aen is hangende, twee perſoonen noemen, d'een van d'een d'ander van d'ander Religie, om gheſamentlijck met de voorſchreven Commiſſariſen te beraedtſlaghen ende reſolveeren 't ghene ſy ſullen bevinden met de voorſchreven Tractaten, Reverſalen, verklaringhen ende belofte naeſt over een te koomen.

6. De Wel-ghemelte Princen ſullen elck beſonderlijck in de voorſchreven Landen reſideren, ende ſullen te dien eynde de ſelve Landen by proviſie ghedeelt worden in twee deelen, ſonder naedeel nochtans van de vereeniginghe der ſelve, ende van de Tractaeten van Dortmunt ende Halle.

7. In een van welcke twee deelen ſal weſen het Vorſtendom Cleve, 't Graefſchap Marck ende Raveſteyn, met het Graefſchap Ravenſ-bergh, ende alle die toebehoorten ende aenhanghſelen van de Cancellerije ende Reken-kamer van Cleve, als mede de Leenen, Landen ende Heerlijckheden gheleghen in het Hertoghdom van Brabant ende Graefſchap van Vlaenderen. Ende ſal over ſulcks het voorſchreven Graef-ſchap Ravenſ-bergh afgheſcheyden worden van de Duſſeldorpſche Cancellerie ende Reken-kamer, om de Cleefſche toegevoeght te worden.

8. Ende in 't ander deel ſullen zijn de Vorſtendommen Guligh ende Bergh, met haere toe-behoorten ende aenhanghſels. Met conditie, dat de Stadt ende 't Caſteel van Guligh met alle haeren omgangh ſullen weerloos ghemaeckt, ende de ſelve haeren omgangh tot een ſlechte Muer ghemaeckt worden. Ghelijck mede ter ſelver tijdt de nieuwe Fortificatie van de Stadt, Slot ende Caſteel van Duſſeldorp afgebroocken ende ghedemolieert ſal worden.

1614. worden. Ende tot uytvoeringhe van dit teghenwoordigh artijckel, sal by elck van de voorschreven Princen ghenoemt worden een Capiteyn oft Ingenieur, op dat men met de voorsz afbrekinghe ende demolitien in aller neerstigheydt ende sonder ophouden voortvare, ende dat ten koste van de Landen.

9. Tot der tijdt toe dat de fortificatie van Gulich ende Dusseldorp t' eenemael ghedemolieert sullen zijn, sullen de voorschreven twee Steden ghestelt ende overghelevert worden in handen van de Stenden van Gulich, Cleve, &c. om by de selve Stenden tot bewaringhe van de voorsz. plaetsen gecommitteert te worden personagien van qualiteyt, den lande ghetrouwe ende wel toe ghedaen.

10. Ende sullen tot desen eynde by de Stenden van Gulich ghenoemt worden vier Persoonen, twee van d' een, ende twee van d' ander religie, de twee om Capiteynen, ende d' ander twee om Lieutenanten te wesen. Ende uyt elck van de Hertoghdommen Cleef ende Bergh midtsgaeders uyt het Graef-schap Marck twee Persoonen, d'een van d' eene, ende d' ander van d'ander religie, om mede te wesen d' een Capiteyn ende d' ander Lieutenant. Ende sal een yeder Capiteyn het gebiedt hebben over hondert Mannen, welcke aen-ghenomen sullen worden in de voorschreven landen, sonder dat eenigh vreemdelingh daer onder sal moghen worden ontfanghen. Van welcke vijf Capiteynen de drie sullen gheleydt worden tot bewaeringhe van de Stadt ende Vestingh Guligh, ende d' ander twee tot bewaeringhe van de Stadt, Slot, ende Casteel van Dusseldorp, waer over sy met malkanderen het lot sullen trocken.

11. De voorschreven Capiteynen, Lieutenanten, ende Soldaeten, sullen sweeren ende belooven de voorschreven plaetsen wel ende ghetrouwelijck voor het ghemeyne Landt te bewaeren, tot de volkoomen afbrekinghe der selve, ende niemandt daer in te laeten, 't sy dan van wat sijde dat het oock sy, die yet teghen die selve soude moghen voornemen. Oock mede dat sy niet en sullen vraghen naer eenigh ghebodt, het sy dan van wien het wille, dat haer soude moghen ghedaen worden tot naedeel van de bewaeringhe der plaetse, die haer sal betrouwt worden, oft van de afbrekinghe der selver.

12. Welcke deelen alsoo ghemaeckt zijnde sullen de hoogh-ghemelte Princen het lot trecken; ende een yeder van hun regheren het ghene dat hem in den name van alle beyde ten deele vallen sal. Ghelijck mede alle openbaere acten, soo in d'een als in d'ander residentie sullen af-gheveerdight worden uyt den ghemeynen naeme van beyde Princen, onder de signatueren der Presidenten van yeder Cancellerie, ende onder eenen ghemeynen Segel van beyde Princen, waer inne sy onderlinghen sullen verdragen.

13. Soo in d'een als in d'ander residentie sal yeghelijck Prince stellen twee Presidenten, om soo in de Cancellerie als in de Reken-kamer te dienen, met vier Raetsluyden, ende soo veel Secretarisen als de selfde Princen sullen noodigh bevinden te wesen. Ende sullen de Presidenten by ghebeurte over ander weke presideren. Ende wat aengaet wie eerst beginnen sal, als mede de Signatuere, daer inne sal het voorsitten bewaert worden voor den ghenen diese voor datum ghehadt heeft. Ende sullen de saecken soo van justitie als finantie ghereselveert worden by pluraliteydt van stemmen, sonder dat het yemanden gheoorloft sal zijn sich aen d'een oft d'ander van de voorschreven Princen te addresseren, het sy dan om den loop ende uytvoeringhe van de Iustitie, oft oock van eenighe andere saecken, die aldaer verhandelt sullen worden, in eenigher wijse te verhinderen. Oft'er nochtans eenigh gheschil viele met de ghebueren, soo en sal 't ghene te dien aensiene in de voorschreven Cancellerien gheordineert sal wesen niet uytghevoert werden, sonder alvooren daer van met beyde Princen ghesproocken te hebben: Ende soo de Presidenten ende Raetsluyden van d'een Cancellerie sich in opinien ghedeelt vinden, soo sal de saecke van nieus oversien ende in deliberatie gheleght worden tot twee mael toe, ende dat op twee verscheyden dagben, ende of sy dan nochmaels gedeelt waren, soo sal hun de Prince van de residentie met de Presidenten scheyden.

14. De voorschreven Princen sullen behouden de gratien ende uytdelinghen van de Ampten ende beneficien in alle de landen, ende sullen daer van by ghebeurte over de ander maendt disponeren, volghens haere voorgaende conventien ende reversalen, ende dat nae behoorlijcke informatien op den staet, leven, ende zeden de ghene die daer nae staen, ghenoomen te weesen by de Raetsluyden der Cancellerien, tot desen eynde te deputeren, ende nae voorgaende examen van de ghene die de beneficien sullen versoecken, welck examen gheschieden sal op den ouden voet. Ende sal het openstaende beneficie bedient worden by den naestwoonenden kerckelijcken persoon, van ghelijcker religie ende waerdigheydt, tot dat daer inne by de voorschreven Princen sal wesen versien. Ende sal de bedienaer ghenieten de inkomste van alsulcken beneficie, naer advenant van den tijdt die hy dienen sal.

15. Ende soo 't gebeurt, dat d'een of d'ander van de voorschreven Princen den tijt van drie maenden langh in ghebreecken blijft, bequaeme persoonen tot de ledighstaende cure ende beneficien, wanneer 't sijn beurt is, te noemen, in sulcken ghevalle sal het den anderen Prince vry staen de selve te gheven aen persoonen daer toe bequaem ende ghequalificeert.

16. De inkomsten van de voorschreven Landen sullen ghelijckelijck ghedeelt worden onder de voorschreven Princen, nae de aflegghinghe van de weddens, renten, pensioenen, ende ghewoonlijcke laften: Ende sullen 't ghene een yeder van hun uyt de in-komsten van de voorschreven Landen sal toe koomen ontfanghen uyt handen van de Rentmeesters daer toe te committereren ende by ordinantie van de Reken-kamers, sonder dat yemant van hun beyden sal moghen

1614.

1614. gen van eenig deel der voorſz. inkomens alleen ofte beſonderlijck diſponeren, noch de ſelve eenighſins diverteren.

17. Men ſal niet vermoghen op te nemen, jae oock niet te voorderen eenighe contributien oft inpoſitien ten profijte van de voorſchreven Princen, ſonder hun beyden toeſtemminghen ende conſent. Ende 't ghene de Stenden van de ſelve Landen 't ſy uyt eyghen beweginghe ofte ten verſoecke van de voorſchreven Princen ſullen contribueren, dat ſal onder hun beyden ghelijckelijck worden gedeelt.

18. De rekeninghe van de ghenerale ende particuliere ontfanghers, ſoo nae de ghemeyne adminiſtratie ende regeringhe der beyde Princen, als daer vooren, ſullen ghedaen worden, ende nae datter by de Preſidenten, ofte andere van de Reken-kamers daer toe te committeren, informatie ghenomen ſal weſen van het inkoomen der voorſchreven Landen, ſo ſal daer af een ſekere ſtaet gemaeckt worden, en ſullen de pachtgoederen, verſettinghen ende 't achterheden der ſelve landen geëxamineert ende verbetert worden, indien 't noodt is.

19. De Archiven ende ander plaetſen, in de welke men vinden ſal de Titels, ende regiſters betreffende de gherechtigheden beyder Cancellerien ende Rekenkamers, ſullen binnen den tijdt van een jaer, te reeckenen naer den datum deſes Tractaets, ſorghvuldelijck ende neerſtelijck overſien worden by Commiſſariſen daer toe van beyde Princen ghecommitteert, de welcke Inventaris ſullen maecken van die titels die aldaer ghevonden ſullen worden. Ende ſal oock beſonderlijck Inventaris ghemaeckt worden van de titels des Graefſchaps Ravenſbergh, welcke ſal ghelaeten worden in de Duſſeldorpſche Cancellerie, ſoo wanneer men de Originalen van daer ſal neemen, om die over te draeghen in de Cancellerie van Cleve. Ende ſal hy, dien het deel van Cleve te lote valt, beloven die ſelve Titels te reſtitueren aen den ghenen die Ravenſbergh ten eynde van de Hoofdſaecke toe gheweſen ſal worden:

20. Het effect ofte vrucht van alle vervreemdinghen, verſchenckinghen, ende verſettinghen, die by de voorſchreven Princen voor de Maent van October leſt-leden ſouden moghen ghedaen zijn, ſal opgheſchort blijven tot den eynde der hoofd-ſaecke toe. Behoudens, dat ſoo wie van beyde Princen ſich bevinden ſal yet vervreemt, verſchonken, ofte verſet te hebben buyten de reſidentie die hem toevallen ſal, binnen de ſelve ſijne reſidentie ſal vermoghen te recompenſeren, nae dat hy het dan te rade vindt, de Perſoonen aen welcke de ſelve vervreemdinghen, verſchenckinghen ende verſettinghen ſouden moghen gheſchiedt zijn, ende met naeme den Heere Ketler voor de Baronie ende 't Landt van Monjoye, ende dit by proviſie, ende met conditie, dat van nu voortaen de ſomme welcke d'inkomſte van de vervreemde, verſchoncken ende verſette goederen ſoude moghen bedragen, van de helft deſſelven Vorſtes in het totale inkomen der voorſchreven Landen af-ghetrocken ſal worden. Ende wat aengaet de vervreemdinghen, verſchenckinghen ende verſettinghen, die gheſchiet ſouden moghen zijn na't beginſel des voorſchreven Maents van October, de ſtucken alſoo vervreemt, verſchoncken ende verſet, ſullen aen beyden zijden ghereſtitueert ende weder ghegheven worden. 1614.

21. De voorſchreven Princen ſullen leven ende ſich in de voorſchreven Landen aenſtellen *jure familiaritatis*, als ghemeynſame vrienden, naer luyt der Tractaten van Dortmunt ende Halle, der Reverſalen, ende der Privilegien des Lants, tot dat de hoofd-ſake geeyndight ende gedecideert ſal weſen.

22. Door dit teghenwoordigh Tractaet en wordt niet verſtaen dat weder-roepen zijn eenighe reſervatien, preſentatien, reverſalen, oft ander verklaringhen, die de voorſchreve Princen voor deſen ſoude moghen ghegeven ofte ghedaen hebben ten voordeele van yemandt op die ſucceſſie van de voorſchreven Landen pretenderende, maer dat de ſelve blijven in gelijcker kracht ende weerde als ſy waren voor 't ſelve Tractaet.

23. De voorſchreven Princen ſullen in Princelijcke woorden beloven, ende d'Officieren van de twee voorſchreven Cancellerijen ende Reken-kamers, in de welcke dit Tractaet ſal gheleſen, afghekondight ende gheregiſtreert worden, ſullen ſweeren, het ſelve onverbrekelijck te onderhonde, naer-komen, ende volghen nae ſijn forme ende inhout. Ende ſullen de ſelve Princen mede beloven goede ende bondighe ratificatien daer van in-te-brenghen binnen ſes weken, voor alle uytſtellinghe ende dilay. Ende ſoo yemant van de twee Princen ſulcks niet naer en komt, ſoo ſal hy, den ſelven tijdt overſtreken weſende, vervallen weſen van het lot te moghen trecken, ende den ghenen, die ſijne ratificatie inghebracht ende in beyde Cancellerien der voorſchreven Landen aenghegheven ſal hebben, ſal keure gegeven worden van de reſidentien hier vooren geroert. Sonder na welcke ratificatie te wachten, dit teghenwoordigh Tractaet niet en ſal laeten uytghevoert te worden ten opſien van 't vertrecken der heyrleghers ende Garniſoenen, ende van de afbrekinghen der fortificatien voorghenoemt, ende van de weder oprechtinghe der voorſchreve innovatien. Met beſpreck, dat even ter ſelver tijdt als die Leghers ende garniſoenen ſullen vertrecken, oock de Stadt ende 't Caſteel van Gulgh, mitſgaders de Stadt, Slot ende Caſteel van Duſſeldorp gheſtelt ſullen worden in handen van de ghene die by de Stenden des Landts tot bewaringhe van de ſelve plaetſen ghelaſt ſullen weſen, alles ten voordeele van de ghemeene ruſte, ſekerheyt van de gemeene adminiſtratie der voorſchreven Princen, ende verlichtinghe van de Onderſaten der voornoemde Landen. Gedaen ende gheſloten tot Santen den -- Novembris des Jaers 1614. ende onderteeckent by alle de welghemelte Heeren, Koninghlijcke, Chur ende Vorſtelijcke, midtſ-gaeders Staetiſche Ghe-ſanten. 1614.

Den

Den Titel ofte het opschrift van dese Articulen luyden aldus:

1614. *Artijculen verdraghen tusschen de Ambassadeurs der ondergeschrevene Coninghen, Princen ende Potentaten, over de gheschillen gherezen tusschen de Doorluchtige, Hooge ende Machtige Princen*, George Wilhelm, *Marck-grave van Brandenburgh Hertoge van Pruyssen, &c. ter eenre, ende* Wolfgang Wilhelm *Paltzgrave, Hertoge van Nieuburgh &c. ter anderer zijde, belangende het provisionele Gouvernement ende bedieninge der Landen Gulich, Cleve ende andere hangende aen de successie van wijlen den Hertoge van Cleve. Welcke Articulen by gheschrifte gestelt zijn geworden nae vele ende verscheyden conferentien, ghehouden soo onder de welghemelte onder-geschreven Ambassadeurs, als oock met de ghene die tot desen eynde by de selve Princen gecommitteert zijn geweest, gelijck mede na het consent der selver Princen van Brandenburgh ende van Nieuburgh over het meerendeel ende de voornaemste van de selfde Articulen. Ende om af te snijden verscheyden kleyne swarigheden, welcke souden mogen veroorsaken een groote langsaemheyt in het begonnen Tractaet om tot de voorsz. beslechtinge te geraken, ende over sulcx verlengen de verdruckinge van de volckeren der selver landen, terugge houden de wederinstellinghe der Hoochgemelte Princen inde gemeyne bedieninge van dien, ende door het aenhouden der verblijvinge van de Legers ende Garnisoenen haren verscheyden misvertrouwers ende onheylen, tot grooten nadeele van de algemeyne ruste: So is raetsaem ghevonden, dat de voorsz. Articulen sullen over gelevert worden by de wel-gemelte Ambassadeurs aen de hoogh-gedachte Princen, om sich daer nae te voegen, ende die aen te nemen, ten goede ende ruste van hare Personen, van de voorsz. Landen, ende van de gantsche Christenheyt. Belovende de welghedachte Ambassadeurs in den name van hare Coningen, Princen ende Overhoofden, de voorsz. Princen van Brandenburgh ende Nieuburgh te mainteneren by de voorsz. provisionele administratie volgens de selfde Articulen. Ende waren onderteckent als volght.*

Refuge, Raedt des Aller-christelijcksten Konings in sijnen Raden van State ende Secreten etc. Ambassadeur van sijne Majesteyt tot bevredinghe der geschillen van Gulich / etc.

Du Maurier, Raet van sijne alder-Christelickste Majesteyt ende sijnen Ambassadeur ordinaris by mijn Heeren de Staten van de vereenighde Provincien / etc.

Henry Worton, Ambassadeur extraordinaris van sijne Majesteyt van Groot Brittannien, tot bevredinghe van de gheschillen van Gulich / Cleve / etc. 1614.

Iohan Dickenson, Agent van sijne Majesteyt van Groot Brittannien by de possiderende Vorsten.

In Name van de Chur-Vorsten ende vereenigde Staten des Heyligen Rijcx.

Iohan Albert, Grave van Solms, etc. groot meester van de Churvorstelijcke Paltz / etc.

B. Buwinckhausen van Walmeroden, Raet in de Raden van den Hertoge van Wirtembergh, etc.

In name van de Staten Generael der vereenighde Nederlanden:

D. Dirrick Bas. Albert Ioachimi. Marcus van Lyclama ende Nyeholt. Ian van Goch. W. Borre van Amrongen. S. van Harsolt.

Den Hartogh van Nieuburgh antwoordt op den Brief van de Commissarissen.

Dese Articulen werden beneffens eenen brief van de Heeren Commissarisen: in date den twaelfde Novembris 1614. overghesonden aen den Hertogh van Nieuburgh, die den 18 dito tot antwoorde schreef / nademael door de genade Godts ende de goede officien by den Heere Gesanten ghedaen / het Tractaet van verdraegh tusschen de Marcki-graef van Brandenburgh ende sijnen persoon nu soo verre gebracht was / datter geen swarigheden meer en waren / als alleenlijk van den tijdt der uptboeringe / pretenderende d'een partije dat de selve dateliick behoorde te geschieden / ende de sijne / dat men wachten moest na de ratificatie van mijn Heere den Churfurst / ende Mevrouwe de Churfurstinne van Brandenburgh, de wijle daer geen ghenoeghsame Procuratie en was van die selve Vrouwe: soo badt hy den Welghemelte Heeren Ghesanten / niet te willen toelaten / dat om soo weynigh daghen alsser van noode waeren om de voorschreven Ratificatie te doen komen / men nalaeten soude het voorschreven Tractaet te beslupten / seggende voorts in sijnen Brief / dat wat aengingh de plaetsen by den Marquis Spinola inghehouden / hy Marquis sich verbinden soude sijne Garnisoenen daer upt te trecken met de overkomste van de voorschreven Ratificatie / midts dat Prince Mauritz sich mede verbinden soude alsoo te doen / etc. Maer de Heere Petrus Peckius, Raedt-heer van den Secreten Raede tot Brussel / ende Gesante van den Eertz-Hertogh Albertus / vernomen hebbende dat de voorschreven Articulen gheteeckent ende ghereet waeren omme den possiderende Vorsten overghelevert te worden / heeft den 12 Novembris by de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck hooghlyck ghe-

1614. exposuleert / dat sulcks in sijn afweſen gheschiet was / ſae dat hy gheen Coppe ofte visie van de selve en hadde konnen krijghen / hem voorts seer beklaghende over de fozme / ende sonderlinghe dat de Articulen niet alleen by de Koninghlijcke Ghesanten / maer oock by die van de Gheunieerde Churfursten ende Stenden deses Rijcks / ende der Heeren Staeten Ghecommitteerdens onderteeckent waeren. Versocht daer om te moghen Coppe hebben voor de overleveringhe / ende verklaerde dat upt die maniere van doen niet anders konde gheoordeelt worden / dan dat men de saecke begheerde in verwarringhe te houden / ende tot extremitepdt te brenghen. Op alle het welcke by de Welghemelte Heeren Ambassadeurs hem is voorghehouden / hoe ende in wat manieren datter nu meer als een Maendt was ghehandeldt om de misverstanden tusschen de possideerende Vorsten / ende 't gheene daer van dependeert / ter neder te legghen / ende hoe veel Conferentien op de materie oock met sijne E. selve waeren ghehouden / daer meede even-wel de saecke niet en hadde konnen gherecht worden / waer van nochtans de schult niet te gheven en was den Heeren Ghesanten / die ter goeder trouwe de vereeninghe tusschen de Vorsten gheerne saghen gheroffen / ende de Landen verlost van de swaere inlegeringhe der twee Heyrleghers / midtsgaeders voorghekoomen dat de ghemeene ruste niet en werde gheturbeert / van de welcke / indien de Heere Peckius ofte sijne Meesters moede waeren / mochte hy sulcks verklaeren. Sulcks dat haere E. E. den bequaemste middel om een goet eynde van de sake te maecken / hadden gheoordeelt te weesen / te beraemen met den ghenen die de twee Princen in de possessie van de Landen hadde helpen stellen de voorschreve Articulen / de welcke niet anders en moesten verstaen worden te weesen / als het advijs / raedt ende versoeck aen den selven Princen ghedaen / ende ghegheven by hunne Vrienden / tot haeren ende haerer Onderdaenen beste / ende tot conservatie van de gemeene ruste. De voorschreven Peckius hadde mede de Keulsche Ghesanten opghemaeckt / om te verhinderen dat die voorgheroerde Articulen gheteeckent souden oberghesonden worden / dan wierden even-wel by de Wel-ghemelte Heeren Ambassadeurs besloten / toegeschickt / soo aen den Heere Prince van Brandenburgh / als aen den Hertogh van Nieuburgh, dieſe (ghelijck ghesept is) beyde gheaggreert ende aenghenomen hebben / al-hoe-wel dat de Nieuburgsche in 't eerste daer teghen moveerden de swarigheden in dese naervolgende Articulen by den Heere Peckius aen de Koninghlijcke Ghesanten obergegeven begrepen / namentlijck /

1614.

Swarighe den by Peckius voorgheworpt

1. Dat het accoort ghemaeckt wordende, wordt verstaen dat het selve onderteeckent sal worden by yeder Prince in een besonder schrift, het welcke mede sal moghen geteeckent werden by den gheenen die elck Prince sal begheeren, ende sullen in den titel de qualiteyten van de selve beyde Princen uytghedruckt worden als Procureurs van hunne respective Vaders ende Moeders.

2. Dat men by het tweede artijckel sal voegen, dat beneffens de Princen oock de Stenden ende Steden der selver landen haer sullen verbinden tot het inhout des artijckels.

3. Dat men in 't vijfde artijckel sal uyt drucken, dat het gheschieden sal door twee Commissarisen by elck van de voorsz Princen ghenoemt.

4. Dat men den Ingenieurs in het achtste artijckel ghemelt, sal belasten, te maken dat de Stad niet open en blijve noch in perijckel van beklommen te worden.

5. Dat men tot verklaringhe van den 17. artijckel daer sal by voeghen, dat in plaetsen daer de Princen de collatien van de beneficien niet en hebben dan alleen voor ses maenden in 't jaer, de selve ses maenden onder haer ghelijckelijck sullen ghedeelt worden.

6. Dat het oversien van de Archiven (in den 19. artijckel gheroert) geschieden sal binnen een jaer, sonder uytstel van de hoofdsake.

7. Dat yeder Prince sal te verklaren hebben de vervreemdinghe ende versettinghe die hy ghedaen mach hebben, met den tijdt der selve, ende dat men op 't eynde van den 20. artijckel sal by voeghen, dat voortaen gheene vervreemdingen, verschenckingen ofte versettingen en sullen geschieden, dan met consent van beyde Princen.

8. Dat men in den 21. artijckel na de woorden *der privilegien des lands* sal by voegen, *ende naer luyt deses teghenwoordighen provisionelen tractaets, het welcke sal ghevolght, onderhouden ende naegekomen worden in alle sijne poincten, tot de dicisie van de hoofdsake toe.*

9. Dat men maecken sal een formulier van ratificatie, den tijdt van de inbrenginghe der selve verkorten, ende de uytvoeringhe des Tractaets soo lange nalaten.

Oneenighe den ende diſputen onder de Gecommitteerden.

Beneffens dese obergegeven Memorie continueerde de voorschreven Heere Peckius sich ten hooghsten te beklagen dat de Heeren Ambassadeurs den rechten wegh niet en waeren ingegaen / ende sich partydich ghetoont hadden / voor soo veel sy den ghecommitteerden upt de vergaderinge der Heeren Staten Generael hadden toeghelaten de artijckelen te teyckenen.

Daer-

1614. Daer-en-teghen schooven de Heeren Ambassadeurs de partydighheydt op de Nieuburghsche sijden / die de Koninghen van den aenvangh ghesuspecteert hadden / ende niet begheert te vertrouwen de bewaeringhe van Guligh, als mede op den voorschreven Peckius / die niet alleen met de Nieuburghsche Ghesanten / maer oock sonder de selve des Hertoghen van Nieuburghs saecken ghedreven ende ghevordert hadden. Sustinerende de Heer Ambassadeur van Groot Brittannien, dat de rechte wegh in deser saecke by den Heeren Ambassadeurs gehouden was: ende dat haere E. E. anders niet en hadden konnen procederen / dan (naedien de partyen onderlinghe niet en hadden konnen verdraeghen) metten ghenen die de Princen in de Possessie van de Landen hadden helpen stellen / wesende een lichaem van over langhe t'saemen ghevoeght / te concipieren articulen / volghens de welcke haere Voorluchtigheden de voorschreven Landen t'saemen in ruste souden moghen administreren / ghelijck ghemeender hant was gheschiet. Het principaelste poinct waer op evenwel van de Nieuburghsche zijde het beslupt van dese handelinghe wierdt upt-ghestelt / was / de Marquis Spinola niet en begeerde Wesel te ontrupmen / voor dat de ratificatie van den Heere Chur-furst van Brandenburgh soude weesen in ghevracht / segghende de selve Marquis / dat hy van een yeder ghehouden soude worden voor eenen Nescio, dat is onwetende / ende in sweereltz saecken onervaeren / indien hy op de belosten in d'artijckelen begrepen / ende die van den Heere Prince van Brandenburgh / welcke gheen suffisante procuratie tot dese handelinghe en hadde / soude sijn Garnisoen upt de voorschreven Stadt trecken sonder veele verseckeringhe / ende dat niet alleenlijck sijne reputatie daer door soude worden ghequetst / maer oock sijne quaetgunners occasie om hem te stellen in de quade gratie van sijnen Koningh ende Eertf-Hertoghen. Op dese sijne opinie bleef de voorschreven Heere Marquis persisterende / niet teghenstaende by den Heeren Ambassadeurs volkomentlijck vertoont wierdt aen den Heere Peckius / dat het voorschreven voorgheven onghefondeert was / zijnde het grief van de Eertf-Hertoghen ghereparert / soo haest als het volck van de Heeren Staten upt Guligh soude vertrocken zijn / ende die vestinge gedemolieert.

Ghelijck oock de Hertoge van Nieuburgh ghenoegh soude verseckert zijn teghen Brandenburgh / als ten weersijde het volck van oorloghe afghedanckt soude wesen / ende sijne Voorluchtigheydt ghestijft met het faveur van alle / die d'articulen hadden onderteyckent / die hem ontwijffelijck souden by-ballen / indien de H. ere Churfurst weygerde ofte swarigheyt souden maecken den bestemden tijdt de ratificatie te senden. Dat daer beneffens quam in conciderație / dat binnen den tijdt versproocken om de ratificatie over te brenghen / veele saecken konden toevallen / die ooch buyten den wille des Marquis souden konnen verooy saecken / dat Wesel als dan niet en soude worden ontlast van het Garnisoen / als daer waeren / sijne doodt / ofte die van den Eertf-Hertoghen / ofte van den Coninck van Spangien / muterye onder de Soldaten ende ander oorsake meer.

De aenwesende ghedeputeerde upt des Landts Staten vonden haer door het voorschreven ghesustineerde van den Marquis seer perplex / ende sochten middel om hem gherust te stellen / ten eynde de Landen op het spoedighste mochten ghenieten de vrucht van de meyninghe der Heeren Ambassadeurs / ende van de articulen / voorstaende / dat soo verre by den eenen oft anderen Prince de ratificatie niet en wierde overghebracht ten bestenden dagh / sy-lupden den gheenen die in ghebreecke bleeve niet en souden kennen voor haeren Heere / noch eenighe inkomsten laeten ghenieten / soo langhe hy sijnen ratificatie niet en soude ingheleyeracht hebben.

Als nu op den seventienden dito de Brandenburghsche Commissarisen volkoomen procuratie van den Heer Chur-furst op den Prince sijnen Soon overbrachten / by de welcke sijne Voorluchtigheydt tot dese handelinghe wert gheauthoriseert / ende allen gheratificeert wat daer in verdraeghen en beslooten soude worden / werdt de Copie der selve ghestelt in handen van den voorschreven Peckius / die daer op ghecommunicеert hebbende met den Hertoghe van Nieuwburgh / Marquis Spinola ende de Heulsche ghesanten / noch dien avondt de Heeren Koninghlycke Ghesanten ghevisiteerde / ende van weghen de selven Hertoghe ende Marquis versocht heeft / dat haere F. F. noch den volghenden dagh haer vertreck van Santen wilden upt-stellen / also hy enen Courier op de voorschreven saken afgesonden naer Brussel

1614. alle uyre was verwachtende. Hier op volghde des anderen daeghs de voornoemden brief des Hertoghen van Nieuburgh, waer inne hy verklaerde te vreede te wesen d'Articulen te accepteren / midts dat de Heeren Ghesanten by particuliere acte verklaringhe doen souden / op de puncten begrepen in de voor-verhaelde memorie by Peckius overghegheven / consenterende dat alle de voorschreven articulen souden worden ghëexecuteert / soo haest procuratie van de Churvorstinne van Brandenburgh over ghelevert soude wesen / alsulcken inhoud / als die van synne Churfurstelijcke Hooghevdt / die als-doen mede ghërhibeert / ende by den Heeren Ambassadeurs in der bester forme ghesien is ghevonden / niet anders verhopende dan dat de handelinghe nu tot een ghewenschte uytkomste soude worden ghebracht. Peckius op den neghentienden dito de voorschreven procuratie van de Cour-vorstinne ter handt ghekregen / ende die metten Hertoghe van Nieuburgh ende Marquis Spinola tot Wesel ghecommuniceert hebbende / heeft des daeghs daer aen tot de t'samentlijcke Heeren Ambassadeurs ghesept / dat synne Vorstelijcke Hoocluchtighevdt op de selve procuratie met de executie van de articulen sonde laeten voortgaen / sonder nochtans voor die tydt eenighe schaffelijcke declaratie dies aengaende mede te brenghen / dan verklaerde dat synne Hoocluchtighevdt die metten eersten soude oversenden met aggreatie van de articulen / onder de voorbespraecken Conditien / ende midts dat de Steden des Landts souden sweeren / dat sy den ghenen die teghens de Artijckelen doen sonde / ofte de ratificatie van synne principaele binnen den bestemden tydt van ses weecken niet over en leverde / voor haeren Heere niet en sullen kennen Versaeckende te dien eynde de voorschreven Peckius met de Nieuburghsche Commissarisen / ende trachtende by den Heeren Ambassadeurs te doen goet vinden / dat de Stenden daer op souden worden vergadert / waer mede dan tien oft twaelf daghen te vergheefs souden door-ghebracht synn ghevorden. Dan ghevoelende dat de voorschreven conditie den Heeren Ambassadeurs niet en behaeghde / synn ten lesten met veel aenporens daer toe gebracht / dat sy den twee-en-twintighsten dito aen de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck overghelevert hebben de declaratie des Hertoghen van Nieuburgh op de aen-neminghe van d'articulen / gelijck die by hare E. E. waren ingheslelt / ende nam de Heere Peckius aen een Memorie in te stellen van het ghene te doen stont / om sonder voorder dilaey te komen tot de executie / doch sondt in plaetse van dien aen de Heeren Ambassadeurs over seecker formulier van de beloften / welcke de Generaels van beyde leghers souden doen / nopende het upt-trecken van de Garnisoenen upt de Steden / ende van de Legers upt den velde / ingheslelt synde op den naem van den Marquis Spinola. Daer teghens by de Ghecommitteerde der Heeren Staten Ghenerael ghecontrapieert wierdt een ander formulier op den naem van synn Princelijcke Excellentie / ghepresenteert by de Heeren Ambassadeurs / die het selve den Heere Peckio overleverden / om de depesche van dier zijde te verbolgen.

Nieuwe verhinderingen by Peckius te baren.

Tusschen den vier-en-twintighsten endelaetsten Novembris wierden so by den Heere Peckio als by de Nieuburghsche voorghebracht verschepden ongefondeerde swarigheden / om te beletten / ofte ten minsten te verrecken d'executie van de articulen by den Heeren Ambassadeurs in gheslelt / ende nu by de Princen van Brandenburgh ende Nieuburgh aenghenoomen ende ghetecken. Waeromme de Heeren Koninghlijcken Ambassadeurs goet vonden / met voor-weeten van des Ghesanten / ende de Ghecommitteerde upt den Heeren Staten Generael / t'samen aen den Hertogh van Nieuburgh / ende elck besonder aen den Marquis Spinola te schrijven dese naervolghende brieven / by ons upt de Fransopsche ende Italiaensche spraecke in onse Nederduytsche vertaelt. Die hare E E. ghesamentlijck schreven aen den Hertoghe van Nieuburgh lupde aldus:

Mijn Heere: Als mijn Heeren uwer Hoogheyts Ambassadeurs ons overleverden uwe Aggreatien op de Articulen van het Tractaet van accommodatie tusschen uwe Hoogheydt ende mijn Heere den Prince van Brandenburgh, soo begeerdense op ons, dat wy metten eersten oock souden intrecken die van den selven Prince. Twelck ghedaen hebbende, presenteerden wy de selve gisteren morghen aen uwe voornoemde Ambassadeurs. De welcke die ghesien ende gheleson hebbende, ons verklaerden anders gheen manghel daer in te mercken, dan dat de voorschreven Heere Prince daer in gheen vermaen en maeckt van sijn Erfghenaem oft recht daer toe hebbende. Waer op wy hem vertoonden, dat wesende een Soone des huysghesins, ende in deser saecke niet handelende dan in qualiteyt van Procureurs van mijn Heere de Churfurst, ende

Brief van de Gesommiteerden aen den Hertogh van Nieuburgh.

Me

1614. Me Vrouwe de Chur-Vorstinne sijn Vader ende Moeder, hy nocht ghemocht noch behoort en hadde de selve Clausule daer inne te voeghen, voornemelijck in een Tractaet provisioneel, het welcke niet alleen niet en moet eeuwelijk stad-grijpen, maer hebben oock uwe Hooghedeu selve ons verklaert het selve metten eersten te willen eyndighen door besiechtinghe van de hoofdsaecke, 't sy by middelen van vrientschap ofte van rechte. Behalven dat de selve clausule wel sal moghen begrepen worden in de Ratificatie der ghenen, uyt krachte van welcker volmacht hy procedeert, ende dat derhalven deese swarigheydt van gheener waerde en was. Waer over niet-te-min de selve uwer H. Ambassadeurs persisteerden de voorschreven Aggreatie niet te aenveerden, tot nae dat sy ghesien hadden de Originale volmachten van den voorghemelten Heere Prince. De welcke ons des naemiddaeghs ghebracht wesende by sijne Ambassadeurs, als oock ghesien ende gecollationeert by die van uwer Hooghedeu, so begheerdense dat wy haer daer van een Copye souden teyckenen, tot ghetuyghenisse dat sy de selve ghesien, ende sich daer mede volkomelijck vernoeght ghehouden hadden, doch deselve Copye by hun aenghenomen zijnde; en hebbense evenwel niet ghelaten voort te vaeren in 't weygheren van de Aggreatie des voorschreven Princens, over het Tractaet tusschen uwe Hooghedeu aen te nemen, haer altijdt stootende aen 't voorghewende manghel van de voorschreven Clausule, ende ons voorders aensegghende, datter noch seeckere andere poincten tusschen uwe Hooghedeu te beslechten waeren van dinghen in het voorschreven Tractaet niet begrepen. Van welke poincten nochtans sy ons gheen verklaeringe en deden, noch metten monde, noch by ghescbrifte. Daeromme wy uwe Hooghedeu niet en konnen verborghen houden, dat wy soodanige Procedueren seer vreemt ghevonden hebben, naemelijck dat sy ons aenghesevdt hebben niet voorsien te zijn van volkomene Procuratie, selfs om de voorschreven Aggreatie, als wy haer die presenteerden, uyt onsen handen te aenvaerden, te meer om dat wy gantsch gheen manghel daer in en bevinden, als oock dat nae dien het voorschreven Tractaet beslooten, ende ten wedersijde by uwe Hooghedeu voor goet ghekent is, men ons nu voorhoud een ander gheheel nieu Tractaet by der handt te nemen, waer inne wy gheresolveert zijn in gheener maniere te treden, dewijl het alreets-ghemaeckte-Tractaet ghenoeghsaem is om dese Landen in te houden, is't anders dat yeghelijck daer nae haeckt; ende haecken de sommighe naer yet anders, soo en soude het dan nergens toe dienen te treden in nieuwe voorslaeghen, de welcke van d'eene sijde ghestelt zijnde, verscheyden andere sullen met haer trecken, van d'ander sijde. Men heeft ons oock ghesevdt dat uwe Hooghedeu begheerde het voorschreven Tractaet gheratificeert te hebben by de Stenden van dese Landen solemnelijck vergaedert, het welcke naemaels sal moghen gheschieden, indien 't noodigh is, om uwe Hooghedeu te vernoeghen. Maer soo veel aengaet de uytvoeringhe des selven Tractaets waer toe de tijdt perst, soo ghelooven wy altesamen, selfs volghens t'advijs van mijn Heer Peckius, dat de selve Stenden, die hier teghenwoordelijck in grooten ghetale uyt alle de Provincien versaemelt zijn, (moghende ende behoorende by uwe Hooghedeu gheauthoriseert te worden) bequaem zijn om in den naem van al de andere, te staen over een handelinghe daer niet min aen en hanght als de ontlastinghe uwer Onderseten van de jammeren ende ellendigheden die sy lijden door 't verblijven van de twee Leghers die haer nu van eenen soo langhen tijdt herwaerts op-eeten, ende niet langher en konnen blijven sonder hun uyterste verderf, van het welcke wy gheen ghetuyghen zijn willende, noch onse persoonen door onse tegenwoordigheyt daer aen schuldigh maecken, uwe Hooghedeu niet en sullen verswijghen, dat de haperinghen ende uytstellinghen, die wy sien dat ghebruyckt worden om de voorschreven uytvoeringe te vertrecken, ons tot verdriet strecken, 't welck des te grooter is, om dat nae eenen langen tijdt ende veel arbeyts by ons uyt goeder gheneghentheydt in den naeme van onse Meesters tot ghemeyne vernoeginghe van uwe Hooghedeu aenghewent, ende nae dat wy vwe saecke ghebracht hebben in soo goeden staet als sy soude konnen wesen, nu daer anders niet en ontbreeckt dan 't ghene tusschen u beyden beslooten is uyt te voeren, men daghelijcks inbrenght seeckere swarigheden die gantsch gheenen schijn en hebben, soo dat wy ghedwonghen zijn te twijffelen, oft oock de oprechte meyninghe van haere Majesteyten in deser saecke ghesecondeert, ende by ghestaen wordt, ghelijck sy, om des aensiens wille, 't welck (soo uwe Hooghevdt weet) de tusschen-sprekinghe van soo groote Monarchen weerdigh is, wel behoorde. Daerom isset dat wy u bidden alle deese swaerigheden te doen ophouden, die doch niet weerdt en zijn selfs voor een uyre tijdts dit goede werck te achterhouden, aen het welcke uwe Hooghedeu kan oordeelen of oock yemant ter Weredt meer gheleghen is als u selve, soo dat het onnoodigh zijn souden de redenen daer van voor te draghen. Uwe Hooghedeu indien 't haer belieft, sal oock de teghenwoordighe brenghers doen hebben een recepisse van de Acte van Aggreatie der voorschreven Heeren Princes van Brandenburgh, op uwer beyder Tractaet, de welcke wy u over-senden, volghens de approbatie ons by uwe Hooghedeu selve ghegheven, ende by ons aen de Ambassadeurs van den selven Heer Prince behandight. Welcke sendinghe wy niet en souden behoeft hebben expresselijck aen uwe Hooghedeu te doen, indien uwe Ambassadeurs u de voorschreven aggreatie hadden willen doen hebben, ghelijck sy ons onder haere handt-teyckens belooft hadden. Ende soo wy ymmers dit misnoeghen sullen moeten hebben, dat dese voorschreven brenghers tot ons wederkeeren sonder

1614. recepisse; met een goede verſekeringe daer by van deſe ſake, ende dat ſonder uytſtel geheellijck te eyndigen, ſoo bidden wy uwe H. ſich te willen laeten voorſtaen, dat de weerdigheydt van onſe Meeſters, ende de eere van onſe ampten ons raden ende bedwinghen ſullen haer te bevrijden van de kleynachtinge, die ſy voortaen door ons langer onnutte verblijf alhier ſouden onderworpen zijn, ende hun te gaen aendienen ende bewijſen (gelijck ſy ons 't ſelve noch tegenwoordelijck ordineren) op wat voet ende hoe verre men dit Tractaet ten goede van uwe Hoogheden heeft konnen brenghen; ſoo haeſt daer eenige reſolutie ſal genomen zijn op d'een manier of op d'ander, ende met eenen wat wy uyt haere naemen ghedaen hebben, tot beveſtiginghe van den algemeynen vreede, die wy weten dat ſy wel gereſolveert zijn meer ende meer te verſekeren, ende niets dat in hare macht ſy daer toe te ſparen, Ende verwachtende een goede ende veerdighe antwoorde van uwe Hr. ſullen wy den Schepper bidden, &c.

Den Inhout des Briefs by den Heere Ambaſſadeur van Vranckrijck gheſchreven aen de Marquis Spinola was als volght:

Brief van den Ambaſſadeur van Vranckrijck aen Spinola.

Mijn Heere, naedemael wy ghekoomen zijn tot het ghene dat haere Aller-Chriſtelijcxſten Majeſteyten ons bevolen hebben in haeren naeme te beſchicken, ende dat door de begeerte dieſe ghehadt hebben om te voldoen de menighmael verhaelde verſoecken aen hun gedaen by haere Sereniſſime Hoogheden, ſtreckende om te maecken dat mijn Heeren de Staten van de Vereenighde Nederlanden haere Garniſoenen ſouden trecken uyt Guligh, ende naedemael de ſelve Heeren bereydt zijn, ſoo uyt die, als uyt alle andere by haer inghenomene plaetſen te vertrecken: Soo hebben wy oock tot noch toe altijdt ghelooft, datmen van wegen hare voorſchreven Hoogheden met ghelijcke volveerdigheydt ſoude volbrenghen de conditie waer op de authoriteyt van hare voorſchreven Majeſteyten ſoo vrymoedelijck in deſe handelinghe ghebruyckt is gheworden, ende datmen ter ſelver tijdt oock ſoude wegh nemen alle de Garniſoenen diemen uyt haeren naeme daer inne gheleydt heeft, te meer om dat wy een accoordt ghetroffen hebben de tuſſchen mijn Heeren de Princen van Brandenburgh ende Nieuburgh, by hun in de alderbeſte forme gheapprobeert, ten eynde dat haere miſverſtanden geen naedeel meer en mochten veroorſaecken, noch voor haere, noch voor den alghemeynen vreede, van nu af volkomentlijck uytghevoert hebben 't ghene ons te volbrenghen toequam. Al de reſte mijn Heere, hanght nu aen uwe Excel. ende daerom bidden wy u gantſch toegheneyghdelijck daer in te ghebruycken de macht die ghy hebt, ſonder te ghedoghen dat ſoo grooten goet langher uyt ghelteldt worde door middel van ſeeckere konſten die men ons doet blijcken, waer van wy wel gelooven dat de meninghe van uwe Excellentie heel verre verſcheyden is, maer dewijle ſy even wel daer door achterhouden wort, ende dat wy ſien de vervaerlicke conſequentien die daer uyt op verſcheyden manieren moghen volghen, ſoo heeft ons ghedocht dat wy u moeſten bidden, ghelijck wy gantſch toegeneyghdelijck doen, dat ghy daer inne wilt verſien, te meer om dat wy uytghedruckten laſt ontfanghen hebben van hare Majeſteyten deſe ſaecke op het allerſpoedighſte te eyndighen, in de welcke het hun grootelijcx aengaet klaer te moghen ſien, ſoo om de ſorge die ſy dragen voor de ruſte van hare vrienden ende ghebueren, als om dat hun ſoo merckelijck vele daer aen gheleghen is, niet te gedooghen dat de ſelve ruſte geſtoort werde. Wy ſtelden over eenige dagen ons vertreck van hier uyt, op hope van een veerdighe uytvoeringhe des voorſchreven Tractaets, waer van wy oock hare Majeſteyten verwittight hebben. Maer nu en konnen wy ſonder leetweſen niet aenſien, noch ſy ſonder onluſt verſtaen, dat het ſelve noch uytgheſtelt wort op ſeeckere ſwarigheden die niet eens aenmerckens weert en zijn. Wy dan bidden uwe Excellentie noch maels de ſelve af te ſnijden, ende ſich te verwerven de eere van het volvoeren van deſer ſaecke, midts noemende eenen ſeeckeren dagh tot de uytvoeringhe van 't gheno gheaccordeert is, om de Leghers ende garniſoenen te doen vertrecken. Anderſins door ons langher verblijf alhier, ſoude ons verweten worden dat wy de waerdigheyt van haere Majeſteyten onderworpen maeckten een ſulcken verachtinghe die haer verſtooren ſoude, ende waer van het onmoghelijck zijn ſoude ons ſelven te excuſeren. Wy hoopen dan door de weder-komſte van deſen brengher, eyntelijck te verſtaen den wille van uwe Excellentie, over 't ghene voorſeydt is, op dat wy volghens de ſelve, een eyntelicke reſolutie mogen nemen, naer uytwijſen onſes ſchuldighen plichts. Ondertuſſchen ſullen wy blijven, &c.

Volght nu den Brief van den Heere Ambaſſadeur van Groot Brittannien aen den voorſchreven Marquis Spinola.

Brief van den Ambaſſadeur van Groot Brittannien aen Spinola.

Excellenſte ende Doorluchtighſte Heere, Om uwe Excellentie niet moeyelick te vallen met het verhael van de omſtandigheden, ghy weet alles watter ghepaſſeert is, ſedert dat wy tot uwen verſoecke alhier zijn verbleven. Ghy weet oock dat de teghenwoordigen handel alreede ſo verre gebracht is, datter gheen middel meer overghebleven en is tuſſchen de ruſte ende afbreucke der ſelve. Des niet teghenſtaende ſien wy datter alle daghe nieuwe ſwarigheden gantſch vreemdelick worden inghebracht, om 't ghene datter gheaccordeert, ende aen weder-ſijden beſegelt is, te verlenghen, ofte oock teffens om te ſtooten. Derhalven, dewijle yeghelijck Dienaer (al is hy ſchoon met andere vergheſelſchapt) een beſonder inſien heeft op de eere des ghenen die hem ghebiedt, ſoo hebick 't geacht mijnen ſchuldighen plicht te zijn uwe Excellentie met alle behoorlijcke eerbiedinghe indachtig te maecken, dat indien het uwe meyninghe is de inghenomene plaetſen te behouden,

1614. den, het mogelijck beter soude geweest hebben 't selve te doen, sonder de weerdigheyt van mijnen Serenissimen Heere, ende die van sijne Kroonen te verabuseren met een deel ophoudinghen alhier voorgevallen, ende met soo veele ende soo dickmaels verhaelde beloften aen sijnen Koninclijcken persoon ghedaen. Bidden daerom uwe Excellentie niet alleen met haere grootmoedigheydt, maer oock met haere voorsichtigheydt ende oprechtigheydt sich te beraden, hoe veel datter aen 't ghene dat noch te resolveren staet, is gheleghen. Waer mede, &c.

De Marquis Spinola dese Brieven ontfanghende / beklaeghde sich / dat hy in de handelinghe bedroghen was / ende dat men met hem ter goeder trouwe niet en hadde ghehandeert / beschuldigende die van Brandenburgh dat sy die procuratie te langhe hadden achterghehouden / ende segghende met hooghe woorden / soo verre ten weder syde geen Ostagiers werden gestelt / dat hy Wesel niet en soude verlaten / om van 't uyttrecken van Guligh verseckert te zijn / maer soo de Ostagiers Saterdaeghs binnen Santen quamen / soude hy met den sijnen des maendaeghs vertrecken / ende des Donderdaegh daer aen Wesel ende alle andere plaetsen rumen. Den Hertogh van Nieburgh / wegerde eerst een wijle sijnen Brief aen te nemen / doch met Spinola ghespraecken hebbende / heeft den selven daer nae geaccepteert / ende beantwoort als volght:

Mijn Heeren, uwen Brief op gisteren is my wel behandight, ende hoe wel dat de poincten daer van ick u hebbe doen spreken, wel noodigh zijn geaccommodeert te wesen tusschen mijn Heere den Marckgrave van Brandenburgh ende my, so en verstae ick nochtans door de accommodatie der selve de uytvoeringhe van het Tractaet tusschen ons ghemaeckt gheensins te vertrecken, my vastelijck verseeckerende, dat de selfde Heer Marck-graeve daer nae oock niet en sal vertrecken de Accommodatie van de voorschreven poincten, ende dat op 't alderspoedighste. Wat belanght de forme van d'approbatie by den voorschreven Heere Marckgrave ghedaen, daer in ghedraech ick my aen 't ghene mijne Ghedeputeerde u sullen segghen, ende blijve altijdt, &c. uyt het Legher by Wesel den seven-en-twintighsten Novembris 1614.

Verhaelt wat in de Collatiesche handel voorder vorgevallen is.

Sijne Excellentie verstaen hebbende het voorschreven protest van Marquis Spinola, heeft in de Ostagiers geconsenteert. Waer des niet teghenstaende / herst Peckius de Heeren Ambassadeurs lacten weeten / dat hy Fretema / die met de antwoort op de voorsch. brieven te rugghe was ghesonden / om eenighe saecken van importantie / smorghens metten daghe hadde ghesonden naer Wesel ende dat hy teghen den middach weder soude keeren met sulcken antwoordt / daer inne haere EE. redelijck contentement souden hebben / uyt welck woordeken redelijck niet veel goedts en was te vermoeden. Heeft dieswegen nochmaels aengehouden om de voorschreven Acte by de Generaels van beyde de Leghers te passeren / naemelijck dat niet meer in de Gulichsche Landen met haere Leghers te sullen wederkeeren / segghende: soo sulcks niet en gheschiede / dat dan de handelinghe soude moeten breken. Waer op hem by de Heeren Ambassadeurs werdt gheantwoort / dat sulcken belofte soude strecken tot prejudicie van de Vorsten selfs / ende booven dien ongheseondeert was. De voorschreven Peckius sende meede / soo verre de Legers Heersmisse uyt het Veldt ghebracht konden worden / dat het veel ghedaen soude wesen / ende is daer op stil-swijghens naer Weesel vertrocken met de Nieuburghsche ende Keulsche Ghesanten / welcke laetste meede voor haer vertreck aen de Heeren Ghecommitteerde upt de Edele Moghende Heeren Staten Generael verklaerden / van Peckio verstaen te hebben / soo verre de boven-verhaelde Acte by de Generaels niet en wierde ghepasseert / dat de handelinghe soude ghebroocken worden. Den lesten Novembris nae middagh is de voorschreven Heere Peckius met de Nieuburghsche ende Keulsche Ghesanten van Wesel weder gheromen tot Santen / mede brenghende een heel andere resolutie / dan men in verbolgh van de verklaringhe by hem tot meer maelen ghedaen / hadde verwacht / te weeten / de wijle de saecke van de welcke ghehandelt werdt seer swaer was / dat de Marquis Spinola daer van geadverteert hadde haere Hooghheden in Brabandt / om daer op te verstaen haere goede meyninghen / die hy wilde volghen. De Keulsche hebben den gecommitteerden upt den Heeren Staten Ghenerael gheseght / dat sy vermoeden / dat de Marquis wel mocht om advijs in Spaengien gheschreven hebben / om te ontgaen het perijckel van sijn credit ende faveur aen 't Hof / daer inne hy lichtelijck door sijne quaetgunders soude werden ghebracht: daer beneffens om schijn te geven aen 't voorschreven dilay van deser saecke / ende den haet van dat d'executie des tractaets niet voort en gingh te schuyven

Verbeuchten by Spinola ende de sijne ghesorte.

1614. ben op de Heeren Staten / en sijn Prinselijcke Excellentie.

Daer wiert by Peckius wederom voorgheslaeghen / dat haere Hoogh. Hoogh. en sijn Excellentie behoorden te belooven in dese landen niet weder te komen met eenighe macht van krijghsvolck / immers den eenen Prince tegen den anderen niet by te vallen / ende onder 't dexel van manutentie des accoorts nae haer beliefte volck in 't Landt te brenghen / waer door dan nieuwe onlusten souden worden veroorsaeckt / gelijck door 't verseeckeren van Guligh tot voordeel van beyde de Vorsten was gheschiet. De Nieuburghsche pretendeerden noch daer-en-boven / dat de lotinghe van de residentie behoorde ghedaen te worden voor het vertrecken van de Garnisoenen uyt de Steden. Maer de Heeren Ambassadeurs hebben dat voorstel ghenoomen (ghelijck het onder waerheydt was) voor ghesochte dilayen / ende hebben de voornoemde Ghesanten besegghent met ghelijcke redenen als wy hier vooren beschreven hebben / ende uyt haere brieven te sien sijn. Ende om een afscheyt te maecken / hebben haere E. E. den Heere Peckio / den Nieuburghschen / ende den Landt-steden tot Santen overgelevert hun-luyden advijs op de forme van d'executie des tractaets / het welcke sy van ghelijcke ghedaen hebben aen sijn Excellentie ende den Prince van Brandenburgh / ende zijn also met seer groote droef heydt der inghesetenen van Santen vertrocken naer Rees. Van waer sy den derde Decembris eenen expressen naer Spinola ghesonden hebben / met de naemen van de Ostagiers by sijn Excellentie ghenomineert / volghens 't eerste artijckel van haer E. E. advijs op de forme van d'executie van het ghemaeckte tractaet / om Spinola te meer in 't ongheluck te stellen / soo hy in gebreecke bleeve van ghelijcke te doen / gelijck hy dan in ghebreecke ghebleeven is. Ende dit is vast het ghene dat in de voorschreven verdrietighe / ende noch ten lesten bruchteloose ende bedrieghelijcke handelinghe is voorghevallen.

Nominatie van Ostagiers tot verdant van den handel.

De Handelinghe tot Santen nu aldus afghebroocken / ende de Heeren / Koninghlijcke Ghesanten van daer vertrocken / ende met de Gecommitteerde uyt den Heeren Staten Ghenerael in 's Graven-Haghe ghekoomen zijnde / heeft de Heere van Refughe / Ambassadeur des Aller Christelijcxste Konings / op den 9 Decembris 1614. ter vergaderinge van de selve Heeren Staten generael een memorie over ghegeven van sekere poincten / op de welcke sijne E. begeerde resolutie genomen te worden by de Heeren ghedeputeerde van de selve vergaderinghe / welcke poincten wy den Leser alhier mede sullen voorstellen / met de antwoorde by den H. Staten daer op ghegheven. 1614.

Het eerste poinct was, de ratificatie ende approbatie des Tractaets van Santen, by de Heeren Staten Ghenerael ghedaen, hem Ambassadeur mocht overghelevert worden. Het tweede, dat de Heeren Staten letten souden op de middelen, die sy oordeelen souden bequaemst te wesen om te komen tot de uytvoeringhe van 't voorschreven tractaet. op dat de Heere Ambassadeur wederkeerende naer Vranckrijck, die mochte voordraghen aen sijne Majesteyt, om van haerent-weghe daer over te nemen alsulcken resolutie, als sy achten sal haere weerdigheydt, ende de qualiteyt der saecke best te betaemen, ende op dat de selve Staten op 't spoedighste daer van verwitticht mochten werden. Volgens welcken het mede dienstigh zijn soude te letten in wat staet van vrede ofte van oorloghe de Landen van de Cleefsche Successie blijven souden, ter tijdt toe dat de voorschreven middelen ghereselveert ende in 't werck gestelt mochten worden.

Poincten by Kerluge aen de Staten Generael overgegeven.

Op dese propositie ghedaen van weghen de Majesteyt des Aller-Christelijckste Coninghs aen de Heeren Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden by den Heere van Refughe, Raedt van sijne Majesteyt in sijne Raeden van Staete ende Secreten / ende sijnen Ambassadeur extraordinaris by de selve Heeren Staeten / op den neghenden van deser Maendt / ende de voorschreven Memorie daer op schriftelijck overghegheven / hebben de welghemelte Heeren Staeten / nae rijpe deliberatie / sijne Majesteyt wel oodtmoedelijck bedanckt van de continuatie sijner Koninghlijcker genegentheydt / tot de welvaert van de voorschreven Vereenighde Nederlanden / ende van die Vorstendommen Guligh / Cleve / Bergh / nevens de Graefschappen ende Landen daer aen hanghende / ende de goede inghesetenen van dien / met presentatie ende aenbiedinghe van haeren herepden dienst aen sijne Majesteyt. Bedanckende mede den voornoemden Heere Ambassadeur van sijne goede officien ghedaen in d'accommodatie van de gheschillen / misverstanden ende beroerten tusschen de Heeren Prince van Brandenburgh ende Palts-Grave van Nieuburgh gheresen / van welcke goede Officien de Ghedeputeerde van de voorschreven Heeren Staeten seer goede ghetuyghenissen hebben ghege-

1614. ghegheben / soo by verscheyden haere bzieben ende advijsen als by mondelinge rappozt.

Antwoordt van de Heeren Staten op de voorgaende vonc-ten.

Verklarende voorts op de eerste vraghe van de voorschreven memorie, dat hare E. E. ghehoort hebbende 't rapport van haere Gedeputeerde, die mede tot Santen ghebesoigneert hebben, het selve ghebesoigneerde, midtsgaders het ghemaeckte verdragh, ende de ordere op de uytvoeringhe des selfs hebben gheratificeert ende gheapprobeert, naer luydt van de Acte benefiens desen over-gheghéven. Op de tweede vraghe van de voorschreven memorie, verklaerden haere E.E. dat de ghemachtighste middelen, om tot de uytvoeringhe van het voorschreven Tractaet te komen, nae haer verstandt, waeren, den Eertz-Hertoghe van wegen hare Majesteyten in dachtigh te maecken sijne beloften, op dat hy niet toe en liete dat het volbrenghen van 't voorschreven Accoort langher uytgheslelt wierde. Ende of 't gebeurde dat sulcx door desen middel niet volbracht en wierde, soo en konden hare E. E. niet verstaen dat het selfde door andere middelen te weghe ghebracht konde worden, als door die, welcke den Koningh Henrick de Groote (hooghloflijcker ende onterffelijcker ghedachte) in 't jaer 1610. teghen dierghelijcke usurpatien tot maintement van sijn Koninckliicke weerdigheyt, ende onderstandt van de verdruckte vrienden ende Bondt-ghenooten der Kroone van Vranckrijck resolveerde, welcke resolutie haere Majesteyten Koninckliick deden uytvoeren. Waer inne buyten allen twyfel de Koninclijcke Majesteyt van Groot Brittannien, de Chur ende andere Vereenighde Vorsten van Duytslandt haere Majesteyten wel souden by-vallen. Ghelijck mede de Heeren Staten bereydt souden zijn nae haer uytterste vermoghen de handt daer aen te houden. Ende met dese resolutie soude behoorlijcke ordre ghestelt moghen wor en op den lesten Artijckel van de voorschreven memorie. Versoeckende voorts de Welghemelte Heeren Staten aen den voorschreven Heere Ambassadeur, dat by haere Majesteyten jonstelijck wilde recommandeeren, soo van dese als van die verdruckte Landen, ende verseeckeren van haerder E.E. waere ende oprechte toe genegentheydt tot haeren dienste.

Den 22 des voorsz. maendts / heeft den Hertoghe van Nieuburgh aen den Koninckliycke Majestept van Groot Brittannien gheschreven desen naevolgenden Brief / by ons uyt den Fransche getranslateert:

Brief van den Hertogh van Nieuburgh aen den Koningh van Enghelandt.

Heere: Het behoorlijck respect tot de Kroone van Groot Brittannien, aen de welcke, door de gunsten ende bystanden, soo wel my, als wijlen den Hertoghe van Nieuburgh mijn Vader, ende andere mijne voorsaten van tijde tot tijde ende dat voornaemelijck by uwe Majesteyt, met ghedeelt, ick my sonderlinghe vinde verplicht te zijn, heeft over my soo veel machts ghehadt, dat het my beweeght heeft toe te staen ende in te willighen alle 't ghene dat nae de Conferentien van Santen de Ambassadeurs van uwe Majesteyt, goedt ghevonden hebben, tot het provinoneele Accoort tusschen my en den Marckgrave van Brandenburgh. Het welcke ick met meerder vernoeginghe soude ghedaen hebben, indien de Artijckelen van t voorschreven Accoort, my hadden mede ghedeelt gheworden, om oft de selve aen te neemen, oft anders om mijne redenen daer teghens inne te brenghen. Maer dewijle sy my toeghesonden wierden om my selve daer nae te reguleeren, ghateeckent zijnde niet alleenlijck by de voorschreven Ambassadeurs van uwe Majesteyt, ende die van den Aller-Christelijckſten Koningh, maer oock by de Gedeputeerde van de Staten der Vereenighde Nederlanden, als een saecke in het heymelijck beslooten met hun-luyden, die door hun voorneemen op de plaetse van Gulich de oorsaecke waeren gheweest van onse beroerten ende beweginghen van Oorloghe, soo en kan ick niet laeten te belijden het herten-leedt ende rechtvaerdigh misnoeghen dat dese onverwachte maniere van procedeeren in mijn ziele veroorsaeckt heeft. Des niet-te-min, stellende het voorschreven respect van uwe Majesteyt boven alle andere Consideratien, hebbe ick ghereselveert de voorschreven Artijckelen, midts veranderinghe van de forme oft wijse door mijn Acte van Approbatie daer by ghevoeght, te passeeren. Maer als men sich schickte om tot het volbrenghen van dien te komen, dewijl het dickmaels in de voorschreven Conferentien gheoordeelt ende verdraghen was behoorlijck te wesen, dat men de alghemeyne ruste in toe-komende tijden wel versorghen soude, sonder eenighe deure open te laeten tot dierghelijcke inconvenienten, als door het voorschreve in-nemen van Gulich waeren veroorsaeckt, soo hieldt men de voorschreven Ambassadeurs van uwe Majesteyt ende Vranckrijck, als Middelaers, ander mael voor, dat men niet alleen en behoorde het krijchs-volck uyt de plaetsen aen weder-zyde in-ghenomen te trecken, maer oock te beloven van nu voort gheen plaetsen meer in te sullen neemen, waer toe de Ghedeputeerde van de voorschreven Staten niet en wilden verstaen, maer presenteerden alleenlijck een seecker belofte van den Prince Maurits van Nassau, ontworpen in twijffelachtighe ende in-bindende wijsen van spreecken, die verscheyden verstrickende uytlegginghen onderworpen waeren, ende waer door de voorschreven algemeyne ruste gheensins en soude verseeckert hebben gheweest, ghelijck uwe Majesteyt ghelieven sal particulierlicker te sien uyt de by-ghevoeghde af-schriften van de beloften van wederzyde ghepresenteert, waer over men niet en heeft konnen accordeeren, welcke presentatien ick uwe Majesteyt bidde wel te considereeren, ende door de continuatie van hare goede Officien te maecken dat de voorschreven Staten van de Vereenighde Landen tot reden ghebracht moghen worden, tot behoudinghe van de voorschreven alghemeyne ruste, ende alsoo desen nieuwen aen-was te

1614. voeghen by de verbinteniſſen, die my van over lange voor al mijn leven gemaeckt hebben uwer Majeſteyt ſeer ootmoedighe ende gantſch toegedane dienaer, Wolfgangh Wilhelm Paltz grave.

Deſen Brief was gheſchreven upt Bruſſel/ in date als boven geſept. Wat antwoorde nu dat ſijne Majeſteyt van Groot Brittannien daer op mogen gegeven hebben/is ons noch onbekent/maer ſal te ſijner tijt wel aen den dagh komen. Reſteert nu dat wy den gunſtigen Leſer tot ſijner volkomener onderrichtinghe voorſtellen eenige andere ſtucken den ſelven Cleefſchen handel betreffende/ die wy van goeder handt hebben bekomen/ ende upt den Francoyſche doen overſetten.

De Ridder Digby, Ambaſſadeur van zijne Majeſteyt van Groot Brittannien by den Koningh van Spangien/ ſchrijft upt Madril in date den 18 January deſes jaers 1615 onder andere woorden aldus:

Schrijven van Digby upt Spaengien.

Dat de Cleefſche ſaken noch niet geaccommodeert en zijn, ende datter ſedert weynich tijdts herwaerts eenighe opſchortinghe in de ſelve gevallen is, dat wijt men hier de weygeringe by Graef Maurits gedaen, van te onderteyckenen ſeker Artijckel al te vooren in de Conferentie van Santen gheaccordeert. Des niet tegenſtaende hebbenſe hier op dat ſelve poinct een ordre geſtelt, die (naer hunne meyninghe) allen perſoonen niet vervoert zijnde, van haere paſſien behoort te vernoegen. De ordre die ſy (nae dat ick verſtae gheſtelt, ende voor eenighe daghen door een expreſſen Bode over geſonden hebben, is, dewijle de voorſz. Grave Maurits niet en heeft willen conſenteren dat het voorſchreven Artijckel ſoude gheformeert worden, door het welck de Coningh van Spangien ende de Staten van de vereenighde Provintien ſich over ende weder ſouden moeten verbinden hun Leghers niet te brenghen, noch ſich voortaen meeſter te maecken van eenighe Steden ende plaetſen in de Vorſtendommen van Guligh ende Bergh, dat men hier te vreden is, dat het ſelve Artijckel ten wederſijde verworpen oft by beyde partijen gheljckelijck beveſtight werde, op dat men aen wederſijde ofte verbonden blijve den inhoudt des ſelfden Artijckels te volghen, ofte ghelijcke vryheydt hebbe te doen't ghene men goet vinden ſal, &c.

Hier en boven heeft den Ambaſſadeur des Koninckx van Spaengien/reſiderende by de Majeſteyt van Groot Brittannien / door ſynen Secretaris ghedaen deſe naervolghende verklaringhe / nopende de voorſz. ſaken van Guligh / Cleef / etc.

Den Ambaſſadeur mijn Meeſter ſijnen dienſt oormoedelijck recommanderende aen ſijne Majeſteyt, heeft my bevolen mijn Heere den Camerlingh te bidden, dat hy ſijne voorſchreven Majeſteyt van ſijnent weghe, aendiene, Naedien de Eertſ-Hertoghe eenen expreſſen Bode afgheveerdight hadde op den ſeſtienden Decembris, om ſijne Catholijlijcke Majeſteyt te verſtaen te gheven den inhout van het Tractaet van Santen, ende de particulariteyten van dien, noopende de Princen van Brandenburgh ende van Nieuburgh, ende dat de Propoſitie tuſſchen de ſelfde Princen voorgheſtelt, van alle ſes Maenden by ghebeurte te verwiſſelen van woon-plaetſe, gheen Stadt grijpen en ſoude, als mede dat de Marquis Spinola ghepreſenteert hadde de Stadt Weſel wederom te gheven ende te ſtellen in haeren vorighen ſtaet, dat ſijne Catholijcke Majeſteyt door brieven van den ſeſten Ianuarij tot antwoorde gheſonden hadden, dat het Tractaet tuſſchen de voorſchreven Princen ghemaeckt, van poinct tot poinct ſoude naeghekomen worden, ende dat de voorſchreven Marquis Spinola de Stadt Weſel ende alle andere by hem inghenomene plaetſen ſouden hebben weder te gheven, ende dat gheneralijck al het ghene dat in't voorſchreven Tractaet geaccordeert is, volbracht ende uytghevoert ſoude worden. Verblijdende ſich ſijne Catholijcke Majeſteyt daer inne te meer, om dat het de wille ende begeerte van ſijne Majeſteyt van Groot Brittannien was, dat ſulcks ſoude gheſchieden, ghelijck den Ambaſſadeur mijn meeſter van hier gheſchreven ende verthoont heeft door Brieven van den Catholijcken Koningh ſijnen Heere, ende om dat de Ridder Digby ſtracks nae ſijn aenkomſte in't Hof van Spangien ghelijcke devoiren hadde gedaen.

Wegheliicks van den Spaenſchen Ambaſſadeur in Engelandt.

Den Eertſ-hertoge Albertus heeft mede deſen aengaende een Brief geſchreven aen ſijne Majeſteyt van Groot Brittannien / luydende gelijck als volght.

Alderhooghſte, &c. uwe Secretaris Trumbal heeft my uwen brief behandigt den leſten van uwen Ma. met een minute daer by, in de welcke het uwe Majeſteyt belieft heeft de moeyte te doen van't' ontwerpen eene verbintelijcke belofte, te onderteyckenen by den Marquis Spinola, ende den Grave Mauritz van Naſſau. Het is gheheel ſeecker, dat uwe Majeſteyt ſich altoos beweſen heeft ſeer gheneghen te zijn om te verſorghen de alghemeyne ruſte ende vrede, ghelijck ſy dan ſonderlinghe betuyght heeft door haere Ambaſſadeurs in't ſtuck van de beſlechtinge der ſaecken ende gheſchillen van Guligh ende andere Landen, dependerende aen de Succeſſie des wijlen Hertoghs van Cleve, ende't ſelfde doet my vaſtelijck ghelooven, dat door de continuatie van haere goede officien de ſelve ſaecken tot een goet ende gheluckigh eynde ghebracht ſullen werden, tot vernoeghen van de gantſche Chriſtenheydt. Om dan te beantwoorden den voorſchreven Brief van uwe Majeſteyt, ſy ſal alreede wel onderricht ſijn, datter in het

Brief van den Eertſ-hertogh aen den Koninck van Engelandt.

Trac-

1614. Tractaet van Santen niemant ghekent ofte ghenoemt en is gheweest van mijnent weghen, ende dat het volghens dien niet behoorlijck en is dat men in eenighe schriften, die in mijnen naeme ghemaeckt souden worden, sich ghedraeghe tot het voorschreven Tractaet, niet konnende vinden eenige aenmerckens-weerdighe redenen, waeromme de Staeten van de Vereenighde Provintien eenighe swaerigheydt soude moghen maecken, in de forme van de klaere ende suyvere belofte die hun voorgheschelt is gheweest, nopende van gheene plaetsen meer in de voorschreven Landen in te nemen, 't sy dan onder wat pretext dat het sy, voornemelijck als men inscht neemt op de verklaeringhen alreede tot verscheyden reysen aen uwe voorschreven Ambassadeurs, als oock aen die van den Alder-christelijckſten Koningh, ende van de Unie der Protesterende Vorsten van Duytschlandt, soo by den voorschreven Marquis Spinola, als van andere van mijnen 't weghen daer inne ghebesicht, ghedaen, naementlijck indien de voorschreven Landen wederom quaemen te vallen in openbaere oorloge, datter dan gheen oorsaecke wesen en soude om te twijffelen, of ten soude elcke partije vry staen te doen het gene dat haer duncken soude te behooren, sonder in sulcken ghevalle ghebonden te zijn aen de voorschreven belofte. Het welcke dewijl het altoos mijn meyninghe gheweest is, als oock, midts de voorschreven conditie, oprechtelijck ende ter goeder trouwe wederom te doen gheven alle ende yeghelijcke plaetsen by onsen Krijghs-volcke in de voorschreven Landen inghehouden, soo haest de voorschreven Staeten de haere uyt de plaetsen by haer inghenoomen sullen doen vertrecken, So wil ick dit vertrouwen hebben op uwe Majesteyt, dat sy yet gantsch redelijck sal bevinden te wesen, dat de voorschreven beloften metten aldereerſten soo by my als by den voorschreven Staten gedaen werden op den voet van de voorsz alreets gedane verklaringen, op dat door sulken middel de ruste ende vreede sonder voorder uytstel weder op-gherecht werde in de voorsz. Landen, Ende op sulcken verwachtinge, my ghedragende aen 't ghene mijnen Raet heere Boisot uwe Majesteyt sal aendienen, sal ick dese besluyten, &c. Uyt Brussel den 25. Januarij 1615. stilo novo.

Op desen Brief was gevoegt een Acte van belofte by de voorsz. Eerst-hertoge gepresenteert met verstek van een gelijcke acte gemaeckt te worden by de Heren Staten der Vereenighde Provintien/ ende luyde de voorschreven Acte als volght:

Sijne Hoogheydt verklaert, dat by den ---dagh des Maendts--- sijn Krijghsvolck sal doen vertrecken uyt alle de Steden ende plaetsen by haer inghenoomen in de Landen van Guligh, Cleve, Berck, Marck, Ravensbergh ende Ravesteyn, ende belooft oock van nu voort ghene Steden ofte plaetsen aldaer meer te sullen innemen, het sy dan oock onder wat pretext dat het soude moghen wesen. 1614.

Op den voorgaenden Brief heeft de Koning van Groot Brittannien geschreven dese navolgende antwoorde ter gesellschapt met een bypoeghsel ende limitatie op de voorsz. Acte van belofte by de Eerst-Hertoge gepresenteert.

Antwoorde van den Koningh van Engelant aen den Hertoge.

Mijn Heere, mijn Broeder ende Couzijn. Wy hebben uwen Brief van den vijf-en-twintighsten voorleden, uyt handen van uwen Ambassadeur ontfangen, waer uyt wy spueren de continuatie van uwe gheneghentheydt tot de betrachtinghe van de ruste van Christenrijck. Wy hebben oock ontfanghen van onsen Agent by u residerende, het formulier dat u belieft heeft by ghescrifte te stellen, Onse sorghe dat dit verschil gheaccommodeert moghe werde, is soo groot, dat wy de Copye van uwen Brief ende verklaeringhe in aller yle ghesonden hebben aen onsen Ambassadeur residerende in den Haghe, hem belastende de Staeten in onsen naeme te versoeckeren, inghevalle deso woorden uwes Briefs, *Indien de Landen wederom quaemen te vallen in openbaere Oorlooghe*, als alleenlijck spreeckende van de Landen van Guligh ende Cleef, ende het woordt *openbaere Oorlooghen*, moghende verstaen worden voor *aenghesegde Oorlooghe*, eenigh twijfel oft misvertrouwen mochten baren in hare ghemoederen, dat uwe meyninghe ghensins en is dat het hun soude verboden zijn hunne vrienden hulpe ende bystant te doen. Ende om hun soo veel eer te beweghen u formulier aen te nemen, soo hebben wy dese presentatie ghedaen, te weten, dat wy alle goede devoyren sullen doen by den Alder-christelijckſten Koningh, dat ghelijck wijlen sijn Vader ghelucksaeligher ghedachteniſſe ende wy borghen zijn ghebleven voor het volbrenghen van het Tractaet van den Treves, wy alsoo mede verklaeren sullen, inghevalle sy haer vrienden ende Bondtghenooten hulpe ende bystant doen, wanneer de selve van eenighe partye, het sy dan in de voorschreven Landen van Guligh ende Cleef, oft elders in Duytschlandt, aenghetast soudenmogen worden, dat sy daerom gheensins en sullen worden ghehouden desen Artijckel ghebroken te hebben. Maer indien de selfde Staten noch even wel jaloers ende nae-denckende blijven, soo bidde wy u, op dat ymmers dit goede werck tot een ghelucksighe eynde ghebracht moghe werden, dat ghy ofte te vrede wilt zijn dat dese weyninghe woorden, welcken onsen Agent u sal mede deelen, ghevoeght moghen worden by u formulier, ofte dat het Tractaet van Santen uytghevoert moghe worden met eenighen steert, het welcke den Koning van Spaengien sijn wille te wesen schijnt, als blijckt by seecker schrift ons behandight by sijnen Ambassadeur, waer van onsen Agent last heeft Copije te leveren. Daer mede, &c.

Het by-voeghsel ende limitatie des

1614. selven Koninchs van Groot Brittannien op de Acte van beloste by den voorsz. Eerts-hertoghe ghepresenteert / luyde aldus:

Dat de Staten van ghelijcke te vreden zijn ende belooven gheene Steden ofte plaetsen van nu voortaen meer in te nemen, het sy dan in wat naeme ende onder wat pretext dat het wille, en soo sy eenighen inval oft inbreuckedede, het sy dan in de voorschreven Landen van Guligh ende Cleef, ofte van yemant anders van der Staten Bont-ghenooten, dat het in sulcken ghevalle haer sal vry staen hare vrienden ende Bont-ghenoten te assisteren, sonder dat sulcx gheduyden sal worden voor een inbreucke van dese teghenwoordighe belofte.

Dit is gunstighe Leser een verhael van alle 't gene in de Landen van Gulich/ Cleve/ ende Bergh/ etc. aen weder sijden verlopen ende gepasseert is.

Beschrijvinge ende verhael van den Zee-strijdt geschiet in *Barbarijen*, voor de Stadt MAMORA tusschen eenige Oorlogh-Schepen van de Ho. Mo. Heeren Staten ende eenighe Zee-rovers ofte Pyraten: mitsgaders de inneminge der selver Stadt.

1614. ALsoo de Hoogh-Moogh Heren Staten Generael daeghlijcks veel klachten hoorden / over de schaede ende het ghewelt dat de Zee-roovers in de Middellandtsche Zee ende daer omtrent deden / die welcke verhinderden dat de vroome Cooplieden ende Ingheseetene haere negotie ende commertje niet veplighlijck en konden dryven. Soo ist dat de voornoemde Hoogh-Moghende Heeren Staeten tot dien eynde toegherust hebben diversche Schepen van Oorloghe / die den 16. May 1614. upt Texel vertrocken zijn.

Aenkomste van de Staten Schepen voor Mamora.

Den een en-twintighsten Junij ten twaelf uren zijn sy voor Mamora ghekoomen / ende van daer voor Salee, alwaer sy twee Piraten ghevonden hebben / die sy op de strandt hebben ghesaeght / alsoo datse in den gront ghereeckten / het eene was het Scheepken van Pieter Mol.

Den vijf-en-twintighsten dito zijn sy voor Asegalke gheatribeert om water te haelen: het voorschreven Asegalke is een groote verwoeste Stadt / met 28 Toorns soo groot als Kleyn verciert / zijnde niet bewoont / gelegen omtrent 10 mijlen besijden Salee.

Den seven-en-twintighsten dito van 1614. daer komende voor Mamora, hebben een Vyp-hupter gherencontreert / zijnde een pijs met tarwe ghelaeden / die sy / alsoo hy nae Mamora wilde / nacghesaeght hebben / ende ghedwonghen na strand te loopen / alwaer hy van haer genomen is.

Den 4 July des nachts / heeft den Admirael ende Capiteyn Cleynsorgh, noch een Zee-roover ghekregen / wiens naem was Bartel, met veel kostelijckheydt ghelaeden zijnde.

Mamora wort genomen.

Des selfden daegs is den Vice-Admirael voor Mamora by haer ghearriveert / hebbende een Barck-ghenomen / daer in waren Turcken ende Enghelschen / den Capiteyn was een renegarde / ende een Enghels-man van gheboorte / die hy alle de courante oberboort dede dansen / uptghenomen vier slaven. In 't innemen zijn twee stucken Gheschuts geborsten / waer van twee Mannen doot bleven / ende den Capiteyn met een Timmerman gequetst.

Den 15 dito hebben sy den Vice-Admirael van Capiteyn Bartel gherencontreert / dien sy hebben ghesocht te nemen / het welcke hy vermerckende / ende gheen uptkomste siende / heeft het aen strandt gheset / ende liepender alle gader upt / behalven die daer derdroncken / ende des nachts hebben de Moren het Schip verbrant.

Den 14 dito is des Admiraels Boot aen lant gevaren met een brief / om sommige gevangenen van Vlissingen te lossen / waer op de Vyp-hupters gheantwoort hebben / in voegen als volght.

Verstoeck om eenighe Nederlanders te verlossen.

Als dat sy gheerne haer beste doen wilden met de ghevanghenen / indien sy om gelt te lossen waeren / ende en deden dat niet om vrientschap van haer-lieden / maer om des willen dat het Christenen waeren / want sy haddender wel eertijdts veel uptgholpen. Voordts soo dachten sy met de eerste spronck vloet upt te koomen / ende den Admirael te besoecken / ende wilden de Admirael met de sijne vrienden zijn / sy mochten / ende en wilden sy niet / sy en wilden ooch niet. Den Admirael mocht voorseecker zijn / soo langhe hy voor Mamora, ende in der Mooren ooghen bleef ligghen / en konden sy gheen ghevanghenen lossen / want sy die niet en wilden laeten gaen / voor ende aleer hy haer Schepen die hy in de gront gheschooten hadde / ende voor het volck dat daer doot ghebleven was / betaelt hadde. Den Admirael mochte wyselijck dencken / dat sy dat niet en deden om dat hy van Mamora soude vertrecken /

1615.

1614. trecken/in geenderlep manieren/alwaer 't schoon dat hy daer noch 9 en 9 maenden bleef ligghen/ want sy verhoopten hem de naeste spring-vloet by te komen/ ende desen brief was onderteeckent by my Admirael van de Reyne Neringe.

Den 1 Augusti zijn de Spaensaerts uyt gesepit/ ende den 3 dito zijn sy by der Ho. Mo. Heeren Staten Oorlogh-schepen voor Mamora gharriveert/ zijnde sterck 80 seplen/ soo Galeyen/ Galioenen/ als andere Schepen.

Mamora inghenomen.

Den 5 dito heeft ons volck met den Spaenschen Admirael gereselveert/ de Wyp-bupters aen te tasten/ende Mamora te beroveren/ ende hebben tot dien eynden 5000 Mannen/ soo in Galeyen/ Sloepen/ als Barcken nae lant gheseonden. Dewelcke het Fort/ aen de Noort-syde gelegen/ met gheweld inghenomen hebben/ al hoe wel die van Mamora van de batterijen groote weer deden. De Spaensaerts hebben het Geschut/ dat sy op de batterye vonden/ naer de Wyp-bupters Schepen ghewent/ ende seer dapper daer in ghescheten/ van gheliycken mede hebben de Wyp-bupters ghedaen/ 't welck tot den doncker ghedurt heeft/ soo dat sy 's morgens daer aen vier van haer beste schepen in brant staecken ende de andere lieten sy leggen. Des Admiraels Schip was genaemt de Pauw van Amsterdam, die de Wyp-bupters genomen hadden.

Den 6 dito roeyden de Galeyen met alle de kleyne schepen in Mamora, ende hebben de Haven in-genomen/ de Wyp-bupters die het ontkomen konden/ zijn nae Salee gelopen.

Dit aldus uytgherecht hebbende/ sijn onse Oorlogh-schepen met goeden bupt wederomme naer dese Landen gekeert.

Den Admirael IORIS SPILBERGEN, heeft in den jare 1615, den Coningh van Spaengien, in de Zuydt-Zee op de West-Indische Custen, groote schade aenghedaen.

1615. DEn Hoecken ende broomen Zee Hidder Ioris Spilberghen, die de Woeste braecke Zee met sijne schepen beele ende verscheydenen reysen beseylt ende bevaren. hadde: met een nieuwen lust ende begheerte tot de eere ende vermaerthevdt ontsteecken wesende die door de wapenen verkreeghen werden: heeft in den Jaere 1614/ door het begheren der Hoogh-Moghende Heeren Staeten ende de Heeren Bewindt-hebbers van de Oost-Indische Compagnie/ wederomme een Reyse met eenighe schepen voor-ghenomen/ door de enghte ofte Strate van Magellanus naer de Zuydt-zee (ofte Mare del Sur) omme den Koningh van Spaengien/ langhs de West-Indische Custen ende Landen afbreuck ende schaede te doen. Naerdien dat den voornoemden Admirael gheduyrende dese zijne Reyse vele ende treffelycke victorien teghen eenighe Spaensche Schepen verkreghen ende ghewonnen heeft/ (daer aen het welbaeren deser Landen niet wepnigh gheleghen is) heeft ons goet ghedacht die alhier in 't langhe by te voeghen ende te verhalen

1615.

Cort verhael van de Voyagie die den Admirael Spilbergen ghedaen heeft/ door de Strate Magellanica tot in de zuyt zee.

Anno 1614 den 8 Augusti is Ioris Spilberghen als Admirael uyt Texel gevaeren/ met eenighe wel ghemonteerde Schepen/ met kloecke Mannen ende alderley provisie seer wel versien. Dese Schepen hebben haeren Cours gheset nae de Eylanden van Cabo Verde, om Sinte Vincent, ende Sinte Anthoine aen te doen tot verversehinghe der Vloote. De Stierlieden hebben dese Eylanden ghemist/ so dat sy op de Custe van Brasilien ghekomen zijn/ alwaer sy haer volck hebben verversht op de hooghte van vier-en-twintigh Graden. Op den tweede Martij 1615 syn sy ghekomen voor de Strate van Magellanes aen de Cabo Virginea, met groot perijckel/ want het inkomen van dese strate haer dickwils belet wierdt door veel stormen/ quaet weder/ ende contrarie Winden: Doch sy syn noch eyndelyck door Godes hulpe/ den derden April is d' eerste enghte ghepasseert/ ende syn den seste der selver maent in Cordes-Baye ghekomen/ daer sy haer hebben versien van Water/ Hout/ ende andere noodtdruft/ ende syn alsoo voordts met haere groote schepen in groot perijckel ende groote moeyte daer door ghekoomen/ den sesten May. Sy syn den seg-entwintighsten May niet veel quaet weder ghearriveert aen 't Eylandt Lamoche, daer sy by de Inwoonders wel ende beleefdelyck zijn onthaelt ghewest/ haer doende noodighe verversehinghe. Het zijn Chylesen/ Ypanden van de Spaengiaerden. Den 29 der selfder maendt syn sy ghekomen ten Ancker voor 't Eylandt Santa Maria, welckers inwoonders ook Chylesen syn/ doch den Spaengiaerden subject. Spilberghe heeft het Eylant inghenomen/ daer vindende groote menigte van schapen/ Hoenderen en andere verversehinge. Sy vonden en

1614. kreghen hier eenen Spaengiaert ghevanghen / synde Secretaris aldaer / oock eenen Chyleeg die goedt Spaens spzach / van de welcke sy alle ghelegenthepdt vernaemen. Van daer syn sy ghecoomen in de Baye Conception, ende voozts in valperiste, doende aen 't Landt den Spaengiaerden ende haere subjecten soo veel schaede ende afbzeucke als sy immermeer conden. In de Baepe Quintero hebben sy haer met waeter verbersicht / ende maeckten daer aen 't Landt een halve Maene tot beschermingbe van de water-haelders. Sy passeerden voozdts Porta d' Ariqua, ende zyn lancks de Custen van Peru geseplt tot Canfette.

Spilbergen neemt een Barcke.

Den sestienden July kreghen sy een Barcke / komende van Africa, ende verstonden upt de ghevanghen Spaengiaerden die daer op waeren / dat sy in Peru al over lanck van de komste deser vlote upt Spaengien veradverteert waren / ghelyck sy oock bevonden hebben by de gheintercipieerde bzieven. Op dese waerschouwinghe had den Marquis de Moules Clares, Vice-Roy van Peru, houdende syn Hof in Luna, doen arriveren acht gallioenen op dewelcke als Capiteyn Ghenerael was Don Rodrigo de Mendosa, ende Don Pedro Alvares de Pulgare, een out vermaert Soldaet ter Zee / Admirael op dese vlote. Den Admirael Spilberghe heeft op den achtienden July dese spaensche Armade vernomen. Noch ten selven daghe des avondts / omtrent middernacht / is dese Spaensche Armaede ghecomen tusschen de Nederlandtsche vloote / ende heeft voor eerst 't schip de sonne aenghetast: Maer de Nederlandtsche Schepen / veerdigh op haere wacht ende hoede staende / hebben haer lustigh ontfanghen / ende met haer gheschut ghegroet / ende de Ghenerals van beyde Armaeden syn met malkanderen in gevecht ghecomen. Nae dat sy ettelycke voleen op malkanderen ghedaen hadden in der nacht / soo is Don Rodrigo afghewent / verwachtende den dagh.

Schiet een Pataesche met Spaensche Cavaliers in den gront.

Geduyrende het Schermutseren in den morghenstont / quam daer een Pataesche aen seylen / daer wel hondert wyftigh Cavaliers in waeren. Dese was van den Vicecoy / d' ander Schepen naer gheseonden. Dese Pataesche gheraeckt zynde onder de Hollandtsche Schepen wierdt voor eerst van het Schip de Sonne soo ghewillekomt ende door schooten / dat sy ter naeuwer noot dese yperspoutwende Sonne konde ontkoomen / ende koomende voor 't schip den Jaegher ghenoemt / is van hem soo getracteert ghewozde / dat sy moeste sinken met alle de spaensche Cavalleros. Voor by het schip de Maene seylden oock eenighe Gallioens / die haer deel van heete Koghels van de Hollandtsche schepen wel te deghe ontfangen hebben. Den naest-volgenden nacht hebben de spaensche wepnich weere ghedaen maer de Hollanders en hielden niet op van schieten. Don Rodrigo siende ende bevindende de stoute onverstaegthepdt des Nederlanders / socht des anderen dargs de slaeghen ende stooten te ontkoomen / hy was wel beseylt / ende de Nederlantsche schepen wat wydt van den anderen synde / en konden soo haest (overmidts de stilte) by den anderen niet komen / alleen waeren de schepen de Sonne ende de Maene nae by malkanderen. Maer alsoo haer God de Heer een wepnigh koelte gaf / hebben sy ghelyckewel op den Spaenschen Admirant aengheset. D' welck Don Rodrigo siende / is hy den selfden ter hulpe ghecomen. Hier gingh een dappere bloedighe bataillie aen / beginnende voor Middagh / ende duyrende tot in den duysteren Avondt. Beyde de Ghenerals / ende beyde de Vice-Admirals sloeghen ende vochten langhe tydt met malkanderen / eer d' ander schepen konden aen malkanderen koomen. Het schip Æolus van Vlissinghe oock wat koelte krygbende / vervoeghde hem meede by dit ghevecht / ende weerde sich seer kloeckelyck. Het schip de Morghenstern dede grooten arbeyt met bouchs-oozden / maer ten konde by de Vloote niet geraecken / dan tegen den Avondt.

Slaet ghewelddigh tegben Don Rodrigo.

Ghenduyrende dit ghevecht / is het schip de Maene tusschen beyde de Spaensche Galioens gheraeckt / maer het heeft sich seer Mannelyck daer upt ghereddet. De andere spaensche Galioens siende dat daer niet dan slaeghen te haelen en waeren / maeckten sepl / ende elck sach naer een goet heenen koomen. Op den Avondt moest de spaensche Admirael nae langhe vechten / tot sinckens noodt doorschooten zynde / hem over-gheben in de handen van syne Vyanden / op ghenaede ende onghenaede: Maer alsoo men noch besigh was met de andere spaensche schepen te vermeesteren ende verbolghen / en heeft men den Admirael niet konnen redden / maer is ghesoncken: Doch syn verscheydene Spaengiaerden ende andere ghevanghens ghebergbt / upt de welcke men alle geleghenthepdt verstaen heeft. Den Generael Don Rodrigo wel beseylt zyn-

Den spaensschen Admiraet sinckt.

de /

1614. de/is 't bluchtende ontkomen. Het schip de Sonne volghde hem dapper nae/ al schietende/maer als 't diepe in den avont was/ heeft hy 't selve moeten verlaeten/ ende is alsoo door de hulpe des Alderhooghsten de Victorie/ende dit schip aen de Hollanderen ghebleven.

Nae dese seer treffelicke Victorye is den Admirael Spilbergen den 20 Julij ghekomen in de Baepe/ ghenoemt Callao de Luna. Het schip de Sonne is op ancker gaen ligghen dichte onder Callao, daer de Spaenjaerden dapper op hebben ghe-schooten. Spilberghen siende/ dat daer gheen voordeel te haelen was/ heeft sepl ghemaeckt ende gingh twee mijlen van Landt legghen/ hopende Don Rodrigo noch te bekomen/ doch hebben hem niet vernomen: Maer korts hier na heeftmen vernoomen in Guarina ende Payta, dat hy so leck was ghewordden van alle de pfers/ daer mede de onse hem door-napt hadden/dat hy gesoncken is/

Payta by Spilbergh ingenomen.

Dit aldus voorspoedelijck verricht zijnde/ heeft de Admirael Spilberge syn reyse bevordert langhs de kuste van Peru: zijnde ghekomen in de Baye van Payta, heeft hy de stadt ghenadert/ inghenomen/ gheplundert/ verbrandt/ blijvende daer ligghen dertien daghen langh/ om de Vloote van Pavanien te verwachten: de welcke niet komende/ zijn sy voort gheseplt na Nova Spania. Het was een quaet reghenachtigh/ ongesont weder/ soodat sy veel zieken hadden.

Van daer zijn sy gheseplt na Acapulca, alwaer Gouverneur was Don Gregorio de Poires, die achtien groote stucken geschuts op syn Casteel hadde. Sy laghen daer neghen daghen voor/ ende dwonghen den Gouverneur met haer te accorderen.

Van Acapulca is Spilberghen ghetrocken na Insalaghes, S. Iago, Natavida. de Californes, de Ladrones, waer sy so schone lieflycke bruchten vonden/ dat de siecken (die vele waren) daer van heel gesont wierden.

Den Spaenschen Admirael ghevanghen.

Vloomt met syn Vloot voor Malegha.

Den derdensten Maert Anno 1616. is Spilberghen met ses Schepen wel gearriveert voor de Stadt van Maleghen/ in 't Eylandt van Ternate, al het volck soo Soldaten als Boots-ghesellen/ ghesont zijnde. De Schepen zijn seer wel in de Molucces te passe ghekomen/ om de selfde te verseeckeren teghen d'Armade van Don Ian de Sylva, diemen met vreese alle daghe daer verwachte/ Maer hy en is niet gekomen want den Admirael Verhoeven was met syn schepen voor Malacca ghewest/ ende heeft aldaer verbrandt dry Galioenen/ daer ligghende/ met noch een groot Galioen van den Koningh. Hier mede is Don Ian de Sylva van syn voornemen versteken ghewest/ende hy is korts daer na in Malacca gestorven.

1614.

De Nederlanders hebben eenen groten Vyandt aen desen Don Ian de Sylva gehat. Hy was seer wel ervaren in de See-handel/ ende voornemelijck daer omtrent in die Quartieren.

Keert inden strom naer Hollandt.

Naer dese ende meer andere geschiedenissen is desen Cloecken Zee helt Ioris Spilbergen naer dat hy omtrent drie Jaren uytgewest hadde in den Jare 1617 in de Maent Julio met twee Schepen Amsterdam ende Nieuw Zeelant genaemt/ wederomme rijckelicken gheladen wesende in dese Landen gekomen ende gearriveert. De Ladinghe die hy met dese twee schepen bracht wierde geëstimeert ten minsten op twee-en-twintigh Tonnen Goudts; om dat de selve so merckelicken schat waerdigh geweest is/ sal ick den begerigen Leser hier by voeghen met wat goederen ende waer mede het schip Nieuw Zelant geladen was/ Te weten met

Kostelicke Waeren door Spilbergen t'huys ghebracht.

25 Cassen met sijde waren ende Goutdraet.
5 Balen Catoenen-Garen.
35½ Picel Ebben hout, elck Picel weegt 120 Pont.
38345 Stucken Porceleynen van alle soorten.
643 Sockels Folie.
1 Packkens met Besoar steenen.
11 Potten met gheconfijte Gengber.
374 Catty Caneel.
62½ Catti Draecken bloet.
2 Caskens met Muskus.
2 Bisaelkens met Diamanten.
13239 Sacken Bantamsche Peper.
6 Cassen met Lack werck,
100 Catty Gutte Gomme,
30 Packen met Indigo, ende verscheyden ander Kostelicke waren.

Het Schip Amsterdam was genoeghsaem met dierghelycke Ladinghe geladen/ alsoo dat den Admirael Spilberghen beneffens syne welverdiende eere/ grooten Rijckdom in dese Landen ghebracht heeft.

Capi-

Capiteyn *Iacob Ianſz.* van *Edam* verovert een Zee-roover van *Algiers*, 1616.

1616. De Zee-roobers doen groote ſchade.

ALſoo de Zee-roobers van Algiers ende Tunis den Hollantſe Hooplupden van dage te dage meer ende meer ſchaden deden (niet paſſende op 't Verbondt tuſſchen de Ho. Mo. Heeren Staeten ende haren Keyſer op gherícht) ſoo is't dat haere Ho. Mo. ende ſijn Excellentie (bewogen zijnde door de menighvuldige klaghten haerer Onderdanen) hebben goedt gevonden ende gereſolveert eenige ſcheepen van Oorloghe toe te ruſten / om het rooven van deſe Turcken / ſoo veel moghelijck was te beletten / met expreſſe ordre aen de Capiteynen / die ſy derwaerts commandeerden de Zee-roovers te ſoecken / de ſelve vindende doodt te ſlaen ofte overboort te werpen. Capiteyn Jacob Ianſz. van Edam onder andere op de Kuſten van Barbarien kruyſſende / rencontreert een Hoover / taſt hem aen / ende na een tijdt langh ghevochten te hebben / abbordeert ende verovert hem / alle de Turcken / volghens ſijnen laſt / overboort gheworpen zijnde / is met des Hoovers ſchip naer Amſterdam geſeylt / ende aldaer ghearriveert: dit ſchip hadden ſy niet lang te voren een Spangiaert af-ghenomen / den Schipper met ſijnen Soone vonden ſy daer op noch ghevangen / de welcken Capiteyn Jacob Ianſz. terſtondt los liet. 1616.

De Zee-roovers waeren dat jaer by de vijftigh wel ghemonteerde ſcheepen ſterck / deden meer ſchade in de Middellandtſche Zee als ſy oopt in de voorighe jaren ghedaen hadden / prijs-maeckende alle wat ſy krijghen konden / verſchoonden niemandt / van wat Natie hy oock mochte zijn: in ſomma des Duyvels Vrienden / ende aller Menſchen Vyanden; ſy hadden haren toeblucht tot Tunis ende Algiers, met ooghluyckinge van de Turckſche Baſſen / die mede haere parthen ende deelen van den buyt hadden. Dit waren wel meeſt Turcken / maer het hadden haer veele Chriſtenen / van allerley Natien / daer by gevoeght / die in meerder achtinge den Gekrupſten Penningh / als den Gekrupſten Chriſtum hielden.

Nae dat de Ho. Mo. Heeren Staten meer malen door hare Agenten aen den Turckſchen Keyſer over dit roven hadden geklaeght; ſoo is't dat eyndelijck / door het ernſtigh aenhouden ende verſoeck van den Ambaſſadeur Haga, den Keyſer ſich ghenoot ſaeckt heeft ghevonden deſen nae-volghenden Bevel-brief aen ſijnen Stadt-houder van Algiers te ſchicken; daer ſy wepnigh op paſten.

Bevel-Brief des Turckſchen Keyſers aen ſijnen Stadthouder te *Algiers*.

1617. LIeve Getrouwe / by deſen onſen Keyſerlycken Brief ende zegel hebt ghy te verneemen / hoe de Nederlandtſe Ambaſſadeur / hier in onſe poorte reſideerende / aenghedient heeft / dat alſoo ſijne Principalen / de Staeten Generael der Vereenighde Nederlandtſche Provincien met onſe Keyſerlijcke Poorten vrientſchappe gemaeckt / ende dienvolghende haren Ambaſſadeur af-ghevaerdight hebben / de welcke by ons aen-ghenomen ende inghewillight is; gunnende ende ghevende den Staten ende haere Onderdanen alſulcke Privilegien ende Vryheden / als wy andere Potentaten / met ons in verbinteniſſe ſtaende / gegunt ende gegeven hebben / in de welcken onder andere bedonghen is / dat van nu voortaen alle de genen die ter Zee varen / ſy zijn dan Beglerbegh, of Baſſen / of Sangiabegen / Capiteynen / Schippers of Koop-lieden der Zee-rovers / etc. de ſchepen der Staten ontmoetende / de ſelve niet anders tracteeren en ſullen / dan de vrientſchap verepſcht / ſonder de ſelve eenigen hinder ofte ſchade te doen: derhalven ſo gebieden wy inſonderheyt ende by naeme den Vryhuyters / die haer in onſe ſtadt Algiers onthouden / dat ſy haer niet gheluſten en laeten / eenigh ſchip of goederen den Nederlanderen af te neemen / veel wepnigher de menſchen die op de ſelve zijn / tot ſlaven te maken / maer dat ſy die allegader wederom op haere vrije voeten ſetten / ende alle de goederen die haer af-ghenomen zijn / haer reſtitueeren. Maer of wel voor deſen van ons ſterck ende ernſtigh Bevel aen u-lieden ghegaen / ende de Heeren Staeten u-lieden tot twee-maelen met ſchrijvens verſocht hebben / ſoo verneemen wy / 1617.

dat

1617. dat ghy sulck ons schrijven den Bassen niet en hebt gheinsinueert / noch de Zee-Roovers niet en hebt in den toom ghehouden / maer dat sy de Nederlanders soo wel nu als te vooren aengrijpen / Schip ende goedt prijs maecken / ende de Menschen tot Slaeven verkoopen / ofte ghebruycken ; ghy daer van ghenietende den tienden Slave / ende van de gheroofde goederen oock u deel hebt ; soo dat sy ons klaeghelijck hebben te kennen ghegheven / dat sy niet anders als openbaere bpanden getracteert worden / lijdende onverwinnelijcke schaeden / ende dat sy in de uyterste ellende ghebracht worden / biddende ende versoeckende / dat ons Keyserlijck Bevel moghe stadt grijpen / de ghenomene Scheepen ende goedt restitueeren / ende die in dienstbaerheyt zijn / op haere bryne boeten moghen ghestelt worden / in sulcker voeghe / dat by aldien ons Keyserlijck Bevel niet en worde na gheleeft / achterbolgende de Capitulatie met haer op gherícht / dat sy alle de schaden die sy ghelden hebben / op u mochten verhaelen / sonder dat men de klachten die ghy ons daer ober doen soudt / souden willen aenhooren. Dewijle wy dan ghenepght zijn in alle maniere de op-gherichte vrientschap met de Nederlanderen te onderhouden / soo doen wy u als noch / te weten : dat dit onsen ernstigen wille / mepninghe ende bevel is / dat soo haest als dese onsen Veur-waerder Hassan, die met onse Keyserlijcke handt getepckende / ende met onse Keyserlijcke Zegel bekrachtighde schrijven u sal gelevert ende behandight hebben / dat ghy dateliycken daer op verdacht sult wesen / dat alle de Scheepen ende goederen / die den Nederlanderen / sont de vrientschap tusschen ons ende haer ghemaeckt / zijn af-ghenomen / en de menschen die tot Slaeven ghemaeckt zijn / desen onsen Dienaer in handen ghestelt sullen worden. Ghy sult oock den Overupteren / die haer in onse stadt Algier op-houden / desen onsen Keyserlijcken Wille ende Bevel aen dienen / ende haer verbieden voortaen den Nederlanderen eenighe schade ofte molestatie aen te doen / oock niet de alderminste / ende soo daer yemant bevonden wordt / die dit ons Bevel overtreedt / dien sult ghy dateliyck / sonder eenighe ooghlupckinge / andere tot een exempel straffen.

Wat by aengaet / als onsen Beglerbegh ende Stadthouder des Koninckrijcks / ende der stadt Algier, daer van mooght ghy u wel verseeckert houden / indien ghy wepgherigh zijt de meerghemelte Scheepen ende goederen te restitueeren / ende de menschen Toonderen deses ter handen te stellen / ofte indien ghy voortaen de Zee-roovers toe-laet / de Nederlanders te beschadighen / den bupt met haer te deylen / ofte in u Gouvernement te laeten verkoopen / ende in somma in allen desen ons Bevel niet en ghehoorsaemt / oft pets laet geschieden / dat tot naedeel van de vriendtschap / tusschen ons ende haer op-gericht / soude gherepcken / soo sult ghy dateliyck uwes Ampts ende eere beroost worden / ghy sult hier aen onse Keyserlijcke Poorte ghebracht worden / ende na dat men alle de schaden / die sy ghelden hebben / van uwe goederen sal ghenoomen hebben / sult ghy als eenen onghehoorsamen gestraft worden.

1617. Derhalven soo en sult ghy niet naerlaeten dit ons Keyserlijck Bevel met allen blyt ende naerstigheydt na te leven / ende te bevorderen / dat niet alleen dit alles / maer ooch alle ende yeder Punct der Capitulatie, met den gemelten Staten op-gherícht / nae ghelceft ende ghehoorsaemt worde / ende op dat dit ons tegenwoordigh Bevel sijne kracht hebbe / nu ende in tockomende tyden / soo willen ende bevelen wy / dat het onser stadt van Algiers Acten worde in-ghelijft. Ghegheven in de Maent Sefer 1617.

Dit was immers een ernstigh ende streng Bevel / ende het ghetuyght ghenoeghsaem / dat'et den Turckschen Keyser niet lief en was / dat sijne onderhebbende Gouverneurs de Zee-Roovers sterckten : maer het schijnt dat de Bassen ende Gouverneurs / van die Landen ende Steden / soo heel nacuwe op des Keysers Bevel niet en passen ; want na dit hier boven-berhaelde Bevel / zijn de Zee-Roovers veel stercker ende machtigher ghewordeu / als sy ooyt te vooren waeren / ende hebben Haven ende Herberghe te Algiers ende in andere plaetsen in Barbarije ghevonden : Soo dat eyndelijck de Heere Staten zijn genoot-saeckt ghewordeu dat Jaer 25 Scheepen te monteeren tegen de Zee-roovers / onder den Admirael Quast. De Coninghen / van Vranckrijck ende Engelandt / beloofden ooch haere Scheepen hier by te voeghen ; Ja den Hertogh van Guise presenteerde met dese Armade in persoone te gaen als Admirael Generael / elcke Natie haren Admirael apart hebbende : maer daer is niet op ghevolght ; de Coningh van Hispanien heeft eenighsins neffens de Heere Staten den Zee-Rooveren af-bruycke ghedaen / ghelijck hier nae in 't vervolgh blijcken sal.

1618. Den Admirael Hillebrant Gerbrantsz Quast met syne Vloote gherreedt zynde is in het laetste van den Jaere 1617 in Zee gheloopen/ met schrijftelijcke Ordre/ ende Brieven van haere Ho. Mo. aen die van Algiers: Als hy nu den 2 Februarij 1618. voor de haven van Algiers gekomen was/ heeft hy met een Moorschen Visscher de Brieven van haere Ho. Mo. aen den Moucadan, ofte Vice-Roy aldaer/ bestelt; de welcke met den eersten scheen te sullen doen alles wat de Capitulatie / tusschen den Turckschen Keyser ende de Heeren Staten der Gheunieerde Nederlandtsche Provintien / mede bracht; alsoo hy terstondt 87 Nederlandtsche Slaeven dede verwisselen teghens de Turcken ende Mooren die den Admirael mede bracht: maer die al-te-samen hebbende / en wilden sy niet eene Slave meer vry laten / nochte restitueeren de Scheepen ofte goederen die sy den Nederlanderen hadden ontnoomen; Ja dat meer is / sy moesten voor haeren ooghe sien / dat de Vryhuyters daer noch eenighe Nederlanders in brachten.

De ellende der gener die van dit volck ghevanghen/ ende den Turcken in handen ghelevert waeren / was seer groot / de Hollanders moesten met groot hertseer aensien de traenen van vele ghevanghene Jongers ende ongebaerde Gesellen der Christenen / als klaghende met schreyende ooghen / dat men haer met ghewelt / nae veele slagen ende tormenten / hadde besneden / ende ghedwongen den Turckschen Sock aen te neemen / wordende evenwel seer onmenschelijck getracteert. Wat den Admirael Quast ende andere Capiteyns deden / hoe seer sy oock den Consul vermaenden / sendende de Gedeputeerde aen 't landt / het mocht niet helpen / de genomene Schepen ende goederen moesten blijven daer sy waren / als oock de jongers ende andere Nederlandtsche Slaven / roepende dat haere Wet niet en vermocht / dat men besnedene soude over-gheven in handen der Christenen / als of die jonghe Ghesellen (soo schrickelijck van haer mishandelt) met haren wille waren besneden.

Groote macht der Zee-Roovers.

De macht der Zee-Roovers was aldaer seer groot: nae het schrijven van den Admirael Quast, lagen doemaels / binnen ende buyten de haven van Algiers, niet min als hondert wel-gemonteerde Scheepen / behalven de ghene die noch in Zee waeren / daer onder wel tseventigh Hollandtsche waeren / sommighe groot hondert / sommighe twee hondert / sommige drie hondert Lasten.

Het stondt te beduchten / dat sy groote schade ter zee soude hebben ghedaen / ten 1618. waer niet tydelick van hare Ho. Mog. ende syn Excellentie daer inne voorsien en ware ghewordeu; want hoe sterche Vlooten van Koopvaerders haer tegen quamen / sy waren machtigh de selve te slaen / als voerende veel gheschuts / ende een groot getal Musquettiers / het minste voerde 18 of 20 stucken / met 150 of 200 mannen / ende die grooter waren na advenant / daer waerender die over de 40 stucken op hadden met 250 of 300 mannen; soo dat de Zee gheheel onveylich was.

Gevecht tusschen den Admirael Quast tegen de Roovers van Algiers.

De Hollandtsche Vloote van Algiers vertreckende / ende ghepasseert zynde de Cabo de Palos, omtrent 25 Zeylen sterck / vernamen eerst vier Scheepen te landtwaerts van haer / ende een ander troup van drie 't zeewaerts / merckende dat 'et Roovers waren / hebben haer de Nederlanders verdeylt / ende zyn naer dese Roovers toe-gevaren. Den Admirael heeft den eenen daer van achterhaelt / de welcke siende dat het op een vechten soude gaen / stelde hem dapper ter weer / schoot schrickelijck met musquetten / en met alle syne stucken; de nacht overviel haer / maer alsoo het lichte Maen was / en konde desen Roover den Admirael niet ontloopen / in voegen / dat het ghevecht den gantschen nacht geduert hebbende / is desen Roover eerst in den morghenstondt van den Admirael verovert ghewordeu / met verlies van drie mannen / maer wel dertigh ghequetst / waer van daer naer een of twee ghestorven zyn: hoe wel de Hollantsche Musquettiers haer devoyr wel deden / soo was het teghen-weer der Zee-Roovers noch gheweldigher; een ure voor den dagh begaven haer wel 20 van dese schelmen in den Boot / meenende in het donckeren te ontkomen / maer de Boot stelpte om ende verdroncken alle gaer: die verminderde de anderen haere couragie seer. Dese Roover hadde 140 man op / soo Turcken / Mooren / als Christenen / Slaven zynde / sonder de Jonghers: hy kreegh daer op ghevanghen 81 soo Turcken als Mooren / midtsgaders 17 Christenen slaven / de reste was in 't ghevecht doodt ghebleven / ende met de Boot verdroncken; des Capiteyns naeme was Mahomero Hayes, die hy ter doodt toe ghequetst op syn bedde bondt leggen. Het was een Engelsch Spiegel-schip met 10 gotelingen ende eenige steen-stucken / groot tusschen de tseventigh ende tachtentigh Lasten / soo door-schooten ende door-naghelt / dat men 't niet langher en konde boven het water houden / de zeylen waeren aen flerden

ende

1618. ende half verbrandt / daer en was niet een Touw noch Taeckel heel van 't loopende Wandt / beyde de Masten waren oock soo gheteest / dat sy niet langher staen en konden / somma het en was nerghens toe beguamer als te verbranden / ghelijck oock gheschiet is: alle de 81 Turcken ende Mooren moesten terstondt de Corante overboort dansen / achtervolghende des Admiraels last; wat de Chrijstenen-Slaven aengaet / waeren Spangiaerden / Portugesen / Francoysen ende Engelsche / nevens 3 Jonghers / dese den Admirael altesamen te Alicanten aen landt setten / latende elck gaen daer 't hem beliefde.

Gevecht tusschen den Admirael Moy-Lambert tegen de Roovers van Algiers.

Alle Coninghen / Princen / ende Zee-Republicquen van Chrijstenrijck leden groote schade by dese Zee-roovers / ende elck een der selvigher beloofde wel toerustinghe van Scheepen te doen / om de selve t'onder te brenghen / maer behalve de Heeren Staeten der Nederlandtsche Provintien / sonder wepnigh gheven den die haer woorden kracht gaven; men heeft wel hier of daer beginnen toe te rusten / maer daer is niet gheholght; dan quamen den eenen desen / dan den anderen die beletselen voor / soo dat men de Schepen anders moeste gebruycken; middelertijdt ginghen de Zee-roovers al lustigh hoeren gangh / ende beschadighden menigh eerlijck Koopman.

Ghevecht van den Admirael Moy-Lambert, neffens eenige Spaensche Schepen, omtrent *Gibralter*, teghen de Zee-Roovers van *Algiers*.

1619. Den 6 Admirael Moy-Lambert van Rotterdam upt Hollandt ghevaeren synde met sijne by-hebbende Vloote / met ordre van haere Ho. Mog. als vooren / naementlijck de Zee-roovers te soecken / de selve vindende / doodt te slaen / ofte sonder ghenade overboort te werpen / is voorspoedigh zeplende ghekomen in de Baye van Gibralter, alwaer hy ghevonden heeft eene Spaensche Vloote / aldaer verwachtende 36 Roovers van Algiers, die eenighe weecken te vooren / het Eylandt Lancerotte af-gheloopen ende geplondert hadden / mede nemende omtrent dupsent menschen / so mannen / vrouwen als kinderen / alsoo sy met haren bupt omtrent de Straete laghen en swermde; Moy-Lambert dit verstaen hebbende heeft met sijne Capiteynen gheresolveert daer oock te wachten ende de Zee-Roovers waer te neemen. De Spaensche sonden t'elckens Barcken d'advijs upt / om te vernemen waer de Roovers haer onthielden / ende wat sy bedreven / hielden oock goede wacht op haere Wacht-toorens tot Gibralter. 1619.

Den 8 Julij quamen daer 8 Roovers aenzeplen / daer van de Spaensche de eerste advijsen hadden / ende zijn daer terstondt op upt gheloopen; Moy-Lambert dit siende volghde stracks met seven Scheepen: als nu de Roovers / soo de Spaensche als de Hollantsche Schepen saghen aenkoomen / verdeylden sy haer teghen den abondt van malkanderen / doch konden 't altemael niet ontkomen / den Spaenschen Admirael heeft een van dese Zee-roovers geabbordeert ende verovert / doch met groot verlies ende schade van sijn volck / want de Roovers wel wetende dat 'er geen quartier voor haer en was / hebben haer liever willen doodt vechten / als ghevanghen geven.

Moy-Lambert heeft oock een van dese Roovers geabbordeert en verovert met verlies van 4 mannen / ende 12 gequetst. 't Schip van desen Roover was groot tseventigh Lasten / voerde 14 Leepel-stucken / daer waeren over de hondert Turcken op / die alle gaer of doodt gheslaghen / of overboort ghworpen wierden. Dese Roover hadde op sijn Schip 46 Chrijstenen / meest Spangiaerden / die den Admirael alle in vrijdom stelde / latende deselve aen landt setten: 't Schip met schieten seer beschadight synde / heeft hy te Almeria verlocht / daer upt neemende al 't gheschut / ende sijn toebehooren / met andere scheeps ghereedschappen.

Ook heeft Capiteyn Bras van Hoorn, met hulpe van een van de Spaensche Scheepen / eenen anderen Roover gheabbordeert / maer doen sy hem in haere macht hadden quam den brandt daer in / soo dat Bras ende het Spaensch Schip ghenoodsaeckt waeren den Roover te verlaten. Daer waren 18 Hollanders van Capiteyn Bras ghecentert / ende van den Spaenschen wel 40, die sy in den brandt moesten verlaten / met noch omtrent 200 Chrijstenen / so mannen / vrouwen als kinderen van Lancerotte, die alle gaer in den brandt ghebleven zijn. Dit Schip was 8 Maenden te vooren een Nederlander / genaemt Speelman / voor Tituaen af-genomen / gemonteert met 16 Leepel-stucken.

Den selfden dagh hebben de Spaensche noch twee Zee-roovers verovert / ende noch een ander aen strandt ghesaeght voor Tituaen. Dese Turcken

1619. ghestrandt zynde / hebben het volck gesalveert / ende het Schip in brandt ghesteecken.

Des anderen daeghs daer aen / smorgens vroegh / liet Capitepn Ellert Thomasz. met drie andere scheepen / sich sien in de Mont van de Straet / alwaer haer rencontreerde den Admirael ende Vice-Admirael van de Zee-roovers / met noch tien andere Roovers / die stoutelijck ende onversaeghdelijck in den eersten op haer quamen aen zeplen: maer dese Roovers siende dat het Oorlogh-schepen waren / hebben't datelijck afgewendt / doch daer mede en waren sy niet vry: want Capitepn Adriaen Krimpen van Amsterdam, daer naest by zynde / is dese Roovers met groote couragie gevolght / ende heeftse dapper beschoten / oock ten laetsten / nae veel vechtens / eenen geabbordeert ende verovert. Dit was een Boot van 70 Lasten / ghemonteert met 90 Turcken / ende 10 Gootelingen / daer waren oock op 16 ghevanghene van Lancerotte, de welcke Capitepn Krimpen te Malgom dede aen landt setten: de Turcken moesten alle gaer de Corante overhoordt danssen; hy hadde in dit ghevecht vier ghequetste / ende twee dooden.

Capitepn Schrevel Jacobsz. van Rotterdam, ende Capitepn Barent Schaef van Amsterdam, hebben t'samen eenen anderen Roover gheabbordeert ende verovert / de Turcken / omtrent 80 in't ghetal / de voeten gespoelt / 20 Chrystenen van Lancerotte aen landt gheset / ende haren buyt te Malgom op ghebracht.

Capitepn Koningh van Rotterdam, heeft ooch eenen anderen Rover soo beangstight / dat hy ghenootsaeckt was te Tituaen te stranden; de Turcken salveerden haer met de ghevangen Chrystenen / ende staecken het schip in brandt: Dit schip voerde 28 stucken.

Admirael Moy-Lambert met synne byhebbende schepen dit verricht hebbende / is met negen schepen t'zepl ghegaen na Levant, krupssende de zee / om te verneemen of noch erghens meer van dit ghespuys te vinden waer.

1620. De Schepen in't voorighe jaer by de Ho. Mo. Heeren Staeten ende syn Excellentie in zee ghesonden / tot toominge van de zee-Roovers / haer te Algiers onthoudende / onder protectie van den Vice-Roy aldaer / hebben haer devoir soo wel ghedaen (een goedt deel van die Ghesellen de voeten spoelende in't ruymte water daer men den Haringh vangt) dat de Vice-Roy, als oock de Duane van Algiers in November 1619. aen de Heeren Staten ghescheven ende versocht hebben / dat sulcke hostilitept mochte op houden / belovende dat sy hun voorder de Nederlantsche scheepen souden onverhindert / laten repsen / vlieten ende vlooten / daer het haer believen soude / sonder haer eenighe schade meer te doen: waer op de Heeren Staten aen den Excellentissimo ende Generalissimo Seignor Hussen Ahbela, in dato den 20 Martij hebben gheantwoordt / dat haere Ho. Mo. vernomen hebbende / dat de Onderssaten der Geunieerde Nederlanden / van het volck ende scheepen van Algiers, als vyanden wierden ghetracteert / derhalven ghenootsaeckt waren ghestweest / na langh-durighe patientie / soo grooten ongheliick / niet langher te konnen noch willen verdraghen / maer hadden ghereselveert Scheepen van Oorloghe uyt te senden / tot beschermínghe van haere Onderdanen / der selver scheepen ende goederen / ende om de scheepen uyt Algiers ghebaeren / te cassigeeren ende te reprimeeren / zynde van meyninge daer inne te continueeren met meerder vigeur ende couragie / ten ware syn Excellentie van Algiers den synne van soodanighe insolentie dede desisteeren; Edoch alsoo haere Ho. Mog. uyt den Brief van syn Excellentie verstonden / dat de selve voor het toe-komende soodanighen cours begheerden te doen cesseeren / midtsgaders orde te stellen dat de scheepen ende Onderssaten der Nederlantsche Provintien / de zee vry ende onverhindert soude mogen frequenteeren / ende hare navigatie ende handelinge dryven: Soo verklaerden haere Ho. Mog. daer op / dat sy in sulcken ghevalle van haere zyde oock te vreeden waeren / de Capitulatie van syn Keyserlijcke Majestept te onderhouden / ende teghen de scheepen ende Onderssaten van Algiers gheen hostilitept te laeten pleghen; wel-verstaende dat haere Ho. Mo. goede verseecheringhe werde ghedaen / dat de Nederlandtsche scheepen de zee frequenteerende / by die van Algiers in gheenderhande manieren sullen voorden aen-ghetast / besocht / beschadight / ofte in haere navigatie verhindert / ende dat sy ten selvighen eynde eenighe Ostagiers uyt de Duane aen de scheepen van Oorloghe der Nederlandtsche Provintien souden senden / ende strickt verbodt doen / dat alle de scheepen / ende In-ghesetenen van Algiers haer souden onthouden / op groote Penen / van teghen de Nederlanders / directelijck ofte indirectelijck pets te attenteeren: om hier van des te beter verseeckert te zyn / waeren hare Ho. Mo. ghereselveert hare scheepen van Oorloghe in ende omtrent de Middellantsche Zee te laten continueeren / om te letten of de Capitulatie oock

werde

1620.

1621

1620. werde nae-ghekomen / in welcken ghevalle sy van der Heeren Staten scheepen ghеen hostilitept souden hebben te vreesen; maer indien wederom nieuwe contractepten souden ghetreuren met het besoecken / aenhouden / beschadigen / oft berooven van de scheepen ende Onderseten der Geunieerde Nederlanden / soo waren de selve scheepen belast haer daer over te verwonderen / ende hare Ho. Mo. verklaerden ghеresolveert te zijn / noch meerder equipagie van scheepen / tot afbreuck van die van Algiers, te willen doen / ende ten fine hoorsepdt / in aller diligente derwaerts te senden ende te houden; ende om de expresse ende finale intentie synder Excellentie ende die van de Duane, mit ghaders van die van Algiers in 't generael / te mogen besporen / versochten hare Ho. Mo. dat volghens de Capitularie met sijn Keyserlicke Majestept ghemaeckt / alle de ghevanghenen der Vereenighde Nederlanden / ghеen upt-ghesondert / in volkomen libertept souden werden gestelt / ende alle de scheepen der selvigher gherestitueert / als ooch de goederen den selven af-ghenoomen / noch in esse ofte wesen zynde / etc. 1620.

Dit waren de eenige middelen om de Zee van dat gespuys te suyveren: want nae dat de Gobers sagen / dat het dansen van dese Hollandtsche Corante oberdoorst haer alreede een groot ghetal hop-stucken ghekost hadde / ende datse haer noch meer soude moghen koomen te kosten / versochten sy lieber met de Hollanders op andere maniere te moghen lustigh zijn / als van haer op sulcke Banquetten / daer men die Corante gewoon was te dansen / ghenoodight te worden / belovende de Hollantsche scheepen niet meer te molesteeren / maer als vrienden in 't toekomende te sullen tracteeren.

WEST-INDISCHE COMPAGNIE

op ghericht den 3 Junij 1621.

1621. ALsoo de Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provincien doorden Twaelf-jarigen Treves / die daemaels een eynde nam / in West-Indien te trafiqueeren ende te handelen / upt-ghesloten waren / (bevindende / doorhet Jus gentium, de zee-vaert een peder vry te staen) ende dat men den Coningh van Hispangien (die sy saghen groote preparatoren ten Oorloghe teghens haere Provincien maecken) in die Landen grooten afbreuck soude konnen doen / met het stoppen der Spring-Ader van sijn beste finantie aldaer / waer mede hy de gantsche weerelt / insonderheydt Christenrijck / soo veel jaeren in roeren hadde gehouden / ende de Geunieerde Provincien soo maghtigh bestreden / wel wetende wat schatten van goudt en silver hy jaerlicks upt die ghewesten hadde ghetrocken: soo is 't dat sy ghеresolveert ende beslooten hebben eene Compagnie op te richten / die de Negotien ofte Handelinghen in des Erfvpandes Landen met de wapenen soude soecken / doorwelcke Compagnie des Coninghs van Hispanjens Vleughelen seer zijn ghekort ghеworden / hem afhandigh maeckende die seer groote ende rijcke ghewesten / neffens vele machtige ende rijck-ghеladen scheepen, ghеligh te synder tijdt ende plaetse in 't verbolgh blijcken sal: dies sy dese naer-volgende Artikelen / daer een peder hem nae te reguleren hadde / ghemaeckt ende upt-ghegheven hebben. 1621.

OCTROY,

By de Ho. Mo. Heeren Staten Generael, verleent aen de

WEST-INDISCHE COMPAGNIE,

in date den 3 Iunij 1621.

Met de Ampliatie van dien.

Ende

Het Accoort tusschen de Bewindt-Hebberen ende Hooft-Participanten van de selve Compagnie, met approbatie van de H. M. Heeren Staten Generael gemaeckt.

1621. DE Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden/allen den ghenen die desen sullen sien/ofte hooren leesen/ Saluyt. Doen te weten: Dat wy bemerckende den welstandt deser Landen/ende 't wel-vaeren van de In-ghesetenen van dien/ principael bestaen by de Schip-vaert ende Koop-handel/ die van alle oude tyden uyt dese Landen geluckelijck/ ende met grooten zeghen ghedreven is gheweest op alle Landen ende Coninckrycken; Soo is't, dat wy begheerende dat de voorsz. In-gesetenen/ niet alleen by haere voorgaende Navigatien/ Traficquen ende Hanteeringen werden geconserveert: maer ock dat haer traficque/ soo veel mogheliick is/ soude moghen toenemen/ bysonder in conformiteyt van de Tractaten/ Alliantien/ Verbonden/ Extrecoursen/ op de Traficque ende Zee-vaert/ met andere Vyncen/ Republijcken ende Volckeren eertyds ghemaeckt/ die wy in alle deelen punctuelijck verstaen/ onderhouden ende achter-volght te moeten worden/ ende wy by experientie bevindende/ dat sonder gemeene hulpe/ assistentien ende middelen van een generale Compagnie niet vruchtbaerlijcks/ in de quartieren hier nae ghedesigneert/ ghedreven/ beschermt/ ende ghemainteneert en kan werden/mits de groote abontueren van Zee-roverijen/ Extorsien/ ende anderssins/ die op so verre reysen zijn vallende: Soo hebben wy/mits verscheyden ende andere pregnante redenen ende considerationen ons daer toe mobeerende/ met ryype deliberatie van raede/ ende uyt hoogh-dringhende oorsaecken/ goedt gevonden/ dat die Scheep-vaert/ Handelinge ende Commercien in de quartieren van West-Indien ende Africa, ende anderen hier na gedesigneert/ voortaen niet anders en sal werden gedreven/ dan 1621. met Vereenighde Macht van Kooplieden ende In-ghesetenen deser Landen/ ende dat tot dien eynde op-gherieht sal werden eene generale Compagnie, die wy uyt sonderlinge affectie tot den ghemeynen welstandt/ ende omme de In-ghesetenen van dien te conserveeren in goede Neeringhe ende Welvaert/ sullen mainteneeren ende verstercken met onse hulpe/ faveur ende assistentie/ voor soo veel den tegenwoordigen staet ende ghestaltenisse der Landen eenighsins kan verdraghen/ ende daer toe te voorsien met behoorlijck Octroy/ ende met de Privilegien ende Exemptien hier naer volghende/ te weten:

I. Dat binnen den tijdt van vier-en-twintigh jaeren/ niemandt van de In-gheboorenen ofte In-ghesetenen deser Landen/ anders dan alleen uyt den naem van dese vereenighde Compagnie uyt dese Vereenighde Nederlanden/ nochte ock van buyten de selve Landen sal mogen varen/ ofte Negotieeren op de Custen ende Landen van Africa, van den Tropico Cancri, tot Capo de bonne Esperance, nochte op de Landen van America, ofte West-Indien/ beginnende van 't zuyd-eynde van Terra Nova door de Straete van Magellanus le Maire, ofte andere Straten ende passagien daer omtrent gheleghen/ tot de Straete van Anjan, soo op de Noort-zee als de Zuyder-zee/ nochte op eenige Eylanden aen de eene ende de andere zijden/ ende tusschen beyde gheleghen/ mitsgaders op de Australische ofte Zuyder Landen/ streckende ende leggende tusschen beyde Meridianen, raeckende in 't Oosten de Cabo de bonne Esperance, ende in 't Westen het Oost-eynde van Nova Guinea, inclusys. Ende soo wie sonder consent van dese Compagnie hem sal vervoorderen te vaeren/ ofte te Negotieeren op eenighe plaetsen binnen de voorsz. limiten dese Compagnie gheaccordeert/ dat Het eerste Artikel.

sal

1621. Wat te doen tsal op verbeurte van schip ende goet.

sal zijn op de verbeurte van schip ende goederen / die ghevonden sullen werden op de voorsz. Custen ende ghewesten te handelen / de welcke daetelijck ende alomme van weghen de voorsz. Compagnie / aen-ghetast / ghenomen / ende als verbeurt / ten behoeve van de selve ghehouden sullen moghen werden: ende in cas soodanighe scheepen ofte goederen verkocht mochten wesen / ofte in andere Landen ofte Haevenen in-gheloopen / sullen de Reeders ende Participanten voor de waerde van de selve scheepen ende goederen moghen werden ghe-executeert: upt-ghesondert alleen / dat de gene die voor date van dit Octroy / upt dese ofte andere Landen / op eenighe der voorsz. Custen upt-gheloopen ofte upt-ghesonden zijn / hunne handelinghe tot den uytkoop harer goederen ende weder koomen in dese Landen / ofte andersins / ter expiratie toe van haer Octroy / soo sy voor desen eenigh hebben verkreghen / sullen vermoghen te continueeren / ende langher niet: Behoudelijck dat nae den eersten Julij 1621. daghe / ende tijdt des ingangh's van desen Octrope / niemant eenighe scheepen ofte goederen en sal vermoghen upt te seynden naer de Quartieren in desen Octrope begrepen / alwaer dat voor date van dien dese Compagnie noch niet eyndelijck en ware geslooten: maer sullen daer inne voorsien sulcks als behoort / teghens die gene die wetens in fraude van dese onse goede meeninghe het Gemeene Beste soecken te frustreren: Wel-verstaende dat de Sont-vaert op Ponte del Ré sal moghen werden ghecontinueert / op conditien ende instructien by ons daer van verleden ofte te verlijden / sonder aen desen Octroye anders te wesen verbonden.

Het recht.

II. Dat voorts de voorsz. Compagnie op onsen Name ende Authoriteyt / binnen de limiten hier vooren ghestelt / sal moghen maecken Contracten / Verbintenissen ende Alliantien / met de Princen ende Naturelen van de Landen daer inne begrepen / mitsgaders alsdaer eenige Fortressen ende Verseeckertheden bouwen / Gouverneurs / volck van oorloge / ende Officiers van Justitie / ende tot andere noodelijcke Diensten / tot conservatie van de plaetsen / onderhoudinge van goede Ordre / Politie ende Justitie / eensamelijck tot vorderinge van de Neeringe stellen / deporteeren ende af stellen / ende wederom andere in haere plaetsen surrogueeren / naer dat sy-lupden na gelegenthepdt van saecken sullen bevinden te behooren: Voorts Populatie van vruchtbare endt onbewoonde Quartieren mogen vervorderen / ende alles doen dat den dienst der Landen / profijt ende vermeerderinghe van den Handel sal vereyschen: ende sullen die vande Compagnie ons successivelijck communiceeren ende overleveren soodanighe Contracten ende Allianciën als sy met de voorsz. Princen ende Natien sullen hebben ghemaeckt: mitsgaders de ghelegenthepdt van de Fortressen / Verseeckertheden ende Populatien by hen-lieden ter handen ghenomen. 1621.

III. Behoudelijck dat sy-lieden eenen Gouverneur Generael verkooren / ende voor hem instructie gheconcipieert hebbende / de selve daer nae by ons geapprobeert ende Commissie ghegeven sal worden: ende dat voorts soodanige Gouverneur Generael / soo wel als andere Vice-Gouverneurs ende Officieren / ghehouden sullen wesen den Eedt van ghetrouwighepdt aen ons te doen / ende oock aen de Compagnie.

IV. Ende indien de voorsz. Compagnie op eenighe der voorsz. plaetsen in schijn van vriendtschap bedroghen ofte qualijck ghetracteert mochte werden / ofte dat in 't vertrouwen van eenighe Penninghen ofte Koopmanschappen / die selve sonder restitutie ofte betaelinghe daer van te ghenieten / ghehouden worden / dat sy de schade na-ghelegenthepdt der saecken / ende nae dat sy best sullen vermoghen / sullen doen repareeren ende verbeteren voor alsulcke middelen / als men ghevoeghelijck sal konnen doen.

V. Ende alsoo tot plantinge / verseeckeringe / ende defensie van desen Handel oock noodigh zijn sal eenigh krijchs-volck mede te neemen / sullen wy nae de constitutie van 't Landt / ende gelegenthepdt van saecken de voorsz. Compagnie versien met soodanigh volck van Oorloghe / van Commandement / ende van Fortificatien / als noodigh sal wesen / mits dat die by de Compagnie sullen worden betaelt ende onderhouden.

VI. De welcke boven den Eedt die sy ons ende sijn Excellentie hebben ghedaen / oock sweeren sullen het Commandement van de voorsz. Compagnie te volgen / ende hare saecken te helpen voorderen nae hare beste vermoghen.

VII. Dat de Provoosten van de Compagnie aen Landt moghen apprehendeeren het krijchs-volck / ende ander volck van Oorloghe / dat hem in dienst van de voorsz. Compagnie begheven heeft / ende de geapprehendeerde t' scheep brengen / 't zy in wat Steden / Plaetsen ofte Jurisdictien van dese Landen de selve bevonden mochten worden: mits dat de Provoosten te vooren sullen aenspreken

1621. spreken de Officiers ende Magistraten van de Steden ende Plaetsen daer alsulcks valt

VIII. Dat wy geen Scheepen/ghescheut/ ofte ammunite van dese Compagnie tot dienste deser Landen sullen neemen/dan met consent van de selve Compagnie.

IX. Hebben voorts dese Compagnie Geoctroyeert/Gepriviligeert ende ghegunt/ Octroyeeren ende gunnen mits desen/dat sy met alle haere scheepen ende goederen vry sullen moghen passeeren voor by alle Tollen eenighe der Vereenighde Provincien toekomende/ ende dat sy de selve vryheydt sullen ghebruycken in sulcker weghen als de vyze Ingesetenen van de Steden deser Landen/ daer inne hare vrydommen zyn ghenietende/ ook niet teghen-staende eenighe onvyze Personen in dese Compagnie zyn participeerende.

X. Dat alle de goederen/ die dese Compagnie/ghedurende den tijdt van acht eerst komende jaren/sullen uyt dese Landen voeren naer de quartieren van West-Indien ende Africa, ende andere binnen de voorsz. limiten begrepen/ende die sy van daer in dese Landen sullen brenghen/sullen wesen vry van alle uytgaende ende inkomende Convoyen/wel verstaende by soo verre nae de expiratie van de voorsz. acht jaren/ den staet ende ghelegenthedt deser Landen niet toe en laet/ dien vrydom van acht jaren/noch een tijdt van jaren te continueeren/ dat de selve goederen daer nae/ nochte ook de waeren uyt de Quartieren/ in dese Octroye gedesigneert/ghekomen/ende wederom uyt dese Landen gaende/in de uyt-gaende Convoyen ende Licenten/ ghedurende den geheelen tijdt van dese Octroye/ niet hooghер by ons sullen worden beswaert/dan die teghenwoordelijck beswaert zyn: ten ware wy wederom in Oorloghe quamen te gheraecken/ in welcken ghevalle alle de voorsz. goederen ende waeren niet hooghер by ons en sullen worden beswaert/ als die op de laetste Tyste by tijde van den Oorloghe beswaert zyn gheweest.

XI. Ende op dat dese Compagnie soude moghen bestaen by een goede Regeeringhe/ten meesten profyte ende contentemente van alle de Participanten; Soo hebben wy ghecordonneert/ dat de selve Regheeringhe sal bestaen in vyf Kameren van Bewindt-Hebberen/als een binnen Amsterdam, die hebben sal de administratie van vier negende parten/ een Kamer in Zeelandt/ voor twee negende parten/een Kamer op de Maese/ voor een negende part/ een Kamer in 't Noorder Quartier/ voor een negende part/ een Kamer in Vriesland/ mitsgaders Stadt ende Landen/ mede voor een negende part/ op de conditie in het Register van onse Resolutie ghestelt/ ende de Acte daer van voorleden/ ende sullen de Provincien/ in welcke ghеen Kameren en sullen zyn/ met soo veel Bewindt-Hebberen werden gheaccommodeert/ ende over de respective Kameren werden verdeelt; als sy lieden Hondert-Dupsenden Guldens in dese Compagnie furneeren sullen. 1621.

XII. Dat de Kamer van Amsterdam sal bestaen van twintigh Bewint-Hebbers. De Kamer van Zeelandt van twaelf. De Kameren van de Maese ende van 't Noorder Quartier/ elck van veertien. Ende de Kamer van Vriesslandt/ mitsgaders van Stadt ende Landen/ mede van veertien Bewindt-Hebbers/ ten waere naemaels bevonden worde/ dat dit werck niet anders dan met meerder getal van Persoonen uytgevoert soude konnen worden/ in welcken gevalle/ 't selve met kennisse van de negentien/ende met onse goet-vindinge/ ende anders niet sal mogen werden vermeerdert.

XIII. Ende werden de Staten van de respective Provincien gheauthoriseert/ 't zy voor hun Ed. Mog. haere Ordinarische Gedeputeerden/ ofte voor de Magistracten der Steden haerer Provincien/soodanighe ordre te stellen/ op de aenteyckeninghe van de Participanten/mitsgaders de verkiesinge van de Bewindt-Hebberen/ als sy nae de Constitutie van de selve hare Provintien sullen binden te behooren. Mits dat niemandt in de Kamer van Amsterdam tot Bewindt-Hebber verkoosen sal worden/ dan de gene die in de Compagnie voor sijn eygen sal participeeren ter somme van ses dupsent gulden/ende in de Kamer van de Maese/van 't Noorder Quartier/ ende van Vriesslandt/ mitsgaders Stadt ende Landen/ ter somme van ghelycke vier dupsent guldens.

XIV. Dat de eerste Bewindt-Hebbers sullen dienen den tijdt van ses jaeren/ ende dat men de selve over-streken zynde/ by lootinghe sal veranderen een derde part van 't getal van de Bewint-Hebbers/ ende twee jaren daer na ghelycke derde part/ende d'ander twee volghende jaeren 't leste derde part/ ende voorts de oudste in dienst zynde/ laten afgaen/ ende dat in plaetse van den afgaende/ ofte van den ghenen die voor ofte nae soude mogen afsyvigh/ ofte om andere reden verlaeten worden/ by de

Bewint-

1621. Bewint-Hebberen / soo blijvende als af-gaende / midtsgaders by de Hooft-Participanten / die in Persoone / ende op hare kosten daer by sullen willen komen / drie andere sullen werden ghenomineert / upt de welcke de voorsz. respective Provintien / Gedeputeerden / ofte Magistraten / nieuwe Electie van Bewint-Hebbers sullen doen / ende de vacante plaetsen successivelijck suppleeren. Ende sullen voor Hooft-participanten ghehouden worden / die voor hun eygen soo veel participeeren als de respective Bewint-Hebbers zijn doende.

XV. Dat men de Reeckeninge van de equippagie ende uptrustinghe van de scheepen met de dependenten van dien / sal doen drie Maenden nae 't vertreck van de scheepen / ende een Maent daer nae Coppe aen ons / ende aen de respective Kameren sepnden: Ende van de retouren / midtsgaders van de verkoopinge der selver / sullen de Kameren (soo dickwijls wy dat goedt sullen vinden / of sy van de Kameren daer toe versocht worden) staet / aen ons / ende aen malkanderen over-schicken.

XVI. Dat men alle ses jaren sal malen generale reeckeninghe van alle uptreedinghe ende retouren / midtsgaders van winste ende verlies van de Compagnie. Te weten: een van de Negotie / ende een van de Oorloghe / elck apart / welcke reeckeninghen in 't openbaer sullen worden ghedaen / nae voorgaende affictie van Billetten / ten eynde peder een daer Interest hebbende / op 't hooren van de selve reeckeninghe sal mogen koomen / ende indien voor de expiratie van 't seventhe jaer de reeckeninghe in maniere voorsz. niet werde ghedaen / sullen de Bewint-Hebberen verbeuren haere Provisien / die tot profijt van den Armen sullen werden gheleert / ende sluyden evenwel ghehouden blijven hare reeckeninghe als vooren te doen binnen sulcken tijdt / ende op soodanige Penen / als by ons teghen de ghebreckigen sullen worden ghestatueert: Ende sal niette min ondertusschen van de winsten van Negotien upt-deelinghe ghedaen worden / soo dickwijls als men bevinden sal datter tien ten hondert ghepro fijteert sal zijn.

XVII. Niemant sal geduprende den tijdt van desen Octrope / sijn Capitael ofte in-ghelepde Penninghen upt dese Compagnie moghen trecken / ghelijck men ooch gheen nieuwe Participanten sal moghen in-neemen / dan indien ter expiratie van de vier-ende-twintigh jaeren mochte goedt gevonden werden dese Compagnie te continueeren / ofte een nieu op te rechten / sal finale Reeckeninge ende Estimatie by de negentien met onse kennisse ghedaen worden / van alle 't ghene dese Compagnie is toe-behoorende / als ooch van de noodelijcke kosten / die by de selve zijn ghedaen / ende peder een vermoghe / nae de voorsz. afreeckeninge ende ghedane estimatie sijn Penningen te lichten / ofte in volghende Compagnie na advenant van dien / in 't gheheel ofte deel te continueeren / ofte participeeren / ende sal in sulcken ghevalle de volgende Compagnie de restanten / die volghens de reeckeninghe ende estimatie bevonden sullen worden / tot haren laste moeten nemen / ende de Participanten / die in de Compagnie niet sullen goedt vinden te continueren / haer contingent betalen op alsulcke termynen / als de negentien met onse kennisse ende goedtvinden / sullen bevinden te behooren.

1621.

XVIII. Dat soo dickwils het noodigh sal zijn / een generale Vergaderinge van de voorsz. Kameren te houden / 't selve sal gheschieden by negentien Persoonen / daer inne upt de Kamer van Amsterdam sullen compareren acht / upt Zeelandt vier / van de Maese twee / upt het Noorder Quartier twee / upt Vriesslandt / midtsgaders Stadt ende Landen / twee / welverstaende dat den negentienden Persoon / ofte soo veel meer als wy 't elckens sullen goedt vinden / by ons sal worden ghedeputeert / om in de voorsz. Vergaderinghe de saecken van de Compagnie ten besten te helpen dirigeeren.

XIX. Van welcke generale Vergaderinghe van de voorsz. Kameren / alle saecken / dese Compagnie aengaende / verhandelt ende besloten sullen worden / wel verstaende / dat in saecken van Oorloghe / op de ghenomene resolutie / versocht sal werden onse approbatie.

XX. De voorsz. generale Vergaderinghe beschreven zijnde / sal te samen komen om te resolveeren / wanneer men sal equippeeren / hoe veel scheepen men op elck quartier sal senden / de Compagnie in 't gemeen betreffende / sonder dat d'een of d'ander Kamer per sal moghen aenrichten buyten de voorsz. ghemeene Resolutien / maer sullen ghehouden zijn de selve te effectueeren ende in 't werck te stellen. Ende indien eenige Kamer bevonden werdt in ghebreke te zijn de ghemeene Resolutien te achtervolgen / ofte te contravenieeren; hebben wy de selve Vergaderinghe gheauthoriseert / ende authoriseeren by desen / om soodanigh ghebreck ende contraventie met den ersten te doen repareeren / waer in wy dese versocht zijnde / haer sullen assisteeren.

1621. XXI. De selve generale Vergaderinghe sal ghehouden worden de eerste ses jaeren binnen Amsterdam, ende twee jaeren daer nae in Zeelandt / ende soo voorts van tijde tot tijde in de voorsz. twee plaetsen.

XXII. De Bewint-Hebberen die / van wegen de Compagnie ghecommitteert zijnde / van hups sullen repsen / 't zy op de voorsz. Vergaderinge ofte elders / sullen voor haer teer-kosten ende daghgelden hebben vier gulden daeghs / boven de Schupt- ofte waghen-vrachten / wel verstaende / dat de ghene die van de eene Stadt nae d'ander repsen / om de Kameren als Bewindt-Hebberen ende Regheerders te frequenteeren / gheen daghgelden ofte reps-kosten en sullen ontfangen tot laste van de Compagnie.

XXIII. Ende of 't ghebeurde dat in de voorsz. generale Vergaderinghe eenighe wichtighe saecken voorvielen / daer in sy niet wel en konde verdraghen / ofte dat sy selfs hun souden moghen beswaert vinden / om elck anderen te overstemmen / dat 't selve ghelaeten sal worden tot onse decisie: Ende 't ghene dien aengaende goedt gevonden sal worden / sal achter-volght ende nae-ghekoomen worden.

XXIV. Ende sullen alle In-ghesetenen deser Landen / ende oock van andere Landen / by openbaere affictie van Billetten binnen den tijt van een maent na date van desen t'affigeeren / gewaerschouwt worden / dat sy binnen den tijdt van vijf Maenden / inne-gaende den eersten Julij deses jaers 1621. in dese Compagnie sullen worden gheadmitteert / ende dat sy hunne Penningen / die sy sullen willen in-leggen / sullen mogen op-brengen in drie termynen, te weten: een derde-part ter expiratie van de voorschreven vijf Maenden / ende d'ander twee derde-parten op drie achter-eenvolghende jaeren / ten waere de voorsz. generale Vergaderinge bevonden / dat men dese termynen soude moghen verlenghen / daer van de Participanten te vooren by affictie van Billetten sullen werden geadverteert.

XXV. De Scheepen van de repse weder-koomende / sullen wederom aenkoomen ter plaetse daer sy af-ghezeylt zijn / ende of door Fortuine van weder ende windt / de schepen van 't eene quartier upt-gezeylt / aen-quamen in het ander / als die van Amsterdam ofte van 't Noorder Quartier in Zeelandt / ofte in de Maese / ofte die van Zeelandt in Hollandt: ofte die van Vriesslandt / mitsgaders Stadt ende Landen in een ander Quartier / dat niet te min elcke Kamer de Administratie ende Bewindt van 1621. hare upt-gesonden scheepen / ende koopmanschappen sal behouden / ende dat sy de selve moghen versenden ende verboeren nae de Quartieren daer de scheepen waeren upt-ghezeylt / het zy met de selve ofte andere scheepen / mits dat de Bewindt-Hebbers der selver Kamer ghehouden sullen zijn / haer selfs in Persoon te laten binden / ter plaetse daer de scheepen ofte goederen aen-ghekomen zijn / ende gheen Facteurs daer over sullen vermoghen te stellen: maer in ghevalle haer selfs niet gheleghen en ware te repsen / dat sy als dan de Bewint-Hebberen van de Kamer daer de scheepen ghearriveert zijn / tot de Administratie sullen committeeren.

XXVI. Als d'een of d'ander Kamer eenige koopmanschappen ofte retouren upt de Quartieren binnen de voorsz. limiten begrepen / ghekreghen heeft / daer van dat d'ander niet en is versien / sal ghehouden wesen die Kamer die onghevrovideert is / op haer versoeck nae ghelegenthevdt van saecken te vrovideeren ende 't goedt te senden. Dat van ghelycken de Bewint-Hebberen van de respective Kameren / eenighe Persoonen tot de Equippagien / ofte andersins upt andere Steden daer Kameren ofte Bewindt-Hebbers zijn / van noode hebbende / daer toe de Bewindt-Hebberen van dese Compagnie sullen moeten versoecken ende employeeren / sonder eenige Factooren daer toe te ghebruycken.

XXVII. Ende indien eenighe Provintien goedt-vinden eenen Agent te stellen aen de Penningen / upt hare In-gesetenen te versamelen / ende in Masse in eenighe Kamer in te leggen / ende van de upt-deelinghe betalinge te vorderen: Sal de Kamer ghehouden zijn alsulcken Agent toe te laten acces in de selve Kamer / om aldaer geinformeert te werden van den staet van de upt-gheven ende in-komen / upt- ende in-schulden / behouden dat de Penningen by sulcken Agent in-ghebracht / sullen bedraghen vijftigh dupsent guldens / ende daer boven.

XXVIII. De Bewindt-Hebbers sullen van de upt-repse / ende van de retouren / mitsgaders van de Prijsen voor provisie ghenieten een ten hondert / ende van goudt ende silver maer een half ten hondert / welcke provisie sal verdeelt worden / voor de Kamer van Amsterdam vier negende deelen / de Kamer van Zeelandt twee negende deelen / van de Maese een negende-deel / ende van Vriesslandt / mitsgaders Stadt ende Landen / ende van het Noorder Quartier / ghelycke negende-deel.

XXIX. Wel

1621. XXIX. Wel verstaende dat sp-lupden van het gheschut / ende de waerde van de schepen niet meer als een prouisie sullen ghenieten / sullen voorts geenighe prouisie ghenieten van scheepen / gheschut ende anders / waer mede wp dese Compagnie sullen verstercken / noch oock van de Peninghen / die sp voor dese Compagnie sullen lichten / nochte van dat sp de Waeren beneficeerren / ghelijck sp tot laste van de Compagnie niet en sullen moghen brengen eenighe vacatie / reys- ofte teer-kosten van den genighen die sp sullen committeeren om de uptreedinghe te voorderen / ende de Waeren / daer toe noodigh / te koopen. 1621.

XXX. De Boeck-houders ende Cassiers sullen gesalariseert werden tot laste van de Bewindt-Hebbers / upt hare prouisie.

XXXI. De Bewint-Hebberen sullen geene Scheepen / Waeren ofte Goederen / haer in 't gheheel ofte ten deel toekomende / aen dese Compagnie moghen leveren ofte verkoopen / nochte van de selve Compagnie eenighe Coopmanschappen ofte Waeren koopen of doen koopen / directelijck ofte indirectelijck / nochte portie ofte ghedeelte daer inne hebben / op de verbeurte van een jaer haerer prouisie / die contrarie desen / bevonden voordt gedaen te hebben / ten profijte van den armen / ende van haer Bewint-hebberschap verlaten te worden.

XXXII. De Bewindt-Hebberen sullen ghehouden wesen by affictie van Billetten te notificeren / soo dickwils sp eenige Waeren ende koopmanschappen van nieuws sullen hebben ontfanghen / ten eynde een peder daer van tijdelijck kennisse magh hebben / al eer tot eyndelycke verkoopinghe sal worden ghe-procedeert.

XXXIII. Ende of 't ghebeurde dat onder d'een of d'ander Kamer pemandt van de Bewindt-Hebberen in sulcken staet gheraeckten / dat hy niet en konde voldoen 't gheene hem / sijner Administratie aengaende / bertrouwt ware / ende daer door eenighe schade mochte komen / sal wesen tot laste van de Penninghen / die alsulcke Bewindt-Hebberen hebben in de Compagnie / dewelcke oock voor haer Administratie specialijck zijn verbonden / 't welck oock plaetse sal hebben ten respecte van alle de Participanten / die upt saecke van koop van goederen / ofte andersins debiteurs van de Compagnie souden mogen wesen / ende sal ghereeckent worden in allen schijne / of haer in-ghelepde Peningen teghens 't gheene sp de Compagnie schuldigh zijn / van aen-beghinne waer ghecompenseert / ende by rescontre ghedoodet. 1621.

XXXIV. De Bewindt-Hebbers bande respective Kamers / sullen respondeeren voor haere Cassiers ende Boeckhouders.

XXXV. Dat alle de Waeren van dese Compagnie / die by den ghewichte verhandelt sullen worden / verkocht sullen werden op eenderley ghewichte / te weten: op de swaerte van 't ghewichte van Amsterdam, ende dat men alsulcke Waeren sal moghen oversiaen binnen scheeps-boordt ofte in de Pack-huysen / sonder daer van eenighen Accijs / Impost ofte Waegh-gelt te betaelen / mits dat de selve verkocht zijnde / niet anders sullen moghen worden ghelevert dan ter Waghe / ende mits betaelende den Impost ende Waegh-gelt / soo dickwils als sp worden ghealieneert gelijck andere goederen / de Waghe subject zijnde.

XXXVI. Dat men de Persoonen ofte goederen der Bewint-hebbers niet en sal moghen arresteeren / beletten ofte bekommeren / om van hen te hebben rekeninghe van Administratie van de Compagnie / noch oock om de betalinge van de gagie / ofte loon van de genen die sp in dienste van de Compagnie ghebruyckt hebben: maer de gene die sulcks yet op hen-lieden sal willen pretenderen / sullen ghehouden zijn de selve te verrecken voor haer ordinaire Rechters.

XXXVII. Soo wanneer eenighe Scheepen van de repse sullen wederkeeren / sullen de Generaels ofte Commandeurs over de Vlooten / Schip ofte Scheepen ghehouden zijn / binnen tien daghen nae hare aenkomste / aen ons te komen doen rapport van 't succes van hare repse / ende daer van schriftelijck rapport overgeven ende leveren / indien de saecke sulcks verepscht.

XXXVIII. Ende of 't ghebeurde (dat wy gheensins en verwachten) dat pemandt de Scheep-vaert / Negotie / Handelinghe ofte Trafficque van dese Compagnie / contrarie het alghemeene Recht / ofte oock teghens 't in-houden van de voorsz. Tractaten / Verbonden ende Entre-coursen / in eeniger manieren wilde beschadighen ofte hinderlijck wesen / sullen hun daer teghens moghen defenderen / ende reguleeren / in conformitept van de instructie by ons daer van te geven.

XXXIX. Hebben voorts belooft / ende beloven mits desen / dat wy dese Compagnie tegens eenen yeghelijcken sullen maintineeren ende defenderen in de vrye Zee-vaert ende Trafficque / ende ten dien fine de selve te hulpe komen met

1621. een somme van thien hondert dupsent guldens / te betaelen in vijf jaeren / daer van de eerste twee hondert dupsent guldens sullen worden ghefurneert / soo haest den eersten termyn by de Participanten sal wesen op-gebracht / wel verstaende dat wy met de helft van de voorschreven tien hondert dupsent guldens sullen genieten ende draghen winste ende risico / gheliick alle andere Participanten in dese Compagnie ghenieten ende draghen sullen.

XL. Ende in gevalle door een machtigh ende ghedurigh belet in de voorsz. Zee-vaert ende Trafficque / de saecke in de limiten van dese Compagnie werden ghebracht tot een openbaere Oorlogh / soo sullen wy de selve Compagnie / soo veel 's Landts gheleghenthepdt sulcks eenighsins soude toe-laten / tot hare assistentie gheven sestien scheepen van Oorloge / het minste groot hondert vijftigh Lasten / zijnde behoorlycken ghemonteert ende voorsien van alles / ook van Metalen ende ander gheschut / ende behoorlycke quantitept van Ammunitie / mdtsgaders van dubbeld loopend ende staende Wandt / Zeylagie / Touwen / Anckers / ende andere toe-behoorten / sulcks die op alsulcke groote Expeditien behoorden voorsien ende ghevrycht te worden / behoudens dat die voorts sullen werden bemandt / ghevictalieert / ende onderhouden tot koste van de Compagnie / ende dat de Compagnie gehouden sal zijn daer by te voegen gelijcke sestien scheepen van Oorloghe / met vier Jachten / mede gemonteert ende voorsien als vooren / om gheliickelycken tot defensie van de Trafficque ende alle Exploicten van Oorloghe ghevrycht te werden / mits dat alle de scheepen van Oorloge / ende de Coopvaerdy-scheepen (die mede sulcks sullen worden toe-gheruft ende ghemant als behoort) sullen staen onder een Admirael / by ons daer over te stellen / nae voorgaende advijs van de generale Vergaderinghe / ende sullen volghen onsen commandementen / mitsgaders de resolutien van de Compagnie / om (des noodt zijnde) gheliickelycken ten Oorloghe ghevrycht te werden / sulcks nochtans / dat de Koop-vaerders by ten noodt hare ladinge niet en sullen hasardeeren.

XLI. Ende in ghevalle soude mogen gebeuren / dat de Landen in hare Lasten merckelycken sullen mogen werden verlicht / ende dat dese Compagnie in sware Lasten van Oorloghe soude koomen te verhallen / soo hebben wy belooft / ende beloven mits desen / de voorsz. subsidie sulcks te vermeerderen / als den staet van de Landen sal moghen lijden / ende de saecke van de Compagnie sal koomen te verepschen. 1621.

XLII. Hebben voorts geordonneert / dat in ghevalle van Oorloghe alle Prysen / die op de vpanden ofte ook op de Zee-roovers / binnen de voorsz. limiten by de Compagnie / of by den genen die den selven 't harer assistentie sullen worden by ghevoeght / souden werden verovert / ook de goederen / die upt krachte van onse Placcaten sullen worden aenghehaelt / nae af-reckeninghe van alle noodelycke kosten / als ook van de schade / die de Compagnie in 't veroveren van elcke Prysse soude moghen hebben gheleden / mitsgaders de gherechtigheyt van syn Excellentie als Admirael / in conformite van onse resolutie dien t halven op den 1 April 1602 genomen / ende het tiende-part vande Officiers / Vootsvolck ende Soldaten / die de Prysen gedaen sullen hebben / sullen blijven ter dispositie van de Bewint-Hebbers van de voorsz. Compagnie / mits dat daer van gehouden sal worden rekeninge apart / ende verscheyden van de rekeninge van deselve Negotien ende Commersien / ende dat het provenu van de selve Prysen sal worden ghe'mploeert tot de equipagie van de scheepen / ende betalinge van het volck van Oorloge / Fortificatien / Bessettingen / ende dierghelycke saecken van Oorloghe / ende defentie te water ende te lande dependeerende / sonder dat men daer van sal doen eenighe distributie / ten ware dat het selde provenu soo groot werde bevonden / dat men sonder swackinghe van de selve defentie / ende na dat d'onkosten van d'Oorloghe souden zijn betaelt / eenige merckelycke partije soude moghen uptdeylen / de welcke gheschieden sal apart / ende gheschevden van de Commersien / ende sal de verdeylinghe ghedaen worden een tiende-deel voor de ghemeene saecken van de Vereenighde Nederlanden / ende de reste onder de Participanten van dese Compagnie / elcke ponts gheliicke naer rate van syn in-ghelept Capitael.

XLIII. Behoudelijck nochtans / dat alle de Prysen ende Goederen upt kracht van de Placcaten aen-ghehaelt / in-ghebracht / ende te rechte gheselt sullen moeten worden ter Judicature van de Raeden ter Admiralitept van de Quartieren daer die in-ghebracht sullen zijn / om by de selve kennisse ghenomen / ende ghesententieert te werden op de deughdelijckheydt ofte ondeughdelijckheydt van de selve Prysen / blijvende niet te min hanghende den Proceste d'administratie van de in-ghebrachte goederen

by

1621. by de Compagnie/ en dat onder behoorlycken Inventaris/ ende behoudens de Revisie van de ghenen die by de Sententie van de Admiraliteyt gegraveert soude moghen zijn/ in conformiteyt van de Instructie aen die van de Admiraliteyt ghegheven: wel verstaende/ dat de Vendu-Meesters ende andere Officiers vande Admiraliteyten/ geen recht sullen ghenieten ofte moghen pretenderen van de Prinsen die by dese Compagnie sullen worden ghebenefficeert/ ende daer in sy niet en zijn geëmployeert.

XLIV. De Bewindt-Hebbers van dese Compagnie sullen solemneelycken beloven ende sweeren/ dat sy hun in hare administratie wel ende ghetrouwelyck sullen dragen/ goede ende deughdelycke reecheninge doen van hare handelinge/ dat sy in alles sullen verhoorderen het meeste profyt van de Compagnie/ ende der selver schade beschutten soo veel moghelyck sal zijn/ dat sy den meesten van de Participanten in 't oprechten ende uytdeelinge van de penningen niet meer voordeel en sullen doen als den minsten/ dat sy in 't innen ende ontfangen van de uyt-staende Schulden/ den eenen niet meer als den anderen en sullen verschoonen/ dat sy voor haer eygen reecheninge participeeren/ ende ghedurende haer Bewindt-Hebberschap/ sullen blijven participeeren alsulcke somme van penninghen/ als by desen Octroye zijn ghevordonneert/ mitsgaders dat sy alle ende een yeder van de Puncten ende Artikelen in desen vermelt/ voor soo veel haer aengaet/ sullen nae-komen ende onderhouden/ doen nae-koomen ende onderhouden nae haer uyterste vermogen.

XLV. Alle welcke Privilegien/ Vryheden/ ende exemptien/ mitsgaders de assistentien hier vooren verhaelt/ in alle haere voorsz. Puncten ende Artikelen wy de voorsz. Compagnie met goede kennisse van saecken/ hebben ghegunt/ verleent/ belooft/ ende toe-gheseydt/ gunnen/ verleenen/ ende toe seggben hun mits desen/ beloovende hen-luyden de selve te doen ende laeten ghemeten rustelijck ende vredelijck/ ordonneeren oock/ dat de selve sullen werden onderhouden ende ghenachter-volght by alle Overigheden/ Officieren ende Ondersaeten van dese Vereenighde Nederlanden/ sonder daer teghens te doen directelijck ofte indirectelijck/ soo weynigh binnen als buyten de Vereenighde Nederlanden/ op peene van daer over als Beletters van 't Ghemeene Welvaeren der selver Landen/ ende Overtreders van onse Ordonnantie ghestraft te worden aen lijf ende goedt/ belovende daeren-boven dat wy de Compagnie in 't inhouden van desen onsen Octroye sullen maintineeren/ ende staende houden by alle Tractaten van Paysse/ Alliantien ende Entre-coursen met de naebuyrige Princen/ Rycken ende Landen/ sonder yet ghedaen ofte ghehandelt te worden/ dat tot verminderinghe van dese soude moghen strecke. Ontbieden daerom/ ende bevelen wel expresselycken alle Gouverneurs/ Justicieren/ Officieren/ Magistraeten ende Inwoonders der voorsz. Vereenighde Nederlanden/ dat sy de voorsz. Compagnie ende Bewint-Hebbers van dien/ gherustelyck ende vredelyck laeten ghebruycken het volkomen effect van desen Octroye/ Consent ende Privilegien/ cesseerende alle contra-dictien ende empeschementen ter contrarien. Ende op dat niemant hier van ignorantie en pretendeere/ soo hebben wy belast/ dat het sommier inhouden van desen Octroye by Publicatie ofte affixtie van Billetten sal worden ghenotificeert/ daer/ ende soo het behooren sal: want wy 't selve ten dienste van den Landen bevonden hebben te behooren.

Soo haest als alle dese voorsz. Artikelen uyt last van de Heeren Staeten door de Gheunieerde Provintien ghedivulgeert waeren/ hebben sy alle Steden ende Plaetsen van importantie Directeurs gheselt/ wesende eenighe Kaets-Persoonen/ eenighe eerlyckte Koop-luyden/ om op de aenteyckeninghe te letten van de In-gheseetenen/ ter plaetse daer sy woonachtigh waren. Om dit groot Stuck te voorderen/ hebben de voorsz. Directeurs dit nae-volghende Billet binnen Amsterdam doen aen-slaen:

DE ghemeene Directeurs, gheselt tot het formeeren van de Capitalen van de West-Indische Compagnie, Doen hier mede te weten alle Princen, Heeren, ende Republijcquen, Edele ende Particuliere Persoonen, van wat qualiteyt ende conditie die zijn moghen, binnen dese Vereenighde Nederlanden ofte daer buyten woonende, dat soo wie in de voorsz. Compagnie eenighe somme van Penningen sullen willen herideeren, binnen de Maenden van *Julius*, *Augustus*, *September*, *October* ende *November*, haer sullen mogen addresseeren aen *Iacob Gerritsz. Hoogh Out-Burgermeester*, *Ian Gysbertsz. Schepen*, *Ioris Adriaensz. Pieter Beliens*, ende *Helias Pels*, Koop-lieden binnen deser stede woonende, die heur, des versoeckende, sullen instrueeren van de Voordeelen ende Rechten van

1621. de voorsz. Compagnie aen de selve by de Heeren Staten Generael loffelijck verleent, ende oock van hun luyden ontfanghen de signature van alle alsulcke sommen van penninghen als elcks in de voorsz. Compagnie sal willen herideeren: te furneeren in drie termynen; te weten: een derde-part ter expiratie van de voorsz. vijf Maenden, ende de andere twee derde-parten op drie achter-een-volghende jaeren, ten waere naemaels by resolutie van de generale Vergaderinghe der Bewindt-Hebberen goedt-ghevonden wierde, eenighe van de selve termynen te verlengen, daer van de Participanten in sulcken ghevalle by affictie van Billetten sullen werden gheadverteert. Notificeerende mede allen ende een yeghelijcken, dat sy op alle Maendaghen ende Donderdaghen in de weecke, van neghen tot elf uyren voor de middagh t'samen sullen sitten in 's Princen Hof, alwaer de Participanten by heur, t'samen vergadert wesende, sullen moghen komen, ofte op andere sulcke uyren als 't heur believen sal, haer moghen addresseeren aen een van de selve in 't particulier, ende daer heure teyckeninge doen. Ende op dat een yeghelijck hier liberalijcker magh werden gheinviteert, soo notificeeren sy mede aen alle de selve, dat hier nae als de teyckeninghen sullen wesen ghedaen, ende de Capitalen gheformeert, uyt de bequaemste, ervarenste, ende meest in-legghende Participanten, geëligeert, ghemaeckt ende ghestelt sullen werden de Bewint-Hebberen van de voornoemde Compagnie, op den voet ende volghende de Ordere by den Octroye daer toe ghestelt. 1621

Vier Scheepen van *Lisbona* met Silver ende andere kostelijcke Waeren gheladen, van der Heeren Staten Oorlogh-scheepen in de Hoofden aen-ghehaelt ende in Zeelandt op-gebracht, zijn voor goede Buyt verklaert. 1621

OMtrent desen tijt is den Heeren Staeten ende zijn Excellentie verwittight / datter vijf Schepen van Lisbona af-ghevaeren waeren / gheladen met eenighe staven ende platen Silvers / Suycker / Hout / Hupden ende andere Waeren. Het vijfde en hadde niet dan Koopmans goederen in / maer gheen Silver; Dese Schippers meenden tijdts ghenoegh te hebben om de Vlaemsche Kusten voor den uptgangh banden Trevers te krijghen / ende tot Duynkercken of Oostende binnen te zeylen / 't welck haer door contrarie windt is misluckt; dies vier van haer van der Heeren Staeten Scheepen die doemaels seer sterck in de Hoofden laghen op haer en wachten / zijn aen-ghehaelt ghewordden / ende in Zeelandt op-ghebracht zijnde / aldaer voor goede Buyt verklaert / alsoo den Trevers gheexpireert was; het vijfde 't welck een van de voorsz. vier scheepen was / die Silver in hadden / ontquam / ende liep te Calis in Vranckrijck ten besten voor den Hertogh.

In dese voorsz. Scheepen waren vele Waeren Silvers / maer quamen de Nederlantsche Coop-lieden meest toe: ende wierd den ghene die goedt bewijs konden bringhen / het haere gherestitueert: 't gene dat voor Buyt ghehouden bleef / bedroegh omtrent de ses-en-twintigh dupsent ponden Vlaems / ende wierdt tot onderhoudt van den Oorlogh aenghelept.

Niet lange hier nae is tot Amsterdam gearriveert het schip de Beer genaemt / 't welck een Spaensch Schip omtrent de Kusten van Guinea, met Eliphants Tanden / Suycker ende andere Waren / ook een goedt deel Gouts gheladen / ende over naer Brasilien loopen soude / verovert hadde.

Onderweegh heeft het ook een Franschen Kooper vermeestert / ende den Capitein daer van met alle sijn ghesel schap overboort ghewonnen.

Tot desen tijdt toe / isser tusschen de 17 Provintien nae het eyndighen van den Trevers weynigh Hostiliteyt ghebruyckt: maer alsoo de Heeren Staten vernamen dat by de Spaensche groote preparatorien ten Oorloghe ghedaen wierden / hebben (haeren toevlucht tot den Heere der Heyr krachten nemende) eenen Alghemeynen Vasten-bede-dagh doen Publiceeren ende houden in de maent Augustij.

Korts hier nae hebben de Statische en de Spaensche Partijen malkanderen wederom openbaerlijck aen-ghetast. De Garnisoenen van Over-Yssel ghebruyckten een tijdt langh haere oude bey-

1621. vryheydt: maer als die van Zutphen, Doesburgh ende Deutecom eenen gorden Spaenschen buyt als in haer gheweldt saghen / hebben sy niet langh op haer oude vryheydt ghedacht / want alsoo de Spaenschen een Convoy deden / met gelt voor haer / de Garnisoenen / Lingen ende Olden-zeel, zijn sy daer op uyt gheballen / het selve gheslaghen / ende den Buyt bekomen.

Nae dat / den derden Augusti / door de Geunieerde Provintien den Oorlogh ghepubliceert was / zijn vier hondert Kuypers / van Breda ende Bergen op den Zoom voor de Poorten van Antwerpen ghereden / alle die sy aentroffen / geplondert ende eenighe Voorghers van qualitept ghevanghen bekomen.

Het Placcaet der Heeren Staten, ghegheven voor de Vry-buyters om op Spangien te rooven in Januario 1622.

1622. DE Edele Hoogh-Moghende Heeren Staeten van de Vereenighde Nederlanden / verstaen hebbende dat haere Ingesetenen t'eenemael uyt alle Spaensche Havenen waren verbannen / ende haer Landt tot een roof van alle uytheemsche Roovers ghegheven was / hebben liever ghewilt met sulcken vyandt in een openbare Oorlogh / dan in een bedrieghelijcken Treves te treden / daer op alle hare Inwoonders / bysonder die lieden die de Zee ghebruycken / die haer daer mede ghenceren / ende haeren handel dryven / hier mede bekent maeckende / dat die tot afbreuck van den Coningh van Spangien / ende des selfs Aenhanghers ende Onderdaenen / soo wel in Spangien / Portugael / Brabant / Vlaenderen / als anders inde selfde Landen woonachtig / op behoorlijcke Commissie ofte toelatinge sullen willen equippeeren ofte eenige scheepen uytreeden / ende op vyen buyt in Zee gaen / in plaetse van dertigh ten houdert / die 't Gemeene Landt ende sijn Excellentie de Prince van Orangien / als Admirael Generael van de Zee / uyt de veroverde Prysen / als hare gewoonlijcke gherechtigheydt / plachten te ghenieten / nu voortaen by provisie / ende ter tijdt toe dat anders sal wesen gheordonneert / niet meerder van de selve Prysen sullen betaelen dan achtien ten houdert / te weten / twaelf voor het Landt / ende ses voor de Hoogh-gemelte Prince van Orangien. Ende op dat oock een eenpaerigen voet op 't stellen van de Voortochten ende cautien ofte Voorgen voortaen al-omme in dese ghehouden ende ghe-observeert mocht werden / soo sullen die ghenen / die als vooren op de voorsz. Vyvuyt ofte Vyve-neeringhe in Zee sullen gaen / ghehouden zyn aen 't Collegie ter Admiraliteyt / residerende ter plaetse daer sy begeeren af te vaeren / te stellen Voorge ofte vastighevdt ter somme van tien duysent guldens / tot veertigh grooten 't stuck / ende dat boven het schip ende al datter by is / welcke Voorge alleene sal strecken / om de beloften te houden / dat alsulcke Prysen die by sulcke Scheepen bekomen mochte worden / in-ghevaeht sullen werden ter Judicature ofte Bonnisse van 't Collegie der Admiraliteyt daer de Voorghe by gestelt is / ende 't selve ghedaen wesende / dat als dan de Voorge sal wesen vry-gestelt / wel verstaende / soo 't selve schip daer na wederom op gheluckte Commissie sal willen uyt-vaeren / dat het selve dan wederom nieuwe Voorge sal moeten stellen. Behoudelijck niet-te-min (de genen die pretendeeren sullen buyten Commissie vanden Capitepn t'onrecht beschadight te zijn) hun actie ofte klachten persoonele ofte alleenlijck doen teghen den Capitepn / ende andere die hun beschadight hebben.

1622.

Op dit Placcaet is dadelijck groote toerustinghe van eenige ghemaeckt om ter Zee te gaen / insonderheydt by Cornelis Pietersz. van Medenblick, die sich met sijn volck omtrent Port à port begaf / alwaer hem acht Spaenschc Barcken ontmoeteden / van de welcke hy den Admirael terstont afboordeerde / die met ses stucken ghemonteert was / verovert hem ende vracht hem in Hollandt ende in het selve Schip wierd bevonden 486 Kisten Suycker / 600 Vyvden ende een goedt deel Brasilien hout: De Heeren haer gherechtigheydt hier van ontfanghen hebbende / is de reste den Capitepn ende sijne Gasten uyt-ghedeelt die sich daer nae weder in Zee begaf met twee Schepen / een groot schip met een jacht / op den selfden voet als vooren.

Diergelijcke vyvten zijn in de Vereenighde Provintien op verscheydene andere plaetsen meer in-gebracht / voornamelijck in Zeelandt.

De Roovers binnen Tunis ende Algiers verstaen hebbende / dat de Vereenighde Provintien de Landen des Coninghs van Spangien tot een roof verklaert hadden / hebben goedt ghevonden haer met de Nederlanders te versoenen / alsoo by haer aen-ghedient was / het Contract (tusschen haren Keyser ende den Heeren Staten op-gericht) te willen onderhouden: Dies de Gouverneur

1622. verneur / zijnde een Turcksche Bassa, desen nae-volgenden Brief aen de Hoogh-Mogende Heeren Staten gesonden heeft.

Aende Groote, Doorluchtighe Heeren,
Voorstanders van het Christen geloove, inden Name des Almachtigen Godts, de Staten Generael vande Nederlanden, die wy volkomen Saligheyt ende voorspoet wenschen.

ARriverende dese onse Missive, so arriveert mede onse vrede ende groeteniſſe. Over eenighe daeghen hebben wy een Missive ontfangen door uwen Raedt *Ioan Maurico*, by de welcke van ons versocht wierde continuatie vande volkomene vrede ende vrientschap, die te vooren belooft was, 't Zedert die tijdt isser niemant van der Staten wegen gecomen, noch hebben gheen nieuwe mare vernomen. Onse Oorloch schepen zijn uytgheloopen, ende hebben veel van uwe Staten schepen gherescontreert, die niet hebben willen by leggen ofte strijcken als geproponeert was. Nu uwe Missive ontfangen hebbende, hebben wy in handen van uwen Raet gestelt de Nederlantsche Christenen, die wy alhier tot Slaven gemaeckt hadden, die wy na haer vaderlant sullen laeten vertrecken, als uwe Oorloochschepen ende een Persoon met Brieven alhier gecomen sal zijn, om 't selfde te arresteren, dier voeghen dat alles wel is. Soo belooven wy nu voortaen inden Naeme Godts ende onses Propheets te conserveren de waere Vriendtschap ende de vrede. Indien oock Coopluyden met Coopmanschappen willen comen handelen ende trafficqueren, die mogen vry comen. Ende indien uwe Oorlooch scheepen haer met de onsen willen wapenen, om te gaen tegens Spangien, mogen verseeckert comen: want nu voortaen uwe vriendtschap onse vrienschap, uwe vyantschap onse vyandtschap sijn sal. In dier voegen, als uwe Raedt in Turckye is, soo sal de uwe alhier in beschermínghe van onse groote Heer wesen, overmits ons gheschrifte niet en is noch strijt tegens 't ghene dat hy geboden heeft. Wy hebben onse schepen die uytgevaren zijn, ende noch uytvaeren sullen, bevolen dat sy ontmoetende in de Zee uwe schepen, de selve niet vyandtelijck abborderen, noch haere Zeylen, Anckers, noch yet anders haer benemen: Soo datmen aldaer inde Straet sal gebieden 't ghene wy geproponeert hebben, dat arriveerende onse schepen, sullen by de uwe leghen, af-schietende haer gheschut tot een Vrede-teecken: Ende voortaen sal onse vrede, vrede, onse vrientschap vrientschap, ons woort, een woordt, verseckertheyt onse verseeckertheyt, zijn, Dit selfde nu siende, schrijft ende sent ons in dier voeghen als ghy wilt, uwe meeninghe met uwe Oorlooch-Schepen, ende wy sullen uwe wille Conform doen. Ghedateert in Algiers inde leste van Mosarana.

Halam Bassa.

Tocht in Brabant onder Commando van Prins *Hendrick Frederik* van *Nassau* inde Maent May 1622.

DJe aen 't roer vande Regeeringe sitten bedrijven nopt grooter fauten / dan door onbedachtigheyt. Borgia beclaeghde geen dinck meer / dan dat hy om sijn / ende sijns baders doodt nopt gedacht hadde / soo hy sulchs gedaen hade / meende veel onheyls ontgaen te hebben: 't selve is de Certs-Hartoginne inde oberheerde Provintien gebeurt / als sy het Hartogdom van Brabandt, de Steden Brussel, Loven, Mechelen, Antwerpen, ende meer Andere / van haer besettinge ontblootet / ende het meeste deel van 't Krijghs-volck inden Cheur-Palts / en tegens Voorst Christiaen van Bruynswijk, het weynichste deel voor Sluys gheboert had / vonden de Hoogh-Mogende Heeren Staten / ende sijn Excellentie Maurits van Nassau goet / haere onvoorsichtigheyt / en den Marquiz Spinola een Soldaedts stuck / dupten sijn vermoeden / voor d' oogen te stellen: Soo hebben sy onder het Commando van den Prince Hendrick Fredrick van Nassau, een tocht in Brabandt voorgenomen ende in 't werck gheselt. Prins Hendrick van upt den Hage vertreckende / is geaccompagneert geweest met dese naervolgende Krychs-Oversten: Conte de la val: Colonel Marquitz Courtsomme: Colonel Mouseur de Haute-Rive: Colonel Morgan: Colonel Brog: Luytenandt Colonel Dougan: Marquitz de la Mouse, ende meer andere / sijn pas op Breda nemende: voorts van daer vertrocken met vijf groote Canons / schietende 24 ponden pers / seven ponten om een brugghe te slaen / acht Vies Vuggen / vijfende twintich waghens met ammunitie gelaeden / twee dupsent en drie hondert man te voet / ses Cornette Ruyters / te weten vier van Breda, een van Geertruydenbergh, ende een van Heusden, tusschen Breda ende Hoochstraten quaemen noch vier Cornetten van Berghen op den Zoom daer by / des Middaeghs omtrent Rijcks-Worsel wat gepaistert / tot vier uren toe / daer nae door een revière gepasseert nae Grovendonck, ende den gantschen nacht ghemarcheert: om het volck te Coureageeren tradt Prins Hendrick van sijn Paert en Marcheerde ander half uur / selfs door 't diepste van den pas. Smorgens voor Herentals, daer niet geattenteert wiert / om dat eenigh voet volck op den wech verdwaelt was: voort op Herent-hout, alwaer sy snachts te negen

1622.

1622. gen uren optrocken nae Idegom, om de Bevtere Neth te passeeren. Smorgens quam Monseur Marquet met drie en twingh Coznette Paerde ook daer by/ alsoo dat hy nu drie ende dertigh Compagnien te paerde ende twee dupsent drie hondert te voet sterck zijnde/ is gemarcheert nae den Demer, alwaer met ses kleens pontjens/ over de Bevtere een brugge gelepdt wiert/ tusschen Ruytenburch en de Schans van Neyden, daer een troup Boeren in 't geweer was/ die sterck op de Marcheerders bier gaven/ doch evenwel boozt ginghen tot aen de schans; de vpandt siende het sterck aen dringhen/ verliet de Schans/ retireerde op het Huys Gustenburch/ daer 54 schoten met Canon op gedaen wierden/ soo dat sy haer op gaven: daer trocken upt vier ende veertigh Soldaeten ende tachtentich Boeren.

Van daer Marcheerden de troupen op Haegh, ende de Gupterpe op de omliggende Dozpen/ als Monseur Marquette tot Wespelaer/ Monseur Strackenborch binnen Tielendonck/ Monseur Ryhooven, tot Meerbeeck. Doen belasten den Pzince dat men op alle Dozpen de Contributie/ die sy aen de gheunieerde Pzovincien schuldigh waeren/ epsschen soude/ ende die weygerich waeren/ na krijghs-ghebzupck in d' assche legghen: dies heeft haer de Gupterpe in troupen verdeelt. Monseur Marquet ruckte de op Loven, de Heer van Potles ende Fuller, op Brussel, Monseur Ryhooven op Mechelen: alwaer sy 's daeghs te voren over de Victorie inden Pfalts gevviert hadden/ maer ick meen datter ook terstont daer naer ghevviert wierde/ dat het in 't Palleys van Brussel, vande Eerts-Hartoginne/ ende den Marquiz Spinola konde gesien werden/ wat dese upt gesondene met alle de omleggende Dozpen handelden/ ende die tot gheen contributie verstaen konden/ wierden deerlijck in brant gesteecken/ als ook het Clooster Parck/ een olie ende pampier Molen dicht booz Brussel, de Hoffstede Heembeeck, toebehoorende den Secretaris van 't Hof/ ende vele andere Lusthoven/ tot inde tseventich plaetsen toe: die in het toekomende de contributien te betaelen beloofden/ wierden verschoont/ alleenlijck de tegenwoozdighe gasten wel op schaffende.

Daer en tusschen bleef Pzins Hendrick aen den Demer leggen met de Infanterye/ die altemet twee ende drie hondert sterck/ Landtwaerts in liepen om te sien watter te mupsschoppen was/ quamen altoos 's avondts weder in 't quartier/ met redelycken bupt versien.

Als also het ganssche Lant onder contributie gebzacht/ en by de 400 gevangens becomen waren/ die aen d' ander syde meest gerantsoeneerdt wierden/ is de Pzince met alle de troupen op Aerschot gemarcheert/ waer upt Commissarisen ghesonden wierden om met den Pzince wegens de contribuptie te handelen/ als ook gheschiede: des daeghs daer aen Logheerden hy tot Geel/ daeghs daer aen binnen Turnhout/ van daer is hy weder ghemarcheert tot Bzeda/ van daer vertrock een peder nae sijn garnisoen: volbzacht hebbende het treffelijckste stuck dat opt van soo een Pzince ghedaen is/ te weten/ met sulcken macht te rucken in vpants Landt/ ende die plaetse in 't beste en 't lustichste van sijne Pzovincie gebout/ te ruineeren/ ofte tot contributie te bzengen. 1622.

Eenige polici die op de regeeringe der Landen/ Coninck-rycken/ ende Pzovincien wat perfecteliyckers letten/ oozdeelden/ dat soo langhe de Coninck van Spangien sijn Nederlanden dooz Gouverneurs heeft laeten regeeren/ ende die dooz nootsaeckelijcke afsonderinge van malkanderen gheschepden waeren/ soo grooten foute niet ghecommitteert en was/ als doemaels/ datmen tot een uptheemschen oozlooch/ die evenwel sijn voozganck wel soude ghehadt hebben/ het schoonste volck/ de beschuttinge der Steden/ bescherminghe vande platte Landen/ dede gebzupcken; haere vpanden een opene baene maeckende; om in haer vetste contrepen/ daer sy haer raetstadt/ en Coninckliycke palepsen hebben/ nae lust te domineren. 't Is te verwonderen dat sy de boecken des hoogh gheleerden Justi Lipsi/ die in haer schoot begraeben is/ niet beter gelesen hebben/ die met groote voozdacht spzeeckt/ hoe een Pzince ofte Velt-oversten zijn Gouvernement en belepdinghe sal bestieren/ wat deughden/ als voozsichtigheyt/ en bysonder erbarentheyt hy hebben moet: Dat het goedt is dat hy by sijn legher blijft/ ende meer andere goede institutien/ hebben sy het gheleesen/ sy hebben't qualijck onthouden/ hier is 't Landt sonder Krijghs-volck/ de Velt-oversie sonder soldaeten/ en de Krijghs-raet sonder opject: men staet op de vestinghe in 't binnenste van 't Landt/ en kan sijner vpanden trots niet beletten. De Hartoginne/ upt wiens Commando alles secundario spzoot/ sach de verwoestinge upt haer Hof/ en kost die niet weeren; men ginck anderen upt haer possessis stooten/ ende men bewaerde sijn eygen niet. 't Was goedt datter waeren die haer leerden/ datter soo veel aende Sol-

1622. daten / als aen de Velt-Oversten ghelegen is / ende dat het niet ghenoegh en was met den spaenschen degen binnen Brussel te gaen byaggeeren. 1622.

BERGEN op den ZOOM

van den

MARQUIZ SPINOLA

belegert, ende door den

PRINCE MAURITZ

ontset, den 19 Iulii, 1622.

1622. DOor dien / ghedurende dese belegheringhe / vele Notabele septen / soo van de belegherde / als van sijn Princelijcke Excellentie zijn voorgevallen / heeft ons goet gedocht de belegheringhe hier in te voeghen / ende punctuelijck / hoe sich de saecken van dage te daghen hebben voor gedraegen / te verhandelen.

NA dat Don Louijs de Valasco het steedeken Steenberghen verovert ende beset hadde / is hy metter haest voor Bergen op den Zoom gerucht / maer twee uuren gaens van daer ghelegen / bracht sijn geschut op de wercken / dede den selven avont een aenval op 't Voorn werck aen den Raeyberch, maer vont wat meer resistentie als voor Steenbergen / alsoo den Gouverneur Ryhooven met eenighe Soldaten ende Vorgers secretelijck in de bupten wercken leggende / hem dapper groete / in dier voegen dat Don de Valasco genootsaeckt was te retireren / waer op Ryhooven uptvallende veele der selver versloegh / ende ten waere de Rupterije inde laerse gheraeckt hadde / soude het geschut vernaghelt hebben / waer door hy onder het Canon moste wijcken / dat op haer dapper speelden / soo dat sy een quartier mijls achterwaerts weecken.

Dit was de eerste actie. De nabuyrige Steden ende Provincien van Zeelandt / verstaende dat het heyr vanden Marquiz hem voor dese Stadt ghelegert hadde / sonden dateliick eenighe vaendelen van haere Vorgherye in Willem-Stadt, ende 't Landelien ter Tolen; dies alle de Soldaten die daer in laegen haer inde Stadt begaven / tot onderstant van d'andere / die door dese versterckinghe nieuwe moet schepten. 1622.

Den selvighen dach deden tsestich Rupters een uptval / over den Raeyberch, versloeghen eenighe / mede brengende twee trompetters / en seven paerden / niemant van de haere achterlatende / hier door is de Couragie meerder geworden / bysonderlijck van den Toorn het secours vernemende: want de Prince Mauritz verstaende 's vpants voornemen / heeft met alderhaest uyt sijn Leger op den Rhijn leggende / de Manhaftige Krijghs-Oversten / den Heer van Loockeren, den Colonel Famars, ende den Colonel Hinderson Enghelsman, met drie Regimenten te voet derwaerts gestiert / Mr. Rafdexter, Mr. David van Orleans, Mr. Tretorain Mr. Omkees, Mr. Klair, M. Byvort, ende noch een Engelsman / alle treffelijke Ingenieurs, / so dat op den 20 en 27 dito / de stadt met 5000 man versien was. Dese Ingenieurs hebben dateliick met het advys van de Heer Ryhooven als Gouverneur / alle defensive voorn-wercken / Kabeljns en Linien besteecken / ende de naervolgende nacht door blijt der Mineurs ende Werck-Meester / tot de vorst in defensie ghebracht / ende des daegs voort om hoogh getrocken / meestendeel bupten de Steenberchsche Poort / also bupten de Wolfsche een Voorn-werck was / al over 4 of 5 Jaeren begonnen / maer niet voltoyt: daer en tusschen wierter uyt de Noordtschans / 't Boere verdriet / ende Vos-Poort stadich op den Vpant geschoten / met groote schade / om die te verhoeden lieten sy een schutsel of Rijs-berch maecken / ander half quartier van de Stadt / op de pas na Halteren. De uptloopers brach-

1622. brochten op den avondt een Sotteläer met syn wagen / en twee Soldaten van de vyant in.

De belegerde doen een uytval.

Den 22 dito omtrent de dageraet syn drie duysent man te voet/en vier Cornette Ruyters uyt de wouwsche Poorte gevallen / laetende de werfvel-hoef op de slincker / en den Raeyberch op de rechterhandt / op 't quartier van Don de Valasco tot binnen de Trencheen: de Ruyters gaven een teecken datter een pas waer / daer de Engelsche ende schotten met een furie op aenquaemen / ende schooten tot dat haer bandeliers leegh waren / verwachtende het secours van haer derde duysent man gesecondeert te te werden / maer sy vertoefden te langh / dies sy retireerden / victorieuselijck achter om den Berch na de Stadt toe / met mistontement haere Cameraedts ontmoetentde / die haer niet naer behooren gheseconderet hadden. Men vernam daer naer datter eenige Edelen / mede een Sergiant Majoor / en twee Capiteyns van de vyandt ghebleven waeren / met 500 Soldaten / en so sy behoorlijk waren gesecondeert gheweest / souden des vyandts leger op gheslagen hebben; sy lieten achter den Capiteyn Citon, een ander Oberste gheques en wel 25 dooden: brachten mede inde Stadt een Cornet met syn vaendel.

Daer en tusschen herst men starck gearbeyt aende drie dwingers / die met een rechte Linie aende kijck-inde pot strecktе: men besteede oock een nieu Hoornwerck buyten de wouwsche Poorte: men ordonneerde mede 't groot Hoorn werck in 't Engelsche quartier / t' nieuwe beckaf genaemt / in 't midden door te snyden / ende de andere wallen te verdicken / verhoogen / en met mandekens te besetten: men arbeyde oock starck aen de Hoornwercken buyten de Steenbersche Poorte / in de quartieren van de Heer van Loockeren en Monseur Famars, een linie hondert sestich roeden langh trecktende: alsoo den vyandt een of twee baterijen aen dese syde van den Rijs-berch / achter de Roffel maeckte. 't Was te verwonderen dat dit wercken vande vyant niet belet wierde / de meninge van velen was / dat hy het kleyn achtede tot haerder defensie / als hy maer hem selven versach van vooren en achteren / dan was het genoegh.

Den 23 dito / synde Saterdagh / isser naer den noen op den Haven kant buyten de Steenberchsche Poort geschoten / altemets door de huysen / en de toppen van de schepen / en de buyten bruggen / ontrent 23 schooten sonder groote schade: inder nacht wierter dapper gewrocht aen alle de wercken / principael aende Noortsyde / mits men bermerckt dat de vyandt veel baterijen maeckte / ende soo wel d'een als d'ander hoeck meenden aen te grijpen: daer en tusschen vielen de Ruyters aen beyde syden uyt / jaegen den schiltwacht weeh / een groot alarm in 's vyandts leger verwerkende / niet te min; brochten 3 ghevanghen en 12 paerden in / daer sy den Coophandel mede dreven: De Hoogh Moogende Heeren Staten droegen ooch sorge / om de Stadt van alle noodruftigheden te versien / als Rijswerck / manden / planchen / balcken / ende alles tot sulck een belegeringe nodich.

Den 24 dito / continueerden het invoeren van krupdt / Loodt / Lonten / Granaten / Vierballen / en andere Oorloochs Instrumenten / het schieten begon uyt de Stadt te wackeren / mits de vyandt naderde / teghens den avondt wierdender acht Canons ghelost van buyten / dat eenighe kleenhertighen seer verflaude.

Den 25 / 26 / 27 ende 28. Isser niet Notabels gepasseert / dan stadich wercken / men kapte de omleggende boomen af / en men voerdese binnen / eenighe kloeckmoedighe vielen soo by nacht als by dage uyt / den vyant hier en daer bespringhende / met provisie van ghevangens ende paerden.

Daer en tusschen wiertmen gewaer / dat de Noort syde verstereckt wierdt / ende dat sy aproches achter de hooghten maeckten: dies men dapper daer op met Canon vier gaf; men verstont door eenige overloopers / datter houdert met drie schooten soo doot als gequest waeren.

Den 28 / en 29 dito bestondt de vyandt weder met Canon te schieten / doch met luttel schade; al ist dat hy 's morgens te 4 uuren begon / hem wiert so dapper geantwoort / dat haere nieuwe gemaeckte baterijen doorluchtich / en een van haer schietgaeten / daer sy te vooren uyt gheschooten hadden begost stil te swijghen / mits een van haere beste stucken schadeloos geschooten was. Eenighe kruppers deden ooth haer debvoir / al wat sy in 't versier kreghen / weeh-nemende.

Daer en tusschen ginck de vyandt dapper voort met trencheen / baterijen / en aproches te maecken / om de Stadt te naderen / soo wel naer het boere-verdriet / als na het Beck-af: ende de belegerde vorderde niet wepnich in haere wercken / terwijls de vyandt syn krupt spaerde.

Den eersten Augusti arriveerde de grootmoedige Marquis Ambrosius Spinola, met alle syn geselschap / en een sterck

1622. Convoy / in 't Leger aen de Noortsijde / alwaer hy Logement / en alles wat daer toe behoorde / gereet vont / en men schoot dien dach seer heftig in de stadt / die wel gheselt was: De Krijghs-Oversten in haere quartieren toonden haere vroomicheyt / en de Soldaeten niet minder Couragie: de Ruyters tachtentich in 't getal vielen uyt achter de hoochten / latende des vyants trencheen leggen / hoochten des vyants quartier aldaer in de wapenen / sloegen eenigen doodt / drie gevanghens / met drie paerden binnen brengende / dese lok-beetgens saetede andere soo aen / dat sy daeghelijcks om uyt te vallen aen hielden / maer 't wiert haer afgeslaegen.

Den 2 dito heeftmen uyt de Stadt dapper op den vyandt geschooten / en des nachts vielen sy met 40 musquetiers uyt / dies dat quartier weder in alarm racchte / sloegender veel doot van den vyandt: dit gevecht soo slechtelijck aen-gevangen / duyrde tot 's middaechs seer Coragieuselijck.

Den 3. 4. en 5 dito isser niet ghedaen / dan continueel wercken / en schieten op des vyants arbeyders / waermen eenige beweginghe sach / daer schootmen heftelijck op / een Sergiant met een slegt Soldaet / wierden op dito geschooten.

Den 6 dito de vyant met eenige nieuwe stucken versien synde / schoot dapper / en dede veel schade / bysonder aen den ouden Mayoor van de Stadt / met eenen schoodt beyde beenen weech-nemende / daer hy afstierf.

Den 7 en 8 dito heeftmen het schieten uyt de Stadt gecontinueert / op des vyands baterijen / dese twee daeghen quamender wel 200 inde Stadt overlopen / klagende van quade betalinge.

Den 9 hebben haer eenige stoute Helden so te voet als te paert / achter burchvliet om begheven / en den vyandt in 't Haveren-belt op 't onversiens aenghetast / en veele verslaegen / geen buyt bekomende / lieten niemant achter dat selden gebeurt.

Den 10 vielder in 't Noorder quartier allarm / men vernam datter een Convoy van Antwerpen, met alle nootsakelijckheden / ten Oorloogе dienende / in 't Leger quam: de naervolghende nacht wierter aen weder syden dapper gheardeyt: in 't Noorde gaf den vyandt een teecken van aenvallen / maer was een Krijgs-treck / om het Suyder quartier te verswacken / maer d' ander waeren aen weder syden wel versien / verwachtende den vyandt in stilligheydt / al ist dat hy niet aen en viel.

Den 11 dito: op de voorgaende daegen synder schermutselen voorgevallen / maer op dese vyy wat heftich / de Luytenant van Capiteyn Freyers toonden hem so mannelijck als opt Soldaet ten onsen tyden / op syn knien vele banden vyant vellende / wiens Couragie Monseur Preau, Cornet van Monseur de Mee siende / is soo moedich aengevallen / dat hy eyndelijck syn bloet voor 't vaderlant gestort heeft: haer mede-ghesellen oock haer debvoir wel doende.

1622.

Van den 12 tot den 14 toe ist in 's vyandt Leger seer stil geweest / maer besich met bouwen en wercken op den Raeyberch, en die van de Stadt speelde stadich met Canon op haer besoignes.

Den 15 vonden de Ingenieurs goet een half maentghen voor den beck- af te maecken / 't welck sy begonden.

Den 16 isser inde voornacht een groot gevecht voorgevallen: de vyandt komt heymelijck by den eersten Santinel Perdu, die met het lossen van syn musquet allarm maeckte / ende retireede op het voorsepde half maentjen / de Vyandt Marcheerde dicht achter hem. Capiteyn Cary, en Raedexter Inghenieur en alle de andere / onder het commandement des Manhaftigen Colonels Hinderson, hebben haer in Batalia gestelt / een partije ordonneerende by de gene die de wacht in 't halve maentjen hadden / ter naeuwer noodt de belegherde in orde synde / komt de vyandt soetelijck aen / waer op de belegerde een salve met musquetten deden / doen viel de vyandt met een groote furie aen / maer wiert gestut / en weeck achter de halve-maen; na wepnich rusts bestont hy een ander tocht / met een groot geschrey / maer wiert voor de tweede reyse afgeslaghen / sulcke tochten herhatte hy acht mael / altemet daer op ende in synde / ooch altemet met versch volck treffende / dat de Engelsche en Schotten qualijck langer al de aen-vallen konden weerstaen / dies sy van de Nederlandsche ghesecondeert wierden / door welcker bloetkheyt sy in plaets van het halve maentjen in te nemen / daer achter logeren moste / in een sobere beschansinghe / na latende eenighe honderden dooden op de plaets / binnen ende buyten inde grachten leggen: daer door het ooch den naem van den dooden halve-maen kreech / terwijl men dese Traghedie speelden / wierter van drie Baterijen / als van het wouwsche punt / 't Noorn-werck / en de Vos Poort met het Canon / dat met musquet kogels geladen was / over de 300 schooten gedaen / meest al treffende / mits men de brandende lonten van de bestormers perfectelijck sien konde. In dese Batalie

1622. talie is de vroome / Ja met recht Edele Colonel Hinderson op de borstweeringe / ende onder syne vyanden slaende / met een musquet haghel in 't bovenste van syn dijghe getroffen / soo dat hy met syne swaere rustinghe van boven neder-stortede / van welcke quetsuere hy nader hant inden Hage gestorven is / desghelijcks hebben de Manhaftighen / Capitepn Cary, ende Radexter Jughenieur / de wapenen inde handt hebbende / het Leven voor 't Vaderlant gelaten en daer toe wel 150 Soldaeten. Dit ghevecht duyrde van 's avondts ten thien uuren tot 's morghens ten ses uuren toe: men verstont naderhandt / datter een Graef met vijf Capitepnen / meer Luytenants ende Vaendraghers / ende over de 800 Soldaten vande Spaensche syde gebleven waeren: de ghequetsten wierden op 84 wagens naer Antwerpen gevoert.

Als den dach aenquam isser een uur stilstant van wapenen gemaeckt / om de doden te begraven / ondertusschen buiten accoort bestont de vyant weder te wercken / dies de belegerde daer op vier gaven en vermeerderden den hoop van de dooden.

De naervolghende daghen 17 18 19 / was het heel stil / alsoo de vyant seer t' onvreede was over het quaet succes vanden nacht Storm: ende alsoo de halve-maen den belegerden seer dienstich was / hebben sy in 't noorden buyten de Linie sulcke halvemaentjens meer gevordonneert.

In 't quartier vande Heer van Loockeren wierden eenighe Soldaten in 't hooft geschooten / dat men niet wist van waer 't was door subtijlheydt vonde Italianen / die onder het op werpen van de sooden / en groente / veel gras om 't hooft bouden / ende daer onder de belegerde in 't gesicht kreegen / 't welck als gemerckt wiert / heeftmen op die groente ook geschooten / en de begraefoe bollen nedergelept.

Den 20 op St. Laurens dach / des avonts ten 10 uuren / quam de vyandt weder ter syde van de selve halve maen / drevghende met ghewelt over de Borstweeringe te springhen: de Switsers die binnen Hoorn gheleghen hadden / verwachtense met haere slach swaerden / de piecken af happende / ook hebben een Compagnie Garnisoen houders binnen Haerlem / in desen aenval haer seer wel gedragen / het ganssche quartier schoot op haer eenighe 1000 musquet hoghels / en granaden / soo datter over de vijfhondert doot bleven / en twintich van die van binnen / en vijftich gequetste.

Den 21 synder ses Compagnien Soldaten inghekomen / als de vyandt dapper met Canon speelde / daer de belegerde goedt antwoordt op gaven. Op de Haven wiert tusschen de Stadt / ende de Noort-schans een halve maen gevordonneert / meest in 't water liggende. Men schoot door / en op de Kerck / en de Toorn.

Den 22 isser een Engelsche Vaendrager met een musquet gherroffen: op dito synder twee Cornette Ruyters te water naer Breda ghevoert / daer van tsestich haer avontuyr te Lande wilde versoecken / en zyn by nacht uyt de Bos-Poort achter Burch-bliet omgereden.

Den 23 synder 60 Ruyters binnen Breda met 18 gevangens gearriveert.

Den 24 en 25 isser dapper gewrocht / soo dat alle de wercken voltoyt waren / behalven de Travers linien / afsnijdingen / en dierghelycke stucken. Rosseter een Enghels vaendragher / wierdt dese nacht op de Halve-mane / buyten het nieuw Noorn-werck geschooten.

Den 26 en 27 synder negen Compagnien met den Colonel Morgan, de Landt-Graef van Hessen, ende Joncker Willem van Nassau binnen de Stad gearriveert / soo datter doen 1000 Mannen binnen waren; de vyandt schoot doen dapper inde Buysen / ende wel 14 mael door de Kerck; hy maeckte ook ongelooflyck veel Vijf-werck / dat hy met steen vulde / om / soo het scheen / in de Haven te willen ghevuyrcken: ook twee Batteryen om de Haven te beschieten / ende de andere werckte sterck daer tegens / al des vyandts gedaen werck onder de voet schietende. Daer quam een allarm / om dat een Corporael met 12 Soldaten op den middach buyten Monsieur Lookerens quartier in des vyants approches biel / en eenighe doot sloegh / brenghende musquetten en spaden binnen / sonder eenich verlies. Eenighe uytgangers van de Compagnie van de Landt-Graef van Hessen van de Hilnoert synde / quamen dien dach binnen Bergen / met vier karren met syde laeckens / gebreyde kousen / en andere waren / wel 6000 guldens waerdich.

Den 28 gingh de roep dat de vyandt een van de Stadts mijnen by de dooden halvemane in 't Engels quartier gebonden hadden daer die van binnen met schoppen en spade op wachte / maer te vergeefs. De Hoffers van een Fransche Capitepn toe-gheslelt / om beneden inde wercken / heel schoot vry / voor een musquet te gevuyrcken / waren nu al gereet.

Den 29 dito: isser een groot Rijswerck vande Vyandt ghemaeckt / responderende op de Koninys-berch / en d' uyterste halve maen / aen het nieuwe Noorn-werck / boven de Krabbe-schans /

1622. daer de belegerde soo dapper dier op gaven / met granaden ende vier-wercken / dattet werck aen brandt raeckte / ende over de hondert dooden bleven legghen: tegen den avondt quam de vpant weder aen met 22 Compagnien te voedt meest spaenjaerden / daer Don Inigo de Brosgada, die voor drie dagen Colonel geworden was / met noch twee andere Colonels / over commandeerden; en vielen met louter ghewelt op het kleyn halfmaentjen / in 't quartier van Colonel Famars, buyten de linie / en kreghen het selve met gewelt eens in / maer wierden der met granaden en musquet koghels weer uytghedreven / ende daer naer kregen sy het weder in / maer mosten't / t'elcken repse weder verlaeten / waer op de vpandt met sijne Kupertje de Soldaten aen wedersijde / en van achteren met gewelt aen dreef / doch conden't niet behouden; dies sy haer ten lesten achter dit halfmaentjen begroeven / en door hulp van het ghestadich werpen van granaden / brandent stroo / en peck-reepen / hebben de belegherde den meesten buyt vande doode Soldaten bekomen. Onder de Spaensche bleef Don Iuan de Portugael / wiens doot lichaem geranssoneert wiert voor 500 guldens en noch eenige gevangens die sy van de belegerde bekomen hadden. Die het doode lighaem quam haelen gaf noch 19 daelder tot een vereeringhe aen de wacht / die 't lichaem bewaert hadden / en leyden het op een karre / en voerden het nae 't Leger / met noch een ander doot lichaem dat hadden sy op den koop toe. Daer bleven ten minste 500 Soldaten / liggende 100f 12 dick op malcanderen / daer onder veel met kolders met goude passementen / en ander kleedinge waren. Dit over hoop packen is geschiet om dat de aengedreve vande Kupertje niet hebben konnen retireeren / en die retireerde was van hen ghesaegen / daerom was 't beter voor de halve maen met eere te sterven. Vande belegerde sijn gebleven / de Luytenant van de Heer van Loockeren, met des Capiteyns Hans vanden Bosch sijn Luytenant: ook de Luytenanten van Eyl, ende Hattum, en wel 40 Soldaten / met eenighe gequetste. Op dito quam een Canon kogel van buyten / in de schoot van een Gout-smidt die in sijn winckel sat en wrocht / maer leet gheen schade: het patroon daer af / sette hy in sijn Tralie. Een Borgher / staende op de vesten / wiert in veel stucken geschoten / dit was de eerste Borgher die gheraeckt wiert.

Den 30 heeft de vpandt gepooght sijn aprosches na de Conijnbergh te voorderen / maer konde het niet te wege brengen / door het felschieten van de baterijen / als met musquetten / op andere plaetsen quamen sy altemet soo dicht by den anderen / dat sy malcanderen de spietsen braecken / ook de palissaden uyt-trocken / en d'een d'ander daer mede sloegen: Alle gereedtschap van peck-reepen / vierwercken / en andere materialen wierdt dagelijcks gemaeckt en toegheschelt / om in de stormen te gebruycken / daer de vpandt dickwils mede om den hals verlegen was / blijckende by het ghekrijt en 't gheharm dat gehoort wierdt. Daer was nacht noch dach rust in 't Leger door het continueerlijck Canoniseeren vande belegherde / alsoo sy thien schooten tegen een deeden / dat veel gequetste causeerde / ende al de Gasthuysen in Brabandt vulde; binnen en buyten wierden de wercken hoe langer hoe swaerder gemaeckt / om de vpandt geen hoope van overwinninge te geven / also hy hestigh op de bolwercken schoot / sonder profijt.

Den eersten September.

Het was alles inde Stadt Berghen noch in goeden stant; de vpandt dede alle sijn vlijt om den Conijns-berch te aprocheren / maer 't was te vergheefs / door dien de belegerde van alle Baterijen daer op speelden: inden avondt dede de Marquitz Victorie schieten / om sijne Soldaten te Courageeren / uytstropende dat de Generael Mansvelt geslaegen was: maer daer na quam tijdinge / dat hy met den Hartogh van Brunswijck een pas gemaeckt / veel dupsent Soldaeten van Don Cordua, en meestendeel boeren / geslaegen hadde; Die van binnen / dat vernemende / waeren seer verblijt / dat die voorsz Velt-Oversten met haere overige Armee gearriveert waren.

Den 2 sijn binnen Bergen seven Soldaten van de Vpandt / met drie Bootsgesellen / en een Borger van Antwerpen ghebracht die een halfuur gangs van de Stadt gekreghen waeren; andere twee mepnden het t'ontloopen / maer wierden gheschooten: Omtrent den avondt schooten de Spaensche 50 schooten in den tijt van een halfuur. Aende Noortsijde vielder een schermutsinge inde buyten wercken / de Granaden ende Canons speelden daer onder / soo dat de Spaensche uyt eenige van haer voorste wercken gedreven wierde / naelatende veele schoppen / spaden en andere Materialen: De Spaensche hadden veel dooden: die van binnen maer 20 met 14 ghequetsten / hier door trocken de Spaensche te rugge / die van binnen dat vernemende / vielen daer in / trocken 't selve om berre / plancken / deelen ende Coyen wechnemende.

Den

1622. Den 3 dito isser seeckere tijdinge inde Stadt ghekomen / dat de Graue van Mansvelt met Hartoch Christiaen van Brunswijck inde lange-straet gearriveert waeren / daer op sy het Canon rontsomme de Stadt tot driemael toe loste. De Spaensche antwoordde met acht of thien schooten: die selfde nacht sijn die van der Stadt aen de Noortsyde upt-gheballen / hebben een goedt deel van der Spaensche wercken wech geruckt / met haer nemende een groote quantiteyt Rijs / sonder dat sy haer vertoonden / of defendeerden.

1622.

Den 4 dito; hebben de Spaensche inder nacht vier mael de halve maen aen de Noordtsyde bestormt / maer t'elckens door de Francoysen af-geslaghen / ende in haer wercken verbolcht / haer de piecken upt de handen rockende / en een goet deel rijs in brandt steeckende: de Spaensche hadden 30 dooden die by een lagen: die van binnen 2 en 4 gequetste.

Den 5 dito kreghen die van de Stadt tijdinghe / dat Spinola met 5 Coznetten naer Antwerpen gereden was.

Den 6 dito synder veel overloopers inde Stadt gekomen: een Soldaet van binnen / synde een Sergiant / heeft een van synne vyanden / die tegen hem op de wacht stont de Hellebaerdt upt de handen geruckt / komende van de wacht toonden de selve een Ryder.

Den 7 dito is Upten de Boosch-Poort / aen 't Versche Bos / door last van Colonel Morgan, een uptval ghedaen / op des vyants Trenchеen inder nacht / en joegense daer upt: die van binnen hebben op de Noort-syde een mijne inde halve maen doen springhen om oorsaecke dat de Spaensche daer oock een mijne hadden / die soo wel als d'ander sprongh: de belegerde repareerde straks het werck om niet te verliesen: men maeckte doen een ordonnantie / met stille Trommels op de wacht te trecken.

Den 8 dito omtrent te vier uren na middagh sijn in het Spaens Leger aenghekomen 57 Compagnien / met 6 stucken geschuts / men gisten het te wesen de troupen van Don Cordua.

So haest als het Mansveltsche Heyr inde Langhe-straet / ende daer rontsom gheleghert / en van des Prince Mauritz Ruyterije / om niet beschadight te worden omcingelt was / is het van alle Noot-druft / als Broot / Boter / Kaes / Bier / en Haringh wel versien: Daer wierden Commissarisen vande Ho. Mo. Heeren Staten derwaerts ghesonden / met een goede partije gelts / om de verarmde / afgemende Soldaten Couragie te gheven: wierdt voorts oock orderе op haere kleedinge / ende toerustinghe ghestelt / soo dat sy haest weder fraey inde wolle / en wopenen waeren / ten dienste vande geunieerde Provinnen / voor den tijt van drie maenden / en prepareerden haer om Bergen te ontsetten.

1622.

Den neghenden dito hebben eenighe Fransche soldaten met haeren Capiteyn La Case aen 't Noort-westen / buyten de Steenbersche Poort / des vyandt manden / horden / en mutsaerts aen brandt gestreecken / waer over heftigh gevochten wiert: en vier Soldaten geschooten.

Den 10 dito vielen de belegherde weder upt / op des vyandts wercken aen 't Noorden / en namen by schoonen daeghe alle haer sausysen wech / daer ghebrocht om de gracht te vullen: sy waeren soo swaer / dat een Man / met een te draeghen / ghenoegh te doen hadde. Men vernam dien dach dat de Spaensche op de hepde / eenige Forten / omtrent den Tee-Tupper / en de venen op wierp / om syn Convoyen te stijden.

Den 11 dito Continueerde de belegerde des vyants werken die hy snachts gemaeckt hadde des daeghs te slechten / ende wat hy daegs maeckte des nachts te destrueren / smytende haer upt de loopgraben / brandende het Rijs-werck / ooch veel wech-voerende / en inde Stadt brenghende / verschepten overloopers van alle Natien / als Spaensche / Portugesen / Engelsche / Walen; met een vrouwe quamender dien dagh inde Stadt / klaghende dat sy voor twee daeghen een Broot van derdehalf pont kregen / sonder pets meer: Seyden mede dat Don Cordua seven regimenten sterck was / tusschen de drie en vier duysent / onder 55 vaendels: het eerste onder den Graef van Embden, het tweede / de Graef van Isenbroeck / het derde / Focker / het vierde / Neapolitanen / het vijfde / Walen / het seste ende het sevende Marcheerde door-een: De Ruyterije bestondt in 28 Coznette / seer swack en af-gement; liggende binnen Wilmerdonck / Staebroek / Santvliet / Oostrechten Woensdrecht: het Voedt-volck lach by den Raeybergh, omtrent de Bosch-Poort. Op dito onder de Predicatie vielen sy weder upt / aen de Zupdt syde / buyten de Bosch-Poort / onder het commandement van Colonel Morgan, en Majoor Balfort, in 's Vyandts Trenchеen / haer daer upt slaende / mede draghende piecken / hoeden / Casacquen / Mantels ende andere saecken / het Canon wiert daer en tusschen niet gespaert / verlooren een man: naer noen begaven haer de belegerde weer buyten de Bosch-Poort / onder hare vyanden granaden werpende /

en

1623. en dapper vier ghebende. 's Nachts daer aen; waren alle de Colonels / Capiteynen / en Soldaeten inde wapenen / met Fackels en toortsen versien / om dat men vande overloopers verstaen hadde / datter drie Regimenten inde wapenen sijn mosten / en noch upt elck vaendel thien man / maer daer is niet op gevolgt dan fel schieten van weder sijden.

Den 12 dito brochten de belegerde eenige gevangenen met paerden in / en daer quaemen partijen van 20 / 30 40. Teffens overloopen / van quade betalinghe klaegende; Bupten de Steenbergsche Poorte joeghen sy de Spaensche upt hare Trencheen / wel hondert ter neder gelepdt hebbende / beguaemen daer goeden bupt; de Spaensche repousseerde de uptgevallene / doch te laet / alsoo sy haer wercken al gedestrueert hadden: 't ghevecht duerde omtrent 3 uuren niet sonder schade van die van binnen.

Den 13 dito wierter dapper in de Stadt / Toorens en Hupsen / geschooten / sonder nochtans menschen te beschadigen. Don Cordua begost in 't Supden bupten de Bos-Poort / inde nacht met eenighe loop-grachten of linien upt het Bosch te aprocheren / na het groot Hoorn-werck / streckende by Zupt-west van de Stadt; daer de belegherde datelijck met een Contra-linie naer toe-liepen: Bupten de Steenbergsche Poort / by 't Noort-westen / dicht onder des Vyandt Trencheen / hebben de belegherde een nieuwe halve maen gemaeckt / daer om hestigh aen weder sijden met Canon en musquetten geschooten wierdt.

Den 14 dito speelden de musquetten en 't Canon dapper bupten de Bosch-Poort / by 't Zupdt-Oosten / om dat de Vyandt een Trenchee gemaeckt hadde over het Hoorn-werck: de belegherde kregen daer secretelijck een mijne onder: ende Colonel Morgan Commandeerde 300 Mannen om die Trencheen in te nemen / doch den vyandt gingh loopen met verlies / sy slechten het werck / upt-drinckende twee tonnen Biers die sy daer gelaten hadden / daer op de vyands Canon dapper vier gaf / ende de belegherde niet weynich antwoorden / wel twee uuren langh. De bupt gangers brochte 7 Paerden in. 's Nachts aprocheerden de Spaensche wel 50 roeden tusschen het Hoorn-werck / en de Kijcks-inde-pot / daer Morgans volck op uyt-viel / drijvende den vyant daer upt / slegtende het werck / retireerden: de vyandt weer aen 't arbeyden / die van binnen weer upt / sloegen de arbeyders / en kregen goeden bupt.

Den 15 dito is bupten het quartier van Monseur Famars, des vyants Kijs-werck met Granaden / en peck-tepen in vyant gesteecken / de Spaensche deden haer best te blussen met sant / en daer wiert met Canon en musquetten hestigh geschooten. 's Nachts ginck Monseur Famars met een parthe Soldaeten / en arbeyders met schoppen ende spaeden bupten het Hoorn-werck / bupten de Bosch-Poort / by 't Noort-Oosten / en arbeyden aen een halve-maen die sy nieus opworpen / op de hooghte van een halve piecke / sonder verlies van een man: 's morgens tracken de arbeyders daer upt / en daer bleven 160. Soldaten in / dicht onder 's vyants batterijen. De Stadt was op dito versien met 140 stucken geschuts / meest halve Cartouwen: ende inde Provincien laeghen over al diversche diergelijcke halve Cartouwen gereet am derwaerts te gaen.

1622. Den 16 dito / was het Canon stil / maer 's avondts omtrent 7 uuren hebben de Spaensche een mijne doen springen / bupten de Steenbergsche Poort / aen 't quartier van Monseur Famars, daer 2 doot bleeben en 4 gequetst. De Spaensche vielen met ghewelt / en groot ghekrijsch aen / de belegerde daer tegen / en door 't Faveur van haer geschut en musquetten / de Spaensche retireerde met schade. De Hasardeurs brochten eenige Peerden en 3 Ezels in.

Den 17 dito / wert ordre gegeven dat de Compagnien acht dagen souden bupten blijven / daer sy te voren maer 4 daghen plachten te blijven / om dat de Spaensche haer saken nu ernstigh schenen by de handt te sullen nemen / 's avonts meende men dat de belegerde een Mijne soude laten springen / bupten het Hoorn-werck / aen de Bos-Poort / aen het Berchsche Bos / maer 't ginck niet aen / de vreese was / dat de Spaensche de Mijne gevonden hadden. t Sestigh Kupters quaemen voor playsier van Breda door 's vyands Leger heymelijck inde Stadt.

Den 18 dito / synder gecommandeert van Monseur Famars en Balfort 2000 Man / van verscheyden Compagnien / om te trecken bupten de Bosch-Poort in 't Hoorn-werck / in 't Zupden / inde gracht / daer een mijne gereet lach na de Vyandt toe / Hondert en vijftigh Soldaten maeckten allarm / om de Spaensche op de mijne te locken / doch sy quaemen met / die de tergers in haer Trencheen vielen / sloegense in de vlucht / met verlies van vele; daer na quam de vyant sterck aen / de tergers namen de vlught Proforma, als de verbolgers op de mijne waren / gingh die aen / en een goet deel

vlooch

1622. blooch daer inde lucht / de tergers vielen sterck daer op / doot slaende wel 200 / behalven die de mijne weech nam / en bequamen goeden bupt. De Vaendrager van Capiteyn Koeck met drie Soldaten / wierden gemist. De Vaendrager van Gerrit van Ylen, wierdt inde werckten gheschooten. 's Nachts daer aen sijn eenighe Soldaten ghecommandeert met Schoppen en spaden / om te slechten een van des vpandts trencheen bupten de Bosch-Poort / achter het Hoornwerck / dicht bp een halve-maen die disputabel was / en drieven den vpant daer drie mael upt / daer en tusschen slechtede de belegerde het meeste deel: men speelde soo dapper met Canon / en musquetten datter veel aen weder sijde bleven: de Spaensche waeren heel starck inde wapenen. Desen dach wierdender inde stadt menichte van borst kussenkens gemaeckt / voor het stooten der musquetten / en veel Oorkussens voor de gequetste soldaten. een Constapel op 't nieu Hoornwerck wierdt midden door geschoten.

Den 19 dito / continueerdemen aen weder sijde in arbeyden en prackticquen / de Spaensche aprocheerden in 't Noorden aen de halve-maen: de belegherde en de beleggers werckten ook bp dage en nachte aen de andere sijde van de disputable halve-maen / malcanderen het sant inde oogen werpende / en onder mijnende: Een Fransman bernam dat de Vpandt besich was om sijne mijne aen te steecken / waerschout sijn gesellschap / sp dat verstaende maeckten harr daer upt / maer wat te laet; mits de Fransman end anderen geattrapeert wierden / even wel wierden van haer gesellschap upt getrocken / en ghesalveert. De vpant komt op dese actie sterck aen / om de halve-maen in te nemen / de belegerde weken Proforma en lieten haer op de mijne komen / doen staecken sp die aen / datter veel inde locht vloogen / en levendich begraben wierden: dat ook de stucken in des stadts bupten wercken vloogen / daer onder waren een jongh Spaens Graef Don Garcia de Pimentel, en de principaelste Ingenieur.

Op dito heeftmen op den Dijck een Borst-weringe beginnen te maken van de stadt na de Schans / ook een nieuw werk in de polder / met een Baterije van twintig stucken; daer en boven noch een Hoorn-werck tusschen de Stadt en de Schansen / om den vpant geen faveur of hope van approche te gheven: op dese dagh wierdt Capiteyn Schots / en een Borger geschoten.

Den 20 dito / schooten de belegghers dapper upt 't Berchsche Bos op de stad en Toorens / dat de ordinaris wachter bertrecken moest / waren ook blijtigh doende om haere onprofijtelijk gesprongen mijne te repareren / en de belegerde niet min. Die van binnen stelden seven grove stucken dicht onder den vpandt bp haere Flanquen / dat sp de belegerde qualijck konden beschieten / met dese stucken wiert soo gheschooten dat de beleggers acht roeden moesten wijcken / sp arbeyden kloeck / maer die van binnen hadden haere speculatien in het ghene weeh te schieten / dat haere vpanden met soo veel mopten en bloets ghedout hadden. De stads bupten werckten waren so door graben / met halve-manen / Kedupten / Casimatten / Sorteyn / mijnen / Linten / en kisten / datmen daer bp schoonen dagen in verdwaelt soude hebben. De Borstweeringe tusschen de Schans en de Stadt was ook voltoyt / en men stelde vijf stucken op de Baterije: Men hadde ook menichte van haspels bekomen / om inde Advennen te stellen / en het over spinghen te beletten. Op dito / 's nachts / wierdender weder 3 halve-manen begonnen / bupten de Stadt / naer Kijck-inde-pot. Daer-en-tusschen wierden de belegherde met versch volck versterckt / alsoo het ghetal altemets verminderde / en de kraucken en ghequetste veel geschickt wierden. Op dito deden die van binnen mijnen springen / daer Famars op upt viel / drijvende de vpant upt de gracht van een halve maen / daer hp wel drie weecken ingelegen hadde / en 't werck wierdt gestecht / bindende daer en boven twee van des vpants mijnen / die sp braecken: soo dat hp verre most fortificeren / grabende putten daer hp hem inbegaf / om van 't Canon / dat nacht en dach speelde / bp te zijn. Op dito wierter een Soldaet / met een pser van 5 pont / op sijn kamer / daer de Kleermaker stont om hem de maet te nemen / geschooten.

De belegerde krijgen nieuwe stucken.

Op desen tijt was het Canon seer verloopen / door het stadich schieten / dies de Heeren Staten 16 andere stucken derwaerts sonden / om de Baterije die de vpandt met veel bloets tegens het quartier vanden Colonel Famars, en de Heer van Loockeren in 't Noort-westen / omtrent de Haven / nu al voor 14 daeghen hadt begonnen te maecken / 't eenemael wech te schieten. De vpandt dede ook sijn devoir in alle hoecken / sonder merckelijcke schade / ende quetsinghe van de Borgers / inde Stadt sijn pers werpende / die met heele corde-waghens naer de Magazijn gevoert wierden / behalven die het gemeene volck ende kinderen / ohn mede te speelen / vergaderden.

Den 21 ditto inden dagerae bestont de vpant van 3 Baterije in 't Berchse-Bos

1622. dapper hier te gheben/ met de eene op de Wou-poort/ met de ander op de Kerck/ en met de derde op de bupten wercken/ of Hoorn-werken: daer tegen antwoorden de belegerde met 6 Baterijen so furieuselijck/ dat alles in brant scheen te staen: drie in de bupten wercken/ de vierde op de Wousche-Poort/ de vijfde by de Kepgrerie/ en de seste op de Bos-Poort.

Van het quartier van Monseur Famars viel ontrent de middagh een partije upt/ en slechteden een deel van des Pandts Trencheen/ vindende twee onvolmaeckte mijnen/ daer eenige dagen aen gearbept was: men wierp doe dapper met Granaden/ en de musquet kogels waren daer geen gebreck: de belegerde verlozen een man/ en vier gequest.

Den naervolghende nacht hielden de belegerde het ghedenck-feest met Canon en musquetten onder den Pandt/ over de twee Entrepinsen/ die den Pandt/ voor ettelijcke Jaeren op de Stadt ghehadt hadden. Heden wierter een Biddagh door alle de vijpe provincien ghehouden/ om den Heere te voet te vallen/ voor een genadige bewaringe/ en eyndelijck een Victorieuse verlossingen des Stadts van Bergen/ die van een heftigen Pandt geparst wiert.

Den 22 dito/ Arbeyde den Pandt heel vroech om op te maecken dat geraseert was/ evenwel wierdt op hem soo geschoten/ dat hy niet voorts gingh/ omtrent den middagh lieten de belegerde 2 mijnen springhen/ in 't Zupt west quartier van de Engelsche/ die veel menschen vernielden: Daer upt ontstondt een Generalen allarm/ en men schoot vreesselijck aen weder syden/ wel twee uuren lanck/ met Canon en musquetten. Omtrent den avondt lietmen noch een mijne springhen/ die hem soo hoogh op gaf als een gemeen huys: eenighe van des Pandts Soldaeten deden daer in 't midden eenige vertooninghen met het hooft/ en beenen: sommighen kroopen noch levendigh upt d' aerde: soo dat het een deerlijcke Traghedie was. Men schoot de naeste nacht stedich aen.

Den 23 dito wierdter vande Baterije tusschen de Stadt/ ende Crabbe-schans bupten de Steenberchsche Poort met 8 stucken dapper gheschooten/ dies de belegghers het aprocheren lieten: Aen 't quartier van Colonel Morgan was de Pand soo dicht gekomen dat de eene den anderen de pieken upt de hant trock. De Pandt meende een Baterije te bouwen/ dicht voor de conter scharpen/ om alsoo in 't Hoorn-werck te schieten/ daer de belegerde dapper teghen arbeyden. Het wercken van de Pant tusschen Kijck-in-de-Pot/ en 't Hoorn-werck wiert ook belet. Op dito vertrock de Prince Mauritz van Schencken schans. 1622.

Den 24 dito/ sprongh een mijne bupten de Steenbersche Poort/ in 't quartier van Monseur Famars, en de Heer van Loockeren, om een mijne van den Pandt te doen bersten/ die vande belegerde gevonden was/ 't welck ook wel geluckte. Op dito/ sprongh noch een mijne in 't quartier van Colonel Morgan, achter het Hoorn-werck in 't Berchsche Bos/ daer de Pandt mede meenden de belegerden de vrpheyt vanden in en uptganck inde gracht te beletten; maer aber soo vreeselijck alarm en gheschiet voorbiel/ als opt te vooren. Omtrent den avondt sprongh daer noch een mijne.

Het scheen dat op dese drie daeghen en den 28 en 29 het hooghste van de Tragedie gespeelt wierdt/ mits op dese drie dagen/ soo met Canon/ musquetten/ als mijnen/ 25000 pont krupts gheconsumeert wierdt. Hoe veel bloets aen weder syden doen gestort is/ laten wy een yder bedencken: een weynigh hier na begonst des Pants Courogie te minderen.

Op dito/ quam den Admirael Haultijn inde Stad/ ende Soldaten van Ter-Tolen vertrocken/ daer vorgers inde plaets quaemen.

Den 25 dito sprongh een van des Pandts mijnen bupten de Steenbersche Poort/ by Noorden/ in 't quartier van Monseur Famars en de Heer van Loockeren, sonder schade van de belegherde/ die een deel Kijs en mutsaerden banden Pandt in brant staecken/ daer op alle man in de wapenen raeckte/ dat het Canon en de musquetten dapper gebruyckt wierden: een Switser met een Engelsman wierden van het sandt overwelft/ datmen niet meer en sach dan haere voeten/ doch wierden datelijck upt gerruckt/ en vande doodt verlost: de Luytenant van het Walsche Reghiment/ met een Frans Edelman/ wierden geschooten.

Op dito is een Vaendragher van Capitepn Anus ghetroffen/ de Kupters kreghen patent om de 27 dito/ binnen Breda te zijn: Heden quam de Prince Mauritz voor Dordrecht.

Den 26 dito/ 's morgens te seven uuren heeft de Pant een mijne laten springhen tusschen de Bosch-Poort/ en de Wousche-Poort achter het Hoornwerck by het Zupdt-Oosten/ maer niemandt beschadicht. Na den Noen liet hy daer noch een springen/ daer de belegerde een man verlooren. Het Canon ruste niet aen weder syde: Het oberloopen van des Pandts Soldaeten nam geen eyndt/ alsoo sy met gewelt tegens

hooge

1622. hooge Bolwercken / daer geen bresse of pas was / aengheboert wierden / aen alle syde en van achteren met Kupterije beset / om met ghewelt te vechten of te sterven.

Den 27 dito wierter aen de groote straet / die na Wouw gaet / gearbeyt / om een sort te maecken / dat het over loopen beletten sonde / maer het continueerden ebenwel: ende de belegherde liepen niet minder uyt eenige gevanghens binnen brengende. Buyten de Steenberchsche Poorte / by Noorden / lieten de belegerde een Mijne springhen / in 't quartier van Monseur Famars, en de Heer van Loockeren, om dat in 't mijnen des Vyandts Mijne ghevonden was; die sy de preferentie namen.

Den 28 dito Continueerden een yder in syn voordeel: De Vyant liep met syn Trenchee recht na het Zuydt-Oosten der Stadt na de Wouwsche wech: maer tegens den Avont wierter uyt last van de Colonellen / in 't Noordt-westen des Stadts / by de disputable halve-maen een van der belegherden mijnen aengheseecken / die een goede purgatie maeckte: daer op de Colonels met haere Soldaten / wel van schoppen en spaden versien / uyt vielen in 's vyants Trencheen / nemende hare piecken daer spse mede doodt sloeghen / houwende en sterbende tot by haer geschut: den yver wies hoe langer hoe meer in elck Soldaet: so dat Monseur Famars genoegh te doen had om de synen te doen retireeren.

In dese actie heeft Jonck-Heer Wilhelm, de Natuerlijcke soone van de doorlughstighste Prince Mauritz een proeve gegeven van 't geene dat in hem te hoopen was / toonende syn vaillandise in desen uyt-val so mannelijck als yemant van allen: bekomenden eene des Vyants piecken / heeft hy vromelijck ghevochten / en by naest de laetste in 't retireren geweest / doch met quetsinge aen synen kleenen vinger. De Capitepn Joncker Wilhelm van Famars, Broeder van den voorschreven Colonel / queet hem ook als een Soldaet / vallende met andere in 's vyandts Loop-graven / die enghe en diep waeren / met Kapieren / Coutelassen / schoppen / Bylen / en spaden den vyandt verslaende / die wel 200 mannen verloor / en seventien ghevangens: onder andere een Frsch Capitepn / een Altero van Antwerpen, uyt de Portusen gesproten / ghenaemt Zimenes, en een Sergiant; de belegherde verlooren vijf Soldaeten met een Luytenant / en eenighe syn ghequetst / de ghesonde bequaemen grooten uyt / als gelt / Kolders / Cosacquen: Silvere paternosters / piecken / rausquetten / deeghens / mantels en andere kleedinge. Op dito vertrock de Prince Mauritz van Dordrecht op Geertruydenbergh. 1622.

Den 29 dito hebben de Enghelsche in hun quartier haer debvoir als vroome Martialisten ghedaen / onder het belept van Capitepn Clerck Enghelsman / onder des vyandts Trenchee / by 't Oosten / achter het Hoorn-werck aen het Berchsche Bos doorgravende: de Spaensche het gedommel hoorende syn ten deele gaen loopen / die bleven / syn van de voorgravers doot gesmeten / en de Engelsche namen de halve-maen in / daer sy veel volcks om ghelaeten / en de belegherde wel een maent op ghearbeyt hadden: inden aenval wierdender wel 200 Granaden gevorpen / en daer wiert den ganschen nacht Canon en musquetten / om des vyants arbeydt te beletten / gheschooten / en wat van haer by nacht ghebout was / wierd van de belegherde 's daeghs / met het Canons gewelt weder wech geschoten: soo dat de vyandt / meenende op de buyten-wercken eenigh voordeel te doen / de belegerde heeft / met verlies van veele Soldaten / eenen Marquiz, een Majoor vande Walen / en een treffelijck Edelman / moeten in ruymen en achterwaerdts wijcken / als in 't Noort-west quartier 50 / en by 't Zuyt-Oosten aen het Engels quartier wel 60 passen. 1622.

De belegherde vielen dien dach ook buyten de Steenberchsche-Poorte by 't Noordt-westen uyt / de beleggers twee mael op de vlucht dryvende. In somma / een yeder wilde den andere den los van Couragie ende victorie met gewelt ontrucken. Wat doen Couragie en vromicheyt niet! omtrent den middach quamender inde Stadt veele overloopers / als Italianen / Neapolitanen / en eenige Engelsche / door dien sy altijdt voor aen syn gestelt geweest / en eenige Duytsenden al om den hals waren.

Omtrent den avont lieten de belegerde een mijne springhen in 't Noordt-westen / in 't quartier van Monseurs Famars, en de Heer van Loockeren, daer de Fransche op uyt-vielen / en den vyandt uyt de loop-graven saeghden / bekomende goeden buyt / en eenige gevanghens: vande uyt-vallers synder acht gebleven / met een Fransche Vaendrager van Capitepn Cousyn / ook waerender eenige gequetst. In 't quartier van Colonel Morgan, by 't Zuydt-Oosten / achter het Hoorn-werck / aen het Berschc Bos / vonden de Mineurs een mijne vanden vyandt: een vande Mineurs epschte een vier voer van een offi-

1622. cier / schoot daer mede een van de vpant in de Mijne / die de andere vluchtende wech sleepten / dese mijne was heel ondiep / en boven de Stadts mijnen / daer sy al buckende in ginghen / boven met plancken ghemaeckt / ook beneden en ter syden.

De vinders wierden met een vyrick peninck / vereert. De belegerde schooten even dapper om des vpandts wercken te beletten.

De belegerde Magistraten en Colonellen wierden desen dach verseeckert / dat den Prince Mauritz, nae dat hy voorsigtelyken op 's Lants staet gelet / en den inbreuck die Graef Hendrick van den Bergh over Rhijn, inde vereenighde landen tenteerde te doen / belet hadde / met syn armee / de Gulpterpe over Landt / en het voedt-volck in schepen na beneden quamen / latende noch eenige Compagnijen te voet en te Paerde / om opsicht te neemen op den handel van den tegen gecampeerden vpant: het volck wiert hier en daer aen de Brabantschen kant door contrarien wint / en de Prince selfs tot Geertruydenberch aengeset / alwaer hy orde op alles stelde / tot de ontsettinghe noodich / bysonderlyck gebiedende vyp leger / inde geunieerde Provincien omtrent Geertruydenbergh, upt te roepen / waer door / in de nabuyrighe Steden / nacht ende dach gebacken ende gebrouwen wiert / tot behoef van so een maghtigh Leger. Tot versterckinge van het selfde / vonden de Edele Hoogh Mogende Heeren Staten goet / datmen upt alle Steden der Provincien eenige Vaendelen Borgherg soude op de Frontieren schicken / 't welck ook omtrent desen tijdt in 't werck ghelepdt en van de Borgherye / met groote Couragie / sonder onderschept van Religie aenghevaerdet is geweest / een pegelyck hem daer toe vrywillich berepdt vindende: om redenen / dat nu de tijdt gekomen was / dat een pegelyck Borgher een Soldaet / en alle Schippers Capiteyns / ten Oorloch mosten zyn / en dat sy t' samen in 't Vaderlandt haer of vyp / of doot mosten vechten / alsoo voor niemant eenige verschooninge of pardoen soude overich zyn / soo het ghebiel dat de Spaensche ('t welck Godt verhoede) haere over Heren wierden. Sy hebben doen ghetoont dat haer de handelinghe van de wapenen / en de lust om voor 's Vaderlandts vryheyt te vechten / vande ouden voor ghestelt / niet verdroot / volghende het exempel der voor-saeten / als Sicamberg / Cauninefaten / Batavieren / Frieſen / en Mattiacen / die nopt van de Romeynen overwonnen / maer van de Roomsche Keysers voor met-gesellen des Rijks aengenomen zyn om de bailandise van haer wapenen: dies sy doemaels haer ook niet alleen upt haere Steden / maer ook bupten haere Provincien / dat nopt te vooren gheschiedt is / begheven hebben / met grooten lof des dienst die van haer gedaen is / haer dagelyckx inde wapende oeffenende als Martialische Batevieren betaemt. 1622.

Op dito quaemender aen een Poorte 40 Spaensaerden overgheloopen / tydinghe brengende dat het geruchte van de komste des Princen Mauritz in 's vpandts Legher ghekomen / ende dat het geschut na de Heyden gekeert was / om den aenval te keeren.

Op dito trock de Prince Mauritz van Geertruydenbergh na Breda.

Den 30 dito quamender 17 overlopers van Don Cordua: doen maecktemen gereedtschap om weder een mijne te doen springhen / om datter twee van der Spaensche Mijnen ghevonden waren / die de belegerde door de hare meenden te verderven: 's middaeghs ten elf uren ginck dit aen / en daer vlogender eenige inde locht / daer over raeckte de beleggers t' eenemael in allarm / met sulcken ghedonder van Canon ende musquetten an weder syden / of den Hemel scheurde / dattet door de stilte in d' ander Provincien ghehoordt wiert. De belegghers schooten met 3 / ende belegherde met 7 Baterijen / soo dat de bupten-wercken stedich in roock en vlam stonden.

De Mijne was by 't Zupdt-Oosten aen het Berchsche Bos / in 't quartier van Colonel Morgan, en David Balfort. De belegerde maeckten een nieuwe trenchee bupten het Berchsche Bos / en zijn daer mede ghekomen bupten de gracht van 't Hoorn-werck / op de kant van 't hooge Lant / en sy merckte / dat de Vpant flau wiert / om dat dit met wepnigh hinders toegelaten / en veel landts ghewonnen wiert. Op dito is een Schots Vaendrager geschoten.

De Vpant hadde inden morgen ook een Mijne doen springen / met wepnigh voordeel / by Zupden in 't quartier van Colonel Morgan, en David Balfort, doende daer een geweldighen aenval op / met meenichte van volck / soo datter allarm was in alle de bupten wercken / en inde Stad / daer wiert geweldigh met Canon en musquetten op de aenvallers geschoten / die dapper aen gedrongen wierden / mepnende met ghewelt het gesprongen werck in te nemen / maer de belegherde wierpen soo met Granaden / en vochten so mannelyeken / dat sy wycken mosten / niet teghenstaende dat de Spaenschen

van

1622. van haer oberigheyt sel aenghedzeven wierden: de dooden laeghen by groote menichte op malkanderen / tusschen de twee en 3 hondert / eer sy weder in haer Trencheen vertrocken / behalven de gequetsten. De belegherde lietender 24 man / en een Sergiant. De nieuwe Compagnie van Haerlem onder den Capiteyn Backer queet hem daer mannelijck / vechtende handt tegen handt met den vyandt (mogelijck in weer-wraecke van 't gheen dat de Spaenschen / inden Jaere 1575 tot Haerlem aengheright hadde / mits Godts handt den boosdoender altoos volcht / en geen quaedt onghestraft laet:) dies die oock een bysonder lof door de ghenieerde Landen daer voor meriteert / om dat de soldaten met haere deeghens / rapieren / en slachswaerden des vyants piecken aen stucken sloegen / soo furieus / datter vyf op de plaetse als vyome Batavieren bleven leggen / na dat het ghevecht wel twee uuren geduurt hadde.

Dit gepasseert synde / hebben de beleggers haer Canon van de Vaterijen genomen / en so die van binnen meenden / na de wercken van buyten / teghens de aenkomste van den Prince Maurits, en den Graeve van Mansvelt: maer het was om te retireeren by tydts / alsoo sy ghenoegh verseeckert waren van de macht die tegen haer quam.

Op dito was inde Stadt aende Regeerende Borgemeesteren / ende Manhaftige Colonellen / en vyome Martialische Soldaten tydinghe gekomen / dat den Prince van Orangien van Breda met 98 Corvette Peerden / 15 baendelē te voet / en 75 stucken geschuts / 50 kleene met 70 musquet kogels elck / en 25 groote / met ordinarische koegels gheladen / haer tot ontset quam: daer toe waeren 700 wagens met broot en bier / en noch ettelijcke hondert met amonitie / en andere krijsch gereetschappen geladen / nemende synen wech recht op Rosendael, maer sy quamen Saterdach / synde den eersten Octobris / op de Hoeven, vier mijlen van Breda, en Sonnendaeghs op het door seyde Dorp. Als den Prince Mauritz daer gekomen was / heeft hy dateljcken de plaetse doen beschansen / dat in alder yl beschicht wierdt. Daer na heeft hy Ruyters op kontschap uytghesonden / die eenighe / van des Vyandts Legher ontmoetende / en naer een wijle met haer geschermutseert te hebben / ghevangen kreghen / zijn sy weder naer het Legher van den Prince Mauritz geruckt: maer de Spaensche ontbluchte Ruyters brogten tydinghe in haer Legher / dat sy den voor Troup van de Prince Mauritz aenghetroffen hadden / 't welck oock den Marquiz aengedient wierdt / dies hy op alles oorde bestont te stellen wel wetende dat hy niet bestant genoegh was sulcken verschen kracht teghen te staen. 1622.

De Infante gaet buyten Brussel proceſſie.

Also de Eertshartoginne dese sake ter herten ginck / heeft sy op dato binnen Brussel, en oock daeghs daer aen in processie met een minne-Broeders voorde om haer middel ghegaen / om door die Gods-dienst soo veel te verkrijghen / dat dit belegh wel mochte succederen / maer het was doe wat te laet / alsoo het geene dat tot den af-tocht des Marquiz Spinloa gedestineert was / al gereet was.

Den Prince Mauritz gelegert zijnde / heeft ghevolght den Raedt Augusti, die een Oberste consuleert / dat hy niet alte-verhaestende / of roeckeloos wesen sal / maer vertoeven gelijck Fabius dede; door sulcke voorsichtige legheringhe was de vyandt de kracht synes Legers / dat is de toe-voer belet / die al langh te vooren hem seer swaer geballen was / datter op eenen tijt / alleenlijck door de mopelijcken wech / 200 Paerden waren blijven leggen / wat hadde hy nu te verwachten / daer hy van syn so dicht bybeleg-gende partije dagelijcx soude bestoockt en aenghetroffen werden / waer door hy oock tot verlatinghe des Stadts geconstringeert is gewoorden / niet sulcken een voorhebbende als hy / die onverdachtelijck / maer voor upt / en niet achterwaerts en sach / hem niet beghevende in een plaets daer hy met perijckel soude moeten retireeren. Soo dat synne groote Circumspectie Lof waerdigh was / en selfs by syn partije gepresen is ghewoorden.

Lof des Prinsen Mauritz.

Een Spaensche Hidalgo seyde doemaels binnen Antwerpen, dat de Prince Mauritz niet alleen een goet / maer oock een voorsichtigh Soldaet was / om dat hy syn vyandt niet en besocht als hy in synne volle kracht stondt / maer als hy t' eenemael afghement en uytgheteert was: De meeste hoop meendt dat het serbijl is langh te wachten / en Coninckljck dateljck een stuck by de handt te vatten: Dit teghenvoorsigh werck toont daer de preuve van / dat goet beleydt meer ghelt / dan het swaert / en dat de overwinninghe in 't bloet stoten niet gelegen is / maer in 't vertoeven.

Tocht der Spaensche in Vriesland met schade.

Hoe Sorgelijck het is een onbedacht werck aen te leggen / hadde / een wepnich tijts te vooren de Gouverneur van Oldenzeel, Paul als hy upt Grol en Oldenzeel 500 en upt Wezel 332 man gheligt hadde / bevonden / meenende dat de Friesen haer lesse vergaten als die van Brabandt, die haer Landt van Soldaten en Ruyterye beroost hadden: maer sy be-

1622. vonden contrarie / want als hy door Ommen over het Moer langhs de Heren-Veen-dijck inde Mane-schijn met sijn Troupen quam Marcheeren / was de Capitein Donia, met noch eenige van de sijnen / beneden den Dijck in 't laeghe Lant tusschen de Turf-hoopen heymelijck waernemende / en als sy omtrent het eynde van den dijck ghekomen waeren / vonden sy een halve maen / die van eenighe Waghens en aerde op gheworpen was / alwaer de Compagnien van de Capitein Donia en Botnia gereet lagen / en op het onversiens dapper onder haer vier gaven / datter terstont 40 inde Modder lagen / sy duyten meninge so getreft zijnde / begaven haer aen het wijcken / maer grepen weder moet en vielen aen / waer door d'andere oock weecken / eenighe / die bleven / deden in het douckeren grootelijcks haer debvoir / tot dat d'andere wederkeerden / en dreven den vyandt ghelijckelijck te rugghe. Doe was de Compagnie van den vromen Eysinga, die wat hooger lagh / oock op sijn hoede / en die vande Bourtange loerden oock op de duyt. De vluchtende begaven haer / also de Overste Smeltzingh, en de Vroost van Sallandt, met eenighe Ruyteren / en 1000 musquettiers / haer den wech beset hadden / inde Kerck van Ommes / alwaer sy naer een corte Parlementeringe haer mosten overgeven / de Bevelhebbers / die te Paerdt waren / stiegen af / en alle de Soldaten / armelijck gekleedt / lepden haer geweer neder / beloovende voordts een maent Solts / en trocken haeren wech: vier vande Officiers mosten in ostagie blijven voor het beloofde Contsoen / het welck spaede by-quam / alsoo de penninghen doe ter tijdt daer soo largo niet gingen. In somma / sy vonden de Soldaten met hare Overste t' hupys / op de Frontieren op sulcke vreemde gasten wachtende / die so plomp waren / dat sy een pas inginghen / door den welcken sy weer uyt mosten / sy hadden al vergeten dat Justus Lipsius sept in sijn Vorgerijck onderwys: dat een Soldaet sal zijn in synen vyanden macht / die de ghelegenthept der plaetse / ende de gestalteniſſe des lants niet een weet.

De belegerde merckten het ontset.

Den eersten Octobris hadden so wel de Belegherde Vorghers / als de Vaillante Soldaten / vrome en onverdrietige voorvechters des Lants vryheyt (welckers naimen allegaer een eeuwighe memorie verdient hebben) goede Courage / en verlichtinghe van het swaer Canon des vyandts / dat doe al vervoerdt was naer den Heyligant / soo sy gisten; De overlooperts verklaerden / dat alle Bagagie nae het ander quartier) om te blughten) versonden was / behalven eenige kleyne veltstuchjes: op dito / waren oock veel Cornette Ruyters in des Vyandts Leger gekomen / tot Convoy en versierckinghen des Marquiz Spinola, de welcke om alle suspicie wech te nemen / gheweldigh met musquetten dede vier geven / en eenen loosen allarm maken / om de belegerde op sijne Wijnen te locken / maer sy bleven in haere wercken met voordeel op haere Canonnades en musquetades passende: de Marquiz, in sijne meyninge bedroogen sijnde / ende nu de uure des vertreckens voorhanden sijnde / blies alle sijne Wijnen op / sonder schade van de wercken of Soldaten. 1622.

Op dito: Als de Misse beginnen soude / gaf de Marquiz Spinola last alle het Canon te lossen / en niet weder te laden / waer door een yder rekeninge maeckte / datmen af-trecken soude: omtrent de middagh quam ander last; maer nae dien de Marquiz seeckere advijsen kreeg / dat de Prince daeghs te vooren / en op desen dagh kleyne Journees ghedaen hadde / vreesde / dat hy op den tweeden soude aengetast worden: bestondt daerom inden avondt ende soo voordts den ganschen nacht / uyt het Noorden na het Zuyder quartier te Marcheeren / met de meeste macht die omtrent hem was.

Den 2 dito quaemender honderdt en vijf-en-twintigh inde Stadt overloopen / aenghevende dat den vyandt in 't op-breecken was: de belegherde stelden alle haer Canon op des Vyants Troupen / gaven stadigh vier daer onder / tot het Vale, of Adieu. Omtrent den middagh sachmen duyten de Steenbergsche Poort / by 't Noorden / in 't quartier van den Marquiz Spinola veel waghens Marcheren / als of het een groot Convoy was. Na dat de Misse gheabsolveert was / en de Marquiz verstaen hadde / dat den Prince Mauritz omtrent den Noene tot Rosendael / en de Ruyterije tot Nispen / Assen / en Clamphout wesen soude / heeft hy al het Leger / dat aen de Noordt-zyde was / in slagh ordre gestelt / een wyle soo gestaen hebbende / bestont te Marcheeren / in drie orders; het voet-volck in 't midden / de Ruyterije aen weder syden. Daer naer volghde het Canon / weder in 't midden / en aen weder syden de waghens vande soetclaers / die niet met haer eygen provisie / maer met Bagagie des Heyrs / tegens haeren danck / alsoo dat sy het hare daer mosten laeten leggen / belaeden waeren. Ten twee uuren ontstont in 't Noorder quartier eenen brandt die haest cesseerde / maer het ryden vande achter gebleevene wagens /

1622. wagens nae de troupen / continueerde. In 't midden van desen Heyrtocht was de Grootmoedighen Ambrosius Spinola, vergheselschapt met de voorsichtighste / kloeckmoedighste Krijghs-Oversten / en Spaensche Dons: Don Inigo de Borgia, Gouverneur van het Casteel t' Antwerpen, Don Louys de Valasco, met alle andere Heeren / Maistros Delcampo, Hidalgos, Alferos, Capitanos en Signors vande Spaensche Natie / en Marcheerden voort sonder vertoeven / latende Hildernis, Woensdrecht, Ossendrecht, en Sandtvliet aende rechter-handt / Hoogher-Heyde, Huyberghen Rosendael, Nispen en Clamphout aende slincker-syde.

Als dat gansche heyr vertrocken was / isser omtrent den avondt een andere grouwelijcken brandt / in 't Noorder quartier ontstaen met een gewelt-ighen smoock / die in den nacht niet op-hielt / doen quaemen 2 hoogh duytsche overloopers inde stadt / seggh-ende / dat de brant sijn pas upt het Noorder quartier naer den Antwerpschen wech ghenomen hadde. Doe het gansch doncker was ginghen upten Bos-poort in 't Zuyder-quartier noch een grooten brant op / die so hoog ging / datmen dien in veel omleggende plaetse sag / en duyrde den gantschen nacht / en het smoocken veel daghen daer na.

De belegerde bekomen grooten buyt.

Als de belegerde haer verlost saghen / liepen sy 's morgens vroegh met Fackelen na des brandts quartier in 't Noorden / vindende de plaetse verlaeten / 't welk sy strack in de Stad bootschapte doe vielen sy alle upt (als die van Beuslien) in 't Leger / en vonden buyten hope aldaer meenighte van wapens / by gissinghe wel voor 3000 Man / en andere materialen / als spaden / schoppen / houwelen / wagens / koegels kleyn en groot / Jae een tafel met al datter op-gherieht was: meenighte van dooden die onbegraven lagen / menighte van kranchen / die in de hutten / seer miserabel klagende en kermende / verlaeten waren / en upt medelijden in de Stadt gevoert en gecureert wierden; het deerlijckste was / datter eenige inde hutten sieck geweest synde / versmoort en ghestickt / eenighe de handen en monden vol sants teghens de aerde / of sy haer selfs hadde willen helpen versengt gebonden wierden: Noyt is sulex by vrome Krijghs-Oversten geschiet: Desgelijcx hebben de Soldaeten vande Stad in 't Zuyden heele wagens met ghewer / als musquetten / spiet-sen / Roers / Corseletten / Koegels en anderssints / inde Stadt gebracht / en so by de wagens vol verkocht: Oock wierden der dien dach / drie wagens vol geladen / omtrent Steenberghen gehaelt / en inde Stadt ghebracht. 1622.

Den 4 dito stondt des Brandts Hindertocht noch in 't gesichte van de Stad / achter den Laey-bergh / maer vertrock haest / hebbende daer voorghelegh-en 78 daegen / ende daer voor mdien tydt verlooren / soo doot gebleven als wech geloopen) over de thien duysent mannen: de belegerde hebben daer over de twaelf-hondert laten sitten / en noch veel ghequetste. Soo in / als upt / syn over de twee hondert duysent Canon schooten ghedaen / die van binnen consumeerde dagelicks 300000 pont musquet Kogels: so dat voor het gestadigh schieten / men met recht mocht seggh-en / dat de Stadt nacht en dach in brandt stondt. Voor de Stadt syn / geduyrende het beleegh / ghepasseert over de 2300 overloopers / behalven die geene die voor andere passagien wech-ghesloopen syn / d'een dit / d'ander wat anders causerende. Het Notabelste was / datter een Spaensaert / wel gekleedt / en geen gelt gebrack hebbende / overquam / verklaerende den Coninck van Spangien over de veertig Jaeren gedient te hebben / maer nu hem aen der Heeren Staten syde begaf / om datmen in dese belegeringe ghebruycken een ongehoorde / en onlijdelijcke maniere van stormen / te weten; datmen de Soldaten / ja gantsche Regimenten / van achteren en beyde syden met Kuyrtsche beset / teghens hooge steyle Bolwercken aenboerde / daer men geen breesse / of passagie van op te komen sagh / waer voor meenig vroom Soldaet / die gaern eere / op een goede maniere van doen bevechten soude / in een onwillighen dood ghevoert wierdt.

Op dito is de Prince Mauritz met den Ghenerael Ernest Mansvelt, binnen de Stadt Berghen op den Zoom / met 30 Cornette Paerden ghekomen / als sy te vooren des brants en des Stadts buyten wercken in 't Zuyden neerstelijcke besightiget / en die ock eenighsints berispt hadde / hielt hy syn noen mael in 't Hof / en vertrock weder op namiddagh ten 2 uuren / na dat hem de overigheyt ende Krijghs-raedt / gegroet en gewelkomt hadden / die de Prince met een seer blijdt ghelaedt bedanckte voor het goede devoir by hun ghedaen / en sy wederom den Prince voor syne Victorieuse / en Vaderlijcke verlossinge hem soubtelijck over ghekomen / rydende ter Poorten upt / besightte hy ock de wercken in 't Noorden: dat gedaen synde vertrock hy weder met alle de Edele na Rosendael, oordre gevende watmen slegh-ten soude.

Op

1622. Op dato / trocken eenighe Compagnien als over-winners nae Steenbergen / om de Stadt op te eyschen / 't welck tot dzie Reysen toe gheschiet is / die van binnen gaven voor antwoort / dat sy het geschut eerst sien mosten / over sulcx heeft men noch 16 man uyt elcke Compagnie binnen Bergen / tot 87 Compagnien toe / onder het beleydt van Monsieur Famars, met eenige stucken geschuts / derwaerts gesonden / die van binnen stelde haer tot defensie / en na datter vier vande beleggers gheschoten waren / zijn sy gearroyeert. De Vrouwen en Kinderen wierden te scheep naer Antwerpen gevoert / de Soldaeten / bestaende in seventhien Compagnien / trocken met haer vol geweer uyt. De Gouverneur wierd met een Vriester aende Rechter-handt / op een Roets-wagen geset / en alsoo uytgevoert / met groot miscontentement van eenighe Voyghers / die van de Vriester inde Kerck / om eenige autaren te bouwen / gestelt en noch onbetaelt waeren; en ten sy de discretie vanden Gouverneur ingesien waer geweest / men soude hem daer in arrest gehouden hebben.

Men vondt inde Stadt acht stucken gheschuts / vier malder-meels / veel Vyou-ketels / en victualie / voorts andere ammunitie tot een Leger dienstich. Daer laeghen oock 7 Schepen met granen geladen / die derwaerts sonder licent te betaelen gevoert waren / en zijn vanden Commissaris aldaer in 't openbaer verkocht.

Ghevecht tusschen den Admirael *Swarten-Hondt* ende een Spaensche vloote in de middelandtsche Zee omtrent *Cabo de Molle*.

Anno 1622. Den eersten October den Admirael Swarten-Hondt met syne Vloote (om eene Vloote Coop-Vaerders te Convoyeren) inde Middelandsche Zee gekomen zijnde / sach uyt de Vape van Gibralter de Spaensche Vloote inde 20 Schepen en Galeyen sterck / komen / heeft syne Scheepen in haere Esquadre en de vloote in oyde gevaght / ende alle gereetschap om te slaen ghemaeckt hebbende / quaemen sy noch des voormiddaeghs op drie Mijlen na by de Straet / daer stilte haer belieft / en sy door den harden stroom te rugghe gedreven wierde / tegens den avondt wel 3 mijlen te rugge ghedreven zijnde / heeft na voorgaende Reyns den Raet aenboort doen komen / en gereselveert in dien het de nacht koelde / dat men klepn Reyl maecken soude / om teghens den morghen stont voor het naeuwe te wesen / sonder by nacht daer door te loopen / maer de stilte continueerde 's nachts / en sy dreven alle te rugghe: dat duurde eenige daghen lanck van d' eene kust tot d' ander. 1622.

Den 6 dito / 's morgens vroegh was de wint Westelijck / bevonden haer omtrent Cabo Molle, en hielden by / van meeninge daer op de Reede te loopen / en saghen onder den wal twee Scheepen / daer van het eene Jan Dopper was / zijnde van haere Vloot / die gheloopen was naer een Enghelsman / die van Calis nuam / en daegs te vooren by de Spaensche Vloot geweest was / die hy 24 met 4 Galeyen sepde sterck te wesen / daer onder 4 of 5 kloecke Schepen waeren / van meyninge zijnde de Vloote aen Cabo Molle te besoecken / voegende daer by datter veele siecken en onbequaeme boots-gesellen op waeren / en datter meer als t' seventig Spaensche Schepen langer als een maent op dese Vloots komste gewacht hadde / dogh dat de Reste vertrocken was. Dese Jan Dopper dese tijdinge bekommen / hebbende / is met volle Zeylen op de Vloote aengekomen; ende terwijle hy noch by den Admirael was om dese kondtschap te doen / en de Zeyne ghedaen was dat den Raedt aenboordt komen soude / is de Spaensche Vloote gesien / op haer af-komen: als 't meerendeel van de Raets-Persoonen aenboort waren isser besloten onversaeght op syn Reyns het hooft te bieden / ende na de wal te loopen om sleght water te hebben. De voorschreven: Raets-Persoonen weder aen haere Schepen zijnde / sach den Admirael dat de syne soo wijt van malcanderen verstropt waren / dat sy geen tijdt gehadt souden hebben / by een te komen / indien men noch langher na de wal geloopen hadde / heeft hy geraeden ghevonden te wenden en t' Zeewaerdt in te loopen / om daer mede de Schepen te eerder by malkanderen te hebben / gelijck oock geschiede: maer het principael oogemerck van den voorsigtigen Admirael was / syn Vyandt van 't Landt / daer van hy met Galeyen / en andersints assistentie hadde konnen bekomen / en oock van het slechte waeter daer hy syn geschut beter hadde konnen gebruycken / te diverteren en af te leyden: te meer alsoo men eenige Galeyen onder den wal gesien hadde. Volghens dien alsoo supdelijck overghewent wesende / ende syne schepen wat beter by malkanderen komende / is de Spaensche Vloot 20 Schepen in 't getal met twee Asslabres (daer onder den Admirael van Napels / en een Admirael van Spangien / elck met 1622.

1622. met hare Vice-Admiraels / en schouten by nacht) op haer aengekomen / met so groote furie of spse levendich hadde willen verslinden. Den Admirael Swarten-Hont siende dat sijn Pyant op het Cupm was / en geen secours van 't Tant bekomen konde / liet zijn Mars Zepl loopen / en ginck op de wint legghen / hem tot slaen pzepareerende / sonder dat de bloot ter deghen in ozdze / of de Schepen elck in hun Esquadre waeren / 't welck daer dooz quam / dat sy te vooren so verre van malkanderen geweest hadden. Nu / de Spaensche omtrent dzie uuren naer noen by de Hollandsche komende / op den Admirael / Vice-Admirael / Capitepn Lief hebber / en eenighe kloecke Coop-vaerdy Scheepen / die by malkanderen waeren (soo het scheen) ghemunt hebbende / en binnen schoots wesende / is by de wint geschooten / en soo te Loevert van de Hollandsche blijven leggen. Daer saghmen strackx zijne bloohept / hadde hy in 't sin te slaen ghehadt / soude boozt ghekomen hebben / maer 't was met haer het oude lietje: als sy sien datmen haer meent / of datmen haer wacht / dan smckt haer 't herr inde schoenen: Nu daer leggende / konden sy / te weten / de Neapolitaen en d' andere niet minder doen dan schieten / daer op by de Hollandsche niet minder gedaen wierdt / soo met Canon / als Musquetten / ende Haeck schutten daer van de Spaensche seer wel versien waren / soo dat aen weder syde der Scheepen Zeplen / loopende en staende want seer schadeloos / ende met een van des Hollandschen Admiraels wint-beeringhs-stucken de Neapolitaensche bloet vlagge / met sijn vzant stengh van boven Neder-geschooten wierdt / behalven dat hy ook upt den Admirael / soo booz by sijne beetingh / als ook by sijn besaens mast / en mede van diversche Coop-vaerders seer wiert getroffen / leggende hy Neapolitaen als doen op des Admiraels wint-beeringe / verre binnen een musquet schoot / en vier of vijf Spaensche Scheepen neffens hem / sulckx dat sy de windt van de Hollandsche hebbende / die lichtelijck hadden konnen abbozderen / daer de Hollandsche nochtans by haer niet komen konden / als niet konnende ober staeghs raken / en ook niet wenden mochten / of souden eenighe van haer epghen Scheepen booz den bouch gheswaept hebben / hadden ober sulckx de Admirael en d' andere haere Mars Zepls al by tijdts ghestreecken / en de Fock op den bouch gehaelt / om den vyandt met gemack te wachten. De Neapolitaen zijn Focken-schoot vanden Admirael instucken geschooten zijnde / quam teghens sijnen dauck soetelijck langhs den Hollandschen Admirael drijven / 't welck hy siende geboodt sijne Constapels niet te schieten booz en al eer dat den Neapolitaen dight onder hem was / die een ganschen hagel buy van 250 musquet kogels op den Statischen Admirael gaf: metter tijt quam hy dight by / doe gaf den Admirael vper met 3 stucken / 2 halve Cartouwen en een dzplingh met dobbel scharp ghelaeden dooz en weer dooz den Neapolitaen / dat hy zijne sinnen verlooz: daer ginck een Musica Lethalis, dat is / soo een doodelijck liedt op / alser opt in soodanighen slagh ghehoozdt is / soo deerlijck wierden sy gequetst / en van de koghels veele doodt geschooten / dat het een Jammer om hooren was: doe liep hy oberstaegh / Noozt-waerts ober met 6 of 8 van zijn Scheepen / nevens / ende Loef-waerdt de Hollantsche bloote heenen 3 seer schietende / maer lustigh van den Hollanderen betaelt.

1622.

Terwijl men dese comedie speelden / heeftmen de groote couragie van den Admirael Swarten-Hondt ghesien / met groote wackerheyt den gantschen tijdt / boven op het verdeck (maer eenigh Bootsvolck inde Schants) en op het Vinchenet / tusschen de Focke en de besaens masten / met den Cozteslag inde handt / alleen / daer honderden van kogels om zijn ooren vloogen / wandelende / stedigh de Matrooseen ende Constapels tot de victorie animerende / nu tijdt te zijn in 't werck te leggen / 't gheene sy soo dickwils gheoeffent hadde: en haer handen te reppen / als vzome booz-vechters des Vaderlandts / en Soldaeten vanden Pzince van Ozangien / waer dooz de Bootsgheselen sulcken moet kreghen / dat sy als Leeuwen vochten / en met sulcken stilligheydt dat men niemant hoozde kichken: soo daer pemant gebeldt wierde / die stoptemen dateliick op een syde / om de andere niet te verslaeuwen: soo dat het heel heet vanden rooster ginckt. Ondertusschen isser een bande Spaensche schepen zijnde Schout by nacht booz den Admirael ober gheraeckt / niet sonder van hem / (en den Capitepn Liefhebber, en den Capitepn Alteras, die doen op zijn Compagne stont / en hem kloeckmoedelijck gheweert had) ghegroet de te wozden / Maer upt den Spaenjaert met een musquettado so getroffen wierdt / dat hy dateliick daer aen stierf: waer naer de selve twee Schepen dooz de holgaende Zee / also sy aen malkanderen geweest waren / van den anderen geschockt zijn / en de Spaenjaerdt soo booz by de vloote raeckende / is soo

1622. van diverſche Coop-vaerders / en byſonderlyck vanden Capiteyn Bozp / alſoo ghetroffen / dat hy ſcheen te ſincken / alſoo hy t' eenemael op de ſyde lagh. Ondertuſſchen hadden de Neapolitaen / en d' andere haer weer klaer gemaeckt / en Zupt-waert overgewent / in meninge weder langs de vloote te lopen / gelyk ſy oock een ſtuck weeghs deden / maer wierden ſoo ghegroet dat ſy alle weder over-ſtaegh moſten / komende hy Neapolitaen een van de Coop-Vaerders Jacob Zael aen Bozt met ſyn bouch ſpriet / maer wiert van den ſelven Zael, die twaelf ſtucken op een ſyde gheruckt hadde / alſoo bejegent en getroffen / dat hy datelyck van hem afgierde / en wiert bozders van alle ſyde ſoo gegroet / dat hy wepnigh of niet weder en ſchoot / en met den meeſten hoop van ſyne Scheepen in confuſie ghebracht is / die het op het loopen ſtelde / komende met groot geluck upt de Vloot / daer de aenſtaende donckerheydt hen ſeer dienſtigh toe was / overmits vele Hollandſche Schepen de loef van haer ſouden ghewonnen hebben : zynde middeler tydt noch een vande Spaenſche Scheepen onder de vloote geraeckt / dat oock van alle ſyden ſoo beſchooten is gewozden / datter niet een ſchoot meer upt ghedaen wierdt / ja ſy alle meende dat het ſonck. De Capiteyn Lief hebber hadde onder-tuſſchen oock den loef van een of twee Spaenſche ghekreghen / en by-ſonder vanden Vice-Admirael die te winde-waert nevens den Admirael lach / en chageerden ſtarck op den ſelfden / maer overmits het gheheel doncker begon te wozden / en hy alleen te loef waerts was / ſonder eenighe aſſiſtentie te konnen krijghen / is 't ſelve Schip met noch twee andere / die al booz upt waren / booz de duyſterniſſe ontkomen / met alle hare Zeylen Zuptwaerts overloopende / ſulcks dat ſy de ſelve haeſt upt het geſight verlooren / en niet van haer gevolght konden werden / alſoo de vloote niet moeſt verlaeten ſyn: hadde de nacht 't gevecht niet gheſchepden / de victorie ſoude grooter gheweeſt hebben / de Spaenſche furie langh over 't hooghſte ſynde / en apparent datter ten minſten thien of twaelf van haere Scheepen inde loop ſouden ghebleven hebben / en noch apparenter / ſoo daer noch 8 of 10 Oozloogh Scheepen by de vloote gheweeſt waeren / weſende de Spaenſche ſoo verre van een verſtropt / dat d' een d' ander geen aſſiſtentie konde doen. Na het gevecht wiert bevonden datter in de Hollantſche vloote maer 12 of 13 dooden waren / en 14 of 15 gequetſte: daer de Vice-Admirael Alteras een van was / en op d' Admirael 6 doode en 8 ghequetſte: zynde het Schip op veele plaetſen booz booz / de Zeylen en het loopende en ſtaende want ſoo ontramponeert en aen ſtucken gheſchooten / dat men alles heeft moeten vernieuwen; hebbende 's anderen daegs de Timmerman geſtopt in de 30 ſchoten van Vaeckſchutten / die booz de hupt van 't ſchip gepaſſeert waren / meeſt gelyckte waters / en een voet daer boven.

1622.

In 't booꝛſchꝛeven ghevecht kon het klaerlyck blyncken / dat de Spaenſche geen moet en hadden de Holland-ſche te abboꝛderen / maer alleen ſchut ghevaert daer mede ſochten te houden / blyvende tot dien eynde altoos boven wints van haer / als wel wetende dat haer ſtucken verder konden toedꝛaeghen / dan van de Nederlandſche Coop-vaerders / en dat ſy oock onder ſoo veel Scheepen qualyck konden miſſchen / maer lichtelyck d' een of d' ander treffen / hoe wel ſy van de Hollandſche vloote ſoo getroffen en gheſchooten wierde / dat ſy in diſoꝛdꝛe raeckte / malkanderen ontrouw weſende / en verlatende / d' eene Zuptwaerts d' andere Noozdt-waerts overlopende / ſo veel als ſy recken mochten: gelyck het oock te beduchten gheweeſt ſoude hebben / ſoo de Coop-vaerders gheen Conboy by haer ghehadt hadden / dat de ſelve lightelyck by de Spaenſche in confuſie ſoude ghebꝛacht zyn ghewozden: Ja dat ſy mogheliyck niet by een ghekomen ſoude zyn / om malkanderen te helpen / te meer alſoo daer wepnigh van hen lieden (niet tegenſtaende alle bevoorens geſtelde goede oꝛdꝛe en verdeplinge van Eſquadrons) in hun behoꝛlyckte Eſquadre waeren / maer eenighe hier en daer liepen / en datter oock veele waeren die niet en ſchooten / of alſoo veel ſchade deden onder haer eygen / als onder des vyandts Scheepen. Doch dit zy gheſeyt / ſonder de moedighe en victorieuſe / die haer debvoir wel ghedaen hebben / met de onghehoꝛſaemen te beſchuldigen.

Des avondts ſeer laet na het gevecht verſpꝛack den Admirael Claes Willems in 't Hof / Schipper op St. Jacob, wat te willen by hem blyven / alſoo zyn groote maſt ſchadeloos gheſchooten was / dat hy daer booz niet veel zeyls voeren konde. Den Admirael hadde al by tyts twee extraoꝛdinariſe yperen achter op-gheſet / en paſte op de booꝛſz. Claes willemſze wel: en alhoewel de ander Schepen wel behoozden by den Admirael te blyven / ſoo ginghen ſy meeſt booz den harden Wint upt malkanderen / en loef-waerts op / dat hy des anderen daeghs / zynde den ſevende dito / niet meer als vyf Schepen by hem hadde /

1622. de/en alle d'andere niet een sag/ als een wijle daer naer/ tot dat sy weder op hen aen quaemen/ wesende dicht onder de Barbarische kust: naer noen is de Vaedt aen boort ghekomen/ en besloot d'eerste bequaeme Reede/ die men binden konden/ aen te doen/ om de beschadighde Scheepen te repareren/ en ook om versch water te bekomen/ dat ghebreest wierde te soude Manqueren: en waeren tegen den abont boor eene Reede die ghenoeghsaem bequaem scheen te wesen/ maer also het te laet op den abont was/ om met alle de Scheepen daer op te komen/ hebben 't weder te Zeewaerts gewent.

Daeghs daer naer waren de Scheepen alweer verre van een/ d'Admirael heeft allenskens na de voorschreven reede gehouden/ maer alle de Schepen/ behalven Roelof Symonsz. bleven te wintwaert legghen/ sonder den Admirael te volghen/ dies hy weder by-stack: des anderen daeghs teghen de middagh bestont de Levante te wacheren/ soo dat de gantsche vloot 's nachts ten een uure in 't nauwe van de Straet hem bevont/ en voorts het door-bracht/ sterck synde acht en tsestigh Scheepen/ sonder een te missen. Des anderen daeghs sagen sy de Cabo Spartel, daer d'Admirael eenige Schippers verspract/ en syn tegen de middagh/ die Scheepen die naer West-indien om sout te halen wilde/ 39 in 't getal vande Vloote gescheydt/ naer gedane eer schooten/ ginghen sy haeren cours en d'Admirael den synen/ met een schoberfock/ om de harde Levante/ by hem hebbende vier-en-twingh Coop-Vaerders/ en vier Oorloogh Scheepen. Den 28 liepen sy op de Hooghte van 44 graden/ omtrent 87 mylen van de Cabo Finis Terræ. Den 16 November synder noch derthien Scheepen afgescheyden/ d'Admirael bleef by de quaetst-beseylde/ in 't ghetal noch elf Scheepen. Den twaelfden dito quaemen door de Hoofde/ en den veerthienden dito langs het Vaderlandt/ ende daeghs daer naer met een goedt deel Scheepen binnen Texel: De Heere sy ghedanckt voor 't goede abontuur/ tot eere en reputatie van 't Land en den H. Staten tot vreucht van syne Princelijcke Excellentie en voordeel aller ingheseetenen/ dat die Scheepen die tot Convoy der Negotiatien uytgevaren waren/ niet geworden syn een prope der Vyanden/ die langh ghenoegh op haer ghewaght en geloert hadden. 1622.

Aenslagh van die van 's *Hartogen-Bosch*, gefailleert, ende van de Statische aengetroffen zijnde verliesen 2 Stucken: Geschied in October des Iaers 1623. omtrent RAVENSTEYN.

1623. N alle Oorlooghen bevindtmen dat de Oversten treffelijcke Strategemata practiseeren/ nacht en dach besigh zijnde/ om die op het bequaemste aen te legghen/ tot haeren voordeel en des Vyants nadeel: 't zijn treffelijcke Comtemplatien/ de Victorien soo schoon voorstellende/ of die al in de handt waeren/ maer d'uytkomsten vallen dickwils heel anders/ om dat de partije altoos op het teghendeel waeckt/ een ooghe in 't Zepl hebbende/ werwaerts die aenghelept worden/ om soo het mogheliick is die te beletten. Van sulcke hebben die van 's Hartogenbosch een proeve gedaen/ van meeninge zijnde de Statische/ die doemaels by Ravensteyn haer te dicht op de neuse laghen/ te bermeesteren; maer het toestel was soo haest niet aen-gevangen/ of die van Heusden wierden't gewaer/ datter wat op handen was/ dies sy het die van de Graaf en Nieumeghen te kennen gaven/ om gheliickerhandt op het aenleggen te passen: als ook geschiede: want soo haest als die van den Bosch uyt waren/ hebben de Statische haer verbolght; van meeninghe haer den Wegh af te snyden/ gheliick ghe-schiede/ maer noch grooteliicks tot haer gheluck: Want indien sy tot het werck selfs ghekomen waren/ souden sy omtrent Ravensteyn van de Statische beset geweest hebben/ nu was in 't marcheeren de Spaensche voorgheballen dat sy langhen tijdt moesten leggen martelen om haere Stucken over een Dijck te brenghen/ veel tijdts verliesende/ quam den dach aen/ dies sy ghenoodtsaeckt waren te retireeren/ ter plaetse niet komende: In 't weder-keeren koomen de Statische haer op 't Lijf/ en slooghen der 16 af doot/ namen twee haerer Stucken 1623.

1623 lien/en veertich ghevangens: soo gaet het gemeenlijck met de Strategematibus, dat het Exordium Lustigh / de Catastrophe Onlustigh is. 1623.

Het In-nemen van

De Baye de todos los Sanctos

Door den Admirael

IACOB WILCKES,

Den negenden Mey 1624.

1624. DE alder verstandighsten Koninck sept in zijne spreucken dat de wijste in den Raedt niet en sitten. De dagelijcksche onderwindinge leert het ons: dat de aldergrootste Raeden de quaetste voorslagen doen / door faute van oordeel en verstand. Men vint Oost-waert Natien / die niet langer oorlogh tegens haer Nagebuyren / die sy soecken onder haer gebiedt te brengen / voeren / dan twintigh of vijf-en-twintigh Jaeren / om dat middeler tijdt een kint dat het vyantlijck volck uyt sijn Moeders borsten gesoogen heeft / een man gheworden is / ende soo metter tijt twee mannen tegen een krijgen: daer is een spreeckwoort.

Ne hercules quidem contraduos.

Dit hebben de Koningen van Spaengien Philippus nopt gehoort of qualijck onthouden / mits sy tegens haere Ondersaeten by de vijftigh Jaeren onwettelijck / en onprofijtelijck gheoorlooght hebbende / maecken met haer een heyloose Trefve, als met vyze landen op de welcke sy niet hadden te pretenderen: die ge-eyndicht zijnde slaen sy voor de onbehoorlijckste conditien van de werelt / dat die tot dien tijdt haer vyp gevochten hadden / doen sonder slagh of dwangh onder het hooft begeven souden / dat sy soo grouwelijck als het hooft Medusæ achteden / en soo verbaert waeren / dat sy t'eenemael een schrick daer af kregen. De Koninck van Spaengien verstaende dat sy by haer verkreghen vyphept wilden blyven / soeckt by diversie haer die 't ontrucken / ende dat op soo een ongewende wijse als oyt van hem aengelepdt was / als uyt het volgende Placcaet blijckt van den Koninck en sijne Raeden gheconcipieert / en over al in Spaengien aengeslaegen:

Alsoo de Rebellen van onse Eylanden, onse gepresenteerde gratie hertneckelijck versmaeden, ende geensins van meeninge zijn haer onder onse ghehoorsaemheyt te begeven, en wy geen naeder middel konnen raemen dan de Roede van de hoochste Iustitie in de hant nemen, licentieeren wy een yeder van wat Natie, qualiteyt of conditie hy zy, alle der voorschreven Rebellen Personen, Scheepen, goederen, en al 't gene dat te water of te lande, haer toebehoorende, bekomen kan werden, aen te tasten, als goede buyt, en die in alle onse Havenen vry en vrank in te brengen, verkoopen, en de profijten van dien sonder eenige molestie uyt te voeren. Tot het welcke wy de Favorable hant aenbieden, om dat het ons alsoo belieft. Actum in Madril, inden Iaere 1622. den 1 Octobris. 1624 Coppe van 't Placcaet.

PHILIPPUS.

MEt dit Placcaet heeft de Koninck van Spaengien de H. M. H. Staten oorsaecke ghegeven om haere Ondersaecten die hy Rebellen noemt / te beschermen / ende in tegendeel / een peder van wat Natie of qualitept hy zy / te licentieeren / op de kosten van Spaengien te loopen / ende daer soo veel buyts lege talionis te haelen als men krijgen konde / voer door de Zee / soo vol Turcksche / Engelsche / Fransche / Schotsche / en Nederlandsche Avontuyriers gheraeckt is / dat sy meenigh hondert schoone Scheepen / met kostelijcke waeren gelaeden / ingebracht hebben: Eenighsins tot profijt van 't landt strecken de. Als sy vernaemen dat van haer Vyandt soo treffelijcke profijten quamen / en soo metter tijt hem met sijn eyghen raeden souden konnen slaen / is by haer H. M. geconcipieert / dat men een

S. Salvador.

623.

624

upte van Piacaet.

1924. een West-Indische Compagnie op rechten souden / die oock soo verre / als wy vooren verhaelt hebben / ghebracht is / dat sy gesorteert / en een wel gemonteerde Vloote / onder 't Commando vanden Heer Admirael Iacob Wilkens, ter Zee gebracht hebben / wat van hem uptgericht is sullen wy in 't korte verhaelen.

Den Admirael Iacob Wilkens op den 21 Januarij met noch andere neghen scheepen gekomen zijnde op de hooghte van 17 graden Noorder breete des avonts laet / kreeg het Eylant S. Antonio 't Westerlickste van de soute Eylanden in het ghesichte / by hem als doen noch hebbende het schip Hollandia / daer in den Colonel Johan van Dort was / doch is dien nacht van hem af-ghedwaelt / ende op de kusten van Africa inde Sierra Liona verhalen. De Admirael met de andere scheepen zijn op den 28. Januarij daer aen volgende in de Bahya van S. Vincent, de eerste Hende boes plaetse gearriveert / alwaer hy so met in wachten van de andere Scheepen / als met het op setten van sijne Schaloupen geleghen heeft tot den 26 Meert daer aen volgende / dagelyer verhopende dat het afghedwaelde Schip wederom by hem soude moghen komen / doch eyndelijck naer lange vertoeven is met advijs van den Raet / by hem hebbende 25 Scheepen / en 7 opghesette Schaloupen van S. Vincent op den 26 voornoemt t' Zepl gegaen / sijne reyse verborderende tot op ses graden bezuyden de linie / alwaer hy den 21 April gekomen zijnde / noch dien selven dach den Raedt dede vergaderen / om de secrete instructie volghens sijnen last te openen / waer upt sy vernaemen de intentie van de Bewindt-hebberen met communicatien vanden H. M. H. Staten Generael / ende den Prince van Orangien / daer inne stont dat sy haer met alle de macht souden begeven na de Bahya de todos los Sanctos, de voornaemste Capitanie van gantsch Brasilien / en de resident-plaets van den Gouverneur Generael / als ook de Aerts-Bisschop / waer inne sy al te saemen naer onderlinge communicatien en raminge van orde den anderen beloofden met alle trouwigheyt ende broomigheyt ten dienste van hare Meesteren te assisteeren / hare reyse ondertusschen continueerende / tot dat sy hebben de Zuyder breedte van 14 graden / 't vaste landt van Brasilien op den 4 May in 't gesicht gekregen / ende alsoo eenige weynige mijlen beneden de Bahya waren / volghens het ordinaris Mouson om onder de wal Zuyd-Oosten winden te bekomen / doch door kalmte en variable winden is het tot den 8 May aen geloopen / eer sy voor de mont van de Bahy quamen / alwaer sy des avonts / omtrent drie mijlen buyten het lant (om niet ontdeckt te wesen) geset hebben / ende volghens haer orde alle dinghen tot den aenslagh gereet gemaeckt / daer upt ghenoeghsaem blijcken kan / dat den Raedt goet gevonden hadde alle de Infanterije in vier van de grootste scheepen met een Jacht te imbarqueren / ende den Admirael, Vice Admirael met de resterende Scheepen te doen loopen inde Bahya, om den vyandt van alle kanten de handen vol werckx te geven / ende het wegh zeylen van sijne scheepen te beletten; tot het landen van de soldaten (het welcke in villa viella soude geschieden) waren gedestineert 7 Schaloupen / de welcke om den vyant te meer te abuseren haer soo lange by de andere schepen hielden / tot dat den Admirael een toestander van de voorstenghe liet waepen / ende hebben haer als doen met alder yl begeven naer de 4 schepen met het Jacht / in de welcke de Soldaeten waeren / om die in 't landen te dienen gelijck gesept is. 624.

Gelegentheyt van de Baby.

Van de gelegenthey deses plaets / is het sulcx dat de Bahya de todos los Sanctos gelegen op de hooghte van 13 graeden / 15 minuten / Zuyder breete / hebbende aen de zuyd-oost zijde omtrent een mijle weegs van de Stadt het Kasteel S. Antonio, voor sien met 4 metalen stucken / ende noch aen de Zuyd-west zijde vande stad is sy ook voorsien met een Kasteel op den hoeck / genaemt S. Philippo, daer op laeghen 3 metaele stucken / en noch wat Zuydelijcker het groot Kasteel Tapesippo, de Stadt selver / by de Portughesen ghenaemt Salvador, is aen de Noort-syde vande Bahya in een inham ghelegen / op een hoogen Bergh / ende zijn de pack-huysen aen den voet vande selfde / t' Zee-waerts is sy versterckt met een steene Borst-weringe / omtrent een halve uyre gaens duyrende / in 't op gaen vande pack-huysen nae de Stadt ('t welck wel 150 passen recht op en neder is) staen veel stribellen of kruepel Bos / seer dicht in malkanderen ghewassen / soo datmen van onderen naer boven niet als door twee kromme-gaet-weghen kan komen; de Stadt selver is heerlijck en wel bebout / hebbende binnen sijn begrijp wel 1400 Huysen / en noch verscheyden kloosteren / als vande Jesuyten / Minne-broeders / Carmelijten / ende Benedictijnen / twee Parochie-Kercken / waer van de grootste noch onvolmaeckt was / twee Poorten / een aen de West-zijde / d' ander aen de Oost-zijde door welcke sy inde Stadt gekomen zijn.

1624. Wat belanght het ghevecht / zijn de Hollanders 's morgens omtrent Zuyd-Oster Son / op dato als vooren in de Bahya gekomen / om den hoeck komende / hebben die van de Stadt / en omleggende Casteelen / mitsgaders oock van een Baterije (die op eenige Gotsen doen aldereerst met witten Arduyn upt den water op gehaelt / en met 8 metalen / en twee pfere stucken versien was) sterck beginnen te schieten / den Admirael Wilckens niet te min / met alle de andere Scheepen / elck sijn devoir wel doende / en de last om te landen volbrenghen (die tot Guides by gheselt waeren / Dirck Pietersz Kolver, en Dirck Pietersz Ruyter, als de weghen / door voorgaende Voiagie / bekent zijnde) datelijck voortvaerende / en hebben ondertusschen den Vice-Admirael / 't Schip Gelderlandt, Groeninge, ende Nassau, begheben nae de Baterije: in voeghen dat deselve een Musquet schoot van haer af was / ende de Portugijsche Scheepen (die tot 16 in 't getal soo klepn als groot onder den wal ghekort waren) omtrent een grooten steen worp / als mede het Fort S. Philippo aen Backboort / de andere Scheepen ondertusschen niet versuymende / tot afbreuck der vpanden haer uperste best te doen: Het ghevecht heeft gedurt van 's morghens ten 10 uuren tot 's avonts ten 7 uuren / in welcken tijdt den Vice-Admirael siende dat met schieten ende herschieten niet veel voordeels ghedaen wierdt / ende dat het Schip Groeninge op verscheyde plaetse by-kans tot onmacht vernagelt was / resolveerde drie booten / peder met omtrent 20 man nae de Portugeesche Scheepen toe te stieren / de selve te beklimmen / ende hen Meester daer van te maecken / 't welck de Portugijse ghewaer wordende / hebben terstont haere Scheepen verlaeten ende seker het grootste in brant-gheseecken / door welcken brandt noch 4 of 5 andere van haere Scheepen vernielt wierden.

Dese haere verbaestheyt / ende wechloopen by den Admirael en Vice-Admirael / oock andere haere by hebbende Raeden / in consideratie genomen synde / hebben goedt gevonden / de baterije (die veel schaede onder haere Scheepen dede) met Couragie aen te tasten / het welcke by hun luyden (niet tegenstaende het sterck schieten upt de voorschreven Baterije) mannelijck upt gheboert is; ende zijn de Trompetter van den Vice-Admirael d'eerste / de Vice-Admirael de tweede / ende voordt de andere successivelijck op de muuren (die wel 8 of 9 voeten hoogh upt den water ware) geklommen. Dit de Portugijsen / 600 in 't getal / ghewaer wordende / namen datelijck de vlucht / en zijn door het water na de Stadt gheloopen / upt genomen eenige die doot geslaegen wierden. Die vande Stadt (also de Baterije aen d'eene zijde open was) gaven met Musquetten dapper vier daer op / de Vice-Admirael / niet min zijn devoir doende / keerde twee stucken naer de Stadt / waer door het schieten wat af nam / ende de confusie onder de Portugesen vermeerderde; doch door manquement van krupt / ende dat den nacht op de handt quam / heeft hy het geschut vernaghelt / om daer door dien nacht noch eenighe ruste te ghenieten / en alsoo te bequamer met den dach den vpandt wederom te mogen aenvallen. Midler-wijle waren oock de Soldaeten voor de Poorte gekomen / en hebben met upt vallen van eenighe Portugijsen den Luytenant La Main verlooren / ende hoe-wel de bespringhers een wepnigh in confusie waeren gheraeckt / hebben daer naer (weder in orde ghebracht zijnde) haren vpandt te rugge gedreven / en soo na de Stadt gemarcheert / alwaer sy in den morghenstont voorgekomē zijnde / verstonden upt een Portughys / die boven over de wallen een breede-baen upt-stack / en haer notificeerde / datse sonder slagh of stoot by poorts moghten in-trecken / alsoo alle de Inwoonderen ende soldaten upt de Stadt gheretireert waeren / en is aldus dese plaetse / die van de Coninck van Spaengien soolanghe was beseten gheweest in handen van de Hoogh Mogende Staeten der vereenighde Nederlanden komen te vallen / met verlies alleen van omtrent de 50 Persoonen / soo te water als te Lande / daer onder nevens den voor-ghenoemde Luytenandt / Andries Nieukerck, alias ghedult haber / Schipper op het Schip Groeninge gheweest is.

De Admirael wederom van mepninge zijnde met zijne Matroosen de Stadt aen te tasten / heeft aen Landt komende gheen resistentie (tot groote verwonderinge) gevonden / ende in het opwaerts Marcheeren onverwacht vernomen / dat zijn volck alreede inde Stadt waren / by de welcke hem voegende / heeft den Gouverneur Don Diego Mendoza de Fortado, die met zijn Soon en eenige andere Officieren in zijn Huys ghebleven was / gevangen genomen.

De Stadt is geplundert van 't geene voor de hand gevonden wiert / behalven eenighe Stuck-goederen / ende Koopmanschappen / die door ordre van den Admirael / tot dienste van de Compagnie bewaert wierden.

De

1624. De omleggende Forten vonden sy even soo wel als de Stadt verlaten / namen het geschut daer uyt / en voerden 't inde Stad/suiker dat sy in alles gevonden hebben 23 metalen en 26 pstere stucken. Twee dagen na dese victorie is Colonel Johan van Dort, (die van den 9 Aprijl de Vloote op de kusten van Brasilien ghesocht hadde) by den Admirael gekomen/ den welcken ghesproocken hebbende/ heeft voorts syne residentie in de Stadt ghenomen / om op alles goede Ordre te stellen / de Stadt op de noodighste plaetsen met Pallisaden/ende andere Fortificatien te voorsien.

Naer het veroverren van de Stadt zijn noch eenige Scheepen in haere handen gekomen/als een Schip van Lisbona groot ontrent 5 a 60 Lasten / ghelaeden met Olie / Vroot / en koopmanschappen / twee van Rio de Saveiro, geladen met suyckeren / daer in / nevens de Provintiael van de Jesupten / waeren negen Jesupten/twee Franciscanen / ende vier Benedictijnen / die / om hare Collecten in Brasilien te doen / upt-geweest hadden: Noch een Schipken van Spiritu Sancto geladen met Suycker / ende noch een met 250 Swarten; soo dat sy dagelijcks noch eenige visschen in 't Net kreghen.

Soo veel als de veroverde Stad aengaet /soo haest als die ingenomen was / heeft men alle de Kercken van de Beelden gesuyvert / ende daer inne den Heere voor syne Genade gedanckt.

Het in-nemen der Stadt *Goch*, in den Jaere 1625.

1625. DE Gouverneur van Nieumegen / Lambrecht Charles (alsoo het stedeken Goch, gelegen aen de Revier Niers in 't Lant van Cleef, 3 uuren van Genper Hups / hem seer schadelijck ende een groote splinter in zijn ooge was) verstaen hebbende dat 't Garnisoen verswackt en na Breda (dat doemaels den Marquiz Spinola belegherd hadde) getrocken was / ende maer 700 mannen daer inne waren / heeft hy syne gelegenthept waer ghenomen / om het selve te verrassschen ende wederom onder der Heeren Staten gebiet te brengen; tot welcken eynde hy Lambrecht Charles, door Ordre van syn Princelijcke Excellentie / upt de na by gelegene Garnisoenen / als Emmerick, Rees, Ravensteyn, Graef, Nieumeghen, &c. 2000 mannen by een bracht / en is des nachts den 17 Januarii met twee stucken ghesschuts / en schaloupen / op waeghens gelaeden / op-gebroocken.

De Gouverneur van Goch desen optocht vernemende / heeft niet allen die van Sonsbeeck, Gelder, en Wesel laeten waerschouwen / maer ooch syn Garnisoen den heelen nacht / tot 's morgens ten 3 uuren toe / in de Wapenen doen houden: ende niet vernemende / heeft hy hem met syne Soldaeten tot ruste begeven; Een uure daer naer is de voorschreven Lambrecht Charles met syne troupen daer voor gekomen / ende heeft hem aen het Bolwerck by de Lieve Vrouwe Poorte (dat eenighe daeghen te vooren neder ghesoncken / ende de gracht bykans heel gevult hadde / soo datter boven anderhalven voet waters niet en was) gheleghert. De Schutwachten dese Vreemde Gasten vernemende / Riepen / Wer daer / waer op sy antwoordende / riepen / een volck / wy zijn op kontschap upt geweest: ondertusschen is den Manhaften Thomas Packe, Luytenant van den Heere Gouverneur Lambrecht Charles, met een deel volcks over des stads muyren geklommen / ende 6 mannen in een Corps de guarde doodt geslagen hebbende / is hy meester van een Poorte ghewordeu / de selve geopent / ende de troupen die haer buyten te voet en te Paerd hielden/in de Stadt gelaeten: de Kupterije inde stadt zijnde/rende langs de straten/ ende Riepen Vive la Oranjen,doodt slaende wat sy in de wapenen vonden; De Spaensche retireerden haer op het Casteel/ende hielden de Steen ende Vos-Poorten beset. De Borgers bleven in haere Huysen ganssch stil: den 19 Dito verlieten sy de Steen-Poort / en retireerde ooch op 't Casteel; des anderen daeghs naemen de Statische het Bolwerck by de Vos-Poort met ghewelt in / daer veel Spaenjaerden doot bleven: het waere hoogh-tijdt dat sy de voor-gemelte twee Poorten vermeestert hadden / dan alsoo den Onder-Amptman van Goch (die weghen een houwelijck in 't Landt van Gulick met 200 man geweest hadde) nu weder om ghekomen/ ende heymelijck van achter op het Casteel geraeckt was/ als oock 1000 man / upt de Garnisoenen/ Gelder,Sonsbeeck ende Wesel meenden te doen; maer alsoo sy ontdeckt waren/schooten de Statische so dapper van het Bolwerck aende Vos-Poort / en buyten wercken op haer met musquetten / datter over de hondert doot bleven/ en bielen op de overige upt / daer van sy noch 400 ghevanghen bequaemen/veele Spaenjaerden meenden haer met swemmen over de Niers te salveren/maer zijn meest verdronken: hier-en-tusschen dede de Spaensche van 't Casteel een upt-val

in

1625. in de Stadt tot op de Marckt / maer wierden van de Statische met groote Couraste weder te rugge gedreven: daer na hebben sy het Casteel van drie Baterijen dapper beginnen te beschieten; maer alsoo de belegerden inde 50 dooden en wel 100 ghequetste) daer onder den Gouverneur selfs) hadden / zijn sy ghenootsaeckt geweest / door manquement van medicamenten het Casteel met accoort over te geven / ende zijn den 21 dito met vol geweer en vliegende vanen daer uyt getrocken / achterlatende 4000 malder hoorn en meel / 300 tonnen krupdt met 10 stucken gheschuts: de overwinners bequamen inde stadt grooten buyt / voornemelijck inde Logementen van de Spaensche Officiers: De stad begonden sy terstont beter te Fortificeren / en alsoo de over-quartieren aen de Spaensche / tot de Fortificatie / hadden ghegheven 60000 guldens / hebben de Statische de selve ock so veel ten eynde voorschreven af-gevordert.

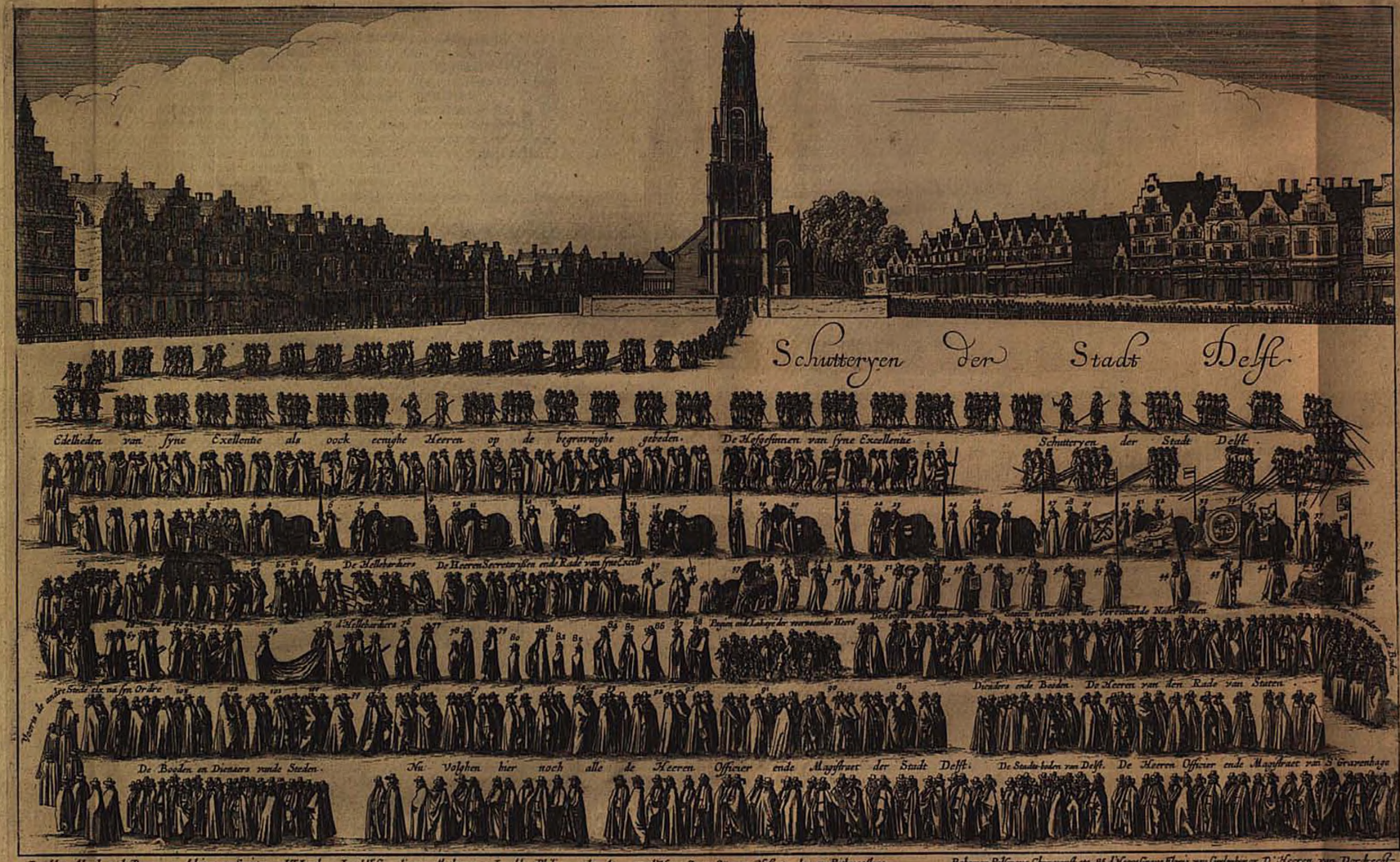
Het afsterven des Doorluchtigende Victorieusten Heldt Prince *Maurits* van *Nassau*.

DE Prince Maurits in den Hage gekomen zijnde / ende hem selven seer swackelijck bevindende / na dat hy de gantsche winter / met de verstoppinghe ende hardigheyt in de lever gequelt was / heeft zijn Broeder / Prins Hendrick van Nassau, uyt het Leger vande lang-straet ontboden / om met hem van wichtige saken / als ock der H. M. H. H. Staten Gedeputeerden / en de principaelste van den Oorlogh te handelen. Oock om te voltoyen het Houwelijck tusschen zijn voorschreven Broeder / ende de Edele Amilia, gebooren Grafinne van Solms; 't welck ock geschiet is / tot zijne contentement: dit gheschiet zijnde is hy eenighe daegen daer na wederom naer het Legher vertrocken. Daer naer heeft zijn Princelijcke Excellentie / hem voorders met geen Aerdtsche dingen bekommert / dan alleen hem oeffenende met Godtdelijcke Meditatien / en Christelijcke aenspraecken van de Dienaren des Godtdelijcken woordts; en by-sonder Domini Johannis Bogermanni: die in so een voorstelyck gemoet bevonde die aldernoodigste dinghen in een Christen: waer berou van Sonden / vergevinge van die / alleenlijck door de verdienste Christi des Soons Godts verwachtende / ende begheerte om hem te beteren: zijnde (mijns bedunckens) den eenighsten wegh ter Zaligheyt: Op dit betrouwen is de Doorluchtighe Prince Mauritz den 23 des maents April 1625 / namiddaeghs tusschen vijf en ses uuren gerustelijck in den Heere ontslapen: in 't by wesen van de Princessen / van Orangien en Portugael, de Gedeputeerde der H. M. H. H. Staten. Generael / Hendrick van Essen, uyt Gelderlant, Niclaes van Bouck-Horst, Heer van Noordtwijck, uyt Hollandt, Rijnck van Burmannia, uyt Vriesslandt, Assueer van Harsolt, uyt Over-yssel, de Graef-Heer Vosbergen, en zijn twee Medicijns / D. Rompsius, en D. Valentius, en de voornaemste Officieren zijnes Hofs: oudt zijnde 58 Jaren: weynigh minder dan veertig Jaren het Gouvernement vande vereenighde Provincien / seer victorieuselijcken (gelijck hier gebleken heeft) bedient hebbende; heeft alsoo zijn Broeder als Successeur / ende Erfgenaem in zijn Dignitept en besittinge gestelt / na dat hy hem alles / insonderheyt de behoudinge vande waere ghereformeerde Religie / ende d' Oorlogh tegens Spangien bevolen hadde.

Soo haest als de Prince Maurits de Sterffelijckheyt afgelepdt hadde / zijnder eenige vande H. M. H. H. Staten ghedeputeert / om na de langh straet te trecken / ende den Prince van Orangien, Hendrick van Nassau, zijnes Broeders doot aen te dienen en te beclagen / 't welck de Prince een droevige tijdinge was / en zijn Excellentie in groote droefheyt stelde: terstont wierdt het Hof / en alles in rouwe gebracht / de Cometten der Kupteren / en de baendelen der voet-knechten wierden met swarte stupers bekleet / en het gebiedt over 't ganssche Leger der H. M. H. H. Staeten / wierdt zijn Excellentie op gedraegen. Het lichaem van den Prince Maurits Hoogh-loffelijcker memorie / wierdt na d' aflijvinghe ghebalsemt / en een peder in zijne kleedinge getoont / zijnde door de langhduyrighe sieckte seer uytgeteert / daer naer is het Lijck in een seeckere plaetse weeh geset / ter tijdt toe / dat men een Solemnele begraeffenisse / als sulcken Prince betaemt / houden soude.

Uyt-vaert des Doorluchtighen Prince *Maurits* van *Nassau*.

DAt het Herte des Koninckx in Godts hant is / ghetuyght de Heylige Schrijftuyre: veele Historien maecken ghewach / dat vele Vorsten ende Princen van hare byanden met heymelijcke middelen versocht zijn / om haer om 't leven te brenghen / maer wonderlijcken van sulcke practijcken (niet sonder Godts voorsichtige

1. Ionckher Abraham de Bye
2. Ionckher Iacob Nimits
3. 4 to Trompetters van syn Excellen.
4. Ionckher Lam. van Aelmissé
5. Ionckher Adriaen van Naelbryck.
6. Ionckher Francois le Terre. 7. Ionck.
8. Ionckher Arent Bassé. 9. Ionker Cornelis Devilden. 9. Ionck. Derck vander Does
10. Ionckher Claes vander Dusm. 11. Iov. Philibert van Serraes kercke. 12. Iov. Albert van Duvenvoorde. 13. Ionckher Iacob van Duvenvoorde. 14. Ionckher Adriaen van Swieten. 15. Iov. Iacob van Lenscroue. 16. Ionker Arent Adriaen van Duvenvoorde. 17. Iov. Frederick van Lier. 18. M. Lewis de Maysere. 19. D. Henrick van Duvenvoorde. 20. Iov. Cesar van Craynenghen. 21. Iov. Theophilus van Catz. 22. Iov. Cornelis vande Myle. 23. Ionck. Frans vander Does
24. Ionckher Adriaen van Mathenes
25. Ionckher Iacob van Schagen.
26. Ionckher Willem van Leer
27. Iov. Gerrit van Peelgeest
28. Ionck. Lam. van Mathenes
29. Ionckr. Cornelis van Mathenes van Leenscroue. 30. Ionckr. Willem van Schagen.
31. Iov. Philips Iacob van Diepfelt
32. Iov. Gerrit van Wyngaerden
33. Iov. Arent van Waßenaer
34. Ionckher Lam. van Roen.
35. Ionckher Iacob Albout
36. Iov. Otto van Seventer
37. Iov. Gerrit van Peelgeest
38. Ionck. Lam. van Mathenes
39. Ionckher Lam. van Scharpezeel
40. Iov. Anthony van Duvenvoorde
41. Ionckher Philips vander Aa
42. Ionckher Pieter van Roen
43. Ionckher Iacob Wits
44. Ionckher Willem van Naßow
45. Ionckher Lodewyck van Naßow
46. Ionck. Diderick van Dort
47. Ionckher Philibert de Seete
48. Ionck. Steven van Potsten.
49. Iov. Barthold van Sterckenburg
50. Ionckher Lewis de Cattille
51. d'Heere Lam. de Hornes
52. d'Heere Carel Magnus
53. d'Heere Grave Otto van Naßaw
54. Iov. Tomas van Stalenbergh.
55. d'Heere Adolph Philips de Meroes
56. d'Iov. Grave Willem Frederick van Nassou
57. d'Heer Graef George Graef van Stirum
58. d'Heere Frans van Naßaw
59. d'Heere Graef Herman Otto van Stirum
60. Mr. Nicolaes de Rogier. 61. D'Arent van Dorp. 62. D'Iacob van Berchem
63. d'Heere Iustinus van Naßaw
64. d'Heere Ian Anthoni de Bye
65. Collonellen. Luytenants Collonel
66. d'Heere Graef Floris van Gaylenbur
67. Mons. T'Villarnaye d'Angers
68. Collonelle
69. de Hellebardiers
70. Den Emanuel de Lopi. Pri. van Portug.
71. Syn Excellentie den Prince van Oranges.
72. d'Heere Frederick Maurits de Louw Burtsch van Bollen.
73. Ionckher Otto van Gent.
74. De Koninckl. cycke Majesteyt van Bohemen, Palsgrave Churvorst etc.
75. Luytenant Collonellen en Rithmeesters
76. Iov. Henrick Lodewyck van Nassau van Breederode.
77. d'Iov. Graef Ernst Casimir van Nassau Vranckryck en Veneten.
78. De Heere Prince van Bohemen.
79. De Heere Graef Willem van Nassau ende West-vrieslant.
80. D'Heere Graef Henrick van Nassau
81. D'Heere Graef Albert van Nassau
82. D'Heere Graef Henrick van Nassau
83. D'Iov. Graef Willem Frederick van Nassau
84. D'Iov. Graef Ian Albert van Nassau
85. Ambassadeurs van de Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant.
86. D'Heere Graef Floris van Gaylenbur
87. D'Heeren Ian Wolphert Baron van Mollant Zeel. ende Wesfrieslant
88. De Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant.
89. De Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant.
90. De Heer Pand. Heer Kaetin Hoff
91. De Heeren van de Mary Provint
92. De Heeren van Mollant Zeel. ende Wesfrieslant
93. D'Heeren van Dordrecht
94. D'Heeren van Haerlem
95. D'Heeren van Delft
96. De Heeren van Leyden
97. De Heeren van Amsterdam
98. De Heeren van Der Goude
99. De Heeren van Rotterdam
100. De Heeren van Gorcum
101. De Heeren van Enckhuysen.
102. De Heeren van Medenblick
103. De Heeren van Alckmaer

1625. tige beschuttinghe) daer af verlost: wy sullen alhier exempel/een treffelijck Persoon / de Coninginne van Engelant Elizabeth voorstellen / hoe sy in het upterste perijckel van sulcks gheweest is / mits haer Medicijn Doctor Loupes voor-genomen hadde / haer vergift te presenteeren / dies zijn hooft oock op 't Bruggh over de Teems, met andere verraders koppen gesien is: Niet een van de minste was de Doorluchtige Prince Maurits, na dat hy de regeringe van den Oorloch upt last der H. M. H. Staten Generael / inden Jaere 1585 op hem ghenomen hadde / heeft dickwils in dat gevaer geweest/als van Pieter Panne, van Michiel Renichan, en andere ingesetenen inde laetste factie/van eenige quaet willige op-gehitst/ evenwel is hy ghenadelijck door de bescherminge des Heeren so bewaert / dat hy ten spijt synen vyanden met ruste in zijn Graf geboert is.

Alsoo te vooren gesept is dat wy van de uptvaert des Doorluchtigen Prince Handelen soude / soo heeft ons goet ghedocht de selve Formelijck alhier by te voegen: Het is dan sulcks / dat naer zijn afsijden/het Lijck / na dat het drie dagen lanck gehabitueert een yder vertoont was / gebalsemt / en in een Cabinet gestelt/den 16 Septembris daer weder upt gevoert is gevorden: als de vier Compagnie Borgheren in 's Graven Haghe belast wiert/opt Spuye aen d'Oost-zijde van de delfsche vaert/haer in order te stellen: de twee Compagnien tegens de huysen / ende d' ander twee teghen het water / de Musquettiers sydelinckx staende / dat sy met de trompen van de Musquetten malkanderen raken konden/ende de Pieckeniers met de piecken om hooge/dat het Lijck van zijn Doorluchtighen daer door mackelijck konde gedragen worde: op 't Hof stelden men de Guarde van zijn Excellentie / en noch een ander Compagnie inde Wapenen. Alsmen alles op die maniere bereyt hadde / quamen alle de bloet-verwanten/ Vrienden/Edelen/en Luyden van State by een/ om 't beginsel van dese uptvaert aen te vangen. Ten 3 uuren wierdt het Lijck upt het Cabinet gebrocht/en op een bare gestelt/so geappropricert/datter eenige draegers/ sonder gesien te worden/ onder gaen konden / en 't Lijck voeren/ een flueel-kleet haer bedeckende: als geschiede. Voor aen ginck d' opperste Stal-meester / in zijn gevolgh eenighe Dienaers van 't Hof hebbende / die in 's Princen Dienst geweest waren / als mede sommighe Hell'baerdiers/ met om gheckeerde Hellebaerden / daer na het Lijck / en 't Cleet wiert van eenighe Colonellen ende Krijsch Oversten ghevat- 1625.
tet en gedragen: Daer op volghde zijn Genade Fredrick Hendrick Prince van Orangien, Grave van Nassau, &c. Die van zijn Coninckrijckx Majestept van Bohemen, en de Principaelste Bloedtvrienden / als mede van eenige met omgekeerde Wardisanen gevolght wierdt/ daer na noch eenige vrienden/en d' Ambassadeurs van de upt-heemsche Coninghen met haer dienaers / daer na de H. H. Staten Generael / met de Raedt van Staten / en de Ridderschap: daer aen de Staten van Hollant, met de Hooghen/ Raedt / en de Raet Provinciael / mitsgaders de Comer van Rechteninge / en de Magistraet upt den Hage, sampt alle de Cameren / Deur-waerders en andere: op 't eynde van 's Graven Haghe waren vijf schupten met swart bedeckt / in eene van dit wert het Lijck geset/en inde andere vier begaven haer de Dienaers die zijn Excellentie in zijn leven gedient hadden / om tot binnen Delft te Convoyeren / verbullende alsoo den laetsten dienst: inde Stadt komende / wierdt het Lijck omtrent het Princen Hof gebracht/ alwaer het van een Compagnie Fransche Soldaten ontfangen wiert / en men voerde het by 't licht van Torsen en Flambeaux, met het gevolgh van d' Eersame Magistraet des Stadts Delft, in 't Hof.

Ondertusschen was binnen die Stadt alles / om een bequame uptvaert te celebreren / vande voorsichtige Magistraet gepreparеert/alle de straten daer 't Lijck door ghedraghen soude worden / waren met bepaelinge afghesondert: als van 't Princen Hof Zuydt-waert langhs het water / voor by de Koorn-marckt / passerende de Leenbrugge over het Markt-Velt / tot inde Kerck / by dese Passagie wierdender veele stepgeringhe of Tonneelen gemaeckt / dies de gantsche actie van de toesienders bequamelijck gesien mocht werden / op dat nochtans in sulcken toe-loop der menschen men van alle onheyl bevrijdt mocht werden / dede de wijse Overighepdt voorsichtelijck dat van hen / alle dese Toneelen van planckken gemaeckt/besichtight wierden / offe tot sulcks bestandigh waren / en na de actie bevondtmen datter niet een beroncluckt was / 't welck voor al Gode / en daer na die 't opsicht gedaen / en d' orde gegeven hadden / t' attribueren is; gheluckigh zijnse die wel regeren / mits dat geluck haer onderdaenen mede ghedeylt wort.

's Daegh voor het celebreren van dese actie / bevondtmen binnen Delft so groote meenighte van menschen / upt alle de

1625. verre gelegene plaetsen t'samen gebloe-
pet / datter nauweliȝchs plaets was om
te Logheren: De bp legggende Steden/
waren oock dapper verbult / even wel
vermenichvuldighde de hoop so seer/dat
de Magistraet de Kercke 's nachts o-
pende/en met brandende Keersen of lich-
ten versagh / om datter geen ongemac-
ken op de straeten booz vallen souden.

Maer den 20 des Maents Septem-
bris; was het aenkomen der menschen
onuptspzekelijck/bp-sonder omtrent den
noene / als zijn Pzincelijcke Excellentie
tot Delft arriveerde / van zijn Guarde/
en de Compagnie van Capiteyn vander
Meulen, ontfanghen zijnde. Onder tus-
schen quam de gantsche Burgerpe inde
wapenen / maer inde Kouwe gekleedt/
onder vier vaendelen / Orangie / Blan-
ze / Bleu / en Gzoen / en Marcheerde
booz upt langhs de bepaelde wegh: booz
aen d' Officier van de stadt / om de Kou-
we te gelepden / en wiert van een Com-
pagnie gevolght / de Musquettiers dzoe-
gen haer geweer om gekeert / de Trom-
melen met swart laecken behangen / met
een dzoevigen slagh geroert / de Kondas-
siers / dzoegen onder haer Koudassen de
swaerden omgekeert / de vaendzaeghers
ende Pieckeniers / sleppten hare vaende-
len en piecken achterwaerts / en lanckȝs
de aerde / 't selve wiedt van d' ander
Compagnien mede ghedaen / aen de
marckt komende / stelden sp haer aen
weder zijden / te weten: vande Kerch-
duere / tot booz-bp het Stadt Huys.

Dese Bozgerpe aldus in ozdze gestelt
zijnde / begonden d' andere upt te treden:
Booz aen pzesenteerden haer twee Edc-
len / elk met een ronde stock inde hant / die
den Kouwe van desen gelepden / en wa-
ren / Joncker Jacob Mimitz, en Joncker
Abraham de Bye: Doe volghde alle de
Domestijcken van zijn Excellentie Ede-
len en On-Edelen / als oock sekere Ede-
len van de Heeren die op de actie genoo-
dight waren / en quamen met hare Die-
naers: Boozts ses Trompetters / met
swarte banderollen aen hare Trompet-
ten / en de wapenen van zijn Excellentie /
daer na volchde 13 Paerden / en achter
eick Paert een banderolle / de Paerden
gelepdet / en de Banderollen gedzagen /
bp de Heeren Edellupden ghelijck hier
naer verhaelt sal wozden.

Het eerste Paerdt met de Wapenen
van de Grave, en 't Landt van Cuyck,
wiert gelept van Joncker Jan van Ma-
thenes, Heer van Ruscourt, en Joncker
Adriaen van Naeldwijck, d' eerste Ban-
derolle met deselve Wapenen / gedzagen
bp Joncker Francoys la Torre, Heer van
Valckenisse, Het tweede Paerdt met de
Wapenen van Yselsteyn, ghelepdet bp 1625.
Joncker Arent Bosch, en Joncker Cor-
nelis Daersen: de Banderolle met de self-
de wapenen / is ghedzagen bp Joncker
Dirck van der Does: 't Derde Paerdt
met de Wapenen van Breda, is gelepdet
bp Joncker Claes van Duyn, Heer van
Rijswijck, en Joncker Philibert van Ser-
retskercke, Heer van Popkensberge, de
Banderolle met de self de Wapenen / ge-
dzagen bp Joncker Albert van Duyen-
voorde, Heer van Alckemade. 't Dierde
Paert met Wapenen van der Veere, en
Vlissingen, gelepdet van Joncker Jacob
van Duyenvoorde, Heer van Opdam, en
Joncker Adriaen van Swieten: De
Banderolle met de selfde wapenen / ghe-
dzaeghen bp Joncker Jacob van Lans-
kroon, Heer van Kijfhoeck: 't Vijfde
Paert met de Wapenen van Leerdam,
is gelepdet bp Joncker Arent Adam van
Duyenvoorde, Soon van de Heer van
den Bosch, en Joncker Frederick van
Liere, Edelman van den Hupse van zijn
Excellentie: de Banderolle met de selve
Wapenen / is ghedzaghen bp Joncker
Louys de Maude, gesept Mansaert: 't Seste
Paerdt met de Wapenen van Bueren,
ghelepdet bp Joncker Hendrick van
Duyenvoorden, Heer van Woude, en
Joncker Cæsar van Cruyningen, Capi-
teyn / Commanderende inde Stadt en
't Landt van ter Toolen: Banderolle
met de selve Wapenen ghedzaeghen bp
Joncker Theophilus van Catz. Heer van
Catz. 't sevende Paerdt met Wapenen
van Meurs, is ghelepdet / bp Joncker
Cornelis van der Mijle Heer van Mijle
en Joncker Frans vander Does: de
Banderolle met de selfde Wapenen /
ghedzaeghen bp Philips van Thienen
Luptenant Colonel: 't achste Paerdt /
met de Wapenen van Chalon, is
ghelepdet bp Joncker Jasper van Bloys,
ghesept Treslongh, Heer van Putregem,
commanderende in den Briele, en Jonc-
ker Willem van Lier, Heer van Oost er-
wijck: de Banderolle met de selfde Wa-
penen is gedzagen / bp Joncker Baude-
wijn van Roen: 't Negheude Paert met
de Wapenen van Catzenellebogen, ghe-
lepdet bp Joncker Amelis van Bouck-
horst, Soon van den Heer van Noordt-
wijck, en Joncker Cornelis van Mathe-
nes, Heer van Hasersoude: de Banderolle
met de selfde Wapenen / ghedzaegen bp
Joncker Willem van Schaghen, Soon
van den Heer van Schaghen: Het tiende
Paert / met de Wapenen van Vpanden /
ghelepdet bp Joncker Philips Jacob van
Boetselaer, Soon van den Heer van
Asperen, en Joncker Gerrit van Wijn-
gaerden, Soon van de Heer van Bent-
huy-

1625. huysen: De Banderolle met de selfde Wapenen / gedragen by Joncker Arent van Wassenaer, Soon van den Heer van Duvenvoorde: 't elfde: Paerdt met de Wapenen van Dietz, gelepdet by Jonc. Jan van Roen, en Joncker Jacob Albout, Capiteyn in 't Fort van Voorn Commanderende: De Banderolle met de selfde Wapenen / gedragen by Joncker Otto van Seventer, Heer van Kenenburgh: Het twaelfde Paerdt / met de Wapenen van Nassau, ghelepdet by Joncker Jan van Mathenes, Heer van Mathenes, en Joncker Gerrit van Poelgeest / Heer van Poelgeest: De Banderolle met de selfde Wapenen / gedragen by Joncker Jan van Scherpenseel. Het derthiende Paerdt / met de Wapenen van Orangie, gelepdet by Joncker Anthonis van Duvenvoorde, Heer van den Bosch, en Joncker Philips vander A. Heer vander A. De Banderolle met de selfde Wapenen / gedragen by Joncker Pieter van Roen, Heer van Roen.

Hier naer volghden de standaerts: eerst de groote Standaert van de Generaliteyt, ghedragen by Joncker Jacob Wits, Sergiant Major Generael over 't geheele Leger. In dese Standaert / d'unie presenterende / was een branden-de Calomme gheborduurt / en boven die twee armen / als upt de lucht steeckende / in d'eene hant een swaert / en in d'ander een wage / rontsom de kanten stonden dese woorden: Maintiendray, Pietate, & Justitia.

De tweede Standaert van Devotie, is gedraeghen by Joncker Willem van Nassau, Soon van de Heer ghewesene Gouverneur van Breda: in die Standaert was een boeck / met een Swaert inde wolcken / en stonden in de selve dese woorden: Sic parta venit.

De derde Standaert van d'Admiraliteyt, is ghedraghen by Joncker Lodewijck van Nassau, Heer van Beverweert / natuurlijcken Soone van zijn Excellentie Hooghloflijcker memorie: Dese Standaert hadde twee Anckers / krupselincks over malkanderen / ende inde hoeck van de Anckers eenige vper vlammen / en boven in de wolcken / de Naem des Heeren of Jehova, met dese woorden: Je Maintiendray.

De vier Quartieren van zijn Excellentie Hooghloflijcker Memorie / gedragen by Joncker Diederick van Dort, Colonel / binnen Zutphen commanderende / en Joncker Philips de Soete, Heer van Villers / binnen Willemstadt commanderende, de Heer Steven, Vyt Heer van Potaten / Ritmeester / Joncker Barthole van Starcken-burch, Ritmeester.

't Groot Blason met de Wapenen en Helmen van zijn Excellentie gedraghen by Joncker Louys de Cathulle, Heer van Rhyhooven, Gouverneur van Berghen op den Zoom: De Helm of Cassuet / ghedraeghen by de Heer Jan de Hoornes, Grave van Hoorn: de Wapen-handtschoen / gedragen by de Heer Carel Magnus, Rhijn-Grave, &c. De spooren gedraghen by den Heere Grave Otto van Nassau: 't Kappier inde scheede met de punt om lage / ghedraegen by Joncker Thomas van Stakenbroeck, Ritmeester / Commissaris Generael vande Cabaillerije / en Gouverneur van de Grave; De Wapen-Rock gedragen by de Heer Adolph Philips de Hoornes, Baron van Liere, Generael van de Artillerije: het Rou-paert in Fluweel / ghelepdet by de Heer Graeve Georg Ernst van Styrum, en de Heer Graef Willem Frederick van Styrum: 't Bloot Swaert van Souverayniteyt, gedragen met het punct om hooge / by de Heer Graef Frits van Nassau.

De Princelijcke Croone gedraghen / by de Heer Grave Harmen Otto van Styrum.

Hier naer zijn ghevolght de Heeren Secretarisen / en Raeden van zijn Excellentie / te weten: soo van de Overledenen / als tegenwoordigen Prince / twee en twee gaende: achter dese acht Hellebardiers met omgekeerde Hellebarden.

Daer na drie Hof-meesters / alle drie neffens den anderen gaende / elck met een lange ronde Stock inde handen: te weten; Joncker Arent van Dorp, Joncker Arent van Berghen, en Meester N. de Logier.

Na dese volghde het Lijck / met een Fluweel kleet / rontsom ter Aerde hangende / met ses geborduurde Wapenen van zijn Excellentie Hooghloflijcker Memorie; de vier hoecken waeren gedragen / by de Heer Horatio Veer Colonel / en Generael van 't Engelsch Krijgsvolck de Heer Justinus van Nassau, Gouverneur der Stadt Breda, de Heer Daniel de Harteyn, Heer van Marquette, Luytenant Generael van de Caballerije. De Heer Anthonio de S. Symon Marquis de Courtomer, Colonel en Luytenandt Generael van het Frans Krijghsvolck.

Neffens 't Lijck hebben gegaen / als of by haer E. E. ghedragen wierdt alle de Colonellen / Luytenandt Colonellen / en Ritmeesteren van alle Natien / in dienst van de vereenichde Nederlanden / omtrent 40 in 't getal.

Daer na is de Heraut des Armes gevolght / met den Wapen-Rock aen 't lijf / bloots hooft / met een korte ronde stock

1625. inde hant / en was de Heer Commissaris Jacob Sprunsen.

Hier na gingen weder Hellebardiers.

Doen quamen de Heeren vande Houwe / en elck alleen / zijn Excellentie Fredrick Hendrick van Nassau, Prince van Orangien, ghelepdet zijnde by Don Emanuel de Jonghe Prince van Portugael / ende Heer Fredrick Maurits de Tour, Hartogh van Bouillon, Prince van Sedan, &c. De staert vande mantel gedraghen by Joncker Otto van Gent, Heer van Diden, Capiteyn vande Guarde van zijn Excellentie met twee personnen aen elcke zijde: De Coninclijcke Majestept / Fredericus de vijfde Coninck van Bohemen, Paltz-Graef by den Rhyn, Cheur-Vorst: etc. Hier na gingen Hellebardiers: de staert vande mantel is ghedraeghen by Villarnove d'Aulson Capiteyn: voorts volghde de Heer Graef Hendrick Lodewijck van Hanaw; de Heer Graef Ernst Casemir van Nassau, Gouverneur van Vriesland, Groeningen, en Ommelanden / Oberste Velt-Maerschalck: De Heer Prince van Bohemen: de Heer Graef Willem van Nassau: de Heer Graef Hendrick van Nassau: de Heer Graef Aelbert van Nassau; de Heer Graef Hendrick van Nassau; Commandeur: de Heer Graef Willem Frederick van Nassau; de Heer Graef Jan Albert van Nassau: de Heere Prince van Portugael; de Heer Graef Floris van Cuylenborch: de Heer Jan Wolphert, Baron van Bredero, &c. De Heer Carolus de Lespesles, Ambassadeur van de Coninck van Vranckrijck: de Heer Aloisir Contarini, Ambassadeur van de Sereniissime Republijcque van Venetien: dese Heeren wierden van haere Dienaers gevolght. 1625.

De Hoogh ghemelte heeren gaende elck alleen / zijn dese ghevolght twee en twee neffens den anderen.

De Hoogh Mogende H. H. Staten Generael der vereenichde Nederlanden; de H. H. van de Raede van Staten; de H. H. Staten van Hollandt en West-Vriesland: de H. H. van den Hooghen Raet in Hollandt: de Heeren vanden Hove Provinciael in Hollandt: de Heeren van de Reecheninge in Hollant: De gedeputeerde van de Steden in Hollant: De Heeren van Dordrecht, Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Goude, Rotterdam, Gorcum, Enckhuysen, Hoorn, Alckmaer, en andere / elck op haer order / met de Dienaers en boden vande Steden.

De Heeren / Officier / en de Magistraet der Stadt Delft: de Heeren / Officier / ende Magistraet van 's Graven-Haghe, als mede haere Boden ende meer andere: soo dat het getal der gener die inde Houwe passeerden / omtrent de 600 beliep: 't ghevolgh inde Kerck zijnde / wierdt het Graf voor de Prince geopent / en 't Lijck daer in geset / de Wapenen wierden opghehanghen / eerst aende Noordt-zijde de Standaert vande Admiraliteyt, daer aen die van Devotie, voorts die van Nassau, Vyanden, Chalon, Buyren, Breda, en Polanen, Cuyck en de Grave: aen de Zuydt-zijde de groote Standaert van de Unie, Orangien, Gelderschellebogen, Dietz, Meurs, Veer en Vlissinghen, Leerdam, Yselsteyn. Dese Sepulture wiert behalven veele ornamenten met dese volgende inscriptie, op Marmelsteen verciert.

D. O. M.

ÆTernæ memoriæ GUILIELMI NASSOVII. *Supremi Arausionensium Principis, Patris Patriæ, qui Belgii Fortunis suas & suorum post habuit. Validissimos exercitus ære plurimum privato bis conscripsit, bis induxit, Ordinum auspiciis Hispaniæ Tyrannidem propulit, veræ Religionis Cultum, avitas Patriæ leges, revocavit, restituit, ipsam denique libertatem, tantum non assertam.* Mauritio Principi, *Parternæ virtutis hæredi Filio, Stabiliendam reliquit, Herois verè pii, prudentis, invicti quem Philippus Secundus, Hispaniarum Rex, ille Europæ timor, timuit, non domuit, non terruit, sed empto percussore, Fraude nefandâ sustulit, fœderat. Belgii Provinc. perenne merit Monumentum.* P. C. C.

REGISTER

Vande voornaemſte Geſchiedeniſſen en Victorien die in het Leven van Mauritſz Prince van Orangien zijn voorgevallen.

A.

ADmirael Duyvenvoorden neemt Calis-Malis in. 129. ſlaet teghen de Galeyen van Sluys. 217. brenght deſelve inde vlucht. ibid.
Admirael Heemskerck loopt in Zee. 306. komt op de Cuſten van Portugael. 308. loopt na de Straet ibid. komt voor Gibraltar. 309. treft aldaer veel Spaenſche ſchepen op de Ree aen. ibid. abbordeert den Spaenſchen Admirael. 310. wort doot gheſchoten. ibid. ſijn laetſte woorden. ibid.
Admirael Joris Spilbergen loopt uyt Texel. 373 neemt ſynen cours na Cabo Verde. ibid. verovert een ſpaenſche Barck. 374. ſchiet een ſchip met Spaenſche Cavalleros inde grondt. ibid. ſlaet dapper tegen Rodrigo. ibid. verovert de Stadt Payta. 375. keert met grooten buyt weder in Hollandt. ibid.
Admerael Moy lambert ſlaet tegen de Roovers van Algiers. 376
Admirael Quaſt neemt een Zee-roover. 368. doet de Turcken overboort werpen. 379
Admirael Swarten Hont ſlaet voor Cabo Molle met de Spaenſche. 408
Admirael Willekes loopt met ſyne vloot in Zee. 413. komt inde Bahia, ibid. vermeeſtert de ſelve. 414. neemt den Gouverneur Don Diego gevangen. ibid. verovert eenighe Schepen van Portugael komende. 415
Admirant van Arragon beleghert Bommel. 156 moet het ſelve verlaten. ibid. wort inden ſlach voor Nieupoort gevangen. 194
Albertus Eerts-Hartogh belegert Ooſtende. 233 wort voor Nieupoort geſlagen. 194. taſt Bergen op Zoom te vergeefs met aenſlaghen aen. 294
Axel ingenomen. 3

B.

BAhia de Todos los Sanctos ingenomen. 412
Berghen op Zoom van Parma beleghert. 49. weder verlaten. ibid. door Albertus van Oſtenrijck met aenſlagen te vergeefs aenghetaſt. 294. van Spinola belegert. 394. van den Prince ontſet. ibid.
Bommel belegert en verlaten. 156
Bras van Hoorn neemt een Zee-roover. 397
Breda door een Turf-ſchip ingenomen. 76
Brevoort by Verdugo verraſt. 301. weder verlaten. ibid.

C.

CAdſandt ingenomen. 284
Calis-Malis ingenomen. 129. wort uytgeplondert. 134. wordt in brandt gheſteken en verlaten. 135
Cloet verovert het huys Crakou. 220
Coeverden ingenomen. 100. van Verdugo belegert. 112. van den Prince ontſet. ibid.
Coningh van Engelant aſſiſteert deſe Landen. 13 vereert den Prince Maurits met de waerdigheydt van de Ridderlijcke ordre des Kouſebants. 344
Coningin van Engelant van den Paus in den Ban gedaen. 34

D.

DElfziel belegert. 88. verovert. ibid.
Deventer belegert. 86. gewonnen. ibid.
Deutecum ingenomen. 177
Doot van den Prince Mauritz. 416
Duyvenvoorde als Admirael, neemt Cales-Malis in. 129. ſlaet tegen de Galeyen van Sluys. 217 brenghtſe op de vlucht. ibid

E.

EErts-Hartoch voor Nieupoort geſlagen. 194
beleghert Ooſtende. 233. taſt Berghen op Zoom te vergeefs aen. 294

F.

FRanciſco de Mendoſa belegert Bommel. 156 wort gedwongen het ſelve te verlaten. ibid. vvort voor Nieupoort gevangen. 200
Fredrick Hendrick van Naſſou treckt in Brabant. 392. brenght het landt onder conterbutie. ibid. brandt veel Dorpen over den Demer af. ibid.

G.

GEertruydenberg belegert. 104. verovert. ibid.
Graef Adolf van Naſſou ſlaet eenighe Spaenſche Guarniſoenen by Santen. 317. vvort ſvvaerlijck ghequetſt. ibid. ſterft binnen Santen. ibid.
Grave van Hohenlo ſlaet Haultepenne ontrent

Engelen. 4. neemt Engelen in. ibid. doet het ſlichten. ibid.
Graef Hendrick van Naſſou ſlaet eenige Walen by Reckum. 339
Graef van Leyceſter vvordt Gouverneur van deſe Landen. 5. reſigneert vvederom. ibid.
Graef van Manſvelt voor Noordam afgheſlagen. 81
Graef van Varax leghert hem met 4. Regimenten te voet, en 5. Cornette Paerden inde Vryheydt van Turnhout. 137. vvort op de Thielſche Heyde geſlagen. 139
Goch ingenomen. 415
Grol belegert. 146. verovert. ibid.
Groeningen belegert. 131. gewonnen. ibid.
Gulick belegert. 339. verovert. ibid.

H.

Hault-epenne by Engelen geſlagen. 4
Heel ingenomen. 82
Hemert ingenomen. 82
Heemskercken als Admirael loopt in Zee. 306. komt op de Cuſten van Portugael. 308. loopt nae de ſtraet. ibid. komt voor Gibraltar. 309 treft aldaer veel Spaenſche Schepen op de Ree aen. ibid. abbordeert den Spaenſchen Admirael. 310. wordt doot gheſchoten. ibid. zijn laetſte woorden. ibid.
Hoey ingenomen. 127
Hulſt belegert. 92. ingenomen. ibid.

I.

Jacob Janſz van Edam verovert een Zee-roover. 376
Jacob Michielſz neemt het Schip van den Spaenſchen Admirael voor Antwerpen van ſijn ancker, neffens noch 7. andere ſchepen. 219
Immetille belegert. 88. verovert. ibid.
Joris Spilberghen, Admirael loopt in Zee. 373. neemt ſynen cours na Cabo Verde. ibid. verovert een Spaenſche Barck. 374. ſchiet een Schip met Spaenſche Cavalliers inde grondt. ibid. ſlaet dapper tegen Rodrigo. ibid. neemt de Stadt Payta in. 375. komt met grooten buyt weder in Hollant. ibid.

L.

Lambrecht Charles neemt Goch in. 415
Lingen ingenomen. 152

M.

Mauritz Prince van Orangien wordt Generael. 3. ſynen laſt. ibid. neemt Axel in. 3. wort Gouverneut van deſe Landen. 17. belegert Medenblick. ibid. neemt Breda door een Turf-ſchip in. 76. neemt Steenberghen in. 82. verovert Hemert. ibid. verovert Heel. ibid. belegert en verovert Delfziel, Opſlagh, Immetille, &c. 88. ſlaet Parma voor Knodſenborg. 89. belegert en verovert Hulſt. 92. belegert en verovert Nieumegen. 94. belegert en verovert Steenwijck. 96. verovert Coeverden. 100. ontſet Coeverden. 112. belegert en verovert Geertruydenbergh. 104. neemt Hoey in. 127. belegert en verovert Groeningen. 131. ſlaet Varax by Tuernhout. 139. belegert en verovert Rijnberck voor de eerſte mael. 141. neemt Meurs in. 145. Belegert en verovert Grol. 146. belegert en verovert Goor. ibid. neemt Lingen in. 152. neemt Deutecum in. 177. neemt Wachtendonck in. 178. verovert S. Andries. 180. ſlaet den Eerts-Hartoch voor Nieupoort in Vlaenderen. 194. verovert Rijnberck voor de tweede mael. 221. Meurs voor de tweede mael. 225. Treckt in Brabant. 263. belegert en verovert de Graef. 270. neemt Cadſandt in. 284. verovert Yſendijck. ibid. ſchermutſelt met Spinola ontrent Roeroort. 289. wort vereert met de waerdigheyt van de Ridderlijcke ordre des Kouſe-bants. 334. belegert en verovert Gulick. 339. ſijn doot. 416. ſijn uytvaert. ibid.
Manſvelt voor Noordam afgeſlagen. 81
Medenblicks dwangh. 5
Mendoza belegert Bommel. 156. moet het ſelve verlaten. ibid. wordt in den ſlach voor Nieupoort gevangen. 194

N.

Nieumegen belegert. 94. verovert. ibid.

O.

Opſlach belegert. 88. verovert. ibid.
Ooſtende belegert. 233
Ooſt-Indievaerders ſlaen 13 ſpaenſche ſchepen. 342.

Parma ruſt een Vlote toe om den Hartoch van Medina te helpen. 33. wordt belet uyt te loopen. 44. beleghert Bergen op Zoom. 49. treckt weder af. ibid. wordt voor Knodſenborg geſlagen. 89
Paus doet de Coningin van Engelant in den Ban. 34
Placcaet voor de Caepvaerders om op Spangien te rooven. 391
Pieter vander Does neemt een Spaens Gallioen. 44. gaet als Admirael over een Vloot van 72. Zeylen, in Zee. 167. komt voor Corounia. 168. laet ſijn Anckers vallen. ibid. verlaet Corounia weder. ibid. loopt na S. Lucas. ibid. komt in de Canariſche Eylanden. 169. neemt voor Allegona aen te taſten. 170. wordt ghequetſt. ibid. neemt Gracioſa in. ibid. verovert Allegona. 171. laet Allegona uytplonderen. 172. ſteeckt Allegona in brandt. 173. gaet t'zeyl. ibid. komt voor Gomera. 174. verovert Gomera. ibid. doet Gomera uytplonderen. ibid. verbrant Gomera. 175. zeylt na de Cuſt van Africa. 176. komt voor S. Thome. ibid.

landt

landt sijn volck, ibid. vermeestert het Eylandt. ibid. plondert de Steden en Casteelen. ibid. gaet wederom t'zeyl. ibid. sterft op Zee. ibid.

Q.

QUast neemt een Zee-roover. 378. doet de Turcken over boort werpen. 379.

R.

RYnberck voor de eerste mael belegert. 141. verovert. ibid. voor de tweede mael. 221
Rodrigo van den Admirael Spilberghen dapper bevochten. 374. neemt de vlucht. 375.

S.

SChepen van Lissebon met Silver gheladen in Zeelandt opghebracht. 390. worden voor buyt verklaert. ibid.
Schuylenbergh ingenomen. 177
S. Andries ingenomen. 180
Slach op de Tielsche heyde. 137
Slach in Vlaenderen. 194
Sluys belegert. 284. verovert. ibid.
Sonoy wort Gouverneur van Noort-Hollandt. 8. weygert guarnisoen in Medenblick in te nemen. 10. wil den Prince Mauritz selfs niet inlaten. ibid. toont vyantschap. 15
Steenbergen ingenomen. 82
Steenwijck belegert. 96. verovert. ibid.
Spaenschen aenslach op Sluys misluckt. 302
Spaensche Vloot onder den Hartogh van Medina toegerust. 19. gaet t'Zeyl. 38. zeylt voorby Pleymouth. ibid. des Generaels last en voornemen. 39. wort van de Engelschen bevochten. 41. Draeck verovert het Schip van Valdez. 40. Spaenschen anckeren voor Calis. 42. worden van haer Anckers gedreven. ibid. worden voor Grevelinghen bevochten. 43. Parma maeckt gereetschap om Medina te helpen. 33. wort belet uyt te loopen. 42. Pieter vander Does verovert een Spaensch Gallioen. 44. Spaensche vluchten. 45. lijden Schipbreuck, so dat van 134 Zeylen maer 13 weder in Spaengien komen. 46. verhael van de gevangenen. 47.

T.

THienen met verrasschinge inghenomen. 75. wort geplondert. ibid.
Tocht in Brabant. 263
Tocht in Brabant onder het Commando van Prins Frederick Hendrick. 392
Treves van 12. Jaren besloten. 321.

V.

VArax op de Thielsche heyde geslagen. 139
Verdugo verrast Breedevoordt. 301. moet het selve verlaten. ibid.

W.

WAchtendonck inghenomen. 178. voor de tweedemael ingenomen. 282
West-Jndische Compagnie opgericht. 381
Woude ingenomen. 292.

Y.

Yssendijck ingenomen. 384.

Z.

ZEe-strijdt voor Bantam. 226
Zee-strijdt voor Mamora. 372
Zee-strijdt tusschen Moy-Lambert en de Roovers van Algiers. 376
Zee-strijdt voor Cabo Molle. 408
Zee-strijdt voor Gibraltar. 306.
Zutphen ingenomen. 83.

EYNDE.